

БЕНИТО ПЕРЕС ГАЛДОС

ФОРТУНАТА И ХАСИНТА

Превод от испански: Боян Цонев, Мария Арабаджиева-Тричкова,
Стефан Крайчев, 1984

chitanka.info

ЧАРЛС ПЪРСИ СНОУ (ИЗ ОЧЕРКА МУ ЗА ГАЛДОС В „РЕАЛИСТИТЕ“)

Вече дълго време интелектуалният свят в своето мнозинство като че ли се задоволява с невежеството си по отношение на испанската литература. Най-ярък е случаят с Галдос. През 1880-те и 1890-те години неговите книги са били превеждани на английски, френски и други езици, без да събудят особен интерес. И въпреки това Галдос е голям писател.

Можем да го сравним с Балзак и това сравнение няма да бъде в негов ущърб. Тези думи може да прозвучат като преувеличение, но са казани умишлено. Ние трябва да осъзнаем какво губим, като не го четем. Неговият шедьовър, „Фортуната и Хасинта“ е един от най-прекрасните романи в световната литература и никой друг автор не е правил такова задълбочено изследване на женски образи.

„Фортуната и Хасинта“ обхваща много широк социален кръг и въобще е по-съдържателна и по-дълбока от написаните преди и след нея книги. Галдос я създал между четиридесет и две и четиридесет и четири годишната си възраст и я публикувал на четири части. Цялата творба има скромното подзаглавие „Две истории за омъжени жени“.

Той изследва своите две героини с любов, но без да ги щади. Както всички женски образи в неговото творчество, те са обрисувани живо и реалистично. Техните бракове, единият нещастен, другият — пагубен, са описани със същата любеща, безпристрастна безпощадност. Цялостният ефект не е потискащ, освен ако не е потискащо изключително дълбокото опознаване на човешките

същества. Пред нас е животът такъв, какъвто го живеят хората, изобразен смело, сведущо, интересно.

ПЪРВА ЧАСТ

I. ХУАНИТО САНТА КРУС

1

Най-отдавнашните сведения, които имам за лицето, носещо това име, получих от Хасинто Мария Вилялонга и те се отнасят за времето, когато този и другите мои приятели — Саламеро, Хоакините Пес, Алехандро Микис — ходеха на лекции в университета. Те не следваха всички в един и същи курс и макар че се събираха в часа на Камус^[1], разделяха се по римско право — малкият Санта Крус беше студент на Новар, а Вилялонга — на Коронадо. Не бяха и еднакво прилежни всички — Саламеро, разумен и предпазлив като малцина, беше от ония, дето седят на първия ред, като гледат професора угоднически, докато той чете лекцията си, и дискретно кимат с глава в знак, че одобряват всичко, което казва. Обратно, Санта Крус и Вилялонга сядаха винаги на най-горния ред, увити в наметалата си, и приличаха повече на заговорници, отколкото на студенти. Там прекарваха времето в тихо бърбене, четене на романи, рисуване на карикатури или взаимно си подсказваха, когато професорът ги запитваше нещо. Хуанито Санта Крус и Микис занесоха веднъж тиган (не помня дали в часа на Новар, или в тоя на Уриве, който четеше по метафизика) и изпържиха две яйца. Вилялонга описва много други лудории от този род, които не привеждам тук, за да не разтеглям разказа. Всички те с изключение на Микис, който умря през 1864 година, бленувайки за славата на Шилер, вдигнаха адска врява по време на прочутото брожение през нощта на Свети Даниел^[2]. Дори примерният Саламеро не беше на себе си при онази шумотевица, свиреше и крещеше като дивак, с което си спечели две плесници от един стражар-ветеран без други последици. Ала Вилялонга и Санта Крус си изпатиха по-зле, защото първият беше ударен със сабя по рамото, което го държа изкривен в продължение на цели два месеца, а вторият бе хванат на ъгъла на театър „Реал“^[3] и отведен в предварителния арест с една дузина задържани, съставена от няколко почтени студенти и неколцина мошеници в окаян вид.

Държаха го „на сянка“ двадесет и няколко часа и затворничеството му щеше да продължи дори повече, ако на единадесети баща му — човек, предостоеен за уважение и с много добри връзки — не беше го измъкнал оттам.

Уви! Страхът, който браха дон Балдомеро Санта Крус и Барбарита, не е за разправяне. Колко мъчителна беше онази нощ на десети срещу единадесети! И двамата мислеха, че няма да видят повече своето обожавано дете, на което поради това, че беше едничко, не можеха да се нагледат и му се радваха с неизразима наслада на вдетинени от обич родители, макар да не бяха стари. Когато въпросният Хуанито влезе у дома си бледен и изгладнял, с изтерзано миловидно лице, с изпокъсани и миришещи на тълпа дрешки, майка му се колебаеше дали да му се скара, или да го нацелува. Известният Санта Крус, който беше забогатял честно с търговия на платове, скромно се числеше към старата прогресистка партия; ала не беше член на размирната „Тертулиа“^[4], защото антидинастичните наклонности на Олосага^[5] и Прим^[6] никак не му допадаха. Неговият клуб беше салонът на един приятел и родственик, където ходеха почти всяка вечер дон Мануел Кантеро, дон Сирило Алварес^[7] и дон Хоакин Агире^[8], а понякога — дон Паскуал Мадос^[9]. Но заради личните си симпатии дон Балдомеро не можеше да бъде подозрителен за властта. Мисля, че Кантеро го бе придружил до Министерството на вътрешните работи, за да види Гонсалес Браво^[10], който веднага даде заповед да бъде пуснат на свобода революционерът, анархистът, голтакът Хуанито.

Когато момчето бе в последния курс на следването си, с него стана една от ония критични промени, които са така обичайни в младежката възраст. От буен и припрян той стана толкова кротичък, че надминаваше и самия Саламеро. Започна да изпълнява благоговейно учебните си задължения и дори да се образова самостоятелно с прекомерно четене и с упражнения в спорене и надуте бърбрене сред приятелчета. Не само ходеше на лекции съвсем навреме и натоварен със записки, а сядаше и на първия ред, за да гледа професора с израз на прилежание, без да откъсва очи от него, сякаш му е годеница, и да одобрява с кимане лекцията, като че казва: „И аз го зная това и дори повече.“ Като свършеше лекцията, той беше един от ония, които пресрещат професора, за да им изясни някое неясно място от текста

или да разсее някое тяхно съмнение. Така те изявяваха яростното си прилежание. Вън от университета треската по науката му носеше много тревоги. Тогава още нямаше обичай мъдреците, които бозаят млякото на познанието, да ходят в „Ел Атенео“^[11]. Хуанито се събираше с други младежи у малкия Тейерия (Густавито) и там те подхващаха безкрайни препирни. Най-сложните теми по философия на историята и правото, по метафизика и други отвлечени науки (понеже не бяха на мода още експерименталните учения, нито трансформизмът, нито Дарвин, нито Хекел^[12]) станаха за тях това, което за други бе пумпалът или хвърчилото например. Какъв голям напредък в детските развлечения! Като си помисли човек, че ако бяха живели в отдавна минали епохи, същите тези мили момченца щяха да прекарват времето си в смучене на пръста си или във вършене и приказване на глупости!...

Всички пари, които му даваше баща му, Хаунито оставяше у Баий-Байер за сметка на книгите, които вземаше. Вилялонга разказва, че един ден Барбарита, „пръскайки се“ от доволство и надутост, отишла в книжарницата и след като изплатила дълговете на момчето, се разпоредила да му предоставят всички „тухли“, които поиска, дори да са скъпи и дебели колкото молитвеници. Добродушната и целомъдрена сенъора искаше да сложи една спирачка на скромност пред изблика си на майчина суета. Въобразяваше си, че обижда останалите, като изтъква превъзходството на своя син над всички родени, а и още неродени синове. Не искаше и да оскверни, като го разтръбява, онова интимно очарование, онзи химн на съвестта, който можем да наречем „*радостните тайни*“ на Барбарита. Издаваше се само понякога, като изтърваваше сякаш небрежно тези пресекливи разсъждения: „Ах, какво момче!... Колко много чете! Аз казвам, че в такива глави има нещо, да, господине, нещо, което няма в останалите... Най-сетне, по-добре е да го избие натам.“

Санта Крус завърши право, а като добавка — философия и литература. Родителите му бяха много богати и не искаха момчето да стане търговец, нито имаше за какво, понеже и те вече не бяха такива. Едва завършил академичното следване, у Хуанито настъпи нова рязка промяна, повторна криза на растежа, една от тия, дето бележат тайнственото преминаване от една възраст в друга при развитието на индивида. Изведнъж изгуби склонността си към яростните реторични

караници за едно „повече“ или едно „по-малко“ по който и да е въпрос на философията или на историята; взе да намира за смешно, че се е горещил толкова много, за да доказва, че *„в цивилизациите на Изтока властта на жреческите касти е била мъничко по-неограничена, отколкото тази на царете“*, в противовес на мнението на Густавито Тейерия, който твърдеше, удряйки с юмруци по масата, че била *„мъничко по-малко неограничена“*. Взе и упорито да си мисли, че никак не го интересува, че *„съвестта е пълната интимност на разумното същество със самото себе си“* или нещо подобно, както искаше да докаже, надувайки се от яростна убеденост, Хоакинито Пес. Тъй че не закъсня да се прости с манията за четене, докато стигна дотам да не чете абсолютно нищо. Барбарита вярваше чистосърдечно, че синът ѝ вече не чете, защото е изчерпал кладенеца на познанието.

Тогава Хуанито беше на двадесет и четири години. Запознах се с него един ден у Федерико Симара на обед, който той даде на приятеля си. Забравих точната дата, но сигурно е било към 1869-а, защото си спомням, че се говори много за Фигерола^[13], за данъците и за събарянето на камбанарията на черквата „Санта Крус“. Синът на дон Балдомеро беше много хубав наглед и освен това много приятен — от тези мъже, които се налагат с фигурата си, преди да заплелят с обносните си, от тези, които за един час разговор печелят повече приятели, отколкото някои други, които наистина правят услуги. С това, че хубаво обясняваше нещата и с остроумните си преценки той създаваше впечатление, че знае повече, отколкото знаеше, и в неговата уста парадоксите звучаха по-хубаво от истините. Обличаше се елегантно и беше толкова добре възпитан, че лесно му се прощаваше прекаленото говорене. Неговото образование и острият му ум позволяваха той да изпъква над всички останали младоци в компанията. И макар че на пръв поглед имаше известна прилика с Хоакинито Пес, като ги заговореше човек, проличаваха съществени разлики между двамата — момчето на Пес беше истински перко поради лекомисления си характер и празнословието си.

Барбарита беше луда по сина си, но беше толкова дискретна и деликатна, че не се решаваше да го възхвалява пред приятелките си, подозирайки, че всички останали госпожи ще я ревнуват. Ако тази майчина страст носеше на Барбарита неизразими радости, тя беше причина и за тревоги и размисли. Боеше се, че бог ще я накаже за

гордостта ѝ: боеше се, че обожаваният и син ще се разболее внезапно и ще умре, както толкова други с по-малко физически и морални достойнства. Защото не биваше да си мисли, че достойнството означава неуязвимост. Напротив, най-тъпите и извратените се уморяват от дълъг живот и сякаш самата смърт не иска нищо от тях. Барбарита се бранеше с горещата си религиозност от тормоза, който тези мисли ѝ причиняваха. Докато се молеше, един вътрешен глас — сладък като клюка, донесена от ангела-хранител, ѝ казваше, че синът ѝ няма да умре преди нея. Тя обсипваше момчето с най-старателни грижи, но тая добра жена нямаше предвзетата глупост на някои майки, дето правят от обичта си мания, непоносима за околните, и развърщават създанията, които са обект на тази обич. Не се отнасяше към сина си гальовно. Нежността ѝ успяваше да бъде разумна и да се изразява понякога с нежна суровост.

А защо всички го наричаха и почти единодушно още го наричат Хуанито Санта Крус? Това вече не зная. В Мадрид има много случаи на тази употреба на умалителното име или на фамилиарната форма на името дори когато става реч за хора, които са навлезли в зрелостта на живота. Допреди няколко години сто пъти прославеният автор на „Пепита Хименес“^[14] беше наричан от своите приятели и от ония, които не му бяха такива, Хуанито Валера^[15]. В мадридското общество, най-приятното на света, защото съумя да съчетае вежливостта с доверието, има някои Пепевци, Манолитовци и Паковци, които, дори след като са завоювали известност в различни области, продължават да бъдат наричани така с тази демократична фамилиарност, доказваща чистата непринуденост на испанския характер. Коренът на това трябва да се търси навярно в домашните ласки или в навика да се раболепничи, който се разпростира незначайно как върху обществения живот. У някои хора умалителното име може да се свърже със съдбата. И наистина има хора с името Мануел, които са се родили, предопределени да се казват *Маноло* през целия си живот. Както и да е, честитият син на дон Балдомеро Санта Крус и на доня Барбара Арнайс се казваше *Хуанито* и *Хуанито* се казва и ще се казва навярно, докато белите му коси и смъртта на ония, които го познаваха като малък, променят полека-лека простодушния навик.

След като познаваме вече човека и безгрижното му обкръжение, лесно ще се разбере посоката, която взеха идеите на младия Санта

Крус, застанал на прага на живота с толкова вероятности за успех. Пък и никого не би учудило, че едно хубаво момче, владеещо изкуството да се харесва и изкуството да се облича, едничък син на богати родители, умно, образовано, с пленителен начин на изразяване в разговор, бързо в отговорите си, изтънчено и находчиво в преценките си, най-сетне едно момче, на което би могло да се сложи светският етикет *блестящо*, намира за безсмислено и дори смешно да се захваща с проучвания дали е имало, или не един-единствен първоначален език, дали Египет е бил браминска колония, дали Китай е напълно независим от тая или оная азиатска цивилизация, и с други неща, които преди години не му даваха да заспи, ала които вече не го интересуваха, още повече, че като си помислеше, че каквото той не проучи, друг ще го стори... „И накрая — казваше той, — да допуснем, че не се узнае никога. Какво от това?“ Осезаемият и вкусим свят го съблазняваше повече, отколкото непълните познания за живота, които прозираха в мимолетния отблясък на идеите, *извлечени насила*, искри, получени в нашия мозък от пулсирането на волята, на това, което представлява учението. Накрая Хуанито заяви на самия себе си, че повече знае оня, който живее „*без да иска да знае*“, отколкото оня, който „*иска да знае, без да живее*“, тоест като се учи от книгите и аудиториите. Да живееш, значи да общуваш, да се наслаждаваш и да страдаш, да желаш, да мразиш и да обичаш. Четенето е изкуствен и даден назаем живот; ползуването на чужди мисли и усещания посредством една дейност на мозъка; придобиване на съкровищата на човешката правда чрез покупка или чрез злоупотреба, не чрез труд. Философиите на Хуанито не спираха дотук и той правеше едно сравнение, което не е лишено от точност. Казваше, че между тези два начина на живот той виждал такава разлика, каквата има между това човек сам да изяде една пържола, и това да му разправят как и кога друг я е изял, като го вършат много сполучливо, разбира се, и като описват каква физиономия правел, с каква наслада дъвчел, с какъв ищах гълтал и в какъв покой храносмилал.

[1] Алфредо Адолфо Камус (1797–1889) — испански педагог и ерудит, преподавател по гръцка и латинска литература в Мадридския университет. — Б.пр. ↑

[2] Народна демонстрация пред сградата на общината в Мадрид през нощта на 10 срещу 11 октомври 1868 г. — Б.пр. ↑

[3] Оперен театър в Мадрид, открит през 1850 г. — Б.пр. ↑

[4] Литературен кръжец, основан към 1750 г. в Мадрид от поета Николас Фернандес де Моратин. — Б.пр. ↑

[5] Салустиано Олосага (1805–1873), испански политик и оратор, неколkokратен посланик в Париж. — Б.пр. ↑

[6] Хуан Прим и Пратс, граф Руес, маркиз Кастелехос (1814–1870), испански генерал и политик, участвувал в революцията от 1868 г. — Б.пр. ↑

[7] Сирило Алварес (1800–1880), испански правист и политик, приел и признал монархията през 1875 г. — Б.пр. ↑

[8] Хоакин Агире (1807–1869), испански правист и политик, президент на революционната хунта в Мадрид през 1868 г. — Б.пр. ↑

[9] Паскуал Мадос (1806–1870), испански правист, политик и писател, губернатор на провинция Мадрид след 1868 г. — Б.пр. ↑

[10] Луис Гонсалес Браво (1811–1871), испански държавник, журналист и оратор, министър-председател през 1843 и 1868 г. — Б.пр. ↑

[11] Научно, литературно и артистично сдружение, основано в началото на 20-те години на XIX в. от Мадридското икономическо общество, допринесло за прогреса на тогавашна Испания. — Б.пр. ↑

[12] Ернст Хайнрих Хекел (1834–1919), немски биолог и философ, привърженик на трансформизма, ученик на Дарвин. — Б.пр. ↑

[13] Мануел Фигерола и Агусти (1806–1891), граф Фигерола, испански военен, победил в карлистките войски през 1869 г. — Б.пр. ↑

[14] Роман от Хуан Валера, излязъл през 1877 г., психологическа драма на борбата между дълга и страстта. — Б.пр. ↑

[15] Хуан Валежа и Алкала Галиано (1824–1905), испански дипломат и романист, отличил се с голямата си култура и чистота на езика. — Б.пр. ↑

Тогава за Барбарита започна нов период на страхове. Ако преди нейните молитви бяха гръмоотводи върху главата на Хуанито, за да я предпазват от тифа и шарките, по-късно молитвите се мъчеха да го избавят от други, не по-малко страшни врагове. Тя се боеше от скандалите, които даваха повод за лични стълкновения, от страстите, които разбиват здравето и омърсяват душата, от прахосничеството, от моралния, физическия и икономическия безпорядък. Знатната дама се реши да покаже характер и да бди над сина си. Стана ревизорка, критикарка, натрапница и веднъж с благост, друг път със суровост, която трудно симулираше, се осведомяваше за всички постъпки на младежа, обсипвайки го с въпроси: „Къде отиваш в тоя вид?... Откъде идваш сега?... Защо снощи се върна в три часа след полунощ?... За какво похарчи хилядата реала^[1], които ти дадох вчера?... Я ми кажи какво означава този парфюм по лицето ти?...” Престъпникът се оправдаваше, както можеше, като измъчваше въображението си, за да намери отговори с проблясъци на логика, макар те да бяха кратки като светкавици. Редуваше ту едно, ту друго, като смесваше твърдите отговори с глезотии и подмилквания. Знаеше добре кой е слабият фланг на неприятеля. Но Барбарита, жена с такъв дух и с такова сърце, се държеше много твърдо и умееше да се брани. Понякога атаката от милувчици биваше толкова силна, че майката беше готова да се предаде, уморена от твърдата си непреклонност. Ала къде ти, не се предаваше; и пак — обратно към наказанията, към разследванията и регистрирането на всяка стъпка на любимеца сред опасностите на обществото. В интерес на истината трябва да кажа, че лудориите на Хуанито изобщо не бяха нещо кой знае какво. В това, както във всичко лошо, така сме напреднали, че немирствата на онова мило момче преди петнадесет години днес биха ни изглеждали твърде плахи и дори като постъпки на относителна примиреност.

В онези дни на симпатичния момък се удаде сгоден случай да направи своето първо пътуване до Париж, където отиваха Вилялонга и Федерико Руис, упълномощени от правителството; единият — да закупи земеделски машини, другият — астрономически прибори. На

дон Балдомеро му се стори, че ще е много добре момчето да пътува, за да види свят, а Барбарита не се противопостави, макар че много я терзаше мисълта, че във френската столица синът ѝ ще попадне на по-бурни вихри от тия в Мадрид. Към мъката, че няма да го вижда, се добавяше и страхът, че ще го лапнат онези французи и французойки, дето тъй сръчно скубят чужденеца и омагьосват и най-благоразумните младежи. Знаеше си тя, че там умеят много ловко да използват човешките слабости и че в сравнение с Париж в това отношение Мадрид е град на въздържание и изтезание на плътта. Един ден тя тъй се натъжи, като мислеше за тези неща, и тъй живо ѝ се представяха близкото падение на свидния ѝ син и мрежите, в които попадаше от неопитност, че излезе от къщи решена да призове божие милосърдие по най-тържествен начин, съответстващ на големите ѝ имуществени възможности. Първо ѝ хрумна да поръча сума ти литургии на енорийския свещеник в „Сан Хинес“ и като ѝ се стори недостатъчно това, измисли да нареди да се изложи на показ „Христос миропомазан“ през цялото време, докато малкият бъде в Париж. Вече влязла в църквата, реши, че излагането на показ е прекален и затова може би непочтителен лукс. Не, ще запази крайното средство за тежки случаи на болест или смъртна опасност. Ала от литургиите, виж, не се отметна и поръча от тях в изобилие, като раздаде през същата тази седмица повече подаяния, отколкото обикновено.

Когато съобщаваше страховете си на дон Балдомеро, той се разсмиваше и ѝ казваше:

— Момчето е с добър нрав. Остави го да се развлича. Днешните младежи трябва да са будни и да видят много свят. Сегашните времена не са като моето, когато никое момче от търговията не можеше да се забавлява и ни държаха много строго, докато ни оженят. Колко различни от сегашните бяха някогашните обичаи! Цивилизацията, мила, е голяма работа. Кой баща днес би ударил един двајсетгодишен син, задето си е обул новите ботуши в работен ден? И как би се осмелил човек днес да предложи на един от тези младоци да произнася заедно със семейството си молитвата за петнайсетте тайнства на Света Богородица? Сега младите се радват на такава свобода и на такава възможност за развлечения, на каквито не се радваха някогашните. И не мисли, не мисли, че поради това са по-лоши. А пък ако ме предизвикаш, ще ти кажа — не подобава момчетата да са така

стеснителни, както тогавашните. Спомням си, когато бях млад. Боже мой, колко скучен бях! Бях вече двайсет и пет годишен, а не знаех да кажа на жена или дама друго освен *всичко хубаво* и от това не можеше да ме помръдне никой. Нали бях прекарал в магазина и в склада цялото си детство и най-хубавите години от младостта си! Баща ми беше звяр — не ми прощаваше нищо. Тъй бях възпитан, тъй се сдобих аз с едни такива понятия за правота и с трудови навици, които и досега... Затуй благославям днес цицините по главата си, които бяха моите истински учители. Ала по отношение на обществото аз си бях дивак. Тъй като моите родители не ми разрешаваха друга компания освен тая на също тъй наивни като мен момчурляци, не знаех никакви лудории, нито бях виждал жена освен облечена, нито разбирах от някаква шега, нито пък можех да говоря за нещо светско и обикновено. Неделен ден майка ми трябваше да ми слага вратовръзката и да ми нахлупва шапката, защото всички празнични дрехи сякаш искаха да се изхлузят от тялото ми. Нали си спомняш. Хайде, хайде — и ти си ми се присмивала. Когато моите родители ми казаха... тъй, без заобикалки, че ще се женя за теб, целия ме полазиха тръпки... Още не съм забравил страха, който имах от тебе. Нашите родители ни поднесоха това съвсем наготово. Ожениха ни, както се женят котките, и точка. Излезе сполучливо, ала има толкова много случаи, при които този начин на създаване на семейства се оказва съвсем лош!... Ей че смях! Онова, от което най-много се страхувах, когато майка ми заговори за женитбата, бе задължението да говоря с теб... Нямах друг изход, освен да ти кажа нещо... Дявол да го вземе, как се потях. „Ама аз какво да ви кажа, след като едничкото, което знам, е *всичко хубаво* и вече оттам нататък съм загубен?...“ Хиляда пъти съм ти разказвал за горчивия хап, който преглътнах (ах, боже мой!), когато майка ми заповяда да си сложа сюртука от черно сукно, за да ме заведе у вас. Нали си спомняш за моя прословут сюртук, за това, колко зле ми стоеше и колко схванат бях в твоето присъствие, понеже не понечвах да отроня и дума, освен когато някой ми помогнеше. Първите дни ти ми вдъхваше истински ужас и аз с часове мислех как трябва да вляза, какво трябва да кажа и измислях някоя хитрост, за да направя по-малко смешна моята свитост... Каквото и да се говори, мила, онова наше възпитание не беше добро. Днес децата не може да се отглеждат по тоя начин. Какво да ти кажа! Мисля, че в най-главното Хуанито ще ни зачита. Той е порядъчен,

прилежността е в кръвта му, затова съм спокоен и не гледам с лошо око на това да се посъживи, да опознае света, да придобие непринуденост в обноските...

— Не, но на моя син най-малко му трябва да придобива непринуденост, защото я има още от съвсем малък... Не е това. Тук не става дума за обноски, а за това, че ще ми го лапнат ония развратници...

— Слушай, жено, за да придобият младите сила срещу порока, нужно е да го опознаят, да го опитат. Да, мила, да го опитат. Няма нищо по-лошо за един мъж от това, половината от живота му да мине в драпане да го вкуси и да не може да го постигне било от свитост, било от робуване. Не са много тия като мен, ти го знаеш; нито пък се вразумяват много от онези типове, които никога — нито преди, нито след сватбата — са имали закачки. Всеки с времето си. Хуанито със своето си не може да бъде по-добър, отколкото е, и ако ти упорствуваш да направиш от него един анахронизъм или някакво изключение, един *уникум* като баща му, може да го провалиш.

Тези съображения не убедиха Барбарита, която не преставаше с все сила да съсредоточава вниманието си върху рисковете и опасностите на парижката Вавилония, защото беше чувала да ѝ разказват ужасии за това, което става там. Че уж големият град гъмжал от много хубави и елегантни женища, които в първия момент приличали на херцогини, облечени с най-хубавите и най-новите такъми на модата. Но когато човек ги видел и чуел отблизо, се оказвали едни разпуснати, лакоми, пияни и алчни за пари лели, които оскубвали и изстисквали клетника, попаднал в лапите им. Тези неща ѝ разказваше маркиз Каса-Муньо, който почти всяко лято ходеше в чужбина.

Тревогите на тази несравнима дама свършиха със завръщането на Хуанито. И кой можеше да очаква! Върна се с по-добър вид, отколкото отиде. Толкова приказки за Париж и когато Барбарита мислеше, че ще види сина си да влиза с жалък вид, целият изпит и анемичен, тя го видя по-хубав и загладен от преди, с по-добър цвят и с по-живи очи, много, много по-весел, с една дума, по-мъж и с една широта на идеите, и с една точност на преценките, които смайваха всекиго. Виж го ти Париж!... Маркиз Каса-Муньо беше казал на

Барбарита: „Не бива да се тълкува *неправилно*. Париж е много лош, но и много добър.“

[1] Испанска монета. — Б.пр. [↑](#)

II. САНТА КРУС И АРНАЙС. БЕГЪЛ ИСТОРИЧЕСКИ ПОГЛЕД ВЪРХУ МАДРИДСКАТА ТЪРГОВИЯ

1

Дон Балдомеро Санта Крус беше син на друг Балдомеро Санта Крус, който през миналия век вече имаше магазин за сукна на улица „Ла Сал“, в същото помещение, което след това зае дон Мауро Рекехо. Бащата беше започнал от най-ниското стъпало на търговската йерархия и с труд, постоянство и ред продавачът от 1796 година към 1810–1815 вече притежаваше един от най-реномираните магазини на Мадрид за местно и вносно сукно. Дон Балдомеро II, както се налага да го наричаме, за да го отличаваме от основателя на династията, наследи през 1848 година богатия склад, солидния кредит и предостойната за уважение фирма на дон Балдомеро I, продължавайки нейните традиции още десет години, и се оттегли от търговията с един цял и непокътнат капитал от петнадесет милиона реала, след като прехвърли фирмата на две момчета, които служеха в нея, едното — негов роднина, а другото — роднина на жена му. Оттогава фирмата се нарича „Племенници на Санта Крус“, а дон Балдомеро и Барбарита наричаха фамилиарно тези племенници *Момчетата*.

При царуването на дон Балдомеро I, тоест от зараждането си до 1848 година, фирмата работеше повече с местни, отколкото с вносни стоки. Ескарай и Прадолуенго я снабдяваха със сукна; Бриуега^[1] — с бархети; Антекера — с вълнени забрадки. През последните години на онова царуване тя започна да работи със стоки *отвън*, а митническата реформа от 1849 година тласна дон Балдомеро II към по-големи начинания. Той не само сключи договор с фабриките от Бехар и Алкой, за да осигури по-добър внос на местните произведения, а и въведе прочутите сатени за сюртуци и тъканите, които толкова много се носеха от 1845-а до 1855-а, онези патенкури, анаскоти, кубики и чинчили, които илюстрират славната история на модерното шивачество. Но най-голяма полза фирмата извлече от бранша за

шинели и униформи за армията и националното опълчение, като не е за пренебрегване и изгодата, която получи от *артикула за пелерини*, всъщност испанската връхна дреха, която устоява на всички моди в облеклото, както нахутът устоява на всички моди в яденето. Санта Крус, Брингас и дебелият Арнайс владееха цялото сукнарство на Мадрид и снабдяваха търговците на дребно на улиците „Аточа“, „Ла Крус“ и „Толедо“.

В договорите за униформи за армията и националното опълчение не фигурираха нито Санта Крус, нито Арнайс, нито пък Брингас. Като доставчик се явяваше някой си Албер от белгийски произход, който беше започнал неудачно с пускане на вносни сукна. Този Албер беше човек тъкмо за тая работа — деен, буден, сигурен в сделките си, макар те да не бяха по писмени договори. Бе най-деловитият помагач на Касаредонда при внушителните доставки на галисийско ленено платно за войската. Белият панталон на войниците отпреди четиридесет години стана източник на много големи състояния. Денковете с коруни и вивери^[2] донесоха на Касаредонда и на въпросния Албер повече пари, отколкото военните шинели и сюртуци от Бехар на рода Санта Крус и на рода Брингас, макар че в интерес на истината тези търговци нямаше защо да се оплакват. Албер умря през 1855 година, оставяйки голямо състояние, което наследи дъщеря му, омъжена за наследника на Муньос от паметната ковачница на улица „Тинторерос“.

При царуването на дон Балдомеро II търговските прийоми и практика се отклоняваха много малко от наследената рутина. Там никога не разбраха що е обява във вестник „*Диарио*“, нито пък се използваха търговски пътници, за да се разшири търговията и по съседните провинции. Поговорката, че *хубавият кон и на яслата се продава*, беше много голяма истина в онази солидна и много реномирана търговия. Търговците на дребно нямаха нужда да им се бие тъпан, нито да бъдат прилъгвани с шарлатанства. Твърде добре знаеха всички пътя към фирмата и нейните последователни и честни обичаи; стабилността на цените, отстъпките, които се правеха за навременно плащане, сроковете, които се даваха, и всичко останало, отнасящо се до доброто разбирателство между продавач и клиент. Кантората никога не наруши известни достойни за уважение традиции на предприемчивото царуване на дон Балдомеро II. Там никога не са се използвали тези копировачи на писма, които са приложение на

печатарството в калиграфията. Кореспонденцията се преписваше *на ръка* от един служител, който четиридесет години седя на един и същ стол, пред един и същ пюпитър и който по силата на навика преписваше оригиналното писмо на своя шеф почти без да го гледа. Преди дон Балдомеро да осъществи прехвърлянето, във фирмата не се знаеше що е метър, нито бяха отнети вековните привилегии на варата^[3] от Бургос^[4]. Години наред допреди прехвърлянето Санта Крус не използваше пликове за писма.

Тази рутина не означаваше упорство и липса на знания. Напротив, светлият ум на втория Санта Крус и неговото познаване на сделките му внушаваха мисълта, че всеки човек принадлежи на своето собствено време и на своята собствена среда и че трябва да действа изключително в техните рамки. Прекалено добре разбираше, че търговията щеше да претърпи дълбоко преобразование и че не е той призваният да я води по новите и по-широки пътища, които се откриваха пред нея. Поради това и защото жадуваше да се оттегли и да си почине, прехвърли своето заведение на *Момчетата*, който му бяха родственици и негови служители в продължение на двадесет години. И двамата бяха работливи и много умни. Редуваха се в пътуванията си до чужбина, за да търсят и донасят *новостите* — душата на търговията с тъкани. Конкуренцията нарастваше с всяка година и се налагаше той да прибегва до рекламата, да приема и изпраща търговски пътници, да глези публиката, да прави отстъпки и да открива щедри сметки на клиентите. Тъй като *Момчетата* бяха завладели и търговията с мохер, меринос, леки тъкани за женски облекла, забрадки, конфекции и други дамски артикули и освен това отвориха дюкян за продажба на дребно и на *вара*, трябваше да минат през неприятностите на просрочените плащания и неплатежоспособността на клиентите — неща, които толкова много разнебитват търговията. За техен късмет фирмата имаше неизчерпаем кредит.

Фирмата на дебелия Арнайс беше сравнително нова. Той беше станал търговец на сукно, защото трябваше да задържи за себе си наличните запаси на Албер като обезщетение за един заем, който му беше отпуснал през 1843 година. Работеше изключително с вносна стока, ала когато Санта Крус направи своето прехвърляне на *Момчетата* и Арнайс беше склонен да стори същото, защото беше много богат, много дебел, доста стар и не искаше да работи. Даваше и

вземаше полици в цял Лондон и представляваше две застрахователни дружества. Това му беше достатъчно, за да не се отегчава. Беше мъж, който, закашляше ли се, разтърсваше сградата, в която се намира, превъзходен човек, страстен привърженик на свободния обмен, англоман и стар ерген. Между фирмите на Санта Крус и Арнайс никога не бе имало съперничество; по-скоро си помагаха с всичко, с което можеха. Дебелият и дон Балдомеро винаги се държаха като братя в обществения живот и като най-мили другари в търговския, като изключим някоя прекалено люта препирня на митнически теми, защото Арнайс беше благоволил да прочете Бастиа^[5] и ходеше на *митингите* на борсата не толкова за да слуша и да мълчи, а за да произнася речи, които почти винаги завършваха със задушаваща кашлица. Горещеше се против всяка такса, която не означаваше просто някаква мярка на хазната, докато дон Балдомеро, който беше умерен във всичко, искаше да се помирят интересите на търговията с тия на испанската промишленост.

— Тези каталонци произвеждат само глупости — казваше Арнайс между две кашлици — и раздават дивиденди от шейсет на сто на акционерите...

— Хайде, пак започна същото — отвръщаше дон Балдомеро. — Пък аз ще ти докажа...

Обикновено не доказваше нищо, както и другият, и всеки си оставаше на своето мнение, ала си убиваха времето с тези сладки препирни. Освен това между двете достойни за уважение личности имаше родство по сватовство, защото доня Барбара, съпруга на Санта Крус, беше братовчедка на Дебелия, дъщеря на Бонифасио Арнайс, търговец на китайски забрадки. Проучвайки родословията на тези мадридски родове, би било лесно да се открие, че родът Арнайс и родът Санта Крус имат в различните си разклонения обща кръв — кръвта на рода Трухильо. „Всички сме едни — каза веднъж Дебелия в изблиците на своя празничен хумор, склонен към демократични отклонения. — Ти от страна на майка си и аз от страна на баба ми сме чисти, *същински* Трухильо; произхождаме от онзи Матиас Трухильо, който е имал сарачница на улица «Толедо» някъде по времето на бунта на пелерините и шапките^[6]. Не го измислям аз — признава го един документ за собственост, който имам в къщи. Затуй му казах вчера на нашия родственик Рамон Трухильо... нали знаете, че са го направили

граф... казах му да вземе за герб начелник и оглавник с надпис, който да гласи: *принадлежах на Бабиека*^[7]...”

[1] Ескарай, Прадолуенго, Бриуега — Селища в Испания. — Б.пр. ↑

[2] Коруни, вивери — платове, произвеждани в Галисия (по името на две селища в тази най-северозападна част на Испания). — Б.пр. ↑

[3] Мярка за дължина (исп.). — Б.пр. ↑

[4] Град в Испания, столица на едноименна провинция. — Б.пр. ↑

[5] Клод Фредерик Бастиа (1801–1850) — френски икономист, привърженик на свободния обмен. — Б.пр. ↑

[6] Въстание, избухнало в Мадрид през 1766 г. против италианеца Скилаче, министър на Карлос III; негов привиден повод е бил протестът срещу една кралска заповед, която забранявала използването на кръглите шапки и дългите плащове. — Б.пр. ↑

[7] Име на коня, който е яздел Сид. — Б.пр. ↑

Барбарита Арнайс се роди на улица „Постас“, на ъгъла с уличката „Сан Кристобал“, в една от тези сплескани сгради, които приличат на кутийки или къщички за кукли. Таваните се достигаха с ръка; стълбите се изкачваха само при крайна нужда, а стаите сякаш бяха предопределени за замисляне на някое престъпление. В някои от тези стаи се влизаше през кухнята. Други бяха с наклонени подове, а във всички тях се чуваше дори дишането на съседите. В някои се виждаха жалки сводове от зидария, за да крепят скелета на стълбите, а гипсът в постройката беше толкова изобилен, колкото бяха оскъдни желязото и дървото. Нещо обикновено бяха вратите с четвъртити украшения от шперплат, пращните плочки, ключалките, с които беше невъзможно да се борава, и витражите с оловни рамки. Много от тези неща изчезнаха при пристрояванията през последните двадесет години; но теснотията на жилищата си остана.

Барбарита израсна в обстановка, наситена с мирис на сандалово дърво и източни благоухания и с живите цветове на китайските забрадки. Те сложиха дълбок отпечатък върху впечатленията ѝ от нейното детство. Както се помнят най-скъпите хора от семейството, тъй живяха и още живеят като сладък спомен в паметта на Барбарита двата манекена от магазина в естествена големина, облечени като мандарини — благодарение на които нейните очи се научиха да виждат. Първото нещо, което възбуди зараждащото се любопитство на момиченцето, когато бавачката му го носеше в ръце, бяха тези две чучела с глупаво и блудкаво изражение и техните великолепни морави дрехи. Също така там някъде имаше една личност, която момиченцето гледаше много и която също го гледаше с мили и застинали очи на добродушен китаец. Това беше портретът на Аюн в цял ръст и естествена големина, нарисуван и изобразен сурово, ала много изразително. Малко известно в Испания е името на този рядък художник, макар че творбите му са били и са пред очите на всички и са ни близки, сякаш са наше дело. Това е гениалният бродировач на забрадките от Манила, изобретателят на най-яркия и елегантен тип щампа, преплодовитият поет на тия крепонови мадригали, изтъкани от

цветари римувани с птици. На този прочут китаец испанките дължат прекрасния характерен шал, който толкова много облагодетелствува тяхната хубост, и големия манилски шал, господарски и простонароден едновременно, понеже са го носили на раменете си и грандамата, и циганката. Да се загърнеш с него е като да се облечеш с картина. Съвременната промишленост няма да изобрети нищо, което да се сравни с наивната поезия на осеяния с цветя, гъвкав, прилепващ и непрозрачен голям шал с ресни, които имат нещо от заплетеността на съня и онази яркост на цветовете, която озаряваше тълпата по времето, когато той се носеше от всички. Тази красива дреха полека-лека бе измествана и само народът — благодарение на възхитителния си усет — я пази. Той изважда шала от раклите в тържествените случаи на живота — на кръщенета и на сватби, както се изпява радостен химн, в който има една строфа за родината. Големият шал би бил общоприета дреха, ако към него се прилагаше науката за дизайна; но не е такъв, защото е съхранил характера на първичните и народните занаяти; той е като легендата, като приказките от детството — чист и пищен цветист, лесновъзприемчив и неподатлив към промените на модата.

Та тази дреха, това национално произведение на изкуството, толкова наше, колкото дайретата и биковите, не е наше в действителност освен поради употреба; тази дреха дължим на един художник, роден на другия край на света, на някой си Аюн, който посвети на нас целия си живот и ателиетата си. И добрият човечец беше толкова благодарен на испанската търговия, че изпращаше на тукашните търговци портрета си и тия на четиринадесетте си жени, едни сковани и бледи дами като ония които изписват по чашите — с невероятно малки крака и невероятно дълги нокти.

Способностите на Барбарита се развиха предимно от наблюдаването на тези неща и сред първите завоевания на сетивата ѝ най-силно бе впечатлението от бродираните с лъскави пресукани копринени конци цветя, тъй свежи, сякаш в тях се образуваше роса. В дни на оживена продажба, когато в магазина имаше много жени и продавачите раздипляха върху тезгяха стотици забрадки, мрачният магазин наподобяваше градина. Тогава Барбарита си мислеше, че могат да се берат цветя с шепи, да се правят букети или гирлянди, да се пълнят кошнички и да се кичат косите. Вярваше, че могат да се късат листенцата на тези цветя и също тъй, че миришат. Това беше вярно,

защото те изпускаха оня дъх на азиатски опаковки, смесица от мирис на сандалово дърво и екзотични смоли, който ни напомня будистките тайнства.

По-нататък момиченцето можа да оцени хубостта и разнообразието на ветрилата, които имаше във фирмата и които бяха едно от главните ѝ богатства. Захласваше се, когато виждаше пръстите на майка си да ги изваждат от благоуханните кутии и да ги разгъват, както единствено умеят да ги разгъват търгуващите с този вид стока, сиреч с бърза небрежност, която не ги поврежда и която показва на посетителите лекотата на прибора и мекото потъркване на пръчиците. Барбарита отваряше очи като теленце, когато майка ѝ, слагайки я да седне върху тезгяха, ѝ даваше да разглежда онези толкова хубави изображения, които не ѝ приличаха на хора, а на *китайци* с кръгли и лъскави като листенца на роза лица, всичките засмени и глуповати, ала много миловидни, както и онези къщи, разперени на всички страни, и онези дървета, които приличаха на босилкови храстчета... И като си помисли човек, че дърветата със закривените листенца в същност бяха самият чай, който се пие за болки в корема!...

По-нататък първо място в нежното сърце на дъщерята на дон Бонифасио Арнайс и в невинните ѝ сънища заеха други прелести, които майката обикновено ѝ показваше от време на време, като предварително я смъмряше да не ги пипа — предмети, изработени от слонова кост. Те навярно бяха играчки, развличащи ангелите в рая. Бяха нещо подобно на многоетажни кули или корабчета с опънати платна и много гребла на единия и другия борд; също тъй калъфчета, кутии за ръкавици и бижута, копчета и много; хубави шахове. Поради страхопочитанието, с което майка ѝ ги хващаше и ги прибираще, Барбарита вярваше, че те съдържат нещо подобно на предсмъртното причастие за болните или онова, което се дава на хората в църквата, когато се причестяват. Много нощи си лягаше с треска, защото не бяха задоволили желанието ѝ да вземе за себе си онези дрънкулки. При тази толкова категорична възбрана тя би се задоволила да приближи мекото си показалче към върха на една от кулите, но дори и това... Най-много, което ѝ се разрешаваше, беше да нареди върху дъската за шах, която стоеше на перваза на решетестия прозорец (тогава нямаше витрини), всички фигури от един комплект, не от най-фините: на една страна — белите, на друга — черните.

Барбарита и нейният брат Гумерсиндо, по-голям от нея, бяха едничките деца на дон Бонифасио Арнайс и на доня Асунсион Трухильо. Когато порасна, Барбарита тръгна в училището на някоя си доня Калиста, разположено на улица „Империял“, в същата сграда, в която беше Палатата за мерки и теглилки. Момиченцата, с които тя се разбираше най-добре, бяха две, също на нейната възраст и обитаващи същите квартали — едното, от семейството на Морено — собственика на дрогерията на улица „Каретас“, другото, на Муньос — търговеца на железария от улица „Тинторерос“. Еулалия Муньос беше много суетна и казваше, че нямало фирма като тяхната и че било наслада да я видиш цялата пълна с *мно'о големи късове желязо, дълги колкото пръчката на доня Калиста* и толкова тежки, толкова тежки, че и четиристотин души не можели да ги вдигнат. После имало безброй чукове, куки, *мно'о, мно'о големи легени...* „по-широки от тази стая“. Ами пакетите с гвоздеи? Какво по-хубаво може да има от тях? А ключовете, които сякаш бяха от сребро, а ютиите, а мангалите и други от хубави по-хубави неща? Твърдеше, че тя нямала нужда родителите ѝ да ѝ купуват кукли, защото ги правела от чук, като го обличала с кърпа за ръце. Ами иглите, които имало в тяхната фирма? Не можели да се преброят. Уж че цял Мадрид отивал там да купува игли и баща ѝ си кореспондирал с фабриката... Той получавал хиляди писма на ден и те миришели на желязо... Уж идвали от Англия, където всичко е от желязо, даже пътищата... „Да, мила, да, татко ми го каза. Пътищата са настлани с железни плочи и по тях отгоре се движат коли, като бълват дяволи.“

Винаги тъпчеше джобовете си с дреболии, които показваше на приятелките си, за да си изгледат очите по тях. Това бяха кабарчета с позлатени главички, телени копчета, бронзирани пръстенчета, токи, парчета гласпапир, останки от мостри и от счупени предмети. Ала онова, което най-много ценеше и поради това го показваше само в определени дни, беше нейната колекция от етикети — парченца зелена хартия, изрязани от непригодните пакети, на които имаше прословутия английски герб с жартиерата, леопарда и еднорога. На всички тях се четеше: Бирмингам. „Виждате ли?... Този господин *Бирмингам* е оня, дето си пише писма с татко ми всеки ден на английски; и са такива приятели, че винаги го кани да отиде там; а неотдавна в една кутия от гвоздеи му изпрати пушен свински бут, който миришеше сякаш на пърлено, и едно ей такова тортище, гледайте, колкото мангала на доня

Калиста, в което имаше много дребнички стафиди и пареше като люта чушка, ама мно'о вкусно, мно'о вкусно.“

Надутостта на малката Морено се основаваше на това, че носеше хартийки с пъстри фигурки и букви, на които пишеше нещо за хапчета, за лакове или за съставки за боядисване на косата. Показваше ги една по една, като оставяше за накрая големия ефект, който се състоеше в това да извади ненадейно забрадката и да я поднесе под носа на приятелките си, като им казваше: „*Ми'ишете*“ Наистина другите оставаха полузамамаяни от силния мирис на одеколон или на парфюм „*Седемте разбойника*“, който забрадката излъчваше. За миг онемяваха от възхищение, ала полека-лека се съвземаха и Еулалия, чиято гордост рядко се признаваше за победена, изваждаше позлатено винтче без главичка или парче от минерала талк, като казваше, че от тях щяла да направи огледало. Трудно беше обаче да се изтрие приятното впечатление и успехът на парфюма. Железарката, позасрамена, трябваше да прибере дреболийките, след като чуеше наистина несправедливи коментари. Дрогеристката правеше много гнуслива физиономия, като казваше: „Уф, как смърди туй; я прибири, прибири тия просташки неща.“

На другия ден Барбарита, която не искаше да остане назад, носеше много редки хартийки от опаковки, целите изписани с китайски заврънкулки. След като си придадеше голяма важност, тя се преструваше, че вади и наново прибира хартията, с което възбуждаше любопитството на другите до нервно недоволство, и тогава ненадейно я поднасяше под носа на приятелките си, като казваше с победоносен глас: „А туй?“ Кастита и Еулалия биваха замайвани от азиатското благовоние, люшкащи се между възхищението и завистта; ала в края на краищата нямаха друг изход и не им оставаше нищо друго, освен да унижат гордостта си пред онази миризмица на малката Арнайс и я молеха смирено да им даде да я опитат пак. Барбарита не обичаше да пропилява съкровището си и едва приближила хартията до протегнатите нослета на другите, пак я прибираше грижливо и скъпернически, боейки се, че благоуханието ще избяга през дихателните пътища на приятелките ѝ, както изчезва пушекът през гърлото на комин. Тягата на споменатите обонятелни пътища беше страхотна. В последна сметка двете малки приятелки, а и другите, които приближаваха, подтиквани от любопитство, а дори и самата

доня Калиста, която имаше навика да слиза до равнището на фамилиарността с богатите ученички, признаваха, надмогнали всяко чувство на завист, че никое момиче няма толкова хубави неща, както това от филипинския магазин.

Това момиченце, пък и други от квартала, много нагиздени от майките си, сресани в стил „маха“, с гребенче и цветя в косата, а на раменете с манилска кърпа, от тия, дето им казват *по снагата*, се събираха под една колонада на улица „Постас“, за да просят *парички за празника на светия кръст* на 3 май, като биеха един сребърен поднос на масичка, покрита с червена дамаска. Собствениците на сградата, наречена *с колонадата на Богородица*, същия ден чествуваха мил празник и слагаха до самата работилница за лъжици и ръчни мелнични, която още съществува, олтар с окичен с клонки кръст, много свещи и някои фигури от рождество Христово. Богородица, която все още се тачи там, също окичваха с ароматни треви; а фабрикантът на лъжици, който беше галисиец, си слагаше баретата и червената жилетка. Ако възрастните се залисваха, малчуганките нарушаваха забраната и се втурваха на улицата в оспорвана надпревара с други просещи момиченца, припкайки от един плочник на друг, спирайки господата, които минаваха, и досаждайки им, докато получат грошчето. Чували сме самата Барбарита да разказва, че за нея нямало по-голяма радост от тая да проси за празника на светия кръст и че тогавашните кавалери били в това отношение много по-учтиви от сегашните, понеже не пренебрегвали никое добре облечено момиченце, което се овесвало на пешовете им.

Дъщерята на Арнайс, когато изгуби баща си, бе вече завършила обучението си — твърде повърхностно по онова време, то се състоеше в това да чете без интонация, да пише без правопис, да брои, като свива на тръбичка устата си, и да бродира с отличен бод модела. Тогава дойдоха сериозните занимания, за да вкоравят духа ѝ и да утвърдят характера ѝ. Нейната майка и брат ѝ, подпомогнати от дебелия Арнайс, предприеха инвентаризация на фирмата, в която имаше известен безпорядък. За наличните запаси от забрадки не се намериха сигурни данни в книгите на магазина и при преброяването им се оказаха повече, отколкото се предполагаше. В подземие то се спотайваха няколко денка с кутии, които още не бяха отворяни. Освен това вносните фирми от Кадис^[1], Куеста и Рубио известяваха за две

внушителни пратки, които вече бяха на път. Не оставаше нищо друго, освен да се поеме целият тоя стоков излишък, което в същност беше спирачка за търговията по време, когато, изглежда, започваха да се налагат палтата от *конфекцията* и се забелязваше склонност и у народните слоеве да се обличат като средната класа. Упадъкът на манилския шал започваше да се проявява, защото ако кърпите, наричани „по снагата“, които бяха най-евтините, се продаваха добре в Мадрид (предимно в деня на свети Лаврентий за *въшливата клиентела*) и имаха средно добър пласмент във Валенсия и Малага, то големият шал — скъпите шалове от три, четири и пет хиляди реала се продаваха много слабо и минаваха месеци, без някоя клиентка да се пристраши да купи от тях.

Наследниците на Арнайс, след като инвентаризираха наличностите на фирмата, които само от споменатия артикул не бяха под петдесет хиляди дуро^[2], разбраха, че се задава криза. Загубиха три-четири месеца в класифициране, подреждане, поставяне на цени, сверяване на бележките на дон Бонифасио с кореспонденцията и фактурите, дошли направо от Кантон или препратени от фирмите в Кадис. Без съмнение покойният Арнайс, направил толкова много поръчки, не е виждал ясно нещата и е бил заслепен и омаян от известна стокова халюцинация; може би е чувствувал прекалена *страст към артикула* и е бил повече артист, отколкото търговец. Служител и съдружник на Филипинската компания, ликвидирана през 1833 година, той пое в свои ръце търговията със забрадки от Кантон, уверен, че я познава по-добре от всекиго. Наистина я познаваше, но имаше една неблагоприятна вяра във вечността на въпросната дреха и някои суеверни представи относно слабостта на испанския народ към пищните крепони с растителни мотиви в хиляди цветове. „Колкото покрещящи — казваше той, — толкова повече се продават.“

В това време в Далечния изток се появи нов художник, един гений, който доразстрои дон Бонифасио. Новаторът бе Сенка, за когото може да се каже, че в онова будистко изкуство представляваше по отношение на Аюн това, което в музиката представлява Бетховен по отношение на Моцарт. Сенка видоизмени стила на Аюн, като му придаде по-голям размах, разнообрази повече цветовете, с една дума, направи от изящните поетични и изтънчени сонати могъщи симфонии, разточително жизнени и възхитително предизвикателни с новите си

съчетания. Още щом видя първите мостри от стила на Сенка, дон Бонифасио се смахна съвсем. „Света Богородице! Това е божествено — казваше той. — Голям китаец е този!...“ И възторгът му роди неблагоприятни поръчки и сериозната търговска грешка, чиито последици въпросният добър човечец не можа да оцени, защото го застигна смъртта.

Инвентаризацията на ветрила, платове от манилски коноп, копринено платно, тъкани от Мадрас и предмети от слонова кост показваше също много големи цифри и бе направена педантично. Тогава през ръцете на Барбарита минаха всичките прелести, които в нейното детство ѝ приличаха на играчки и от които се разтреперваше. Въпреки възрастта си и придобитата с нея мъдрост тя никога не погледна равнодушно подобни дрънкулки и дори днес заявява, че когато в ръцете ѝ попадне някоя от онези изящни камбанарийки от слонова кост, ѝ идва да я скрие в пазвата си и да хукне да бяга.

На петнадесет години Барбарита беше едно много хубавичко, източено, свежо и розово момиче с весел, палав и малко присмехулен нрав. Още нямаше обожател, нито пък майка ѝ разрешаваше това. Различни досадници се навъртаха безуспешно около нея. Майката си имаше планове и започваше да трасира сполучливи пътища, за да ги осъществи. Семействата Санта Крус и Арнайс се държаха като почти близки приятели и освен това имаха родствени връзки със семейство Трухильо. Жената на дон Балдомеро I и тази на покойния Арнайс бяха втори братовчедки — цветущи клонки на онова възлесто родословно дърво, на онзи сарач от улица „Толедо“, чиято история знаеше тъй добре дебелият Арнайс. На двете братовчедки им хрумна щастлива мисъл; разкриха си я една на друга, като се изненадаха, че и на двете им е хрумнало едно и също нещо... „Види се, било е съвсем естествено...“ И като се хвалеха взаимно, решиха да я превърнат в щастлива реалност. Всички потомци на естремадуреца^[3], оня с магарешките такъми, се отличаваха с навика си да теглят винаги една много къса и много права линия между замислите и делата си. Замисълът беше да оженят Балдомерито за Барбарита.

Дъщерята на Арнайс беше виждала много пъти малкия Санта Крус, но никога не ѝ мина през ума, че той ще стане нейн мъж, защото не само че никога не беше ѝ казал и половин любовна дума, а дори не я гледаше, както обикновено гледат ония, които искат да бъдат

погледнати. Балдомеро беше разсъдлив, много приятен наглед, едър и с хубав тен, много ограничен умствено, блудкав като тиква и толкова неразговорлив, че когато говореше, винаги можеше да се преброи колко думи е използвал. Неговата свитост не подходдаше на снажността му. Гледаше предано и благо, както гледа *едно голямо куче-водолаз*^[4]. Минаваше за самата порядъчност; ходеше на богослужение всички дни, в които повеляваше църквата; произнасяше заедно със семейството си молитвата за петнадесетте тайнства на света Богородица; работеше в кантората, без да вдигне глава по десет часа и повече на ден, и не харчеше парите, които му даваха неговите родители. Въпреки тези редки заложи, ако някой път го срещнеше на улицата, в магазина на Арнайс или в къщи, което ставаше много рядко, Барбарита го гледаше със същия интерес, с който може да се гледа един голям чувал с въглища или един денк с платове. Тъй че остана като гръмната, когато един задължителен черковен ден, на връщане от църквата „Санта Крус“, където и двете се бяха изповядали и причестили, майка ѝ ѝ предложи венчило с Балдомерито и за целта не си послужи с усуквания, нито със словесна дипломация, а постави въпроса направо и решително. Ах, тая праволинейност на рода Трухильо!...

Макар че Барбарита беше непринудена в мисленето, бърза в отговорите и умееше да се отърси от някой досадник, който ѝ додява, в такъв важен случай остана леко омаломощена и я досрамя да каже на майка си, че не иска нищо от малкия Санта Крус... Щеше да го каже, но лицето на майка ѝ ѝ се стори като вкаменено. В смръщените му вежди видя късата линия без криволици, този стоманен прът на рода Трухильо, и клетото момиче се побоя, ах, как се побоя! Схвана добре, че майка ѝ ще се превърне в лъвица, ако тя наивно ѝ поиска нещо друго. Замлъкна като на литургия и на всичко, което майка ѝ ѝ говори същия ден, както и в следващите по темата за несполучливия брак, отвърщаше със знаци и думи на покорно съгласие. Не преставаше да се допитва до собственото си сърце, в което намираше неведнъж мъка и утеха. Не знаеше що е любов, само го подозираше. Истина бе, че не обичаше годеника си, ала не обичаше и друг. В случай че обикнеше някого, този някой можеше да бъде и той.

Най-интересното беше, че след като се уговори сватбата и Балдомеро виждаше редовно годеницата си, не ѝ обелваше и половин

дума за любов, макар че кратките отсъствия на майката, която често ги оставяше сами за малко, му предоставяха сгоден случай да блесне като ухажор. Ала нищо... Той, хубавият и прозаичен момък, не умееше да излезе от най-изтърканата рутина в разговорите си. Свитостта му беше толкова церемониална, колкото бе и сюртукът му от черно сукно — от най-доброто от Седан^[5]. Сюртукът изглеждаше на гърба му като реклама на хубавата стока на фирмата. Говореше за фенерите, които беше поставил маркиз Понтехос^[6], за холерата от предишната година, за клането на монасите и за многото великолепни къщи, които щяха да се изградят на местата на разрушените манастири. Всичко това беше много хубаво да се каже на клиентелата на един магазин; ала звучеше зле в сърцето на една девойка, която не беше влюбена, а искаше да бъде.

Като слушаше годеника си, Барбарита си мислеше също, че той крие чувствата си и въпреки толкова несъразмерния си ръст, горкото момче нямаше смелост да ѝ ги покаже. „Дали ме обича?“, се питаше годеницата. Скоро трябваше да заподозре, че ако Балдомерито не ѝ говореше открито за любов, то беше от чиста нерешителност и от неумение да се отприщи, а това, че беше влюбен до ушите, се ограничаваше да изявява само с най-изразителна деликатност, любезност и коректност. Без съмнение най-възвишената любов е най-дискретната, а най-красноречивите уста — онези, в които не може да влезе нито една муха. Но девойката не се успокояваше от тези свои разсъждения и страхът и несигурността не ѝ даваха покой. „Ами ако и аз го обичам, без да зная това“, си мислеше тя. О, не! Разпитвайки се сама и отговаряйки си най-честно, излизаше, че изобщо не го обича. Истина бе, че и не го мразеше.

И в това прескучно годеничество минаха няколко месеца, в края на които Балдомеро се поотпусна и поокопити. Устата му взе полека-лека да се отлепва, докато се пукна като бодлива обвивка на кестен, която узрява и се отваря, показвайки зрелия плод. Дума по дума изпускаше кестените, онези завършени идеи, пазени с набожно майчинство, както природата крие своите едреещи плодове. Дойде най-сетне определеният за сватбата ден — 3 май 1835 година, и те се венчаха в „Санта Крус“ без тържественост, като се настаниха в къщата на съпруга, която беше една от най-хубавите в квартала, намираща се на малкия площад „Леня“.

[1] Град в Испания, столица на едноименна провинция в Андалусия. — Б.пр. ↑

[2] Испанска монета. — Б.пр. ↑

[3] От Естремадура, област в западната част на Испания. — Б.пр.

↑

[4] Ньюфаундленска порода. — Б.пр. ↑

[5] Град във Франция с развита текстилна промишленост. — Б.пр. ↑

[6] Хоакин Бискаино, маркиз Понтехос (1790–1840), испански филантроп, дал тласък на всестраниното благоустрояване на Мадрид. — Б.пр. ↑

Два месеца след венчавката и след един промеждутък от време, в който Барбарита бе нещо разсеяна, меланхолична и сякаш готова да се разплаче, с което тревожеше много майка си, във въпросния брак, сключен при толкова лоши условия, започнаха да се забелязват признаци на идилия. Балдомеро изглеждаше вече друг. В кантората той си тананикаше и търсеше поводи да излезе, да се качи в къщи и да каже една думичка на жена си, застигайки я в коридорите или където я намереше. Освен това често бъркаше при оформянето на някоя партия, а когато подписваше кореспонденцията, придаваше на очертанията на традиционния знак на фирмата един наистина грандиозен почерков размах, завъртвайки крайната черта нагоре като обръщение на признателност, отправено към небето. Излизаше много рядко и казваше на най-близките си приятели, че не би се сменил и с крал дори, нито със своя адаш Еспартеро^[1], понеже нямало блаженство като неговото. Барбара заявяваше на майка си с дискретна наслада, че Балдомеро не ѝ създава и най-малката неприятност; че двата характера се съчетават превъзходно; че той е мек като най-топлия хляб и че е много интелигентен, което се разкриваше където и както трябва да се разкрива — според случая. Щом останеше десет минути в майчината къща, вече ѝ ставаше непоносимо, защото биваше неспокойна и търсеше поводи да си тръгне, като казваше: „Отивам си, че мъжът ми е сам.“

Идилията се засилваше всеки ден, стигайки дотам, че прикривайки задоволството си, майката на Барбарита и казваше: „Ама, дъще, вие ще ударите в земята влюбените от Теруел^[2].“ Съпрузите излизаха заедно на разходка всеки следобед. Никога дон Балдомеро II не бе видян в театър, без да бъде до него и жена му. С всеки ден, с всеки месец и с всяка година ставаха все по-влюбени и се обичаха и уважаваха повече. Дълги години след венчавката сякаш бяха в медения месец. Мъжът винаги бе гледал на жена си като на свещено създание, а Барбарита винаги бе виждала у съпруга си най-съвършения и достоен за обичане мъж, който съществува на света. Как се взаимопроникнаха двата характера, как се образува небивалото единение между онези две

души — би било много дълго за разказване. Господин и госпожа Санта Крус, които са още живи, и, дай боже, да живеят хиляда години, са най-честитата и най-прекрасната съпружеска двойка на настоящия век. Тези имена трябваше да се запишат със златни букви в отвратителните помещения на наместничеството за вечен пример на бъдещите поколения и би трябвало да се разпорежи, когато свещениците четат посланието на свети Павел, да включат някое пасажче на латински или кастилски, отнасящо се до тези възвишени съпрузи. Доня Асунсион Трухильо, която почина през 1841 година в един скръбен мадридски ден, деня, в който разстреляха генерал Леон^[3], напусна този свят с дръзката мисъл, че за да постигне блаженството, нямало нужда да се позовава на друго освен на това, че е авторка на въпросната християнска венчавка. И да не ѝ оспорва тази слава Хуана Трухильо, майка на Балдомеро, която беше умряла предната година, защото Асунсион ще докаже пред всички небесни канцеларии, че на нея ѝ беше хрумнала великолепната идея, преди да хрумне на братовчедка ѝ.

Нито годините, нито дреболиите на живота бяха отслабили изобщо тъй дълбоката обич на тези благословени съпрузи. И на двамата главите вече сивееха, а дон Балдомеро казваше на всеки, който искаше да го чуе, че обича жена си *както първия ден*. Винаги заедно на разходка, заедно на театър и на нито един от двамата не му харесваше представлението, ако другият не го гледа. На всички дати, които припомнят нещо щастливо за семейството, взаимно си правят подаръчета, а като връх на блаженството — и двамата се радват на великолепно здраве. Последното желание на господин Санта Крус е и двамата да умрат заедно в един и същи ден, в един и същи час, в същото брачно ложе, в което са спали през целия си живот.

Запознах се с тях през 1870 година. Дон Балдомеро беше вече на шестдесет години, Барбарита — на петдесет и две. Той беше един много хубав наглед господин с прошарена коса, гладко избръснат, зачервен, свеж, по-млад от много четиридесетгодишни мъже, запазил здрави всичките си зъби, пъргав и в добро настроение, бодър и весел, с благ израз, все с онзи поглед на голямо нюфаундленско куче. Неговата съпруга ми се стори, да го кажа с една дума, много хубава жена, почти съм готов да кажа: ненагледна. Лицето ѝ имаше свежестта на откъснатите, ала още неувехнали рози, а тя не ползуваше друга козметика освен бистрата вода. Беше съхранила съвършени зъби и

едно тяло, което все още, и без корсет, удряше в земята много шляещи се пристегнати кокони. Косата ѝ вече беше побеляла цялата и ѝ стоеше по-добре, отколкото когато беше прошарена. Приличаше на коса в стил Помпадур и тъй като беше толкова къдрава и тъй добре разделена на челото, мнозина твърдяха, че в същност не е бяла, а напудрена. Ако Барбарита искаше да парадират, би могла много лесно да съкрати петдесет и двете си години и да се озове в тридесет и осмата, без някой да я заподозре, защото лицето и изразът ѝ бяха младежки и изящни, осветени от една усмивка, която беше самата благодат... Та, ако бе поискала да парадират, със зла умисъл (казвам де!), ако не бе онова, което беше — най-достопочтена майка на семейство с всичката благодат божия в сърцето си, — щеше да види мъжете да налитат на нея, както налитат мухите на един от тия плодове, които започват да се набръчкват от презриване и всичката им захар се процежда по кората.

А Хуанито?

Ами Хуанито бе заочакван още от първата година на онзи несравним брак. Щастливите съпрузи се надяваха за него този месец, идния и другия и го виждаха да идва и тъй го желаеха, както евреите — месията. Понякога се натъжаваха от закъснението; ала вярата, която имаха в него, ги ободряваше. Щом все пак, рано или късно, щеше да дойде... беше въпрос на търпение. И хитрецът му с хитрец постави на изпитание търпението на родителите си, понеже се забави десет години някъде, като ги изтормози до крайност. Явяваше се на Барбарита само насън в различни хлапашки положения — било като си хапе юмручетата, с дантелена шапчица на главата, било пък пораснало, с пушчица на рамо момченце и с много дяволитост в очите. Най-сетне бог го прати в плът на смъртен, когато съпрузите започнаха да се оплакват от провидението и да разправят, че ги било излъгало. Ден на ликуване бе онзи септемврийски ден на 1845 година, в който Хуанито Санта Крус успя да заеме своето място в най-благополучното от домашните огнища. Кръстник на кърмачето бе дебелият Арнайс, който каза на Барбарита: „Ти не ми разправяй на мен! Тук е имало контрабанда. Това бозайниче си го донесла от приюта за подхвърлени деца, за да ни измамиш...“ А! Тези протекционисти са само прикрити контрабандисти.

Отгледаха го в охолство и много грижовно, ала без глезене. Дон Балдомеро нямаше сърце да сложи спирачка на шумната си бащина

нежност, нито да се залови със сурово възпитание и да изгради момчето тъй, както са изградили него самия. Ако жена му разреши, снизхождението на Санта Крус би стигнало дотам да позволи на детето да върши всичко, каквото му хрумне. На какво се дължеше това, че бидейки възпитан толкова сурово от дон Балдомеро I, той беше самата благост със сина си? Резултати от еволюцията във възпитанието, успоредна на еволюцията в политиката! Санта Крус помнеше много отчетливо възпитателните жестокости на баща си, наказанията, които му налагаше, и лишенията, които го беше накарал да изтърпи. Всяка вечер го принуждаваше да чете заедно със служителите на фирмата молитвата за петнадесетте тайнства на света Богородица; докато навърши двадесет и петте, нито веднъж не отиде на разходка сам, а в компания на гореспоменатите служители; театъра виждаше само на Великден и му шиеха по едно ново костюмче всяка година, което обличаше само неделен ден. Караха го да работи в кантората или в склада от девет часа заранта до осем вечерта и трябваше да служи за всичко — било да премести някой денк, било да пише писма. Привечер баща му имаше навик да му се кара, че пали масленика с четири фитила, преди тъмнината да е завладяла напълно помещението. Що се отнася до игрите, никога не научи друго освен мус^[4], а джобовите му разбраха що е кuarto^[5] много време след като започна да се бръсне. Всичко бе суровост, труд, скъперничество. Ала най-страшното беше, че като вярваше, че тая система е била много ефикасна за неговото изграждане, дон Балдомеро я смяташе за окаяна, когато ставаше въпрос за сина му. Това не беше липса на логика, а придържане към главната идея на онези времена — на прогреса. „Какво би станало със света без прогрес?“, си мислеше Санта Крус. И като си го мислеше, изпитваше желание да остави момчето да се отдаде на собствените си инстинкти. Беше чувал много пъти от икономистите, които се събираха у Кантеро, прочутата фраза *laissez aller, laissez passer*^[6]... Дебелият Арнайс и приятелят му Пастор^[7], икономистът, поддържаха, че всички големи проблеми се решават от само себе си, а дон Педро Мата^[8] изказваше същото мнение, като прилагаше към обществото и политиката медицинската система на изчакване. Природата се лекува сама — трябва само да бъде оставена. Възстановителните сили вършат всичко, подпомогнати от въздуха. Човекът се възпитава сам по силата на постоянните внушения, които поражда в духа му съзнанието,

подпомогнато от социалната среда. Дон Балдомеро не го казваше така; но неговите бегли представи по въпроса можеха да се обобщят в един моден и много известен тогава израз: „Светът върви напред.“

За щастие на Хуанито съществуваше майка му, в която чудесно се уравниаваха сърцето и умът. Умееше да взема пръчката, когато беше потребно, и да бъде снизходителна навреме. Ако никога не ѝ мина през ума да принуждава едно момче, което ходеше в университета и посещаваше лекциите на Салмерон^[9], да казва молитвата за петнадесетте тайнства на света Богородица, затуй пък не го освободи от изпълнението на най-елементарните религиозни задължения. Момчето си знаеше, че ако изклинчи от неделната служба, няма да отиде на театър вечерта и че ако не изкара добри бележки през юни, няма да има джобни пари, нито бикове, нито излети из полето с Еступиня (после ще говоря за този тип) на лов за птици с мрежа или лепило от имел, нито останалите развлечения, с които се възнаграждаваше неговото прилежание.

Докато той получаваше средното си образование в колежа на Масарнау, където беше на полупансион, майка му преговаряше неговите уроци всяка вечер, натъпкваше ги в мозъка си с пълни шепи и насила, както се натъпква вълна във възглавничка. Ето как тая сеньора се превърна в гадателка и тълкувателна на цялата човешка наука, като разчиташе на детето си мъглявите места в книгите и му разясняваше всичките неясноти, както бог ѝ го втъпяваше. За да покажем докъде стигаше енциклопедичната ученост на доня Барбара, подтиквана от майчината любов, достатъчно е да кажем, че тя дори му превеждаше упражненията по латински, макар че никога не е знаела и бъкел от този език. Истина бе, че преводът беше доста свободен, по-точно казано — либерален, почти демагогски, ала Федър и Цицерон не биха се обидили, ако слушаха през рамото на учителката, която извличаше максимална полза от малкото, което ученикът знаеше. Също тъй тя развиваше и паметта му, като я разтоварваше от излишна сбирщина, и му разясняваше задачите по елементарна аритметика, служейки си с нахутени или бобени зърна, понеже другояче не можеше да се движи по ония маршрути. По естествена история учителката имаше навика да вика на помощ лъва от Ретиро^[10] и само с химията двамата се запъваха, като се поглеждаха един друг, докато накрая натъпкваше формулите в главата му, след като обръщаше внимание, че тези неща

ги схващат само аптекарите и че всичко се свежда до това, дали се слага повече или по-малко количество вода от кладенеца. Резултат — когато Хуан стана бакалавър по изкуствата, Барбарита заявяваше през смях, че с този именно миш-маш, без да усети, била станала една доня Беатрис Галиндо^[11] по латински и една универсална преподавателка.

[1] Балдомеро Еспартеро (1793–1879), испански генерал и политик, бил се против карлистите, регент от 1841 до 1843 и от 1854 до 1856 г. — Б.пр. ↑

[2] Легенда, прославяща страстната любов на двама влюбени и пресъздадена за сцената от испанските драматурзи Тирсо де Молина, Перес де Монталбан и Харценбуш. — Б.пр. ↑

[3] Диего де Леон (1807–1841), граф Беласкоайн, испански генерал, разстрелян заради заговор против Исабел II. — Б.пр. ↑

[4] Игра на карти. — Б.пр. ↑

[5] Испанска медна монета. — Б.пр. ↑

[6] Оставете да се развива по свой път (фр.). — Б.пр. ↑

[7] Луис Мария Пастор (1810–1872), испански политик и икономист. — Б.пр. ↑

[8] Педро Мата и Фонтанет (1811–1877), испански медик, политик и литератор, привърженик на либерални идеи. — Б.пр. ↑

[9] Николас Салмерон и Алонсо (1837–1908), испански философ и политик, преподавател по философия. — Б.пр. ↑

[10] Буен Ретиро, красив мадридски парк. — Б.пр. ↑

[11] Испанска хуманистка (1475–1534), известна с прозвището Латинката, наставничка и съветничка на Исабел I. — Б.пр. ↑

През този интересен период на отглеждането на наследника, от 1845 година насам, фирмата „Санта Крус“ претърпя наложеното от времето преобразование, което бе чисто външно, като си остана непроменена в същността си. В кантората и в склада първите газови горелки се появиха към 1849, а прословутият масленик с четири пламъка получи такава страхотна плесница от твърдата ръка на прогреса, че повече не се видя никъде. В касата бяха влезли вече първите банкноти от банката Сан Фернандо, които се използваха само за плащането на полици, понеже купувачите все още ги гледаха с лошо око. И все още се говореше за капитали, а операцията по пресмятането на каквато и да е сума беше работа за Питагор или друг голям аритметик, понеже с дублоните^[1] и очентините, каталонските песети^[2], испанските дурос, тях от двадесет и едно и квартильо^[3], унциите^[4], песетите с колони^[5] и ъглестите монети^[6] ставаше ужасна неразбория. Още не бяха познати пощенската марка, нито пликовете, нито други завоевания на въпросния прогрес. Ала служителите вече бяха започнали да отхвърлят от себе си оковите; вече не бяха онези парии от времето на дон Балдомеро I, на които се разрешаваше да излизат само неделен ден, и то заедно, и чието облекло се изготвяше по един-единствен модел, за да изглеждат униформени като гимназисти или каторжници. Позволяваше им се да посещават баловете на Виляермоса или на простолюдието според влеченията на всеки един. Но нямаше никаква промяна в онзи благочестив атавизъм да бъдат карани да четат всяка вечер молитвата за петнадесетте тайнства на света Богородица. Това мина в историята чак в последно време — при прехвърлянето на фирмата на *Момчетата*. Докато дон Балдомеро бе неин шеф, тя не се отклони в основното от твърдите като елмаз оси, върху които я беше монтирал бащата, който би могъл да се нарече *дон Балдомеро Велики*. За да сложи прогресът ръка на делото на този изключителен човек, чийто портрет, дължащ се на четката на дон Висенте Лопес^[7], сме съзерцавали със задоволство в салона на неговите знатни потомци, бе потребно цял Мадрид да се преобрази;

дезамортизацията^[8] да изгради един нов град върху развалините на манастирите; маркиз Понтехос да направи прилично това селище; митническите реформи от четиридесет и девета и шейсет и осма да обърнат с краката нагоре цялата мадридска търговия; Мадрид да се окаже на четиридесет часа път от Париж с помощта на парния локомотив и най-сетне, да има много войни и революции и големи бъркотии в личното благосъстояние.

И фирмата на Гумерсиндо Арнайс, брат на Барбарита, премина през големи кризи и промени, откакто умря дон Бонифасио. Две години след венчавката на сестра си със Санта Крус Гумерсиндо се ожени за Исабел Кордеро, дъщеря на дон Бенигно Кордеро, много предприемчива жена, която съумя да се оправя в магазинната търговия и стана спасителка на реномираното предприятие. Подхвърлено на опасност между четиридесета и четиридесет и пета от последните грешки на покойния Арнайс, то се избави с *маоните*^[9], онези леки и свежи платове, които толкова много се използваха до петдесет и четвърта. Китайската стока видимо западаше. Подвижните галери всеки ден все по-бързо докарваха в Мадрид парижките новости и тъй се набелязваше бавното и тиранично нашествие на полутоновете, които претендират да са белег на култура. Испанското общество започваше да се перчи със *сериозност*, сиреч да се облича траурно, а веселото царство на ярките цветове рухваше по един недвусмислен начин. Както си отидоха червените плащове, тъй си отидоха и забрадките от Манила. Аристокрацията високомерно ги отстъпваше на средната класа, а тя, която също искаше да изглежда аристократична, ги предоставяше на народа, последен и верен привърженик на ярките багри. Онова очарование за очите, онзи цвят-чудо, подражание на усмихнатата природа, възпламенена от обедното слънце, започна да губи почва, макар че народът, с инстинкт на художник и поет, бранеше испанската дреха, както е бранил парка Монтелеон и редутите на Сарагоса^[10]. Полека-лека шалът падаше от раменете на красивите жени, защото обществото се мъчеше да изглежда сериозно, а за да изглеждаш сериозен, няма нищо по-добро от това да се загърнеш в траурни тонове. Намираме се под влиянието на Северна Европа, а тоя проклет север ни налага сивотата, която взема от сивото си небе. Цилиндърът придава много почтеност на физиономията и много странен е мъжът, който не се счита за важен само защото носи на

главата си един кюнец. Дамите не се имат за такива, ако не са облечени в цвят на сажди, в пепеляво, в тютюнево, в жабешко зелено или в цвят на черна стафида. Живите тонове ги принизяват, защото народът обича киноварено-червеното^[11], липовожълтото, сребристобялото и тревистозеленото; а чувството за цвят е толкова вкоренено в простолудията, че *сериозността* успя да установи своето господство само с отстъпки. Народът прие тъмното на плащовете, налагайки червеното на подплатата им; одобри женските шапчици, съхранявайки маитилите^[12] и ярките забрадки за глава; помири се с връхните палта и дори с *турнюра*^[13], но в замяна запази шаловете в светла гама, в която господствуват небесносиньото, розовото и неаполитанскожълтото. Крепонът взе да запада от 1840 година не само поради споменатата еволюция на европейската *сериозност*, която ни обхвана изцяло, а и поради икономически причини, от които не можехме да се изплъзнем.

Бързите съобщения ни донесоха представители на могъщата белгийска, френска и английска промишленост, които се нуждаеха от пазари. Още не беше на мода тези пазари да се търсят в Африка и идваха да ги търсят тук, като сменяха стъклените манисти за бучки злато, сиреч мохери, кретони и мериноси за пари в брой или за творби на изкуството. Други пратеници плякосваха нашите църкви и нашите дворци, като отнасяха историческите брокати от епитрахили и олтари, броката и кадифетата с бродерии и апликации и други най-богати мостри на испанската промишленост. В същото време завличаха и разкошните манилски забрадки, които бяха стигнали чак до циганките. И тук, както навсякъде, се почувствува влиянието на друго търговско явление, рожба на прогреса. Думата ми е за големите закупки на английската търговия, дължащи се на развитието на нейната внушителна флота. Това влияние много скоро се прояви и в скромните кътчета на улица „Постас“ с внезапно обезценяване на стоката от Китай. Няма нищо по-просто от това обезценяване. Като изградиха голямото сингапурско стоково хранилище, англичаните монополизираха търговията с Азия и разориха стокообмена ни, който правехме през Кадис и нос Добра Надежда с онези отдалечени земи. Аюн и Сенка престанаха да бъдат нашите най-добри приятели и станаха приятели на англичаните. Наследникът на тези художници, плодовитият и вдъхновен Кинг Джон си кореспондира на английски с нашите търговци и дава своите цени в лири стерлинги. Откакто

Сингапур се появи в практическата география, стоката от Кантон и Шанхай престана да идва с тежките фрегати на корабовладелците от Кадис: Фернандес де Кастро, Куестас и Рубио; а продължителното морско пътешествие покрай носа^[14] мина в историята като допълнение към чутовните подвизи на Васко де Гама^[15] и на Албуркерке^[16]. Английските параходи прокараха нов път, съчетан със суецката железница.

Още през 1840 година фирмите, които доставяха стоката направо от Кантон, не можеха да съперничат на ония, които я поръчваха от Ливърпул. Всеки дребен търговец от улица „Постас“ се снабдяваше с този артикул, без да ходи да го взема от двете или трите хранилища в Мадрид. После ходът на нещата се промени още веднъж и след много години Испания отново пренасяше направо от извора творбите на Кинг Джон; ала за това беше необходимо да дойдат голямото оживление в търговията след 1868 и силата на капиталите в наши дни.

Предприятието на Гумерсиндо Арнайс се оказа заплашено от разорение, защото трите или четирите фирми, търгуващи с артикули, получени в наследство или като отстъпка от Филипинската компания, не можеха повече да монополизират продажбата на забрадки и произведения на китайските изкуства. Мадрид се наводняваше със стоки, по-евтини от тия на дон Бонифасио Арнайс, и се налагаше той да ги превръща в пари по какъвто и да било начин. За да се компенсират загубите от *евтината разпродажба*, налагаше се да се разгърне друга търговия, да се търсят нови пътища и тук блесна с високите си заложби Исабел Кордеро, съпругата на Гумерсиндо, която имаше повече нюх от него. Без нищо да разбира от география, схващаше, че има един Сингапур и един Суецки провлак.

Тя отгатваше търговското явление, без да успее да го назове, и вместо да бълва проклетия против англичаните, както правеше мъжът ѝ, зае се да измисли най-доброто средство. Каква ли тенденция да последват? Най-изявената беше тая на *новостите*, на влиянието на френското и белгийското производство по силата на закона за сивотата на севера, заливаща, завладяваща и заличаваща нашето колоритно романско битие. Обличането изпреварваше мисленето и когато все още стиховете не бяха прогонени от прозата, вълната вече беше разпердушила коприната.

„Ами да се примирим с *новостите*“, каза Исабел на мъжа си, като гледаше онзи бяс по модите, който проникваше в обществото, и стремежа на всички мадридчани да бъдат *сериозно* елегантни. Освен това беше времето, когато средната класа упражняваше изцяло своите функции, като заграбваше всички служби, създадени от новата политическа и административна система, изкупуваше на изплащане всички имоти на черквата, превръщаше се в собственица на земята, ползуваше се от бюджета и най-сетне поглъщаше останките на абсолютизма и на духовенството и установяваше царството на сюртука. Ясно е, че сюртукът е символът; ала най-интересното на това царство е облеклото на дамите, източник на мощна енергия, която нахлува от частния в обществения живот и предопределя велики събития. Парцалите, уви! Кой не вижда в тях една от главните движещи сили на настоящата епоха, може би причина за развитие и живот? Помислете малко какво представляват, колко струват, помислете за средствата и гения, които отделя и посвещава на производството им най-изкусният град в света, и неволно сред гънките на модните платове ще си представите мислено целия наш мезократичен^[17] организъм като исполинска пирамида, на чийто връх има цилиндър, ще си представите и цялата политическа и административна машина, държавния дълг и железниците, бюджета и рентите, опекунството и социалистическия парламентаризъм.

Ала Гумерсиндо и Исабел бяха позакъснели, защото *новостите* бяха в ръцете на хитри търговци, които вече знаеха пътя за Париж. Арнайс също отиде там, ала той не беше човек с вкус и донесе едни нелепости, които не се приеха. При все това Исабел Кордеро не губеше дух. Мъжът ѝ започваше да оглупява, а тя — да *проглежда*. Видя, че мадридските обичаи се преобразяват бързо; че този горделив кралски двор за късо време щеше да се превърне от голямо долнопробно село в цивилизована столица. Защото името и смешната суетност на Мадрид бяха нещо като на метрополия. Мадрид беше един дебелак с камзол^[18] на дворянин и с мръсна и съдрана риза. Най-сетне селяндуринът се канеше да става истински сеньор. Исабел Кордеро, която преварваше своето време, предвиди докарването на вода от река Лосоя^[19] през ония горещи лета, когато общината освобождаваше и подхранваше фонтаните Беро и Теха с кофи вода от кладенците; в ония времена,

когато безистените бяха клоаки, а съседите ходеха от врата на врата с кана в ръка, молейки за малко вода за бръснене.

Прозорливата жена видя бъдещето; чу да се говори за големия проект на Браво Мурильо^[20] като за нещо, което тя беше почувствувала в душата си. Най-сетне, след няколко години, Мадрид щеше да има вода в изобилие, разпределена по улици и площади, и щеше да придобие навика да мие поне лицето и ръцете си. Като измиеше тези части, после щеше да измие и други. Този Мадрид, който тогава беше още бъдещ, ѝ се представи с видения на чисти ризи у всички класи, на жени, вече привикнали да се преобличат всеки ден, и на мъже, които бяха самата чистота. Оттук се роди идеята фирмата да се посвети на белъто и веднъж загнездила се здраво в мисълта, полека-лека тя ставаше действителност. Подпомогнат от дон Балдомеро и Арнайс, Гумерсиндо започна да докарва най-фини батисти от Англия, холандски, шотландски и ирландски платна и индийски хасета от Мадаполам^[21], нансу^[22] и крепони от Елзас. И фирмата почна да се отърсва не без труд от своя упадък, докато успя да постигне относително благополучие. Допълнение в тази търговия *на чисто* бяха дебелиите дамаски, платната за дюшеци и покривките и салфетките от Куртре^[23], които станаха специалитет на фирмата, както гласеше едно обявление, добавено към стария надпис на магазина. Дантелите дойдоха по-късно, като поръчките на Арнайс станаха толкова големи, че една швейцарска фабрика работеше само за него. И най-сетне, кринолините дадоха добри печалби на предприятието. Исабел Кордеро, която беше предвидила канала на река Лосоа, предвиди и кринолина, който французите наричаха *малакоф*, нелепо изобретение, което сякаш беше излязло от нечий болен мозък от много мислене по управлението на балоните.

През петдесетте години от търговията със забрадки и азиатски изделия във фирмата бяха останали само набожно пазени традиции. Все още се намираше някоя куличка от слонова кост и голямо количество разкошни шалове с висока цена в приказни кутии. Може би Гумерсиндо беше най-сръчният човек в Мадрид по сгъването им, защото трябва да се знае, че да се сгъне крепон беше толкова трудна работа, колкото да се духне в устата на куче. Умееха да го правят само ония, които от стари времена имаха обичая да боравят с поменатото изделие, поради което много дами, след като си бяха слагали шала на

някой маскен бал, на другия ден го изпращаха с кутията в магазина на Гумерсинд Арнайс, за да го сгъне той по традиционния начин, сиреч като скрие една трета от мрежестата част и една четвърт от ресните и като остави на показ в горната четвърт средната рисунка. В магазина се пазеха и двата манекена, облечени като мандарини. Уж щяха да ги махнат, защото те, горките, бяха вече малко разнебитени; ала Барбарита се противопостави, защото, престанеше ли да ги вижда там заедно с глупавата и честна физиономия на господин Аюн, щеше да бъде все едно, че са погребали някого от семейството; и уверяваше, че ако брат ѝ упорствувва да ги махне, тя ще ги отнесе у дома си, за да ги сложи в трапезарията, където ще подхождат на шкафовете.

[1] Старинна испанска монета. — Б.пр. ↑

[2] Очентините, каталонските песети — парични единици. — Б.пр. ↑

[3] Четвъртинка от реал. — Б.пр. ↑

[4] Старинна испанска златна монета. — Б.пр. ↑

[5] Сечени в Америка с кралския герб между две колони. — Б.пр. ↑

[6] Сребърни монети. — Б.пр. ↑

[7] Висенте Лопес Портаня (1772–1850), испански художник-портретист, рисувал в стил барок, заглушен от строг академизъм. — Б.пр. ↑

[8] Реформа, прокарана през 1836 г. от испанския политик Хуан Алрарес Мендисабал (1790–1853), тогавашен глава на правителството, за конфискуване на имотите на религиозните ордени. — Б.пр. ↑

[9] Здрав памучен плат с жълтеникав цвят от Маон, пристанище на Балеарските острови. — Б.пр. ↑

[10] Монтелеон, Сарагоса — по време на Наполеоновото нашествие през 1808 и 1809 г. — Б.пр. ↑

[11] Яркочервена боя, получена от минерала киновар. — Б.пр. ↑

[12] Черен дълъг шарф за главата (у испанките). — Б.пр. ↑

[13] Малка възглавничка, която жените носели отзад под роклите си, за да им придават елегантност. — Б.пр. ↑

[14] Добра Надежда. — Б.пр. ↑

[15] Португалски мореплавател (1469–1524), пръв достигнал Индия по морски път през нос Добра Надежда (1497–1498). — Б.пр. ↑

[16] Алфонсо Албуркерке (1453–1615), португалски мореплавател и конкистадор, завладял Гоа, Малака, Ормуз и Молукските острови и осигурил португалското влияние в Индия. — Б.пр. ↑

[17] От мезокрация — господство на средната класа. — Б.пр. ↑

[18] Къса дреха с широки ръкави, стегната в кръста. — Б.пр. ↑

[19] Река в Испания, която снабдява с вода Мадрид. — Б.пр. ↑

[20] Хуан Браво Мурильо (1803–1873), испански политик, министър на финансите и обществените работи при Наварес и после глава на правителството, предизвикал революцията от 1854 г. с абсолютистката си политика. — Б.пр. ↑

[21] Предградие на индийския град Нарасапур, памукопреработвателно средище. — Б.пр. ↑

[22] Вид памучен плат. — Б.пр. ↑

[23] Град в Белгия с прочуто производство на дантели. — Б.пр. ↑

Онази велика жена, Исабел Кордеро де Арнайс, надарена с всички тънки качества на търговеца и с всички икономически хитрости на икономката, освен това бе удостоена от небето и с невероятна плодовитост. През 1845 година, когато се роди Хуанито, тя вече имаше пет деца и продължи да ражда с точността на растенията, които дават плод всяка година. Освен тия пет, в сметката трябва да сложим още дванадесет, всичко седемнадесет раждания, които често си припомняше, като ги свързваше с известни дати от царуването на Исабел II. „Първото ми дете — казваше тя — се роди, когато карлистката^[1] войска дойде чак до стените на Мадрид. Моят Хасинта се роди с няколко дни разлика от деня, в който се венча кралицата. Моят Исабелита дойде на бял свят същия ден, в който свещеникът Мерино^[2] намушка с кама Негово Величество, а Рупертито добих в деня на свети Хуан през петдесет и осма, същия ден, в който бе открито водоснабдяването.“

Като видеше тясната къща, човек си мислеше, че законът за непроницаемостта на телата^[3] е бил поводът смъртта да намали библейското стадо. Ако бяха оживели и седемнадесетте дечица, щеше да се наложи да ги сложат на балконите като саксии или окачени в кафези за мъжки яребици. Дифтеритът и скарлатината поокастриха оная гъста родитба и през 1870 година бяха останали вече само девет. Първите две отлетяха малко след като се родиха. От време на време умираше по едно, вече пораснало, и редиците оредяваха. През не знам коя си година умряха три през четири месеца. Ония, които прехвърлиха десетте години, растяха нормално.

Казах, че бяха девет. Остава да ви доверя, че от тези девет седем бяха от женски пол. Ей че напаст му се беше паднала на добрия дон Гумерсиндо! Какво да прави със седем момиченца? За да бъдат опазени, когато станат жени, беше необходим един армейски корпус. И как всички да бъдат омъжени добре? Откъде щяха да се появят седем добри мъже? Винаги, когато му говореха за това, Гумерсиндо го обръщаше на шега, осланяйки се на леката ръка, която имаше жена му за всичко. „Ще видите — казваше той — как тя ще извади изпод

камъните седем превъзходни зетя.“ Ала плодовитата съпруга не можеше да си намери място. Щом помислеше за бъдещето на дъщерите си, се натъжаваше и чувствуваше нещо като угризение, че е дарила мъжа си със семейство, което създаваше икономически проблеми. Когато говореше със зълва си Барбарита, оплакваше се, че е родила момичета, сякаш тя сама беше виновна за това. По време на плодоносната ѝ кампания, от трийсет и осма до шейсета година, се случваше на четвъртия или петия месец след раждането да бъде отново бременна. Барбарита не си правеше труда да я пита и го смяташе за нещо станало вече. „Сега — ѝ казваше тя — ще имаш момче.“ А другата, сърдита и бълваща проклетия против своята плодовитост, отвръщаше: „Момче или момиче, тези подаръци би трябвало да са за теб. На теб би трябвало бог да дарява по едно стайно канарче всяка година.“

Печалбите от предприятието не бяха малки, ала съпрузите Арнайс не можеха да се нарекат богати, защото с толкова раждания, с толкова смъртност сред децата им и с голямата женска челяд фирмата не можеше да процъфтява както трябва. Макар че Исабел вършеше чудеса от разни натъкмявания и икономии, значителният всекидневен харч отнемаше много жизнени сили на заведението. Ала никога Гумерсиндо не престана да изпълнява своите търговски спогодби и ако капиталът му не беше голям, то нямаше и дългове. Същественото беше да се задомят добре седемте момичета, тъй като във фирмата не можеше да има големи спестявания, докато тази ужасна брачна кампания не се увенчаеше с блестящ успех.

Преди двадесет години Исабел Кордеро беше похабена, бледа и с обезформена снага жена, една от тия, които сякаш се разглобяват и чиито телесни части не са на истинското си място. Едва се познаваше, че е била хубава. Ония, които общуваха с нея, не можеха да си я представят по друг начин, освен, както се казва, в положение, защото големият корем при нея изглеждаше нещо нормално, както тенът на лицето или формата на носа. И в положение, и в кратките свободни промеждутъци подвижността и беше всякога една и съща, тъй като чак докато падна на легло, тя беше на крак, грижейки се за сложното управление на въпросната фирма. Еднакво работеше както в кухнята, така и в кантората. Едва сложила огромния тиган с надробен пържен хляб за вечеря или казана с картофи, влизаше в магазина, за да я

осведоми съпругът ѝ за фактурите, които току-що беше получил, или за известия за полици. Преди всичко гледаше момичетата да не стоят свободни. Най-малките ѝ деца ходеха на училище; големите момичета работеха във всекидневната на къщата, като помагаха на майка си в преглеждането на дрехите или в преправянето на изоставените от бащата дрехи за нуждите на момчетата. Някои от тях гладеха; имаха и навика да перат в голямото корито в кухнята и да замрежват и кърпят. Ала всички най-много се проявяваха в изкуството да подреждат своите собствени труфила. Неделен ден, когато майка им ги извеждаше на разходка в дълго шествие, биваха тъй добре премененички, че бе наслада да ги гледаш. Когато ходеха на църква, се нижеха сред възхищението на миряните; защото е редно да се отбележи, че бяха много хубавички. От двете най-големи, които вече бяха жени, до последната, която беше миньонче, образуваха твърде интересно стадо, което привличаше вниманието с числеността си и постепенната последователност в ръстовете. Познатите, които ги виждаха да влизат, казваха: „Ето я и доня Исабел с мострите.“ Майката, сресана най-просто, без никакво украшение, отпусната, луничава и лишена вече от всякакъв собствен чар освен от почтеността, водеше това стадо, оглавявайки го както търговците на пуйки — своите стада по Коледа.

А през какви затруднения минаваше горката, за да изпълни с чест непосилната роля! Обикновено правеше признанията си на Барбарита: „Слушай, мила, някои месеци тъй много се измъчвам, че не зная какво да правя. Бог да ме закриля, че инак... Ти не знаеш какво е да обличаш седем дъщери. Момчетата карат с изостаналите от баща им дрехи, които аз им преправям. Ама момичетата!... И с тези сегашни моди, и с тези заврънкулки!... Видя ли парчето от син меринос? Ами не стигна и трябваше да докарам още десет вари. Да не говорим за обувките. Оправяме се благодарение на това, че в къщи, щом някоя обуе друга обувка, а не конопените цървулки, се разярявам като лъвица. За да напълня търбусите им, разчитам на картофите и надробения пържен хляб. Тази година премахнах задушението меса. Зная, че служителите мърморят, ама не ме интересува. Да отидат другаде, където ще се отнасят по-добре с тях. Ще повярваш ли, че един квинтал^[4] въглища ми отива, докато се обърна? Докарвам си в къщи две аrobi^[5] олио и след няколко дена... фют... сякаш са го изсмукали

кукумявките. Поръчвам на Еступиня два-три квинтала картофи, мила, и сякаш не е докарал нищо.“

В къщата имаше две маси. На първата се хранеха главата на семейството и неговата съпруга, момичетата, най-старият служител и по някой роднина, като Примитиво Кордеро, когато идваше в Мадрид от имението си в Толедо, където живееше. На втората сядаха дребните служители и двете момчета, едното от които се учеше на занаят в дюкяна за дантели на Сегундо Кордеро. Бяха общо седемнадесет или осемнадесет гърла. Ръководенето на такава къща, което би изтощило друга жена, видимо не уморяваше Исабел. С израстването на момичетата намаляваше част от физическата работа за майката; ала тази почивка се запълваше от прекалена бдителност, за да опази стадото, все повече преследвано от вълци и изложено на безконечни дебнения. Момичетата не бяха лоши, ала бяха младички и дори господ бог не можеше да предотврати надничанията през единствения балкон на къщата или през прозореца, който гледаше към уличката „Сан Кристобал“. В къщата започваха да влизат писъмца и да се завъртват ония невинни връзчици, които са игра на любовта, щом не са самата любов. По всяко време очите на доня Исабел бяха като фенери и тя не изпускаше от поглед дъщерите си нито за миг. Към това изтощително и сурово майчино шпиониране се прибавяше и грижата да показва и проветрява „мострите“, за да види дали няма да падне някой мющерия, или другояче казано — съпруг. Налагаше се *да се хвали стоката* и на тая велика жена, търговка на дъщери, не и оставаше друга възможност освен да се облича и да посещава със *стоката* си тоя или оня кръжец на нейни приятелки, защото, ако не го стореше, момичетата така се нацупваха, че ставаха непоносими. Неделната разходчица ставаше по правилата — накуп. Момичетата бяха много добре премененички, със сума ти дрешки, та не приличаха на себе си; майката, много докарана, с ръкавици, които я лишаваша от възможността да използва пръстите си, с маншон, който претопляше ръцете ѝ, и с хубавия си кашмир. Без да бе стара, изглеждаше такава.

Най-сетне господ, като оцени достойнствата на тая героиня, която не се отделяше и на милиметър от поста си в обществените битки, хвърли благосклонен поглед на „мострите“ и после ги благослови. Първото момиче, което се омъжи, бе второто по реда на раждането си, на име Канделария, и в интерес на истината трябва да

кажа, че тоя брак не бе много блестящ. Женихът беше добро момче, служител в магазина за ризи на вдовицата Апариси. Казваше се Пепе Саманиего и едничкото му състояние бяха желанието му за работа и доказаната му честност. Семейното му име често се виждаше по фирмите за дребна търговия. Един негов чичо беше аптекар на улица „Аве Мария“. Имаше един братовчед, търговец на риба, друг — дребен търговец на наметала на улица „Крус“, трети — лихвар, а останалите, както и братята му, бяха все продавачи. Родът Арнайс първо помисли да се противопостави на тая връзка, но скоро си направи следната сметка: „Не е време да предем тънко по въпроса за съпрузите. Трябва да приемаме всичко, което се яви, защото са ни седем за пласиране. Стига момчето да е сериозно и работливо.“

После се омъжи най-голямата, на име Бенигна, кръстена на дядо си, героя от Ботерос. Това вече бе хубава сватба. Женихът беше Рамон Вилюендас, най-големият син на прочутия сарафин от улица „Толедо“ — голяма къща, солидно състояние. Той беше вече вдовец с две момичета, а роднините му бяха смущаващо разнообразни по отношение на богатството си. Чичо му, дон Кайетано Вилюендас, беше женен за Еулалия, сестра на маркиз Каса-Муньос, и притежаваше много милиони; в замяна на това имаше един Вилюендас, кръчмар, и друг, който държеше дюкянче за перкали^[6] и бархети, наречено „Добрят вкус“. Родството на бедните с богатите Вилюендас не се виждаше много ясно, ала си бяха роднини и мнозина от тях си говореха, и то на „ти“.

Третото от момичетата, на име Хасинта, пипна съпруг на следната година. И то какъв съпруг!... Ала като стигам дотук, принуден съм да прекъсна тази нишка и да почна да разказвам някои неща, които трябва да предшествуват сватбата на Хасинта.

[1] Привърженици на дон Карлос (Карлос Мария де лос Долорес Бурбон, 1848–1909), претендент за испанския трон като представител на карлизма, възприел името Карл VII, предизвикал последната карлистка война (1872–1876). — Б.пр. ↑

[2] Херонимо Мерино (1769–1844), испански свещеник, отличил се със свирепостта си във войната против Наполеон, а по-късно в гражданските борби на страната на карлистите. — Б.пр. ↑

[3] Ироничен намек на автора за действие, обратно на закона от физиката за проницаемостта на телата. — Б.пр. ↑

[4] Мярка за тегло (в Кастилия — 46 кг). — Б.пр. ↑

[5] Мярка за тегло (в Кастилия — 11,502 кг). — Б.пр. ↑

[6] Сбит и тънък памучен плат за ризи и др. — Б.пр. ↑

III. ЕСТУПИНЯ

1

В магазина на Арнайс, до решетката, която гледа към улица „Сан Кристобал“, понастоящем има три виенски стола от вито дърво, които наследиха преди години една скамейка без облегалка, облечена в черна мушама, а тази скамейка има за предшественик една голяма ракла или просто празна кутия. Това беше мястото за нашумелите вечеринки на фирмата. Нямахме дюкян без вечеринки, както не можеше да има такъв без тезгях и светия-покровител. Това беше една допълнителна услуга, която търговията правеше на обществото във време, когато не съществуваха казина, понеже, макар че имаше тайни сдружения и тук-таме патриотични клубове и кафенета, голямото мнозинство от мирните граждани не ходеше там, а предпочиташе да си бърбори в дюкяните. Барбарита още има смътни спомени от вечеринките от времето на своето детство. Идваше един много постал монах, който се казваше отец Алели^[1]; един мъничък господин с очила, който беше бащата на Исабел; някои военни и други типове, които се смесваха в паметта ѝ с фигурите на двамата мандарина.

И се говореше не само за политика и за гражданската война, а и за търговски работи. Сеньората си спомня, че била чула нещо относно първите кибрити, които дошли на пазара, и дори че била ги видяла. Били като шишенца, в които клечката се пъхала незапалена, а излизала пламнала. Чула също да се говори за първите килими от кадифе, за първите матраци с пружини и за първите железници, които някой от събеседниците бил видял в чужбина, тъй като тук все още нямаше признаци за тях. Нещо се споменало и за банкнотата, тъй като в Мадрид книжните пари станали нещо обикновено чак няколко години след излизането им, а и тогава се използвали само за крупните плащания в банката. Доня Барбара си спомня, че била видяла първата банкнота, която занесли в магазина като нещо любопитно, всички се

съгласили, че унцията била нещо по-добро. А газта дойде много по-късно.

Магазинът се променяше, но през бавния ход на годините вечеринките си оставаха все същите. Едни бърбурвци си отиваха, идваха други. Ние не знаем към кое време се отнасяха следните отделни фрази, които Барбарита намираще тутакси, когато, вече омъжена, влизаше в магазина да си отдъхне мъничко на връщане от разходка или от пазар: „Какви гиздави бяха тази сутрин тия на *оръжейния посредник* с новите си помпони...“ „Херцогът днес беше на църква в «Калатравас»^[2]. Беше с Линахе и със Сан Мигел...“ „Знаете ли, Еступиня, какво разправят сега? Ами казват, че англичаните възнамерявали да построят кораби от челик.“

Тъй нареченият Еступиня навярно е бил жизнено нужен за всички вечеринки в магазините, защото, когато не отидеше у Арнайс, всеки задаваше въпроса: „А с Пласидо какво става?“ Когато влизаше, посрещаша го с радостни възгласи, понеже само с присъствието си дори той оживяваше разговора. През 1871 година аз се запознах с този човек, който градеше гордостта си върху това, че бил видял цялата история на Испания през настоящия век. Бил дошъл на бял свят през 1803 година и се наричаше брат по дата на Месонеро Романос^[3] поради това, че се бил родил като него на 19 юли същата година. Само една негова фраза ще докаже необятните му знания по тази жива история, която се научава с очи: „Виждал съм Жозеф I^[4], както виждам вас сега.“ И сякаш се облизваше от задоволство, когато го питаха: „Виждали ли сте Ангулемския херцог^[5], лорд Уелингтън^[6]...“ „Ама разбира се.“ Отговорът му беше все един и същ: „Както виждам вас.“ Дори стигаше дотам да се разсърди, когато биваше разпитван със съмнение в гласа. „Дали съм видял да встъпва Мария-Кристина^[7]...! Човече, та то беше вчера...“ За да допълни осведомеността си на очевидец, говореше за това *какво представлявал Мадрид* на 1 септември 1840 година, сякаш беше нещо от предната седмица. Бил видял погребението на Кантерак^[8], екзекуцията на Мерино, „и то на самия ешафод“, поради това че е брат от „Пас и Каридад“^[9]; бил видял да убиват Чико... не точно видял, ама чул изстрелите, намирайки се на улица „Велас“; бил видял Фердинанд VII^[10] на 7 юли, когато излязъл на балкона да каже на доброволците да раздрусат тия от гвардията; бил

видял Родил^[11] и сержанта Гарсия да държат речи от друг балкон през 1836 година; бил видял О'Донел^[12] и Еспартеро да се прегръщат; Еспартеро сам да поздравява народа; О'Донел сам; и всичко това на един балкон; и най-сетне, също на балкон, бил видял наскоро друга личност да крещи, че с кралете било свършено. Историята, която Еступиня знаеше, беше написана по балконите.

Търговската биография на този човек е колкото любопитна, толкова и обикновена. Бил много млад, когато постъпил като продавач при Арнайс; там служил дълги години, винаги добре приет от главата на семейството заради своята доказана честност и преголяма заинтересованост, с която гледал на всичко, отнасящо се до фирмата. И въпреки тези морални качества, Еступиня не беше добър служител. При обслужване много бавеше купувачите, а пратеха ли го с някое поръчение до митницата, се връщаше толкова късно, че много пъти дон Бонифасио мислеше, че са го арестували. Странността, че при тези недостатъци на Пласидо собствениците на магазина не можеха да се лишат от него се обяснява със сляпото доверие, което вдъхваше, понеже когато той се грижеше за магазина и касата, Арнайс и семейството му можеха и да си полегнат. Неговата вярност беше толкова голяма колкото и човечността му; можеха да му се карат и да го ругаят колкото си искат, без да се разсърди. Затова Арнайс много съжаляваше, че Еступиня напусна фирмата през 1837 година, когато му хрумна да завърти търговия с парите от едно малко наследство. Работодателят му, който го познаваше добре, правеше мрачни пророкувания за бъдещето на Пласидо като търговец, ако работи за своя сметка.

Той се надяваше много на магазина за бархети и сукна от кралството, който откри на „Пласа Майор“ до хлебарницата. Не нае служители, защото скромната му търговия не го позволяваше; ала неговите вечеринки бяха най-оживените и сладкодумните в целия квартал. И ето ви тайната причина за малкия напредък на заведението и същевременно сбъдването на предвещаното от дон Бонифасио. Еступиня имаше наследствен и хроничен порок, срещу който бяха безсилни всичките му останали душевни сили, един толкова позаробващ и ужасен порок, колкото по-безобиден изглеждаше. Това не беше пиенето, нито любовта, нито хазартът, нито разкошът — беше говоренето.

За малко приказки Еступиня беше готов да прати по дяволите и най-добрата търговия. Щом той подемеше разговор с охота, вече можеше да се продъни земята — не го интересуваше, и по-скоро биха му отрязали езика, отколкото да го спрат да говори. В неговия магазин ходеха най-екзалтираните дърдорковци, защото порок при порок отива. Ако по време на най-сладките приказки влезеше някой да купува, Еступиня го посрещаше, както се посрещат хора, дошли да искат пари назаем. Ако исканата стока беше на тезгяха, показваше я с бързо движение от желание по-скоро да свърши паузата, но ако беше по високите рафтове, хвърляше нагоре измъчен поглед, сякаш молеше бога за търпение, и казваше: „Жълт бархет ли? Вижте го. Струва ми се, че е тесен за туй, за което ви трябва.“ Друг път се съмняваше или се правеше, че се съмнява дали има това, което искаха. „Фуражки за дете ли? С мушамена козирка ли ги искате?... Струва ми се, че има няколко, ама са от тия, дето не се носят вече.“

Ако играеше на туге или на мус^[13], едничките игри, които знаеше и в които беше майстор, можеше по-скоро светът да се затрие, отколкото той да отклони вниманието си от картите. Жаждата му за беседване и общуване беше толкова силна, тялото и душата му го искаха толкова неудържимо, че ако не идваха бърбровци в магазина, той не можеше да устои на сърбежа на порока — удряше ключа, мушваше го в джоба си и отиваше в друг магазин да търси онова бърборковско питие, което го опияняваше. По Коледа, когато започваха да гласят сергиите на площада, горкият търговец не устояваше да стои заврян в оная мрачна кочина. Звукът на човешкия глас, уличната светлина и глъчката бяха тъй потребни за съществуването му, както въздухът. Затваряше и отиваше да разговаря с жените от сергиите. Познаваше ги всичките и научаваше какво щяха да продават, а и какво става в семействата на всяка една от тях. Та Еступиня принадлежеше към оная порода търговци, от които са останали много малко представители, чиято роля в търговския свят, изглежда, е да смекчават злините, причинени от крайностите на безогледното предлагане, и да отклоняват потребителя от нездравата склонност да харчи парите си. „Дон Пласидо, имате ли синьо кадифе?“ „Синьо кадифе! И кой те тика тебе в тия излишества? Ами имам от него, ама е скъпо за теб.“ „Покажете ми го... и да видим дали ще ми свърши работа...“ Тогава човекът правеше огромно усилие, сякаш жертвуваше на дълга своите

най-свидни чувства и вкусове, и сваляше парчето плат. „Е, ето го кадифето. Щом няма да го купуваш, щом всичко е само за да досаждаш, защо искаш да го гледаш? Мислиш, че аз си нямам друга работа ли?“ „Нямате ли по-хубаво?“ „Нали ви казвах — тези жени дотягат и на Христа. Има по-хубаво, да, госпожо. Ще го купиш ли или не? По двайсет и два реала и нито куарто по-малко.“ „Ама дайте да го видя де... Брей, какъв човек! Мислите, че ще изям парчето ли?...“ „По двайсет и два реала.“ „Гръм да ви тръшне дано!“ „Тебе да те тръшне, невъзпитана такава, всезнайка, вещица...“

С високопоставените дами той беше много вежлив. Неговата учтивост имаше отенъци като този: „Кариран ли? Да, има. Виждате ли парчето там горе? Струва ми се, госпожо, че не е това, което търсите... искам да кажа, че ми се струва; не че искам да ви се месея... Сега са на мода раирани — от тях нямам. Чакам една пратка през идущия месец. Вчера видях дъщерите ви със сеньор дон Кандидо. Ами те са порасли. А как е господин Майор? Не съм го виждал откакто ходехме заедно в криптата на «Сан Хинес»!“ При тази система на продажба след четири години търговия можеха да се преброят на пръсти хората, които в края на седмицата прекрачваха прага на магазина. На шестата година там не влизаха и мухите. Еступиня отваряше всяка сутрин, премиташе и поливаше плочника, слагаше си зелените ръкавели и сядаше зад тезгяха да чете „*Диарио де Ависос*“^[14]. Полека-лека заприиждаха приятелите, онези негови братя по душа, които в самотата, в която се намираше Пласидо, бяха за него като гълъба от Ноевия ковчег, понеже му носеха в клон нещо повече от маслиново клонче — носеха му словото, най-вкусния плод и цвета на живота, пиетието за душата, с което той подхранваше своя порок... Те прекарваха целия ден в разказване на вицове, в коментиране на политическите събития, в обръщане на „ти“ към Мендисабал, към Калатрава, към Мария-Кристина и към самия господ, в чертаене с пръст върху тезгяха на скици за бойни действия в своеобразни тактически линии; в доказване, че Еспартеро трябвало непременно да мине оттук, а Виляреал — оттам; в разказване и на случки от търговията, за пристигане на тая или оная стока; за случки с духовници и с доброволци, с жени и с царедворци, заедно с всичко останало, което попада под властта на човешката словоохотливост. При това чекмеджето за пари не се отваряше нито веднъж, а варата за

мерене, потънала в несмущаван покой, без малко да се разделени и да разцъфне. И тъй като минаваха месец след месец, без да се възстановява стоката, и имаше само дреболии и „антики“ — това се оказа една голяма и непредвидена бомба. Един ден му секвестираха всичко и Еступиня излезе от магазина колкото с мъка, толкова и с достойнство.

[1] Букв. „шибой“ (исп.). — Б.пр. ↑

[2] Манастир на едноименния религиозен и военен орден в Испания, основан през 1158 г. от свети Реймонт. — Б.пр. ↑

[3] Рамон де Месонеро Романос (1803–1882), испански битов писател, описал миналото на Мадрид в творби, които са неоценим документ: „Мадридски сцени“, „Старинният Мадрид“, „Мадридска панорама“ и др. — Б.пр. ↑

[4] Жозеф I Бонапарт (1768–1844), по-голям брат на Наполеон. — Б.пр. ↑

[5] По-голям син на френския крал Шарл X (1775–1844), ръководил експедицията в Испания през 1823 г. — Б.пр. ↑

[6] Артър Уелсли, херцог Уелингтън (1769–1852), английски генерал, разбил френските войски в Португалия и в Испания (1808–1814), а през 1815 г. победил Наполеон в битката при Ватерло. — Б.пр. ↑

[7] Мария-Кристина Бурбонска (1806–1878), четвърта съпруга на Фердинанд VII Испански, след чиято смърт и по време на непълнолетието на дъщеря си Исабел II е управляваща кралица (1833–1840). — Б.пр. ↑

[8] Хосе Кантерак, испански генерал, бил се против въстаналите испаноамериканци и подписал капитулацията на Испания в перуанския град Аякучо (1824), умрял в Мадрид през 1835 г. — Б.пр. ↑

[9] Религиозно братство — (Мир и милосърдие). — Б.пр. ↑

[10] Крал на Испания (1784–1833), възкачил се през 1808 г. Свален от Наполеон, в 1813 г. наново заема престола и възстановява абсолютисткия режим, отменя либералната конституция от 1812, потушава революцията от 1820–1823 с помощта на френските интервенти. — Б.пр. ↑

[11] Хосе Рамон Родил (1789–1853), испански генерал и политик, отличил се в битката при перуанския град Ел Каляо (1825) и

участвувал по-късно в карлистката война. — Б.пр. ↑

[12] Леополдо О’Донел (1809–1867), испански генерал и политик-либерал, участвувал в първата карлистка война. — Б.пр. ↑

[13] Туте, мус — видове игра на карти. — Б.пр. ↑

[14] Букв. „Вестник за обяви“. — Б.пр. ↑

Този велик философ не се предаде на отчаяние. Приятелите му го видяха спокоен и примирен. Във вида му и в спокойното изражение на лицето му имаше нещо сократовско, ако се допусне, че Сократ е бил човек, готов да прекара седем часа непрекъснато с дума на езика. Пласидо беше спасил честта си, което беше най-важното, разплащайки се акуратно на всички с наличните си запаси. Беше останал само с дрехите на гърба си и без петак в джоба. Едничката „мебел“, която спаси, бе вратата за мерене. Налагаше се да потърси някакъв начин да си припечелва хляба. На какво да се посвети? В кой клон на търговията да приложи големите си заложиби? Отдавайки се на размисъл върху това, той успя да открие, че сред голямата си сиромашия е запазил един капитал, за който сигурно биха му завидели мнозина — връзките. Познаваше всички собственици на складове и магазини в Мадрид; всички врати бяха отворени за него и навсякъде го посрещаха радушно заради честността му, добрите му обноси и предимно заради онова благословено сладкодумство, което бог му беше дал. Неговите връзки и тези способности му внушиха идеята да се посвети на търговското посредничество. Дон Балдомеро Санта Крус, дебелият Арнайс, Брингас, Морено, Лабиано и други собственици на складове за сукна, ленени платна или нови стоки му даваха образци, за да ходи да ги показва от магазин на магазин. Той печелеше по две на сто комисионната за това, което продаваше. Пресвети Дево Марийо, какъв сладък живот и колко добре направи той, като го възприе; защото не можеше да се измисли нещо по-подобаващо на неговия темперамент! Това постоянно тичане, това влизане през различни врати, това поздравяване на улицата на петдесет души и разпитване за семействата им беше неговият живот, а всичко останало беше смърт. Пласидо не беше роден да се затваря в дюкян. Неговата стихия беше улицата, чистият въздух, спорът, договарянето, поръчката, да снове, да разпитва, да оспорва, като минава несприлюдено от сериозното към шегата. Имаше утрини, когато обхождаше цялата улица „Толедо“ от край до край, а и „Консепсион Херонима“, „Аточа“ и „Каретас“.

Така преминаха няколко години. Тъй като потребностите му бяха много ограничени, понеже той нямаше семейство, което да издържа, нито друг порок, освен тоя да си чеше езика, малкото, което му даваше посредничеството, му стигаше, за да живее. Освен това много богати търговци го покровителствуваха. Един, не щеш ли, му подаряваше наметало; друг — парче плат за костюм; трети — шапка или пък храни и лакомства. Семейства от най-високопоставените в търговията го настаняваха на трапезата си не само от приятелство, а и от егоизъм, понеже беше развлечение, да го слушаш как разказва най-различни неща с такава живописна точност и такъв усет за детайл, че очароваше. Забавното му бърбене имаше две главни особености и те бяха, че той никога не се обявяваше за невежа по какъвто и да е въпрос и никога не говореше лошо за никого. Ако случайно се изпуснеше да каже някоя обидна дума, то беше против митницата, ала без да уточнява обвиненията си срещу някого там.

Защото едновременно с посредничеството Еступиня се посвещаваше и на това да мами митницата. За стоката от Хамбург, цели 26 кила, която прекара през гишето на Хил Имон, служейки си с изкусни хитрини, не е за разправяне. Нямаше друг като него, който да може да прекоси нощем централните улици с денк под наметалото, преструвайки се на просяк с дете на гръб. Никой като него не притежаваше сръчността да шмугне едно дуло в ръката на служителя от хазната в случай на опасност и се оправяше тъй добре в тази неразбория, че първенстващите фирми прибегваха до него, за да разплитат бъркотиите си с финансистите. Не е възможно да се впишат в десетте божии заповеди престъпленията спрямо хазната. Тогава повече от сега моралът на народа се възпротивяваше да приеме маменето на хазната за истински грях и съобразно с това мерило Еступиня не изпитваше угризение на съвестта, когато слагаше щастлив завършек на някое от тия начинания. Според него това, което хазната нарича свое, не е нейно, а на нацията, сиреч на Хуан Частника, и да изиграеш хазната е все едно да върнеш на Хуан Частника това, което му принадлежи. Тази идея, поддържана от народа с неудържима вяра, има своите герои и своите мъченици. Пласидо я изповядваше с не помалко въодушевление от който и да е андалуски контрабандист на коне, само дето беше „пехотинец“ и освен това не отнемаше живота на никого. Съвестта му, обвита в ужасяващи мъгли, що се отнася до

хазната, си оставаше чиста и сияйна по отношение на частната собственост. Той беше човек, който по-скоро би мълчал един месец, отколкото да прибере чужд грош.

Барбарита го обичаше много. Беше го виждала у дома си, откакто притежаваше дара да вижда и оценява нещата; познаваше добре, по мнение на баща си и от собствен опит, превъзходните качества и лоялността на бърборивца. Когато тя беше малка, Еступиня я водеше в училището на ъгъла на улица „Империял“, а по Коледа ходеше с него да гледа рождествата^[1] и сергиите на площад „Санта Крус“. Когато дон Бонифасио Арнайс легна на смъртен одър, Пласидо не се откъсна от него нито докато беше болен, нито след като почина, чак докато го спуснат в гроба. Той всякога бе споделял най-искрено всички мъки и радости на къщата. Неговото положение на близост с тъй знатна фамилия беше нещо средно между приятелство и раболепие, понеже ако Барбарита го настаняваше на трапезата си доста често, през повечето време от годината го използваше за поръчки, които той умееше да изпълнява с най-голяма точност. Я отиваше на площад „Себада“ да търси някой ранен зарзават, я на „Кава Баха“ да се разбере с превозвачите, които докарваха поръчките, или пък на „Маравиляс“, където живееха гладачката и плетачката на дантели на къщата. Такова влияние имаше съпругата на Санта Крус върху този простодушен човек и с толкова сляпа вяра я уважаваше и ѝ се подчиняваше той, че ако Барбарита му беше казала: „Пласидо, бъди добър да се хвърлиш през балкона на улицата“, клетникът не би се поколебал нито за миг да го стори.

С течение на годините, когато Еступиня застаря и не посредничеше и не мамеше вече митницата, започна да изпълнява у Санта Крус едно много деликатно задължение. Тъй като беше толкова доверен човек и толкова сляпо привързан към семейството, Барбарита му повери Хуанито — да го води и да го връща от колежа на Масарнау или да го извежда на разходка неделен и празничен ден. Майката беше сигурна, че бдителността на Пласидо беше като бащинска и знаеше добре, че той по-скоро би се оставил да го убият сто пъти, отколкото да позволи някой с пръст да докачи „Дофина“^[2], както го наричаше обикновено. Дофина беше вече един по мъжки суетен хлапак, когато Еступиня го водеше на боя с бикове, посвещавайки го в тайните на това изкуство, което като добър мадридчанин се перчеше, че разбира.

Детето и старецът се въодушевяваха еднакво от варварското, живописно зрелище, а на излизане Пласидо му разказваше бикоборските си подвизи, тъй като някога, на младини, също бил извивал кръст и размахвал мулета^[3], бил притежавал истински костюм с пайети и се бил борил с юнци по всички правила... Понеже Хуанито изявяваше желание да види костюма, Пласидо му отговаряше, че преди много години сестра му — шивачката, която бог си бе прибрал, го прекроила в туника за един Христос, който е в църквата „Дугансо де Абахо“.

Освен да беседва, Еступиня нямаше никакъв друг порок, нито пък се бе събирал изобщо с посредствени и долни хора. Един-единствен път в живота си има нещо общо с хора от лош произход по случай кръщаването на детето на един негов племенник, който беше женен за собственичка на комарджийница. Тогава му се случи нещо неприятно, за което си спомняше и се срамуваше през целия си живот, и то бе, че палавникът-племенник, уговорил се с приятелите си, успя да го напие, като чисто по шарлатански му даде хинин, способен да замае и камък. Бе едно глупаво пиянство, първото и последното в живота му; а споменът за падението от онази нощ го разтърсваше, щом изникнеше в паметта му. Безчестници, тъй да подиграят този, който беше самото въздържание! Накараха го с явна измама да изпие онези гадни чаши и след това не се поколебаха да се погаврят с него колкото жестоко, толкова и просташки. Помолиха го да изпее „Питита“ и има основания да вярваме, че я е изпял, макар че той отрича категорично. Все пак и с разстроените си сетива той осъзна състоянието, в което го бяха поставили, а достойнството му подшушна мисълта за бягство. Изхвъркна от помещението, като мислеше, че нощният въздух ще разведри главата му, но макар да почувствува известно облекчение, реакциите и сетивата му все още бяха подвластни на най-невероятни грешки. Като достигна ъгъла на улица „Кава де Сан Мигел“, видя нощния пазач, по-точно казано, видя фенера на нощния пазач, който отиваше към ъгъла на улица „Кучилмерос“. Помисли, че това е предсмъртно миропомазване, и като коленичи и свали шапка, както имаше навик, промърмори една кратка молитва и рече: „Бог да му плати с каквото най му е угодно!“ Кисканията на подлите подигравки, които го бяха последвали, го върнаха към случилото се и осъзнал грешката си, той се вмъкна

набързо у дома си, защото беше на две крачки оттам. Преспа и на следния ден сякаш нищо не е било. Ала чувствуваше най-живо угризение, което известно време го караше да въздиша и да се замисля. Нищо не гнетеше така честното му сърце, както мисълта, че Барбарита ще научи за оня резил с миропомазването. За щастие тя или не го узна, или, ако го е узнала, никога не даде да се разбере.

[1] Представяне посредством фигурки раждането на Христос. — Б.пр. ↑

[2] Титла на наследника на кралския престол във Франция от 1439 г. до Юлската буржоазна революция от 1830 г. — Б.пр. ↑

[3] Пръчка, на която виси червеният плащ на бикобореца. — Б.пр. ↑

Когато се запознах с този личен син на Мадрид, той беше навършил вече седемдесет години, но те му отиваха много. Беше понисък от среден ръст, пълничък и леко превит напред. Ония, които искат да знаят лицето му, да погледнат това на Росини, вече на старини, както са ни го предали щампите и снимките на големия музикант, и могат да кажат, че имат пред себе си божествения Еступиня. Формата на главата, усмивката, профилът и особено извитият нос, хлътналата уста, насмешливите очи бяха вярно копие на оная леко присмехулна красота, която, с подсилване на чертите на старини, се приближаваше малко до образа на Полишинел^[1]. Възрастта придаваше на профила на Еступиня известно сходство с тоя на папагалите.

През последните години от живота си от 70-те нататък той се обличаше особено и правеше това не толкова от бедност, понеже семейство Санта Крус се грижеше нищо да не му липсва, а от чувство за традиция и от отвращение да внесе нещо ново в гардероба си. Носеше сплесната равнопола шапка с много нисък връх, която напомняше за една епоха, изтрила се вече от паметта на шапкарите, и наметало от зелено сукно, което не слизаше от раменете му — освен от юли до септември. Имаше много малко коса, може да се каже — почти никаква, ала не слагаше перука. За да спаси главата си от студените течения в църквата, в джоба си носеше една черна шапчица, която си нахлупваше при влизане. Беше голям ранобудник и рано по хладина отиваше в църквата „Санта Крус“, после в „Санто Томас“ и накрая в „Сан Хинес“. След като изслушаше по няколко литургии във всяка една от тези църкви с нахлупена чак до ушите шапчица и побъбрееше с някои от набожните или с клисарите, тръгваше от параклис на параклис да чете различни молитви. Като се сбогуваше, поздравяваше с ръка иконите, както се поздравява някой приятел, който е на балкона, после вземаше светената си вода, долу шапчицата и — на улицата.

През 1869 година, когато събориха църквата „Санта Крус“, Еступиня изживя горчиви моменти. Нито птиче, чието гнездо е било разрушено, нито човек, изхвърлен от родния му дом, са се нажалявали

повече, отколкото се нажали той, като видя да падат сред облаци пепел парчета зидария. Само поради това, че беше мъж, не плачеше. Ако Барбарита, която беше израсла в сянката на достопочтената кула, не плачеше при вида на тъй светотатственото зрелище, то бе, защото беше вбесена и яростта ѝ попречи да заплаче. Не успяваше и да си обясни защо съпругът ѝ казва, че дон Николас Риверо^[2] бил велик човек. Когато храмът изчезна, когато бе изравнена земята и с течение на годините на светото място се издигна къща, Еступиня не се предаде. Не беше от тези нагаждащи се характери, които приемат свършените факти. За него църквата си беше все там и нашият човек, щом минеше през мястото, където някога бе вратата на църквата, се прекръстваше и сваляше шапка.

Пласидо беше брат от Пас и Каридад — братство, чието седалище бе в сринатата енорийска църква. Ходеше в параклиса да дава предсмъртно опрощение на греховете на осъдените на смърт и да ги разсейва с приказки в страшния час, като им говореше за това, колко глупав е животът, колко добър е бог и колко прекрасно щели да бъдат на седмото небе. Какво ли щеше да стане с горкичките осъдени, ако нямаше кой да им дава малко празни обещания, преди те да предоставят врата си на палача! Неизменно в десет сутринта Еступиня приключваше това, което бихме могли да наречем негов религиозен работен ден. Мине ли веднъж този час, от росиниевското му лице изчезваше мрачната сериозност, която имаше в църквата, и пак ставаше приветливият, приказлив и забавен човек от дюкянджийските вечеринки. Той обядваше у Санта Крус или у Вилуендас, или у Арнайс и ако Барбарита нямаше какво да му нареди, залавяше се със задължението си да *заслужи хляба си*, понеже винаги играеше ролята на човек, който работи като черен дявол. Привидното му занимание в такова време беше комисионерството на продавачи и измисляше, че ги настанявал на работа срещу надница. Наистина вършеше нещо, ала то до голяма степен беше чиста измама; а когато го питаха дали вървят добре сделките, отговаряше с тон на обигран търговец, че не иска да остави да лъснат тлъстите му печалби: „Държим се, бе човек, не се оплакваме... Този месец настаних поне трийсет момчета... ако не са били четирийсет...“

Пласидо живееше на улица „Кава де Сан Мигел“. Къщата му беше една от тия, които образуват западната страна на „Пласа Майор“,

и тъй като цокълът им е много по-ниско от повърхността на площада, височината им е внушителна, а основата им — много здрава, подобно на крепост. Етажът, на който живееше той, беше четвърти откъм площада, а откъм улица „Кава“ — седми. В Мадрид не съществуват по-големи височини и за да покориш тия, се налагаше да се примириш със сто и двадесет стъпала, *всичките от камък*, както казваше с гордост Пласидо, като не можеше да похвали нещо друго от жилището си. Това, че *„всичките са от камък“*, от улица „Кава“ чак до мансардите, придава на стълбите на тия сгради мрачен и монументален вид като на легендарен замък и Еступиня не можеше да забрави това интересно в известна степен обстоятелство, понеже не е едно и също да се изкачиш у дома си по стълбища като тия в „Ел Ескориал“^[3], или по жалки дървени стъпала като всяко махленско дете.

Гордостта от катеренето по тия изтрити гранити не облекчаваше изтощението, поради което моят приятел съумя да използва добрите си връзки, за да го съкрати. Собственикът на една общарница на площада на име Дамасо Трухильо му позволяваше да влиза през неговия дюкян с фирма „*Букетът от лилии*“. Имаше врата за стълбището на улица „Кава“, която Пласидо ползуваше, спестявайки тридесет стъпала.

Жилището на дърдоркото беше една мистерия за всички, понеже никой никога не беше ходил да го види по простата причина, че дон Пласидо си беше в къщи само когато спеше. Никога не беше го сполетявала болест, която да му попречи да излиза денем. Беше най-здравият човек на света. Ала старостта не биваше да се подценява и един ден през декември на шейсет и девета бе забелязано отсъствието на великия човек в средите, в които обикновено се движеше. Скоро се разнесе мълвата, че бил зле и всички, които го познаваха, най-живо се заинтересуваха за него. Много продавачи в магазини се хвърлиха по ония каменни стъпала да научат нещо за симпатичния болник, който страдеше от остър ревматизъм в десния крак. Барбарита му прати веднага своя лекар, но не се задоволи с това и нареди на Хуанито да отиде да го посети, което Дофина стори на драго сърце.

И тук излиза на бял свят посещението на Дофина при стария служител и приятел на дома му, защото ако Хуанито Санта Крус не беше направил това посещение, тази история не би била написана. Би

била написана друга, разбира се, защото, където и да иде човек, той носи със себе си своя роман, ала не този.

[1] Персонаж в Комедия дел арте, който изпълнява сатирично-комични роли. — Б.пр. ↑

[2] Николас Мария Риверо (1814–1878), испански политик, оратор и правист. — Б.пр. ↑

[3] Прочут манастир, основан от Филип II през 1563 г. в едноименното село край Мадрид в чест на победна битка. — Б.пр. ↑

Хуанито разпозна номер единадесет на вратата на един магазин за птици и яйца. Оттам трябваше да се влезе без съмнение, като се стъпва по пера и черупки. Той попита две жени, които скубеха кокошки и пилета, и те му отговориха, сочейки един параван, че това е входът за стълбището на номер единадесети. Портал и дюкян бяха едно и също нещо в това здание, характерно за примитивния Мадрид. И тогава Хуанито си обясни защо Еступиня носеше толкова често пера от различни птици, полепнали по ботите му. Полепвали са, както бяха полепнали и по него, колкото и да внимаваше да избягва да стъпва там, където имаше пера и тук-таме кръв. Беше болно да се гледат тия клетки гадинки, които едва оскубани, биваха обвесвани за главата, но запазваха опашката като жестока подигравка над мизерната им съдба. Вляво от входа Дофина видя сандъци, пълни с яйца, запаси, изглежда. Ненаситността на човека няма предели и той жертвува за апетита си не само настоящите, а и бъдещите кокошки поколения. Отдясно, в продължението на тоя мрачен курник, един наемен убиец, изцапан с кръв, удушаваше птиците. Извиваше шиите им с онази сръчност и плавност, която дава навикът, и едва пуснал една жертва, която предаваше още агонизираща на скубачките, хващаше друга, за да ѝ приложи същата милувка. Навсякъде имаше огромни кафези, пълни с пилета и петли, които подаваха червените си глави между пръчките, жадни и изтощени, за да си поемат малко въздух, и дори там злочестите затворници се кълвяха за това *ти си подаде човката повече от мен... сега е мой ред да си подам цялата шия*.

След като беше оценил това далеч не приятно зрелище, застоялата миризма на курник и пърхането на крила, клъвванията и кудкудякането на толкова жертви, Хуанито се залови с прословутите гранитни стъпала, вече черни и изтрити. Действително приличаше на изкачване на замък или държавен затвор. Облицовката беше от зидария, покрита с гипс, а той — на черти и с неприлични или глупави надписи. Откъм най-близката до улицата страна здрави железни решетки допълваха феодалния облик на зданието. Като минаваше край вратата на едно от жилищата на мецанина, Хуанито я видя отворена и

както си е редно, погледна вътре, понеже всички събития тук възбуждаха до висша степен неговото любопитство. Помисли, че не ще види нищо, а видя нещо, което изведнъж го впечатли — хубава, млада, висока жена... Тя сякаш беше нащрек, подбудена от любопитство, подобно на неговото, желаеща да разбере кой ли, по дяволите, се качваше в такъв час по проклетата стълба. Момата беше с яносиня забрадка на главата и голям шал на раменете. В мига, в който видя Дофина, тя се наकोкоши, искам да кажа, направи туй характерно извиване в дъга на ръцете и повдигане на раменете, с което мадридчанките от народа се сгушват в шала си, движение, което им придава известна прилика с кокошка, която наперва перушината си и се надува, за да се върне после към естествения си обем.

Хуанито не беше стеснителен. И като видя момичето и забеляза колко е хубаво и колко добре беше облечено, прииска му се да пофамилиарничи с него.

— Тук ли живее — попита го той — господин Еступиня?

— Дон Пласидо ли?... На *най-последния, горе* — отвърна девойката, като направи няколко крачки напред.

А Хуанито си помисли: „Ти излизаш, за да ти видя красотата. Хубави ботинки...“ Мислейки си това, той забеляза, че момичето вади изпод шала ръка с яркочервена ръкавица без пръсти и я поднася към устата си. Фамилиарността преливаше у младия Санта Крус и той не се въздържа да каже:

— Какво ядете, рожбо?

— Не виждате ли? — отвърна то, показвайки му го. — Яйце.

— Сурово яйце!

С много изящество момичето за втори път поднесе към устата си пробитото яйце и си смукна още веднъж.

— Не зная как можете да ядете тия сурови лиги — каза Санта Крус, като не намери по-добър начин да завърже разговор.

— По-добре от готвени. Искате ли? — възрази то, предлагайки на Дофина това, което беше останало в черупката.

Между пръстите на момичето се стичаха пихтиести прозрачни лиги. Хуанито изпита изкушение да приеме предложението, ала не — отвращаваха го суровите яйца.

— Не, благодаря.

Тогава то го доизпи и хвърли черупката, която се разби в стената на по-долната отсечка на стълбите. Момичето бършеше пръстите си с кърпичка, а Хуанито размисляше накъде да поведе разговора, когато долу се чу един страховит глас, който каза: „*Фортуната-а-а!*“ Тогава момичето се наведе през парапета и нададе едно „идвам“ с такъв пронизващ писък, че Хуанито си помисли, че му се пукват тъпанчетата. Туй „идвам“ прозвуча като пронизително стържение на стоманен лист, плъзгащ се върху друг. И като нададе тоя звук — достойно пеене за такава птичка, — момата се хвърли така пъргаво надолу по стълбите, сякаш се търкаляше по тях. Хуанито я видя да изчезва, чу шума от дрехите ѝ, които метяха каменните стъпала, и помисли, че тя ще се пребие. Накрая всичко заглъхна и младежът наново предприе мъчителното си изкачване. По стълбите не срещна вече никого, и муха дори, нито чу друг шум освен тоя на своите собствени стъпки.

Когато Еступиня го видя да влиза, изпита такава радост, че без малко да оздравее мигновено само от задоволство. Дърдоркото не беше в леглото, а в един фотьойл, защото ложето го отегчаваше, долната половина на тялото му не се виждаше, тъй като беше опаковано като мумия и увито в одеяла и различни дрипи. Черната плетена шапчица, която ползуваше в църквата, покриваше главата му, включително и ушите. Болният се отегчаваше повече от нямане с кого да говори, отколкото от ревматичните болки, понеже жената, която го обслужваше, някоя си доня Брихида, хазяйка или домоуправителка, беше много необщителна и неразговорлива. Еступиня не притежаваше никакви книги, понеже нямаше нужда от тях, за да се образова. Неговата библиотека беше обществото, а неговите учебници — топличките думи на живите. Неговата наука беше християнската му вяра и дори за молитва не се нуждаеше от молитвеници, нито от сборници, понеже знаеше всички молитви наизуст. Напечатаното за него беше музика, заврънкулки, които не стават за нищо. Един от хората, от които най-малко се възхищаваше Пласидо, беше Гутенберг^[1]. Ала отегчението от болестта му го накара да пожелае компанията на някой от тези неми разказвачи, които наричаме книги. Бе претърсено навсякъде и не се намери нищо напечатано. Най-сетне доня Брихида намери в прашната ракла едно книжище, притежание на някой си свещеник, който бе живял в същата сграда някъде към

четиридесета година. Еступиня го отвори със страхопочитание — какво се оказа? — Единадесетият том от „Червен бюлетин на епархия Луго^[2]“. Примири се значи с него, понеже нямаше друго. И го погълна целия от край до край, без да пропусне буква, като произнасяше правилно сричките шепнешком като при молитва. Никакво препятствие не го спираше в четенето му, понеже когато насреща му изскочеше някой дълъг и неразбираем латински израз, той го захапваше без колебание. Пасторалите, синодалните и папските послания и останалите занимателни неща, които книгата съдържаха, бяха едничкото лекарство за тежката му самота и най-хубавото в случая бе, че взе да се пристрастява към тъй блудкавото ястие и някои пасажии изчиташе по два пъти, като дъвчеше думите с усмивка, която би накарала всеки неосведомен наблюдател да повярва, че дебелият том е на Пол дьо Кок^[3].

— Много хубаво нещо — каза Еступиня, прибирайки книгата, като видя, че Хуанито се смее.

И беше толкова благодарен за посещението на Дофина, че само го гледаше, наслаждавайки се на хубостта му, на младостта и елегантността му. И двадесет пъти да бе негов син, нямаше да го съзерцава с по-голяма любов. Потупваше го по коляното и го разпитваше най-подробно за всички в къщи — от Барбарита, която беше номер едно, до котката. Дофина, след като задоволи любопитството на приятеля си, на свой ред му зададе въпроси относно съседите в тая ограда.

— Добри хора — отговори Еступиня, — има само няколко наематели, които малко нарушават спокойствието през нощта. Имотът принадлежи на господин Морено Исла и може би аз ще го управлявам от идната година. Той го иска, майка ти ми говори вече за това и аз отговорих, че съм на негово разположение... Хубав имот — с основа от кремък, която е едно чудо... каменно стълбище, сигурно си видял вече; само дето е малко дългичко. Следващия път, ако искаш да съкратиш трийсет стъпала, влез през „Букетът от лилии“, обущарницата, която е на площада. Ти познаваш Дамасо Трухильо. Ако пък не го познаваш, щом кажеш: „Отивам да видя Пласидо“, ще те пусне да минеш.

Еступиня остана повече от седмица в къщи, без да излиза, и Дофина ходеше всеки ден да го вижда, всеки ден!, на което нашият

човек не можеше да се нарадва; но вместо да влиза през общарницата, Хуанито, когато без съмнение стълбата не уморяваше, влизаше винаги през заведението за яйца на улица „Кава“.

[1] Йохан Гутенберг (ок. 1400–1468), немски изобретател, сложил начало на съвременното книгопечатане. — Б.пр. ↑

[2] Град в Испания, столица на едноименна провинция. — Б.пр. ↑

[3] Френски писател (1773–1871), автор на хумористични и леки романи, на мода по онова време. — Б.пр. ↑

IV. ПАДЕНИЕ И СПАСЕНИЕ НА ДОФИНА

1

След като минаха няколко дни и Еступиня се шляеше вече възстановен, макар и леко накуцващ, Барбарита започна да забелязва у сина си нови наклонности и някои навици, които не ѝ харесваха. Забеляза, че Дофина, който приближаваше двадесет и пет годишна възраст, имаше часове на детинска радост и дни на мрачна тъга и съсредоточеност. И изненадите не спряха дотук. Майчината проникателност реши, че открива значителна промяна в привычките и в компаниите на младежа вън от къщи. Откриваше и известни много странни извивки в гласа и речта му. Той придаваше на мекото „л“ провлаченост, която простолюдието придава на тласната „игрек“, беше усвоил цветисти думи и просташки изрази, които никак не се харесваха на майка му. Тя би дала каквото и да е, да можеше да го последва нощем и да види с какъв род хора се събира. Че те не бяха изискани, се познаваше веднага.

И това, което Барбарита не се колебаеше да окачестви като покваряване, започна да се проявява в облеклото. Дофина облече наметало с къса пелерина, поръбено с много ширити и галони. Вечер си слагаше широкополата шапка, която безспорно му стоеше много добре, и разресваше кичурите на слепоочията си, за да бухнат. Един ден в къщата се появи шивач с вид на клисар, от ония, дето шият тесни дрехи за бикоборци, сводници и побойници. Ала доня Барбара не го остави да извади сантиметъра и малко остана горкият човек да бъде изхвърлен по стълбите. „Възможно ли е — каза тя на детето си, без да крие яростта си — да ти хрумне да обуеш тия тесни панталони, в които мъжете приличат на щъркели?“ И щом веднъж огънят бе открит, госпожата избухна в обвинения срещу сина си заради новите начини на говорене и обличане. Той се смееше, търсейки пролуки да заобиколи въпроса, ала неумолимата майка отрязваше отстъплението му със смразяващи въпроси. Къде ходи вечер? Кой са приятелите му?

Той отговаряше, че са все същите, което не беше вярно, защото освен Вилялонга, който идваше при него също много наконтен, с късо наметалце и широкопола шапка, бившите му състуденти не се вестяваха вече в къщи. И Барбарита споменаваше Саламеро Пес, момчето на Тейериа. Как да не ги сравнява човек? Саламеро, на двадесет и седем годишна възраст, беше вече депутат и заместник-министър на вътрешните работи и се говореше, че Риверо искал да даде на Хоакините Пес губернаторство на провинция. Густавито току пишеше критични статии и изследвания върху произхода на това или онова, което беше перспективно, а по това време той и Вилялонга как прекарваха времето? Как? В придобиване на посредствени навици и в общуване с безделници-бикоборци. На всичко отгоре по онова време, през седемдесета година, влечението на Дофина към бикоборството се разрази по такъв начин, че той не пропускаше да наблюдава бой с бикове, нито пък да отиде в обора, а понякога излизаше и на ливадата. Доня Барбара живееше в най-голяма тревога и когато някой ѝ кажеше, че е видял нейния идол в компания на някакъв тип от „рогатото изкуство“, излизаше от търпение и... „Слушай, Хуан, мисля, че ще си развалим приятелството. Доведеш ли ми в къщи някой от тези дангалаци с тесни гащи, къс жакет и ботушче със светъл кончов, ще те набия, да, ще направя туй, което не съм правила никога — ще взема една метла и двамата ще изхвъркнете оттук...“ Тези пристъпи приключваха обикновено със смехове, целувки, обещания за поправяне и гальовни сдобрявания, защото Хуанито много умееше да укротява майка си.

Щом един ден дамата разбра, че синът ѝ често се навърта из кварталите на Пуерта Серада, към улица „Кучилиерос“ и „Кава де Сан Мигел“, възложи на Еступиня да го следи и той го стори с най-голяма охота, като ѝ носеше клюки, изречени шепнешком и мелодраматично:

— Снощи вечеря в сладкарницата на племенника на Ботин, на улица „Кучилиерос“... Знае ли госпожата? Беше и господин Вилялонга и някакъв друг, когото не познавам, един такъв тип... как да кажа, от тези с кръгло сомбреро и наметало с обшита пелерина. Може да мине и за шарлатанин, и за преоблечено господарско синче.

— Жени?... — попита неспокойно Барбарита.

— Две, госпожо, две — каза Пласидо, подкрепяйки със същия брой силно изопнати пръсти туй, което гласът съобщаваше. — Не

можах да видя физиономииите. Бяха от тези със сив шал, синя престилка, хубав ботуш и забрадка на главата... с една дума... Госпожо, госпожо...

— Какво?

— Вчера и завчера детето влезе в един дюкян на улица „Концепсион Херонима“, където продават филигран и корали от ония, които носят кърмачките...

— И какво?

— Ами прекарва там дълги часове следобед и вечерта. Знам го от Пепе Валиехо, оня от въжарницата насреща, когото съм натоварил да си отваря очите.

— Магазин за филигран и корали ли?

— Да, госпожо, една от тези евтини златарници, в които всичко налично не прави и шест дуру. Не я познавам; отворена е наскоро, ама аз ще проуча. Има вид на бедняшка. Влиза се през една стъклена врата, която е и вход на портала, а на джама са поставили табела: „*Специални подаръци за дойки*“... Преди там имаше един часовникар на име Браво, който умря от преплитане на червата.

Изведнъж клюките на Еступиня секнаха. Барбарита всичко обръщаше на въпроси и само на въпроси, а пустият дърдорко не знаеше нищо. И забележете, че дискретността на тоя човек беше достойна за уважение, защото тя беше най-голямата негова саможертва — ако трябваше да каже: „Не знам нищо, абсолютно нищо“, беше все едно да си отреже езика. Понякога сякаш неговите, незначителни и неуверени разкрития по-скоро можеха да скрият истината, отколкото да я изяснят: „Ами нищо, госпожо — видях Хуанито сам в един файтон към площад «Пуерта дел Сол»... искам да кажа... към площад «Анхел»... Беше с Вилялонга... Много се смееха двамата... на нещо, което ги разсмиваше...“ и всички доноси бяха като тези — глупости, извъртания, уклончивости... Едно от двете. — Еступиня или не знаеше нищо, или ако знаеше, не искаше да го каже, за да не тревожи госпожата.

Така изминаха десет месеца. Барбарита разпитваше Еступиня, а той не искаше или нямаше какво да отговори, докато някъде през май на седемдесета година Хуанито започна да изоставя онези просташки навици, които толкова дразнеха майка му. Тя, която го наблюдаваше най-внимателно, забеляза признаците на бавната и щастлива промяна в

живота на младежа. Няма защо да споменаваме колко много се радваше госпожата. И макар че всичко това беше обяснимо, дойде един момент, в който Барбарита престана да любопитствува, и никак не се тревожеше, че не знае всичко за лудориите на сина си, само дано да се поправеше. Бавно Дофина възвръщаше своята нормална индивидуалност. След една нощ, когагато той се бе върнал късно едва дишащ и после го боля главата и повръща, промяната бе сякаш подчертана. Майката съзираше в тази неизвестна страница на съществуването на наследника си разпътни донякъде любовни връзки, непристойни оргии, закачки и разпри може би; ала тя прощаваше всичко, всичко, всичко, само да минеше това разстройство, както минават присъщите на различните възрасти кризи. „Това е дребна шарка, от която не може да се отърве никое момче в тези времена — казваше тя. — Моето вече се измъква от нея и, дай боже, да излезе на добре.“

Забеляза също, че Дофина се тревожеше много за някои записки или бележки, които носеха за него в къщи, проявяваше по-скоро страх, отколкото желание от получаването им. Често нареждаше на прислужниците да ги отказват и да не се приема писмо, нито бележка. Беше нещо неспокоен и майка му си каза доволна: „Преследват го, ама той, изглежда, иска да скъса всякакви връзки. Това е добре.“ Тя сподели това със съпруга си и дон Балдомеро, у когото напредничавото не отменяше авторитарното (белег на времето), предложи защитен план, заслужаващ нейното одобрение: „Слушай, мила, най-добре е още днес да говоря с губернатора, който е наш приятел. Той ще ни изпрати тука двама полицаи и щом дойдат подозрителен мъж или жена с хартия или бележчица, ще ги пипнат и — в дранголника с главата напред.“

По-добър обаче беше планът, който бе хрумнал на госпожата. Бяха наели къща в Пленсия^[1], за да прекарат летния сезон, като определиха датата за тръгване на осми или десети юли. Ала Барбарита с известна сигурност в големия си талант, който начаса взема и изпълнява спасителните решения, се изпъчи пред Хуанито и ни в клин, ни в ръкав му каза:

— Още сутринта заминаваме за Пленсия.

И като го казваше, тя хубаво се вгледа във физиономията, която той направи. Първото, което изрази Дофина, бе радост. След това се

замисли.

— Ама ми дайте два-три дни. Трябва да уредя някои работи...

— Какви работи имаш пък ти, сине? Празни приказки. А в случай че имаш някоя, повярвай ми, по-добре е да я оставиш, както си е.

Речено-сторено. Родители и син тръгнаха на север на Петровден. Барбарита беше много доволна, смятайки се вече за победителка, и си казваше по пътя: „Сега ще вържа моя хлапак, та да не ми се измъква повече.“ Настаниха се в лятната си резиденция, която беше като палат, и няма думи, с които да се опише колко доволни и колко свежи бяха всички. Дофина, който замина неразположен, не след дълго се възстанови, като възвърна хубавия си тен, веселата си реч и свежестта на плътта си. Майката чакаше удобен случай и щом той се яви, тя, като човек умен и познаващ навиците на птицата, която трябва да се улови, съумя да предприеме онова начинание с „връзването“. Не ще и дума, бог ѝ помагаше, защото хлапакът не изглеждаше много склонен да се съпротивява.

— Ами да — каза тя след един остроумно изработен разговор. — Трябва да се ожениш. Вече имам търсената за теб жена. Ти си едно детенце и трябва всичко да ти се дава наготово. Какво ще стане с теб в деня, когато вече няма да ме има. Затуй искам да те оставя в добри ръце... Не се смей, недей; това е истината, аз трябва да се грижа за всичко — от това да зашия падналото ти копче до това да ти избира жена, която да ти бъде другарка за цял живот, оная, която ще те гледа, когато аз умра. На теб минава ли ти през ума, че аз мога да ти предложа нещо, което да не ти изнася?... Не. Тогава мълчи и остави бъдещето си в моите ръце. Не зная, но ние, майките, имаме някакъв инстинкт, ех, някои от нас, искам да кажа. В известни случаи не се заблуждаваме — непогрешими сме като папата...

Съпругата, която Барбарита предлагаше на сина си, беше Хасинта, неговата братовчедка, третата от дъщерите на Гумерсиндо Арнайс.

И каква случайност! На следния ден след споменатия разговор в Пленсия пристигнаха и се настаниха в една скромна къщица Гумерсиндо и Исабел Кордеро с цялата си ситна дружина. Канделария не излизаше от Мадрид, а Бенигна беше отишла в Ларедо.

Хуан не каза „да“, нито „не“. Задоволи се да отговори, че ще си помисли; ала един глас в душата му заявяваше, че тази велика жена и майка има връзки със светия дух и че нейното намерение е истински пример на непогрешимост.

Защото Хасинта беше момиче с чудесни качества, скромничко, деликатно, ласкаво и освен туй много хубавичко. Нейните хубави очи вече възвестяваха зрелостта на душата ѝ или момента, в който им е ред да се влюбят и да вдъхнат любов. Барбарита обичаше много всички свои племенници, но Хасинта обожаваше; държеше я почти винаги при себе си и щедро я обсипваше с хиляди любезности и грижи, без някой, дори майката на Хасинта да заподозре, че тя я гледа за снаха. Целият род смяташе, че семейство Санта Крус е хвърлило око на някое от момичетата от дом Муњос, от дом Трухильо или от друга богата и титулувана фамилия. Но Барбарита не мислеше за такова нещо. Когато разкри плановите си на дон Балдомеро, той се зарадва, понеже и на него му беше хрумнало същото.

Вече казах, че Дофина обеща да си помисли, но това означаваше, без съмнение, необходимостта, която всички изпитваме, да не се покажем без собствена воля в най-важните случаи; с други думи, неговото самолюбие, което го ръководеше повече от съзнанието му, изискваше от него ако не свободен избор, то подобие на такъв избор. Затова Хуанито не само говореше, а се и правеше, че уж мисли, излизайки да се разхожда сам из камънаците, и се самозалъгваше, като си казваше: „Колко съм замислен!“ Защото тези неща са много сериозни, нали, и трябва доста да се прехвърлят в главата. Големият хитрец всъщност предвкушаше туй, което го очакваше, и мислеше как да каже на майка си с най-сериозния и философски вид на света: „Мамо, размишлявах най-задълбочено върху този проблем, като съвестно претеглям изгодите и неудобствата, и наистина, макар че случаят си има и своите плюсове, и своите минуси, ето ме готов да ви угодя.“

Всичко това беше една комедия и желание да мине за разсъждаващ човек. Майка му беше си възвърнала онова пълно влияние над него, което имаше преди споменатите вече караници, и като блудния син, на когото преमेждията показват колко му пакости това да действа и мисли на своя глава, той си почиваше от

злочестите си авантюри, като мислеше и действуваше с главата и волята на майка си.

Най-лошото в случая бе, че никога не беше му минавало през ума да се жени за Хасинта, на която винаги гледаше повече като на сестра, отколкото като на братовчедка. Когато бяха много малки (тя беше с година и няколко месеца по-малка от него), играеха заедно и плачеха, обвинявайки се взаимно, че той ѝ е откраднал куклите, а тя е хвърлила войничетата му в огъня, за да се разтопят. Хуан я дразнеше, като разваляше къщичката ѝ за кукли: „Така значи?“, а Хасинта си отмъщаваше, като хвърляше във ведрото с вода кончетата на Хуан, за да се удавят... „Така значи!“ Заради един черен цар-влъхва се разрази драма, която завърши с двоен „дървен господ“, сиреч, Барбарита тупаше поред ту едното, ту другото задниче, сякаш бие тимпани; и всичко това, защото Хасинта беше отрязала опашката на камилата на черния цар-влъхва; опашка от четина, да не помислите кой знае каква... „Завистница...“, „Доносник...“ И двамата бяха вече на години, когато някакъв тайнствен респект им забраняваше да се целуват и те се отнасяха един към друг с игрива братска нежност. Хасинта ходеше всеки вторник и петък да прекара целия ден у Барбарита, а тя нямаше нищо против да оставя задълго сами сина си и племенницата си; защото, ако всеки един поотделно бе развит до степен, отговаряща на неговите двадесет години, един за друг те си оставаха в *невинната възраст*, много далеч от подозренията, че съдбата им щеше да ги сближи, когато най-малко очакват това.

На младия Санта Крус не му се струваше лесен този преход от братски към любовни отношения. Той, който беше дързък далеч от бащиното огнище, се чувствуваше обезкуражен пред това цвете, отгледано в собствения му дом, и считаше за невъзможно люлчиците на двамата, събрани на едно място, да се превърнат в брачно ложе. Ала за всичко си има цяр освен за смъртта и Хуанито видя с учудване, малко след като подхвана преобразяването си, че мъчнотиите се стапяха като сол във вода; че това, което на него му се струваше планина, беше като човешка длан, и че преходът от братските чувства към влюбеността ставаше *като по вода*. Братовчедчицата, правейки се като него на изненадана в първия момент и дори на срамежлива, каза също, че това трябвало да се допусне. Има основания да се вярва, че Барбарита я беше накарала вече да го допусне. Както и да е, ала на

четвъртия ден след разтапянето на ледовете вече нямаше какво да им се обяснява за годеничеството. Би повярвал човек, че през досегашния си живот те всеки ден само са си бъбрили. Местността и обстановката предразполагаха към този нов живот. Огромни скали, вълни, плаж с черупчици, зелени морави, плетища, пълни с шубраци улички, папрати и лишеи; пътеки, чийто край не се знаеше; селски къщурки, които при падането на вечерта изпускаха от хлътналите си покриви сини стълбове дим; сиви облачета; слънчеви лъчи, позлатяващи пясъка; рибарски лодки, кръстосващи необятната водна шир, ту синя, ту зеленикава, един ден равна, друг ден накъдрена; някой параход на хоризонта, стелещ саждивия си пушек по небето — някой проливен дъжд в планината и други случки от оня възхитителен поетичен фон облагодетелствуваха влюбените, давайки им всяка минута нов пример за великия закон на природата, на който те се подчиняваха.

Хасинта беше средна на ръст, повече изящна, отколкото красива, тоест онова, което на обикновен език се нарича гиздава жена. Нежният тен и очите ѝ, които излъчваха веселост и чувствителност, оформяха едно изключително приятно лице. А заговореше ли, прелестите ѝ се увеличаваха поради живостта на лицето ѝ и всевъзможните изражения, които тя умееше да му придава. Относителните ограничения, в които живееше многобройното семейство Арнайс, не ѝ позволяваха да разнообразява тоалетите си, но тя умееше да тържествува над изкуството и да използва и най-дребното украшение така, че да проличава у нея жената, която, ако поиска, може да бъде най-елегантната, както по-късно ще видим. По ръста ѝ и по изящната, сякаш порцеланова фигура и лице се разбираше, че е една от тия красавици, на които природата отпуска малко време за блясък и те повяхват скоро, още при първата житейска мъка или от майчинството.

Барбарита, която я беше отгледала, познаваше добре забележителните ѝ морални качества, съкровищата на любящото ѝ сърце, винаги щедро отплащащо се за обичта, която му се засвидетелствуваше, затова бе горда с избора си. Дори упоритостта в характера ѝ, която в детска възраст беше недостатък, сега, когато Хасинта стана жена, ѝ харесваше, защото не е хубаво жените да са само мед и е уместно да крият известен запас от енергия за някои тежки случаи.

Новината за венчавката на Хуанито падна в семейство Арнайс като бомба, която избухва и пръска не беди и смърт, а надежди и щастие. Защото трябва да се има предвид, че заради богатството си, заради качествата си, заради интелигентността си Дофина беше считан за същество, слязло от небето. Гумерсиндо Арнайс не знаеше какво става с него, виждаше всичко с очите си и все пак му се струваше измама; и тъй като вглъбеността на годениците бе доста сладникава, на него му се струваше, че все още си остават стеснителни и че трябва да се влюбят много повече. Исабел, завърнала се вече в Мадрид, беше толкова щастлива, казваше, че нещо сигурно ще ѝ се случи и че горката ѝ натура не ще може да издържи такова щастие. Този брак беше мечтата на живота ѝ през последните години, мечта, която поради прекалената си красота не се вместваше в действителността. Не беше се осмелила никога да говори за това на зълва си от страх да не се покаже прекалено амбициозна и дръзка.

На добрата сенъора не ѝ стигаше времето, за да съобщи на приятелите си за щастливото събитие, за друго тя вече не знаеше да говори. И макар изнемощяла доста и без сили поради работата и ражданията, събираше нова енергия, за да се отдаде с безразсъдна действеност на приготовленията за сватбата, зестрата и останалите неща. Какви проекти правеше, какви неща измисляше, колко предвидлива беше тя! Но в разгара на необхватната си работа не преставаше да има песимистични предчувствия и възкликваше натъжена: „Ами не ми се вярва!... Аз не ще го доживея...“ И лошото предчувствие се сбъдна накрая, защото неспокойната радост бе като скрито горене, което погълна и малкото живот, който ѝ оставаше. Една сутрин през последните дни на декември Исабел Кордеро, намирайки се в трапезарията на дома си, се строполи на пода като поразена от гръм. Сполетяна от много силен мозъчен удар, тя почина вечерта на същия този ден, заобиколена от своя съпруг и от покрусените си и любящи деца. Не дойде в съзнание след удара, от устата ѝ не излезе ни вопъл, ни стон. Смъртта ѝ бе от тези, които обикновено окачествяват като леки. Съседи и приятели казваха, че беше умряла от *удоволствие*. Тая велика жена, героиня и мъченица на дълга, създателка на седемнадесет испанци, се напи само от мириса на щастieto и не устоя още на първото опиване. В смъртта ѝ я преследваха историческите дати, тъй както я бяха преследвали при ражданията ѝ, сякаш историята

я задиряше в желанието си да има нещо общо с нея. Исабел Кордеро и дон Хуан Прим издъхнаха с няколко часа разлика.

[\[1\]](#) Курортно селище на брега на Бискайския залив. — Б.пр. [↑](#)

V. СВАТБЕНО ПЪТЕШЕСТВИЕ

1

Сватбата стана през май 1871 година. Дон Балдомеро каза много разумно, че по обичая младоженците ще изчезнат веднага след като получат благословията, за да се развличат някъде, но той не проумява защо е наложителна разходка до Франция или до Италия, щом в Испания има толкова места, достойни да бъдат видени. Той и Барбарита не бяха ходили дори и в Чамбери^[1], защото по тяхно време младоженците оставаха там, където си бяха, и единственият испанец, който си позволяваше да пътува, беше херцог Осуна дон Педро^[2]. Какви различни времена!... А сега даже Перикильо Родондо, оня, дете има сергия за вратовръзки на открито на ъгъла на пощата, беше направил своето малко пътешествие до Париж... Хуанито бе напълно съгласен с баща си и семейният обед бе осъществен заради траура без всякаква тържественост, без нищо забележително, ако не се смята опитът за наздравница на Еступиня, чиято уста Барбарита запуши при първата дума. Сбогували се със съответните сълзи и целувки, двамата съпрузи отидоха на гарата. Първият етап на пътешествието им бе Бургос, където пристигнаха в три часа след полунощ, щастливи и словоохотливи, смеейки се на всичко — на студа и на тъмнината. Независимо от това радостите не изключваха от душата на Хасинта известен страх, който понякога стигаше до паника. Тропотът на омнибуса по неравната настилка на улиците, изкачването до странноприемницата по тясната стълба, стоята и нейната банална мебелировка, смесица от градски отпадъци и селски лукс, засилиха някаква непреодолима хладина и едно страшно очакване, които я стряскаха. А колко много обичаше съпруга си!... Как да съгласува две тъй различни желания: съпругът ѝ хем да се отдръпне от нея, хем да бъде наблизко? Защото мисълта, че той би могъл да си отиде, като я остави сама, беше като смъртта, а другата мисъл, че се приближава и я

прегръща с пламенна дързост, също я разтреперваше и плашеше. Би желала той да е близо до нея, но да си стои мирничко.

На другия ден, когато отидоха в катедралата, доста закъснели, Хасинта знаеше вече известен брой нежни изрази на интимно любовно доверие, които дотогава не беше произнасяла никога освен в дискретното непостоянство на мисълта си, която се страхуваше да се саморазкрие. Не се срамуваше да каже на другия, че го боготвори, точно тъй, ясничко... нещата с истинските им имена... нито пък да го пита час по час дали е вярно, че и той е станал идолопоклонник и че ще бъде такъв до края на живота си.

И на това въпросче, задавано често като мигането, оня, който беше наред да отговаря, отвръщаше: „Дя“, придавайки на тази сричка едно отгънче на детско произношение. Хуанито я беше научил на „дя“-то същата нощ, както и да казва също така глезено: „Обицас ли ме?“ и други глупости и сладникави детинщини, казвани по най-сериозния начин. В самата катедрала, когато клисарят, който им показваше някой параклис или запазена ценност, отместеше погледа си от тях, съпрузите използваха момента, за да се целунат бързо и крадешком пред светостта на осветените олтари или зад лежащата статуя на някоя гробница. Хуанито си оставаше един палавник, един лакомник и един нахалник. Тия светотатства плашеха Хасинта, ала тя ги позволяваше и търпеше, насочвайки мисълта си към бога и надявайки се, че той, като ги види у мъжа ѝ, ще извърне глава със снизходителност, присъща на онзи, който е извор на всяка любов.

Всичко за тях беше повод за удоволствия. Съзерцаването на някое чудо на изкуството ги въодушевяваше и те се смееха от чисто вдъхновение, както и от всяка неприятност, разбира се. Ако яденето беше лошо — смях; ако клисарят на манастира „Лас Уелгас“^[3] им разправяше хиляда лъжи, като казваше, че сеньора игуменката си слагала мирта и управлявала свещениците — смях. И освен това всичко, което казваше Хасинта, макар и да бе най-сериозното нещо на света, извънредно много забавляваше Хуанито. За всяка глупост, която той кажеше, жена му се разкискваше. Грубостите в народен и андалуски стил, които Санта Крус казваше понякога, я развличаха повече от всичко и тя ги повтаряше, опитвайки се да ги запамети. Когато не са много просташки, тези начини на изразяване развличат като карикатури на езика, каквито са в същност.

Времето минава неусетно за тия, които са в екстаз, и за влюбените. Нито Хасинта, нито съпругът ѝ преценяваха добре хода на отлитащите часове. Тя трябваше да се замисли малко, за да уточни дали еди-кой си ден беше третият или четвъртият от тъй блаженото съществуване. Ала макар да не знае да преценява добре последователността на дните, любовта се стреми да господствува във времето, както във всичко, и когато се почувствува победител в настоящето, копнее да стане владетел на миналото, като изследва събитията, за да види дали са благоприятни за нея, тъй като не може да ги премахне и да ги превърне в измислица. Силна със самочувствието си от настоящия триумф, Хасинта не можеше да се утеши с мисълта, че не е овладяла и миналото на своя съпруг, като по този начин стане господарка на всичко, което той беше чувствувал и мислил, преди да се ожени. Тъй като за предполагагите минали действия тя имаше само бегли сведения, у нея се разбуди любопитство, което я безпокоеше. С взаимните нежности растеше и доверието, което се ражда невинно и полака-лека придобива свободата да изследва и дързостта да разкрива. Санта Крус не можеше да се терзае от такова любопитство, защото Хасинта беше самата непорочност. Тя дори не бе имала и поклонник от тези, които само гледат и правят измъчени физиономии. И наистина тя имаше преголям простор за упражняване на своя критичен дух. Към действие! Не бива да има тайни между съпрузите! Това е първият закон, който любопитството провъзгласява, преди да се заеме да служи като инквизитор.

Макар Хасинта да зададе първия въпрос, наричайки съпруга си, както той я беше научил, *мило дете*, Хуанито се отегчи. Вървяха по тополовите алеи в Бургос, прави и безкрайни като кошмар. Отговорът бе нежен, ала уклончив. Това, което *момиченцето* жадуваше да узнае, беше безсмислица, глупост!... Момчешки работи. Възпитанието на мъжа в наши дни не може да бъде пълно, ако той не общува с всякакъв тип хора, ако не хвърли един поглед на всички възможни положения в живота, ако не изпита всички страсти. Чисто учение и естествено възпитание... Не ставаше дума за любов, защото, колкото до любовта, можеше да си го каже, той не беше я изпитвал никога, докато му стори милост тази, която беше вече негова съпруга.

Хасинта вярваше, но едно нещо е вярата, а друго — любопитството. Тя не се съмняваше ни най-малко в любовта на

съпруга си, но искаше да узнае, да, господине, искаше да се осведоми за определени авантюрички. Между съпрузи всякога трябва да цари най-голямо доверие. Не е ли тъй? Щом има тайни, сбогом, мирен брак. Ами добре де — тя искаше да прочете от край до край определени страници от живота на съпруга си, преди да се оженят. Тъй като тези истории доста помагат в брачното възпитание! Като ги знаят наизуст, съпругите са тъй осведомени, че щом съпрузите се изплъзнат малко... — хоп! — вече са хванати.

— Трябва да ми разправиш всичко-всичко... Иначе няма да те оставя на мира.

Това бе казано във влака, който летеше и свиреше през клисурите на Панкорво^[4]. В пейзажа Хуанито виждаше образа на съвестта си. Пътят, който го прекосяваше, разкривайки сенчестите кривини, беше умното обследване на Хасинта. Вагабонтинът му с вагабонтин се смееше, обещавахе да го разкаже после, ала истината беше, че не казваше нищо съществено.

— Да, защото ме мамиш ти мен!... Защото искаш да се изплъзнеш... Аз зная повече, отколкото мислиш. Добре си спомням за някои неща, които видях и чух. Майка ти беше много недоволна, защото ти беше ни станал голям развейпрах, точно тъй.

Съпругът си оставаше верен на своята предпазливост, но Хасинта не се ядосваше от това. Женският нюх ѝ подсказваше, че натрапчивата настойчивост дава обратни резултати. Друга на нейно място би направила много сериозни муцунки; тя не, защото градеше успеха си върху постоянството, съчетано с фалшива и дипломатична нежност. На влизане в един тунел в Риоха^[5] тя каза:

— Да се обзаложим ли, че без да ми кажеш и дума, аз ще разбера всичко?

А на излизане от тунела влюбеният съпруг, след като я притисна с малко театрална прегръдка и смеси мляскането от целувките си с пуфтенето на пушещата машина, крещеше:

— Какво мога да скрия аз от тази лакома хубавица?... Ще те изям; пази се, че ще те изям. Любопитка, шпионка, муцунка! Ти искаш да разбереш? Тогава ще ти го кажа, за да ме обичаш повече.

— Повече ли? Много забавно! Туй вече е трудно.

— Почакай да пристигнем в Сарагоса.

— Не, сега.

— Още сега ли?
— Дя.
— Не... в Сарагоса. Разбери, че е дълга и отегчителна история.
— По-добре... Разкажи я и после ще видим.
— Ще ми се смееш. Та... някъде през декември миналата година... не, предишната... Виждаш ли? Вече се смееш!
— Не се смея, по-сериозна съм и от лапнимуха.
— Ами добре, започвам... Както ти казах, запознах се с една жена... Момчешки работи. Но нека да започна от началото. Имало едно време... един стар господин, който много приличал на папагал и се наричал Еступиня и който легнал болен и... естествено, приятелите му отишли да го видят... и един от тези приятели, като изкачвал каменната стълба, срещнал една жена, която пиела сурово яйце... Е, как е?

[1] Квартал в северната зона на Мадрид. — Б.пр. ↑

[2] Педро Телиес Хирон, херцог Осуна (1579–1624), испански генерал и политик, вицекрал на Сицилия през 1610 и на Неапол през 1615 г. — Б.пр. ↑

[3] Манастир в околностите на град Бургос. — Б.пр. ↑

[4] Дефиле, проход в Испания между провинциите Бургос и Алава, който свързва Кастилското плато със страната на баските. — Б.пр. ↑

[5] Област в Испания, провинция Логрьоно, Стара Кастилия. — Б.пр. ↑

— Сурово яйце... Отвратително! — възкликна Хасинта, изплювайки една слюнчица. — Какво може да се очаква от човек, който се влюбва в жена, която пие сурови яйца?...

— Казано безпристрастно, ще ти поясня, че беше хубава. Ядоса ли се?

— Какво ще се ядосвам! Продължавай... Тя пиеше яйцето, предлагаше и на теб и ти се свърза...

— Не, тогава нищо не се случи. Върнах се на следния ден и пак я срещнах.

— Хайде, харесал си й и тя те е чакала.

Дофина не искаше да бъде прекалено ясен и разказваше в общи черти, като смекчаваше грубите изрази и минаваше като по въглени през опасните места. Но Хасинта притежаваше инстинктивна изкусност в боравенето с куката и винаги измъкваше по нещо от всичко, което искаше да узнае. Така се разкри част от онова, което Барбарита напразно се опитваше да разбере... Коя беше тая с яйцето?... Ами едно осиротяло момиче, което живееше при леля си, която пък беше яйчарка и птичарка на улица „Кава де Сан Мигел“. А! Сегунда Искиердо!... Другояче — Ла Мелаера... Каква змеица!... Какъв език!... Каква крадливост!... Беше вдовица и съжителствуваше, както се казва, с един пикадор.

— Но стига отстъпления. Втория път, когато влязох в сградата, я намерих седнала на едно от гранитните стъпала да плаче.

— Лелята ли?

— Не, мила, племенницата. Лелята току-що я беше нахокала и долу още се чуваше пръхтенето на звяра... Аз утеших горкото момиче с четири приказки и седнах до него на стъпалото.

— Какво безсрамие!

— Започнахме да говорим. Никой не се качваше, нито слизаше. Момичето беше доверчиво, простодушно, от тези, дето си казват всичко, което чувствуват: както доброто, тъй и лошото. Да продължим. Та... на третия ден я срещнах на улицата. Отдалеч видях, че ми се усмихна, щом ме съзря. Казахме си само няколко думи и аз се върнах и

се вмъкнах у тях; сприятелих се с лелята и се разговорихме; а един следобед пикадорът се измъкна изпод един куп кошници, където си караше следобедния сън, целият в перушина, и като дойде до мен, ми подаде лапа, искам да кажа, че ми подаде ръчище, и аз му подадох ръка, и той ме покани на чашка, а аз приех и пихме. Много скоро Вилялонга и аз се сприятелихме с приятелите на тия хора... Не се смей... Уверявам те, че Вилялонга ме влачеше към този живот, защото се увлече по друго момиче от квартала, както аз по племенницата на Сегунда.

— А коя беше по-хубава?

— Моята! — бързо отвърна Дофина, пооткривайки силата на самолюбието си. — Моята... едно много хубаво животинче, една дивачка, която не знаеше да чете, нито да пише. Представи си, какво възпитание! Горкият народ! И после говорим за скотските му страсти, когато ние сме виновни... Тези неща трябва да се видят отблизо... Да, мила моя, трябва да сложим ръка върху сърцето на народа, което е здраво... да; но понякога неговите удари не са удари, ритници... Онова нещастно момиче!... Както ти казах — едно животно; но добро сърце, добро сърце... Горкото *дете*!

Като чу това възклицание на нежност, изречено от Дофина тъй спонтанно, Хасинта сбърчи чело. Тя беше усвоила от него тази думичка, която вече не ѝ харесваше, защото се оказа останка от предишна страст, нещо като облекло или накит, измърсени от употреба; и Хасинта изрази неудоволствието си, като зашлеви на този хитрец Хуанито една плесница, която, тъй както си беше от жена и на шега, се чу доста звучно.

— Виждаш ли? Вече се ядоса. И без повод. Разказвам ти нещата, както станаха... Стига вече, стига приказки.

— Не, не. Не се ядосах. Продължавай или ще ти зашлевя още една.

— Не искам пък... Аз искам да изтрия едно минало, което считам за позорно; не искам и да си спомням за него... Това е един епизод, който има своята смешна и своята срамна страна. Младостта оправдава някои безумия, когато от тях се излиза с неопетнена чест и здраво сърце. Защо ме караш да повтарям онова, което искам да забравя, щом само като си го спомня, ми се струва, че не заслужавам името, което притежавам днес — теб, момиченцето ми?

— Простено ти е — каза съпругата, оправяйки косата си, която Санта Крус беше разбъркал, като подчертаваше с действия онези колкото мъдри, толкова и страстни изрази. — Не съм натрапчива. Не искам невъзможни неща. Зная добре, че мъжете трябва да се поразвлекат, преди да се оженят. Предупреждавам те, че много ще ревнувам, ако занапред ми дадеш повод за това; но никога няма да ревнувам миналото ти.

Това щеше да бъде най-разумното и дискретното, което можеше да се измисли, ала любопитството ѝ не намаля, а по-скоро се увеличи. То се прояви с особена сила в Сарагоса, след като съпрузите бяха на литургия в базиликата „Пилар“ и посетиха катедралата „Сео“.

— Ако искаш да ми разкажеш още нещо за онова... — заяви Хасинта, когато скитаха по безлюдните и романтични улици, които се простират зад катедралата.

Санта Крус направи раздразнена физиономия.

— Ама колко си глупав! Та аз искам да го узная, за да се посмея, само за да се посмея... Ти какво мислиш, че ще се ядосам ли?... Ех, колко си глупавичък... Не, просто ме забавляват твоите лудории. Много са *шик*... Снощи си мислех за тях и даже сънувах малко оная със суровото яйце, лелята и чичото-чудовище. Не, не се ядосвах — смеех се, повярвай ми. Забавлявах се, като те виждах сред тая аристокрация — истински кавалер, почтена личност, е, с коса над ушичките, разбира се^[1]. Сега ще изпреваря продължението на историята ти. Та... ти си я ухажвал изискано, а тя го е приела недодялано. Измъкнал си я от дома на леля ѝ и двамата сте отишли в друго гнездо, на улица „Консепсион Херонимо“.

Хуанито погледна втренчено жена си, а после прихна да се смее. Всичко това Хасинта не беше го отгатнала. Несъмнено тя беше чула нещичко, поне името на улицата. Като реши, че е уместно да продължи с весел тон, той каза:

— Ти си знаела името на улицата, не се прави на врачка... Еступиня ме шпионираше и правеше доноси пред мама.

— Продължавай с твоето завоевание. Та...

— Въпрос на няколко дни. Народът, мила моя, кара по кратката процедура. Виждаш как се убиват. Та същото е и с любовта. Един ден ѝ казах: „Ако искаш да ми докажеш, че ме обичаш, избягай с мен от къщи.“ Аз помислих, че ще ми откаже.

— Неправилно си помислил... особено ако у тях е имало... дървен господ.

— Отговорът ѝ се състоеше в това да си вземе шала и да ми каже „хайде“. Не можеше да излезе през улица „Кава“. Излязохме през общарницата, която се казва „Букетът от лилии“. Както ти казах, народът е такъв — изключително припрян и противник на разтакаванията.

Хасинта гледаше по-скоро пода, отколкото съпруга си.

— И веднага знаменитият обет за женитба — каза тя, поглеждайки го в упор и наблюдавайки колебанието му как да отговори.

Макар че Хасинта не познаваше лично никоя жертва на обета за женитба, имаше ясна представа за тези дяволски съглашения, от онова, което бе гледала в драмите, в късите пиеси и дори в оперите, представяни наместо театър, веднъж за разплакване на публиката, друг път — за размиването ѝ. Тя пак погледна съпруга си и забелязвайки у него нещо като тънка усмивка на светски човек, го оципа и малко сърдито изказа следното мнение:

— Да, обетът за женитба, с едно наум — да не бъде изпълнен; една гавра, една измама, една низост. Какви мъже!... После казвате... А тая глупачка не ти ли издра очите, когато се е видяла изиграна?... Ако бях аз...

— Ако беше ти, също нямаше да ми издереш очите.

— Напротив... негоднико... шарлатанино. Хайде, не искам да знам повече, не ми разказвай повече.

— Ти защо разпитваш? Ако ти кажа, че не я обичах, ще ми се разсърдиш и ще вземеш нейна страна... Ами ако ти кажа, че я обичах, че малко след като я измъкнах от тях, ми хрумна глупостта да изпълня обета за женитба, който ѝ дадох?

— Ах, измамнико! — възкликна Хасинта в комична ярост, която в същност не беше напълно комична. — Благодари се, че сме на улицата, иначе още сега щях да те оскубя тъй, че в шепите да останат кичури коса... Значи, да се ожениш... И ми го казваш на мен!... На мен!...

Гръмкият смях, в който избухна Санта Крус, проехтя в празнотата на безмълвното и опустяло площадче с тъй странно ехо, че двамата съпрузи се изненадаха, като го чуха. Тъгълът беше образуван от

овехтели сгради от тухли, изваяни в стил мудехар^[2]; на вратите — каменни гиганти или диваци с боздугани на рамо; на корнизите — стрехи от дърворезба в еднообразен и препечален пращен цвят. Нямаше и помен от жива душа. Зад плесенясалите решетки не се намираше никаква пролука на откrehнат прозорец, през която би могъл да се плъзне човешки поглед.

— Тука е толкова пусто, мила моя — каза съпругът, сваляйки шапката си със смях, — можеш да ми вдигнеш голям скандал, без никой да разбере.

Хуанито хукна. Хасинта го погна с вдигнат слънчобран. „Няма да ме хванеш.“ „Хайде на бас.“ „Ще те убия...“ И двамата тичаха по неравната настилка, обрасла с трева, той — смеейки се гръмко, тя — зачервена и с влажни очи. Най-сетне — бух! — тя го удари със слънчобрана и когато Хуанито разтриваше удареното, двамата се спряха задъхани и задушаваци се от смях.

— Оттук — каза Санта Крус, посочвайки една арка, която беше единственият изход.

А когато минаваха през тунела, в края на който се виждаше друго площадче, също тъй пусто и тайнствено, както и предишното, без да си кажат нито дума, влюбените се прегърнаха и останаха в плътно единение, като се целуваха в продължение на една дълга минута и си шепнеха на ухо най-нежни думи.

— Сега виждаш колко е приятно това. Кой би казал, че насред улицата човек може...

— Ако някой ни види... — промърмори Хасинта, почервенияла от срам, защото наистина онова кътче в Сарагоса може да бъде колкото си иска пусто, ала не бе спалня.

— По-добре... ако ни видят, по-добре... Да си плюят на подметките.

И наново прегръдки и медени думи.

— Оттук не минава жива душа... — каза той. — Нещо повече, аз мисля, че оттук не е минавал никой никога. Поне от два века по тези стени не се е плъзгал човешки поглед...

— Замълчи, струва ми се, че дочувам стъпки.

— Стъпки... Я да видим?...

— Да, стъпки.

Действително някой идваше. Чу се, без да може да се определи откъде иде, шум от нозе, привлечени по облите камъни на настилката. Ненадейно измежду две къщи се появи черна фигура. Беше стар свещеник. Съпрузите се хванаха за ръка и тръгнаха, симулирайки най-голямо благоприличие. Като минаваше край тях, духовникът ги изгледа продължително.

— Струва ми се — заяви съпругата, вкопчвайки се още по-здраво в ръката на съпруга си и прилепвайки се плътно до него, — че позна по лицата ни.

— Какво е познал?

— Че правехме... глупости.

— Пст... и какво ме засяга?

— Слушай — каза тя, когато пристигнаха на едно по-малко пусто място, — не ми разправяй нови истории. Не искам да знам повече. Точка!

После прихна да се смее и се смя дълго. Дофина трябваше да я пита няколко пъти за причината на нейното развеселяване, за да получи отговора:

— Знаеш ли на какво се смея? На мисълта каква физиономия би направила майка ти, ако ѝ вкараш в къщата снаха с шал, къдрици и забрадка на главата, снаха, която казва „*послешен*“ и не знае да чете.

[1] Намек за начина, по който са се подстригвали мъжете от простолюдието. — Б.пр. ↑

[2] Архитектурен стил, включващ елементи на християнското изкуство и на арабската орнаментация. — Б.пр. ↑

— Обзалагам се, че няма да има повече приказки.

— Повече не... Достатъчно се смях на глупостта ти. Откровено казано, мислех, че си по-разумен... Освен това всичко, което можеш да ми разкажеш, си го представям. Скоро си се отегчил. Добре възпитаният мъж и посредствената жена не са си прилика. Заблудата минава и после какво излиза? Че тя мирише на лук и употребява грозни думи... На него... сякаш го виждам... му се преобръща стомахът и започва несъгласието. Народът е мръсен; жената от низшите слоеве, колкото и да се мие, все си остава плебейка. Достатъчно е само да видиш къщите им отвътре. Ами същите са и блажените им тела.

Същия следобед, след като посетиха Пуерта дел Кармен и разгледаха красноречивите зидове на Санта Енграсия, видели това, което никой не е видял вече, те се разхождаха по алеите на Тореро^[1]. Хасинта, увиснала тежко на ръката на съпруга си, защото наистина беше поуморена, му каза:

— Едно-едничко нещо искам да знам, едно-едничко. После — нито дума. Що за дом беше тоя на улица „Консепсион Херонима“?...

— Но, мила, защо те интересува?... Е, добре, ще ти кажа. Няма нищо особено. Та... в оня дом живееше един неин вуйчо, брат на яйчарката, добър тип, няма що — най-големият нехранимайко и най-голямото говедо, което съм виждал през живота си; един човек, който е бил всичко — каторжник и революционер от барикади, зимен тореадор и търговец на добитък. А, Хосе Искиердо!... Ти би умряла от смях, ако го видиш и чуеш как говори. Този тип завъртя главата на една клета жена, вдовица на златар, и се ожени за нея. *Всеки по своему в тая двойка нямаше цена*. По цял ден се караха, без да се бият, разбира се... А какъв дюкян, мила, какъв безпорядък, какви сцени! Първо се напиваше той сам, после — двамата подред. Питай Вилялонга — той чудесно разказва и пресъздава веселбите, които се вдигаха там. Струва ми се невероятно, че съм се забавлявал с такива скандали. Какво нещо е човекът! Но аз бях спял — тогава се бях вманиачил по народното.

— А когато леля й я видя опозорена, сигурно побесня като фурия, нали?

— В началото да... ще ти кажа... — отвърна Дофина, търсейки обикновените пътища за едно леко неудобно обяснение. — Но тя се беше разярила повече заради бягството, отколкото заради позора. Искаше да държи у дома си горкото момиче, защото то й беше слугиня. Хората от народа са жестоки. Колко е странен моралът им! По-точно казано, нямат и капка морал. Сегунда започна да се появява всеки ден в магазина на улица „Консепсион Херонима“ и да вдига скандал на брат си и на снаха си. „Ти си такъв, ти си онакъв...“ Невероятно, Вилялонга и аз, като чувахме тези *олелии* от мецанина, само се смеехме. Как деградира човек, когато се остави да изпадне дотам. Аз бях толкова глупав, та ми се струваше, че винаги е трябвало да живея сред подобна папlach. Да не ти разправам, мила моя душичко... един ден, като се вмъкна там пикадорът, изгорникът на Сегунда! Този господин и моят приятел Искиердо си имаха зъб... Какво ли не си наговориха тогава... Това действително заслужаваше да се види.

— Не зная как те е развличала такава диващина.

— И аз не зная. Струва ми се, че тогава бях станал по-различен от всякога. Бе нещо като скоби в живота ми. Ами това, мила моя душичко — бе пустата ми прищявка по оная жена от народа, някакво артистично вдъхновение, едновременно безумие, което не мога да обясня.

— Знаеш ли какво ми се иска сега? — каза рязко Хасинта. — Да млъкнеш, човече, да млъкнеш. Това ме отвращава. Имаш право — тогава ти не си бил ти. Мъча се да си представя как си изглеждал и не успявам. Аз да те обичам, и ти да си такъв, какъвто се рисуващ, са неща, които не мога да свържа.

— Добре го казваш; обичай ме много, а миналото — минало. Но почакай малко, за да сложа край на разказа, трябва да добавя нещо, което ще те изненада. Две седмици след онези бъркотии, след толкова разпри и толкова скандали между брата и сестрата Искиердо, и между Искиердо и пикадора, между лелята и племенницата, всички се сдобриха, препирните свършиха и последваха любезности и ръкостискания.

— Наистина е странно. Какви хора!

— Народът не познава достойнството. Движат го само страстите му или интересът. Тъй като Вилиялонга и аз имахме премного пари за гуляи и песни, и едните, и другите се привързаха към нашите джобове и скоро дойде ден, в който само се пиеше, пляскаше се с ръце, свиреше се на китара, „ха сега“, ядеше се шунка. Беше една непрекъсната оргия. В магазина не се продаваше; в никоя от двете къщи не се работеше. Когато нямаше гощавка извън града, в къщи имаше вечеря до разсъмване. Съседите бяха скандализирани. Полицията се навърташе. Вилиялонга и аз като двама смахнати...

— Ах, какви антики!... Но, мили, вали дъжд... Падна ми капка на носа... Виждаш ли? Бързичко, че ще се намокрим.

Времето се влоши много и по целия път до Барселона не престана да вали. Съпругът и съпругата, опрени до прозореца, гледаха оная завеса на дъжда от ситни полегати линии, които слизат от небето, без да стигнат до земята. Когато влакът спираше, се чуваше как от покривите на вагоните се оцеждаше вода върху платформите. Беше студено, а дори и да не беше, на пътниците щеше да им стане студено само като гледат плувналите в локви гари, мокрите железопътни чиновници и селяните, които идваха да се качат във влака, наметнати с чували. Локомотивите изригваха вода и огън едновременно, а по мушамите на товарните вагони-платформи се образуваха гънки, пълни с вода, цели езера, откъдето птиците биха могли да пият, ако бяха жадни този ден.

Хасинта беше доволна, съпругът ѝ също, въпреки сълзливата меланхоличност на пейзажа; но тъй като имаше и други пътници във вагона, младоженците не можеха да убиват времето си със своите целувки и любовни глупости. Като пристигнаха, двамата се смяха на сериозността, с която бяха пътували, тъй като присъствието на странични хора не им бе позволило да се поглезят. В Барселона Хасинта много се забавляваше с оживлението и плодовитото гъмжило на големия човешки кошер. Прекараха много щастливи мигове. Когато посетиха огромните фабрики на Батльо и на Серт, ходейки от работилница в работилница, те непрекъснато се възхищаваха на чудесните оръдия, които е изобретил човекът, за да покори природата. В продължение на три дни историята със суровото яйце, съблазнената жена и семейството от смахнати, които уталожват страстите си с оргии, беше напълно забравена, сякаш се изгуби в лабиринта от шумни

и опушени машини и в тракането на станове. Жакардовите станове с неразбираемите си комплекти от перфорирани картони бяха пленили и поразили въображението на Хасинта, която гледаше това чудо и не можеше да повярва. Хубава работа! Човек вижда толкова предмети всеки ден и не се замисля как се правят, нито пък му идва наум да разучи. Толкова сме инертни, че като видим овца, не се замисляме, че в нея са нашите палта. А кой ще каже, че пенъорите и фустите са излезли от някое дърво? Ами памукът! А багрите? Карминът е бил насекомо, черното — тръпчив портокал, а зеленото и синьото — каменни въглища. Но най-странното от всичко е, че когато видим магаре, най-малко си мислим, че от него стават барабаните. Ами това, че кибритът се извлича от кости и че звукът на цигулката се произвежда от конската опашка, минаваща по козите черва?

И не спираше дотук наблюдателката. При оная екскурзия из поучителната област на индустрията благородното ѝ сърце преливаше от човеколюбиви чувства, а ясният ѝ ум умееше да се изправи лице в лице със социалните проблеми.

— Не можеш да си представиш — казваше тя на съпруга си на излизане от една работилница — колко ми дожалява за тия нещастни момичета. Те изкарват тук по една мизерна надница, която не им стига дори за дрехи. Няма образование; стават като машини и толкова оглупяват... това по-скоро е отегчение, отколкото оглупяване... толкова оглупяват, казвам, че щом им се яви някой хитрец, се оставят да бъдат съблазнени... И то не защото са порочни, а защото идва един момент, в който си казват: „По-добре лоша жена, отколкото добра машина.“

— Философски е настроена моята женичка.

— Хайде... кажи, че не блеснах... Но да не говорим повече за това. Кажи обичаш ли ме, да или не... ама бързо, бързо.

На другия ден на височината Тибидадо^[2], виждайки в краката си необятния град, проснал се в равнината, изпускащ през хиляди комини черно дихание, което известяваше огнената му дейност, Хасинта, умилквайки се на съпруга си, попита:

— Ще задоволиш ли едно мое любопитство... последното?

И в момента, в който зададе въпроса си, се разкая, защото това, което искаше да разбере, едновременно предизвикваше любопитството ѝ и събуждаше срамежливостта ѝ. Как да намери деликатен начин да

зададе въпроса си!... Тя преобърна в главата си всичко, което знаеше, но не откри ни една формулировка, която да ѝ допада. А работата беше проста.

Следствието, което всекиму би дошло наум да проведе, тя или го беше измислила, или го беше сънувала предишната нощ — не беше съвсем сигурна. Но редът на нейните съждения беше следният: „Колко време е траял романът на съпруга ми с тая жена? Не зная. Но колкото и да е траял, би могло да се случи да... се роди някое детенце.“ Това беше трудната за произнасяне дума — *детенце!* Хасинта не се решаваше и макар че се опита да я замени със *семејство, наследство*, пак не излизаше.

— Не, няма нищо.

— Ти ми каза, че ще ме питаш нещо.

— То беше глупост, не обръщай внимание.

— Нищо друго не ми тежи повече от това... да ми кажат, че ще ме попитат нещо, а след това да не го сторят. Човек остава смутен и прави хиляди догадки. Тъй, тъй, пази си го... Няма да го налетят мухи. Слушай, мила моя душичко — щом няма да стреляш, не се цели.

— Все някога ще стрелям... има време, миличък.

— Каж ми го сега... Какво ли е?

— Нищо... няма нищо.

Той я гледаше и ставаше сериозен. Сякаш отгатваше мисълта ѝ, а тя имаше такова изражение на очите и такава дяволита усмивчица, че, кажи-речи, можеше да се прочете по лицето ѝ думата, която се въртеше в главата ѝ. Споглеждаха се, разсмиваха се и нищо повече. Съпругата си каза: „Гроздето узрява с времето си. Ще дойдат дни на по-голямо доверие, ще поговорим... И ще разбере дали има, или не някое *яйчарче* някъде.“

[1] Красиви места за разходка в град Сарагоса. — Б.пр. ↑

[2] Височина на северозапад от гр. Барселона, Испания, откъдето се открива красива гледка към града и околностите му. — Б.пр. ↑

Хасинта не притежаваше начетеност. Беше прочела съвсем малко книги и беше напълно непросветена в живописната география, но при все това оценяваше поезията на оная крайбрежна средиземноморска област, която се разстла пред очите ѝ на път от Барселона за Валенсия. Морските селца дефилираха отляво на пътя, разположени между лазурното море и пищната растителност. На места пейзажът синееше от сребристите листа на маслините; по-нататък лозите го красяха със зелената си премяна. Триъгълните платна на лодките, ниските бели къщички, отсъствието на островърхи покриви и преобладаващите хоризонтални линии в постройките караха Санта Крус да си припомня понятия от елинското изкуство и природа. Следвайки рутината, на която се поддават ония, които са чели някои книги, той говори за Константин^[1], за Гърция, за ивиците в герба на Арагон^[2] и за рибките, по чийто гръб пъстрейт също такива линии. Беше естествено да измъкне на бял свят и финикийските колонии, нещо, за което Хасинта нямаше и представа, нито пък ѝ трябваше. След това дойдоха Прочида^[3] и Сицилианската вечерня^[4], дон Хайме Арагонски^[5], Роже дьо Флор и Източната империя, херцог Осун^[6] и Неапол, Венеция и маркиз де Бедмар^[7], Масаниело, Борджиите^[8]. Лепанто^[9], дон Хуан Австрийски^[10], галерите и пиратите, Сервантес и отците от ордена „Мерсед“.

Погълната от коментарите, които съпругът ѝ правеше за бързо сменящата се гледка на средиземноморския бряг, Хасинта обобщаваше своите знания в следните или подобни изречения „А хората, които живеят тук, дали са щастливи, или са толкоз нещастни, колкото и селяните от вътрешността, които никога не са имали нещо общо с великия султан, нито с галерата на дон Хуан Австрийски? Защото тукашните сигурно не ценят това, че живеят в рай, а беднякът и в Гърция си е толкова беден, колкото и в Хетафе^[11].“

Прекараха един твърде приятен ден в съзерцание на приветливата земя, която се раздипляше пред очите им, на пълноводната Ебро, на мочурищата на делтата ѝ и накрая — на чудото

на Валенсианската област, възвестена от китки рожкови, които сякаш прииждаха, танцувайки срещу влака. На Хасинта ѝ се завиваше свят, когато се заглеждаше в тях. Те ту се приближаваха, докато докоснат прозореца с кичестия си листак, ту се отдалечаваха към билото на някой хребет, ту се спотайваха зад някой рид, за да се появят пак със стъпки и фигури от менует или играейки на криеница с телеграфните стълбове.

Времето, което не беше много благоразположено към тях в Сарагоса и Барселона, този ден се подобри. Ослепително слънце позлатяваше поляната. Цялата светлина от небето сякаш се вливаше в сърцата на съпрузите. Хасинта се смееше на танца на рожковите и гледаше птичките, накацали на низа по телеграфните жици.

— Погледни ги, погледни ги там! Какви хитреци! Присмиват се на влака и на нас.

— Сега обърни внимание на жиците. Те са също като петолинието на нотния лист. Гледай как се качва, гледай как слиза. Сякаш петте черти са гравирани с червен цвят върху синьото небе и то сякаш се движи като недозакачена театрална завеса.

— Както казвах — изрече Хасинта, смеейки се. — Много поезия, много хубави и нови неща, но малко за ядене. Признавам си го, мой мили съпруге — гладна съм като дявол. Зазоряването и тази ведрост на полето ми отвориха голям апетит.

— Аз не исках да говоря за това, да не те отчайвам. Скоро ще пристигнем на една гара с бюфет. Ако не друго, ще си купим саралийки или сух хляб... Пътуването си има тези неудобства. Кураж, мила, и дай ми една целувка, че с любов гладът намалява.

— Ето ти три, а на първата гара гледай добре, мили, да видиш дали няма да открием нещо. Знаеш ли какво бих хапнала сега?

— Един бифтек ли?

— Не.

— Ами какво?

— Един и половина.

— Ще се задоволиш и с портокал и половина.

Минаваха гари, а бюфетът не се появяваше. Накрая, не знам на коя си гара, се появи една жена, пред която имаше масичка с напитки, саралийки, сладкиши, украсени с мравки, и някакви... Какво беше това?...

— Пържени птичета! — извика Хасинта в момента, в който Хуан слизаше от вагона... — Донеси една дузина... Не... Слушай — две дузини.

И отново — влакът лети. Двамата се настаниха колене срещу колене, слагайки по средата омазнената хартия с цяла *купчина от пържени птичета* и започнаха да ядат бързо като прегладнели.

— Ах, колко са вкусни! Гледай какво бяло месо... Това за теб, че е по-тлъстичко.

— Не — за теб, за теб.

Нейната ръка беше вилица за неговата уста и обратно. Хасинта казваше, че през живота си не била яла по-сладко.

— Това, виж, е много угоено... Горкото ангелче! Клетото, вчера сигурно е било кацнало с другарите си на жицата толкова доволно, толкова напето, гледало е как минава влакът и си е казвало: „Ето ги тия говеда“... докато е дошло най-голямото говедо от всички, един ловец, и бум! Всичко това, за да се угощаваме ние днес. И наистина са вкусни. Хареса ми тази закуска.

— И на мен. Сега да видим тези сладкиши. Мравчената киселина е добра за храносмилането.

— Коя киселина?

— Мравки, мила. Не се взирай и смело вземай. Много са вкусни.

Възстановили силите си, тези две души преливаха от радост.

— На рожковите вече не им се завива свят — казваше Хасинта. — Танцувайте, танцувайте. Гледай какви къщи, какви лозници! А онова какво е, портокалови дръвчета ли? Как ухаят!

Бяха сами. Какво блаженство — самички! Хуан седна до прозореца, а Хасинта — върху коленете му. Той беше обгърнал кръста ѝ с ръка. Понякога бърбреха, като тя правеше наивни бележки върху всичко, което виждаше. Ала минаваше и известно време, без никой да каже дума. Изведнъж Хасинта се обърна към съпруга си и мятйки ръка около врата му, изтърси най-неочаквано:

— Не си ми казвал как се казваше.

— Кой? — попита Санта Крус, леко зашеметен.

— Твоята обожаема изгора, твоята... Как се казваше? Или как се казва... защото предполагам, че е жива?

— Не зная... и не ме интересува. Виж ти какво ти хрумнало сега.

— Ами преди малко се замислих за нея. Сетих се изведнъж. Знаеш ли как? Видях едни червени долни фусти, проснати да съхнат на някакъв храст. Ти ще речеш какво общо има... Разбира се, нищо; ама иди разбери как се свързват мислите в главата. Тази сутрин се сетих за същото, когато проскърцваха количките, натоварени с багаж. Снощи се сетих — кога мислиш? — когато загаси светлината. Стори ми се, че пламъкът е жена, която казва „ах“ — и пада мъртва. Сега зная, че това са глупости; ала в мозъка на човека стават много странни неща. И тъй, *детенце*, ще изплюеш ли камъчето или не?

— Кое?

— Името?

— Остави ме на мира с тия имена.

— Колко е нелюбезен този господин! — каза тя, прегръщайки го. — Е, запази си тайничката, човече, и извинявай. Гледай да не ти откраднат това съкровище. Добре — или сме разервирани, или не. Аз си оставам същата, каквато си бях — не мисли, че много ме интересува да го зная. Каква полза ще имам, ако зная едно име повече?

— То е едно много грозно име... Не ме карай да мисля за нещо, което искам да забравя — отвърна Санта Крус с досада. — Няма да ти кажа дума повече, чу ли?

— Благодаря, обични народе... Ама слушай, ако си въобразяваш, че ще ревнувам, не си познал. Искат ти се, за да си придаваш важност. Не ревнувам, а и няма за какво.

Видяха нещо, което ги отвлече от тоя разговор. Пейзажът ставаше все по-хубав и полето, превръщайки се в градина, говореше за прилагането на тънкости в земеделската цивилизация. Тук всичко беше аристокрация, тоест портокалови дръвчета с лъскави вечнозелени листа, с много миризливи цветове и със златни плодове; прославно дърво, което е било една от най-изтърканите думи на поетите и което е много евтино във Валенсианската област, искам да кажа, че го има толкова много, че даже и поетите го гледат вече така, сякаш е магарешки бодил. Избраните земи очароват с чистата съразмерност на очертанията си. Зеленчуците са като везба на нивите, като изрисувани по земята, която на места наподобява канава. Сякаш всевъзможното зелено е излязло по-скоро изпод четката на изкусен художник, отколкото в резултат на невидима работа на природата. И навсякъде — цветя, крехки шубраци; по гарите — гигантски акации, които

простираат клоните си на коловоза; мъжете — с шалвари и вързана на главата кърпа, мавританска привичка; жените — свежи и кръшни, облечени в басма и със завити къдрици коса по слепоочията.

— А кои са — попита Хасинта с желание да се образова — храстите на фъстъците?

Хуан не можа да отговори, защото той също не знаеше откъде, по дяволите, излизат фъстъците. Валенсия вече приближаваше. Във вагона влязоха няколко души, ала съпрузите не напуснаха прозореца. От време на време се виждаше морето, тъй синьо, тъй синьо, че ослепяваше очите и после небето изглеждаше зелено.

— Сагунто^[12]!

Ах, какво име! Когато го срещнеш като надпис на гара, изписан с нови и закривени букви, изглежда шега. Не всеки ден може да се видят най-гръмките имена от човешката история като надпис, обвити в пушека на локомотивите. Хуанито, който използваше удобните случаи да мине за сантиментален мъдрец, се впечатли повече от допустимото от появата на въпросната табела.

— И какво, какво? — попита Хасинта, възбудена от жаждата за нещо ново. — А, Сагунто; да... едно име. Със сигурност тук е имало някаква крамола. Но оттогава ще да е изтекла много вода. Не се пали толкоз, и го приеми спокойно. За какво е това „ах, ох“? Всичко е, защото ония скотове...

— Мила, какво говориш?

— Да, миличък мой; защото ония скотове... няма да се отметна от думите си... са сторили едно варварство. Е, наречи ги герои, щом искаш, и затвори тая уста, че ми приличаш на лапнимуха от Бургос.

Отново съзерцание на земята — земеделска градина, сред чиято зеленина изпъкваха сламени колиби с кръст на върха на покривите си. Хасинта видя по валовете, покрити с къпини, много редки растения, с оскъдни филизи и огромни месести листа, които привлякоха вниманието ѝ.

— Гледай, гледай, какво дърво-страшило. Да не е кактусово?

— Не, мила моя; кактусовото е друго ниско растение, с настръхнали от шипове лопати. А това е агава^[13], от чиито листа се правят въжета.

— А халфата^[14] къде е?

— Моята мъдрост не стига дотам. Тук някъде трябва да е.

Влакът описваше много широк завой. Пътниците различиха много здания, чиято белота изпъкваше сред зеленината. Понякога китки дървета я затулваха, после я откриваха.

— Вече сме във Валенсия, момиченце; ето я там.

Както е казал един тънък наблюдател, Валенсия е най-добре разположеният град в света поради това, че е застроен сред полето. Малко след това съпрузите, седнали в един файтон, влязоха в тесните и криви улици на равнинния град.

— Но що за земя, мили!... Същински пъстър параван! Къде ни кара този човек?

— В странноприемницата, разбира се.

В полунощ, когато се оттеглиха отпаднали в покоите си, след като се бяха разхождали по улиците и чули половината „Африканка^[15]“ в театър „Принцеса“, Хасинта усети, че изведнъж, без да разбере как и защо, в мозъка ѝ загложди онова червейче, натрапчивата мисъл, мъката, прикрита с любопитство. Хуан отказа да го задоволи, изтъквайки различни причини:

— Не ме тормози, мила... Вече ти казах, че искам да забравя това...

— Името, *миличък*, само името. Какво ти струва да отвориш уста само за секунда?... Не си мисли, че ще ти се карам, глупчо.

Говорейки така, тя свали шапката си, после палтото, след това дрехата до кръста, полата, *подплънката*, подреждаше всичко по креслата и столовете в стаята. Беше като пребита и не забелязваше късния час, в който обикновено изтягаше изтощеното си тяло в леглото. Съпругът също се събличаше. Симулираше добро настроение, ала любопитството на Хасинта му беше вече неприятно. Накрая, като не можа да устои на капризите на жена си, той не намери друг изход, освен да се реши. Уморени, бяха положили глава на възглавниците, когато Санта Крус вяло изрече:

— Тогава ще ти го кажа, но при условие че никога вече... никога няма да ми споменаваш това име, нито пък да правиш и най-малкия намек... разбра ли? Ами, казва се...

— Слава богу, човече!

На него му беше много трудно да го каже. Тя му помагаше.

— Казва се *Фор*...

— *Фор... нарина.*

— Не. Фор... туна...
— *Фортуната*.
— Да... Хайде, сега си довольна.
— Нищо повече. Държа се добре, беше любезен. Тъй те обичам.
След малко тя спеше като ангел... спяха и двамата.

[1] Константин I Велики (ок. 285–337), римски император, преместил столицата на империята в Бизантион, наречен в негова чест Константинопол. — Б.пр. ↑

[2] Историческа област в Североизточна Испания. — Б.пр. ↑

[3] Джовани да Прочида (1225–1302), италиански феодал, главен подстрекател на Сицилианската вечерня през 1282 г. — Б.пр. ↑

[4] На 31 март 1282 г., когато камбаните биели за вечерня, сицилианците въстанали против Карл I Анжуйски, избили повечето французи, намиращи се на острова, и предложили короната на арагонския крал Педро III. — Б.пр. ↑

[5] Хайме I Завоевателя (1208–1276), крал на Арагон и Каталония от 1213 г. — Б.пр. ↑

[6] Испански рицар от немски произход (1266–1307), предводител на каталонски наемни дружини, воювали на страната на византийския император Андроник II. — Б.пр. ↑

[7] Алфонсо де ла Кueva, маркиз Бедмар (1572–1665), испански дипломат, който, бидейки посланик във Венеция, организира съзаклатие, за да падне градът във властта на испанците. — Б.пр. ↑

[8] Италиански род от испански произход, играл значителна роля в историята на Италия. — Б.пр. ↑

[9] Морски град в Гърция (Навпакт), на северния бряг на Коринския залив; победа на обединените флоти на Испания и Венеция над турския средиземноморски флот през 1571 г., където Сервантес остава еднорък. — Б.пр. ↑

[10] Незаконороден син на Карл V (1645–1578), предприел военна кариера пряко волята на брат си Филип II и отличил се последователно във войната против маврите (1568–1571), в прочутата битка при Лепанто, която ръководил (1571) и завладял Тунис и Бизерта (1574); като генерал-губернатор на Фландрия (1576) се опитва да потуши въстанието в тази страна. — Б.пр. ↑

[11] Село в Испания. — Б.пр. ↑

[12] Град в Испания, пазещ останки от стари постройки, прочут с героичната си съпротива срещу картагенския пълководец Ханибал. — Б.пр. ↑

[13] Многогодишно американско растение, от чиито листа се получават влакна за въжета, върви, груби преди и пр. — Б.пр. ↑

[14] Испанска тръстика, използвана за направата на въжета, рогозки и хартия. — Б.пр. ↑

[15] Опера — либрето на Скриб, музика на Майербер. — Б.пр. ↑

— Знаеш ли какво ми хрумна? — каза Санта Крус на жена си два дни по-късно на гарата във Валенсия. — Струва ми се глупаво да отиваме толкова скоро в Мадрид. Ще се изтърсим в Севиля. Аз ще изпратя телеграма до нашите.

В първия момент Хасинта се натъжи. Вече ѝ се искаше да види сестрите си, баща си, вуйна си и вуйчо си, вече нейни свекър и свекърва. Ала мисълта да продължи малко това толкова забавино пътешествие скоро я завладя. Беше тъй приятно, тъй забавно да се носят на крилете на влака, който за младите души винаги е нещо като баснословен дракон.

Видяха плодородните брегове на река Хукар; минаха през Алсира^[1], потънала в портокалов цвят; през приветливата Хатива; след това дойде Монтеса с феодалния си облик и после Алманса, разположена в студена и гола местност. Полята с лозя ставаха все по-редки, докато неприветливостта на земята им подсказа, че са в опалената Кастилия. Влакът се мятеше по това тъжно поле като исполинска хрътка, която души коловоза и лае по тромавата вечер, падаща бавно-бавно над необятната равнина. Далнина, телеграфни стълбове, кози, локви, храсталаци, сива земя, хоризонтална необятност, по която сякаш доскоро са се разливали морета; пушекът на машината, отдалечаващ се на величествени кълба към хоризонта; кантонерките със зеленото знаменце, даващо свободен път, който сякаш е път в безкрая, ята нисколетящи птици и гарите, които ни карат да ги чакаме дълго, сякаш са нещо изключително... Хасинта заспа, Хуанито също. Скучната Ла Манча приспиваше като наркотик. Най-сетне слязоха в Алкасар де Сан Хуан в полунощ, вкочанени от студ. Там чакаха влака за Андалусия, пиха шоколад и отново — на коледа през друга област на Ла Манча, най-прославената — тая на Аргамасиля.

Съпрузите прекараха една лоша нощ през степта, пъдейки студа, плътно притиснати под диплите на едно-единствено одеяло. Най-сетне пристигнаха в Кордова, където си починаха и видяха Джамията^[2], като за двете неща не им стигна един ден. Горяха от желание да пристигнат

в красивата Севиля... Отново на влака. Сигурно е било девет часа вечерта, когато се озоваха в романтичния и весел град, сред известното особено произношение, остроумията и закачките на андалусците. Там прекараха, мисля, осем или десет дни очаровани, без да се отегчат нито за миг, съзерцавайки неповторимата архитектура и природа, споделяйки доброто настроение, което се вдишва с тамошния въздух и се прихваща от погледите на хората. Едно от нещата, които пленяваха Хасинта, беше традицията на мебелираните и озеленени патио^[3], в които виждаш как вейките на някоя азалия са се свели тъй ниско, че галят клавишите на пианото, сякаш искат да посвирят. На Хасинта ѝ харесваше също, че всички жени, даже старите, които просят милостиня, носят цветете на главата си. Оная, която няма цветете, втъква в косата си някое зелено листо и се носи по улиците, пращяща от живот.

Един следобед отидоха да хапнат в гостилница в Триана^[4], защото Хуанито казваше, че всичко трябва да се опознае отблизо, да се слезе при тоя тъй оригинален народ, артист и поет по рождение, който сякаш рисува туй, което казва, и който е получил дар свише — една много проста философия, състояща се в това, да се приема всичко откъм смешната му страна. Така, веднъж превърнат в шега, животът става по-поносим. Дофина обърна много чаши, защото смяташе с големия си практически усет, че за да възприеме Акдалусия и за да я почувствува по същество, трябва да вкара в тялото си всичката мансаниля^[5], която то може да поеме. Хасинта само я опитваше и я намираше за тръпчива и възкисела, без да оцени жилчицата на *крушовка от Ронда*, която, казват, се усеща в тая напитка.

Тръгнаха в много добро настроение към странноприемницата и с влизането си видяха, че в трапезарията има много хора. Беше сватбена гощавка. Младоженците бяха поангличанени испанци от Гибралтар. Съпрузите Санта Крус бяха поканени, но отказаха; пийнаха само малко шампанско, за да не обидят младоженците. После един много досаден англичанин, който заваляше кастилския, със сгърчена уста и стиснати зъби, сякаш иска да изпохапе думите, се заинати, че трябвало да пийнат няколко чаши.

— В никакъв случай... благодарим много.

— О-о-у-у, да.

Трапезарията беше извор на веселие и вицове, между които започнаха да се чуват някои със съмнителен вкус. Санта Крус не можа

да направи друго, освен да отстъпи пред настояването на тоя проклет англичанин, и вземайки от ръцете му чашата, каза полугласно: „Хубаво си се натряскал ти.“ Ала англичанинът не схващаше... Хасинта видя, че нещата тръгват на зло. Англичанинът призоваваше със стиснатата си устица най-младите към ред, казвайки им да се държат *сериозно*. Никой нямаше нужда толкова, колкото той, да бъде призован към ред. А това, което най-много му трябваше, бе да престане да пие, защото неговото не беше вече уста, а фуния. Хасинта предусети сбиването. Като реши това внезапно, тя дръпна за ръка съпруга си и го отмъкна тъкмо когато той започваше да взема на подбив англичанина.

— Радвам се — каза Дофина, когато жена му го водеше по стълбите нагоре, — радвам се, че ме измъкна оттам, защото не можеш да си представиш как ме дразнеше тоя англичанин с белите си и стиснати зъби, с любезността си и ниската си обувчица... Ако останех още една минута, щях да му ударя два юмука... Кръвта ми се качваше вече в главата...

Те влязоха в стаята си и седнали един срещу друг, прекараха известно време, припомняйки си забавните типове в трапезарията и двусмислиците, които се казваха там. Хуан говореше малко и изглеждаше неспокоен. Изведнъж му се прииска да се върне долу. Жена му се противопостави. Скараха се. Накрая Хасинта трябваше да удари отвътре ключа на вратата.

— Имаш право — каза Санта Крус, стоварвайки се тежко на стола. — По-добре да остана тук... защото, ако сляза и *мистърът* продължи със своята вежливост, ще го ударя... И аз знам да се *боксирам*.

Той направи едно движение от *бокса* и тогава вече жена му го погледна много сериозно.

— Трябва да си легнеш — рече му тя.

— Рано е... Ще си направим вечеринка... да... На теб не ти се спи, нали? На мен също. Ще правя компания на моята половинка. Това е мой дълг и ще съумея да го изпълня, да, госпожо. Защото аз съм роб на дълга...

Хасинта си беше свалила шапката и палтото. Хуанито я настани върху коленете си и започна да я друса, както се друса дете на „дий, конче“. И хайде отново брътвежът, че той бил роб на дълга си и че над всичко е семейството. Дългият тръс, в който я друсаше съпругът ѝ,

започна да омръзва на Хасинта, и тя седна на стола, на който беше преди. Тогава той взе да се разхожда припряно из стаята.

— Най-голямото удоволствие за мен е да съм близо до моето обожаемо момиченце — казваше той, без да я гледа. — *Обичам те безумно*, както се казва в драмите. Благословена да е моята майчица... дете ме ожени за тебе.

Той коленичи пред нея и целуна ръцете ѝ. Хасинта го наблюдаваше недоверчиво-внимателно, без да мига, с желание да се разсмее, но без да успее да го стори. Санта Крус имитира много плачлив тон, за да ѝ каже:

— А аз бях толкова глупав, че не опознах достойнствата ти. Аз, който те виждах всеки ден, както магарето гледа цветето, без да се реши да го изяде. А лапнах бодила... О, прости, прости... Бях сляп, покварен; бях голям *манго*... това ще рече циганин, мила моя. Порокът и простацината бяха покрили сърцето ми с коричка... да я наречем бабайтлък... Хасинтиля, не ме гледай тъй. Това, дете ти казвам, е чистата истина. Ако те лъжа, да пукна още сега. Тази нощ виждам ясно всички мои грешки. Не знам какво ми става; много въодушевен съм нещо... Имам най-висок дух, повярвай ми... Обичам те все повече, миличка, гълъбице, и ще ти направя олтар от злато, за да те боготворя.

— Боже, колко е сухо времето! — възкликна съпругата, която вече не можеше да крие огорчението си. — Защо не си легнеш?

— Аз да си легна, аз... Когато имам да ти разправам толкова неща, хлапачке — добави Санта Крус, който, вече уморен да стои на колене, беше взел едно столче, за да седне в краката на жена си. — Прости ми, че не бях откровен с тебе. Беше ме срам да ти разкривам някои неща. Но повече не мога — съвестта ми се обърна като пълна урна, която пада... Ей тъй на, и — всичко навън... Ти ще ме оправдаеш, като ме изслушаш, нали? Кажи, че да... Има моменти в живота на народите, искам да кажа, в живота на човека, ужасни моменти, душо моя. Ти разбираш... аз не те познавах тогава. Бях като човечеството преди идването на месията, на тъмно, без газ... да. Не ме осъждай, не, не; не ме осъждай, без да ме изслушаш...

Хасинта не знаеше какво да направи. И двамата се гледала кратко време, приковали поглед един в друг, докато Хуан каза тихо:

— Ако беше я видяла... Фортуната имаше очи като две звездици, също като на света Дева дел Кармен, която преди беше в „Санто

Томас“, а сега в „Сан Хинес“. Попитай Еступиня; попитай го, ако се съмняваш, да видим... Фортуната имаше похабени от толкова работа ръце, сърце, пълно с невинност... Фортуната нямаше образование; онази тъй хубава уста изяждаше много букви, а други бъркаше. Казваше *индилугенции, дохождам си, тей*. Прекарала е детството си в грижи по *гадините*. Знаеш ли какво е „гадини“? Кокошки. После отглеждала гълъбчета на гърдите си. Тъй като гълъбчетата се хранят само от човката на майката, Фортуната ги пъхала в пазвата си. И ако видиш каква хубава пазва! Само че беше много изподраскана от шиповете по краката на гълъбчетата. После поемала в уста глътка вода и няколко зърна фий, пъхвала човките им в устата си и им давала да ядат... Била гълъбицата-майка на крехките гълъбчета... После им отдавала естествената си топлина... Гугукала им, правела им гу-гу-у-у... пеела им приспивни песни... Клетата Фортуната, клетата *Хлапачка*... казах ли ти, че й казваха *Хлапачката*? Не?... Тогава ти го казвам сега. Да се знае... Аз я погубих... Да... да се знае и това; всеки трябва да понесе отговорността си... Аз я погубих — измахих я, казах й хиляди лъжи, накарах я да повярва, че ще се ожения за нея. Видя ли? Дали съм негодник... Остави ме да се посмея малко... Да, поглъщаше всички измислици, които й казвах... Народът е много наивен, отчайващо глупав е — вярва във всичко, само да му го кажат префинено... Измахих я, съсипах честта й, и то най-спокойно. Мъжете, искам да кажа, господарите, сме едни мерзавци — мислим, че честта на дъщерите на народа е играчка... Не ми прави тая физиономия, мила моя. Разбирам, че имаш право — аз съм мръсник, заслужавам презрението ти. Защото... както ще речеш ти — една жена е винаги божие създание, нали?... А аз, след като се развлякох с нея, я изоставих наред улицата... точно... нейната участ е участта на кучките... Кажи, че е така.

Хасинта беше много разтревожена, примряла от страх и от болка. Не знаеше какво да стори и какво да каже.

— Мили мой — възкликна тя, попивайки потта от челото на съпруга си, — какво ти е?... Успокой се в името на пресветата Дева. Ти бълнуваш.

— Не, не, това не е бълнуване, то е разкажание — добави Санта Крус, който, като мръдна, за малко не падна и трябваше да опре ръце на пода. — Нима мислиш, че виното...? О, не, мила моя, не ме

подценявай така. Съвестта ми се е качила тука, в гушата ми, в главата ми, и толкова ми тежи, че не мога да пазя добре равновесие. Остави ме да падна на колене пред тебе и да сложа в краката ти всички мои вини, за да ги опростиш... Не мърдай, не ме оставяй сам, ради бога... Къде отиваш? Не виждаш ли мъката ми?

— Това, което виждам... О, боже мой, Хуан, за бога, успокой се, не говори повече глупости. Легни си. Ще ти приготвя чаша чай.

— А за какво ми е на мене чай, несретнице... — каза той така нелюбезно, че сълзите на Хасинта рукохнаха. — Чай... На мене не ми е нужна твоята прошка, прошката на човечеството, което обидих, което оскърбих и не зачетох. Кажи, че е тъй... Има моменти в живота на народите, искам да кажа, в живота на хората, когато човек би трябвало да има хиляда уста, за да може с всички тях наведнъж... да изрази... Човек да стане един хор... Точно така... Защото аз бях лош; не ми казвай, че не, не ми го казвай...

Хасинта забеляза, че съпругът ѝ хлипа. Ама наистина ли хлипаше или беше шега?

— Хуан, за бога! Измъчваш ме.

— Не, мило мое момиче — възрази той, седнал на пода, без да открие лицето си, което държеше в шепи. — Не виждаш ли, че плача? Умилостиви се над този нещастник пред тебе... Аз бях злонамерен... Защото *Хлапачката* ме боготвореше... Да бъдем откровени.

Тогава той вдигна глава и прие по-спокоен вид.

— Да бъдем откровени — истината преди всичко... Тя ме боготвореше. Мислеше, че аз не съм като останалите, че съм самото кавалерство, дворянство, достойнство, благородство, върхът на мъжете... Благородство! Какъв сарказъм! Благородство в лъжата; искам да кажа, че не може да бъде... не може и не може. Достойнство, защото се носи една дреха, на която казват сюртук!... Какво лицемерно човечество! Беднякът — винаги отдолу; богатият върши каквото му скимне. Аз съм богат... Кажи, че съм непостоянен... Увлечението по живописното отминава. Духовитата простотия омайва за известно време, после омръзва... Всеки ден все повече ми тежеше товарът, с който сам се бях нагърбил. Лютенето на чесъна ме отвращаваше. Възжелах, можеш да ми вярваш, *Хлапачката* да е лоша, за да ѝ дам един ритник... Ама къде ти... изобщо... Тя лоша? В смисъл... Ако ѝ заповядам да се хвърли в огъня за мен, тя — в огъня с главата напред!

Всеки ден — олелия у тях. Днес свърши добре, утре — зле. Песни, дрънкане на китара... Хосе Искиердо, на когото казват *Копанко*, защото ядеше в една паница като копаня, дразнеше пикадора... Вилялонга и аз ги насъсквахме да се сбиват или ги помирявахме, когато както ни хрумне... *Хлапачката* трепереше, като ги видеше посърбнали и разлютени... Знаеш ли какво ми хрумваше тогава? Да не нося изобщо нищо повече в онзи проклет дом... Накрая Вилялонга и аз решихме да се опитаме по живо по здраво и да не се връщаме вече. Една нощ се вдигна такава врява, че даже камите изскочиха и за малко да плувнем в море от кръв... Сякаш чувам онези любезности: „Гадник, пръч, *шарлатанин, прилен!*...“ Бе невъзможно повече да водим такъв живот. Кажи, че е тъй. Досадата беше вече неудържима. Самата *Хлапачка* ми беше омръзнала като мръсните думи... Един ден казах: „*Ще се върна*“, и не се върнах повече... Както казваше Вилялонга — да изтръгнеш из корен... Аз имах нещо в съзнанието си, една нишчица, която ме дърпаше натам... Отрязах я... Фортуната ме преследва; трябваше да играя на криеница. Тя — оттук, аз — оттам... Изплъзвах се като змиорка. Не можеше да ме хване, не. Последен видях Искиердо; срещнах го един ден да се качва по стълбите у дома. Заплаши ме, каза ми, че *Хлапачката* била *трудна* в петия месец... *Трудна в петия месец!*... Свих рамене... Две думи той, две думи аз... протегнах ей тази ръка — фрас!... Искиердо изведнъж се намери на по-долната площадка... и то с главата надолу...

Това, последното, Хуанито произнесе напълно разстроен. Все още седеше на пода с протегнати крака, опрял едната си ръка на седалката на стола. Хасинта трепереше. Беше я пронизала смъртна хладина и тя тракаше зъби. Стоеше права наред стаята като статуя, съзерцавайки жалката фигура на съпруга си, без да се реши да го попита нещо, нито да му поиска някакво обяснение за странните неща, които ѝ разкриваше.

— За бога и заради майка ти! — каза тя най-сетне, движена от обич и страх. — Не ми разказвай повече. Трябва да си легнеш и да се постарая да заспиш. Млъкни вече!

— Да млъкна... Да млъкна. Ах! Съпруго моя, съпруго обожаема, ангеле на спасението ми... Месия мой... Нали ми прощаваш?... Кажи, че да.

Той се изправи с един скок и се опита да ходи. Не можеше. Извърна се бързо и се сгромоляса върху дивана, като сложи ръка на очите си и каза с приглушен глас: „Какъв ужасен кошмар!“ Хасинта отиде при него, метна ръце на врата му и го залюля, както се люлее дете, когато искаме да го приспим.

Сломен най-после от собствената си възбуда, Дофина изпадна в състояние на тъпо оглупяване. Нервите му, които бяха започнали да се успокояват, се бореха с утешението. Той се раздвижваше изведнъж, сякаш нещо в него подскачаше, и произнасяше някакви срички. Ала утешението надвиваше и накрая той заспа дълбоко. В полунощ Хасинта с немалък труд можа да го замъкне до леглото и да го сложи да легне. Той пропадна в съня както в кладенец, а жена му прекара много тежка нощ, измъчвана от това, което бе видяла и чула.

На следния ден Санта Крус беше много засрамен. Смътно съзнаваше глупостите, които беше наговорил предната вечер, и самолюбието му ужасно страдаше от мисълта, че е бил смешен. Не се решаваше да говори на жена си за случилото се, а тя, която беше самото благоразумие, освен че му говореше, се показваше тъй приветлива и ласкава, както обикновено. Накрая нашият човек не можа да издържи на жаждата да се обясни и подготвяйки почвата с безброй умилквания, ѝ каза:

— Момичето ми, трябва да ми простиш за лошите сцени, които ти поднесох снощи... Сигурно съм бил много досаден... Колко зле бях! В живота ми не ми се е случвало такова нещо. Разкажи ми какви глупости съм ти говорил, защото аз не си спомням.

— Ах! Бяха много, ама много... Добре че нямаше друга публика освен мен.

— Хайде да си кажа откровено... бях непоносим.

— Ти го каза.

— Какво да ти кажа... В живота си, можеш да ми вярваш, не съм се натрясквал като снощи. Проклетият англичанин е виновен и ще ми плати. Боже мой, как се наредих!... А какво казах, какво казах?... Не обръщай внимание, мила моя, защото сигурно съм казал хиляди неща, които не са истина. Какъв позор! Сърдиш ли се? Недей, защото няма за какво...

— Разбира се. Тъй като беше...

Хасинта не се осмели да каже „пиян“. Ужасната дума не искаше да излезе от устата ѝ.

— Кажи го, мила. Кажи „пийнал“, че е по-хубаво и смекчава малко сериозността на простъпката.

— Та тъй като беше *пийналичък*, не беше отговорен за думите си.

— Ама какво, изтървах ли някоя дума, която би могла да те обиди?

— Не, само половин дузина изискани слова, от тия, дето използва висшето общество. Не ги разбрах добре. Останалото беше съвсем ясно, прекалено ясно. Плака за твоята скъпа *Хлапачка* и се наричаше мизерник за това, че си я изоставил. Повярвай ми, беше такъв, че нямаше откъде да те подхване човек.

— Е, мила, сега на бистър ум ще ти кажа две думички, за да не ме смяташ за по-лош, отколкото съм.

Отидоха на разходка покрай кейовете „Делисиас“ и седнали на самотна пейка, обърнати с лице към реката, побъбриха малко. Хасинта искаше да погълне с очи съпруга си, отгатвайки думите му, преди да ги е казал, и сравнявайки ги с израза на очите му, за да види дали са искрени. Правдиво ли говореше Хуан? В изявленията му имаше всичко; и истина, и неистина, бяха една сплав като античните комедии. Самолюбието не му позволяваше да възпроизведе вярно фактите. Та като се върнал от Пленсия, вече обвързан с обещание за женитба и влюбен в годеницата си, поискал да разбере какво е станало с Фортуната, за която нямал новини от толкова време. Не го движело никакво чувство на нежност, а състрадание и желание да ѝ помогне, ако я намери в лошо положение. *Копанко* бил извън Мадрид, а жена му — на оня свят. Също не знаел къде, по дяволите, се бил дянал пикадорът, ала Сегунда била препродала яйчарницата и държала на същата улица „Кава“, малко по-надолу, вече близо до стълбите, една дупка, на която казвала „заведение“. В тази пещера тя живеела и правела кафе, което продавала сутрин на хората от пазара. Четири съдини, два стола и една маса съставлявали покъщнината. През останалата част на деня работела в таверната „*Амвончето*“. Била тъй съсипана физически и икономически, че и бившият ѝ компаньон трудно щял да я познае.

„А другата?...“ Защото това беше важното.

[1] Алсира, Хатива, Монтеса, Алманса, Алкасар де Сан Хуан, Аргамасиля — градове в Испания. — Б.пр. ↑

[2] Арабски архитектурен паметник, чийто строеж започва през 785 г., от 1236 г. превърнат в катедрала. — Б.пр. ↑

[3] Открито пространство във вътрешността на испанските къщи. — Б.пр. ↑

[4] Квартал в северозападната част на гр. Севиля, на десния бряг на р. Гуадалкивир, старата Колония Траяна. — Б.пр. ↑

[5] Сорт бяло андалуско вино. — Б.пр. ↑

Санта Крус даде необходимия отговор с известно закъснение. Той чертаеше линии с бастуна си по земята. Накрая се изрази така:

— Узнах, че наистина имаше...

Хасинта има милостта да му спести последните думи от изречението, като ги каза сама. На Дофина планина му се смъкна от гърба.

— Опитвах се да я видя... търсих я и тук, и там... и нищо... Ама какво, не вярваш ли? После не можах да се заема с нищо. Сполетях ни смъртта на майка ти. Изтече известно време, без да помисля за нещо подобно, и не бива да крия от теб, че изпитвах някакво угризение в душата си... Някъде през януари тази година, когато се приготвих да правя нови опити, една приятелка на Сегунда ми каза, че *Хлапачката* се била махнала от Мадрид. Къде? С кого? Нито тогава узнах, нито по-късно. И сега ти се кълна, че не съм я виждал повече, нито пък съм имал новини от нея.

Съпругата изпусна дълбока въздишка. Не знаеше защо; ала на душата ѝ тежеше някаква горест и в своята принципност тя поемаше върху себе си част от отговорността на съпруга си в онзи грях; защото, не ще и дума, грях имаше. Хасинта не можеше да приеме другояче факта на изоставянето, макар то да означаваше триумф на законната любов над престъпната и на брака над извънбрачието... Те не можеха да се занимават повече с излишни приказки, защото мислеха да заминат за Кадис същия следобед и трябваше да приготвят багажа си и да купят някои дреболии. От всяко селище трябваше да занесат в Мадрид подаръчета за всички. С трескавостта, присъща на деня преди пътуване, с покупките и някои сбогувания, двамата се разсеяха тъй добре от неприятните мисли, че следобед тези мисли се бяха изпарили.

Едва три дни по-късно внезапно отново се размърда онуй червейче в главата на Хасинта, предизвикано от нещо неопределено, от тези тайнствени инициативи на паметта, които не знаем откъде излизат. Човек си спомня за някои неща против всяка логика и понякога нанизването на мислите става с една чудатост и дори нелепост. Кой би повярвал, че Хасинта си спомни за Фортуната, като

чу да предлагат *бокас де ла Исла*^[1]? Защото любопитният ще рече, и с право, та какво общо имат *бокас* с оная жена. Нищо, абсолютно нищо.

Съпрузите се връщаха от Кадис с пощенския влак. Не мислеха да се спират вече никъде и щяха да пристигнат направо в Мадрид. Бяха много доволни, жадуваха да видят близките си и да дадат на всекиго подаръка. Хасинта, макар и човъркана от онуй червейче, беше решила да не подхваща повече въпроса, погребвайки го в паметта си, докато времето го изтрие завинаги. Ала като пристигнаха на гара Херес^[2], случи се нещо, което неочаквано съживи онова, дето и двамата искаха да забравят. Та... от бюфета на гарата те видяха да излиза проклетият англичанин от злополучната вечер, който ги позна веднага, и отиде да ги поздрави много изискано и елегантно и да им предложи някоя и друга чашка. Като се отърваха от него, Санта Крус го проклена и руга, като казваше, че някой ден трябва да му се удаде случай да удари *двете плесници*, които англичанинът си е заслужил. „Този, смахнатият, бе виновен да се подрежда оная нощ тъй и да ти наговоря онези ужасии...“

Оттук започна да се заплита разговорът, докато повторно стигна *черната точка*. Хасинта не искаше да таи в душата си една мисъл, която пазеше, и в първия удобен случай я изтръгна от себе си:

— Горките жени! — възкликна тя. — Все най-лошият дял е за тях.

— Мила моя, нещата трябва да се преценяват в подробности, да се проучват обстоятелствата... да се види обкръжаващата среда... — каза Санта Крус, приготвяйки всички сечива за конвенционалната диалектика, с която се доказва всичко, което трябва.

Хасинта се остави да бъде ласкана. Не се сърдеше. Ала в душата ѝ ставаше нещо съвсем ново за нея. Две различни чувства се размесваха там, като се редуваха да вземат превес едно над друго. Тъй като обожаваше съпруга си, тя се чувствуваше горда, че той е презрял друга, за да вземе нея. Тази гордост е първична и всякога ще съществува, дори и в най-съвършените създания. Другото чувство произлизаше от дълбоката принципност, която укрепваше в благородната ѝ душа и ѝ вдъхваше протест против опозоряването и безжалостното изоставяне на непознатата. Колкото и да го умаловажаваше Дофина, той беше опозорил човешкия род. Хасинта не можеше да го скрие от себе си. Победите на нейното самолюбие не ѝ

пречеха да види, че под триумфа ѝ имаше една смазана жертва. Може би жертвата си го заслужаваше, ала победителката нямаше нищо общо с това, дали го заслужава, или не и в олтара на душата си запалваше на тая жертва една свещица на състрадание.

С проникателността си Санта Крус го разбра и се мъчеше да отърве съпругата си от неудобството да съчувствува на онази, която, без съмнение, не го заслужава. За целта той пускаше в ход цялата машинария, повече лъскава, отколкото солидна, на своите разсъждения, заучени в търговията с човешкото лекомислие и в повърхностните четения. „Мила моя душице, трябва да се съобразяваме с действителността. Има два свята — той, който се вижда, и оня, който не се вижда. Обществото не се управлява с чисти идеи. Добре щяхме да се наредим... Аз не съм толкова виновен, колкото изглежда на пръв поглед; забележи добре. Различията по възпитание и по класа винаги дават една голяма разлика на поведението в човешките отношения. Това не го казват десетте заповеди; казва го действителността. Социалното поведение си има своите закони, които не са записани никъде, ала които се чувствуват и не могат да се нарушат. Допуснах грешки, кой го оспорва, но я си представи, че бях останал сред ония хора, че бях изпълнил обещанията си към *Хлапачката*... Не искам да ти говоря повече. Виждам, че се смееш. Това ми доказва, че подобна постъпка е абсурд. Лудост би било да се измине пътят, който, гледан оттам, изглеждаше правият път. Гледан оттук, вече е нещо друго, различно. По отношение на морала правото и кривото са според това, откъде се гледа. И тъй, нямаше друг изход, освен да сторя онова, което сторих, и да се спася... Да пропада, който ще пропада. Светът е такъв. Аз трябваше ли да се спася, да или не? Тогава, щом трябваше да се спася, нямаше друг изход, освен да скоча от кораба, който потъваше. При корабокрушенията винаги има някой, който се удавя... А в конкретния случай с изоставянето също има още много да се говори. Някои думи не означават нищо от само себе си. Трябва да се видят фактите... Аз я търсих, за да ѝ помогна; тя не пожела да се появи. Всеки си има своята участ. Нейната беше тази — да не се появи, когато аз я търсих.“

Никой не би помислил, че човекът, който разсъждаваше по този тъй изкусно тънък и парадоксален начин, беше същият, който няколко нощи преди това под въздействието на алкохола беше излял цялата си

душа с оная прибързана и брутална искреност, дето може да се сравни само с физическо повръщане, предизвикано от някакъв много силен еметик^[3]. А после, когато избистреният му ум го правеше господар на всички ония хитрини, които владее начетеният и светски човек, от устните му не се откъсна нито едно недостойно слово, нито една спонтанност, пазена в съзнанието му тъй, както се пазят пъстроцветни дрипи в някой ъгъл на къщата на човек, който е бил комедиант, макар и само от увлечение. Всичко беше условност и изкусна фраза у тоя човек, който обличаше мислите си в думи като в дрехи, изгладени от езика му.

Хасинта, която още не познаваше живота, се оставяше да бъде заслепена от примамливите способности на съпруга си. И го обичаше толкова много, може би заради същите тия способности, както и заради други, та нямаше нужда да прави никакво усилие, за да повярва всичко, което той ѝ казваше, макар че му вярваше повече от доверие, отколкото от убеденост. Те бърбиха дълго време, смесвайки споровете си с дискретни ласки (защото в Севиля се качиха хора във вагона, та не можеше и да се мисли за целувки), а когато нощта падна над Испания, по чийто диагонален я прекосяха, те заспаха някъде към Деспеняперос^[4], сънуваха колко много се обичат и се събудиха най-сетне в Алкасар^[5] с приятната мисъл, че скоро пристигат в Мадрид, че ще видят близките си, че ще разкажат всички перипетии на пътешествието (освен сценичката от оная нощ) и че ще раздадат подаръците.

На Еступиня носеха бастун, чиято дръжка представляваше глава на папагал.

[1] Голямата щипка на едно ракообразно от мароканския бряг, деликатес. — Б.пр. ↑

[2] Град в Испания със световноизвестно винопроизводство. — Б.пр. ↑

[3] Лекарствено средство за повръщане. — Б.пр. ↑

[4] Дефиле в планината Сиера Морена. — Б.пр. ↑

[5] Алкасар де Сан Хуан, град в Испания. — Б.пр. ↑

VI. ОЩЕ И ОЩЕ ПОДРОБНОСТИ ЗА ТАЗИ ЗНАТНА ФАМИЛИЯ

1

Минаваха месеци, минаваха години, а в този честит дом цареше мир и сговор. Не е имало в Мадрид по-задружна фамилия от Санта Крус, съставена от две двойки; нито е възможно да си представим съвместимост на характери като тая, която съществуваше между Барбарита и Хасинта. Много пъти съм виждал свекървата и снахата заедно и, бога ми, при тях много малко личеше разликата във възрастта. За петдесет и трите си години Барбарита съхраняваше една възхитителна свежест, съвършено тяло и поразителни зъби. Наистина косата ѝ беше, кажи-речи, съвсем бяла, макар да изглеждаше по-скоро напудрена в стил Помпадур, отколкото побеляла от възрастта. Ала това, което я подмладяваше, беше постоянната ѝ приветливост, оная незлоблива и чаровна усмивка, която озаряваше лицето ѝ.

Наистина нямаше защо да се оплакват от съдбата си тия четирима души. Случва се господ да не се чувства длъжник на отделни хора и на цели фамилии, въпреки че те искат ли, искат. Това е така, защото човешката природа има един недъг — да проси; в това няма съмнение. Ето и пример — членовете на рода Санта Крус, които се радваха на цветущо здраве, бяха богати, уважавани от всички и се обичаха най-нежно. Какво им липсваше? Изглежда, че нищо. Ама някой от четиримата просеше. Когато една съвкупност от благоприятни обстоятелства сложи в ръцете на човека твърде много блага, лишавайки го същевременно от едно-едничко, фаталността на човешката природа или принципът на недоволството, намиращ се изглежда в калта, от която сме замесени, го подбуждат да желае тъкмо това мъничко, което не му е предоставено. Здраве, любов, богатство, покой и други облаги не задоволяваха душата на Хасинта; и година след сватбата, а още повече — на втората година, тя горещо желаше това, което нямаше. Клетата жена! Имаше всичко освен дечица.

Тази мъка, която в началото бе лека — незначителна досада, някакво нетърпение, скоро се превърна в болезнено чувство за пустота. Не беше християнско, както казваше Барбарита, да се отдадеш на отчаяние поради липсата на потомство. Господ, който ги бе дарил с толкова други блага, ги беше лишил от това благо. Не оставаше нищо друго, освен да се примирят и да славословят ръката на онези, който показва всемогъщество както да дава, така и да отнема.

Така утешаваше тя снаха си, която ѝ беше повече от дъщеря; но някъде вътре в себе си желаше също толкова, колкото и Хасинта, появата на някое момченце, което да увековечи рода и да зарадва всички. Премълчаваше горещото си желание, за да не увеличи мъката на другата, ала забелязваше жадно всичко, което би могло да е признак, подхранващ надеждите за потомство. Но къде ти! Минаха година, две и — нищо; нито дори някакви мъгляви предположения, дето разтупват сърцата на ония, които сънуват майчинството, и понякога ги тикат да приказват и вършат много глупости.

— Не бързай, дъще — казваше Барбарита на снаха си. — Още си много млада. Не бери грижа за дечица, все ще ги имаш и ще се напълниш с потомство, и ще ти омръзне, както омръзна на майка ти, и ще молиш бога да не ти дава повече. Знаеш ли какво? Тъй сме по-добре. Децата преобръщат всичко наопаки и създават само неприятности. Морбили, дифтерит... Пък да не ти разправям за кърмачките!... Каква напасть!... После ставаш същинска робиня... Че дали се хранят, че да не им стане тежко на стомаха, че да не паднат и да си пукнат главата. След това идват наклонностите, които проявяват. Дали не са от лошо естество... дали ще учат... отде да знаеш...

Хасинта не се съгласяваше. Тя решително искаше живи пискуни макар и да излязат рахитични и грозни, макар после да са палави, болнави и празноглави; макар и да я убият с неприятности като пораснат. Двете ѝ по-големи сестри раждаха всяка година като майка ѝ. А тя — нищо, дори и надежда. И каква нелепост, Канделария, която беше омъжена за бедняк, беше добила две деца от една бременност. А тя, която беше богата, нямаше дори и половината!... Господ, без съмнение, вече се беше вдетинил.

Сега да се насочим към нещо друго. Семейство Санта Крус, като богато и високоуважавано, беше много добре поставено и имаше приятели във всички среди — от най-висшите до най-низшите.

Интересно е да се отбележи как нашата злощастна в други отношения епоха ни показва едно честито смешение на всички класи, по-точно казано — сговор и помирение на всички тях. В това отношение нашата страна превъзхожда други, където се чака да бъдат решени сериозните исторически спорове за равенството. Тук проблемът бе решен лесно и мирно благодарение на демократичната закалка на испанците и на не особено благороднически предубеждения. Един голям национален недъг, службогонството, също има своя дял в това велико завоевание. Канторите станаха дънерът, на който бяха присадени историческите клони, а от тях покараха като приятели разореният благородник и възгорделият се от една университетска титла плебей. От приятели те скоро станаха и роднини. Това смешение се превърна в едно благо и благодарение на него не ни ужасява заразата на социалната война, защото вече имаме в кръвта си смекчен и безобиден социализъм. Неусетно, с помощта на бюрокрацията, на бедността и на академичното обучение, което получават испанците, всички класи се обвързаха взаимно, а техните членове се промъкват от една в друга класа, изтъквайки гъста мрежа, която свързва и сплотява народната маса. Потеклото не означава нищо у нас и всичко, което се казва за благородническите титли, е приказки. Няма други разлики освен съществените, тия, които се основават на доброто или лошото възпитание, на това, дали си глупав, или умен, на несъответствията на духа, вечни като атрибутите на самия дух. Другото позитивно определение на класата — парите, се основава на толкова неизменни икономически принципи, колкото неизменни са и физическите закони, и да решиш да им попречиш е все едно да се опиташ да изпиеш морето.

Приятелството и родството на фамилиите Санта Крус и Арнайс могат да бъдат пример за оная блажена бъркотия на социалните класи; ала кой е смелчагата, дето ще се реши да направи статистика на гранките на едно тъй разклонено и заплетено родословно дърво, което по-скоро прилича на поветица, чиито филизи се кръстосват, качват се, слизат и се губят в пролуките на един прегъст листак? Такова начинание може да се предприеме само с помощта на Еступиня, който знае на пръсти историята на всички търговски фамилии в Мадрид и на всички бракове, които са се сключили от половин век насам. Дебелият Арнайе също си умира да говори за потекла и да търси роднинства,

проучвайки бедния произход на горди богатства и да набляга на неравенството на известни бракове. На тях, в интерес на истината, се дължи образуването на демократичната почва, върху която се гради испанското общество. От един разговор между Арнайс и Еступиня изскочиха следните новини.

Вече знаем, че майката на дон Балдомеро Санта Крус и тая на Гумерсиндо и Барбарита Арнайс бяха роднини и произлизаха от естремадуреца^[1] и седларя Трухильо. Сегашната банкова къща „Трухильо и Фернандес“ с безупречната си достопочтеност и солидност произлиза от същия дънер. Барбарита значи е роднина на главата на тая къща, макар че това роднинство се оказа малко далечно. Първият граф Трухильо е женен за една от дъщерите на знаменития търговец Касаредонда, който доби огромно състояние от продажбата на денкове от „коруняс“ и „виверос“^[2] за облекло на войската и на националното опълчение. Друга от дъщерите на маркиз Касаредонда беше херцогиня Гравлин. Тука вече имаме безпогрешно свързване на старинната аристокрация и съвременната търговия.

Но в Кадис има една стара и богата търговска фамилия, която, като никоя друга преплете и обърка нишките на обществото. Дъщерите на знаменития Бония, вносител на забрадки и по-късно banker и производител на вина, се омъжиха: едната — за Санчес Ботин, собственик, от рода, от който произхождат генералшата Минио, маркиза Тейерна и Алехандро Санчес Ботин; другата — за един от рода Моренос в Мадрид, съосновател на „Петте Гилдии“ и на банката „Сан Фернандо“, а третата — за херцог Трастамара, от който произхожда Пепито Трастамара. Единственият син на Бония се ожени за една Трухильо.

Да минем сега към Мореновци, дошли от долината Мена, една от най-разклонените фамилии, която е пример за още повече неравенства и контрасти между безбройните си и разпръснати членове. Арнайс и Еступиня спорят, без да стигнат до разбирателство, върху това, дали началото на рода Мореновци трябва да се търси в дрогерия, или в кожарница. Това начало тъне в мрак, който няма да се разсее, докато не дойде един от онези фанатични проучвачи, които са способни да преброят космите по главата на Ной, и колко *зигзази* е направил той при първото си пиянство, за което историята има сведения. Виж, това, което се знае със сигурност, е, че един Морено се е оженил в началото на века за една Исла-Бония, откъдето води началото си фирмата за

джиросване^[3], която от 1819 до 1835 година се намираше на височината „Санта Крус“, близо до църквата, а по-късно на площадчето „Понтехос“. По същото време намираме един Морено в магистратурата, друг — в армадата, трети — в армията, и четвърти — в църквата. През 1870 година банковата къща вече не беше „Морено“, а „Руис-Очоа и компания“, макар че един от главните ѝ съдружници беше дон Мануел Морено-Исла. Ставаше дума за различни издънки на тъй далечния родословен дънер на Мореновци. В рода Морено-Исла има един Морено Валиехо и един Морено-Рубио, тоест богатите Мореновци и бедните Мореновци, вече тъй далечни едни на други, че мнозина от тях нито си говорят, нито се считат за близки. Кастита Морено, наперената приятелка на Барбарита от училището на улица „Империял“, беше родена у богатите Мореновци, а след перипетиите на живота се намери у бедните Мореновци. Омъжи се за един фармацевт от многобройната фамилия на Саманиеговци, които също имат своето място тука. Една девойка от богатите Мореновци се омъжи за един Пачеко, втори син на аристократ, брат на херцог Гравлин, и от този съюз дойде на бял свят Гилермина Пачеко, с която ще се запознаем после. Вижте сега как един клон на Мореновци се пъха сред листака на Гравлиновци, където се преплита и вършинакът на Трухиловци, който беше вече свързан с Арнайсовци от Мадрид и с Бонильовци от Кадис, образувайки така една плетеница, проследяването на чиито нишки е невъзможно.

Има и още. Дон Паскуал Муњос, собственик на едно заведение за железария с най-добро име на улица „Тинторерос“, прогресист с неизмеримо влияние в южните квартали, истинска изборна и политическа сила в Мадрид, се ожени за една Морено от не знам кой клон, сродена с Мандисабал и с Бонилия от Кадис. Техният син, който по-късно стана маркиз Каса-Муњос, се ожени за дъщерята на Албер, оня, който отговаряше за контрактите за сукна и ленени платна с правителството. Еулалия Морено, също дъщеря на дон Паскуал и сестра на сегашния маркиз, се свърза с дон Кайетано Вилуендас, богат собственик на къщи, стар прогресист. Да оставим свободни тези краища, за да ги подхванем по-нататък.

Саманиеговци, родом като Мореновци от земята Мена, са също сто и куфир. Вече знаем, че втората дъщеря на Гумерсиндо Арнайс, сестра на Хасинта, се омъжи за Пепе Саманиего, син на разорен

аптекара от улица „Консепсион Херонима“... Има много Саманиеговци в дребната търговия. И когато човек чете поучителната книга, която съставляват фирмите на магазините, среща *Аптеката на Саманиего* на улица „Аве Мария“ (чийто собственик беше съпругът на Кастита Морено) и *Месарницата на Саманиего* на улица „Малдонадас“. Има Саманиего и без фирми: един — лихвар и полусъдебен чиновник, друг — бирник на банката, трети — който има магазин за коприни на улица „Ботонерас“, и накрая — няколко, които са продавачи в различни магазини. Борсовият агент Саманиего е техен братовчед.

Най-голямата дъщеря на Гумерсиндо Арнайс се омъжи за Рамон Вилюендас, вече вдовец с две деца, прочут банкер от улица „Тоledo“, мадридската фирма, която има най-голямо участие в монетните сделки. Един негов брат се ожени за дъщерята на вдовицата на Апариси, собственик на магазин за ризи, в който бе служител Пепе Саманиего. Чичото на двамата, дон Кайетано Вилюендас, стар прогресист и пребогат собственик на жилищни сгради, беше съпругът на Еулалия Муньос, а голямото му състояние водеше началото си от търговията с щавени кожи по времето преди Сеспедес. Вече се завърза краят, който преди малко остана да виси.

Сега се явяват няколко клона, които изглеждат свободни всъщност. Но кой може да открие тайнствената им връзка с обърканите и кръстосани ластари на тази исполинска поветица? Кой може да проучи дали Дамасо Трухильо, оня, който отвори на „Пласа Майор“ общуарницата „*Букетът от лилии*“, принадлежи на същинския род на гореспоменатите Трухильовци? Кой ли ще бъде проучвачът, който ще се впусне да изясни дали собственикът на „*Добрият вкус*“, едно магазинче за одеяла на улица „Енкомиенда“, е несъмнен родственик на богатите Вилюендас? Някои казват, че Пепе Морено-Валиехо, въжарят от улица „Консепсион Херонима“, е братовчед на дон Мануел Морено-Исла, един от Мореновците, които ринат парите с лопата; и се говори, че един Арнайс, нископлатен чиновник, е сродник на Барбарита. Има един Муньос и Апариси, продавач на карангия в съседство с „Ел Растро“^[4], който е предполагаем втори братовчед на маркиз Каса-Муньос и на неговата сестра, вдовицата на Апариси; и накрая трябва да се направи констатацията, че някакъв Трухильо, йезуит, претендира за място в нашата поветица, а също трябва да се предостави тя и на негово преосвещенство епископа на Пласения^[5] — брат Луис Морено-

Исла и Бонилия. Името Трухильо се среща също така в родословието на съпругата на Саламеро, заместник-министър на вътрешните работи; ала първото ѝ фамилно име е Руис-Очоа, а тя е дъщеря на бележитата личност, която днес е начело на банката „Морено“.

Барбарита не говореше с всички особи, които се появяват в тази заплетена поветица. Избягваше мнозина поради това, че се намираха прекалено високо; други едва ли забелязваше, защото се намираха много ниско. Нейните истински приятелства, както признатите ѝ родства, не бяха многобройни, макар че обхващаха един много широк кръг, в който се преплитаха всички йерархии. В един и същи ден, като излизаше на разходка или на покупки, тя разменяше умерено сърдечни поздрави с дъщерите на Руис-Очоа, с генералшата Минию, с Адела Трухильо, с един богат Вилюендас, с един беден Вилюендас, с търговеца на риба, роднина на Саманиего, с херцогиня Гравлин, с един Морено-Валиехо — магистрат^[6], с един Морено-Рубио — лекар, с един Морено-Хауреги — шапкар, с един Апариси — каноник^[7], с няколко продавачи, с една дума — какви ли не хора, на които всеки по-малко оправен от нея човек непременно би объркал имената и титлите.

И най-увереният ум не е в състояние да следи в обърканата им заплетеност ластрите на това исполинско дърво на мадридските родове. Нишките се кръстосват, губят се и повторно се появяват там, където най-малко се очаква. След хиляда чупки нагоре и още толкова надолу те се събират, разделят се и от тяхното свързване или разклоняване излизат нови връзки, нови объркани конци. Любопитно е да се види как се допират краищата на огромния клонак; например когато Пепито Трастамара, който носи името на извънбрачните деца на дон Алфонмо XI^[8] отива да иска пари от Кандидо Саманиего, заемодавец-лихвар, особа от *Дружеството за защита на нуждаещи се господарчета*.

[1] От град Естремадура — Б.пр. ↑

[2] Видове платна по името на съответните градове. — Б.пр. ↑

[3] Прехвърляне на полица, чек и пр. на друго лице. — Б.пр. ↑

[4] Мадридски площад, на който се намира прочут битпазар. — Б.пр. ↑

[5] Град и Испания, епископство, земеделски и животновъден център. — Б.пр. ↑

[6] Висш съдебен или административен служител. — Б.пр. ↑

[7] Католически духовник, главен предстоятел в катедрала. — Б.пр. ↑

[8] Карл на Кастилия и Леон (1311–1350), имал любовни връзки с някоя си Леонора де Гусман, от която имал няколко незаконни дена, между които е и бъдещият Хенрих II де Трастамара. — Б.пр. ↑

Сантакрусовци живееха в собствената си къща на улица „Понтехос“ срещу площадчето със същото име — имот, закупен от покойния Апариси, един от съдружниците на Филипинската компания. Стопаните заемаха първия етаж, който беше необятен, с дванадесет балкона към улицата и големи вътрешни удобства. Барбарита не би го сменила за никой от модерните хотели, в които всичкото пространство се заема от стълби и които освен това са отворени на всички страни. Тя си имаше предостатъчно стаи — и всичките се обхождаха наведнъж, от гостната до кухнята. Нито пък би сменила своя квартал, оня *бъбрек на Мадрид*, в който се беше родила, за никоя от ново-новеничките махали, които се славят като по-проветриви и весели. Каквото и да казват, квартал „Саламанка“ е село... Добрата госпожа беше толкова привързана към парчето земя на родното си предградие, че според нея не можеше да бъде мадридчанин оня, който не чува сутрин кухото кънтене на бъчвите на водоносците при фонтана „Понтехос“; оня, който не чува сутрин и следобед шумотевицата, вдигана от пощенските коли; оня, който не усеща по всяко време дюкянджийския полъх на улица „Постас“ и не слуша по Коледа думканията и подрънкванията на дайре откъм площадчето „Санта Крус“; оня, който не чува биенето на часовника на Централната поща тъй ясно, сякаш е в дома му; оня, който не вижда да минават инкасаторите на банката, натоварени с пари, и раздавачите, излизащи на върволица. Барбарита беше свикнала с околните шумове, сякаш ѝ бяха приятели, и не можеше да живее без тях.

Къщата беше толкова голяма, че двете двойки живееха в нея нашироко и пак оставаше място. Имаха малко старомодна гостна с три балкона. Отляво следваше будоарът на Барбарита, после — друга стая, след туй — спалнята. Вдясно от гостната беше тъй нареченият кабинет на Хуанито не защото той имаше нещо да върши там, а защото вътре имаше маса с масилница и два красиви шкафа за книги. Беше една много добре подредена и удобна стая. Будоарчето на Хасинта, съседно на тази стая, беше най-хубавото и елегантно помещение в къщата и единственото тапицирано с плат; всички останали бяха драпирани със

съмнително изискана хартия в преобладаващо сиво и златисто гълъбово. В стаята на Хуанито се виждаха няколко много хубави акварела, купени от него, и две-три маслени картини, всички избрани и от сносни фирми, защото Санта Крус имаше добър вкус в сравнение с общо наложения. Мебелите бяха от атлаз или от плюш и коприна, съчетани според модата, като трябва да отбележим, че онова, което се виждаше там, не шокираше с оригиналност, нито пък с тривиалност. После следваше спалнята на младата двойка, която се отличаваше от родителската преди всичко с това, че докато възрастните имаха общо ложе, младите спяха в две отделни легла. Те бяха от чисто дърво и много елегантни, с балдахини от синя коприна. Родителската спалня приличаше на махагоново скеле с възглаве като шлем и колони в олтар на Светия четвъртък. Спалнята на „пиленцата“ се свързвай с сервизни помещения и две големи стаи, които Хасинта отреждаше за децата... когато бог щеше да ѝ ги даде. Бяха мебелирани с това, което оставаше от стаите, когато се пренареждаха, и видът им беше крайно разнороден. Ала окончателната наредба на тези празни помещения беше завършена във въображението на Хасинта. Тя вече беше предвидила даже и последните дреболии и всичко, което трябваше да се сложи там, когато случаят дойдеше.

Трапезарията беше вътрешна, с три прозореца към патиото, с голяма маса и кухненски шкафове от орехово дърво, пълни с най-фин китайски фаянс, всеизвестната гарнитура от столове, обковани с кожа, а по стените — тапети, имитиращи дъб, летви, също ковани, и маслени натюрморти, нелоши, с неизменния резен диня, убития заек и няколко парчета мерлуза, които бяха така добре нарисувани, че сякаш миришеха лошо. Кабинетът на дон Балдомеро също беше вътрешен.

Сантакрусовци бяха записани за едно ландо^[1]. Виждаха ги на разходка, ала техният разкош беше от тоя, дето *не привлича вниманието*. Хуан обикновено държеше от време на време файтон или двуколка, която той караше много добре, имаше също кон за езда; ала тъй несдържано се увеличаваше по разнообразието, че малко след като вземеше един кон, вече започваше да му намира недостатъци и искаше да го продаде, за да купи друг. Двете двойки си гледаха живота, ала без да парадират, и винаги избягваха да се открояват и вестниците да ги наричат *амфитриони*^[2]. Хранеха се добре; у тях имаше много малко етикет и в замяна — известна патриархалност, защото понякога на

масата сядаха хора от бедната класа, а друг път — много почтени, които са се разорили. Нямаха готвач с бяла шапка, а една дългогодишна много изпечена готвачка, която можеше да мери способностите си с кой да е *главен*, помагаша две *чирачки*, които бяха по-скоро ученички.

В началото на всеки месец Барбарита получаваше от съпруга си хиляда дуру. Дон Балдомеро се ползуваше от една рента от двадесет и пет хиляди песо, отчасти — наеми от неговата къща, отчасти — акции от Испанската банка, а останалото получаваше от участието, което си запазваше в бившия си склад. Освен това даваше на сина си по две хиляди дуру на всеки шест месеца за лични разходи, а при различни случаи му предлагаше малък капитал, за да предприеме търговия за своя сметка; но на момчето си му беше добре с безгрижната леност и не искаше да си има никакви главоболия. Остатъка от рентата си дон Балдомеро влагаше, като купуваше още акции всяка година, или го трупаше, за да се сдобие с още една къща. От онези хиляда дуру, които доня Барбарита вземаше всеки месец, тя даваше на Дофина две-три хиляди реала, та с тях и с онова, което получаваше от баща си, той да бъде като на седмото небе; а останалите седемнадесет хиляди реала бяха за ежедневните разходи на къщата и за тия на двете дами, които се оправяха много добре в разпределението им, без между тях да стане и най-лека разпра. За въртенето на домакинството се грижеха и двете, ала най-вече свекървата, която проявяваше известна склонност към просветен деспотизъм. Снахата имаше деликатната способност да уважава това и когато видеше, че някое нейно разпореждане е отменено от самовластницата, съгласяваше се с нея. Барбарита беше главен управител от прага навътре и самият ѝ съпруг, след като благоговейно ѝ предаваше парите, нямаше защо да мисли за нищо в къщи, като не се смятат летните пътувания. Тя заплащаше всичко, от наема за колата до *песетата* за „Ел Имперсиал“^[3], без да е принудена да води сметки за едно тъй сложно разпределение, нито да записва никакви цифри. Нейната аритметична точност беше така възхитителна, че нито веднъж не прехвърли колебливата граница, която богатите престъпват толкова лесно; дойдеше ли край на месеца, винаги имаше едно *салдо*, с него помагаше известни благотворителни начинания, за които ще се говори по-нататък. Хасинта винаги харчеше много по-малко от онова, което ѝ даваше свекърва ѝ за дреболии; не обичаше да

подновява често гардероба си, нито да увеличава богатството на модистките. Навиците на спестовност, придобити в детството, бяха тъй вкоренени, че макар никога да не ѝ липсваха пари, тя водеше в къщи шивачка, за да крои и шие дрехи и да поправя костюми — работи, които други по-малко богати дами обикновено поръчват навън. И за нейно щастие нямаше защо да си блъска главата, да измисля място за излишъците си, тъй като налице беше сестра ѝ Канделария, която беше бедна и се пълнеше с потомство. Неомъжените ѝ сестрички също получаваха от нея чести подаръци — я модни шапчици, я *фишу* или наметалце и цели облекла, току-що дошли от Париж.

Абонаментът, който направиха в *Кралския колизей* за един сезон в главна ложа, бе идея на дон Балдомеро, комуто никак не му се слушаха опери, ала искаше Барбарита да ходи на тях, за да му разказва, като си лягат, или след като са си легнали, всичко, което беше видяла там. Оказа се, че Кралският не привлича много Барбарита, ала тя прие с удоволствие, за да ходи Хасинта. Тя на свой ред наистина нямаше голямо желание за театър, но много се зарадва, че ще може да води неомъжените си сестрички, защото, горкичките, ако не беше тъй, нямаше да припарят никога там. Хуан, който беше голям любител на музиката, имаше ежедневен абонамент с шестима приятели за една висока предна ложа.

Госпожи Санта Крус не привличаха вниманието в театъра и ако някой поглед паднеше на ложата, той биваше за хубавелките, настанени симетрично най-отпред като на витрина. Обикновено Барбарита сядаше на предния ред, за да оглежда с бинокъла наоколо, та после да разкаже на Балдомеро не само какви са били декорите и съдържанието на операта, а и нещо повече. Двете омъжени сестри — Канделария и Бенигна, ходеха от дъжд на вятър. Хасинта — почти винаги, но се забавляваше много малко. Тая галеница на бога, който я обкръжи с нежност и добруване в най-здравословното, красиво и спокойно място на тази долина на скръбта, имаше навик да казва с жаловит глас, че не я *влечало нищо*. Облазяваната от всички завиждаше на всяка бедна и боса жена, минала по улицата на ръце със сукалче, увито в дрипи. Очите ѝ изтичаха по децата, каквито и да са — богати, облечени по моряшки и водени от английските си гувернантки, или бедни сополанковци, увити в жълт бархет, мръсни, с пърхот по главата и парче олигавен хляб в ръката. Тя си мечтаеше да има не само

едно дете, а да се види обкръжена от цяла *сюрия* — от бърбия и палав петгодишен шмекер до няколкомесечното кърмаче, което само се смее като глупаче, суче и стиска юмручета. Отчаянието ѝ се проявяваше на всяка крачка — било когато срещнеше някой орляк деца, които отиват на училище със своите плочи и вързоп опарцаливени книги, било когато насреща ѝ изскочеше някое рано съзряло просяче, покрито с парцали, което, за да събуди състрадание, показваше неприкритите си меса и босите си изпонапукани крака. А като видеше учениците от монашеското училище с галонирана униформа и ръкавици, толкова чистички и пременени, че приличаха на малки кавалери, тя ги изяждаше с очи. Момиченцата, облечени в розово или небесносиньо, които играят в кръг по булевард „Прадо“ и които приличат на живи цветчета, паднали от дърветата; малките беднячки, които увиват главите си в дупчести шалове; ония, които правят първите си стъпки на вратата на някой дюкян, опирайки се о стената; ония, които сучат от пазвата на майките си, поглеждайки с крайчеца на окото човека, който се приближи да надзърне; палавниците, които щръклят из улиците или някое празно място, замеряйки се с камъни и късайки дрехите си за отчаяние на майките си; момиченцата, които по време на карнавал се обличат по народному и се поклащат на място, с ръка на кръста; ония, които просят за светия кръст; източилите се, които си служат вече с бастун и печелят награди в колежа, и ония, които на следобедните театрални представления надават вик на най-интересната сцена, разсейвайки актьорите и разярявайки публиката... Всички, с една дума, я интересуваха еднакво.

[1] Вид четириместен файтон с гюрк, който служи едновременно за каляска и за карета. — Б.пр. ↑

[2] Любезен домакин (по името на древногръцки, тивански цар, герой от едноименни комедии на Плавт и Молиер, прочут със своето гостоприемство). — Б.пр. ↑

[3] Мадридски вестник от онова време. — Б.пр. ↑

И копнежът по майчинството завладяваше по такъв начин душата ѝ, че скоро в нея започна да се притъпява способността да оценява облагите, от които се ползуваше. Те останаха незабелязани от нея, както е незабележимо за всички същества основното условие за живот — атмосферата. Ама какво правеше господ, че не пратеше поне едно от дечицата, които имаше безброй там някъде? За какво мислеше негово божие величество? А на Канделария, която едва намираше с какво да живее — по едно всяка година!... И нека дойде някой да каже, че има равенство на небето... Да, бива си я справедливостта там, горе... да... вече го виждаме... От толкова мислене Хасинта понякога приличаше на мономанка и трябваше да прибегва до здравия си разум, за да не издаде безумството на духа си, което кажи-речи стигаше до смехория. И какви странни неща ѝ хрумваха!... Мъката ѝ се прекъсваше по най-странен начин и след дълги промеждутъци на спокойствие се появяваше поривиста и остра като хронична болест, която постоянно дебне, за да нападне, когато най-малко се очаква. Понякога една незначителна дума, която чуваше на улицата или у дома си, или погледът върху някой предмет тутакси запалваха в главата ѝ пламъка на натрапчивата мисъл, причиняваха ѝ болка в гърдите и един необясним страх.

Тя се развличаше, когато гледаше и глезеше децата на сестрите си, които най-нежно обичаше, ала между нея и нейните племенничета винаги имаше някаква празнота, която не можеше да се запълни. Те не бяха нейни, не ги беше *раждала* тя, не ги чувствуваше свързани със себе си посредством някаква тайнствена нишка. Действително свързаните с нея съществуваха само в мисълта ѝ и тя трябваше да я разпали като ковачница, за да изкове истинските радости на майчинството. Една вечер излезе от дома на Канделария, за да се върне в къщи малко преди часа за вечеря. Бяха се скарали със сестра си за глупости — че Хасинта прекалено глези Пепито, дете на три годинки, първородното на Саманиего. Купуваше му скъпи играчки, даваше му в ръцете китайските фигурки от гостната и му позволяваше да яде всякакви лакомства.

— А, ако беше майка наистина, нямаше да правиш това...

— Е, като не съм, голяма работа... Тебе какво те засяга?

— Мен — нищо; извинявай, мила. Брей, че характер!

— Та аз не се сърдя...

— Просто си глезеничка!

Тези и други глупости оставаха без последици и след четвърт час сестрите прихваха да се смеят и — пак мир и покой. Ала същата вечер, като се прибираще, на Хасинта ѝ се плачеше. Никога в душата ѝ не се беше проявявало толкова властно желанието да има деца. Сестра ѝ я беше унижила; сестра ѝ се сърдеше, че тя обича толкова много племенничето си. А какво беше това ако не ревност?... Когато тя си роди дете, няма да позволи на никого да го погледне дори... Премина разстоянието от улица „Илерас“ до улица „Понтехос“ извънредно възбудена, без да вижда никого. Ръмеше дъжд, а тя дори не се сети да отвори чадъра си. Газовото осветление на витрините беше вече запалено, ала Хасинта, която имаше навика да се спира да гледа новите стоки, не направи това нито веднъж. Като стигна до ъгъла на площадчето „Понтехос“ и вече щеше да прекоси улицата, за да си влезе в техния портал, който беше отсреща, чу нещо, което я задържа. По цялото ѝ тяло пробяга пронизващ студ; остана на мястото си, вслушана в някакъв шум, който сякаш идваше изпод земята, измежду самите камъни на улицата. Беше някакво стенание, някакъв глас на животинската природа, молец се за помощ и защита срещу захвърляне и смърт. И стонът беше тъй пронизващ, тъй тънък и писклив, че наподобяваше звука на първата струна на цигулка, докосната нежно на най-високата октава. Погледът на Хасинта шареше по земята, защото без съмнение жалният стон идваше от нейните глъбини. Тя го чувствуваше да прониква в безутешната ѝ утроба, да пробужда сърцето ѝ като игла. Потърси тук, потърси там и видя най-сетне близо до тротоара, откъм площада, една от ония пролуки, направени в бордюра, които на общински език се наричат *гърловини* и служат за вливане в шахтата на водата от улиците. Оттам, да, оттам идваха тези стонове, които преобръщаха душата ѝ, причинявайки ѝ такава болка, предизвиквайки у нея такова излияние на състрадателност, които с нищо не могат да се сравнят. Цялото майчинско чувство, което съществуваше у нея, цялата нежност, която поривите и към мечтаното

майчинство бяха натрупали в душата ѝ, се превърнаха в действеноост — да отговори на подземния пронизващ писък.

Кого да помоли за помощ?

— Деограсиас! — повика тя портиера.

За щастие портиерът беше на ъгъла на улица „Пас“ и говореше с водача на пощенската кола, та веднага чу гласа на своята господарка. С четири скока той застана до нея.

— Деограсиас... Туй... дето се чува там... иди да видиш... — каза госпожата, трепереща и бледа.

Портиерът се заинтересува, после застана на четири крака, гледайки господарката си с дяволито и весело изражение на лицето.

— Ами... такова... А! Това са котенца, някой ги е хвърлил в шахтата.

— Котенца!... Сигурен ли си... ама сигурен ли си, че са котенца?

— Да, господарке; и трябва да са на котката от отсрещната книжарница. Роди снощи и понеже не може да ги откърми всичките...

Хасинта се наведе, за да чуе по-добре. Онуй „ми-и-и-и“ звучеше тъй дълбоко, че едва се долавяше.

— Измъкни ги! — каза дамата с глас, който не търпи възражение.

Деограсиас наново застана на четири крака, запретна ръкав и пхна ръката си в дупката. Хасинта не можеше да забележи лицето му с недоверчив, почти подигравателен израз. Валеше вече силно и през *гърловината* нахлуваше вода, шуртейки, сякаш вътре нещо се пържеше, там и изтънялото „ми-и-и-и“ едва се чуваше. При все това Хасинта го долавяше още съвсем ясно. Портиерът извърна нагоре глуповатото си лице и сякаш призоваваше небето, каза усмихнато:

— Господарке, не може. Много надълбоко са... ама много надълбоко.

— А не може ли да се вдигне тази плоча? — предложи тя, стъпвайки здраво на нея.

— Тази плоча ли? — повтори Деограсиас, като се изправи и погледна господарката си, така както се поглежда човек, в чийто разум се съмняваме. — За можене... като се уведоми кметството... Заместник-кметът господин Апариси е наш съсед... Ама...

И двамата наостриха отново уши.

— Вече не се чува нищо — забеляза Деограсиас, оглупявайки още повече. — Удавили са се.

Дрѣвникът му с дрѣвник, не знаеше какъв удар с кама нанесе на господарката си с тези думи. Хасинта обаче вярваше, че чува стенанието. Но това все пак не можеше да продължи така. Тя започна да осъзнава огромното несъответствие, което съществуваше между величието на нейното състрадание и нищожността на предмета, на който го посвещаваеше. Дъждът се засили и в *гърловината* се вливаше вече един набъбнал поток, който сякаш правеше гаргара, като се блъскаше в стените. Хасинта хукна към къщи. Нервите ѝ бяха тѣй опънати, а сърцето ѝ — тѣй угнетено, че свекър ѝ, свекърва ѝ и съпругът ѝ я помислиха за болна; тя страда цялата нощ от неизразимо неприятното усещане, че постоянно чува онова „*ми-и-и-и*“ от гърловината. Наистина това беше глупост, може би нервна изопнатост; ала тя не можеше да се уталожи. Ах! Ако свекърва ѝ узнаеше от Деограсиас за случилото се на улицата, колко щеше да се подиграва! Хасинта се засрамваше предварително и почервявяваше, щом само си представеше как ще влезе Барбарита и в своя ехиден стил ще каже: „Но, дъще, значи е вярно, че си накарала Деограсиас да се завира в каналите, за да спаси някакви подхвърлени деца?...“

Тя разказа случката с котенцата само на съпруга си, *при условие, че ще пази тайна*. Хасинта не можеше да крие нищо от него и изпитваше особено удоволствие да му доверява дори и най-лекомислените глупости, които минаваха през главата ѝ относно оная натрапчива мисъл за майчинство. А Хуан, който беше много разбран, се отнасяше снизходително към тези блънувания на вакантната обич или на бездетното майчинство. Тя се осмеляваше да му разказва всичко, което ѝ се случваше. Много неща, които посред бял ден не се решаваше да каже, ги казваше в съпругеската интимност и самота; защото там те попадаха като в калъп; защото така се казваха без усилие, сякаш от само себе си; защото, най-сетне, коментарите за потомството имаха за нещо като основа подновяването на вероятностите за него.

Лошо правеше Барбарита, твърде лошо, като се подиграваше с манията на снаха си. Като че ли тя нямаше своя мания, и то каква! Разбира се, превъзхождаше много Хасинта, защото самата тя можеше да задоволи и да осъществи поривите си. Беше отдадена на порока си и се пресищаше от жадуваните наслади, докато снахата страдеше ужасно, че никога няма да притежава онова, за което копнееше. Задоволяването на желанията толкова побъркваше едната, колкото липсата на удовлетвореност — другата.

Барбарита беше *смахната* на тема покупки. Тя упражняваше изкуството заради самото изкуство; сиреч — покупката заради самата покупка. Купуваше просто заради удоволствието да купува, за нея нямаше по-голяма наслада от това да направи обиколка по магазините и да влезе после в къщи, натоварена с неща, които, макар и да не бяха излишни, не бяха и абсолютно необходими. Ала никога не излизаше от границите, които ѝ определяха нейните парични възможности, и тъкмо в това беше голямото ѝ изкуство на богатата търговка.

Тоя порок имаше и своите извратености, защото госпожа Санта Крус ходеше не само в богатите магазини, а и на пазарите и обикаляше от край до край бараките на площадчето „Сан Мигел“, птичарниците на улица „Каса“ и сергиите за крехко телешко на тясната и стръмна уличка „Сантяго“. *Доня Барбарита* беше така известна в своята страст, че продавачките си оспорваха знатната клиентка и вдигаха помежду си голяма врява заради предпочитанията ѝ.

Както по пазарите, така и в магазините тя си имаше един неоценим помощник, един съгледвач, който поемаше тая дейност, сякаш в нея бе спасението на душата му. Това беше Пласидо Еступиня. Тъй като живееше на улица „Кава де Сан Мигел“, още щом станеше от сън при първите утринни зари, той хвърляше един орлов поглед на бараките на площада. Слизаше, когато хората още правеха утринното си посещение в таверните и в амбулантните кафенета и хвърляше по едно око на сергиите, осведомявайки се за състоянието на пазара и за търсенето. След това, добре загърнат в наметката си, той отиваше в „Сан Хинес“, където понякога пристигаше, преди клисарят да отвори

вратата. Поразговаряше се с набожните дами, които са го изпреварили; някои от тях, донесли каната с шоколад и спиртничето, вече закусваха под самия портик на църквата. Щом тя се отвореше, всички се мушваха вътре толкова бързо; сякаш отиваха да заемат мястото си на едно много посещавано представление, и започваха литургиите. Барбарита пристигаше чак за третата или четвъртата; щом я видеше да влиза, Еступиня се преместваше бавничко, плъзгайки се като сянка от скамейка на скамейка, и заставаха до нея. Доня Барбарита се молеше тихо, като мърдаше устни. Пласидо трябваше да ѝ каже много неща и нахъсваше молитвата си, за да ѝ ги изстреля на части.

— Тая на дон Херман ще се появи в параклиса „Долорес“... Днес получават змиорка при Мартинес; показаха ми депешите от Ларедо... Пълна си с благодат; бог е с тебе... Карфиол няма, защото не са дошли мулетарите от Вилявисиоса^[1], пътищата са разкаляни... С тези проклети дъждове!... И благословен е плодът на утробата ти, Исус...

Понякога минаваше време, без някой от двамата да проговори, тя — на единия край на скамейката, той — на известно разстояние отзад, или коленичили, или седнали. Понякога Еступиня се отегчаваше, колкото и да не го показваше, и обичаше някоя закъсняла богомолка или досаден богомолец да го попитат за литургията: „Ще закачим ли от тази?“ Еступиня отговаряше най-учтиво „да“ или „не“, като винаги добавяше в отрицателния случай по нещо, което да утеша разпитващия: „Но бъдете спокоен; веднага ще последва тая на отец Кесада, която е същински барут...“ Той просто искаше да види дали ще се завърже разговор.

След доста дълго мълчание, посветено на молитвите, Барбарита се обръщаше към него и му казваше с неприсъща за такова свято място надменност:

— Да ти кажа, че твоят приятел Глухия хубаво ни изигра.

— Защо, госпожо?

— Защото ти казах да му поръчаш половин рибица, а знаеш ли какво ми прати? Един огромен къс от шлейф или филе и едно парче от плешка, пълно с обрезаки и сухожилия... Ама че отношение към клиентите. Никога вече не бива да се купува нищо от него. Ти си виновен... Ето ги твоите *протежета* какви са...

Барбарита продължи да се моли, а Пласидо захвана да ругае наум Глухия, един касапин, когото той... Не го покровителствуваше; просто

го беше препоръчал. Ама ще му даде да се разбере!... Други фамилии, на които го беше препоръчал, се оплакаха, че вместо истинско мезе им бил дал мезе *от хлопатара*, сиреч от врата, а то е най-лошото месо. В тези безнравствени времена не можеш да препоръчаш никого.

Друг път излизаше с такава тирада:

— Да знаете какъв е днес пазарът за дивеч! Какви яребици, госпожо! Божествени, наистина божествени.

— Никаква яребица вече. Днес ще видим дали Панталеон има хубави ярета. Също бих искала един хубав, *сочен* език и да видим дали има крехко телешко.

— Има толкова крехко, госпожо, че прилича на мерлуза.

— Добре, тогава да ми пратят една хубава рибица и котлети от слабините. И да знаеш — не ми се явявай с ребра като онзи ден. С мен шега не бива.

— Нямайте грижа. Гости ли има утре госпожата?

— Да. А каква риба има?

— Уговорих съомга, ако дойде утре... Днес имаме воняща лангуста.

А щом приключеха литургиите, тръгваха напред по главната улица в търсене на чисти, невинни емоции, постигнати с любезната услужливост на единия и обилните пари на другата. Но невинаги се занимаваха с неща за ядене. Еступиня водеше и разговори като този:

— Госпожо, госпожо, не пропускайте да видите кретоните, които получиха *Момчетата* на Собрино... Божествени са!

Барбарита прекъсваше своето „*Отче наш*“, за да каже все още с набожен израз на лицето:

— Щамповани ли? Да, и с много злато. Това се носи сега.

А под портика, където Пласидо вече я чакаше, тя казваше:

— Да вървим при *Момчетата* на Собрино.

И те показваха на Барбарита освен кретоните, щамповани с цветя, и памучни сатени — голямата новост на деня; а на прахосницата ѝ трябваше време, за да купи рокля на снаха си, която обикновено преотстъпваше на някоя от сестрите си.

Друго в същия тон:

— Госпожо, госпожо, от тази вече няма да закачим; ама скоро ще последва тая на племенника на господин свещеника, който е друг отец-

живак, защото я претупва набързо... Ала вече е получил ония сиренца... не помня как се казваха.

— Сега и в смъртния ни час... Да, ясно... Ама са като английските кифлички, дето ме накара да купя онзи ден и дето миришеха на престоляло!... Сякаш бяха от сватбата на свети Исидро^[2].

Въпреки тази критика, щом излезеха, отиваха при Пла с намерението да купят само две либри черни стафиди, за да направят английски сладкиш, но доня Барбара тъй затъваше и затъваше, че накрая оставяше в магазина осемстотин-деветстотин реала. Докато Еступиня се възхищаваше отвъд тезгяха на големите новости в универсалния магазин за хранителни стоки, като даваше мнението си на нещо лице за всичко, опитвайки или някоя бисквита от бадеми и кокосови орехи, която *толкова прилича на марципан* от Толедо, или преценявайки по мириса превъзходното качество на чая и подправките, дамата се заемаше за своя сметка с един от обслужващите, който беше един Саманиего, и... сбогом, парички. През минута Барбарита казваше, че няма вече, а след колекцията от пюрета за супа идваха: *перлите на Нусан, звездният глутен*, английските сосове, *бульонът от месо на морска костенурка*, дузината бутилки със сент-емилион^[3], което толкова обичаше Хуанито; бурканът с *екстра champignons*^[4], които харесваха на Балдомеро; кутията с аншоа, трюфелите и други дреболии. Сумата излизаше от портмонето на Барбарита, винаги добре натъпкано, и тъй като надхвърляше кръгла цифра, тя си позволяваше свободата да остави *бакшиш*.

— Ей, момчета, да пратите всичко веднага *в къщи* — казваше деспотично Еступиня на раздяла, показвайки покупките.

— Хайде, останете си с бога — казваше доня Барбара, надигайки се от стола тъкмо когато съдържателят се появяваше през вратата на задната стаичка и поздравяваше с хиляди ласкателства своята клиентка, сваляйки копринената си шапка.

— Живеем, драги... Ей че *разбойничество* в тази къща!... Няма да стъпя повече тук... Сбогом, сбогом.

— *До утре*, госпожо. Падам в краката ви... Толкова неща за дон Балдомеро... Пласидо, бог да ви пази.

— Майсторе... останете със здраве.

Някои стоки се купуваха винаги на едро и при възможност от първа ръка. Барбарита имаше търговска жилка и в мозъка на костите

си и умираше да измъкне стоката *на сметка*. Ала колко далеч от действителността щяха да останат тези намерения без помощта на посредници като Еступиня Велики! Що път биеше тоя свят човек, за да намери пресни яйца в голямо количество!... Всички птичари от улица „Кава“ го носеха на ръце, а той си придаваше важност, като им казваше: „Или сме сериозни, или не сме сериозни. Да разгледаме стоката, а после ще се пазарим... спокойно, човече, спокойно.“ И започваше гледането яйце по яйце срещу светлината, претеглянето им на ръка и хилядите коментари относно съмнителната им преснота. Само някой от онези байовци да го излъжеше, вече можеше да се повери направо на бога, защото Еступиня пристигаше като фурия, заплашваше го със заместник-кмета, с общинската инспекция и даже с бесилката.

За виното Пласидо се спогаждаше с винарите от улица „Кава Баха“, които закупуваха стока от Араганда, Таранкон или Ла Сагра^[5]; уговаряше се с някой посредник да му вземе една партида от еди-колко си бурета и да я препрати посредством някой познат каруцар. По такъв начин виното щеше да бъде доверена стока и чисто. Шоколадът беше едно от нещата, за които Пласидо разгръщаше най-много предприемчивост и усилия; щом Барбарита му дадеше нареждания, той вече не беше на себе си. Купуваше превъзходно какао, захар и канела при Гайо, натоварваше всичко на гърба на някой носач, без да го изпуска из очи, отнасяше стоката в дома на оня, който е дал поръчките. Сантакрусовци не се помиряваха с индустриалното какао и това, което пиеха, трябваше да бъде обработено на ръка. Докато продавачът работеше, Еступиня се превръщаше в муха, искам да кажа, че целия ден се въртеше около поръчката, за да види дали се изпълнява *най-съвестно*, защото в тези неща трябва много да си отваряш очите.

Имаше дни на големи покупки и други — на дреболии; но дни без покупки — никога. Ако не купеше нещо по-едро, прахосницата не се връщаше никога у дома си без някой чифт ръкавици, някоя безопасна игла, някакъв прах за почистване на метали, някой пакет фиби или каква да е джунджурия от пазарите „*всичко за реал*“. На сина си тя носеше безброй подаръчета: вратовръзки, които той не ползуваше, копчета, които никога не си слагаше. Хасинта приемаше с удоволствие всичко, което свекърва ѝ носеше за нея, и го прехвърляше на неомъжените и омъжените си сестри освен някои неща, чието

преотстъпване не ѝ позволяваха. Госпожа Санта Крус изпитваше истинска страст към бельото и към покривките. От дюкяна на брат си тя донасяше цели топове най-fino холандско платно, батиста и Мадаполам. Дон Балдомеро II и дон Хуан I имаха дрехи за цял век.

И двамата ги снабдяваше с тютюн Барбарита. Първият пушеше пури; вторият — цигари. Еступиня се нагърбваше да донася тези опасни артикули от един хитрец, който ги продаваше *тайно*, и когато прекосяваше мадридските улици с кутиите под зеленото си наметало, сърцето му туптеше от наслада, като преценяваше удара, който нанасяше на националния доход, и си припомняше красивите младежки години. Ала през либералните 1871 — 1872 години вече беше друго... Стопанската полиция не си усложняваше много живота. При все това безразсъдният контрабандист би желал да има една лоша среща, за да докаже на целия свят, че е човек, способен да разори *хазната*, ако си намисли това. Барбарита разглеждаше кутиите и техните марки, пазареше ги, душеше тютюна, избираше това, което и се струваше най-добро, и плащаше много добре. Дон Балдомеро имаше винаги един колкото разнообразен, толкова и великолепен асортимент. А от упоритите навици на бившия продавач на сегашния добър господин му беше останал навикът да запазва най-хубавите пури за неделните дни.

[1] Ларедо, Вилявисиоса — селища в Испания. — Б.пр. ↑

[2] Патрон на Мадрид, неговия роден град, и на земеделците; празник — на 15 май. — Б.пр. ↑

[3] По името на селище във Франция, прочуто с червените си вина. — Б.пр. ↑

[4] Гъби (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Араганда, Таранкон, Ла Сагра — села в Испания, известни с лозята и вината си. — Б.пр. ↑

VII. ГИЛЕРМИНА-ДЕВИЦА И ОСНОВАТЕЛКА

1

От всички хора, които влизаха в този дом, най-сърдечно посрещана от цялата фамилия Санта Крус беше Гилермина Пачеко, която живееше в съседство, леля на Морено-Исла и братовчедка на Руис-Очоа, двамата главни съдружници на бившата банка „Морено“. Верандите на двете къщи бяха тъй близко, че през тях доня Барбара се свързваше с приятелката си — едно леко почукване по стъклата беше достатъчно, за да се установи връзката.

Гилермина влизаше в този дом като свой, без етикет, без всякакъв фасон. Вече си имаше постоянно място в будоара на Барбарита — един нисък стол, и още със сядането си започваше да плете чорап или да шие. Винаги носеше със себе си голям вързоп или кошче с ръкоделие; надяваше си очилата, хващаше инструментите и вече не спираше цялата вечер. И да имаше, и да нямаше хора в другите помещения, тя не мърдаше от мястото си, нито пък имаше нещо общо с някого. Постоянните домашни приятели като маркиз де Каса-Муњос, Апариси или Федерико Руис я гледаха вече както се гледа нещо, което е винаги на едно и също място и не може да бъде на друго. Приходящите и домашните се отнасяха с уважение, почти благоговейно към знатната дама, която беше като коледна фигурка, дребна и миловидна; с доста побеляла коса, макар и не толкова, колкото косата на Барбарита; с розови бузи, със засмяна уста, със спокойна и остроумна реч и с прескромно облекло.

В някои дни ходеше да обядва там, сиреч да сяда на масата. Хапваше малко супа, а от останалото само поклъбваше. Дон Балдомеро обикновено се сърдеше и ѝ казваше: „Миличка моя, когато искаш да постиш, не идвай у дома. Забелязвам, че не опитваш онова, което най-обичаш. Не ми разправяй приказки на мен. Аз имам добра памет. У баща ми съм те чувал да казваш неведнъж, че обичаш пъдпъдъци, сега тук има, а не ги опитваш. Нямах апетит!... За това

човек винаги има апетит. И виждам, че не докосваш хляба... Хайде, Гилермина, че ще си развалим приятелството...”

Барбарита, която познаваше своята приятелка, не ѝ досаждаше като дон Балдомеро, оставяйки я да яде колкото иска или нищо да не яде. Ако случайно на масата биваше дебелият Арнайс, той си позволяваше някои доброжелателни закачки по отношение на онези прастари начини за святост, състоящи се в гладуване. „Туй, което влиза през устата, не вреди на душата. Казал го е самият свети Франциск Салски^[1].“ Госпожа Пачеко, която си имаше готови отговори, не си замълчаваше, а отговаряше остроумно на всички шеги, без някога да се разсърди. Приключеше ли обедът, сътрапезниците се разпиляваха — едни да пият кафе в кабинета и да играят карти, други да образуват щогоде оживени и сплетнически групи, а Гилермина — на своето ниско столче и с премятащите се игли. Хасинта сядаше до нея и много често участвуваше в тези тъй приятни на сърцето ѝ занимания. Гилермина правеше камизоли, панталони и пенъоари за своите сто и кусур деца от единия и другия пол.

Всичко, което се отнася до тази именита дама, най-добре от всеки го знае Саламеро, който е женен за една от щерките на Руис-Очоа. Той ни обеща да напише биографията на своята известна сродница, когато тя умре, а междувременно няма нищо против да дава всякакви данни, каквито му поискат, или да коригира достоверно версиите, които общоприетото мнение бе пуснало относно подбудите, предопределили у Гилермина преди двадесет и пет години страстта към благотворителност. Някой бе казал, че нещастна любов я тласнала първо към благочестие, а после към пропагандна и войнствуваща благотворителност. Ала Саламеро уверява, че това мнение е колкото глупаво, толкова и лъжливо. Гилермина, която била хубава и дори мъничко високомерна, никога не била имала любовни връзки и ако ги е имала, не се знае абсолютно нищо за тях. Това е тайна на сърцето и, пазена с гробно мълчание. Това, което фамилията допуска, е, че смъртта на майка ѝ я е впечатлила толкова, че ще да е решила като онзи, който решил да *не служи повече на господа, които могат да умрат*. Тая несравнима жена не бе родена за съзерцателен живот. Беше мечтателен, действен и предприемчив темперамент; дух със свои собствени идеи и с мъжка инициативност. Дисциплината в материалната област не ѝ тежеше; но в духовната — да, поради което

никога не помисли да влезе в някой от повече или по-малко суровите религиозни ордени, които има в католическия свят. Не се признаваше за достатъчно търпелива, за да се затвори и да припява цял ден погребални песни, нито пък да бъде войник в доблестните ескадрони на ордена „Сестри на милосърдието“. Тъй живият пламък, който гореше в гърдите ѝ, не ѝ вдъхваше пасивно подчинение, а инициативна действеност, която трябва да се разгърне на свобода. Тя притежаваше непреклонен характер и една съкровищница от зложби да командува и от способности да организира, които биха искали да притежават някои мъже, ръководещи съдбините на света. Беше жена, която, като си науми нещо, върви право към целта си като стрела, с велико постоянство и без някога да свърне по пътя си, без да губи за миг дори сили, винаги непреклонна и спокойна. Ако по този прав път срещнеше трънаци, тя ги стъпкваше и — напред с окървавени крака.

Започна с това, че се присъедини към няколко благородни госпожи, нейни приятелки, които бяха основали дружества за домашни помощи, а малко след това Гилермина изпревари своите другарки. Те го правеха от суета, понякога без желание; тя работеше с пламенна енергия и в това отиде половината от наследството ѝ. След две години такъв живот я видяха да се отказва напълно от обличане и труфене, както според модата се труфеха госпожите. Възприе семплия костюм от черен меринос, наметалото, тъмния шал, когато биваше студено, и едни хлабави и грозни сукнени обувки. Такъв щеше да е нейният вид през всичките ѝ останали дни.

Благотворителното дружество, към което принадлежеше, не се нагаждаше към предприемчивия дух на Гилермина, тъй като тя искаше да отиде по-нагоре, като опита наистина трудни и невъзможни неща. Тогава нейните зложби на основателка се проявиха и изплашиха всички ония господа, които не можеха да излязат от ограничеността си. Някои нейни приятелки решиха, че е луда, защото било истинско безумие да се мисли за основаване на приют за сирачета и че още по-голяма лудост било да вярва, че ще се подsigури с постоянни средства. Ала неизтощимата инициаторка не губеше кураж и приютът бе създаден, като през първите три години на своето трудно съществуване се издържаше с част от рентата, която беше останала на Гилермина, и с даренията на богатите ѝ роднини. Ала не щеш ли, институцията взе да расте; набъбваше и се разширяваше, като човешките страдания и

нуждите ѝ се повишаваха в потресаващи пропорции. Дамата заложи остатъка от наследството си; след това се наложи да го продаде. Благодарение на роднините си не се видя във фаталното положение да изкара на улицата питомците на приюта да просят милостиня за себе си и за самата му основателка. И в същото време тя продължаваше да раздава периодически значителна милостиня на бедните хора от районите на приюта и болницата; обличаше много деца, даваше дрехи на старите, лекарства на болните, храна и различни помощи на всички. За да не прекъсне тези помощи и да продължи да издържа приюта, бе принудена да търси нови средства. Къде и как? Приятелите и роднините бяха вече толкова експлоатирани, че ако се дръпнеше още малко струната, лесно можеше да се скъса. Най-щедрите започнаха да правят кисела физиономия, а скъперниците казваха, че ги няма в къщи, когато трябваше да дадат вноската си.

— Настъпи момент — каза Гилермина, прекъсвайки работата си, за да разкаже случая на няколко приятели на Барбарина — нещата съвсем да се объркат. Съмна се оня ден, а двајсет и трите божи дечица, които аз бях събрала като зайчета в една ниска и влажна къщица на улица „Сарсал“, нямаха какво да ядат. Този ден можеха да изкарат как да е, ама следващият? Аз нямах вече нито пари, нито пък имаше кой да ми ги даде. Дължах не знам колко си фанеги^[2] боб, дванайсет дюзини цървули, толкова си ароби масло; оставаше ми да заложа или да продам вече и броеницата. Братовчедите, които ме измъкнаха от толкова затруднени положения, вече бяха сторили и невъзможното... Беше ме срам да ги моля отново. Племенникът ми Маноло, който обикновено е моят утешител, беше в Лондон. И да допуснем, че братовчед ми Валериано затъкнеше двајсет и трите ни гърла (с моето двајсет и четири) за няколко дни, как щях да се оправя след това? Не, не, налагаше се да обърна земята, но да намеря пари по друг начин и чрез други средства.

Този ден бе за мен изпитание. Беше Разпети петък и седемте меча, господа мои, бяха забити тука... През главата ми минаваха мълнии. Аз се нуждаех от една идея, и освен от нея — от кураж; да, от кураж, за да се впусна... Изведнъж усетих, че тоя тъй желан кураж прониква в мене, ама един страхотен кураж, като тоя на войниците, когато се хвърлят срещу вражеските оръдия. Грабнах мантията и изтичах на улицата. Вече бях решена и, вярвайте, сияех от радост,

защото знаех какво трябва да сторя. Дотогава бях искала от приятелите; от този момент щях да искам от всяка жива твар, щях да ходя от врата на врата с протегнатата ръка... Внезапно се появих в дома на една чуждестранна херцогиня, която не бях виждала през живота си. Тя ме прие с известно подозрение; взе ме за интригантка, но мене какво ме засягаше? Даде ми милостиня; и веднага, за да се престраша и изпия горчивата чаша наведнъж, два дни без спиране изкачвах стълби и дърпах звънци. Едни ме препращаха на други, а не искам да ви разказвам за униженията, затръшнатите врати и срамовете, които си спечелих. Ала блажената манна падаше капка по капка... Не след дълго видях, че работата върви по-добре, отколкото очаквах. Някои ме приемаха почти въодушевено, ала повечето си оставаха хладни, мънкаха извинения и търсеха причини, за да не ми дадат и един сантим. „Виждате ли, има толкова задължения... не пада пара... правителството взема всичко с данъците...“ Аз ги успокоявах: „Пет сантима, само пет сантима_ ми трябва“ И тук ми даваха *петте сантима*, там — едно дуру, другаде — банкнота от пет или десет песети... или пък нищо. Но аз бях толкова доволна от себе си. Ах, господо, този занаят е много рискован. Един ден се качих в стаята, която някой ми беше препоръчал. Тая препоръка бе една глупава шега. Та чукам, влизам и ми изскачат три-четири вещици... Ах, боже мой, бяха пропаднали жени!... Аз, като виждам това... първото, което ми хрумна, бе да хукна да бягам. „Ама не — си казах, — няма да си отида. Да видим дали ще измъкна нещо и от тях. Мила, обсипаха ме с оскърбления, а едната влезе вътре и се върна с метла, за да ме бие. Какво мислите, че сторих? Да се уплаша? Ами! Вмъкнах се по-навътре и им казах четири истини... ама добре казани... Хубавичък характер си имам аз!... Та, повярвайте, измъкнах им пари! Чудете се, чудете се... Най-безсрамната, тая, дето ми излезе с метлата, на втория ден дойде у дома да ми донесе един наполеон.“

„Ами... ще разберете. Навикът да прося ми изгради благословената наглост, която притежавам сега. На мене не ми минават оскърбления, нито пък мога вече да се изчервя. Изгубих срам. Кожата ми не знае какво е да поруменее, нито пък ушите ми се скандализират от някоя повече или по-малко «фина» дума. Вече можете да ми казвате *еврейска кучка*; все едно, че ми казвате *Пеклата на Ориента*, всичко ми звучи еднакво... Аз виждам само моята цел и вървя право към нея,

без да обръщам внимание на нищо. Това толкова ме окуражава, че се осмелявам на всичко. Както искам от краля, тъй и от последния работник. Чуйте за този удар. Един ден си казах: «Ще видя дон Амадео.» Искан аудиенция, пристигам, влизам, той ме приема и му казах, че очаквам някаква помощ от неговата кралска щедрост. «Приют за старци ли?», попита ме той. «Не, господине, за деца.» «Много ли са?» И не каза нищо повече. Гледаше ме приветливо. Какъв човек! Ама че дърдорко, а! Нареди да ми дадат шест хиляди реала... После видях доня Мария-Виктория. Каква възхитителна дама! Настаня ме до себе си; отнасяше се към мен като към равна; трябваше да ѝ дам хиляди сведения за приюта, да ѝ обясня всичко... Тя искаше да знае какво ядат малките, какви дрехи носят... С една дума, станавме приятелки. Настояваше да ходя там всеки ден... След една седмица ми прати купища дрехи, топове плат и записи и от името на децата си една месечна сума. Сега виждате как по най-глупавия начин насыщният дойде в моя приют. Постоянната подписка нарасна толкова много, че след година можах да взема къщата на улица «Албуркерке», която има голямо патио и много удобства. Обзаведох общарница, за да работят в нея големичките ми момчета и две училища, за да учат. Миналата година те бяха шестдесет, а сега наближават сто и десет. Има затруднения, но си живуркаме. Един ден сме зле, на другия — ваят провизии. Когато видя килера празен, *излизам на улицата*, както казват революционерите, и вечерта нося хляб за толкова гърла. А има дни, в които не им липсва и извънредното. Какво си мислите вие? Днес им дадох мляко с ориз, каквото не ядете и вие, дете ме слушате сега. Да видим дали най-сетне ще постигна своето, в същност една дреболия — поне да им издигна сграда по нов план — истински просторен палат и с подходящо разпределение, всичко много съобразено, с отделение за това, с отделение за онова, тъй че да се поберат там двеста-триста сираци, които да могат да живеят добре, да се възпитават и да бъдат добри християни.“

— Здание? — каза недоверчиво маркиз де Каса-Муньос, който беше един от присъстващите.

— Ad... hoc^[3]... да, господине — отвърна Гилермина, натъртвайки двете латински думи. — Та вие сте предварително осведомен. Аз имам и мястото, и планове и вече се изливат основите. Знаете ли мястото? Под манастира „*Микаелас*“, който прибира и

поправя падналите жени. Архитектът и чертожниците ми работят даром. Сега не прося само пари, а и препечени и недопечени тухли. Тъй че да видим...

— Имате ли вече списъка за кариерни материали? — попита с жив интерес Апариси, който беше вещь по гранитните въпроси.

— Да, господине. Искате да ми дадете нещо?

— Давам ви — каза Апариси, придружавайки щедростта си с императорски жест — една дреболия от шейсет кубически метра дялан камък, който имам в Гиндалера.

— За колко? — попита Гилермина, като го погледна с присвити очи и сочеше с куката за плетене.

— Безплатно... Камъкът е ваш.

— Благодаря, бог да ви плати. А маркизът какво ще ми даде?

— Ами аз... Искате ли две двойно теобразни железни греди, които ми останаха от къщата в Карера^[4]?

— Та как да не ги искам! Аз вземам всичко, даже и стар ключ, който ще е нужен, когато бъде завършено зданието. Знаете ли какво занесох вчера в къщи? Четири фаянсови плочки за кухня, един кран и три пакетчета метални пръстени. Всичко върши работа, приятели. Ако в някоя тухларна ми дадат четири тухли, ще ги приема и веднага ще ги употребя. Знаете ли как птичките правят гнездата си? Така и аз ще построя моя палат за сирачета: оттук ще взема една сламчица, а оттам — друга. Вече казах на Барбара — да не хвърля нито един гвоздей, дори той да е изкривен; нито една дъска, дори да е и счупена. Пощенските марки се продават, кутиите кибрит — също... С какво, мислите, съм купила големия умивалник, който имаме в приюта? Като събирах угарки от свещи и ги продавах на тегло. Онзи ден ми предложиха една кожена кесия за тютюн от Русия. „За какво ви е това?“, ще кажете. Ами подарих я на един от чертожниците, които работят по проекта... Виждате ли тук маркиз де Каса-Муньос, който ме слуша и ми предложи две двойно теобразни греди? Добре, колко залагате, че ще му измъкна още нещо? Ама какво, да не мислите, че господин маркизът държи големите си фабрики за гипс във Валиекас^[5], за да гледа тези мои затруднения и да не ми се притече на помощ?

— Гилермина — каза Каса-Муньос, леко възбуден, — разчитайте на двеста кинтала^[6], и то от белия, който е по девет реала.

— Какво ви казах? Добре. А този господин Руис какво ще стори за мен?

— Мила моя, аз нямам нито един гвоздей, нито една тресчица, но ви се кълна заради спасението си, че една неделя ще изляза из околностите и ще открадна една керемида, за да ви я донеса... Ще открадна две, три, една дузина... Има и още. Вземете, ако желаете, моите две комедии, моите брошури за „Иберийският съюз“ и за „Организацията на пожарникарите в Швейцария“, моя труд „Замъците“, всичко е на ваше разположение. По десет екземпляра от всяка, за да ги разиграете като печалби в някоя *томбола*.

— Виждате ли? Пада манната, пада. Човек трябва само да се захване с тези неща... Моят приятел Балдомеро също ще ми даде нещо.

— Камбаните — каза бележитият търговец, — и ако ми дадете зор — гръмоотвода и ветропоказателите. Искам да завърша зданието, тъй както приятелят Апариси желае да го започне.

— Никой не може да ми отнеме първия камък — заяви Апариси с цялата надутост на самолюбие то си.

— Още нещо ще дадем, нали, Балдомеро? — отбеляза Барбарита. — Например целия параклис с органа, олтарите, иконите му...

— Всичко, каквото кажеш, мила. Макар че манастирът „*Микаелас*“ не взе малко. Направихме им почти половината сграда. Но сега е ред на Гилермина. Тя знае какви сме.

Групата, която обграждаше основателката, взе да се разтуря. Някои, мислейки несъмнено, че това, което се говореше тук, е по-скоро шега, отколкото нещо друго, отидоха в гостната да говорят *сериозно* за политика и сделки. Дон Балдомеро, който тази вечер желаше да хвърли една партия мус — класическата и традиционната игра на мадридските търговци, почака да влезе Пепе Саманиего, съвършеният ѝ майстор. Доста дълго в гостната се чуваше само „*залагам на малката... залагам на чифтовете... всичко*“.

Трите госпожи, останали за момент сами, продължиха да говорят за проекта на Гилермина, която все шиеше ли, шиеше, подпомагана от Хасинта. От известно време у нея се беше събудил жив интерес към начинанията на госпожа Пачеко и тя, освен че ѝ отделяше всичките пари, които можеше, си бодеше пръстите да шиє в течение на дълги

часове. Истината бе, че изпитваше известна утеха да изработва детски дрехи и да си представя, че ръкавите им щяха да прикрият нечий голи ръчици. Вече беше посетила два пъти приюта на улица „Албуркерке“, придружила бе Гилермина в нейните посещения в мизерните бордеи, където живееха бедните от приюта, и до болницата за подхвърлени деца.

Трябваше да я чуете, когато се върна от своето първо посещение в южните квартали. „Какво неравенство! — казваше тя, засягайки, без да иска, социалния проблем. — Едни имат толкова много, а други — толкова малко. Няма равенство и светът сякаш пропада. Всичко би се уредило, ако тези, които имат много, дадат излишното на ония, които не притежават нищо. Но кое е излишното?... Иди го разбери!“ Гилермина уверяваше, че е нужна много вяра, за да не се уплаши човек от зрелищата, които поднася мизерията. „Срещат се добри души, да — казваше тя, — но и много неблагодарност. Липсата на възпитание у бедния е по-голямо нещастие от бедността. После самата мизерия напада сърцата на мнозина и ги покварява. Мене са ме оскърбявали, хвърляли са ми шепи тор и зелеви кочани, наричали са ме *стрина*, *вещица*...“

Тази вечер Барбарита не изпускаше случая да говори за архитектура. В това време влезе Морено-Исла и те го посрещнаха с радостни възклицания. Госпожата го повика и му каза:

— Имате ли чакъл?

Трите се смееха, виждайки изненадата и смущението на Морено: един прекрасен човек, около четиридесет и пет годишен, неженен и много богат, с толкова силна привързаност към Англия, че прекарваше в Лондон по-голямата част от годината; висок, тънък и с твърде лош цвят на лицето поради деликатното му здраве.

— Дали имам чакъл ли?... За вас ли е?

— Вие отговорете, а не като галисийците, които, зададеш ли им въпрос, ти отговарят с друг въпрос. Тъй като събаряте сгради, имате ли чакъл или не?

— Разбира се, че имам... и великолепен кремък. По шейсет реала каруцата, колкото поискате. Чакълът е по осем реала... Ей, че съм глупав! Вече знам за какво става дума. Фарисейката ви залъгва с фантазмагориите си за приюта, който ще изгради... Внимавайте, много

внимавайте с измамите. Преди да положи първия камък, тя ще ни изиграе всички.

— Замълчи, всички знаят какъв си скъперник. Та аз не ти искам нищо, вариклечко, скръндза. Запази си своите каруци с камък, защото все ще ти ги сложат на кантара в деня на голямата последна сметка; вече знаеш — когато засвирят онези тръби и видиш, че кантарът ти се накланя към скъперничеството, ще речеш: „Господи, махни тези каруци с камък и чакъл, че ме потапят в ада.“ А всички ще отговорим: „Не, не, не... натоварете го, че е много лош.“

— Като сложа на другото блюдо едрите и дребните монети, които ми измъкна, ще се спася — каза ѝ Морено, като се смееше, и я помилва по лицето.

— Не ми се подмилквай, племенниче. Или мислиш, че това ще те спаси, велики мизернико, лихварино, дете си пълен с пари — повтори Гилермина с тон и усмивка на доброжелателна шега. — Какви мъже сте! Все повече ламтиш, събаряш един квадрат стари къщи, за да направиш къщи за показ и да изкараш душите на бедните.

— Не обръщайте внимание на тази *църковна мишка* — отбеляза Морено и седна между Барбарита и Хасинта. — Тя ме разорява. Ще трябва да замина за някое село, защото не ме оставя да живея. Не мога да бъда небрежен. Обличам се аз в къщи... усещам някакво шумолене, нещо като стъпки на крадци: поглеждам, виждам една неясна фигура, надавам вик... Това е тя, мишката, която е влязла и се промъква между мебелите. Колкото и бързо да притичах, моята скъпа леля вече ми бе претърсила дрехите на закачалката и бе отнесла всичко, което имаше в джоба на жилетката ми.

Основателката, обхваната от неудържима веселост, се смееше от цялата си душа.

— Слушай, негоднико — каза тя, подсушавайки сълзите, които бяха бликнали в очите ѝ от смях, — пред тебе с добро не върви. Ама който те надвие, синко... нали знаеш поговорката: „Който те надвие, отива право в рая.“

— А ти ще отидеш в затвора...

— Затваряй си устата, глупако, и не ме издавай, че ще бъде лошо за тебе...

Този диалог, който обещавахе да бъде много разгорещен, не продължи, защото от гостната повикаха Морено с решителна

настойчивост. От кабинета се чуваше глъчката на оживен говор — смесица на няколко възбудени гласа, между които ясно се различаваха гласовете на току-що влезлите Хуан, Вилялонга и Саламеро.

Морено отиде там, а Гилермина, която още се смееше, казваше на приятелките си:

— Той е един голям ангел... Нямате представа от какво божествено тесто е замесено сърцето на този човек.

Барбарита не миряса, докато не се осведоми за причината на суматохата, настанала в гостната. Отиде да види и се върна с клюката:

— Мили, кралят се маха.

— Какво говориш!

— Дон Амадео, уморен от разправии, хвърля короната си през прозореца и казва: „Вървете да досаждайте на друг.“

— Всичко е от бога! — възкликна Гилермина, като изпусна една въздишка, и невъзмутима се върна към работата си.

Хасинта мина в гостната повече за да види съпруга си, който този ден не беше обядвал в къщи, отколкото да научи новините.

— Слушай — каза ѝ скришом Гилермина, като я задържаше, и двете се гледаха хитро, — и двацет дуро да му измъкнеш, е достатъчно.

[1] Френски прелат (1567–1622), епископ на Женева и основател на ордена на визитацията; празник — на 29 януари. — Б.пр. ↑

[2] Насипна мярка, равна на 55,5 кг. — Б.пр. ↑

[3] За случая (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Селище в Испания, провинция Авила, Стара Кастилия. — Б.пр. ↑

[5] Село край Мадрид, днес предградие на изток от испанската столица. — Б.пр. ↑

[6] Мярка за тегло от 100 кг, в някои страни 100 либри или 50 кг. — Б.пр. ↑

— На борсата не се знаеше нищо. Аз го узнах на черната борса в десет часа — каза Вилялонга. — Отидох в казиното да занеса новината и когато се върнах отново там, консолидираните^[1] вървяха по двадесет.

— Ще ги видим и по десет, господа — каза маркиз де Каса-Муньос с хамлетов глас.

— Банката — по сто седемдесет и пет!... — възкликна дон Балдомеро, поклащайки глава и забивайки в земята мрачен поглед.

— Извинете, приятелю, по сто седемдесет и два — поправи го Морено-Исла. — И ако вие искате да купите моите по сто и седемдесет, още сега ги пускам. Не искам повече книжа от милата родина. Утре се връщам в Лондон.

— Да — каза Апариси и направи пророческа физиономия, — защото тая работа, дето ще се забърка сега тук, няма вече да се повтори.

— Господа, да не бъдем чувствителни — заяви маркиз де Каса-Муньос, който обичаше да владее положението с поглед отвисоко. — Този добър господин, а и как няма да е, се е уморил и е казал: „Дотук.“ В неговия случай аз бих сторил същото. Ще има някаква размирица; ще си има малко република; но вие знаете, че нациите не умират.

— Ударът идва отвън — заяви Апариси. — Предвиждах това. Франция...

— Да не смесваме въпросите, господа — каза Каса-Муньос с физиономия на парламентарист. — И ако трябва да говоря откровенно, ще ви кажа, че мене не ме плаши републиката; мене ме плаши републиканизмът.

Той изгледа всички, за да види как им се беше понравила фразата. Не щеше и дума, че тя беше посрещната с одобрение.

— Господин маркиз — заяви Апариси, подтикван от скъперничество, — испанският народ е достоен народ... който в момент на опасност умее да застава...

— А какво общо има едното с другото? — скочи маркизът ядосан, сразявайки своя противник с убийствен поглед. — Не смесвайте въпросите!

Апариси, собственик, а официално общински съветник, беше човек, който се перчеше, че *слага точката върху „и“-то*; но неговото самодоволство не минаваше пред маркиз де Каса-Муньоc, нетърпящ да му се налагат, и беше способен да тури точка даже и върху „хаш-а“. Между двамата имаше едно негласно съперничество, което се проявяваше в надпреварата да подхвърлят синтезирани наблюдения за всичко. Дълбоката антипатия беше едничкото, което понякога обединяваше тези двама атлети на мисълта в духовното им единоборство. Вилялонга, който беше много дяволит наблюдател, уверяваше, че е открил между Апариси и Каса-Муньоc антагонизъм или конкуренция в изговарянето на подбрани думи. Състезаваха се кой да говори по-изискано и ако маркизът се въртеше все около „внедрявам“, *ad hos, sui generis*^[2] и други латински термини, веднага другият напрягаше мозъка си и извличаше оттам такива отбрани фрази, като „навързване на идеите“. Понякога изглеждаше победител Апариси, говорейки, че това или онова било „прекрасният идеал“ на народите; но Каса-Муньоc се засилваше и като кажеше *desideratum*^[3], правеше на пух и прах своя противник.

Вилялонга разправяше и се кълнеше, че преди години бил чувал Каса-Муньоc, когато още не бил маркиз, да говори нелепости като тая, че вратите *били херметически отворени*; ала това не можеше да се докаже. Като оставим шегата настрана, можем да кажем, че маркизът беше твърде забележителна личност, много обикновен и много приветлив в обноските си, чудесен в отношенията си към семейството и приятелите си. Маркизът бе на едни години с дон Балдомеро, ала на него те не му отиваха тъй добре. Зъбите му бяха изкуствени, а боядисаните му бакенбарди имаха карминен отблясък, контрастиращ с небоядисаната му коса. Апариси, по-млад от него, бе човек, който се перчеше с малък крак и с хубави ръце; имаше румено лице, кестеняв мустак, увиснал по китайски, големи очи и една от тия плешивини на главата, която за своите притежатели бе диплом за интелигентност. Най-характерното у вечния общински съветник беше изражението на лицето му: като на човек, който мирише нещо много неприятно. Това се дължеше на някаква контракция на назалните мускули и на горната устна. Колкото до останалото, бе добър човек, не дължеше нищо никому. Притежавал бе склад за дървен материал и се говореше, че по едно време е турил точката върху „и“-то на боровите гори на Балсаин.

Беше човек без образование и... работата е, че... тъкмо защото не беше образован, обичаше да се прави на такъв. Хитрецът Вилялонга разправяше, че преди години Апариси употребявал израза на Галилей „*e pur si muove*“^[4], ала горкичкият не знаел истинското му значение и мислел, че прочутата фраза означава „за всеки случай“. Тъй го чуваха да казва неведнъж. „Изглежда, че няма да вали; но ще взема чадъра “*e pur si muove*”.”

Хасинта сграбчи съпруга си за ръката и го отведе малко настрана.

— Е, какво, *дете*, има ли барикади?

— Не, мила, няма нищо. Успокой се.

— Няма ли пак да излезеш тази нощ?... Знай, че много ще се страхувам, ако го направиш.

— Тогава няма да изляза... Какво... какво правиш?

Смеейки се, Хасинта плъзгаше ръката си по хастара на сюртука му, като търсеше вътрешния джоб.

— Ах, исках да видя дали мога да ти измъкна портфейла, без да ме усетиш...

— Виж я ти, джебчийката...

— Ами! Не съм... Това прави добре Гилермина, която измъква песети от жилетката на Маноло Морено, без той да усети... Я да видим...

Хасинта, вече хванала портфейла, го отпори.

— Ще се разсърдиш ли, ако ти взема тази банкнота от двайсет дуро? Трябва ли ти?

— Не, разбира се. Вземи колкото искаш.

— За Гилермина е. Мама и даде две, а не ѝ достига малко, за да може да плати утре наема на приюта за тримесечието.

Дофина стисна много разчувствуван и двете ѝ ръце и смачка банкнотата, която беше в тях.

Щом Гилермина докопа това, които не ѝ достигаше, за да допълни сумата си, остави шиенето и си сложи наметалото. Като се сбогува с двете госпожи, тя бързо прекоси гостната.

— Дръжте я, дръжте я! — извика Морено. — Сигурно отмъква нещо. Господа, вижте дали не ви липсва часовникът? Барбара, под шала на *църковната мишка* се вижда вързоп... Тука нямаше ли сребърни свещници?

Сред веселата врява, която тези шеги предизвикаха, Гилермина излезе, като раздаваше на всички неземни усмивки, сякаш ги благославяше.

Веднага всички се нахвърлиха с настървение на сочната тема за отпътуването на краля. Всеки излагаше мнението си, като се мислеше едва ли не за пророк, сякаш през целия си живот само това бе вършил. Вилялонга вече виждаше дон Карлос да влиза в Мадрид, а маркиз де Каса-Муньос говореше за *произволите на враговете на свободата*, за червената и за бялата демагогия, като че ли ги виждаше нарисувани на отсрещната стена; бившият заместник-министър на вътрешните работи Саламеро съвсем ясно четеше в бъдещето името на крал Алфонсо^[5], а общинският съветник казваше, че *алфонсизмът*^[6] *е още в мъглата на неизвестното*. Самият Апариси и Федерико Руис пророкуваха на една и съща струна... Гледай ти! Те не се плашеха от републиката и сякаш предчувстваха, че няма да се случи нищо. Лошото е, че ние сме много чувствителни и от всяка неприятност ни се струва, че небето ще падне върху нас. „Аз ви уверявам — казваше Апариси с ръка на гърдите, — че няма да се случи нищо, ама нищо. Вие си нямате идея какво представлява испанският народ... Аз отговарям за него; осмелявам се да отговарям с главата си даже...“ Морено не гадаеше, той само повтаряше: „Утре заминаваме за Лондон, да не би да стане напечено.“ Тоя богаташ-ерген парадираше, че е напълно лишен от чувство за родина и така се чуждееше, че нищо испанско не му харесваше: драматурзите, както и ястията, железниците, както и дребните индустрии — всичко му се струваше плачевно долнопробно. Обикновено заявяваше, че тук дюкянджиите не умеят да увият в хартия една либра от каквато и да е стока. „Вие купувате нещо и след като ви го премерят зле и ви вземат от скъпо по-скъпо, хартиената опаковка, която ви дават, се разваля по пътя. Няма какво да го увъртаме — ние сме толкова некадърна раса, че повече не може и да бъде.“

Дон Балдомеро отговаряше с отънък на тъга нещо много смислено: „Да беше жив дон Хуан Прим!...“ Хуан и Саманиего се отделиха от кръга и побъбриха с Хасинта и доня Барбара, мъчейки се да разсеят страха им. Нямало да има нито стрелба, нито размирици... Вероятно нямало да се наложи и да се запасяват... А Барбарита вече

мечтаеше за това. На следващата сутрин, ако нямаше барикади, тя и Еступиня щяха да се заемат с покупките.

Лека-полека гостите се разотидоха. Беше дванадесет часът. Апариси и Каса-Муньос тръгнаха към черната борса да научат новини и не пропуснаха случая на излизане отново да проявят своето съперничество. Официалният общински съветник беше така възбуден, че ноздрите му се разшириха, сякаш беше усетил миризма на бучиниш. Саламеро, който отиваше в министерството, поиска да отведе Дофина, ала той, уловен за ръка от жена си, отказа да излезе... „Жена ми не ме пуска.“

— Съименничке — каза Вилялонга, — ставате много антиконституционална.

Най-сетне домашните останаха сами. Дон Балдомеро и Барбарита целунаха децата си и отидоха да спят. Хасинта и съпругът ѝ също си легнаха.

[1] Става дума за консолидирани заеми или такива с определени източници за изплащане. — Б.пр. ↑

[2] Своего рода, своеобразно (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Предмет на постоянно желание или най-достойното да бъде пожелано. — Б.пр. ↑

[4] „И все пак се върти“ (ит.), думи на Галилей пред съда на инквизицията, когато го карали да се откаже от учението за въртенето на Земята. — Б.пр. ↑

[5] Алфонс XII (1857–1885), провъзгласен за крал на Испания в 1874 г., заел се дейно с умиротворяване на кралството, сложил край на карлистката война и в 1876 г. свикал Кортесите (испанския парламент) за изготвянето на нова конституция. — Б.пр. ↑

[6] Привързаност към някой от испанските крале на име Алфонс (в случая към Алфонс XII). — Б.пр. ↑

VIII. СЦЕНИ ОТ ИНТИМНИЯ ЖИВОТ

1

Малко след като си легнаха, Хасинта забеляза, че съпругът ѝ вече спи дълбоко. Тя го наблюдаваше разсънена, вперила настойчив поглед от своето към неговото легло. Стори ѝ се, че той говори насън... Но скоро се убеди, че това по-скоро бе нечленоразделно пъшкане на човек, заспал в неудобна поза. Мислите ѝ около политиката, породени от разговорите тази вечер, скоро я напуснаха. Какво я интересуваха нея дали ще има република или монархия, дали дон Амадео ще си отиде, или ще остане? Сега повече я засягаше поведението на този неблагодарник до нея, потънал в дълбок сън. Защото за нея нямаше и съмнение, Хуан бе станал напоследък малко разсеян. Това, разбира се, родителите му не можеха да забележат по простата причина, че не виждаха Хуанито отблизо, както тя. Неверникът спазваше така безупречно външното приличие в къщи, че цялото му поведение можеше да се смята за напълно нормално и коректно. Към жена си се отнасяше тъй нежно, сякаш бе влюбен. Само тук зад тази врата се усещаха простъпките му; Хасинта единствена, основавайки се на отрицателни аргументи, можеше да развенчае ореола, който хората и фамилията слагаха на славния Дофин. Когато майка му казваше, че той е съпруг-образец — ей че мошеник! — съпругата не можеше да отговори на свекърва си нищо. С какво лице би ѝ казала: „Ама какъв образец, не, госпожо; няма такъв образец и щом аз го казвам, значи го знам със сигурност.“

Хасинта прекара остатъка от нощта в мислене, съпоставяйки един с друг фактите, за да види дали от тях ще успее да извлече някакво потвърждение на съмненията си. В интерес на истината, фактите не хвърляха кой знае колко светлина върху това, което тя искаше да докаже. Еди-кой си ден и в еди-колко си часа Хуан бе излязъл ненадейно, след като бе стоял известно време много замислен, ама много замислен. Еди-кой си ден и в еди-колко си часа Хуан беше

получил някакво писмо, което бе развалило настроението му. Тя направи всичко възможно, но не успя да намери писмото. Еди-кой си ден в еди-колко си часа, когато тя и Барбарита вървяха по улица „Пресиадос“, срещнаха Хуан, забързан и много разсеян. Като ги видя, той леко се обърка, но съумя да се овладее. Никоя от тези данни не доказваше нищо, ала нямаше съмнение, че съпругът ѝ я мами.

От време на време тези съмнения бяха разсейвани от Хуан, който умееше да се оправя така, че жена му да не се обременява с причини за недоволство. Мъката на Хасинта се уталожваше като рана, на която са сложили пресен балсам. Но дните и нощите, незнайно как, бавно я връщаха отново към същото мъчително състояние. И беше много странно: понякога тя беше спокойна, че не мислеше за това при никакъв случай, а друг път — от някоя безинтересна дума или от спомена за нещо банално, оная мисъл я връхлиташе и се забиваше в мозъка ѝ като стрела, хвърлена отдалеч от неизвестна ръка. Хасинта беше наблюдателна, предпазлива и проникателна. Като се усмихваше, тя наблюдаваше най-незначителните жестове на съпруга си, следеше нотките в гласа му, а когато той най-много внимаваше, тя криеше бдителността си с хиляди умилквания така, както естествоизпитателите крият и маскират лупата, с която изучават работата на пчелите. Умееше да задава заплетени въпроси, истински капани, покрити с листак.

Но и той не се остави да бъде хванат. Изкусният виновник си имаше хубави думи за всичко: „Непрекъснатият меден месец е една безсмислица, даже... е смешен. Ентусиазмът е детско състояние, неприсъщо на сериозни хора. Мъжът мисли за сделките си; жената — за дома си; и единият, и другият се отнасят един към друг повече като приятели, отколкото като възлюбени. Даже гълъбите, мила моя, даже гълъбите, когато минат известна възраст, проявяват нежността си тъй... разумно.“ Хасинта се смееше, но не приемаше такова съглашение. Най-забавното беше, че Хуан се правеше на зает човек. Ей че хитрец! Та той нямаше изобщо какво да прави, освен да се разхожда и да се развлича!... Баща му беше работил през целия си живот като роб, за да осигури блаженото мързелуване на принца на къщата... С една дума, каквото и да станеше, Хасинта не възнамеряваше да се отказва от скромното си и дискретно държане. Тя твърдо вярваше, че Хуан никога не би направил скандали, а щом няма скандали, нещата

ще продължат по същия начин. Няма съществуване без червейче — един вътрешен паразит, който го разяжда и живее за негова сметка. А тя имаше две: страненето на съпруга си и неутешимостта, че не е майка. Щеше да носи търпеливо и двете мъки, само да не изскочеше нещо по-лошо.

От уважение към себе си не беше споделяла това с никого, дори и със самия Дофин. Ала една нощ той беше така общителен, шеговит и игрив, че Хасинта запрелива от искреност и дума по дума изказа всичко, което мислеше: „Ти ме мамиш и не отсега, а отдавна. Ако мислиш, че съм глупава... Глупавият си ти.“

Първият отговор на Санта Крус бе да се разсмее. Жена му трябваше да му запуши устата, за да не вдига шум. След това, хитрецът му с хитрец, започна да обосновава обясненията си, обличайки ги в съблазнителни форми. Ала колко кухни се сториха те на Хасинта! Тя беше по-веща от него в диалектиката на сърцето, защото умееше да обича истински! А след това бе неин ред да се разсмее и да разбие повърхностните му доводи... И гледай ти какви неща стават — Хуан се поправи, или поне изглеждаше, че се е поправил.

Санта Крус бе усвоил до висша степен хитростите на артиста в живота, който умее да подрежда нещата по възможно най-ловкия начин, да систематизира и рафинира изразите си. Той извличаше полза от всичко, разпределяше насладите и ги нагаждаше към ония тайнствени приливи на човешкия апетит, които, когато се увеличават прекомерно, се превръщат в порочност. В дълбините на човешката природа, също както на повърхността на обществото, има едно редуване на моди — периоди, в които е задължително да се променят апетитите. Хуан си имаше сезони. На известни и почти неизменни промеждутъци той се насищаше на похожденията си и тогава жена му, тъй хубава и нежна, го омайваше, сякаш беше жена на друг. Така дори най-вехтото и познатото се възприема като нещо ново. Един подценен и твърде известен текст отново става интригуващ, когато започне да избледнява от паметта така, че пак възбужда любопитството. За това спомагаше и нежната обич, която Хасинта изпитваше към Хуан, в тая обич нямаше лъжа, долен интерес или дебнене. За Дофина бе едно истинско и почти ново щастие да се върне в своето пристанище след хиляди бури. Той сякаш се възстановяваше от тази чиста, тъй предана

и толкоз негова обич, понеже никой на този свят не можеше да му я оспори.

Трябва да кажем, че Санта Крус обичаше жена си. Дори и в дните, когато приливът на изневярата беше най-силен, за Хасинта в неговото сърце имаше едно запазено място сред толкова кътчета и улички там. Нито разнообразията, нито развлеченията и прищевките можеха да променят неговото неизменно чувство към другарката му по закон и религия. Познавайки отлично моралните ѝ качества, той се възхищаваше на нейните добродетели, които сам не притежаваше, и които, по негово мнение, не му и трябваха много. Поради това не стигаше до скромността да си признае, че е недостоеен за такава ценност, нали самолюбието му винаги вървеше пред всичко и той смяташе, че заслужава всички блага, на които се радваше или можеше да се радва в този низък свят. Порочен и дискретен, безделник и интелигентен — човек, който се стреми към основно познаване на всички наслади, притежаващ доста добър вкус, за да одухотвори материалните неща, той не можеше да се задоволи да вкусва само купената или завоюваната хубост, грация, остроумие, екстравагантност; искаше да вкуси и добродетелта, не непременно победената, която престава да бъде такава, а чистата, чиято пикантност за него беше в самата ѝ чистотата.

От казаното става ясно, че Дофина бе напълно безгрижен човек. Когато се ожени, дон Балдомеро му предложи да вземе няколко хиляди и да търгува с тях било като играе на борсата, било като участвува в каквато и да е друга сделка. Момъкът прие, опита, но това не го задоволи и той се отказа изобщо да се забърква в дела, които носят много неизвестности и безсънни нощи. Дон Балдомеро не бе съумял да се отърси от това толкова испанско предубеждение: бащите да работят, за да почиват и се забавляват децата. Тоя благ господин се радваше на безделието на сина си, както един майстор се радва на творбата си и толкова повече ѝ се любува, колкото по-отпадат ръцете, с които я е създал.

Също така трябва да се каже, че тоя момък не беше прахосник. Харчеше наистина, но с такт и мярка и удоволствията преставаха да бъдат за него удоволствия, щом почнеха да му налагат известно разточителство. В такива случаи добродетелта му показваше благото си и пленително лице. Той имаше известно вредно страхопочитание към парите и щом можеше да купи нещо за две песети, със сигурност нямаше да даде три. Във всички случаи винаги му беше доста трудно да се лиши от някоя голяма сума, обратно на щедрите, които, когато дават, сякаш се смъква товар от гърба им. И тъй като познаваше добре стойността на монетата, той умееше да я употреби в насладите си предпазливо и почти пресметливо. Никой като него не знаеше да *изстиска* една банкнота от пет дуру или от двадесет. От сумата, с която кой да е разсипник си доставя едно удоволствие. Хуанито Санта Крус винаги извличаше две.

Подобно на ловък финансист, умееше да мине за щедър, когато случаят го изискваше. Никога не беше безразсъден и ако някой път апетитите му го довеждаха до известни залитания, съумяваше да се овладее навреме, за да избегне погрешната стъпка. Най-голямо удовлетворение за семейство Санта Крус бе да знаят със сигурност, че синът им няма дългове, както повечето синове на добри семейства в тези покварени времена.

За дон Балдомеро би било донякъде приятно Дофина да разкрие отличните си качества в политиката. О, ако той се впусне, сигурно щеше да се прояви! Ала Барбарита го обезкуражаваше: „Политиката, политиката! Ами не виждаме ли какво е? Една комедия. Всичко се обръща на празни приказки и безполезни дела...“ Това, което караше дон Балдомеро II да се поразмисля, беше, че синът му нямаше онова постоянство на идеи, което самият той имаше — и през 1873 година мислеше същото, което беше мислил през 1845; сиреч, че трябва да има много свобода и много бой; че свободата се погажда много добре с религията и че е нужно да се преследват и наказват всички, които се насочват към политиката, за да мошеничествуват.

А пък Хуан беше самата непоследователност. По времето на Прим той се показва привърженик на кандидатурата на херцог Монпансие^[1]. „Това е подходящият човек, разберете — човек, който на пръсти води сметките на дома си; образец за бащи на семейства.“ Дойде дон Амадео^[2] и Дофина стана такъв републиканец, че беше страшно да го слушаш: „Монархията е невъзможна, трябва да се убедим в това. Казват, че страната не е подготвена за република; ами да я подготвят. То е все едно да искаме човек да се научи да плува, без да се реши да влезе във водата. Единственият изход е да се премине през някой и друг неприятен момент... Неволята учи... А инак, вижте тая Франция, това преуспяване, тази интелигентност, този патриотизъм... и как само плащат петте милиарда^[3]...“ Тогава дойде 11 февруари^[4] и в началото на Хуан му се стори, че всичко върви по мед и масло. „Това е прекрасно. Европа е изумена. Да кажат каквото щат, испанският народ е много съзнателен.“ Ала след два месеца песимистичните мисли вече бяха напълно завладели духа му: „Това е мошеничество, това е срам и позор. Всяка страна има правителството, което заслужава, а тук може да управлява само човек, който е винаги с кол в ръката.“ Бавно и постепенно Хуанито взе горещо да брани идеята за Алфонсо. „За бога, синко — казваше дон Балдомеро наивно, — това е невъзможно.“ И изваждаше на показ „никога“-то на Прим. Барбарита застава на страната на принца в изгнание и тъй като чувствата имат много голям дял в съдбата на народите, всички жени подкрепяха принца и го защитаваха с аргументи, извлечени от сърцето. Хасинта изпреварваше и най-запалилите по дон Алфонсо: „Той е едно дете!...“ — възкликваше тя и не даваше повече обяснения.

Наследникът Санта Крус се смяташе за важна личност. Беше доволен, сякаш сам се беше създал и открил, че е добър. „Защото аз — казваше той, старейки се да съюзи истината със скромността — не съм от най-лошата част на човечеството. Признавам, че има по-висши от мен същества — например жена ми; ала колко по-низши има, колко много!“ Неговата физическа привлекателност беше действително голяма и той самият го заявяваше в интимните си монолози: „Колко съм красив! Вярно казва жена ми, че няма друг по-хубав от мен. Горкичката, обича ме до полуда... И аз нея също, както е редно. Имам отлична фигура, обличам се добре, а и в маниерите и обноските, струва ми се... сме нещо.“ В къщи важеше само неговото мнение; той беше оракулът на семейството и пленяваше всички не само защото го обичаха и гледеха много, а и заради чародейното си въображение, заради онова благословено сладкодумие и умение да се харесва. Най-завладяна беше Хасинта, която не би се решила да твърди пред домашните, че бялото е бяло, ако любимият ѝ съпруг твърдеше, че е черно. Тя го обичаше с истинска страст, като за това чувство немалък дял имаше неговата хубост и интелектуалните му проблясъци. За моралните съвършенства, които цялата фамилия откриваше у Хуан, Хасинта си имаше свои съмнения. Имаше ги и още как! Ала виждайки се сама на тази несигурна почва, тя се изпълваше с тъга и си мислеше: „Дали не се оплаквам без причина? Дали не съм, както уверяват, най-честитата жена и не съм го осъзнала?“

С тези разсъждения тя се бичуваше, за да уталожи своето безпокойство, както покаяващите се бичуват плътта си, за да я накарат да се подчинява на духа. Не можеше да се примири единствено с факта, че няма дечица. „Защото всичко може да се понася — казваше тя — освен това. Ако имах дете, щях да се забавлявам много с него и нямаше да мисля за някои неща.“ От толкова размишления ѝ се явяваха халюцинации и кошмари. Понякога нощем, в първия си сън, усещаше на гърдта си топлия допир на една устица, която суче. Събуждаше се стресната от този допир и с голяма мъка, че всичко е било илюзия, изпускаше едно „ах!“, а съпругът ѝ отвърщаше от другото легло: „Какво ти е, детенце?... Кошмар?“ „Да, мили, един много лош сън.“ Ала не искаше да каже истината от страх, че Хуан ще ѝ се надсмее.

Коридорите на голямата къща ѝ се струаха мрачни само защото из тях не се чуваше тропкане на детски крачета. Ненужните стаи,

предназначени за дечурлигата, когато ще ги има, ѝ навяваха такава тъга, че в дните, когато се чувствуваше най-засегната от манията, тя не минаваше през тях. Вечер, като виждаше дон Балдомеро да се прибира тъй благодушен и весел с вечно засмяното си лице, облечен в най-фино черно сукно, тъй чист и румен, тя не можеше да не мисли за внуците, с които тоя господин трябваше да се сдобие, за да има логика в света, и си казваше: „Какъв дядо губят!“ Една вечер отиде много неохотно на театър в „Реал“. Цялото предишно денонощие бе прекарала у Канделария, чиято малка дъщеричка беше болна. В лошо настроение и сънлива, Хасинта искаше операта да свърши скоро; но за жалост произведението, нали е Вагнерово, беше много дълго. Според Хуан и всички хора с вкус музиката бе прекрасна, ала на нея изобщо не ѝ харесваше. Тя направо не я разбираше. Не признаваше друга музика освен италианската; колкото по-ясна и изпълнена на орган, толкова по-добре. Настани „мострите си“ отпред и седна на последния стол отзад. Трите момичета — Барбарита II, Исабел и Андреа, бяха много доволни от това да чувствуват стрелкащите ги погледи на младоците от галерията и от ложите на мястото си, а понякога през бинокъла се улавяше по някой хубав поглед и от партера. Доня Барбарита я нямаше. Когато дойде четвърто действие, Хасинта почувствува отегчение. Поглеждаше често към ложата на съпруга си и не го виждаше. Къде ли беше? Докато мислеше за това, тя направи реверанс към Вагнер, като леко склони грациозната си глава към гърдите си. Последното, което чу, бе един красноречив откъс, в който оркестърът вдигаше шум, подобен на бръмченето, с което комарите ни развличат в летните нощи. Под тази приспивна музика дамата задряма с един от тия напрегнати и кратки сънища, при които мозъкът възпроизвежда действителността удивително релефно и пищно. Впечатлението, което тези летаргии оставят у човека, обикновено е по-дълбоко от онова, което оставят много явления от външния свят, възприемани от сетивата ни. Хасинта се намираше на място, което беше и не беше нейният дом... Всичко беше подплатено с бял сатен на цветя, който тя и Барбарита бяха видели предния ден у Собрино... Беше седнала на един „puff“^[5], по коленете ѝ се катереше едно много хубаво момченце, което първо докопваше лицето ѝ, а след туй пъхваше ръка в пазвата ѝ. „Недей, недей... Туй е аку... пфу!... Грозно нещо; то е за котето...“ Ала момченцето не разбираше от дума. Беше само по ризка от най-

фино холандско платно и нежните му месца се плъзгаха по копринения пеньоар на майка му. Един пеньоар в *стражарско синьо*, който седмица преди това тя бе подарила на сестра си Канделария... „Не, не; това не... Недей... аку...“ А то все настояваше, беше досадно и хубавичко. Искаше да разкопчае пеньоара и да пъхне ръка. После заудря глава в гърдите ѝ. Като видя, че нищо не постига, застана сериозно, така необикновено сериозно, че приличаше на мъж. Гледаше я с големите си живи и влажни очи, като изразяваше с тях и с устните си цялата безутешност на човечеството. Адам, изгонен от рая, не би гледал по-различно благото, което губеше. Хасинта искаше да се засмее, ала не можеше, защото малкият впиваше пламналия си поглед в душата ѝ. Минаваше много време така — детето-мъж гледаше майка си и бавно размекваше нейната твърдост с мълнията на очите си. Хасинта усещаше, че нещо се скъсва вътре в нея. Без да знае какво върши, разкопча едно копче... После второ... Ала лицето и погледът на детето си оставаха неумолими, с оная красива сериозност, която ставаше страшна... Четвъртото копче, петото; всички копчета изскочиха от илиците си, карайки плата да стене. Тя обърка броя на копчетата, които разкопчаваше. Бяха сто, може би хиляда... И туй не помогна... Лицето на детето добиваше подозрителна неподвижност. Най-сетне Хасинта пъкна ръка в пазвата си, извади това, което желаше момчето, погледна към него сигурна, че то ще се успокои, когато види нещо тъй вкусно и тъй хубаво... Напротив! Тогава хвана главата на момчето, притегли я към себе си и насила натика в устата му... Ала устата беше безчувствена и устните не шаваха. Цялото лице сякаш беше на статуя. Това, което Хасинта усети по тъй нежната част на кожата си, беше потресаващото съприкосновение на гипса, съприкосновение на грапава и прашна повърхност. Вълнението, което допирът предизвика у нея, я зашемети за известно време. След това отвори очи и си даде сметка, че тук са сестрите ѝ; видя пъстрите завеси на сцената на театъра, гъсто притисналите се от двете страни на галерията хора. Тя малко бавно осъзна къде се намира, спомни си и за глупостите, които беше сънувала, и посегна към гърдите си с жест на срам и страх. Чу оркестъра, който все имитираше комарите, а като погледна към ложата на съпруга си, видя Федерико Руис — големия меломан, с отметната назад глава, с полуотворена уста, който с безгранична радост слушаше и се наслаждаваше на омайната музика

на цигулките под сурдинка. Сякаш в устата му падаше струйка от най-финото и вкусно сладко, което човек би могъл да си представи. Мъжът беше изпаднал в екстаз. Дамата видя и други яростни меломани в ложата; ала макар да беше приключило вече и четвърто действие, Хуан не се появяваше.

[1] Антоан Мари Филип Луи д'Орлеан, херцог Монпансие (1824–1890), френски принц от Орлеанския клон на Бурбоните и испански генерал, претендент за испанския трон след революцията от 1868 г. — Б.пр. ↑

[2] Амадей Савойски (1845–1890), херцог Аоста и крал на Испания от 1871 г., абдикирал в 1873 г. поради неспособността си да поддържа реда въпреки добрата си воля. — Б.пр. ↑

[3] Контрибуции в златни франкове, които Франция трябвало да плати на Прусия след поражението си във Френско-пруската война през 1870–1871 г. — Б.пр. ↑

[4] На този ден през 1873 г. Кортесите обявяват републиката. — Б.пр. ↑

[5] Ниска табуретка с мека седалка (фр.). — Б.пр. ↑

Ако всичко, което се случва на високопоставени лица, заслужава да бъде хроникарирано, би могло в един лист за декември 1873 година на американския календар^[1] да се намери такова пасажче: „Ден *еди-кой си* — силна хрема на Хуанито Санта Крус. Поради невъзможност да излезе от къщи той изпадна в дяволски лошо настроение.“ Беше седнал до камината, завит от кръста надолу с одеяло, което приличаше на тигрова кожа, с нахлупена до ушите шапчица, с вестник в ръка, с три, четири, че и повече вестници на близкия стол. Хасинта пускаше шегички за принудителното му пленничество, а той, забавлявайки се с тия закачки, се преструваше, че я бие — хвана я за едната ръка, стисна брадичката ѝ с пръсти, разтърси главата ѝ и зашлеви уж няколко страхотни плесника, а после я удари много пъти и по други части, силно я щипа или мушка с яко изпънат показалец. След като добре я смля, той ѝ отсече главата, но като че и това не му стигна, та жестоко я прониза с най-зверски и нечовешки гъдел, придружен от свирепите думи:

— Колко *закачливо* е станало моето момиче!... Аз ще науча моята палячка да не пуска шегички и ще ѝ сложа един хубав бой, та да не помисля да...

Хасинта премаляваше от смях, а Дофина продължи с леко сериозен глас:

— Знаеш добре, че не съм скитник... Честно — не можеш да се оплачеш. Познавам съпрузи, които, щом стъпят на улицата, вече цели три дни не се вестяват в къщи. Те биха могли да ме вземат за образец.

— Придавай си важности, божа кравичке — отвърна Хасинта, изтривайки сълзите си, избликнали от смеха и гъдела. — Зная, че има лоши: но аз не слагам ръка в огъня, че ти си номер едно сред тях.

Хуан поклати глава заплашително, а Хасинта застана далеч от него да не би да се повтори варварският гъдел.

— Ти изискваш прекалено — каза съпругът, съжалявайки, че жена му не го счита за най-съвършеното от сътворените същества.

Хасинта направи смешна гримаса, като смръщи вежди и сви устни, с което искаше да каже: „Не ща да се забърквам в спорове с

тебе, защото ще изляза с вдигнати ръце.“ И това бе вярно, защото Дофина умееше доста изкусно да жонглира с мисълта си.

— Хайде — заяви тя, — да оставим глупостите. Какво искаш да обядваш?

— И аз идвах да разбера точно това — каза доня Барбара, появявайки се на вратата. — Ще обядваш каквото искаш; но за твое сведение, донесла съм много вкусни чучулиги. *Божествени*, както казва Еступиня.

— Донесете ми каквото искате, по-гладен съм и от школски учител.

Когато двете дами излязоха, Санта Крус мисли известно време за жена си, като произнесе наум едно хвалебствено слово за нея. Какъв ангел! Той още не беше успял да направи грешка, а тя вече му я прощаваше. В дните преди хремата нашият герой се намираше в един от ония етапи или приливи на непостоянната си природа, които, отдалечавайки го от авантюрите, го приближаваха към жена му. Най-пристрастените към нелоялен живот хора понякога изпитват деен копнеж да се поставят за кратко време под властта на закона. Законът ги блазни така, както ги изкушава прищявката. Когато Хуан се намираше в положение на прилив, у него надделяваше желанието всичко да си остане така; нещо повече — стигаше дотам — да вярва, че това ще продължи много. И Хасинта биваше доволна. „Още веднъж спечелен — мислеше си тя. — Де да траеше хубавото!... Да можех да го спечеля веднъж завинаги и да разгромя по всички линии *шантонерките!*...“

Дон Балдомеро влезе да види сина си, преди да мине в трапезарията.

— Какво е това, синко? Казах ли ти — не се обличаш. И вие ги вършите едни с Вилялонга! Да се спрете да говорите в десет през нощта на тъгла на Министерството на вътрешните работи — още една щуротия! Видях те там. Идвах с Кантеро от банковия съвет. И, разбира се, сме в безпътица. Не се знае докъде ще стигне тази анархия. Акциите — по 138!... Влезте, Апариси... Това е Апариси, идва да обядва с нас.

Общинският съветник влезе и поздрави двамата Санта Крус.

— Кои вестници четохте? — попита бащата, намествайки пенснето си, което ползуваше само за четене. — Вземи „*Ла Епока*“ и

ми дай „Ел Импарсиал“... Добре, добре вървят нещата. Горката Испания! Акциите — по 138... консолидираният — по 13.

— Какво 13?... Тъй ви се иска — обърна внимание вечният общински съветник. — Снощи го предлагаха по 11 на черната борса и никой не го искаше. Това е потоп.

И като подчертаваше по най-забележителен начин онова свое изражение, като че усеща зловоние, добави, че всичко, което ставало, той го е предвидил и че събитията не се различават ни най-малко от това, което той е пророкувал *ден след ден*. Без да обръща внимание на приятеля си, дон Балдомеро прочете на глас всекидневната новина-припев: „Еди-кой си отряд влезе в еди-кое си село, изгори общинския архив, разпредели си дажбите и излезе... Еди-коя си колона преследваше енергично еди-кой си главатар и като си разпредели дажбите...“

— Стига — каза той, без да го дочете, — хайде да си разпределим дажбите и ние. Маркизът не идва. Няма да го чакаме повече.

В това време влезе Блас, прислужникът на Хуан, с подредената вече масичка, на която щеше да обядва болният. Не след дълго се появи и Хасинта с чинии. След като я поздрави, Апариси каза:

— Гилермина ми повери известие за вас... Тъй като тя търси тухли за основи, днес няма да има *филантропична одисея* по пътя към енорийската църква на възлививите енорияши. Направен е вече целият изкоп на зданието... и то с малко пари. Едни каруци работят на парче, други — за милостиня; един помага половин ден, друг отива за няколко часа; важното е, че кубикът излиза под пет реала. И не знам какво излъчва тая жена! Когато отиде да нагледа обекта, даже мулетата разбират и теглят по-силно, да й доставят удоволствие... Откровено казано, аз, дето все съм смятал, че въпросното здание е *неосъществимо*, виждам...

— Чудо, чудо — отбеляза дон Балдомеро по пътя към трапезарията.

— А ти? — попита Хуан съпругата си, като останаха сами. — Тук ли ще обядваш или там?

— Искаш ли тука? Ще обядвам на двете места. Майка ти казва, че много те глезя.

— Вземи, лакомке — каза той, подавайки и късче омлет с вилицата.

След като го хапна, Хасинта изтича в трапезарията. Не след дълго се върна, смеейки се.

— Запазил съм ти бяло месо от чучулига. Хайде, отвори устица, момиченце.

Момиченцето взе вилицата и след като хапна бялото месо, пак почна да се смее.

— Колко е весело днес времето!

— Просто дойде маркизът и щом седна на масата, започнаха да се обстрелват с Апариси.

— Какво казаха?

— Апариси твърдеше, че монархията не е *осъществима*, а след туй изтърси едно *ipso facto*^[2] и много други изискани неща.

Хуан избухна в смях:

— Маркизът сигурно е разярен?

— Яде мълчаливо и замисля отмъщение. Ще ти разказвам всичко, което става. Искаш ли скумрия? Искаш ли бифтек?

— Донеси ми каквото искаш, само ела по-скоро.

И тя скоро се върна, като носеше едно рибено блюдо.

— Мили мой, той го уби.

— Кой?

— Маркизът — Апариси... остави го на място.

— Казвай, казвай.

— Ами най-искрено изтърси на неприятеля си едно *delirium tremens*^[3] в упор, а след туй, без да му даде време да си поеме дъх, едно *mane, tegel, fare*^[4]. Другият остана като зашеметен от удара. Ще видим с какво ще му излезе.

— Знаменит е! Ще прием кафе заедно — каза Санта Крус. — Върни се по-бързо тук. Каква си зачервеничка!

— Защото много се смях.

— Когато казвам, че ми хващаш очите...

— Връщам се моментално... Отивам да видя какво ще изскочи оттам. Апариси е възмутен от Кастелар^[5] и казва, че се е случило така със Салмерон^[6], защото той не бил следвал съветите му...

— Съветите на Апариси!

— Да, а маркизът трепери от страх да не се надигне *работническата маса*.

Хасинта се върна в трапезарията и донесе последната клюка:

— Мили, ако отидеш там, ще си умреш от смях. Горкият Муњос! Другият се е съвзел и му изсипва истински бисери... Представи си, сега разправя, че бил видял един снаряд от ония, дето изстрелват карлистите с пушка берданка... Не казва дупки, а *отверстия*. Всичко става на отворстия, а маркизът не знае какво му става.

Тя не можа да продължи, защото Муњос, с голяма пура в уста, влезе да поздрави болния.

— Здравей, Хуанин... *Екстернирани* ли сме?... А какво ти е? Хрема ли? Не е страшно, щом слузта трябва да се отдели, нека се отдели... С една дума, аз се... — щеше да каже „*се омитам*“, ала като видя Апариси (тъй решиха Хасинта и съпругът ѝ), каза „се изнасям“.

Някъде към три часа съпрузите останаха сами в кабинета: той седна в креслото да чете вестници, а тя се зае да оправи оставената в безпорядък стая. Барбарита беше излязла на покупки. Прислужникът съобщи за някакъв човек, който искал да види *господин младежа*.

— Нали знаеш, че не приема — каза господарката и като взе от ръцете на Блас картичката, която той носеше, прочете: *Хосе Идо дел Сагарио, посредник на национални и чуждестранни издания*.

— Да влезе, да влезе веднага — нареди Санта Крус, скачайки от мястото си. — Той е най-забавният луд, който можеш да си представиш. Ще видиш как ще се смеем... Когато се изморим да го слушаме, ще го изгоним. Такъв знаменит тип!... Видях го преди няколко дни у Пес и там ни умори от смях.

Не след дълго в кабинета влезе един много мършав човек с болнаво лице, цялото осеяно с пъпки и циреи; с огненочервени и много твърди като косми на банник коси; с праисторически, много изтрити дрехи; с червена и разнищена вратовръзка; с разцъфтели ботуши. В едната ръка държеше шапката си — един *claque*^[7] от годината, в която тази част от облеклото е била изнамерена, първородният от *клаковете*, без никакво съмнение. В другата си ръка носеше вързоп с папки — проспекти за подписки на луксозни книги. Папките бяха тъй овехтели, че от нечистотията едва личеше златната украса по подвързията им. Тоя образ на мизерията в костюм на почтен

човек направи тягостно впечатление на милостивата Хасинта, а още по-жалко ѝ стана, когато го видя да поздравява вежливо и свободно като човек, свикнал на обноски в обществото.

— Здравейте, господин Идо... Много се радвам да ви видя! — каза му Санта Крус с престорена сериозност. — Седнете; кажете какво ви носи насам?

— Позволете... Искате ли „Прочути жени“?

Хасинта и съпругът ѝ се спогледаха.

— Или „Жени от Библията“? — продължи Идо, показвайки папките. — Тъй като господин Санта Крус каза онзи ден у господин Пес, че желае да се запознае с изданията на барселонските издателства, които имам честта да представлявам... Искате ли „Прочути куртизанки“, „Религиозни преследвания“, „Синове на труда“, „Велики изобретения“, „Езически богове“?...

[1] Става дума за календари, донасяни от Южна Америка. — Б.пр. ↑

[2] От самия факт (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Лудост с треперене (лат.). — Б.пр. ↑

[4] По-правилно *mane, thecel, fares* (претеглено, преброено, разделено — лат.), пророческа заплаха, която тайнствена ръка написала на стената на залата, където цар Валтасар празнувал оказалия се впоследствие последен свой пир, когато Дарий прониквал във Вавилония („Книга на пророк Даниила“, глава V, Стария завет на Библията). — Б.пр. ↑

[5] Емилио Кастелар (1832–1899), испански политик, писател и оратор. — Б.пр. ↑

[6] Николас Салмерон (1837–1908), испански политик и философ, президент на Първата испанска република през 1873 г. — Б.пр. ↑

[7] Сгъваем цилиндър. — Б.пр. ↑

— Стига, стига; не споменавайте повече заглавия и не ми показвайте повече папки. Нали ви казах, че не обичам книги по абонамент. Пратките се губят и човек ще се побърка... Предпочитам да взема някое пълно издание. Но не бързам. Сигурно сте уморен от толкова тичане насам-натам. Искате ли да пийнете една чашка?

— Много благодаря. Никога не пия.

— Не? Пък онзи ден, когато се видяхме у Хоакин, той казваше, че сте малко пийнал... ще рече, малко развеселен...

— Простете, господин Санта Крус — възрази Идо засрамен. — Аз не се напивам, никога не се напивам. Но по някой път, без да знам как и защо, ме обхваща някаква възбуда и ставам един такъв нервен и сякаш изпускам искри... наелектризирам се. Виждате ли?... Вече съм така. Обърнете внимание, господин дон Хуан, и забележете как ми играе левият клепач и този мускул на ченето от същата страна. Виждате ли?... Представлението вече се захвана. Откровено казано, тъй не може да се живее. Лекарите ми казват да ям месо. Ям месо и ставам по-зле. Ето, вече съм като пружини на часовник... Ако ми позволите, ще се оттегля.

— Човече, не; починете си. Ще ви мине. Искате ли чаша вода?

Хасинта съжали, че Хуан не го пусна да си върви, защото мисълта, че тоя човек може да падне тук в гърчове и вдъхваше отвращение и страх. Тъй като Хуан настоя с чашата вода, съпругата му каза тихо: „Този нещастник е по-скоро гладен.“

— Я да видим, господин Идо — заяви дамата, — ще хапнете ли една пържолка?

Дон Хосе отговори мълчаливо с изражение на дълбока недоверчивост. Все по-странен изглеждаше погледът му и по-усилено трепкането на клепача и бузата му.

— Простете ми, госпожо... Тъй като ми се мае главата, не мога да си дам сметка за нищо. Вие казахте дали бих хапнал една...

— Една пържолка...

— Главата ми не може да прецени добре... Страдам от забравяне на имена и други неща. На кое казвате вие пържола? — добави той,

като вдигна ръка към настръхналите си коси, през които паметта му изтичаше, а влизаше електричество. — Случайно туй, което вие наричате... не знам как си, не е ли едно парче месо с дръжчица, която е от кост?

— Точно! Ще повикам да ви я донесат.

— Не се безпокойте, госпожо. Аз ще повикам.

— Да му донесат две — каза господарят, наслаждавайки се на мисълта, че ще види как яде един гладуващ.

Хасинта излезе и докато беше навън, Идо говореше за злата си участ.

— В тази страна, господин дон Хуанито, не се покровителствуват науките. Аз, който съм бил преподавател в основното училище, аз, който съм писал развлекателни произведения, днес трябва да се посвещавам на посредничество на издания, за да занеса комат хляб на децата си... Всички ми казват: „Ако се беше родил във Франция, сега щеше да имаш *хотел*...“

— Не ще и дума. Не виждате ли, че тука няма кой да чете, а малцината, които четат, нямат пари?...

— То се знае — казваше Идо час по час, като мятеше жадни погледи наоколо, за да види дали пристига пържолата.

Хасинта влезе с блюдо в ръка. След нея дойде Блас със същата масичка, на която беше обядвал господарят, с прибори, салфетка, хлебче, чаша и бутилка вино. Идо погледна тези неща с неприкрито изумление на недояждащ си човек и се разтресе в нервен смях, сигнал, че приближава стихията на онова състояние, което той наричаше електричество. Хасинта пак седна до съпруга си и гледаше полуизплашено-полужалостиво нещастния дон Хосе. Той остави на пода папките и клака, който никога не се сгъваше, и се нахвърли на пържолите като тигър... Покрай дъвченето от устата му излизаха в безпорядък думи и фрази: „Много благодаря... Откровено казано, би било липса на възпитание да откажа... Не съм гладен, разбира се... Обядвал съм здравата... ама как да откажа? Много благодаря.“

— Забелязвам нещо, драги ми Хосе — каза Санта Крус.

— Какво?

— Че вие не дъвчете това, което ядете.

— О! Вие държите ли да дъвча?

— Не, аз — не.

— То е, защото нямам кътници... Ям като пуйките. Разбира се...
тъй го смилам по-добре.

— А не пиете ли?

— Само половин чашка... Виното не ми понася, но много
благодаря, много благодаря... — и колкото повече ядеше, толкова
повече играеха клепачът и мускулът му, които сякаш вече окончателно
бяха обявили бунт. По ръцете и тялото му се забелязваха много резки
трепвания като от гъдел.

— Така, както го гледаш — каза Санта Крус, — има една от най-
хубавите жени в Мадрид.

Той направи знак на Хасинта, с който искаше да каже: „Потрай,
сега идва хубавото.“

— Наистина ли?

— Да. Той не я заслужава. Нали виждаш, че той е грозен сякаш
нарочно.

— Жена ми... Никанора... — измърмори Идо глухо вече на
последния залък. — Венера Медичи... атлазена плът...

— Така ми се иска да се запозная с тая прочута красавица!... —
увери Хуан.

Дон Хосе беше оставил в чинията само кокала. След това
изпусна една предълбока въздишка, сложи ръка на гърдите си и изрече
с дрезгав глас:

— Само външна красота... Белосан надгробен паметник...
Сърце, пълно с усойници.

Погледът му вдъхна такъв страх на Хасинта, че тя се опита със
знаци да каже на съпруга си да го отпрати. Ала Хуан, искайки да се
позабавлява още малко, заизмъчва безумието на този клет човек, за да
излезе той вън от себе си.

— Я да видим, драги дон Хосе, какво можете да кажете за
съпругата си, щом тя е светица?

— Светица, светица — повтори Идо с брада, опряна на гърдите,
и мятайки към Дофина поглед, който на друго лице би бил свиреп. —
Много добре, господине мой. А вие на какво се основавате, за да го
твърдите без доказателства?

— Хорската мълга го казва.

— Ама хорската мълга се лъже — изкрещя Идо, като проточи
шия и заръкомаха енергично. — Хорската мълга не знае какво тегли

човек.

— Ама успокойте се, клети човече — осмели се да изрече Хасинта. — Нас не ни засяга, че жена ви е такава.

— Не ви засяга... — отзова се Идо с трагична интонация на пътуващ актьор. — Вече знам, че тези неща не засягат никого освен мене, опозорения съпруг, мъжа, който умее да сложи честта над всичко останало.

— Ясно е, че засяга предимно него — каза Санта Крус, измъчвайки го още повече. — Ама пък мек характер има този господин Идо.

— И за да можете, госпожо — добави нещастникът, като погледна Хасинта така, че я накара да потрепери, — да прецените справедливото негодувание на един почтен човек, знайте, че моята съпруга е... бл-у-у-у-дница.

Той каза тези думи с потресаващо ридание, като стана от мястото си и протегна и двете си ръце, както правят обикновено оперните басове, когато изричат проклятие. Хасинта закри лицето си с ръце. Повече не можеше да понася това неприятно зрелище. Повика прислужника, за да съпроводи несретния посредник на литературни произведения. Ала Хуан, който желаше да се забавлява още, се мъчеше да го успокои.

— Седнете, господин дон Хосе, и не се възбуждайте толкова. Тези неща трябва да се понасят с търпение.

— С търпение, с търпение — възкликна Идо. В наелектризираното си състояние той винаги повтаряше последната фраза, която му се казваше, сякаш я дъвчеше, въпреки че нямаше кътници.

— Да, човече, няма друг начин, освен да се преглъщат тези хапове. Малко нагарчат, но в края на краищата, както се казва, човек свиква.

— Свиква. А честта, господин Санта Крус?...

И той пак забиваше брадичка в гърдите си, гледаше със скритите си в кухините очи и изведнъж примигваше като бикове, когато навеждат глава, за да нападнат. Брадавиците на шията му се наливаха с кръв така, че почти засенчваха червеното на вратовръзката. Приличаше на освирепял пуяк, възбуден от боя с друг пуяк.

— Честта — проговори Хуан. — Да. Честта е условно чувство...

Идо се приближи стъпка по стъпка до Санта Крус и го докосна много нежно по рамото, като закова в него очите си на изплашен пуяк. След една дълга пауза, през която Хасинта се долепи до съпруга си, сякаш за да го предпази от някакво нападение, нещастникът започна да говори — отначало много тихичко, пришепвайки, после повиши глас, докато най-сетне завърши гръмко:

— Ами ако вие откриете, че жена ви, Венера на Медичите, с атлазена плът, с лебедова шия, с очи като звезди... ако вие откриете, че туй божество, което обичате лудо, тая дама, която бе тъй чиста; ако вие откриете, повтарям, че тя не изпълнява задълженията си и отива на тайнствени срещи с един херцог, с един гранд на Испания, да, господине, със самия херцог еди-кой си?

— Човече, туй е много сериозно, ама много сериозно — увери Хуан, ставайки по-сериозен и от съдия. — Сигурен ли сте в това, което казвате?

— Дали съм сигурен?... Видях го, видях го.

Той произнесе това с потиснат глас, сякаш искаше да се разплаче.

— А вие, мили мой дон Хосе — каза Санта Крус, правейки се вече не на сериозен, а на потресен, — защо стоите, та не искате удовлетворение от херцога?

— Дуели... дуелчета за мен? — възрази Идо със сарказъм. — Туй е за глупаците. Тези неща се уреждат по друг начин.

И той наново започна тихичко, за да заключи с крясък:

— Аз ще раздам правосъдие, заклевам ви се... Надявам се пак да ги хвана *in fraganti*, *in fraganti*^[1], господин дон Хуан. Тогава ще се появят двата трупа, прободени от една-едничка шпага... Това е отмъщението, това е законът... от една-едничка шпага... И аз ще стоя най-хладнокръвен, сякаш нищо не се е случило. И ще мога да изляза на улиците, да показвам изцапаните си с кръвта на прелюбодейците ръце и да викам: „Научете се от мен, съпрузи, да браните вашата чест. Вижете тези справедливи ръце, вижете ги и ги целунете...“ И ще дойдат всички... всички, да целуват ръцете ми. И ще бъде едно такова целуване на ръце, защото има толкова, толкова много...

Като стигна до този градус на печалния си пристъп, за нещастния дон Идо вече нямаше спасение. Жестикულიраше наред стаята, сновеше насам-натам, заставаше пред съпрузите без никаква

проява на уважение, бързо се извърщаше на пета и притежаваше всички признаци на човек, напълно безотговорен за това, което върши и говори. Прислужникът стоеше на вратата и се смееше в очакване господарите да му заповядат да изхвърли това чучело на улицата. Най-сетне Хуан даде знак на Блас, а на жена си каза тихо: „Дай му няколко дуру.“ Бедният дон Хосе се остави да бъде отведен до вратата, без да каже и дума, нито да се сбогува. Блас сложи на главата му най-вехтия от всички клакове, в едната му ръка — омазаните папки, а в другата — двете дуру, които му даде за случая господарката, вратата се затвори и се чу тежката несигурна стъпка на наелектризирания човек по стълбите надолу.

— Мен това не ме забавлява — каза Хасинта. — Плаши ме. Горкият човек! Сигурно мизерията и недояждането са го направили такъв.

— Това е най-безобидното, което можеш да си представиш. Щом отидем у Хоакин, ние го закачаме да говори за прелюбодейката. Обхванала го е натрапчивата мисъл, че жена му му изневерява с един гранд на Испания. Иначе той е разсъдлив и много искрен във всичко, което казва. От какво ли произлиза това, боже мой? Както ти казваш — от недояждането. Този човек е бил също автор на романи и от описване на толкова прелюбодеяния и от ядене само на фасул, мозъкът му се е размекнал.

Не стана дума повече за лудия. Вечерта дойде Гилермина и Хасинта, която пазеше омазената картичка с адреса на Идо, я даде на приятелката си, та тя да му помогне в своите акции. Наистина семейството на посредника на книги („Мира ел Рио“ 12) заслужаваше някой да се интересува от него. Гилермина познаваше къщата и имаше в нея много протежета. След като я посети, тя описа най-патетично на малката си приятелка мизерията, която цареше в бърлогата на Идовци. Съпругата беше една нещастна жена, мъченица на труда и на изтощението от глад, скромна, осакатена, много грозна, с отчайващ външен вид. Идо печелеше малко, почти нищо. Семейството живееше от това, което печелеха големият син — словослагател, и дъщерята — девойка с хубава външност, която учеше за фризьорка.

Една сутрин, два дни след посещението на Идо, Блас извести, че в приемната бил онзи човек с четинестата коса. Искал да говори с

господарката, бил много кротък. Хасинта тръгна и още преди да стигне там, вече отваряше портмонето си.

— Госпожо — каза ѝ Идо, като взе това, което му се даваше. — Много съм благодарен за добрините ви, но уви, госпожата не знае, че аз съм гол... искам да кажа, че тези дрехи, които нося, се разпадат по тялото ми... И, разбира се, ако госпожата има някои стари панталони на дон Хуан.

— А, да... ще потърся. Елате пак.

— Защото госпожа доня Гилермина, която е тъй добра, ни подпомогна с талони за месо и хляб, а на Никанора даде едно одеяло, което ни дойде като божия благословия, защото в леглото се покривахме с моите и нейните дрехи върху чаршафите...

— Не се безпокойте, господин Саграрио, аз ще ви набавя някоя запазена дреха. Вие имате ръста на мъжа ми.

— И за моя голяма чест... Много благодаря, госпожо; но нека ми повярва госпожата, казвам ви го с ръка на сърцето — по-добре биха ми дошли детски дрехи, отколкото мъжки, защото за мен няма значение, че съм гол, само децата ми да са облечени. Аз имам само една риза, която Никанора, разбира се, ми пере в определени нощи, докато спя, за да си я облека сутринта... но то няма значение за мен. Нека децата ми да са топло облечени, а мен да ме поразии някоя пневмония.

— Аз нямам деца — каза дамата с такава мъка, с каквато той каза „нямам риза“.

Хасинта се учудваше колко разсъдлив беше посредникът на книги. Не забеляза у него никакъв признак от предишните странности.

— Госпожата няма деца... Много жалко! — възкликна Идо. — Бог не знае какво върши... А аз питам: щом госпожата няма деца, за кого са децата? Както казвам... тоя господин бог може да е колкото си иска мъдър, но аз няма да му простя някои неща.

Това се стори тъй остроумно на Хасинта, та тя помисли, че пред нея е първият философ на света и му даде още милостиня.

— Аз нямам деца — повтори тя, — но сега си спомням. Сестрите ми имат...

— Хиляди и хиляди благодарности, госпожо. Няколко топли дрешки като тия, дето онзи ден доня Гилермина раздаде на децата на моите съседи, няма да ни дойдат зле.

— Доня Гилермина е раздала на съседите, а на вас не?... А, не се безпокойте, аз хубаво ще ѝ се накарам.

Насърчен от това доказателство за благосклонност, Идо взе да става доверчив. Той се придвижи няколко стъпки навътре в приемната и като сниши глас, каза на господарката:

— Доня Гилермина раздаде няколко вълнени връхни дрешки, чорапи и други неща, ала на нас не ни се падна нищо. Най-доброто бе за децата на стрина Хоакина и за *Питусо*^[2], онуй момченце... не знае ли госпожата?, онуй хлапенце, което държи при себе си съседът ми Пепе Искиердо... един порядъчен човек, също толкоз несретен, колкото и аз. Не искам да му отнема предимството на *Питусо*. Разбирам, че най-доброто трябва да се падне на него като на роднина.

— Какво говорите, човече? За кого говорите? — рече Хасинта, подозирайки, че Идо се наелектризира. И наистина, стори ѝ се, че забелязва симптоми на трепкане на клепача.

— *Питусо* — продължи Идо, ставайки още по-доверчив и снишавайки още повече гласа си — е едно тригодишно момче, много хубаво, но от друга страна, дете на една Фортуната, развалена жена, госпожо, много развалена... Аз я видях един път, само един път. Хубавица, ама много луда. Моят съсед ми разправи всичко... Та, както казах, горкият *Питусо* е много хубав... подвижен е като живак и такъв палавник... Спечелил е цялата махала. Аз го обичам като моите деца. Господин Пепе го прибрал, не знам откъде си, защото майка му искала да го подхвърли.

Хасинта беше тъй зашеметена, сякаш някой я бе ударил по главата. Слушаше думите на Идо, без да успее да му зададе въпроси. Фортуната, *Питусо*... не е ли това някаква чудатост, странност, родена от мозъка на тоя романист?

— Ама дайте да видим... — каза господарката най-сетне, като почна да се съвзема. — Всичко това, дето ми разказвате, истина ли е или е ваша измишльотина?... Защото на мен ми казаха, че вие сте писали романи и поради това, че сте ги писали в недояждане, сте си изгубили ума.

— Аз се кълна на госпожата, че туй, което казах, е пресветата истина — възрази Идо, слагайки ръка на гърдите си. — Хосе Искиердо е сериозен човек. Не знам дали госпожата го познава. Имаше златарница на улица „Консепсион Херонима“, едно голямо

заведение... Специализирано в подаръци за домакини... Не зная дали там се роди *Питусо*; виж, това, което знам, разбира се, е, че е син на вашия съпруг, господин дон Хуанито де Санта Крус.

— Вие сте луд! — възкликна дамата в порив на гняв и мъка. — Вие сте шарлатанин!... Вървете си!

Тя го избута към вратата, като се оглеждаше на всички страни да не би в приемната или в коридорите да има някой, който да е чул тези нелепости. Нямаше никой. Дон Хосе се разсипа да се покланя; ала не се смути, че го нарекоха луд.

— Ако госпожата не ми вярва — ограничи се да каже той, — може да го научи от махалата.

Тогава Хасинта го задържа. Искаше той да говори още.

— Вие казвате, че тоя Хосе Искиердо... Ама аз не искам да знам нищо. Махайте се!

Идо беше прекрачил прага и Хасинта затвори изведнъж, тъкмо когато той отваряше уста, за да добави може би някоя интересна подробност към своите разкрития. Дамата понечи да го повика. Струваше ѝ се, че през дървото като през стъкло вижда трепкащия клепач на Идо и пуешкото му лице, което вече ѝ беше омразно. „Не, няма да отворя... — помисли си тя. — Той е змия... Какъв човек! Прави се на луд, за да го съжаляват и да му дават пари.“ Когато го чу да слиза по стълбите, отново усети желание за още обяснения. Точно в този момент по стълбите се зададоха Барбарита и Еступиня, натоварени с пакети — покупки. Хасинта ги видя през шпионката и избяга към вътрешността на къщата, уплашена, че ще познаят по лицето ѝ душевния смут, който бе предизвикал у нея оня проклет човек.

[1] На местопрестъплението. — Б.пр. ↑

[2] Питусо — бебко, хлапе (исп.). — Б.пр. ↑

Как само се чувствуваше този ден, горкичката! Не разбираше какво ѝ говорят, нито виждаше, нито чуваше нещо. Това беше почти физическа слепота и глухота. Змията, която се беше навила вътре в нея, от гърдите до мозъка ѝ, изяждаше всичките ѝ мисли и усещания и почти задушаваше вътрешния и живот. Искаше ѝ се да заплаче, но какво щеше да каже фамилията, като я види потънала в сълзи? Ще трябва да обяснява повода... Не ѝ липсваха силните и преходни реакции на всяка мъка, а когато дойдеше приливът на успокоение, чувствуваше кратко облекчение. Не, всичко беше измама, оня човек беше луд... Той е автор на некадърни романи и като не може вече да ги пише за читателите, опитва се да внесе в реалния живот плодовете на болното си от туберкулоза въображение. Да, да, да! Не може да бъде друго освен охтика на фантазията. Само в лошите романи се срещат тия изненадващи деца, които се появяват, когато трябва да се усложни сюжетът. Но ако разкритото от него можеше да бъде измислица, то можеше и да не е, и ето ти край на облекчението. Тогава змията вместо да се развие, още повече стягаше здравите си пръстени.

Този ден — дяволът си няма работа — Хуан беше много по-зле с хремата. Болният беше по-отегчителен и предвзет, отколкото можеше да си представи човек. Настояваше жена му да не се отделя от него и забелязвайки у нея някаква тъга, която ѝ беше несвойствена, казваше сопнато: „Ама какво ти е, какво ти е, мила? Няма що, доволен съм... Аз съм се разкашкарал тук като тесто, отегчен и в каинови мъки, а ти ми идваш сега с лице на съдия. Засмей се, за бога!“ А Хасинта беше толкова добра, че накрая правеше усилия да изглежда доволна. Дофина нямаше търпение да понася несгодите на една обикновена хрема и се отчайваше, когато започнеше една от ония броеници от кихания, които сякаш нямат край. Той упорито се мъчеше да избистри главата си и да се отърве от досадната слуз, като се секнеше гръмко и яростно.

— Имай търпение, синко — казваше майка му. — Ако беше някоя сериозна болест, какво щеше да правиш?

— Ами щях да се гръмна, мамо. Аз не мога да понасям това. Колкото повече се секна, толкова повече ми натежава главата. Омръзна

ми да пия води. По дяволите тия води! Не искам повече буламачи. Стомахът ми стана на локва. А искате да имам търпение! Всеки ден имам търпение. Утре хуквам по улиците.

— Остава да те пуснем!

— Поне се смейте, разкажете ми нещо, разсейте ме. Хасинта, седни до мене. Погледни ме.

— Нали те гледам. Много си хубавичък с тая кърпа на главата, с червения си нос, с очите като домати...

— По-добре се подигравай. Тъй по обичам... Все ще ти предам настинката си. Не, не искам вече карамели. С твоите карамели направи тялото ми на сладкарница. Мамо?

— Какво?

— Ще бъда ли здрав утре? За бога, имайте милост към мене, направете поносим живота ми. Изтезвам се. Потенето ме уморява. Разсъблека ли се, кашлям; облека ли се, къпя се в пот... Мамо, Хасинта, разсмейте ме; доведете ми Еступиня да се посмея малко с него.

Като остана отново сама със съпруга си, Хасинта се върна към мислите си. Тя го погледна иззад креслото, в което беше седнал. „Ах, как си ме измамил!...“ Защото започваше да вярва, че лудият беше казал истини. Безпогрешният усет на сърцето ѝ подсказваше, че неприятната история с Питусо беше вярна. Има неща, които са неотвратимо верни, особено ако са лоши. Изведнъж горкичката съпруга бе обзета от свирепост, подобна на яростта на гълъбите, когато почнат да се бият. Виждайки съвсем близо до себе си главата на съпруга си, тя усети желание да го дръпне за косата, която се подаваше помежду гънките на копринената кърпа. „Побесняла съм — помисли си Хасинта, стискайки хубавите си зъби, — че е скрил от мен толкова сериозно нещо... Да има дете и да го изостави...“ Изведнъж всичко ѝ се видя черно. Сякаш я обземаха гърчове. Оня непознат и тайнствен *Питусо*, онова творение на съпруга ѝ, без да бъде, както се полага, и нейно творение, беше истинската змия, която се навиваше вътре в нея... „Но какво е виновно горкото дете?... — помисли тя, в миг преобразявайки се от благочестие. — Този, този измамник...“ Гледаше главата му и как ѝ се искаше да му отскубне цял кичур коса, да го удари веднъж... Кой казва веднъж?... Два, три, четири пъти, та да се научи да не мами хората.

— Ама, жена, какво правиш там зад мене? — промърмори той, без да обръща глава. — Казвам ти, че днес сякаш си оглупяла. Ела тук, мила.

— Какво искаш?

— Мило мое момиче, направи ми една малка услуга.

От тази нежност цялата ярост на Хасинта се изпари заедно с желанието да го цапардоса. Тя стисна, зъби, заобиколи го и застана пред него.

— Бъди тъй добричка да ми сложиш второ одеяло. Мисля, че малко съм се простудил.

Хасинта отиде да търси одеяло. По пътя си казваше: „В Севиля той ми разказа, че се опитал да ѝ помогне. Поискал да я види и не можал. Мама се помина; изтече време; не узнал повече нищо... Както е истина, че бог ми е отец, така и аз трябва да разбера колко истина има в това и ако... (тя се задавяше, като стигнеше до това), ако е вярно, че децата, които не му раждам аз, му ражда друга...“

Като му слагаше одеялото, тя рече:

— Покрий се добре, подлецо.

И на Хуанито не му убягна сериозността, с която го произнесе. Не след дълго той отново възприе галения тон:

— Хасинтиля, скъпо мое момиче, ангел мой, ела тук. Вече не обръщаш внимание на непристойното си съпругенце.

— Радвам се, че се познаваш. Какво искаш?

— Да ме обичаш и да ме глезиш много. Аз съм такъв. Признавам, че съм непоносим. Слушай, донеси ми подсладена вода... хладичка, нали? Жаден съм.

Като му даде вода, Хасинта пипна челото и ръцете му.

— Мислиш ли, че имам температура?

— На печено пиле. Имаш само сприхавост. По-лош си и от децата.

— Слушай, миличка, агънце, когато дойде „*Ла Кореспонденция*“, ще ми я прочетеш. Искане ми се да разбера как се развива Салмерон. После ще ми прочетеш „*Ла Епока*“. Колко си добра! Гледам те и не вярвам, че имам за жена серафим като теб. И че никой не може да ми отнеме тази печалба... Какво щеше да стане с мен без теб... болен, пребит!...

— И то каква болест! Да, щом се оплакваш, няма да остане...

Доня Барбара влезе, като каза авторитетно:

— В леглото, дете, в леглото. Вече е нощ и ще се простудиш в креслото.

— Добре, мамо, отивам в леглото. Нали не мога да гъкна, само се подчинявам на тиранката си... По-нисък съм и от тревата. Блас, Блас... ама къде изчезна този проклет човек?

Пресвета Дево, колко се бориха, за да го сложат да легне. За тяхно щастие те го вземаха на шега.

— Хасинта, сложи ми една копринена кърпа на гърлото... Мила, не стягай толкова, че ще ме удушиш... Остави, остави, ти не умееш. Мамо, ти ми сложи кърпата... Не, махнете ми я; нито една от двете не знае да връзва кърпа. Ама що за схванати хора!

Минава известно време.

— Мамо, дойде ли „*Ла Кореспонденция*“?

— Не, синко. Не се откривай. Скрий тия ръце. Хасинта, покрий му ръцете.

— Добре, добре, вече са скрити. Да ги скрия ли още? Искате да се задуша! Сложили сте ми цял сандък отгоре! Хасинта, махни това, че тежестта ме смазва... Но, мила, не толкова, изтегли по-нагоре пухения юрган... тилът ми е леден. Мамо, казвам ви, че вършите всичко неохотно. Тъй никога няма да оздравея. А сега отивате да вечеряте. И сам ли ще остана с Блас?

— Не, глупчо, Хасинта ще вечеря тука с тебе.

Докато жена му вечеряше, той нито за момент не престана да й досажда:

— Ти не се храниш, ти нямаш апетит; с теб става нещо, ти криеш нещо... Мене ти няма да ме заблудиш. Откровено казано, човек никога не може да бъде спокоен... като все мисли дали няма да се разболееш. Ами трябва да се храниш, направи едно усилие... За да ме накараш да страдам ли не ядеш?... Ела тук, глупавичката ми, сложи главичката си тука. Че аз не се сърдя, че аз те обичам повече от живота си, още сега бих подписал договор за доживотна хрема, за да те видя доволна... Дай ми малко от тая калвила^[1]... Много е хубава! Нека да ти посмуча пръста...

Пристигнаха домашните приятели, които имаха навик да идват понякога вечер.

— Мамо, в името на Христа, не ми довеждай тук Апариси... Сега го избива на *очевидно... очевидно* отгоре, *очевидно* отдолу. Ако ми го доведеш, ще го изгоня с ритници.

— Хайде, не говори глупости. Може да влезе да те поздрави, ала веднага ще излезе. Кой влезе сега?... А! Струва ми се, че е Гилермина.

— И нея не искам да виждам. Ще ми дотегне с нейното здание. Ама че щуротия! Тая жена е луда. Снощи страшно ми досади с това, че успяла да измъкне дъски от *шест* реала по трийсет и осем всяка, а *гредите от стъпка и четвърт* — по шестнайсет реала стъпката. Забърка ми един такъв миш-маш от стъпки, че ми стъпка главата. Не ми я вкарвайте тука. Не ме интересува по колко вървят недопечените тухли и черчеветата... Мамо, застани на пост и тук да не влиза друг освен Еступиня. Нека дойде Пласидо, та да ми разправи за славното време, когато ходел на черния вход на Хил Имон да прави контрабанда и в криптата на „Сан Хинес“ да си разкървавява плътта с бич... Нека дойде, та да му река: „Дърдорко, дай си лапата.“

— Ама че си досаден! Нали знаеш, че бедният Пласидо си ляга между девет и десет. Трябва да е на крак в пет заранта, тъй като ходи да буди клисаря на „Сан Хинес“, който спи много тежко.

— И защото клисарят на „Сан Хинес“ е поспаливец, трябва аз да страдам? Да дойде Еступиня и да ми прави компания. Той е едничкият човек, който ме развлича.

— Синко, за бога, скрий тия ръце.

— Няма пък! Ако не дойде Росини, няма да ги скрия и ще се отвия целият.

Идваше Пласидо и му разказваше хиляди забавни неща, които, съжалявам, че не мога да възпроизведа тук. Понеже Хуан не се задоволяваше с това, искаше да се забавлява за негова сметка и като си спомнеше оня случай от живота на Еступиня, който му бяха разказали, настояваше:

— Пласидо, я разправи ни за това как си коленичил пред нощния пазач, като си мислел, че е предсмъртното причастие...

Като чуеше това, добродушният и словоохотлив старец се разстройваше. Отговаряше стеснително и отказваше с мънкане.

— Кой ти е разправил тая измислица?

Ненадейно Хуан изтърсваше:

— Ами я кажи, Пласидо, ти никога ли не си имал годеница?

— Гледай го, гледай го този Хуанито — казваше Еступиня, като ставаше да си върви, — днес му се приискала комедия.

Барбарита, която много ценеше своя добър приятел, се държеше настрана от тези шеги, които ѝ досаждаха.

— Синко, не ставай такъв досаден... пусни Пласидо да си върви. Ти понеже си спиш чак до единайсет на обед, не се сещаш за оня, който става рано.

Междувременно Хасинта беше излязла за малко от спалнята. В приемната тя видя няколко души — Каса-Муньос, Рамон Вилуендас, дон Валериано Руис-Очоа и още някои — да говорят за политика с такова стреснато изражение, че по-скоро приличаха на заговорници. В будоара на Барбарита, в обичайния ѝ тъгъл видя Гилермина да плете чорап от груба прежда. Насаме с нея тя ѝ изложи плана си за следната сутрин. Щяха да отидат заедно на улица „Мира ел Рио“, защото Хасинта бе особено заинтересована да помогне на семейството на оня наивник, който прави абонаменти.

— После ще ви разправам, имаме да си говорим много.

Двете си шушукаха четвърт час, докато видяха да се задава Барбарита.

— Дъще, за бога, иди там. Откога те вика. Не се отделяй от него. Към Хуанито трябва да се отнасяме като към децата.

— Ама, жена, излизаш и ме оставяш така... И туй ми било душа! — кресна Дофина, когато видя съпругата си да влиза. — Ей че начин да се гледа болен! Никакъв... все едно, че съм куче.

— Мили мой, нали те оставих с Пласидо и майка ти... Прости ми, вече съм тук.

Хасинта изглеждаше весела, бог знае защо... Наведе се над леглото и започна да глези съпруга си, както би могла да прави това с едно тригодишно дете.

— Ах, какво дяволито ми е станало това дете!... Ще го напляскам... На — това за мама, това за тати, а това, голямото... за роднините...

— Сладурана!

— Та ти изобщо не ме обичаш.

— Хайде, подлизурке... ти не ме обичаш изобщо.

— Изобщо!

— Колко ме обичаш?

— Толкова.

— Малко е.

— Ами оттук до „Кибела“^[2]... не, до небето... Доволен ли си?

— Дя.

Хасинта застана сериозна.

— Оправи ми тази възглавница.

— Така ли?

— Не, по-високо.

— Добре ли е?

— Не, по-ниско... Великолепно! А сега ме почеша тук по плешката.

— Тук ли?

— По-надолце... По-нагорце... Там... силно... Ах, мило мое момиче, ти си безкрайно блаженство... Какво щастие е, че те притежавам...

— Когато си болен, ми казваш тия неща... Но ще ми платиш за всичко наведнъж.

— Да, аз съм негодник... Набий ме.

— На, на.

— Ухапи ме.

— Наистина ще те ухапя и ще си откъсна една мръвка.

— Ох, ох! Не толкова, по дяволите. Ако ни види някой...

— Ще си помисли, че съвсем сме оглупели — забеляза Хасинта, като се смееше някак меланхолично.

— Тези глупости не са за пред никого...

— Ще затвориш ли очи? Заспивай... нани...

— Туйто, искаш да заспя, за да хукнеш да навиваш тая маниачка Гилермина. Ти си виновна тя да се побърка напълно, защото я подклаждаш за зданието. Вече жадуваш да затворя очи, за да излезеш. Повече обичаш да си бъбриш, отколкото да стоиш при мене. Знаеш ли какво ще ти кажа? Че ако заспя, ти трябва да стоиш тук на пост, да гледаш да не се отвия.

— Добре, човече, добре. Ще стоя.

Той се унесе, ала веднага отвори очи и първото, което видя, бяха очите на Хасинта, впити в него с любящо внимание. Когато заспа наистина, часовият напусна поста си, за да изтича при Гилермина, с която ѝ предстоеше един много интересен разговор.

-
- [1] Вид испанска напитка от ябълка. — Б.пр. ↑
- [2] Мадридски площад с фонтан и скулптурен ансамбъл, изобразяващ Кибела („Велика майка на боговете“). — Б.пр. ↑

IX. ЕДНО ПОСЕЩЕНИЕ В НИЗИНИТЕ

1

На следния ден Хуан беше горе-долу в същото състояние. Сутринта, докато Барбарита и Пласидо обикаляха от магазин в магазин, отдадени на насладата от покупките в навечерието на Коледа, Хасинта излезе заедно с Гилермина. Беше оставила съпруга си с Вилялонга, след като му бе подхвърлила, че уж отива във „Вирхен де ла Палома“ да чуе една литургия, както е обещала. Облеклото на двете дами беше тъй различно, че приличаха на господарка и слугиня. Хасинта си бе сложила палто или пардесю с цвят на стафида, а Гилермина носеше обичайния си прескромелен костюм.

Хасинта вървеше тъй замислена, че глъчката на улица „Толедо“ не можа да я отвлече от вгълбеността в собствения ѝ вътрешен свят. Наполовина скованите сергии по целия тротоар, започващи от колонадата на „Сан Исидоро“, дреболиите, дайретата, евтиният фаянс, дантелите, медните съдове от Алкарас^[1] и хилядите вехтории, които бяха изложени в тия ниши от зле заковани дъски и от още по-зле опънати платнища, минаваха пред погледа ѝ, без тя да ги забелязва в същност. Възприемаше само мъглявите силуети на различни предмети, които вървяха край нея, докато тя сякаш стоеше на едно място, и живописният път се плъзгаше пред очите ѝ като завеса. Върху тая завеса имаше гроздове фурми, окачени на върлини; бели дантели, които падаха на вълни от дълги прътове като ластари на пълзящо растение; купища от смачкани презрели смокини; халва на късове като дялани камъни, които сякаш бяха донесени току-що от някоя кариера; маслини в разсъхнали се бурета; една жена, наместила се на стол пред някакъв кафез, показваше две дресирани птички; после — купища златни плодове, портокали в кошници или струпани в канавката. Улицата бе станала непроходима и изпречваше като безброй препятствия пред краката на забързаната тълпа купища от делви и съдини, а паветата трепереха от минаващите коли и сякаш хората и

гърнетата танцуваха. Мъже, с низи от навързани разноцветни кърпи, се изпречваха на минувача, сякаш го примамваха както тореадор мами бика. Пискливи жени пронизваха слуха с настойчивите си подвиквания, като досаждаха на зяпачите и ги поставяха пред избора да купят или да умрат. Хасинта виждаше топовете раздиплени на вълни платове покрай всички стени — сини, червени и зелени перкали, проснати от врата до врата, и замаяният ѝ поглед преувеличаваше извивките на това писмо от парцали. Висяха, прикрепени с карфици, забрадки с ярки елементарни цветове, които се харесват на диваците. Блестеше оранжевото, скърцащо като несмазани оси; естественият цинобър, който сякаш боде очите; карминът, който киселее като оцет; кобалтът, който внушава мисли за отравяне; зеленото като корем на гушер и това липовожълто, в което има някаква поезия, примесена с охтика като в „Травиата“. Входовете на магазините, отворени сред толкова парцали, позволяваха да се види вътрешността им, тъй пъстра, както отвън, и продавачите които, облакътени на тезгяха, или мереха платове, или бъбреха. Някои размахваха ръце, сякаш плуваха в море от кърпи. Чувството на тези продавачи за живопис се проявяваше във всичко. Ако имаше някоя колона в магазина, обличаха я с червени, черни и бели корсети, а с долните фусты правеха остроумни декоративни съчетания.

Хасинта среща различни много префърцунени хора. Бяха манекените, облечени като жени — с чудовищни *подплънки*, или като мъже — с вълнени костюми. След това забеляза шапки, много шапки, накацали подредени на закачалките по дължината на цяла къща; жакети, разперени с пръчка, кожуси и други дрехи, които имаха нещо, да, нещо от човешки същества без крака и глава. Накрая Хасинта не гледаше вече нищо, вгледа се само в едни жълти, съвсем жълти мъже, които, окачени на бесилки, се люлееха под напора на вятъра. Това бяха комплекти от бархетен панталон и риза, зашити един за друг, които на пръв поглед приличаха на същества от сяра. Имаше и яркочервени. Червеното изобилствуваше в изложените стоки толкова много, че те напомняха за народ, чиято религия е кръвта. Червени платове, червени сбруи, червени гerdани и оглавници с арабски пискюли. Вратите на кръчмите — също с цвят на кръв. И не бяха една и две. Хасинта се плашеше, като ги виждаше толкова много, а Гилермина възкликна:

— Какво падение! На всяка крачка — кръчма. Оттук излизат всички престъпления.

Когато се озова близо до целта на своето пътуване, Хасинта насочваше вниманието си изключително към децата, които срещаше. Госпожа Санта Крус се смайваше, че има толкова много майки из тия квартали, понеже на всяка крачка срещаше някоя с рожба на ръце, много добре подслонена под шала. Всички тия бъдещи граждани подаваха само главата си над майчиното рамо. Някои бяха обърнати назад, показвайки кръглите си личица в кръжилото на шапчиците и живите си очички, когато се смееха на минувачите. Други бяха с разстроени лица, като хора, които са разочаровани още в началото на човешкия живот. Също така Хасинта видя не едно, а цели три деца на път за гробището. Представяше си ги много спокойни и с въсьчен цвят, легнали в ковчежета, които някакви чичковци носеха на рамо, както се носи чифте.

— Тук е — каза Гилермина, след като повървяха малко по улица „Бастеро“ и свиха зад един ъгъл.

Не след дълго те се озоваха в едно правоъгълно патио. Хасинта погледна нагоре и видя два реда външни коридори със зидани парапети и дървени колони, боядисани в охра, много проснато пране, много жълти долни фусти, много руна, сложени да съхнат, и чу жужене като рояк. В патиото, павирано само тук-там, но повечето голо, постлано с пръст, имаше деца от единия и другия пол на различна възраст: една дангалачка, на главата с червена забрадка, цялата в дупки или с *отверстия*, както би казал Апариси; друго с бяла забрадка, а трето — с непокрити рошави коси. То носеше пантофки от кожени изрезки, а другото — фини ботинки с бели, ала вече измачкани кончови и с изкривени токове. Децата бяха най-различни. Имаше такива, които ходят на училище с чанти, имаше боси палавници, които още само играят. Малко се различаваха по облеклото, а още по-малко по говора, който беше груб и с диалектни извивки.

— Момче-е-е... *глей тоа*... Ще ти разбия мутрата... да знаа-а-еш...

— Виждаш ли тая фанфаронка? — каза Гилермина на своята приятелка. — Тя е една от дъщерите на Идо... Тая, тая, дето подскача като скакалец... Ей, момиче!... Не чуват... Елате тука.

Всички деца, момчета и момичета, се втренчиха в двете госпожи, мълчейки полуподигравателно-полупочтително, без да се решат да се приближат. Приближаваха малко по малко шест или осем сивокафяви гълъба с преливащи се отблясъци по шиите, много хубави и охранени. Вървяха много доверчиво, поклащайки тела като кокетки, кълвейки по земята каквото намерят, и бяха тъй кротки, че дойдоха, без да се уплашат, съвсем близо до госпожите. Изведнъж хвъркнаха и кацнаха на покрива. От някои врати жени изнасяха столове и маси и рогозки за проветряване. От други излизаше нещо като облак дим — беше прахоляк от метене. Някои обитателки решеха черните си мазни плитки или русите си дълги коси и бяха метнали цялата тая растителност върху лицето си като було. Други излизаха, влачейки подпетени обувки по очукания калдаръм, и като видеха пришълките, изтичваха в бърлогите си, за да викнат други съседки, и новината се разнасяше, а през решетестите прозорци се подаваха сресани или полусресани глави.

— Ей, дечица, елате тука! — повтори Гилермина.

И те запристъпваха в редици, като пред атака. Някои порешителни, с ръце отзад, поглеждаха двете дами най-нахално. Ала едно момче, което несъмнено имаше кавалерски наклонности, свали от главата си някаква дрипа, която играеше ролята на шапка, и ги попита кого търсят.

— Ти на господин Идо ли си?

Хлапакът отвърна, че не е и веднага от групата се отдели момичето с дългите мотовилки, с чорлавите коси и с обучащата от изрезки, разбутвайки с лакти всички останали момчета и момичета, които вече се скупчваха около дамите.

— Горе ли е баща ви?

Малката отговори, че е там, и от този момент се превърна в пазителка на обществения ред. Не пускаше никого да се приближи; искаше всички хъшлаци да се разотидат и само тя да заведе двете дами до горе.

— Ама че досадни, ама че нахални!... Искат да си пъхат носа във всичко... Назад, обесници, назад... Махайте се отпреде ни, сторете път!

Мечтата ѝ беше да върви отпред. Би желала да има едно звънче, за да звъни по тия коридори, та всички да научат какви гости идват в

къщата им.

— Момиче, не е необходимо да ни придружаваш — каза Гилермина, която не обичаше някой да се блъска толкова за нея, — стига ни да знаем, че са в къщи.

Ала дългокраката не вземаше от дума. На първото стъпало на стълбата беше седнала една жена с кошница, която продаваше попреминали смокини, и дългораната за малко не стъпи с обувката си от изрезки право върху главата ѝ. И то само защото жената не се отдръпна на минутата, за да стори път...

— Виж ти къде си се плоснала, вещице!... Изчезвай или ще те разпердушия с един ритник...

Те се качиха, но на Хасинта все още ѝ се искаше да разгледа добре всички хлапета, които оставаха в патиото. Някъде в дъното тя беше съгледала две момченца и едно момиченце. Едно от тях беше русо и около тригодишно. Децата си играеха с глина — най-евтината позната играчка. Месеха я, за да правят питки колкото *големи пари*. Момиченцето, което беше по-голямо, бе построило малка пещ с парчета от тухли, а вдясно от нея имаше един куп хлябове, кифли и питки — всичко все от същото тесто, което тъй много изобилствуваше там. Госпожа Санта Крус разгледа отдалеч тази група. Дали някое от тях? Сърцето ѝ подскачаше и тя не се решаваше да попита дългокраката. На последното стъпало на стълбата те срещнаха друго препятствие — две момиченца и три малчуганчета, едно от които в пелени, препречваха пътя. Момичетата си играеха с фин пясък за търкане на съдове. Сукалчето, повито, с извадени крачета и ръчички, бе оставено на земята и ревеше, без някой да му обръща внимание. Двете момиченца бяха разстлали пясъка и тук-там бяха поставили различни пръчици с връвчици и парцалчета. Това наподобяваше простора за пране в манастира „Инхуриас“.

— Каква паплач, господи! — възкликна дангалачката с негодувание на пазителка на общественото приличие, но това не даде ефект.

— Внимавайте къде ще застанете... Изчезвайте, изчезвайте!... А ти, *въшко*, прибери братчето си, че ще го смачкаме.

Тези нападки на един тъй ревностен авторитет бяха чути с най-нахално пренебрежение. Едно от сополанчетата тътреше коремче по пода, измъкнало четирите си лапички; другото вземаше пясък в шепа и

миеше лицето си с него, много логично действие, тъй като пясъкът представляваше явно вода.

— Хайде, деца, махнете се от пътя — каза Гилермина, докато дангалачката разтуряше с крак простора за пране, крещейки:

— Безобразници, нямате ли къде другаде да играете? Ама че сган... — и се втурна напред, решена да разпердушини всяко препятствие, което се изпречи на пътя им.

Момиченцата грабнаха сополанчетата, както биха грабнали кукли, и слагайки ги на хълбок, полетяха по коридорите.

— Хайде — каза Гилермина на водачката си, — не им се карай толкова, че и тебе си те бива...

[1] Селище в Испания. — Б.пр. ↑

Тръгнаха по коридора и на всяка крачка — някаква пречка. Било мангал, който се разпалваше с железен кюнец върху жаравата, за да тегли; било купчина овчи кожи или рогозчици; я някоя кошница с дрехи; я някоя делва с вода. От всички отворени врати и прозорчета изскачаха гласове — караници или весела глъч. Виждаха се кухните с гърне върху жаравата, с корито за пране до вратата, а някъде в предната част на тясното жилище — и насъщният скрин със своята мушама, маслена лампа със зелен абажур, а на стената — нещо като олтарче от различни щампи, някоя семейна хромолитография, изрезки от проспекти или сатирични вестници и много снимки. Минаха край жилище, което беше и обуцарска работилница, и ударите на чукчетата по подметките заедно с тананиканията на обуцарите вдигаха дяволска шумотевица. По-нататък се чуваше неравномерното тракане на шевна машина, а навсякъде по прозорците се лепяха лица на любопитни жени. Тук се мерне болен, проснат на мизерния креват, там — семейство, което се кара високо. Някои от обитателите познаваха доня Гилермина и на места я поздравяваха. Другаде елегантната външност на Хасинта предизвикваше възхищение. Малко по-нататък се размениха хапливи и непочтителни забележки между две врати.

— Лельо Марина, видяхте ли я, носи цял диван на трътката си? Ха-ха-ха...

Гилермина спря, като погледна приятелката си:

— Не можеш да си представиш омразата, която изпитват тези хора към възглавничките. И при това показват едно... как да кажа, повисоко естетическо чувство от тия мързеливи французи, които измислят сума ти ненужни и глупави допълнения. Но тия подигравки на мен не ми минават.

Хасинта беше малко засрамена, но също се смееше. Гилермина отстъпи две крачки назад, като каза:

— Ей, госпожи, всяка да си гледа работата, и оставете на мира оня, който не ви закача.

После се спря до една от вратите и почука по нея с кокалчетата на пръстите си.

— Леля Севериана я няма — каза една от обитателките. — Искате ли госпожата да остави поръчка?

— Не, ще я видя друг път.

След като обходиха двете страни на главния коридор, проникнаха в нещо като тунел, в който също имаше номерирани врати; изкачиха около шест стъпала, предвождани неизменно от дангалачката, и се намериха в коридор над друго патио, много по-грозно, мръсно и тъжно от предишното. Сравнено с това, първото патио имаше нещо аристократично и можеше да мине за странноприемница за *знатни* фамилии. Между едното и другото патио, които принадлежаха на един и същ собственик и затова бяха свързани; имаше цяло социално стъпало, отразяващо дистанцията между тъй наречените *слоеве*. Жилищата на втория *слой* бяха по-тесни и мизерни от тези на първия; мазилката падаше на парчета и резките, оставени с пирон по стените, сякаш бяха направени с повече злоба; драсканиците с молив по някои врати — по-глупави и просташки, дъските — по-изтрити и мръсни; въздухът — по-развален; парата, която излизаше през врати и прозорци — по-гъста и отвратителна. Хасинта, която надничаше в някои домове по коридора, не беше виждала по-мрачни и вонящи жилища.

— Какво, страх ли те е, момичето ми? — попита я Гилермина. — Ами какво си мислеше ти, че това е театър „Реал“ или къщата на Фернан Нунес^[1]? Кураж! За да дойдеш тук, се изискват две неща — човеколюбие и здрав стомах.

Хвърляйки поглед към покрива, съпругата на Дофина видя на върха му нещо като сергия, в която се сушаха много кожи, черва и карантия. Оттам, носена от вятъра, идваше неприятна миризма. По неравните покриви се разхождаха котки със свиреп вид — слаби, с ъгловати челюсти, сънливи очи и настръхнала козина. Други пък слизаха в коридорите и се протягаха на слънце, но бяха диви котки, които живееха и даже се развъждаха горе, хранейки се с плъховете от сушилните.

Покрай двете дами минаха дрипави фигури — слепци, които почукваха с тояжки по пода; бяха и недъгави, носеха шапки от козина и войнишки панталони; имаха ужасни лица. Хасинта се притискаше до стената, за да стори път. Срещаха жени с кърпи на главата и сивокафяви шалове; те закриваха уста с ръка, обвита в диплоа от шала. Приличаха на арабки-мавърки — не се виждаше друго от лицата им

освен едно око и част от носа. Някои бяха привлекателни, ала повечето бяха слаби, бледи, шкембести и преждевременно състарени.

През отворените прозорчета заедно с миризмата на *фританга*^[2] се промъкваше и скучната атмосфера на тези домове, долавяха се разговори с диалектно произношение със селяшко провлачване на крайните срички. Този начин на говорене у народа се е появил и в Мадрид от смесването между андалуския акцент, дошъл на мода от войниците, и арагонския акцент, който усвояват всички, които искат да си придадат мъжествен вид.

Ново препятствие — група деца пресече пътя им. Като ги видяха, Хасинта, а даже и Гилермина, въпреки че бе свикнала да вижда странни неща, останаха изумени и щяха да се изплашат от видяното, ако смеховете на децата не разпръснаха всякакво ужасяващо впечатление. Беше една банда диваци, съставена от двама дангалаци на около десет-дванадесет години, едно по-малко момиче и други двама *хлапаци*, чиято възраст и пол не можеше да се разбере: лицата и ръцете на всички бяха покрити с черни петна, навярно от вакса или японски лак, от най-силния. Един беше нарисувал резки по лицето си; друг — очила; трети — мустаци, вежди и бакенбарди, ала толкова несръчно, че цялото му лице сякаш бе въргялно в мастилена утайка. Малчуганите като че ли не принадлежаха на човешкия род, а с туй проклето чернило, разтрито и размазано по лицето и ръцете, наподобяваха маймуни, дяволчета или адски изчадия.

— Проклети да сте!... — кресна дангалачката, когато видя онези ужасни лица. — Ама как сте се нагласили тъй, безобразници, нахалници, прасета, шопари!...

— В името на отца... — възкликна Гилермина, като се прекръсти — Ама видя ли?...

Децата наблюдаваха дамите онемели и с голямо вълнение, наслаждавайки се вътрешно на изненадата и ужаса, който със своите странни изражения предизвикаха у тях тъй префърцунени господарки. Едно от малките се опита да тури ръка на палтото на Хасинта, ала дангалачката се разписка:

— Махайте се, обесници, прасета, гадина... ще изцапате дамите с тия ръчища!

— Благословени господи! Приличат на канибали... Не ни докосвайте... Вие не сте виновни, а майките ви, че ви позволяват

това... И ако не се лъжа, тези двамата дангалаци са твоите братя, момиче.

Двамата споменати се засмяха, показвайки бели като мляко зъби и по-червени от черешни устни сред чернилката на лицата и заклатиха утвърдително дивашките си глави. Започваха да се чувствуват засрамени и не знаеха накъде да хванат. В същия миг от най-близката врата излезе някакво женище и като сграбчи едно от изпоцапаните момичета, вдигна фустите му и започна тъй да го налага по задните части, че плющенето се чуваше чак в предния двор. Не закъсна да се появи и друга разярена майка, която по-скоро приличаше на вълчица, отколкото на жена, и подхвана друг „сенегалец“ с безредни плесници, без да се страхува, че и тя ще се изцапа. „Хубостници, мърльовци, как сте се докарали.“ И начаса заизлизаха сърдитите майки. И стана една... Скоро по ваксата се затъркаляха сълзи, плач, който веднага ставаше черен. „Ще те убия, негоднико такъв, разбойнико...“ „Това са проклетите лакове, дето използва леля Никанора. Ама господи, боже мой, лельо Никанора, защо оставяте децата да...?“

Една от жените, които вдигаха най-много врява, млъкна, щом забеляза двете дами. Беше госпожа Идо дел Саграрио. Тя вече имаше по лицето си големи сенки и петна от същата вакса, а ръцете ѝ бяха целите черни, та малко се смути пред гостите.

— Влезте, госпожи... намирате ме в най-жалък вид.

Гилермина и Хасинта влязоха в жилището на Идо, което се състоеше от една тясна гостничка и две вътрешни спални, още поугнетяващи и мрачни. Там не липсваше традиционният скрин и щампата с Христос *Всевластни*, ни избелелите снимки на хора от семейството и на умрелите деца. Кухнята беше една студена дупка, в която имаше много пепел, обърнати гърнета, счупени делви и пълно със сухи парцали и прах корито за пране. В гостничката плочките тракаха под краката. Стените бяха като на въглищарница, а на някои места бяха оплескани с вар, поради което се получаваше много фантастична светлосянка. Човек би си помислил, че там бродят призраци или поне сенки от вълшебен фенер. Диванът в стил Виктория беше един от най-обезпокоителните мебели, които някой може да си представи. Беше достатъчно само да се погледне, за да се разбере, че не отговаря за сигурността на оня, който седне на него. Двата или трите стола бяха също съмнителни. Този, който изглеждаше по-добре,

сигурно лъжеше. Хасинта видя закачени безразборно по фантастичните стени реклами от илюстрирани издания, книжки от цигарена хартия и корици от американски календари, вече без листа, като мъртви години.

Но това, което най-много възбуди любопитството на двете дами, бе един голям тезгях по средата на помещението, заемащ го почти изцяло — една маса, курдисана върху скамейки, като тия, дето се използват от тапицерите, а върху нея — големи пакети или снопчета сгънати листа от фина хартия за писане. Купчините бяла хартия в единия край на масата в другия лягаха вече с черни краища, превърнати в траурна хартия^[3].

Идо разстилаше върху тезгяха белите листа хартия. Едно момиче, което трябва да беше Росита, ги броеше вече превърнати в траурни листчета и стъкмяваше от тях купчинки. Никанора помоли госпожите да ѝ позволят да продължи. Тя беше по-скоро една състарена, отколкото стара жена и личеше, че никога не е била красива. Някога сигурно е имала хубава плът, ала тялото ѝ беше вече сгърчено и хлътнало като празна торба. Повярвайте, не се знаеше кое по него е гърди и кое корем. Лицето ѝ беше муцунето и неприятно. Ако изразяваше нещо, то беше много корав и кисел характер; ала това лице лъжеше както много други. Никанора беше нещастна жена с повече доброта, отколкото разум, изпитана в борбите на живота, който за нея беше битка без победа и без отдих. Вече се бранеше само с търпението си и това удължаване на мутрата, което я загрозяваше значително, бе дошло може би от толкова гледане в лицето на неволята. *Венера Медичи* беше с болни клепачи, зачервени и винаги влажни, лишени от мигли, поради което казваха за нея, че *с едното око оплаквала баща си, а с другото — майка си*.

Хасинта не знаеше кого повече да съжалява — дали Никанора, заради това, което представляваше, или пък съпруга ѝ, заради това, че я смяташе за Венера, когато се *наелектризираше*. Идо беше много свит в присъствието на двете дами. Тъй като столът, на който седна Гилермина, започна да издава някакви стонове и да се огъва, предизвестявайки може би, че ще се разпадне, дон Хосе излезе тичешком да донесе друг от съседите. Росита беше стройна, ала малокръвна, с цвят на слонова кост. Привличаше вниманието

прическата ѝ на къдрици — бухнала, насмолена и нагласена с много чар.

— Но какво правите с тая боя? — обърна се Гилермина към Никанора.

— Аз съм *лутера*^[4].

— Ние сме *лутерани* — каза Идо, усмихвайки се много доволен, че е имал sluка да пусне тая шега, която беше пускана безброй пъти.

— Какво говори този човек! — каза основателката ужасена.

— Млъкни и не говори глупости — отвърна Никанора. — Аз съм *лутера*, тъй да се каже — боядисвам траурна хартия. Когато нямам друга работа, донасям си в къщи няколко топа хартия и я боядисвам точно както виждат госпожите. Собственикът плаща по един реал за топ хартия. От мен е боята и като работя цял ден, ми остават шест-седем реала. Но времената са лоши, има малко хартия за боядисване. Всички *лутери* са без работа, госпожо... Защото, естествено, или умират малко хора, или не им пускат листчета... Човече — каза тя на съпруга си, като го стресна, — какво си се заяпал там? Натъкмявай.

Идо, който слушаше жена си, както се слуша блестящ оратор, се събуди от унеса си и се зае да натъкмява. Така те наричаха поставянето на листовите хартия стъпаловидно един върху друг, като на всички остава открита една равна ивица, която се боядисва. Тъй като Хасинта наблюдаваше внимателно работата на дон Хосе, той се постара да я свърши с вече позагубена безупречност и лекота. Беше приятно да ги гледаш — с тъй еднакви движения, сякаш бяха създадени да бъдат в такт. Росита трупаше листа и топчета, без да промълви дума. Никанора, като гледаше съпруга си, направи на Хасинта знак, с който искаше да рече: „Днес е добре.“ След туй започна бързо да минава с четка по хартията, както се прави с изрязани шаблони.

— А абонаментите с доставка — попита Гилермина — носят ли нещо?

Идо отвори уста, за да даде бърз и разумен отговор на този въпрос, ала жена му светкавично взе думата и той дълго остана със зяпнала уста.

— Абонаментите — заяви *Венера Медичи* — са една съсипия. Този Хосе няма късмет... Много е честен и го лъже, който си иска. Клиентите са лоша работа, госпожи, а има и абонати, които не плащат дори насила. Сетне, тъй като миналия месец, тоя („тоя“ беше дон

Хосе) загуби една банкнота от четиристотин реала, пълномощникът по книгите му я удържа от премиите, които му се полагаха. Затова, естествено, сме закъсали толкова и малкото, което се скътва, го пипва собственикът на дома.

Откакто се спомена за изгубената банкнота, Идо не вдигна вече очи от работата си. Той се срамуваше от тази небрежност, която беше допуснал, сякаш беше престъпление.

— Но първото, което трябва да сторите — извести госпожа Пачеко, — е да запишете в някое училище тия двама дангалаци и малката си вагабонтка.

— Не ги пращам, защото ме е срам да излизат на улицата толкоз скъсани.

— Няма значение. Освен туй ние с тази приятелка ще ви дадем някои дрехи за децата. А големият припечелва ли нещо?

— Припечелва по пет реала в една печатница. Ама не е сериозен. Когато му скимне, зарязва работата и отива на борбите с бичета в Хетафе или Леганес^[5] и не се връща по три дни. Исква да става тореадор и туй ни тормози. Ходи всеки следобед в кланицата, когато колят добитъка, а в къщи насън говори, че бил забил бандерилите^[6].

— А вие — обърна се Хасинта към Росита — с какво се занимавате?

Росита се изчерви цялата. Щеше да отговори, ала майка ѝ, която държеше думата от името на цялото семейство, отговори:

— Фризьорка е... Учи се от една съседка. Има вече няколко клиентки. Но не ѝ плащат, разбира се... Тя е наивна, а щом не ѝ дават нищо на ръка, няма файда. Аз ѝ викам да не става будала, а да е понахална; ама... нали я виждате. Като баща си — ако не го измами един, ще го измамят двама.

Гилермина, след като извади няколко купона, подобни на билети за театър, и даде на нещастното семейство колкото му трябваша да си набави нахут, хляб и месо за половин седмица, каза, че си тръгва. Ала Хасинта не се съгласи да си тръгне толкова скоро. Беше отишла там с определена цел и за нищо на света не би си тръгнала, без да направи поне опит да я осъществи. На няколко пъти ѝ беше на езика да попита дон Хосе, а той я гледаше, сякаш казваше: „Умирам от желание да ме попитате за *Питусо*.“ Най-сетне дамата се реши да наруши мълчанието по един тъй важен въпрос и като стана, пристъпи няколко

крачки към Идо. На него му бе достатъчно само да види, че тя става, и като излезе бързо от стаята, върна се след малко, като водеше едно дете за ръка.

[1] Испански херцог, дипломат и политик (1778–1821), привърженик на Фердинанд VII, един от най-дейните защитници на абсолютизма. — Б.пр. ↑

[2] Ястие от пържени домати, тикви и чушки. — Б.пр. ↑

[3] Листчета, които се пускат в гроба върху ковчега от присъстващите на погребението. — Б.пр. ↑

[4] От „лутó“ траур (исп.). — Б.пр. ↑

[5] Предградие на Мадрид с лудница. — Б.пр. ↑

[6] Късо копие, украсено с ленти, което бикоборците забиват във врата на биковете, за да ги раздразнят. — Б.пр. ↑

„О, господи!...“ — възкликна госпожа Пачеко, като видя да влиза едно паляче, а и всички останали издадоха подобни възклицания, като погледнаха детето с тъй обилно начернено лице, че никъде не личеше цветът на кожата му. От ръцете му капеше зифт, а в дрехите му другите деца бяха избърсали своите премърляви ръце. *Питусо* имаше черна коса. Червените му устни сред зифт превъзхождаха и най-чистия корал. Зъбчетата му блестяха, сякаш бяха от кристал. Езикът, който плезеше, понеже вярваше, че всяко негърче, за да бъде негърче, трябва да се плези, колкото се може повече, приличаше на листенце от роза.

„Какъв ужас!... Ах, вагабонти...! Благословени боже, как са го нагласили... Браво, много си хубав...“ Съседките се струпаха до вратите, като се смееха и вдигаха врява. Хасинта беше ужасена и нажалена. През главата ѝ минаха странни мисли — петното на греха беше толкова голямо, че простираше сянката си даже върху невинността; а проклетникът се смееше зад дяволската си маска, радостен от това, че всички се занимават с него, макар и за да го подиграват. Никанора остави боите си, за да изтича след вагабонтите и дългунката, която сигурно също имаше пръст в тая лудория. Смелостта на негърчето не познаваше граници и то протегна омърляните си ръце към тъй нагиздената госпожа, която толкова го гледаше. „Махни се оттам, дяволче... махни оттам тия ръце“ — му извикаха. Като видя, че не го оставят да пипне никого и че видът му предизвиква смях, момчето затропа с крака сред кръга от хора, като плезеше език и показваше десетте си пръста като лапи с нокти. По този начин, според него, имаше вид на някаква много лоша гадина, която ядеше хора или поне искаше да ги изяде.

Чу се как Никанора, вбесена, налагаше децата си и как те хленчеха. *Питусо* започна скоро да се изморява от ролята си на маймунка, защото туй, че не можеше да се лепне за никого, не беше много забавно. Най-доброто, което можеше да стори в своето неловко положение, беше да пхне пръстите си в устата; ала оная дяволска чернилка имаше тъй лош вкус, че скоро трябваше да ги извади.

— Да не е отрова това? — забеляза Хасинта разтревожена. — Нека го измият, защо не го измият?

— Много си хубав, Хуанин — каза му Идо. — А тази госпожа иска да те целуне!

Жадна да го докосне, съпругата на Дофина сграбчи един кичур коса на главата му, едничкото, по което нямаше боя.

— Горкичкото, в какъв вид е!...

Изведнъж на Хуанин му се приплака. Вече не показваше езика си; само въздишаше.

— Но този господин Искиердо няма ли го? — обърна се Хасинта към Идо, като го отведе настрана. — Аз трябва да говоря с него. Къде живее?

— Госпожо — отвърна дон Хосе изискано, — вратата на жилището му е затворена... херметически, съвсем херметически.

— Ами искам да го видя, искам да говоря с него.

— Аз ще доведа до знанието му — отвърна посредникът на книги, който обичаше да употребява бюрократични форми, когато случаят го изискваше.

— Хайде да си вървим, че е късно — каза нетърпеливо Гилермина. — Ще дойдем друг път.

— Да, ще дойдем... Но да го измият... Горкото дете! Сигурно ужасно се измъчва с този пластир по лицето. Кажи, глупаче, искаш ли да те измият?

Питусо потвърди с кимване на глава. Огорчението му растеше и малко оставаше да се разплаче. Всички съседки признаха, че трябва да се измие; но някои нямаха вода, а други пък не искаха да я хаят за такава цел. Най-сетне една жена, наподобяваща циганка, с пола от перкал на листа, много ниска на ръст, с кърпа, паднала на раменете ѝ, с лъскава коса и с грубо лице с цвят на теракота, изникна изведнъж и поиска да даде урок на съседките си пред госпожите. Тя каза, че има вода в излишък, за да измие и *разбули* туй ангелче. Поведоха го в комична процесия — то напред, обособено от чернилото си и с толкова стъпкано вече достойнство, че започваше да вие; отзад децата, вдигайки адска врява, а оная вещица с лъскавия перчем ги заплашваше, че ще ги напердаши, ако не се махнат с добро. Свитата изчезна по една тясна и много мръсна стълба, която започваше от

ъгъла на коридора. Хасинта също би искала да се качи, ала Гилермина я притесняваше с бързането си.

— Мила, знаеш ли колко е часът?

— Да, ще си вървим... Доколкото зависи от мен, вече сме си тръгнали — казваше другата, без да помръдне от коридора, гледайки към покрива, на който не се виждаше нищо друго освен ужасният навес, където висяха кожите, поставени да съхнат. През това време основателката, въпреки голямата си припряност, завързваше бърз разговор с дон Хосе.

— Нали няма какво повече да вършите в къщи?

— Абсолютно нищо, госпожо. Вече са натъкмени последните топчета. Мислех сега да се поразходя и да глътна малко въздух.

— Разходките са ви от полза... Чудесно... Слушайте тогава; докато се разведрявате, ще ми направите една услуга.

— На ваше разположение съм, госпожо.

— Излизате на „Ронда“... Тръгвате надолу, като гледате фабриката за газ да остане от лявата ви страна. Разбирате ли?... Знаете ли къде е гарата „Пулгас“? Е, та преди да се стигне до нея, има един строеж... Зидарията е привършена и сега издигат един много висок комин, защото това ще бъде *дъскорезница*... Схващате ли? Няма да се заблудите. Та ще влезете и ще питате за пазача на обекта, който се казва Пачеко... също като мен. Ще му кажете: „Идвам за тухлите на доня Гилермина.“

Идо повтори като децата, които учат някой урок:

— Идвам за тухлите и тъй нататък.

— Собственикът на фабриката ми даде около седемдесет тухли, които са му в повече... Малко са, но на мен всичко ми върши работа... Е, вземате тухлите и ги отнасяте на моя обект... Те са за моята творба.

— За творбата? Каква творба?

— Човече, в Чамбери... Моят приют... Оглупял ли сте?

— Аха! Извинете, госпожо... когато чух „творба“, помислих, че е някаква литературна творба.

— Ако не можете наведнъж, отнесете ги на два пъти.

— Или на три-четири... Такова удоволствие ще ми достави... Ако се наложи, естествено, колкото тухли, толкова и пъти...

— А изпълните ли добре поръчката ми, разчитайте на една почти нова филцова шапка... Дадох я ми я вчера в една къща и аз я пазя за

приятелите, които ми помагат... Значи ще го сторите? Днес — ти на мен, утре — аз на тебе. Хайде със здраве, със здраве.

Идо и жена му се разсипваха от любезности и изпратиха госпожите до входната врата. На улица „Толедо“ двете наеха един файтон, за да наваксат време, а благословеният Идо отиде да изпълни поръчението на основателката. Не беше *деликатна* мисия наистина, както той желаше, но благотворителният принцип, съдържащ се в нея, превръщаше грубото във възвишено. Целия божи следобед нашият човек бе зает с пренасянето на тухлите и остана доволен, че нито една от седемдесетте не се строши по пътя. Задоволството, което пълнеше душата му, прогонваше умората, а радостта му се дължеше почти изцяло на това, че когато Хасинта го отведе за малко настрана, му беше дала едно дуро. Той не сложи монетата в джоба на жилетката си, където Никанора щеше да я открие, а в пояса, който увиваше около кръста си на голо, за да пази стомаха си. Защото нещата трябва да се уточнят... Това дуро, дадено настрана, далеч от лакомите погледи на другите от семейството, беше изключително за него. Такова бе желанието на господарката и дон Хосе бе помислил, че ще обиди своята благодетелка, ако го изтълкуваше другояче. Щеше да запази, значи, съкровището си и щеше да си послужи с всички средства на своята изобретателност, за да го уварди от погледа и ноктите на Никанора. Защото, ако тя го откриеше, боже опази!

Прекара нощта много неспокойно. Боеше се, че жена му ще открие със зоркото си око контрабандата, която той криеше в пояса си. Проклетницата, сякаш надушваше парите. Затова бе тъй разтревожен. Както и да застанеше, не се чувствуваше сигурен, смятайки, че монетата ще се види през дрехите му. По време на вечерята всички бяха много весели; отдавна не бяха вечеряли тъй добре. Но като си легна, Идо наново взе да се измъчва от страховете си и не му оставаше нищо друго, освен да се свива на кълбо цялата нощ, с ръце, кръстосани на пояса, защото при някое от обръщанията, които двамата правеха върху неравните сламеници, ръката на жена му можеше да докосне монетата и щеше да му я отнеме като две и две четири. Спа толкова лошо, че в действителност спеше с едното око, а с другото бдеше, готов да брани контрабандата си. Най-лошото бе, че като го видя превит на две като буквата „S“, жена му си помисли, че пак са го свили спазмите и предложи да го разтрие, тъй като това им беше най-добрият

лек, а Идо, като чу това предложение, се разтрепера цял, виждайки се разобличен и загубен. „Сега я втасахме“, помисли си той. Но разумът му подсказа отговора и той заяви, че изобщо не го боли, ами му е студено и без повече обяснения се обърна към стената, залепи се ъ нея като с клайстер и се престори на заспал. Най-сетне настъпи утрото, а с него и спокойствието в сърцето на Идо, който изми почти цялото си лице и се издокара, като си сложи с известно тщеславие червената вратовръзка.

Беше станало вече десет преди обед, тъй като мина доста време, докато той се измие *добре*. Росита закъсня много да донесе водата, а Никанора си бе доставила огромното удоволствие да отиде на пазар. Всички членове на семейството се кикотеха, когато се срещаха из къщи, а най-весел беше дон Хосе, защото... ако знаеха!...

Нашият герой изхвъркна и тръгна по улица „Мира ел Рио Баха“, която е толкова стръмна, че трябва да си еквилибрист, за да не се отърколиш с главата надолу по камънаците. Идо слезе по нея почти както го правят дечурлигата, на един дъх, и щом се озова на площадчето, което се нарича „Нов свят“, душата му се отпусна като птичка, стрелнала се във въздуха. Той се разпъхтя, сякаш искаше да вкара в дробовете си повече въздух, отколкото побираха, разтърси тяло, както правят кокошките. Прежурящото слънце му беше приятно, а съзерцанието на онова синьо, безкрайно чисто и ведро небе даваше криле на литналата му душа. Простодушен и впечатлителен, дон Хосе беше като децата или истинските поети и усещанията му бяха винаги живи, а образите изключително релефни. Той виждаше всичко прекалено уголемено или смалено — според случая. Когато биваше весел, предметите му изглеждаха чудно красиви; всичко му се усмихваше, според собствения му израз, който много обичаше да употребява. Обратно, когато биваше натъжен, което ставаше най-често, и най-красивите неща погрозняваха — ставаха черни и се покриваха с воал... струваше му се, че е по-вярно да каже „със саван“. Същия ден той беше в добро настроение и възбудата от щастието го правеше повече дете и поет от друг път. Ето защо „Нов свят“, най-запустялото и грозно място на земното кълбо, му се стори красив площад. Излезе на улица „Ронда“ и се огледа като естет наляво и надясно. Ето „Пуерта де Толедо“^[1]. Каква величествена архитектура! От другата страна е фабриката за газ... О, чудеса на индустрията!... После — сияйното небе и ония далнини на Карабанчел^[2], които се губят в необятността, наподобяваща океан дори с шумовете си... Великолепия на природата! Както си вървеше, в миг го обзе такава страст към обществената просвета, че едва не припадна от глупавите надписи, които виждаше навсякъде.

„Ни са ръзришава да са прудават дреи и нито да са куват перони“, гласеше на една страна. Дон Хосе възкликна: „Ей че тъпота!... Неграмотни!... Да употребят два съединителни съюза! Ама животни с животните, не виждате ли, че първият, естествено, свързва

думите или изреченията в положителен смисъл, а вторият — в отрицателен?... И да няма какво да яде един човек, който би могъл да научи на граматика цял Мадрид и да оправи тези престъпления с езика... Защо правителството не ми даде, да речем, защо не ми даде служба със съответно заплащане — да бдя за обявленията? Пънове такива, какви глоби щях да ви налагам!... Ама и теб си те бива: «Дават са стаи пуд найм»... Много хубаво, господинчо. Толкова ли ви харесват «и»-тата, че ги изяждате? Ах, ако правителството ме назначеше за *отговорник по правописа из обществените места*, щяхте да видите... Хайде, друг такъв: «Зъбрънену». «Забранено е да си магаре» — казвам аз.“

Бе стигнал до най-интересния момент на тая литературна критика, тъй присъща на неговия занаят, когато видя, че към него вървят трима души с тесни панталони, високи обувки, къси жилетки, шапки, пуснати над челото коси и безсрамни лица. Тия типове бяха съвсем мадридски и принадлежаха към гилдията на *джебчиите*. Единият *отвлечаше вниманието*, другият *пребъркваше*, а третият *прикриваше отстъплението*. Идо ги познаваше, тъй като живееше в неговия двор, с изключение на времето, през което квартируваха в Саладеро^[3], и не обичаше да си има вземане-даване с подобна паплач. С удоволствие би им ударил по един ритник в задника, ала не се решаваше. Едно е да оправяш обществения правопис, а друго — да вкараш в пътя човешкия род. „Добър ви ден“, весело го поздравиха мошениците, а на Идо кожата му се накокошини, защото си спомни за дурото и се уплаши, че ще го *пребъркат*, ако се разбъбри с тях. Отвърна им много любезно, без да спира: „Бог е с вас, господа... Всичко хубаво.“ И хукна да бяга. Пое си дъх едва когато ги изгуби от погледа си.

„Налага се да се почерпя нещо“, мислеше си краснописецът и преценяваше наум кои ястия обича най-много. Близко до „Пуерта де Толедо“ срещна един продавач на мед от Алкария^[4], който му беше съсед. Бяха се заприказвали, когато мина друг, който изписваше дайрета, също съсед, и двамата поканиха Идо на чашка. „Вървете по дяволите, простаци...“, помисли си той и им благодари, като се сбогува тутакси с тях. Повървя още и видя една долнопробна кръчма на десния ред на „Ронда“... „Да ям до насита!“ Тази мисъл се заби в мозъка му. Известно време Идо дел Саграрио постоя пред „Ел

Тартера“, както се наричаше заведението, загледан в двете покрити с прах саксии с цветя, в изображенията на монетите, в черната ръка с изправения пръст, сочещ вратата, и не се решаваше да изпълни нареждането на тоя пръст. Месото му действуваше толкова зле! Щом хапнеше от него, го обземаше онова тъй странно неразположение, прихващаше го глупостта да вярва, че Никанора е Венера Медичи. При все това си спомни, че лекарят му предписваше винаги да яде месо, и то колкото по-сурово, толкова по-добре. От глъбините на неговата природа излизаше рев, който искаше месо, месо! Беше вик, нетърпим сърбеж, властна органическа необходимост, като тая, която изпитват пияниците, когато са лишени от огъня и сърбела на алкохола.

Накрая не можа да се сдържи; шмугна се в кръчмата и като седна на една от изтърканите маси, започна да пляска с ръце, за да дойде келнерът, който беше самият *Тартера*, един много дебел човек, с жилетка от Байона^[5] и зелена престилка на черни райета. Недалеч от мястото, където беше Идо, имаше огромен мангал, пълен с жарава и покрит със скара, голяма почти колкото решетка на прозорец. Там се печеха телешки котлети, които, опърлени на такъв силен огън, изпускаха апетитна миризма. „Котлети“, каза дон Хосе и в този момент видя да влиза един приятел, който навярно го беше забелязал и сигурно затова влизаше.

— Здравейте, приятелю Искиердо... Бог е с вас — каза Идо.

— Видях ви да минавате, маестро, и рекох: Викам... На бас, че ще направя лафа с адаша...

Въпросният седна безцеремонно и като сложи лакти върху масата, погледна втренчено своя адаш. Обикновените погледи сигурно не изразяват нищо, защото в сравнение с тях погледът на тоя субект беше като документ, изискващ почерпка. Идо беше тъй изискан, че трябваше да мине време, докато го покани, добавяйки едно много благоразумно изречение:

— Но да знаете, адаш, че имам само едно дуру... Тъй че не се отпускате много...

Другият направи успокоителен жест и когато *Тартера* сложи приборите (ако чифтът ножове с кокалени дръжки, мръсната кърпа и солницата могат да се нарекат прибори) и попита какво ще е виното, смънка:

— Такова... Да не съм селяндур?... И таз хубава... Донеси от местното.

Идо дел Саграрио се съгласи с всичко това и продължи да наблюдава своя приятел, който приличаше на отегчен велик човек, с озлобен от непрестанните човешки битки характер. Хосе Искиердо минаваше за петдесетгодишен и беше снажен на ръст. Рядко можеше да се види такава красива глава като неговата и такъв благороден и мъжествен поглед. Приличаше повече на италианец, отколкото на испанец, и не е чудно, че в годините след 1873, при Реставрацията, беше любим модел на нашите най-прославени художници.

— Радвам се да ви видя, адаш — каза му Идо, тъкмо когато котлетите бяха сложени на масата, — защото имах да ви съобщавам важни неща. Вчера в къщи беше доня Хасинта, съпругата на дон Хуанито Санта Крус, която попита за момчето и го видя... искам да кажа, че не можа да го види, понеже цялото бе изпочернено... А после запита къде сте вие и тъй като ви нямаше, каза, че ще дойде пак...

Изглежда, Искиердо бе гладен от доста време, защото като видя котлетите, им хвърли войнствен поглед, който искаше да каже: „Сантяго, напред!“ И без да отвърне нищо на думите на Идо, яростно се нахвърли на тях. Идо започна да нагъва, като гълташе големи парчета, без да ги дъвче. Някое време и двамата мълчаха. Искиердо наруши мълчанието, като удари силно по масата с дръжката на ножа и рече:

— Мамка му на *републиката*!... Ама че свинщина!

Идо се съгласи с кимване на глава.

— *Жалки републиканци*... мошеници... измамници, по-лоши от ратаи, умерени, по-долни от умерени! — продължи Искиердо в свирепа възбуда. — Да не ме настанят мене на служба, мене, *ендивида*, дето най се е борил за *републиката* на таз шибана страна... както се казва — отгледай гарвани... храни куче... А господин Мартос^[6], господин Фигерас^[7], господин Пи^[8], на бас, че сега не познават този бедняк Искиердо, понеже е зле облечен... а по-рано, когато Искиердо, имаше *вляение* в приюта и когато Бисера^[9] идваше да ме види, за да види, за да излезем на улицата, тогава. Мамка му! Сега не важим. Ама ако случайно се върне нашето, кълна им се на тия фанфарони, че ще вдигнем *дандания*.

- [1] Арка в Мадрид. — Б.пр. ↑
- [2] Предградие на Мадрид. — Б.пр. ↑
- [3] Стар затвор в Мадрид. — Б.пр. ↑
- [4] Планинска област в провинция Гуадалахара, на изток от Мадрид, прочута със своя мед. — Б.пр. ↑
- [5] Град във Франция. — Б.пр. ↑
- [6] Кристино Мартос (1830–1893), испански политик и правист, републиканец. — Б.пр. ↑
- [7] Естанислао Фигерас и Морагас (1819–1882), испански политик, шеф на републиканската партия и първи президент на Първата република (1873 г.) — Б.пр. ↑
- [8] Франсиско Пи и Маргал (1824–1901), испански политик, публицист и философ, втори президент на Първата република. — Б.пр. ↑
- [9] Мануел Бисера (1823–1898), испански политик, министър при Амадей I, при Алфонс XII и при Регентството. ↑

Идо продължи да одобрява, макар че не беше разбрал онова за *данданията*, както нямаше да я разбере и всеки друг. С тая дума Искиердо изразяваше кървав сблъсък, крамола или нещо такова. Пиеше чаша след чаша, без да му се размъти главата, тъй като беше много издържлив.

— Понеже вижте к'во маестро, това, което ги дразни, е, че моя милост е бил в Картахена^[1]... А пък аз добавям — за голяма слава, мамка му! Там бяхме истинските либерали. И на бас, адаш, че през целия си живот не съм правил друго, освен да проливам кръвта си за шибаната свобода. К'во съм правил през петдесет и четвърта? Бих се на барикадите като достоен мъж. Нека попитат покойния дон Паскуал Муньоc, оня с железарския дюкян, бащата на маркиз Каса-Муньоc, който беше човекът с най-голямо влияние в тези предградия и дете още него ден ми рече: „Приятелю *Платон*, дай си лапите.“ И сетне *утидох* със самия дон Паскуал в двореца и дон Паскуал се качи да приказва с кралицата и скоро слезе с оная *артия*, подписана от кралицата, с която им теглеше голямото текме на умерените. Дон Паскуал ми рече да сложа една бяла кърпа на върха на един прът и да вървя отпреде и викам: „Спри огъна! Спри огъна!...“ През петдесет и шеста бях лейтенант от *упълчението* и О'Донел се уплаши от мене, а като говореше на войската, рече: „Ако няма кой да ми хване Искиердо, значи нищо не сме направили.“ През шейсет и шеста по време на онуй, с артилеристите, моят побратим Сокуро и аз стреляхме на ъгъла на улица „Леганитос“... През шейсет и осма, по време на пресветата, бях на пост в банката да не крадат и викат, че ако случайно се мернеше там някой мошеник, убивах го... Сетне пък идва ред за награждаване и Пучета ми го правят пазач на „Каса де Кампо“, Мочило — на „Пардо“... а на мене — едно текме. *Честна дума*, аз не искам друго освен една жалка служба да разнасям пощата, където и да било. Отивам при Бисера и мислите, че ме позна ли? Къде ти!... Казвам му, че съм Искиердо, по прякор *Платон*, а той клати глава. Както се казва — не си спомнят за долното стъпало, щом се качат горе... Сетне се ожених и си живяхме горе-долу. Ама като дойде шибаната *република*,

умря ми моята Деметрия и аз нямах к'во да ям; *утидох* при господин Пи и му рекох: „Такова... господин Пи, идвам тук за едно назначение...“ Къде ти! На бас, че сигур човека го е било яд на мене, понеже стана и рече, че той места нямал. И един проклет портиер ме изхвърли На улицата! Мамка му! Да беше жив Калво Асенсие! Той, виж, беше *ендивид*, дето знаеше да се държи с истинските мъже. Какъв приятел загубих! Целият приют беше наш по онуй време и бог не можеше да ни излезе насреща, мамка му!... Той, виж, той беше! Значи, хващаше ме за ръка и влизахме в някое кафене или кръчма да пийнем по ичкия... понеже беше много народен и по-либерален и от Пресветата дева. Ама тези сега?... Както се казва — нито либерали, нито *републиканци*, нито нищо. Вижте тоя Пи!... Празноглавец. Ами Кастелар? Също празноглавец. А Салмерон? Пак празноглавец. Роке Барсия? Същата работа. Сетне, ако се наложи, ще дойдат да ни молят за помощ. Ама аз... Пръста си няма да мръдна; стига дандании. Ако ще се продънва *републиката*, да се продъни; и ако ще се продънва тоя долен народ, да се продъни и той.

Наново изпразни чашата, а другият Хосе се дивеше както на сладкодумието, тъй и на издръжливостта му на пияч. После Искиердо се разсмя саркастично, като продължи:

— Викат, че ще ви докарат Алифонсо... Стана тя! Ако ме питат, да го докарат. На бас, че е все едно наистина да докарат Терсо. Дето се вика — на мене все ми е едно: бяло или черно. Чуйте най-важното: Оназ година, като бях в Алкой, карлистите ме подмамиха. Преминах към четата на Калъоса де Енсария и изстрелях сума ти патрони по гражданската гвардия. Каква дандания! Тичай тук, тичай там. Ама скоро се отметнах от думата си, понеже ме бяха цанили за половин дуру на ден, а грошовете изобщо не се вясваха. Аз си рекох: „Хосе, я стани либерал, че туй с карлистите не те грее.“ Измъкнах се една нощ и право в Барселона, дето гладорията беше толкоз голяма, маестро, че за малко да пукна. Ах, адаш, ако не ми се беше случило да срещна там моята племенница Фортуната, не е за разправяне. Помогна ми. Добро момиче е, и с парите, дето ми даде, грабнах проклетия влак и — в Мадрис...

— Тогава — каза Идо, уморен от несвързания разказ и от гротесковия език — прибрахте туй прелестно дете...

Идо търсеше сантименти в тая бърлива страница на съвременното; ала Искиердо, като човек с повече мозък, пренебрегваше сантимента, за да се върне към забавната история.

— Пристигам, отивам при комитетите и им казвам в очите: „Ама господа, заемаме ли позиции или не заемаме позиции? Щото, ако не заемем, тук ще има голяма дандания.“ Присмиваха ми се... Мошеници! Сякаш се бяха продали на умерените!... Знайте ли, адаш, с какво ми се надсмиваха ония празноглавци? Ами на — с туй, че не знам нито да чета, нито да пиша. Не е съвсем вярно, мамка му, понеже да чета аз знам, макар и не съвсем без запъване, то се следва. За писане, не пиша, щото мастилото ми тече по пръстите... Ами! Дето се вика — писачите, вестникарите и плямпачите със своите *тиологии* погубиха тази шибана страна, маестро.

Идо, какъвто си беше, го подкрепи с голямо закъснение; Искиердо го стисна толкова силно за ръката, че на него не му остана в края на краищата нищо друго, освен да се съгласи с кимане на глава, слагайки си едно наум, че дава своя авторитетен глас в подкрепа на такава глупост само защото е насилен.

— Тогаз, скъпи ми адаш, като видях, че искат да ме тикнат в дранголника и да ме забъркат с фантетата, измъкнах се и *утидохме* в Картагена. Ей че живот беше! Мамка му! Мен искаха да ме направят *менистър* на вътрешните *рабути*, ама аз рекох „не“. Не ми *аресват* важните служби. И, знаеш ли, излязохме с фрегатите из ония ми ти морета. И тогаз, волю-неволю, провъзгласиха ме за лейтенант на кораб и бях на заповедите на самия генерал Контерерас, който ми говореше на „ти“. Ей, какъв човек беше и каква хубава униформа имаше! Приличаше наистина на султан с червената си шапка. Славно време беше. Аликанте^[2], Агилас^[3]! Ха насам, ха натам... Ако ни бяха оставили, адаш, щяхме да опапаме целия свят и целия щяхме да го превземем. Оран!^[4] Ама че противни са тоя Оран и онуй шибано „ву“ на французите, дете никой *христиенин* не може го изтрая!... Махнах се оттам и се върнах в моята Испания, влизам в Мадрид тихо и кротко... К'во ме засяга? Представям се на тези тиолози празноглавци и им викам: „Ето ме и мене, ето ви личността на испанския *ендивид*, дете целия си живот е прекарал в битки и е влачил червата си за шибаните свободи... Убийте ме, мамка му, убийте ме; на бас, че не искате да ме назначите...“ Вие обърнахте ли ми внимание? И те

толкова. Дрънкат ли, дрънкат в Кортесите, а светият народ нека пукне. А пък аз викам, че трябва да превземем Мадрис, да подпалим Кортесите, кралския дворец и шибаните министерства, зложната къща, казармата на гражданската гвардия и водохранилището, а сетне да окачим на бесилката Кастелар, Пи, Фигерас, Мартос, Бисера и останалите, щото са умерени...

[1] Град в Испания (провинция Мурсия), основан според някои от картагенския пълководец Асдрубал, брат на Анибал, в 223 г. пр.н.е., красиво средиземноморско пристанище. — Б.пр. ↑

[2] Град в Испания, център на едноименна провинция. — Б.пр. ↑

[3] Пристанищно селище в Испания. — Б.пр. ↑

[4] Град в Алжир. — Б.пр. ↑

Каза „*щото са умерени*“ точно шест пъти, като постепенно повишаваше тон и последното повторение сигурно се е чуло чак на „Пуерта де Толедо“. Другият Хосе беше съвсем слисан от неграмотния брътвеж на великия човек, най-несретният сред героите и най-известният сред мъчениците. Маската му на мизантроп и оная неудовлетвореност на преследван гений бяха естествена последица от това, че бе доживял половинвековна възраст, без да намери мястото си, защото тридесет години опити и несполуки могат да сломят и най-здравия дух. Искиердо бе опитал да бъде джамбазин, търговец на жито, революционер, главатар на чети, индустриалец, производител на свещи, фигурант в един игрален дом и собственик на *комарджийница*: два пъти се беше женил за богати жени и нито веднъж в тези различни положения и случаи непостоянното щастие не бе му се усмихнало. Тъй или иначе, женен или ерген, работейки за своя или чужда сметка, винаги бе зле, винаги зле, мамка му!

Неспокойният живот, внезапните му прояви и изчезвания и това, че е бил общински стражар в пандиза известно време, обвиха с тайнственост живота му, като му създадоха печална слава. За него се разказваха ужасии. Разправяха, че бил убил Деметрия, втората си жена, и бил извършил и други гнусни престъпления, насилия и провинения. Всичко беше лъжа. Трябва да заявим, че част от лошата си слава дължеше на своето самохвалство и на цялата оная революционна пушилка, която се тълпеше в главата му. Повечето от политическите му прояви бяха сън и малцина слушатели им вярваха вече, като най-лековерният сред тях беше Идо дел Саграрио. За да допълним портрета му, редно е да кажем, че никога не е бил в Картахена. От толкова мисли за пустата Картагенска околия стигна без съмнение до това, че започна да си въобразява, че е бил там, като дрънкаше за ония страшни дандании и даваше подробности, които подвеждаха мнозина глупаци. Това за отряда на Кальоса наистина изглеждаше вярно.

Също тъй може да се потвърди без страх, че някой исторически факт ще докаже обратното, че *Копанко*, т.е. Платон, не беше смел, и че въпреки безкрайните му хвалби, репутацията му на храбрец започваше

да запада както всяка слава с несигурни устои. По времето, за което разказвам, престижът му беше толкова паднал, че дори и самата му „платонова“ гордост вече се въргалаше в прахта. Започваше да се смята за кръгла нула и в отчаяните си монолози, произнесени, когато някоя от низостите му, чрез които се сдобиваше с пари, не сполучеше, той искрено се подиграваше на себе си с думите: „По-зле съм от добиче, по-глупав съм от мандало и въобще не ме бива за нищо.“ Като си помислеше, че бе стигнал петдесетте, без да се е научил да си служи с перото, а и едва срича, той си съставяше най-неблагоприятно мнение за собствения си *ендивид*. Не криеше мъката си от това положение на нещата и този ден я изрази пред своя адаш с прочувствена наивност:

— Загубена работа е туй да не можеш да пишеш... Мамка му! Ако знаех... Вярвайте, затуй Пи не можа да ме трае.

Дон Хосе не му отговори. Беше се превил надве, тъй като не бе лесна работа да се смелят двата огромни котлета, които бе погълнал. Искиердо не забеляза, че клепачът на приятеля му трепкаше ужасно и че пъпките по врата и брадавиците по лицето му, налети с кръв и издути, сякаш всеки миг щяха да се спукат. Не забеляза и неспокойството на дон Хосе, който се въртеше на стола като на тръни, а продължи да се оплаква от съдбата си:

— Щото въобще не ценят истинските мъже със заслуги. Толкоз празноглавци са назначени, а нас, адаш, нас, дете сме мъже с качества, никой не ни бръсне за нищо. На бас, че не ние, те губят, щото вие, мамка му, щяхте да бъдете една хала за общественото опустошение^[1], а аз... аз...

Издигнало се най-високо, самочувствието на *Платон* падна изведнъж — и се разби в съзнанието за собствената му тъпота.

„Аз... аз съм да тегля двуколка“, помисли си той, оброни мъжествената си и красива глава и мисли известно време върху причините за кучешката си орисия. Идо седеше напълно безчувствен към ласкателството, което му бе подхвърлил неговият приятел. Въображението му се беше потопило в мрачно езеро от тъги, съмнения, страхове и подозрения. Песимизмът гризеше Искиердо. Тежестта, която усети в стомаха си от изпития алкохол, също допринесе за това ужасно униние и той видя да минават пред погледа му трийсетте години на поражения, съставляващи активния му живот... Най-странното бе, че в тъгата си усещаше един сладък глас,

нашепващ в ухото му: „Бива те за нещо... не се ядосвай.“ Ала той не се поддаваше, не. „Тоя, дето ми каже — мислеше си той — кое е пустото му нещо, за което ме бива, ще го обичам повече от баща си, стига да стане това.“ Несретникът беше като много други същества, които прекарват по-голямата част от съществуването си далеч от своето място в живота и кръжат, кръжат и не могат да заемат квадратчето, което им е отредила съдбата. Някои и умират, без да успеят; Искиердо трябваше да заеме мястото, което провидението му бе отредило на този свят и което бихме могли да наречем славно, на петдесет и първата си година. Една година след това, което сега разказваме, тая блуждаеща планета вече се носеше, мога да твърдя това, в собствената си орбита. Най-сетне *Платон* откри закона на своята съдба, онова, за което *абсолютно* и изключително го биваше. И се сдоби с хляб и спокойствие, стана полезен и изигра голяма роля, дори се прочу, спореха за него и го носеха на ръце. Няма човешко същество, колкото и презряно да изглежда, което да не може да не изпъкне в нещо; така и тоя непрокопсаник след половин век недоразумения успя да стане с прекрасната си външност великият *модел* на съвременната историческа живопис. Би трябвало да видите благородството и внушителността на осанката му, когато му нахлузеха тънка броня, старинни атлазени одежди и му отредяха ролята на херцог Ганди́а^[2], в момента, в който той предчувства, че ще стане светец; или на маркиз Ведмар пред съвета на Венеция, или на Хуан де Лануса^[3] на ешафода, или на великия Алба^[4], поставящ натясно фламандците. Най-странното е, че туй добиче, самото невежество и недодяланост, притежаваше несъмнен усет за поза, чувствуваше дълбоко мимиката на персонажа и умееше да я предаде чрез жестове и с изражението на красивото си лице.

Ала по времето, за което става дума, всичко това беше още бъдеще и се явяваше в затъпалото съзнание на Платон само като неясно предчувствие за слава и сполуки. Героят въздъхна, на което поетът отвърна с друга, по-бурна въздишка. Гледайки в очите своя приятел, Идо се изкашля два-три пъти с гласец, в който прозвучаха метални нотки, и каза, като сложи ръка върху рамото му:

— Вие сте нещастен, защото не ви дават дължимото, но аз съм още по-нещастен, адаш, защото няма по-голяма горест от безчестието.

— Свинска *република*, прасешка *република*! — изрева Платон, като стовари ръката си върху масата така, че цялата пивница се разтресе.

— Защото всичко може да се понесе — каза Идо, мрачно понижавайки глас — освен съпружеската изневяра. Ужасно е да се говори за това, скъпи адаш, и моята безчестна уста да разтръбява собствения ми позор... Но, откровено казано, естествено има и моменти, когато не можеш да мълчиш. Мълчанието е престъпление, да, господине... Защо обществото трябва да се гаври с мен, без да съм виновен? Не съм ли образец на съпруг и глава на семейство? Ами че кога съм бил прелюбодеец? Кога?... Нека ми кажат.

Изведнъж отскачайки, сякаш беше гумен, електрическият човек стана. Изпитваше безпокойство, което го задушаваше, ярост, от която косите му настръхваха. Колкото и разстроен да бе, не забрави да плати и като даде дурото си на *Тартера*, прибра рестото.

— Благородни приятелю — прошепна той на ухото на Искиердо, — не идвайте с мен... Оценявам по достойнство предложението ви за помощ. Ала трябва да отида сам, напълно сам, да, господине, ще ги хвана *in fraganti*... Тихо!... Шт!... Законът ми дава право да им дам урок... но страшен, ужасен урок... Тихо, казвам!

И той изскочи внезапно като стрела. Искиердо и *Тартера* гледаха как тича и се смееха. Нещастният Идо се носеше право към целта, без да обръща внимание на препятствията. Едва не повали някакъв слепец и разсипа на една жена кошницата с фъстъци и борови ядки. Пресече „Ронда“, „Мундо Нуево“ и тръгна по улица „Мира ел Рио Баха“, чието нанагорнище взе на един дъх. Приличаше на луд, жестикулираше, очите му бяха мътни, долната му устна — силно издадена напред. Без да забелязва нищо и никого, влезе в сградата, изкачи стълбите и като мина от един коридор в друг, бързо стигна до своята врата. Беше само затворена. Застана нащрек, долепи ухо до ключалката и като блъсна изведнъж, отвори я с трясък и нададе страхотен вик: „Прелюбодейка!“

— Христе! Пак го е прихванало! — изпищя Никанора, но за миг се съвзе от уплахата. — Бедничкият ми, днес е съвсем зле...

Дон Хосе влезе с широка и отмерена крачка, също като странствуващ комедиант, с очи, изскочили от орбитите, и повтаряше със сподавен глас ужасяващата дума: „Прелюбодейка!“

— Човече божи — каза клетата жена, като остави настрана работата си; този ден не боядисваше, а шиеше. — Ял си, нали? Добре я наредихме.

Тя го гледаше повече със съжаление, отколкото с раздразнение, и относително спокойно, както се гледа на вече стари и добре познати беди.

— Доста силна е кризата... Боже мой, колко зле си днес! Някой подлец те е почерпил... Ако ми падне... Слушай, Хосе, трябва да си легнеш...

— За бога, татко — рече Росита, която бе влязла след баща си, — недей ни плаши... Избий си от главата тия засади.

Той я отстрани с енергично движение далеч от себе си и продължи да снове трагикомично, без цел и посока. Сякаш претърсваше жилището; надничаше в смрадливите спални, въртеше се на пети, чукаше по стените, гледаше под столовете, въртеше свирепо очи и правеше такива физиономии, че човек би избухнал в смях, ако не го спира състраданието. Съседите, които се забавляваха много с пристъпите на добрия Идо, започнаха да се тълпят в коридора. Никанора излезе на вратата.

— Днес е отвратителен... Ако ми падне никаквецът, дето го е поканил на блажно...

— Елате тук, невярна дамо! — каза ѝ обезумелият съпруг, като я хвана за ръка.

Трябва да отбележим, че не проявяваше грубост и при най-силния пристъп. Или защото беше много слаб, или защото меката му природа никога не бе обхващана докрай от треската на голямото вътрешно безпокойство, ръцете му едва оказваха съпротива. Никанора го хвана за двете ръце, а той, като се отърсваше и риташе, изливаше гнева си с думи, изричани с дрезгав глас:

— Сега няма да отречеш... Видях го, видях го.

— Кого видя, скъпи?... Ах, да, херцога. Да, тука е... Бях забравила... Лъжовният херцог иска да отнеме проклетата ти изгора!

Като се отскубна от ръцете на жена си, които го стискаха като клещи, Идо пак почна да гримасничи, а Никанора, която знаеше, че за да мине по-скоро кризата, няма друг изход, освен да го остави да даде воля на болното си въображение, пхна в ръката му една палка за барабан, забравена от децата, и го заблъска по гърба...

— Вече можеш да ни пречукаш — рече му тя. — Хайде, хайде. Ние сме там, в килера, хубаво сме се сгушили... Силно удрай, силно, изтърбуши ни...

Препъвайки се, Идо влезе в една от спалните и като опря коляно в мизерното легло, започна да удря с палката, произнасяйки: „Прелюбодейци, изкупете престъплението си!“ Тия, които го слушаха от коридора, се превиваха от смях, а Никанора разпалено говореше на зяпачите:

— Скоро ще му мине. Колкото по-силно, толкова по-малко трае. „Така, така... И двамата са мъртви... локва от кръв... Аз съм отмъстен, моята чест е из... из... мита“, мърмореше той, като удряше все по-слабо, докато накрая се строполи по очи върху сламеника. Краката му висяха извън леглото, лицето му се притискаше във възглавницата и в тая поза брътвеше неясни думи, които глъхнеха и преминаваха в хрипове. Никанора го обърна по гръб, за да диша по-добре; вдигна краката му върху леглото, сякаш бе мъртвец и взе палката от ръката му. Оправи възглавниците и му разхлаби дрехите. Навлезе във втората фаза, прилична на кома, и макар че продължаваше да бълнува, не помръдваше дори с пръст и силно стискаше клепачи, страхувайки се от светлината. Потъна в тежкия си сън след яденето на месо.

Когато *Венера Медичи* излезе от леговището, видя, че сред хората, които гледаха през прозореца, беше и Хасинта, придружена от прислужницата си.

[1] Искане да каже „просвещение“. — Б.пр. ↑

[2] Франциск Борджа (1510–1572), испански благородник, херцог Гандия и пълководец от Христовото войнство, канонизиран през 1671 г., празник на 10 октомври. — Б.пр. ↑

[3] Върховен магистрат на кралство Арагон, поддържал инквизицията. — Б.пр. ↑

[4] Фернандо Алварес де Толедо, херцог Алба (1508–1582), пълководец на Карл V и на Филип II, губернатор на Фландрия, завладял тази страна и установил свирепа тирания. — Б.пр. ↑

Тя беше присъствувала на част от сцената и беше ужасена.

— Най-лошото вече мина — каза Никанора, като излезе да я посрещне. — Много силен пристъп... Но не му вреди Бедният ангел! Винаги му става така, щом се наяде.

— Странно нещо — рече Хасинта, като влизаше.

— Когато се наяде с месо... Да, госпожо. Лекарят казва, че мозъкът му е като замаян, защото дълго време е писал все за развалени жени, без да яде нищо друго освен тоя проклет фасул... Мизерията, госпожо, тоя кучешки живот. И ако знаехте какъв добър човек е... Когато е спокоен, не прави нищо лошо, веднъж не е излъгал. Не е способен да убие и бълха. Две години може да не хапне хляб само и само да има за децата му. Сега госпожата сама вижда не съм ли нещастна. Става две години, откак Хосе се захвана с тези работи. Прекарваше безсънни нощи, за да вади от главата си едни измислици... всичко, що се отнася до неверни дами, хубавици, дето си убиват времето с някакви много разпътни херцози... а съпрузите беснеят... Какво ли не измисляше! А сутрин ги преписваше на чисто на специална хартия с почерк, да ти е драго да го гледаш. Сетне заболя от тиф и беше толкоз зле, така изпостелял, та решихме, че си отива. Оздравя и му остана тази треска на мозъка, тази предвзетост, да го прихваща, щом хапне нещо съществено. Той е на периоди, госпожо — понякога пристъпите му са много леки, а друг път става толкоз пернат, че само да мине пред кланицата, клепачът му заиграва и почва да приказва глупости. Хубаво казват, госпожо, че месото е един от враговете на душата... Само да знаете какви ги измисля... Че аз прелюбодействувам и му изневерявам с някакъв херцог!... Пък аз с този вид...

Тоя тъжен разказ не заинтересува Хасинта толкова, колкото Никанора си мислеше. И като видя, че жената не слага точка, Хасинта трябваше самата да я сложи.

— Простете — каза тя, като смекчаваше колкото се може тона си, — но разполагам с малко време. Бих искала да говоря с тоя господин, който се казва дон... Хосе Искиердо.

— На вашите услуги — каза един глас от вратата. Когато погледна, Хасинта се намери лице в лице с преснажната фигура на *Платон*, който не ѝ се видя тъй свиреп, както ѝ го бяха обрисували.

Съпругата на Дофина му каза, че желае да говори с него и той я покани с цялата вежливост, на която беше способен, да влезе в дома му. Господарката и прислужницата се запътиха към номер седемнайсет — жилището на Искиердо.

— Къде е *Питусо*? — попита Хасинта на средата на пътя.

Искиердо погледна към патиото, където играеха няколко деца, и като не го видя никъде, изръмжа. Близко до номер седемнайсет, на един от ъглите на коридора, се бе събрала група от пет-шест души, възрастни и деца, а в средата беше седнало на скамейка около десетгодишно сляпо дете и свиреше на китара. Ръката му беше много къса, за да достигне края на грифа. Свиреше наопаки, натискайки струните с дясната и дрънкайки с лявата, поставило китарата върху коленете си нагоре с широката част и струните. Малката и хубава ръка на мъничкия слепец изящно докосваше струните, като извличаше от тях най-нежни арпеджи и тия заглушени пицикати, които тъй добре изразяват дълбокото и грубовато чувство на тълпата. Главата на музиканта се люшкаше като на ония кукли, които имат стоманена пружина вместо вратле, а мъртвите ябълки на очите му играеха на две страни, без да спират нито за миг. След много и много пицикати и подрънквания той пропя с писклив глас:

На Пена циганката-а-а-а

Това а-а-а-а все не свършваше; то извиваше нагоре и надолу като подпис, изписан от звука. Слушателите вече оставаха без дъх, когато слепецът реши да го спре на финала на фразата:

... а-а — когато я роди майка ѝ...

Очакване, докато музикантът издаваше от глъбините на гърдите си едни „ай, ай“ като ръмжене на кученце, когато му дърпат опашката.

Ай, ай, ай!... Накрая завърши:

... само носа ѝ потръпна седем пъти.

Смехове, врява, трополене... До детето-певец имаше друг слепец, стар и загорял, с нахлупена козинява барета и с тяло, увито в наметало с повече кръпки, отколкото плат, а кожата на лицето му бе като кора на дърво. Тънката му самодоволна усмивка го издаваше, че е автор на аплодираната строфа. Той беше и учител, а може би и баща на сляпото момче, и го учеше на занаята. Хасинта хвърли един поглед на цялата група и сред почтените хора, които образуваха кръга, забеляза едно същество, чието присъствие я накара да потръпне. Беше *Питусо*, който с една ръка на кръста, с друга — на устата, бе застанал между възрастния слепец и детето, заслушан от цялата си душа в музиката. „Ето го там“, каза тя на господин Искиердо, който начаса го измъкна от групата, за да го отведе със себе си. Най-странното бе, че когато физиономията на *Питусо* беше нацапотена, Хасинта реши, че забелязва в нея голяма прилика с Хуанито Санта Крус. А когато видя това лице в естественото му състояние, макар и не дотам чисто, приликата беше изчезнала. „Не прилича“, мислеше си тя полурадостна-полуобезнадеждена, когато Искиердо ѝ сочеше вратата, за да влезе.

Хасинта и прислужницата ѝ разказват, че когато се намерили в тясната, мръсна и неуютна килия и забелязали, че тъй нареченият *Платон* заключва вратата, така ги дострашало, че и на двете им минало през ума да се покажат на прозорчето, за да викат за помощ.

Госпожата погледна изкосо прислужницата, за да види дали запазва присъствие на духа, ала Рафаела беше ни жива, ни умряла. „Този бандит — помисли си Хасинта — ще ни извие вратовете, без да ни остави да гъкнем.“ Малко се успокояваше, като чуваше съвсем наблизко дрънкането на китарата и врявата на тълпата, която обграждаше двамата слепци. Искиердо им предложи единствените столове, които се намираха в помещението, а той седна върху някакъв сандък, като постави *Питусо* на коленете си.

Рафаела разправя, че в този момент и хрумнал безпогрешен план за отбрана от чудовището, ако ги нападне случайно. Видеше ли го да

прави враждебен жест, тя мигновено щеше да увисне на брадата му. Ако господарката ѝ в същия момент прояви достатъчно сръчност да грабне един шиш, намиращ се близо до ръката ѝ и да прободне очите на нападателя, работата щеше да бъде свършена.

Там нямаше други мебели освен двата стола и сандъка. В мрачната спалня навярно имаше някакъв креват. На стената висеше голяма и красива щампа, зад чието стъкло се виждаха две черни плитки коса, много красиви, навити като змии и завързани с копринена панделка с надпис: *Дъще моя!*

— На кого е тая коса? — запита Хасинта живо и любопитството за миг облекчи страха ѝ.

— На дъщерята на жена ми — отвърна *Платон* сериозно, хвърляйки пренебрежителен поглед към картината с плитките.

— Аз помислих, че са на... — измънка дамата, без да се реши да довърши фразата. — А девойката, на която е принадлежала тази коса, къде е?

— В гробището — изръмжа Искиердо с тон, повече животински, отколкото човешки.

Хасинта разгледа малкия *Питусо* и... странно, отново забеляза прилика с големия *Питусо*. Пак го погледна и колкото повече го гледаше, толкова по-голямо сходство намираще. Боже свети! Тя повика детето, а господин Искиердо му каза с донякъде смекчена грубост нещо, което у него можеше да мине и за нежност: „Върви, въшльо, и дай една целувка на тази госпожа.“ Детето, вече изправено, се противеше да пристъпи напред. Беше изплашено, приковало в Хасинта звездичките на очите си. Тя беше виждала хубави очи, ала като тия не беше срещала никога. Бяха като на Младенеца, рисуван от Мурильо^[1]. „Ела, ела“, каза му тя, като го викаше с онова движение на двете ръце, което беше научила от майките. А той стоеше много сериозен, с бузки, пламнали от детска срамежливост, която така лесно преминава в дързост.

— На бас, че не е с вързан характер, ама се плаши от фини *пресони* — каза Искиердо, като побутваше детето напред, докато Хасинта успя да го хване.

— Та той е цял сериозен кавалер — заяви господарката, като го целуна по мръсното лице, което още миришеше на дяволската боя. —

Какъв си такъв сериозен днес, а вчера се смееше толкова много и ми показваше езичето си?

Тези думи разчупиха печата на сериозността у Хуанин — още щом ги чу, той разтегна устни в ангелска усмивка. Хасинта също се разсмя; ала сърцето ѝ се сви, а очите ѝ се замъглиха. Със смеха на прелестното момченце по необикновен начин възкръсваше и приликата, която дамата вярваше, че намира у него. Представи си, че породата на Санта Крус избива на лицето му тъй, както преди малко беше избил карминът на детското изчервяване. „Негово е, негово е...“, помисли си тя с дълбоко убеждение, като поглъщаше с поглед лицето на хлапенцето. Виждаше на него чертите, които обичаше. Ала там имаше освен тях и други, непознати. Тогава я обзе едно от ония раздразнения, които от време на време тревожеха душевния ѝ покой, и очите ѝ, светнали от злобичка, искаха да разгадаят по невинното лице на детето омразната и осъдителна хубост на майката. Тя заговори, гласът ѝ, вече металически, се беше изменил напълно. Звучеше като басовете на китарата.

— Господин Искиердо, имате ли тук случайно портрета на племенницата си?

Ако Искиердо беше отговорил, че има, как щеше да се хвърли Хасинта върху него! Но такъв портрет нямаше и така бе по-добре. Известно време дамата остана мълчалива, усещайки, че на гърлото и застава оная буца, безпогрешен признак на голямата мъка. В туй време *Питусо* бързо напредваше по пътя на доверието. Отначало плахо докосна с пръсти гривната от старинни монети, която Хасинта носеше, и като видя, че не му се карат за тази непочтителност и че тая тъй хубава жена го притиска към себе си, се реши да разгледа безопасната игла, ресните на шала и предимно маншона, онова нещо от мека козина, в което се пъха ръката и там е тъй топличко.

Хасинта го настани на коленете си и се помъчи да сподави огорчението си, събуждайки в душата си състрадание и нежност, които безпомощното дете ѝ вдъхваше. Един бърз оглед на облеклото му ѝ възвърна мъката. Синът на съпруга ѝ да ходи с оголени меса, с почти боси крака!... Тя го погали по къдравата глава, давайки обет в благородното си съзнание да обича детето на другата като свое. А то съсредоточаваше вниманието си на дивак върху ръкавиците на

Хасинта. Детето нямаше и най-бегла представа за съществуването на такива лъжливи ръце, в които се пъхаха истинските.

— Горкичкото! — възкликна с жива болка тя, като забеляза, че мизерната дреха на *Питусо* беше цялата в дупки. Едното му рамо и едната му кълка бяха оголени. С каква обич погали Хасинта тая толкова нежна плът, за която си мислеше, че никога не е познала топлината на майчината ръка и винаги — и денем, и нощем — е все така измръзнала.

— Пипни, пипни — каза тя на прислужницата, — умряло е от студ. — А към господин Искиердо: — Ама защо държите това клето дете тъй разголено?

— Аз съм *сюрмах*, госпожо — промърмори Искиердо все тъй сухо. — Не искат да ме назначат... защото съм почтен...

Той щеше да продължи да ниже разказа за политическите си теглила, ала Хасинта не му обърна внимание. Хуанин, чиято смелост растеше с всяка минута, се решаваше вече и на друго — да сложи ръка на лицето ѝ, разбира се, с най-голям респект.

— Ще ти донеса много хубави ботинки — каза тази, която искаше да го осинови, и придружи думите си с една целувка по мръсното му ухо.

Момчето вдигна единия си крак, ах, какъв крак! Да го не поглеждаш. — Една безформена маса от прогнила обувка и отвратителен парцал, с дупка, през която се виждаха редица розови пръстчета.

— Боже милостиви! — възкликна Рафаела, прихвайки да се смее.

— Ама, господин Искиердо, толкоз ли сте беден, че нямате за...

— Солютно...

— Тъй ще те пременя!... Ще видиш. Ще ти облека много красиво костюмче, ще ти сложа шапка, ще ти обуя лачени ботинки.

Разбирайки всичко, дяволът му с дявол отваряше едни очи!... От всички човешки слабости първата, която се проявява у детето, предвещавайки бъдещия човек, е саомнението. Хуанин разбра, че ще го издокарват, и се засмя. Ала представите и усещанията на тази възраст бързо се променят и *Питусо* неочаквано плесна с ръце, като изпусна дълбока въздишка. Това е един особен начин на децата да

казват: „Това ме отегчава; на драго сърце бих си отишъл.“ Хасинта го задържа насила.

— Я да видим, господин Искиердо — каза дамата, поставяйки решително въпроса. — Вече знаей от вашия съсед коя е майката на това дете. Вижда се, че вие не можете да го отгледате, нито да го възпитате. Аз ще го взема.

Искиердо се приготви за отговора.

— Ще река на госпожата... Аз... наистина съм привързан към него. Обичам го, тъй да се каже, като син... Нека госпожата го подпомага заради рода, от който е; нека ме настави на служба, пък аз ще го отгледам.

— Не, тия пазарлъци не ми изнасят. Да бъдем приятели, но при условие, че ще отведа това клето ангелче у дома. За какво ви е на вас? За да израсте из тия нехигиенични дворове сред безпризорни?... Аз ще ви покровителствувам — какво искате? Някаква длъжност? Някоя сума?

— Ако госпожата — подметна Искиердо мрачно, отронвайки думите, след като доста ги предъвкваше — ми издействува нещо...

— Да видим какво...

— Госпожата да се срещне с Кастелар... дето толкоз ме е намразил... или с господин Пи.

— Не ме занимавайте с *пи* и с *па*... Аз не мога да ви дам никаква служба.

— Тогаз, щом не ми дават администрацията на Ел Пардо^[2], детето остава тука... мамка му! — заяви Искиердо най-грубо, като стана. Той сякаш отговаряше повече с изтъкването на високия си ръст, отколкото с думи.

— Не друго, ами администрацията на Ел Пардо. Да, тя вас чака. Ще говоря със съпруга си, който ще признае Хуанин и ще го изиска чрез съда, тъй като майка му го е изоставила.

Като чу това, *Платон* се разстрои малко. Но не се предаде, взе на ръце детето и го заглези по своему: „Кой те обича тебе, свирчо?... Кого обичаш ти, въшльо мой?“

Детето уви ръце около врата му.

— Аз не ви преча, нито ще ви преча да продължите да го обичате и даже да го виждате понякога — каза госпожата, съзерцавайки Хуанин като оглупяла. — Утре ще дойда пак и се надявам да ви

убедея... А колкото до администрацията на Ел Пардо, не мислете, че ви казвам „не“. Би могло да стане... Не зная...

Искиердо омекна малко.

„Това е — помисли си Хасинта, — този човек е един търгаш. Не умея да се разбирам с този тип хора. Утре ще дойда с Гилермина и тогава... ще те видя тебе.“

— За вас — каза тя на глас — най-доброто ще бъде една сума. Струва ми се, че сме гладни.

Искиердо въздъхна веднъж и пусна детето на пода.

— Един *ендивид*, дето през целия си *пресеят* живот се е борил испанците да бъдат свободни...

— Но, човече божи, още по-свободни ли ги искате?

— Не... Както се вика — храни куче... Знайте, че Бисера, Кастелар и други мекерета го дължат на мене всичко туй, което са.

— Много странно.

Врявата от китарата и от песните на слепците значително се усили, смесвайки се с думкането на коледни барабани.

— А ти нямаш ли барабан? — попита Хасинта малкия, който, едва чул въпроса, вече въртеше отрицателно глава.

— Виж ти работа! Да нямаш барабан!... Ще ти купя още днес, още сега. Ще ми дадеш ли целувка?

Питусо не чакаше да го молят. Започваше да става дързък. Хасинта извади едно пакетче карамели и той с инстинкта на лакомниците се хвърли да види какво вади тя от ония хартийки. Когато Хасинта сложи един карамел в устата му, Хуанин се засмя от удоволствие.

— Какво се казва? — попита го Искиердо.

Излишен въпрос, защото детето не знаеше, че когато се получава нещо, се благодари.

Хасинта отново го взе на ръце и го загледа. Пак ѝ се стори, че приликата се заличава. Дали пък не е!... Беше уместно да го проучи и да не действа прибързано. Гилермина щеше да се нагърби с това. Изведнъж шмекерът му с шмекер я погледна и като извади карамела от устата си, ѝ го предложи, та да посмуче и тя.

— Не, глупчо, аз имам още.

Като видя, че щедростта му не бе оценена, той ѝ се изплези.

— Вагабонтино такъв, подиграваш ми се!

А той, въодушевен, отново изплезе език и за пръв път проговори, произнасяйки много ясно: „Путана“.

Господарката и прислужницата прихнаха да се смеят, а Хуанин му дръпна един преочарователен смях, повтаряше думата и пляскаше с ръце, сякаш сам се аплодира.

— На какви неща го учите!...

— Е, синко, не казвай таквиз изрази...

— Обичаш ли ме? — попита го Хасинта, като го притисна към себе си.

Момчето закова очи в Искиердо.

— Кажй й да, ама на бас, че няма да тръгнеш с нея... да знаеш... Няма да тръгнеш с нея, защото обичаш повече татко си Пепе, въшльо... А на татко ти *тряба* да му дадат министрацията.

Варваринът отново й го взе, а Хасинта се сбогува с твърдото намерение да се върне с подкреплението на своята приятелка.

— Довиждане, довиждане, Хуанин. До утре — и тя го целуна по ръчичката, а не по лицето, защото то бе цялото омазано с карамел.

— Довиждане, сладур — каза Рафаела, щипвайки пръстите на единия му крак, които се подаваха от обувката.

И те излязоха. Искиердо, който се перчеше, че е кавалер, макар да се мислеше по-скоро за кавалерийско животно, излезе да ги изпрати до уличката врата с малкия на ръце. И махаше с ръчичката му за довиждане на двете жени, докато те завиваха на ъгъла на „Бастеро“.

[1] Испански художник от XVII в., автор на реалистични картини. — Б.пр. ↑

[2] Село на северозапад от Мадрид на брега на р. Мансанарес. — Б.пр. ↑

В девет часа на следния ден господарка и прислужница отново бяха там в очакване на Гилермина, която се съгласи да се присъедини към приятелките си, щом уреди някои неща на гара „Пулгас“. Беше получила два вагона каменни плочи и издействувала от директора на Северната компания да ги разтоварят безплатно с подемните кранове на предприятието... Колко път трябваше да извърви за това! Но най-сетне постигна своето, а освен това искаше с пренасянето да се нагърби самото предприятие, което печелеше достатъчно и можеше да направи в полза на беззащитните сираци няколко безплатни рейса с камионите си. Щом влязоха, Хасинта и Рафаела видяха Хуанин да играе в патиото. Извикаха го, но той не дойде. Гледаше ги отдалеч и се смееше, налупал половината си ръка; но щом започнаха да му показват барабана, който му носеха, както показват на бика, за да го дразнят, бандерилите, той дотича като стрела. Радостта му беше тъй голяма, че сякаш щеше да припадне. Въртеше се така неспокойно, че Хасинта едва му закачи барабана. Хванал палките в ръце, той започна да удря по кожата и хукна по буницата, гледан със завист от другите, без да се грижи за нищо друго, освен да вдигне колкото се може по-голяма олелия. Хасинта и Рафаела се качиха горе. Прислужницата носеше вързоп с дарения от госпожата за тъй нуждаещите се обитатели! Жените наизлизаха по вратите си, водени от любопитство; и малко след това сред образувалите се шушукащи групички започнаха одумките, слуховете и коментарите: „На стрина Никанора донесе вълнен шал. На бай Дидо — шапка и жилетка от Банона, а на Роза пусна в ръката пет дуру като пет слънца... На схванатата от номер девет и донесе одеяло за леглото, на стрина Енкарнасион — чудна фанела — добра ще е за хремата й, а на бай Манхавахас — един мехлем във висока стъкленица, дето му викат *питофифито*, знаете ли, същото, дето дадох на моето момиченце — ех, то не му попречи все пак да си умре.“ „Вече виждам как Манхавахас залага или разменя стъкленицата срещу ракиени капки...“ „Чух, че иска да купи детето на гос'ин Пепе и че му дава тридесет хиляди дуру... и го прави

управител“... „Управител на какво?...“ „Ама че сте глупави... ами трябва да е на *републиканските* конюшни...“

Хасинта започваше да губи търпение, защото нейната приятелка не идваше, а в това време три-четири жени, като и говореха една през друга, излагаха нуждите си в хиперболичен стил. На тази децата ѝ били босички; на другата не били ни боси, ни обути, защото все измирали и в гърдите ѝ била заседнала една мъка, за която казваха, че е *неописуема*. Онази имала пет деца и чакала шесто, което се потвърждаваше от възвишението, повдигнало полите ѝ половин vara над земята. В това състояние не можела да ходи в тютюневата фабрика, поради което семейството теглело голяма *гладурия*. Роднината на друга не работел, защото паднал от някакво скеле и вече три месеца откакто е на легло с натъртени гърди, с болки и плюел кръв. Оплакванията потискаха сърцето на Хасинта, разкривайки ѝ много широките предели на човешката мизерия. В лоното на благополучието, в което тя живееше, никога не си бе дала сметка колко голяма е империята на бедността, а сега виждаше, че колкото и да я изследваш, не ще достигнеш до границите на този обширен континент. Тя окуражаваше всички и обещавахе да им помогне според възможностите си, които макар да не бяха малки, бяха все пак недостатъчни, за да се притече на помощ на толкова много нужди. Кръгът, който я заобикаляше, се стесняваше и дамата започваше да се задушаваше. Направи няколко стъпки, ала на всяка крачка изникваше нов повод за съчувствие: пред нейното светло милосърдие се издигаха човешките нещастия и настойчиво призоваваха към състрадание. След като посети няколко дома, излизайки от тях с разкъсано сърце, отново се намери в коридора, вече много притеснена от закъснението на приятелката си, когато усети, че някой нежно подръпва кашмирения ѝ шал. Обърна се и видя едно пет-шестгодишно момиченце, много красиво, много чисто, с листо от *bonibus*^[1] в косата.

— Госпожо — каза момиченцето с нежен и плах глас, изговаряйки думите съвсем правилно, — видяхте ли моята престилка?

Улавяйки за краищата престилката, която беше от син крепон току-що изгладена и без петънце, то я показва на господарката.

— Да, сега я виждам — отвърна тя, възхитена от толкова прелест и кокетство. — Много си хубава и престилката е... великолепна.

— Днес за пръв път я сложих... няма да я изцапам, защото не слизам на двора — добави малката, издувайки от удоволствие и суета ноздричките си.

— Чия си ти? Как се казваш?

— Адорасион^[2].

— Колко си хубава... и колко си симпатична.

— Това момиченце — каза една от съседките — е дъщеря на една много лоша жена, която се нарича *Маурисия Мъжкараната*. На два пъти живя тук, вкараха я в „Арекохидас“^[3], но тя избяга и сега не се знае къде скита.

— Бедното ми момиченце... Твоята майка не те обича.

— Но леля й Севериана й е за майка, приютява я като родна дъщеря и си я гледа. Господарката не познава ли Севериана?

— Чувала съм за нея от приятелката си.

— Да. Госпожица Гилермина я обича много... Тъй като тя и Маурисия са дъщери на гладачката й... Севериана... Къде ли е тази жена?

— На пазар — отвърна Адорасион.

— Виж ти, като госпожица си.

Като чу, че я наричат госпожица, малката вече не се побираше в кожата си от задоволство.

— Госпожо — каза тя, пленявайки Хасинта със сребърния си глас и с прекрасното си произношение, — аз не си нацапах лицето онзи ден...

— Ти не... Знаех си аз. Ти си много чиста.

— Не, не се нацапах — повтори тя, като наблягаше толкова силно на „не“-то с глава, сякаш щеше да й се прекърши вратлето. — Ония шопари искаха да ме нацапат, но аз не се оставих.

Хасинта и Рафаела бяха заплениени. Не бяха виждали толкова хубаво, толкова възпитано момиченце, което да се отличава сред другите като това. Удоволствие беше да гледаш чистите му дрехи. Полата му беше закърпена, но много чиста; обувките му бяха стари, ала добре запазени, а престилката му — връх на чистотата.

В този момент дойде лелята и втора майка на Адорасион. Беше хубавица, висока и стройна; жена на един тапицер и най-уредната наемателка, или, ако щете, най-богатата от оня кошер. Живееше в едно от най-хубавите жилища от първото патио, нямаше собствени деца,

още един повод Хасинта да ѝ симпатизира. Щом се видяха и се разбраха. Севериана оцени по достойнство добрината на дамата към малката; накара я да влезе в къщи и ѝ предложи стол, от тия, на които казват виенски, който сред онези бордеи се стори на Хасинта върхът на богатството.

— А къде е моята господарка доня Гилермина? — попита Севериана. — Зная вече, че сега идва всеки ден. Вие не ме ли познавате? Майка ми беше гладачка в дома на господарите Пачеко... Там израснахме сестра ми Маурисия и аз.

— Чувала съм за вас от Гилермина...

Севериана остави препълнената кошница с покупките, хвърли шала и забрадката си и не можа да устои на едно суетно желание. Сред обитателите на гуляйджийските домове е нещо обикновено оная, която си дойде от пазар с богати покупки, да ги изложи на възхищението и завистта на съседките. Севернана започна да изважда запасите си и протягайки ръка през вратата, ги показваше навън... „Гледайте, една зелка, четвърт фунт месо... малко овнешко... цикория...“ И накрая изскочи голямата сензация. Севериана я показва като трофей, пръскайки се от гордост. „Заек“, извикаха половин дузина гласове... „Мила, как си се отпуснала.“ „Защото имах възможност, мила, купих го само за седем реала.“ Хасинта помисли, че учтивостта я задължава да поласкае стопанката на дома, затова разгледа с голям интерес провизиите и възхвали доброто им качество и евтиния.

После заговориха за Адорасион, която се беше залепила за полите на Хасинта. Севернана започна да разказва:

— Това момиче е дъщеря на сестра ми Маурисия... Госпожата вкара в манастира „Микаелас“ сестра ми, но тя избяга, като се покатери през оградата, и сега я търсим, за да я затворим пак там.

— Познавам много добре тоя религиозен орден — каза госпожа Санта Крус — и съм много добра приятелка на сестрите от „Микаелас“. Там ще я оправят... Повярвайте, там вършат чудеса...

— Но тя е много лоша... госпожо, много лоша — отвърна Севериана с въздишка. — Остави ми тук това създание и то не ми тежи, защото към него така ме влече сърцето, сякаш аз съм го раждала... Нали всички мои умряха, а и моят Хуан Антонио така се привърза към малката, че не може без нея. Иначе е глезна и много ми лудува. Нали е родена и израснала сред лоши жени, които я научиха да

фантазира и да се пудри. Когато върви по улицата, прави такива движения с тялото си, че... казвам ви, че ще я пребия, ако не се откаже от този лош навик. А, ще видиш ти, ще видиш, шмекерке. Хубавото у нея е, че не замърсява дрехите си и обича да си мие ръцете, муцунката и даже тялото, госпожо, даже тялото. Щом вземе парче миризлив сапун, скоро му вижда сметката. Ами ресането? Вече ми счупи три огледала, а един ден... какво мисли госпожата, че правеше...? Ами боядисваше веждите си с изгоряла тапа.

Адорасион почервения като божур, засрамена от това, което говореха за нея.

— Няма да го прави повече — каза дамата, без да се насити да гали онова тъй чисто и тъй хубаво лице; и като промени разговора, което много зарадва малката, взе да оглежда и да хвали хубавата подредба на гостничката.

— Домът ви е много хубав.

— Като за занаятчий, горе-долу. Знайте, че е на наше разположение. Много е голям за нас, но тук с нас живее една приятелка, доня Фуенсанта, вдовица на един майор. Мъжът ми е душа човек. Печели по четирнайсет реала и няма никакъв порок. Живеем толкова богато.

Хасинта се възхити на шкафа, толкова остърган, че изглеждаше полиран, и на своеобразния олтар, който образуваха над него хиляди дреболийки: снимки на военни, с оцветени в червено панталони и с жълти копчета; Христос Всемогъщи и Богородица от Палома бяха двете най-красиви картини; имаше и една голяма хромофотография на *Нумансия*, сред водорасли, и друга образцово избродирана картинка, с *две влюбени сърца*, съединени с панделка.

Ставаше късно и Хасинта се безпокоеше. Най-сетне, като излезе в коридора, видя да идва приятелката ѝ, забързана, разгорещена...

— Не ми се сърди, мила; да знаеш как ми досадиха ония глупаци от гара „Пулгас“. Не можели да сторят нищо без изрична заповед на съвета. Не обърнаха внимание на документа, който носех, и трябва пак да се върна днес следобед. А материалът си стои там и обектът ми бездействува. Но в края на краищата да се върнем на нашия въпрос. Къде е оня, дето яде хора? Довиждане, Севериана. Сега не мога да се занимавам с теб. После ще говорим.

Тръгнаха да търсят бърлогата на Искиердо, неизменно обкръжени от съседките. Адорасион вървеше отзад, уловена за полата на Хасинта, както върви паж, носещ шлейфа на краля, а отпред, проправяйки път като викач при лов, крачеше дангалачката, чийто пищялки този ден сякаш бяха по-бързи, а гривата ѝ — по-развята. Хасинта ѝ беше донесла ботинки и малката беше недоволна, защото майка ѝ не ѝ позволи да ги сложи до неделя.

Видяха открената вратата на номер седемнайсет и Гилермина я бутна. Изненадата им беше голяма, когато се сблъскаха не с господин *Платон*, когото очакваха да намерят там, а с едно женище, много високо и много грозно, облечено ярко. То имаше много ниска талия, лице, сякаш боядисано с ръжда, и синьо-черна мазна коса. Чудовището прихна да се смее, като показва зъби, чиято белота би могла да се сравни със сняг, и каза на госпожите, че дон Пепа го няма, но че ей сегичка щял да дойде. Това беше обитателката на мансардата, наричана обикновено Гайинехера^[4], защото имаше сергия за гайинеха и фританга на ъгъла на улица „Аргансуела“. Обикновено тя вършела домашната работа на западалия стопанин на това жилище, метяла стаята му веднъж в месеца, тупала сламеника му и поизтривала *Питусо*, когато мръсотията образувала на ангелското му лице прекалено дебела кора. Също тъй приготвяла за великия мъж някои вкусни ястия, такива за две пари, като например пилешки шийки, пържена кръв, а понякога салата от цикория, добре подправена с чесън и кимион.

Искиердо скоро дойде и онова циганско чучело, което Рафаела гледаше с истински ужас, казвайки наум „Отче наш“, за да го прогони по-скоро, изхвъркна навън. Варваринът дойде запъхтян, сякаш крайно уморен от многото сделки, които върти, и като захвърли широкополата си шапка, в ъгъла и избърса със смачканата на топка кърпа потта от тъй благородното си чело, изръмжа:

— Идвам от Бисера... Колкото вий ме приехте, толкова и той... Пуякът му с пуяк... Аз съм си виновен, че се принизявам до толкова незначителни *ендивиди*.

— Успокойте се, господин Пепа — заяви Хасинта, чувствавайки се силна в компанията на приятелката си.

Тъй като имаше само два стола, Рафаела трябваше да седне върху един сандък, а неразбраният велик човек остана прав; но после

взе една празна кошница, която се въргаляше там, обърна я и намести достопочтената си особа на нея.

[1] Вид испанско цвете. — Б.пр. ↑

[2] Обожание (исп.). — Б.пр. ↑

[3] Манастир — Б.пр. ↑

[4] Продавачка на „гайинеха“ (пържени птичи дреболии). — Б.пр. ↑

Още щом размениха първите думи от тоя разговор, който не се колебае да нарека паметен, Искиердо си даде сметка, че си има работа с много по-силен от него дипломат. Въпросната доня Гилермина с цялата си слава на светица и със засмяното си лице му присядаше. Той беше вече сигурен, че тя ще го смае с нейните *тиологии*, защото тая сеньора трябва да е *новокатоличка*, а той наистина не умееше да общува с *новокатолици*.

— Значи, господин Искиердо — заяви основателката, като се усмихваше, — нали знаете... тази моя приятелка иска да прибере туй клето дете, което тъй лошо се възпитава покрай вас... Това са две милостиви дела, защото и на вас също ще помогнем, само да не сте много взискателен...

„Мале, каква вещица е тази“ — каза *Платон* на себе си, смесвайки думите с мучене; а после, на висок глас:

— Ами, както казах на госпожата, ако госпожата иска *Питусо*, нека се срещне с Кастелар...

— Как не; за да ви направят министър... Господин Искиердо, не ми разправяйте глупости. За глупачки ли ни смятате? Намерили сте какво... Вие не можете да заемете никаква длъжност, защото не знаете да четете.

На гордостта на Искиердо беше нанесен такъв жесток удар, че той нищо не можа да отговори. Заемайки благородна поза, с ръка на гърдите, отвърна:

— Госпожо, туй, че не знам, не е съвсем вярно... Казвам, че не е съвсем вярно, даже е лъжа. Така че надсмивате ни се, защото сме бедни. Бедността не е позор.

— Не е, разбира се, сама по себе си, но не е и чест. Разбрано? Познавам много честни бедняци, но има някои, които са опасни.

— Аз съм съвсем почтен... Разбрано?

— О, да... Всички казваме, че сме почтени, но е трудно да го докажем. Я да видим. Как сте прекарвали вие живота си? В продаване на магарета и коне. След туй — в конспирации и вдигане на барикади...

— И с много чест, с много чест... Мамка му — кресна въвн от себе си хитрият търговец, изправяйки се разгневен. — Я пък тези стрини...

На Хасинта ѝ се разтракаха зъбите, Рафаела поиска да излезе да вика за помощ, ала страхът беше парализирал краката ѝ.

— Ха-ха-ха... Нарича ни *стрини*... — възкликна Гилермина, прихвайки да се смее, сякаш беше чула виц. — Виж ти негово превъзходителство господина... И мислите ли, че ще се разсърдим на комплимента, който ни правите? Ами, аз съм привикнала доста на тези любезности. На Христос са казвали и по-лоши неща.

— Госпожо... госпожо... Не докачайте достойнството ми. Внимавайте, че аз търпя, търпя...

— Повече търпим ние.

— Аз съм *ендивид*... такъв, какъвто...

— Добре знаем какъв сте вие. Един голям хайлазин и едно говедо... Да, човече, не се отричам от казаното... Да не мислите, че ме е страх от вас? Хайде де, вадете по-скоро камата...

— Не я хабя за жени...

— Нито пък за мъже... Да не мисли това плашило, че ще ни уплаши с фасадата си... Седнете и не правете гримаси, това може да уплаши децата, но не и мен. Освен говедо вие сте и лъжец; защото нито сте били в Картагена, нито това е пътят за успеха и всичко, което разправяте за революциите, е само приказки. Каза ми го някой, който ви познава добре... Ах, клети човече, знаете ли вие какво ни вдъхвате? Ами жалост, жалост, не мога да ви опиша колко голяма...

Напълно зашеметен, сякаш са стоварили чук по главата му Искиердо седна върху кошницата и разсеяно загледа пода. Рафаела и Хасинта въздъхнаха смаяни от смелостта на приятелката си, на която гледаха като на свръхестествено същество.

— Значи, да се разберем — продължи тя, присвивайки очи както винаги, когато излагаше някой важен въпрос. — Ние ще вземем момченцето, а на вас ще дадем една сума, за да се оправите...

— И какво ще правя аз с една жалка сума? Да не мислите, че се продавам?

— Ах, какви деликатни времена... Вие се продавате? Само че няма кой да ви купи. И това не е покупка, а помощ. Не ми казвайте, че нямате нужда...

— Най-сетне, за да не ви досаждам — отвърна внезапно Хосе. — Ако ми дадете службата...

— Една сума и толкова.

— Не искам, не искам пък.

— Добре, добре, не викайте толкова, защото не сме глухи. И не бъдете толкова изискан, защото такива любезности не са присъщи дори на такъв... свиреп господин революционер.

— Вие ми вдигате кръвното...

— Значи — служба, и ако не, не става? Глупав инат. Обзалагам се, че човекът е роден за администратор. Господин Искиердо, да оставим шегите настрана; много ми е жал за вас, защото, казвам ви искрено, не ми изглеждате толкова лош човек, както мислят хората. Искате ли да ви кажа истината? Ами вие сте един голям нещастник, който не е участвувал в никакво престъпление, нито е открил Америка.

Искиердо вдигна очи от пода и погледна Гилермина без никаква злоба. Сякаш потвърждаваше с искрен поглед онова, което основателката заявяваше.

— И го поддържам — този божи син не е лош човек. Казват, че сте убили втората си жена... Клевета. Казват, че сте крали по пътищата... Лъжа. Казват, че сте изстреляли много фишеци по барикадите. Измислица!

— Брътвежи, брътвежи, брътвежи — измърмори Искиердо с горчивина.

— Вие цял живот сте се борили за хляба и никога не сте съумели да победите. Не е имало управия... Истината е, че този шарлатанин е човек без способности: не знае нищо, не работи, бива го само да се хвали и да говори, че яде живи деца. Много говори за републиката и за кантоните^[1], а не става дори и за най-груба работа... Какво? Греша ли? Това ли е вашият портрет или не?...

Платон не казваше нищо, само отново и отново плъзгаше погледа на красивите си очи по плочките на пода, сякаш искаше да ги премете с него. Думите на Гилермина отекаха в душата му с тона на вечната истина, срещу която човешките хитрости са безпомощни.

— След това — прибави светицата — горкият човек е трябвало да си послужи с хиляди не много чисти средства, за да живее, защото трябва да се живее... Трябва да бъдем снизходителни към бедността и да ѝ даваме мъничко право на зло.

По време на малката пауза, която последва след тези мисли на Гилермина, нещастният човек пропадна в съвестта си като в кладенец и там се видя такъв, какъвто беше наистина, освободен от дрипите на фалшивия блясък, в който го обвиняваше неговото самолюбие; помисли това, което и друг път беше мислил, и си каза накъсо: „Аз съм истинско муле, един глупак, който не може да убие и комар, а тази дяволска светица носи в себе си всевишния.“

Гилермина не сваляше от него очите си, които от намигванията ѝ ставаха лукави. Чудно как тя отгатваше мислите му. Не беше за вярване, ала бе така, защото след друга тържествена пауза госпожа Пачеко каза:

— Защото туй, че Кастелар ще ви назначи, са празни приказки. Вие самият не го вярвате и насън. Казвате го, за да смятате Идо и други глупаци като него... И каква ли работа ще дадат на човек, който се подписва с кръстче. Вие, който се перчите, че сте извършили толкова революции, че сте ни докарали блажената република и че сте основали кантона в Картахена... с това се хвалите... вие, който се правите на преследван и с презрение ни наричате *новокатоличка* и разгласявате, че ще ви правят големец, ще се задоволите... Кажете го откровено — ще се задоволите да ви дадат едно портиерско място...

Сърцето на Искиердо трепна и това движение на душата бе тъй ясно доловено от Гилермина, че тя прихна да се смее и докосвайки коляното му с ръка, повтори:

— Не е ли истина, че ще се задоволите?... Хайде, мили мой, признайте го заради страданията и смъртта на нашия изкупител, в който всички вярваме.

Очите на джамбазина блеснаха. Пусна една усмивчица и живо каза:

— Портиерско място в министерство?

— Не, мили, не чак толкоз... Личи, че си испанец. Винаги се цели нависоко и желае да служи на държавата. Говоря за портиерско място в частен дом.

Искиердо свъси вежди. Той искаше да облече униформа с ширити. Отново бързо се потопи в мислите си и в тяхната дълбина се заусуква около портиерското място в частен дом. Реченото речено. Той беше вече сит от толкова борба за кучешко съществуване. Какъв по-хубав изход можеше да желае от почивката, която му предлагаше тая

стрина, дето сигурно е племенница на Пресветата дева?... Защото той вече започваше да старее и не му беше до шеги. Предложението означаваше сигурна прехрана, малко работа и ако мястото беше в голяма къща, никой нямаше да му откаже униформата. Вече беше отворил уста да изпусне едно *съгласен*, по-голямо от дома, в който трябваше да бъде портиер, когато самолюбието, неговият най-голям неприятел, се разбунтува, а самохвалството му, рожба на собствения му разум, вдигна ужасна олелия. Загубен човек. Започна да клати глава недоволено и хвърляйки презрителни погледи на всички страни, каза:

— Портиерско място... Малко е.

— Вече е ясно... Не можете да забравите, че сте били министър на вътрешните работи, сиреч, че са искали да ви назначат... Макар, струва ми се, вече се разбираме, че всичко е измислица на тази велика глава. Виждам, че вие и дон Хосе Идо, друг като вас, бихте могли да съчинявате хубави романи. Ах, мизерията, недояждането как принуждават тези бедни мозъци да блънгуват. В края на краищата, господин Искиердо...

Той беше станал и като се заразхожда с ръце в джобовете, изрази великодушните си мисли по следния начин:

— Мойто достойнство и чест не ми позволяват... Дето се вика: бих искал, но не може, не може. Ако искате наистина да ми помогнете, понеже ми отнемате милото ми въшкарче, придържам се към възнаграждението.

— Слава богу! Най-сетне стигаме до сумата...

Хасинта виждаше небето прояснено, ала това небе се покри с облаци, когато варваринът, застанал в един ъгъл, където гласът му зловещо отекуваше, пророни следните злокобни думи:

— Хайде... Ама... Хиляда дуру и готово.

— Хиляда дуру — каза Гилермина. — Богородица да ни е на помощ! Кой да ги даде на нас! Все още е малко по-малко?

— Не смъквам нито грош.

— Тъй ли? Защото ако вие сте хитър търговец, аз също съм такава.

Хасинта вече обмисляше с какви хитрини да събере хиляда дуру, които в началото ѝ се сториха много, след това — малко, и тъй известно време тя преценяваше сумата с различни критерии.

— Грош не смъквам. Все ми е едно дали е звонкова монета, или папируси от банката. Но внимавайте в числото, защото не отстъпвам нищо.

— Тъй, тъй — да си покажем характера... Хич не са малки претенциите ви. Самият вие с цялата си породистост не струвате хиляда кuarto, та камо ли хиляда дуру... Хайде, искате ли две хиляди реала?

Искиердо направи презрителен жест.

— Какво, сърдите ли ни се?... Ами хубаво, останете си с ангелчето. Ама какво си мисли досадникът му с досадник? Че ще се хванем на въдицата, че *Питусо* е син на съпруга на тази жена? Как ще докажете това?...

— Аз нямам нищо общо... Щото си е съвсем ясно, че той е извънбрачният баща — отвърна Искиердо в лошо настроение, — извънбрачен баща на сина на моята племенница. Хуанин, тъй да се каже.

— Пазите ли кръщелното свидетелство?

— Пазя го — каза дивакът, гледайки към раклата, върху която беше седнала Рафаела.

— Не, не вадете книжа, че и те нищо не доказват. Колкото до *извънбрачното* бащинство, както вие казвате, я е, я не е. Ще искаме сведения от оня, който може да ни ги даде.

Искиердо почесваше челото си, сякаш го човъркаше, за да изчопли от него някаква мисъл. Намекът за Хуанито му припомни, разбира се, как позорно се търкулна по стълбата у Санта Крус. Междувременно Хасинта, която искаше да се споразумее, предложи половината от сумата. Гилермина обаче, отгатнала по лицето й нейното желание за помирение, я накара да мълчи и като ставаше, каза:

— Господин Искиердо, запазете си чедото, защото тази измама не мина.

— Госпожо... По дяволите! Аз съм порядъчен човек и мен не може да ме метне никаква новокатоличка. Разбрано? — отвърна той с онази повърхностна ярост, която си оставаше само на думи.

— Вие сте много любезен... При вежливостите, с които си служите, не е възможно да се разберем. Нима сте повярвали, че тази госпожа е много заинтересована да вземе детето. Това е каприз, само каприз. Тази наивница се е заинатила да си има дечица... Глупава

мания, защото когато бог не желае да ги даде, той знае защо... Видя *Питусо*, съжали го, хареса й... Но животинчето е много скъпо. В тези два двора децата ги дават за нищо, по избор... За нищо, да, човече божи, и с благодарност отгоре... Какво смяташ, че е само твоето въшкарче ли?... Тук е и онуй прелестно момиченце на име Адорасион... Ще си го вземем, когато пожелаем, защото моята воля е и воля на Севериана... Тъй че сбогом... Какво имаш да кажеш? Вече усещам — че *Питусо* носи кръв от рода Санта Крус. Може да е така, а може и да не е... Още сега отиваме да разкажем за случая на съпруга на моята приятелка, който е много влиятелен човек и е на „ти“ с Пи, обядва с Кастелар и е млечен брат на Салмерон... Той ще види какво може да стори. Ако детето е негово, ще ти го отнеме, а ако не е, помогни ми да ти съчувствувам. В този случай, дивако с диваците, нито пари, нито портиерство, нито нищо.

Искиердо беше като зашеметен от тази градушка от живи и убедителни думи. В такива големи ораторски кризи Гилермина биваше на „ти“ с всички... След като избута Хасинта и Рафаела към вратата, тя се обърна към несретника, който не успяваше и дума да каже, и прихвайки да се смее, с ангелска доброта му заговори по следния начин:

— Прости ми, че се отнесох грубо към теб, както и заслужаваше. Аз съм такава. И не мисли, че съм се разсърдила. Но не искам да си отида, без да ти дам милостиня и съвет. Милостинята е това, вземи за едно хлебче.

Протегна ръка, предлагайки му две дуро, и като видя, че той не ги приема, остави ги върху един от столовете.

— Сега съветът. Ти не ставаш абсолютно за нищо. Нямах никакъв занаят, не си дори за ратай, защото си мързелив и не обичаш да носиш тежко. Не ставаш и за метач по улиците, нито пък да разнасяш плакати с обявления... И при все това, несретнико, няма божие творение, което да няма своето предназначение в тази прекрасна работилница на всеобщ труд; ти си роден за велик занаят, с който можеш да спечелиш голяма слава и насъщния хляб. Тъпако, ти не си ли го разбрал?... Ти си говедо... Но кажи, не си ли се поглеждал в огледалото никога? Не ти ли е хрумвало?... Ама че си идиот... Та ще ти го кажа — ти ставаш само за модел на художниците. Не разбираш ли? Ами те ти обличат дреха на светец или на рицар, или на всевишния

и те изкарват на портрет... защото имаш снажна фигура. Лице, тяло, вид — всичко, което не идва от душата ти... е благородно и красиво, носиш в себе си съкровище, истинско съкровище от линии... Хайде, обзалагам се, че не разбираш това.

Суетата обърка още повече добрия Искиердо. Предположения за слава преминаха като лумвания на клада през главата му... Съзря едно блестящо бъдеще... Той, рисуван от художниците... И туй щеше да се плаща. И щяха да се печелят пари за облекло, за премяна. Ах!... *Платон* се погледна в стъклото на картината с плитките, но там не се виждаше ясно...

— Тъй че не го забравяй... Представи си, че седиш в което и да е ателие и вече си човек. С твоето въшкарче на рамото ти би бил най-красивият свети Христофор, който може да се види. Сбогом, сбогом...

[1] Почти независими административни единици, към които се стремели привържениците на кантонализма. — Б.пр. ↑

Х. ОЩЕ СЦЕНИ ОТ ИНТИМНИЯ ЖИВОТ

1

Излизайки в коридора, Гилермина говореше на приятелката си:

— Ти си голяма наивница... Не умееш да общуваш с тези хора. Остави на мен и бъди спокойна, че *Питусо* ще бъде твой. Аз ще се оправя. Ако влезеш в сметката на тоя мошеник, ще ти измъкне повече от онова, което струват всички деца от приюта заедно със съответните им бащи. Какво смяташе да му предложиш? Десет хиляди реала? И тъй, даваш ги на мен и ако аз го измъкна за по-малко, разликата остава за моя строеж.

След като побъбриха малко със Севернана в нейната гостна, те излязоха ескортирани от различни корпуси и взводове безделници от двете патио. Колкото и да си изглеждаха очите, търсейки Хуанин, Хасинта и Рафаела не го видяха никъде.

Същия ден, който беше двадесет и втори, здравето на Дофина се влоши поради нетърпението му и силното му желание да изпревари природата, елиминирайки средствата за естествено възстановяване. Малко след като стана, трябваше да се върне отново в леглото с оплаквания от чисто въображаеми неразположения и болки. Семейството му, което вече добре познаваше неговите лукавства, не се тревожеше, а Барбарита непрекъснато му препоръчваше легло и примирение. Той прекара нощта неспокойно, но на двадесет и трети спа цялата сутрин, поради което Хасинта можа да отскочи до улица „Мира ел Рио“, придружена от Рафаела. Това посещение бе толкова безполезно, че дамата се върна много тъжна в къщи. Тя не видя нито *Питусо*, нито господин Искиердо. Севериана и каза, че Гилермина била идвала преди това и дълго преговаряла с *ендивида*, който държал момчето на рамо, репетирайки без съмнение ролята на свети Христофор. Едничкото, в което Хасинта се увери със сигурност от разходката в този ден, бе популярността, която тя започваше да придобива в ония места. Мъже и жени я заобикаляха и без малко да я

понесат на ръце. Чу се глас, който крещеше: „Да живее симпатията“ и ѝ изпяха песенчица със съмнителен вкус, ала много добронамерена. Семейство Идо пееше първи — глас в този хвалебствен концерт и беше приятно да видиш дон Хосе, тъй елегантен с добре запазените дрехи, които Хасинта му беше дала, и с почти нова шапка с цвят на кафе. „Първородният син на клановете“ бе предмет на редица търгашески споразумения и препродажби, докато го спечели някакъв обитател на дома, който имаше специалността да прави „иги“-то^[1] по карнавалите.

Адорасион се залепваше за доня Хасинта още щом я видеше да влиза. Привързаността на малкото момиче беше като идолопоклонство. То заставаще възторжено и глупаво пред господарката, поглъщайки я с очи, и ако тя погалеше лицето му или го целунеше, горкото момиче затреперваше от вълнение, сякаш започваше да го тресе. Усещанията си то изразяваше, удряйки глава в тялото на своя идол, пъхайки се между гънките на шала и притискайки се така, сякаш искаше да пробие дупка. Щом видеше, че доня Хасинта си тръгва, Адорасион оставаше без душа и Севериана трябваше много сериозно да я вразумява. Същия ден дамата занесе на Адорасион едни много красиви ботинки и обеща да ѝ донесе дрехи, обици и един пръстен с хубав диамант с размер на грахово зърно, по-голям дори, с размер на лешник.

Като се върна в къщи, Хасинта изпитваше силно желание да узнае дали Гилермина беше направила нещо. Извика я през балкона, ала основателката я нямаше. Вероятно, както каза прислужницата, нямаше да се върне до вечерта, защото трябвало да отиде за трети път до гара „Пулгас“, на строежа и в приюта на улица „Албуркерке“.

Този ден в дома на Санта Крус се случи щастливо събитие. Дон Балдомеро се прибра, когато семейството вече щеше да сядат на масата, и съобщи по най-естествен начин на света, че е спечелил от лотарията. Барбарита изслуша новината със спокойствие, почти с тъга, понеже капризът на безумната съдба не я радваше много. Провидението не беше действувало в случая много умно, защото те не се нуждаеха изобщо от лотарийна печалба и дори тя като че ли ги притесняваше, тъй като по-справедливо и логично бе печалбата да попадне у клетниците, които играеха, за да подобрят участието си. Същия ден имаше толкова много хора, които даваха предпочитанието си на Барабас^[2], поради това, че не бяха си възвърнали поне малко от

вложените пари. На двадесет и трети, в часа на големия тираж, Мадрид сякаш беше земята на разочарованията, защото... колко странно, на никого не се падаше печалба. Трябва на някого все пак да се падне, за да повярваш, че има и такива, на които им върви.

Дон Балдомеро беше много спокоен и печалбата не му държеше ни топло, ни студено. Всяка година той купуваше цял билет, по традиция или по навик, може би по задължение, както се взема адресна карта или друг документ, който удостоверява същността на чистия испанец. Никога не бе печелил нищо освен дреболии — някоя равностойна на вложената сума или много малки печалби. Тази година му се паднаха двеста и петдесет хиляди реала. Той имаше, както винаги, много ортаци, поради което дванадесетте хиляди и петстотин дуро се разпределяха между множество хора с различно положение и богатство; та ако някои богати докопваха добра печалба, то и много бедни закачаха по нещо. Санта Крус занесе тиражния лист в трапезарията и го четеше, докато се хранеше, пресмятайки на кого колко му се пада. Чуваше се шум, подобен на този от детските гласове в номерата по време на тегленето.

— Момчетата играеха с две десети и лапват петдесет хиляди реала. Вилялонга с една десета — двадесет и пет хиляди. Саманиего — половината.

Пепе Саманиего се появи на вратата в момента, в който дон Балдомеро оповестяваше неговото име и неговата печалба. Облагодетелствуваният не можа да съдържа радостта си и започна да прегръща всички присъстващи, включително и слугите.

— Еулалия Муњос, една десета — двадесет и пет хиляди реала. Бенигнита, половин десета — дванадесет хиляди и петстотин реала. Федерико Руис, две дуро — пет хиляди реала. Сега следва цяла тълпа. Деограсиас, Рафаела и Блас са играли с по десет реала. Падат им се хиляда двеста и петдесет.

— Въглищаря, да видим въглищаря? — каза Барбарита, която се интересуваше от играчите от последната лотарийна таблица.

— Въглищарят е пуснал десет реала; Хуана, нашата знаменита готвачка — двадесет; месарят — петнадесет... Я да видим, я да видим Пепе, помощник-готвачката, пет реала, и нейната сестра също пет. На тях им се падат шестстотин и петдесет реала.

— Каква дреболия!

— Мила, не го казвам аз, казва го аритметиката.

Ортаците запристигаха в къщи, привлечени от миризмата на новината, която бързо се разнесе; а готвачката, помощник-готвачката и други от прислугата се осмелиха да нарушат етикета. Идваха до вратата на трапезарията и оттам подаваха зарадваните си лица, за да чуят от господаря колко пари им се падат. Господарката Хасинта първа занесе благопожеланията си в кухнята и помощник-готвачката загуби съзнание, представяйки си, че за жалките ѝ пет реала ѝ се бяха паднали поне три милиона. Еступиня, щом като узна какво става, излезе като светкавица на улицата да търси късметлиите, за да им съобщи новината. Той именно честити на Саманиего, а когато вече не остана нито един заинтересуван, започна да дразни всички познати, които срещаше. А самият той не бе спечелил нищо.

Доня Барбарита заговори за това със съпруга си с цялата благоразумна сериозност, която случаят изискваше.

— Мили, бедният Пласидо е много опечален. Не може да скрие мъката си, а това, че излезе да съобщи новината, е само за да не разберем по лицето му, че преглъща горчив хап.

— Но, мила, аз не съм виновен. Сигурно си спомняш, че държеше половин дуру в ръка, като ту го предлагаше, ту го оттегляше, докато накрая скъперничеството му надделя над амбицията и той каза: „Пред онуй, което ще спечеля, предпочитам да употребя моето ескудо за мастика.“ На ти сега мастика!

— Горкичкият... Сложи го в тиража.

Дон Балдомеро погледна съпругата си с известна строгост. Това нарушение на правилата на лотарията му се струваше много сериозно нещо.

— Сложи го, не ти ли е все едно? Нека всички бъдат доволни...

Дон Балдомеро II се усмихна с оная патриархална и толкова негова доброта и като извади още веднъж тиража и молива, каза с висок глас:

— Росини, десет реала — падат му се хиляда двеста и петдесет. Всички присъстващи побързаха да поздравят облагодетелствувания, който остана толкова сличан и удивен, та помисли, че го вземат на подбив.

— Не, ама аз не...

Ала Барбарита му хвърли такъв поглед, който прекъсна нишката на речта му. Когато госпожата гледаше по този начин, не оставаше нищо друго, освен да се мълчи.

— Този блажен Пласидо сигурно се е родил прав — каза дон Балдомеро на снаха си, — че чак спечели от лотарията, без да е играл.

— Пласидо — извика Хасинта, смеейки се доволно — ни донесе късмета.

— Ама аз... — измърмори още веднъж Еступиня, в чиято душа понятията за справедливост бяха открай време много ясни.

— Но, глупави човече... какво става с главата ти — каза Барбарита с много жар, — та дори не си спомняш, че ми даде половин дуру за лотарията.

— Аз... щом вие казвате... С една дума, наистина главата ми се върти ей тъй, малко на една страна...

Предполагам, че Еступиня твърдо повярва, че е дал ескудото.

— Нали ви казвах, че номерът е от най-хубавите... — заяви дон Балдомеро с гордост. — Още щом продавачът ми го даде, почувствувах.

— Че е хубав — прибави Еступиня, — няма никакво съмнение.

— Трябваше да спечели, аз си го знаех — потвърди Саманиего с оная убеденост, която е резултат на удовлетвореността. Три последователни четворки, след туй една нула и завършва с осмица... Трябваше да спечели.

Самият Саманиего измисли да отбележи с дайре и вилянсико^[3] щастливото събитие, а Еступиня предложи всички щастливци да отидат в кухнята, за да вдигнат шум с тенджерите. Ала Барбарита забрани всякакви бъркотии, а като видя да влизат Федерико Руис, Еулалия Муньос и едно от момчетата — Рикардо Санта Крус, тя нареди да се отворят половин дузина бутилки шампанско.

Цялата тази шумотевица достигаше до спалнята на Хуан, който се забавляваше, като слушаше жена си и слугата си да му разказват какво става и особено за чудото с печалбата на Еступиня. Колко се смя той на това, няма защо да разказвам. Затворът, в който тъй неохотно се намираше, го връщаше бързо към лошото му настроение и той мърмореше досадно на жена си:

— Тъй, тъй, остави ме пак сам, за да отидеш да се забавляваш с оленията на тия идиоти. Лотарията! Каква голяма изостаналост! Това е

едно от нещата, които трябва да се премахнат — изяжда спестяванията. Това е провидението на мързеливците. С лотария не може да има обществено добруване... Какво? Пак си отиваш. Хубаво гледане на болен! И я да видим какво, по дяволите, правиш ти по улиците цяла сутрин? Хайде, обясни ми, искам да знам; защото това е всеки ден.

Хасинта се извиняваше засмяна и спокойна, ала ѝ се наложи малко да поизлъже. Сутринта била излизала да купи рождества, цветни свещички и други дреболии за децата на Канделария.

— Ами тогава — възрази Хуанито, обръщайки се в леглото, — аз искам да знам за какво са мама и Еступиня, които по цял ден досаждат на търговците и знаят наизуст сергиите при „Санта Крус“... Хайде, обясни ми това...

Врявата на печелившите, която беше позатихнала, отново избухна с идването на Гилермина, която бе узнала новината и влизайки, извика:

— Всеки трябва да ми даде по двадесет и пет процента за моя строеж... инак бог и свети Йосиф ще ви вгорчат печалбата.

— Двадесет и пет е много за малките хора — каза дон Балдомеро. — Посъветвай се със свети Йосиф и ще видиш, че ще е съгласен с мен.

— Еретик... — отвърна дамата, преструвайки се на сърдита. — Еретик... след като смучеш парите на нацията, които са в същност пари на църквата, сега искаш да откажеш помощта си за строежа ми за бедните... По двайсет и пет процента, а ти — петдесет процента... И нито дума. Инак ще ги похарчиш за лекарства. Тъй че избирай.

— Не, мила моя; аз ще ти дам всичко...

— И няма да сториш лошо, скъпернико. Нещата се уреждат честна дума... Сто *недоизпечени*, които миналата седмица бяха по десет реала, сега ми ги дават за по единайсет и половина, а *кафявите* по десет и половина. Разорена съм. Материалите страшно поскъпнаха.

Саманието се заинати светицата да изпие чаша шампанско!

— Но ти какво си мислиш за мен, безделнико? Аз да пия тия гадости! Колко ще получиш утре? Тогава се приготви. Утре ще бъда там като дамоклев меч. Няма да те оставя да живнеш.

Малко след това Гилермина и Хасинта говореха насаме далеч от всяко любопитно ухо.

— Вече можеш да живееш спокойно — й каза госпожа Пачеко. — *Питусо* е твой. Сключих договора днес следобед. Не можеш да си представиш колко се борих с оня юда искариотски. Не знам с колко ругатни ме засипа богохулникът му с богохулник. Изкара ми от раклата кръщелното свидетелство, една хартийка, която смърдеше. Този документ нищо не доказва. Детето е или не е... Кой знае. Но понеже проявяваш този каприз на глезена богаташка, хайде с бога. Всичко това ми се струва неправилно. Първо трябваше да говорим за случая със съпруга ти. Но ти търсиш изненадата и театралния ефект. Ще видим... Нали знаеш, мила, договорът си е договор. Струваше ми големи усилия да вразумя господин Искиердо. Най-сетне ще се задоволи с шест хиляди и петстотин реала. Кое то остава от десетте хиляди, е за мен, заслужила съм си го... Значи утре; аз ще отида следобед, ела и ти също със свещените пари.

Хасинта остана много доволна. Беше осъществила прищявката си: вече имаше играчката си. Това можеше да е детинщина, ала тя си имаше причини да постъпва тъй. Планът, който измисли, как да представи *Питусо* на фамилията и да го въведе в нея, показваше известна хитрост. Помисли, че нищо не трябва да казва засега на Дофина. Ще остави у сестра си Канделария своята находка, докато я направи за пред хора. След това ще каже, че е изоставено на улицата сираче, прибрано от нея... Нито дума относно това, коя е майката, най-малко пък бащата на тая кукла. Главното беше в това да наблюдава каква физиономия ще направи Хуан, като го види. Щеше ли да му подсказва нещо тайнственият глас на кръвта? Щеше ли да открие в чертите на бедното дете тия на... Заради драматичното в това събитие Хасинта жертвуваше благоразумието. Представяше си какво ще стане, предчувствуваше вълнението на неверника, своята прошка и хиляди други неща и романтични подробности, които пораждаха в душата й наслада, подобна на тая на артиста, който твори и съчинява, а също тъй трепваше у нея и малко отмъстителност, доколкото в една тъй благородна душа може да се породи такава страст.

[1] Игра, при която на една пръчка се закачва изсушена смокиня и се размахва във въздуха, а децата се мъчат да я лапнат. — Б.пр. ↑

[2] Убиец, когото тълпата предпочела пред Исус Христос, когато Пилат Понтийски и предложил да избира кой от двамата да бъде

освободен. — Б.пр. ↑

[3] Старинна народна коледна песен. — Б.пр. ↑

Когато тя влезе в стаята на Дофина, Барбарита го караше да изпие чаша чай с коняк. В трапезарията олелията продължаваше, но духовете бяха поуспокоени.

— Сега — каза майката — поведоха разговор за политиката. Саманиего казва, че докато не се отсекаат двеста-триста глави, няма да има мир. Маркизът не е за проливане на кръв, а Еступиня го пита защо не е приел депутатското място, което са му предложили. Тутакси той почервения и каза, че не може *да се бърка* в...

— Не е казал това — Хуанито, като спря да пие.

— Така каза сине; каза, че не нека *да се бърка* в тези... не знам какво си.

— Не е казал това, мамо. Не изопачавай и ти истината.

— Но, синко, аз го чух.

— Дори да си го чула, уверявам те, че не е могъл да каже това... хайде.

— А какво?

— Маркизът не може да каже „*да се бъркам*“... Залагам си главата, че е казал „*намесвам се*“... Нали зная как говорят изисканите хора.

Барбарита прихна да се смее.

— Ами да... имаш право; тъй, тъй беше... Че не искал „*да се намесва*“...

— Виждаш ли? Хасинта...

— Какво искаш, глезено дете?

— Поръчай да дойде Апариси. Но веднага.

— За какво? Знаеш ли колко е часът?

— Щом узнае повода, ще довтаса тук с един скок.

— Но за какво?

— Ще видите. Мислиш ли, че ще остави да мине това „*намесвам се*“? Искам да знам как ще се отърве от тая муха...

Двете дами го поздравиха за шегата, докато му оправяха леглото. Гилермина беше излязла от къщи, без да се сбогува, и полека-лека си затръгваха и останалите. Преди дванадесет часа всичко беше тихо и

родителите се оттеглиха в покоите си, след като поръчаха на Хасинта да внимава много да не се отвие Дофина. Той сякаш беше заспал дълбоко, а съпругата му си легна будна, с дух, по-скоро готов да стои на пост, отколкото да си почива. Не беше минал и час, когато Хуан се събуди неспокоен, заговорвайки малко необичайно. Хасинта помисли, че бълнува и се надигна в леглото си; но не беше бълнуване, а безпокойство и бръщолевене. Помъчи се да го успокои с гальовни думи, но той не се предаваше.

— Искаш ли да позвъня?

— Не, късно е и не искам да ги тревожа... Това е от нерви. Уплаших се насън. Ясно е — цял ден в тази отегчителна дупка. Чаршафите парят, а тялото ми е студено.

Хасинта наметна пенъора си и изтича да седне на ръба на неговото легло. Стори ѝ се, че той има малко температура. Най-лошото беше, че изваждаше ръцете си и отмяташе одеялата. Страхувайки се, че ще се простуди, тя опита всички средства, за да го успокои. И като видя, че не може, свали пенъора си и се пхна при него в леглото, готова през цялата нощ да го завива насила като децата и да му гука, за да заспи той. И наистина така той малко се успокои, защото обичаше ласките и да се безпокоят за него и да го забавляват, когато не спеше. И как се правеше на дете, когато жена му го вземаше в прегръдките си с възхитителна майчина нежност и го притискаше към себе си, за да го приюти, отдавайки му собствената си топлина? Хуан скоро заспа дълбоко благодарение на тези ласки. Хасинта не откъсваше очи от неговите, наблюдавайки с повишено внимание дали заспива, дали мърмори някакво оплакване, дали се поти. В това състояние чу ясно един, един и половина, два удара, звъннали от камбаната на „Пуерта дел Сол“, с такъв ясен звук сякаш тя биеше в къщи. В спалнята светеше мека светлина, процеждаща се през порцелановия абажур.

А когато минаваше доста време, без Хуан да мръдне, Хасинта се отдаваше на своите размисли. Изваждаше мислите от главата си, както скъперникът вади монетите, когато никой не го вижда, и започва да ги брои и разглежда, за да види дали сред тях няма някоя фалшива. Изведнъж си спомняше за дяволията, която беше приготвила на съпруга си, и душата ѝ трепваше от удоволствието на детското ѝ откъсване. *Питусо* се настаняваше начаса в мислите ѝ. Виждаше го! Мисленото съзерцаване на онова, непознатото в неговите черти,

наследеното от чертите на майката, ето кое най-много объркваше Хасинта, размътваше благочестивата ѝ радост. Тогава усещаше гъдела, това не заслужава друго име, гъдела на оная детска ярост, която обикновено я връхлиташе. Чувствуваше освен това по ръцете си някакъв сърбеж, желание да притисне така силно неверника, та да го накара да усети яростта ѝ на гълъбица. Но истината беше, че тя ни най-малко не го притискаше от страх да не смути съня му. Решеше ли, че го тресат тръпки, тя го прегръщаше, разбира се, нежно, увивайки се около него, за да му предаде цялата си топлина. Когато той стенеше или дишаше много тежко, тя го люлееше, потупвайки го нежно по гърба, и без да освобождава ръцете си, приближаваше носа или бузата си до челото му, за да разбере дали той се поти или не.

Навярно беше три часа, когато Дофина отвори очи, разсънвайки се напълно, и погледна жена си, чието лице беше съвсем близо до неговото.

— Колко добре се чувствавам сега! — каза ѝ той с нежност. — Потя се; вече не ми е студено. А ти не спиш ли? Ах! Голямата печалба се падна на мен. Ти си моята голяма печалба. Колко си добра!

— Боли ли те главата?

— Нищо не ме боли. Добре съм, но се разсъних, не ми се спи. Ако и на теб не ти се спи, разкажи ми нещо. Хайде, кажи ми къде ходи тази сутрин.

— Да броя монасите, които съм загубила. Тъй ни отговаряше мама, когато сестрите ми и аз я питахме къде е ходила.

— Отговори ми направо. Къде беше? — Хасинта се смееше, защото ѝ хрумна да си направи една закачлива и грубичка шега със съпруга си.

— Какво смешно време! На какво се смееш?

— Смея се на теб... Колко са любопитни мъжете! Света Дево! Всичко искат да знаят.

— Разбира се, и имаме право на това.

— Не може човек да отиде и на покупки...

— Хайде пак магазините. Конкуренция на мама и Еступиня. Това не може да бъде. Ти не си ходила на покупки.

— Ходих.

— И какво купи?

— Плат.

— На мен, за ризи? Аз имам... мисля, че са двадесет и седем дузини.

— На теб, за ризи, да; но ти ги шия мънички.

— Мънички!

— Да, и също така ти правя много хубави лигавчета.

— За мен, лигавчета за мен!

— Да, глупчо, ако ти потекат лигите.

— Хасинта!

— Хайде де... и се смее наивникът. Ще видиш какви ризи! Само че ръкавите са такива... ще ти влезе само единият пръст.

— Наистина ли ти... Хайде бъди сериозна... Ако се смееш, няма да ти повярвам.

— Виждаш ли колко сериозна ставам?... Ти ме караш да се смея... Добре, ще ти говоря сериозно. Приготвям чеиз.

— Хайде, не искам да те слушам... Шегаджийка!

— Истина е.

— Ама...

— Да ти го кажа ли? Кажи, да ти го кажа ли?

Известно време те се гледаха. Усмивката на двамата сякаш беше една, обща, която скачаше от уста на уста.

— Ей че си бавна!... Кажи го по-скоро...

— Ами добре... Ще имам дете.

— Хасинта! Какво ми говориш? С тези неща шега не бива — каза Санта Крус с такава радост, че жена му трябваше да го вразуми.

— Е, сериозно. Ако се отвиеш, млъквам.

— Ти се шегуваш... Та ако това беше истина, нямаше да го признаеш така, с половин уста... при желанието, което имаш! Щеше да го кажеш и на глухите. Но мама знае ли?

— Не, никой не знае още.

— Ама, жена... Остави ме, ще дръпна звънчето.

— Глупчо... щурчо... стой мирен или ще те плесна.

— Нека станат всички в къщи, за да узнаят... Ама това някой твой фарс ли е? Да, познавам го по очите ти.

— Ако не слушаш, нищо повече няма да ти кажа...

— Добре, ще слушам... Но отговори, това твое предположение ли е или...

— Истина е.

— Сигурна ли си?

— Толкова сигурна, сякаш го виждам и го чувам да тича по коридорите. Най-забавното, най-палавото!... Хубаво като ангел и същият шмекер като баща си.

— Пресвета дево Мария, какво избързване! Още не се е родило, а ти вече знаеш, че е момче и че е същият шмекер като мен.

Хасинта не можеше да сдържи смеха си. Двата бяха тъй долепени един до друг, че тя сякаш се смееше с устните на съпруга си, а той се потеше през порите на жена си.

— Виж ти моята госпожа какво криела от мене! — добави Хуан недоверчиво.

— Радваш ли се?

— Не бива ли да се радвам? Ако е вярно, още сега ще вдигна на крак цялата фамилия, за да го узнаят; татко сигурно ще нахлупи шапката си и ще изхвъркне като куршум навън да купува рождество. Но я да видим, обясни, кога ще бъде това?

— Скоро.

— След шест месеца. След пет?

— По-скоро.

— След три?

— Още по-скоро... Много скоро, много.

— Ха!... Слушай, тия шеги са дръзки. Значи ненавреме? Ама никак не ти се познава.

— Защото го крия.

— Да, тъкмо ти ще го криеш. С мерака си за деца ти би излязла всички да видят шкембето ти и би пратила Росини с бележка до „Ла Кореспонденсия“.

— Ама казвам ти, че вече има сигурен ден. Хайде, човече, когато го видиш, ще се убедиш.

— Ама кого ще видя?

— Твоето... синче, твоето скъпо момченце.

— Казвам ти сериозно, че ме объркваш, защото за шегата е вече прекалено; а пък ако беше истина, нямаше да го криеш така досега.

Като разбра, че не може повече да поддържа грубата шегата, Хасинта пожела да бие отбой и го накара да спи, защото разгорещеният разговор можеше да му причини вреда.

— Има време да говорим за това — каза му тя — и вече... вече ще се убедиш.

— Доблè — рече той с прелестна детинщина, приемайки тона на дете, което приспиват.

— Да видим дали ще заспиш... Затвори тия очички. Нали ме обичаш?

— Повече от живота си. Но, мила моя, колко си силна! Как стискаш!

— Ако ме мамиш, ще те хвана и... нà, нà...

— Ах!

— Ще те строша като бисквита.

— Каква наслада!

— А сега да *нанкаме*...

Тази и други думи, които се говорят само на децата, ги разсмиваха; ала доверието и самотата придаваха чар на някои изрази, които щяха да бъдат смешни посред бял ден и пред хора. Не след дълго Хуан отвори очи, казвайки с тон на мъж:

— Но наистина ли ще имаш дете?

— *Дя... и нанкай... на... ни...*

Полугласно му пееше приспивна песен, потупвайки го по гърба.

— Какво удоволствие е да си *бебе* — промърмори Дофина, — да се чувствуваш в майчини ръце, да поемаш топлината на майчиния дъх и...

Мина още време и Хуан, разсънвайки се и имитирайки плача на ревливо дете в кърмаческа възраст, изпищя:

— Мамо... мамо...

— Какво?

— Цица.

Хасинта задуши едно прихване.

— Не *тлябва*... акана цица... лошо нещо...

Двамата се забавляваха с такива глупости. Това беше средство да убиват времето си и да изразяват нежността си.

— Нà ти цица — каза му Хасинта, бутайки пръста си в устата му; а той го смучеше, казвайки, че е много вкусно, и още много други глупости, оправдани само от случая и нежната интимност.

— Ако някой ни чуе, как ли ще ни се смее!

— Но тъй като никой не ни чува... Четири часът. Колко е късно!

— Кажи колко е рано. Пласидо скоро ще стане, за да отиде да събуди клисаря на „Сан Хинес“. Колко ли му е студено!

— А колко добре сме си ние тук, тъй загърнати!...

— Струва ми се, че вече ще заспя, мила.

— И аз също, сърце мое.

Заспаха като два ангела, буза до буза.

24 декември.

Сутринта Хасинта бе натоварена от Барбарита с някои домашни задължения, което я раздразни; но това, че остана в къщи, предостави на младата жена изгоден случай да направи крачката, която винаги ѝ бе вдъхвала безпокойство. Барбарита ѝ каза да не излиза през целия ден; а тъй като трябваше да излезе непременно, не ѝ остана друго, освен да разкрие на свекърва си кашата, която беше забъркала. Поиска ѝ прошка, че не ѝ е доверила тая тайна и забеляза с голяма мъка, че свекърва ѝ не се въодушевява от идеята да притежава Хуанин.

— Но ти знаеш ли колко е сериозно това?... Ей тъй, току-така... дете, паднало от небето. И какви доказателства има, че това дете е... Дали не са искали да те измамат? И мислиш ли, че наистина прилича? Да не си се заблудила?... Защото всичко туй не е много ясно... Тия намерени деца намирисват на роман.

Хасинта се обезсърчи много. Тя очакваше изблик на ликуване от свекърва си. Но не стана така. Барбарита, намръщена и загрижена, ѝ каза студено:

— Не знам какво да мисля за теб; но в края на краищата взemi го и го скрий, докато видим... Работата е много сериозна. Ще кажа на съпруга ти, че Бенигна е болна и си отишла да я посетиш.

След този разговор Хасинта отиде у сестра си, на която също довери тайната си, уговаряйки се с нея да остави детето там, докато Хуан и дон Балдомеро узнаят.

— Ще видим как ще го приемат — добави тя, въздишайки дълбоко.

Същия следобед Хасинта не беше на себе си. Струваше и се, че тя бе родила *Питусо* и толкова бе привикнала с мисълта да го притежава, че се възмущаваше, дето свекърва ѝ не мисли като нея.

Рафаела се присъедини към господарката си у Бенигна и ето ги надолу по улица „Толедо“. Носеха дребни пари, за да раздадат на бедните, и някои дреболии, между които пръстена, който Хасинта беше обещала на Адорасион. Той беше едно великолепно бижу, купено същата сутрин от Рафаела от сергиите *Разпродажба по намалени цени*

за реал и половина парчето и беше с такъв голям и добре обработен диамант, че и самият регент би станал кривоглед от блясъка му. За изработването на този прекрасен камък явно е било използвано най-ценното парче от дъното на някоя чаша. Едва стигнали до коридорите на първото патио, бяха заобиколени от взводове жени и деца, и за да избягнат злоби и ревности, Хасинта трябваше да пусне по нещо във всяка ръка. Кой пипваше песета, кой — дуру или половин дуру. Някои, като Севериана, която, в скоби казано, имаше за вечеря великолепно червено зеле, консервирано филе и съответстващата им червеноперка, се задоволяваха с ласкав поздрав. Други не оставаха доволни от това, което получаваха. Хасинта питаше всички какво имат за вечеря. Някои се прибираха с червеноперка, хваната за хрилете; други бяха донесли само огризки. Тя видя много жени да се връщат с кана бадемово мляко, което бяха получили в кафене „Наранхерос“, а от почти всички кухни се носеше миризма на фританга и звъntenето на хаванчетата. Едни целуваха дурото, което господарката бе дала, други го подхвърляха нагоре, за да го уловят с радостен вик и с думите: „Навън, навън към площада!“ и да хукнат по стълбите към магазина. Някои приготвяха угощението си от мезе за една либра — от разни презрени части от рогатия добитък, или пък от карантия, свински бели дробове, пържена кръв или още по-гнусни отпадъци. Най-богатите си придаваха важност с парче халва, която се чупи с чук, а всяка, която беше купила нар, се стараеше да я забележат. Но никой обитател на тия квартали на мизерия не бе тъй щастлив, както Адорасион, нито пък будеше такава завист сред приятелките си. Нали скъпото бижу на пръста ѝ, което тя показваше със стиснат юмрук, беше изящно и чистопробно и струваше много пари. Дори малките, които се перчеха с нови обувки, дължащи се на милостта на доня Хасинта, бяха готови да ги разменят за онзи чудовищен и блестящ камък. Притежателката му, след като, показвайки го, обиколи двата коридора, се лепна пак за господарката и се търкаше в нея като котка.

— Няма да те забравя, Адорасион — каза ѝ Хасинта, която с тази фраза сякаш заявяваше, че няма скоро да се върне.

В двете патио се вдигаше такъв шум от барабани, че се налагаше човек да повиши глас, за да го чуят. Когато към барабанните удари се присъединяваше и трясъкът на газените тенекии, крехките домове изглеждаха тъй, сякаш всеки миг можеха да се сгромолясат. В кратките

мигове, когато токатата секваше, се чуваше песента на кос, свирещ фраза от химна на Риего^[1], едничкото, което е останало вече от тоя химн. На улица „Мира ел Рио“ свиреше една латерна, а на улица „Бастеро“ — друга, и между двете латерни ставаше музикална разпра, сякаш двете мелодии се дращеа в свирепа схватка с ноктите на нотите си. Тези мелодии бяха една полка и едно патетично анданте, счепкани като разярени котки. Всичко — барабаните, крясъците на старицата, която продаваше смокини, врявата на всички ония разбунени обитатели, смехът на децата и лаят на кучетата замаяха главата на Хасинта.

След като подаянията бяха раздадени, тя отиде в номер седемнадесети, където вече я чакаше Гилермина, обезпокоена от нейното закъснение. Искиердо й *Питусо* също бяха там. Искиердо се преструваше на много тъжен от раздялата с момчето. Основателката вече му бе връчила жалкото обезщетение.

— Хайде да свършваме — каза тя, като хвана момчето, което изглеждаше изплашено. — Искаш ли да дойдеш с мен?

— Я па ти... — отвърна *Питусо* с жар и прихна да се смее на собственото си остроумие.

Трите жени също се смяха много на това тъй изискано остроумие, а Искиердо, почесвайки благородното си чело, каза:

— Господарката... на бас, че сега ще го научи да не пуска таквиз изръзи.

— И още как... Да си вървим най-сетне.

Хуанин малко се възпротиви, ала накрая се остави да го отведат, съблазнен от обещанието, ще му купят едно рождество и други много хубави неща, за да ги излапа всичките.

— Вече обещах на господин Искиердо — каза Гилермина, — че ще му се осигури работа; а за начало му дадох визитната си картичка, за да отиде да види с нея един от най-известните художници, който сега рисува един великолепен „Добър крадец“. Хайде сбогом.

Бъдещият модел се сбогува с тях с цялата вежливост, на която беше способен, и те излязоха. Рафаела носеше момчето на ръце. Тъй като в края на декември дните са много къси, когато излязоха навън, нощта вече се спускаше. Студът беше силен, пронизващ и коварен под изцъкленото небе — безкрайно голо и с тъй беззащитни звезди, че трепкащата им светлина изглеждаше потръпваща. На улица „Бастеро“

Питусо се разбунтува. На хубавото му навъсено чело беше изписано: „Ама къде ме водят тези лели?“ Взе да чеше главата си и каза с чувство: „Тато Пепе...“

— Какво те интересува теб твоят татко Пепе? Искаш ли гъдулка, кажи какво искаш?

— Ишкам машлини — отвърна той, нацупвайки устни. — Не машлини, не, а либа.

— Рибата?... Още сега — каза бъдещата му майка, която беше много нервна, усещайки цялата оная ледена вибрация на звездите сякаш вътре в душата си.

На улица „Толедо“ отново засвириха изморените латерни и пак се вкопчиха двете мелодии, една весела песенчица от „Муската“^[2] и откъс от „Семирамида“. Биха се свирепотели от разстояние около тридесет крачки, дърпаха косите си, хапеха се и падаха заедно в нехармоничната смесица на собствените си звуци. Накрая победи „Семирамида“, която звучеше гордо, отмервайки; благородните си тонове, докато нотите на съперницата ѝ затихваха, стенойки все по-далече, смесени с уличната врява.

На трите жени им беше трудно да вървят бързо, защото надолу по улицата слизаха много хора, бързащи от привързаност към близкото си домашно огнище. Работниците носеха торбичката с надницата; жените — някой току-що купен буламач; децата с омотаните си около врата шалове мъкнеха гъдулки, рождества, направени допотопно, грубо, или барабани, които биваха доста налагани, преди да стигнат в къщи. Момичетата вървяха на групи от по две-три с увити с шалове глави и всяко от тях бърбеше за седем. Кое носеше бутилка вино, кое — каничка с бадемово мляко; други излизаха от бакалиите, като подскачаха или се спираха пред сергиите да видят дайретата и незабелязано и леко ги тупваха два-три пъти, за да звъннат. На сергиите за риба продавачи от Марагатерия^[3] чистеха червеноперки, чиито люспи хвърчаха по минувачите, докато един викач, обул черни гащи и сложил зелена раирана престилка, крещеше пред вратата: „На прясното днес, на пресничкото!...“ Огромен фенер с излъскани стъкла осветяваше купищата калкани, сардини и барбуни и кошовете с миди. В касапниците с глух трясък къртаха ударите на сатъра, а блюдата на кантарите, ту качвайки се, ту слизайки безспирно, издаваха от чукването по мраморния тезгях най-странни шумове с нотки на

загадъчна радост. В онези квартали някои търговци се хвалят, че освен отбрани стоки притежават и богато въображение и за да задържат минувача и привлекат купувача, си служат с театрални и фантастични средства. Затуй Хасинта видя пред вратите пирамиди от бъчви с маслини, които стигаха до първия етаж, олтари от кутии с марципан, трофеи от стафиди и триумфални арки, украсени с гирлянди от гроздове фурми. Отгоре и отдолу — испански знамена с поетични надписи, които гласяха: „Потоп от марципан“ или „Халва от земния рай“... По-нататък — „Бисквити от Асторга^[4], благословени от Негово светейшество Пий IX^[5]“. На същата врата двама или трима продавачи, облечени смешно с фракове, със смачкани цилиндри, с мръсни ръце и с начернени лица крещяха свръх сили, като хвалеха стоката си и даваха на всеки, който минава, да я опита. Един амбулантен продавач на халва беше измислил странен надпис, за да унищожи конкурентите си, горделивите бакали с дюкянчета. Какво можеше да напише? Защото да се каже, че стоката е много хубава, нищо не означаваше. Нашият човек бе забил в най-голямото парче от оня сладкиш с бадеми едно знаменце, на което пишеше: „Хигиенична халва“. Тъй че сега купувачите я забелязваха... Другата халва можеше да бъде колкото си иска вкусна и сладка, но не беше хигиенична.

— *Ишкам либа* — измрънка Питусо, търкайки очи в лошо настроение.

— Гледай — казваше му Рафаела, — майка ти ще ти купи захарна риба.

— *Татко Пене* — повтори момчето през плач.

— Искаш ли едно дайре?... Да — едно голямо дайре, което да звънти много?

Трите жени полагаха усилия да го утешат, предлагайки му всичко, което имаше за предлагане. След като бе купено дайрето, малкият каза, че иска портокали. Купиха му и портокали. Вечерта настъпваше и движението ставаше трудно по тесния, хлъзгав и мокър тротоар, с ежеминутно блъскане в хората, които го бяха залели.

— Ще видиш, ще видиш какво хубаво рождество ще бъде! — казваше му Хасинта, за да го успокои. — И какви хубави деца! И една голяма, страшна риба, цялата от марципан, за да я изядеш наведнъж.

— Голама, голама!

Питусо се успокояваше от време на време, но после пак изведнъж го прихващаха капризите и той почваше да рита във въздуха. Рафаела, която беше слаба жена, вече не издържаше. Гилермина го взе от ръцете ѝ с думите:

— Дай го тука. На тебе вече душа не ти остана... Стига, господинчо, казахме да мълчиш...

Питусо я удари по главата.

— Слушай, ще те тупна в земята... Ще видиш какъв бой ще изядеш... Ах, колко е дебел вагабонтинът, да не повярваш!...

— Ишкам един ба'тун... мамка му!

— Един бастун?... И него ще ти купим, синко, ако си мълчиш... Да видим къде ще намерим бастуни сега.

— Тъкмо това му трябва — каза Гилермина, — и то от ония, от дива маслина, дето налагат хубаво, та да се научи да не се глези.

По този начин стигнаха до главния вход на дома на Вилюендас вече в тъмна нощ. Влязоха през магазина и в задната стая Хасинта изнемощяла се отпусна върху един чувал, пълен с монети от по пет дуро. Гилермина настани *Питусо* върху един обемист денк, който съдържаше... хиляда унции злато!

[1] Рафаел дел Риго и Нуниес (1785–1823), испански пълководец, водач на въстанието на либералите в 1820 г., вдигнато по нареждане на Фердинанд VII, химнът на негово име, съчинен от испанския поет — неокласик Висенте Гарсия де ла Уерта (1734–1787), е бил приет за национален химн по време на Втората испанска република. — Б.пр. ↑

[2] Муската, Серирамида — известни опери. — Б.пр. ↑

[3] Област в испанската провинция Леон с главен град Асторга. — Б.пр. ↑

[4] Град в Испания (провинция Леон), известен с развитата си хранителна промишленост (шоколад, бисквити и др.). — Б.пр. ↑

[5] Мастай Ферети, папа от 1846 до 1878 г. — Б.пр. ↑

Служителите, които правеха ревизия и баланс, слагаха в железни ракли фишеците със злато и пачките с банкноти, завързани с ластик. Друг броеше върху една маса изтъркани песети, а след това ги гребеше с лопата, сякаш бяха лещени зърна. Боравеха с артикула абсолютно безразлично, сякаш чувалите не бяха пълни с монети, а с картофи и топовете банкноти бяха амбалажна хартия. Хасинта се страхуваше да ги гледа и винаги влизаше там с известен респект, подобен на оня, който и вдъхваше църквата, понеже страхът, че ще отнесе някоя полепнала на дрехата ѝ банкнота от четири хиляди реала, я правеше нервна.

Рамон Вилуендас го нямаше; ала Бенигна слезе веднага и първото, което стори, бе внимателно да огледа мръсното лице на онзи коледен подарък, който нейната сестра ѝ носеше.

— Какво, не намираш ли прилика? — каза Хасинта малко засегната.

— Наистина, мила... Не знам какво да ти кажа...

— Жив портрет е — натърти другата, с намерение да пресече с категорично мнение пътя на всички съмнения, който можеха да изникнат.

— Може и да е...

Гилермина се сбогува, като помоли служителите да ѝ разменят в банкноти трите златни монети, които носеше.

— Но трябва да ми дадете премия — каза им тя. — Три реала на сто. Ако не, отивам на борсата Алмидон, където са по-милостиви от вас.

В този миг влезе стопанинът на къщата и като взе монетите, ги разгледа усмихнат.

— Фалшиви са... Имат патина.

— Вие имате патина — отвърна светицата остроумно, а останалите също се засмяха. — Една песета премия за всяка.

— Как увеличава!... Вие ще ни вкарате в беля.

— Заслужавате го, бирници такива.

Вилуендас взе от близкия куп две дури и ги добави към разменените банкноти.

— Хайде... За да не кажете, че...

— Благодаря... Знаех си аз, че вие...

— Я, доня Гилермина, почакайте малко — добави Рамон. — Вярно ли е това, което ми разправиха? Че когато не падат достатъчно пари от подписката за строежа, сте закачили една тухла на врата на св. Йосиф — да ги търси той.

— Господин св. Йосиф няма нужда да му закачаме нищо, той прави винаги това, което ни е угодно... Тъй че лека нощ; оставяме тук тоя господинчо. Първото, което трябва да сторите, е да го намокрите, та да му се разкисне кирта.

Рамон погледна *Питусо*. Лицето му също не изрази много дълбоко убеждение относно приликата. Бенигна се усмихваше и само от уважение към любимата си сестра не каза за *Питусо* същото, което казваше за монетите, дето не звънтяха хубаво: „*фалишиво е*“ или „*има патина*“.

— Първо да го измием.

— Няма да се остави — забеляза Хасинта. — Той никога не е виждал вода. Хайде горе.

Качиха го и почти насила свалиха дрипите му. Донесоха едно голямо ведро с вода. Хасинта потапяше пръсти в нея и казваше с боязън: „Дали не е много студена? Дали не е много гореща? Бедното ангелче, какъв неприятен момент ще преживее!“ Бенигна не се церемонеше толкова и — цамбур! — потопа го вътре, като държеше ръцете и краката му. Исусе! Писъците на *Питусо* се чуваха чак до „Пласа Майор“. Насапунисаха го и го изтъркаха най-безцеремонно, като обръщаха такова внимание на ревовете му, сякаш те бяха израз на радост. Само Хасинта като по-състрадателна разклащаше водата, искайки да го накара да повярва, че това е много забавно. Измъкнат най-сетне от мъчението и добре увит в бански чаршаф, Хасинта го притисна към гърдите си, като му каза, че сега вече е хубав. Топлината уталожваше сърдитите му писъци, като ги сменяше с хълцания, а реакцията заедно с чистотата оживи лицето му и го обагри с оная чиста и небесна руменина, която имат децата, когато излизат от водата. Търкаха го, за да го изсушат, а изваяните му ръце, финият му тен и

прекрасното му телце предизвикваха час по час възкличания на възхищение: „Същински Младенец... това кукленце е божествено!“

След това се заеха да го обличат. Една му обуваше чорапите, друга му обличаше най-фина риза. Като усети неудобството на дрехите, лошото му настроение се върна. Донесоха му огледало, за да се види, та дано самолюбието и предвзетостта уталожат недоволството му.

— Сега да вечеряме... Гладничко ли си?

Питусо отваряше уста в необикновено широки прозевки, които бяха приблизителна мярка за охотата му към ядене.

— Ах, колко е гладничко детето! Ще видиш... Ще ядеш вкусни неща...

— Картофи! — извика той разгорещено.

— Какви картофи, човече! Марципан, супа от бадеми...

— Картофи, мамка му! — повтори той, тупайки с крак.

— Добре, картофчета: всичко, каквото ти искаш.

Вече беше облечен. Хубавата дреха му стоеше тъй добре, сякаш цял живот я беше носил. Децата на Вилюендас, когато го видяха да излиза от стаята, където имаха рождество, не гъкнаха. Най-напред се изненадаха, след това сякаш се зарадваха; накрая взеха връх чувствата на ревност и подозрение. Малките в семейството бяха пет: две големички момичета, дъщери от първата жена на Рамон, и трите деца на Бенигна, две от които бяха момчета.

Хуанин стоеше слисан като оглупял пред рождеството. Първата проява на неговите идеи за човешка свобода и колективна собственост се изрази в това да тури ръка на цветните свещи. Едно от момичетата понесе тъй зле тая непочтителност и нададе такива силни писъци, че за малко не стана мътна и кървава.

— Ах, боже мой! — възкликна Бенигна. — Ще имаме неприятности с това диваче.

— Аз ще му купя много свещи — натърти Хасинта. — Нали, синко, искаш свещи?

Това, което той искаше, главно беше да му напълнят търбуха, защото взе отново да се прозява, тъй че чак късаше сърцата.

— На ядене, на ядене — каза Бенигна, свиквайки цялото дребно войнство. И тя ги поведе напред като ято патици. Беше сервирано само за децата, защото родителите щяха да вечерят у чичо Кайетано.

Хасинта беше забравила всичко, даже да си отиде в къщи, бе забравила за времето, докато трая церемонията на къпането и обличането на *Питусо*. Като разбра колко е късно, тя бързо си сложи наметалото и се сбогува с момчето, като хубаво го нацелува. „Много си хлътнала, мила!“, каза сестра ѝ с усмивка. И беше права донякъде, защото на Хасинта малко ѝ трябваше да се разплаче.

А да видим какво беше правила Барбарита сутринта на двадесет и четвърти?

Още щом влезе в „Сан Хинес“, Еступиня изтича към нея като ловно куче, което напада, и като потриваше ръце, каза:

— Дойдоха галисийските стриди. Хубаво ме изплаши съомгата! Нощес не съм спал. Но със сигурност ще я имаме. Пристига с днешния влак.

Колкото и да твърди великият, че този ден е слушал литургията благочестиво, не му вярвам. Нещо повече — може да се твърди, че дори когато свещеникът издигаше в пръстите си причастието, Пласидо не бе тъй примерен както друг път. Нито пък когато се би в гърдите, ударите по гръдния му кош ехтяха тъй, както в други дни. Мисълта му бягаше към лекомислието на покупките и литургията му се стори дълга, толкова дълга, че едва не се реши да каже поверително на свещеника да побързва. Най-сетне госпожата и нейният приятел излязоха. Той се стараяше да придаде вид на тежко задължение на това, което беше едно удоволствие. Мъчеше се във всичко да преувеличава трудностите:

— Струва ми се — каза той със същия тон, с който навярно е говорил Бисмарк, за да съобщи на император Вилхелм, че не се доверява на Русия, — че пуйките от *стълбичката* не са твърде добре угоени, както трябваше да предполагаме. Като излизах днес от къщи, ги претеглих една по една и, откровено казано, според мен по-добре да купим от Гонсалес. Скопците му са много вкусни. Тях също ги претеглих... Но в края на краищата сама ще видите.

Прекараха два часа на улица „Кучилиерос“ в улавяне и пускане на птиците. Сподиряха ги продавачите, към които Пласидо се отнасяше презрително. Той си даваше вид, че има такъв тънък усет за преценка на теглото, че и грам не може да му се изгуби. След като оставиха там доста пари, те тръгнаха на друга страна. Отидоха у

Ромеро, за да изберат няколко серпантини от истински марципан от Лабрадор, и пак имаха пари за още един час.

— Това, което госпожата трябваше да направи днес — каза Еступиня задъхан и правейки се на още по-задъхан, отколкото беше, — е да си носи списък, та нищо да не забравим.

Върнаха се в къщи в десет и половина, защото Барбарита искаше да се осведоми как синът ѝ е прекарал нощта и тъкмо тогава Хасинта разкри на свекърва си своята тайна за *Питусо*. Барбарита остана толкова изненадана, колкото и невъодоушевена, както казахме вече. Без да мисли за Хуан, който този ден беше много по-добре, доня Барбара хукна отново навън със своя оръженосец и канцлер. Оставаха ѝ за купуване още някои нещица, по-голямата част от тях за подаръци на роднини и домашни приятели. Онова, което ѝ беше казала нейната снаха, не излизаше от главата на великата сеньора. Що за порода е тоя внук? Защото работата беше сериозна... Дете на Дофина! Дали ще е истина? Пресвета Богородице, каква чудесна новина! Внученце, скришом от църквата! Ах! Резултат от неотдавнашните му глупости.

От това се страхуваше... Ами ако всичко беше плод на възбуденото въображение на Хасинта и на ангелското ѝ сърце? Нищо, нищо, същата тая нощ, като си легне, трябва да разкаже всичко на Балдомеро.

Бяха извършени нови покупки през остатъка от сутринта, а когато се връщаха, натоварени и двамата с пакети, Барбарита се спря на площадчето „Санта Крус“ и се загледа в рождествата с внимание на купувач. Еступиня си биеше главата и не разбираше защо госпожата разглежда с такъв интерес сергиите, след като всички деца от рода на Санта Крус бяха снабдени вече с тоя артикул. Учудването на Пласидо нарасна, когато видя, че тя, след като бе пазарила като на шега едно от най-хубавите рождества, го купи. Уважението запечата устата му, когато вече се разтягаше, за да каже: „И за кого е това рождество, госпожо?“

Объркването и любопитството на стареца достигнаха върха си, когато Барбарита му каза с известна тайнственост, като се изкачваха по стълбите в къщи: „Дай ми тия пакети и пъхни това кутиице под наметалото си. Да не го види никой, като влезем.“ Какво означаваха тези потайности? Да вмъкнеш едно рождество в къщи, сякаш е контрабанда! И като много опитен контрабандист, Пласидо извърши

контрабандата си с поразителна вещина. Сеньората я взе от ръцете му и отнасяйки я в спалнята си с най-грижовна предпазливост, за да не я види никой, я скри на горната полица на шкафа си с огледало, хубаво увита в една кърпа.

През цялата част на деня знаменитата дама беше много претрупана, а Еступиня излизаше и влизаше, понеже когато си мислеше, че нищо не липсва, се оказваше, че беше забравил най-важното. Щом настъпи вечерта, Барбарита се обезпокои от закъснението на Хасинта, а когато я видя да влиза изнемоощяла, с мокри дрехи и в най-жалък вид, се затвори за миг с нея, докато тя се преобличаше, и ѝ каза строго:

— Дъще, приличаш на луда... Виж ти какво те прихвана... да ми носиш внуци в къщи... Следобед думата ми беше на езика да разправя на Балдомеро за твоята лудория, но не се реших... Сега можеш да си представиш колко сериозна ми се струва работата...

Беше жестоко от страна на нашата сеньора да се изразява тъй. Доня Барбара трябваше да прецени, че покупки с покупки вървяха и мании с мании. И мъмренето не спря дотук, веднага дойде следната забележка, която срази клетата Хасинта:

— Приемам доброволно, че тая кукла е мой внук. Е, хубаво, но не ти ли идва наум, че вятърничавата му майка може да го подири и да ни заплете в някой голям процес, който да ни побърка?

— Как ще го дири, щом го е изоставила? — отговори задъхана другата, като искаше да се престори, че изобщо нехае за трудностите.

— Добре, вярвай си пък... Ти си една наивница.

— Ако го дири, няма да ѝ го дам — заяви Хасинта с решителност, в която имаше нещо свирепост. — Ще кажа, че е мое дете, че аз съм го родила и нека докажат обратното... Хайде, нека ми го докажат.

Екзалтирана, извън себе си, Хасинта, която се преобличаше припряно, пусна дрехата си, за да се потупа по гърдите и корема. Барбарита понечи да застане сериозна, ала не можа.

— Не, ти си тая, която трябва да докаже, че си го родила... Но не мисли за глупости и се успокой сега, а утре ще говорим.

— Ах, мамо! — каза снахата, разнежвайки се. — Ако го бяхте видели!...

Барбарита, която беше сложила вече ръка на бравата, за да си върви, се върна при снаха си и рече:

— Ама прилича ли?... Сигурна ли си, че прилича?...

— Искате ли да го видите? Да или не?

— Ами, дъще, ще му хвърлим един поглед... Не че аз мисля... Нуждая се от доказателства; ама много ясни доказателства... Не се доверявам на прилика, която може да бъде привидна, и докато Хуан не ме извади от съмненията ми, няма да престана да си мисля, че твоят *Питусо* трябва да отиде в приюта.

Прекрасна и весела бе вечерята в дома на богатите господари Санта Крус! В същност то не беше вечеря, а закъснел обед, понеже фамилията не обичаше да си ляга късно, следователно спадаше към юрисдикцията на най-строгото бдение. Пуйките и петлите бяха за следващите дни, а вечерта всичко, което бе сервирано на масата, принадлежеше към царството на Нептун. Месо се сервира само за Хуан, който беше вече по-добре и можа да седне на масата. Бе истинско угощение на кардинали с преголямо изобилие от риба, миди и всичко, което се въди в морето. И всичко тъй изискано, тъй добре подправено и сервирано, че беше истинска наслада. На масата имаше двадесет и пет души — за отбелязване е, че гостите като цяло представяха съвършена сбирка мостри на всички социални класи. Поветицата, за която говорих по-рано, беше достигнала тук със своите най-различни ластари: маркиз де Каса-Муньос беше от паричната аристокрация, един Алварес де Толедо брат на херцог Гравелинас, беше от старата аристокрация, женен за една Трухильо. Получаваше се някаква иронична хармония от съчетанието на двамата благородници, произхождащи, единият — от великия херцог Алба, а другият — наследник на дон Паскуал Муньос, предостоеен търговец на железария на улица „Тингорерос“. От друга страна, тук се срещаме със Саманиего, който беше почти продавач, много близо до Руис-Очоа, тоест, високата банка. Вилялонга представяше парламента; Апариси — общинския съвет; Хоакин Пес — съда, а Федерико Руис представяше много неща наведнъж: пресата, литературата, философията, музикалната критика, пожарникарската команда, икономическите дружества, археологията и химическите торове. А Еступиня, с черния си сюртук от фино сукно, какво представляваше? Старата търговия, без съмнение, традициите на улица „Постас“, контрабандата, може би религията на нашите прадеди, поради туй, че е тъй искрено благочестив човек. Дон Мануел Морено-Исла не дойде тази вечер; но пък тук бяха дебелият Арнайс и Гумерсиндо Арнайс с трите си щерки — Барбарита II, Андреа и Исабел; ала Хасинта, която беше тъй хубава

в една много семпла рокля на черни и бели райета върху яркочервен фон, засенчваше и трите си сестри.

Барбарита също изглеждаше добре. От мястото си на края на масата Еступиня я стрелкаше с поглед, щом тръгнеха от уста на уста хвалебствията за тъй вкусните блюда и за нечуваното разнообразие от риби. Великият *Росини*, когато не гледаше към своя идол, бърбеше без отдиш и полугласно със съседите си, обръщайки неспокойно профила си на папагал на всички страни.

На вечерята не се случи нищо достойно за разказване. Всичко бе безоблачна радост и добър апетит без никаква безвкусица. Хитрецът Дофин караше Апариси и Руис да пият, за да се напият, защото и единият, и другият имаха много забавно пиянство. И най-сетне постигна с шампанското онова, което не беше сторил с хереса. Щом се напиеше, Апариси проявяваше възторжен ентусиазъм към националните бележитости. Неговите посрѣбвания винаги биваха големи излияния на патриотични сълзи, тъй като той казваше всичко през плач. Вдигна тост за *героите от Трафалгар*^[1], за *героите от Каляо*^[2] и за много други морски герои, ала тъй развълнуван и с тъй гнусливо свити обонятелни мускули, че можеше да се помисли, че Чурука^[3] и Мендес Нунес^[4] са негови родители и че миришат много лошо. Руис го избиваше също на патриотизъм и на герои, ала клонеше към земното и в тона му се долавяше известна свирепост. Заговори за Тетуан^[5] и за Сарагоса^[6], и направи чужденеца мат и маскара, като казваше, че в края на краищата нашето бъдеще е в Африка и че протокт^[7] е испански ручей. Изведнџ Еступиня велики се изправи с чаша в ръка и не можете да си представите очакването и тържествената тишина, които предшествуваха неговата къса реч. Развълнуван и почти разплакан, макар че не беше пийнал, той вдигна на здравица за благородната компания, за благородните домакини на дома и за... тук — една емоционална пауза и един нежен поглед към Хасинта... и затуй благородната фамилия скоро да има потомство, както той очакваше и... и подозираше... и вярваше.

Хасинта силно почервения и всички, всички присъстващи, включително и Дофина, похвалиха остроумието. След това в гостната се състоя голяма вечеринка, ала малко след дванадесет часа всички се бяха разотишли. Хасинта спа неспокойно и на следната сутрин, когато съпругът ѝ още не се беше събудил, излезе за църква. Отиде в „Сан

Хинес“, а след това — у Бенигна, където се сблъска със сцени на униние. Всички племенничета бяха обезпокоени, неутешими и още щом я видяха да влиза, изтичаха към нея, молейки я за справедливост. Какво бе направил Хуанин!... Нищо не беше по божията угода! Започнал с изтръгването на фигурките от рождеството, а най-лошото било, че се смеел, като го вършел, сякаш било развлечение. Виж ти развлечение! Той беше безобразник, злодей, убиец. Тъй свидетелствуваха Исабел, Пакито и останалите, говорейки объркано и един през друг, защото негодуванието не им позволяваше да се изразяват правилно. Оспорваха си думата и се улавяха за леля си, повдигайки се на пръсти. А къде беше разбойникът? Хасинта зърна да се появява умното му и хитро лице. Когато той я видя, остана малко объркан и се прилепи до стената. Хасинта се приближи до него, като му се показваше строга и сдържаше смеха си... Поиска му обяснения за неговите ужасни престъпления... Да изтръгва фигурките!... *Питусо* криеше силно засраменото си лице и бъркаше с пръст в носа си...

Осиновителката не беше успяла да получи от него отговор, а обвиненията граничеха с безумие. Хвърляха в лицето му най-отвратителни престъпления и се подиграваха, на него и на неговите грубиянски навици.

— Леличко, знаеш ли? — казваше Рамона през смях. — Яде портокаловите кори...

— Прасе!

Друг детски глас засвидетелствува най-тържествено, че има и нещо повече. Тази сутрин Хуанин гризъл в кухнята картофени обелки; това вече беше свинщина.

Хасинта целуна престъпника за голямо изумление на другите деца.

— Ама че ти е хубава престилката!

Престилката на Хуанин беше такава, сякаш с нея бяха търкали пода. Другите му дрехи също бяха мръсни.

— Леличко — каза и Исабелита, като се правеше на обидена. — Само да видиш... Той все се тътри по пода и хвърля къчове като магаре. Ходи на боклука и взема пепел в шепи и ни я хвърля в лицата...

Влезе Бенигна, която идваше от църква, и подкрепи всички тия изобличения, макар и със снизходителен тон:

— Мила, не съм виждала подобен дивак. Горкичкото... личи сред какви хора е израсло.

— По-добре... Така ще го опитомим.

— Какви грозни думи казва!... Как се смя Рамон!... Да знаеш само как го забавлява езикът му на мулестар. Снощи ни създаде неприятности, защото викаше своя *тато Пепе* и си спомняше за кочината, в която е живяло... Горкичкото! Сутринта се изпика в гостната. Дойдох си аз и го намерих с вдигнати поли... Добре че не му е скимнало да го направи върху табуретката... направил го в сандъка за въглища... Трябваше да заключи гостната, защото всичко ми трошеше. Видя ли какво е направил с рождеството? На Рамон му беше много забавно и излезе да купи още фигурки, защото иначе кой ще понесе такъв палавник? Не можеш да си представиш каква стана тя снощи тук. Всички плачеха в хор, а той вземаше фигурките и ги пращаше на пода.

— Горкичкото! — въздъхна Хасинта, като отрупваше с ласки осиновеното си дете и всички останали, за да избегне някоя буря от ревност. — Ама не виждате ли, че той е расъл при други условия? Сега ще се научи да бъде изискан. Нали така, детето ми? — Хуан кимаше с глава и разглеждаше едната обица на Хасинта. — Да, ама не ми откъсвай ухото... Трябва всички да бъдете добри приятелчета и да се държите като братчета. Нали, Хуан, няма да чупиш вече фигурките?... Нали няма? Хайде, той е сериозен. Рамонсита, ти си най-голямата, научи го, вместо да му се *караш*.

— Много е нахален — искаше да изяде и една свещ — каза Рамонсита неумолимо.

— Свещите не се ядат, не. Те се палят... Ще видите колко скоро ще научи той всичко... Да не мислите, че не е схватлив.

— Няма начин да го накараме да не се храни само с ръце — отбеляза Бенигна през смях.

— Ами че как искаш да знае?... Щом през живота си не е виждал вилица... Но сега ще се научи... Не забелязваш ли колко е умен?

Вилуендас влезе с фигурките.

— Ето, да видим дали тези ще се спасят от гилотината.

Питусо ги гледаше лукаво усмихнат, а останалите деца ги обсебиха, като взеха всякакви предпазни мерки, за да ги отърват от разрушителните ръце на дивака, който не се откъсваше от

осиновителката си. Инстинктът, силно развит у децата, както у малките животни, го подтикваше да се притиска о Хасинта и да не се отделя от нея, докато тя беше в къщи... Той беше като кученце, което бързо различава господаря си сред всички хора, които го заобикалят, привързва се към него и му се глези и гали.

Хасинта се мислеше за майка и като усещаше някакво неизразимо удоволствие, беше готова да обича това клето дете с цялата си душа. Вярно, че то беше на друга. Ала тази мисъл, която заставаеше между нейното щастие и Хуанин, постепенно губеше стойността си. Какво я интересуваше, че то е на друга? Тая друга може би бе умряла, пък ако е жива, все едно, защото го беше изоставила. На Хасинта ѝ стигаше, че е дете на съпруга ѝ, за да го обича сляпо. Нима Бенигна не обичаше децата от първата жена на съпруга си като нейни? Пък тя обичаше Хуанин, сякаш го беше носила в утробата си. И нямаше какво повече да говори! Забравя за всичко и никаква ревност по отношение на миналото. Във възбудата на нежността си дамата чертаеше мислено един малко дързък план. „С помощта на Гилермина — мислеше си тя — ще се престоря, че съм измъкнала това дете от сиропиталището, та никога да не могат да ми го отнемат. Тя ще уреди това и ще се направи един съвсем редовен документ... Ще станем фалшификаторки и бог ще благослови нашата измама.“

Тя го нацелува хубаво, като му поръча да бъде добър и да не прави свинщини. Едва стъпил на пода, Хуанин сграбчи бастуна на Вилюендас и се запъти с най-заплашителна осанка право към рождеството. Без да го спре, Вилюендас се смееше и викаше:

— Сбогом, парички! Ей... Помощ! Стражи!

Единогласен писък на ужас и отчаяние изпълни дома. Рамонсита сериозно мислеше, че трябва да се повика гражданската гвардия.

— Ела тук, калпазанино. Тъй не се прави — извика Хасинта, тичайки да го хване.

Едно нещо радваше младата жена. Хуанин се подчиняваше само на нея. Ала я слушаше наполовина. Като я гледаше лукаво, прекъсна намерението си за нападение.

„Вече ме познава — мислеше си тя. — Вече знае, че аз съм неговата майка, че наистина ще му бъда... По-нататък аз ще го възпитам, както трябва.“

Най-странното бе, че когато тя се сбогува, *Питусо* искаше да тръгне с нея.

— Ще се върна, мило мое дете, ще се върна... Виждате ли как ме обича? Виждате ли?... Значи, да се държите добре всички и да не се карате. Който е лош, няма да го обичам.

[1] Нос в Испания на северозапад от Гибралтарския проток, свързан с победата на адмирал Нелсън през 1805 г. над обединените флоти на Испания и Франция. — Б.пр. ↑

[2] Главно морско пристанище на Перу, обстрелвано от испанската флота под командуването на Мендес Нунес (1866 г.) — Б.пр. ↑

[3] Косме Дамян де Чурука и Елорса, испански моряк, роден през 1761 г., загинал през 1805 г. в битката при Трафалгар. — Б.пр. ↑

[4] Кастро Мендес Нунес (1824–1869), испански моряк, командувал испанската флота, обстрелвала Каляо. — Б.пр. ↑

[5] Град в северно Мароко, бивша столица на испанския протекторат, свързан с победа на испанците през 1860 г. — Б.пр. ↑

[6] Град в Испания, столица на едноименна провинция на брега на р. Ебро. През 1808–1809 г. издържал героично обсадата на френските войски на Наполеон. — Б.пр. ↑

[7] Гибралтарският проток. — Б.пр. ↑

Не я свърташе Барбарита, докато не уталожи любопитството си да види онова съкровище, което снаха ѝ ѝ беше купила — внук. Независимо дали той беше фалшив или истински, тя искаше да се запознае с него и да го разгледа; и още щом Хуан си намери компания, свекървата и снахата потърсиха предлог, за да излязат, и се отправят към жилището на Бенигна. По пътя Хасинта проучи още веднъж настроението на свекърва си, очаквайки, че предубежденията ѝ ще са се разсеяли; ала видя с голямо неудоволствие, че Барбарита си оставаше все тъй строга и мнителна, както и предишния ден.

— На Балдомеро това никак не се хареса. Казва, че трябва гаранции... и, откровено казано, аз мисля, че си постъпила много лекомислено...

Когато влезе в дома и видя *Питусо*, строгостта ѝ не само че не намаля, а сякаш се изостри още повече. Без да каже дума, Барбарита внимателно разгледа тоя, когото ѝ представяха за внук, а след това погледна снаха си, която седеше на тръни с голяма буца в гърлото. Ала изведнъж, когато Хасинта се готвеше да чуе категорично несъгласие, бабата нададе силен вик на радост:

— Мило мое дете!... Любов моя! Ела, ела да те прегърна.

И тя го притисна към себе си тъй здраво, че *Питусо* не можа да не изпротестира с един писък.

— Дете мое!... Сърце... слава, колко си хубав!... Сладкият, съкровище, дай целувка на бабка си.

— Прилича ли? — попита Хасинта, която не можеше да се изрази добре, защото лигите ѝ течаха, както се казва.

— Дали прилича! — наблегна Барбарита, като го поглъщаше с очи. — Цяло-целеничко, дъще, цяло-целеничко... Но в какво се съмнявате? Струва ми се, че гледам Хуан, когато беше на четири години.

Хасинта избухна в плач.

— А що се отнася до оная вятърничавата... — прибави сеньората, като разглеждаше още по-внимателно чертите на момчето,

— добре си й личи в това огледало, че е хубава... Това дете е едно съвършенство.

И тя отново го запрегръща и зацелува.

— Ами това е, дъще — добави тя решително, — в къщи заедно с него.

Хасинта не желаше нищо друго. Но Барбарита веднага преправи собствената си спонтанност, като каза:

— Не... да не прибързваме. Трябва да се говори преди това със съпруга ти. Тази вечер непременно ще му го кажеш ти, а пък аз се нагърбвам отново да попитам Балдомеро... Та това е цяло-целеничко, ама цяло-целеничко...

— А вие се съмнявахте?...

— Какво искаш... Трябваше да се съмнявам, защото тези неща са много деликатни. Ала вътре в себе си не се съмнявах. Ще повярваш ли, че снощи сънувах това кукленце? Вчера, без да знам какво ми става, купих едно рождество. Купих го несъзнателно под действието на който знае какво... порока ми за покупки, подтикна ме мисълта, която ме владееше.

— Знаех си аз, че вие, като го видите...

— Боже мой! А дюкяните са затворени днес! — възкликна Барбарита с нотка на обезсърчение. — Ако бяха отворени, още сега щях да му купя моряшко костюмче с шапка, на която пише: *Нумансия*^[1]. Колко добре ще му стои! Мило мое дете, ела тук!... Няма да ми избягаш; та аз те обичам много, аз съм твоята бабка!... Тези глупаци ми казват, че си счупил камилата на черния влхва. Добре, мило мое, хубаво си я счупил. Аз ще му купя на моето дете дванайсет дузини камили: и черни, и бели, и във всякакви цветове влхви.

Хасинта вече ревнуваше, ала се успокояваше, виждайки, че Хуанин не искаше да стои в скута на баба си и се изплъзваше от ръцете ѝ, за да търси ръцете на *истинската* си майка. На това място от сцената, която се описва, бяха подновени обвиненията и редица рапорти за различни варварски постъпки, извършени от Хуанин. Петте доносчици се трупаха около двете дами, като всеки от тях предаваше оплакването си с най-клеветнически изрази. Леле боже, какво беше сторил! Беше взел едната ботинка на Исабелита и я хвърлил в пълния с вода леген, за да плува като патица. „Ах, какъв е сладък!“, викаше Барбарита, изяждайки го с целувки... След това беше свалил

собствената си обувка, защото беше шопар, който обича да ходи с боси крака по пода. „Ах, какъв е сладък...“ Свалил си и чорапите и хукнал да тича подир котката, хванал я за опашката и я завъртял много пъти... Затова клетото животинче беше тъй неразположено... После се бил качил на масата в трапезарията, за да удари лампата с тояга... „Ах, какъв е сладък!“

— Гледай ти, какво нещастие! — повтори госпожа Санта Крус, като въздъхна дълбоко. — Дюкяните са затворени днес!... Защото трябва да му се купят дрешки, много дрешки... У Собрино има едни цветни чорапи и едни плетени костюмчета, които са същинска прелест... Ангелче, ела при бабка си. Ах, хитрецът му с хитрец, вече знае какво си сторила за него и само тебе иска.

— То се знае... — забеляза Хасинта с гордост. — Ама не, той е добър, нали. И обича и бабка си, нали?

Като си тръгнаха, и едната, и другата вървяха по улицата съвсем объркани. Реченото-речено — същата нощ и двете щяха да говорят със съпрузите си.

Същия ден, който бе двадесет и пети, се даде голяма вечеря и Хуанито се оттегли рано от масата много изтощен от главоболие. Жена му нищо не се реши да му каже, като си запази правото за следващия ден. Тъй хубаво беше приготвила цялата си реч, че се надяваше да я произнесе наведнъж, без ни най-малко да се запъне и без да се обърка. На двадесет и шести сутринта дон Балдомеро влезе в стаята на сина си, когато той току-що беше станал, и двамата останаха затворени там около половин час. Двете дами чакаха нетърпеливо в будоара резултата от разговора, а впечатленията на Барбарита не бяха никак обнадеждаващи:

— Дъще, Балдомеро не ми се струва много благосклонен. Казва, че трябва да се докаже... нали виждаш, да се докаже; и че туй с приликата било наша заблуда... Да видим какво ще каже Хуан.

Толкова нетърпеливи бяха и двете, че се приближиха до вратата на спалнята, за да видят дали не ще уловят някоя сричка от онова, което говореха бащата и синът. Но нищо не се долавяше. Разговорът беше спокоен и понякога Хуан като че ли се смееше. Но бог беше пожелал да не могат да излязат от жестокото съмнение толкова скоро, колкото им се искаше. Сякаш самият демон направи тъй, че в момента, в който дон Балдомеро излизаше от стаята на сина си, в кабинета се

появиха Вилялонга и Федерико Руис. Първият се впусна да говори на Санта Крус за заемите, които правел на хазната със свои и чужди пари, като получавал сто процента печалба за няколко месеца, а вторият се вмъкна безцеремонно в стаята на Дофина. Хасинта не успя да говори със съпруга си; но много се изненада, като го видя засмян. Изненада я и лукавият и малко присмехулен поглед, който той и хвърли.

Всички отидоха да закусват, а тайнствеността си оставаше. Хасинта разказва, че никога, както тогава, не ѝ се е искало да набие човек, да го стъпче на земята. Щеше ѝ се да разкъса Федерико Руис, чийто несъществен и досаден като бръмчене на стършел брътвеж заставаше между нея и съпруга ѝ. По онова време проклетникът беше луд на тема *замъци*; правеше издирвания на всички съществуващи в Испания, повече или по-малко разрушени, за да напише едно голямо хералдично, археологично и сантиментално произведение за крепостите, което, даже и добре да беше написано, нямаше за нищо да послужи. Досаждаше до бога с превземките си дали тези или онези развалини са византийски, в стил мудехар или ломбардски с мосарабско^[2] влияние и с романски профили. „Ох, замъкът в Кока^[3]! Ами оня в Турегано?... Но никой от тях не може да се *мери с тия на Биерсо*^[4]... Ах, Биерсо!... Богатството на тая област е смайващо“. После се оказваше, че въпросното *богатство* е било от разрушени стени, от изгнили стрехи и от крепости, които се рушаха камък по камък. Той подбелваше очи със скръстени ръце и вдигаше рамене до ушите си, за да каже: „Има един прозорец в замъка в Понферада^[5], който... абе... не мога да ти опиша какво представлява...“ Човек би помислил, че през въпросния прозорец се вижда всевишният и цялото царство небесно. „По дяволите тоя прозорец — мислеше си Хасинта, която се чувствуваше неразположена от закуската. — Наистина би ми харесал, ако послужеше да те изхвърля през него на улицата с всички твои проклети замъци.“

Вилялонга и дон Балдомеро не обръщаха ни най-малко внимание на ентусиазма на своя непоносим приятел, а се занимаваха с по-съществени неща.

— Защото, представете си... директорът на хазната приема консолидирания заем, който е по тринадесет, и издава разписка за цялата номинална стойност... с лихва от дванадесет на сто. Вие събирайте данни...

— Това е скандално... Бедната страна!

Хуанито и жена му се видяха за миг сами и успяха да си кажат няколко думи. Хасинта понечи да му зададе един вече готов въпрос, но той я изпревари, като я смрази с тази жестока фраза, казана с нежен тон: „Дете, ела тук, значи дечица си имаме?“

И не беше възможно повече да се обясняват, защото вечеринката се заплете и дойдоха и други приятели, които започнаха да се смеят и да се шегуват, като вземаха на подбив Федерико Руис с неговите замъци, питаха го сериозно дали ги е изучил всичките, без да му убягва някой от сметката. След това в разговора дойде ред на политиката. Хасинта беше отчаяна, а в миговете, когато можеше да размени някоя дума със свекърва си, Барбарита правеше много тъжна физиономия и казваше: „Лоша работа, дъще, лоша работа.“

Вечерта — отново сътрапезници, а после — вечеринка и много хора. Това мъчение продължи до дванадесет часа. Най-сетне си отидоха един по един. Хасинта би ги изгонила, като отвори всички прозорци и ги отпъжда със салфетка, както се пъдят мухи. Когато съпругът ѝ и тя останаха сами, домът ѝ се стори рай; но вълненията ѝ бяха толкова големи, че тя не можеше да се наслади на нежното уединение. Сами в спалнята! Най-сетне...

Хуан хвана жена си, сякаш тя бе кукла, и ѝ каза:

— Душко моя, твоите чувства са ангелски, но твоят разум, витаещ в облаците, се оставя да бъде заблуден. Излъгали са те; много здраво са те метнали.

— За бога, не ми говори тъй — измърмори Хасинта след известна пауза, в която понечи да заговори, ала не можа.

— Ако още в началото беше говорила с мен... — добави много нежно Дофина. — Но ето резултатът на твоите потайности... Ах, тия жени! Всички те имат по един роман в главата си, а когато онова, което си въобразяват, не се случи в живота, както най-често става, изкарват на бял свят своето малко съчинение...

Нещастницата беше толкова объркана, че не знаеше какво да рече:

— Тоя Хосе Искиердо...

— Той е мошеник. Измамил те е по най-шегаджийския начин... Само ти, която си самата невинност, можеш да паднеш в толкова хлабаво оплетени мрежи... Това, което ме плаши, е, че Искиердо е

могъл да има идеи... Той е толкова глупав, ама толкова глупав, че в главата му не може да се побере подобна изобретателност. Такова говедо е, че изглежда честен, без да е такъв. Не, не е измислил той тая остроумна измама. Или много се лъжа, или това е излязло от главата на един романист, който се прехранва с боб.

— Бедният Идо е неспособен...

— Да лъже съзнателно, това да. Но не се съмнявай. Първоначалната идея, че това дете е мое, трябва да е била неговата. Възприел я е като подозрение, като вдъхновение на художник, страдащ от газове, а другият си е казал: „Стой, ще падне печалба.“ Това на *Платон* няма да му хрумне; в това съм сигурен.

Хасинта, смазана, искаше на всяка цена да брани своята натрапчива идея.

— Хуанин е твой син, не го отричай — отвърна тя през плач.

— Кълна ти се, че не е... Как искаш да ти се закълна?... Ах, боже мой! Сега се сещам, че това клето дете е синът на заварената дъщеря на Искиердо. Горката Николаса! Умря при раждане. Беше прекрасно момиче. Нейното дете, с три месеца разлика, е на същата възраст, на която би било моето, ако беше живо.

— Ако беше живо!

— Ако беше живо... да... Сега виждаш как ясно ти го казвам. Това ще рече, че не е живо.

— Никога не си ми говорил за това — заяви Хасинта строго. — Последното, което ми разказа, беше... отде да знам... Не обичам да си спомням тия неща. Но ми идват наум против волята ми. „Не я видях вече, не узнах повече нищо за нея; опитах се да ѝ помогна, а не можах да я намеря.“ Хайде, не ми ли каза така?

— Да, и беше истина, чистата истина. Но по-нататък има друг епизод, за който никога не съм ти говорил, защото нямаше какво да се говори. Когато се случи, бяхме вече женени от една година; живеехме в мир и сговор... Има някои неща, които не бива да се казват на една съпруга. Колкото и дискретна и благоразумна да е една жена, а ти си такава, винаги ще обърка нещо в такива случаи; защото не си дава сметка за обстоятелствата, нито се замисля над подбудите на действията. Тогава замълчах и твърдо вярвах, че съм направил добре, като замълчах. Онова, което стана, не е благоприятно за мен. Можех да ти го кажа; ами ако го изтълкуваш зле? Сега дойде моментът да ти го

разкажа и ще видим какво мнение ще си съставиш. Със сигурност мога да те уверя, че вече няма нищо друго. Това, дето ще ти го кажа сега, е последният епизод от една история, която ти разказах на части. И край. Въпросът е приключен. Но е късно, мила моя, ще си легнем, ще се наспим и утре...

[1] Град в древна Испания, разрушен от римския пълководец Сципион Емилиан, чиито обитатели предпочели да загинат в пламъците, отколкото да се предадат. — Б.пр. ↑

[2] Присъщо за испанци, покорени от араби. — Б.пр. ↑

[3] Кока, Турегано — старинни села в Испания. — Б.пр. ↑

[4] Област в западната част на провинция Леон. — Б.пр. ↑

[5] Град в Испания (Леон) с готически замък. — Б.пр. ↑

— Не, не, не — извика Хасинта, по-скоро ядосана, отколкото нетърпелива. — Още сега... Мислиш ли, че мога да заспя в това състояние?

— А пък аз си лягам, момичето ми — каза Дофина, готвейки се да го направи. — Да не мислиш, че ще ти разкрия нещо, от което ще ти се изправят косите? Нищо особено! Ще ти го разкажа, защото то доказва, че са те измамили. Виждам, че правиш мрачна физиономия. Ако случаят не беше доста тъжен, бих ти казал да се смееш... Ще се убедиш напълно!... И не се притеснявай заради *гафа*, мила. Ето какво вършат хората от прекалена доброта. Ангелите, тъй като са свикнали да летят, се спъват на всяка крачка, когато ходят по земята.

Хасинта дотолкова беше свикнала с мисълта да има за свое дете Хуанин, да го отгледа и възпита като син, че я нараняваше мисълта, че го откъсват от нея чрез някакво доказателство, чрез някакъв довод, в който се намесва и оная омразна жена, чието име искаше да забрави. Най-странното беше, че не преставаше да обича *Питусо* и че нежността и самолюбието ѝ въставаха срещу мисълта да го изхвърли на улицата. Не би го изоставила вече, даже съпругът ѝ, свекърва ѝ и целият свят да ѝ се присмиват и да я смятат за луда и смешна.

— А сега — продължи Санта Крус, добре завит в леглото си, — прости се с твоя роман, с тая велика измислица на двама гении: Идо дел Саграрио и Хосе Искиердо... Да продължим... Последното, което ти казах, бе...

— Бе, че е заминала от Мадрид и че не си могъл да разбереш къде. Това ми го разказа в Севиля...

— Каква памет имаш! И така, мина време и година след сватбата ни, един ден неочаквано хоп... влизаш ти в стаята ми и ми даваш едно писмо.

— Аз?

— Да, едно писъмце, което бяха донесли за мен. Отварям го и оставам като зашеметен... Ти ме питаш какво има и аз ти казвам: „Нищо, майката на бедния Валиедор ме моли за препоръка пред кмета...“ Вземам си шапката и навън.

— Връщаше се в Мадрид, викаше те, пишеше ти!... — забеляза Хасинта, сядайки на ръба на леглото с втренчен поглед и приглушен глас.

— По-точно, бе накарала да ми пишат, защото горката не знае... „И тъй, господине, няма друг изход освен да отидеш там.“ Повярвай, че твоят беден съпруг беше в много лошо настроение. Не можеш да си представиш колко ми тежеше възкръсването на нещо, което смятах за мъртво и изчезнало завинаги. „Откъде ли иде сега?... Защо ли ме вика?“ А също си казах: „Сигурно има замесено дете.“ Това потомство ме обременяваше. „Но в края на краищата какво да се прави?...“, мислех си аз, като се качвах по онези мрачни стълби. Беше една сграда на улица „Орталеса“, като че ли пансион. На долния етаж има магазин за ковчези. И какво се беше случило? Нещастницата дошла в Мадрид с детето си, моето дете, защо да не го кажа открито? И с един мъж, който беше много зле финансово — нищо изненадващо. Още щом дошли и детето се разболяло. Горката се оказала в много затруднено положение. Към кого да се обърне? Естествено — към мен. Аз ѝ казах: „Много добре си направила...“ Най-трагичното беше, че дифтеритът тъй безвъзвратно бе хванал горкото дете, че когато аз отидох... ще ти стане много мъчно, както и на мен тогава... та, когато отидох, горкото дете издъхваше. Като я видях цялата обляна в сълзи, аз ѝ казах: „Защо не ми съобщи по-рано?“ Разбира се, щях да заведа един-двама добри лекари, но кой знае дали щяхме да го спасим.

Хасинта мълчеше. Ужасът не ѝ позволяваше да произнесе и дума.

— А ти не плака ли? — бе първото, което ѝ хрумна да каже.

— Уверявам те, че прекарах моменти... ах, какви моменти! А трябваше да се преструвам в къщи пред теб! Същата нощ ти отиваше в театър „Реал“. Аз също отидох; но ти се кълна, че през живота си не съм чувствувал тъй силно както през оная нощ тъгата, вкопчила се в душата ми. Ти сигурно не си спомняш... Не знаеше нищо.

— И...

— Нищо повече. Купих му най-хубавото синьо ковчеже, което имаше в магазина долу, и тя го откара на гробищата в луксозна катафалка с два коня, украсени с пера, придружена само от мъжа на Фортуната и съпруга, или както ѝ е там — на хазайката. На улица „Ред де Сан Луис“, виж какво нещо е случайността, срещнах мама... Тя ми

каза: „Колко си блед!“ „Бях при Морено-Валиехо, на когото днес са му отрязали единия крак.“ Наистина му бяха отрязали крака вследствие на падането му от кон. Казвайки това, видях да изчезва надолу по улица „Монтера“ катафалката със синьото ковчеже... Такъв е животът! Да видим сега — ако аз ти бях разказал това, нямаше ли да възникнат хиляди неприятности, въпроси и ревност?

— Може би не — каза съпругата, като въздъхна дълбоко. — Зависи какво е последвало. Какво стана след това?

— Всичко, което следва, е много банално. Щом бе погребано малкото, единственото ми желание бе да видя майка му да си хване пътя. Може да ми вярваш — тя изобщо не ме интересуваше. Чувствувах само състрадание към нея заради нещастията ѝ, а не беше лесна и нейната — да живее с оня варварин, един грубиян, който се отнасяше с нея толкова зле, че не я оставяше дъх да си поеме. Горката жена! Аз я попитах, докато той беше на гробището: „Как живееш с това говедо и как го понасяш?“ А тя ми отговори: „Нямам друга закрила освен този звяр. Не мога да го гледам, но признателността...“ Тъжно нещо е да се живее така — с омраза и признателност. Сега виждаш колко страдание, колко мизерия има на този свят, дете мое... Та ти казвам: тази нещастна двойка предизвика силното ми главоболие. Въпросният, който беше дребен търговец от ония, дето правят сергии по панаирите, претендираше да го направя касиер в съкровищницата на едно селище. Ама че говедо! Изтезаваше ме с изисквания, даже със заплахи, и аз веднага разбрах, че иска да измъкне пари от мен. Бедната Фортуната нищо не ми казваше. Онуй животното не ѝ позволяваше да ме вижда и говори с мен, без той да присъствува, а тя пред него едва вдигаше очи от земята — толкова я беше наплашил. Една нощ, както ми разказа хазайката, искал да я убие звярът му със звяр. Знаеш ли защо? Защото ме погледнала. Така казал той... Можеш да ми вярваш, както че сега е нощ, че Фортуната ми вдъхваше само съжаление. Беше много погрозняла физически, а духовно не беше постигнала нищо. Беше слаба, мръсна, облечена в дрипи, които воняха, а беднотията, кучешкият живот и компанията на оня дивак бяха отнели голяма част от привлекателността ѝ. На третия ден исканията на звяра станаха непоносими за мен и аз се съгласих на всичко. Не ми остана нищо друго, освен да си кажа: „На врага, който бяга, прав му път“: исках само да се махнат, не ме интересуваше колко пари щяха да ми

отмъкнат. Бутнах им парите, при условие, че ще се махнат веднага. Питоплатено. И приказката свърши, мило мое дете, защото повече нищо не узнах за оня дръвник, което ме изпълва със задоволство.

Хасинта се беше втреничила в рисунките на юргана. Съпругът и взе едната ѝ ръка и я стисна силно. Тя повтаряше само: „Горкият Питусо, горкият Хуанин!“ Изведнъж една мисъл шибна мозъка ѝ като с бич и я извади от апатията, в която се намираше. Беше последното доказателство, че тя се мята яростно в агонията на поражението. Не съществува нищо, което да се примирява със смъртта, а грешките може би с най-голяма свирепост се защитават от нея. Когато грешката се окаже заплашена да стане за посмешище — нещо, което разговорният език нарича *гаф*, тя прави отчаяни усилия, насъсквана от самолюбие, за да продължи съществуването си. И тъй, от останките на своите отблъснати илюзии Хасинта извади последния аргумент, последния; ала го размаха с жар, може би просто защото нямаше вече друг.

— Всичко, което ми каза, сигурно е истина, не се съмнявам. Но ще ти кажа само едно — ами приликата?

Щом чу това, Дофина се пръсна от смях.

— Приликата! Няма прилика и не може да я има. Тя съществува само в твоето въображение. Децата на тая възраст приличат винаги на който и да било. Огледай го добре сега, разгледай чертите на лицето му безпристрастно, ама безпристрастно и съвестно, разбираш ли... И ако след всичко все още намираш прилика, значи в това има някакво магьосничество.

Хасинта го наблюдаваше в мислите си с онова тъй препоръчително безпристрастие и... наистина... приликата продължаваше да съществува... макар и малко неясна, постепенно разсейваща се. В отчаянието от неизбежното си поражение дамата намери все пак още един довод:

— Майка ти също намери голяма прилика.

— Защото ти си ѝ запалила главата. Ти и мама сте две големи маниачки. Признавам, че в тази къща липсва детенце. Аз също го желая толкова, колкото и вие; ала това, мила моя душо, не може да се търси в дюкяна, нито пък Еступиня ще го донесе под наметалото си като кутиите с пури. Приликата, убеди се, глупавичката ми, не е нищо друго освен превъзбуда на твоето въображение от тоя проклет роман за

намереното дете. И можеш да ми вярваш — ако като история случаят е неверен, то като роман е блудкав. Ако не е тъй, погледни само хората, които са помогнали за успеха на твоето дело — Идо дел Сагарио, един самохвалко; Хосе Искиердо, един луд от класата на добичетата; Гилермина, една свята луда, но все пак луда. После идва мама, която, като те вижда смахната, се смахва и тя. Нейната доброта замъглява разсъдъка ѝ, както и на теб, защото сте толкова добри, че понякога, повярвай ми, трябва да ви връзват. Не, не се смей; за хората, които са много, ама много добри, в даден момент не остава нищо друго, освен да се вържат.

Хасинта се усмихваше тъжно, а съпругът ѝ дълго я приласкава, мъчейки се да я успокои. Толкова я моли да си легне, че накрая тя отстъпи.

— Утре — каза тя — ще дойдеш с мен да го видиш.

— Кого... момчето на Николаса ли? Аз!

— Макар и само от любопитство... Смятай го за покупка, която сме направили ние, двете маниячки. Ако бяхме купили кученце, нямаше ли да поискаш да го видиш?

— Добре, тогава ще дойда. Остава само майка ми да ме пусне да изляза утре... И би могла да го стори, понеже този затвор вече ме изморява.

Хасинта си легна и не след дълго видя, че съпругът ѝ спи. На нея не ѝ се спеше много и мислеше за това, което току-що беше чула. Каква тъжна картина и каква човешка мизерия! Мисли много за *Питусо*. „Струва ми се, че сега го обичам повече. Горкото, толкова хубаво, толкова красиво и да не прилича... Но виж, аз твърдя, че прилича... Това било заблуда! Как ще е заблуда! Нека не ми ги разправят! Онези гънчици на носа, когато се смее... онова навъсване...“ И продължи така до много късно.

На 28 сутринта, вече на връщане от литургия, Барбарита влезе в спалнята на младото семейство да им каже, че денят е много хубав и че болният може да излезе, но добре облечен. „Вземете файтона и ще се разходите по Ретиро“. Тъкмо това желаше Хасинта, пък и Дофина. Само че вместо да отидат на Ретиро, те отидоха в къщата на Рамон Вилуендас. Той си беше в кантората, но като ги видя да влизат, качи се с тях с желание да присъствува на сцената на припознаването, която очакваше да бъде патетична и театрална. Той и Бенигна бяха много

поразени, че Хуан гледаше мъничкото със спокойно безразличие и без никакъв израз на бащинска нежност.

— Здравей, хубавецо — каза Санта Крус, като седна и хвана момчето за двете ръце. — Ама наистина е хубаво. Жалко, че не е наше... Не бързай, жена; все ще дойде и истинският *Питусо*, законният, нашият, собственият.

Бенигна и Рамон гледаха Хасинта.

— Я да видим — продължи Хуан с тон на съдия. — Елате тук и кажете безпристрастно, с цялата прямота и свобода на мнение, дали това момче прилича на мен.

Тишина. Наруши я Бенигна, за да каже:

— Наистина... аз... никога не съм намирала подобна прилика.

— А ти? — обърна се Хуан към Рамон.

— Аз... ами казвам същото, което и Бенигна.

Хасинта не можеше да скрие объркването си.

— Казвайте каквото си искате... но аз... Не се вглеждате хубаво... А накрая, да видим ще отречете ли, че е много хубаво.

— А, това не... и че ще да е голям вагабонтин. Има на кого да прилича. Баща му бе най-напред чиновник по газоснабдяването, по-късно — фигурант в игралния дом „Амвончето“.

— Фигурант! А какво е това?

— О, висок пост. Бащата на това дете, ако не се лъжа, сега трябва да се развява из Сеута^[1].

— Не, това не — каза Хасинта гневно. — И ти ли искаш да хулиш детето ми? Дай ми го тук... Нали не е истина, синко, че твоят баща не...?

Всички прихнаха да се смеят. Тя се утешаваше от неприятното си положение, като го целуваше и говореше:

— Вижте колко ме обича. Не, няма да го изоставя, който и да ми заповяда. Той е мой.

— Нали ти е струвал пари.

Детето обви ръце около шията ѝ и погледна останалите с озлобление, сякаш бе възмутено от обидния намек, който искаха да хвърлят върху неговия произход. Другите деца го повикаха да играят, но преди това Хасинта го обсипа с милувки, за които Бенигна каза, че не бива да взема *толкова навътре нещата*.

— Ти мълчи... Казах, че няма да го изоставя. Ще го завела в къщи.

— Луда ли си? — подметна строго Дофина.

— Не, много съм си добре.

— Хайде, бъди благоразумна... Не искам да кажа, че ще го изхвърлим на улицата; но в приюта, с една добра препоръка не би му било зле.

— В приюта! — възкликна Хасинта със силно зачервено лице. — Та да ми го пращат по погребения... и да му дават да яде ония буламачи!...

— Ама ти какво си въобразяваш? Ти си дете. Откъде го измисли, че така се вземат чужди деца? Мила, мила, ти си романтичка.

Бенинга и съпругът ѝ показаха с кимане на глава, че това за романтичката е много добре казано.

— Ами че аз също искам да го покровителствувам — заяви Хуан, оценявайки чувствата на жена си и извинявайки се за преувеличението. — Той има късмет, че е попаднал на нас и се е отървал от Искиердо. Но да не изместваме нещата. Едно е да го покровителствуваме, а друго — да го заведем в къщи. Макар че аз бих искал да ти доставя това удоволствие, но трябва баща ми да се съгласи. Твоите добри чувства те карат да изглупяваш. Нали, Бенигна? Аз ѝ казах, че много, много добрите хора трябва да бъдат връзвани понякога. Тя е ангел, а ангелите изглупяват дотам да вярват, че светът е рай. Светът не е рай, нали, Рамон, и нашите действия не могат да се съобразяват с ангелското мерило. Ако всичко, което мислят и чувствуват ангелите като моята жена, се осъществяваше, животът щеше да бъде невъзможен, напълно невъзможен. Нашите идеи трябва да се вдъхновяват от общоприетото, то е моралната среда, в която живеем. Аз знам много добре, че трябва да се стремим към съвършенство, но не като отричаме хармонията на света, хубава работа!... Хармонията на света, която е... да го знаеш, един грандиозен механизъм от прекрасно уравновесени и съчетани несъвършенства. Я да видим — убедих ли те или не?

— Така, така — отвърна Хасинта много тъжна, малко зашеметена от парадоксите на съпруга си. Тя имаше такова високо мнение за дарбите и мъдрата ученост на Дофина, че рядко се случваше да не се остави да бъде покорена от тях, макар че в съзнанието си

пазеше някои независими мнения, които скромността и покорството не ѝ позволяваха да изрази. Не бяха изтекли и десет секунди от онова „така, така“, когато се чуха силни писъци. „Какво има, какво става?“ Какво можеше да е освен някоя поразия на Хуанин! Така си помисли Бенинга и изтича разтревожена в трапезарията, откъдето идеше ужасният трясък.

— Браво на смелите деца! — каза Санта Крус, докато Рамон Вилюендас се сбогуваше, за да слезе в кантората. Хасинта изтича в трапезарията и скоро се върна ужасена.

— Знаеш ли какво е направил? В трапезарията имаше един съд с мляко с ориз, Хуанин се качил на един стол и започнал да гребе с шепи... давай, давай, а след като се наситил, започнал да го хвърля по пода и се избърсал в завесите.

Чу се гласът на Бенинга, съвсем разярена:

— Ще те убия... Безсрамник, дивак!

Останалите деца се появиха с писъци. Хасинта им се скара:

— А вие, глупчовци, не виждахте ли какво прави той? Защо не казахте? Или го оставяте да лудува, та после да му се смеете и да правите тези бъркотии?

— Махни го, махни го веднъж завинаги от къщата ми това тигърче — каза Бенинга, влизайки много възмутена. — Света Дево Кармен, отиде ми млякото с ориз!

Децата на Вилюендас весело подскачаха.

— Вие сте виновни, глупачета; вие, дето го закачате — каза им леля им, която все на някого трябваше да изкара яда си.

— Ти трябва да го измиеш — заяви Бенинга, без да отстъпи в гнева си. — Ти, ти. Какво ми направи завесите само!

— Добре де, ще го измия. Не бързай.

— И да го облечеш в чисти дрехи. Аз не мога. Стига ми с моите... И нищо повече.

— Хайде, не се нервирай толкова, не е кой знае какво.

Хасинта и съпругът ѝ отидоха в трапезарията, където завариха *Питусо* като плашило — лицето, ръцете и дрехите му бяха мръсни.

— Браво, bravo на храбрите мъже — извика Хуан в присъствието на зверчето. — Ръце а ла мляко с ориз. Забавлява ме това момче.

— Ще те убия, вагабонтино — каза осиновителката му, като коленичи пред него и едва сдържаше смеха си. — Добре си се

разкрасил... Ще видиш какво сапунисване ще отнесеш.

Докато траеше миенето, малките Вилуендас се трупаша около чичо си, като се качваха по коленете му и увисваха по ръцете му, за да му разкажат за големите свинщини, които вършеше добичето Хуанин. Не само че ядеше свещите, но и облизваше чиниите, а после хвърляше вилиците на пода. Когато баща им Рамон го мърмреше той му се плезеше и казваше „мамка му“ и други грозни *изрази*, а после... правеше нещо много неприлично, добре де, вдигаше дрехите си отзад, завърташе се със смях и показваше дупенцето си.

Санта Крус не можеше да остане сериозен. Най-сетне Хасинта се върна, като водеше за ръка престъпника, вече измит и облечен в чисти дрехи, а след малко влезе и Бенигна, напълно успокоена и като застана срещу зет си, му каза най-сериозно:

— Имаш ли едно дуро? Нямам дребни.

Хуан побърза да извади дурото и в същия момент, в който го слагаше в ръката на Бенигна, Хасинта и децата прихнаха в смях. Санта Крус се призна за победен.

— Надлъга ме, мила. Бях забравил, че днес е ден на Наивните. Хубава шега, хубава. И аз се учудих малко, че в тази къща, пълна с пари, няма дребни.

— Вземете — каза Бенигна на децата, — вашият чичо ви черпи с пасти.

— Колкото до шеги — като се засмя, заяви Хуан, — каквато искаше да ни изиграе жена ми!

— На мен не може — отвърна Бенигна. — Тук много говорихме за това и наистина той би могъл да бъде действителният, но ние изобщо не виждахме приликата. И понеже се оказа, че това прекрасно зверче не е от рода ни... аз се радвам и моля да бъдете така любезни да го махнете от къщата ми. Достатъчно главоболия ми създават моите.

На тръгване Хасинта и съпругът ѝ я помолиха да го задържи още един ден. Дотогава ще решат.

Много жестоки неща щеше да чуе Хасинта този ден, но от всичко чуто нищо не я учуди и обезсърчи толкова, колкото тези думи, които Барбарита ѝ каза шепнешком:

— Балдомеро е обезпокоен от грубата ти шега. Хуан е говорил с него открито. Няма такова дете и на сто хиляди левги наоколо.

Наистина ти избърза; а колкото до приликата... Искрено казано дъще, съвсем не прилича, ама съвсем.

Това трябваше да чуе Хасинта.

— Ама вие... Пресвета Дево, и вие... — осмели се да каже тя, когато страхът ѝ позволи — вие също повярвахте...

— Заразих се от теб — отвърна свекървата, като се мъчеше да извини грешката си. — Хуан казва, че е мания; аз го наричам заблуда, а заблудите се лепят като шарка. Натрапчивите идеи са заразителни. Затова аз се плаша толкова от лудите и се боя да бъда близо до тях. Когато някой до мен вземе да гримасничи, и аз започвам да правя същото. Ние сме като маймуни, които подражават... Та тъй, съгласи се — приликата е заблуда и двете... ще ти го кажа много тихо, и двете направихме прекрасен гаф. А сега какво да правим? Да не ти минава и през ум да го довеждаш тук. Балдомеро не е съгласен и е много прав. Аз... ако трябва да кажа истината, се привързах към него. Ах! Неговите дивотии ме забавляват. Толкова е хубавичък! Какви очички има! Ами гънчиците на носа... и ония устица, ония устнички? И най-вече муцунката, дето прави с устни. Ела тук да видиш какво рождество съм му купила.

Тя заведе Хасинта в гардеробната си и след като ѝ показва рождеството, рече:

— Тук има още контрабанда. Гледай. Тази сутрин ходих по магазините и... ето — цветни чорапи, син плетен костюм в английски стил. Виж шапката, на която пише „Нумансия“. Това е една моя прищявка. Ще бъде много гиздав. Кълна ти се, че ако не го видя с надписа на челото, ще се разсърдя.

Хасинта слушаше и гледаше това потисната.

— Ако знаете какво направи тази сутрин! — каза тя и разказа за случая с млякото с ориз.

— Ах, боже мой, колко забавно!... Да го изядеш... Аз, казвам ти истината, бих го довела в къщи, но на Балдомеро и Хуан не им харесват тези потайности... Наистина ти казвам. Една жена не може да живее, ако няма някое мъничко същество, което да обожаваш. Мила моя дъще! Голямо нещастие за всички ни е, че ти не можеш да ни *дадеш* нещо.

Тази фраза се заби в сърцето на Хасинта, потрепка известно време в него и разшири раната като стрела, която не се е забила добре.

— Ами да, тази къща е много... много неприветлива. Липсва й дете, което да пищи и да лудува, да прави дяволии и да изморява всички. Когато му говоря за това, Балдомеро ми се смее: но му личи, че е готов да ходи на четири крака и да се боричка с деца.

— Тъй като Бенигна не го иска — каза снахата, — нито пък можем да го държим тук, ще го оставим у Канделария. Всеки месец аз ще давам по нещо на сестра ми, та гостенинът да не е тежко бреме...

— Струва ми се много добре, ама много добре обмислено. Ти си като току-що родилите котки, които кроят котенцата си днес тук, утре там...

— А какво да се прави?... Защото, колкото до приюта, там няма да отиде. Туй не си го мислете. Какви неща му хрумват на съпруга ми! Да, нали него не са го карали никога да ходи на погребения, като газикал и понася и дъжд, и студ, та да му се струва много естествено то, горкичкото, да израсне сред тези ковчези... Да, нахален е.

— Аз се нагърбвам да плащам издръжката му у Канделария — каза Барбарита. Шушукаха си със снахата като деца, които се уговарят за някоя лудория. — Струва ми се, че най-напред трябва да му купя легълце. Ти какво мислиш?

Другата отвърна, че това й се струва много добре и много се утеши с този разговор и се отдаде на кроеж на планове и на въображаеми майчински радости. Ала лошият й късмет пожела още в същия или на другия ден дон Балдомеро да прекъсне полета на нейните мисли, като я извика в кабинета си, за да я смърти:

— Скъпа, Барбара ми каза, че си много обърквана, защото не си знаела какво да правиш с това момче. Не бързай, всичко ще се уреди. Няма да го изхвърлим на улицата, та да получиш умопомрачение. За друг път хубаво е да не се оставяш да те води доброто ти сърце... тъй безразсъдно, защото всичко трябва да бъде умерено, дъще, даже и възвишените пориви. Хуан казва, и е много прав, че ангелските постъпки объркват обществото. Като се заинатим всички да бъдем свършени, няма да можем да се понасяме един друг и ще трябва да се бием... Та ти казвах, че това бедно дете остава под мое покровителство; но няма да дойде в този дом, защото би било неблагоприятно, нито пък в дома на някого от рода, защото ще прилича на прикриване на истината.

Хасинта не беше съгласна с тези мисли; ала респектът, който нейният свекър ѝ внушаваше, спря дъха и я лиши от възможността да изрече многото и хубави неща, които си мислеше.

— Следователно — продължи уважаемият свекър, като хвана снаха си за двете ръце, — тоя господинчо, когото си купила, ще бъде настанен в приюта на Гилермина... Не бива да се мръщиш. Там ще бъде като на седмото небе. Аз вече говорих със светицата. Ще му давам издръжка, за да се изучи и възпита добре. Ще научи някакъв занаят, а кой знае, кой знае, може би и професия. Всичко зависи от него. Струва ми се, че не си въодушевена от моята идея. Но размисли мъничко я ще видиш, че няма друг начин... Там ще е много доволен, добре нахранен, добре облечен... Вчера дадох на Гилермина четири парчета специално сукно, та да им ушие жакети. Ще видиш колко хубавичко ще ги издокара. И добре им пълнят търбусите, слава тебе господи! Забележи само какви налети и румени като ябълки бузки имат. Много деца, чиито бащи носят сюртук и чиито майки се врат насам-натам, биха искали да са тъй светнали и тъй добре нагиздени, както са децата на Гилермина.

Хасинта се убеждаваше постепенно и все по-малко сили имаше да се противопостави на съображенията на този чудесен човек.

— Да, какво ме гледаш — прибави Санта Крус весело, — аз също се привързах към тази кукла... Искам да кажа, че не можах да се отърва от заразата на вашата мания да доведете дете в къщи. И когато Барбара ми съобщи за него, тя така вярваше, че е мой внук, че и аз повярвах. Наистина поисках доказателства... но докато въпросните доказателства дойдат, аз загубих ума си... старчески работи! И през целия ден тогава съставях каталози. Стараех се не настройвам много Барбара и да не се водя по нея, като си казвах: „Да запазим спокойствие и да не се вдетиняваме, докато не видим...“

Но като мислех за това, сега ти го казвам под секрет, излязох навън, смеех се сам и без да зная какво ми стана, отидох на пазара „Унион“ и...

Дон Балдомеро с подчертана бащинска усмивка отвори едно чекмедже на бюрото си и извади някакъв предмет, загънат в хартия.

— И му купих това... Това е акордеон. Мислех да му го дам, когато го доведете в къщи. Ще видиш какъв хубав инструмент и какъв хубав звук... Двадесет и четири реала.

Хвана акордеона и започна да го разтяга и прибира, а той направи *пуф-паф* неколkokратно. Хасинта се смееше, а в същото време от очите ѝ се изплъзнаха две сълзи. Тогава неочаквано влезе Барбарита и каза:

— Каква е тази музика!... Я да видим.

— Нищо, скъпа — заяви добрият господин, изповядвайки се искрено. — На мен също ми хвъркнаха ангелите. Не исках да го призная. Когато ти ми каза, че това с внука е само роман, дойде ми наум да хвърля тази музика на улицата, без да я види някой, но като съм я купил за него, нека ѝ се радва... Не е ли така?

— Я да видя, дай ми го — каза Барбарита много доволна и жадуваща да посвири на детския инструмент. — Ах! Разсипнико, значи така пилееш парите за капризи. Дай ми го... аз ще посвирия... Ах, не знам какво има в това нещо... Но да ти е драго да го слушаш! Развеселява цялата къща.

И тя излезе, като свиреше по коридорите и говореше на Хасинта:

— Хубава играчка... нали? Сложи си наметалото, че още сега ще идем да му я занесем...

[1] Укрепен град на северния бряг на Мароко (испанско владение). — Б.пр. ↑

XI. КРАЙ, КОЙТО СТАВА НАЧАЛО

1

Заповедта си е заповед. Въпросът с *Питусо* се разреши така, както бе разпоредил дон Балдомеро и самата Гилермина заведе детето една ранна утрин в приюта, където бе настанено. Хасинта ходеше при него много често и свекърва ѝ я придружаваше почти винаги. Те така го глезеха, че основателката на заведението трябваше да се намеси, като нахока строго приятелките си, а нерядко им затваряше и вратата. В последните дни на оная злополучна година Хасинта бе обзета от меланхолия. Безуспешната и смешна развръзка на *Питусовия* роман можеше да сломи и най-гъвкавия. После дойдоха и други нещица, дреболии, ако щете, ала тъй като се струпваха върху един вече пречупен дух, причиняваха му повече неприятности, отколкото съдържаха всъщност. Хуан, откакто оздравя и започна да излиза, престана да бъде толкова общителен, фамилиарен и предвзет, както в дните на затворничеството си. Прекратиха се и онези нощни сцени, в които доверието наподобяваше езика на невинността. Дофина се преструваше на сериозен и благоразумен, както подобава на неговата интелигентност и репутация; ала толкова силно позираше, сякаш искаше да заличи чрез разумно държание детинщините от хремавия период. Към жена си беше винаги приветлив и внимателен, ала хладен и понякога малко надменен. Хасинта преглъщаше тази горчилка, без да каже никому нищо. Нейните предишни страхове започнаха да се съгъстват и като свързваше нишките и наблюдаваше подробностите, се опитваше да персонализира развлеченията на съпруга си. Най-напред подозираше възпитателката на момичетата на Каса-Муньос заради някои нещица, които беше видяла случайно и две-три бегло уловени фрази от един разговор на Хуан с неговия довереник Вилялонга. След това сметна това за глупост и насочи вниманието си към една своя приятелка, омъжена за Морено-Валиехо, дребен търговец на модни стоки с много ограничен капитал. Споменатата госпожа харчеше

твърде много и даваше повод да се говори за нея. И така, любовник съществуваше, Хасинта си втълпи, че това е Дофина, и жадно дебнеше някоя дума, някой жест, някоя подробност, която да го потвърди. Неведнъж почувствува гъдела на онова детинско избухване, което я обхващаше внезапно, тропаше по пода и трябваше много да се въздържа да не отиде да го дръпне за косата и да му каже: „негодник“, „измамник“ и всичко останало, което е обичайно за една семейна караница. Най-много я измъчваше това, че го обичаше повече, когато той ставаше тъй разумен и играеше прекрасната роля на човек, който в обществото дава пример на сдържаност и добра мярка. Хасинта ставаше и по-ревнива, когато той си придаде този сериозен вид, защото опитът я беше научил да го познава и вече знаеше — когато Дофина говори с много смислени фрази, обгръщайки семейството в тамяна на своята парадоксална аргументация, *значи има флирт*.

В отечествената история настъпиха забележителни дни на събития с голям резонанс и тази щастлива фамилия обсъждаше тези събития, както ги обсъждахме всички. Трети януари хиляда осемстотин седемдесет и четвърта година!... Превратът на Павиа^[1]! Не се говореше за нищо друго, а и нямаше нещо по-добро, за което да се говори. За испанския темперамент беше приятна такава театрална смяна на институции и едно такова преобръщане на положението, както се преобръща избирателна урна. Превратът беше извършен блестящо, според дон *Балдомеро*, и войската беше спасила *още веднъж* нещастната испанска нация. Консолидираният заем беше спаднал до единадесет, банковите акции — до сто тридесет и осем. Кредитът беше потънал. Войната и анархията не свършваха; бяхме стигнали до *ледения период на пожара*, както казваше Апариси, и скоро, много скоро оня, който имаше една песета, щеше да я показва като нещо рядко.

Всички много искаха Вилялонга да дойде у тях, за да им разкаже за паметното заседание през нощта на втори срещу трети, защото беше присъствувал на него, седнал на червените скамейки. Но представителят на страната не пристигаше. Най-сетне се появи сутринта на Богоявление. Хасинта минаваше през приемната, когато домашният приятел влезе.

— Добър ден, съименнице... Как сте тук? А звярът стана ли вече?

Хасинта не можеше да гледа проклетия съименник. Тази антипатия се основаваше на увереността, че Вилялонга развращава съпруга ѝ и го тласка към изневяра.

— Татко излезе — каза му тя не много приветливо. — Колко ще съжалява, че не е могъл да ви види, за да му разкажете всичко! Много ли се страхувахте? Хуан каза, че сте се скрили под една скамейка.

— Ах, колко забавно! Хуан също ли излезе?

— Не, облича се. Заповядайте.

И тръгна след него, защото винаги, когато двамата приятели се затваряха, тя правеше и невъзможното, за да чуе какво си говорят, като слагаше розовото си ушенце на пролуката на недобре затворената врата. Вилялонга почака в кабинета, а съименницата му влезе при съпруга си, за да съобщи за него.

— Ама какво, дошъл е оня хубостник?

— Да... остроумнико... Тук съм.

— Влез, спекуланте... Радвам се да те видя!...

Приятелят влезе. Хасинта забелязваше в очите му нещо злонамерено. С удоволствие би се скрила зад някоя завеса, за да подслуша тайните на тия двама вагабонти. За нещастие трябваше да отиде в трапезарията да изпълни някои нареждания, които Барбарита ѝ беше дала... Но щеше да се върне и да се опита да долови нещо...

— Разказвай, момче, разказвай. Изгаряхме от желание да те видим.

И Вилялонга започна разказа си пред Хасинта, но когато тя излезе, лицето на разказвача се преобрази от лукавство. Двамата погледнаха към вратата — приятелят се увери, че съпругата се е оттеглила и като се обърна към Дофина, му каза с треперещ глас, характерен за домашните конспиратори:

— Приятелю, да знаеш... каква новина ти нося!... Ако знаеш кого видях! Ще ни чуе ли жена ти?

— Не, човече, не бери грижа — отвърна Хуан, докато закопчаваше нагръдника си. — Изплюй по-скоро камъчето.

— Ами, не можеш позна кого видях... Тук е.

— Кой?

— Фортуната... Но нямаш представа как се е преоборила. Такава промяна! Много е хубава и елегантна. Бях зашеметен, като я видях.

Чуха се стъпките на Хасинта. Когато тя се появи, повдигайки завесата, Вилялонга рязко извъртя речта си:

— Не, човече, не ме разбра: заседанието започна подир пладне и се прекъсна в осем часа. По време на прекъсването се опитаха да стигнат до споразумение. Аз обиколих всички групи да надуша работата... Хм! Лошо, лошо; силното министерство се *печеше, печеше...* На всичко отгоре... представи си дали не бяха слепи ония! На всичкото отгоре, извън Кортесите се подготвяше машинация, за да им се подложи крак. Ние със Саламеро излизахме и влизахме поред, за да носим новини в една къща на улица „Греда“, където бяха Серано^[2], Топете^[3] и други. „Генерале, не се разбират. Там е като по масло... само че — врящо. Свалят Кастелар. С една дума, сега ще се види.“ „Върнете се там. Ще има ли гласуване?“ „Мисля, че да.“ „Донесете ни резултата.“

— Резултатът от гласуването — заяви Санта Крус — беше против Кастелар, Кажу ми нещо — ами ако беше в негова полза?

— Нищо не можеше да се направи. Бъди сигурен в това. Та, както ти казвах, говори Кастелар...

Хасинта слушаше с голямо внимание, но влезе Рафаела да я повика и тя трябваше да излезе.

— Слава господи, пак сме сами — каза приятелят, след като я видя да излиза. — Да не ни чуе!

— Какво ще чува?... Колко страхлив си станал! Разказвай бързо. Къде я видя?

— Ами снощи... бях в „Швейцарската“ до десет часа. След това отидох за малко в театър „Реал“, а на излизане ми хрумна да се отбия през „Прага“ да видя дали е там Хоакин Пес, на когото трябваше да кажа нещо. Влизам и първото, което виждам, бе една двойка... на една маса отдясно... Загледах се като глупак... Бяха господин и жена, облечена с такава елегантност... как да ти кажа, с импровизирана елегантност. „Познавам това лице“, бе първото, което ми хрумна. И в същия миг се сетих... „Та това е тая проклетница Фортуната!...“ Колкото и да ти разправам, не можеш да си представиш преображението й... Трябваше да я видиш със собствените си очи. Ще си оближеш пръстите. Сигурно е била в Париж, защото някои преображения не стават, без да се мине оттам. Седнах колкото се може по-близо и зачаках да я чуя. „Как ли ще говори“, се питах. Защото

шивачите лесно поправят талията и корсажа, когато под тях има качества, но колкото до езика... Трябваше да я видиш, човече, и щеше да се изумиш като мен. Би казал, че елегантността ѝ е случайна и че няма вид на сеньора... Съгласен съм, няма вид на сеньора, нито е нужно... но това не ѝ пречи да бъде съблазнителна, способна да... Абе, ако я видиш, ще си глътнеш езика. Ще си спомниш онова несравнимо тяло, оня изваян бюст от тия, дето се раждат сред народа и умират в мрак, когато цивилизацията не ги открие и не ги *покаже*. Колко пъти сме казвали: Ако този бюст знаеше да се реализира!... Ама сега вече е пуснат в отлична експлоатация. Спомняш ли си какво твърдеше ти?... „Народът е кариера. От него излизат великите идеи и великите хубости. После идва интелигентността, изкуството; работната ръка вади блока, извайва го...“ Сега, момчето ми, я имаш добре изваяна... Какви изящни линии! Разбира се, като говори, прави грешки. Аз се приближавах скришом. Разбрах, че ме беше познала и че моите погледи я притесняваха... Горкичката! Елегантността не беше заличила у нея онова, народното, тая плахост, съчетана не знам как с безсрамието и със съзнанието, че жените струват твърде, ама твърде малко в морално и интелектуално отношение, и наред с това със сигурността, че заробват... ах, хитрушите, заробват нас, които струваме повече от тях... тоест, не се осмелявам да твърдя, че ги превъзхождаме, освен с калибъра си. Накратко, братче, опива. Мислех си за количеството вода, което е предшествувало преображението ѝ. Ах, но жените научават това много бързо. Те са същински демони, когато усвояват всичко, свързано с царството на тоалета. Затова пък се обзалагам, че не се е научила да чете... Такива са, после казват, че ги покваряваме. Та да се върнем на думата, преображението е пълно. Миене, модни кройки, навици в разкрасяването; освен това коприна, кадифе, шапчица...

— Шапка! — възкликна Хуан изумен.

— Да; и не можеш да си представиш колко добре ѝ стои. Сякаш я е носила цял живот... Спомняш ли си кърпата, вързана на възел отгоре на главата... Кой би помислил? Какъв преход!... Казвам ти... Тия, които имат талант, се научават веднага. Испанската раса е страхотна, братче, в усвояването на всичко, отнасящо се до формата... Ама трябваше да я видиш!... Аз, признавам ти, бях изумен, поразен, възхи...

Ах, боже мой! Влезе Хасинта и Вилялонга трябваше да направи рязък завой...

— Казвам ти, че бях възхитен. Речта на Салмерон бе прекрасна... ама най-прекрасна... Все още ми се струва, че виждам онова лице на *син на пустинята* и оня кос поглед и грациозността на жестовите. Велик човек; но аз си мислех: „Не струват твоите философии; добре си се подредил, а ще видиш и какво сме ти приготвили.“ След това говори Кастелар. Каква реч! Каква мъжка смелост! Как израстваше! Струваше ми се, че докосва тавана. Когато завърши: „Да гласуваме, да гласуваме...“

Хасинта отново излезе, без да каже нищо. Може би подозираше, че в нейно отсъствие вагабонтите говореха за нещо друго, и се отдалечи с намерение да се върне и да се приближи предпазливо.

— А онзи човек... кой беше? — попита Дофина, който изгаряше от трескаво любопитство.

[1] Мануел Пави́а (1827–1895), испански генерал, разпуснал Кортесите през 1874 и направил възможна реставрацията на Бурбоните. — Б.пр. ↑

[2] Франсиско Серано и Домингес (1810–1885), испански политик, поел властва през 1874 г. от Пави́а — Б.пр. ↑

[3] Хуан Баутиста Топете и Карбальо (1821–1885), испански политик. — Б.пр. ↑

— Ще ти кажа... Още щом ги видях, си казах: „Познавам това лице.“ Но не можах да се сетя кой е. Влезе Пес и се заговорихме... Той също искаше да го разпознае. Блъскахме си главите. Най-накрая осъзнахме, че бяхме виждали оня субект два дена преди това в кабинета на директора на хазната. Мисля, че говореше с него за плащането на някакви пушки, поръчани от Англия. Има каталаяски акцент, с мустаци е и с малка остра брадичка... петдесетгодишен, доста антипатичен. Та слушай — тъй като ние с Хоакин я гледахме много, оня чичо започна да се съмнява. Тя *не мигваше*... изглеждаше засрамена... И колко хубава в своя срам! Спомняш ли си онова безцветно лице с черна грива? Ами много се е разхубавила, защото е по-пълна сега, по-закръглена в лице и в тяло.

Санта Крус беше леко зашеметен. Чу се гласът на Барбарита, която влезе със снаха си.

— Излязох внезапно... — продължи Вилялонга — да съобщя на приятелите, че е започнало гласуването... Падам в краката ви, Барбарита... Аз съм добре, а вие? Разказвах тук... Та ти казвах, че хукнах да тичам.

— Към улица „Греда“.

— Не... Приятелите се бяха преместили в една къща на улица „Алкала“, дома на Каса-Ирухо, прозорците гледат към парка на министерството на войната... Качвам се и ги намирам много обезсърчени. Подадох се с тях на прозорците, които гледат към „Буенависта“, и не видях нищо... „Но за кога чакат? За какво мислят?...“ Откровено казано, аз помислих, че превратът се е провалил и че Павиа не се решава да изкара войската на улицата. Серано нетърпеливо чистеше изпотените стъкла, за да гледа, ала долу не се виждаше нищо. „Генерале — му казах, — виждам някаква черна ивица, която на пръв поглед в тъмнината прилича на цокъл... Погледнете хубаво — не е ли редица от хора? И какво правят там прилепени до стената?“ „Вижте, вижте — цокълът се движи. Прилича на змия, която се е навила около цялото здание и сега се развива... Виждате ли? Краят се простира към стръмнините.“ „Войници са“, каза

тихо генералът и в същия миг влезе Саламеро с половин педя изплезен език и каза: „Гласуването продължава — предимството, което имаше в началото Салмерон, сега е в полза на Кастелар... Девет гласа... но все още не е гласувал половината Конгрес... Безпокойство — по всички лица...“ Мой ред беше тогава да отида и донеса крайния резултат от гласуването... Троп, троп... минах по улица „Турко“ и на влизане в Конгреса срещнах един журналист, който излизаше. „Предложението събра десет гласа в повече. Ще си имаме влиятелно министерство.“ Горкият Емилио!... Влязох. В залата гласуваха вече горните редове. Хвърлих един поглед и излязох. Заобиколих по завоя, като си мислех за това, което току-що бях видял в „Буенависта“ — черната ивица, навита около зданието... Фигерас излезе по стъпалата към часовника и ми каза: „Вие как мислите, ще има ли разправия тази нощ?“ А аз му отговорих: „Вървете си спокойно, учителю, няма да има нищо...“ „Струва ми се — каза той хитро, — че това ще отиде по дяволите.“ Засмях се. След малко мина един портиер и ми каза най-спокойно, че по улица „Флорин“ имало войска. „Наистина ли? Така ви се е видяло. Каква войска, бабини деветини!“ Аз се правех на удивен. Подадох муцуна през вратата с часовника. „Не мърдам оттук — помислих си аз, като гледах към масата. — Сега ще видите най-хубавото...“ Четяха резултата от гласуването. Четяха имената на всички гласуващи, без да пропуснат нито едно. Изведнъж на вратата откъм ъгъла на „Фернандел Католико“ се появяват няколко новобранци, изпратени от един офицер, и застават на стъпалата към масата. Приличаха на фигуранти. От другата врата влезе един стар полковник от гражданската гвардия.

— Полковник Иглесиас — каза Барбарита, която искаше разказът да приключи. — Добре се отърва страната... Е, Хасинто, предполагам, че ще обядвате с нас.

— Ама разбира се — каза Дофина. — Днес не го пускам; и побързо, мамо, че е късно.

Барбарита и Хасинта излязоха.

— А Салмерон какво направи?

— Аз насочих цялото си внимание към Кастелар и го видях да закрива очи и да казва: „Какъв позор!“ На масата настана ужасна бъркотия... Викове, протести. Откъм часовника видях множество хора, всички прави... Не различавах президента. Новобранците стояха неподвижни... Изведнъж, бум! — в коридора прозвуча изстрел...

— И започна паническо бягство... Но ти ми кажи друго. Не мога да откъсна мислите си от... Казваш, че носела шапка?

— Кой?... А! Оная? Да, шапка, и то с много вкус — каза приятелят с такъв патос, сякаш продължаваше да разказва историческото събитие, — и много елегантна синя рокля и кадифено палто.

— Ти шегуваш ли се? Кадифено палто?

— Да видиш само... и с кожи; великолепно палто. Тъй хубаво й стоеше... че...

Влезе Хасинта, без да се чуят стъпки или какъвто и да било шум. Вилялонга се завъртя около последната дума като ветропоказател, подхванат от силен порив на вятъра.

— Палтото, с което бях облечен... моето кожено палто... искам да кажа, че в онова боричкане ми отпраха единия ревер... кожата на единия ревер, искам да кажа...

— Когато се пъгнахте под банката.

— Не съм се пъхал под никаква банка, съименнице. Просто застанах на безопасно място като останалите да не би нещо да гръмне.

— Виж, виж, скъпа съпруго — каза Санта Крус, показвайки жилетката си, която току-що бе облякъл. — Виж как виси това последното копче отдолу. Бъди добра да ми го зашиеш или да кажеш на Рафаела да ми го зашие, или пък в краен случай да извикаш полковник Иглесиас.

— Дай го — каза Хасинта в лошо настроение и отново излезе.

— Доста се притесних, приятелче — каза Вилялонга, сдържайки смеха си. — Дали е разбрала? Та слушай — друга подробност. Носеше тюркоазени обеци, които прилягаха с божествена прелест на оная леко мургава кожа. Ах, какви божествени ушенца и какви тюркоази! Да ги изядеш. Когато ги видяхме да стават, решихме да последваме двойката, за да видим къде живеят. Всички, които бяха в „Прага“, ги гледаха, а тя изглеждаше по-скоро засрамена, отколкото горда. Излязохме... хоп... хоп... улица „Алкала“, „Пелигрос“, „Кабалиеро де Грасия“; те напред, ние след тях. Най-сетне пуснаха котва на улица „Колмильо“. Повикаха пазача, той им отвори, влязоха. Това е една къща на северния тротоар, между магазина за гипсови фигурки и тоя за магарешко мляко, там.

Влезе Хасинта с жилетката.

— Я да видим... Ще заповядате ли нещо друго, ваша милост?

— Друго, миличка, много ти благодаря. Тоя звяр казва, че не се бил уплашил и че излязъл най-спокойно... аз не му вярвам.

— Но от какво да се уплаша? Ако бях замесен в онова... Ще ви кажа последната подробност, за да се смаяте. Оръдията, които постави Павиа в началото на улиците, не бяха заредени. А вече знаете какво стана вътре. Два изстрела във въздуха и както се разхвърчава птиче ято от дървото, когато плеснеш под него с ръце, тъй се разпръсна и асамблеята на републиката.

— Обедът е на масата. Вече можете да дойдете — каза съпругата и излезе пред тях много угрижена.

— Стомаси, пригответе се.

Жената на Дофина беше уловила мимоходом няколко думи, които според нея нямаха никаква връзка с онова в Кортесите, полковник Иглесиас и силното министерство. Несъмнено трябваше да бъде нащрек. Налагаше се да разкрие, преследва и унищожи на всяка цена корсара. На масата разговорът се завъртя около същата тема и Вилялонга, след като разказа отново случката надълго и нашироко, за да я чуе дон Балдомеро, добави и различни подробности, които придаваха колорит на историята.

— А, Кастелар бе възхитително остроумен! „Ами федералната конституция?...“ „Изгорихте я в Картахена.“

— Колко добре казано!

— Единственият, който отказваше да напусне мястото си, беше Диас Кинтеро^[1], той започна да крещи и да се съпротивява на гражданската гвардия... Депутатите и президентът напуснаха залата през вратата с часовника и изчакаха в библиотеката да ги пуснат да излязат. Кастелар си отиде с двама приятели по улица „Флорин“ и се прибра в къщи, където получи силен пристъп от жлъчката.

Тези сведения или откъслечни новини за оная тъжна история бяха оронени като зърна грозде, останали на дъното на кошницата, след като са били извадени гроздовете. Бяха най-зрелите и може би затова най-вкусните.

[1] Испански правист и журналист. — Б.пр. ↑

През следващите дни наблюдателната и подозрителна Хасинта забеляза, че съпругът и се връща в къщи изтощен, като човек, който е ходил много. Беше съвършеният образ на посредника, който идва, отива, изкачва стълби и обикаля улици, без да направи сделката, която иска. Беше умърлушен като някой, който е загубил пари; като нетърпеливия ловец, който капва от шетане от баир на баир, без да зърне дивеч; като разсеяния артист, на когото щастливата мисъл или образът, който струва за него колкото целия свят, му убягва просто от върха на езика. Жена му се опитваше да го проучи, пускайки в него сондата на любопитството, чийто свредел беше ревността, но Дофина криеше мислите си много дълбоко и когато забележеше опити за сондиране, се спускаше още по-надълбоко.

Горкият Хуанито Санта Крус беше подложен на ужасното мъчение на идеята фикс. Излезе от къщи, изследва, претърси, но онази жена, невероятно видение, което беше побъркало Вилялонга, не се появяваше никъде. Дали беше сън или илюзия на сетивата на неговия приятел? Портиерката на сградата, посочена от Хасинто, с готовност даде всички сведения, които ѝ бяха поискани, ала едничкото полезно, което Хуан получи от нейната любезна недискретност, бе, че в пансиона на втория етаж живеели само в продължение на два дни един сеньор и една сеньора, „тя — хубавица“. След туй били изчезнали... Портиерката заявяваше с видима язвителност, че според нея господинът си бил заминал с влака, а *индивидката*, госпожата... или каквато е била... се шляела из Мадрид. Ала къде, по дяволите, се шляеше? Това трябваше да се разбере. С цялата си интелигентност Хуан не можеше да си обясни задоволително интереса, любопитството или любовния копнеж, който събуждаше у него едно същество, което преди две години беше гледал с безразличие и даже с отвращение. Беше виновна формата, хитрата форма, душа на света. Беше достатъчно само клетата млада жена — изоставена, несретна и може би воняща — да се преобрази в елегантна, чиста и прелъстителна авантюристка, и пренебрежението на мъжа на века, който се прекланя пред личното изкуство, се превърна в горещ копнеж да оцени самият

той тази прекрасна трансформация, чудо на нашата нежна епоха. „Да, това е само любопитство, чисто любопитство... — си казваше Санта Крус, подклаждайки своята смутена душа. — Сигурно като я видя, ще се почувствувам тъй, сякаш нищо не е имало; но искам да я видя, искам да я видя на всяка цена... и докато не я видя, няма да повярвам в метаморфозата.“ И тази мисъл го владееше по такъв начин, че безплодността на неговите издирвания му причиняваше неизразима болка, а той се възбуждаше все повече и накрая си въобрази, че върху него лежи голямо и непоправимо нещастие. За да го доотегчи и дообърка, един ден Вилялонга дойде с нови клюки.

— Разузнах, че оня мъж е един шарлатанин... Вече не е в Мадрид. Това с пушките било измама... фалшифицирани пълномощни.

— Но тя...

— Вчера я видял Хоакин Пес... Успокой се, човече, да не ти стане нещо. Къде казваш? По не знам коя си улица. Улицата не е важна. Била облечена съвсем скромно... Ти ще кажеш като мен: Ами кадифеното палто?... Ами шапката?... Ами тюркоазите?... Струва ми се, че Хоакин ми каза, че все още носела тюркоазите... Не, не, не каза това, защото дори и да ги е носела, той нямаше да ги види. Била с кърпа на главата, добре завързана под брадата, и с черен, много износен шал и голям вързоп дрехи на ръка... Обясняваш ли си това? Не? Пък аз да... Във вързопа е било палтото и може би други дрехи...

— Сякаш го виждам — отбеляза Хуанито с бърза съобразителност. — Хоакин я видял да влиза в една заложна къща.

— Брей, че си досетлив!... Млад, но не зелен...

— Но не я ли видял и да излиза, не я ли проследил след туй, за да види къде отива?

— Това е твоя работа... Той също би го направил. Но имай пред вид, християнска душо, че Хоакинито е в Съвета по тарифите и оценките и тъкмо същия следобед е имало съвещание и нашият приятел отивал в министерството с точността на един Пес.

След тази новина Хуан се замисли и се разстрои още повече, чувствайки, че се усилват симптомите на заболяването, от което страдеше, и което съществуваше предимно във въображението му — неразположение, смесено с нервно разстройство, подсилено от трудностите. Защо я пренебрегна, когато я бе имал такава, каквато

беше, а я пожела, когато бе станала съвсем различна от онова, което е била?... Но идеалният тарикат, уви, вечният, *какъв ли е?*

А бедната Хасинта през това време си блъскаше главата да разбере каква дяволска прищявка или мания е обзела душата на нейния интелигентен съпруг. Той винаги се показваше внимателен и нежен към нея; не искаше да ѝ дава повод да се оплаква; но за да постигне това, трябваше да прибегне към собственото си покварено въображение — да си представи жена си с форми, които тя не притежаваше, по-широка в раменете, по-висока, по-женствена, по-бледа, и с онези тюркоази на ушите... Ако Хасинта някога открие тази дълбоко скрита в душата на Хуанито Санта Крус тайна, със сигурност ще поиска развод. Ала тези неща бяха много навътре, в пещери, по-дълбоки и от морското дъно, и сондата на Хасинта нямаше да стигне до тях даже и с всичкото олово на света.

Всеки ден, все повече завладян от изследователското си безумие, Санта Крус посещаваше различни домове, едни — с по-лоша слава, други с по-малко лоша, едни тайнствени, други — на всеобщо разположение. Като не намираше онова, което търсеше, в привидно издигнатите, заслиза от стъпало на стъпало и посети места, където беше ходил понякога, и други, където не беше стъпвал никога. Срещна познати и приятелски лица и лица, непознати и отвратителни, и от всички поиска сведения, като търсеше лек за тифуса на любопитството, което го глождеше. Не пропусна да почука на никоя врата, зад която биха могли да се крият изгубеният срам или срамната загуба. Разузнаванията му изглеждаха това, което не бяха, поради разгорещеността, с която ги провеждаше, и хуманния характер, с който ги обличаше... Приличаше на баща, на брат, който опечален търси свидното същество, попаднало в мрачните лабиринти на порока. И искаше да оправдае неспокойството си с филантропични и даже християнски съображения, които вадеше от богатото си на софизми съзнание. „Това е въпрос на съвест. Не мога да си позволя да изпадне в мизерия и низост, щом съм наистина отговорен... О! Да ме извини жена ми, но една съпруга, колкото и интелигентна да е, не може да си даде сметка за нравствените мотиви, да, нравствените, които ме карат да постъпвам по този начин.“

И винаги, когато ходеше вечер по улиците, всяка черна или сива неясна фигура му се струваше тая, която търси. Изтичваше,

поглеждаше отблизо... и не беше тя. Понякога си мислеше, че я е различил отдалеч, а фигурата се изгубваше в тълпата, както капката във водата. Човешките силуети, които в светлосянката на движещото се множество изглеждаха като притегляни от ъглите на порталите, го разстройваха и стряскаха. Видя много жени, някои в тъмното, други — в светлината от магазините; но неговата не се появяваше. Влизаше във всички кафенета; даже в някои кръчми, понякога сам, а друг път — придружен от Вилялонга. Отиваше със сигурността, че ще я намери на това или онова място; но като пристигнеше, образът, който носеше в себе си, се стапяше в действителността като провидение. „Изглежда, че където и да отида — казваше той с дълбока досада, — нося нейното изчезване и съм осъден да я прогонвам от погледа си с желанието си да я видя...“ Вилялонга му казваше да има търпение; но неговият приятел нямаше; губеше спокойствието на характера си и се оплакваше, че един улегнал и доста уравновесен човек като него може да бъде толкова объркан от чист каприз, от упоритостта на духа, от досада, от незадоволено любопитство. „Нерви, нали, асинтильо? Това коварно въображение... То е като когато се разболяваш и разтреперваш в очакване да излезе карта, която никога не излиза. Откровено казано, аз се мислех за по-силен срещу тази ужасна невроза на неизлизащата карта!“

Една вечер, когато беше много студено, Дофина се прибра у дома си не много късно в плачевно състояние. Чувствуваше се зле, без да може да каже точно какво му е. Отпусна се в едно кресло и се преви настрана с признаци на много силна болка. Към него се спусна любящата му съпруга, много изплашена, че го вижда така и че чува жалостиви охкания, които се откъсваха от устните му с онова грозно изражение, дето лесно се прощава на страдащите мъже.

— Какво ти е, момчето ми?

Дофина притискаше с ръка лявата си страна. Най-напред Хасинта помисли, че са намушкали съпруга ѝ. Извика... погледна — нямаше кръв...

— Ах! Боли ли те?... Горкото дете! Това навярно е от студа... Почакай, ще ти сложа затоплен бархет... ще те разтрием... с арника...

Влезе Барбарита и погледна разтревожена сина си, ала преди да предприеме нещо, хубаво му се накара, че не се е пазил от твърде студения и сух северен вятър, който вилнееше в онези дни. Тогава

Хуан започна да трепери, тракайки със зъби. Студът, който го връхлетя, бе толкова голям, че оплакванията излизаха от устата му на пара. Майката и съпругата се спогледаха със страх, съвещавайки се мълчаливо помежду си по сериозността на симптомите... Голяма работа е този Мадрид. Човек излиза на лов всяка нощ по неговите улици, но къде ли ще е дивечът? Стреля тук, стреля там и — нищо. Дивечът не пада. И когато ловецът е най-невнимателен, тихичко идва изотзад някоя фина пневмония, прицелва се в него, стреля и го поставя на мястото му.

Мадрид, януари 1886 г.

ВТОРА ЧАСТ

I. МАКСИМИЛИАНО РУБИН

1

Известният златарски магазин, който от незапомнени времена си бе под колоните на „Платериас“ между улиците „Каса“ и „Сан Фелипе Нери“, изчезна, ако не се лъжа, в първите дни след революцията от 1868 г. На една и съща дата паднаха, впрочем, две вековни неща — тронът и тоя дюкян, който ако не беше толкова стар, колкото испанската монархия, то поне беше по-стар от Бурбоните, тъй като бе основан в началото на 1640 г., както гласеше лошо изписан надпис по рафтовете му. Упоменатият магазин имаше само една врата, а над нея — краткият надпис „Рубин“.

Федерико Руис, който преди години имаше манията да пише статии за *„Тъмните, но несъмнени следи на израелската раса в съвременна Испания“* (от които статии издателите на списанието направиха безплатна листовка), твърдеше, че фамилното име на Рубин е еврейско и е било използвано от някои покатоличени евреи, останали тук след изселването. На улица „Миланесес“, на улица „Месон де Паньос“ и на „Платериас“ се бяха приютили различни семейства на бивши богоубийци^[1], чиито последни издънки бяха стигнали до нас вече без *физиономичен и етнографски характер*. Тъй пишеше плодовитият публицист и отделяше половин статия, за да докаже, че истинското име на Рубин е Рубен. Тъй като никой не му противоречеше, той се впускаше да доказва всичко, което му скимне, с тая съвестност и с тоя честен ентузиазъм, дето някои днешни мъдреци влагат в ерудирани трудове, които читателите не четат и за които издателите не плащат. Просто не ги публикуват. Не бих искал да се бъркам, но ми се струва, че цялото онова юдейство на моя приятел беше просто резултат на хрема в мозъка. И той изхвърлеше досадните секрети, както много други правят това според времето и обстоятелствата. Известно ми е, че дон Николас Рубин, последен собственик на споменатия магазин, беше стар християнин и че дори и

през ум не му е минавало, че неговите деди са фарисеи с опашки или носести палачи, от ония, които се появяват в пасосите^[2] през Страстната седмица.

Смъртта на този дон Николас Рубин и кончината на магазина съвпаднаха. Открай време дълговете подриваха фирмата и тя се крепеше на личното уважение, което кредиторите изпитваха към нейния собственик. Причината за краха, според мнението на всички приятели на фамилията, бе лошото поведение на съпругата на Николас Рубин, скандална жена, която живееше в несвойствен за класата ѝ лукс и с това даде повод да се говори за нейните увлечения и интриги. Различни и необясними редувания имаше и в този брак, който, още щом беше сключен, фактически бе разтрогнат, а съпругът минаваше от най-варварските мъчения към най-срамната търпимост. Пет пъти гони от къщи жена си и толкова пъти я прие отново, след като плащаше всичките ѝ дългове. Говорят, че Максимилиано Лъоренте била хубава жена и обичала да се харесва на тия, които не ги свърта в прозаичната теснота на един дюкян. Бог си я прибра през 1867, а на следната година пресели във вечността бедния Николас Рубин, свършил от спукване на разширени вени, като остави на децата си в наследство само омразната семейна и търговска репутация и един огромен дълг, който трудно можа да бъде заплатен от запасите на магазина. Кредиторите отнесоха всичко, дори и рафтовете, които послужиха само за дърва за горене. Те бяха от времето на херцог Оливарес^[3].

Тоя несретен търговец имаше трима сина. Обърнете внимание на имената им и на годините, на които бяха, когато умря баща им:

Хуан Пабло — двадесет и четири годишен;

Николас — двадесет и пет;

Максимилиано — деветнадесет.

Никой от тримата не приличаше на другите двама по лице, нито по телосложение и само при много добро желание се откриваше семейната им прилика. От тези различия в лицата на тримата дойде без съмнение злата мълга, че въпросните синове са от различни бащи. Може да беше клевета, а може и да не беше; но трябва да се каже, пък читателят да си съставя мнение. Имаха нещо общо, както си спомням сега, и то беше, че всички страдаха от силни и много досадни мигрени. Хуан Пабло беше хубав, симпатичен и много добре сложен, висок на ръст, приятен и разговорлив, с буден и гъвкав ум. Николас беше

недодялан, простоват, с яркочервено и надупчено като сито от шарката лице и толкова космато, че се подаваха кичури от носа и ушите му. Максимилиано беше рахитичен, жалък и апатичен по натура, напълно лишен от личен чар. Сякаш се беше родил в седмия месец, а после са го отгледали с биберон и коза.

Когато умря бащата на тези трима момци, Николас, или косматият (за да ги различаваме) отиде да живее в Толедо с чичо си дон Матео Сакария Льоренте, капелан в „Благородните девици“, който натика племенника си в семинарията и го направи свещеник; Хуан Пабло и Максимилиано отидоха да живеят при леля си от бащина страна, доня Гуадалупе Рубин, вдовица Хауреги, позната просто като доня Лупе де лос Павос, която живя най-напред в квартала Саламанка, а след това в Чамбери, жена с такива качества, че напълно заслужава цялото внимание, което ще ѝ посветя по-нататък. В едно село в Ла Алкария^[4] братята Рубин имаха една леля от майчина страна, вдовица, без деца и богата; ала тъй като тя прашеше от здраве, наследството от тази сеньора беше само една далечна надежда.

Не им оставаше нищо друго освен да работят и Хуан Пабло започна да търси прехраната си. Той мразеше до такава степен златарските магазини, че когато минаваше покрай някой от тях, сякаш го хващаше мигрената. Захвана се с търговия на риба, свързвайки се с някакъв тип, който я получаваше на комисионна. Продаваха на едро прясна риба в кошчета или бъчви с маринована риба на самата гара или на „Пласа де ла Себада“; но още в първите месеци възникнаха такива разногласия със съдружника, че Хуан Пабло напусна рибарството и стана търговски пътник. Няколко години кръстосва по железниците със своите кутии с мостри. От Барселона до Улева^[5] и от Понтеведра^[6] до Алмерия^[7] не остана кътче, което той да не посети, като се застояваше в Мадрид колкото се може повече. Работи филцови шапки, обуца при Солдевиля и щедро разпръсна по целия полуостров различни търговски артикули, както се разпръсква върху хартия ситен пясък за попиване. Друг път разнасяше шоколади, кърпички и народни шалове, консерви, молитвеници и дори клечки за зъби. Заради усърдието и честността му и за точността, с която изпращаше събраните суми, неговите упълномощители го ценяха много. Но кой знае какво правеше, че винаги беше *беден като църковна мишка* и с престорен песимизъм се оплакваше от злочестата си съдба. Всичките

му печалби се изплъзваха между пръстите, посещаваше много често кафенетата по време на почивка, черпеше без мярка приятелите си и си гледаше колкото се може повече живота в селищата, които посещаваше. Гибелните резултати на тази система той наричаше *да се родиш без късмет*. Самата разнородност и множеството стоки, с които посредничеше, снижиха скоро резултатите от неговите пътувания и някои фирми започнаха да не му се доверяват; а отегченият търговски пътник, винаги в лошо настроение, проклинайки и ругаейки дребните търговци, се стремеше към промяна в живота си и по-доходно и почтено занимание.

Паметен ден за Хуан Пабло бе онзи, в който срещна в църквата „Сан Исидро“ един свой приятел от детинство. Приятелят му беше депутат от ония, които наричаха *cimbros*^[8], и Хуан Пабло, който беше много сладкодумен човек, преувеличи пред него отегчението си от търговския живот и готовността си за административна работа тъй, че другият му повярва и го направи чиновник. На следващия месец Рубин стана полицейски инспектор в не знам коя си провинция. Но неговата подла звезда го беше белязала — на третия месец политическата обстановка се промени и нашият Рубин бе уволнен. Беше вкусил от номенклатурния порцион и вече можеше да бъде само чиновник или просител. Не зная какво се крие в това, но, изглежда, дори и уволнението е горчива наслада за някои натури, защото вълнението от търсенето на служба им придава сила и бодрост и затова мнозина сякаш умират в деня, в който ги назначават. Възбудимостта им дава живот, а рязкото успокоение ги убива. Хуан Пабло изпитваше неописуемо наслаждение да отиде в кафене, да злослови срещу правителството, да ускорява назначенията, да обикаля по министерствата, да дебне покровителя си по ъглите на губернаторството или на излизане от парламента, да направи скок и да се хвърли отгоре му, когато го видеше да идва. Най-сетне заповедта излезе. Но, дявол да го вземе, проклетата съдба продължаваше да го преследва, защото всички служби, които му предлагаха, бяха измежду най-противните, които човек може да си представи. Ако не беше нещо в тайната полиция, то биваше свързано със затвори или каторги.

Междувременно той се грижеше за по-малкия си брат, към когото изпитваше нежност, смесена със съжаление поради продължителните боледувания, от които бедното момче страдеше.

Като навърши двадесет години, то малко укрепна, макар че винаги си имаше леки неразположения, а като го видя позасилен, Хуан Пабло реши да му даде професия, за да не се провали, както се провали той поради това, че нямаше кой твърдо да го ръководи във възрастта, в която се решава бъдещето на хората. Своего нещастие най-големият от братята Рубин отдаваше на несъответствието между вродените му способности и възможността за изявата им. „О, ако моят баща ми беше дал професия — мислеше той, — сега щях да бъда нещо в тоя свят!...“

Не закъсня и новият удар, понеже, когато мечтаеше за повишение, още веднъж му изядоха хляба. И ето че нашият човек се разхожда из Мадрид с ръце в джобовете или глупаво изчаква да се изнизват часовете в това или онова кафене. В разговори за положението, все за положението, за войната и за това, колко са безчестни, непочтени и чудовищни испанските политици! С тях трябва твърдо да се действа! Така изливат душата си повърхностните и буйните характери. И тоя път нямаше надежда за Хуан Пабло, защото *неговите*, които той толкова надутно наричаше „моите“, бяха свалени, а в бюрократичните сфери имаше това, дето му викат *ще играе цепеница по гърба ти*. Понякога нещастният уволнен чиновник проучваше съвестта си и се учудваше, че не намира в нея нищо, с което категорично да обоснове политическата си принадлежност. Защото фикс-идеи... — дал бог; беше чел много малко и подхранваше интелигентността си с онова, което слушаше в кафенетата и което пишеха вестниците. Не знаеше точно либерал ли е или не е и с най-голяма безцеремонност наричаше „доктринер“ когото и да е, без да знае какво точно означава думата. Ту усещаше в духа си, без да знае сам защо, безумен ентусиазъм на темата правата на човека, ту душата му се обливаше с наслада, когато чуеше да се говори, че правителството щяло да протака много въпросните права и накрая да ги прати по дяволите.

При такива обстоятелства, ни в клин, ни в ръкав се появи в Мадрид Николас Рубин, косматото свещениче, което също имаше своите претенции да стане не знам дали военен свещеник или свещеник в катедралата, и двамата братя проведоха много поверителни разговори, като се разхождаха сами из околностите. В резултат на това Хуан Пабло се появи един ден в кафенето някак оживен, доста непринуден в политическите си разсъждения, правейки се на пророк и

изразявайки по-високомерно от всякога своето презрение към господстващата обстановка. На тези, които се държат по този начин в кафенетата, се гледа с мъничко респект и дори с известна завист, като се предполага, че знаят държавните тайни или някаква много голяма интрига.

— Струва ми се, че приятелят Рубин — каза в негово отсъствие дон Базилио Андрес де ла Каня, който беше един от постоянните присъстващи на масата, — не играе чисто с нас. Ако ще го назначават, да го каже категорично. Какво става, идва ли *Федералната* или не? Тайни!... Да помислим! Или носи клюки на дон Пракседес? Е, господа, нека му ги носи. Шпионажът не ме интересува.

Това ставаше в края на 1872 година. Внезапно Рубин каза, че отива в чужбина да промени своята дейност като търговски пътник. Той изчезна от Мадрид и след няколко месеца на събиранията в кафенето се засушука, че бил в заговора и че дон Карлос го бил назначил за нещо като касиер или интендант в кралската си казарма. По-късно се узна, че бил ходил в Англия да купува пушки; че извършил контрабанда близо до Гетария^[9]; че дошъл дегизиран в Мадрид и преминал в Ла Манча и Андалусия през лятото на хиляда осемстотин седемдесет и трета, когато полуостровът, пламвайки от четирите страни, стана една огромна клада, в която всеки испанец беше хвърлил своята главня, а правителството раздухваше.

[1] Евреи. — Б.пр. ↑

[2] Пасо — (исп.) — представяне на страстите Христови в улично шествие през Страстната седмица. — Б.пр. ↑

[3] Гаспар де Гусман, граф-херцог Оливарес (1587–1645), испански държавник, министър на Филип IV. — Б.пр. ↑

[4] Планинска област на десетина километра източно от Мадрид. — Б.пр. ↑

[5] Пристанищен град на югозападния бряг на Испания. — Б.пр. ↑

[6] Пристанищен град на северозападния бряг на Испания. — Б.пр. ↑

[7] Пристанищен град на югоизточния бряг на Испания. — Б.пр. ↑

[8] Т.е. варвари. — Б.пр. ↑

[9] Селище в провинция Гипускоа, на брега на Бискайския залив, в страната на баските. — Б.пр. ↑

Хуан Пабло, който винаги се беше лъгал по отношение на себе си и вървеше по криви пътища, сполучи, като уреди малкия си брат да следва фармация. Много хора, които вършат само глупости, притежават такава проникателност, че съветват и ръководят останалите и не можейки да се оправят в собствената си съдба, виждат ясно тая на ближния си. В неговото решение освен това имаше съществен принос и един голям приятел на покойния Николас Рубин и на цялата фамилия (фармацевтът Саманиего, собственик на реномираната аптека на улица „Аве Мария“), който обеща да вземе Максимилиано под своя закрила като калфа или стажант, с намерение след време момчето да застане начело на заведението.

Максимилиано започна следването си през 1869 година, а брат му и леля му описваха колко хубава е фармацията и колко много се печели от нея, тъй като лекарствата са много скъпи, а суровините много евтини: кладенчова вода, пепел от огнището, пръст от саксии и т.н. Бедното момче, което беше много послушно, се съгласяваше с всичко. Колкото до ентусиазъм, то не изпитваше нито към парите, нито към тази или онази професия; у него не беше се събудил никакъв голям копнеж, нито пък онова жадно любопитство, от което се ражда мъдростта. Беше толкова хилав, че през по-голямата част от годината боледуваше, а разсъдъкът му не проникваше в недрата на науката, нито пък овладяваше някоя идея, без да хвърли много пъти ласото, сякаш за да я овърже. Използваше оскъдната си памет като ловна птица, за да лови с нея идеи; но соколът неочаквано си отиваше, като го оставяше със зяпнала уста и очи, забити в небето.

Първите му стъпки в професията бяха истинско мъчение. Отпуснатостта и немоцта го задържаха цяла сутрин в леглото. Лелята ставаше сутрин много рано и захващаше да удря с хавана до самата глава на спящия, който в повечето случаи не чуваше тоя силен шум. После го гъделичкаше, слагаше котката да легне до него, отмяташе чаршафите с нужната предпазливост, за да не се простуди. Сънят поглъщаше така онова слабо тяло, поради необходимостта на организма да се възстанови, че събуждането на студента беше велико

дело и едно от нещата, в които доня Лупе проявяваше най-много енергия и постоянство.

Момчето учеше и искаше да изпълни добре задълженията си; но не можеше да надхвърли своите възможности. Доня Лупе му помагаше да учи уроците си, ободряваше го при отпадналост, а когато го видеше притеснен и нерешителен пред приближаването на изпитите, намяташе шала си и отиваше да говори с професорите. Такива неща им казваше, че момчето минаваше, макар и с лоши бележки. Не беше ли болен, ходеше редовно на лекции и беше от ония, които носеха най-много записки и тетрадки. Влизаше в аудиторията, натоварен с тоя вързоп, и дума не изпускаше от онова, което професорът казваше.

Той имаше малко и несъразмерно тяло, тъй хилаво, сякаш вятърът можеше да го отнесе, с приплесната глава, с права и рядка коса. Когато биваха заедно с брат си Николас, който и да ги видеше, му хрумваше да предложи на втория да предостави на първия излишъка от своите коси. Николас си беше присвоил косата на цялата фамилия и сякаш заради тази космата узурпация главата на Максимилиано известяваше, че ще оплешивее, преди той да стане на тридесет години. Кожата му бе лъскава, нежна, детска кожа, с прозрачността на похабена и анемична жена. Носовата му кост бе хлътнала и смачкана, сякаш бе направена от меко вещество и после ударена, и не само загрозяваше, а и затрудняваше носовото му дишане, което без съмнение беше причината да държи устата си винаги отворена. Зъбите му бяха поникнали толкова неравно, че всеки от тях беше, така да се каже, там, където му бе хрумнало. И добре щеше да бъде, ако ония проклети кости никога не го безпокояха; ала горкичкият, тъй го боляха час по час кътниците, че охкаше до небесата. Страдаше непрекъснато и от хронична хрема, слизестата му ципа пареше и течеше постоянно. Тъй като вече понаучаваше занаята, той се снабдяваше с калиев йодид във всичките му възможни форми и ходеше винаги с тръбичка в уста да вдишва смола и дявол знае още какво.

Каквото и да се говори, но Рубин нямаше никакво влечение към фармацията. Но не беше лишена от високи пориви душата на тоя младеж, тъй онеправдан от природата, че физически и духовно сякаш бе направен от остатъци. На втората или третата година от следването си това мекотело започна да усеща мъжките трепети; слепецът по рождение взе да съзира великите и славни фази на светилото на

живота. Доня Лупе живееше в оная част на квартал „Саламанка“, която наричаха „Пахаритос“^[1]. Максимилиано гледаше от прозореца на третия етаж учениците от военното училище, което беше на бившия номер четиридесет на улица „Серано“ и с нищо не може да се сравни възхищението, което предизвикваха у него онези младежи. Той се очароваше от сините им колани, кепетата, сюртуците с избродираните дъбови листа на яката, от сабите... Толкова малки и вече със саби! Понякога вечер Максимилиано сънуваше, че си има сабя, мустаци и униформа, и говореше насън. Буден, той също бълнуваше, като си представяше, че е пораснал с една педя, че има прави крака и че тялото му не е толкова наведено напред. Представяше си, че носят му става правилен, че му пониква косата и че му обличат военна униформа, като на най-напетия. Каква черна участ! Ако тялото му не бе тъй безформено и го бяха пуснали на това поприще, колко много щеше да заляга. Сигурно от упоритото прехвърляне на книгите интелигентността му щеше да се появи, както след дълго търкане на дървата се появява огън.

Всяка събота следобед, когато възпитаниците отиваха на строева с пушка на рамо, Максимилиано тръгваше след тях, за да гледа хватките им, и обаянието на това зрелище го държеше чак до понеделник. Дори в час, където спокойното помещение и монотонността на лекцията приканваше към дрямка, той започваше да си фантазира, предизвикваше и разпалваше мечтите си. Стигаше до пълен екстаз и през обясненията за терапевтичните свойства на тинктурите той виждаше юнкерите на полево тактическо обучение, както може да се види пейзаж през цветни стъкла.

Момчетата от класа по ботаника се забавляваха, като си измисляха прякори, подобни на номенклатурите на Линея. На някой си *Анаклето*, който се смяташе за много изискан и за голям господар, му викаха *Anacletus obsequiosissimus*^[2], на Енсинас, който беше много нисък на ръст, му казваха *Quercus gigantea*^[3]. Олмедо беше много небрежен и чудесно му прилягаше *Ulmus sylvestris*^[4]. Нарсисо Пьерта беше грозен, мръсен и смрадлив. Наричаха го *Pseudo-Narcissus odoriferus*^[5]. Друг пък, който беше много беден и имаше една службица го нарекоха *Christophorus officinalis*^[6]. И най-накрая Максимилиано Рубин, който беше много грозен, непохватен и с много малки

способности, наричаха до края на следването *Rubinius vulgaris*^[7]. Като настъпи 1874 година, Максимилиано беше двадесет и пет годишен, а още не изглеждаше на повече от двадесет. Нямаше мустаци, но имаше пъпки, които излизаха на различни места по лицето му. На двадесет и три години получи нервна треска, която застраши живота му, но когато му мина, изглеждаше малко по-силен; дишането му вече не беше така затруднено, нито пък хремата му тъй упорита и дори проклетите корени на кътниците му изглеждаха по-благовъзпитани. Не употребяваше вече йодида толкова обилно, нито пък тръбичката за смола и само мигрените продължаваха като тия натрапчиви приятели, чиито постоянни посещения всяват ужас. Тогава Хуан Пабло беше в кралската казарма, а доня Лупе даваше на Максимилиано свобода, защото смяташе, че той не е достъпен за пороците поради жалката си физика, апатичния си нрав и плахостта, последица от недъзите му. А освен свобода лелята даваше и по някоя пара за момчешките му забавления, сигурна, че той харчи много разумно. Момчето се мъчеше да пести, имаше глинена касичка, в която пускаше сребърните монети и по някоя златна от сто реала, която му даваха братята, като идваха в Мадрид. Дрехите му бяха много евтини, обичаше да си шие евтини и модни костюми, за които се грижеше като за зеницата на очите си. Неочаквано придоби някакво самочувствие и благодарение на него фигурата му не изглеждаше тъй зле, както в действителност. Имаше хубаво наметало с цветна подплата, вечер се загръщаше с него, качваше се в трамвая и отиваше да се разходи до единадесет часа, рядко до дванадесет. По онова време доня Лупе се премести в Чамбери, като търсеше винаги евтини къщи, а Максимилиано полека-лека забравяше захласването си по възпитаниците от военното училище.

Неговата плахост не само че не намаляваше с годините, а сякаш се увеличаваше. Мислеше, че всички му се подиграват, като го смятат за безличен и маловажен. Без съмнение преувеличаваше своята малоценност, а униинето го караше да избягва общуването. Когато се налагаше да отиде някъде на гости, домът, в който трябваше да влезе, му всяваше страх дори отвън и той обикаляше по улицата, преди да се реши да прекрачи вътре. Боеше се да не срещне някого, който да го погледна злобно, и си мислеше какво трябваше да каже, като в повечето случаи ставаше тъй, че не казваше нищо. Някои хора му

вселяваха страхопочитание, което беше кажи-речи паника и като ги виждаше на улицата, минаваше на другия тротоар. Тези хора не му бяха сторили нищо лошо, напротив, те бяха приятели на баща му, на доня Лупе или на Хуан Пабло. Като отиваше в кафенето с приятелите си, му беше най-добре, ако бяха двама-трима. В такива случаи дори езикът му се развързваше и той заговаряше на някоя тема. Но щом се съберяха шест-седем души, той онемяваше, неспособен да изкаже никакво мнение. Ако биваше принуден да се изкаже било защото го подкачаха, било защото беззлобно го питаха нещо, нашият човек вече почервяваше и пелтечеше. Затова най-много обичаше, когато времето не беше много студено, да броди по улиците, загърнат с наметката си, да гледа витрините или хората, които сновяха, да спира до групичките, където някой слепец пееше, и да гледа през прозорците на кафенетата. При тези разходки спокойно можеха да минат цели два часа, без да се умори, през това време той се навиваше и си даваше кураж, а мозъкът му загряваше ли, загряваше, докато стигнеше до най-високия градус, при което блуждаещият млад човек си представяше, че дири приключения и че той е съвсем друг, различен от това, което е. Улицата с глъчката си и най-различните неща, които се виждат по нея, подбуждаше онова въображение, което, развивайки се късно, обикновено се развихря като при някои тежко болни. От начало жените, които срещаше, не привличаха вниманието му, но скоро започна да различава хубавите от нехубавите, тръгваше след някоя от чиста страст към приключението, докато намереше друга по-хубава и също я последваше. Бързо се научи да различава „*класите*“, сиреч придоби такова набито око, че начаса познаваше кои са порядъчни и кои не. Неговият приятел Олмедо, който понякога го придружаваше, го подбуди да наруши сдържаността си, която стеснителността му налагаше, и Максимилиано се запозна с някои, които беше виждал неведнъж и които му се бяха сторили доста хубави. Ала душата му оставаше спокойна сред неговите порочни опити: същите жени, с които прекара приятни моменти, след това го отвращаваха и щом ги видеше на улицата, ги избягваше.

Беше му по-приятно да скита сам, отколкото заедно с Олмедо, защото той го разсейваше, а удоволствието на Максимилиано се състоеше в това да мисли или да си въобразява надълго и нашироко, като си измисляше декори и летеше безпрепятствено в пространството

на възможното, макар то да бе неправдоподобно. Да върви, да върви и да мечтае в такт с краката си, сякаш душата му повтаря някаква музика, чийто ритъм отмерваха стъпките му — това беше, което му доставяше удоволствие. А щом срещнеше хубави жени сами, на двойки или в групи, било с шалове на главата или с наметала, той се радваше много, да увери самия себе си, че са *порядъчни*, и да ги последва, докато види къде отиват. „Една порядъчна! Да ме обикне една порядъчна!“ Това беше мечтата му... Но нямаше защо да мисли за това. Само от мисълта, че проговорва на порядъчна, той се разтреперваше. Та когато си отидеше в къщи и там биваха Руфина Торкемада или госпожа Саманиего с дъщеря си Олимпия, той се шмугваше в кухнята, за да не бъде принуден да ги поздрави!...

[1] Птички (исп). — Б.пр. ↑

[2] Най-угодливия роб. — Б.пр. ↑

[3] Гигантски дъб. — Б.пр. ↑

[4] Горски бряст. — Б.пр. ↑

[5] Благоуханен псевдонарцис. — Б.пр. ↑

[6] Лечебен христофорус. — Б.пр. ↑

[7] Фалшив рубин. — Б.пр. ↑

По такъв начин тоя мизантроп заживя по-скоро с вътрешните си представи, отколкото с външните. Той, който преди това беше като мида, беше започнал да става нещо като поет. Живееше два живота — земния и на химерите. И втория го живееше тъй блестящо и тъй възвишено, че когато паднеше от него в земния, биваше целият смазан и разбит. Максимилиано имаше моменти, в които стигаше до убеждението, че е друг, и то винаги нощем и в блуждаещата самота на своите разходки. Или биваше армейски офицер и ставаше една педя по-висок, с орлов нос, с много силни мускули и глава... глава, която никога не го болеше; или пък богат и много учтив селянин, който много бръщолеви, без никога да се смуцава, способен да хвърли цвете на най-сприхавата жена, и който в общество на жени е като риба във вода. Та, както казах мозъкът му така загряваше, че започваше да си вярва. И ако това продължеше, щеше да бъде толкова луд, колкото всеки един от ония, които са в Леганес. Той имаше късмет, че това преминаваше, както преминава мигрената, но халюцинацията отново възвръщаше своята власт по време на сън и ето ти пак глупостите и интригите на едни общо взето много нежни, много изискани приключения, със себеотрицания, саможертви, героизъм и други възвишени състояния на душата. Когато се събудеше, действителността се смесваше с измамните образи от съня и всичко в главата му бе като в мъгла. Това, което бе истина, и онова, което не бе, встъпваха в неясен двубой. Измамата оставаше известно време, а Максимилиано се опитваше да я задържи, като затваряше отново очи и приканваше образите, които се разпръскваха.

„Наистина — казваше си той — защо трябва едно нещо да бъде по-реално от друго? Защо да не е сън дневното, а истински живот — нощното? Това е въпрос на назоваване и защо да не можем да казваме „спя“ на онова, което наричаме „събуждам се“, и „лягам си“ на „ставам“... Защо да не казвам аз сега, докато се обличам: „Максимилиано, сега си лягаш да спиш. Ще прекараш лоша нощ, с кошмари и какво ли не, т.е. с час по животинска фармацевтика?...“

Въпросният *Ulmus sylvestris* беше симпатично момче, добър момък, весел и малко лекомислен. От всичките приятели на *Rubinius vulgaris* той най-много го обичаше и Максимилиано му се отплащаше с нежност, примесена с малко уважение. Олмедо водеше не много примерен живот, като сменяше всеки месец пансиона, прекарваше нощите в греховни места и вършеше всички студентски лудории, сякаш по програма, която трябваше да изпълни непременно. Напоследък живееше с някоя си Фелисиана, миловидна и много срамежлива. Той си придаваше важност с нея, сякаш *държането* на жени беше специалност, в която трябваше да се запише, за да спечели титлата на врял и кипял човек. Той ѝ даваше малкото, което имаше, и тя от своя страна тъй нагаждаше нещата, че да живее един ден в оскъдица, друг — охолна, и винаги в най-голямо безгрижие. Той приемаше сериозно този начин на живот и когато имаше пари, канеше приятелите си да *хапнат по една треска* в неговия *хотел*. Като си придаваше вид на светски човек и на хитрец, той зле подражаваше на парижката небрежност, позната му от романите на Пол де Кок. Фелисиана беше от Валенсия и готвеше много добре ориз, ала в сервирането и в *държането* ѝ на масата се искаше още. А Олмедо вършеше всичко тъй сръчно и по програма, че се напиваше, без да му харесва виното, пееше фламенко, без да знае да го пее, раздрънкваше китарата и вършеше всички безумия, които според него бяха ритуалът на безделника; понеже на него му бе хрумнало да бъде безделник, както някои стават масони или кръстоносци, от сърбеж да изпълнява роли и да значи нещо. Ако съществуваше някаква униформа на безделника, Олмедо щеше да я облече с истински ентусиазъм и съжаляваше, че няма някакво отличие, лента, пера или галон, за да излезе с него и да каже тихо: „Вижте колко съм покварен.“ А в същност беше нещастник. Това беше само едно извратено продължение на *пубертета*.

Максимилиано никога не ходеше на гуляите на своя приятел, макар че той винаги го канеше. Но се интересуваше за здравето на Фелисиана, сякаш тя беше дама, а Олмедо също вземаше това на сериозно, като казваше: „Малко ми е неразположена. Днес казах на Орфила да наmine у дома.“ Този Орфила беше едно студентче, последна година медицина, който се казваше също като прочутия

доктор и лекуваше, сиреч пишеше рецепти на приятелите си и на приятелките на приятелите си.

Един ден, като излизаха от лекции, Олмедо каза на Рубин:

— Намини у нас, ако искаш да видиш една истинска жена. Тя е приятелка на Фелисиана и дойде в нашия *хотел* за няколко дни, докато си намери работа.

— Порядъчна ли е? — попита Рубин, показвайки с тона си значението, което отдаваше на това качество.

— Порядъчна! Ами! — възкликна празноглавецът през смях. — Ама ти вярваш ли, че има жена, която да е..., както се казва порядъчна? — Това той го каза със самочувствие на философ с накривена над дясното си слепоочие шапка, като отличителен признак за неговите идеи относно човешката поквара. Вече нямаше порядъчни жени — казваше го един голям познавач на обществото и на порока. Скептицизмът на Олмедо беше белег на детинщина, безредие във физиологическите етапи, нещо като второ поникване на зъбите. Всичко в този етап се свежда до едно бръщолевене, а после вече идва човекът с други идеи и друг начин на съществуване.

— Значи не е порядъчна — отбеляза Максимилиано, който желаше всички жени да бъдат порядъчни.

— Че каква да е, човече? Бива си я. Дойде в Мадрид преди известно време с един мошеник, мисля, че е търговец на пушки. Носеха цял влак, братче!... Видях я една вечер... Кълна ти се, че беше чист опиум. Сякаш беше от самия Париж... Но не знам какво стана, дявол да го вземе! Оня господин не играеше чисто и една сутрин изчезна, оставяйки голям дълг в пансиона и друг дълг не знам си къде и дългове, дългове... С една дума, нещастницата трябваше да заложите всичките си парцали и остана само с дрехите на гърба си, когато са на гърба ѝ, разбира се. Фелисиана я срещнала, не знам къде си, залята в сълзи и ѝ каза: „Ела у дома.“ Сега е там. Поизлиза си, кой знае къде, за което Фелисиана ѝ заема дрехите си. Не му мисли — тя е много добро момиче. Има чар!...

Вечерта Максимилиано отиде в *хотела* на Фелисиана, на третия етаж на улица „Пелайо“ и като влезе, първото, което видя... До самата входна врата имаше малка стаичка, където обитаваше гостенката и тя тъкмо излизаше от скривалището си, когато Рубин влизаше.

Фелисиана беше излязла да му отвори с газена лампа в ръка, която носеше за гостната, и на яркия пламък на лампата без абажур.

Максимилиано се сблъска с най-необикновената красота, която дотогава бяха виждали очите му. Тя го погледна като нещо странно, а той нея като свръхестествено видение.

Рубин влезе в гостната и като остави наметалото си, седна в едно мушамено кресло, чиито пружини изтезаваха тази част на тялото, която се допираше до тях. Олмедо искаше приятелят му да играе с него на карти, но тъй като Максимилиано му отказа, той се усамоти. Фелисиана сложи на масата един абажур с фигурки, облечени в шарени парцалчета, и след това лениво се отпусна в креслото, загръщайки се в пухкавия си шал.

— Фортуната! — извика тя на приятелката си, която обикаляше навсякъде, сякаш търсеше нещо. — Какво си загубила?

— Синия ми шал, мила.

— Ще излизаш ли вече?

— Да. Колко е часът?

Рубин се зарадва на тоя случай, който му се представяше да послужи на една тъй красива жена и като извади часовника си най-тържествено, каза:

— Девет без седем минути... и половина. — Не можеше да се определи часът с по-голяма точност.

— Нали виждаш — каза Фелисиана, — имаш време... до десет часа. Като излезеш оттук в десет без четвърт... Ама тоя шал... Ето го, ето го на стола, до шкафа.

— Ах, мила... Ще ми извади очите.

Сложи си го, като уви главата си, хвърляйки погледи към едно огледало в черна рамка, което беше върху шкафа, и след това седна на стол да чака. Тогава Максимилиано я разгледа по-добре. Не можеше да ѝ се нагледа, и нещо особено заседна в гърдите му, като пресече дъха му. А какво да каже? Защото трябваше да каже нещо. Горкият младеж стоеше пред тази красота по-срамежлив, отколкото при посещението на важни личности.

— Хубаво да се облечеш — посъветва Фелисиана приятелката си.

И Рубин се почувствува на седмото небе, защото успя да изрече с тон на философска сентенция:

— Да, нощта е хладничка.

— Вземи ключето — добави Фелисиана, — нали знаеш, че пазачът се казва Пако. Обикновено е в крчмата.

Другата не отваряше уста. Изглежда, че беше в много лошо настроение. Максимилиано съзерцаваше като оглупял очите ѝ, несравнимите ѝ вежди и съвършения ѝ нос и би дал нещо много скъпо, за да благоволи тя да го погледне по друг начин, а не както се гледат редките гадина. „Жалко, че не е порядъчна — мислеше си той. — И кой знае дали може да бъде, искам да кажа да запази душевната си чистота сред...“

У него силно беше заседнала идеята за двете добродетели, съчетаващи се в някои случаи, а в други не. Фортуната говори малко и просто. От всичко, което каза, нищо не бе достойно да влезе в историята: че било много студено, че ѝ се била скъсала една ръкавица, че ключът приличал на боздуган, че като се връща, щяла да влезе в аптеката да си купи хапчета за кашлица.

Максимилиано беше очарован и като не се решаваше да пророни дума, се съгласяваше с усмивка, без да сваля възторжените си очи от това лице, което му се струваше ангелско. А всичко, което тя каза, той го изслуша като наниз от най-гениални схващания.

„Та тя е ангел!... Не каза нито една неприлична дума. И какъв звучен глас! Не съм слушал през живота си такава приятна музика... как ли тази жена би казала едно «обичам те», ако го каже истински и от душа?“ Тази мисъл предизвика у Рубин трепети, които продължиха известно време. По гърба му полазиха тръпки и носът го засърбя, сякаш бе пил газирана вода.

Отегчен от самотата си, Олмедо започна да разказва неприлични истории, което се стори много лошо на Максимилиано, други вечери той беше слушал подобни анекдоти и се беше смял, ала тая вечер сменяше всички цветове и му се искаше да онемее устата на проклетника. „Какво безсрамие да разказваш тия свинщини пред хора... порядъчни хора, да, господине!...“ Рубин беше толкова объркан, сякаш присъстващите две жени бяха разглежени дами или ученички от монашески колеж, ала неговата плахост му пречеше да застави Олмедо да млъкне. Фортуната също не се смееше на тия глупави вицове, но изглеждаше по-скоро безразлична, отколкото възмутена, че ги чува. Беше разсеяна, защото си мислеше за свои

неща. Какви ли бяха те? Максимилиано би дал касичката си с цялото ѝ съдържание, за да узнае. Като си спомни за съкровището си, той отново потръпна и се размърда на мястото си, като много му убиваше коравият допир на тъй наречените пружини.

— Но най-забавният виц, по дяволите — каза Олмедо, — е тоя за хлебаря. Знаеш ли го? Когато оня епископ отишъл да посети паството си и легнал в леглото на свещеника. Сега ще видите...

Фортуната стана, за да излиза. На Максимилиано му хрумна да излезе след нея, за да види къде отива. Това беше неговият особен начин на ухажване. В мечтателния му дух живееше неясната вяра, че тези преследвания включваха тайнствено, може би магнитно общуване. Да преследваш, като гледаш отдалеч, беше език или *sui generis* телеграфия, а преследваният човек, дори и да не погледне назад, трябваше да почувствува действието на флуидите на привличане. Фортуната излезе, като се сбогува много студено, а след две минути стори същото и Максимилиано, с намерение да я настигне още на входната врата. Но онзи проклет *Ulmus sylvestris* го задържа насила, като го хвана за ръката и я стисна с просташко парадиране на мъжка сила, за да се посмее на писъците, които горкият Максимилиано надаваше от болка.

— Ама че си магаре! — извика той, като издърпа най-сетне смачканата си ръка с прилепнали един о друг пръсти. — Що за приумица!... Само това умееш... и да говориш мръсотии. По-добре седни да учиш!

— Достойно дете, ще бъдеш ли добър да ме пипнеш по носа?

— Не се прави на простак — каза Рубин добродушно. — Ако не си такъв, даже да искаш да изглеждаш такъв, не можеш.

Това нарани самолюбието на Олмедо повече, отколкото ако неговият приятел го беше обсипал с обиди, защото той понасяше всичко търпеливо, освен когато му се омаловажаваше, макар на йота, ролята на празноглавец, която си беше избрал. Толкова лошо му се видя снизхождението на Рубин, че излезе след него до вратата, като между другите глупости му каза:

— Ама че си лицемер... дявол да го вземе! Тези фантазюри добре умеят да нараняват.

Максимилиано слезе по стълбата, както слиза осемгодишно дете което е изтървало играчката си от прозореца на двора. Стигна без дъх до входа и се поколеба дали да тръгне надясно или наляво по улицата. Сърцето му подсказа да тръгне към улица „Сан Маркос“. Ускори крачка, мислейки си, че Фортуната навярно не върви бързо и че скоро ще я настигне. „Дали това е тя?“ Помисли, че е видял синия шал; но като се приближи, забеляза, че не е той. Когато видеше някоя жена, *която можеше да бъде тя*, намаляваше крачка, за да не се приближи много, понеже, приближи ли много, чарът на преследването преставаше да бъде толкова тайнствен. Преброди много улици, връщаше се, обикаляше този или онзи квартал, а *нощната дама* не се появяваше. Не бе изпитвал по-голямо отчаяние в живота си. Ако я срещнеше, беше способен дори да я заговори и да ѝ каже някоя любовна дързост. Толкова се възбуди от това лутане, че в единадесет часа вече не можеше да се държи на крака и се опираше о стените, за да си почине малко. Да се върне в къщи, без да я намери и хубаво да потърчи с нея... на разстояние от тридесет крачки, много го натъжаваше това. Но най-сетне стана толкова късно и той беше тъй изморен, че не му оставаше нищо друго, освен да вземе трамвая за „Чамбери“ и да се прибере. Върна се и си легна, жадувайки да загаси светлината, за да си мисли с глава на възглавницата. Беше много отпаднал духом. Налегнаха го тъжни мисли и му се приплака. Спа много малко през нощта, а сутринта реши да отиде до *хотела* на Фелисиана още щом излезе от лекции.

Стори, както го намисли и този ден успя да победи малко плахостта си. Фелисиана му помагаше, насърчавайки го ловко, и Рубин сполучи да ѝ каже някои неща, които, за да скрие чувствата си, избра да бъдат язвителни.

— Късничко дойдохте снощи. В единайсет часа още не бяхте си тръгнали.

И в този дух и други такива обикновени фрази, които Фортуната слушаше с безразличие и на които отговаряше с пренебрежение. Максимилиано пазеше чистите пориви на душата си за по-изгоден

случай и със сполучлив усет беше решил да започне като един от многото, като един случаен, който иска само да се позабавлява малко. Дяволитата Фелисиана ги остави сами и Рубин се уплаши в началото, ала тутакси се съвзе. Не беше вече същият човек. Вярата, която изпълваше душата му, оная страст, родена невинно и развила се за една нощ, като вълшебен дърво, което изниква от земята, отрупано от плод, го разтърсваше и преобразяваше. Дори проклетата му плахост беше сведена до чисто външно явление. Погледна Фортуната, без да мигне и като хвана ръката ѝ, каза с треперещ глас:

— Ако вие искате да ме обикнете, аз... ще ви обичам повече от живота си.

Фортуната също го погледна изненадана. Невероятно ѝ се струваше, че рядката гадина се изразява така... Видя в очите му преданост и честност, които я смаяха. След това размисли един миг, мъчейки се да се опре на една мрачна преценка. Бяха ѝ се подигравали толкова много, че това, което виждаше, не можеше да бъде друго освен подигравка. Тоя беше без съмнение по-лукав и по-голям шарлатанин от останалите. Последница от тези мисли бе звучният смях на жената, избухнал пред съкрушеното лице на един мъж, който беше целият дух. Но той не се обърка и обстоятелството, че го слушат внимателно, му вдъхваше непозната смелост. Кураж!

— Ако вие ме обичате, аз ще ви обожавам, аз ще ви боготворя.

Жената проявяваше голям скептицизъм и хитрушата му с хитруша със смях посрещаше страстта на младежа.

— Ами ако го докажа? — каза Максимилиано сериозно, замаян от красотата, колкото и невероятно да изглежда. — Ако ви докажа тъй, че да не остане място за съмнение?...

— Кое?

— Че ще ви боготворя!... Не, че вече ви боготворя.

— Глей ти!... Боготвори! Ха, ха, ха!... — повтори тя и върна думата, както се връща топка при игра.

Максимилиано не настоя да употребява прекалено изразителни думи. Разбра, че изпадна в смешно положение. Каза само:

— Добре, ще бъдем приятели... За днес се задоволявам с това. Аз съм нещастник, искам да кажа, че съм добър. Досега не съм обичал нито една жена.

Фортуната го гледаше и, откровено казано, не можеше да свикне с тоя смачкан нос, с тая тъй некрасива уста, с хилавото тяло, което сякаш щеше да се разпадне от един полъх. Винаги такива се влюбват в нея! Принудена бе да се преструва и да играе някакви роли, макар че наистина не го вършеше добре, и разговорът продължи на същата тема:

— Тази вечер искам да говоря с вас — каза Рубин решително. — Ще дойда в осем и половина. Давате ли дума да не излизате... или да ме чакате да излезем заедно?

Тя му даде дума, за която тъй настойчиво я молеше младежът, и така срещата приключи. Рубин си отиде на бегот в къщи.

Какво момче! А изглеждаше друго. Самият той забелязваше, че се беше разтворил някак си вътре в себе си като запечатана ракла, която се счупва, освобождавайки хиляди неща, преди това притиснати и задушени. Това бе кризата, която у други е продължителна или слабо изразена, а у него бе буйна и експлозивна. Дори си въобразяваше, че е здрав! Дори му се струваше, че е интелигентен!... Тази вечер му хрумваха великолепни мисли и изненадващо оригинални съждения. Беше си съставил не особено благоприятно мнение за своята интелигентност, но под въздействието на внезапната любов вече се смяташе способен на всичко. Скъмността отстъпи място на някаква гордост, която завладяваше душата му... „Ами ако не ме обича? — мислеше си той и обезсърчен падаше на земята с прекършени криле. — Трябва да ме обикне... Не е първият случай... Когато ме опознае...“

В същото време апатията и отпуснатостта бяха победени... Вътре в себе си усещаше непознат гъдел и сърбеж, едно желание да извърши нещо и да провери волята си във велики и трудни дела... Вървеше по улицата, без да вижда никого, блъскайки се в минувачите, и едва не се удари в едно дърво по алея „Лучана“. Като тръгна по улица „Раймундо Лулио“, видя леля си на балкона да се припича на слънце. Щом я видя, той много, ама много се уплаши. „Ако леля ми знаеше!...“ Но от този страх веднага се породиха някаква смелост и той стисна юмруци над наметалото, стисна ги толкова силно, че го заболяха пръстите. „Ако леля ми се противи, да си се противи и да върви по дяволите.“ Никога, дори и в мислите си, Максимилиано не беше говорил за доня Лупе с толкова малко уважение. Но старите калъпи бяха строшени. Пред най-новото му състояние целият свят и

цялото съществуване се продънваха или се разсейваха като мрака при изгрев-слънце. Вече нямаше леля, нито братя, нито семейство, нито нищо и всеки, който му се изпречеше на пътя, биваше обявен за враг. У Максимилиано бликна такъв кураж, че даже в съзнанието му образът на доня Лупе, на неговата втора майка, му се представи омразен. Като се изкачи по стълбите в къщи, той се успокои, мислейки си, че леля му не знае нищо; а пък ако знаеше, нека си знае, хайде де!... „Ама характер проявявам!“, каза си той, като се шмугна в стаята си.

Затвори внимателно вратата и взе касичката. Първият му порив бе да я захвърли на пода и да я разбие, за да изкара парите. И вече я държеше в ръка, за да изпълни едно тъй антиикономично намерение, когато го връхлетяха опасения, че леля му ще чуе шума и ще влезе да му вдигне скандал. Той си спомни колко се гордееше доня Лупе с касичката на племенника си. Когато идваха гости в къщи, тя я показваше като нещо рядко, раздрънкваше я и даваше да пробват тежестта ѝ, за да се смят всички колко прилежно и предвидливо беше детето. „Това се казва сериозност. Малко момчета са такива...“

Максимилиано измисли, че за да осъществи желанието си, трябваше да купи друга глинена касичка, съвършено еднаква с тази, и да я напълни с дребни пари, за да дрънка и да тежи... Смя се сам известно време, като си мислеше за това как щеше да изиграе леля си... Той, който никога не беше извършил и една лудория!... Единственото престъпление, което беше сторил преди години, бе, че крадеше от леля си копчета, за да ги колекционира. Инстинкти на колекционер, които са варианти на скъперничество! Понякога стигаше дотам да ѝ отреже копчетата от дрехите; но след боя, който изяде, не му остана охота да го повтори. Друго освен това — нищо; винаги е бил самата кротост и тъй пестелив, че леля му го обичаше може би по-скоро за добродетелта да спестява, отколкото за друго.

„И тъй, господине, на работа. В грънчарницата на корсото «Санта Енграсия» има също такива касички. Ще купя една; ще разгледам хубаво тази, за да ѝ взема добре размерите.“

Максимилиано стоеше с касичката в ръка, като я разглеждаше отгоре и отдолу, сякаш искаше да я снима, когато вратата се отвори и влезе едно момиченце на около дванадесет години, слабо и височко, със запретнати ръкави, добре подстригано, с бретон, с къдрици и с

престилка, която стигаше до пръстите на краката му. Още щом го видя, Максимилиано се смути, сякаш беше изненадан в срамна постъпка.

— Какво търсиш тук, малка безсрамнице?

Вместо отговор момичето му изплезил половин педя език, като блещеше очи и правеше най-грозни и смешни гримаси, каквито човек може да си представи.

— Да, на много хубава се правиш... Махай се оттук или ще видиш...

Това беше домашната прислужница. Доня Лупе мразеше женищата и винаги вземаше за прислуга момичета, за да ги възпита и да ги моделира по свой вкус и привычки. Наричаха я Папитос^[1], не зная защо. Беше по-жива и от живака, дейна и работлива, когато искаше, ленива и лукава понякога. Имаше стройно тяло, грапави от работата и студената вода ръце, дяволито лице с изпъкнали очи, от които извличаше голяма полза, за да размива хората; с изящна и нацупена уста, с устни и много бели зъби, сякаш по поръчка, за да правят най-странни мимики. Двата ѝ средни горни зъба бяха огромни и винаги се виждаха, защото дори когато се цупеше, не затваряше напълно устата си.

След като чу заплахата на Максимилиано, Папитос стана още по-безсрамна. Тя постъпваше така. Колкото повече я заплашваха, толкова по-досадна ставаше. Отново изплезил невероятно дълъг език и започна тихо да повтаря: „Грозник, грозник“ до тридесет-четиридесет пъти. Тази оценка, която ни най-малко не противоречеше на истината, винаги бе предизвиквала у Рубин само презрение; но сега го възмути толкова много, че... с удоволствие би отрязал оня огромен език на Папитос, който тя плезеше.

— Ако не се махнеш, така ще те изрита!...

Пристъпи към нея, но Папитос застана на безопасно място. Тя сякаш летеше. От дъното на коридора, вече на вратата на кухнята, повтаряше подигравките си, като правеше с ръце маймунски гримаси. Той се върна в стаята си много ядосан, а след малко тя пак влезе.

— Какво търсиш тук?

— Идвам за лампата, да я напълня...

Причината момичето да отговори относително разумно и спокойно бе, че се чуха стъпките на доня Лупе и нейният страшен глас.

— Слушай, Папитос, като дойда там...

— Лельо, елате... Тя се е разпуснала...

— Доносник! — тихо му каза момичето, като взе лампата. — Грозник! Грозник!

— Ти си виновен — добави сурово доня Лупе на вратата, — защото се хващаш да играеш с нея, смееш се на остротите ѝ, а сега виждаш какво става. Искаш да те уважава, но е невъзможно. Много лошо е възпитана.

Лелята и племенникът поговориха малко.

— Пак ли ще се върнеш късно тази нощ? Внимавай, че нощите са много студени. Тези студове са жестоки. Ти не си за юначества.

— Ама аз нищо не усещам. Никога не съм бил по-добре — каза Рубин, усещайки, че плахостта пак го завладява.

— Да не вършим глупости... Ужасен студ е. Каква лоша година! Ще повярваш ли, че нощес не можах да се стопля до сутринта? При това си хвърлих отгоре четири одеяла. Какви жестоки студове! Сякаш сме между кохортите на *Рим и Антиохия*^[2], което, както казваше моят Хауреги, е най-лошото време в Мадрид.

[1] Детска кашица — раро (исп). — Б.пр. ↑

[2] Ироничен намек за войната между Рим и Антиохия, 200-та г. пр.н.е. — Б.пр. ↑

— Ще ходите ли тази вечер у доня Силвия? — попита я Рубин.

— Тъй мисля. Ако излизаш, ще ме оставиш там, а после точно в единадесет ще дойдеш да ме вземеш.

Това не беше приятно за Максимилиано, защото намаляваше времето му, но той нищо не каза.

— А следобед ще излизате ли? — попита после, желаейки леля му да излезе преди вечеря, та да осъществи, докато тя е навън, подмяната на касичките.

— Може да отида за мъничко у Пака Морехон.

— Ще ви придружа... Трябва да отида да видя Нарсисо, за да ми послужи с едни записки. Ще ви оставя на улица „Хавана“.

Доня Лупе отиде в кухнята и се разписка на Папитос, защото тя беше оставила яденето да прегори. Но малката беше привикнала с всичко и стоеше най-невъзмутимо. Освен това, още щом чуеше да бъде наричана с най-обидни прозвища и получеше едно оципване като с нажежени клещи, тя заставаше зад господарката си, за да гримасничи и да плези език, докато си чешеше болящата я ръка.

— Да не мислиш, че не те виждам, тарикатке — казваше доня Лупе полусърдита-полузасмяна, без да се обръща.

А не можеше да се оправя без нея. Нуждаеше се от едно създание, което да порицава и учи според своите си методи.

Доня Лупе наметна шала си и леля и племенник излязоха. Тя остана на улица „Аранго“, а той отиде да купи касичката и се върна в къщи. Дошла беше сгода да извърши покушението и той, който по време на замисъла изглеждаше тъй храбър, когато критичният момент приближаваше, усещаше най-живо безпокойство. Най-напред се застрахова от любопитството на Папитос, като завъртя ключа на вратата, след като запали лампата. Но как да се застрахова от собствената си съвест, която се бунтуваше, като му рисуаше замисленото нарушение като гнусно престъпление? Сравни двете касички и забележа със задоволство, че бях съвсем еднакви по обем и по цвят на глината. Не беше възможно някой да забележи подмяната. На работа! Първо трябваше да счупи старата, за да вземе златото и

среброто, като прехвърли в новата дребните медни монети заедно с повече от две песети на дребно, които за целта беше разменил в бакалницата. Да счупи гърнето, без да вдигне шум, беше нещо невъзможно. Остана седнал за малко на един стол до леглото, с двете касички върху него, като нежно галеше оная, която щеше да стане жертва. Погледът му блуждаеше около лампата, като търсеше някаква идея. Лампата осветяваше масичката, покрита с черна мушама, върху която лежаха учебниците, облечени с вестници и чудесно подредени от доня Лупе; две-три шишенца с лечебни вещества, мастилницата и няколко броя от „*Ла Кореспонденсия*“. Погледът на младежа обходи тясната стаичка, сякаш следеше криволиците на летяща муха, и се плъзна от масата към закачалката, където висяха ония калъпи на самия него, дрехите му — жакетът, който възпроизвеждаше тялото му, и панталоните, които бяха собствените му крака, закачени, сякаш за да се разтегнат. След това погледна шкафа, сандъка и ботинките, които бяха върху него, собствените му отрязани крака, ала готови да тръгнат. Едно радостно движение и оживлението на лицето му подсказваха, че Максимилиано беше уловил някаква идея. Добре си го каза той — с ония неща изведнъж се беше превърнал в интелигентен човек. Стана и като взе едната ботинка, излезе и отиде у кухнята, където Папитос пееше.

— Момиче, ще ми дадеш ли чукалото на хавана? Тази ботинка има страхотен, ама страхотен гвоздей, окуцях.

Папитос взе чукалото на хавана, като замахна, сякаш да разбие главата на господарчето.

— Хайде, момиче, стой мирна. Внимавай, че ще разкажа всичко на леля. Тя ми заръча да те наглеждам и ако шавнеш от кухнята, да ти ударя два шамара.

Папитос се зае да кълца цикорията, без да престане да гримасничи.

— И аз ще ѝ кажа — отвърна тя, — ще ѝ кажа какво прави... клеветникът му с клеветник...

Максимилиано се стресна.

— Глупачке, какво правя аз?... — каза той, като прикриваше смущението си.

— Затваряте се в стаята си, ах, оле́, ах, оле́!... за да не ви вижда никой; ама аз ви видях през ключалката... ах, оле́, ах, оле́!

— Какво?

— Да пишете писма на годеницата си.

— Лъжа... Аз?... Я се махай, раздорнице...

Той се върна в стаята с чукалото в ръка и като удари пак ключа, запуши ключалката с една кърпичка.

„Тя няма да гледа, но ако ѝ хрумне...“

Времето напредваше и доня Лупе можеше да си дойде. Когато взе пълната касичка, сърцето му думкаше, а дъхът му секна. Изпитваше съжаление към жертвата и за да избегне разнежването си, което можеше да провали делото, постъпи като престъпниците, които се хвърлят безразсъдно да нанесат първия удар, за да убият страха и усмирят съвестта си, и така преграждат пътя си назад. Взе касичката и с трескава ръка ѝ нанесе удар, с чукалото. Жертвата изпусна сухо стенание. Беше се пропукала, но не беше счупена. Тъй като този първи удар беше нанесен на пода, на Максимилиано му се стори, че бе отекнал силно и тогава сложи ранения съд върху леглото. Тъй се беше развълнувал, че едва не удари празната касичка вместо пълната; но се успокои, като си каза: „Колко съм глупав! Щом това е мое, защо да не мога да разполагам с него, когато си искам?“ И — бой, още бой... Нещастната жертва, оня стар и верен приятел, образец на честност и вярност, простена под свирепите удари, като се разпадна най-сетне на три-четири парчета. Върху леглото се разпръснаха златни, сребърни и медни монети. Между среброто, което най-много изобилствуваше, блестяха златните монети от по сто реала като жълтите семенца на пъпеш сред бялата месеста част. С трепереща ръка убиецът събра всичко освен медните монети и ги прибра в джоба на панталона си. Пръснатите парчета наподобяваха късчета от череп, а червеният пращец от изпечената глина, който беше изцапал белия юрган, се стори на престъпника кървави петна. Преди да помисли да изтрие следите от погрома, реши да пусне дребните монети в новата касичка, операция, извършена толкова припряно, че монетите се препречваха в отвора, а някои не искаха да влязат. Сякаш отворът бе малко по-тесен от оня на разбитата. След това пусна медните монети от двете песети, които беше разменил.

Нямаше време за губене. Чуваше стъпки. Качваше ли се вече доня Лупе? Не, не беше тя; но скоро щеше да си дойде и се налагаше да свършва. А къде да хвърли тия парчета? Ето един проблем, от който

косата на убиеца настръхна. Най-добре беше да увие кървавите останки в кърпичката и да ги хвърли насред улицата, когато излезе.

А кръвта? Изчисти юргана, както можа, духайки праха. След това забеляза, че по дясната му ръка и по маншетите на ризата му бяха останали някакви следи и той се зае грижливо да ги изтрива. Чукалото на хавана също се нуждаеше от едно хубаво почистване. Дали имаше нещо по дрехите? Огледа се от глава до пети. Нищо нямаше, абсолютно нищо. Като всички убийци в подобен случай той бе добросъвестен в огледа; ала тези нещастници винаги забравят нещо и където най-малко очакват, там остава обвинителната следа, която осветлява истината.

Това, което разстрои Рубин, когато сметна за приключило делото си, бе мъчителното чувство, че новата касичка не приличаше никак на жертвуваната. Как преди престъплението те му се сториха тъй еднакви, че изглеждаха дори една и съща. Грешка на сетивата. Можеше да бъде грешка и разликата, която забелязваше след престъплението. Преди или след това се беше излъгал? Нищо не можеше да реши при огромния смут в душата си. „Но достатъчно е да имаш очи — си казваше той, — за да познаеш, че тази касичка не е оная... На тази глината е по-припечена, с по-тъмен цвят, и тук има черно петно... С просто око се вижда, че не е същата. Бог да ни е на помощ. Я да видя теглото?... Ами струва ми се, че по-малко тежи... Не, по-скоро е по-тежка, много по-тежка... Фатално!“

Дълго време той стоя загледан в лампата, в чиято светлина виждаше доня Лупе тъкмо когато взема фалшивата касичка и казва: „Но тази касичка... не зная... струва ми се... не е същата.“ Въздъхвайки тежко-тежко, уви бързо строшените останки на жертвата и ги скри в шкафа, докато стане време за излизане. Сложи новата касичка на обичайното място, което бе високият плот на шкафа, отвори вратата, като махна кърпичката, която запушваше ключалката, и след като отнесе в кухнята издайническия инструмент, се върна в стаята си с мисълта да преброи парите... Но щом те са негови, за какво толкова страх и тревога? Той не беше откраднал от никого нищо, а при все това се чувствуваше като крадец. По-правилно беше да разкаже на леля си какво става, отколкото да се прикрива. Да, ама доня Лупе хубаво щеше да се развика, ако той ѝ разкажеше своето приключение и за какво употребява спестяванията си! По-добре беше да си мълчи и — напред.

Той не можа да прекара времето в брое на съкровището си, защото влезе доня Лупе, която незабавно се отпрати към кухнята. Максимилиано се разкарваше из стаята си в очакване да го извикат за вечеря и наум пресмяташе неизвестната сума, която толкова му тежеше. „Доста трябва да е, ама доста — смяташе той; — защото по еди-кое си време пуснах един дублон от четири дуро, а по-късно — друг. А когато изпих онова лекарство, което имаше толкова лош вкус, леля ми даде две дуро и всеки път, когато трябваше да вземам очистително, едно или половин дуро.“

Той почувствува, че мъжеството му се възвръща. Но когато го извикаха на храна и отиде в трапезарията, където застана пред леля си, помисли, че тя ще познае по лицето му какво беше спорил. Тя го гледаше по същия начин както в злополучния ден, когато ѝ открадна копчетата, изтръгвайки ги от дрехите ѝ... А смущението застави племенника ѝ да вижда опасности там, където ги нямаше. „Струва ми се — размишляваше той, като гълташе супата, — че завивката не е достатъчно чиста... По дяволите, забравих нещо, ама нещо много важно... — да видя дали са паднали някъде глинени парченца. Сега си спомням, че чух нещо, сякаш едно парченце подскочи в момента на счупването и се удари в шишенцето с йод. На пода може би... А леля мете всеки ден!... Как ме гледа! Дали подозира нещо?... Сега остава само леля да е минала през магазина на връщане от Морехон и продавачът да ѝ е казал: «Тук беше вашият племенник, за да размени две песети за дребни монети.»“

В изпитателния поглед на доня Лупе нямаше нищо особено. Тя имаше навика да проучва лицето му, за да види как е със здравето, а това лице беше книга, от която добрата жена беше научила повече медицина, отколкото нейният племенник фармация от учебниците.

— Струва ми се, че ти не си добре... — каза му тя. — Когато влязох, те чух да кашляш... Тези студове... За бога, пази се много; да не стане пак като миналата година, когато прекара четири хреми и едва не пропусна годината. Не забравяй да вържеш копринената кърпа на главата си през нощта, когато си легнеш; а аз на твое място бих почнала да пия смолиста вода... Не се мръщи. Хубаво е да се лекуваш здрав. За всеки случай утре ще ти донеса хапчета от Толу^[1].

Младежът се успокои, като разбра, че тези погледи бяха само ежедневните медицински прегледи. Вечеряха и се приготвиха да

излизат. Престъпникът се загърна хубаво в наметалото си и угаси лампата в стаята си, за да вземе останките от жертвата и да ги измъкне тайно. Тъй като монетите, които той носеше в джоба на панталона си, не бяха слама, го издаваха, като звъняха една о друга. За да избегне този досаден звън, Максимилиано мушна една кърпичка в този джоб, като я смачка добре, за да не се обаждат златните и сребърните монети; тъй и стана в същност, защото по целия път от Чембери до дома на Торкемада слухът на доня Лупе, който винаги се изостряше при звъна на парите, както слухът на котките от стъпките на мишка и сякаш дори вдървяваше ушите ѝ, не долови нищо, абсолютно нищо. Племенникът, щом помислеше, че монетите се движат, тъпчеше джоба си, както се тъпче оръжие. Човек би помислил, че му е излязъл тумор на крака!

[1] Град в Колумбия, където се е правел прочут балсам, употребяван за лечебни сиропи. — Б.пр. ↑

II. СТРЕМЕЖИ И НЕСПОЛУКИ НА ЕДИН ИЗКУПИТЕЛ

1

Голямо беше учудването на Фортуната онай вечер, като видя, че Максимилиано вади пълни шепи различни монети и брои бързо сумата, отделяйки златото от среброто. Първата толкова радостна изненада на младата жена бързо се замени с подозрение, че нейният импровизиран приятел е придобил този капитал по не много чист начин. Сметна го за син на фамилия, който, повлечен от страстта и заслепен от глупостта си, е присвоил бащината каса. Тази мисъл я оскърби много, напомняйки и жестоката упоритост, с която нейната съдба я изтезаваше. Откакто беше оставена на произвола ѝ, Фортуната винаги се оказваше свързана с груби, извратени или непочтени мъже, *най-лошото от всяка къща*.

Тя не намекна на Максимилиано за подозренията си относно произхода на парите, които, откъдето и да идваха, не можеха да бъдат зле приети, и полека-лека се успокояваше, като чу как забележителното момче се хвали, че има икономически схващания, напълно противоположни на схващанията на предшествениците му.

— Това — каза той, сочейки ѝ една купчинка златни монети — е да си освободиш най-необходимите заложи дриехи. Луксозните дриехи, кадифеното палто, шапката и бижутата ще освободим по-нататък и ще подновим вноските, за да не ги загубиш. Забрави засега всичко, което е чиста показност. Край на безредието. Ще харчим само това, което имаме, за да не правим нито един дълг, ама нито един. Запомни добре.

Тази разсъдливост беше нещо ново за Фортуната и тя започна да променя малко първите си представи за своя любовник и да го смята за по-добър от останалите. През следващите дни Олмедо потвърди това добро мнение, като ѝ хвалеше енергично сериозността на това момче и обясняваше колко прибрано е то.

Фортуната и нейният покровител се споразумяха да наемат една свободна стая в същата сграда. Рубин настоя много необходимите мебели да бъдат скромни и евтини, защото (да видите колко разумен беше той) „така подобава — да се почне с малко“. След това „щяха да видят“ и скромното домашно огнище щеше да расте и да се разхубавява постепенно. Тя приемаше всичко без ентусиазъм и илюзии, а по-скоро, за да *опита*. Максимилиано не ѝ беше много симпатичен; но в неговите думи и действия още от първия момент беше видяла почтения човек, голяма новост за нея. Да живее с почтен човек — това събуждаше малко нейното любопитство. Два дни се занимава с настаняването. Мебелите ѝ зае една съседка, която си беше издигнала къща; а Рубин се погрижи за всичко с такъв такт, че Фортуната беше смаяна от възхитителните му административни заложби. Тя нямаше и най-малка представа за оня изкусен начин да се брани една песета, нито пък знаеше как се отразява даден разход, за да се намали от шест на пет дуру или други финансови хитрости, които чудесното момче беше научило от доня Лупе.

Опитвайки се да измери нежността, която изпитваше към своята приятелка, Максимилиано намираше за бледа и неизразителна думата „*обичам*“ и трябваше да прибегне до романите и поезията, за да потърси глагола „*любя*“, колкото употребяван в граматичните примери, толкова забравен в говоримия език. И дори тоя глагол му се струваше блудкав, за да изрази нежността и жарта на силното му чувство. „*Обожавам, боготворя*“ и други подобни биха изпълнили по-добре своята служба да предадат възторжената страст на един младеж с болнаво тяло и здрав дух.

Когато влюбеният си отиваше в къщи, носеше в себе си представата за променената Фортуната. Не съществуваше вече нито принцеса от източна приказка, нито дама от романтична пиеса, която някой кавалер би могъл да си представи по-съвършена, по-чиста и благородна от Фортуната. Съществуваха значи две Фортунати: една, от плът и кръв, и друга, която Максимилиано носеше запечатана в главата си. До такава степен се бяха изострили чувствата на младия Рубин от тая необикновена любов, че тя му вдъхваше не само ентусиазъм, самоотверженост и желание за добри дела, но и нежност, издигната до целомъдрие. Неговата жалка физика нямаше претенции; но изискванията на духа му бяха големи и те го задължаваха най-много.

Всичко благородно и красиво, което може да съществува в човешката душа, бликна в неговата като лава на изригващ вулкан. Мечтаеше за изкупление и възраждане, искаше да измива безчестия и да изтръгне от черното минало на своята любима един достоен живот. Великодушният ухажор виждаше най-възвишени морални проблеми, изписани върху челото на тая нещастна жена, и да ги разреши в добра насока му се струваше най-великото предназначение на човешката воля. Защото неговият луд ентусиазъм го подтикваше да спаси социално и морално своя идол и да вложи в грандиозното дело всички сили, които разпъваха душата му. Срамните превратности в нейния живот не го обезкуражаваха и той дори с наслада измерваше дълбочината на пропастта, от която щеше да измъкне приятелката си, и то чиста или пречистена. При взаимните признания на двамата Максимилиано мислеше, че забелязва у грешницата следи от прямота и че порочността и е по-малка, отколкото на пръв поглед изглежда. Щеше ли да се излъже в това? Понякога се съмняваше; но доброто му намерение тържествуваше веднага над всяко подозрение. Онова, което наистина можеше да твърди без страх, че ще се излъже, беше, че Фортуната има силно желание да се поправи като личност, сиреч, да стане порядъчна и да се шлифова. Нейното невежество, както може да се предположи, беше пълно. Четеше много лошо и със запъване и не знаеше да пише.

Тя не знаеше, както не знаят и други жени от нейната и дори от по-висшата класа най-същественото, което трябваше да се знае, онова, което знаят дори децата и простите. Максимилиано се смееше на тая пълна непросветеност, като пое сериозно задачата да я коригира полека-лека. А тя не криеше своето невежество; напротив, проявяваше с мила искреност горещото желание да придобие известни познания и да научи изискани и прилични думи. Час по час питаше за значението на тая или оная дума и се интересуваше от хиляди обикновени неща. Не знаеше какво е север и юг. Това ѝ звучеше като вятър и нищо повече. Мислеше, че сенатор е нещо от кметството. За печатането имаше много странни понятия — мислеше, че самите автори редят на страниците си ония тъй еднакви букви. Не беше чела никога никаква книга, дори роман. Мислеше, че Европа е някакво село и че Англия е страна на кредитори. Нейните познания относно луната, слънцето и всичко останало на небосвода бяха от порядъка на знанията у

първобитните народи. Един ден призна, че не знае кой е Колумб. Мислеше, че е някакъв генерал като О'Донел или Прим. И в религията не беше по-добре, отколкото в историята. Малкото, което беше научила от вероучението, бе забравила. Знаеше за Богородица, Исус Христос и свети Петър; смяташе ги за много добри хора, ала нищо повече. Схващанията ѝ за безсмъртието и изкуплението бяха много неясни. Знаеше, че като се разкае човек най-смирено, ще се спаси; в това нямаше съмнение, а каквото и да говореха, нищо, което е свързано с любовта, не е грех.

Недостатъците в произношението ѝ бяха ужасни. Нямаше човешка сила, която да я накара да каже *фрагмент*, *великолепен*, *загадка* и други обикновени думи. Тя се мъчеше да победи тази трудност, като се смееше и упорствуваше, но не успяваше. Крайните „с“ се превръщаха при нея в „х“, без да забележи това, а и не можеше да го избегне. Изяждаше и много срички. Ако знаеше колко хубава е устата ѝ, когато ги изяжда, нямаше да се мъчи да изправя нещастната си неточност. Но Максимилиано се беше издигнал до учител със строгостта на преподавател по латински и суетността на академик. Не я оставяше на мира и дебнеше синтактичните ѝ грешки, за да се нахвърли върху тях като котка върху мишка.

— *Не се казва раслика, а разлика. Не се казва Хакоментренсо^[1], Светий дух, нито индилугенции.* Освен това „бъзлив“ и „бъз ме е“ са много грозни думи, а да наричаш тиологии всичко, което не разбираш е глупост. Да повтаряш час по час „за майтан“ е посредствен навик...

Най-хубавото, което тая жена притежава, беше нейната наивност. Неколкократно Максимилиано подчерта нейния позор поради важността на този момент в плана за превъзпитанието ѝ. Вдъхновеният и въодушевен младеж наблягаше върху това, колко лоши са господарчетата и колко необходим е един английски закон, който да закриля невинните момичета от съблазнителите. Фортуната не разбираше нито бъкел от тези закони. Твърдеше само, че въпросният Хуанито Санта Крус бил единственият мъж, когото е обичала истински и когото винаги ще обича. Защо да си криви душата? Като признаваше с кавалерска честност, че тази проява е похвална, Максимилиано усещаше в душата си известно жегване на ревност, което разстройваше за миг плановите му за изкупление.

— А обичаш ли го толкова, че ако го видиш в беда, да го спасиш?

— Разбира се... можеш да ми вярваш. Ако го видя в беда, ще го избавя, па ако ще и да се погубя. Мога да кажа само това, дето е за мене си. Ако това не е вярно, да не замръкна жива и здрава.

Беше толкова хубава, като заявяваше това, че Рубин дълго я гледа, преди да каже:

— Не, не се кълни; няма нужда от клетви. Вярвам ти. Кажи ми друго: Ами ако сега се появи на тази врата и каже: „Фортуната, ела.“ ще тръгнеш ли?

Фортуната погледна към вратата. Рубин преглъщаше и търсеше там, където би трябвало да има мустаци, нещо, което да засуче, и като намираше само няколко много тънки косъмчета, жестоко ги измъчваше.

— Това... зависи... — каза тя, свивайки вежди. — Или ще тръгна, или няма да тръгна...

[1] По-правилно Джакометрецо (1514–1589), италиански скулптор, чието име носи една мадридска улица. — Б.пр. ↑

Максимилиано искаше всичко да знае. Беше като добрия лекар, който иска от болния и най-незначителни сведения за болестта му и за нейната история, за да знае как да го лекува. Фортуната не криеше нищо, имаше това качество, и докторът-любовник понякога се сблъскваше може би с повече подробности, отколкото му бе необходимо за чудодейното лечение. И как се ужасяваше, когато слушаше колко зле се е отнесъл съблазнителят към тая красавица. Прекалено честният студент по фармация не проумяваше, че може да съществуват толкова лоши мъже и всички мъки на ада му се струваха малко за тяхното наказание. По-извратен престъпник и от убийците и разбойниците според него беше господарчето, съблазнило бедната девица, на която обещава, че ще се ожени за нея, а след това я зарязва с дете или бременна. С цената на какво би направил това той, Максимилиано Рубин? Този Хуанито Санта Крус беше значи най-безчестният, най-отвратителният и подъл мъж, който човек можеше да си представи. Ала самата обидена не прекаляваше, както си беше естествено, с проклятията срещу съблазнителя, поради което Максимилиано трябваше да удвои яростта си срещу него, като го наричаше чудовище и много други неща. Фортуната биваше принудена да ги повтаря; но нямаше начин да изрече думата *чудовище*. Тази дума и засядаше като много други и най-накрая, след хиляди опити, които приличаха на повдигания, тя я изтърсваше между хубавите си зъби и устни, сякаш я изплюваше.

Предпочиташе да разказва подробности от детството си. Покойният ѝ баща имал магазинче на малкия площад и бил честен човек; майка ѝ както Сегунда, леля ѝ от бащина страна, въртяла търговия с яйца. Още от дете я наричали Хлапачката, защото до дванадесетгодишна възраст била много рахитична и слабичка; но изведнъж израсла и станала жена с ръст и снага. Родителите ѝ починали, когато тя била дванадесетгодишна... Максимилиано слушаше тези неща с голямо удоволствие. Но въпреки това я караше да мине към същината, към сериозното, към всичко, отнасящо се до детето, което е имала. Когато беше разказана част от тази история,

младежът едва не се просълзи. Невръстното същество без друга закрила освен тая на неговата бедна майка, горестта на майката от това, че е изоставена, представляваха наистина претъжна картина, която разкъсваше сърцето. Защо не го е призовала пред съда? Ето какво е трябвало да стори. Към тези тарикати трябва да се отнасяме грубо. И друго: как не ѝ е хрумнало да му направи скандал, да отиде у тях с детето на ръце, да се представи на доня Барбара и на дон Балдомеро и да им разкаже най-открито каква я беше свършило тяхното синче?... Но не, това не би било много съобразено с достойнството. По-добре беше да го презира, като го предаде на съвестта му, да, на неговата съвест, която рано или късно щеше да му забърка хубава каша.

Фортуната слушаше забила очи в пода, повтаряйки като машина, че най-доброто е презрението. Да, да се презира, повтаряше Рубин, защото е безчестие да се търси покровителството му. За нищо на света Фортуната не можеше да изговори „безчестие“. Максимилиано твърдеше, че е било голяма грешка да иска закрила от самия Хуанито Санта Крус, от оня безчестник, когато тя се бе върнала в Мадрид и детето ѝ се бе разболяло.

— Но, глупчо, ако не беше той, нямаше да имаме с какво да го погребем — каза Фортуната, защитавайки собствения си палач.

— По-скоро бих го оставил непогребано, отколкото да прибягна... Достойнството, мила, е над всичко. Запомни добре това. А сега искам да зная що за тип е бил оня, с когото си се свързала след това, оня, който те е измъкнал от Мадрид и те е водил като панаирджийска вехтория от село на село.

— Той беше коварен и лош човек — каза Фортуната с неохота, сякаш споменът за оня период от нейния живот ѝ беше много неприятен. — Тръгнах с него, защото бях пропаднала и нямаше къде да се върна; той беше брат на един наш съсед в Кава де Сан Мигел^[1]. Най-напред имаше магазинче за карантия на площада, а след това отвори друго за железария. Ходеше на всички панаири с безброй ракли, пълни с дреболии, и опъваше палатки. Викаха му *Хуарес Черния*, защото беше много мургав. Като ме видя, че съм много зле, взе да ми обещава планини от злато и ми казваше какво щял да прави и какво щяло да стане. Леля ми ме изгони от къщи, а свако ми изчезна. Аз бях болна, а Хуарес ми каза, че ако отида с него, щял да ме заведе

на бани. Казваше, че печелел купища пари по панаириите и че аз съм щяла да живея като царица. Не можел да се ожени за мене, защото бил женен, ама щом умряла жена му, която била пияница, щял да изпълни, да, господине, щял да изпълни задължението си към мене.

И тя продължи да разказва бързо тази грозна страница от живота си с желание по-скоро да я свърши. Онова с господарчето Санта Крус, макар и толкова злополучно, го разказваше нашироко и дори с известно горчиво самодоволство; ала за *Хуарес Черния* се измъкваше от устата ѝ като принудителна изповед или показания пред съда, от тия, дето обгарят устата, докато излизат. Как съжаляваше, че се е оставила в ръцете на оня човек! Той бил нехранимайко, шарлатанин, лош човек. Тя щяла да се откаже да го следва, ако към това не били я тласнали роднините ѝ, при които живеела и които нямали никакво желание да хранят и нея. Скоро видяла, че всичко, което *Хуарес Черния* ѝ предлагал, било приказки. Не печелел нито едно кuarto; с целия свят се скарал и цялата отрова, която трупал в прокълнатата си душа, за зла участ стоварвал върху своята любима... С една дума, помизерен живот не била водила никога, нито пък би искала отново да води... С парите, които Хуанито Санта Крус им дал, когато били в Мадрид и детето умряло, говедото Хуарес можел да оправи търговията си; а той какво направил? Пиел и само пиел. Виното и ракията го довършили. Една сутрин тя се събудила, като го чула, че силно хърка... така, сякаш му притискали гърлото. Какво било? Той умирал. Тя скочила изплашена от леглото и извикала съседите. Нямало време да го изповядат и само го миросали. Това ставало в Лерида^[2]. На втория ден тя продала няколко вехтории, а с парите, които могла да събере, дошла в Барселона. Била се заклела да си няма работа вече със скотове. Свобода, свобода и свобода искаха тялото и душата ѝ.

Истината преди всичко. Защо да казваш едно вместо друго? Откровеността е добродетел, когато нямаш други, и тя задължаваше Фортуната да заяви, че през първия период на нравствената си безпътица се била развличала малко, като забравяла мъките си, както ги забравят пияниците. Успехът ѝ бил голям, а невежеството помагало на заслепението ѝ. Повярвала, че като се валя в калта, отмъщава на ония, които са я погубили, и често си мислела, че ако хитрецът Санта Крус я види тъй наконтена и тържествуваща, ще му се прииска пак да я има. Ами да, за него беше всичко! Тя разказа толкова много неща, че

Максимилиано се почувствува наранен. Той усети нужда да хвърли *було*, както казват риторите, върху тая част от историята на своята любима. Булото трябваше да бъде много плътно, защото откровеността на Фортуната хвърляше много ярка светлина върху разказваните случки, а живописният ѝ език ги правеше да блестят във всички цветове. Тогава тя посъкрати своя разказ, като изяждаше не букви, а пасаж и цели глави, и ето в същност какво каза: Тореляс, прочутият каталонски пейзажист, бил толкова ревнив, че не я оставял на мира. Измислял хиляди мъчения, правел ѝ капани да види дали ще се хване или не. Толкова омразен ѝ станал тоя човек, че накрая се оставила да бъде хваната. Влязла нарочно в клопката, за която знаела — от желание да изиграе номер на глупака му с глупак, защото тъй си отмъщавала за многото номера, които той ѝ бил изиграл... В резултат за малко не я убил, проклетият му художник на дървета. Най-много го дразнело това, че му изневерила с негов близък приятел, също художник, автор на картината за Давид, гледащ към... Фортуната не си спомняше името ѝ, ама била една, дето се къпела. Тя не обичала нито един от двамата художници; за нито един от двамата пет пари не давала, ако се купуват с пари. Картините им стрували повече от тях. Щом измамила първия с втория, тя си набила в главата да изневери на двамата с трети; и удовлетворението на това нейно желание ѝ доставил един млад чиновник, беден и симпатичен донякъде, който приличал много на Хуанито Санта Крус.

Още едно було. Максимилиано се видя принуден да хвърли още едно було...

— Млъкни; моля те, млъкни — каза той, като помисли, че както върви историята, той щеше да има нужда поне от един топ тюл.

Но тя продължи да разказва. Та, както казах, въпросният младеж също излязъл хубостник. Една сутрин, докато тя спяла, той заложил всичките ѝ бижута, за да играе. И тук — крах... След това тръгнала след един старец, който ѝ давал много пари и я завел в Париж, където тя се нагиздила и изфинила много вкуса си да се облича. Пустият му лукав старец!... Бил карлистски генерал от миналата война и общувал много с хората от духовенството. Бил много по-порочен и много ѝ досаждал покрай *толкова* задължения, които имала. Един ден ѝ писнало и тя го зарязала на улицата. Приемник — Кампс, който ѝ наел великолепа къща. Изглеждал много богат човек; но после се оказало,

че е измамник. Преди да дойдат в Мадрид, на нея ѝ замирисало на дъжд, а малко след като дошли тук, видяла, че бурята връхлита. Кампс носел препоръки до директора на хазната и поискал да му осребрят едни фалшиви разписки за пушки, които, предполагало се, са купени от правителството. Една вечер се прибрал много сърдит, грабнал си куфара, напълнил го с дрехи, поискал от Фортуната всичките пари, които имала, и ѝ казал, че отива в Ел Ескориал. Такъв Ескориал било, та вече не се завърнал. Останалото Максимилиано си го знаеше... Приемникът на Кампс беше той и по известен блясък в очите му личеше вече гордостта, която наследството пораждаше у него. Защото Фортуната съвсем ясно беше казала слава богу, че е срещнала на пътя си един почтен човек!

Максимилиано усещаше, че притежава изкупителна сила, сестра на творческите сили на природата. Сега светът ще види излъчването на доброто и истината, което той ще влее в тая нещастна жертва на човека! Откакто се запозна с нея и почувствува, че бог се вселява в душата му, всичко у него бе вече идеализъм, благородство и добри деяния. Каква разлика между него и развратниците, в чиито ръце е била преди тая несретница! Колкото и да се ровим в живота на Рубин, ще открием само главоболие и други физически неволи; но я да му намерят някоя безчестна постъпка — дори и грешка няма.

[1] Село в Испания. — Б.пр. ↑

[2] Испански град в Каталония, на брега на р. Сегре. — Б.пр. ↑

Едно от нещата, на които Максимилиано придаваше най-голямо значение, за да може да приведе в изпълнение своя изкупителен план, беше Фортуната да го заобича. Защото без това възвишено дело щеше да срещне трудности. Ако Фортуната се влюбеше в него дори само заради нравствеността му, което е възможно най-малката любов, за него нямаше да бъде толкова трудно да я върне към доброто с притегателната сила на своята душа. Тази необходимост от предварителна любов пораждаше настойчивост, с която Максимилиано питаше своя идол дали вече малко го обича, дали започва да го обиква. Понякога тя отговаряше „да“ с механичната лекота и рутина на прилежните деца, които си знаят урока; друг път, по-искрена и разсъдлива, отговаряше, че обичта не зависи от волята, а още по-малко от разума, и затова става тъй, че една жена, която не е глупава, zalюбва някой нехранимайко и отхвърля предложения на почтени хора. Твърдеше, че е много благодарна на Максимилиано за доброто му отношение към нея и че от тая благодарност ще се роди в общуването обичта. Според Рубин естественият ред на нещата в духовния свят повелява любовта да се поражда от благодарността, макар че се ражда и от други „родители!“ Сърцето му подсказваше, както то си знаеше — тихичко, — че Фортуната ще го обикне твърдо; и чакаше търпеливо изпълнението на това сладко пророчество. При това той се безпокоеше, защото има и случаи, когато не се сбъдва онова, което подсказва сърцето. И бедното момче прекарваше часове на истинска тревога сам в къщи, правейки много тънки пресмятания, за да провери състоянието на чувствата у своята любима. Той бързо преминаваше от най-жестоко съмнение към решителна увереност. Еднакво бързо си помисляше, че тя изобщо не го обича, както и че го заобиква, и всичко беше едно разнищване и анализиране на нейни думи, жестове и постъпки, тълкувани по един или друг начин. „Защо ми каза това или онова? Какво искаше да каже с оная си недомлъвка?... А какво означаваше онзи смях?... Вчера, когато ми отвори вратата, не ми каза нищо. Но когато си тръгнах, ми каза да се загърна добре.“

Сградата беше на един от многото ъгли на бившата улица „Сан Антон“. На входната врата имаше часовникарско ателие в стъклена будка, което оставяше толкова малко пространство за влизане, че дебелият трябваше да влизат на една страна; на партера — сладкарница, която изпълваше сградата с ухания на канела и захар. На първия етаж се намираше зложна къща с фенер към улицата и в някои дни на балконите се проветриваха зложните наметала. По-нагоре етажите бяха разделени на тесни и евтини жилища. На всеки етаж имаше дясно, ляво и две вътрешни. Обитателите се делиха на две класи: самотни жени или семейства, които въртяха търговия на близкия пазар „Сан Антон“. Яйчарки и зарзаватчийки наелиаваха тия тесни помещения, като захвърляха децата си да играят на стълбите. В една от външните стаи живееше Фелисиана, а Фортуната — в една от вътрешните. Рубин я нае, защото я намери за много изгодна, с намерение да вземе по-добро жилище, когато се променят обстоятелствата.

Максимилиано прекарваше тук цялото си свободно време. Вечер стоеше до дванадесет, а понякога до един часа, като не отсъствуваше дори когато беше нападнат от ужасните си мигрени. Няма защо да говорим за изненадата и смущението, които това причиняваше на доня Лупе, защото, тя не се задоволяваше с обясненията на своя племенник. „Тук се крие нещо — си казваше хитрата сенъора, — или по-точно — някоя.“ Когато Максимилиано отиваше с мигрена у своята любовница, тя се грижеше за него почти тъй добре, колкото самата доня Лупе и правеше и невъзможното, за да накара децата на яйчарката да не вдигат шум. Болният ѝ беше тъй благодарен за това, че любовта му се увеличаваше, ако може да се увеличи нещо, което вече си е преголямо. Забеляза със задоволство, че Фортуната излиза навън, колкото се може по-малко. Сутрин излизаше на покупки с кошница в ръка и след четвърт час се връщаше. Тя сама готвеше и чистеше жилището и в тези операции отиваше почти целият ѝ ден. Не приемаше на гости жени с подозрително поведение, а нейното беше строго съобразено с практиката на един редовен живот. „Почтена е до мозъка на костите си — казваше Максимилиано, преливайки от радост. — Толкова обича да работи, че когато нещо вече е направила, разваля го и отново го прави, за да не стои свободна. Трудът е основа на добродетелта. Затова казвам: «Тази жена насила е станала лоша.»“

Посред тези тъй сладки блянове на очарованата си душа Максимилиано усещаше някакви пробуждания, които го връщаха стреснат към действителността. Нещо като свирепо ужилване от комар, когато се унасяме в сладък сън... Колкото и да се разтягаха парите, извадени от касичката, най-сетне трябваше да свършат, защото всичко свършва на този свят, а тъкмо монетите са едно от нещата, които невъобразимо бързо свършват. Света Богородице!... Когато страшният момент дойде... когато последната песета от последното дуру бъде разменена... Ако комарът ухапеше Максимилиано, когато беше заспал в леглото си или се готвеше да спи, той ставаше тъй разсънен, сякаш беше дванадесет часа през деня, или пък започваше да се обръща в леглото си и да го загрява с жарта на трескавото си безпокойство. Понякога призоваваше небето със задушевно молитвено усърдие. Надяваше се, че великодушното дело, което беше предприел, ще придобие значимо място в скритите намерения на провидението и то ще измъкне любовниците от затруднението, в което щяха да изпаднат. Той не беше мошеник, а тя се държеше добре, и с поведението си хвърляше було след було върху миналото си. Ако провидението не взема пред вид тези обстоятелства, за какво му е на човек да се държи добре и да бъде образец на ред и добронамереност. Това е ясно като бял ден. Фортуната мислеше същото, когато той ѝ доверяваше своите страхове. Така трябваше да бъде, инак всичко, което се говори за провидението, е приказки. Скоро ще ви разкажа как постигнаха своето, с което се потвърди, че имаха там, горе, в самите небеса, някакво същество с тежест, което ги закриляше. Добре бяха заслужили това покровителство, тъй като той, възвишен в своята обич, а тя, стремяща се да бъде порядъчна и опитваща се да прилага това на практика, бяха две същества, които заслужаваха някакви пари. Другояче казано, бяха достойни да им се предоставят средствата, с които да продължат своята добродетелна кампания.

Единствените гости, които приемаха, бяха Фелисиана и Олмедо. Нито тя, нито той бяха приятни на Максимилиано; тя, защото беше посредствена, с непочтени чувства, неспособна да приеме честността като постоянно състояние; той, понеже беше много сприхав, много бърбров, голям любител на мръсни вицове и неприлични думи. Влизаше винаги с килната назад шапка, симулирайки просташки маниери, каквито не притежаваше, наподобявайки поведението и дори походката на пияниците, провлачвайки думите, но въздържайки се от пиене под предлог, че го боли стомахът, а в същност защото се напиваше и оскотяваше на втората чаша. Максимилиано каза поверително на Фортуната, че трябва да сменят жилището си, за да нямам такива съседи, толкова противоположни на поведението на почтени хора, каквото те самите си бяха наложили.

От всичко онова, което влюбеният смяташе да стори за изкуплението на своята любима, нищо не му се струваше тъй неотложно, както да я научи да пише и да чете добре. Всяка сутрин той я караше в продължение на един час да пише чертички. Фортуната искаше да учи; но нейните краснописни дарби не се развиваха нито с търпение, нито с повишено внимание. Пръстите ѝ бяха вече много твърди за такива сръчности. Навикът за труд, придобит в детството ѝ, беше налял със сила ръцете ѝ, които бяха хубави, макар и похабени като ръцете на работничка. Но тя нямаше дар за писане — цапаше пръстите си с мастило и се потеше много, като се задъхваше и свиваше устни в изящна фунийка в момента, когато изписваше ченгелче.

— Никакви гримаси, душо моя мила; това е много грозно — казваше професорът, като я галеше по главата. — Не вдървявай пръстите си... Това е най-простото и най-лесното нещо.

То се знае, за него е лесно; ала тя, която в живота си беше виждала и по-дебел край, в писането срещаше непреодолима трудност. Заявяваше тъжно, че никога няма да се научи и се оплакваше, че като малка не са я пратили на училище. Четенето също я изморяваше и отегчаваше много, защото след като известно време теглеше сричките, както се вадя вода от кладенец, се оказваше, че не разбира нищо от

онова, което пише в текста. Захвърляше с презрение книгата или вестника, като казваше, че вече не я бива за това.

Ако в литературната област не проявяваше никакво прилежание, то в усвояването на изкуството да се държи в обществото беше не само много прилежна, а и разкриваше забележителни способности. Уроците, които Максимилиано ѝ даваше по добри обноси и за да получи тя елементарните познания, изисквани от доброто възпитание, бяха много полезни. Понякога ѝ бяха достатъчни и най-незначителните указания, за да усвои една идея или съвкупност от идеи.

— Макар че не знаеш да четеш — ѝ казваше той, — струва ми се, че си интелигентна.

За кратко време я запозна с всички правила, които трябва да се спазват при едно вежливо посещение: как се поздравява при влизане и при сбогуване, как се кани в къщи и много други особености на изисканото общуване. Научи също и такива важни неща, като реда на месеците в годината, които не знаеше; кой месец имаше тридесет и кой тридесет и един дена. Макар да изглеждаше невероятно, това е една от характерните черти на испанското невежество по-скоро в градовете, отколкото по селата, и повече при жените, отколкото при мъжете. Мускулите ѝ бяха стоманени, а буйната ѝ кръв трудно се примиряваше с бездействието. Когато можеше, гледаше повече да удължи работата, отколкото да я съкрати. Беше ѝ крайно приятно да глади и да пере и се отдаваше на тези занимания с наслада и жар, като прилагаше, без да се умори, силата на китките си. Плътта ѝ беше твърда и стегната, а силата се съчетаваше в нея с пъргавина, изяществото — с грубост, за да образуват най-красивата фигура на дивачка, която човек може да си представи. Тялото ѝ не се нуждаеше от корсет, за да бъде стройно. Облечено, с него се гордееха модистките. Когато шеташе полугола из къщи — простираше дрехи на балкона, чистеше мебелите или вдигаше дюшеците, сякаш бяха възглавници, за да ги изнесе да се проветрят, — или когато биваше гола, тя приличаше на фигура от други времена. Така поне си мислеше Рубин, който беше виждал подобна хубост на картини за амазонки или нещо подобно. Друг път му приличаше на жена от *Библията*, на Бетсабе от банята, на Ребека или на Самарянката, особи, които беше видял в една илюстрирана книга и които, макар и да бяха прекрасни, все пак оставаха два пръста по-долу от здравата хубост и от грациозността на неговата приятелка.

В началото на тоя живот Максимилиано изостави много учението си; но когато поставяше в ред любовта си, съзнанието за моралната мисия, която трябваше да изпълни, го подтикна към учението, за да стане по-скоро човек с професия. И с него ставаше нещо много странно. Станал беше по-буден, по-прозорлив, по-любопитен към тайните на науката и вече се интересуваше от онова, което преди го отегчаваше. Често си казваше мислено, че *има интелигентност*, както би казал, че има температура. Без съмнение. Не беше вече същият. За половин час научаваше лекция, която по-рано му отнемаше два часа и накрая пак не я знаеше. Само възхищението му порасна, като се гледаше как на лекции отговаря с относителна лекота на въпросите на професора, и като забелязваше, че му хрумват много умни преценки; и професорът, и студентите бяха смаяни, как *Rubinius vulgaris* се беше съживил сякаш по чудо. В същото време голямо удоволствие му доставяха някои странични на фармацията четива, които по-рано малко го увличаха. Някои от неговите другари често носеха на лекциите най-прочутите литературни произведения, за да ги четат тайно. Рубин никога не бе обичал да внася тайно на лекции между страниците на „Органикохимичната фармация“ „Вертер“ на Гьоте или драмите на Шекспир. Но след като бе разтърсен от любовта, го обхвана такава страст към по-великите литературни произведения, че се захласваше, когато ги четеше. Погълна „Фауст“ и поемите на Хайне и странното беше, че френският език, който по-рано го затрудняваше, скоро лесно му се удаде. С една дума, нашият човек беше прекарал голяма криза. Любовният катаклизъм промени вътрешната му конфигурация. Струваше му се, че бе спал до момента, в който съдбата му го срещна с тая жена и с проблема за изкуплението.

„Когато бях глупав — казваше той, без да крие от самия себе си презрението, с което се връщаше към онова време, дето би могло да се нарече допотопно, — когато бях глупав, то беше поради липса на цел в живота. Защото това са глупавите — хора без никаква мисия.“

Фортуната нямаше прислужница. Казваше, че тя си е достатъчна за всички домакински работи в такъв малък дом. Много следобеди, докато тя беше в кухнята, Максимилиано учеше лекциите си, изтегнат на дивана в гостната. Ако призракът на касичката не му се появяваше от време на време и не му напомняше за свършването на парите, бедното момче би било толкова щастливо! Въпреки това щастието го

очароваше. Обхващаше го любовно опиянение, което го караше да гледа на всичко с оптимизъм. Нямаше трудности, нямаше опасности, нито препятствия. Парите все щяха да дойдат отнякъде. Фортуната беше добра и съвсем определени вече бяха намеренията ѝ да стане почтена. Всичко вървеше по мед и масло и оставаше единствено той да завърши специалността и... Като стигна дотук, една мисъл, която още от началото на тая любовна връзка той спотайваше, защото искаше да я изрази само в подходящ момент, му дойде на устата. Не можеше да задържи повече тая тайна, която напираше да излезе, и ако не я кажеше, щеше да се пръсне, да, щеше да се пръсне; защото тая мисъл бе цялата негова любов, целият негов дух, изразът на всичко ново и възвишено, което се криеше в него, а не може такова нещо да се затвори в тесните рамки на дискретността. Грешницата влезе в гостната, която служеше и за трапезария, за да сложи масата, крайно проста работа за пет минути. Максимилиано се спусна към своята любима като замаян от страхопочитание, което го обземаше понякога, и след като целуна невинно полуголата ѝ похабена ръка, я хвана и притисна до сърцето си с думите:

— Фортуната, ще се ожения за теб.

Тя прихна да се смее недоверчиво, ала Рубин повтори: „*Ще се ожения за теб*“ така тържествено, че Фортуната започна да вярва.

— Отдавна — добави той — съм го намислил... Помислих си го, когато се запознахме, преди един месец... Но ми се стори уместно да не ти казвам нищо, преди да пообщувам с теб... Или ще се ожения за теб, или ще умра. Това е дилемата.

— Глей ти... А какво значи *дилема*?

— Ами това — или ще се ожения, или ще умра. Ще бъдеш моя пред бога и хората. Не искаш ли да бъдеш почтена жена? С желанието да бъдеш почтена като си омъжена, почтеността е вече постигната. Поставих си за цел да направя от теб порядъчен човек, и ще бъдеш такава, ще бъдеш, ако ти искаш.

Той се наведе, за да вземе книгите, които бяха паднали на пода. Фортуната излезе да донесе още неща на масата и като се върна, му каза:

— Тия неща добре се премислят... Не заради мен, а заради теб.

— А, аз вече съм ги обмислил, и то много добре съм го обмислил!... А на теб беше ли ти хрумнало това?

— Не... не ми е минавало през ума. Твоето семейство ще бъде против.

— Скоро ще стана пълнолетен — увери я Рубин с жар. — Против или не, все ми е едно.

Фортуната седна до него, оставяйки на масата полунаредена и яденето на път да изгори. Максимилиано я напрегръща и нацелува, а тя стоеше като зашеметена... леко усмихната, хвърляше разсеяни погледи ту на една, ту на друга страна. Благородството на нейния приятел не й беше безразлично и тя отговори на ръкостисканията му с други, не тъй силни ръкостискания, а на любовните му нежности — с по-различни, приятелски. Стана и се върна в кухнята, а мисълта й закръжи около идеята за женитба, докато машинално сипваше супата в супника... „Да се омъжа аз!... За майтап!... И за този хилавия!... Да живея винаги, винаги с него, всеки ден, ден и нощ!... Но помисли, жено... Да бъдеш почтена, да бъдеш омъжена, госпожа Еди-коя си... почтен човек...“

Максимилиано обичаше да разказва подробности за семейство Рубин, затова тя знаеше за доня Лупе, за Хуан Пабло и за свещеника. От сведенията, които младежът даваше за своите роднини, Фортуната вече ги познаваше така, сякаш беше общувала с тях. Оная вечер, възбуден от ентусиазма, породил се от решението му за женитба, той се изпусна да каже нещо за леля си, което беше може би недискретно. Доня Лупе заемаше пари посредством някой си Торкемада на военни, чиновници и на всеки, който, казано напълно искрено, е загазил. Максимилиано не беше привърженик на този начин за получаване на рента; но какво общо имаше той с постъпките на госпожа леля си? Тя го обичаше много и вероятно щеше да го направи свой наследник. Тя имаше срещу леглото си старо, черно и много голямо писалище, където пазеше парите и разписките от заемите. Харчеше толкова, колкото е необходимо, и от месец на месец състоянието ѝ растеше, бог знае колко. Навярно беше много, ама много богата, защото той виждаше, че Торкемада ѝ носи топчета банкноти. Колкото до неговия брат Хуан Пабло, вече със сигурност се знаеше, че е с кралистите и ако те победят, ще заеме много високо положение. Брат му Николас трябваше да стане каноник — и кой знае, кой знае дали не и епископ... С една дума, от всички страни на младата двойка ѝ се предлагаха розови хоризонти. В подобни разговори прекараха първата вечер, докато Максимилиано си тръгна за в къщи, а Фортуната остана толкова замислена и загрижена, че заспа много късно и прекара неспокойна нощ.

На влюбения също не му се спеше, защото от въодушевление усещаше гъдел в диафрагмата, една топка засядаше в белите му дробове и му пречеше да диша, а в мозъка му сякаш горяха свещи. Колкото и да се мъчеше да ги загаси и да поспи, той не успяваше. Леля му се беше държала сериозно към него. Не ще и дума, че подозира нещо и като човек прозорлив, не вярва вече на лъжите му, че учи въвн от къщи, нито на това за болните приятели, при които той трябва да дежури. Два дни след като екзалтираният момък се хвърли да обещава ръката си, доня Лупе проведе с него сериозен разговор. По лицето ѝ се

четеше не само подозрение, а и дълбока мъка и когато извика племенника си, за да се затвори в будоара с него, той почувствува, че смелостта му се стопява. Тя свали наметалото си и грижливо сгънато, го сложи върху шкафа. След като забодее скъпоценната си карфица на него и погледна по такъв начин племенника си, че го накара да потрепери, каза:

— Трябва да говоря с теб подробно.

Винаги, когато леля му кажеше „подробно“, това означаваше, че ще му прави строго мъмрене.

— Днес имаш ли мигрена? — попита го след това доня Лупе.

Максимилиано беше много добре с главата, но за да се постави в изгодно положение, каза, че усеща признаци на мигрена. Така доня Лупе щеше да бъде по-милостива към него. Отпусна се в едно кресло и подпря челото си.

— Касае се за една лоша вест — натърти вдовицата на Хауреги. — Искам да кажа не точно лоша, не... макар че не е и добра.

Рубин, без да разбира какво иска да каже леля му, се досети, че това няма нищо общо с неговите потайни любовни връзки и въздъхна. На диафрагмата му поолекна, а съвсем се успокои, когато чу следното:

— Новината няма да те засегне много. Защо толкова да го усуквам? Твоята леля доня Мелитона Лъоренте се помина. Погледни писмото, в което ми го съобщава господин свещеникът на Молина де Арагон^[1]. Умряла като светица; получила всички причастия и оставила трийсет хиляди реала за литургии.

Максимилиано познаваше много малко леля си по майчина линия. Беше я виждал два-три пъти като малък и тя живееше в неговото въображение само със саралийките и с гроздовия сироп, които изпращаше всеки ден като подарък на дон Николас Рубин, докато той беше жив. Новината за смъртта на тази добра сеньора го развълнува малко.

— Всичко е от бога — измърмори той, за да каже нещо.

Доня Лупе се обърна с гръб, за да отвори чекмеджето на шкафа и в тази поза му каза:

— Ти и братята ти наследявате Мелитона, която по мои пресмятания трябва да има едно чисто капиталче от двайсет или трийсет хиляди дуру.

Максимилиано не чу добре, защото леля му беше с гръб, а това толкова много го интересуваше, че той стана, облакът се на шкафа и я накара да му повтори сумата.

— Тъй предполагам — прибави доня Лупе, — но нали знаеш, че по селата не се знае кой какво има и какво няма. Сигурно покойната е вложила известна сума в заеми, което е все едно да я хвърли на вятъра. Пари се събират трудно, ако изобщо се съберат. Тъй че не си въобразявайте много. Когато Хуан Пабло дойде в Мадрид, ще отиде в Молина де Арагон да се осведоми за завещанието и да прибере онова, което ви се полага.

— Ами да замине веднага — каза Максимилиано, като удари с ръка по скрина; — защо да си идва, на самата гара да си взема билет и, хоп, обратно на влака.

— Човече, не така. Брат ти е в Байона. Най-добре е да мине през Молина, преди да дойде в Мадрид. Ще му пиша още днес. Успокой се; ти си такъв — или си самата апатия, или пък си барут... Какъв си сега, а преди, за да помръднеш единия си крак, искаше разрешение от другия. Станал си много раздразнителен.

Тя го погледна тъй изпитателно, че бедното момче отново се обезкуражи. Той беше мъж с характер само когато леля му не забиваше в него стрелите на проникателните си сиво-кафяви очи. Толкова се смути, че побърза да промени разговора, като попита леля си на колко години е била доня Мелитона. Госпожа Хуареги известно време пресмяташе, изтеглила долната си устна, клатейки глава като махало и с очи, приковани в тавана, докато се чу една цифра, за която Максимилиано не си даде сметка. След това доня Лупе отново подхвана темата за преображението на своя племенник, като пускаше шегички, които на него му направиха лошо впечатление.

— Личи си, че с тия занимания у приятели си станал извор на знания... Не ми ги разправяй на мен тия. Ти прекарваш деня и половината нощ в някое съзаклятие... защото, колкото до жените, откровено казано, няма опасност. Нито ти харесва това, нито пък можеш, дори да ти харесваше.

Това „*нито пък можеш*“ дразнеше толкова много младежа и му се струваше толкова унижително, че за малко не опроверга леля си. Но не стигна дотам, защото доня Лупе трябваше да се заеме с по-сериозни неща, отколкото да проверява дали племенникът ѝ може, или не може.

Тоя ден го спаси Папитос, която привлече към себе си цялото внимание на господарката на къщата. Защото тая глезла си имаше добри и лоши дни. Понякога вършеше всичко толкова добре и с такова усърдие и тъй спретнато, че доня Лупе ѝ казваше, че е истинска перла. Но друг път не можеше да я понася. Този ден започна като добър и завърши като най-лош. Сутринта се беше отчела отлично; но бе развързала език и отпуснала ръце, като се плезеше и подскачаше, щом госпожата отместеше поглед от нея. Подобна треска предвещаваеше скорошни безредици. Наистина следобед строши капака на един супник и оттам нататък всичко бе истинско бедствие. Когато тя се разсърдеше, човек би помислил, че нарочно върши всичко наопаки. Нареждаха ѝ едно, а тя вършеше друго. Грешките, които направи за един час, нямаха брой. Добре казваше доня Лупе, че дяволи са се вселили в тялото ѝ и че е лоша, ама наистина лоша, шмекерка, много невъзпитана и цяла напаст в *истинския смисъл на думата*. Колкото повече ѝ дърпаха косите, толкова по-лоша ставаше. Наля толкова много вода в гърнето със зеленчука, че той плувна. Нахутът изгоря и когато започнаха да го ядат, горчеше, та не се траеше. Нямахме човек, който би вкусил супа с толкова сол, колкото ѝ сложи тая проклетница. Пък и беше нахална, защото вместо да признае, че е схваната, казваше, че госпожата била виновна и че тя, възлата ѝ с възла, нямало да остане и един ден повече тук, защото знаете ли... *дето и да е, ще се отнасят по-добре с нея*. Доня Лупе спореше с нея грубо, като жестоко я щипеше вместо доводи и добавяше, че е упълномощена от майка ѝ да я разкъса на парчета, ако трябва. На което Папитос отговаряше със святкащи очи:

— Ах, мила, не ме разкъсвайте чак толкова!

Обикновено това беше върховият момент в спора, който завършваше с това, че госпожата силно зашлевяваше слугинята си, а тя избухваше в плач... Нелепостите продължаваха и тя слагаше чиниите на масата, без да взема под внимание, че те не са от желязо. Доня Лупе я заплашваше, че ще я изпрати в *женския затвор* или ще извика стражари, ще я маринова, ще я сложи в саламура и полека-лека зверчето почваше да омеква, докато стане като памук.

[1] Селище в Испания. — Б.пр. ↑

Максимилиано, доволен, че леля му не се занимава с него в тая голяма бъркотия, застана на нейна страна срещу Папитос. Да, да, беше много лоша, много безочлива и трябваше изкъсо да се държи. Насъскваше гнева на доня Лупе, за да не се обърне тя срещу него за промяната в навиците му и за онова, което върши извън къщи.

Същата вечер доня Лупе отиде у Каня и остана там след вечеря. Максимилиано се върна в единадесет часа. Оставил беше Фортуната в леглото полузаспала и си тръгна, решен да се противопостави на язвителните шегички на леля си и да се обясни с нея. Защото след случая с наследството вече не се съмняваше, че провидението го облагодетелствува, като му проправя път. Той никога не е бил много религиозен, но тая нощ му се струваше, че ще бъде неуважение и неблагодарност, ако не посвети на бога поне една дума, ако не цяла молитва. Беше като безумен. По пътя гледаше звездите и ги намираше по-красиви от всякога, много любопитни и бърбиви. На Фортуната — без да споменава за наследството от уважение към покойната — каза нещо за имотите си в Молина де Арагон и че ипотеките са най-хубавото нещо на света. Понякога неговото въображение увеличаваше сумата от наследството, добавяйки й още нули, „защото тия хора от село не харчат нито едно кuarto^[1], а само трупат ли, трупат“...

Уличните фенери му приличаха на звезди; минувачите бяха великолепно хора, движени от най-добри желания и от най-благородни чувства. Прибра се в къщи, решен да се изповяда пред леля си.

„Ще посмея ли? — мислеше си той. — Ако можех да го сторя... И какво лошо има в това? И най-сетне, какво може да ми направи леля? Нима ще ме изяде? Ако не ми разреши да се ожена, за която искам, ще й покажа кой съм. Не се познава характерът на хората, докато не дойде удобен случай да го проявят.“

Въпреки тази военна готовност, когато Папитос му каза, че госпожата не се е върнала още, голяма тежест се смъкна от гърба му, защото наистина разкриването на тайната и врявата, която щеше да я последва, можеха да обезсърчат и най-смелия. Не го плашеше това, че

ще бъде победен, защото неговата любов и неговата мисия щяха да му дадат навярно кураж; но трябваше да се действа с такт и дипломация, да обмисля добре какво да казва, за да не обиди леля си, и ако беше възможно, да я привлече на своя страна в това огромно дело.

Тръгна към кухнята след Папитос, воден от стария навик да си побъбрят и да се позабавляват с приятни разговори, когато бяха сами. Преди година слугинчето и студентът прекарваха свободните часове на деня в кухнята, като си разказваха клюки или си задаваха гатанки. Тук момичето беше силно. Неговият висок смях се чуваше на улицата, когато повтаряше гатанката, без той да може да я отгатне. Максимилиано почесваше главата си, за да изостри ума си, ала отговорът не идваше. Папитос го наричаше дръвник, глупак и други още по-лоши неща, без той да се обижда. Той получаваше реванш в приказките, защото знаеше много, а тя го слушаше с възхищение, с широко отворени уста и с приковани в разказвача очи. Тая вечер Папитос беше в много лошо настроение заради боя, който беше отнесла, и беше враждебно настроена срещу господарчето, защото не я беше защитило както друг път в спора.

— Грозник, глупак — каза му тя със свита уста, когато го видя да сяда на боровата масичка в кухнята. — Доносчик, досадник... глупак.

Максимилиано търсеше начин да ѝ се извини, без да накърни господарското си достойнство. Чувствуваше се обхванат от желанието да я покровителствува. Наистина те бяха играли заедно миналата година, въпреки разликата в годините, бяха такива деца и двамата, че се забавляваха с невинни клюки. Но нещата се бяха променили вече. Той беше мъж и то какъв! А Папитос — едно игриво момиче без капка мозък. То беше с добър нрав, но когато му уври главата и поотрасне още, ще бъда неоценима прислужница. Девойчето, след като му каза всички тия обиди, започна да кърпи един чорап, в който беше напъхало лявата си ръка като в ръкавица. Върху масата, в кутия за пури, стояха шевните ѝ принадлежности. Вътре имаше макари, ширити, много замърсена кутийка за игли, едно парче от бяла свещ, копчета и други неща, необходими за шиваческото изкуство. Букварът, от който Папитос се учеше да чете, също беше там, с мръсни и подгънати листа. Кухненската газена лампа, с опушено шише и без абажур, осветяваше огромното лице на прислужницата, придавайки му

червеникавобронзов цвят, и бледото и сериозно лице на господаря с неговите тъмновиолетови кръгове около очите и пъпки около устата.

— Искаш ли да си вземеш урока? — каза ѝ Рубин, като хвана буквара.

— Не ми трябва... слабак такъв, гърчав си като кука... Не искам да си взема урока — отвърна момичето, като имитираше гласа и тона му.

— Не ставай дивачка... Трябва да се научиш да четеш, за да бъдеш съвършена жена — каза Рубин, мъчейки се да бъде разумен. — Днес ти беше поизлязла малко от пътя, но това вече мина. Ако си умна, винаги ще се отнасят с теб като член от семейството.

— Глей го па тоя!... Пикая аз на семейството — изпищя тя, като подражаваше и правеше вечните си дяволски гримаси.

— Никога няма да те изоставям — заяви младежът, обхванат от желание за покровителство. — Знаеш ли какво ще ти кажа? Да знаеш момиче, да знаеш, имай пред вид, че когато се ожения... когато се ожения, ще те взема за помощница на моята госпожа.

Като прихна да се смее, Папитос се отпусна назад толкова рязко, че облегалката на стола изскърца, сякаш щеше да се счупи.

— Да се оженел той! Чухте ли? Глупак над глупаците, да се оженел! — извика тя. — Нали госпожата казва, че вий не можете да се ожените... Да, казваше го на доня Силвия оназ вечер.

Негодуванието, което обхвана Максимилиано, като чу това, бе толкова силно, че ако се проявеше в дела, щеше да стане нещастие. Защото на такова оскърбление можеше да се отговори само като се сграбчи Папитос за шията и се удуши. Неудобното беше, че Папитос беше много по-силна от него.

— Ти си най-голямото говедо и най-голямата простачка... — измънка Рубин, — които съм виждал през живота си. Ако не се излекуваш от тия глупости, нищо няма да излезе от теб.

Папитос протегна лявата си ръка, в която държеше чорапа, и показвайки пръстите си през дупките, хвана носа на господарчето и му го издърпа.

— Я стой мирна!... Ама де! Ти никога не си яла хубав бой, ама от мен ще го изядеш... И защо тоя глупав смях?... Защото казах, че ще се ожения ли? Но така е, ще се ожения, защото искам.

На Максимилиано отдавна му се искаше да говори по тоя начин с някого и да изяви своето мнение свободно и без смущение. Доверието, толкова трудно с друг човек, се оказа лесно с малката готвачка и той се насърчи, след като каза първите думи.

— Ти си наивница — и каза той, като сложи ръка на рамото ѝ; — ти не познаваш света, нито пък знаеш какво е истинска страст.

Тук Папитос не разбра нито дума от туй, което господарят ѝ казваше... Това беше нов език, както бяха нови изражението му и сериозната физиономия, която той направи. Не, не правеше същата физиономия, когато разказваше приказки.

— Защото ти ще видиш — продължи Рубин, говорейки от цялата си душа — любовта е законът на законите; любовта управлява света. Ако аз открия жената, която ми харесва, това е половината, ако не и целият ми живот. Една жена, която да ме преобрази, като ме вдъхновява за благородни деяния и ми придава качества, които преди съм нямал, защо да не се ожена за нея? Хайде де, да кажат защо; да ми обяснят, макар и наполовина... Защото ти недей ми излиза с глупави доводи; недей да се присъединяваш към тези предубеждения, заради които...

Като стигна дотук, ораторът малко се забърка, не, разбира се, защото се страхуваше от диалектиката на своя противник. Папитос, след като се учуди много на тържествеността, с която господарят говореше, и на неразбираемите неща, които ѝ казваше, започна да се отегчава. Максимилиано продължи да излива сърцето си, че друг такъв случай за излияние нямаше вече да му се представи. Накрая момичето простря лявата си ръка върху масата и тъй като беше много изтощено от шетането през деня и от боя, направи от ръката си възглавница и склони глава върху нея. В този момент Максимилиано захласнат от собственото си красноречие, си позволи да каже:

„Единственото, което ми обясняват, е дали е било или не това или онова. Отговарям, че е лъжа, голяма лъжа. Ако има в нейния живот позорни дни и не бих казал толкова позорни, колкото бурни дни, несретни дни, то е било от нужда и нищета, а не от порок... Мъжете, господарите, тая Каинова раса, корумпирана и жалка, те са виновни... Казвам го и го повтарям. Отговорността, че толкова жени се погубват, пада върху мъжа. Ако се накажат съблазнителите и контетата... обществото...“

Папитос спеше като ангелче, опряла буза на опънатата си ръка, държейки в нея чорапа, през чиито дупки се подаваха пръстите ѝ. Спеше в невъзмутим покой, със сериозно лице, сякаш несъзнателно одобряваше ругатните, които той насочваше към прелъстителите, и приемаше урока, за когато му дойде времето. Разгорещен от собствените си думи, Максимилиано изпадна в нездрава възбуда. Не можеше да стои кротко, нито да мълчи. Стана и тръгна по коридорите, като сам тихо си говореше и ръкомахаше. Коридорът беше тъмен; но той познаваше тук тъй добре всички кътчета, че вървеше, без да се колебае и без да се блъска. Влезе в гостната, която също беше тъмна; проникна в будоара на леля си, където беше тъмно като в рог и там многословието му се удвои, а силата на декламациите му граничеше с безумие. Подсилваше изреченията с надути жестове, хрумваха му фрази с възхитителен и неоспорим ефект, фрази, способни да тръшнат по гръб всеки член от семейството, ако ги чуе. Колко жалко, че я нямаше тук леля му! Сякаш я виждаше, той ѝ тръсва тези дръзки слова:

„И да разберете веднъж завинаги, аз няма да отстъпя, нито пък мога да отстъпя, защото следвам порива на моята съвест, а пред съвестта не важат никакви глупости, нито тия купища, да, госпожо, купища от стари предубеждения, които вие ми излагате. Аз се женя, женя се, женя се, защото съм господар на постъпките си, защото съм пълнолетен, защото ми го диктува моята съвест, защото бог тъй ми повелява; и ако вие го одобрите, тя и аз ще разтворим влюбените си обятия и вие ще бъдете наша майка, наша съветничка, наша наставничка...“

Да, той наистина съжаляваше, че пред него в мушаменото кресло не беше самата вдовица на Хауреги от плът и кръв, защото на вярно в този миг би ѝ казал същото, което говореше пред нейния въображаем и предполагаем образ. След това пак излезе в коридора, където продължи скучната си реч, разхождайки се от единия край до другия, ръкомахайки в тъмнината. Самотата, нощната тишина и тъмнината улесняват плахите хора в смешната им роля на дръзки и решителни, които нямат друга публика освен себе си, и се насърчават с лекия си успех. Максимилиано говореше тихо; неговите енергични ръкомахания не отговаряха на ниския диапазон на думите му, чиято задъхана пламенност ги превръщаше сякаш в есе.

Когато доня Лупе почука на вратата, племенникът ѝ ѝ отвори и тя се смая, че той още е на крак.

— Я колко сме бодри! — каза госпожата с известна подигравка, от което младежът трепна, като освободи тутакси духа си от всякаква мисъл за независимост, както се освобождава фенерът от тъмнината, когато вътре в него се появи пламъкът на газта. Доня Лупе каза само:

— Всички в леглото.

Беше много късно, а Папитос трябваше да става рано. Племенникът и готвачката влязоха безшумно в съответните си *леговища*, като зайци, дочули стъпките на ловец.

[1] Дребна испанска монета. — Б.пр. ↑

Предложението на Максимилиано беше потопило Фортуната в голяма и мъчителна обърканост. Същата нощ и следващите тя спа зле поради възбудената си мисъл и противоречивите идеи, които ѝ хрумваха. Легна си, но веднага стана, уви се в одеялото, хвърли се на дивана в гостната, но мислите ѝ не оставаха в леглото, а вървяха с нея, където и да отидеше. Първата нощ, след дълъг спор победиха най-сетне положителните мисли. „Да се омъжа аз, да се омъжа за порядъчен човек, за *почтен човек*!...“ Повече не можеше и да желае... Да има име, да не общува с други хора, а само с кавалери и дами! Максимилиано беше щастливец и сигурно щеше да я направи щастлива и нея. Така си мислеше сутринта, след като се изми и запали огъня, а след това взе кошницата, за да отиде на пазар. Наметна си шала, сложи кърпата на главата си и излезе навън. Още щом стъпи на улицата, мислите ѝ се промениха: „Но да живея все с това момче... каквото е грозно! Да се хване за рамото ми и ще го вдигна като перце. Мъж, който е по-слаб от жена си, не е, не може да бъде съпруг. Горкичкият, той е една божа кравичка, но аз няма да мога да го обикна даже да живея с него хиляда години. Това ще бъде неблагодарност, но какво да се прави? Не мога да направя нищо...“

Беше толкова разсеяна, че месарят я попита три пъти какво иска, без да получи отговор. Най-сетне тя се съвзе.

— Днес ще взема само половин либра месо за косидо^[1] и едно котлетче от филе. Господин Пако, претеглете ми го добре.

— Вземете, хубавице, и заповядайте пак.

Купи и две унции сланина, после — една зелка от сергията за зеленчуци в месарницата, а от магазина на ъгъла — ориз, четири яйца и кутия червени чушки. Като се върна в къщи, постъкна огъня и се зае да чисти и да мете. Докато бършеше праха от мебелите, пак се върна на въпроса: „Не всеки ден може да се намери мъж, който се решава да се нагърби с такова нещо.“

Оправи леглото и след това започна да се реше. Като видя в огледалото хубавото си бледо лице, хрумна ѝ да прави сравнения: „Защото, пресвета *Богородице*, ако Максимилиано се състезава по

грозота, никой няма да го победи... а и как вонят аптеките! Трябвало е нещо друго да учи... бог да ми е на помощ... Ако имах дете, щях да се посъветвам с него... но... къде ти!“

След тази недомлъвка, която по категоричността си изглеждаше родена от дълбоко убеждение, тя продължи да се съзерцава и да се възхищава на хубостта си. Тя се гордееше с черните си очи, толкова хубави, че според нейното собствено мнение *биха пронизали сърцето и на светия дух*. Цветът на лицето ѝ беше прелестен, с матовата си чистота, с прозрачността си и с оттенъка на току-що обработена слонова кост; устата малко голяма, но толкова свежа и хубава в смеха, колкото и в гнева... А пък какви зъби! „Имам зъби — казваше тя, показвайки ги, — бели като сирене.“ Носът беше съвършен. „Нос като моя трудно ще намериш...“ И най-сетне, като нагласи косата си, черна и обилна като лошите ѝ мисли, каза: „Ама и каква косица ми е дал господ!“ Когато привършваше, дойде и наум нещо, което вече не беше ново. Мислеше си го всеки ден и беше следното: „Колко по-хубава съм сега, отколкото... преди! Много по-хубава съм.“

А след това я обзе тъга. Белите като сирене зъби изчезнаха под стиснатите устни, а над веждите ѝ надвисна тъмен облак. Гръм ехтеше вътре в нея и сякаш казваше: „Ако ме видеше сега!...“ Под тежестта на тази мисъл дълго време остана неподвижна и няма с невиждащ отизиране поглед.

Най-сетне се събуди сякаш от летаргия и като се погледна отново, оживи се от отражението на хубавото си лице в огледалото. „Да казват каквото щат, ама най-хубави са ми веждите... Даже като се сърдя, са хубави... Я да видя каква ставам, като се разсърдя? Така, така... А, викат ме!“

Звънчето на вратата я принуди да остави огледалото. Отиде да отвори с гребен в ръка и с кърпа на раменете. Беше изкупителят ѝ, който влезе много доволен и ѝ каза да се досреше. Понеже ѝ оставаше малко, скоро всичко бе готово. Максимилиано я похвали за решението ѝ да не ползва фризьорки. Защо жените не се решат сами? Която не знае, да се научи. Същото казваше и Фортуната. Горкото момче не преставаше да изказва възхищението си от уредността и пестеливостта на годеницата си, която вършеше със собствените си ръце работата, която тъй лошо вършат тия пладнешки разбойнички, които се наричат

домашни прислужнички. Фортуната го уверяваше, че този неин навик не е никакво достойнство, тъй като работата ѝ харесвала.

— Ти си едно малко бижу — казваше с гордост любовникът ѝ. — А колкото до фризьорките, те всички са големи своднички и в която къща да влязат, там не може да има мир.

По-нататък ще си вземат някоя прислужница, защото също не беше уместно тя да се бърка с работа. Сигурно ще бъдат с добро положение и може някой ден да им дойдат гости. Прислугата е необходима, а сигурно ще дойде ден, когато няма да могат да минат и без бавачка. Като чу това, Фортуната едва не прихна да се смее, но се сдържа, като си позволи само да си помисли: „За какво му са бавачки на този нещастник!“

Младежът веднага подхвана темата за женитбата и каза такива неща, че Фортуната не можа да не подчини духа си на това душевно великодушие и благородство.

— Твоето държане ще реши съдбата ти — увери я той, — и тъй като то ще бъде добро, защото душата ти притежава всички предпоставки за доброто, ние сме към края на пътя. Аз слагам на главата ти венеца на порядъчната жена; ще го пазиш да не пада и ще го носиш достойно. Миналото си е минало, а разкаянието не оставя и следа от безчестие, ама никаква. Какво ще кажат хората, това нас да не ни интересува. Какво са хората? Помисли и ще видиш, че са нищо, ако няма съвест.

Очите на Фортуната се насълзиха, защото беше много чувствителна и винаги, когато ѝ говореха тържествено и с благородство, тя се разчувствуваше, макар че не разбираше някои думи. Тогава реши, че е въпрос на съвест да направи една забележка на приятеля си.

— Мисли добре какво вършиш — му каза тя — и да не изложиш заради мен твоего...

Искаше да каже достойнство, но не намери думата, тъй като през живота си беше употребявала малко думи от този род. Ала се изхитри и изрази недодялано мисълта си, като каза:

— Помисли си, щото ония, които ме познават, ще ти викат „сърругът на Фортуната“ вместо с истинското ти име. Благодаря ти много за всичко, което правиш за мене; но понеже те уважавам, не искам да те видя с...

Искаше да каже с клеймо на челото, но не познаваше думата, пък и да я познаваше, нямаше да може правилно да я изговори. „Не искам да те вземат на подбив зарад мен“, каза тя и запази много непринуден вид, очаквайки, че го е убедила. Но Максимилиано, чувствувайки се силен с идеята си и със съвестта си като в непревземаема крепост с двойни стени, избухна в смях. Подобни аргументи звучаха за него така, както би звучала за владетелите на Гибралтар заплахата от враг, въоръжен с тръстика. Той не обръщаше никакво внимание на глупостите на простолюдието!... Когато съвестта му кажеше: „Виж, сине, това е пътят към доброто, върви по него“, целият човешки род можеше да дойде да го спира, можеха да го заплашат и с оръжие, все едно. Защото той ще покаже такъв характер, за който хората не знаеха още нищо, стоманен характер. А всичко онова, което се говореше за неговата плахост, бяха празни приказки.

— Важното е да си добра, почтена и вярна, останалото е моя работа, остави на мен това, остави го на мен.

Малко след това Фортуната обядваше, а Максимилиано учеше, като от време на време си разменяха по някоя дума. През целия следобед в душата на младата жена преобладаваха оптимистични настроения, защото той се изпусна да ѝ каже нещо и за наследството си, за земи и ипотеки в Молина де Арагон, като твърдеше, че неговите „*лозя можели да му родят и повече*“. Вечерта си поръчаха кафе и момчето от „Ла Пас“ го донесе. Олмедо и Фелисиана дойдоха на приказки. Бяха сърдити и едва си говореха, сигурен признак за семеен раздор. И ако и най-задружните семейства се пропукват, когато домакинството, къщата, семейното огнище, семейството или каквото е там, не върви, както трябва, то тяхното не можеше да преживява аномалиите на един бюджет, чието постоянно състояние бе дефицитът. Фелисиана беше вече заложила най-хубавичките си дрехи, а Олмедо окончателно беше загубил кредиторите си. По липса на кредит се затриват републики, както и монархии. И добрият Олмедо вече не си правеше илюзии относно близката катастрофа. Приятелите му, които го познаваха добре, откриваха вече у него по-малко кураж да играе ролята на вятърничав и често през маската му прозираше добрият му нрав. Разказаха на Максимилиано, че били изненадали Олмедо да учи тайно в Ретиро. Когато приятелите му го видели, той скрил книгите в листака, защото му било неприятно да открият тая негова слабост. Той

отдаваше голямо значение на последиците от човешките постъпки и смяташе за позор внезапно да зареже рубашката и отличителните белези на покварения. Какво щяха да кажат хората, приятелите, сополанковците, по-млади от него, за които той беше модел? Изпадаше в положението на един от тия хлапаци, които, за да си придадат мъжествен вид, запалват много силна пура, започват да пушат и им се завива свят, но те се мъчат да овладеят гаденето, за да не им кажат, че са се опили. Олмедо не можеше да понася повече жестоката досада, повдигането и световъртежа, който усещаше; но си оставаше с пура в уста, правейки се, че дърпа от нея, без да всмуква нещо.

Фелисиана, от своя страна, беше започнала да действа безскрупулно. Казаното си е право — честността и любовта са много хубави неща, ала не дават хляб. Празноглавецът по занаят не си позволи оная вечер никаква лудория. Само като влязоха и седнаха четиримата да пият кафе, той каза, както обикновено, без стеснение.

— По дяволите, тук вече се е събрал цял-целеничък. *demi monde*^[2].

Фортуната и Фелисиана нищо не разбраха, но Рубин почервения и му стана много неудобно; защото да се употребяват такива думи за хора, готови да се свържат в свещен съюз, му се струваше липса на уважение, простащина и свинщина, да, господине, свинщина... Но си замълча, за да няма разпри и да не развали тона на благоразумие и сериозност. Спомни си, че нищо не беше говорил на своя приятел за замислената женитба, което беше очевидно, та Олмедо от незнание говореше по толкова *либерален начин*. Реши, впрочем, да му разкаже намерението си при първия удобен случай, та по-нататък Олмедо да премерва и претегля по-добре думите си.

[1] Испанско ядене — Б.пр. ↑

[2] Общество с леки нрави (фр.) — Б.пр. ↑

Нощта беше лоша и за Фортуната, защото тя я прекара почти цялата в мисли и размисли дали *другият* ще си спомни или не за нея. Беше много странно, че не го бе срещнала никога на улицата. И, разбира се, не е да не беше се оглеждала хубаво на всички страни. Болен ли е, няма ли го в Мадрид? По-нататък, когато узна, че Хуанито Санта Крус през февруари и март е бил болен от пневмония, тя си спомни, че същата нощ го беше сънувала. А истина бе, че го сънува на разсъмване, когато разгорещеният ѝ мозък заспа, отстъпвайки пред нещо като опиване от размишления. Като се събуди, беше вече ден и дълбоката почивка, макар и кратка, беше върнала обратно в главата ѝ образите и мислите. „Ще се държа за моя аптекар — рече си тя, след като каза *“Отче наш”* за душите, за които никога не забравяше. — Ще си живеем тъй пременени.“ Стана, запали огъня, отиде на пазар — от магазин на магазин, и си мислеше, че Максимилиано можеше да поизрасне, да наедрее в гърдите и да напълнее, да стане по-мъжествен, с една дума, и да се изцери от оная проклета хронична хрема, която го караше да се секне постоянно. За добротата на сърцето му нямаше какво да се каже, защото той беше светец и като се оженеше, наистина жена му щеше да прави с него каквото си поиска. С две-три медени думички той ставаше доволен и съгласен. Важното беше да не му противоречи във всичко онова за съвест и... мисии. Тук имаше едно прилагателно, което Фортуната не си спомняше. То беше *„възвишени“*, но все едно, тя нали знаеше, че е нещо много хубаво.

Тоя ден пазаруването продължи малко повече: тъй като Максимилиано ѝ беше известил, че ще обядва с нея, тя мислеше да му скотви ястие, което и на двамата много им харесваше и което беше кулинарният специалитет на Фортуната — дроб-сарма. Готвеше я тъй вкусно, че пръстите си да оближеш. Жалко, че не беше време за ангиinari^[1], защото би ги поднесла с ориза. Но взе малко агнешко, което много обичаше. Купи телешки котлети за два реала, дреболии и няколко консервирани сардини за второ ястие.

Като се върна в къщи, зареди трите гърнета с оная педантична грижливост, която изисква испанската кухня, и се зае да приготвя

ориза в тенджерата. Тоя ден нямаше кухненски съд, който да не влезе в работа. След като изпържи лука, счука чесъна и накълца дреболиите, когато нищо важно не беше забравено, грешницата си изми ръцете и отиде да се срещне, като вложи в това повече внимание от друг път. Мина известно време; от кухнята се носеха разнообразни смесени миризми. Боже, колко труд има в нея! Когато Рубин дойде в дванадесет часа, неговата приятелка излезе да му отвори със засмяно лице. Масата вече беше сложена, защото тая жена сякаш разтягаше времето и щом поискаше, вършеше всичко с лекота и бързина. Влюбеният каза, че е много гладен и тя го помоли за капка търпение. Беше забравила нещо много важно, виното, и щеше да слезе да го потърси. Но Максимилиано предложи той да изпълни това домашно задължение и хукна като стрела.

Половин час след това седяха на масата в мир и любов; но в същия миг Фортуната бе нападната внезапно от такива странни мисли, че не знаеше какво ѝ става. Самата тя сравни душата си през ония дни с ветропоказател. Еднакво бързо се обръщаше ту на една, ту на друга страна. Неочаквано, сякаш задухваше силен вятър, ветропоказателят правеше голямо завъртане и върхът му застава там, където преди е била опашката. Тя беше усетила много такива промени, но никоя не е била като тая в момента, когато бръкна с лъжица в ориза, за да сервира на бъдещия си съпруг. Тя не би могла да каже как стана това, нито пък как дойде онова чувство в душата ѝ, завладявайки я цялата. Не можа да стори нищо друго, освен да го погледне и почувствува такава ужасна антипатия към бедното момче, че трябваше да се напегне, за да я прикрие. Без нищо да забележи, Максимилиано хвалеше отличната подправка на ориза, но тя замълча, преглъщайки с първите хапки горчивия безпорядък, който напираше да се излее от сърцето ѝ. *Дълбоко в себе си* си каза: „По-скоро ще ме направят на парченца, отколкото да се омъжа за подобен човек... Но не виждате ли, не виждате ли, че дори не прилича на човек?... Даже мирише на лошо... Не искам да казвам какво ми става, като си помисля, че цял живот ще гледам пред себе си този трътлест нос.“

— Изглеждаш тъжна, кукличке — каза ѝ Рубин, който често я наричаше така нежно.

Тя му отговори, че оризът не бил станал така, както би искала. Когато ядяха котлетите, Максимилиано ѝ каза с известен даскалски

педантизъм:

— Едно от нещата, на които трябва да те науча, е да се храниш с нож и вилица, а не само с вилица. Но има време за това и за много други неща.

И тези постоянни забележки ѝ тежаха. Искаше ѝ се да говори добре и да бъде изискана и почитена личност, но колко полезни щяха да бъдат уроците, ако учителят беше друг, не с този течащ нос, не с това бледо и мъртво лице, не с това тяло, което сякаш не беше плът, а плитка овнешки черва.

Тази антипатия на Фортуната не ѝ пречеше да го уважава, а уважението се смесваше с едно дълбоко съжаление към несретника, кавалера на честта и на добродетелта, който стоеше морално толкова по-високо от нея. Уважението към него, признателността и онова необяснимо състрадание, защото по-висшите не се съжालяват, бяха причина тя да обуздава отвращението си. Не можеше твърде умело да се претворява и друг, по-малко заслепен от Рубин, би познал, че зад тъй хубавото междувеждие се спотайва нещо. Но той виждаше нещата през призмата на собствените си идеи и за него всичко беше тъй, както трябваше да бъде, а не както беше. Фортуната се зарадва, че обедът свърши, защото да поддържа сериозен разговор и да слуша забележки и поправки не я развличаше много. Обичаше повече шетането — да прибира съдовете и да вдига масата, нещо което предприе веднага след кафето. За да остане по-дълго време в кухнята, отколкото в гостната, попречи съдовете и започна да кълца салата, преди още да има нужда от нея. От време на време наобикаляше гостната, където Максимилиано се беше заел да учи. Не му беше лесно този ден да съсредоточи вниманието си в уроците. Беше много разсеян и всеки път когато приятелката му влизаше, цялата фармацевтична наука се изпаряваше от главата му. Въпреки това искаше Фортуната да бъде при него и дори малко се разсърди, че тя дълго се застоява в кухнята.

— Мила, не работи толкова, че ще се измориш. Донеси си ръкоделието и седни тук.

— Ако седна тук, няма да учиш, а ти трябва да учиш, за да не губиш годината — отвърна тя. — Щото, ако я загубиш, трябва отново да учиш...

Този аргумент имаше силно въздействие над духа на Рубин.

— Няма значение, че си тук. Стига да не ми говориш, аз ще уча. Като те гледам, сякаш разбирам по-добре нещата и ми се отприщва разсъдъкът. Седни тук — ти с ръкоделието си, а аз с моите книги. Когато се почувствувам много затъпял, хоп, ще погледна към теб и веднага ще се събудя.

Фортуната тихо се позасмя и излизайки за миг, донесе ръкоделието си.

— Знаеш ли? — каза Рубин, щом тя седна. — Брат ми Хуан Пабло отиде в Молина да урежда нещата около наследството на леля Мелитона. Леля Лупе му писа и той, преди да дойде в Мадрид, замина за там. Пише ни, че няма да има големи трудности.

— Наистина ли? Браво!... Слава богу.

— Така е, както ти казвам. Още не мога да кажа какво се пада на всекиго от нас. Но те уверявам, че се радвам заради теб, само заради теб. После ще се оплакваш от провидението. Защото, колкото по-осигурен материално е животът, толкова по-сигурно се запазва честта. Половината от позора, който съществува в живота, е само от бедност, мила, от бедност. Повярвай, че бог е дошъл да ни види и ако сега не се държим добре, заслужаваме наказание.

Фортуната би си казала: „Виж ти какъв моралист ми се падна!“, но нямаше представа за тази дума и си каза: „До гуша ми е дошло от *мисионера*“, като употреби думата *мисионер* с двойно значение, а именно: като проповедник и като агент на онова, което Рубин наричаше *своя мисия*.

[1] Растение, чиито главички са ядливи. — Б.пр. ↑

Максимилиано сподели намеренията си за женитба с Олмедо, като го помоли да пази тайната, не биваше да се разчуе преждевременно, за да се избягнат глупавите клюки. Великият празноглавец помисли, че приятелят му е луд и в дъното на душата си го съжаляваше, макар че се възхищаваше от смелостта на Рубин да направи най-голямото и скандално безразсъдство, което човек можеше да си представи. Да се ожени за една... Това беше върхът, идеалният случай на добър завършек и подобна постъпка беше ужасна смесица от безчестие и възвишено себеотрицание, някаква смелост и в същото време унижение, което в неговите очи издигна добрия Рубин от дъното на вулгарността. Защото Рубин може да беше глупак, но не беше прост глупак: беше един от тия глупаци, които докосват възвишеното с върха на пръстите си. Наистина не успяват да го хванат, но поне го докосват. Олмедо, докато преценяваше безкрайната сериозност на намерението на приятеля си, не можа да не признае, че на него, Олмедо, поквареника по занаят, никога не му беше минавала през главата глупост от такава величина.

— Нямай грижа, братко, колкото до мен, никой няма да узнае, по дяволите! Аз приятел ли съм ти или не? Тогава стига, по дяволите! Давам ти честната си дума — бъди спокоен.

Думата на *Ulmus sylvestris*, когато се отнасяше до нещо, попадащо в юрисдикцията на шмекерството, беше свещена. Ала в тоя случай клюкарският сърбеж надделя над закона за шмекерската чест и великата тайна беше разкрита на Нарсисо Пуерта (*Pseudo-Narcissusodoripherus*) с най-голяма уговорка и предварителна клетва да не я предава на никого.

— Казвам ти го поверително, защото зная, че ще си остане между нас.

— Нямай грижа, братко, само това оставаше... Нали ме познаваш.

Действително Нарсисо не го каза на никого, с едно мъничко изключение. Защото наистина какво значение имаше, ако довери

малката тайна само на един човек, на един-единствен, който със сигурност нямаше да я разгласи.

— Казвам ти го само на теб, защото зная, че си много дискретен — промърмори Нарсисо на ухото на приятеля си Енсинас (*Quercus gigantea*)... Внимавай какво ти доверявам, ама много внимавай. Само ти го знаеш. Да си нямаме неприятности.

— Човече, не ставай глупав... Сякаш от вчера ме познаваш. Нали знаеш, че мълча като гроб.

И гробът се разтвори у сестри *Каня* с най-голяма уговорка, разбира се, и след като накара всички да се закълнат по най-тържествен начин, че ще пазят дълбока тайна.

— Но какво ви става, Енсинас! Бъдете по-милостив към нас. Не сме момиченца, за да идем да разправяме и да ви изложим...

Но една от тия госпожи мислеше, че е смъртен грях да не каже нищо на доня Лупе, защото в края на краищата тя трябваше да го знае и по-добре беше да я подготви за такъв ужасен удар. Горката жена! Тъжно беше да я гледаш тъй спокойна, тъй неподозираща позора, който я заплашваше. С една дума, новината стигна до тънкия слух на доня Лупе три дена след като беше излязла от срамежливата уста на *Rubinius vulgaris*.

Казват, че доня Лупе останала за миг като човек, който има видения. След това дала да се разбере, че нещо била подозирала от неестественото поведение на племенника си. Да се ожени за някаква си, която е имала работа с много мъже! Може пък да не е истина. А пък ако е така, скоро щеше да се разбере; защото този слух щеше да изгаря доня Лупе, така че още същата вечер или на следващия ден сутринта Максимилиано и тя щяха да се разправят... Че госпожа вдовицата на Хауреги беше ядосана, личеше от несигурната походка, с която премина разстоянието от жилището на сестри *Каня* до своето. Говореше си сама и чадърът ѝ падна два пъти, а когато се наведе да го вземе, падна забрадката ѝ и най-накрая, вместо да влезе в своя вход, влезе в съседния. Само ако си беше в къщи лицемерът му с лицемер, леля му щеше да го направи на пух и прах! Но сигурно го нямаше, защото беше единадесет часът през нощта, а господинчото никога не се връщаше преди дванадесет или един... Кой можеше да предположи, ама кой можеше да предположи! Тоя страхливец, това злощастно момче, тоя никаквец, толкова калпав и некадърен, че нямаше сила да

загаси и една свещ! На осемнадесет години, да, доня Лупе можеше да го потвърди, той не знаеше какво е жена и вярваше, че децата, които се раждат, идват от Париж; тоя неудачник да се влюби така, и то в кого, в една покварена жена, ама покварена... в *истинския смисъл на думата!*...

— Дойде ли си господарят? — попита тя прислужницата, и тъй като отговорът бе отрицателен, сви устни в знак на нетърпение.

Не зная докъде биха достигнали тревогата и гневът ѝ, ако не се бяха излели малко върху невинната глава на Папитос и казвам глава, защото именно тя пострада най-много от боя. Трябва да се знае, че Папитос беше малко дебелоглава и тъй като главната ѝ хубост беше черната и буйна коса, към нея се насочваше и цялото ѝ внимание. Решеше се не за годините си изкусно, като си правеше къдрици и висулки, а за да накъдри бретона си, тъй като нямаше маша, използваше парче дебела тел, нажежавайки я до червено. Искаше ѝ се тези неща да ги прави сутрин, но тъй като господарката ѝ ставаше преди нея, това не беше възможно. Вечер, когато оставаше сама, беше най-удобното време да се посвети с пълна свобода на елегантното фризьорство. Парче от огледало, един беззъб гребен, малко трагакант^[1] и дебелата тел ѝ стигаха. За зла нейна участ тая вечер си беше нагласила косата с такова съвършенство, че... „Момиче, на бал ли отиваш!“, си беше казала тя с пресеклив смях, като оглеждаше на части лицето си в огледалото, защото не можеше да го види наведнъж цялото.

— Свиня, плашило, изрод — кресна доня Лупе, разваляйки с яростен замах всички ония завъртулки, които момичето беше направило по главата си... В това си прекарваш времето... Не те ли е срам да ходиш със съдрани дрехи и вместо да седнеш да ги закърпиш, си гласиш гривата? Нахалница, безсрамница! А буквара? Даже не си го погледнала... Ще ти дам аз едни коси. Ще те заведа в бръснарницата да ти обръснат главата и да те направят като яйце.

Ако бяха казали, че ще ѝ отрежат главата, момичето нямаше да почувствува по-голям ужас.

— Ето, сега пък хленч и сълзи, след като ми отрови живота с твоите неприлични прически. Приличаш на маймуна от „Ретиро“... Хубава си... да... Ама какво, и помада ли си сложила?

Доня Лупе помириса ръката си, с която безжалостно бе развалила престъпния бретон. Приблужи я към носа си с такъв величествен жест, че беше жалко да не го възпроизведе някой майстор-скулптор.

— Прасе, нацапа ми ръката... Уф, каква воня! Откъде измъкна тази свинщина?

— Даде ми я *господарчето Макси* — отговори смирено Папитос...

Това изведнъж върна мисълта на доня Лупе към истинската причина за гнева ѝ. Хрумна ѝ да направи проверка в стаята на племенника си, за което Папитос ѝ бе много благодарна, защото по този начин се слагаше незабавен край на развилнялата се буря.

— Отивай в кухнята — каза ѝ госпожата и нямаше нужда да ѝ го повтори, защото тя се измъкна като мишленце, дочуло шум.

Доня Лупе запали лампата в стаята на Максимилиано и започна да оглежда. „Само да намеря някое писмо! — помисли си тя. Ама къде ти! Сега си спомням, че оная вещица не знаела да пише, както ми казаха. Животно в *истинския смисъл на думата*“.

Претърси тук-там, но не намери нищо, което да послужи за доказателство на ужасната новина. Отвори скрина му, като си послужи с ключовете от своя собствен скрин, но и там нямаше нищо. Касичката си беше на мястото, пълна и дори по-тежка отпреди. Снимки не видя никъде. Доня Лупе се беше увлякла в полицейското си разследване, но не бе открила още и следа от престъплението, когато влезе Максимилиано. Папитос му отвори вратата; като се отправи към стаята си, изненадан, че вижда светлина в нея, и заставайки лице срещу лице с леля си, която разравяше третото чекмедже на скрина, Максимилиано разбра, че неговата тайна е била разкрита и тръпки на смъртен хлад полазиха по цялото му тяло. Доня Лупе успя да се сдържи. Беше човек със здрав разум и голям приспособленец, искам да кажа, че не обичаше да прави нищо ненавреме, а полунощ не беше час, в който да натрие носа на своя племенник. Защото тя сигурно щеше да повиши глас, а скандалът не беше уместен. Пък и момчето можеше да получи някоя много силна мигрена, ако го разтревожат в такъв неподходящ час, а доня Лупе не искаше да го изтезава. Оглупял и ням стоеше студентът на прага на стаята си, когато леля му се обърна към него и като го изгледа многозначително, каза:

— Влез, вече си отивам. Спи спокойно, а утре ще си уредим сметките...

Тя се запъти към спалнята си, но не беше направила и десет крачки, когато гневно се извърна и заплашвайки го с ръка, изкрещя:

— Негодник такъв!... Но да мълча. Да си остане за утре... А сега да спим.

Максимилиано не можа да заспи, понеже си мислеше за сцената, която щеше да се разиграе между него и леля му. Неговото въображение преувеличаваше понякога конфликта, виждайки го тъй красиво чудовищен, както в сцена от Шекспир; друг път го виждаше съвсем нищожен. „И какво от това, госпожо лельо, какво от това — казваше той, вдигайки рамене в леглото, сякаш беше прав. — Запознах се с една жена, харесва ми и искам да се ожения за нея. Не виждам повод за толкова... Ама че сме нахални... Да не съм някаква машина?... Нямам ли свобода на волята?... Какво сте си въобразили вие за мен?“ Понякога се чувствуваше тъй уверен в правото си, че му се приискваше да стане, да изтича в спалнята на леля си, да я дръпне за крака, да я събуди и да ѝ изтърси дръзко: „Знайте, че каквото повикало, такова се обадило. Ако семейството ми си е наумило да се държи с мен като с момченце, аз ще му докажа, че съм мъж.“ Но се вледени, като си представи отговора на леля си, който сигурно щеше да бъде този: „Какъв мъж можеш да бъдеш ти, какъв мъж?...“

Когато на следния ден, който беше неделя, доброто момче стана, доня Лупе вече се беше върнала от черква. Папитос му донесе шоколада, а той, в интерес на истината, не можа да го изпие, защото в стомаха му се беше настанила тревожна напрегнатост, непогрешим признак на всички притеснения: изпити, други опасения или стряскания. Беше мъртвешки блед и на леля му навярно ѝ дожаля, когато го видя да влиза в будоара ѝ като престъпник в съдебна зала. Прозорецът беше отворен и доня Лупе го затвори, за да не настине горкичкият момък, защото едно нещо е здравето, а друго — правдата. Престъпникът беше с ръце в джобовите и с шотландска шапчица на главата, с новите си ботинки и с дрехите за в къщи, тъй посърнал и убит, че трябва да си от желязо, за да не го съжалиш. Доня Лупе беше с всекидневната си пола с много и големи кръпки, великолепно защити, със синя престилка на квадрати, с черен шарф, увиващ стройния ѝ бюст, с черна кърпа на главата, яркочервени ръкавици, с високи

плъстени обувки с връзки, плътни и меки, толкова меки, че стъпките ѝ бяха сякаш на котка. Будоарчето беше една много чиста стая. Един скрин и гардеробът с огледало с обикновена форма бяха главните мебели. Диванът и столовете имаха плетени дамаски в пансионски стил и всичко бе направено от господарката на къщата.

Но онова, което придаваше величествен вид на будоара, беше портретът на покойния съпруг на доня Лупе, закачен на почетно място — един изпортен портрет с маслени бои, на дон Педро Мануел де Хауреги, по прякор *Пуйкаджията*, в униформа на командир от националното опълчение, с шлем в едната ръка, а в другата с жезъла на властта. По-безвкусна картина човек не можеше да си представи. Авторът сигурно е бил специалист по проекти за обори за млечни крави и магарици. Независимо от това доня Лупе твърдеше, че портретът на Хауреги е шедьовър и обръщаше внимание на всички, които го съзерцаваха, върху две отличителни неща от тая картина, а именно: където и да застане зрителят, очите от портрета гледали този, който го гледа, и че верижката на часовника, полумесеца^[2], копчетата, пластината на шлема, предпазваща челюстта, с една дума, цялата металическа част била нарисувана по най-изключителен и майсторски начин.

Снимките, които правеха почетен караул на платното, бяха много, но окачени с толкова малко чувство за симетрия, че човек би ги взел за одушевени същества, които се движат произволно по стената.

— Много добре, сеньор дон Максимилиано, много добре — каза доня Лупе, като гледаше много сурово племенника си. — Седни, че ще има да си говорим...

[1] Вид храст. — Б. пр. ↑

[2] Офицерски отличителен знак във вид на метална пластина с форма на полумесец, окачваща се на врата. — Б.пр. ↑

III. ДОНЯ ЛУПЕ ДЕ ЛОС ПАВОС

1

Максимилиано не седна, но доня Лупе се отпусна в средата на канапетото, точно под портрета, сякаш искаше да придаде по-голяма сила на присъдата.

— Много добре, сеньор дон Максимилиано — повтори тя със саркастичен глас. Винаги, когато леля му го наставляваше, като го наричаше сеньор дон, той усещаше как над главата му надвисва градоносен облак.

— Аз да се мъча цял живот — продължи тя, — за да подредя скъпоценния си племенник, да пропъждам с нежни ласки и грижи болестите му, да му дам професия, да откъсвам залъка от устата си, да правя за него всичко, което дори майките не правят за децата си, и накрая... Добра отплата, добра... Не ми обяснявай нищо, защото съм напълно осведомена. Зная коя е тази... прочута дама, за която искаш да се ожениш. Брей, каква добра девица си намерил... И вярваш ли, че ще допуснем такова безсрамие в семейството? Кажи ми, че всичко е хлапащина, и няма да говорим повече за това.

Максимилиано не можеше да каже такова нещо, но не можеше да изрече и друго, защото ако в дъното на душата му се надигаха вълни на упорство, те не стигаха до устните му, като вълните, които се разбиват и разпадат преди брега. Беше така слисан, че не можеше да покаже напирателната в него сила, и то само заради онова коварно нервно чувство, което го гнетеше. Разсеяно плъзна поглед по стената, сякаш търсеше опора в нея. В трудни моменти и при големи душевни вълнения погледът често се съсредоточава в нещо незначително, което обикновено няма нищо общо с дадения случай. Максимилиано се вгледа за миг в снимката на момичетата на Саманиего — Аурора и Олимпия — в бели престилки, сплели ръце, едната много сериозна, другата романтична. Защо ги гледаше? Вълнението му го заставяше да спира поглед ту тук, ту там, да улавя подробностите във всеки предмет,

да се вглежда дори в главичките на гвоздеите, които придържаха портретите.

— Обясни ми, човече — добави доня Лупе, която беше жена с буен темперамент. — Детинщина ли е това?

— Не, госпожо — отговори обвиненият и това отрицание, прозвучало като потвърждение, го ободри и малко облекчи онази мъка която бе свила стомаха му на топка.

— Сигурен ли си, че не е детинщина? Чудесна представа имаш ти за света и за жените, наивнико. Аз не мога да се съглася някоя от тези проститутки да те хване и да те измами, за да ограби почтеното ти име. Човек трябва да се отнася към теб винаги като към бавноразвиващо се дете. Искам да ти напомня, че до преди пет години идвах да закопчавам панталоните ти и че се страхуваше да спиш сам в стаята си.

Това лошо мнение за личността му разгневи младежа. Чувствуваше, че смелостта го завладява, но му липсваха думи да я изрази. Къде, дявол да го вземе, бяха проклетите думи, които не идваха в подобно изпитание? Причина за това глупаво мълчание беше неговата отвратителна срамежливост. Погледът на доня Лупе сякаш го омагьосваше и въпреки че имаше да казва много неща, не успя да каже нищо. „Но какво щях да кажа? Как трябваше да започна?“ — мислеше той, впил поглед в портрета на Торкемада и съпругата му, хванати подръка.

— Всичко ще се оправи — забеляза доня Лупе с помирителен глас, — ако успея да премахна от главата ти тази мъгла. Защото ти имаш благородни чувства, здрав разум... Но седни. Изморявам се, като те гледам прав.

— Трябва добре да ме разберете — каза Максимилиано и седна на стола, като мислеше, че е намерил добър начин да започне разговора, — да разберете добре нещата... Аз... мислех да говоря с вас...

— И защо не го направи? Какво пък толкова щеше да се случи... Хайде де, едно толкова възпитано момче като теб да се оплете с тези развратници... Не се и надявай... Скоро ще оставиш проститутката. Ако се разболееш, няма да идваш леля ти да те лекува, защото аз съм ти нужна само за това, нали, да, само за това, неблагодарник такъв, измамник... Как ти се струва, аз, която се грижа за теб, която влагам

толкова труд да уредя бъдещето ти и съм за теб повече от майка, почтено ли е според теб да ми се отплащаш по такъв начин, безчестнико, и да се жениш за лекомислена жена?

Рубин позеленя и огорчението, бликнало от сърцето му, стигна до устните му.

— Не е така, лелю, не е така — повтаряше той, съвземайки се.
— Не е жена с леко държане. Излъгали са ви.

— Ако някой ме е измамил, това си ти с твоята боязливост и плахост... Но сега ще видим. Не мисли, че ще си играеш с мен, не мисли, че ще те оставя да правиш каквото искаш. За каква ме вземаш, глупако?... А? Ако ти нямах такова голямо доверие... Но глупава съм била: мислех си, че не си способен да погледнеш жена. Хубаво ме подреди, хубаво. Ти си лъжец в *истинския смисъл на думата*.

Като чу това, Максимилиано напълно се слиса и продължи да гледа портрета на Руфина Торкемада. Почти не я виждаше и само смътно, с кошмарна обърканост проумяваше позата на тази госпожица, снимана на морски фон, сякаш в лодка. Опомнил се, реши да се брани, но не можеше да намери оръжието, тоест думите. Въпреки всичко дори и за миг не му хрумна мисълта да се предаде. Нервната му система го предаваше, но волята му оставаше непоколебима.

— Лошо са ви осведомили — промълви той неловко — за лицето, което... Нито е водила такъв разпуснат живот, нито пък това е пътят... Аз мислех да ви кажа: Лелю, тъй като аз... обичам тази жена... и моята съвест...

— Млъкни, млъкни и не ме гневи, че като те слушам да казваш, че обичаш една проститутка, идва ми да те удуша по-скоро заради глупостта ти, отколкото заради главоболията, които създаваш, а като те слушам да говориш за съвест по този въпрос, идва ми да... Господ да ми прости... Знаеш ли какво ще ти кажа? — прибави тя, повишавайки глас. — От този момент ще започна да се отнасям с теб както по-рано, когато беше на дванадесет години. Днес няма да излизаш от къщи. Хайде, вече въвеждам нов порядък. И от утре започваш да пиеш рибено масло. Иди си в стаята и си свали ботушите. Днес няма да стъпиш на улицата.

Бог знае какво щеше да отговори виновникът. Първата му дума увисна във въздуха, защото някой дойде. Беше господин Торкемада, доверен човек на къщата, който влизаше направо в кабинета, в

кухнята, в трапезарията — навсякъде, където беше госпожата. Трудно беше да се разгадае лицето на този човек. Само доня Лупе, благодарение на дългогодишния си опит умееше да открива в това обикновено и слабо лице смесица от черти на военен и на свещеник. Торкемада като млад е бил алебардисг^[1]; запазил посивелите си вече мустаци и брадичка, имаше вид на свещеник, което без съмнение се дължеше на престорената и сладникава смиреност и на особения начин да движи клепачите си, с което смекчаваше вродената си грубоватост. Главата му се накланяше винаги надясно. Беше висок, но не мъжествен, главата му беше гола, с пърхот, със снопче косми, грозно сресани, за да скрият плешивината. Понеже беше неделя, яката на ризата му бе почти чиста, но пелерината, номер втори, беше с мазна подплата и разнищени ръбове. Панталоните, скъсени от многото кръпки, така се набираха нагоре, сякаш без гетри бе възседнал кон. Ботушите му бяха лъснати и толкова скърцаха, че се чуваха от една левга разстояние.

— И как е семейството? — попита той, сядайки, след като подаде вечно влажната си ръка на доня Лупе и на племенника й.

— Отлично — каза госпожата, разглеждайки с безпокойство лицето на Торкемада. — А вие как сте?

— Нищо ново, благодаря на бога.

Доня Лупе очакваше този ден новини за една работа, която много я интересуваше. Тъй като тя винаги предварително си мислеше най-лошото, за да не я изненадат неподготвена нещастията, като видя, че нейният агент влиза, помисли, че й носи неприятни известия. Страх я беше да попита. По лицето на бившия военен се четеше само голям интерес към семейството. Накрая Торкемада, който не обичаше да губи време, каза на приятелката си:

— Хайде, доня Лупе, днес имаме късмет. Защо не ме попитате каква *вест* ви нося?

Лицето на госпожата се озари, защото знаеше, че нейният приятел наричаше *вест* всяко неочаквано получаване на пари. Той започна да се смее и пхна ръка във вътрешния джоб на сако си.

— Ах, не думайте, дон Франсиско — възкликна доня Лупе с недоверие, скръствайки ръце. — Плати ли?...

— Ще видите... Аз... също не очаквах. Снощи отидох и му казах, че в понеделник ще направя запор. Днес сутринта, като се

обличах за литургия, гледам, че влиза. Помислих, че идва да моли за отсрочка, тъй като винаги ни лъжеше: ха днес, ха утре... Аз не му вярвам, дори и да се кълне в Библията... Много голям лъжец е, нали такива удари всеки ден ни се нанасят. „Господин Торкемада — ми казва той сериозно, — идвам да ви платя...“ Понеже не очаквах сумата, останах, както се казва, поразен. Накрая ми даде *паричките*, т.е. осем хиляди реала, взе си разписката и се разделихме по живо по здраво.

— Както ви казвах — забеляза доня Лупе, която се задавяше от радост, — този Хоакините Пес е свестен човек. Той харчи парите си както всички мамини синчета, които си гледат живота, и един ден имат, друг ден нямат. Навярно е комарджия.

Торкемада раздели банкнотите и подаде по-голямата част на доня Лупе.

— Шест хиляди реала за вас, две — за мен. Този удар беше голям. Аз ги смятах, както се казва, за загубени, защото този Хоакините, както чух, е съвсем закъсал. Кой ли ще е този нещастник, от когото е взел парите назаем? Но нас това не ни интересува.

— Тъй като вече няма да му даваме...

— Погледнете, доня Лупе — каза Торкемада, като направи знак с пръсти, че всичко е наред.

[1] Почетен караул на краля (исп.). — Б.пр. ↑

Доня Лупе оцени по достойнство красноречивия му жест.

— Вижте, госпожо, тези разпуснати господинчовци са великолепни редовни клиенти, защото не обръщат внимание на лихвата и срока, но накрая плащат, и то хубаво. Трябва много да се внимава с тях. В началото си плащат дълговете, но като му отпуснат веднъж края, им става все едно. Дори и в „Гасета“ да ги опишете, те си остават такива. Та вижте маркизчето де Каса-Бохио! Притиснах го миналия месец, продадох и последната му гравюра, върху която беше изобразено родословното дърво. Впрочем по-късно, след три дни, го видях, сякаш нищо не е било, в един файтон да минава точно покрай мен и колелата ме опръскаха с уличната кал... Това нещо, калта де, не ме интересува. Казвам ви го само за да видите какви са. Смятате ли, че би се намерил след това някой, който да му даде пари назаем? Вземах му четири процента месечно, но дори и пет да бяха, както се казва, пак е нищо. Истина е, че не са досадни, и в случай че поискат отсрочка, за да бъде човек доволен, му дават бакшишче, за почерпка де, както направи момчето на Пес с мен... но това за бакшиша не е важно, понякога неочаквано те ритват, и то майсторски, така е, вярвайте ми. Та може пак да почука на вратата ми, макар че трябва да го пратя по дяволите.

Като каза това, Торкемада извади мазната си кесия. Смяташе се вътрешен човек в семейството и можеше да изпуши една цигара. Предложи и на Максимилиано, но доня Лупе веднага отговори заради него презрително:

— Той не пуши.

Предварителната подготовка за пушенето се удължи, защото Торкемада не можеше да си свие цигарата. След това запали кибритената клечка, като я драсна в панталона си.

— Смятам за сигурно — продължи той, — въпреки че още доста трябва да се обработва, момчето от магазина за конфекция Хосе Мария Валиехо. През първите дни на месеца ме преследва като ловно куче... Дал съм му вече хиляда дуру, а му прихващам само по двадесет и шест на месец. „Какво се бавиш, драги, викам му, аз имам голяма поръчка и

не мога да чакам!“ Хващам половин дузина пелерини и си ги отнасям най-нахално. И не го правя... заради самите пелерини, а заради спазването на срока. Друго спасение няма, госпожо. Така трябва да се отнасям с тях, защото не ни уважават. Въобразяват си, че някои печелят пари, за да се развличат те. Спомняте ли си онези студенти, които толкова ни досаждаха? Това бяха първите пари, които вие вложихте. Онзи Сиенфуегос, онзи Ариас Ортис? Остави се, какви досадници. Ако ставаше дума за мен, нямаше да им ги искам... И как хитруваха! След като идваха в къщи да молят за отсрочка, по-късно ги намирах в кафенето да си поръчват бифтеци... и да пият ром и черешова ракия. Същото се случи и с търговеца Рубио от улица „Майор“, който имаше кожарски магазин, спомняте ли си? Един ден най-последно ми донесе часовника си, бижутата на жена си, дузина кутии с кожи и маншони и същия този следобед, същото това следобедче, госпожо, го виждам на „Пуерта дел Сол“ да се качва в един фойтон, за да отиде на коридата... Да, такива са... искат пари, както се казва, само за да ги пилеят. Затова всеки божи ден наблюдавам Хосе Мария Валиехо, който е добър човек, на мравката прави път. Ходя в магазина и гледам дали има купувачи, има ли движение, хвърлям едно око и към касата, осведомявам се дали момчето, което урежда покупката, ще донесе *парички*, наставлявам собственика, съветвам го, препоръчвам му да попритисне този, който плаща. Така е, няма друг изход... В края на краищата, който е мек, всички го лъжат. И пак не са благодарни, не, госпожо, не са благодарни за парите, които им давам. Представете си какви физиономии правят само като ме видят. Не могат да разберат, че работят с мои пари. И най-сетне, кои са те? Бедни нехранимайковци. Смятат, че като ми дават по двадесет и шест дуро на месец, кой знае какво са направили. Много им се струва, а аз им казвам, че трябва да са ми благодарни, защото времената са лоши, много лоши.

През целия този период, обхванал значителна част от деветнадесетия век, когато продължи дългото лихварско съществуване на дон Франсиско Торкемада, нито веднъж не го чува да казва, че времената са добри. Винаги бяха лоши, много лоши. А през 68-а Торкемада имаше вече две къщи в Мадрид, след като беше започнал търговията си с дванадесет хиляди реала, наследени от жена му през 51-ва. За десетина години той беше умножил стократно оскъдните някога капитали на доня Лупе, тъй като тя беше единствената личност,

която му сътрудничесе в тъмните дела. Вземаше и незначителна комисионна и към нейните работи се отнасяше с такова внимание, както към своите, заради приятелството си с покойния Хауреги.

— И след всичко речено-сторено си тръгвам — каза той, като стана и намести пелерината, свлякла се от лявото му рамо.

— Толкова бързо?

— Госпожо, не съм ходил на литургия. Нали ви казах преди малко, че точно се обличах, за да отида, когато дойде Хоакините да ми донесе добрата *вест*.

— Да, наистина е добра — възкликна доня Лупе и притисна към гърдите си ръката, в която стискаше банкнотите, така смачкани, че хартията не се виждаше от пръстите ѝ.

— Остани си с бога — каза Торкемада на Максимилиано, който му отговори само с нещо като ръмжене.

Лихварят излезе в преддверието, придружен от доня Лупе. Максимилиано ги чу да си шушукат до вратата. След това ботушите на бившия алебардист заскърцаха надолу по стълбите и доня Лупе влезе в салона. Радостта от получаването на тези пари, които тя смяташе за загубени, беше толкова голяма, че тъмните ѝ очи блестяха като разпалени въглени, а на устата ѝ беше изписана усмивка. Още щом я видя, Максимилиано разбра, че гневът ѝ се е стопил. Само *паричките*, както казваше Торкемада, можеха да я разнежат. Като се приближи до виновника, който не беше мръднал от канапето, тя сложи ръка на рамото му, стискайки здраво в другата си ръка банкнотите, и каза:

— Не, не се вълнувай, не го вземай толкова навътре. Казвам ти тези неща за твое добро...

— Аз наистина — отвърна бодро Максимилиано, което изненада по-скоро него, отколкото доня Лупе — не се вълнувам... Аз съм спокоен, защото моята съвест...

Тук отново се обърка. Доня Лупе не му даде време да се съвземе, защото отиде в спалнята си и затвори стъклената врата. От салона Максимилиано чу познатия шум. Тя прибираше парите.

След това отвори вратата и без да излиза от спалнята, продължи да разговаря с племенника си:

— Вече чу какво ти казах. Днес няма да излизаш навън... И от утре започваш да пиеш рибено масло, защото всичко това, което ти се

случва, е от слабоумие... След това ще продължиш с фосфати, още веднъж с фосфати. Не трябва да ги прекъсваш.

Максимилиано подигравателно се усмихна, тъй като леля му не беше пред него. Гледаше към портрета на чичо си, господин Хауреги, който, разбира се, също го гледаше. Успя само да забележи, че достойният съпруг на леля му беше ужасен. Не можеше да проумее как доня Лупе не умираше от страх, когато оставаше през нощта сама в компанията на това плашило.

— Значи, разбрахме се — каза тя от вратата, загръщайки се с черното мериносово манто, тъй като се готвеше да излиза. — Можеш да си свалиш ботушите. Вече си затворник. — Младежът влезе в стаята си, без да каже нито дума, и доня Лупе си помисли колко е покорен. Суровият ѝ характер, на който момчето се подчиняваше с дълбоко благоговение, щеше да се окаже бързо и отлично лекарство за хаоса в тази глава. Добре го беше казала: „Щом му викна няколко пъти, той става истински заек. Ще им отворя работа на тези вълчици, дето искат да ми го оплетат.“

— Папитос! — извика госпожата и веднага се чу как момичето изтопурка в коридора като кон.

В едната си ръка държеше картоф, а в другата — ножче.

— Слушай — ѝ каза господарката с кротък глас, — внимавай какво върши господин Макси, докато аз съм навън. Гледай дали например пише писмо и въобще какво прави.

Хитрушата каза, че разбира, и подскачайки, се върна в кухнята.

„Да видим — каза госпожата на себе си — да не съм забравила нещо? Аха! Портмонето. Какво трябва да купя?... Фиде, захар... и нищо повече. Ах, рибеното масло, виж, това няма да му се размине. Този път ще го гълта със супени лъжици. И няма да има сребърна паричка за всяка лъжичка. Вече е мъж, искам да кажа, че вече не е дете.“

Нека читателят сам си представи каква беше изненадата на доня Лупе де лос Павос, когато видя племенника си да влиза в хола не по домашни пантофи и с домашни дрехи, а готов за излизане — с пелерината си с червена подплата, синьото сако и шапката с цвят на кафе. Беше толкова смаяна и разгневена от непослушанието на момчето, че едва успя недоволно да измърмори: „Но... но...“

— Лельо — каза Максимилиано с висок и треперещ глас. — Не... не мога да ви се подчиня... Голям съм вече... Навърших двадесет и пет години... Аз ви уважавам, уважавайте ме и вие.

И без да дочака отговор, се обърна и бързо излезе от къщи, страхувайки се навярно, че леля му ще го хване отзад за яката.

В себе си той тълкуваше по неоспорим начин поведението си: „Аз не мога да се боря с думи, не умея да говоря, обърквам се и се вцепенявам още щом леля ми ме погледне, но ще се боря с действия. Нервите ми ме предават, но волята ми е по-силна от тях, а аз решително притежавам воля. Нека всички ме нападат, нека целият човешки род да дойде да ми иска обяснение, аз няма да споря, няма да кажа нито една дума, но каквото съм започнал, ще го довърша и който застане пред мен, независимо кой е той, ще го стъпча и ще продължа пътя си.“

Доня Лупе се спря в недоумение.

— Папитос, Папитос... Не те викам, иди си. Виждала ли си такъв нахалник? Да, това не е той. Променили са ми го, омагьосали са ми го. Мами ли ме? Трябва да го проследя и да предупредя стражарите да го заловят... А вечерта ще си оправяме сметките. Защото ти ще се върнеш, ти трябва да се върнеш, лицемерно седмаче... Папитос, или, иди, слез да купиш фиде и захар. Аз няма да излизам, не мога да изляза. Мисля, че ще ми се случи нещо. Слушай, ще минеш покрай аптеката и ще поискаш едно шишенце с рибено масло, от тези, които аз купувах. Те знаят какво. Кажи, че аз ще ида да го платя... Слушай, слушай, я не го вземай... че може да не иска да го пие!... Я донеси една пръчка. Не, не донасяй пръчка. Ще минеш покрай аптеката и ще искаш сто милиграма сангинария^[1]. Ще ми се случи нещо...

Кръвното ѝ налягане значително се бе покачило и имаше защо. Племенникът ѝ досега не бе показал и най-малко неподчинение. Дори никога не беше притежавал собствена воля. Винаги е бил нищожество, *което върши всичко, каквото му кажат*, никога не ѝ се налагало да посяга с ръка, защото само с едно свиване на веждите го е карала да слуша. Какво се е случило, та това агне да се превърне в такова лъвче? Разумът на доня Лупе не можеше да проникне в тази дълбока тайна. След гнева и вълнението я обхвана безсилие и такава физическа отпадналост, сякаш цяла сутрин убийствено се бе трудила. Бавно свали неделните труфила, които беше започнала да облича, и отново извика Папитос, за да ѝ нареди:

— Сготви само една чеснова супа. Господинчото няма да дойде да обядва, а ако дойде, ще му кажа истината в очите.

Взе малкото столче, на което сядаше, когато шиеше, и го сложи на балкона. Болеше я кръстът и докато сядаше, охкаше. Шиеше винаги с очила. Сложи ги и започна да преглежда някакви чаршафи в панера за дрехи. Доня Лупе не се боеше да работи в неделя, защото след толкова години свободомислеща съпругеска пропаганда Хауреги беше избил от главата ѝ религиозните предразсъдъци. После отиде на обичайното си място до стъклената врата и се зае с кърпенето. На

балкона имаше две-три саксии и тя гледаше в пространството, което се откриваше между сухите им клонки. Стаята беше откъм улицата и много добре се виждаха хората, които минаваха, стига, разбира се, те да пожелаеха да минат. Но улиците „Раймундо Лулио“ и „Дон Хуан де Нустрия“, които се пресичаха тук, бяха безлюдни като в село. Единственото развлечение на доня Лупе в самотните ѝ часове беше да гледа кой влиза в близката работилница за файтони или в печатницата отсреща и дали доня Гилермина Пачеко отива към приюта Албуркерке. Това място беше прекрасно. То ѝ даваше повод да размишлява — с парцали в полата си, с игла в ръката, с очила, с панера за дрехи до себе си и със свитото на кълбо коте в краката си. Този ден, както никога досега, доня Лупе имаше богат материал за размисъл.

„През целия си живот съм била разпъната на кръст, затова... Той нищо не знае, как да знае, като е глупак? Слагат чинията пред него и какво знае той за мъките, докато тя стигне до масата?... Ако му бях казала, че всяко зърно нахут преди време струваше колкото перла!... А докато стигне до в къщи!... Не зная какво щеше да стане с мен без господин Торкемада, нито с Макси без мен. Хубав щеше да му се види животът, ако не бях се грижила за него повече, отколкото за братята му! Кажете ми, глупако, ако аз не бях работила като роб, за да изкарвам хляба и да изправя тази къща на крака; ако не разсъждавах така, както разсъждавам, напрягайки ежечасно всички гънки на мозъка си, и не влагах в хилядите дреболии тези дарби, които бог ми е дал, какво би станало с теб, неблагодарнико? Ох! Ако беше жив моят Хауреги!“

Споменът за покойния, който оживяваше винаги, когато доня Лупе изпадаше в беда, я натъжи. Тя намираще утеха от огорченията си в сладкия спомен за щастливия си брак: Хауреги беше най-добрият от всички мъже и великолепен съпруг. „Ах, моят Хауреги“, възкликваше тя, влагайки цялата си душа в тази въздишка.

Дон Педро Мануел де Хауреги беше служил в кралския корпус като алебардист. След това се зае с търговия и беше толкова честен, ама толкова честен, че като умря, остави само пет хиляди, реала. Беше родом от провинция Леон и получаваше партии яйца и други артикули за птичия пазар. Всички търговци на пуйки от Леон^[2], Самора и Сеговия поверяваха в ръцете му спечелените пари, за да ги върти между производителите от бранша; оттук му излезе прякорът^[3] в Пуерта Серада^[4], който после доня Лупе наследи. За Коледа Хауреги

получаваше масло от Асторга и в неговата къща идваха да получават и оставят суми всички куриери от Ла Марагатерия. В политическия живот дон Педро участвуваше активно, тъй като беше един от корифеите на националната милиция, но беше толкова сдържан, че само един-единствен път се развълнува, надавайки възторжен вик: „Да живее Исабел II.“ Този благословен човек умря и ако мъката можеше да убива, доня Лупе също щеше да умре. И не мислете, че на вдовичката ѝ липсваха кандидати; сред тях имаше един дон Еваристо Фейхо — полковник от армията, който я ухажваше и не я оставяше на мира. Но предаността към паметта на нейния грозен и честен Хауреги превъзможваше всички земни интереси на доня Лупе. След това дойде възпитанието и грижата на нейния племенник, които подеждуваша много целебно на безпокойството в душата ѝ. Торкемада, и работата също, ѝ помагаша да живее и да понася болката... Годишите минаваха, спечели пари и постепенно дойде времето, в което я описвам. Доня Лупе приближаваше вече петдесетте, но беше толкова запазена, че не изглеждаше на повече от четиридесет години. В младостта си е имала хубаво тяло и слабо лице, в което проличаваше далечна прилика с Хуан Пабло. Нейните тъмни очи бяха запазили жив младежки блясък, но се улавяше известна властност в суровото ѝ безцветно лице. Върху горната устна, фина и виолетова, като ръб на прясна рана се забелязваше много нежен мъх — сякаш наболи мустачки на преждевременно развито момче. Нежните косъмчета не я загрозяваха, напротив, бяха може би единственият красив щрих върху това лице, наподобяващо средновековна рисунка. По някакъв каприз на природата върху десния край на устата този мъх прерастваше в много красива брадавичка, от която излизаха две или три яркочервени косъмчета, блестящи на светлината като усукани медни жички. Бюстът ѝ беше хубав, но както ще видим по-нататък, в него имаше известна подправеност, и то не малка.

Доня Лупе беше надарена с ум и обичаше да изтъква винаги това свое качество. Самолюбието, което внушава на някои хора високомерие, вдъхваше на вдовицата на Хауреги убеждението, че тя притежава интелектуално превъзходство и пораждаше стремежа ѝ да ръководи чуждото поведение с практични съвети и напътствия. Тя беше от онзи тип необразовани хора, които с маниера си на изразяване, с твърдия си и постоянен характер, с умението си да прикриват

жестокостта на човешкия егоизъм с красиви фрази изглеждат високо начетени.

След спомена за Хауреги мисълта ѝ се върна към нейния племенник. Обичаше само тях двамата. Като повдигна смъкналите се на носа ѝ очила, тя продължи да мисли: „С мен шега не бива. Ще го изхвърля на улицата като нищо. Трудно ще ми бъде, защото го обичам като мое дете... А аз мислех да го оженя за Руфина или поне за Олимпия... Не, Руфина Торкемада ми харесва повече. Трябва да внимавам, че напоследък май съм оглупяла. Като го гледах какъв стеснителен е и как се криеше, когато дойдеше доня Силвия с дъщеря си, мислех, че да говоря на това момче за жени е все едно да показвам на дявола кръст. Иди, че вярвай на очите си. А сега излиза, че месеци наред поддържа някаква жена и по цял ден е с нея... Но трябва първо да го видя, за да повярвам... И още нещо. С какво я поддържа?... Касичката, както винаги, си е пълна.“

След това мислите на доня Лупе станаха толкова неприятни, че беше невъзможно да се следват. Разумът ѝ приличаше на дъска сред яростни вълни, която ту потъва, ту изплува на повърхността. През целия този следобед тъгата не напусна добрата госпожа. Когато се стъмни, тя копнееше племенникът ѝ да се побере, за да стовари върху него горещата лава на вулкана, който бушуваше в гърдите ѝ. Седмачето се прибра много късно, когато леля му се хранеше вече и косидото беше сервирано. Максимилиано, сериозен и малко смутен, седна мълчаливо на масата. Започна да яде с апетит студената супа, като хвърляше изпитателни и неспокойни погледи към леля си, която избягваше да го гледа... *за да не избухне...* „Трябва да се сдържам — мислеше тя, — докато се нахрани... А както виждам, е гладен...“ От време на време младежът тежко въздишаше, поглеждайки леля си, сякаш искаше да ѝ обясни нещо. Доня Лупе бе готова много пъти да започне караницата, но мълчанието и сдържаността на племенника ѝ я спираха, страхуваше се, че мъжката упоритост, изявена сутринта, ще се покаже отново. Накрая младежът взе няколко стафиди, които бяха сложени за десерт, и тръгна към стаята си. Доня Лупе заби поглед в гърба му и разгневена, едва сдържайки думите, които напиреха в устата ѝ, изтича след него. Бедното момче палеше газената лампа в стаята си, когато госпожата се появи на вратата, крещейки колкото ѝ глас държи:

— Измамник!

Максимилиано не се разтревожи дори когато доня Лупе произнесе за четвърти или пети път същата дума. И тази дума сякаш отприщи гнева ѝ, защото след нея като порой руконаха жалбите от сутрешната постъпка на момчето.

— Не искам сега да говоря за причината — добави тя, — за тази девойка, за която си се лепнал... и която без съмнение е за почнала лошо да ти влияе. Връщам се към поведението ти от тази сутрин. Да не би да смяташ леля си за отрепка?

Момчето седна на стола до леглото и зачака схватката, без да гледа към своя съдия. Между зъбите си държеше клечка, която с нервна припряност местеше ту на едната, ту на другата страна. Големият страх, който му вдъхваше лелята, беше преминал. Както някои страхливци стават храбри след първия изстрел, така и Максимилиано, веднъж доблестно избухнал тази сутрин, усещаше волята си освободена от наложената му от скромността юзда. Срамежливостта му беше само израз на нервност, в която немалка част заемаха навиците му на внушено подчинение и малодушие. Тъй като не притежаваше силен дух, тези навици и нервното му предразположение образуваха обвивката на оформения му характер, но енергията, насъбрана в тялото му, която дълго време се бореше да излезе, се надигна, за да разчупи кората. Свенливостта, фалшивата покорност втвърдяваха кората и тъй като вътрешната енергия не намираше опора в словото, защото обичайното подчинение и плахостта не бяха го научили да спори, времето течеше, без обвивката да се разчупи. Най-после онова, което думите не можаха да преодолеят, бе направено от една смела постъпка. Счупил черупката, Максимилиано стана по-смел и бе готов да унищожи звяра. Ако преди му се струваше, че трябва да се пребори с планина, сега всичко му изглеждаше леко като перце.

Изслуша спокойно излиянията на леля си. Колко много от нейните аргументи, толкова пламенни, но неразумни, можеха да се опровергават. Но по дяволите, той трябваше да доказва всичко с думи, а още не умееше и затова доказваше с дела. Тук наистина беше много силен. Когато леля му си пое дъх и запъхтяна се свлече на един стол, Максимилиано проговори. Но това не бяха никакви разсъждения. Той

сякаш откъсна сърцето си и го хвърли върху леглото така, както бе захвърлил разбитата касичка.

— Толкова я обичам — каза той, без да гледа леля си, като търсеше лесни думи, за да изрази чувствата си, — обичам я толкова, че в нея е целият ми живот, и нито закон, нито семейство, нито пък целият свят могат да ме откъснат... Ако сложат в едната ръка смъртта, а в другата — заповедта да престана да я обичам, и ме накарат да избирам, ще предпочета хиляди пъти да умра, да се самоубия или да ме убият... Обикнах я в момента, в който я видях, и не мога да престана да я обичам, докато съм жив. Така че безсмислено е да се противопоставяте на желанието ми, защото стоя над всичко това и ще преодолеея каквото и да ми се изпречи. Виждали ли сте как ездачите от цирка на Прайс преодоляват препятствията, когато се качват на конете? Така и аз ще съборя преградата между мене и нея.

[1] Вид билка, която се използва в медицината. — Б.пр. ↑

[2] Леон, Самора, Сеговия — провинции в Испания. — Б.пр. ↑

[3] Ел де лос Павос (исп.) — Пуйкаджията. — Б.пр. ↑

[4] Селище в Испания. — Б.пр. ↑

Това сравнение развълнува силно великата доня Лупе, която погледна за миг своя племенник по-скоро със съжаление, отколкото с гняв.

— Имала съм несполуки в живота си — каза тя, клатейки глава като навита кукла с пружина, — но такова нещо никога не ми се е случвало. Победи ме докрай, напълно, майсторски... Разбирам, че нямам никаква власт над тебе... искаш да се погубваш, погубвай се. Но след това няма да ми хленчиш. Отгледах те, изучих те, бях за тебе като майка. Не смяташ ли, че трябваше да ми кажеш: „Ето, лельо, случи се това и това.“

— Разбира се, че трябваше — живо отговори Максимилиано, — но се страхувах, лельо. Сега, когато всичко се изясни, това ми се струва най-лесното нещо на света. Простете ми, признавам, че зле се държах. Но езикът ми се схващаше, когато исках да кажа нещо, и целият се изпотяхах. Свикнах да говоря с вас само за моето главоболие, за скъсаното ми копче, за това, дали вали, или не и за други такива дреболии. Слушайте, след като толкова съм мълчал, сега ми се струва, че ще се пръсна, ако не ви разкажа всичко. Запознах се с нея преди три месеца. Беше бедна, била е много нещастна.

— Да, да, казаха ми, че е много срамежливичка. Колко си лековерен — потвърди доня Лупе безмилостно.

— Не обръщайте внимание... мъжете са много лоши. Не сте ли съгласна с мене, че мъжете са много лоши? Кажете ми сега: не постъпвам ли добре, щом искам да вкарам в правия път една отклонила се добра душа?

— Ти, ти — извика съпругата на Хауреги със страх, като се кръстеше, — ти си станал пастор.

— Не, лельо, чакайте. Не съдете за нещата така прибързано — настоя Максимилиано притеснен, защото не умееше добре да се изразява. — Та тя се е покаяла. Не е била толкова лоша, както са ви казали. Тя е ангел.

— Ама на вид. Голяма полза.

— Повярвайте ми, когато се запознаете...

— Аз!... Да се запозная с нея! Само това липсваше. Още веднъж ти казвам, голяма полза от тази овца, или по-точно казано, от твоята заблудена коза!

— Но не е така... Аз не умея да се изразявам добре. Кажете ми едно: Ако желаеш да бъдеш почтен, не е ли вече все едно, че си такъв? Отричате ли? Аз не мисля така. Не мисля.

— Как ще е едно и също да желаеш да бъдеш нещо и вече да си?

— При морала може... Ако с мен е почтена, а без мен не би могла да бъде такава, как да ѝ кажа „махни се“, „върви по дяволите“. Не е ли по-добре по човешки да я подслоня и да я спася? Излиза, че великите неща и, как да кажа... християнските, трябва да се тълкуват от гледна точка на егоизма, така ли?

Бедното момче повярва, че с този аргумент е попаднало в целта и погледна към леля си, за да види впечатлението, което ѝ беше направило. Доня Лупе наистина се смути за миг и не знаеше какво да отговори. След това каза с презрение:

— Ти си луд. Тези неща не се случват на умните хора. Отивам си, махам се, защото ако остана тук, ще те ударя; нищо друго не ми остава, освен да строша дръжката на тази метла върху теб и наистина, ако не си мъж, достоен за толкова възвишена любов, още по-малко си достоен да те набия.

Максимилиано я дръпна за роклята и я принуди да седне отново.

— Чуйте ме, лельо. Аз ви обичам много, дължа ви живота си и въпреки че вие упорствувате и искате да се карате с мен, няма да успеете... Ще видим. Моята постъпка, която толкова ви гневи, е благороден жест, който разумът ми одобрява, и толкова съм доволен, сякаш бог е в мен и ми казва: „Добре, добре...“ Защото вие не можете да ме убедите, че живеем на този свят само за да ядем, да спим, да преживяваме и да се разхождаме. Не, родени сме и за нещо друго. И ако усещам в себе си огромна и безгранична сила, която ме подтиква към спасението на друга душа, то аз трябва да го направя, та дори и светът да потъне.

— Това, което притежаваш — потвърди доня Лупе, искайки да запази позициите си, — е глупост, която прелива от тялото ти... и нищо повече... С празни приказки няма да ме подмамиш. Ясно е, че за кратко време си научил няколко думи и дрънканици, които ме изумяват... Станал си същински поет в *истинския смисъл на думата*,

но аз винаги съм смятала поетите за големи измамници... луди за връзване... Ти не си вече моят малък племенник, когото отгледах. Как ме измами!... Жена, любовница, неразбория... Следва женитбата и всичко е наред. Хайде, не те обичам вече и не съм твоята леличка Лупе... От съжаление не те гоня от къщата си и защото все още се надявам, че ще се разкаеш и ще ми се извиниш.

Максимилиано, вече съвсем спокоен, поклати глава в знак на съмнение.

— Вече се извиних за това, че мълчах, и няма повече за какво да се извинявам. Искам да ви кажа още нещо, което ви интересува. Как я поддържах през тези три месеца ли? Ах, лелю, счупих касичката, имах три хиляди реала и малко отгоре, сума достатъчна, за да живее тя скромно, тъй като е много пестелива, безкрайно пестелива, лелю, и харчи само за най-необходимото.

Това разкритие поукроти малко гнева на доня Лупе... Била пестелива! Момчето взе касичката, показа я на леля си и разказа за случая като за най-обикновеното нещо на света, описвайки го с големи подробности.

— Слушайте, след като донесох тази, която е напълно еднаква с другата, разбих старата касичка, взех златото и среброто, а тук сложих медните монети, като прибавих и две песети на дребно, за да тежи както преди... Искате ли да видите?

Преди доня Лупе да отговори, той удари касичката в земята и монетите се пръснаха из стаята.

— Виждам, виждам какъв си нехранимайко — забеляза доня Лупе, събирайки медните монети. — А когато парите ти свършат? Ще дойдеш да поискаш от мене, нали? Колко се лъжеш, ако мислиш, че ще ти дам!

— Когато се свършат, бог ще ми помогне по някакъв начин — каза Максимилиано уверено.

От прекомерната възбуда лицето му се беше зачервило. Доня Лупе никога не беше виждала такъв блясък в очите му, нито пък подобно въодушевление по лицето му. Когато събраха пръснатите пари от земята, лелята ги зави в един брой на „*Ла Кореспонденция*“ и като хвърли пакета върху шкафа, каза с върховно презрение:

— Това тук ти е за сватбен подарък!

Максимилиано прибра в шкафа тежкото пакетче и наметна пелерината си. Доня Лупе не посмя да го задържи и въпреки че сърцето ѝ се изпълни с високомерие и власт, нищо не пролича върху лицето ѝ, защото в този момент някаква необяснима сила я беше възпряла. Разбираше, че властта ѝ над влюбения младеж се бе стопила; срещу нейната историческа сила се изправяше нова революционна сила и макар че тя не се страхуваше от нея, безспорно тази неочаквана упоритост ѝ внушаваше известно уважение.

Доня Лупе, която спеше като ангел, след като с Торкемада бяха смазали един нещастен длъжник, остана смутена от разбирането за дълг, което нейният племенник беше споделил толкова искрено с нея. Ако той обичаше силно тази жена, с какво право тя щеше да му забрани да се ожени за нея? А ако тая жена притежава благородни заложиби, а добър признак за почтеност беше пестеливостта ѝ, кой можеше да поеме отговорността да го отклони от възвишеното начинание? Доня Лупе бе обхваната от съмнение. Сърцето ѝ беше покварено само в областта на заемите. Тя приличаше на хората, които притежават някакъв порок, но извън него и когато треската не е настъпила, са разумни, разсъдливи и дискретни.

На следващия ден, след друга препирня с нейния племенник в душата и се породило смътно желание за спогодба. Вече нямаше съмнение, че страстта на Максимилиано е упорита и дълбока и че му вдъхваше непреодолима сила. Да се опълчиш срещу нея беше все едно да застанеш срещу огромна вълна в момента, в който тя се разбива. През целия този ден доня Лупе размишляваше и тъй като притежаваше голям житейски опит, разбра, че е безсмислено да се противопоставя с думи на несломимата воля на фактите. Случилото се с Макси беше безсмислица, тя продължаваше да го смята за ужасна глупост, но това беше вече факт и нямаше друг избор, освен да го приеме така, както е. Тогава тя с възхитително благоразумие помисли, че когато в личния или обществен живот започва революционен подем, логичен, мотивиран, който се изтръгва от самото ядро на нещата и укрепва от обстоятелствата, да се бориш срещу него е лудост; най-разумното е да не му пречиш, а да го оставиш да се развива, като се стремиш да го ръководиш и насочваш. Трябва да не пречиш, а да ръководиш тази домашна революция; да я прекъснеш е невъзможно и ако някой се опита да застане на пътя ѝ, ще бъде сразен безвъзвратно... Именно

поради това тя прояви известна търпимост към племенника си втората вечер на откровен разговор. Изтръгваше сведения и подробности за неговата приятелка с хитрост, без да показва любопитство, осмелявайки се да му дава съвети, но много обмислено, без Макси да разбере играта, макар че от време на време изтърчаваше по някоя глупост.

— Не разчитай на мен за нищо, всичко ще търсиш от нея... Казах ти, че не ме интересува дали приятелката ти е с черни или жълти очи. С ласкателства няма да ме победиш. Слушам те от уважение, но не ме интересува. За какво да я виждам. Колко си безочлив!

В любовта си Максимилиано беше станал като занесен. Понякога погледът му, бърз и сигурен, говореше за голяма проникателност, друг път беше като сляп и нищо не разбираше. Екзалтираните страсти пораждаха тези удивителни контрасти със завидно умение и правят мъжете ту тъпи, ту проникателни, сякаш умът им се влияе от фазите на луната. Този ден младежът надникна в сърцето на доня Лупе и улови нейната благосклонност въпреки заучените фрази, с които тя искаше да я прикрие.

Освен това стигна до извода, че човек придобива гениална проникателност в моменти на истинско вдъхновение и отгатва тайните в душата на своите себеподобни. Умозаключението му беше следното: „Моята леля се размеква, моята леля се предава. И тъй като Фортуната не ѝ дължи пари, нито пък някога ще ѝ дължи, защото аз няма да позволя това, ще дойде ден, когато те ще станат приятелки.“

Доня Лупе беше именно такава, каквато я описваше нейният племенник — разсъдлива, благоразумна, нагърбваше се с всичко, гледаше с малко скептични очи на човешките слабости и умееше да прощава обидите, та дори и оскърбленията, но беше безпощадна към длъжниците си. В нея съществуваха двама души: жената и лихварката. Всеки, който искаше да бъде добре с нея и да се радва на нейното приятелство, трябваше много да внимава тези две нейни природи да не се смесват никога. Една обикновена полица, издадена и подписана по най-доброжелателния начин в света, беше достатъчна да превърне приятелката в дракон, а жената-християнка — в инквизиторка.

Двойнствената личност на тази госпожа се определяше и от един външен белег на тялото ѝ, едно фатално дело на хирургията, която в този случай е била справедлива и наказваща наука. На доня Лупе ѝ липсваше едната гърда поради ампутация от злокачествен тумор, от който преболедува още когато мъжът ѝ беше жив. Тъй като се гордееше с хубавото си тяло и използваше корсет и в къщи, онази част, която ѝ липсваше, тя запълни с умело направена топка от необработен памук. Когато беше облечена, гърдите ѝ изглеждаха еднакви, но под дрехата само едната ѝ гърда беше от плът, другата бе безчувствена и в нея спокойно можеше да забиеш кама, без тя да усети болка. Такова беше и сърцето ѝ: половината от плът, половината от памук. Естеството на връзките, които имаше с хората, определяше господството на едната или другата половина. Когато липсваше лихварска полица, беше истинско удоволствие да общуваш с доня Лупе. Но тъй като по стечение на обстоятелствата беше *кредиторка*, всеки, който се обръщаше към нея за пари, тя считаше за нахален.

Когато мъжът ѝ беше жив, тя не беше такава. Наистина в онова щастливо време разполагаше само с парите, които той ѝ даваше за домашни разходи. След това, като вдовица, останала само с няколко домашни вехтории и с пет хиляди реала, замисли да направи пансион, но Торкемада я разубеди, като я посъветва да вложи при него парите си, обещавайки ѝ голям приход и възможно най-голяма гаранция. Успехите и печалбата пристрастиха доня Лупе, която бързо придоби

образа и всички качества на отличния лихвар, хвърли памучната гърда и стана безсърдечна, неумолима и твърда, когато се отнасяше до неотложното събиране на кредитите ѝ. През първите години тя живееше скромно, защото рентите, макар и нараснали, не достигаха за домашните ѝ разходи. Със строг ред и пестеливост взе да се замогва, въпреки разходите за лекарства, от които Максимилиано се нуждаеше, и големите средства за неговото обучение. Обичаше много племенника си и се стремеше нищо да не му липсва. Това не може да ѝ се отрече. Думите ѝ, че всяко зърно нахут има стойността на перла, не бяха лъжа. Лихварката използваше всички средства за печалба не само за да може да даде професия на седмачето. Така тя се оправдаваше пред себе си. Но това беше един от софизмите, с които се прикрива и облагородява човешкият егоизъм. Доня Лупе даваше заеми от чисто увлечение, внушено ѝ от Торкемада; и да нямаше племенник, и да не беше бедна, тя пак щеше да го прави.

Когато настъпиха спокойните години и капиталчето на вдовицата нарасна на две хиляди дуро, започна щастлив период от нейния живот, който скоро щеше да се превърне в невероятно благоденствие. В мрежите, оплетени от лихварите, попадна един беден господин, по-скоро нещастен, отколкото извратен. В миналото генерален директор, той живееше охолно, въпреки че нямаше пукната пара, и не искам да разказвам какво направиха те с него. В продължение на три години двете хиляди дуро на доня Лупе набъбнаха като мая, тя подновяваше облигации, трупаше лихви и всяка година ги увеличаваше от два процента месечно, както беше прието, на четири. Торкемада измъкна от бедната жертва много повече, защото си присвои най-скъпите му вещи срещу парче хляб, но той си го и заслужаваше. След време се съвзе, като замина на административна работа в Куба, после отново обедня, пак забогатя във Филипините и сега за четвърти път бе в ръцете на кръвопийците. Тъй като този нещастник нямаше вече пари в колониите, трудно щеше да му бъде да спечели някаква сума. Казват, че Америка е на американците! Каква глупост! Америка е на лихварите от Мадрид!

По време на нашия разказ доня Лупе имаше вече капитал от десет хиляди дуро, половината в банкови акции, а другата половина в заеми с узаконена разписка, където фигурираше сума, много по-голяма от тази, която беше заета на длъжника. Бившият алебардист беше

неприятел на ипотеките със законна осигуровка и на благоразумната рента. За него бяха истинско удоволствие рискованите заеми с висока печалба, защото в навечерието на съдебното решение повечето от жертвите обезумяваха пред страха от скандал и бяха готови да удвоят лихвата за кратко време. Безпогрешно подушваше честолюбивите, за да ги улови, а онези, които бяха готови да дадат и кожата си, преди злите езици да заговорят за тях, ги гонеше докрай и *забогатываше от тях*.

Постепенно предаде своя начин на мислене, съществуване и действие на съдружничката си, така както се прекопирва рисунка на паус или се отпечатва щампа. Винаги, когато дон Франсиско и донасяше парите, събрани от някое приключило смело лихварско дело, вдовицата толкова много се радваше, че чак порите ѝ се отваряха и през тях в нея проникваше характерът на Торкемада, сякаш да я завладее и да продължи да я напътствува.

Съпругата на Торкемада беше негово копие и доня Лупе се отнасяше към нея внимателно както към самия дон Франсиско. И тъй като двете често биваха заедно, доня Силвия започна силно да влияе върху приятелката си, предавайки ѝ някои черти от собствения си морален облик. Беше мъжкарана, безочлива и когато се ядосаше, караше половината свят да трепери. Много пъти като същински наемен убиец издебваше на улицата някой длъжник, за да го обиди безмилостно пред минавачите. Вдовицата на Хауреги не стигна дотам, пък и не бе възможно, защото притежаваше известна вродена деликатност, която вземаше надмощие над нейното лихварско злопаметство. Но веднъж се случи да отидат заедно в къщата на бедна и нещастна вдовица, която им дължеше пари, и като се убедиха, че напразно я насилват да им плати, хвърлиха око на мебелите ѝ. Двете харпии размениха помежду си няколко думи, от което жертвата едва не умря от страх.

— На вас ще ви подхожда това мангалче — каза доня Силвия, — а на мен този шкаф.

Извикаха носачите да се качат и след като изкараха дрехите от скрина и загасиха огъня в мангалчето, отнесоха споменатите предмети. Длъжницата даваше всичко, за да забрави двете безчовечни жени, които ѝ причиниха толкова страх.

Мангалчето стоеше в салона на доня Лупе, но никога не се палеше. Максимилиано знаеше произхода му, както и на едно писалище, и на великолепия шкаф, които бяха в спалнята. Масата, на която студентът пишеше, влезе в къщата по същия начин, сервизът за хранене, който понякога се използваше, беше купен пет пъти по-евтино от близка приятелка, която изплащаше остатък от заем. Доня Силвия беше уредила въпроса, тъй като доня Лупе не бе се осмелила да стигне дотам. Сребърна ваза, два подноса от същия метал и един чайник, които госпожата с гордост показваше, се появиха в къщата също заложи от близка приятелка и останаха там поради неплатежоспособността ѝ. Максимилиано беше осведомен за много подробности около машинациите на леля си. Накитите, дамските дрехи, дантелите и манилските шалове, които ставаха нейни, продаваше след време чрез посредница, която се наричаше *Маурисия Мъжкараната*. По-рано тя идваше често в къщи, но сега почти не се мяркаше и доня Лупе тъгуваше по нея, защото, макар че беше лекомислена и разпусната, изпълняваше добре задълженията си. Максимилиано успя да забележи и в къщи жестокостта на леля си към длъжниците и именно затова му хрумна възторжената мисъл: „Ако се ожена за Фортуната и ако съдбата ни поднесе лишения, по-скоро ще тръгнем да просим по улиците, отколкото да молим леля ми за заем от две песети. Добри сметки, добри приятели.“

IV. НИКОЛАС И ХУАН ПАБЛО РУБИН ПРЕДЛАГАТ НОВИ СРЕДСТВА ЗА ИЗКУПЛЕНИЕ

1

В дъното на душата си доня Лупе беше склонна да се спогодят, както обстоятелствата налагаха, но без да трепне, продължи да проявява разумна непреклонност, докато дойде Хуан Пабло. Лелята и племенникът разговаряха за нечуваната новина в семейството. Една сутрин, когато Максимилиано беше още в леглото си, в полусън долови шум по стълбите и в антрето. Най-напред отекнаха стъпките и гласовете на носачите, които качваха куфари, после гласът на брат му Хуан Пабло и щом го чу, усети отново коварния страх, който смяташе, че е победил.

Нямаше никакво желание да става. Чу леля си да се пазари на дребно с носачите. След това му се стори, че тя и Хуан Пабло говорят в трапезарията. Дали не му разказваше за... Сигурно, защото леля му беше голяма клюкарка и не си държеше езика зад зъбите. После чу как брат му се мие в съседната стая и когато доня Лупе му занесе кърпа, дълго си шушукаха. Максимилиано си помисли, че вероятно говорят за наследството, но беше нащрек. Опитваше се да се окуражава, като си казваше, че неговият брат е най-симпатичният от цялото семейство, най-талантливият и най-разбраният.

Стана с нежелание. Измит и облечен, той се колебаеше дали да напусне стаята и за миг задържа ръката си върху дръжката на вратата. Доня Лупе обаче почука и той трябваше да излезе. Беше блед и видът му будеше съжаление. Прегърна брат си и като го погледна и по тона му разбра веднага, че знае голямата, невероятната история. Младежът нямаше желание за обяснения и пререкания и тъй като беше вече доста късно, побърза да отиде на занимания. Но и там не намери спокойствие и не престана да мисли какво щеше да каже брат му и как щеше да постъпи. Тази обърканост го караше тежко да въздиша. Страхът, коварният страх беше най-големият му враг. По-лесно му

беше да смъкне маската пред брат си, както я беше свалил пред доня Лупе, защото докато не го направеше, нямаше да се успокои. Ако Хуан Пабло започнеше да го заплашва, щеше да бъде може би по-добре, защото така Максимилиано нямаше да бъде принуден да го почита, но ако започнеше с ловки хитрости, преструвайки се, че отстъпва, тогава... Ето кое най-много го плашеше.

Скоро съмненията му щяха да се разсеят. Когато Максимилиано се върна за обед, Хуан Пабло вече седеше на масата и доня Лупе влезе с поднос, на който имаше пържени яйца и шунка. Този ден госпожата беше радостна, защото Папитос се представяше добре, както винаги, когато имаше много работа.

— Тази хитруша така се променя, когато има много работа, че върши всичко за двама — казваше тя. — Стреми се да се отличи и когато ѝ се удаде такъв случай, е истинско злато. Когато има по-малко работа, тогава се налага да я бия. Беше много дива, когато я взех, но малко по малко я отучвам от лошите навици. Беше лакома и винаги, когато купуваше нещо от магазина, го опитваше. Не вярваш ли, че ядеше сурово фиде? Прибрах я от буницето на Куатро Каминос^[1] гладна, дрипава. Ходеше да проси и беше истинска скитница. Но моята система ще я оправи. Кучето играе според тоягата и наистина ще направя от нея жена в *истинския смисъл на думата*.

— В Мадрид е толкова трудно да намериш слуга — забеляза Хуан Пабло, — че не трябва много да забелязвате недостатъците ѝ.

През цялото време на обета обсъждаха въпроса за слугите и каквото и да кажеха, гледаха Максимилиано, сякаш да измолят неговото съгласие. Младежът забеляза, че брат му се държеше сериозно с него; но тази строгост показваше, че го признава за мъж, защото дотогава винаги го бе считал за дете. Студентът очакваше намеци, от което най-много се страхуваше, или бащинско порицание. Но нито едното, нито другото се долавяше в равнодушния и студен глас на Хуан Пабло. Следобед Хуан Пабло го хвана мигрената и той си легна без настроение. До вечерта се гърчеше в ноктите на болката, по-скоро досадна, отколкото силна. Пристъпите му не бяха толкова мъчителни, колкото на Максимилиано и обикновено можеше лесно да задуши страданието в прегръдките на съня. Знаеше, че причина за пристъпа беше умората от непрекъснатите пътувания и че през нощта

ще премине, но не затова го понасяше търпеливо. До късно проклинаше съдбата си и накрая се унесе в спокоен сън.

В същото време доня Лупе правеше хиляди предположения за студеното презрение, с което Хуан Пабло изслуша новината за *онова*. Беше свъсил вежди; след това изказа мнение, че брат му е луд, и накрая, вдигайки рамене, каза: „Аз какво да направя! Той вече е голям, сам да се оправя.“

Както Максимилиано, така и леля му забелязаха, че Хуан Пабло е тъжен. Най-напред го отпадна на умората, но след това забелязаха, че след дванадесетте часа възстановителен сън беше още по-тъжен. Мълчеше. Сякаш нищо не го интересуваше, дори и наследството, макар за него да говореше винаги кратко и ясно.

— Знаеш ли, че брат ти прие всичко спокойно? — заяви доня Лупе на Макси една вечер.

— Кое?

— Твоя въпрос. Два пъти му говорих и знаеш ли какво прави? Вдига рамене. Изтърсва пепелта от пурата си и казва, че не го интересува.

Влюбеният младеж слушаше с радост тези думи, които за него бяха голяма утеха. Без съмнение Хуан Пабло спазваше разумното правило да уважава чуждите чувства и намерения, за да бъдат уважавани и неговите. Толкова малко говореше, че доня Лупе трябваше да му вади думите с ченгел. „Или и той се прави на много специален — казваше доня Лупе, — или му има нещо. Забавно ми е с моите племенници. Всички са мрачни. Макси поне е пряк и ми доверява всичко.“

Доня Лупе можеше да застави по-големия си племенник да ѝ открие причината за тъгата си, но като предполагаше, че е свързана с политически проблеми, не искаше да докосва това деликатно място, за да не се скара с Хуан Пабло, който беше или по-точно е бил карлист, докато доня Лупе, колкото и странно да е това, беше либерал, либерал *в истинския смисъл на думата*. След като бе служил при дон Карлос на административна военна работа, Рубин беше изгонен от кралската казарма. Пред близките си приятели той разправяше за клевети и предателски засади, но не се знаеше със сигурност нищо. От гърдите му се изтръгнаха гневни възклицания, клетви за отмъщение и горчиви обвинения срещу него самия: „Заслужил съм си го, щом съм се

забъркал с тези хора.“ Когато пристигна в Мадрид, изгонен от двора на дон Карлос, по стар навик отиде при леля си, но едва се задържахше в къщи. Спеше навън, хранеше се по кафенетата или при някоя приятелка и доня Лупе се тревожеше с право, че подобен живот е в разрез с добрия морал и пестеливостта. Неочаквано мизантропът се върна на север, заявявайки, че скоро пак ще дойде, и докато отсъствуваше, се чу за смъртта на Мелитона Лъоренте. За първи път Хуан Пабло разбра за наследството от едно писмо на леля си, което получи в Байона. Готвеше се да се връща в Испания и без това и новината от писмото само ускори завръщането му. Влезе през Сантандер^[2], отиде в Сарагоса през Миранда и оттам в Молина де Арагон. Десет дни стоя там и не срещна непреодолими трудности, за да получи наследствения капитал. Това наследство — около тридесет хиляди дуро в недвижими имоти и пари, получени като рента от чифлика, намалено от разходите за прехвърляне на правата върху имота — възлезе на около двадесет и седем хиляди дуро. Всеки от братята щеше да получи по девет хиляди. Като пристигна в Мадрид, Хуан Пабло писа на Николас също да дойде, за да се съберат тримата братя и да присъствуват на подялбата.

Казах вече, че доня Лупе отбягваше да говори за политика с Хуан Пабло. В същност тя нищо не разбираше от нея и ако поддържаше либералите, то беше от сантименталност — дан към паметта на нейния Хауреги, и от уважение към националната милиционерна униформа, с която той така самодоволно се перчеше от портрета си. Но ако я накараха да обясни основните положения в либералната догма, трудно щеше да отговори. Знаеше само, че проклетите привърженици на Карлос бяха безсрамници, които искаха да докарат инквизицията и гилотината. В детството си тя беше обградена от свободолубива атмосфера, както и през двадесетте щастливи години с Хауреги, така че сега не искаше и да чуе за абсолютизма. Не разбираше как нейният толкова хитър племенник беше постъпил така лекомислено да остане подвластен на дебелака дон Карлос — негодник, грубиян, деспот в *истинския смисъл на думата*. Схващанията на доня Лупе за религия се нагаждаха към критерия на починалия ѝ съпруг, който беше най-разумният от мъжете и умееше да даде *на бог — божието, на кесаря — кесаревото*. Вдовицата много гордо повтаряше тази фраза винаги, когато ѝ се удаваше удобен случай, добавяйки, че вярва във всичко, в

което светата майка-църква заповядва да се вярва, но колкото по-малко работа има със свещениците, толкова по-добре. В неделя ходеше на литургия и се изповядваше от време на време, но повече от това никой не можеше да я застави да направи.

Един ден, като спореха с племенника си на тази тема, те се скараха и едва не се сбиха и оттогава доня Лупе повече не спомена за *карлистите* пред Хуан Пабло. И когато го видя да се връща от кралската казарма засрамен и унижен, госпожата толкова се зарадва, че трудно успя да скрие радостта си. Спомни си за нейния Хауреги и за уместните и премъдри неща, които той казваше за всеки свързал се със свещениците нещастник — това е все едно да си имаш работа с деца. „И нищо не е разбрал — мислеше доня Лупе, — все още е готов да се върне към походите и да плаща за грешките на ленивеца Карлос Седми.“

[1] Селце близо до Мадрид. — Б.пр. ↑

[2] Сантандер, Миранда, Арагон — селища в Испания. — Б.пр. ↑

Тази нощ Макси заспа от люлчината песен на надеждата. Признак за помирение беше фактът, че леля му не говореше така гневно и като че ли го считаше вече за мъж. Понякога дори му се струваше, че вдъхва известен респект на знаменитата госпожа. Излизаше, че трябва да се покажеш само жесток и твърд, за да те уважават!... Действително доня Лупе беше започнала отново да се отнася към него с обикновената си загриженост. Слагаше на масата ястия, които той обичаше, а в стаята му не липсваше нищо за неговото удоволствие и удобство. Най-после бедното момче беше задоволено, усещаше, че почвата под краката му се заздравява, и се чувствуваше почти неограничен господар на съдбата си и победител в чудовищната битка, която водеше със семейството си.

От Хуан Пабло нямаше защо да се страхува. Двамата братя нямаха възможност да си говорят много, защото първородният, след като се наобядваше, отиваше в някое кафене на „Пуерта дел Сол“ и оставаше там дълго. Понякога не се връщаше и вечер. Мисълта, че брат му си пилееше времето, радваше Максимилиано, защото „сега ще се види — мислеше той — кой е по-разумен, кой спазва строгите закони на морала. Да не се перчи пред нас толкова с неговия неокатолицизъм!“

В заключение моят герой стана по-уважаван и ценен, откакто се бе държал твърдо с леля си в онази прословута сутрин. Единственият човек, който не проявяваше никакво уважение, беше Папитос, която с всеки изминат ден все по-непристойно фамилиарничеше:

— Грозник, лице на кълвач, напудрен глупак — казваше му тя, показвайки невероятно дългия си език. — Смел сластолюбец сте вие... Ще видите как няма да ви позволят да се ожените... Да, тъй ще бъде. Глупак, глупак над глупаците.

Максимилиано, който я презираше, и казваше:

— Махай се оттука, безсрамнице, или с един удар ще ти избия зъбите...

— Вие, вие... Ха, ха... Ако ви хвана, с един замах ще ви хвърля на покрива.

По-добре беше да не ѝ обръща внимание. Тази наивница не разбираше какво говори. Папитос оправяше стаята на господин Макси, където сложиха легло и за свещеника, който трябваше да пристигне на другата сутрин. Студентът не одобряваше твърде тези размествания, защото винаги, когато брат му Николас идваше в Мадрид и спеше в тази стая, смущаваше съня му с хъркането си. Гърлото и носовият му канал напомняха йерихонска тръба с крайно лоши регистри. Макси толкова се нервираше, че понякога ставаше от леглото и излизаше от стаята. Но неприятното беше, че на следващата сутрин свещеникът заявяваше, че никак не е спал.

Той помоли доня Лупе да настани Николас в друга стая, за да го освободи от това наказание. Но къде ли, след като нямаше друго място в къщата? Госпожата му обеща, че ще сложи леглото му в собствената си спалня, ако свещеникът хърка много през първата нощ.

— Но ми идва наум, че и аз хъркам... Все пак ще уредя нещо... Ти можеш да останеш и в салона.

Николас Рубин пристигна на следващата сутрин и виждайки го да влиза, Максимилиано си помисли, че трябва да се бори с един враг повече. Свещеническият характер на брат му правеше силно впечатление и въпреки че леля му и той говореха срещу неговия неокатолицизъм, един свещеник винаги се ползува с авторитет във всяко семейство. Макси обичаше този си брат по-малко от Хуан Пабло може би защото в детството си беше живял без него.

Двамата по-големи братя закусиха, без да разменят нито дума за политика, за да не разсърдят доня Лупе. В същност Николас въведе Хуан Пабло в кръга на карлистите, сваляйки му звезди от небето. Беше му дал препоръка до издигнати личности от кралската казарма и до някои духовници от двора, които пребиваваха в Байона. Но както казах, нищо не се спомена на масата. Не беше тайна за тях, че леля им умееше да отдава необходимото уважение към личността на Хауреги, чието присъствие се усещаше в духовната атмосфера на къщата, доказателство за което беше грозният му портрет в салона. Говореха за времето, за това, колко труден е животът в Толедо, за вятъра, който беше отвял цвета на кайсиите и на другите дървета, като хвалеха без преструвка хубавия обед.

Още на масата Хуан Пабло предложи, тъй като са се събрали, да разгледат някои въпроси за наследството, които трябваше да се

разяснят. Той не искаше имоти на село и ако неговите братя били съгласни, би искал да получи частта си в пари или ипотеки. Останалите ипотеки и земите щели да бъдат за Николас и Максимилиано. Те се съгласиха с предложението на брат си, а доня Лупе, въпреки че искаше да се включи в делбата, не посмя, защото това не се отнасяше до нея. Не ѝ оставаше друго, освен да се ядосва и да мълчи. После каза на Максимилиано:

— Бяхте истински глупаци. Брат ви иска частта си в пари, за да я похарчи за четири дни. Съдран чувал е той. Мен какво ме интересува всичко това? А беше по-добре ти да си получиш частта в пари, които, вложени на добро място от мен, щяха да ти осигурят твърда рентичка. Но щом не стана така, сега ще видиш. Искам да знам как ще управляваш земи с маслинови дръвчета, с толкова асми и тази горичка, която казват, че ти се пада. И опърничавият Николас се съгласяваше с всичко. Скоро ще ви се наложи да вземете управител, който ще ви окраде и ще ви прави сметките, както му хрумне. И двамата сте такива глупаци. Гледах те, сякаш исках да те изям с очи, за да ти подсказа да се противопоставиш, а ти стоиш като статуйка... А след това ми се правиш на човек с характер. По хубав път, господине, по хубав път тръгваш.

Първородният брат предложи и друго нещо, което останалите двама приеха с удоволствие. Когато дон Николас Рубин умря, всички кредитори взеха от запасите на магазина с изключение на най-добрия, най-верния приятел на покойника в неговите добри и лоши дни. Този кредитор беше Саманиего — аптекарят от улица „Аве Мария“. Заради изтеклия срок неговият кредит възлизаше с лихвата от шест процента на шестдесет и няколко реала. Хуан Пабло предложи да му ги изплатят в името на правдата и заради добрата памет на обичния им баща, което бе прието единодушно. Доня Лупе също одобри това споразумение, заявявайки, че дори и да се намалеше малко наследството, това беше честна постъпка и посмъртно потвърждение за честността на нейния нещастен брат. Саманиего никога досега не беше искал заема си и именно тази деликатност караше наследниците да му го изплатят. Двете семейства често се събираха, отнасяха се най-сърдечно едни към други и дори се чу слух, че Хуан Пабло харесва голямата дъщеря на аптекаря — Аурора, чиито достойнства, талант и трудолюбие доня Лупе непрекъснато хвалеше.

Предложенията на Хуан Пабло за подялбата на имота и изплащането на кредита на Саманиего бяха приети.

След всичко това Максимилиано чувствуваше, че става по-силен. Участвувал беше в семейния съвет, признат беше за мъж. Та нали беше нормален човек! Въобразяваше си, че нещо в него расте, укрепва и имаше чувството, че ако го претеглят, щеше да тежи повече от преди. Без съмнение беше по-силен физически, по-як в мускулите, по-широк в гърдите. Въпреки това седеше като на тръни, докато брат му, свещеничето, не каже мнението си. Можеше така да стане, че както всичко върви по вода, той да измисли някои *тайнствениности*, характерни за професията му, като измъкне Христос изпод расото си и наруши спокойствието в къщата.

Същия ден вечерта, когато беше разгледан въпросът за наследството, Николас узна какво се е случило и не прие събитието така спокойно, както Хуан Пабло. Отначало се възмути силно. Прие израз на отчаяние и замисленост, правейки се на мъжествен човек, който не се плаши от трудностите и има желание и смелост да застане срещу тях. Няколко месеца преди описаните събития отношенията между доня Лупе и Николас бяха студени, но в навечерието им те станаха много сърдечни, и то не защото лелята и племенникът се разбираха, а по някакво съвпадение на паричните им интереси, което смекчаваше голямото различие в характерите им. Доня Лупе никога не беше симпатизирала на Николас; първо, свещеническото расо я отвращаваше, второ, този племенник не се оставяше да бъде обичан. Не притежаваше очарованието на Хуан Пабло, нито пък скромността на малкия. Лицето му не беше приятно, цялото беше обрасло в косми, както отбелязах по-рано. Затова доня Лупе казваше, че ако първородният беше събрал всички таланти на семейството, то Николас бе присвоил космите. Ако днес се обръснеше, на другия ден лицето му беше вече черно. Дори току-що обръснати, бузите му бяха с цвят на черна дъска. Космите растяха по ръцете му като трева на плодородно пасбище и от ушите и ноздрите му стърчаха гъсти кичури. Човек можеше да помисли, че това бяха мислите, които, изморени от тъмнината на мозъка, се показваха като през балкони от носа и ушите, за да видят какво става по света.

Доня Лупе се отегчаваше от неговите проповеднически претенции и от грубостта му, смесена със свещеническо високомерие.

Отношенията между тях бяха съвсем формални, докато на Николас по време на едно пътуване до Мадрид му хрумна мисълта да връчи на леля си своите спестявания, за да ги прибере, и така между двамата се установи обикновената условна симпатия, от която трябваше да се роди приятелството. Бяха като две държави, разделени от съществени расови различия и противоречия в нравите, а след това обединени от търговска спогодба. Между Хуан Пабло и доня Лупе се случи обратното. Някога тя много го обичаше и ценеше големия му чар, но нейната привързаност започна да отслабва. Не можеше да му прости прахосничеството и неуважението към парите, които той харчеше безразборно. Нито веднъж не беше й дал каквато и да е сума, за да я вложи в рента. Винаги беше без пукната пара и ако можеше да измъкне от леля си пари с хитрост, достойна за най-добрия финансист, правеше го, а от това на вдовицата й кипваше кръвта. Ето защо се разбираше с най-антипатичния от племенниците си вместо с най-симпатичния.

Щом узна ужасната новина, Николас се впусна в дълга и досадна проповед, която прекъсна само когато Папитос донесе салатата. Николас Рубин не можеше да заспи, ако точно в единадесет часа не му сервираха зеленчукова салата или широколистна цикория (според сезона), добре гарнирана, добре разбъркана, непременно със счукано чесънче и когато има — вкусна целина, майсторски приготвена. Щастливият свещеник се беше нахранил много добре, обстоятелство, което не би трябвало да се отбелязва, тъй като се случваше всеки ден. Но стомахът му беше истинска мелница и на всеки три часа трябваше да се пълни отново.

— Това е слабост — казваше той със сериозно, а понякога и с тъжно изражение на лицето, — не можете да си представите какви усилия полагам, за да я премахна. Лекарят ми препоръчва да се храня често и по малко.

Нахвърли се върху зеленчука, навел лицето си като животно над пълната с трева ясла.

— Ще ви кажа, лельо — брътвеше той, доколкото дъвченето му позволяваше, — аз не ям много, макар че така ви се струва.

— Можеш и повече да ядеш! Яж, сине, защото яденето не е голям грях.

— Ще ви кажа, лельо...

Не успя нищо да й каже, защото сочните стебла на цикорията поглъщаха цялото му внимание. Дебелите му устни блестяха от мазнината, която се стичаше по ъглите на устните му като поточета, които биха стигнали до шията, ако лошо обръснатата му брада не ги спираше. Носеше черна вълнена шапка с пискюлче, което падаше отпред, когато навеждаше глава, и се връщаше обратно, когато я отмяташе. Доня Лупе не можеше да го превъзпита, само се отвърщаваше от маниера му на ядене и смяташе, че е необходимо да познава по-малко теологията, а повече изкуството на добрите обноски. Понеже бяха само двамата, тя се шегуваше с навика му да яде малко и често; той обаче побърза да смени темата, като се върна на въпроса на Макси.

— Много сериозно нещо, лелю, наистина много сериозно.

— Така е, мисля, че трудно ще избие от главата си това.

— Аз ще уредя всичко... О, ако няхах сега други грижи... — каза свещеникът, като отмести салатиерата, в която не беше останало нито едно стръкче — ще видите как ще го обърна като чорапче. За тези неща съм много...

Не успя да довърши фразата си, защото от стомаха му се надигнаха толкова много газове, че думите трябваше да се отдръпнат, за да им направят път. Оригването беше толкова звучно, че доня Лупе извърна лице, въпреки че Николас закри с ръка устата си.

— ... съм много сръчен — довърши той, след като вълната се беше разсеяла из трапезарията. — Ще видите, като се върне, много строго ще разговарям с него... Умея това. Струва ми се, че идва.

Чу се звънчето и доня Лупе лично отвори на племенника си. Щом влезе в столовата, по сърдитото лице на брат си Макси разбра, че той вече знае за *онова*... Николас не му даде възможност да се подготви, а веднага го подхвана:

— Седнете, рицарче, защото трябва да говорим. Косите ми настръхнаха от това, което чух преди малко. Добре сме се подредили. Значи...

Той отново сложи грубата си ръка на устата, думите му станаха неясни и целият се разтресе като от треска.

— Значи тук всеки си прави това, което си иска, без да държи сметка нито за божествените, нито за човешките закони, не зачита религията и честта на семейството...

Максимилиано, който се беше стъписал от строгите думи на брат си, изведнъж се съвзе и всичките сили на духа му се изявиха с мъжки порив. Това беше характерният признак на *новия човек*, появил се в него. Веднъж счупил леда на плахостта, от момента, в който ужасният проблем стана *обществено достояние*, в душата му бликна силно желание за защита. Да обсъжда, това не умееше, но да действа можеше, или поне да изрази с кратки и предвзети думи твърдото си намерение за независимост...

— О!... — извика той, като презрително отклони поглед от брат си. — Не искам да слушам проповеди. Зная много добре какво трябва да правя.

След това стана и се отправи към стаята си.

— Добре, много добре — промърмори засрамен свещеникът, като погледна доня Лупе и Папитос, която се вцепени от този поглед, търсещ сякаш съвет, — доста невъзпитаничък и избухливичък е станал. Добре, много добре, но много...

Устата му изхвърли един кубически метър газ с такава сила, че Николас трябваше да се свие, та да му позволи свободно да излезе, и макар че беше много ядосан, ръката му успя да изпълни задължението си. Външно доня Лупе също изглеждаше възмутена, но ако можехме да надникнем в душата на гордата госпожа, щяхме да установим, че наред с раздразнението, налагано ѝ от достойнството, у нея тайно се раждаше и особено, радостно чувство от все още плахата независимост на нейния племенник. Ако действително станеше истински мъж, със силен характер... Никога не бе ѝ харесвало това, че е така боязлив и пред най-малката трудност. Как да не се радва сега, когато открива оформянето на независим характер, какъвто притежаваше и тя? „Трябва да разбере откъде се вмъкват тези дяволи в момчето — мислеше тя с известно лукавство — и какво ли характерче ще излезе?“

— Много добре, отлично — каза свещеникът, подпирайки се на стола, за да стане. — Сега ще ти видя сметката, фокуснико. Лека нощ, лельо. Сега ще види дебелия край. Като си легнем, ще поговорим.

Николас влезе в стаята на брат си и те си легнаха. Доня Лупе застана зад вратата да подслушва. В началото чу само скърцането на желязното легло на свещеника, което беше неудобно и нестабилно, и когато неговият нещастен обитател се обръщаше, се чуваше истинска музика, която заедно с шума от стария пружинен матрак би прогонила всеки човек, но не и Николас Рубин. След това доня Лупе долови печалния, но искрен и твърд глас на Макси; Николас не му позволяваше да вземе думата, но другият упорствуваше... Жесток дуел между нравоучението и искрения език на любовта. Доня Лупе слушаше с особено внимание гласа на седмачето и щеше да се зарадва, ако чуеше нещо изумително, непоколебимо, което да надхвърли рамките на обикновеното, но не можеше да долови добре обясненията, защото гласът на Макси беше много тих и сякаш излизаше от бутилка. Затова пък виковете на свещеника се чуваха ясно. „Виж го ти как прекалява тоя — помисли доня Лупе и на лицето ѝ се изписа презрение, — какво си позволява! Какво общо има това с неговите

светци!“ Най-после престана да се чува сподаваният глас на свещеника, а се понесе ритмично свирене, което се превърна в мучене, подобно на вятър, свирещ през цепнатините на запустял замък.

— Тоя вече хърка — каза доня Лупе и тръгна към стаята си. — Каква ли нощ ще прекара бедничкият Макси!

На другата сутрин около девет часа Николас нареди на Папитос да му донесе шоколада. Излезе от стаята си с не много чисто лице, някои части сякаш не бяха виждали вода още от кръщаването му.

— А шоколадът? — попита той в столовата, потърквайки ръцете си, като че ли искаше да изкара огън от тях.

— Веднага.

Шоколадът трябваше да бъде с канела приготвен, разбира се, както трябва от две унции мляко. На всяка цена трябваше да се поднесе с козуначена кифла, с няколко вида бисквити и подсладена вода. И въпреки всичко Николас казваше, че пие шоколада само за да може да изпуши след това една цигара.

— И докъде стигнахте снощи? — попита доня Лупе, стоварвайки пред него цялото това количество.

— Доникъде, щом няма кой да слуша — отговори свещеникът и потопа първата бисквита в гъстата течност. — Същото, което и вие кавахте: не е възможно да му го избиеш от главата. Има само две положения: или да го убием, или да го оставим; и тъй като няма да го убием... Накрая се споразумяхме аз да видя днес тази... луда коза.

— Това не е лошо.

— И от мнението, което си съставя, ще решим какво да правим.

— Заедно ли ще идете?

— Не, аз сам, искам сам да отида. Освен това той днес има мигрена.

— Мигрена ли? Бедничкият!

Доня Лупе изтича да види Максимилиано, който след като бе станал да се облича, трябваше отново да си легне. Без съмнение страшният пристъп бе предизвикан от вълненията през тези дни, от дългия спор с Николас и най-вече от непоносимото хъркане на брат му. Още в полунощ Максимилиано усети особен спазъм в главата, придружен от предчувствието за нещо лошо. Безсилието се замени от неосъщественото желание за сън и от силно пробождане в лявото око, което се успокояваше само с масаж под веждата. Клетникът се

обръщаше в леглото и напразно търсеше поза, която да облекчи болката. След това пробуждането се превърна в силна болка, която обхвана като железен обръч целия череп. Появи се и общо разстройство: тревога, повдигане, желание да стане, последвани от още по-големи копнежи за спокойствие. Това беше невъзможно и накрая го обзе епилептичната възбуда, проклетият сърбеж по тялото. Когато се опита да стане, главата му сякаш се разчупи на парчета, както се разпадна касичката под ударите на чука. Усети, че леля му влиза. Доня Лупе познаваше толкова добре болестта, че бе достатъчно само да погледне, за да разбере до кой стадий бе стигнала.

— Усещаш ли вече гвоздеят? — попита тя тихо. — Ще ти сложа арника.

Гвоздеят, като желязна гореща пръчка, промушена от лявото око към темето, се беше появил. После това изтезание, малко позатихнало, преминаваше към дясното око. Доня Лупе, грижовна както винаги, му постави арника, оправи леглото, затвори добре прозорците и отиде да приготви чай, защото трябваше да пие нещо. Болният ѝ каза, ако го търси Олмедо, за да отидат заедно на лекции, да влезе, за да му поръча нещо. Когато Олмедо дойде, Максимилиано го помоли да подготви Фортуната за посещението на свещеника.

— Слушай, предупреди я много да внимава какво казва: да говори без страх и искрено, това е достатъчно. Кажи ѝ, че съм зле и до утре няма да се видим.

Съобщението, предадено точно от Олмедо за предстоящото посещение на свещеника, силно развълнува Фортуната. Отначало тя го взе за голяма чест, след това за компромис, защото идването на такава голяма личност означаваше, че нещата вървят сериозно. Не се смяташе за достатъчно изтънчена, за да приема толкова авторитетни хора. „Свещеник!... Какъв срам ме очаква! Сигурно ще ме пита за неща, които се казват само на изповед... А как ли да се облека? Дали с всекидневните си дрешки или с празничните? Може би е по-добре да бъда облечена бедно, за да не мисли... Не, не трябва така. Ще се облека прилично и скромно!“ Като привърши най-належащите всекидневни задължения, тя се среса много скромно, облече черната си дреха, новите ботуши, сложи си тъмната вълнена кърпа, закопчана с бяла металическа игла във формата на чучулига, и като се погледна в огледалото, одобри свършеното си лице на почтена жена. Още преди да започне да се облича, беше хапнала набързо, с неохота. Не ѝ бяха по вкуса толкова сериозни посещения, а и не знаеше какво да говори. Само от мисълта, че можеше да отговори грубо или погрешно на онова, което щяха да я питат, губеше апетит. И наистина кому бяха нужни тези посещения на свещеници. Но не успя да мисли над това, защото неочаквано се чу звън. Беше около един и половина...

Изтича да отвори вратата. Сърцето ѝ биеше силно. Черната фигура премина през коридорчето и влезе в стаичката. Фортуната толкова се обърка, че не успя да го покани да седне и да остави паницата си. Когато Макси ѝ разказваше за семейството си, воден повече от самолюбие, отколкото от искреност, ѝ беше разказал невероятни случки за Николас, като го описваше като човек с много добродетели и качества и тя бе повярвала в това. Затова сега, като видя грубото селско лице на свещеника, лошо обръснатата брада и изобилието от червени косми, готови сякаш за коситба, малко се разочарова. Лицето му беше неприятно — матово, сурово и мазно, устата голяма и на огромно разстояние от кривия и малък нос; челото широко, но лишено от благородство, тялото силно, ръцете дълги, черни и малко запознати със сапуна. Черните дрехи на свещеника

издаваха нечистоплътност и тази подробност, добре уловена от Фортуната, още веднъж я разочарова в светостта на лицето, защото нейното невежество не допускаше равенство между съмнителната чистота и добродетелта. Малко след това, като усети от бъдещия си девер някаква миризма, и то не на амбра, мнението ѝ се затвърди.

— Май сте изплашена — каза Николас със студена свещеническа усмивка. — Не се страхувайте от мен. Не ям хора. Досещате ли се защо съм дошъл?

— Да, господине... Не... в същност предполагам. Максимилиано...

— Максимилиано е смахнат човек — твърдо каза духовникът с насмешливата сигурност на човек, уверен, че се намира пред много слаб събеседник. — Вие трябва да го знаете, както и аз... Сега го е прихванала глупостта да се жени за вас. Не, не че се сърдя. Не мислете, че ще ви се карам за това. Аз съм миролюбив човек, приятелко моя, и съм дошъл честно да уредя нещата. Целта ми е следната: да проверя дали сте разумна и дали разбирате, че една такава женитба е налудничавая идея, ни повече, ни по-малко... И ако сте съгласна с това, искам, да, искам да кажа, вие самата да се откажете... Ни повече, ни по-малко...

Фортуната беше чела „Дамата с камелиите“. Спомняше си сцената, когато бащата моли *дамата* да му помогне да прогони от сина му тази глупава любов, която го опозорява, и почувствува известна гордост, че се намира в подобно положение. По-скоро от игра на добродетелност, отколкото от себеотрицание прие ролята, която ѝ се предлагаше и беше толкова хубава!

Тъй като не ѝ беше трудно да я изпълнява, защото не беше ни най-малко влюбена, отговори с нежен и сериозен глас:

— Готова съм да направя всичко, което ми заповядате.

— Добре, много добре, отлично — каза Николас с гордост, защото смяташе това за победа на авторитетната си личност. — Така ми харесват хората. А ако ви заповядам повече никога да не видите брат ми, да се скриете тази нощ и когато той дойде утре, да не ви намери?

Като чу това, Фортуната се поколеба.

— Ще го направя, господине — отговори тя най-после, като се стараеше да убеди свещеника в известни затруднения. — Но къде да

отида аз, та той да не ме намери? И в най-отдалеченото кътче на земята ще отиде да ме търси. Та вие не познавате безразсъдните му чувства към... тази слугиня...

— О, зная, зная. Твърде големи са. Значи вие смятате, че нищо няма да постигнем, ако внезапно го зарежете? Такива ми ти работи...

— Нищо, господине, ама нищо — заяви тя, отегчена вече от ролята на *дамата с камелиите*, защото ако женитбата и с Максимилиано беше не чак толкова приятно разрешение, развратният живот я ужасяваше до такава степен, че всичко друго ѝ изглеждаше приемливо, само да не се връща към него.

— Добре, превъзходно — потвърди Николас, давайки си вид на човек, който много размишлява, и то с математическа точност. — Вашето добро разположение е изходната ни точка. Такива ми ти работи. Отговорете ми сега: Ако скъсате с моя брат, има ли кой да ви подслони?

— Не, господине.

— Нямате ли семейство?

— Не, господине.

— Значи вие сте готова... В такъв случай... — каза той, като кръстоса ръцете си и се облегна назад — в такъв случай няма никакво средство, освен... освен да се отдадете на свободен живот... на свободната любов... на... Вече ме разбирате.

— Да, господине, вече ви разбирам... Нямам много пътища — заяви смирено момичето.

— Ужасна отговорност поемам! — извика свещеникът и като клатеше глава и гледаше в земята, повтори това няколко пъти, сякаш проповядваше от амвона.

В този миг в него нахлуха идеи, по-различни от тези, заради които беше дошъл. Имаше намерение да скъса връзката, ако приятелката на неговия брат се окажеше злонамерена, но като я видя примирена с тъжната си съдба, обхвана го желание за опрощение, пък и беше добър случай да покаже способностите си на духовен спасител. „Ето случай да блесна — помисли той. — Ако спечеля тази победа, тя ще бъде най-великата и най-християнската, с която може да се похвали един свещеник. Защото, представете си, че успея да направя от тази блудница образцова госпожа и истинска католичка... представете си...“ Като помисли това, у Николас се роди намерението да говори с

колегите си. Приемаше сериозно ролята си на ловец на хора и наистина никога не беше му се случвала по-голяма риба от тази. Ако я извадеше от водите на покварата, каква победа, господа, какъв улов! В други, не чак толкова важни случаи, в които той се бе намесил с апостолски хитрости, беше постигнал блестящи успехи, направили го предмет на завист сред духовенството в Толедо. Да, свещеничето Рубин беше заздравил два брака, които бяха разтрогнати, беше спасил от проституция едно красиво момиче, задължил беше да се оженят трима съблазнители и всичко това със силата на неговата убедителна диалектика... „Предопределен съм да върша тези неща“ — беше последното, което помисли той, изпълнен със суетност и радост, като храбър вожд, който наблюдава голяма битка. Потърка ръцете си, мърморейки: „Добре, такива ми ти работи.“ Това беше инстинктът на работника, който си плюе на ръцете, преди да хване кирката.

След това усмихнат каза внезапно:

— Мога ли да изпуша една цигара?

— Да, господине, разбира се... — отвърна Фортуната, като очакваше резултата от това замисляне и търкане на ръцете.

— Значи така — заяви Николас сериозно, като дърпаше от цигарата. — Нямам смелост да ви хвърля по лошия път, или по-точно човеколюбието и длъжността, която изпълнявам, ми забраняват да го направя. Когато някой удавник се мъчи да се спаси, човешко ли е да го ритнеш от брега? Не, хуманността изисква да му подадеш ръка, за да се хване... Такива ми ти работи.

— Да, господине — забеляза Фортуната с признателност, — защото аз съм удав...

Искаше й се да каже *удавница*, но не посмя да произнесе толкова трудна дума и като я запази за друг случай, каза на себе си: „По-добре да не се бъркам където не трябва.“

— Необходимо ми е сега — прибави Рубин, гледайки дрехата по бедрата си и ръкомахайки като човек, чиито ръце трябва да бъдат свободни за някаква тежка работа — да видя ясно признаци на разкаяние и желание за редовен и почтен живот; необходимо ми е сега да чета в душата ви, в сърцето ви. Хайде сега. Откога не сте се изповядвали?

Блудницата почервения, защото се срамуваше да каже, че не беше правила това от десет-дванадесет години. Най-после си призна.

— Отлично — каза Николас и приближи стола си към канапетото, където седеше девойката. — Предупреждавам ви, че имам голям опит в това отношение. От пет години изповядвам и веднага всичко разбирам. Искам да кажа, че досега нито една жена не ме е излъгала.

Фортуната се изплаши и Николас още повече приближи стола си. Макар че бяха сами, някои неща трябваше да се говорят тихо.

— Хайде сега да видим кой беше първият? — попита свещеникът, повдигайки грубата си ръка към устата, защото едновременно с думите искаха да излязат и газове.

Тя разправи всичко за Хуанито Санта Крус по несвързан начин и срамежливо описа тъжната история.

— По-кратко. Зная подробностите така, както познавам катехизиса. Същият, който ви е обещал да се ожени за вас, и вие сте била толкова глупава да му повярвате. И един ден ви оставя неочаквано без средства и сама... Да, да, винаги едни и същи истории. След това сте опознали много мъже. Колко приблизително?

Фортуната погледна към тавана и наум пресметна.

— Трудно е да се каже... Трябва да са били...

Свещеникът се усмихна.

— Искам да кажа, с които сте имали интимен живот, мъже, с които сте живяла месец-два... такива ми ти работи... За кратките запознанства ще говорим по-късно.

— Сигурно са... — каза тя, като изживяваше един от лошите моменти в живота си.

— Хайде, не се страхувайте от техния брой.

— Сигурно са около... осем... Почакайте по-добре да си спомня.

— Достатъчно, едно и също е дали са били осем или дванадесет, или осемстотин и дванадесет. Отвращава ли ви споменът за тези постъпки?

— О, да, господине. Повярвайте, че...

— Че не можете дори и да го понасяте. Вярвам ви. Храбри мошеници! Но все пак кажете ми! Бихте ли подновили дружбата с някого от тях, ако ви помоли?

— С никого — каза Фортуната.

— Наистина ли? Помислете си добре.

От думите, които Фортуната каза след малко, проличаха честността и добрата вяра, с която се изповядваше:

— Само с един... но какво говоря... Не, не може и...

— Оставете сега дали може, или не може да стане... Този мъж, искам да кажа, това изключение от вашето отвращение, е първият, тъй нареченият дон Хуанито. Няма нужда да ми отговаряте. Тези истории ги зная на пръсти. Не знаете ли, дъще моя, че пет години съм изповядвал разкаялите се от Толедо?

— Не, не, това не може да се случи. Той е женен, много е щастлив и не си спомня за мене.

— Именно, именно... Но ще признаете ли най-после, че той е единственият човек, когото силно обичате, единственият, към когото изпитвате любов, и това нещо, тази глупост, която вие, жените...

— Единственият...

— А останалите гръм да ги удари...

— Останалите не ме интересуват.

— А моят брат?... Такива ми ти работи.

Внезапният въпрос зашемети каещата се. Не го очакваше, нито пък си спомняше за бедния Макси в този миг. Тъй като беше напълно искрена, не помисли да скрива истината. Освен това този свещеник й изглеждаше много хитър и ако го излъжеше, той щеше да улови измамата.

— Брат ви също не обичам.

— Отлично — каза свещеничето, приближавайки стола си колкото се може по-близо до нея.

За да не си помисли някой заядлив читател нещо лошо по повод внезапните приближавания на стола на Николас Рубин до неговата събеседница, налага се да съобщим веднъж завинаги, че той беше човек със здрава закалка, или по-точно казано — с непреклонна. Женската хубост не го вълнуваше или го вълнуваше така, че неговата чистота не се накърняваше. Привличаше го друга плът, например телешкото месо и най-вече свинското, във вид на хубава шунка, котлети или добре приготвена рибица с грах. Очите му по-скоро щяха да проследят свински бут, отколкото женско бедро, колкото и сочно да беше то; и най-хубавата *фуста* за него беше онази, която даваше име на яхнията^[1]. Хвалеше се с безапетитие към жените, превръщайки го в прекрасна добродетел, но не трябваше да си играе с дявола в своето тържествуване. Настойчивото приближаване на стола беше самонадеян навик, придобит от тайния изправителен дом.

— Не изпитвам обич — каза Фортуната, мъчейки се ясно да се изразява, — обич, разбирате ли, не изпитвам, но уважение, благодарност — да.

— Тъй че няма илюзия?

— Не, господине.

— Но съществува спокойно увлечение, което може да бъде начало на трайна дружба, онова чисто, разумно и улегнало чувство, което прави браковете щастливи.

Фортуната не посмя да отговори ясно. Струваше й се много това, което свещеникът предлагаше. Можеше да се приеме, ако се посъкратеше малко.

— Мога да го заобичам при дружбата.

— Отлично... Трябва да разберете едно: илюзията е чиста бъркотия, тя е за глупаците. Да се влюбиш в някое конте, защото има еди-какви си очи, защото има еди-какви си мустачки, стройно тяло и говори предвзето, това е присъщо на глупавите жени. Това не е обич, това е перверзия, порок, дъще моя. Истинската любов е духовна и единственият начин да обичаш е да се влюбиш в човек заради качества на душата му. Съвременните жени са покварени от

романите и от измислиците и фалшивите представи за любовта, които други жени им внушават. Лъжа и непристойно подстрекателство, което сатаната върши чрез посредничеството на поетите, писателите и други подобни безделници! Те ще ви кажат, че любовта и физическата красота са сестри, ще ви говорят за Гърция и за езическия натурализъм. Не обръщайте внимание на лъжата, дъще моя; не вярвайте на друга любов освен на духовната или на взаимната симпатия между две души...

Проститутката по-скоро отгатваше, отколкото разбираше думите му, които бяха противоположни на нейните чувства. Но тъй като бяха думи на учен, нямаше друг начин, освен да се съгласява. Виждайки, че се съгласява, той все повече се въодушевяваше и прибави с патос:

— Да поддържате друго нещо означава, че се отричате от католицизма и се връщате към митологията... Такива ми ти работи.

— Разбирам — отговори момичето, но вътре в себе си се питаше какво ли означава митология...

Този свещеник, утешител на съвести, който се смяташе лечител на сърцата, покварени от любовта, беше може би най-бездарният човек за тази служба, на която се беше посветил заради собствената си добродетел, безплодна и ледена, условие, твърде неблагоприятно, защото затваряше очите му към същността на човешката душа. Прилагаше апостолството си по еднообразни правила или пък чрез древни мисли от книги, написани от светци по негов вкус, и беше причинил големи щети на хората, повличайки наивни девиси към самотата на манастира, уреждайки женитби между лица, които не се обичат, и най-после нарушавайки прекрасната хармония на страстите. Приличаше на лекарите, които изучават човешкото тяло по анатомически атлас. Имаше шарлатански рецепти за всичко и ги прилагаше твърде необмислено, като опустошаваше всичко, откъдето мине.

— Пред вид на това, дъще моя — прибави той самодоволно, — можете да се досетите, че една хубава жена може нежно да обикне грозен мъж. Истинската любов, вникнете в това и го запечатайте в сърцето си, е разбирателство между душите. Всичко останало е въображение, лудост.

Този израз направи силно впечатление на Фортуната.

— Кой обръща внимание на въображението? — продължи той, предоволен от ефекта, който предизвикваше. — Когато лудостта ви смути, не се предавайте, дъще. Ще обърнете ли внимание на случаен човек, който върви по улицата и говори безсмислени неща? Тъй че това е същото, същото. На въображението трябва да се гледа с презрение и да не се обръща внимание на това, което ни внушава. Разбирам, че вие поради лошия живот, който сте водили, и тъй като не сте имали около вас добри примери, няма да успеете да прогоните лудостта в кратък срок, но аз съм тук, за да ви уча. Тук съм и мисля, че зная какво държа в ръцете си... Да започнем. За да бъдете достойна съпруга на почтен човек, първото нещо, което трябва да направите, е да приемете религията, като започнете вътрешно да се изграждате...

— Да, господине — отговори скромно проститутката, която разбираше думите му за религията, но не и за вътрешното изграждане. За нея *изграждане* означаваше да се строят къщи.

— Добре. Ще ми се подчинявате ли и ще правите ли всичко, което ви заповядвам? — попита свещеникът с високомерна суета, позволена му от възвишената роля на лечител на сломени души.

— Да, господине.

— И как сме с християнското учение?

Каза го с тон на безочливо превъзходство, така, както някои лекари произнасят: „Да видим езика.“

— Аз... Уче... — отвърна каещата се, като трепереше — много съм зле, нищо не зная.

Капеланът не се изненада. Напротив, харесваше му, когато неговите ученици бяха съвсем невежи, за да може всичко да им обяснява. Замисли се, скръстил ръце и въртейки палците си. Фортуната мълчаливо го гледаше. Не се съмняваше, че това бе човекът, който познаваше най-добре всички неща на света и слабостите на хората, и си помисли, че ще ѝ бъде полезно да остане под негово ръководство. В този миг тя беше под властта на суеверни мисли, родени още в детството и за религията и свещеника. Нейният катехизис беше много първичен и се свеждаше до две-три непълни понятия — рая и ада, да страдаш тук, за да се радваш там, или обратното. Моралът и беше неподправен, интуитивен и нямаше нищо общо с малкото, което си спомняше от християнското учение. За брата на Макси тя си състави мнение, че се мие малко и знае много, че не упреква грешниците, и се

отнася благосклонно, урежда им бракове, търси спасение и им говори за душата и за други хубави неща.

— Всичко зависи от това, дали ще успеете да прогоните безразсъдството — продължи Николас, идвайки на себе си. — Знаете какво е казал Христос на самарянката, когато е разговарял с нея на извора, по подобен повод...

Фортуната се усмихна, преструвайки се, че знае за случката, но в същност нищо не разбираше.

— Ако вие искате да промените живота си и вътрешно да се изградите, готов съм да ви помогна да придобиете необходимата сила. За какво съм тук? Когато установя неоспоримата ви промяна, тогава може би няма да се сърдя на моя брат. Бедният, той е луд по вас. Снощи ми каза, че ако не го оставим да се ожени, ще умре. Леля ми иска да го разубеди, но аз ѝ казах: „Спокойно, спокойно, нещата трябва хубаво да се обмислят. Нека не бързаме, лелю.“ И затова дойдох тук. Наемам се да ви излекувам от въображаемата ви болест да обичате непочтен мъж, който ви е погубил. Когато успея да направя това, ще обичате този, който ще бъде ваш съпруг, и ще го обичате с духовна обич, не с физическа... това е... О, колко победи имам, спасил съм толкова хора, които се смятаха погубени завинаги! Съгласете се, че каквото и да започнете, трябва да го вършите с душа. Представете си колко добре ще бъдете, когато се промените, ще бъдете щастлива и почитана, ще имате почтено име, ще има кой да ви уважава не заради физическия ви чар, проклет да бъде, а заради духовния, който е по-важен. В началото трябва да положите известни усилия, ще се наложи да забравите за хубавичкото си лице. Това е може би най-трудното, но нека да приемем, че единствената истинска красота е красотата на душата, дъще моя, защото за красотата на тялото думата имат червеите...

На грешницата ѝ хареса това обяснение и тя кимна в знак на съгласие.

— Да пресметнем тогава. Вие искате да направя възможен брака ви с Рубин?

— Да, господине — отговори Фортуната с известен страх, смутена още от мисълта за червеите.

— Необходимо е да минете през следното изпитание — каза свещеникът, като прикри прозявката си, защото беше вече четири

часът и той би трябвало да подремне. — В Мадрид съществува религиозна институция, една от най-полезните, защото има за цел да събира заблудените момичета и посредством молитва, труд и подслон да ги променя. Някои жени, разочаровани от малкото, което им дава насладата, завинаги остават там. Други излизат вече *изградени*, готови за брак или за служба в къщите на многоуважавани хора. Много малко от тях се връщат към порочността. Там отиват и уважавани господжи, за да изкупват греховете си, лекомислени съпруги, извършили глупава постъпка спрямо своя съпруг, и други, които в самотата си търсят щастието, което не са намерили в безредието на света.

Фортуната продължаваше да кима с глава в знак на съгласие. Беше чувала за тази къща — манастира „Микаелас“.

— Отлично, точно така се казва. Добре, ще отидете там и ще останете затворена три, четири или повече месеца. Свещеникът на манастира ми е много голям приятел, все едно, че аз съм там. Той ще напътствува духовния ви живот, тъй като на мен ми се налага да се върна в Толедо. Но винаги, когато идвам в Мадрид, ще ви наглеждам и ще проверявам как върви обучението, а полезно ще бъде и преди да влезете в манастира, да ви дам уроци по християнско вероучение, за да не отидете там съвсем невежа. След като мине известно време и установя, че вие сте достатъчно духовно издигната, за да ви смятам достойна да ми бъдете снаха, бракът може би ще се осъществи. Аз отговарям пред вас, че щом този свещеник даде позволителното, цялото наше семейство ще каже „амин“.

Думите бяха изречени с простота и нежност. Това беше една от неговите най-добри и проверени рецепти и той я произнасяше с убедителен тон, който правеше силно впечатление на неопитните хора, към които се обръщаше. Фортуната така се развълнува, че едва не се разплака. Беше благодарна за вниманието, което ѝ оказваше този добродушен апостол на Христа. И всичко това без мъмрене, без насилие, отнасяше се към нея така, както някой най-добър пастир би се отнесъл към най-любимата си овца. Въпреки прекрасното благоразположение на духа ѝ, нещастницата малко се колебаеше. От една страна, уединението, тихият и християнски живот в манастира я съблазняваха. Може би пък там раната на сърцето ѝ напълно ще заздравее! Трябваше поне да опита. От друга страна, се ужасяваше от непознатото, от монахините... Какви ли бяха те? Как щяха да се

отнасят с нея? Но Николас прогони страховете ѝ, като ѝ обясни, че това били най-снизходителните и ласкави госпожи, които могат да се срещнат. Очите на проститутката се напълниха със сълзи и тя си размисли как от леко момиче ще се превърне в госпожа, въображението ѝ — освободено от бурена, който го погубваше, съзнанието ѝ — обикновено, разсъдъкът ѝ — озарен от хилядите красиви неща, които щеше да научи. Същото въображение, за което учителят беше споменал преди това, възпламени ентусиазма в душата ѝ, като ѝ вдъхна самоувереността, че ще стане друга жена.

— Но, да... да... искам да вляза в „Микаелас“ — потвърди тя.

— Е, добре тогава, пречистването ни зове! Виждате ли как се разбрахме! — каза весело свещеникът, като стана. — Отегчен от дългия спор, казах на брат ми: „Ако твоята страст е толкова силна, че не можеш да ѝ устоиш, остави делото в мои ръце, глупчо, и аз ще го уредя... Та нали това ми е работата, затова съм създаден и друго не знам да върша... За какво друго ще съм полезен, ако не оправям подобни заплетени истории?“

Горделивостта му се процеждаше през порите като пот, очите му блестяха. Взе палицата си и каза:

— Пак ще дойда. Ще поговоря с брат ми и с леля ми. Вашето съгласие да приемете всичко, което ви предлага един беден свещеник, полага здрава основа на спогодбата.

Когато на сбогуване той ѝ подаде ръката си, тя я целуна. Последните думи бяха за лошото време, за възможността му да остане в Мадрид само две седмици и най-после за това, че Максимилиано имаше мигрена.

— Това е семейна болест. Аз също страдам, но в момента усещам силна болка в стомаха... Слабост, казват, че е от слабост. Трябва да се храня често и по малко... Такива ми ти работи. Резултат от прекалена работа... Какво да правя? Щом часът наближи, сякаш някакво кученце започва да ме хапе... И ако не хвърля нещо на осъдения ми на мъки стомах, умирам от болки.

— Ако искате... почакайте... аз... — каза Фортуната, като мислено провери бедния си запас от провизии.

— Недейте, бедно създание. Само това остава... Мислите, че не мога да мина и без това ли? Не, на мене нищо не ми е вкусно,

погълщам всичко с отвращение, но ми става добре, чувствавам се добре...

— Ако искате... ще донеса... Нямам в къщи, но ще сляза до магазина...

— Оставете... дори на шега не ми казвайте това... Хайде, сбогом, сбогом... И се пазете, пазете се много, че върлува пневмония.

Свещеникът излезе и отиде в къщата на един приятел, където обикновено в този критичен час му поднасяха „лекарство“ за слабия му стомах.

[1] Игра на думи. Falda (исп.) — пола и окачено на кука месо. — Б.пр. ↑

През нощта на този паметен ден, когато мигрената премина, Макси узна, че неговият брат е ходил на улица „Пелайо“ и че впечатлението му „не е лошо“, според изявлението на самия свещеник. Той отдаваше голямо значение на своето апостолство и когато му паднеше в ръцете някое от тези създания за духовно въздействие, преувеличаваше опасностите и трудностите, за да придаде по-голяма стойност на победата си. Макси изгаряше от нетърпение, но не можеше да научи от Николас нищо съществено. „Ще видим... Това не е шега... Започнал съм... Не е лошо тестото, но трябва здраво да се обработва... Такива ми ти работи... Трябва да се отбивам там... Необходимо е търпение. Впрочем ти какво мислиш?“ Бедното момче не можеше да дочака мига, в който сам щеше да узнае от нея подробностите за разговора. Към десет часа Фортуната го видя да влиза блед като свещ, преодолял пристъпа на мигрената, но отпаднал, с шум в ушите и с виене на свят. Хвърли се на канапето и приятелката му го зави с одеяло. Сложи му възглавница и едновременно с това задоволяваше любопитството му, като набързо му разказваше всичко.

Идеята да я изпратят в манастир, за да се пречисти, се стори на Макси прекрасно доказателство за великия катехизисен талант на брат му. Подобно нещо и на него му беше хрумнало, но не знаеше как да го формулира. Какъв забележителен човек беше Николас! Да му дойде наум такова нещо! Преобразена от религията, Фортуната щеше да се върне в обществото чиста като сълза и кой би се осмелил тогава да се усъмни в нейната почтеност? Духът на седмачето, разбушувал се от страстта като развълнувано от ураган море, се мяташе насам-натам, вълнувайки се от всяка идея, която му се изпречваше. Хрумна му мисълта за религията, повлече го към себе си и го заля с буйна и студена вълна. Религията, колко, хубаво нещо! А той дори и не бе се досетил за това. Не беше от глупост, а от разсеяност. Наистина беше много разсеян. И любовницата му, която по-скоро беше негова годеница, му се видя с бляскав ореол и божествени одежди. Струваше му се, че любовта, която тя му вдъхваше, щеше още да се пречисти, да

стане по-нежна, подобна на любовта на Данте към Беатриче или на Петрарка към Лаура, образци на най-нежната обич.

Максимилиано никога не е бил дълбоко вярващ, но в този миг в съзнанието му нахлу особена милостива жар, желание да се довери на Христос или на пресветата Троица, или на който и да е светец, защото не знаеше какво става с него. Любовта го водеше към религията, както би го водила и към безбожието, ако нещата тръгнаха по друг начин. Толкова съвършен му се струваше замисълът на брат му, че възхищението му причини болка в главата, макар и лека. Като разтриваше с пръсти лявата си вежда, той заговори на Фортуната колко добри са сигурно монахините в „Микаелас“, колко хубав е сигурно манастирът, говореше за ценните и полезни неща, които тя щеше да научи, как чрез молитви щеше да разчупи горчивата черупка и да се превърне в госпожа. Да, в почтена госпожа.

Щеше да има и друго, но...

Неговият ентусиазъм се предаде и на Фортуната. Религията! Тя също не бе мислила за това. Да не се сети за толкова обикновено нещо! За нея пречистването беше невероятно чудо, в което вярваше, все едно да превърнеш водата във вино или с четири риби да нахраниш четиридесет апостоли.

— Кажи ми — попита тя Макси, понеже си спомни, че беше красива. — Ще ми сложат ли бял воал?

— Навярно — отвърна той сериозно. — Не мога да ти кажа със сигурност, но това е лесно.

Фортуната взе един шал и като го наметна на главата си, отиде да се види в огледалото. Но веднага си спомни, че физическата красота при новото положение няма стойност и че в случая по-важна и ценна бе красотата на душата. Като се взираше в бледото лице на Макси, тя установи, че моралните ценности на младежа започваха да прозират по лицето му, придавайки му известен чар. Забеляза коренна промяна в тълкуването на нещата. „Кой знае — каза си тя — какво ще последва от продължителното ми общуване с монахините, от молитвите и от непрекъснатата охрана! Сигурно неусетно ще се променя. Давам си сметка за хубавото, което може да ми се случи, за да се изтрие лошото, което претърпях. Човек се страхува от най-лошото нещо на света и си казва: «Никога няма да стигна дотам, а ако стигна — пак няма да

повярвам.» И с доброто е същото. Казваш си: «Няма да ми се случи и без да усетиш, се намираш при него.»“

Максимилиано остана да обядва, но болката в стомаха и липсата на апетит го принуждаваха разумно да се въздържа. Тя яде с апетит, защото сутринта беше работила много, а и беше възбудена и доволна. По този повод Максимилиано сподели колко много яде брат му. Това разочарова малко Фортуната, която глупаво погледна любовника си, преди да сложи нова хапка в устата си. Тя вярваше, че начетените и добродетелни свещеници трябва поне малко да знаят ползата от сапуна и водата и че се хранят с безсолни храни.

През цялото време разговаряха за отиването в манастира и за всичко, което беше свързано с материалните въпроси на бъдещото им съществуване.

— При подялбата — каза с известен патос Максимилиано — ми се паднаха селски чифлици. Леля ми се разсърди, защото искаше да взема парите в брой, но аз не съм съгласен с нея, предпочитам недвижими имоти.

Фортуната с кимване на глава потвърди мнението му; не разбираше какво означава думата *недвижими*, но не искаше и да го попита. По-късно, когато Макси ѝ говореше за маслиновите горички и лозя, разбра, че недвижими е все едно да кажеш дървета. Тя също предпочиташе имения на село пред всички други богатства. Когато любовникът ѝ си отиде, замисли се за богатството му, за маслиновите и дъбовите горички, за асмите и дъбравите, които се бяха набили в главата ѝ и не ѝ позволиха да заспи до късно, премисляйки още веднъж решението си да стане порядъчна.

— Е, казвай каква е? Красива ли е? — беше попитала доня Лупе с жив интерес Николас.

Въпреки че знаменитият свещеник не притежаваше качеството, наречено страст, той можеше да оцени нещата от пръв поглед. Махна неопределено с дясната си ръка и каза:

— Това е... голяма жена.

Доня Лупе се смути. Към познатите вече опасности в брака трябваше да се прибави и красотата.

— Омъжените жени *не трябва* да бъдат много красиви — каза госпожата с убедителен глас.

За да задоволи горещото си любопитство, тя му зададе хиляди въпроси: как е облечена и сресана, как разговаря, как е подредена къщата ѝ, и Николас отговаряше точно. Впечатлението му не беше лошо и макар че нямаше достатъчно данни, за да си състави мнение за истинския характер на проститутката, можеше отсега да го оформи, благодарение на опита си, на зоркото си око и на някои неопределени догадки. Любопитството на доня Лупе се възбуждаше още повече от неговите думи и тя вече нямаше да се успокои, докато сама не види всичко. Не ѝ изглеждаше твърде подходящо да посети къщата на такава жена, особено след като беше правила толкова изказвания срещу нея, но ѝ се струваше невъзможно да минат толкова дни, без тя да види и да провери стойността ѝ. Искаше ѝ се да я зърне през *ключалката*. По отношение на племенника си тя не смяташе да отстъпва и показваше несъгласието си, но не с такъв жар, както преди. Идеята за пречистването в „Микаелас“ ѝ се стори добра и въпреки че никой не го каза, тя смяташе, че това е единственият път, който можеше да изведе нещата до добър край. Жадуваше да хвърли поглед на *ламята* и тъй като племенникът ѝ не ѝ предлагаше да отиде, това я караше още повече да беснее. Един ден тя не се сдържа и като видя Макси в стаята, веднага го подхвана:

— Да не мислиш, че аз ще се унижавам за това...

— За какво, госпожо?

— Да посетя... *твоята*... някои думи не мога да ги произнасям. Въпреки намеренията ви за предстоящото пречистване, все пак ми се струва недостойно да отида там.

— Госпожо, но аз нищо не съм ви казвал...

— Казвам ти, че няма да отида... няма.

— Но, лельо...

— Тази няма да стане. Не си ми го казвал, но искаш да отида. Мислиш, че не чета мислите ти ли? Преструвките ти не минават пред мене. Така че няма да бъде *твоята*. Ще отида там само насила.

— Тогава ще ви завържем и ще ви закараме — каза Макси, като се смееше.

Тя искаше това да стане, но тъй като имаше собствено мнение и твърда линия на поведение, не отдаваше прекалена стойност на резултата от посещението. Ето как силата на обстоятелствата бяха поставили доня Лупе в подчинено положение и бедното момче, което

месеци наред не се осмеляваше да се шегува пред нея, сега гледаше на леля си като на равна. Величието на неговата страст го беше превърнало от младеж в мъж и той гледаше леля си така, както плебеят, станал благородник, гледа бившия си владетел — с уважение, но без страх.

Николас посещаваше Фортуната понякога, за да ѝ обяснява християнското учение, и доня Лупе изпадаше в ярост. Толкова честите му посещения я гневяха. Истинска завист я обхващаше, когато виждаше, че Николас отива, а тя не може. Именно заради това лелята и племенникът бяха малко скарани. Месец март изтичаше и в деня на сан Хосе Николас каза на масата:

— Лельо, вече има ягоди.

Намекът не направи впечатление на пестеливата вдовица. Свещеникът по друг повод отново повдигна въпроса:

— Какви ягоди видях днес! Лельо, колко ли ще струват сега ягодите?

— Не зная, а и не ме интересува — отвърна тя, — понеже не мисля да купувам, докато не станат три реала...

Николас въздъхна, а доня Лупе си каза наум: „Ядеш ягоди само когато аз ти купя, ненаситнико, как не, веднага ще ги имаш!“

Доня Лупе също беше лакомичка и един ден донесе книжна фуния, скрита добре под шала ѝ, но не я сложи на масата. Когато обедът свърши и докато Николас четеше „*Ла Кореспонденсия*“ и „*Ел Папелито*“ в столовата, доня Лупе се затвори в стаята си да яде ягоди, добре поръсени със захар. Щом свещеникът излезе, доня Лупе се измъкна от скривалището си с чинийката и лъжичката и предложи на Максимилиано малко от този вкусен плод. Момчето благодари и започна да яде лакомството. Докато ядеше, леля му го гледаше внимателно и когато в чинията останаха около шест-седем ягоди, тя я дръпна от ръцете му, като каза:

— Това е за Папитос, защото ей такива очи е отворила.

Момчето изяде ягодите, а след това облиза с език чинията, която светна като измита.

Хуан Пабло почти не обръщаше внимание на случката с Максимилиано и на всички останали неща, свързани със семейството, щом това не се отнасяше до наследството. Копнееше скоро да получи парите, за да изплати дълговете си. Връщаше се вечер много късно, почти винаги се хранеше навън, което радваше доня Лупе, защото Николас с постоянната си лакомия нарушаваше баланса на домашния бюджет. Мизантропията, обхванала Хуан Пабло след неприятното завръщане от кралската казарма, не се промени в дните след придобиването на наследството. Говореше много малко и когато доня Лупе му споменаваше за приключението на Макси, сякаш някой го бодваше с игла, вдигаше рамене, произнасяше презрителни думи по адрес на брат си и нищо повече. „Каквото си е надробил, това ще сърба! Мен какво ме засяга!“

На масата не се говореше за карлизъм, защото доня Лупе не позволяваше. Но една сутрин двамата братя толкова много се увлякоха в спора, че забравиха за госпожата. Когато Хуан Пабло се миеше, в стаята влезе Николас и му каза, че свещеникът Санта Крус е бандит или луд, или нещо подобно, откъдето се започна спорът, докато...

— Искаш ли да ти кажа нещо? — викаше първородният. — Дон Карлос не спечели по наша вина, по вина на свещениците. Трябва да отидете там, където бях аз, за да се уверите в интригите на тая сган в расо. Тя иска всичко за себе си и само подронва с клевети и сплетни авторитета на хората, които предано работят. Не можах да остана там, задушавах се. Казах на Дорегаарай^[1]: „Господин генерал, не зная как търпите това.“ А той повдигна рамене и направи гримаса. Не минаваше и ден, без заговорниците да донесат клюки на дон Карлос. Например, че Дорегаарай води преговори с Морионес^[2], за да се предаде, че Морионес му е обещал десет милиона реала, и хиляди такива нелепости. Когато разбрах, че ме обвиняват в това, че съм ходил до главната квартира на Морионес по поръчение на моя шеф, се разсърдих и още същата вечер, след като срещнах глутницата в притвора на църквата „Сан Мигел“, така ми кипна, че за малко не предизвиках там *Втори май*^[3]. „Тук освен вас други предатели няма.

Вие завиждате на всеки предател, ако, разбира се, има такъв, заради ползата, която извлича той от своето предателство. Не за десет милиона, а за десет хиляди гроша бихте предали краля и всички негови потомци: крадци, безчестници, юди.“ Ако не беше минал оттам полковник Гоири, който много ме обичаше, да ме хване и да ме отведе в къщи, още същата вечер щях да отида на оня свят. Три дни лежах в безсъзнание. Когато станях, поисках среща с Негово Величество. Той заповяда да ми дадат документи за задграничен паспорт. Доносниците ме бяха наклеветили тогава, защото не им оказвах помощ в машинациите им срещу преданите и смелите. Хората с расо погубиха Карлос Пети, а Карлос Седми не си взе поука. Тяхна си работа. Нали искаше религия? Там ще я намериш: можеш до пресищане да ядеш свещеници, та да ти стане тежко и да се пръснеш.

— Това е твое мнение — каза Николас, като с мъка преглъщаше гнева си, — но не ми се струва твърде обосновано. Такива ми ти работи.

— Ти имаш ли представа за света и действителността? Ти хвърчиш в облаците.

— И ти май хвърчиш в облаците, и внимавай, защото говориш глупости. Затваряй си устата, глупако — заяви разярено Николас.

— Знаеш ли какво ще ти кажа? — изкрещя Хуан Пабло. — Не ми заповядвай, разбра ли? Аз имах смелостта да кажа истината в очите на далеч по-високопоставени от теб божи служители, а който не се страхува от виолетовото расо, още по-малко се бои от черното...

— Все пак ти казвам — прибави Николас, разстроен, треперещ, като не знаеше дали с юмруци, или с думи да заплашва. — Аз ти казвам пък, че си вятърничав...

— Каква е тази олелия? — извика доня Лупе, която дойде да го укроти. — Я да видя що за рицари сте? Казала съм на войнствените господа да вървят да се карат на улицата. Не искам скандали в къщата си.

— С този глупак може ли да се спори — каза Николас, задъхан от гняв.

Хуан Пабло си замълча и продължи да се облича, като му обърна гръб.

— Я колко гениално го измисли — обади се доня Лупе, докато той стоеше гърбом. — Можеш да уважаващ брат си поне за това, че е

свещеник... Недей да се перчиш, защото ако не ти е провървяло в *позорния заговор* и трябваше да се върнеш с вдигнати ръце, ние каква вина имаме?

Хуан Пабло не благоволи да отговори. Доня Лупе хвана свещеника подръка и го изведе, понеже се страхуваше да не се скарат отново. В столовата Максимилиано вече се беше настанил на масата за обед. Беше чул спора, без да разбере за какво се отнася. Да правят каквото искат. Гневът не намали апетита на Николас, защото никакво душевно вълнение, колкото и голямо да бе то, не беше в състояние да измести най-характерната проява на организма му. Тримата чуха викове на улицата, доня Лупе се послуша, мислейки, че е някакво *извънредно съобщение* относно победите на армията на либералите срещу карлистите. През онези дни на 1874 година към вестниците често се издаваха притурки и по този начин гражданите бяха в постоянна тревога.

— Папитос — каза госпожата, — вземи две куартос и слез да купиш притурката на „Ла Гасета“. Ще видите какъв бой са им ударили на *безупречните*.

Николас, който имаше много остър слух, след като се послуша и накара всички да млъкнат, каза:

— Но, лелю, не ставайте смешна. За никакъв вестник не става дума. Много ясно се чува... *Ягоди... ягоди...*

— Може и така да е — отвърна доня Лупе и скри светкавично портмонето си. — Те са още толкова зелени, че са истински оцет.

— Както бог е наредил — си позволи да забележи Николас, като въздъхна. — По-зле е бил Христос, като е поискал вода, а са му дали жлъч.

Като преглътна последната хапка, Максимилиано, вземайки книгите си, отиде на упражнения, а Хуан Пабло още дълго обядва сам. Тези обеди в различни часове притесняваха много доня Лупе. Да не мислеха нейните племенници, че къщата ѝ е странноприемница? Единственият, който я уважаваше, който не се караше и най-малко ядеше, беше Макси, с ангелска душа, винаги учтив, дори и след като беше зашеметен от очите на жена. Върху това размишляваше доня Лупе през този следобед, докато шиеше седнала на столчето до балкона към улицата, с котката в краката си, която беше единствената ѝ компания. „Каквото и да се говори, той е най-добър от тримата —

мислеше си тя, като шиеше, — по-добър от егоиста Николас, по-добър от побъркания Хуан Пабло... А това, че иска да се ожени за една... Ще видим... Да не говорим предварително... Може и да не стане... Има случаи... Хайде де! А е влюбен като глупак... И какво ще правим? Бог ще отсъди.“

Николас се върна и каза на доня Лупе, че идва от къщата на Фортуната. Този път беше по-доволен, защото се беше уверил, че неговата възпитаница добре разбира религиозните неща и в морално отношение изглеждаше, че е *от добро тесто*, с което още повече възбуди любопитството на вдовицата, и тя повече не можа да играе ролята на презираща я.

— Толкова ме принуждаваше — каза тя на Макси същата вечер, — че най-после го постигна.

— Какво, лельо?

— Че трябва да отида да видя тази... Но да знаеш, отивам насила.

Максимилиано, който беше добродушен и искаше да не се кара с нея, прояви известно уважение към думите ѝ:

— Но, лельо, ако вие направите това, цял живот ще ви бъдем признателни.

— Нямам нужда от вашите благодарности, за да реша да отида, защото още не зная...

— Да, лельо...

— Ако реша да отида, ще отида само за да мога да измеря със собствените си очи дълбочината на пропастта, в която искаш да се хвърлиш, и да видя дали има възможност да те отдръпна.

— Още утре, лельо, аз ще ви придружа — каза ентусиазирано момчето. — Ще видите моята пропаст и когато я видите, ще ме тласнете към нея.

На другия ден доня Лупе отиде, облечена в най-хубавите си дрехи, защото преди това беше ходила на голямото празненство в приюта на доня Гилермина по нейна лична покана, от което беше много доволна. Искаше да предизвика възхищение и тъй като притежаваше голямо самообладание и се изразяваше непринудено, смяташе, че ще бъде лесно да блесне при това посещение...

И наистина така стана. Много малко пъти в живота си, дори и в най-хубавите дни с Хауреги, доня Лупе си беше придавала толкова

важност, както по време на тази среща, защото *ламята* беше съвсем невежа в областта на обществените науки и се стесняваше по положението си и лошата си слава, докато тя охотно се отпусна и самонадеяността ѝ стигна невероятни размери. Доня Лупе се отнасяше към бъдещата си племенница вежливо, но запазваше дистанция. Трябваше до най-малки подробности да се разбере, че Фортуната беше девойка с горчива съдба, с похвални желания за почтеност, а посетителката беше госпожа, и не коя и да е госпожа, а госпожата на Хауреги, най-честния човек, с най-възвишените нрави, каквито винаги са съществували в Мадрид или най-малкото в Пуерта Серада! В поведението си на дама тя прецени, че след като в първата част на посещението си беше направила всичко възможно, за да покаже известна принципна строгост, във втората би могла да бъде и по-снизходителна. Истинските аристократи не изпитват удоволствие от това да унижават по-нискостоящите. Доня Лупе бе обхваната от толкова силно желание да покровителствува Фортуната, че сама не можеше да държи сметка на съветите си и за правилата на поведение, които си позволи да ѝ изброи. Да покровителствува, да управлява, да съветва и да има някого, когото да ръководи, за нея беше истинска страст...

Едно от нещата, които най-много ѝ харесваха във Фортуната, беше плахостта, с която тя се изразяваше. Веднага се познаваше, че не говори като изтънчените хора и че се страхува и се срамува да говори безсмислици. Това още повече подобри мнението на доня Лупе, защото лекомислието в езика е знак за анархия във волята.

— Не се отчайвайте — ѝ казваше вдовицата непринудено, докосвайки с ветрилото си коляното ѝ, — не е възможно за един ден да се научите да се изразявате като нас. Това ще дойде с времето, с практиката и с общуването. Да произнесеш лошо една дума не е срамно и този, който не е получил грижливо възпитание, няма вина за това...

Фортуната така се притесняваше от това посещение с толкова напътствия, че цветът на лицето ѝ непрекъснато се менеше и не знаеше как да отговаря на въпросите на доня Лупе, да се смее ли или да бъде сериозна. Единственото ѝ желание беше гостенката по-скоро да си тръгне. Говориха за отиването в манастира, решение, което лелята на Макси похвали, мъчейки се да измисли за това най-

изисканите доводи и най-изящните думи. Тя така се изразяваше, че понякога Фортуната не разбираше за какво става дума. Най-после дойде време за раздялата, която Фортуната очакваше с нетърпение, но и се страхуваше, смятайки, че няма да може да се изрази достатъчно ясно и спокойно, по всички правила, приети за тази церемония. Госпожа Хауреги се сбогува като опитен човек, а Фортуната заекна и каза точно обратното на онова, което трябваше.

Максимилиано говори малко през време на посещението. Стоеше нащрек, притичвайки се на помощ само когато виждаше, че Фортуната е заплашена от груби грешки на езика. Когато доня Лупе излезе, той сметна, че трябва да я изпрати до улицата.

— Наистина е много глупавичка... — каза лелята на племенника си, — такава, каквата... Сякаш са я хванали с ласо. В ръцете на умен човек тази жена би могла да се облагороди, защото основата ѝ не е лоша. Но аз се съмнявам, че ти...

[1] Дорегарай и Домингера, Антонио (1823–1882) — прочут генерал от армията на дон Карлос. — Б.пр. ↑

[2] Морионес и Мурильо, Доминго (1823–1882) — прочут испански генерал, който през 1872 г. разбива и Орокиета многобройни войскове части, водени от дон Карлос. През 1875 г. Алфонсо XII му присъжда благородническа титла — маркиз де Орокиета. — Б.пр. ↑

[3] На този ден през 1808 г. е избухнало въстанието в Мадрид против френската окупация. — Б.пр. ↑

Доня Лупе имаше добър вкус и като жена веднага безусловно призна красотата на *ламята*, макар че принадлежеше към онези, които нямат претенции за красота и не обичат да хвалят чуждата. „Действително е красива — си мислеше вдовицата по пътя за в къщи, — истинска красавица. Но е дива и трябва да се опитоми.“ Желанието за учение, което Фортуната проявяваше, я зарадва много и тя почувствува, че в душата ѝ се надига желание да приложи дарбата си на учителка, съветничка, покровителка и глава на семейството. Доня Лупе притежаваше възпитателни способности и беше суетна. За нея нямаше по-голяма слава от тази да има някой, върху когото да упражнява властта си. Макси и Папитос бяха едновременно деца и ученици, защото госпожата обичаше по-нисшите, които обучаваше. Самият Хауреги също беше, както твърдяха хората, едновременно ученик и съпруг.

Доня Лупе се върна най-после у дома си, като кроеше в главата си прекрасни планове. Красивото животно, молещо за ловка ръка, която да го укроти, събуждаше у нея страстта на дресьора. И ето как под напора на различни страсти желанията на лелята и племенника съвпаднаха. Тиранката на къщата започна да гледа с благосклонни очи същата тази личност, за която беше казала толкова обидни думи. Това радваше младежа и съдейки по себе си, той вярваше, че снизхождението на доня Лупе произтича от също такова чувство, чиято сила като властна необходимост подчинява човешките същества и заради нея те са в състояние да употребят цялата дарба, която притежават. Вдовицата не преставаше да мисли за голямата полза, която можеше да извлече от Фортуната, като я шлифова и я превърне в дама: представяше си една победа, която в стремежите на Максимилиано бе от друг порядък. Работата нямаше да бъде лека, защото *ламята* сигурно притежаваше много пороци, но колкото по-големи бяха трудностите, толкова по-голяма щеше да бъде славата на учителя. Внезапно остри опасения обземаха госпожа Хауреги и тя си казваше: „Това не може да стане, това е голяма жена за мъж със средни възможности. Ако го нямаше това кипене на кръвта, той с нежността

си и аз със знанието си щяхме да укротим животното, но тази красавица ще ни избяга по пътя, ще ни избяга.“ Половин седмица продължи в нея борбата, като ту искаше да отстъпи, за да бъде учителка, ту постоянствуваше в примитивните си страхове и беше склонна да не се намесва в нищо... Но пред приятелките си трябваше да се преструва, защото суетата не ѝ позволяваше да се показва в неприятно или смешно положение извън дома си. Винаги внимаваше да изглежда много важна и затова трябваше да преувеличава и разкрасява онова, което я заобикаляше. Беше от хората, които винаги прекомерно хвалят собствените си неща. Всичко нейно беше хубаво: нейната къща беше най-хубавата на улицата, улицата ѝ — най-хубавата в квартала, а кварталът ѝ — най-хубавият в града. Когато сменеше жилището си, това домашно превъзходство я придружаваше навсякъде. Ако изпаднеше в неприятно или смешно положение, пазеше го в тайна; но ако ѝ се случеше нещо интересно, тя го разгласяваше едва ли не с камбанен звън. Затова когато между приятелските семейства се разчу, че седмачето иска да се ожени за лоша жена, госпожа *лос Павос* не знаеше как да се държи. Трудно щеше да се справи и целият ѝ талант не бе достатъчен, за да превърне черното в бяло, както беше правила друг път.

На събиранията у ла Каня стоеше напълно примирена, без да знае какво да прави. Но от деня, в който видя Фортуната, тя се отърси от униинето и разбра, че е намерила опорна точка, за да изправи поваления свят на своя оптимизъм. От какво, мислите, черпеше сили, за да възвърне самоувереността си? От красотата на Фортуната. Каквито и представи да имаха хората за красотата ѝ, те бледнееха пред действителността. Доня Лупе беше виждала красиви жени, но като тази — никога. Беше божествена в *истинския смисъл на думата*.

Приятелките ѝ останаха смаяни, като я слушаха, и доня Лупе използва тяхното сливане, за да прибегне към следващото си стратегическо лукавство.

— А колкото до лошия живот, който е водила, може много да се спори... Не е така, както разправят. Осмелявам се да кажа, че не е чак така.

По въпросите за моралното ѝ поведение и за отношението ѝ към бога тя говори с много недомлъвки.

— Това не мога да кажа... Само веднъж съм говорила с нея. Стори ми се скромна, с плах характер, от тези, които лесно се подчиняват, а аз мога и знам как да постигна това...

Когато каза, че ще я изпратят в „Микаелас“, всички присъстващи похвалиха това решение и доня Лупе още повече се възгордя в своята суета. Тя заяви, че това е нейна идея и условие, което е поставила за своето примирение, като смята, че след продължителна религиозна карантина девойката ще може да бъде приета в семейството. Нещата трябва да се обмислят, защото да се скара на Максимилиано и да му затвори вратата е лесно да се каже, но много трудно да се направи.

Между другото наближаваше денят, когато щяха да отведат *ламята* в „Микаелас“. Николас Рубин беше говорил със свещеника, негов приятел от семинарията, който от своя страна беше разговарял с игуменката — прочута дама, близка приятелка и далечна роднина на Гилермина Пачеко. Уговориха се приемането да стане в определеното време, което се регламентираше от устава в манастира, т.е. веднага след Страстната седмица. В четвъртък Макси и неговата приятелка излязоха на разходка, в петък рано-рано отидоха до „Кара де Диос“, а след това дълго се разхождаха по „Сан Бернардино“. Фортуната, вече приела религията, се радваше, както се радва дете на нови обувки, и искаше нейният любим да ѝ обясни какво означава Велики четвъртък, кръстната смърт, великденската свещ и други символи. Макси изпитваше трудност при обяснението и прикриваше незнанието си със своята изобретателност. Религията, която той изповядваше в това кризисно състояние на духа си, беше толкова велика, че никакъв култ не можеше да предизвика неговия интерес, но в случая беше добре, че интелигентността на Фортуната не можеше да се издигне по-високо от кулите на католическите черкви. Той, да, той се задълбочаваше, воден повече от чувство, отколкото от размисъл, и въпреки че нямаше основа, върху която да изгради проучването си, мислеше за причините, които ръководят и привеждат физическия и моралния свят в тържествено движение, правилно и математически точно. „Всичко, което трябва да стане, става — ѝ казваше той, — и всичко, което трябва да бъде, се осъществява.“ Беше проникнат от сляпа вяра в непосредственото влияние на провидението върху действащия механизъм на нищожния живот. PROVIDENIETO ръководеше не само

историята на обществото, а и личната съдба. Какво означаваха символите? Нищо, но той не искаше да разсее очарованието, което Фортуната изпитваше от иконите, от погребалните песнопения и от великолепието на църковните служби, защото бе ясно, че умът на клетницата бе доста ограничен, за да проумее някои неща, а тъй като бе и грешница, по-удачно щеше да бъде поне на първо време тя да се запознае само със сравнително елементарните идеи и понятия, които представляват нещо като нравствена хигиена или религиозен надзор.

Ентусиазмът, който девойката изпитваше, напомняше чара на зараждаща се мода. Както казах, влюбените се разхождаха по ниските хълмове на Валиермосо или по пътеките сред ечемичените ниви и най-после се измориха от дългия религиозен разговор. На Рубин му свършиха знанията по литургия, а Фортуната започна да я боли кракът, понеже ботушът я стягаше. Тясната обувка е голямо наказание и това физическо неудобство прекъсва полета на духа. Бяха минали край северните гробища, след това се изкачиха до водохранилищата и грешницата седна на една каменна плоча и свали ботуша си. Максимилиано ѝ показва колко хубаво изглеждаше оттук гъсто населеният Мадрид с толкова куполи на фона на огромния хоризонт, който приличаше на море. След това ѝ показва на изток една грамада от червени тухли, част от нея още в строеж, като ѝ каза, че това е манастирът „Микаелас“, където тя щеше да отиде. На Фортуната ѝ хареса сградата и местоположението и изрази желание да влезе по-скоро в него, още същия ден, ако беше възможно. Но неочаквано в съзнанието на Максимилиано възникнаха тъжни мисли. Идеята тя да отиде в манастира беше хубава, но не чак толкова. Тази благочестивост можеше да се превърне в нещастие за него, защото ако Фортуната приемеше религията от сърце и наистина се пречистеше, можеше да се откаже от света и да остане там завинаги, в смирено обожание пред потира... О! Тази мисъл толкова развълнува бедния изкупител, че той почервения. А това можеше да се случи, защото някои, които влизаха там обременени от грехове, се поправяха дотолкова, че приемаха с жар разкаянието и не искаха повече да излизат, а когато им говореха за женитба, все едно, че им говореха за дявола... Но не, с Фортуната нямаше да се случи такова нещо, тя нямаше да стане набожна в *истинския смисъл на думата*, както би казала доня Лупе. Ако се

случеше това, Максимилиано щеше да умре от мъка и щеше да стане протестант, масон, евреин, атеист.

Не сподели страховете си с Фортуната, която стоеше боса до него, загледана в хаотичната процесия на мравките. Каза й само:

— Имаш време да влезеш. Не би трябвало толкова силно да те привлича.

Трябваше да тръгват. Поиска да обуе ботуша си, но усети силна болка. Лошото беше, че тъкмо този ден бе Велики петък и нямаше файтони, та трябваше да се върнат пеш.

— Много сме се отдалечили — каза Максимилиано, подавайки й ръка. — Подпри се, така по-малко ще куцаш... Знаеш ли на какво приличаш, както трудно пристъпваш? На жена в напреднала бременност, която не може да направи крачка, а аз — на съпруг, който скоро ще стане татко.

Тази мисъл само я разсмя и спомняйки си как предишната вечер Максимилиано в епилептичните излияния на обичта си беше споменал нещо за потомство, си каза наум: „Виж, това наистина би могъл да направиш!“

Следващия четвъртък отведоха Фортуната в „Микаелас“.

V. МАНАСТИРЪТ „МИКАЕЛАС“ ОТВЪН

1

В Мадрид има три изправителни девически манастира. Два от тях се намират в стария град, третият — и разширената зона в северната част, любимо място на новите религиозни институции и на общностите, отстранени от центъра поради революционното конфискуване на техните исторически къщи. В този северен район църковните сгради са толкова много, че е трудно да се преброят. Тук, в тези основани от Сан Висенте де Паул^[1] модерни ордени, чието предназначение се състои в това да приютяват старци, да обслужват болни или да обучават деца, има монахини-затворнички и други, които живеят във връзка с външния свят и в жестока битка с човешката мизерия. Видяхме в онази зона да се издигат като по чудо големи каменни домове със съмнителна архитектурна стойност, които показват колко действена е все още религиозната пропаганда и колко практични резултати се получават от религиозните спестявания или на точно от милостинята, поощрявана от добра ръка.

„Сестрички на бедните“, „Робини на Мария“ и други манастири, така ценени в Мадрид заради големите помощи, които дават на жителите, са построили в тази зона своите сгради тъй бързо, както се издигат строежите по договор. Има само едно училище за свещеници — голямо, обикновено и тъжно като общежитие. Послушничките, изхвърлени от манастира на доня Барбара, също имаха ново убежище, както и старите монахини, събрали и запазили костите на дон Педро Жестокия, се бяха настанили там на височините в квартал „Саламанка“.

Равнината Чамбери, от „Лос Пасос“ и „Санта Барбара“ до отвъд Куатро Каминос, е предпочитано от новите ордени място. Там се издига приютът на Гилермина Пачеко, вечната и изключителна жена, а също и манастирът „Микаелас“. Тези сгради, скалпени набързо и всички съчетали евтинията с бързината, са строени от неизмазани

тухли, и смесица от арабски и християнски стил и с ненужни украси от френска готика. Църквите вълнуват с фините гипсови отливки отвътре и с претенции за стил и елегантност като базиликата в Лоурдес^[2]. Те правят впечатление със спретнатостта и реда, които очароват погледа, и с един плачевен архитектурен стил. Заимствването на нови благочестиви стилове, като този на „Сакре къор“ и тези орляци недорасли свещеници, изгонени от Франция, ни донесоха нещо добро — спретнатостта на светите места, и нещо лошо — перверзния вкус в религиозната украса. Наистина Мадрид беше почти беззащитен против това нахлуване, защото църквите в селищата, освен че са много мръсни, са истинско недоразумение като произведение на изкуството. Така че нямаше много с какво да се перчим. Неприятният барок на нашите европейски църкви, мръсотията по оградите им, параклисите, покрити с ужасни гипсови отливки, потънали в прах, и всичко останало, от което се състои некрасивата тривиалност на мадридските храмове, нямаше какво да противопостави на претенциите за елегантност на тази съвсем нова монументалност. Тя е въоръжена също с крехки гипсове и с излишество от злато и темперни бои, но поне мирише на чисто и е обкръжена от красотата на места, в които се използват много повече тяхна светлост метлата, водата и сапунът.

Голямата постройка, която наричаме „Микаелас“, беше разположена по-високо от онази на Гилермина, там, където къщите стават все по-нарядко и незастроените места повече от застроените. През някои отвори на постройката се вижда обширна блестяща степ, огради на гробища, украсени с кипариси, стройни фабрични комини, като палми без клони, големи лошо поддържани пасбища на кози и на матрини, отглеждани за мляко. Къщите са ниски като в селата, а някои са само с един коридор и със стаи, разположени от двете страни. Сградата на „Микаелас“ е била обикновена. Към нея е било прибавено едно вътрешно крило от двете страни на градината във форма на половин манастирски двор и в същото време на отсрещната страна е била построена църквата, широка и модерна — с неизмазани тухли в арабски стил и с камъни от Новелда^[3] в готически стил. Тъй като църквата още не беше завършена, литургиите се отслужваха във временния параклис, който представляваше дълъг коридор вляво от вратата.

Приготовленията на този коридор за превръщането му във временен храм разкриваха доброто желание, грижливостта и артистичната простота на прекрасните сестри, които съставяха църковната община. Стените бяха измазани, защото това струва евтино в Мадрид и е много хигиенично. В дъното беше олтарът, както е известно, от платина и злато, в толкова познат и простиък стил, като че ли е нарисуван. Отляво и отдясно в голям размер и с много хром — двете свети сърца, а над тях се отваряха две съвсем тесни прозорчета, отгоре с аркада от бели, червени и сини стъкла на ромбове, каквито се използват край стълбищата в модерните къщи.

Близо до вратата имаше една дървена решетка, която отделяше монахините от посетителите, които идваха в четвъртък и неделя. От решетката навътре подът беше покрит с балатум и отстрани — място, което спокойно можем да наречем кораб, имаше две редици молитвени столове. Отдясно на кораба — две не много големи врати: едната водеше към олтара, другата — към стаичката за хора. Оттам долитаха нежните звуци на един хармониум, който свиреше чисто, с акорди от тониката и доминантата и с най-елементарни модуляции; оттам долитаха и екзалтираните гласове на две или три монахини-певици. Музиката беше достойна за архитектурата, звучеше като сантиментална *сарсуела* или песен, с която се поздравяват дописниците на модерните вестници. Величествената църковна песен стигна до такова положение, защото беше изоставена от онези, които се занимават с тези неща, и поради бавните темпове, с които навлизат новостите в строгия католически култ.

Грешницата беше отведена в „Микаелас“ няколко дни след Великден. Същия ден, щом се събуди, на Макси нещо му заседна в стомаха, но така силно, като че имаше пръчка между гърдите и гърба. Подобно нещо чувствуваше, когато имаше изпити, но не толкова силно. Фортуната изглеждаше доволна и искаше да дойде по-скоро часът, за да се съкратят очакването и объркаността, в която се намираха двамата влюбени, без да знаят какво да си кажат. На нея поне не ѝ идваше наум какво да каже и макар че на него му минаваха много неща през главата, той имаше известно вродено отвращение към *театралното* и в подобни случаи не обичаше да говори празни приказки. Ако трябва да се каже истината, този ден Макси изпитваше към годеницата си някаква сладка и спокойна нежност, примесена с

малко тъга. И той се мъчеше да придаде на разговора фамилиарен тон, като говореше за времето или като даваше наставления на момичето да внимава да не забрави някоя важна дреха. Николас, който беше там, също нямаше да разреши сладникави любовни думи, нито целувки и помагаше да се събират и опаковат всички неща, които трябваше да се вземат, прибавяйки практични забележки: „Вие вече знаете, че нито парфюми, нито украшения, нито никакви други екстравагантни предмети се внасят там. Целият светски багаж се оставя пред вратата.“

Когато дойде момчето, което трябваше да вземе багажа, Фортуната бе вече готова, облечена съвсем просто. Максимилиано погледна няколко пъти часовника си, без да разбере колко е часът. Николас, който беше по-сериозен, погледна своя и каза, че вече закъсняват. Тримата излязоха и тръгнаха бавно и мълчаливо към улица „Орталеса“, за да наемат файтон. С немалко усилия младежът се настани на допълнителната седалка, защото полите на бъдещата му съпруга и одеждите на свещеника пречеха и ако пътят беше по-дълъг, мъчението на шестте крака, незнаещи как да се наместят, щеше да бъде голямо. Новопокръстената гледаше през прозореца, като вниманието ѝ бегло и разсеяно се спираше на минувачите. Сигурно гледаше навън, за да не гледа навътре; Максимилиано я поглъщаше с очи, докато свещеникът напразно се мъчеше да оживи разговора с никакви съвсем неуместни шеги.

Най-после пристигнаха в манастира. На вратата имаше две или три стари просякини, които молеха за милостиня, и Максимилиано изостана, за да им я даде. В устата му горчеше много и тънкият му глас излизаше на пресекулки от гърлото му, на синкопи, като у астматик. Вълнението му го караше да потърси убежище в обикновените неща. „Ех, че са досадни тези бедняци... Изглежда, че има служба, защото се чува камбанният звън за причастието... манастирът е хубав и приветлив, да, наистина приветлив.“

Влязоха в една зала, която беше вдясно, на противоположната страна на параклиса. В нея приемаха посещения послушничките и затворничките, на които се разрешаваше да видят своите близки в четвъртък следобед за час и половина в присъствието на монахините. Залата бе украсена с простота, граничеща с бедност, имаше само няколко портрета на светци и една голяма картина на свети Йосиф с маслени бои, направена като че ли от същата ръка, която бе нарисувала

Хауреги в къщата на доня Лупе. Подът беше с плочки, добре измит и изтърган, защитен от студа само с тръстикови рогозки пред двете пейки. Тези пейки, столовете и едно канапе с криви крака бяха различни по стил и всеки знаеше, че цялата бедна покъщнина тук идва чрез дарения или милостиня от тази или онази фамилия. Не чакаха и пет минути, защото веднага влязоха две монахини, които бяха предупредени, и почти по петите им влезе капеланът, много сърдечен човек, който се смееше на всичко. Казваше се дон Леон Пинтадо^[4] и с нищо не отговаряше на името си. Николас Рубин и този добряк, едър и жизнерадостен, се прегърнаха и се поздравиха, говорейки си като близки. Едната от двете монахини беше млада, румена, с привлекателна уста и очи, които биха били прекрасни, ако не бяха кривоогледи. Другата беше суха и в зряла възраст, с очила и недвусмислено показваше, че в манастира притежава по-голяма власт от другарката си. На произнесените думи, пропити с онази сладникава вежливост, характерна за стила и за металния глас на религиозните дейци днес, новопокръстената щеше да отговори нещо подходящо за случая, но се спря и от устата ѝ не можа да излезе нищо повече от едно „хм, хм“, което другите не разбраха. Церемонията беше кратка. Без съмнение сестрите от „Микаелас“ не обичаха да си губят времето. „Сбогувайте се“, каза и сухата жена, хващайки я за ръката. Фортуната стисна ръцете на Макси и на Николас, без да прави разлика между тях, и се остави да я отведат. Максимилиано направи крачка, оставяйки сами двамата свещеници, които разговаряха, като си държаха взаимно пискюлите на одеждите, и видя любимата си, идола си, илюзията си да изчезва зад онази врата, боядисана в бяло, която свързваше залата с останалата църковна обител. Беше врата като всяка друга, но когато се затвори, на влюбения младеж му се стори нещо различно от всичко, което може да има в необятното царство на вратите по света.

[1] Основател на религиозен орден във Франция през XVII в. — Б.пр. ↑

[2] Град във Франция, известен със светилището на брега на извора, на който според легендата се явила Дева Мария. — Б.пр. ↑

[3] Град в Испания в провинция Аликанте, известна с това, че доставя камък за строителство. — Б.пр. ↑

[4] Леон (исп.) — лъв. — Б.пр. ↑

Тръгна към Мадрид по прашния и стар път Кампо де Гуардиас, отново погледна машинално часовника и пак не разбра колко беше часът. Не си даде сметка, че брат му и господин Леон Пинтадо, увлечени в интересен разговор и спирайки се на всеки десет думи, бяха останали назад. Разговаряха за опозицията по време на изборите на Сигуенса за проповедник и за споровете, които станаха там. Капеланът като отхвърлен кандидат направи на пух и прах епископа на епархията и целия клир. Максимилиано, без да брои спирките, продължи да върви и скоро се озова в къщи. Вратата отвори доня Лупе и му зададе няколко въпроса: „И какво? Беше ли доволна?“ Тези въпроси разкриваха както интерес, така и любопитство и младежът, оживен от доброжелателството, което виждаше у леля си, побеседва с нея, като се мъчеше да ѝ разкрие острата мъка, която раздираше сърцето му. Имаше някакво смътно предчувствие, че няма да я види повече не защото тя ще умре, а защото в манастира, заразена от благочестивостта на монахините, можеше прекалено много да се увлече по божествените неща и да се влюби в духовния живот до такава степен, че да не иска вече съпруг от плът и кръв, а Исус — съпруга, който се харесва на истинските, светите монахини. Това той изрази непочтително, с половинчати думи, но доня Лупе разбра как стоят нещата.

— Съвсем възможно е да се случи — му каза тя с убедителен тон, който още повече обезпокои Максимилиано — и няма да бъде първият случай с лоши жени... искам да кажа леки, които са се обърнали към бога и толкова са се променили, че после нямат друг път, освен да се покалугерят.

Изкупителят почувствува студенина в сърцето си. Фортуната покалугерена! Тази мисъл, колкото и да беше абсурдна, го измъчва цялата сутрин.

— Откровено казано — заяви той след дълги размишления, — няма да я покалугерят, но възможно е да се увлече по мистицизма, да не иска да излезе и аз да остана *in albis*^[1].

Подобна мисъл го ужасяваше. В такъв случай не му оставаше нищо друго, освен самият той да стане също *свещец*, да се посвети на църквата и да бъде свещеник... Господи, каква глупост! Свещеник! И защо? От размишления главата му заприлича на болезнен водовъртеж и не му оставаше нищо друго, освен да прогони мислите си, за да се освободи от мъката, която те му причиняваха. Помисли да учи... Невъзможно. Дойде му наум да пише на Фортуната и да ѝ каже да не обръща внимание на онова, което ѝ говорят монахините за духовния живот. Опрощаването и мистичната любов... Още една глупост. Най-накрая започна да се успокоява и мозъкът му малко се проясни.

Трябва да беше към единадесет, когато от стаята си чу голяма препирня между доня Лупе и Папитос. Причината за тази домашна разправия беше това, че на Николас Рубин му беше дошла наум трагичната идея да покани на обед своя приятел, отец Пинтадо, и още по-лошо, беше побързал да я изпълни с онази клерикална непринуденост, която притежаваше в голяма доза, пропускайки своя приятел през вратите на къщата, без въобще да го е грижа дали там има или не необходимите продукти за два такива стомаха.

Доня Лупе не можа да каже нищо пред другия свещеник, но кръвта ѝ кипеше. Гордостта не ѝ позволяваше да лиши къщата от авторитет и им поднесе една тепсия с някакъв буламач, за да се преситят, и като наливаше масло в огъня, си мърмореше неща, които щяха да накарат да подскочи цялата църковна курия: „Не знам какво си представлява този Елиогаболо^[2]... Смята, че моята къща е ханът на Пейне. След като ми изяде едното ухо, води друг, за да ми изяде и другото. И ако съдя по вида му, има яки зъби и стомах, стомах като _водохранилище_. Ах, господи! Какви егоисти са тези свещеници. Трябваше да му направя и подам сметчицата и тогава... Ах, тогава вече няма да идва с гости, защото е много стиснат и обича да бъде щедър само с чужди пари.“

Вулканът, който бушуваше в гърдите на госпожа Хауреги, можеше да стовари лавата си само върху Папитос, която беше предназначена точно за това. Беше започнала деня с намерение да прави нещата добре, но господарката я наказва така безпричинно, че тя я прати по дяволите и започна да прави всичко наопаки. Ако я накараха да излее малко вода от някое гърне, тя доливаше още. Вместо да откъсне лук, скубеше чесън; изпратиха я до магазина за една

консерва сардина, а тя донесе четири либри мерлуза. Счупи една чаша и направи толкова глупости, че доня Лупе за малко не ѝ разби главата с чукалото на хавана. „За това съм виновна аз, по дяволите, за това, че упорствувам да направя от магарето човек... Още днес си отиваш в къщи, в колибата за смет на Куатро Каминос, където живееше сред прасета и кокошки, където ти е мястото...“ И така продължаваше до безкрай. Бедната Папитос... Тя въздишаше и сълзите ѝ се стичаха по лицето. Беше толкова уплашена, че не смееше да шавне.

В това време двамата свещеници бяха в салона, пушеха цигари, с оставени на столовете палици, плъснати в две превъзходни кресла, като говореха, без да спират, на същата тема: опозицията на Сигуенса. Виновен за всичко беше деканът, досаден човек, който искаше на всяка цена изборът да бъде в полза на племенника му. Смели кучета бяха и чичото, и племенникът. Племенникът беше произнасял разумни речи и на празника на Ла Глориоса^[3] поздрави Топете и Прим на едно събрание на демократите. Доня Лупе най-после влезе, като силно гримасничеше, за да може да им поднесе една усмивка в момент, в който ги канеше да седнат на масата и ги молеше да я извинят за многото недостатъци и да хапнат малко.

И докато сядаша, тя гледаше ужасена приятеля на своя племенник, който приличаше на бик на два крака, и си мислеше, че апетитът отговаря на телосложението му, всичко, което имаше на масата, нямаше да стигне, за да се напълни този огромен търбух. За щастие, на Макси толкова не му се ядеше, че едва си взе една хапка; доня Лупе също каза, че няма апетит, и по този начин проблемът се разреши и нямаше място за тревога. Отец Пинтадо, въпреки че беше толкова внушителен, не ядеше много и разнообрази обeda, разказвайки още веднъж... за опозицията на Сигуенса. Доня Лупе от учтивост твърдеше, че е истинско варварство, дете не са го избрали него.

Гневът на госпожа Хауреги не се успокои от щастливия успех на обeda... и тя продължи да нарежда на бедната Папитос, която също беше с характер и вътрешно кипеше от огорчение и желание за отмъщение. „Я гледай дъртата вещица — говореше тя на себе си, преглъщайки сълзите си, — с една гърда... По-добре да се беше засрамила, че си слага гърда от парцали, за да си мислят хората, че действително има две, както всички и както аз ще ги имам след време...“ Следобед, когато госпожата излезе и я накара да ѝ почисти

дрехите, на хитрушата ѝ дойде наум да отмъсти на своята господарка, едно от онези отмъщения, които се помнят вечно. Реши да простре на балкона роклята ѝ с прикрепеното към нея *фалшиво допълнение*, с което доня Лупе лъжеше околните. В злобата си Папитос си представяше, че доказателството, изложено на балкона и видно от хората, които минават, ще предизвика много смях. Но се случи така, че нито един пешеходец не забеляза изкуствената гърда, която приличаше на животински мехур; освен това момичето побърза да го махне, премисляйки предвидливо, че ако доня Лупе влезе и види да виси на балкона онзи издайник на дефекта ѝ, ще побеснее и ще бъде в състояние да отреже и *двете истински неща*, които Папитос мислеше да има.

[1] Самотен (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Римски император, известен със своите необмислени постъпки и лакомията си. — Б.пр. ↑

[3] Има се пред вид революцията от 1868 г. — Б.пр. ↑

На следващата сутрин Максимилиано се отправи към манастира — не за да влезе, защото това беше невъзможно, а за да види стените, зад които дишаше любимата му. Утрото беше прекрасно, небето съвсем ясно, дърветата на улица „Санта Енграсия“ започваха да се разлистват. Младежът се спря пред „Микаелас“, загледан в постройката на новата църква, която вече стигаше до средата на арките на основния кораб. Продължаваше да върви по отсрещния тротоар и като се изкачи на една купчина втвърдена пръст, видя над църквата, още в строеж, дългия коридор на манастира и дори успя да различи главите на монахините или на затворничките, които минаваха по него. Но тъй като строежът напредваше бързо, с всеки изминат ден се виждаше все по-малко. Макси забеляза през следващите дни, че всеки ред тухли дискретно закриваше онази интересна част от монашеския интериор, така както дрехата се облича, за да покрие голото тяло. И дойде денят, в който можеха да се видят само подпорите на гредите, които поддържаха покрива на коридора, и най-последно строежът закри всичко, трябваше да се гледа по-отдалече.

На север имаше лошо засети земи за паша. Към онова пасбище, в което имаше стълб с надпис, в който се обявяваха местата за продан, се спускаха високите стени на градината на манастира. Над тях се надвесваха клоните на две или три акации и на един индийски кестен. Но онова, което най-много привличаше вниманието на обезпокоения младеж, беше един вятърен мотор, система Парсон, елеватор, който се издигаше над покривите на манастира и на близките къщи. Огромният диск, като японски чадър за слънце, на който са махнали изпъкналата част, се въртеше около оста си бавно или бързо, според силата на вятъра. Първия път, когато Макси го забеляза, дискът се въртеше величествено бавно и неговата броня от бели и червени спици, която приличаше на перушина, беше толкова красива, че той го съзерцава тъжно четвърт час. На юг градината граничеше със стената на фабрика за печатарско мастило, а на изток — с навеса на съседния цех за камъни, където се работеше много. Очите на Максимилиано гледаха с неизразима симпатия диска на елеватора, а слухът му беше пленен,

така да се каже, от непрекъснатата и винаги монотонна музика на каменоделците, които дялаха с длетата си твърдия гранит. Като че ли гравираха на безсмъртни каменни плочи легендата, която сърцето на един бездушен поет им диктуваше буква по буква. Над тази токата царствуваше величествената тишина на полето, както необятността на небето над многобройните звезди. Той се разхождаше из онези пущинаци, без да изпуска манастира от погледа си, вървеше насам-натам по пътеките, които стъпките бяха очертали, отъпквайки тревата, а понякога, когато не припичаше, сядаше на слънце. В далечината по равната земя се издигаха купища оборски тор и слама; тук-там имаше тухлени огради в пепелен цвят, индустриални надписи върху гипсови табелки, къщи с неосъществено намерение да бъдат заобиколени от градинка, по-нататък се редяха керемидените покриви и оловносивите къщи на пазачите и във всичко, което погледът обхващаше, прозираше едно дълбоко предчувствие за бъдеща самотност. Нарушаваше я само някое скитащо куче, от ония, които, бягайки от градската отрова, се разхождат там, без да вдигат поглед от земята. Понякога младежът се връщаше на главния път и известно време вървеше на север, но нямаше желание да вижда хора и се отклоняваше, като се шмугваше отново в полето, докато съзре сводовете на водопровода на Лосоя. Гледката към далечната планина отвлечаше вниманието му и го очароваше за момент с онези места, целите в синьо и със снежни петна, но много скоро отново поглеждаше на юг, търсейки скелите и грамадата на „Микаелас“, които се сливаха с най-интересните къщи на Чамбери.

Всяка сутрин, преди да отиде на лекции, Рубин се разхождаше из полето на своите мечти. Това беше като отиване на църква за набожния или като посещение на гроб, където почиват останките на любим човек. След като подминеше църквата на Чамбери, виждаше диска на елеватора и не откъсваше очи от него, докато не го приближи. Когато моторът се въртеше по-бързо, влюбеният младеж, без да знае защо и подчинявайки се на някакъв импулс на кръвта, ускоряваше крачка. Не можеше да си обясни по силата на каква тайна връзка между нещата скоростта на машината му казваше: „Побързай, ела, че има новини.“ Но скоро стигаше дотам и не се случваше нищо ново, сякаш този ден вятърът не бе духал по-силно. До оградата на градината се чуваше лекият шум от въртенето на диска, като онзи, който издават

хвърчилата, и се долавяше скрибуцането на механизма, който предаваше енергията на вятъра на оста на помпата. Други дни го виждаше спокоен, укротен в прегръдката на вятъра. Без да знае защо, младежът се спираше, но после продължаваше да върви бавно. Той би издухал най-силната струя, която може да изкара от дробовете си, за да накара машината да върви. Това беше глупост, но не можеше да го превъзмогне. Да бъде спрял моторът му се струваше знак на нещастие.

Но онова, което причиняваше най-много мъка на Максимилиано, беше различното впечатление, което оставяха у него посещенията при любимата му всеки четвъртък. Винаги отиваше, придружен от Николас, и тъй като освен него от Фортуната не се отделяха и двете монахини, нямаше възможност да ѝ се довери. Първия четвъртък я намери много доволна; втория път беше бледа и много тъжна. И понеже не се усмихваше, липсваше онова очарователно помръдване на устните ѝ, което влудяваше нейния любим. Разговорът беше за живота в манастира, който Фортуната много похвали; разказа за напредъка си в четенето и писането и изрази възхищението си от нежността, с която се отнасяха към нея двете монахини. И понеже в един от следващите четвъртъци тя сподели нещо, което ѝ харесало на Петдесетница, най-големия празник тази година в околността, разговорът се насочи към църковни и култови теми. Новопокръстената се изказа много разгорещено и Максимилиано отново се почувствува ужасен от мисълта, че неговата любима ще стане мистичка и ще се влюби безвъзвратно и такъв ужасен съперник като Исус Христос. Идваха му наум нелеки мисли като тази, да използва моментната разсеяност на монахините, за да си погука със своята любима и да ѝ каже да не вярва в идването на светия дух, което е само една алегорична представа, защото не е имало, нито можеше да има такива огнени езици, нито пък Христос, който да ги създаде; и да добави, ако можеше, че съзерцателният живот е най-безплодният, който човек можеше да си представи, дори и като подготовка за безсмъртието, защото борбите в света и добре изпълнените социални задължения са онова, което най-много пречиства и облагородява душата. Не е необходимо да добавяме, че той запази тези скандални доктрини за себе си, защото беше трудно да ги изрази пред монахините.

VI. МАНАСТИРЪТ „МИКАЕЛАС“ ОТВЪТРЕ

1

Когато двете калугерки — кривогледата и сухата, я отведоха вътре, Фортуната бе много развълнувана. Усещаше онова чувство на страх и срам, което изпитва ученикът, изправен пред своите другарчета — бъдещи негови приятели, гледащи го при първата среща с ирония и враждебност. Послушничките, които срещаше по пътя си, я оглеждаха толкова безочливо, че тя силно се изчервяваше и не знаеше какво изражение да придаде на лицето си. Калугерките, пред чиито очи се бяха изнизали много лица на грешници, преминали през „Микаелас“, се отнесоха към красотата на новоприетата с известно безразличие. Бяха като лекарите, които не се плашат от никакъв патологичен случай, попаднал в клиниката им. Доста време измина, преди момичето да се успокои и да се опита да размени няколко думи с другарките си по съдба. Но за разлика от учениците при жените ледът се разчупва още при първите часове и постепенно се зараждат симпатиите, лягащи в основите на бъдещите приятелства.

Така както тя желаше и очакваше, сложиха ѝ бяло було, но в манастира нямаше огледала, за да прецени отива ли ѝ или не. След това я накараха да облече дреха от груб вълнен плат. Но тази одежда се използваше само при слизване в параклиса или в часовете за молитва, а по време на работа я сваляше, за да облече пола от собствения си гардероб и дебела блуза, също от вълна. Послушничките се разделяха на две групи, едните се наричаха *Филомени*, а другите *Хосефини*. В първата група бяха жените, които трябваше да се пречистят, а втората се състоеше от момичета, чиито родители бяха избрали тази система на възпитание или чиито мащехи искаха да се отърват от тях. Тези две групи никога не общуваха помежду си. Естествено Фортуната принадлежеше към групата на *Филомените*. Разбра, че по-голямата част от времето тук бе посветено на религиозни занимания, сутрин молитви, а следобед — вероучение. След това узна, че всеки четвъртък

и всяка неделя има причестяване с много дълги и занимателни церемонии, придружени с музика. За това събитие и за утринната литургия затворничките, както и монахините, влизала в църквата с голямо колкото чаршаф було на главата. Вземаха го от стаята до входа и на излизане го оставяха пак там.

Проститутката беше свикнала да става сутрин в девет или десет часа и ранните събуждания в манастира бяха за нея истинско мъчение. В пет часа сутринта сестра Антония влизаше в спалнята със звънче в ръка, чиито удари сякаш разкъсваха ушите на заспалите нещастници. Ранното ставане беше най-доброто средство, използвано за дисциплина и обучение, а бденето до късните часове на нощта — лош навик, който премахваха с усърдие като вреден за душата и тялото. Затова дежурната монахиня минаваше на проверка по спалните в различни часове на нощта и ако чуеше тайно шушукане, прилагаше най-строги наказания.

Работеха най-различни неща и при трудни условия. Учителките обръщаха специално внимание на възпитанието на тези порочни и пламенни натури, като се стараеха да умъртвят плътта и облагородят духа с умора. Фините работи, като шиенето и бродерията, за които тук имаше работилница, най-малко привличаха Фортуната, която не изпитваше влечение към изкуското боравене с иглата поради несръчните си пръсти. Предпочиташе да пере, да търка постланите с плочки коридори, да мие прозорците и други подобни занимания, присъщи на слугините от най-низшата класа. Седенето на едно място и бродирането на красиви монограми по дрехите безкрайно я отегчаваше. Обичаше да стои в кухнята и да изпълнява нарежданията на сестрата-готвачка и с удивление можеше да се види как търка медните и фаянсовите съдове по-добре и по-бързо и от най-усърдните.

Монахините проявяваха особена строгост и бдителност към отношенията между каещите се, независимо дали са от *Филоментес* или от *Хосефинитес*. Зорко бдяха над приятелствата, които можеха да се зародят, или над двойките, които взаимната симпатия оформяше. На старите, проверени и изпитани в покорността проститутки, се заповядваше да придружават новите и подозрителните. На някои се разрешаваше да разговарят с приятелките си само в общия кръг по време на почивката.

Но въпреки прилаганата строгост, която имаше за цел да попречи на образуването на интимни двойки или групи, винаги имаше известно нарушение на това правило. Беше невъзможно сред тези четиридесет или петдесет жени да се избегне две или три да поведат разговор при изгоден случай по време на различните занимания в манастира. Една съботна сутрин сестра Нативидад — игуменката, сухата монахиня, която прие Фортуната в деня на пристигането, ѝ заповяда да търка плочките в приемната. Сестра Нативидад, бискайка по рождение, беше толкова вискателна към чистотата в манастира, че държеше той да бъде излъскан като сребърна чашка, и когато забележеше и най-малката бучица кал, прах или каквато и да е друга мръсотия, тя избухваше и крещеше до небесата, сякаш светът беше сполетян от някое страшно бедствие или ставаше дума за нов първи грях или нещо подобно. Фанатичен апостол на чистотата, тя се отнасяше приветливо и глезеше онези, които спазваха нейните изисквания. Онези, които злоупотребяваха, биваха жестоко проклинани, както повеляваше строгият морал на чистотата. Понякога правеше скандали само защото не са изчистени... какво мислите?... златните главички на гвоздеите, които придържаха гравюрите в залата. Картините трябваше да се почистват както отпред, така и отзад.

— Ако нямате душа или не изпитвате поне малко уважение към бога — казваше тя, — ще смятам, че не само сте лоши, а сте свине.

Същата събота, както казах, тя заповяда на Фортуната и на една нейна другарка да излъскат и изтъркат пода на залата, *та да грейне като ясно слънце*.

За Фортуната тази работа беше не само лесна, но и приятна. Харесваше ѝ да надене на десния си крак голямата четка и влачейки парцала с левия, да ходи от единия до другия край на голямата стая с балетна стъпка или пързаяне, с ръце на кръста, със зачервено лице и да раздвижва в приятна гимнастика всичките си мускули, докато се изпоти и усети радостни тръпки по цялото тяло. Партньорката, която сестра Нативидад и даде за тази трудна работа, беше *от Филомените*, в чието лице новопокръстената се беше взирала неведнъж, струвайки ѝ се, че я познава. Беше виждала това лице някъде, но не си спомняше къде, нито кога. Двете се вглеждаха една в друга, искайки сякаш да се сетят откъде се познават, но не бяха разменили нито думичка.

Фортуната знаеше, че тази жена воюва с монахините поради сприхавия си и променлив характер.

Веднага щом игуменката ги остави сами, тя спря да търка и заговори. Застана до Фортуната и каза:

— Май че се познаваме, а? Мен ме наричат *Маурисия Мъжскараната*. Не си ли спомняш, че сме се виждали в къщата на Пака?

— А... да... — спомни си Фортуната и премествайки тежестта си върху десния крак, отиде към другия край, като търкаше пода с все сила.

Маурисия Мъжскараната беше на около тридесет години или малко повече и нейното лице би могло да бъде познато на всеки, който разбира малко от историческа иконография, тъй като бе съвсем еднакво с това на Наполеон Бонапарт, преди той да стане първи консул. Тази странна, хубава и храбра жена беше с подрязана коса, винаги лошо сресана и неподредена. Когато се движеше бързо, буйните ѝ коси, стигащи до раменете, се отмятаха и тогава приликата ѝ със завоевателя на Италия и Египет беше поразителна. Маурисия не вдъхваше симпатия на хората, но който веднъж я видеше, не я забравяше никога и изпитваше желание отново да я зърне. Неотразимо обаяние оказваха върху всеки човек правите ѝ високи вежди, големите трескави очи, надничащи като из засада под веждите, неспокойните променящи се зеници, изпъкналите скули, хлътналите бузи, здравата челюст, римският нос, изрязаната уста, завършваща с енергични ъгли, и най-последно замечтаното и меланхолично изражение. Но когато Маурисия проговореше, сбогом, илюзии... Гласът ѝ беше дрезгав, по-скоро мъжки, отколкото женски, и нейният вулгарен език разкриваше една объркана природа от тайнствени редувания на поквара и приветливост.

След като се разпознаха, те помълчаха известно време, работейки усърдно. По-късно, изморени, седнаха на земята и тогава Маурисия, като се промъкна по-близо до приятелката си, ѝ каза:

— Онзи ден... помниш ли? Малко след като ти си отиде от къщата на Пака, дойде Хуанито Санта Крус.

Фортуната я погледна ужасена.

— Кой ден? — едва отрони тя.

— Не си ли спомняш? Същия ден, когато и ти беше, в деня, в който се запознах с теб... Правиш се на глупавичка. Аз се сбих с Виситасион, най-безсрамната крадла, защото ми открадна една кърпа. Протегнах ръка — дръпнах ухото ѝ и обичката ѝ остана в ръката ми. Едва не ѝ отнесох половината лице. Тя ме ухапа по ръката, погледни, още имам белег, но аз добре ѝ посиних окото... още не може да гледа, одрах ѝ парче кожа от същата страна, от слепоочието... до брадата. Ако не ни бяха разтървали, ако ти не ме бе дръпнала за колана, а Пака — нея, щях да я разкъсам... не вярваш ли...

— Спомням си тази кавга — каза Фортуната, като със страх гледаше към приятелката си.

— Направи ли ми някой нещо, плаща си го. Не зная дали си спомняш Матилде, русата силфида.

— Не, не я познавам.

— Тъй де, взе да пробутва едни клюки, тогава *аз имах работа с* _момчето на Телерия и... Хванах я един ден, проснах я на земята и се поразходих по нея колкото ми душа иска... след това взех една лопата и от първия удар ѝ направих дупка на главата колкото едно дуру... Закараха я в болница. Разправят, че през дупката ѝ се виждал мозъкът... Добър урок ѝ дадох. Друг път, когато бях в Модело... да ти кажа... една развратна и надута леля ми каза, че съм била такава-онакава, ама с един удар я гътнах и тя навири копита. Тъй де, трябваше да ме вържат... Та исках да ти кажа де, че в същия ден, когато се скарахме с Виситасион...

Но тъй като игуменката се зададе, те станаха бързо и започнаха да търкат. Монахинята погледна пода, като наведе лицето си така, както птиците се взират в земята, и се оттегли. Веднага след това двете покаяници продължиха разговора си.

— Повече оттам не съм минавала. След това попитах Пака дали Санта Крус е идвал пак, но тя ми отвърна: „Ох, не питай, момиче, защото снощи тук казаха, че се разболял от *пневмония*...“ Бедничкият едва не го умори. На ръба на пропастта беше... Питам Фелисиана за теб една вечер, когато отидох да ѝ покажа манилските шалове, които продавах, и тя ми каза, че ще се жениш за аптекар. Както вече знам, това е племенникът на *доня Лупе де лос Павос*. О, тази доня Лупе толкова добре я познавам. Попитай я за мене. Продала съм повече нейни бижута, отколкото косми имам на главата си. Ех, колко добре

бях тогава! Но изведнъж всичко се обърка, започнаха такива болки в стомаха ми, че от нищо не минавах, каквото й да хапнех, дори капка вода да пийнех, сякаш огън гореше вътре. Сестра ми Севериана, която живее на улица „Мира ел Рио“, ме отведе у тях и там като започнаха едни спазми, помислих, че умирам... една нощ, като видях, че от нищо не минава, излязох незабелязано и право в кръчмата; пресуших три чаши ракия една след друга, хоп, хоп, хоп, излязох на средата на улицата, паднах на земята и момчетата ме наобиколиха, а след това дойдоха ченгетата и ме закараха в ареста. Севериана искаше да ме вземе пак в дома си, но една госпожа, която познаваме, доня Гилермина... сигурно си чувала да се говори за нея, ме взе под свое покровителство и ме докара в това *заведение*. Доня Гилермина е една от тези, които са се отдали на благотворителност, и знаеш ли, проси милостиня и строи сиропиталище ей там долу. Сестра ми и аз сме отгледани в нейната къща. Голяма е къщата на господарите Пачеко! Много богати хора, ти казвам, майка ми беше гладачка у тях. Затова доня Гилермина толкова се грижи за нас и винаги, когато съм в затруднение, ме подкрепя, заявявайки, че колкото съм по-лоша, толкова повече ще ми помага. И така, ща не ща, ме вкараха тук. Вече ме бяха затваряли веднъж, но останах само една седмица, защото избягах по оградата на градината като котка.

Тази история, разказана с толкова ужасяваща искреност, направи силно впечатление на другата *Филомена*. Продължиха да танцуват из залата, плъзгайки се като кълъби върху лъснатия вече под, и Фортуната, която гореше от желание да научи нещо повече за онова, което й беше загатнала *Маурисия Мъжкараната*, каза:

— Аз съм посещавала къщата на Пака само два пъти и ако зависеше от мен, никога не бих отишла. Но нуждата, момиче... Не се върнах повече там, защото се запознах с момчето, за което съм сгодена.

След малко, като си спомни доста неща от миналото, сметна, че е уместно да каже нещо съгласно строгия морал, който манастирът налагаше:

— И защо пак ме търси този човек? Защо? За да ме погуби отново? Свършено е вече.

— Мъжете са много капризни — заключи с философски глас *Маурисия Мъжкараната*, — когато някоя им е на разположение, обръщат й внимание колкото на един парцал, но ако тя тръгне с друг,

първият веднага пожелава да се приближи до сладкиша, който вторият му отнема. Затова казвам... ако някоя реши да стане честна, мръсниците не оценяват това, но ако тя започне да се моли, да се изповядва и да се причестява, мераците им се разпалват и те лудо се влюбват в нас, докато един ден приемем религията... И какво, не вярваш ли, че Хуанито обикаля манастира, откакто знае, че си тука... Глей колко си глупава... Повярвай, така е, и един от файтоните, които чакат хей там, е негов.

— Какви ги дрънкаш, не говори глупости — каза приятелката ѝ пребледняла. — Не може да бъде... Защото нали той се разболя от пневмония през февруари...

— Колко добре си осведомена...

— Знам го от Фелисиана, на която един приятел на Вилялонга е разказал всичко преди известно време. Затова чуй: разболял се е през февруари, а в тоя промеждутък аз се запознах с момчето, за което съм сгодена... А другият — около два месеца е бил много болен... на ръба на пропастта. След като оздравял, през март заминал с жена си за Валенсия.

— И какво?

— И още не се е върнал.

— Много си наивна... Това е само предположение. И ако не се е върнал, ще се върне. Искам да кажа, че ще те ухажва, когато се върне и разбере, че си станала религиозна.

— Ти наистина не разбираш... остави ме на мира. И да си въобразявам, че като се върне, ще ме ухажва... Мен какво ме интересува това?

Сестра Нативидад огледа излъскания под. Голямо задоволство проблесна по сухото ѝ лице. Погледна към тавана, мъчейки се да открие някоя черна точица, оставена от мухите, но нищо не намери; дори главичките на гвоздеите по стената, изчистени един ден преди това, блестяха като златни звездички. Игуменката местеше погледа си от предмет на предмет, за да забележи нещо, за което да ги укори; ала не видя нищо, което да заслужи строгата ѝ критика. Нареди да почистят и изтупат мебелите, преди да ги внесат, та прахът да остане навън; посъветва ги тази операция да се извърши по *жили*те на дървото и тъй като двете работнички не разбираха добре какво означава това, тя самата взе един парцал и нагледно им показва, при

това много сериозно, каква е нейната система. Когато отново останаха сами, Маурисия рече на приятелката си:

— Трябва да удовлетворяваме желанието на тази смахната *леля*, която не е лош човек, и тъй като ще търкаме мебелите *по жилите*, ще станем добри приятелки с нея.

Маурисия имаше лоши дни. Монахините я смятаха за лунатичка, защото ако повечето пъти успяваха да я подчинят с изтощителен труд, то понякога я обхващаше особена лудост и тя избухваше и вършеше безумни неща. При първия пристъп монахините се развълнуваха, но тъй като бесът беше обуздан, без да се прилага насилие, те не отдаваха голямо значение на зачестилите след това изблици на непослушание и безочливост. Внушителен и дори забавен беше спектакълът, който от време на време Маурисия устройваше на обитателите на манастира. Фортуната изпита истински ужас, когато за първи път видя това.

Налудничавите пристъпи у Маурисия започваха както при боледуване — със сигурни симптоми, които постепенно се изявяват, очертавайки целия патогенен процес. Повод обикновено биваше скарването с някоя послушница на закуска за течния шоколад или това, че на входа нарочно са я бутнали. Монахините се намесваха и Маурисия млъкваше веднага, за около два-три часа преставаше да говори, упорито отказваше да работи и всичко, което и заповядваха, вършеше наопаки. Нейното поразително усърдие се заменяше с нехайство. Монахините я порицаваха и тя нищо не им казваше в лицето, но когато си тръгваха, зад гърба им се чуваше ръмжене, примесено с неприлични думи. След това обикновено следваше неочаквано шумна олелия, за да предизвика смеха у някои *Филомени* и възмущението на сестрите. Маурисия издебваше, когато в работилницата беше тихо, за да хвърли в центъра ѝ котка със завързана за опашката консервена кутия или да извърши друга щуротия, присъща по-скоро на дете, отколкото на зряла жена. Сестра *Антония*, въплъщение на самата доброта, я гледаше с цялата си строгост, която се побираше в ангелския ѝ характер, а Маурисия отклоняваше погледа си и изричаше с нахална жестокост:

— Да не би да съм аз... Хайде де... За какво пък толкова сте ме зяпнали... Да не искате да ме снимате?

Същия ден сестра *Антония* извика игуменката. Още с влизането си тя попита:

— Пак ли се е разбунтувал врагът?

Тя заповяда Маурисия да бъде заключена в стаята, която служеше за затвор, когато някоя затворничка не се подчинява. При тази вест именно избухна бесът на проклетата жена:

— Мен да затворят... Наистина?... Поне вие не ми го казвайте, мила...

— Маурисия — каза монахинята с мъжка твърдост и употреби израз от своя роден край, — стига вече с вашите *тинтири-минтири*, а се подчинявайте. Няма да ни изплашите с безразсъдството си, знаете добре това. Тук не се плашим от никакви вещици. Знаете също, че само от състрадание и човечност не ви изхвърляме на улицата. Хайде, дъще, по-малко говорете и изпълнявайте каквото ви нареждат.

Челюстта на Маурисия трепереше, очите ѝ придобиваха зловеща непрозрачност, като на котките, когато нападат. Затворничките я гледаха със страх, а някои от монахините, за по-голяма тежест, заобиколиха игуменката.

— Гледай с к'во ми излиза сега тая смахната леля! Мен да затворят! Ако тръгна, ще тръгна само към къщи, хайде де! Моята къща, откъдето с измама ме измъкнаха тези безсрамници, по дяволите; бях измамена, чиста бях като слънце, а тук ме учат само на низости... Ха-ха-ха! Хайде де, какви добродетелни госпожи! Ха-ха-ха!

Произнасяше гърлените едносрични с най-ниския от най-ниските регистри на гласа си, с безочлив и груб сарказъм, който би изкарал от равновесие хората с по-малко невъзмутимо търпение, отколкото го имаха сестра Нативидад и нейните приятелки. Те бяха свикнали да се отнасят с тях по този начин, бяха укротявали и поужасни зверове и обидите вече не им правеха впечатление.

— Хайде — каза игуменката, като свъси вежди. — Млъквайте и слизайте в двора.

— Ама че ми харесва светостта на тези църковни мръсници... Ха-ха-ха! — извика нахалницата, с ръце на хълбоците и оглеждайки тълпата от послушнички. — Затварят се тук, за да задоволяват свободно страстите си със свещеничета с лигавчета... Ха-ха... Какви лицемерни!... И без лигавчета...

Много от затворничките си затваряха ушите. Други, подпрели се на рамката на прозореца, гледаха към калугерките и се изненадваха от спокойствието им. Внезапно в залата се появи странна фигура. Беше

сестра Марсела, възрастна монахиня, куца и почти джудже, най-нещастната жена, която човек може да си представи. Лицето ѝ — мургаво, грубо, сплеснато, изглеждаше като направено от картон. Тя беше японски тип, очите ѝ бяха изразителни и приветливи като на четириногите животни. Тялото ѝ беше лишено от женски форми, а като ходеше, се клатушкаше и накланяше наляво, сякаш нанасяше на земята сух удар, неизвестно дали с тоягата или със самия чукан на осакатения си крак. Грозотата ѝ можеше да се сравни само с безстрашието и презрението, с които погледна Маурисия.

Сестра Марсела носеше в дясната си ръка голям ключ и побутвайки с върха му гърдите на престъпницата, премлясна с език и каза само:

— Тръгвай.

Със светкавично движение звярът дръпна булото си, разтърси коси и излезе в коридора, като изричаше жестоки обиди. Куцата отново я побутна да върви и Маурисия, размахвайки ръце като крила на вятърна мелница, започна да крещи:

— Лицемерки! Искате значи да ме опозорите и да ме затворите като някоя *престъпница*. Безделнички! Стига да искам, с три замаха всички ще ви съборя на земята и ще навирите копита...

Въпреки нейната свирепост куцата я буташе напред с невъзмутимо спокойствие, тъй както се води куче, което много лае, но се знае, че не хапе. По средата на стълбата харпията се обърна, огледа с пламнали очи монахините, които останаха в коридора, и изпищя:

— Крадли, крадли над крадлите... Велики тарикатки...

Куцата нежно постави ръка на рамото ѝ, бутайки я напред. На двора се наложи да я хване за ръка, защото Маурисия искаше да се върне по стълбите.

— Не ти обръщат внимание, глупачке — каза ѝ монахинята, — не ти говориш, а демонът, дето ти се мотае в устата. Млъкни вече, за бога, и не досаждай повече.

— Демонът си ти — отвърна разярената Маурисия, която поради силната си възбуда, изглежда, вече не съзнаваше какви глупости говори.

— Плашило, чучело, чудовище...

— Плюй, плюй още отрова — мърмореше сестра Марсела спокойно, като отваряше вратата на карцера. — Тъй по-скоро ще ти

мине бесът. Хайде, вътре и утре да си като памук. Довечера ще ти донеса да ядеш. Търпение, дъще...

Маурисия полая още малко, ала с такава словесна ярост тя не оказваше истинска съпротива, тъй че клетата недъгава старица се разпореждаше с нея като с дете. Бе достатъчно да я хване за ръка, за да я вкара в карцера след толкова глъч, без никаква трудност. Сестра Марсела тури ключа, като го завъртя два пъти, и го прибра в джоба си. Лицето ѝ, тъй приличащо на японска маска, си оставаше невъзмутимо. Когато прекосяваше патиото в посока към стълбите, тя чу смеха на Маурисия, подала се през едно от двете прозорчета с железни пръчки в горния край на вратата. Монахинята не се спря да чуе оскърбленията, които зверкинята изричаше.

— Ей, куцо, костенурко, върни се само и ще видиш какъв шамар ще ти зашлевя... Ама че плашило!... Конопено семе, крак и половина...

Късно следобед мъртвешки бледото наполеоновско лице с разпуснатата грива пак се подаде на решетката. А сестра Марсела мина неколkokратно пред карцера, за да преравя полозите на кокошките за яйца или да полива теменужките и лютичетата, които отглеждаше в единия край на градината. Патиото, което беше малко и се съединяваше с градината чрез дървена врата с решетка, почти винаги отворена, беше много зле павирано, поради което вървежът на куцата биваше толкова неравен, че поклащанията на тялото ѝ наподобяваха тия на малък плавателен съд в много бурно море. Сестра Марсела минаваше доста често оттам, понеже държеше ключа от бараката за дърва и въглища, ключа от карцера и тоя от друга стая, в която се пазеха принадлежности на дома и на църквата.

Привечер, както казах, Маурисия все още не се бе махнала от решетката, за да може да говори на монахинята, която минаваше оттам. Гласът ѝ беше загубил яростната си грубост от сутринта, макар че беше по-дрезгав и имаше оттенъци на болка и жалост, сякаш молеше за милост. Звярът беше укротен. Здравно хванала се с две ръце за пръчките, с долепено до тях лице, разтягайки устата си, за да бъде чута по-добре, тя казваше с плачлив глас:

— Куцичке моя... мило мое конопено семенце, колко много те обичам... Ей го де се клатушка патенцето — раз, два, три... Зорнице на манастира, ела и послушай, че искам да ти кажа нещичко.

Монахинята не отвърщаше дори и с поглед на тези прояви на нежност, примесени с ласкава подигравка. А тя, другата, продължаваше:

— Ах, колко ми е сърдитичко, моето мило костенурче, че го обичам толкова много!... Сестро Марсела, една думичка, само една думичка. Не искам да ме измъкваш оттука, защото си заслужавам капана. Ама ах, момиченце мое, само да видиш колко съм зле! Сякаш ми изтръгват стомаха с нажежени клещи... То е от тазсутрешната суматоха. Иде ми да се обеса на тази решетка с връв, направена от фустата ми. И ще го сторя, да, ще го сторя, ако не ме погледнеш и не ми кажеш нещо... Куцичке прелестна, пигмейке миличка, слушай, чуй

— ако искаш да те обичам повече от живота си и да ти се подчинявам като куче, направи ми една добрина, която ще ти поискам. Донеси ми само една капчица от онова божествено удоволствие, дето го имаш, от онова, дето ти предписа лекарят за болния ти стомах... Хайде, ангелче, гледай, моля те с цялата си душа, защото тази болчица, дето ме мъчи тука, не иска да се махне и май че ще умра. Хайде, пиленце, ангелско конопено семе, донеси ми каквото ти искам, та бог да ти даде райския живот, който си заслужила, и още три, и да те възнаградят серафимите, когато влезеш в рая с куцото си краче...

Монахинята минаваше... троп, троп... като удряше камъните с твърдия си крак, който трябва да беше като крака на стол, и не даряваше затворничката нито с отговор, нито с поглед. Привечер тя слезе с вечерята ѝ, отвори вратата и проникна в мрачното помещение. Не видя веднага Маурисия, която се беше сгушила върху едни дъски с колене до гърдите, със скръстени върху тях ръце и с подпряна на ръцете брадичка.

— Не виждам. Къде си! — промърмори куцата, сядайки върху друга мръсна камара дъски.

Маурисия се отзова с ръмжене като овчарско куче, което ритат, за да се събуди. Сестра Марсела сложи до себе си паница задушено месо със зарзават и един хляб.

— Игуменката — каза тя — искаше да ти донеса само хляб и вода; ала аз се застъпих за тебе... Не го заслужаваш. Макар че се заричам да съм безсърдечна, не мога да го постигна. С теб се държа по моему и знаей, че колкото по-зле се отнасят към теб, толкова повече се разбесняваш... И за да видиш, дъще, докъде стига моята снизходителност... — добави тя, като измъкваше изпод наметалото си нещо.

Човек би помислил, че Маурисия го беше подушила, защото тутакси вдигна глава, лицето ѝ придоби такава въодушевеност и жизненост, че приличаше съвсем на онзи, който, сочейки пирамидите, е казал това за *четиридесетте века*^[1]. Килията беше мрачна, но през вратата влизаше последната дневна светлина и затворените там две жени можеха да се виждат и се виждаха, макар да приличаха повече на статуи, отколкото на хора. Маурисия жадно протегна ръце, за да докопа бутилката, като произнасяше пресекливи и неясни думи на

признателност; но монахинята ту подаваше, ту отдалечаваше жадувания предмет.

— Ей, кротко с ръцете! Ако не сме сериозни, си отивам. Сега виждаш, че не съм тиранка, че съм милостива може би до неблагоприятие. Ала си казвам: „Като ѝ дам мъничко, само една капчица, ще я утеша и това не може да се счита за порок.“ Защото зная какво е стомашното разстройство и колко страдания причинява. Не е хубаво да се отказва на затворника-грешник всичко, каквото поиска. Всевишният не може да иска това. Нека бъдем милосърдни и да утешим тъжния.

Като казваше това, тя извади една чашка и се приготви да налее скъперническа доза от драгоценната течност, един много хубав коняк, който тя обикновено употребяваше, за да атакува упоритите си разстройства. После се сети, че Маурисия първо трябва да изяде паницата със задушено и зарзават. Тъй го разбра и затворничката и побърза да излапа вечерята, за да съкрати процедурата.

— Това, дете ти давам — добави монахинята, — е възнаграждение за нервите и опора за отпадналия дух. Не мисли, че го правя тайно от игуменката, защото тя току-що ми разреши да ти дам това лакомство, стига да е в доза, която разграничава нуждата от ненаситността и лекарството от насладата. Зная, че това те подсилва и ти дава необходимата радост, за да изпълняваш добре задълженията си. Гледай ти как онова, което някои биха могли да считат за лошо, е хубаво в умерена доза.

Маурисия беше толкова благодарна, че не можеше да изрази признателността си. Куцичката наля в чашчицата известно количество, има-няма пръст, като накланяше бутилката с изключителна предпазливост, за да не се излее повече от необходимото, и като я подаваше на затворничката, и повтори проповедта. А как се облизваше тя, след като пи, и как и се услади! Познаваше много добре костенурчето, за да се пристраши да иска още. От опит знаеше, че монахинята никога не прекращаваше границата, която нейната доброта и състрадание ѝ налагаха. Тя беше добра като ангел, за да отстъпи, и твърда като скала, за да спре там, където трябва.

— Сега зная — говореше тя, запушвайки грижливо бутилката, — че с това утешение за отпадналите ти нерви ще бъдеш в по-добро настроение, а възстановяването на тялото подпомага това на душата.

Наистина Маурисия започна да се чувства радостна, а с радостта ѝ дойде и разположението на духа за подчинение и работа и така ѝ се приискаха всички хубави неща, че дори пожела да се моли, да се изповяда и да стане прекалено благочестива като сестра Марсела, която, както казваха затворничките, носела власеница.

— Кажете, за бога, на игуменката, че се разкайвам, и да ми прости... че аз, като ме прихване и взема да дрънкам, съм като папагал и не мога да си държа езика зад зъбите. Измъкнете ме по-скоро оттук и аз ще работя както никога, пък ако ми кажат да изтъркам цялата къща от горе до долу, ще я изтъркам. Наложете ми големи наказания и ще ги изпълня в миг.

— Харесва ми да те виждам толкова вразумена — каза ѝ старата монахиня, като прибираще паницата, — но тази нощ ще останеш тука. Замисли се, замисли се над греховете си, моли се много и помоли всевишния и Пресветата Богородица да те просветлят.

Маурисия смяташе, че вече е достатъчно просветлена, защото възбудата запалваше мислите ѝ и донякъде я въодушевяваше; а след като направи малко телесни упражнения, провесвайки се за решетката, защото крайниците ѝ имаха нужда да се протегнат, се зае да се моли с цялата набожност, на която беше способна, като се бореше с няколко изкушения, които мяха ума ѝ от една страна на друга, и най-сетне заспа върху коравото дъсчено ложе. Изведоха я от затвора рано на другия ден и тя веднага се залови за работа в кухнята, послушна, мълчалива и сръчна. След като излежеше едно наказание, което се случваше неизбежно веднъж на всеки тридесет-четиридесет дни, наполеоновската жена ставаше стеснителна и като засрамена сред другарките си, залягаше над задълженията си, проявявайки такова усърдие и послушание, че очароваше старите монахини. В продължение на четири-пет дни изпълняваше с лекота и без умора работата на три жени. Минеха ли две седмици, забелязваха, че почваше да се уморява; в работата ѝ нямаше вече онази възхитителна безукорност и старание; започваха пропуските, забравянията, небрежността и всичко това набъбваше, докато повторението на грешките водеше до приближаването на друго избухване. С Фортуната тя се сближи наново след бурната сцена, която описах, и двете си бърбяха надълго и нашироко в кухнята, докато белеха картофи или търкаха тиганите и гърнетата. Там те се радваха на известна свобода и

стояха без була и с работни дрехи като прислужниците в която и да е къща.

— Аз си имам момиченце — каза Маурисия при едно от своите откровения. — Нарекох го Адорасион. Толкова е хубавичко!... То е при сестра ми Севериана, защото аз нали съм си избухлива, му давам лош пример, без да ща, знаеш, и ангелчето си живее по-добре със Севериана, отколкото с мене. Тая доня Хасинта, съпруга на твоя повелител, обича много моето момиченце и му купува дрехи, а понякога я прихваща да го отведе със себе си. Май дава мило и драго да си има дечица, а всевишният не иска да я дари! Лоша работа, нали? Та децата трябва да са за богатите, а не за бедните, те не могат да ги издържат.

Фортуната се съгласи с тези мисли. Тя беше чула нещо за извънредно силното желание на онази дама да си има деца; но Маурисия ѝ каза нещо повече, като ѝ разправи и случая с *Питусо*, когото Хасинта поискала да побере, взимайки го за дете на мъжа си и на самата Фортуната. Тоя невероятен случай на майчино умопомрачение и на незадоволена страст произведе такова впечатление у Фортуната, че тя три дни не можа да го изтрие от мисълта си.

[1] Авторът има пред вид думите на Наполеон Бонапарт при похода му в Египет. — Б.пр. ↑

От високата веранда се виждаше част от „Кампо де Гуардиас“, водохранилището на река Лосоя, гробището „Сан Мартин“ и селцето Куатро Каминос, а зад всичко това — суровият колорит в пейзажа на Монклоа и възхитителният хоризонт, който прилича на море — леко нагънати линии, в чието привидно вълнение сякаш се поклащаше като платно на кораб кулата на Аравака^[1] или на Умера. При залез-слънце великолепното небе на запад пламваше в бляскави пламъци, а след залез гаснеше безкрайно красиво, като се стапяше в бледоопалово. Рязко очертаните тъмни облаци образуваха странни фигури, като се нагаждаха към мисълта или към меланхолията на ония, които ги гледаха; а когато из улиците или в къщите вече мръкваше, в онзи край на небето се задържаше мекото зарево, опашка на бягащия ден, която също бавно си отиваше.

Тези красоти щяха да се скрият напълно от погледа на *Филомените* и *Хосефините*, когато щеше да бъде завършена църквата, на която се работеше постоянно. Всеки ден растящият куп тухли затулваше по една линия от пейзажа; сякаш като поставяха всеки ред, зидарите не строяха, а изтриваха. Гледката изчезваше от долу на горе като един свят, който потъва. Продъниха се къщите от Корсото „Санта-Енграсия“, водохранилището, след това гробището. Когато тухлите допираха вече тъй хубавата линия на хоризонта, все още стърчаха далечните кули на Умера и върховете на кипарисите в гробището. Дойде ден, когато затворничките се надигаха на пръсти или подскачаха, за да видят нещо повече и да се сбогуват с онези приятели, които си отиваха завинаги. Накрая покривът на църквата погълна всичко и можеше да се види само заревото на залеза, опашката на деня, влачеща се по небето.

Ако вече не се виждаше нищо, чуваше се поне тракането в каменоделната, сякаш беше част от обстановката, обкръжаваща манастира. Всичко това беше нещо обичайно и в неделен ден, когато секваше, по изчезването на музиката всички обитатели на къщата разбираха, че е празничен ден. В неделя още от два часа започваше да се чува барабанът, който зовеше за въртележката и люлките край

водохранилището. Тази глъчка и шумът на тълпата, която се стичаше в гостилниците на Куатро Каминос и на Тетуан, не преставаше чак до късно през нощта. В началото въпросният барабан дотегна много на някои монахини не само поради тежкото си барабанене, а и поради мисълта, че се греши много под звука на тоя светски инструмент. Но след време привикнаха и накрая слушаха еднакво в работните дни врявата от въртележката и от каменоделците. Някои следобеди, в празник, когато затворничките се разхождаха из градината или патиото, толерантността на старите монахини стигаше дотам, че им разрешаваха да потанцуват мъничко, нас-прилично, разбира се, под звуците на народната музика. Колко спомени възкръсваха у клетите затворнички, колко усещания отново разцъфваха в броените тактове и завъртания! Какъв жив спомен от полките, танцувани с продавачи в салона на Алхамбра^[2] следобед, със силно изпотени ръце, вдигайки облаци прах от пода и смучейки разтопени карамели! А най-лошото от всичко и което в края на краищата ги беше погубило, бе, че всичките благословени продавачи ходеха там с добри намерения. Тъкмо добрите намерения, оправдаващи лошите средства, бяха най-черното нещо. Защото след това нито намерение, нито принцип оставаше, а само позор и мерзост.

Монахинята, която най-настойчиво се застъпваше да се поразкършат мъничко, беше сестра Марсела, която поради куцането и външността си изглеждаше неспособна да оцени естетическото в танца. Но тая жена със сплеснато японско лице знаеше много за света и за човешките страсти; сърцето ѝ преливаше от търпеливост и милосърдие. И тя поддържаше гледището: пълното премахване на желанията, подхранвани повече или по-малко от порочния навик, е най-лошото средство поради това, че поражда отчаяние, и за да се церят стари недостатъци, уместно е развлеченията да се разрешават от време на време много умерено.

Един ден тя хвана Маурисия в бараката за въглища да пуши цигара, нещо безспорно грозно и неприсъщо на една жена. Куцата не побърза да ѝ отнеме цигарата от устата, както бе редно да направи. Само ѝ каза:

— Ей че си мърла! Не зная как може да ти харесва това. Не ти ли прилошава?

Маурисия се смееше и силно примижавайки с едно око, защото пушекът ѝ беше влязъл в него, погледна монахинята и като ѝ подаваше цигарата, каза:

— Опитайте, госпожо.

Нещо нечувано! Сестра Марсела смукна веднъж и след това хвърли цигарата, погнусена, плюеше и правеше някаква грозна физиономия, подобна на чудовищните фетиши на майките божества. Маурисия си прибра цигарата и продължи да я пуши, като поглеждаше ту с едното, ту с другото си око. След това говориха за произхода на цигарата ѝ! Маурисия не искаше да го признае, ала старата монахиня, която знаеше толкова неща, ѝ каза:

— Зидарите са ти я хвърлили от обекта. Не го отричай. Аз те видях как им се докарваше. Ако игуменката знае, че се свързваш с тях, хубаво ще те нареди... и с право. Хвърли тютюнището де, безсрамнице... Ей че отвратително! Развали ми вкуса в устата. Не разбирам как може да ви харесва тоя огън, тая краста на хиляди демони. Сякаш мъжете нямат достатъчно пороци, та всеки ден измислят нови...

Маурисия хвърли цигарата и я загаси с крак.

Месец след пристигането си Фортуната се свърза с друга приятелка, с която доста се сближи. Доня Манолита беше порядъчна госпожа, тъй като беше омъжена; тя помагаше на монахините в часовете по четене и писане и особено настояваше да научи Фортуната, откъдето предимно се роди тяхното приятелство. Старите монахини разрешаваха на тази затворничка известна свобода в спазването на реда — оставяха я сама с една или две *Филомени* в продължение на дълго време, било в учебната зала, било в градината; разрешаваха ѝ да ходи при *Хосефините* и понеже имаше отделна стая и плащаше хубава вноска, тя се радваше на повече удобства от другарките си по съдба.

Веднъж запознали се, Фортуната и тя не закъсняха да си разкажат взаимно своите истории. Тая, която вече познаваме, беше откровена; ала Манолита украси своята история толкова много и я направи така патетична, че никой не би я познал. Според нейния разказ тя нямаше грях — всичко било чисто недоразумение; ала съпругът ѝ, който бил много груб и бил виновният, да, той бил виновният за недоразуменията, или, ако щете, за нейните лоши изкушения, я бил

натикал тук, без да се церемони. Тъй като тая дама бе заемала умерено добро положение в обществото, разказваше въодушевено за светски неща и техния блясък, за вечеринките, на които присъствувала, за многото и хубави рокли, които имала, защото съпругът и бил търговец на модни стоки, човек, по-долен от нея по рождение, а нейният баща бил пръв служител в Дирекцията на държавните заеми. Слушайки тези горделиви възвеличавания, Фортуната се замисляше какъв ли високо издигнат ще да е тоя пост на бащата на приятелката ѝ.

Но най-странното бе, че в разговора внезапно изскочи нещо интересно. Манолита познавала рода Санта Крус. Виж ти! Та съпругът ѝ, Пепе Реойос, бил близък, ама много близък с дон Балдомеро. А тя, самата Манолита, посещавала често доня Барбара. Оттук разговорът се насочи към Хасинта. Ах, Хасинта била красива жена; притежавала всичко: доброта, хубост, дарба и добродетели. Вятърничавият Хуан не заслужавал такова бижу, защото твърде се отдавал на задирияния. Ала от друга страна, било превъзходно и много, ама много симпатично момче.

— Сигурно вече знаете — каза тя после, — че се разболя от пневмония през февруари тази година. Едва не умря. В този манастир, който се радва на покровителството на семейство Санта Крус, всички се молиха пред разпятието, а когато Хуан бе въвн от опасност, Хасинта даде пари за голямо празненство. Пък дойде и помощник-епископът да ни отслужи литургия...

— Наистина ли? Гледай ти!

— Както чухте. Колко сте пропуснали! Хасинта е една от дамите, които най-много са помогнали за издръжката на тази къща. Вече е ясно, тъй като няма деца... не знае за какво да харчи парите си. Забелязали ли сте хубавите големи букети с цветя от златен брокат и сребърни листа?

— Да — отвърна Фортуната, която слушаше с цялата си душа. — Ония, дето ги сложиха на олтара на Петдесятница!

— Същите. Та Хасинта ги подари. И мантията на Богородица от брокат с цветя... колко е хубава!... също е нейно дарение в знак на благодарност, че е оздравял съпругът ѝ.

Фортуната възкликна от учудване и възхита. Колко странно нещо! А преди няколко дни тя беше държала тази мантия в ръцете си, за да я изчисти от няколко капки восък, същата мантия, която беше

послужила, да го кажем така, за изплащане спасението на младия Санта Крус! И въпреки това всичко беше много естествено; само че на нея мислите ѝ се преобръщаха и я караха да се замисля не за факта сам по себе си, а за случайността, точно тъй, за случайността, че е държала в ръцете си предмети, свързани посредством една от превратностите на живота със самата нея, без тя самата да го подозира.

— Пък вие не знаете най-хубавото — добави Манолита, като се наслаждаваше на сливането на другата, което по-скоро приличаше на изплашване. — Потирът, знаете ли, потирът, в който се слага самият Спасител, също дойде оттам. Той бе подарък от Барбарита, която даде обет да го поднесе на монахините, ако синът ѝ оздравее. Да не помислите, че е от злато — от позлатено сребро е, но е много изящен, нали?

Фортуната се беше вгълбила толкова много, че не обърна внимание на невероятната глупост да се нарече изящен един потир.

[1] Аравака, Умера — крайни квартали на Мадрид, някогашни малки села. — Б.пр. ↑

[2] Известен дворец в иснано-арабски стил от XII в., намиращ се в Гранада, Испания. — Б.пр. ↑

И в продължение на много дни тя не можа да отпъди от мисълта си разказаното от доня Манолита, която между другото не успяваше да ѝ стане симпатична, а онова, което най-много навеждаше на размисъл, не беше точно това, че станаха известни обстоятелствата за подаряването на потира и мантията, а съпадението... „Гледай ти!“ Ако тя беше отишла в манастира няколко дни по-рано, щеше да присъствува на тържествената литургия с епископ, която се е отслужила в знак на благодарност, че е оздравял въпросният... Това беше забавно. А от своя страна Фортуната, която умееше да прощава обидите, нямаше да има нищо против да слее своите пожелания с тия на всички обитатели на къщата... Това беше още по-забавно.

Но онова, което причини необикновено объркване в душата ѝ, бе срещата със самата Хасинта — жива, от плът и кръв. Нито я познаваше, нито бе виждала някога портрета ѝ. От толкова мислене за нея си беше изградила образ, който се оказа напълно погрешен пред действителността. Дамите, които покровителстваха манастира, поддържайки го с вноски в брой или дарения, биваха допускани да го посещават когато пожелаят; а в някои тържествени дни се правеше основно почистване и цялата къща светваше от чистота, без да се украсява излишно, нито да се потулюват нуждите ѝ, за да видят добре покровителките за какво трябва да проявяват своята щедрост. В деня на причастието след тържествената литургия започнаха посещенията, които продължиха почти целия следобед. Маркизи и херцогини, дошли в каляски с гербове, и други, които нямаха титла, но имаха много пари, дефилираха по зали и коридори, където фанатичното ръководство на сестра Нативидад и грубите ръце на затворничките бяха направили такива чудеса от чистене, че както се казва, на пода мед да ближеш. Ръкоделията по бродиране на *Филомените*, упражненията по писане на *Хосефините* и други майстории на двете групи бяха изложени в една зала, където се сипеха непрестанно честитки и благопожелания. Дамите влизаха и излизаха, оставяйки във въздуха на къщата уханието на светски парфюм, който някои затворнически носове жадно вдишваха. Сред групите на момичетата будеха любопитство роклите и

шапките на цялата тая елегантна и свободна тълпа, в която имаше и такива, които, справедливо е да го кажем, бяха прегрешавали много повече и от най-лошата от затворените тук. Манолита не пропусна да направи тази пикантна забележка на ухото на приятелката си. Сред това шествие Фортуната видя Хасинта, а Манолита (отбелязвайки така едничкото изключение в своята социална критика) се погрижи да я накара да забележи изящността на съпругата на Санта Крус, елегантността и простотата на дрехата ѝ и скромния вид, който спечелваше на своя страна всички сърца. Още щом Хасинта се появи в края на коридора, Фортуната не свали очи от нея, като изучаваше с жадно внимание лицето и походката ѝ, обноските и роклята ѝ. Смеси се с други свои другарки в една група, която беше на вратата на трапезарията, тя я проследи с поглед и застана нащрек до стълбите, за да я види отблизо, когато слиза, и в паметта ѝ най-сетне остана живо запечатан приветливият образ.

Впечатлението, което получи грешницата, беше толкова сложно, че тя самата не си даваше сметка за онова, което чувствуваше. Без съмнение нейната сурова и страстна природа я отведе към завистта. Тая жена ѝ беше отнела нейното, онова, което според нея ѝ принадлежеше по право. Ала към това чувство се прибавяше в странна смесица друго, много различно и по-силно: страстното желание да прилича на Хасинта, да бъде като нея, да има нейния вид, нейния благ и властен чар. Защото от всички дами, които видя този ден, никоя не се стори на Фортуната тъй властна, както госпожа Санта Крус, на лицето и в обноските на ни една не се четеше тъй ясно благоприличието. Затова ако в онзи миг предложеха на нашата ближна да се пресели в тялото на друг човек, без да се колебае и със затворени очи, тя щеше да каже, че иска да бъде Хасинта.

Озлоблението, което се зачена в душата ѝ, полака-лека се превръщаше в жалост, защото Манолита ѝ повтаряше до втръсване, че Хасинта търпяла презрението и ужасното пренебрежение на съпруга си. Накрая тя установи като общо правило, че всички съпрузи обичат повече случайните, отколкото постоянните си жени, макар че има изключения. Тъй че Хасинта в края на краищата и въпреки тайнството беше също такава жертва като Фортуната. Когато тази мисъл ѝ дойде наум, злопаметството на грешницата стана по-слабо, а желанието ѝ да прилича на другата жертва — по-силно.

В следващите дни тя си представяше, че все още я вижда или че ще се появи на някоя врата, когато най-малко я очаква... Дългото мислене я доведе дотам, че през нощта под покровителството на манастирската самота имаше съновидения, в които съпругата на Санта Крус се появяваше в разсъдъка ѝ с отчетливостта на действителните неща. Сънуваше, че Хасинта ѝ се явява, за да ѝ се оплаква от мъките си и да ѝ разказва за мерзостите на съпруга си, или че двете спорят по това, коя е по-голяма жертва, а накрая, че се преселяват една в друга, като Хасинта вземаше външността на Фортуната, а Фортуната — външността на Хасинта. Тези нелепости прегряваха мозъка на затворничката така, че и будна тя продължаваше да си представя подобни безсмислици, ако не и по-големи.

Размишленията се прекъсваха от посещенията на Максимилиано всеки четвъртък и всяка неделя между четири и шест часа подир обед. Тя очакваше със задоволство тия посещения; желаше ги, защото Максимилиано беше единствената връзка, която тя имаше със света, и макар че религиозното чувство беше завоювало част от нея, не я беше откъснало от интереса и привързаността ѝ към светското. В това отношение добрият Рубин можеше да бъде съвсем спокоен, защото нито веднъж, дори в миговете на най-голямо благочестиво усърдие, през въображението на грешницата не бе минала мисълта да стане непременно светица. И тъй, тя беше доволна с Максимилиано и дори ѝ се струаха къси часовете, които прекарваше в компанията му в разговори за доня Лупе и за Папитос, или в споделяне на честните си намерения по отношение на събития, които щяха да дойдат. Разбира се, физически уважаемото момче не ѝ харесваше; но също бе истина, че тя свикваше с него, недостатъците му не ѝ изглеждаха вече толкова големи и признателността проникваше дълбоко в душата ѝ. Ако запиташе сърцето си, намираще, че, що се отнася до обич към своя изкупител, беше постигнала много малко; но със сигурност почитта и уважението ѝ към него бяха по-големи и особено се беше оформило и укрепило решението ѝ да се омъжи, за да заеме почтено място в света. От време на време искрено се питаше откъде и как беше дошла тая мисъл, но не успяваше да си даде отговор. Нима тишината и покоят на този живот пораждаха и развиваха у нея заложите ѝ от здрав ум? Ако беше така, тя не си даваше сметка за това явление и едничкото, което нейната простоватост можеше да изрази, беше: „От толкова мислене

поумнях, както Максимилиано поумня от толкова обич към мен, и това поумняване ми казва, че трябва да се омъжа, че ще съм последната глупачка, ако не се омъжа.“

Добрият студент по фармация се смяташе за най-щастливия сред смъртните, като виждаше, че неговата възлюбена не отхвърляше мисълта да сложи край на карантината и да ускори венчавката. Без съмнение душата ѝ вече звънеше от чистота. Лошото беше, че и след петия месец от престоя на горкото момиче в манастира онзи глупак Николас заявяваше, че не било достатъчно и трябвало да изчакат поне до годината. Максимилиано побесняваше, а доня Лупе даде мнението си в полза на излизането. Въпреки че водена от племенника си, беше посетила два-три пъти *ламята*, не бе успяла да провери дали оная беше вече напълно очистена от предишните кусури; но тя искаше да упражнява, както казах преди, своята възпитателна дарба и колкото повече закъсняваше да има Фортуната под своя юрисдикция, толкова повече се забавяше големият експеримент. Добрата дама не се доверяваше много на въздействието на религиозните институти в изправянето на безпътните хора. Това, което се научава там, казваше тя, е изкуството да се крият пороците по лицемерен начин. Сред хората, сред хората, в обкръжение се поправят недостатъците, под мъдро ръководство. Много целебно и много хубаво е срещу рахит да се прилагат укрепващи средства; но доня Лупе считаше, че те не струват нищо, ако не са придружени от упражнения на чист въздух и от гимнастика. И това искаше да приложи тя: света, живота и в същото време принципите.

С *Хосефините* Фортуната нямаше никаква връзка. Всички бяха момиченца от пет до десет-дванадесет години, които живееха отделно, като заемаха предните стаи. Хранеха се преди другите в същата трапезария и слизаха в градината в различно от *Филомените* време. Цялата сутрин момиченцата повтаряха в хор уроците си с отмерени и плачливи писукания, които се чуваха из цялата къща. Следобед изучаваха вероучението. За да отидат в черквата, излизаха от помещението си в процесия две по две, с черни забрадки на глава, и заставаха от двете страни на олтарната начело с двете монахини-учителки.

Тъй като Фортуната завързваше всеки ден нови приятелства сред *Филомените*, тука трябва да спомена две от тях, може би най-младите, които се отличаваха с прекалените си религиозни прояви. Едната беше почти дете, изящна и руса, с много хубавичък глас. В хора пееше припевите с твърде съмнителен вкус, с който се възхваляваше присъствието на миропомазания господ. Тя се казваше Белен и през времето, което беше прекарала там, даде безпогрешни доказателства за желанието си да се поправи. Нейните грехове сигурно не бяха много, понеже беше твърде млада; ала каквито и да бяха те, момичето изглеждаше готово да не остави в душата си и диря от тях, ако се съди по това, какъв кучешки живот водеше, как свирепо се покаяваше и с каква трескавост се посвещаваше на благочестивите задължения. Казваха, че е била хористка в оперетата и оттам тръгнала към по-лош живот, докато една състрадателна ръка я измъкнала от тинята, за да я постави в това сигурно място. Неразделна от нея беше Фелиса, малко по-възрастна, също изящна като госпожица, без да е такава. Двете се събираха, щом им се удадеше случай, като работеха на един и същи гергеф и се хранеха от една и съща паница, образувайки неразделна двойка в часовете за отмора. Произходът на Фелиса беше твърде различен от тоя на приятелката ѝ. Беше принадлежала на театъра само по косвен начин, като слугиня на една известна актриса, и пак театърът я беше погубил. В „Микаелас“ я заведе доня Гилермина Пачеко, която я хвана, може да се каже, из улиците на Мадрид — пускайки след нея

двама души от обществения ред, и без друг мотив освен волята си, сложи ръка на нея. Гилермина често постъпваше така и това, което направи с Фелиса, го беше направила с много други, без да дава обяснения на никого за това покушение срещу личните права.

Ако искаха да разсърдят Фелиса и Белен, трябваше само да ги заговорят за връщане към външния свят. От какво се бяха отървали! Тук си бяха толкова добре, че не си спомняха за онова, което бяха оставили зад гърба си, освен за да съчувствуват на нещастниците, които все още бяха в ноктите на демона. В цялата къща нямаше други по-молещи се от тях. Ако ги оставеха, нямаше да излязат от параклиса през целия ден. Дългите благочестиви усърдия през годината — осем дни след причастието, проповеди през Велики пости, цветя за Света дева Мария, все им се струваха малко. Белен с такава жар поставяше музикалните си способности в служба на бога, че пееше куплетчета до прегракване и би пяла до гроб. И двете се изповядваха често и задаваха на капелана въпроси около много деликатните колебания на съзнанието. С това те напомняха прилежните студентчета, които пресрещат професора на излизане от час с молба ла им разясни някой труден въпрос. Монахините бяха доволни от тях и макар че им харесваше такова благочестие, като опитни хора и познавачки на младостта ги наглеждаха много внимателно, грижеха се никога да не остават сами. Фелиса и Белен бяха заедно през целия ден и се разделяха нощем, понеже спалните им помещения бяха различни. Старите монахини проявяваха ревностно усърдие да разделят през часовете на почивка ония, които по време на работа се стремяха да се съберат, подчинявайки се на естествените притегляния на симпатията и сродството на духа.

Връзките на обич, които обединяваха Фортуната и Маурисия, бяха много странни, защото когато Маурисия имаше пристъп, тя вдъхваше ужас на приятелката си; ядосваше я със своите дързости и въпреки това *Мъжкараната* навярно притежаваше някаква дяволска сила да завладява сърца, понеже приятелката ѝ споделяше повече с нея, отколкото с останалите и извънредно много обичаше задушевните им разговори. Без съмнение я пленяваше нейната прямота и оная пъргавина на мисълта ѝ, с която намираще обяснение за всичко. Лицето на Маурисия, тъжното ѝ сериозно изражение, красивата бледост, нейният дълбок и дебнеш поглед я омагьосваха, а от това се

раждаше и авторитетът ѝ по любовните въпроси и по обяснението на толкова редкия морал, който и двете проповядваха. Един ден ги изкараха да перат в градината. Бяха с работни дрехи и без була, като усещаха с наслада ласката на слънцето и прохладата на ветреца върху здравите си шии. Фортуната направи на своята приятелка някои признания за скорошното си излизане и за човека, за когото щеше да се венчае.

— Не ми казвай нищо повече, мила... Имаш сметка, имаш сметка. Дявол да го вземе! Доня Лупе я познавам, сякаш съм я родила. Като я видиш, попитай я за *Маурисия Мъжскараната* и ще видиш как ще ме превъзнесе. Ха, колко пари съм ѝ занесла! На мен ми викат *Мъжскараната*, ама на нея би трябвало да ѝ викат *стиснатата*. Ей така е... — и показваше на приятелката си здраво стиснат юмрук. — Ама е жена с много акъл и знае да се държи в ръце. Какво си мислиш ти? Има милиони, скрити в банката и в заложената къща. Какво говоря! Та тая стрина знае повече и от Кановас^[1]. Племенника съм го виждала няколко пъти. Чух, че е глупав и че не става за нищо. По-добре за теб, като по поръчка, мила. Ти не можеш да искаш от бога по-голям късмет. Спокойно можеш да се вслушаш в туй, дето ти казвам, понеже очите ми са като фенери... тъй де, много виждам. Вярвай, защото аз ти го казвам — ако мъжът ти е *хахо*, ще рече, ако се оставя да му държиш юздите, а ти да водиш хорото, можеш да се радваш, защото то е все едно да си на седмото небе. Имаш *сметка* даже и да си порядъчна.

Поради живия интерес, който този диалог предизвикваше у двете жени, понякога четирите здрави зачервени ръце, потопени във водата, се спираха за малко и оставяха на мира купчината натопени дрехи, които бълбукаха в сапунената вода. Застанали една срещу друга от двете страни на коритото, те се поглеждаха лице в лице в кратките промеждутъци на почивка и после с настървение се връщаха към работата, без това да ги накара да замлъкнат.

— Даже да си порядъчна — повтори Фортуната, като прехвърли цялата тежест на тялото си върху ръцете, за да изстиска усукания плат така, сякаш го меси. — Няма защо да се говори за това, защото — направи си сметка... Аз омъжа ли се веднъж, трябва да бъда порядъчна. Не искам повече бъркотии.

— Да, това е най-доброто — една жена да живее... толкова свободно — каза Маурисия. — Ама да видим какво става... Защото си

казваш: „Това искам“; сетне се захващаш да го правиш и — цоп! — онуй, дето си искала да излезе риба, излиза рак. Широко ти е около врата, мила, и бог ти помага. Можеш да изтормозиш онзи Санта Крус, защото той, щом те види почтена жена, ще ти налети като котка на месо. Повярвай, защото аз ти го казвам.

— Стига, стига; че той не си спомня вече дори и името ми.

— *Видиш, ми се будала.* Да се хванем на бас, че още щом ти сложат булото, той ще загуби почва под краката си... Ти не познаваш хитреца.

— Ще видиш, че няма да стане тъй.

— На бас? Да, защото сигурно мислиш, че той вече не се навърта. Сякаш го виждам. И ще ме караш ти мене да ти повярвам, че не си мислиш за него!... Когато си затворена сред толкоз религиозни неща, от литургия на литургия, от проповед на проповед, като все гледаш потира, дишаш воня на монахини, свещи и кадилници, сякаш ти изскачат *отвътре* всички лоши или хубави неща, дето си изтеглила на тоя свят, както изскачат мравките от дупката си, когато залязва слънцето, а и религията опреснява мозъка и прави по-нежно сърцето.

Въодушевена от това изявление, Фортуната се отприщи да разказва, че в същност си мислела малко и че понякога нощем я спохождали чудновати сънища. Ни в клин, ни в ръкав сънувала, че вървяла през галериите на улица „Фреса“ и — хоп! — срещала го изневиделица. Друг път го виждала да излиза от Министерството на финансите. Никое от тези места не означавало нещо в нейните спомени. После сънувала, че тя била съпруга, а Хасинта — любовницата на въпросния, веднъж изоставена, друг път — не. Любовницата желала дечица, а съпругата ги имала. Докато един ден... толкова ми беше жал, че й казах:

— Е, ами вземете едната ми рожба, за да не ревете повече.

— Ах, колко забавно! — възкликна Маурисия. — Туй е хубав признак! Каквото сънуваш, ти се случва.

— Ама че глупост! Както ти казвам — струваше ми се, че го виждам. Аз бях съпругата за пред църквата, а тя — отзад; и най-странното бе, че й нямах зъб, а я съжалявах, защото аз раждах, по едно детенце всяка година, а тя... нищо... На следната нощ пак сънувах същото, а през деня го мислех. Ама че работи! Какво ме интересува, че

Хасинта дава мило и драго да си има детенце, без да може да постигне това, докато аз...

— Докато ти си ги раждала винаги, когато си искала. Кажй го глупачке, и не се плаши.

— Ще рече, че вече съм раждала, и пак бих могла да родя преспокойно.

— Разбира се! И няма да е малък тормоз за другата, като види, че туй, дето тя не може, за тебе е като песен... Мила, не ставай глупава, не се унижавай, не я съжелявай, че тя съжали ли те, когато ти грабна онуй, дето си беше твое, и то много твое... Ама не се уважава тая, дето се е родила бедна, и тъй върви този клюкарски свят. Винаги, когато можеш да й причиниш мъка, прави го, за бога... Да не се присмива, че си се родила бедна. Отнемай и онуй, дето тя ти отне и нека знае кой го е направил.

Фортуната не отговори. Тези думи и други подобни, които Маурисия имаше навика да й казва, винаги пробуждаха у нея стимули за любов или отчаяния, които дремеха в най-потайното кътче на душата й. Като ги чуеше, една ледена светкавица пробягваше по целия й гръбнак и чувствуваше, че подмятанията на другарката й съвпадаха с чувства, които тя беше скътала тъй, както се пазят опасни оръжия.

[1] Антонио Кановас де Кастимо (1828–1897), виден испански държавник, политик и писател. — Б.пр. ↑

Изненадани от една монахиня в този приятен разговор, който ги караше да припадат над работата, те трябваше да замлъкнат. Маурисия пусна мръсната вода, а Фортуната отвори крана, за да се напълни коритото с чиста от прокатния резервоар. Човек би помислил, че това символизираше нуждата да се вляят бистри мисли в малко нечистия диалог на двете приятелки. Коритото се пълнеше бавно, защото в резервоара имаше малко вода. Големият диск, който предаваше на помпата силата на вятъра, този ден беше много мързелив, движеше се само от време на време с лениво величие; след като изпъшкваше за миг, сякаш е работил неохотно, апаратът оставаше бездеен сред безмълвието на полето. На двете затворнички им се искаше да продължат да си бърбят, но монахинята не ги оставяше и поиска да види как изплакват прането. После приятелките трябваше да се разделят, защото беше четвъртък и Фортуната трябваше да се облече, за да приеме посещението на семейство Рубин. Маурисия остана сама да простира прането.

Същия следобед Максимилиано заяви категорично, че по решение на семейството и със съгласие на игуменката през идващия месец септември затворничеството на Фортуната ще приключи и тя ще излезе, за да се омъжи. Старите монахини не се оплакваха и хвалеха нейната скромност и послушанието ѝ. Тя не се отличаваеше като Белен и Фелиса с горещо религиозно усърдие, — нещо, което показваше у нея липса на призвание за монашески живот, — но изпълняваше точно задълженията си и това бе достатъчно. Беше напреднала много по четене и писане и знаеше наизуст вероучението, с чието озарение манастирът „Микаелас“ считаше своята питомка за достатъчно просветена, за да се ръководи сама по правите или криволичещи пътеки на тоя свят. И беше сигурен, че владееенето на тези принципи дава на питомките му невероятна сила, за да устоят на всички колебания. Трябваше да се разчита на естеството, на духовния скелет, на вътрешната и трайна форма на човека, която обикновено взема връх над всички повърхностни преображения, причинени от обучението. По отношение на Фортуната никоя от старите монахини, дори и ония,

които бяха най-близки с нея, нямаха основания да мислят, че е лоша. Считаха я малко образована, много послушна и лесно направляема. Вярно е, че върху всичко, което се отнася до необятното царство на страстите, монахините малко упражняваха своите възпитателни способности, било защото не го познаваха, било защото се страхуваха да надникнат в неговите предели.

Трябва да се каже, че онзи следобед, когато Максимилиано говори на своята годеница за скорошното излизане, чувствата ѝ изведнъж изстинаха. Да излезе, да се омъжи!... Нейният честит годеник ѝ се стори по-отблъскващ от всякога и тя забеляза със страх, че великолепните селения на душевната красота не са били открити от нея в самотата и светостта на манастира „Микаелас“, както ѝ беше предвещал Николас Рубин, въпреки че тя се беше молила толкова много и бе чула *толкова много* проповеди. Защото капеланът казваше от амвона, че трябва да правим всичко възможно, за да се спасим, да бъдем добри и да не съгрешаваме; казваше също, че трябва да се обича господ повече от всичко и че господ, сам по себе си, е много красив и такъв, какъвто го вижда душата; но тя си мислеше, че под всичко това сърцето си остава свободно за светската любов, че тя влиза през очите или по симпатия и няма нищо общо с това дали любимият човек прилича, или не прилича на светците. По този начин се сгромолясваше цялото учение на свещеника Рубин, който разбираше от любов толкова, колкото от подковаване на комари.

В крайна сметка чувствата на нашата близка към нейния бъдещ съпруг не се бяха променили изобщо. Но когато Максимилиано ѝ каза, че вече е избрал къщичката, която щял да наеме, и се посъветва с нея за мебелите, които щял да купи, това предложение пробуди в душата на Фортуната чувството за собствено порядъчно домашно огнище и мисли за достойнствата на новия живот. Тя се почувствува подтикната към тоя човек, който я освобождаваше и я прераждаше. Ето защо успя да изрази своето задоволство от скорошното си излизане и да каже хиляди уместни неща за мебелите и дори за кухненските принадлежности.

Разделиха се щастливи и Фортуната се прибра, обхваната от този род мисли. Почтено и спокойно домашно огнище! Това тя беше желала през целия си живот!... Никога не беше я привличал разкошът, нито бляскавият и порочен живот!... Винаги бе обичала сянката и покоя, а

проклетата ѝ съдба я водеше към публичност и тревоги!... Винаги беше мечтала да се види обградена от обичани хора и да живее, както бог повелява, като силно обича своите и бъде силно обичана от тях, прекарвайки живота си без мъки... Тя бе тласната към лош живот от отчаяние и против волята си и той не ѝ харесваше, наистина не ѝ харесваше!... След като много мисли за това, тя се обърна към съвестта си и се замисли какво ѝ бе дала религията в манастира. Ако в извисяването на душата беше напреднала твърде малко, то в друга област бе постигнала нещо. Радваше се на известен душевен покой, непознат за нея преди, покой, тревожещ само Маурисия, която хвърляше в ушите ѝ по някоя заядлива фраза. И това не бе единственият успех, понеже в нея пусна корен и идеята за примирението, и убеждението, че трябва да приеме нещата от живота такива каквито са, да посрещаме с радост всичко, което ни се дава, и да се стремим към идеално и пълно осъществяване на нашите желания. Внушаваше ѝ го същото онова сияние, онази *бяла идея*, която се отделяше от потира. Лошото беше, че в онези дълги, понякога отегчаващи часове, които прекарваше на колене пред причастието, с лице, обвито в голям воал като мрежа против комари, грешницата имаше навик да се вторачва повече в потира, рамка и вместилище на свещената форма, отколкото в самата форма, поради асоциациите, които тази скъпоценност пробуждаше в паметта ѝ.

И наивницата стигаше дотам да вярва, че формата, *бялата идея*, ѝ говори с обикновени думи, подобни на нейните: „Не гледай толкова това кръжило от злато и камъни, което ме обгражда, а погледни мен, дето съм Истината. Аз ти дадох едничкото благо, което можеш да очакваш. Колкото и малко да е, то е повече от онова, което заслужаваш. Приеми го и не искай от мен невъзможни неща. Да не мислиш, че сме тука, за да нареждаме например да се наруши законът на обществото само защото това се е приискало на прислужница като теб? Мъжът, когото ми искаш, е много важен господин, а ти — бедно момиче. Лесно ли ти се струва? Аз да женя господарските синчета за прислужниците или да превърна в дами момичетата от народа? Ей че неща ви хрумват, дъще! И освен това, глупачке, не виждаш ли, че е женен, женен по моята религия и пред моите олтари? И за кого! За един от моите женски ангели. Мислиш ли, че е достатъчно да се направи тъй, че да овдолее един мъж, за да се задоволи прищявката на

една никаквица? Вярно е, че на мен ми е изгодно, както ти рече, да докарам тук Хасинта. Но това не е твоя работа. И допусни, че я докарам, допусни, че той остане вдовец. Ха! Вярваш ли, че ще се ожени за тебе? Да, беше твой. Но той нямаше да се ожени за теб, дори и да беше се запазила порядъчна, *а още по-малко* — след като толкова си пропаднала! То си е, както аз казвам: сякаш съвсем сте полудели и порокът ви е изсушил мозъка. Искате ми едни глупости, дето не знам как още ги слушам. Важното е да се обръщате към мен с чисто сърце и праведно намерение, както ви рече вчера вашият капелан, който не вярвам да е открил Америка; но в края на краищата е добър човек и знае задължението си. Тебе, Фортуната, те гледах със *снизхождение* сред безпътните, защото по някой път ти обръщаше очи към мен и аз видях у теб желание за изкупление; а сега, дъще, ми казваш, че ще бъдеш порядъчна, толкова порядъчна, колкото аз поискам, стига само да ти дам мъжа, който желаш... Ей че остроумно!... Но в края на краищата не искам да се ядосвам. Реченото — речено, проявявам безкрайно милосърдие към тебе, като ти давам благо, което не заслужаваш, предлагам ти един порядъчен съпруг, който те обожава, но ти пак мърмориш и искаш още, още, още... Ето виждате ли защо се уморявам да казвам «да» на всичко... Тези нещастнички не обмислят нещата, не се водят. Аз уреждам на тоя или на оня мъж да му се втълпи в главата мисълта да ги прероди, а после те идват и се оплакват. Или казват, че трябва да бъде хубав, или че трябва да бъде еди-кой си, и ако не е — не. Мили мои рожби, аз не мога да подправам моите дела, нито пък да не се съобразявам с моите собствени закони. Само хубави мъже! Тъй че примирете се, рожби мои, че и кози да сте, не ще ви изостави вашият Пастир; вземете пример от овцете, с които живеете; а ти, Фортуната, искрено ми благодари за благо, дето ти го давам и дето не го заслужаваш и престани да се превземаш и да искаш излишни неща, защото тогава няма да ти дам нищо и пак ще хванеш гората. Тъй че полекичка...“

Когато затворничките отмятаха воалите си и се оттегляха ония, които бяха най-близо до Фортуната, забелязваха, че тя се усмихва.

Много тежко е за разказвача да бъде принуден да споменава безброй напълно маловажни подробности и обстоятелства, които по-скоро биха възбудили презрението, отколкото любопитството на читателя, защото, макар после да се окаже, че тези дреболии си имат своето място в развитието на събитията, това не стига, за да бъдат достойни да се разкажат в една сериозна и достоверна история. Та ето защо мисля, че ще се смеят онези, които прочетат сега тук, че сестра Марсела се страхуваше от мишките, и сигурно си струва да добавя, че страхът на куичката беше голям, ужасен, който водеше до неприятни произшествия и дори до трагични отклонения. Щом в самотата на килията си тя усетеше нахалната прокълната твар, не мигваше през цялата нощ. Хващаше я такъв яд, че дори не можеше да се моли, и ядът беше не толкова против мишката, колкото против сестра Нативидад, която се беше заинатила да няма котки в манастира, защото последната котка, която просъществува там, не отговаряше на изискванията ѝ за чистота в буквално всяко кътче на къщата.

През една августовска нощ мъничкият гризач толкова притесни горката монахиня, че на разсъмване тя стана с твърдото решение да го улови и да се саморазправи с него. Той беше толкова нахален, че дори и след като съмна, продължи да се разхожда из килията най-спокойно и да гледа сестра Марсела с черните си и лукави очички.

— Ще видиш, ще видиш — каза тя, като се качи с голям труд на леглото, защото само мисълта, че мишката ще се приближи до крака ѝ, па макар и дървения, я ужасяваше. — Днес няма да се измъкнеш... Ти само стой, ние ще те подредим.

Тя повика Фортуната и Маурисия и накратко ги запозна с положението. На двете затворнички, особено на *Мъжкараната*, не им трябваше друго. Или щяха да турят ръка на неприятеля, или нямаше да бъдат те. Сестра Марсела слезе в църквата, а двете жени предприеха своята кампания. Не остана мебел, която да не разместиха, а за да издърпат тежкия шкаф, положиха мъжки усилия около четвърт час, не по-малко, защото смехът им пресичаше силите. Толкова се потрудиха, че когато сестра Марсела излезе от църквата, една монахиня ѝ каза

радостната новина, че мишката най-сетне е хваната. Нисичката се качи в килията си, а врявата на затворничките известяваше дяволиите на Маурисия, която държеше живата мишка в ръка и плашеше с нея своите другарки.

Не беше лесно да се възстанови редът и да се накара Маурисия да убие жертвата и да я хвърли. Сестра Марсела нареди пак да ѝ подредят покъщнината в килията тъй, както си беше, и така приказката за мишката свърши.

Следващият ден бе един от най-горещите през онова лято. Беше невъзможно да се стои в стаите, обърнати на юг, защото не можеше да се диша. Навсякъде, където слънцето грееше, сухият, неподвижен и нагорещен въздух просто пареше. Не се поклащаха дори най-високите клони на дърветата в градината, а дискът на Парсон гледеше неподвижно необятността като изцъклена и умираща зеница. От дванадесет до три следобед се прекратяваше всякаква работа в къщата, защото нямаше тяло, ни дух, който да устои на жегата. Някои монахини се прибираха в килията си да подремнат, а други отиваха в църквата, която беше най-прохладното място в манастира. Сядаха по скамейките, облегли гръб на стената, молеха се сънливо или се унасяха в дрямка.

Филомените също падаха грохнали от умора. Едни отиваха в спалните си помещения, а други се тръшваха на пода в залата по ръкоделие или в класната. Монахините, които ги наглеждаха, разрешаваха това нарушение на реда, защото и те не можеха да издържат, и като затваряха сладко очи и се унасяха в спокоен сън, запазваха на лицата си като маска изражението на учителка, чието задължение е да поддържа дисциплината.

В училищната зала имаше две-три групи жени, насядали по скамейките, отпуснали глави и гърди върху масите. Някои гръмко хъркаха. Монахинята също спеше с отметната назад глава и с отворена уста. Над една от учебните папки будуваха две затворнички — едната беше Белен, която четеше молитвата си, а другата — *Маурисия Мъжкараната*, която беше склонила глава над папката, облегла чело на юмука си. Отначало нейната съседка помисли, че тя се моли, защото чу някакво мърморене и нещо като неясно сричане. Но после установи, че Маурисия всъщност плаче.

— Какво ти е бе, жена? — каза ѝ Белен, повдигайки насила главата ѝ.

Грешницата не отговори нищо, но Белен успя да забележи, че лицето ѝ беше така окъпано в сълзи, сякаш са му лиснали вода, а пламтящите ѝ очи и обилната мокрота придаваха на лицето на Маурисия прилика с образа на Магдалена; поне тъй го видя Белен. Тя ѝ зададе толкова много въпроси и ѝ засвидетелствува такава голяма обич, че най-сетне получи отговор от клетата безутешна жена, която изглеждаше тъй, сякаш нямаше нито да се успокои, нито да се наплаче някога.

— Какво ще ми е, нещастната аз! — възкликна накрая, преглъщайки сълзите си Маурисия. — Само че днес, без да знам защо, се виждам такава, каквато съм, аз съм лоша, лоша, повече от лоша и ми идват наум всички грехове, дето съм извършила, от първия до последния.

— Ами, мила — натърти Белен с монотонен глас, който беше усвоила и който така хубаво прилягаше на ангелската ѝ фигура и на изразителните ѝ жестове, — знай, че макар престъпленията ти да са колкото пясъка в морето, бог ще ти ги прости, ако се покаеш.

Щом чу това, Маурисия веднага нададе силен рев и проля още един водопад сълзи.

— Не, не, не, — промърмори после сред такива хълцания, като че ли се давеше. — На мен не може да ми прости, на мен не, защото бях много развратна, ама много и няма грях, който да не съм вършила. А ако не вярваш, кажи един, назови ми който искаш и можеш да бъдеш сигурна, че и той ми тежи на душата.

— Какви грехове имаш? — попита Белен много притеснена, като си припомни за времето, когато бе хористка, и си представи с ужас сцената на оперетата. — Други също са вършили грозни грехове, от най-грозните, но са ги изповядали като теб и виж ги сега опростени.

Маурисия държеше в ръка една кърпичка, която от плача и потта приличаше на топка. Мачкаше я в ръка и я прокарваше по загриженото си чело.

— Ама защо тъй те прихвана... ни в клин, ни в ръкав? — каза Белен объркана. — Ама то, господ трогва сърцето, когато най-малко си го очаквала! Плачи, мила, излей си душата и не се плаши. Знаеш ли какво ще сториш? Утре ще се изповядаш. Може да ти е останало нещо

за казване и изповядване, защото винаги остава по нещо, без да знаеш как, и тия бездънни кладенци най-много тормозят... Ами кажи го всичкото, събери го хубаво. Тъй сторих аз и докато не го сторих, нямах спокойствие. После кучето Сатана ме тормозеше, за да си отмъсти, и когато започваше богослужението, на мен ми се струваше, че вдигат завесата, а когато аз запявах, на езика ми идваше онова от „Векът“ което гласи: *„Ний сме живи манекени...“* И един ден за малко не се изпуснах. Лукавства на дявола; но не можеше да се справи с мене нито с вярата ми. И сторих тъй, че го наплаших, а сега нека пак се опита. Обзалагаш ли се, че няма да се опита? Плачи, мила, плачи, колкото си искаш и бог ще те озари и ще те дари с милостта си.

И това не помогна. Колкото повече я утешаваше Белен, толкова по-неутешима ставаше Маурисия и по-пълноводна реката на нейните сълзи. Сестра Антония, монахинята, която следеше за реда, се събуди и за да прикрие своето нехайство, нададе силен вик, без да се притеснява много от спящите, и добави, че било ужасно горещо. Миг по-късно Белен и монахинята зашушукаха, без съмнение по адрес на Маурисия, към която гледаха. Белен бе с тежест пред монахините поради покорността и благочестието си и поради старанието, с което отиваше да им разказва всичко, което вършеха и говореха нейните другарки.

Беше неделя и в четири часа цялата общност влезе в църквата, в която имаше богослужение и проповед. *Филомените* заеха местата си зад монахините; и едните, и другите бяха с була на главите. *Хосефините* си останаха в стаята на хора. Белен и останалите девици запяваха невинни песнопения, докато продължаваше причастието, в които се казваше, че *гърдите им изгаряли в пламъци от любов* и други подобни наивности. Онази, която свиреше на хармониума, правеше в паузите много неуместни повторения. Но въпреки това артистично опошляване, църквата си беше много хубава, както би казала Манолита, спокойна, тайнствена и относително прохладна, напоена с мириса на естествените цветя.

На Фортуната се падна да бъде до Маурисия. Тази, която по-късно стана госпожа Рубин, разказва, че в един момент, в който погледнала другарката си, забелязала през своето и нейното було едно такова особено изражение, че останала изумена. Като влизала, Маурисия плачела; но след малко вече изглеждала като че се смее със сдържан сатанински смях. Фортуната не могла да разбере повода на

това и помислила, че сянката на булото обезобразява лицето на нейната дружка. Погледнала отново незабелязано, като се направила, че се обръща, за да изпъди муха, и... може би било измама, ала очите на Маурисия приличали на два въглена. В края на краищата всичко ще да е било заблуда.

Дон Леон Пинтадо се качи на амвона и избълва една проповед, пълна с предвзетости, които той много използваше в своето красноречие. Онова, което каза този следобед, вече го беше казвал и други следобеди, а известни фрази не слизаха от устата му никога. Избълва гръм и мълнии, както винаги против свободомислещите, които около хиляда и петстотин пъти нарече апостоли на грешката. На излизане от църквата Фортуната хвърли както обикновено един поглед към публиката зад дървената решетка и видя Максимилиано, който никоя неделя не пропускаше тази няма любовна среща. Тя го гледаше със симпатия. Забелязваше зарадвана, че физическите недостатъци на добрия момък започваха да се стопяват пред очите ѝ. Това ще да са кълновете на обичта към красотата на душата! Твърдата надежда, която се раждаше у нея, най-много утешаваше Фортуната, защото капеланът ѝ беше казал неведнъж и дважд в изповеднята, че когато се омъжи и заживее свято със съпруга си под закрилата на божите и човешките закони, ще го обикне; ала не как да е, а с истинска жар и порив на душата. Това ѝ казваше и формата, *бялата идея*, скрита в потира.

Вечерта, когато *Хосефините* се бяха прибрали в спалните си, монахините позволиха на *Филомените* да останат в градината до по-късно, отколкото позволяваше правилникът, за да видят дали ще се захлади. Беше девет часът, а земята пламтеше, въздухът не се движеше, звездите изглеждаха по-близки от яркия блясък, с който искряха, и между големите и средните, които изглеждаха повече, се виждаха толкова, толкова много мънички звезди, че приличаха на сребърен прах, разпилян върху това тъмносино небе. Новата луна изгря рано, спускайки се от хоризонта като сърп, заобиколен от възбял ореол, който предвещава по-голяма горещина на следващия ден.

Затворничките се разделиха на групички и седнали на земята и дървената стълба, която свързваше главния коридор с градината, смъкваха воалите си, за да се разхладят. Някои от тях гледаха към вятърния мотор, който не се движеше. На брега на водохранилището

имаше три жени: Фортуната, Фелиса и доня Манолита, седнали на тухлената стена, се наслаждаваха на свежестта, която лъхаше от близката вода. Това беше най-хубавото място, те не го казваха на никого обаче, защото егоизмът ги караше да мислят, че ако тук се струпат всички жени, оскъдната прохлада на водата ще трябва да се подели между повече хора и на тях щеше да им се падне по-малко. На отсрещната страна на градината — най-отдалеченото и грозно място — имаше навес, под който се виждаха празни и счупени саксии, купчина тор, приличаща на смляно кафе, две ръчни колички, две лейки и други най-различни градинарски инструменти. Някога там имаше и кочина, а в нея и прасе, което се хранеше с отпадъците; но общинската управа заповяда животното на свети Антоний да се премахне и сега кочината беше празна.

Същата вечер там, върху боклука, седна *Маурисия Мъжкараната*, но тъй като това беше най-горещото място, никой не я придружи. Една затворничка се приближи с намерение да се пошегува, но не изтръгна от нея и думичка. Маурисия седеше по турски, с отпуснати ръце, с изправена по наполеоновски глава, както никога досега, със съсредоточен напред поглед, блуждаеща, разсеяна, като човек по-скоро замечтан, отколкото замислен... Приличаше на слабоумна или може би на покаяните от Индостан, които дни наред гледат към небето, без да мигнат, в състояние между дълбок сън и екстаз. Беше, вече доста късно, когато Белен се приближи и седна до нея. Погледна я внимателно, попита я какво прави тук, за какво мисли; най-после Маурисия, която беше като сфинкс, като отлепи устни, каза следните думи, от които Беленсита я полазиха студени тръпки.

— Видях Богородица...

— Какво говориш, жено, какво ти става? — попита я тя, силно развълнувана.

— Видях Девата — повтори твърдо и убедено Маурисия, което събърка другарката ѝ.

— Сигурна ли си в това, което казваш?

— О, тук да умра, ако не е истина. Кълна ти се в кръста — каза тя с треперещ глас, като целуваше ръцете си. — Видях я... Слезе оттук... Вървеше сред светлина... как да ти кажа... Светлина, която трудно ще си представиш. Светлина, подобна на чистия мед...

— Като мед?! — повтори Белен изумена.

— Ами... толкова нежна, че... След това дойде насам и застана там, отпред. Мина между вас, но вие не я видяхте. Само аз я виждах... Не носеше Младенеца в ръце. Направи две-три стъпчици и пак спря. Виж, погледни онова камъче. Ето там. И ме гледаше... Аз не можех да дишам.

— А каза ли ти, каза ли ти нещо? — попита Белен уплашена, смъртнобледа.

— Нищо... Но плачеше, като ме гледаше... Едни сълзи й се ронеха... Не носеше Младенеца, сякаш й го бяха отнели... След това се обърна и мина пак между вас, без вие да я видите, за да застане ей тук, до дървото... Там видях много ангелчета, които се качваха и слизаха от стеблото по клончетата на дървото и...

— И от клоните по стеблото?

— И след това нищо вече не видях... Сякаш ослепях, искам да кажа, напълно бях сляпа, за миг нищо не виждах, без да мога да се мръдна... Усещах в себе си, в себе си едно нещо, нещо...

— Нещо като мъка...

— Мъка не, усещах удоволствие, утешение.

Фортуната се приближи и те млъкнаха...

— Ако имате някаква тайна, отивам си.

— Мисля — каза Белен след дълго мълчание, — че трябва да го разкажеш на изповедника.

Маурисия стана и бавно се прибра в стаята, където спеше и държеше дрехите си. Двете й приятелки помислиха, че е отишла да си легне и започнаха да обсъждат странния случай, който Белен подробно разказа на Фортуната. Белен вярваше или се правеше, че вярва, но Фортуната — не. Внезапно видяха, че *Мъжкараната* се връща и отново сяда върху боклука. Погледнаха я с боязън и се отдалечиха.

Изведнъж в градината се чу радостен и продължителен звук, подобен на крясъците, които тълпата издава при заря. Затворничките до една погледнаха към диска, който тържествено се завъртя два пъти и спря. „Вятър, вятър“ — чува се няколко гласа. Но дискът направи още половин кръг и се успокои. Желязната ос изскърца за миг и на тези, които бяха близо до блатото, им се стори, че чува в недрата на помпата леко бълбукане. Тръбата избълва пяна и всичко пак замря в тих и безнадежден покой.

Белен оживено разговаряше долу с една калугерка — сестра Факунда, всезнайката на къщата, изключително начетена писарушка, добродушна и невинна до крайност, предводителка на всички по-особени начинания, придворна на Девата и на всички светци, обичана много от *Филомените* и още повече от *Хосефините*. Тя беше толкова искрена, че когато ѝ казваха нещо, особено ако беше хубаво, вярваше в него като в евангелието. Достатъчно е за похвала на свещената простота на тази сестра да споменем, че в изповедите ѝ нямаше нищо греховно, защото тя дори и в мисълта си не бе съгрешавала; но тъй като смяташе, че е неудобно да се яви пред съда на покаянието без нищо, тя напругаше въображението си, за да открие нещо, което да лъха поне на злост, и старателно чоплеше съзнанието си, за да изкара някои дребни и без значение хитринки, на които капеланът се смееше зад завесата. Тъй като бедният дон Леон Пинтадо живееше от изповедта, той я слушаше сериозно и се преструваше, че взема присърце изключително деликатните грехове, които никой християнин не можеше да разбере... И монахинята заставаеше много съкрушена, като заявяваше, че повече няма да върши това, и той, лукавият, казваше, че наистина не трябва да го върши и че се налага друг път да внимава и... празни приказки. Такава беше сестра Факунда, известна дама от най-висшите кръгове на аристокрацията, която остави богатство и положение, за да се отдаде на този живот, малка женичка, некрасива, приятна и нежна, силно жадуваща да бъде обичана от младите. По време на почивките след нея винаги вървеше тълпа от момичета, рано приели религията, досадни с въпросите си, каещи се, чието поведение, думи и ентусиазъм можеха да се сравнят със самата *детска невинност*.

Трудно е да се опише кръгът, образуван от Факунда и нейните малки приятелки. Белен, трепереща от вълнение и с тревожно лице, каза на калугерката:

— Маурисия е видяла Богородица...

И малко след това другите повтаряха с голямо удивление:

— Видяла е Богородица?!

Сестра Факунда, следвана от свитата си, се приближи до Маурисия и дълго време я гледа мълчаливо. Нещастната жена стоеше все в същата поза, с глава, опряна на коленете. Навярно плачеше.

— Маурисия — каза ѝ калугерката с тъжен глас, пропит с онази благородна вяра, която у нея бе равна на божествено милосърдие, — винаги си била много лоша, но бог ще ти прости.

Чу се силен вопъл и затворничката откри лицето си, обляно в сълзи. Смотолеви нещо, от което сестра Факунда и приятелките ѝ нищо не схванаха. Изведнъж тя се изправи. На светлината на луната лицето ѝ изглеждаше много красиво, което обкръжаващите я не оцениха. Очите ѝ горяха с въодушевен блясък. Притисна ръце към гърдите си, поза, вдъхновила много скулптори, и промълви силно развълнувана:

— О, Богородице, ще ти го донеса, ще ти го донеса...

Хвърли се стремглаво към стълбата и изчезна бързо. Сестра Факунда поговори с другите майки. Когато цялата група начело с игуменката напусна градината и бавно се отправи към спалните (повечето от жените с неохота, защото топлината на нощта ги зовеше на открито), се понесе слух, че озарената си е легнала.

Фортуната, която няколко дни преди това бе преместена в спалнята, където беше Маурисия, видя, че тя си бе легнала облечена, но без обувки. Приблужи се до нея и поради хъркането ѝ помисли, че спи дълбоко. Дълго време размишляваше над странното състояние на приятелката си, надявайки се, че и този път пристъпът скоро ще премине, както в други подобни случаи, макар и от съвсем друго естество. Тази мисъл, а и други неща дълго време не ѝ позволяваха да заспи и в полунощ, когато в спалнята и в целия дом царуваше тишина и спокойствие, тя забеляза, че Маурисия става. Не се осмели нито да я заговори, нито да я задържи, за да не наруши покоя в помещението, осветено от слаба светлина, която и от най-лекия полъх би угаснала. Безшумно, като сянка Маурисия прекоси помещението и излезе. Малко след това сънят унасяше Фортуната, но в полусънно състояние тя усети, че приятелката ѝ пак влиза в спалнята, без да се чуват никакви стъпки. Легна под леглото, където пазеше едно ковчеже, и заобръща дюшеците. Какво стана после, Фортуната не помнеше, защото наистина заспа.

Маурисия излезе в коридора и като го прекоси целия, седна на първото стъпало на стълбите. „Казвам ти, че ще се престраша...“

С кого говореше? С никого, защото беше съвсем сама. Единствената ѝ дружина в това мъртвило бяха далечните звезди.

„Какво казваш? — попита после като някой, който поддържа разговор. — Говори по-високо, че от органа не се чува. А! Сега разбирам... Бъди спокойна, дори и да ме убият, ще ти го доведе. Ще разбереш коя е *Маурисия Мъжскараната*, дете не се бои от бога... Ха, ха, ха... Утре, като дойде капеланът и слязат в църквата тия клюкарки, ще останат с пръст в устата!“

Като се изсмя цинично, тя се хвърли надолу по стълбите. Какво, по дяволите, ставаше в главата ѝ?... Влезе през малката врата, която свързва патиото с дългия вътрешен коридор на сградата, и щом се намери там, влезе безпрепятствено в преддверието, опипвайки стената, защото тъмнината беше непрогледна. Чувахе се нескрито скърцане със зъби и едносричен гърлен звук, което можеше да бъде както признак на смях, тъй и на ярост. Като опипваше стените, най-сетне стигна до вратата на параклиса и търсейки ключалката с ръце, захвана да драска по желязото. Ключът не беше оставен... „По дяволите! Къде ли е проклетият му ключ?“, промърмори тя, ридаейки и в най-дълбоко отчаяние. Опита се да отвори, като си послужи със сила и ловкост. Но нито едното, нито другото помогнаха. Вратата на светото помещение беше добре заключена. Злочестата жена продължи да скимти като куче, което е останало вън от къщи и иска да му отворят. След половинчасови напразни усилия тя се строполи на прага на вратата и като склони глава, заспа. То бе един сън от тия, които приличат на мигновена смърт. Главата ѝ се удари на ръба като падащ камък, а изкривената поза, в която остана тялото ѝ при падането, силно превито, бе причина дишането ѝ да се затрудни, а в дихателните ѝ пътища се образуваше пронизително свирене, последвано от някакво къкрене, каквото издават врящите течности.

Испаднала в дълбока летаргия, Маурисия стори онова, което не би могла да направи будна, и продължи да върви, докато стигна до яко заключената врата. Липсваше резултатът от нейния труд, но не и упоритостта ѝ да го постигне. И тъй, вещицата влезе в църквата и там можа да се придвижи безпрепятствено, защото лампата от олтара излъчваше достатъчно светлина, за да вижда пътя. Без да се колебае, тя се запъти към главния олтар, говорейки си: „Няма да ти сторя нищо лошо, богче мое; ще те заведе при майка ти, която плаче за теб там навън и чака да те измъкна... Ама какво... не искаш ли да идеш при своята майчица? Слушай, тя те чака... тъй гиздава, тъй натъкмена с

оная ми ти мантия, цяла-целеничка обсипана със звезди и стъпила на *роговете* на месечината... Ще видиш, ще видиш как добре ще те измъкна, хубавичкото ми... Че аз те обичам много. Ама не ме ли познаваш? Аз съм *Маурисия Мъжкараната*, аз съм твоята малка приятелка.“

Макар че вървеше бързо, тя изгуби доста време, докато стигне до олтара, защото параклисът, който беше малък, сега сякаш бе станал много голям. Имаше поне половин левга от вратата до олтара... И колкото по-напред пристъпваше тя, толкова повече се отдалечаваше той... Добра се най-сетне и изкачи двете, трите, четирите стъпала и толкова се учудваше, че се намира на онова място и гледа отблизо онази маса, покрита с най-тънко и белоснежено платно, че за известно време не можа да направи последната стъпка. Обзе я конвулсивен смях, когато сложи ръката си върху светия жертвеник... „Кой можеше да ми каже... о, боже мой премили, че аз... Хи-хи-хи!“ Отстрани разпятието, което бе пред вратата на олтара, после протегна ръка. Но тъй като не успя, протягаше я все повече и повече, докато я заболя от толкова протягане... Най-сетне с божия помощ можа да отвори вратата, която докосват само богопомазаните ръце на свещеника. Като повдигна малката завеска, потършува из тайнственото, свято и благоговейно място... О, нямаше нищо... Тършува тук, тършува там — пак нищо. Спомни си, че светият потир не беше на това място, а на друго, по-високо. Покачи се на олтара, стъпи на светия жертвеник. Тършува тук и там. А, най-сетне пръстите ѝ се натъкнаха на металното столче на светия потир. Но колко студен беше той, толкова студен, че чак пареше. Допирът до метала предизвика по целия гръбнак на Маурисия ледена тръпка. Поколеба се. Щеше ли да го вземе, да или не? Да, да, хиляди пъти да; макар и да умре, налагаше се да извърши замисленото. Изключително внимателно и решително тя сграбчи светия потир и заслиза с него по една стълба, която преди като че ли не беше там. Гордост и радост заляха душата на дръзката жена, когато видя в собствената си ръка видимата представа за бога. Как искряха златните лъчи, окръжаващи стъкления похлупак, и колко тайнствено и безметежно бе величието на пречистената нафора, пазена зад стъклото, бяла, божествена и с целия чар на човешкото същество, без да бъде нищо повече от един мек хляб.

Маурисия слизаше с невероятна дързост, без да усети никаква тежест. Държеше високо вдигнат светия потир, както го държи свещеникът, за да го боготворят вярващите. „Виждате ли как се осмелих — мислеше тя. — Не казвахте ли, че е невъзможно?... Ето че е възможно, по дяволите!“ Пристъпваше напред из църквата. Пречистата нафора, без да има лице, гледаше, сякаш имаше очи... а осквернителката, като дойде под мястото за хора, взе да я дострашава от тоя поглед. „Не, няма да те пусна, вече няма да се върнеш там... В къщи, при майка ти, нали? Нали Младенецът не плаче и иска да иде при майка си?“ Като си говореше това за кураж, тя се осмеляваше да притиска към гърдите си светата вещ. Тогава забеляза, че потирът вече имаше не само дълбоки и лазурни като небето очи, а и глас, един такъв глас, който вещицата чу да прозвучава жалостиво в ушите ѝ. Беше изчезнало всяко усещане за материалността на светия потир; оставаше само същественото, представата, чистият символ и именно това Маурисия притискаше яростно към себе си. „Момиче — казваше ѝ гласът, — не ме изнасяй, сложи ме пак там, където си бях. Не върши щуротии... Ако ме оставиш, ще простя греховете ти, които са толкова много, че не могат да се преброят; но заинатиш ли се да ме отнесеш, ще погубиш душата си. Остави ме и не се бой — аз няма да кажа на дон Леон, нито на монахините, за да не ти се карат... Маурисия, момиче, какво правиш?... Ще ме изядеш ли, ще ме изядеш ли?...”

И нищо повече... Каква безсмислица! Колкото и голям да е един абсурд, все се побира в неизмеримия човешки ум.

Рано сутринта игуменката и сестра Факунда, като излизаха от килиите си, се сблъскаха.

— Повярвайте ми — рече сестра Факунда, — случи се нещо извънредно. Още сега ще се посветвам с дон Леон. Случаят на Маурисия трябва да се разгледа най-внимателно.

Сестра Нативидад, която беше много разумна жена и беше привикнала с детинските възторзи на своята дружка, само се усмихна добродушно. Би искала да може да каже на сестра Факунда: „Колко сте глупава, дъще“, но си замълча и като извади връзка ключове, се запъти към гардероба.

— Ама къде е тази лудетина? — попита тя после.

— Няма я никъде — каза Фортуната, слязла по заповед на сестра Марсела да търси приятелката си. — Горе я няма.

В спалните помещения на *Филомените* имаше голямо шетане. Всички миеха лицата и ръцете си, като се караха за водата и спореха кой на кого е взел кърпата и чия е водата. „Ама не, моята вода е тази.“ Друга измъкваше изпод леглото огризка хляб и започваше да яде. „Ах, колко съм гладна!... Внимавайте при тези горещини. Така се потим; не може да се живее... А пък трябва да си слагаме булата!“

Сестра Антония влизаше, въдворяваше тишина и ги караше да бързат. Чуваше се звънецът на параклиса. Клисарят се беше подал няколко пъти през решетката на ризницата, която гледа към преддверието, казвайки последователно: „Още не е дошъл дон Леон...“, „Вече е тука дон Леон...“, „Вече се облича...“ Горе се чуваха стъпките на цялото общежитие, което отиваше към храма да слуша първата служба. Отпред вървяха *Хосефините*, още сънени, прозяваха се и се блъскаха една в друга. Следваха *Филомените* в някакъв ред, като най-прилежните побутнаха мързеливите. Където има много жени, не може без известна училищна врява, която взема връх и над най-суровата дисциплина. Сред закачки и смехове се носеше слухът: „Маурисия... не знаете ли? Снощи видяла самия образ на Богородица.“ „Я остави тая.“ „Честна дума... Попитайте Белен.“ „Ха, да не сме

глупави!...” „Лицето на Богородица ли?... Ами... Сигурно е била света Богородица Ракиджийска.“

Сестра Факунда и тия от нейния приют слизаха по стълбището, като говореха, че случката може да е лъжлива, а може и да не е, и това, че Маурисия е много грешна, не означава нищо, защото бог си е служил за своите цели и с много по-големи грешници.

Дон Леон, който беше отец-живак поради бързината, с която вършеше всичко, отслужи службата. Той е бил войсков свещеник и монахините не можеха да се наравдат на военната прилежност на своя капелан. По-късно отслужваше дон Илдебрандо, френски свещеник, от ония, дето са с лигавниче, пълна противоположност на Пинтадо, понеже разтягаше службата до невероятност.

Когато всички започнаха да излизат от параклиса, доня Манолита, която беше влязла с последните, силно развълнувана, се приближи до игуменката и ѝ каза, че Маурисия е в градината върху боклука.

— Да... на боклука — откликна сестра Нативидад, като смръщи вежди. — Там ѝ е мястото.

Затворничките слязоха в трапезарията да пият шоколад с порязаница хляб. По време на закуската цареше светско оживление и макар че монахините се стараеха да поддържат казармен ред, не можеха да го постигнат.

„Тая чиния е моя“, „Дай ми салфетката...“, „Казвам ти, че е моята...“, „Ето! Ах, свети Антоний, колко е корав хлябът!...“, „Той наистина е от сватбата на свети Исидро“.

— Тишина!

Някои имаха неутолим апетит; биха изяли тройна дажба, ако им я дадяха.

Непосредствено след това цялата тая женска войска започваше да се разпределя като войници, които се присъединяват към съответните си полкове. Едни слизаха в кухнята, други се качваха в училището и салона по шев, а трети като си сваляха булата и си слагала работните поли, се отдаваха на почистване на къщата.

Игуменката говореше със сестра Антония на вратата на килията, когато дойде, много забързана, една затворничка и каза:

— Заповядах ѝ да дойде, а тя не иска да дойде. Опитва се да ме удари. Ако не бях избягала... После взе една шепа от боклука и ме

замери. Вижте.

Тя показа на майките изцапаното си рамо.

— Ще трябва да отида аз... Ех, че жена!... Каква работа ни отваря!... — рече игуменката. — Къде е сестра Марсела? Да донесе ключа от кучкарника. Днес ще имаме *тинтири-минтири*... Побъркана е от всякога. Бог да ни даде търпение.

— А сестра Факунда ми каза току-що — извести сестра Антония с искрен смях и присвивайки още повече очи, — че Маурисия била видяла Света Богородица!

Игуменката отговори на тоя смях с друг, по-малко искрен. Тричетири *Филомени* от най-мъжкараните слязоха в градинката с изричната заповед да доведат ясновидката.

— Горката жена, как пропада! — забеляза сестра Нативидад в кръгчето от монахини, което се образуваше. — Болни нерви и нищо повече, само болни нерви.

И като каза това, погледът ѝ срещна тоя на сестра Факунда, която се приближаваше с извънредно опечалено изражение на лицето.

— Ама вие не се ли посъветвахте за този случай с господин капелана? — рече ѝ тя.

— Да — отвърна сестра Нативидад с лека насмешка, — и капеланът ми каза да я натикам в кучкарника.

— Да я затворите, защото плаче!... — възкликна другата, която в свенливостта си не се осмеляваше да противоречи на игуменката. — Случаят заслужаваше да бъде разгледан.

— Ако искате да предвидим всичко — заяви бискайката, — ще трябва да уведомим и лекаря.

— А какво общо има лекарят?... Най-сетне, не знам. Заповедта си е заповед. Но ми се струваше... Това би могло да е нещо физическо; ами ако не е? Ако действително Маурисия... Не че го потвърждавам; ама и не се осмелявам да го отрека. Тоя постоянен плач какво може да бъде, ако не разкаяние? Иди, че разбери средствата, които господ избира...

И тръгна към килията си. Едва не се сблъскаха със сестра Факунда, която се отдалечаваше, и сестра Марсела, която се приближаваше към кръгчето монахини, като се поклащаше и грубо удряше пода с дървения си крак. Лицето ѝ, разстроено от ярост, беше

по-грозно от всякога; от бързане тя едва дишаше и първите фрази излязоха от устата ѝ накъсани от гнева:

— Вече знаем, вече знаем... Сан Антонио!... Шарлатанка... Да не повярваш... Ах, боже мой... да се побъркаш!...

Каза много тихо няколко думи на игуменката, на чието лице се изписа тревога, като ги чу.

— Аз... Вие го знаете добре... — промърмори сестра Марсела, — го държах за стомашната си болка... Първокачествен коняк.

— Ама тая проклетница, как... Това прилича... Исусе Христе! Аз съм ужасена. Ама кога...

— Много просто... Представете си. Онзи ден, на Свети Антоний блажени, когато беше в килията ми да мести мебелите, за да хване плъха...

По лицето на игуменката се изплъзна, без да може да я прикрие, лека усмивчица; но веднага пак вдърви лицето си. А пигмейката изтича при затворничките и повтори на Фортуната същото, което каза на сестра Нативидад, без да слага спирачка на гнева си:

— Виждала ли се е подобна дяволия?... Как ти се струва? Всички сме настръхнали от ужас!

Фортуната не каза нищо и запази спокойствие. Може би изявлението на монахинята не я засягаше. Като ѝ се подчини, тя се качи в спалното помещение да търси доказателства за гнусното престъпление, приписано на приятелката ѝ.

— Ето от какво тая развратница — казваше игуменката на ония, които бяха близо до нея — е имала видения... Ясно! Как няма да има! Ама няма ли да дойде най-сетне? Аз ѝ обещавам, че няма да ѝ дам възможност за друга изненада. Налага се да си разчистим добре сметките с нея...

Купичката пак се появи в кръга, като показваше огромния ключ от кучкарника; размахваше го с убийствена заплаха, сякаш беше пистолет. Наистина беше много разярена и дървеният ѝ крак потропваше изключително силно и звънливо по пода. В това време дойде Фортуната, като донесе бутилка, която сестра Марсела изтръгна веднага от ръцете ѝ.

— Празна, съвсем празна! — възкликна тя, като я вдигна високо и я погледна срещу светлината. — А беше почти пълна, едва...

После долепи сплеснатия си нос до гърлото на бутилката и каза жалостиво.

— Оставила е само миризмата... Мизерница! Ще ти дам аз едно пиене...

От носа на куцата предметът на престъплението премина към този на сестра Нативидад и от нейния към други близки носове. От преценката на миризмата строгостта на коментара около престъплението сякаш нарасна.

— Отвратително! Добре се е насмукала... — възкликна игуменката. — Ясно! Как ли се чувства тялото ѝ с цялата тая пареща течност в него! Никога не беше ни се случвало такова... Ще я наредим, ще я наредим. Ама идва ли или не?

Вече слизаше, решена да съкрати протакането на правораздаването, когато се чу голяма олелия. Трите женища, които бяха отишли да търсят престъпницата, минаваха от градината към патиото през зелената вратичка, като тичаха, обзети от страх и надаваха панически викове. По вратата прокънтя трясък от силен удар с камък.

— Ще ни убие, ще ни убие! — крещяха трите и повдигаха полите си, за да тичат по-лесно по стълбите нагоре. Монахините се подадоха на парапета на верандата, която гледаше към патиото, и видяха Маурисия да се появява боса. С разпуснати буйни коси, с огнен и блуждаещ поглед и с всички външни признаци на луда. Игуменката, която беше много избухлива жена, не можа да се стърпи и изкрещя отгоре:

— Никаквица... безсрамница; ако не кротуваш, ще видиш.

— Двама стражари, двама стражари от силите на реда — подсказаха няколко монахини.

— Не... Ще видите... Достатъчно е, че аз съм тук... — заяви игуменката, като парадираше, че е тъкмо човек за тоя случай. — На мен тия не ми минават.

С един скок Маурисия застана на ъгъла срещу верандата, където бяха монахините, и оттам ги погледна нахално, като плезеше дълъг език и се кълчеше неприлично.

— Стрини, стрини такива! — крещеше тя и като се наведе бързо, взе от земята камъни и парчета от тухли и започна да ги запраща колкото силно, толкова и точно.

Монахините и затворничките, като чуха олелията, се върнаха вкупом по верандите на първия и на втория етаж и се разпищяха. Светът сякаш се проваляше. Боже мой, каква врява! А на възклицанията вещицата отвръщаше с диво виене.

Едни се навеждаха, прикривайки се зад каменния парапет от камъните, други подаваха глава за миг и пак я скриваха. Снарядите зачестяваха, а с тях и виковете на обладаната от демона жена. Приличаше на амазонка. Едната ѝ гърда беше полуоткрита, роклята ѝ цялата разпокъсана, а разпилените ѝ коси шибаха лицето ѝ при буйните движения, които правеше с дясната си ръка. Изразът ѝ се струваше на госпожи монахините ужасен, ала в интерес на истината трябва да кажем тя беше по-хубава и по-арогантна, по-мъжествена и по-войнствена от всякога.

Сестра Марсела се опита да слезе, но на третото стъпало се уплаши и се върна горе. Филипинското ѝ лице бе добило цвета на английска горчица.

— Ще видиш ти, ако сляза, безсрамен дяволе! — повтаряше тя по навик; но там е работата, че не слизаше.

През една решетка на ризницата, която гледаше към патиото, се подаде лицето на клисаря, а малко по-късно и това на дон Леон Пинтадо. Две монахини, дежурни в портиерната, също се подадоха през друг нисък прозорец; но щом ги видя, Маурисия започна да праща камъни и по тях. Изплашени, нещастните трябваше да се отдръпнат и понечиха да викат за помощ. В тоя миг някой похлопа на портата на манастира. И след малко влезе на посещение една дама, която мина в салона, и като разбра какво става, също се подаде на ниския прозорец. Беше Гилермина Пачеко, която се прекръсти, като видя трагедията, дето се беше разиграла там.

— В името на... Ама ти... Маурисия!... Как да разбере това... Какво правиш?... Луда ли си?

Вратарката и другите монахини не можаха да я задържат и Гилермина излезе в патиото през вратата, която го свързваше с преддверието.

— Гилермина — изкрещя сестра Нативидад отгоре, — не излизай... Внимавай... Тя е като звяр... Ето я, ето я стоката, дето ти ни докара... Прибери се, за бога; виж, че е луда и не се спира... Бъди добра да повикаш хора от обществения ред.

— Какви хора от обществения ред! — каза Гилермина много ядосана. — Маурисия!... Как да го разбирам!...

Но не успя да го доизрече, когато един речен камък охлузи лицето ѝ. Ако беше я улучил точно, щеше да я рани тежко.

— Исусе!... Ама не, няма нищо.

И като вдигаше ръка към одрасканото място, викна:

— Мизернице! По мен, по мен хвърли!...

Маурисия се смееше с ужасно безочие:

— По вас, да, и по целия човешки род — изкрещя с толкова дрезгав глас, че едва се разбираше, — сплетница такава... Махай се скоро оттук!

Монахините, ужасени, вдигаха ръце към небето; някои плачеха. В това време дон Леон Пинтадо беше отворил с немалко труд решетката на ризницата; скочи в патиото, единственият начин да се влезе в манастира откъм ризницата, и като се хвърли към Маурисия, хвана и двете ѝ ръце.

— Пусни ме, Леон, женски капелан! — изрева ясновидката...

Ала Пинтадо имаше железни ръце, макар че беше нерешителен, и веднъж хвърлил се героично, не само задържа Маурисия, а ѝ зашлеви и две звучни плесници. Сцената беше противна. След капелана изскочи и помагачът му и докато двамата се оправяха с *Мъжскараната*, монахините, виждайки обуздан неприятеля, се престрашиха да слязат и притичаха при Гилермина, която спираше с кърпа кръвта от леката си рана. С известно спокойствие и по-скоро засмяна, отколкото ядосана, основателката каза на приятелките си:

— Внимавайте, че стават едни неща!... Аз идвах да ми дадете тухлите и отломките, които не ви трябват, и вижте колко скоро постигнах своето... Просто я пуснете още сега на улицата и да се маха по дяволите, където ѝ е мястото.

— Още сега. Дон Леон, не се отнасяйте грубо към нея — каза игуменката.

— Търтей!... Дано те намушкат с кама!... — ревеше Маурисия, останала без сили и паднала на земята. — Свещеник да бие една... дама!

— Да ѝ донесат дрехите — изкрещя сестра Нативидад. — Скоро, скоро. Не ми се вярва, че ще я видя да излиза...

Маурисия вече не се защитаваше. Беше изгубила дивата си сила, но лицето ѝ още изразяваше свирепост и умствен безпорядък.

След това от горната веранда хвърлиха чифт боти, после един голям шал...

— Свалете го, рожби, свалете го — каза игуменката от патиото, като гледаше нагоре, вече възвърнала си спокойствието, с което винаги даваше нарежданията си.

Фортуната свали вързопа, прибра обувките и даде всичко на Маурисия, като го сложи пред нея. Описаната ужасна сцена направи неприятно впечатление на девойката, която почувствува дълбоко състрадание към приятелката си. Ако монахините ѝ бяха разрешили, тя може би щеше да укроти животното.

— Вземи си дрехите и ботите — каза ѝ тихо и приветливо. — Ама, мила, какво те прихвана!... Още ли не знаеш, че си била умопобъркана?

— Махни се оттук, никаквице... Махни се, или ще те...

— Оставете я, оставете я — каза игуменката. — Не ѝ казвайте нито дума повече. На улицата — и да свършваме.

Маурисия се вдигна с голям труд от земята и прибра дрехите си. Като се изправи на крака, сякаш си възвърна част от яростта.

— Ще си забравиш вързопа.

— Обувките, обувките.

Вещицата събра всичко. Вече излизаше, без да каже нищо, когато Гилермина я погледна строго.

— Ама че жена! Дори не знае да си излезе прилично.

Вървеше боса, хванала обувките си за връзките.

— Обуйте си ботите! — изкрещя ѝ игуменката.

— Не искам. Сбогом... Всички сте еврейски клюкарки!...

— Търпение, рожби, търпение... Имаме нужда от много търпение — каза сестра Нативидад на дружките си, като запушваше ушите си.

Бяха ѝ широко отворени всички порти, също както се отварят вратите на помещението за бикове, за да излезе звярът на арената, а вратарките се прикриват зад крилата им. Последната, която размени няколко думите нея, бе Фортуната: последва я чак до преддверието, движена от жалост и приятелство, и дори поиска да изтръгне от нея някое признание за разкаяние. Но другата беше сляпа и глуха; не си

даваше сметка за нищо и тъй блъсна приятелката си, че ако тя не се беше опряла на стената, щеше да се строполи на земята.

Излезе победоносно, хвърляйки надменни и презрителни погледи наляво и надясно. Когато видя улицата, очите ѝ се озариха с блясъци на ликуване и тя извика: „Ах, моя родна мила улица!“ Протегна и прибра ръце, сякаш искаше да притисне с обич всичко, което виждаха очите ѝ. После мъчително си пое дъх; спря се, като се озърташе стреснато на всички страни като бик, излизащ на арената. Като се ориентира, тръгна много решително надолу по корсото. Струваше си да се види онова босо, дрипаво, рошаво женище, със свирепи очи, с вързоп под едната мишница и с боти, висящи на другата. Редките минувачи учудено я проследяваха с поглед. До складовете на Ла Виля тя мина покрай няколко момчета-метачи, които бяха седнали в количките си с метли в ръка. Взеха я за пияна и прихнаха да се смеят пред войнственото ѝ лице:

— Ама че хубаво си се натряскала. Оле!...

Застанала пред тях в най-предизвикателна поза, тя вдигна свободната си ръка и им каза:

— Апостоли на грешката!

И като прихна в глупав смях, отмина. Това бе много забавно за метачите и те, като потеглиха с количките напред с метли върху тях, продължиха подир Маурисия като шутовска артилерия, вдигайки силна врява и обсипвайки я с простацинии и оскърбления.

VII. СВАТБАТА И МЕДЕНИЯТ МЕСЕЦ

1

Най-сетне се реши, че Фортуната ще излезе от манастира, за да се венчае през втората половина на септември. Уреченият ден беше вече много близко и ако затворничката още не бе свикнала окончателно с мисълта за новия живот, който я очакваше, не се съмняваше, че ѝ беше изгодно да се венчае, разбирайки, че не бива да се стремим към най-доброто, а да приемаме онова, което ни се пада от мъдрите дялове на провидението. При последните посещения Макси говореше само за близостта на своето щастие. Един ден ѝ разправи, че бил взел вече къщата — едно прекрасно жилище на улица „Сагунто“, близо до леля му; друг ден я забавлява, като ѝ разказва възхитителни подробности за обзавеждането. Вече бяха закупени почти всички мебели. Доня Лупе, която беше много сръчна за тези неща, всеки ден обикаляше разпродажбите, обявени в „Ла Кореспонденсия“, като улучваше изгодното за нея все по-често и по-често. Единствено брачното легло бе взето от магазина; но доня Лупе го измъкна на такава умерена цена, че беше като от okazjiон. И вече имаха не само къща и мебели, а и прислужница. Торкемада им препоръча жена, която я биваше за всичко и която готвеше много хубаво — на средна възраст, сериозна, чиста и улегнала. За нея можеше да се каже с право, че също беше „изгодна“ като мебелите, защото прислугата в Мадрид беше много лоша, ама много лоша. Казваше се Патрисия, ала Торкемада я наричаше *Патриа*, понеже беше толкова икономичен човек, че спестяваше даже буквите, и беше голям любител на съкращенията, за да пести слюнка, когато говори, и мастило, когато пише.

Друг един следобед Макси поднесе на Фортуната една красива изненада. Когато тя влезе в манастира, бележките от заложените ѝ накити и скъпи дрехи останаха у младежа, който реши да освободи тия предмети, когато има средства за това. Е, добре, вече можеше да обяви на своята любима с неизразима наслада, че когато влезе в новата къща,

ще намери в нея дрехите и украшенията, които клетницата беше хвърлила в морето в деня на своето коработушение. Разбира се, накитите се бяха харесали много на доня Лупе, понеже бяха скъпи и елегантни, а за кадифеното палто каза, че с леки поправки ще стане великолепно нещо. Това естествено го насочи да говори за наследството. Вече беше взел своя дял и с малкото, което получи в брой, откупи заложените неща. Станал беше притежател на недвижими имоти и това струваше повече, отколкото парите в брой. И във връзка с наследството ѝ разказа, че между по-големия му брат и доня Лупе били възникнали шумни несъгласия. Хуан Пабло употребил целия си дял да плати дълговете, които го разкъсваха, и да погаси един заем, останал от карлистката администрация. Като не му стигнал капиталът от наследството, бе имал дързостта да поиска назаем известна сума от доня Лупе, която се разгневила и му наговорила такива неща!... С една дума, здраво се спречкали и оттогава леля и племенник не си говорели, а той бе отишъл да живее при една любовница. И да живее моралността! И аз съм традиционалист!

Друг ден бърбиха за къщата, че е прекрасна, с много хубав изглед навсякъде, а от балкона на кабинета можело да се види мънишко от водохранилището; нови тапети, измазана спалня, спокойна улица, малко съседи, по две стаи на всеки етаж, а имало само първи и втори. Към тези толкова много предимства се прибавяше и това, че всичко бе съвсем подръка: отдолу — склад за въглища, на две крачки месарница, а на близкия ъгъл — бакалница.

Не можеха да забравят важния въпрос за кариерата на фармацевта Рубин. В средата на септември той се яви на единствения изпит, който му оставаше, за да завърши последната година и колкото може по-скоро да взема титлата. Разбира се, щеше да постъпи като помощник-аптекарь в аптеката на Саманиего, който беше тежко болен и ако умреше, вдовицата му трябваше да повери работата на двама стажанти. Макси щеше да постъпи сигурно като втори; с течение на времето щеше да стане първи и накрая — собственик на заведението. Най-сетне всичко вървеше добре и бъдещето им се усмихваше.

Тези неща даряваха Фортуната с радост и надежда, като съживяваха чувството ѝ за мир, ред и домашна ритмичност, което се беше зародило у нея. С помощта на разума тя подтикваше в тая насока своята собствена воля и се радваше, че ще има къща, име и чест.

Два дни преди излизането си тя се изповяда на отец Пинтадо — дълго пречистване, основен преглед на съвестта от най-далечно време. Подготовката бе като за изпит за степен и капеланът пое този случай с голяма загриженост и внимание. Там, където изповядващата се не можеше да стигне със своята искреност, стигаше изповедникът със своите изкусни въпроси. Той беше старо куче в тоя занаят. Тъй като се държеше естествено, изповедта приключи като разговор между приятели. Той ѝ даде здрави и практични съвети; с нагледни примери, изпъстрени с хумор, и я накара да види гибелта, която грози човека, оставил се във властта на чувствата, и ѝ нарисува предимствата на живот, сложил край на самонадеяността, разпуснатостта и желанията, отдаден на въздържание и скромност. Като слезе от висините на духа в областта на утилитарната философия, дон Леон доказа на своята изповядваща се, че доброто държане е всякога изгодно; че с времето злото, макар да поднася блясък и разкош, налага на човека известно наказание, без да чака това да стане в задгробния живот, който е неумолим. „Дайте си сметка — ѝ каза той също, — че сте друга жена, все едно сте умряла и възкръснала в друг свят. Ако някой ден срещнете някъде хората, които в онзи минал живот са ви завлекли до гибел, представете си, че са призраци, сенки, тъй както го чувате, и дори не ги поглеждайте.“ Накрая ѝ препоръча благоговение пред пресветата Богородица — като здравословно упражнение на духа и предразположение към добри постъпки. Изповядващата се остана много доволна и в деня, в който прие причастието, гледаше със спокойствие, каквото никога не беше имала.

Раздялата с монахините бе много трогателна. Фортуната избухна в плач. Дружките ѝ Белен и Фелиса я разцелуваха, подариха ѝ иконки и медальони и я увериха, че ще се молят за нея. Доня Манолита бе обхваната от завист и огорчение. Тя също щеше да излиза, тъй като престоят ѝ там бе едно недоразумение; скоро трябваше да се изяснят нещата и мъжът ѝ, оня негодник, щеше да дойде да ѝ иска прошка и да я измъкне от тоя затвор. Сестра Марсела, сестра Антония, игуменката и останалите монахини се отнесоха много любезно с нея, като я уверяваха, че била от ония затворнички, които им създавали най-малко работа. Изпратиха я със съжаление, че си отива, но ѝ честитиха сватбата и добрия край на нейното затворничество.

В приемната я чакаха Максимилиано и доня Лупе, които я прибраха и я отведоха с нает файтон. Беше предварително уговорено да я отведат у годеника, нещо наистина малко нередно; но тъй като тя нямаше роднини в Мадрид, а дори и познати, доня Лупе не видя по-добро решение на квартирния проблем. Сватбата щеше да стане в понеделник, на първи октомври, два дни след излизането ѝ от манастира „Микаелас“

Госпожа Хауреги изпитваше неописуемата наслада на изтъкнат скулптор, на когото предават парче восък и му казват да го извае колкото може по-добре. Нейните схващания за образованието вече имаха на разположение един мек материал, над който да се трудят. От една дивачка *в истинския смисъл на думата* тя щеше да направи дама по свой образец и подобие. Трябваше да я научи на всичко — на маниери, на език, на поведение. Колкото по-оскъдно възпитание имаше ученичката, толкова повече се наслаждаваше учителката на перспективите и илюзиите на своя план. Същата оная сутрин, когато закусваха, тя вече има случай да започне да прилага своите поучения с толкова радост в душата, колкото и достойнство на лицето.

— Не се казва „ниди“, а „миди“. Дъще, трябва да привикнете полека-лека да говорите, както бог повелява.

Доня Лупе искаше Фортуната да я признае за водачка на нейните постъпки в морално и социално отношение; и още от първите мигове проявяваше нелишена от търпимост строгост, както подобава на професори, които знаят точно задълженията си.

Беше ѝ определена стая в съседство със спалнята на госпожата, която и служеше за гардеробна. Там имаше толкова вехтории и толкова стари мебели, че гостенката едва можеше да се движи; но два дни се прекарваха всякак. През онези дни девойката се чувствуваше много неловко пред жената, която щеше да бъде нейна леля, защото тя не преставаше да я наставлява и поправя, и Фортуната рядко отваряше уста, без доня Лупе да ѝ обърне внимание на нещо: било относно произношението, било относно начина на държане, като всякога се показваше властна, макар и със заучено благодушие.

— В манастирите — казваше тя — се поправят много недостатъци, но също тъй се придобиват, стеснителни маниери. Отпуснете се и когато поздравявате гостите, правете го спокойно и без припряност.

Тези неща разваляха настроението на Фортуната, а стеснителността ѝ растеше.

Мислеше си, че когато си бъде в собствената къща, ще се освободи от тая досадна опека, без да се кара с доня Лупе, разбира се, защото тя ѝ се струваше много полезна жена, която знае много и ѝ дава разумни съвети.

На Фортуната ѝ досаждаха гостите, които според нея идваха само от любопитство. Доня Силвия не бе устояла на любопитството и се появи в къщата същия ден, в който годеницата излезе от манастира. На другия ден дойде Пакита Морехон, съпругата на Басилио Андрес де ла Каня, и двете се сториха на Фортуната дръзки и натрапчиви. Тяхната изтънченост ѝ се видя предвзета, като на посредствени хора, които се мъчат да не изглеждат такива.

Гостите вежливо ѝ честитяха сватбата. В очите им се четеше тази мисъл: „Ама че късмет извадихте!“ Съпругата на дон Басилио повтори посещенията си и на другия ден. Беше облечена в зле скроени копринени парцали, като нескрито се перчеше. Тя много се разнежи; искаше да интимничи и хвалеше красотата на годеницата, един косвен начин да изрази недостатъците ѝ в морала и порядъка.

Друго забележително посещение бе това на Хуан Пабло, който бе доволен от брат си. Доня Лупе и най-големият от братята Рубин не си говореха след караницата, която имаха при разпределянето на наследството. За голяма изненада на годеницата Хуан Пабло бе ласкав към нея. Би могло да се предположи, че се опитва да накара леля си да побеснее, като отдава благоволенията си на лицето, за което тя беше казала толкова оскърбления. По време на посещенията, което не бе кратко, Фортуната седеше на крайчеца на стола като недодялана, леко зашеметена и без да знае какво да каже, за да поддържа разговора с човек, който се изразяваше толкова добре. На сбогуване Хуан Пабло ѝ стисна здраво ръцете, като ѝ каза, че ще присъствува на сватбата.

После лелята и племенничката отидоха да видят съпружеската къща. Доня Лупе ѝ показва един по един мебелите, като я накара да забележи колко са хубави и че разположението им, разпоредено от нея, не може да бъде по-сполучливо. Доня Лупе изказваше предварително мнението си за всяка част от къщата и за мебелите и разпределянето им, тъй че Фортуната можеше да казва само: „Да... наистина...“

Вече късно следобед, когато се върнаха на улица „Раймундо Лулио“, те се заеха да подготвят някои неща за следващия ден. Максимилиано беше отишъл да покани някои приятели, а доня Лупе също излезе, като каза, че ще се върне преди свечеряване. Фортуната остана сама и се зае да прави някои незначителни поправки по роклята си от черен атлаз, с която трябваше да се премени на церемонията. В къщи остана само Папитос, която се измъкваше от кухнята, за да приседне до госпожицата, от чиято красота толкова се възхищаваше. Прическата ѝ беше главната причина за захласването на момиченцето и то би дало един пръст от ръката си да може да я има. Седна до нея и не можеше да ѝ се нагледа, като се изпълваше с радост, когато Фортуната го молеше да ѝ помогне, макар и само за нещо най-незначително. В това време се похлопа на вратата; малката изтича да отвори и Фортуната силно се развълнува, когато видя да влиза в гостната *Мъжкараната*.

Чувството, което ѝ вдъхваше тая жена в „Микаелас“, необяснимата смесица от ужас и притегляне, се появи в тоя миг в душата ѝ с още по-голяма сила. Маурисия и вдъхваше страх и в същото време — тайнствена и непреодолима симпатия, сякаш ѝ внушаваше мисълта за достойни за порицание и едновременно приятни на сърцето ѝ неща. Погледна приятелката си, без да я заговори, а тя я приближи усмихната, сякаш искаше да ѝ каже: „Ти най-малко очакваше да ме видиш тук сега...“

— Наистина ти ли си?...

И забеляза, че Маурисия носеше много хубави обувки от жълта кожа, привързани със сини връзки, завършващи с пискюли.

— И с какви хубави обувки!...

— А ти какво си мислеше?

После погледна лицето ѝ. То беше много бледо; очите ѝ изглеждаха по-големи и коварни, дебнещи от дълбоките си виолетови кухни под правите черни вежди. Носът ѝ изглеждаше като от слонова кост, устата ѝ по-стисната, а двете гънки, които я ограждаха, порешителни. Цялото изражение на лицето ѝ разкриваше меланхолия и дълбока замисленост; поне тъй предположи Фортуната, без да може да каже защо. Маурисия носеше голям нов шал, а на главата си — копринена кърпа на турскосини и яркочервени ивици, престилка на квадратчета и фуста от тартан^[1], а в ръка — вързоп в кърпа, завързана за четирите краища.

— Няма ли я доня Лупе? — рече тя, като седна най-безцеремонно.

— Вече ви казах, че я няма — отвърна Папитос недружелюбно.

— Не питах тебе, любопитке, досаднице. Пръждосвай се в кухнята си и ни остави на мира.

Папитос си излезе с мърморене.

— Какво си понесла? — я попита Фортуната, която усещаше много силно сърцебиене, откакто я видя да влиза.

— Ами нищо... Пак препродавам дрехи, а тук нося едни шалове да ги види оная клюкарка...

— Ама как говориш! Поправи се, бе жена... Забрави ли вече каква я свърши в манастира? Ей че скандал? Много съжалявах за теб. Същия този ден се разболях.

— Не ми говори, мила... Наистина се побърках. Но всеки може да има изкушение. И какво, много ли ги наприказвах? Аз не си спомням. Не бях на себе си, не знаех какво върша. Спомням си само, че видях пречистата, а после поисках да вляза в църквата и да взема пресветото тайнство... Сънувах, че изяждам нафората... Никога не ме е удряло толкова силно, мила... Какво ли не ти хрумва, като ти влезе дяволът в главата! Повярвай ми, защото аз ти го казвам — когато ми се проясни съзнанието, бях объркана... Единствено на капелана се сърдех. Бих го изяла къс по къс. Господжите — не. Идваше ми да отида да им искам прошка; ама зарад *достоинството* не отидох. Най ме мъчеше туй, че хвърлих тухла по доня Гилермина. Туй, виж, няма да понеса, няма да го понеса... И тъй се наплаших от нея, че като я видя да върви по улицата, цялата се изчервявам и отивам на друга страна, за да не ме види. Рекла на сестра ми, че ми прощава, виждаш ли, и че все още смята да стори нещо за мен.

— Ти си ужасна... — каза ѝ Фортуната. — Ако не оставиш този порок, ще свършиш зле...

— Я остави и не ме кори повече... Та аз, откакто съм излязла от „Микаелас“, не съм опитвала повторно... Сега съм, както се казва, друга. Не искам да живея със сестра си, защото Хуан Антонио и аз се разбираме добре; обаче сега никой няма да ме надмине по порядъчност. Повярвай ми, защото аз ти го казвам. Вече няма и да вкусвам. А пък ако не вярваш, сама ще видиш... И да минем на друго — вече знам, че утре се венчаваш.

— Откъде го научи?

— Туй, аз... Всичко се знае — отвърна *Мъжкарната* лукаво. — Е, падна ти се от лотарията. Аз се радвам, защото те обичам.

В този миг Маурисия рязко се наведе и прибра от пода един малък предмет. Беше копче.

— Добър знак, гледай — каза тя, като го показваше на Фортуната. — Знак, че ще бъдеш честита.

— Не вярвай в магьосничества.

— Да не вярвам ли?... Май си малко нещо будала. Като намериш копче, ще рече, че ще ти се случи нещо. Ако копчето е като това, бяло

и с четири дупчици, добър знак; обаче, ако е черно и с три — лош.

— Това е глупост.

— Това е самата истина, мила. Пробвала съм го много пъти. Сега ще живееш нашироко. Знаеш ли какво?

Тя каза това последното тъй лукаво, че Фортуната, чието възмущение растеше, без да знае защо, видя зад „знаеш ли какво“ едно извънредно сериозно признание.

— Какво?

— Ще се опариш.

— Как тъй ще се опаря?

— Ами тъй, бе жена, ще се опариш — много е близко до теб. Обичаш ясните неща, нали? Тогаз слушай. Върнал се е от Валенсия много добричък и много влюбен в теб. Както ти казвах, мила — още щом разбрал, че си отишла в „Микаелас“ да ставаш вярваща, меракът му пламнал и всеки следобед минавал оттам с файтона си. Мъжете са такива — туй, дето имат, го пренебрегват, а онуй, дето видят завардено под ключ и катинар, то им се прищява.

— Стига, стига... — каза Фортуната, като искаше да изглежда спокойна. — Не ми разправяй бабини деветини.

— Сама ще го видиш.

— Как тъй сама ще го видя? Ей че те прихващат...

Маурисия прихна да се смее тъй безцеремонно, че приятелката и си помисли, че това е самата духовитост на красив демон-изкусител. Посред адския смях избликваше израз, който караше Фортуната да настръхва:

— Да ти го кажа ли?... Да ти го кажа ли?

— Ама какво?

Двете се погледнаха. В хлътналите и морави кухни на очите дебнеха зениците на Маурисия със свирепостта на ловна птица.

— Да ти го кажа ли? Ами въпросният знае как да постигне целта си. А бе хитър и изобретателен е той! Приготвил ти е капан, в който ще паднеш... Все едно, че си вече с едното краче вътре.

— Аз?...

— Да... ти. Ами наел е жилището отляво, в съседство на твоето.

— Стига!... Не говори глупости — отвърна Фортуната, като искаше да си даде вид на смела.

Фустата от черен атлаз, която поправяше, се плъзна от коленете ѝ на пода.

— Както го чуваш, мила... Там ще бъде. Още щом си влезеш в къщи, ще усетиш дишането му.

— Стига, стига... Не искам да те слушам.

— Аз пък знам_ _какво приказвам. За твое сведение, преди половин час говорих с него у една приятелка. Ако не паднеш в клопката, мисля, че ще се пръсне горкичкият... толкова е унесен по тебе.

— Жилището в съседство... отляво, като се влиза... моята — от тази страна... така че... Не ме подлудявай...

— Наела го е за негова сметка една, която наричат Сирила... Ти не я познаваш, аз — да. Също беше комисионерка на бижута и имаше пансион. Омъжена е за един, който бе от тайната полиция, а сега твоят господин я нае.

Фортуната почувствува, че се изчервява. Главата ѝ гореше.

— Хайде де, всичко, туй са приказки... Мислиш ли, че ще повярвам на тия измишльотини?... Той хич не си и спомня за мене!... Нито пък трябва.

— Ти сама ще видиш. Ах, какво момче! Да го съжалиш, като го видиш... Лудо по тебе... и разкайно за грозния номер, дето ти изиграл. Ако може да го поправи, ще го поправи... Повярвай ми, защото аз ти го казвам.

В това време влезе Папитос под предлог да попита нещо госпожата, но в същност от любопитство. Още щом я видя, Маурисия ѝ се скара най-жестоко.

— Слушай, момиченце, не се ли пръждосаш, тогаз ще видиш.

Заплаши я с движение на ръката, предвещаващо силна плесница, ела глезлата ѝ се възпротиви, като пищеше:

— Не ща пък... Вие какво? Тя ми е господарка...

Фортуната ѝ каза:

— Папитос, иди в кухнята.

И хлапачката се подчини, макар и много неохотно.

— Ами аз... — продължи Фортуната, — ако е вярно, ще кажа на съпруга ми да наеме друга къща.

— Ще трябва да му кажеш причината.

— Ще му разкажа... какво пък.

— Хубавичък скандал ще вдигнеш... Това е, мила, ще ти заложат капана, където и да идеш, и пфу!... пак същото.

— Тогава... няма да се омъжа — каза годеницата вече крайно смутена.

— Ами! Колкото и глупава да искаш да бъдеш, няма да сториш това. Мислиш ли, че тоя късмет се пада всеки ден? Избий си го от главата. Омъжена можеш да вършиш каквото си искаш, като запазиш приличието за пред хората. Неомъжената жена е робиня — не може и да шавне. Която е омъжена, си позволява всичко.

Фортуната мълчеше и гледаше с блуждаещ поглед в пода, подпряла брадичка на ръката си.

— Какво гледаш? — каза Мъжкараната, като се навеждаше. — А! Друго копче... и това е черно, с три дупчици... Лош знак, мила. Това ще рече, че не се ли омъжиш, заслужаваш да те набият.

Като прибираше копчето, тя го погледна отблизо. Свечеряваше се и в гостната притъмняваше. Малко след това Фортуната виждаше само силуета на своята приятелка и жълтите ѝ обувки. Започваше да я хваща страх, но не искаше Маурисия да си отиде, за да говори още и още на същата страшна тема.

— Казвам ти, че няма да се омъжа — повтори девойката, чувствавайки, че в душата ѝ се възвръщаше ужасът от брака с младия Рубин.

И замислите, изградени с толкова труд в „Микаелас“, тутакси се объркаха. Онзи малък олтар, издигнат с упорити размишления и упражнения на разума, се пропукваше, сякаш земята се тресе под него.

— Жилището отляво... Значи... Все едно да съм продадена... Една врата тук, друга там...

— Както ти казвам — с едното краче в капана; остава само да сложиш и другото.

И наново прихна да се смее с онази дръзка откровеност, която се харесваше на Фортуната, и странно защо пробуждаше в душата ѝ усещане за сладката порочност.

— Край, аз няма да се омъжа, няма пък да се омъжа, какво! — заяви годеницата, като стана и закрачи насам-натам, сякаш искаше с това движение да си даде сила, която ѝ липсваше.

— Ако пак го кажеш... — добави Маурисия и направи шеговито заплашителен жест. — Мислиш ли, че такъв късмет се намира под път

и над път? Стига, мила на венчило бият камбаните. В туй огледало други са петимни да се видят. И за да свършиш с това, мила, омъжи се и гледай да не паднеш в капана. Е, стани честна, каквито поне бог ни е създал... Слушай какво ти казвам, това е истината, мила, чистата истина.

Фортуната застана срещу приятелката си, а тя я накара пак да седне до нея.

— Това е, ще се омъжиш... защото твоето спасение е да се омъжиш. Иначе ще минаваш от ръка на ръка до края на света. Не ставай глупава; щом искаш да бъдеш честна, *бъди*, мила. Не бери грижа — има да опрат нож на гърлото ти, за да съгрешиш.

— Ами да — каза Фортуната, обнадеждавайки се, — какво ме засяга мен капанът? Щом аз не искам да падна...

— Разбира се. Другият там редом... ами гръм да го удари. Ти какво? Ти кажи „аз съм честна“ и толкова. След няколко дена ще кажеш на възлюбения си съпруг, че къщата не ти харесва, и ще наемете друга.

— Нали... ще наемем друга и край на капана — забележа годеницата, вземайки на сериозно съветите на своята приятелка.

— Истината е, че той няма да се уплаши и където и да идеш, той, ще е след теб. Повярвай ми, че е луд. А ще ти кажа и друго — прислужницата, дето имаш, тая Патрисия, която господин Торкемада я препоръча на доня Лупе, е подкупена.

— Подкупена!... Ах!... — възкликна Фортуната с нов ужас. — Ето защо тая жена не ми хареса, когато я видях тази сутрин. Много е угодлива, много предвзета и досущ прилича на голяма змия... Ами това е — ще му кажа на съпруга ми, че не ми харесва и още утре ще я уволня.

— Тъй... и да живее *хърактера*. Ти слушай добре какво ти казвам — винаги, когато поискаш *да бъдеш порядъчна*, *бъди*;_ но да не се омъжиш, да не се омъжиш! — туй да не ти минава през главата, мило мое момиче.

Фортуната сякаш възвърна спокойствието си от това наставление на своята приятелка, изказано ласкаво и с добро сърце.

— Хрумна ми друго нещо — извести тя после с радостта на корабокрушенец, който вижда край себе си да плува дъска. — Ще кажа

на мъжа си, че съм болна и да ме заведе да живея в онова село, където е получил наследството.

— Село!... И какво ще правиш ти на село? — каза Маурисия с израз на отчаяние като майка, която се грижи за бъдещето на своята дъщеря. — Слушай и повярвай, защото аз ти го казвам — по-трудно е да бъдеш почтена в едно малко село, отколкото в тези големи градове, където има много хора; защото в селата се отегчаваш, и тъй като има само двама-трима изтънчени човека и винаги ги виждаш, какво пък! — накрая се залюбваш с някого от тях. Аз знам добре какво са селата от личен опит. Оказва се, че кметът, ако не кметът — лекарят, и ако не той — съдията, ако го има, ти хвърлят око и да не ти разправям нататък. В последна сметка тъй се отегчаваш, че ти става нещо и се сваляш с господин свещеника.

— Стига, стига... Каква гадост!

— Та, мила, не мисли за напускане на Мадрид — прибави вещицата, като я хвана за ръка, привлече я към себе си и я настани върху коленете си. — Мила дъще, кого обичам аз? Само тебе. Каквото и да ти кажа, е за твое добро. Остави, омъжи се и ако има капан, да има. Каквото трябва да стане, става... Стига си бягала и ме послушай, защото те обикнах и съм ти *също* като майка.

Фортуната щеше да отговори нещо, но камбанката извести, че се приближава доня Лупе.

Когато тя нахълта в гостната, вече знаеше от Папитос кой е там.

— Къде е тази луда? — каза тя, като влизаше. — Ей че мрак? Нищо не виждам. Маурисия!...

— Тука съм, мила госпожо доня Лупе. Можеха вече да ни донесат светлина.

Фортуната отиде за лампата, а в това време вдовицата каза на своята посредница:

— Какво, носиш насам? След толкова време!... А как си? Влезе ли в пътя? Защото отец Пинтадо разказа на Николас ужасии за теб.

— Не обръщайте внимание, госпожо. Дон Леон много си пада по басните и си отваря устата повече, отколкото трябва. Беше ме прихванало нещо.

— Ама че те е прихванало!... А какво носиш тук?

Фортуната влезе със запалената лампа и вещицата започна да показва големи манилски шалове, един японски килим и един плюшен

юрган с дантели.

— Вижте, вижте какви прелести. Този шал е на госпожа маркиза Тейериа. Дава го за къшей хляб. Решете се, госпожо, ще направите подарък на племенницата си за утре, та туй да бъде *началото* на пълното щастие.

— Я остави!... За какво й са на нея шалове! В тези времена! И на каква цена?... Петдесет дури! А-ха-ха... много забавно! Аз имам такива от самия Сенка, много по-пъстри от тоя, и ги давам по двайсет и пет.

— Искам да ги видя... Знаете ли какво ще ви кажа? Тук да пукна още сега, ако не е вярно, че ми предложиха трийсет и осем и не речих да го дам... Вижте, честен кръст.

И като направи кръст с два пръста, го целуна.

— И ти си намерила къде да дойдеш!... Та аз с шалове съм...

— Ама не ще да са като този.

— По-хубави, сто пъти по-хубави... Но се радвам, че си дошла — ще ти дам едно украшение, та да ми го продадеш.

И продължиха да бърбят така, докато влезе Максимилиано, и доня Лупе нареди да донесат супата. Като разбра, че има гостенка, годеникът пристъпи тихичко до вратата, за да види кой е.

— Маурисия е — каза му неговата годеница, излизайки да го посрещне.

И двамата отидоха в трапезарията да чакат там леля си да свърши с посредницата. Когато тя си тръгна, Фортуната не пожела да излезе да я изпрати от страх, че ще каже нещо, което може да я zlepостави.

[1] Вълнен шотландски плат. — Б.пр. ↑

Максимилиано говореше на годеницата си за поканите, които беше отправил, а тя го слушаше с половин ухо, но младежът не обърна внимание на тази ѝ разсеяност поради това, че беше силно възбуден. Тъй като беше голям идеалист, искаше да играе ролята на годеник по всички правила, препоръчвани от обичая, и макар че бе сам с любимата си в трапезарията, той се отнасяше към нея с оная почтителност, която налага най-изтънченото благоприличие. Не се решаваше дори да я целуне, наслаждавайки се на мисълта, че ще може да го стори свободно, след като получат благословия на църквата, нито пък да ѝ засвидетелствува други ласки с лъжливата илюзия, че не са ѝ били предлагани преди. Докато се хранеха, Фортуната се почувствува задавена от мъка, която ѝ беше трудно да прикрие. Предстоящото задомяване ѝ вдъхваше толкова страх и отвращение, че ѝ мина през ума мисълта да избяга от къщи и тя си каза: „Няма да ме отведат в църквата и вързана.“ Доня Лупе, която толкова обичаше да играе роли и да нанася светска поправка на всички постъпки, не искаше годениците да остават сами нито за минутка. Трябваше да се приложи една морална условност като дан на самия морал и в доказателство за значението, което трябва да придаваме на формата във всички наши действия.

Фортуната не можа да мигне през нощта. Проплакуваше понякога като същинска Магдалена, а после се мъчеше да си спомни всичко, което ѝ бе казал отец Пинтадо, както и преклонението към пресветата Богородица. Най-сетне заспа, молейки се, и сънува, че Богородица я венчава, ала не с Макси, а с истинския ѝ мъж, с оня, който беше неин въпреки всичко. Събуди се стресната, като казваше: „Уговорката не е такава.“ В забравата на трескавото си безсъние помисли, че дон Леон я беше измамил и че Богородица минаваше на страната на неприятеля. „Ами затова не се изискваше толкова *“Отче наш”* и толкова *„Аве Мария“*.“ На заранта се смееше на онези глупости и мислите ѝ бяха поулегнали. Видя ясно, че е лудост да не следва пътя, по който я водеха и който несъмнено беше най-добрият. „Напред! Порядъчна на всяка цена. Пък ще се браня от всички капани, които искат да ми зложат.“

Доня Лупе напусна пухените постели в пет часа сутринта, когато още не бе съмнало, и измъкна Папитос от леглото, като я дърпаше за ухото да запали лампата. Нищо работа за този ден — закуска за дванадесет души! Повика Фортуната да започне да се облича и двете решиха да оставят Макси да спи до уречения час, защото от ранното ставане той не се чувствуваше добре. Даде няколко разпореждания на годеницата да шета в кухнята и излезе на пазар с Папитос, като взе най-голямата кошница, която се намираше в къщата.

Онуй, което доня Лупе наричаше *карантия*, беше великолепно: задушени бъбреци, мозък, мерлуза или бабуни, ако ги имаше, телешки котлети, филе по английски... С това се нагърбваше вдовицата, а Фортуната да направи паеля^[1]. В осем часа доня Лупе вече се беше върнала и приличаше на барут — толкова бе нервна. Някъде около десет трябваше да отидат на църква. „Ама не, няма да ида, защото, отида ли, Папитос сигурно ще ми направи някоя глупост.“ За щастие дойде Патрисия и госпожата се реши да присъствува на церемонията.

Годеницата си облече роклята от черна коприна, а доня Луле настоя да ѝ закичи клонче с портокалов цвят на гърдите, за което възникна спор: дали да, дали не... Клончето бе донесла съпругата на дон Басилио, която не биваше да бъде пренебрегната, и сякаш това беше същото клонче, което тя си бе поставила в деня на своята сватба. Фортуната беше от хубава по-хубава и Папитос търсеше хиляди предлози да отиде в стаята и да ѝ се порадва, макар и само за миг. „Виж, тази няма памук отпред“ — мислеше си тя.

Госпожа Хауреги си облече пелеринката, украсена с маниста, а доня Силвия се представи с шал от Манила, което не се хареса много на вдовицата, тъй като това придаваше селски вид на сватбата. Торкемада бе много наконтен — носеше нова филцова широкопола шапка, риза с малко мръсна яка, с разнищена черна вратовръзка, а в нея карфица с великолепна перла, притежание някога на маркиза Каса-Бохио. Бастунът от индийска палма и огромните наколенници на панталоните допълваха тоалета му. Той беше голям шегобиец и знаеше куп вицове за времето. Когато валеше като из ведро, той влизаше с думите: „Навън е страшен прахоляк.“ Този ден беше много горещо и сухо предостатъчен повод нашият герой да се прояви: „Ей, че сняг вали“! На тези остроумия се смееха само доня Силвия и доня Лупе.

Макси носеше новия си цилиндър, който този ден той сложи за пръв път. Изобщо не беше свикнал с тая излязла от употреба огромна шапка и когато я виждаше на сянката си, тя му се струваше три-четири педи висока. А в къщи мислеше, че ще докосне тавана с нея. Колкото до цилиндри, най-забележителният беше тоя на дон Басилио Андрес де ла Каня, който беше поне отпреди четиринадесет моди и водеше началото си от времето, когато Браво Мурильо направи стопанина му разпоредител на плащания. Ботушите му гледаха със завист шапката поради лъскавината, която притежаваше тя. Николас Рубин се появи по-малко нечистоплътен от друг път, като съжаляваше, че не е могъл да доведе дон Леон: *Ulmus sylvestris*, *Quercus giganthea* и *Pseudo-Narcissus odoratissimus* пристигнаха много наконтени, по сюртучета, а някои от тях с току-що купени ръкавици; те заобиколиха годеницата, честитиха ѝ, дори се пошегуваха с нея; та тя много се притесни какво да им отговори. Най-сетне доня Лупе даде команда и всички тръгнаха към църквата.

На Фортуната ѝ горчеше извънредно много в устата, сякаш дъвчеше клечки от хининово дърво. Като влезе в енорийската църква, тя изпита ужасен страх. Представяше си, че нейният неприятел е скрит зад някоя колона. Усетеше ли стъпки, мислеше, че са неговите. Кратката церемония се извърши в църковната ризница. Символите на тайнството впечатлиха много годеницата и тя за малко да се строполи на пода. Но в същото време усещаше в себе си една нова светлина, нещо като разтърсване, може би шока на достойнството, което проникваше в нея. Мисълта за порядъчност укрепи духа ѝ, който беше като наклонена колона, готова да загуби равновесие. Омъжена! Порядъчна ли да стане или лека жена! Намираше се за друга. Тези мисли, които може би произтичаха от някакво състояние на трескавост ѝ дадоха сили, но щом излезе, отново се почувствува връхлетяна от страха. „Ами ако случайно душманинът ѝ се явеше!... Защото Маурисия ѝ беше казала, че той се навъртал, че той се навъртал, че той се навъртал... Тука, при Богородица! Ама че работа! Та пресветата дева Мария закриля сега душманина?“ Тя не можеше да отпъди от себе си тази чудата мисъл. Как е възможно Богородица да брани греха? Чудовищна глупост! Но нямаше начин да промени нещата.

Върнала се в къщи, доня Лупе не се побираше в кожата си, беше навсякъде и се грижеше за толкова много и толкова различни неща:

или препоръчваше тихо на Фортуната да не бъде толкова нелюбезна към доня Силвия, или тичаше в трапезарията да сложи масата, или нареждаше нещо на Папитос и на Патрисия. И сякаш в един и същ момент беше в кухнята, в гостната, в килера и в коридорите. Човек би помислил, че в къщата имаше три-четири вдовици Хауреги, действащи едновременно. Главата ѝ се разгорещяваше пред застрашителната опасност обедът да мине зле. Но излезеше ли всичко добре, какъв триумф. Сърцето ѝ тупаше силно, придавайки топлина и трескавост на цялото и същество, та дори памучната топка сякаш също получаваше своя дял от живот, като тупаше и си позволяваше да боли. Най-сетне всичко бе готово. Хуан Пабло, който не беше ходил в църквата и се беше присъединил към свитата при завръщането ѝ, търсеше повод да се оттегли. Той влезе в трапезарията, когато се чуваше трополенето на столовете, на които се настаняваха сътрапезниците, и заброи...

— Отивам си — каза той, — за да не съм тринайсетият.

Някои не одобриха това суеверие, а други го приветствуваха. На дон Басилио това му се струваше несъвместимо с просветеността на века, а същото си мислеше и доня Лупе; но тя не се опита да задържи племенника си, защото я беше яд на него, и Хуан Пабло си отиде, като гостите на масата останаха с успокояващата цифра дванадесет.

По време на обяда, който бе дълъг и отегчителен, Фортуната си остана много свита, без да се престаши да говори, или го правеше много неумело, когато нямаше друг изход. Боеше се, че не се храни достатъчно изискано и че разкрива прекалено много оскъдното си образование. От страх да не изглежда посредствена, думите се спираха на устните ѝ в мига на произнасянето им. Доня Лупе, която беше до нея, стоеше на поста си, за да я подкрепя, ако стане нужда, и в повечето случаи отговаряше заради нея, ако я запитаха нещо, или ѝ подсказваше незабелязано какво трябва да каже.

Фортуната и доня Лупе забелязаха едновременно, че Максимилиано не се чувства добре. Горкичкият искаше да се самозалъже, като се правеше на смелчага, но накрая се предаде.

— Ти имаш мигрена — каза леля му.

— Ами имам — отвърна той унило, вдигайки ръце към очите си, но исках да я забравя, да видя дали ще ми мине, като не ѝ обръщам внимание. Но няма смисъл — вече не мога да се измъкна. Сякаш ми се

пръска главата. Причината е ясна — вчерашното вълнение, лошо прекараната нощ, събудих се в три след полунощ, като мислех, че е време, и вече не заспах.

На масата се образува един съчувстващ хор. Всички отправиха съжалителни погледи към горкия болен от мигрена, а някои предлагаха чудати церове.

— То е семейна болест — отбеляза Николас — и с нищо не се маха. Моята беше толкова непоносима, че в деня, в който ми се случеше, не можех да не се сравня с мъченика свети Петър със забитата в главата му брадва. Но от някое време насам ми се успокоява с шунка.

— Как става то?... Като се наложи едно парче на главата ли?

— Не, мила... Като се изяде...

— Аха! Вътрешна употреба...

— По-добре е да се прибереш — каза Фортуната на своя съпруг, чието страдание нарастваше всеки миг.

Доня Лупе бе на същото мнение и Максимилиано поиска разрешение да се оттегли, което му бе дадено с друг хор от съчувствия. Обедът вече наближаваше своя край. Фортуната стана, за да придружи съпруга си, и няма защо да споменаваме, че съжалявайки гласно за повода, тя се радваше, че напуска масата, защото се освобождаваше от етикета и от мъчението под погледите на толкова хора. Макси се отпусна в леглото си; жена му го покри хубаво и като затвори прозорците, отиде в кухнята да направи един чай. Там се сблъска с доня Лупе, която ѝ каза:

— Първо — кафето. Вече го чакат. Помогни ми, а после ще направиш чая за съпруга си. На него повече му трябва почивка.

Разговорите на масата се проточиха. Дон Басилио и Николас отвориха приказка за карлизма, войната и нейното вероятно решаване и се вдига голяма врява, защото се намесиха фармацевтите, които бяха върли либерали, и за малко не почнаха да се замерват с чинии по главите. Торкемада се мъчеше да ги помирява, но и едните, и другите не даваха покой на болния с олелията, която вдигаха. Най-сетне някъде към четири се заизнизваха, като младоженката трябваше да изслуша отегчителни благопожелания, които ѝ отправяха, примесени с безвкусни шеги, и да отговаря на всичко, както бог позволява. Макси прекара много зле следобеда — доповръща му се и бе хванат от онзи

эпилептичен сърбеж, който най-много му досаждаше. Надвечер той се заинати, че трябвало да се приберат в новата си къща и жена му и леля му не можаха да избият от главата му тази мисъл.

— Слушай, ще ти стане по-зле. Преспи тук, а сутринта...

— Не, не искам. Малко ми поолекна. Най-лошият момент вече мина. Сега болката сякаш се колебае и след половин час ще се появи отъясно, като напусне лявата ми страна. Ще се приберем, ще си легна в чаршафи и там ще дочакам края на пристъпа.

Фортуната настояваше да не шава, но той се надигна и си сложи плаща. Не оставаше нищо друго, освен да тръгнат към другата къща.

— Лельо — каза Макси, — да не забравите шишенцето с лаудан. Вземи го ти, Фортуната, и го носи. Когато се пъхна в леглото, ще се помъча да заспя; а не ми ли се удаде, ще капнеш шест капки, запомни... само шест капки от това лекарство в чаша вода и ще ми дадеш да ги изпия.

Много топло облечен и с хубаво увита глава, за да не му стане студено, го заведоха в къщата на младоженците, в която те влязоха за пръв път при не особено приятни обстоятелства. Двете жилища бяха много близко едно до друго. Като прекосяваха улица „Санта Фелисиана“, на Фортуната ѝ се стори, че вижда... би се заклела... По цялото ѝ тяло преминаха студени тръпки. Ала не се престраши да се озърне назад, за да се увери. Навярно беше само видение и трескавост в душата ѝ, породени от хилядите измислици, които ѝ беше наприказвала Маурисия.

Пристигнаха и тъй като всичко беше приготвено за пренощуване, нищо не им липсваше. Бяха забравили само свещи и Патрисия слезе да ги донесе. Щом си легна Макси, случи се онова, от което се бояха — призля му още повече и отново повръщания и спазми.

— Ти не искаш да ме слушаш... Колко по-добре беше да преспиш в къщи тази нощ! Ето ти резултата от твоята опърничавост.

След като изрази авторитетното си мнение по този начин и като видя, че племенникът ѝ е по-спокоен и сякаш замаян от тежкия сън, доня Лупе захвана да дава указания на Фортуната как да върти къщата. Тя не съветваше, а заповядваше. За да се разпорежда, ѝ каза дори какво трябва да се донесе от площада на следващия ден, вдругиден и т.н.

— И гледай да не забравяш да искаш отчет от момичето до сантим, понеже Торкемада казва, че не е за хвалене и не бива да ѝ се

вярва... Ако ти липсва някой съд в кухнята, не го купувай: аз ще ти го купя, защото теб ще те излъжат... Никакво купуване на газ в тенекии... огънят ме кара да настръхвам. Сутринта ще докарат газта в къщи и ще ползуваш от нея, колкото се харчи на ден... Картофи и сапун — по една ароба от всяко. Гледай да харчиш най-много шестнайсет-седемнайсет реала на ден. Когато е нужно нещо извънредно, обади ми... Аз ще ида с Папитос на площад „Сан Илдефонсо“ и ще ти донеса каквото намеря за добре... Сутринта сложи на Макси две варени яйчица, вече знаеш, и една тлъста супа. В останалите дни — пържолката му с пържени картофи. Никога не купувай мерлуза от Чамбери. Папитос ще ти я донесе. Внимавай много с този месар, че е по-голям разбойник и от Юда. Ако имаш спор с него, спомени името ми и ще го видиш да трепери...

И тъй продължи да наставлява и предупреждава със суетата на истинска домакиня и секретар на цялото семейство. Добре че си отиде.

Сигурно е било десет часът, когато младоженката остана сама със съпруга си и Патрисия. Макси все не се успокояваше, поради което се наложи да се прибегне до крайното средство. Самият болен го поиска, като се обади с плачлив глас, който идваше измежду чаршафите и поради своята изтънялост сякаш не отговаряше на размера на леглото. Фортуната взе капкомера и като приближи светлината, приготви неприятното питие. Вместо шест капки сложи само пет. Това лекарство я плашеше. Макси го изпи и след малко заспа с отворена уста, като правеше гримаса, която можеше да се приеме както за болезнена, така и за иронична.

[1] Национално ястие от Валенсия с ориз, пилешко и говеждо, миди, охлюви и риба — Б.пр. ↑

Като видя съпруга си заспал, на Фортуната и се стори, че се отдалечава; тя се почувствува сама, обградена от лъжливо безмълвие и от предателски покой. Обиколи няколко пъти къщата, без да откъсва мисълта и погледа си от преградите, които отделяха нейното жилище от съседното, и тия прегради ѝ се сториха прозрачни като тънък воал, позволяващ да се вижда всичко, което ставаше от другата страна. Като ходеше на пръсти по коридорите и из гостната, долови шепот. Ако долепеше ухо към стената, щеше да чуе може би ясно; но не се реши да го направи. През прозореца на трапезарията, който гледаше към едно вътрешно патио, се виждаше друг също такъв прозорец с перденца на стъклата. Там светеше лампа със зелен абажур и около нея се мяркаха силуети, сенки, неясни фигури на хора, чиито лица не можеха да се различат.

След като направи тези наблюдения, тя отиде в кухнята, където прислужницата приготвяше съдовете за другия ден. Тя беше много работна и толкова сръчна в занаята, че самата доня Лупе се удивяваше, като я гледаше, защото свършваше нещата завчас, без да се пребива от бързане. Но на Фортуната ѝ беше неприятна поради нейната отегчителна любезност, зад която прозираше предателството.

— Патрисия — каза ѝ нейната господарка, преструвайки се на безразлична. — Знаете ли що за хора са тия от съседното жилище?

— Господарке — отвърна прислужницата, без да я остави да довърши, — тъй като съм тук от деня преди да излезете от манастира, вече познавам всички съседни, знаете ли... Тук живее една много изискана госпожа, на която казват доня Сирила. Съпругът ѝ е не знам какъв си по влаковете. Той носи фуражка с ширити и емблема. Тази вечер, когато слязох за свещите, срещнах съседката в дюкяна и тя ме попита за господаря. Каза, че каквото и да ви потрябва, знаете ли... Много е любезна. Вчера тя влезе тука да види наредбата, а после — аз у тях... Казва, че много ѝ се иска да ви направи посещение.

— На мен! — възкликна Фортуната, като приседна на стола в кухнята до масата от бял бор. — Що за безцеремонно време е настанало! А вие защо сте се пъхнали там без причина?... Отде

знаехте дали на мен ще ми хареса, или няма да ми хареса да вляза във връзка?...

— Аз... господарке... сметнах, че...

„Ето, предадена съм — помисли си Фортуната, — тази жена е самият демон.“

Известно време тя остана замислена, докато Патрисия, която нахисна нахута, я извади от унесеността ѝ с лукавите думи:

— Доня Сирила ми каза, че сте много хубава, знаете ли... Сутринта ви видяла в църквата и сте ѝ били много симпатична. Ще видите, когато я заприказвате, и вие ще я обикнете. Казва, че ще се радва много да наминете у тях, когато ви е удобно по свойски, и че вечер играят на бриска^[1] до дванадесет.

— Да намина там аз! Аз!

— Разбира се... Още тази вечер можете да наминете, тъй като господарят спи и е само десет часът... Искам да кажа, ако искате да се разсеете малко.

— Ама какво говорите вие! Да се разсея!

Фортуната би се оставила на първия порив на яростта, ако в душата ѝ не се бе породил друг порив на търпимост, съчетан с известно отпускане на съвестта. Тя млъкна и в този миг се похлопа на вратата.

— Хлопа се!... Не отваряйте, не отваряйте — каза тя с предчувствие за близка опасност.

— Защо, господарке!... Какви са тия страхове?... Ще погледна през прозорчето.

И прислужницата отиде към преддверието. От кухнята Фортуната чу шушукане на вратата. То трая малко и Патрисия се върна с думите:

— Съседите... самата господарка Сирила похлопа. Ами дали не сме имали случайно разхладителни сиропи?... Казах ѝ, че нямаме. Попита ме как бил господарят. Отвърнах ѝ, че спи като заклан.

Фортуната излезе от кухнята, без да каже нищо, със склучени вежди и с треперещи устни. Отиде в спалнята и загледа съпруга си, който спеше дълбоко, упоен от лекарствата, и бълнуваше любовни думи, примесени с аптекарски термини: „Идол мой... От морфинов ацетат — един сантиграм... Слънце на живота ми! Амонячен хлорхидрат — три грама... да се разтвори...“

Като се върна в кухнята, тя прати прислужницата да си легне, но на госпожа Патрисия не ѝ се спеше.

— Докато господарката не си легне, за какво да си лягам аз? Може да потрябвам нещо.

И голямата хитруша искаше да завърже разговор с господарката си, но тя не ѝ отговаряше. Изведнъж с изострения си слух Фортуната, чиято мисъл беше съсредоточена в капана, който според нея ѝ се готвеше, реши, че чува шум зад вратата. Сякаш внимателно опитваха ключове отвън, за да отворят. Отиде там, примряла от страх, а като се приближи, шумът престана: тя беше напрегната и повика Патрисия:

— Бих се заклела, че има някой зад вратата... Ама какво, вие не спуснахте ли мандалото?

Едва тогава съгледа, че мандалото не беше спуснато, и тя го затвори много внимателно, за да не вдига шум.

— Ако пък се доверя на вас да вардите къщата!... Я тихо, тихо... Не усещате ли слаб шум, сякаш някой опитва бравата?... Виждате ли? Сега натискат... Какво е това?

— Господарке... знаете ли, това е вятърът, който играе на стълбите. Не бъдете такава плашлива...

Най-странното беше, че като спускаше мандалото, самата Фортуната беше почувствувала някъде в най-скришното кътче на душата си едно игриво желание да го върне на мястото му. Може би се лъжеше, но тя мислеше, сякаш вратата беше стъклена, че вижда човека, които по нейно мнение беше зад нея... Познаваше го, колко странно, по начина на натискане, по начина да драска по бравата, по начина да опитва ключ, който не става. Известно време господарката и прислужницата не се погледнаха. На Фортуната ѝ трепереха ръцете и в главата ѝ беше тревожна бъркотия. Прислужницата заковаваше в господарката котешките си очи и нейната иронична усмивка можеше да бъде както единствената комична страна на сцената, така и най-страховитата и драматичната. Но неочаквано, без да знаят как, те кръстосаха погледите си и сякаш мигновено се разбраха. Патрисия ѝ казваше с пронизващите си очички: „Отворете де, глупачке, и стига сте се превземали.“ Господарката казваше: „Мислите ли, че е добре да отворя?... Вярвате ли, че?...“

Ала изведнъж Фортуната бе обзета от благоприличие и се отказа с чест и достойнство.

— Продължи ли това — каза тя, — ще събудя съпруга си. А, изглежда, че крадецът вече си отива, понеже сигурно е крадец...

Пипна мандалото, за да се увери, че е спуснато, и отиде в гостната. Патрисия се върна в кухнята.

„Във всеки случай е прекалено рано“, помисли си Фортуната, като седна на един стол и започна да размишлява. Това бе като отстъпка от лошите мисли, които тъй пъргаво изскачаха от мозъка ѝ, както мравките излизат от мравуняка в дълга върволица, черни и подвижни. После се опита да отрезнее наново:

„Решително утре ще кажа на съпруга си, че къщата не ми харесва и че се налага да се преместим. А тази безсрамница ще я изхвърля на улицата.“

Какви неща стават! Изведнъж, поддавайки се на един неудържим порив, почти чисто механичен и фатален, Фортуната стана и като излезе от гостната, приближи се до вратата. Всичко, което формираше моралната ѝ същност, беше изчезнало в душевното помрачение на една нещастна жена; имаше само физически пориви и тя се самозалъгваше, като го смяташе за просто любопитство. Долепи ухо до вратата... Ами да — човекът, крадецът или каквото е, още беше там. Несъзнателно, както самоубиецът поставя пръста си на спусъка, тя посегна към мандалото; но така, както самоубиецът, пак несъзнателно се стресва и не стреля, дръпна ръката си от мандалото.

Тогава през отворите на решетката отвън навътре проникнаха тихи думи, преминали сякаш през много гъсто сито: „Дете, дете... Сега вече няма да ми избягаш.“

Фортуната не се помръдна. Беше се превърнала в статуя. Мислеше, че е сама, и видя, че Патрисия се приближава стъпка по стъпка като котка. Не с думи, а като че ли с онуй котешко лице и оная уста, която сякаш винаги се облизва, тя казваше: „Господарке, отворете и не се преструвайте повече. Щом ще отворите сутринта, защо не отворите тази вечер?“

Сякаш това беше изразено гласно и госпожата отвърна гласно:

— Не, няма да отворя.

— Ама за бога...

Последва дълго и нерешително мълчание. След това чуха, че се отваря и затваря вратата на съседното жилище. Фортуната въздъхна. *Другият*, уморен от чакане, се прибираше.

— Ама за бога — повтори Патрисия, сякаш казваше: „Толкова угризения, за да му паднеш сетне...“

Като мина четвърт час, чуха, че пак се отваря вратата отляво. Фортуната изтича до прозорчето и погледна предпазливо... *Другият* излизаше, като се загръщаше в наметалото си с червена подплата. Вълнението, което почувствува, като го видя, бе толкова голямо, че се вцепени, без да знае къде се намира. От три години не бе го виждала... Забеляза нещо много неприятно: като излизаше, той не погледна към вратата отдясно, както би било естествено... Без съмнение беше ядосан...

И движена от същия машинален порив, съпругата на Рубин изтича към балкона на гостната и внимателно отвори крилото... Видя го наистина да прекосява улицата и да завива на ъгъла на „Дон Хуан де Аустрия“. Той не погледна и към балконите на къщата, както беше естествено да погледне злополучният покорител на една крепост, като се оттегля от стените ѝ.

Патрисия си позволи фамилиарността да сложи ръка на рамото на господарката си с думите:

— Сега вече можем да си легнем. Какъв страх брахме!

Фортуната ѝ отвърна:

— Страх, аз?... Ами!

Всичко това се казваше с предпазливо шушукане; те биха го казали по същия начин, дори и там да нямаше болен, чийто сън не трябваше да се смущава. Прислужницата се плъзна меко по тъмните коридори, а господарката влезе в спалнята. Като видя съпруга си, тя усети сякаш онова, което е на сто хиляди левги от нас и изневиделица застава до нас. Макси се беше въртял в леглото и спеше като птица — с глава под крилото. Жалкото тяло се губеше сред широтата на тъй голямото легло и съпругът можеше да се разхожда там в съня си като из неизмеримите простори на рая.

Съпругата не си легна, а приближи едно кресло до леглото, седна в него и притвори очи. И някъде на разсъмване тя бе оборена от съня, а в главата ѝ се носеше мъчително гъмжило от вдигащи се мандала, от прекращавани прагове, от прозрачни прегради и от мъже, които се вмъкваха у тях, прониквайки през стените.

[1] Вид игра на карти. — Б.пр. ↑

На другата заран Макси беше по-добре, но крайно изтощен. Имаше жалък вид. Бледността му беше като на мъртвец. Езикът му беше бял, чувствуваше голяма слабост и нямаше никакъв апетит. Дадох му нещо да хапне, а Фортуната сметна, че той трябва да остане в леглото до вечерта. Това не обиждаше Макси, защото той чувствуваше известна детска радост, че се намира в огромното легло и се търкаля по него. Съпругата се грижеше за него като за дете и от ума ѝ беше изчезнала мисълта, че той е мъж...

Доня Лупе дойде много рано и като разбра, че Макси е добре, започна да дава непрекъснати заповеди и да се сърди, защото някои неща не били свършени, както тя наредила. Ходеше от гостната до кухнята и от кухнята до гостната, като диктуваше правила и закони за добра къщовност. Макси се оплакваше, че съпругата му стои повече време извън спалнята, отколкото в нея и я викаше час по час.

— Благодаря на бога, мила, че идваш при мен. Ти дори не ме целуна. Каква сватба, мила, и каква нощ! Тази проклета мигрена... Но вече мина и сега поне за петнайсет дена няма да ме закача... Хайде! Вече пак искаш да отидеш в кухнята? Няма ли я там госпожа Патрисия?

— Отиде на пазар. Там е леля ти, която, разбира се, дава *толкоз* заповеди, че човек не знае коя да изпълни по-напред.

— Ами остави я. Ти казвай на всичко „да“, а после прави каквото си знаеш, гълъбице. Ела тук... Да работи Патрисия — тя е затуй. Колко хубаво се справя, нали? Тя е много сръчна, жена.

— Уверих се...

— Отиваш ли наистина?

— Да, защото иначе леля ти ще ми се кара.

— Добре!... Тогава ще стана и също ще дойда в кухнята. Аз искам да те гледам, докато се наситя докрай. Сега си моя — аз съм твоят единствен господар и имам власт над тебе.

— Връщам се веднага, сладкият ми...

— Тези отсъствия ме измъчват — каза той, плувайки в чаршафите, сякаш бяха вълни.

Цялата сутрин Фортуната бе съсредоточила мисълта си към съседното жилище. Докато обядваше сама, тя гледаше през прозореца към патиото, но не видя никого. Приличаше на необитаемо жилище. Щом минеше през гостната, съпругата на Рубин хвърляше скрити погледи към улицата. Нямаше жива душа. Без съмнение капанът се залагаше нощем.

Следобед, като остана сама с Патрисия в кухнята, на езика ѝ бе да я попита: „А комшиите?“, но не отвори уста. Тая хитра котка, сигурно бе проникнала в мисълта на господарката си, понеже колчем отговаряше на някакъв въпрос, тя и каза ни в клин, ни в ръкав:

— Ами ей сегичка, когато слизах до месарницата, знаете ли, срещнах господарката Сирила. Попита ме за господаря и каза, че щяла да намине да ви види, без да уточни кога.

— Я не ми разправяйте нищо за... тая безцеремонна жена — отвърна Фортуната, която се беше успокоила достатъчно, за да може да вземе това привидно решение. — Пък и какво ме интересува мен... ясно ли е?

Максимилиано се надигна, пообиколи тук-там; но беше толкова слаб, че трябваше да си легне. А тя в това време скрито наблюдаваше.

В съседство не се чуваше никакъв шум. Вечерта отново цареше същата тишина. Сякаш доня Сирила, нейният съпруг, оня с фуражката с ширити и приятелите, които ги посещаваха, бяха потънали вдън земя. През нощта Фортуната почувствува толкова голяма тъга и безпокойство, че не знаеше какво ѝ става. Можеше да се помисли, че не ѝ беше приятно, не иска да вижда никого от съседното жилище, да не усеща стъпки, нито скърцане на врати или нещо подобно. Максимилиано, който от следобеда отново плуваше сред развълнуваните чаршафи на леглото и беше тъй натрапчив, като болно дете, което е взело да оздравява, помоли съпругата си, вече някъде към десет, да си легне и тя се подчини. Ала отвращението и погнусата, които давеха душата ѝ, до такава степен я владееха, че тя трудно успя да ги прикрие. А горкото момче не беше в състояние да ѝ изрази прекомерната си любов по друг начин освен чрез сърдечни и мисловни прояви: пламенни думи, които не задействуваха нищо в човешката машина, с една дума, идеални пориви на обич. И по-далеч не отиваше, тоест не можеше да отиде, Фортуната го утеши сестрински:

— Слушай, заспи, почивай и не се горещи. Снощи беше много зле и имаш нужда от няколко дена, за да се възстановиш. Представи си, че не съм тука и да спим, както се казва.

Дали го успокои, не се знае, но тя заспа и се събуди чак в седем сутринта. Макси остана по-дълго в леглото, поду се от сън, нещо, което изискваше неговото разнебитено здраве. Фортуната се зае да оправя жилището и прати Патрисия на пазар, когато изведнъж влезе доня Лупе, съвсем разстроена.

— Знаете ли какво става? Ами дребна работа. Чакай да седна, че направо се задушавам. Ама че грижи ми създават моите скъпи племенници! Снощи са арестували Хуан Пабло. Току-що дон Басилио дойде да ми каже. Тия от полицията влезли у тази жена, с която живее сега, разбираш ли, и след като претърсили всичко и взели документите, спипали моя племенник, и ето ти го в Саладеро... Да видим сега какво ще правя аз! Искрено казано, той се държа много лошо с мене и е един неблагодарник и прахосник. Ако ставаше въпрос да го задържат само за няколко дни в затвора, даже щях да се радвам, за да се поправи и да не се навира там, дето не го викат. Ама дон Басилио ми каза, че всички, задържани от снощи... хванали много хора... щели да ги пратят не къде да е, а на Марианските острови; и макар че Хуан Пабло искрено казано напълно си заслужава тази разходка, все пак е мой племенник и трябва да направя всичко, което мога, да го пуснат на свобода.

Макси, който чу от спалнята някои думи от този разказ, повика доня Лупе и тя го повтори в негово присъствие, като добави:

— Налага се да станеш още сега и да идеш да видиш всички, които могат да помогнат на брат ти, който напълно си е заслужил арестуването, ама какво да се прави. Ти ще се срещнеш с дон Леон Пинтадо, за да те представи на доктор Седеньо, той пък ще те представи на дон Хуан де Лантигуа, който, макар че е фанатичен консерватор, има влияние поради почтеността си. Аз мисля да видя Каста Морено, за да се застъпи с дон Мануел Морено-Исла, а той да говори със Саламеро, женен за момичето на Руис-Очоа. Всеки от своя страна ще действа веднага, за да попречим да го запратят на Марианските острови.

Младежът се облече много бързо, а доня Лупе в това време нареди да не се готви обяд в кухнята на Фортуната, а тя и съпругът ѝ

да обядват с нея, за да бъдат заедно в такъв труден ден. Макси излезе, след като закуси, а жена му и леля му отидоха в другата къща. По пътя доня Лупе говореше:

— Жалко, че Николас замина за Толедо преди два дни, ако той беше тук, щеше да направи постъпки за брат си и сигурно днес щеше да го измъкне от затвора, защото свещениците най-много заговорничат и най-умеят да се справят с правителството... Те забъркват кашата, а после, когато дойде ред да се наказва, хубаво се изхитрят да вържат ръцете на министрите. Така е сега в страната, за съжаление... всичко е тъй западнало... Шири се една немотия!... А картофите са по шест реала аробата — нещо, дето никога не се е случвало.

Вдовицата се зае със задачата с оная мъжествена трескавост, която ѝ беше донесла толкова много сполуки в живота, а Фортуната и Папитос бяха натоварени да приготвят обед. По това време доня Лупе се върна развълнувана: Саманиего, съпругът на Каста Морено, бил в смъртна опасност и оттук нищо не може да се очаква. Каста не бе в състояние да я придружи доникъде. Трябва да похлопа значи на друга врата. Ще отиде право при господин Фейхо, който беше неин приятел и бивш кандидат, а и голям приятел на дон Хасинто Вилялонга, близък на министъра на вътрешните работи. След малко дойде дон Басилио и съобщи, че Макси няма да се върне за обед.

— Отиде с дон Леон Пинтадо да види не знам кого си и ще се забави доста.

Фортуната реши да се върне в къщи, понеже имала работа, и като повтори на Папитос разпоредбите, дадени от диктаторката при второто ѝ излизане, си сложи шала и излезе на улицата. Не бързаше и реши да се поразходи. Радваше се на красивия ден и прехвърляше мислите си, които бяха като на въртележка — напред-назад... Вървеше по улица „Санта Енграсия“ и се отби за миг в едно магазинче да купи фурми, които много обичаше. Като продължи после блуждаещия си път, тя вкусваше съкровената наслада от свободата, от туй, че е сама и свободна, макар за малко време. Мисълта, че може да отиде, където си поиска, я възбуждаше и караше кръвта ѝ да тече по-живо. Това благоразположение на духа се изрази в едно благотворително чувство, затова всички дребни монети, които имаше, ги раздаде на бедните, които срещна, а те не бяха малко... Ходейки насам-натам, тя стигна до извода, че не изпитва никакво желание, да се прибира в къщи. Какво

щеше да прави там? Нищо. Нужно и беше да се разсее, да вземе въздух. Доста робство беше прекарала в манастира „Микаелас“. Какво удоволствие е да може да извърви от край до край една толкова дълга улица като „Санта Енграсия“! Главната ѝ наслада от разходката беше, че върви самичка, свободна. Нито Макси, нито доня Лупе, нито Патрисия, никой не можеше да брои стъпките ѝ, да я държи под око или да я спре. Тъй би отишла... бог знае докъде. Заглеждаше всичко, дори и най-незначителните неща с онова радостно любопитство, присъщо на човек, излязъл от дълго затворничество. Мисълта ѝ се рееше в сладка свобода, като се развличаше със своите собствени представи. Колко хубав беше, да речем, животът без грижи, край хора, които те обичат и които обичаш!... Тя се загледа в къщите на квартал „Виртудес“, понеже бедняшките жилища винаги предизвикваха у нея жив интерес. Зле облечени жени, които излизаха на вратите, дрипави и мръсни деца, които играеха на улицата, привличаха нейния поглед, защото тяхното спокойно съществуване, макар и мрачно и с ограничения, възбуждаше завист у нея. Подобен живот не беше за нея, защото тя беше въвн от естествената си среда. Родена бе за надничарка, съгласна бе да работи и даром само и само да притежава онова, което смяташе за свое. Ала някой я измъкна от онзи неин пръв калъп, за да я тласне към по-друг живот, после я носиха различни ръце. А накрая други ръце упорствуха да я превърнат в дама. Настаниха я в манастир, за да я моделират наново; после я ожениха... и ха насам, ха натам. Представяше си, че е една жива кукла, с която си играеше някаква невидима и непозната сила, без да знае как да я назове.

Помисли си дали някога щеше да има собствен глас, искаше да каже инициатива... дали някога щеше да прави това, което ѝ се прииска. Погълната от тия размисли, стигна до „Кампо де Гуардиас“, близо до водохранилището. Там имаше много каменни плочи, седна на една от тях и започна да яде фурми. И тя хвърляше костилките, сякаш хвърляше в необятността на всеобщата мисъл една своя идея, още топличка, както се хвърля искра в купа слама, за да изгори.

„Във всичко ми върви наопаки... Бог не се грижи за мен. Да внимавам, че ми обърква нещата... Защо мъжът, когото обичах, не беше някой презрян зидар? А се случи да бъде богат господинчо, за да ме прелъсти и да не може да се ожени за мен... Сетне, редно беше аз да го намразя... Ама не, господи, винаги става обратното, излиза, че го

обичам повече... Сетне, редно беше да ме остави на мира и тъй щеше всичко да мине, ама не, господи — пак обратното, задиря ме и ми е заложил капан... Беше редно също никой почтен човек да не иска да се ожени за мене, ама не, господи — изскача Макси и... хоп! — принуждават ме да се омъжа и когато най-малко съм помисляла — веднага благословия... Ама вярно ли е, че съм омъжена?...“

Гледаше костилката от фурма, която току-що беше изяла, и сякаш тя ѝ направи, утвърдителен и малко безутешен знак... „Каква ти омъжена!“ И толкова дълбоко се замисли, че забрави къде беше. Но изведнъж се изправи бързо, тръгна надолу като хората, които имат в главата си тоя бръмбар, който се нарича *натрапчива мисъл*. Тя беше изкачила дългата улица, разхождайки се бавно и разсеяло, радостна и с блуждаещ поглед, а сега слизаше по нея като луда. Когато се озова срещу църквата, усети зад себе си стъпки, които я извадиха от нейната вглъбеност. „Тези стъпки са неговите — помисли си тя, — но колкото до мене, няма да поглеждам назад. Какво да сторя? Бързичко, бързичко.“

Любопитството бе по-силно от всичко и Фортуната се обърна — не беше той. По-нататък отново дочу самоуверени стъпки, видя и една сянка, която се простираше на улицата, успоредна на нейната. „Това вече е той!... Да погледна ли? Не, по-добре да не се издава...“ Накрая коварното любопитство надделя... Тя погледна, но пак не беше той. Пристигна си в къщи вече по-спокойна. Когато Патрисия отвори вратата, Фортуната я попита:

— Идвал ли е някой? Господарят в къщи ли е?...

— Господарят няма да дойде до довечера. Съобщи да не го чакате.

И лукавата котка се усмихваше така мазно, че Фортуната не се сдържа да не каже:

— Кой е там?

Патрисия се усмихна адски лукаво...

— Какво?... Ама какво има?... — заекна господарката, като се приближаваше на пръсти към вратата на гостната.

Бутна я лекичко, докато се отвори малко. Не виждаше нищо. Отвори я още, още... Беше бледа, сякаш бе останала без кръв... Отвори още... най-сетне. На дивана в гостната, спокойно седнал... Боже! *Другият*. Фортуната едва не загуби съзнание. Пред очите ѝ мина нещо като було, което пада, или було, което се вдига. Не каза нищо. Той, също бледен, се изправи и каза ясно:

— Ела, дете.

Фортуната не помръдваше. Изведнъж (демонът само би го обяснил) изпита нелепа радост, един изблик на безгранични желания, които бяха насъбрани в душата ѝ. И тя се хвърли в прегръдката на Дофина, като нададе див вик:

— Дете! Слава богу!

Забравили за всичко, любовниците останаха прегърнати дълго време. Блудницата първа проговори, като каза:

— Дете, умирам за теб...

— Ела тука — каза Санта Крус, като я хвана за ръка.

Тя се оставяше да я водят, сякаш това бе най-естественото нещо в живота. Прекрачиха прага на вратата, която беше отворена. И тази на стаята отляво — каква случайност! — също отворена. Щом влязоха, някой затвори. В това жилище цареше лъжлива дискретност. Хуан, я заведе в много хубава малка гостна, до която имаше свършено подредена спалня. Седнаха на дивана и пак се прегърнаха. Фортуната беше като опиянена, съвсем унесена, забравила за скорошните събития. Всякаква представа за морал беше изчезнала като сън, изтрит от паметта при събуждане; венчаването ѝ, съпругът ѝ, манастирът — всичко това се беше отдалечило на милион левги, където дори и мисълта не можеше да го последва. Нейният любовник ѝ говореше с мил глас:

— Колко неща имаме да си казваме!

И нея я обхвана необяснимо странен смях.

— Хи-хи-хи, три години. Не, повече, защото, хи-хи-хи. Усещаш ли как треперя? Не знам какво ми става... Но да, повече, когато бях тук с, хи-хи-хи, с Хуарес Черния, не те виждах и не те виждах... и винаги пред мен бе само той, но един ден му казах, че те обичам, той изкара огромен нож, хи-хи-хи и искаше да ме убие. Аз умирах да ти говоря, а той не, та не... Детето ни беше умряло, а аз по-мъртва и от него, хи-хи-хи, и в Барселона си спомнях за теб и ти изпращах въздушни целувки, и в Сарагоса... целувки по въздуха... Хи-хи-хи, и в Мадрид същото. И когато ме вкарала в манастира — също... Хи-хи-хи, въздушни целувки, а ти да не си спомняш за мен, лош човек...

— Да не си спомням за теб! Още щом се върнах от Валенсия, започнах да те дебна... Какво преживях, дете! Ще ти разказвам! И най-после те хванах!... А, добре ме разиграваше. Сега всичко ще ми

платиш!... Колко ме накара да страдам! Колко много съм проклинал този щастлив манастир! Но колко си хубава, момиченце!

— Шт!

— Много си красива!

— Шт... за теб...

Студът, който в началото я беше обхванал, внезапно премина в силна топлина, а конвулсивният смях — в плач.

— Днес не трябва да плачем, а да бъдем щастливи.

— Знаеш ли за какво си спомних? За моето сладко детенце... Ако беше живо, щеше да го обичаш, нали? Струва ми се, че виждам синята кутийка, в която го отнесоха. Беше същата вечер, когато Хуарес Черния ми показва големия нож и изрева: „Бр-р, сега е осем часът. Моли се, ако ще се молиш, защото преди девет ще те убия.“ Беше побеснял от ревност. Ох, какъв страх съм изживяла!

— Колко много имаме да си разказваме! Аз на теб, ти на мен! Зная, че си се омъжила. Добре си направила...

Това „добре си направила“ падна като студена капка в сърцето на проститутката и грубо я върна към действителността. Бършейки сълзите си, тя си спомни за Макси, за сватбата и нейният дом, отдалечил се на сто милиона левги, се върна пак тук, на четири крачки от нея, мрачен и отвратителен.

Този спомен, който поразил душата ѝ, пресуши мигновено сълзите ѝ.

— И защо направих всичко това?

— Защото така си по-свободна и сега имаш име. Можеш да правиш каквото си искаш, стига да го вършиш благоразумно. Чух, че мъжът ти е добро момче, че страда от кошмари.

Като чу това, Фортуната усети как в душата ѝ се надига образът, или по-скоро призракът на нейната порочност. Постъпката ѝ в момента не можеше да се обясни с нищо, защото беше странна и неестествена дори за списъка на човешките злини. Мястото и срещата придаваха на нейното деяние чудовищна грозота, и с бързо допитване до съвестта си тя го разбра, но обладамата я стара и винаги нова страст живееше в нея с такава сила и прелест, че призракът избяга, без да остави следа. В случая Фортуната беше сляп механизъм, който получава импулс от свръхестествена ръка. Поведението ѝ в момента, според нея, се ръководеше от тайнствени сили, които движат най-великите неща във

всемира: изгрева на слънцето и падането на небесните тела. И тя нито можеше да престане да върши това, нито разискваше неизбежното, нито пък се опитваше да смекчи отговорността си, защото не я виждаше твърде ясно; а дори и да я съзреше, тя беше толкова последователна в своя път, че нямаше да се спре пред нищо, и се успокояваше с мисълта, *че ще иде в ада*.

— Това, че наех къща близо до твоята — каза Санта Крус, — е глупост, която може да се извини само с лудостта, която ме обзе, дете мое, и с неудържимото желание да те видя и да говоря с теб. Когато разбрах, че си дошла в Мадрид, обезумях... На сърцето ми тежеше дългът към теб и любовта, която трябваше да ти дам, тревожеше съвестта ми. Подлудях, търсих те, както се търси това, което най-много обичаме в света. Не те намерих; на ъгъла на една улица ме очакваше пневмонията, за да ме повали... Паднах.

— Горкичкият ми...! Узнах за това, да. Разбрах, че си ме търсил. Бог да те възнагради! Ако знаех за това, по-рано щеше да ме намериш.

Огледа стаята, но посредствената изисканост на подредбата не я обиди. В бедна странноприемница, в приземие, обрасло с паяжини, в което и да е подземно зловонно място би била довольна, стига да е с човека, с когото беше сега. Не се уморяваше да го гледа.

— Колко си хубав!

— Ами ти? Чудесна си!... Сега изглеждаш много по-добре отпреди.

— А, не! — възкликна тя с известно кокетство. — Казваш го, защото малко съм се цивилизовала ли? Ами! Не вярвай, аз няма да се променя, нито пък желая; винаги съм била от народа, искам да съм такава, каквато бях на времето, когато ти ми хвърли ласото и ме улови.

— От народа! — забеляза Хуан с известна дребнавост. — С други думи, от съществената част от човечеството — суровината, защото когато цивилизацията погуби великите чувства, истинските идеи, трябва да се обърнеш към съкровищницата на народа.

Фортуната не разбираше добре схващанията му, но имаше някаква бегла представа за тях.

— Струва ми се невероятно — каза той, — че си отново тук, зверче мое, уловено с ласо, за да те помоля да ми простиш злото, което съм ти сторил...

— Остави... прошка! — възкликна девойката, захласвайки се в собственото си великодушие. — Какво значение има миналото, ако ме обичаш?

В същия миг повдигна глава и със сатанинско убеждение, в което имаше красота именно защото беше убеждение и защото беше сатанинско, произнесе дръзко думите:

— Ти си моят мъж... всичко останало е... щуротии!

Съвестта на Санта Крус беше гъвкава, но не чак толкова, че да не изпита ужас при такова смело изявление. В отговор трябваше да каже: *моята жена си ти*, но премълча лъжата си като разумен мъж, който използва оръжието си само в критичен случай.

Фортуната се прибра у дома си по тъмно. Мъжът ѝ още не се беше върнал. Докато го чакаше, грешницата отново видя призрака на своята порочност; но сега видението беше по-ясно. И не можа така лесно да го прогони от мисълта си. „Излъгаха ме — мислеше, — поведоха ме към брака, както се води добиче към кланицата, а щом поисках да се опомня, вече бях заклана. Каква вина имам?“ Къщата тънеше в мрак и тя запали свещта. Хвърлената клечка падна на пода запалена и Фортуната я погледна с жив интерес, припомняйки си едно суеверие, за което беше чула преди години: „Когато клечката падне запалена — казваха — с огъня към теб, е на щастие.“

Макси влезе уморен и замислен, но като видя жена си, се зарадва. Цял ден, без да я види! Беше и донесъл пакет мекици. А Хуан Пабло? Най-после всичко щеше да се оправи. Сигурно нямаше да ходи на Марианските острови, но може би щеше да остане в *Саладеро* петнадесет-двадесет дни.

— И заслужено, момичето ми. Защо е търсил под вола теле?

Докато вечеряха, Фортуната наблюдаваше мъжа си по-дълго, отколкото обикновено и от това проучване у нея се зараждаха една мъчителна досада и предумишлена антипатия, които толкова се разрастваха, че вече не се побираха в тялото ѝ, и грешницата не се опита да се пребори с това си чувство: потъваше в него като в някаква чудовищна съблазнителна клопка.

— Душо моя — каза мъжът ѝ, когато привършваха вечерята си, — забелязвам с удоволствие, че не ти липсва апетит. Искаш ли сега да отидем до някое кафене?

— Не — отвърна сухо тя. — Ужасно съм уморена. Не виждаш ли, че ми се затварят очите? Искам да спя.

— Добре, още по-добре, на мен също ми се спи.

Легнаха си и докато заспи, Фортуната правеше сравнения. Грозното тяло на Макси: при допир с нейното предизвикваше у Фортуната нервни гърчове. Замисли се за това колко трудно и неприятно ѝ беше да живее два различни живота: единият — истински, а другият — фалшив, като живота на актьорите в театъра.

На нея не ѝ беше лесно да играе и да мами, и това, беше причина мъката непрекъснато да се задълбочава. „Няма да мога, няма да мога да играя тая комедия дълго време“ — мислеше тя, докато заспиваше. Събуди се призори след дълбок и възстановителен сън и едва тогава се разплака, като премисляше и си фантазираше различни сцени. Изпълнена бе и със съжаление, че не можеше да вижда любимия си по всяко време.

През следващите дни посещенията на близката квартира ставаха по различно време, когато Макси излизаше. Той ходеше да учи със свой приятел, за да завърши годината, освен това имаше обичай да се отбива, и в аптеката на Саманиего. Вече беше уговорено, че ще го приемат на работа там. Макар че отсъствията му бяха *сигурни*, двамата виновници решиха да преместят по-далечко гнездото си. В същото време Патрисия правеше това, което ѝ бе угодно. Нарезданията на Фортуната дори и на самата доня Лупе, увисваха във въздуха. Тя крадеше нагло и господарката ѝ не се осмеляваше да я порицае. Санта Крус, автор на цялата тази заплетена история, не знаеше как да я оправи, когато неговата любима заговаряше за това. Най-разумно беше да се наеме друга квартира и след това да се изгони Патрисия, като ѝ се даде добър бакшиш, за да си затваря устата.

Няколко дни Дофина предлагаше подаръци и пари на любимата си, но тя не желаше да вземе нищо. В главата ѝ се въртеше чудноватата приумица, на която двамата много се смяха, когато тя му я разказа. Същността ѝ се състоеше в това, че Хуанито *не трябва* да е богат. За да бъдат нещата наред, той *трябваше* да е беден и тогава тя щеше да работи *като черна* робиня, за да го издържа.

— Ако ти беше зидар, дърводелец или например надзирател, друга песен щяхме да пеем.

— Гледай ти какво те е прихванало сега?

— Нищо.

Нямаше начин да избие от главата ѝ онова, което тя смяташе за намеса на провидението.

— В края на краищата — казваше ѝ той, — ти си една наивничка. Кажи ми обаче не ти ли харесва да бъдеш елегантна?

— Когато не съм с теб, ми харесва, но не особено. Никога не съм залитала по парцалите... Но когато си до мен, все ми е едно дали е злато, или мед, коприна или перкал, все едно е.

— Отговори ми честно. От нищо ли нямаш нужда?
— От нищо, повярвай ми.
— Тази душа господна дава ли ти всичко, от което се нуждаеш?
— Всичко, вярвай ми.
— Искам да ти подаря една рокля.
— Няма да я нося.
— А една шапка?
— Ще я превърна в кошница.
— Да не си дала обет за бедност?
— Никакъв обет не съм давала. Обичам те, защото те обичам, и повече нищо не искам.

„Да, напълно първична — мислеше Дофина. — Трябва да се обърнем към народа, за да потърсим чувствата, погубени от цивилизацията с прекалената ѝ изтънченост.“

Веднъж говориха за Максимилиано.

— Нещастно момче! — казваше Фортуната. — Омразата, която съм натрупала към него, не е истинска омраза, а съжаление. Винаги ми е бил много антипатичен. Позволих да ме натикат в манастира „Микаелас“ и да ме оженят... Знаеш ли как стана всичко това? Ами много просто, нали разправят, че *омагьосват* някого и правят с него каквото си искат, та точно така. Аз, когато не става въпрос за обич, нямам воля. Разнасят ме насам-натам като кукла... А сега, повярвай ми, чувствавам угризения за това, че съм излъгала, бедното момче. То е истински ангел, без преувеличение. Понякога изпитвам желание да породя у него разочарование и наистина... Защото не мога да го погаля, отблъсква ме, не е в природата ми. Моля се на Богородица да ми даде сили да говоря ясно.

— На Богородица!... Ама ти вярваща ли си? — попита смаян Санта Крус, защото смяташе, че Фортуната е еретичка.

— Защо, не трябва ли да вярвам? Винаги, когато се моля с притворени очи, Богородица ме съветва, да те обичам много и да се оставя да ме обичаш... На твоя страна е, момчето ми... Защо се плашиш? Ето, аз ѝ се моля и тя ме закриля, макар и да съм лоша. Кой знае какво ще излезе от това и дали нещата ще бъдат някой ден такива, каквито *трябва да са!* И тъй като ти говоря откровено, понякога се съмнявам, че съм лоша... Да, съмнявам се. Може и да не съм. Съвестта

ми се люшка насам-натам: винаги се съмнявам и накрая стигам до мисълта, че *да обичаш любимия, не може да бъде лошо нещо*.

— Слушай — каза Дофина, който се забавляваше от странния мироглед на този дух. — Ами ако мъжът ти разбере нещо и поиска да ме убие?

— Ах! Не говори... Дори на шега не ми го казвай. Ще се хвърля върху му като лъвица и ще го направя на парчета... Знаеш ли как се хваща скарида? Откъсват ѝ се краката, пречупва се черупката ѝ и се вади вътрешността, да.

— Но помисли, детето ми, не ми ли се сърдиш за това, че те напуснах, изоставяйки те в мизерия, бременна и в ръцете на Хуан Черния?

— Никак не ти се сърдя. Тогава бях бясна. Ядът и мизерията, ме отведоха при Хуан Черния. Ще повярваш ли на това, което ще ти кажа? Отидох с него, защото много те мразех. Странно, нали?... И тъй като няхах дори парче хляб, с което да залъжа глада си, а той ми го даваше, ето ти... Казах си: „Ще си отмъстя, като отида с тоя скот.“ Когато дойде детето, се утешавах с него, но след това то почина, а когато пукна Хуарес, тъй като смятах, че вече не ме обичаш, си казах: „Сега ще си отмъстя, като бъда колкото мога по-лоша.“

— Но какви представи имаш ти за средствата на отмъщението?

— Не ме питай нищо... Не знам... Да си отмъстиш, означава да направиш това, което не бива... най-лошото, най...

— И на кого си отмъщаваш така, рожбо?

— Ами на бога, на... отде да знам на кого?... Не ме питай, защото, за да ти го обясня, трябва да съм умна като теб, а аз не знам нищо, нито научавам нещо, макар че доня Лупе и монахините след дълго възпитаване ме пооправиха малко, научиха ме да не говоря такива глупости.

Санта Крус дълго остана замислен.

Веднъж говориха и за Хасинта... На Хуан не му беше приятен разговорът на тази тема, но Фортуната, винаги, когато имаше случай, се връщаше към нея. На въпросите ѝ той отговаряше уклончиво:

— Виж, дете, остави жена ми у дома ѝ.

— Ами убеди ме, че не я обичаш.

— Обичам я, да... защо да те лъжа? Но по съвсем различен начин. Отнасям се към нея с цялото уважение, което заслужава,

защото... не можеш да си представиш колко е добра.

Фортуната продължи да разпитва с неприятно любопитство за всичко, което искаше да узнае за близостта на съпрузите, но той се измъкваше изящо, оставяйки неприкосновен, доколкото му беше възможно при този недостоеен разговор, съкровения образ на жена си.

— Бедничката — каза накрая, — обзела я е една страст по-точно мания, която я подлудява.

— Каква е?

— Манията за деца. Бог не желае, но тя упорствува. Погрозняла е от мъката, която ѝ причинява безплодието, а от известно време и косата ѝ побеля. Това вече е душевна страст. Научи ли какво стана? Измамиха я страшно. Твоят чичо Хосе Искиердо, в съучастие с друг умопобъркан, я накара да повярва, че едно детенце на три години, което води със себе си, бил нашият Хуанин. Жена ми се побърка, поиска да го осинови и да ни го доведе в къщи, представи си. И въпреки че интригата беше разкрита, не можахме да предотвратим това — чичо ти да ѝ отмъкне шест хиляди реала.

— Гледай ти! Вече знаех за тази история. Това дете трябва да е било на Николаса, доведената дъщеря на чичо Пепе. Родил се шест дена след нашето и беше от един, който палеше газовите фенери... Но едно нещо не разбирам. Струва ми се, че жена ти е трябвало да обича това дете, смятайки го за твое, и да го мрази поради това, че е от друга майка. Аз съдя по себе си.

— Млъкни, глупачко, жена ми е луда по всички деца на света, без значение на кого са, и бе достатъчно предполагаемият Хуанин да е от мен, за да го обожават. Тя е такава, ти нямаш представа колко е добра. Ами ако можеше да роди!... Исусе Христе, не искам да го помисля! Сигурно би се побъркала, както и всички ние около нея. Щеше да обича детето ни повече от мен и повече от целия свят.

Като чу това, Фортуната остана замислена и усмихната. Какво ли кроеше тази изпълнена с приумици глава? Тогава каза:

— Слушай, дете на моя живот, какво ми хрумна. Велика идея, ще видиш. Ще предложи една сделка на жена ти. Ще се съгласи ли?

— Да видим каква е?

— Много просто. Да видим какво ще кажеш. Аз ще ѝ преотстъпя едно твое дете, а тя ще ми преотстъпи мъжа си. С една дума, ще заменим едно малко с едно голямо дете.

Дофина се изсмя на тази необикновена сделка, нелишена от известна остроумност.

— Как смяташ? Ще се съгласи ли?... — попита Фортуната съвсем добронамерено, преминавайки от наивността към ентусиазма, за да каже: „Виж какво, може да се смееш колкото си искаш, но това е велика идея.“

Младият мъж потъна в дълбок размисъл.

Посещенията в дома на Сирила траяха две седмици, но действителността доказа, че това не може да продължава и наеха друга квартира. Патрисия беше станала непоносима, а появата в къщи по никое време на доня Лупе, водена от усърдието да си пъха носа там, където не ѝ е работа, затрудняваше излизанията на племенницата ѝ. Междувременно Фортуната не се отнасяше зле с Максимилиано, но студенината ѝ можеше да вледи самия огън. Той би предпочел хиляди пъти жена му да го замеря с чинии, отколкото да се отнася към него с тази ледена и презрителна учтивост. Рядко се случваше тя да го погали; за да я притежава, Макси трябваше да полага невероятни усилия и това, което получаваше, беше като подаяние. Фортуната не ставаше за куртизанка и преструвките ѝ бяха толкова бездарни, че на човек му ставаше жал да я гледа как се измъчва.

Младият фармацевт изживяваше моменти на ужасна тъга и дълго размишляваше. От това състояние премина към наблюдение, като разви това качество у себе си по смайващ начин. Винаги, когато беше у дома си, не отделяше очи от жена си, като изучаваше движенията, погледа, стъпките, та дори и дишането ѝ. Когато ядяха, изследваше начина ѝ на хранене, когато бяха в леглото — начина на спане.

Фортуната никога не го гледаше. Този факт, установен след дълги наблюдения, предизвика у нещастния младеж силна меланхолия. Да купи тези очи с ръцете си, с честта си и с името си, за да гледат стола повече от него? Това беше ужасно, но той не желаше да го показва и изливаше мъката си насаме, като хапеше ръцете си.

— Защо не ме гледаш? — попита я с намръщено лице една вечер.

— Защото...

Не каза повече, преглътна останалата част от изречението. Един бог знае какво щеше да каже.

Нещастното момче правеше всичко възможно, за да я накара да го обича, като измисляше всевъзможни хитрости, родени от манията или любовната болка. Трескаво изследваше скритите причини на харесването и като не можеше да постигне успех във физическия смисъл, проучваше моралната страна на въпроса, за да намери лек.

Въобрази си, че чрез духовните методи ще накара съпругата си да го обича. Тъй като беше добряк, беше готов да стане светец и изучаваше всичко, което бе приятно на жена му — що се отнася до чувствата, за да го осъществи, доколкото може. Тя обичаше да дава милостиня на всички бедни, които срещаше, затова той щеше да дава повече, много повече. Тя обичаше да се възхищава на проявите на самоотверженост, затова той щеше да търси начин да стане герой. На нея ѝ харесваше работата, затова той щеше да се убие от работа. Така съсипваше душата си нещастникът, изтръгвайки всичко добро, благородно и красиво, за да го предложи на неблагодарницата, като човек, който изкоренява цяла градина, за да поднесе в един-единствен букет всички възможни цветя.

— Вече не ме обичаш — каза ѝ един ден той с огромна тъга, — сърцето ти отлетя като птиченце, на което са оставили отворена вратата на клетката. Вече не ме обичаш.

А тя му отговаряше, че го обича, но по такъв начин, че беше по-добре да каже категорично, че не го обича.

— Защо си така далеч от мен? Изглежда, че предизвиквам ужас у теб. Когато влизам, ставаш сериозна; когато мислиш, че не те наблюдавам, си така вгълбена и се усмихваш, като че ли вътре в себе си говориш с някого.

Друго нещо го тормозеше. Когато излизаха заедно на разходка, всички се заглеждаха във Фортуната, възхищавайки се на красотата ѝ; след това поглеждаха към него. Някои си позволяваха дори да го оглеждат нахално. Отиваха в кафене, стояха известно време, защото приятелите наобикаляха Фортуната, без да обръщат никакво внимание на мъжа ѝ, и това го ядосваше. Но най-много объркваше Макси фактът, че тя *не се занасяше* с никого и винаги, когато той предложеше да си тръгват, беше готова да се оттегли.

Аптекарят търсеше нещо, с което да обоснове предположенията, които започваха да го завладяват, но не успяваше. Помисли да сподели това с леля си, но не искаше да се предаде и трепереше при мисълта, че доня Лупе можеше да му каже: „Виждаш ли? Като не ме слушаш! Ревност! От кого?“ Фортуната се държеше с всички хладно, както с него. Обикновено хвърляше меланхолични погледи сред тълпата по улицата, без да се вглежда в някого, като че ли търсеше човека, който

пък не искаше да се покаже. И след това отново се затваряше в себе си и ставаше още по-тъжна.

Хвалбите, които неговите приятели изказваха за нея, също тормозеха младежа.

— Каква жена имаш! — казваше му Pseudo-Narcissus odoripherus. Quercus gigantea съскаше в ухото му следните мрачни думи:

— Прекалено женствена е за теб, братко. Внимавай много.

Но доня Лупе му вдъхваше надежда. Почти невероятно. Проницателната, мъдрата и опитната госпожа Хауреги неведнъж казваше на племенника си:

— Каква е работлива жена ти! Винаги, когато се връщам, я намирам да глади или да пере. Наистина, не вярвах... Ще ти помогне, ще ти помогне. А и такава мълчаливичка, хрисима... Има дни, когато не чувам гласа ѝ.

Раздвоено, бедното момче едва можеше да учи и с много труд се подготвяше за дипломирането. Въпросът за работата му бе вече уреден, защото в края на октомври, когато Саманиего вече бе починал, жена му състави персонала на аптеката, като остави едно място за Максимилиано. Между доня Каста Морено и доня Лупе имаше уговорка, че когато момчето завърши, ще му бъде определена заплата и след една година работа щеше да участвува в печалбата. От икономическа гледна точка всичко вървеше гладко, защото докато дойдеше денят да печели с професията си, можеше да живее добре с малката рента от наследството. Лошото бе, че след като започнеше работа в аптеката, трябваше да отсъствува по цели дни от дома си и от това му прилошаваше. Тогава му хрумна идея, която можеше да хрумне на всеки ревнивец — да излезе един ден, като каже, че отива в аптеката, и да се върне веднага. Направи го веднъж и не изненада никого. Фортуната беше в кухнята. Повтори дяволията си, пак същото — тя готвеше. Третият път Фортуната беше излязла. Два часа по-късно тя влезе с пакет в ръката:

— Откъде идвам ли? Ами от покупки на някои дреболии. Не ми ли каза, че искаш връзка? Ето я.

Една вечер Максимилиано влезе доста възбуден. Хвана жена си за ръка и като я сложи да седне до него, ѝ каза направо:

— Днес се запознах с тоя подлец, дето те е озлочестил.

Фортуната замря.

— Ама как... не е ли болен?

Това признание ѝ се изплъзна и когато се опита да го спре, вече беше късно. От една седмица Санта Крус не ходеше на срещите я чрез Сирила ѝ беше изпратил обяснение. Беше паднал от един кон в имението си и леко си беше наранил ръката.

— Болен? — попита Макси, като вторачи в нея очи на човек, прозрял истината. — Вярно, едната му ръка беше вързана през врата. А ти откъде знаеш...?

— Не, не, аз нищо не знаех — отвърна Фортуната съвсем объркана.

— Ти го каза! — възкликна Рубин с ужасяващ поглед. — Откъде го знаеш?

Жена му почервения като рак, след което отново побледня. Търсеше изход от това положение и най-после го намери:

— А!

— Какво?

— Питаш откъде знам, глупчо?... Ами много просто. Та във вестника го пишеше... Леля ти го прочете снощи. Виж, ето го, паднал от коня, като се разхождал из имението.

И като възвърна спокойствието си, порови из масата и взе „Ел Импарсиал“, където наистина пишеше новината.

— Гледай... Виждаш ли?... Убеди ли се?

Макси, след като я прочете, продължи да говори:

— Видях го в Саладеро; там би трябвало да остане цял живот тоя мръсник. Олмедо, който беше с мен, ми го показа. Отидох да видя брат си; той отиваше на посещение при някакъв си Морено-Валиехо, който също е затворен заради конспирация. А тоя Санта Крус е така досаден!

Фортуната прикриваше лицето си с вестника, правейки се, че чете. Макси го изтръгна с едно дръпване.

— Ти остана като... изумена.

— Остави ме на мира — отвърна тя равнодушно, което прониза душата на мъжа ѝ.

— Какво държане, дете! Нямах вече дори уважение.

Устата на Фортуната като че ли бе запечатана. Храниха се без да разговарят; след това той започна да учи, а тя да шие, без да бъде нарушено гробното мълчание. Легнаха си все така мълчаливо. Тя обърна гръб на мъжа си, безчувствена към въздишките му. Двамата

дълго време останаха будни, всеки на своята страна, близо един до друг физически, но в душата си Фортуната беше на другия полюс.

Два-три дни по-късно, на връщане от Саладеро, където беше отишъл, за да каже на брат си, че скоро ще го пуснат, Максимилиано видя Санта Крус да кара файтон нагоре по улица „Санта Енграсия“. Ръката му беше вече здрава. Погледна Макси и той го погледна. Отдалече, защото колата вървеше доста бързо, Рубин забеляза, че той влезе по улица „Раймундо Лулио“. Дали щеше след това да мине през улица „Сагунто“? Никога, както сега, възбуденият младеж не беше желал да има крила. Ускори крачките си колкото можеше и когато стигна до улицата си... господи... това, от което се страхуваше... Фортуната на балкона, гледаше към улица „Кастильо“, в посока на главната улица „Хавана“, накъдето вероятно бе продължил файтонът. Младият аптекар се изкачи така бързо по стълбите, че като стигна горе, не можеше да диша. За да бъде човек ревнив, трябва да има добри бели дробове. По-скоро падна, отколкото седна върху един стол, и жена му и Патрисия се втурнаха към него, мислейки, че е някаква злополука. Не можеше да говори и удряше главата си с юмруци. Когато жена му остана сама с него, Рубин почувствува, че този луд гняв се превръща в страхлива болка. Душата му се разкъсваше и тресеше, като отказваше да приюти в себе си гнева. Очите му се наляха със сълзи, колената му омекнаха. Падна в нозете на жена си, потърси ръцете ѝ:

— Имай милост към мен — каза ѝ той по-скоро с детско, отколкото с мъжко огорчение. — Закълни се... истината, истината! Тоя господин... ти го очакваше... той минаваше, за да те види. Ти не ме обичаш, ти ме лъжеш... Обичаш го отново... видяла си го някъде. Истината!... По-скоро бих умрял от мъка, отколкото от срам. Фортуната, аз те изтръгнах от сметта на улицата, а ти ме обсипваш с кал. Дадох ти неопетнена честта си, а ми я връщаш омърсена. Дадох ти името си, ти го превърна в посмешище. Последната ми молба е... Истината, кажи ми истината!

Фортуната помръдна устни, раздвижи езика си. На върха му беше истината и за миг се поколеба дали да я каже, или да я задържи за себе си. Истината искаше да изскочи. Думите се подредиха безмълвно в израза: „Да, вярно е, че те презирам. Животът с теб е равен на смъртта. А него обичам повече от живота си.“

Колебанието беше кратко и Фортуната запази ужасната истина за себе си. Страданието на Макси, се нуждаеше от лъжа и жена му се видя принудена да му я каже. Беше от онези лъжи, които вдъхват истинско съчувствие у този, който ги казва, и малко по малко успокояват онзи, който ги чува. Изтръгваше ги от себе си като медицинска сестра, която дава ненужното лекарство на агонизиращия.

— Кажи ми го по друг начин и ще ти повярвам — обяви Рубин. — Кажи го с малко топлота, поне както преди ми го казваше. Не знаеш каква болка ми причиняваш. Караш ме да мисля, че няма бог, че дали се държиш добре или зле, е все едно.

Съчувствието у грешницата, надделя и същия ден, и през нощта тя беше така мила, че Максимилиано успя да се успокои. Бедничкият, не му бяха отредени щастливи мигове; щом като духът му започна да се успокоява, замъчи, го мигрената. Нощта беше жестока и Фортуната се показва прекалено грижовна. Въпреки болките в главата, нещастният младеж терзаше мозъка си, измисляйки решения и успокоителни средства за мъката, която го беше обзела. Малко след като повърна, каза на жена си:

— Хрумна ми една идея, която ще разреши трудностите... Ще отидем в Молина де Арагон, където имам земи. Ще оставя следването и ще стана земеделец. Искаш ли или не? Там ще живея спокойно.

Фортуната привидно се съгласи, защото добре си спомняше онова, което Маурисия ѝ беше казала за живота на село. Само мъртва би отишла да живее в провинцията, но тази нощ нямаше друго спасение, освен да казва да на всичко.

През следващите дни бедният Макси забеляза, че отпадналостта му растеше застрашително, като че ли го обезкървяваха, и много уплашен отиде да се посъветва с Аугусто Микис, който му каза, че по-

добре е било да се посъветва, преди да се жени, защото в такъв случай би му препоръчал без колебание ергенството. Това удвои мъките му, но когато Микис предложи като единствен лек за болестта му живота на село, той се изпълни с надежда и затвърди идеята си да напусне града и да се погребе завинаги в имението си в Молина.

Втория път, когато заговори за това на жена си, тя не го прие така благосклонно.

— А следването ти, а кариерата? Посъветвай се с леля си и тя ще ти каже, че това, което мислиш, е неразумно.

Макси беше много загрижен заради някои неща, които забелязваше у жена си. От няколко дни тя не повдигаше поглед от пода и очите ѝ изразяваха голяма мъка. Изведнъж един следобед, на връщане от аптеката, като се качваше по стълбите, Рубин я чу да пее. Влезе и лицето на Фортуната, искреше от радост и оживление. Какво се бе случило? Макси не можа да проникне в тайната, въпреки че ревността бе изострила съобразителността му и го караше да прави догадки, които биха могли да бъдат самата истина. Жена му беше получила чрез Патрисия бележка, в която ѝ се съобщаваше за подновяване на любовната връзка, прекъсната в продължение на петнадесет дни. „Тая радост — мислеше Макси, — за какво ли ще е?“ И разбирайки с инстинкта на ревнивеца, че ще облее като с кана студена вода тази радост, каза на Фортуната:

— Вече е решено, че ще ходим на село. Съветвах се с леля си и тя го одобрява.

Не беше вярно, че се е съветвал с доня Лупе, но го каза, за да придаде тежест на предложението си.

— Ще заминеш ти... — каза тя, усмихвайки се.

— Не — добави той, като сдържаше горчивината, която преливаше в душата му, — двамата.

— Ти си полудял — забеляза Фортуната, като се смееше с известно безочие. — Аз помислих... Но сериозно ли говориш?

— Гледай!... А не каза ли, че ти също ще дойдеш и че искаш да бъдеш селянка?

— Да, но защото мислех, че това са само приказки. Да се затвора в някакво село! Колко си гениален!

Лицето на младежа така се промени, че Фортуната, която беше започнала да се шегува с предложението му, се сви в черупката си.

Макси не произнесе нито дума и изведнъж изскочи от къщи, затръшна шумно вратата и слезе по стълбите, като вземаше наведнъж по четири стъпала. Фортуната се изплаши и когато се показа на балкона, видя го да прекосява забързан улица „Сагунто“, а след това да свива надолу по „Санта Енграсия“. Тя излезе малко по-късно и тръгна по същата улица, но нагоре, към „Куатр Каминос.“

Трябва да е било към шест часа, когато Рубин се върна у дома си. Беше бледен и когато Патрисия му каза, че госпожата е излязла на покупки, позеленя. Воден от неразумно подозрение, разпита домашната прислужница, опитвайки се да разбере от нея... Беше на прав път. Патрисия притежаваше дискретността на продажника и с това, което каза, имаше намерението да внуши на Макси, че жена му не беше дотам почитена. Когато виновницата влезе, мъжът ѝ беше наредил да се запалят лампите и беше седнал до масата в салона.

— Откъде идваш? — попита я той.

— Мисля — отвърна тя, — че ти казак, че ще ходя да купя този памучен плат.

Показа един пакет, след това друг по-малък и още един:

— Виждаш ли?... Юлианската супа, която така ти харесва...

— Аз също — каза Максимилиано злокобно — съм ти купил днес едно подаръче... Виж!

Протегна ръка, за да извади изпод масата нещо, което скри при влизането ѝ. Беше предмет, увит в хартии, които бавно разгъваше, когато тя се наведе усмихната, за да го види.

— Да видя... какво е? Ай! Револвер...

— Да, за да те убия и да се самоубия... — каза Макси с тон, не толкова мрачен, колкото искаше, тъй като оръжието започна да го плаши, защото през живота си не бе държал в ръка дори играчка от тоя род...

— Какво ти става! — каза тя, пребледнявайки. — Ти не знаеш каква беля си търсиш... Да не си глупав... Да убиеш мен, а защо?

Хвърли му нежен и проникателен поглед, същия поглед, с който го беше направила свой роб. Бедното момче, сякаш почувствува, че оковават душата му.

— Гледай ти какви щуротии ти хрумват, дете... Много съм страхлива и само като видя такова нещо, се разтрепервам. Хубав начин си избрал, за да ме накараш да те обичам, да, господине, хубав начин.

Приблѳжи боязливо ръката си до дръжката на оръжието.

— Можеш да го вземеш, празен е — каза Макси, който за миг бе преминал от ярост към умиление.

— Ти си дете — заяви тя, като взе оръжието — и човек трябва да се отнася с теб като с дете. Дай това чудо тук; ще го скрия за случай, че влязат крадци в къщи.

И го отнесе, без той да се съпротиви. След като го заключи в един сандък, пълен със стари вещи, тя се върна при мъжа си, който се бе вгълбил, измервайки плахо огромната разлика, която съзираше у себе си между пристъпите на воля и неуспех от колебливите си действия.

Тази нощ нищо не се случи, но на следващия ден следобед Pseudo-Narcissus odoripherus отиде да го търси в аптеката на Саманиего и каза, че Фортуната си уреждала срещи с един господин в някаква къща на корсото на „Санта Енграсия“, малко по-нагоре от магазините „Виля“.

Макси нае файтон, за да отиде до Чамбери и до в къщи. След като влезе и се осведоми, че госпожата отсъства, той се отправи бавно нагоре към църквата: и когато мина покрай нея и видя железния кръст, който стърчеше над притвора, дойде му наум, че трябваше да вземе револвера със себе си. Върна се, но на средата на пътя се сети, че жена му беше заключила оръжието. Какъв глупак, да ѝ позволи това! Отново се отправи на север, чувствайки в душата си неизказаната мъка, предизвикана от смесването на две толкова противоположни чувства, като жаждата за истината и ужаса от нея. Когато различи двигателя на елеватора на фона на манастира „Микаелас“, не можа да сдържи изблика на мъка и изхлипа. Дискът не се движеше.

Младежът отмина магазините „Виля“ и огледа едноетажните къщи. И като не знаеше коя от тях служеше за приют на прелюбодейците, реши да наблюдава всичките. Нощта падаше и Макси желаше по-скоро да се стъмни, за да не се вижда диска, който наподобяваше окото на свидетел-присмехулник, побрал целия сарказъм на света. Светотатствено проклятие се изплъзна от устните му, че позорът и светинята, подсладили безчестния хап на неговата илюзия, се бяха слели. С други думи, той беше отишъл там, за да търси причастие, а му бяха дали воденичен камък... И най-лошото бе, че го беше погълнал.

След много обиколки видя файтона на Санта Крус, каран бавно от кочияша, сякаш за да не се простудят конете. Нямаше вече съмнение. Файтонът го очакваше. Видя го да се изкачва до „Куатро Каминос“, където водачът спря, за да запали фенерите. След това се спусна и когато стигна до магазините „Виля“, отново се върна нагоре. Макси не го изпускаше от очи. Кочияшът показваше отегчението и нетърпеливостта си. При една от обиколките Рубин улови погледа му отправен към една от къщите. „Тук е... тук се намира тя.“ Приблужи се по-близо, като съкрати разстоянието на следващата обиколка. Беше седем часът.

Най-после в момента, когато Макси вървеше от юг към север, отдалеч видя мъж, който излизаше от къщата. Беше той — Сайта Крус

— самият той облечен със сако и с широкопола шапка. Спря се на вратата, търсейки с поглед файтона. Двете светлини блеснаха там горе. Отправи се към „Куатро Каминос“...

Зад него, със забързани крачки, вървеше омразата в лицето на Максимилиано.

Улицата беше пуста. Беше доста студено и минаваха малко хора. Дофина дочу стъпките зад себе си и някакво тайнствено предчувствие, може би угризението, му подсказа чии бяха. Обърна се точно когато треперещият глас на другия казваше:

— Ей, вие, слушайте!

Санта Крус се спря и макар че не го познаваше добре, разбра кой е, без да се усъмни нито за миг.

— Какво желаете?

— Негодяй!... Безсрамник! — извика Рубин с по-голяма свирепост в гласа, отколкото в поведението си.

Санта Крус нито изчака да чуе повече, нито самолюбието му позволяваше да дава обяснения и със силно движение на дясната си ръка блъска противника си. Това бе едно силно блъскане, а не обикновен шамар и хилавото тяло на Рубин не можа да го издържи; когато отстъпваше, стъпи накриво, падна на земята, казвайки:

— Ще те убия... и нея също.

Изтъркаля се на земята, за момент запълзя на четири крака и изръмжа:

— Крадец, джебчия! Ще видиш!

Санта Крус се спря за малко, наблюдавайки го със студеното спокойствие на заслепен убиец, и когато се убеди, че оня може да се приповдигне, отиде при него, хвана го за гърлото и го стисна разярено, като че ли наистина искаше да го удуши. Като го натискаше към земята, той му викаше:

— Глупак, жаба! Искаш да те изритам ли?

От стиснатото гърло на нещастния младеж излизаше стенание, предсмъртно хъркане от задушаване. Изцъкленият му поглед се забиваше в убиеца му, както електрическа искра се забива в очите на умираща и яростна котка. Единствената възможност за защита на този, който се намираше отдолу, бе да забие ноктите си, които гневът му изостряше, в ръцете, краката, във всичко, което докопа: и едва успял да се изправи, с малко трескав кураж се опита да приложи хватка, за да

повали другия. Повалени, двамата може би щяха да се борят по-равностойно. Нещастен разсъдък, смазан от яростта! Къде е справедливостта? Къде е отмъщението на слабия? Никъде.

Гневът на Дофина не беше такъв, че да не проумее опасността от убийство, ако прекали с физическото си надмощие. „В крайна сметка той е мъж, въпреки че прилича на насекомо“ — си мислеше Дофина. И с презрение, в което имаше известна доза съжаление, пусна жертвата си, която се строполи отстрани на улицата в някаква дупка или канавка. Като видя, че е неподвижен като вързоп, Хуан малко се изплаши. „Дали не съм го убил, без да искам?... Във всеки случай... е било при самозащита.“ Но жертвата издаде някакво мучене и търкаляйки се като епилептик, повтори:

— Крадец... убиец.

Дофина се приближи и постави крак върху гърдите му, внимавайки да не го натиска много, и каза:

— Ако не млъкнеш, хлебарко, ще те смачкам.

Рубин се изправи с един скок. Целият се бе превърнал в нокти и зъби: вадеше оръжието на слабия, но го използваше така ожесточено, че ако хванеше врага си, щеше да му одере кожата. Санта Крус се приготви за защита.

— Казвам ти, че ще те сритам... ако отново...

Повдигна го като перце и го захвърли жестоко там, където беше паднал преди. Беше някакво празно място или зле обработено поле след последната къща. Жертвата не напомняше за себе и като използва момента, в който видя да минава файтонът, страшният господинчо го спря, метна се в него с един скок и конете потеглиха стремглаво.

В последния миг на кавгата някакъв мъж се бе спрял до биещите се, приближи се до Макси и го погледна с подозрение. Помисли, че е смъртно ранен, пък и не му се искаше да има проблеми с правосъдието. Но като го чу да говори, той се приближи още малко:

— Добри човече, какво е това?... Горкото момче! Че то не прилича на момче, а на старец. Гледай ти, да удряш така един старец.

След това пристигна друг мъж, отделил се от група работници, които отиваха нагоре. Подпомогнат от работника, Макси успя да стане, изтича надолу по пътя, като викаше:

— Крадец!... След тоя!... След убиеца!...

Но файтонът вече беше отминал църквата. Около жертвата се образува група, която нарасна от четирима на шестима, на десетина души мъже и жени. Гледаше ги, като че ли бяха приятели, които щяха да го оправдаят, откривайки в него потъпканата справедливост и подиграна човечност. Приличаше на луд. Разстроеното му лице ги плашеше, но най-голямо учудване предизвикваше тънкият му глас.

Разгорещеният сблъсък бе причина да се отпусне ларинксът така, че гласът му се бе превърнал във фалцет. От гърлото му изкачаха мутиращи звуци, като на момче в пубертет.

— Къде се завря?... Къде?... Не е ли истина, господа, че е един мизерник... един крадец... Отне ми моето, окраде ме... Тоя я хвърли на боклука... Аз я взех и я очистих; той ми я отне и отново я захвърли... отново я захвърли. Безсрамна измет!... Но аз трябва да изпратя и двамата на смърт... Ще отида в затвора, не ме интересува, че ще отида в затвора, господа... казвам, че ще отида в затвора. Но те преди мен, те преди мен.

Тези, които го бяха наобиколили, го съжалиха. Без да познават причината за побоя, всеки казваше това, което смяташе. „Стана караница.“ „Не, бой за фусты, нали?“ „Стига, не виждаш ли, че е педераст?“

Жените го гледаха с по-голям интерес.

— Имате кръв по челото — му каза една.

Беше драскотина, за която момчето не си беше дало сметка. Вдигна ръка до главата си и я свали изцапана с кръв. Забеляза, че дясната ръка го болеше ужасно.

— Хайде — каза му единият, — хайде, елате в бърза помощ.

— Мошеник, подлец...

— Хайде, това вече свърши... Къде ви е шапката?...

Макси не каза нищо, нито се погрижи за шапката си. Изведнъж започна да вие, защото усилията му да говори високо не приличаха на нищо друго. Притеклите се трудно можеха да разберат думите му: „Малко е да се пръсне сърцето му, трябва да се смачка.“

Двама мъже го водеха надолу по улицата, като всеки го беше хванал под ръка, а той гледаше глупаво водачите си, като повтаряше: „Да му се смачка!“ От време на време се спираше, избухвайки в истеричен смях. Вече близо до църквата се появиха двама представители на властта, които, виждайки Макси в това състояние, го

посрещнаха много зле. Помислиха, че е някой мошеник и че получените удари са напълно заслужени. Хванаха го за яката на сакото с покровителствената лапа на улични блюстители.

— Какво ви е? — попита единият, твърде зле настроен към него.

Макси отвърна със същия обезумял и бълнуващ смях, при което полицаят стисна юмрука си като израз на строгост, която човешката справедливост трябва да използва срещу престъпниците.

— А нападателят?

— Да му се смачка...!

Стигна до бърза помощ вече с цяла процесия от хора зад себе си. Дежурният лекар познаваше Макси и като превърза раната на главата му, която не беше толкова голяма, го изпрати у дома му, пазен от блюстителите на обществения ред.

Когато нещастното момче влезе у дома си, Фортуната още не беше се появила. Като го видя в това окаяно състояние, Патрисия изтича да съобщи на доня Лупе, която се появи почти веднага, развълнувана и обезпокоена. Първото нещо, което предприе, продиктувано от силния ѝ характер, бе да се овладее, да не падне духом при гледката на кръвта и да даде точни предварителни наставления: Максимилиано да се сложи да легне, да се донесе жарникът, да се прегледат добре наранените места и да се извика лекар.

— Ами Фортуната?

— Отиде да направи някои покупки — каза Патрисия.

— Невероятно! Осем и половина вечерта.

Напразно доня Лупе се опитва да разбере за случилото се от устата на младежа. Той не казваше нищо повече от „Да му се смачка!“ с оня фалцет, който също беше новост за лелята. С много усилия го сложиха да легне и го налепиха с пластири. Пристигна лекарят от бърза помощ и нареди болният да лежи... Страхуваше се, че може да има мозъчно сътресение, но вероятно всичко щеше да свърши с едно силно главоболие. Предписа му калциев бром в силни дози и веднага след като го изпи, раненият заспа, произнасяйки думи, които не внесоха никаква яснота за госпожа Хауреги. И при всичко това тая, другата, да не се появи!

Най-после към девет и половина, когато лекарят си отиде, доня Лупе усети някакво раздвижване, после шепот в коридора. Фортуната бе влязла и говореше съвсем тихо с Патрисия. Съзнанието на вдовицата, в което дотогава всичко беше объркано и смътно, започна да прави странни преценки, смели предположения, изпълнени с ужасяващ песимизъм. Полека, на пръсти се отправи към салона, желаейки да изненада това шушукане. Фортуната беше бледа като платно и с изплашени очи, но доня Лупе не ѝ каза нищо. Видя я да се приближава към кабинета, да прави няколко крачки към стаята, като се спира на вратата, и оттам да протяга врат, за да види мъжа си. Защо не влезе? Какъв страх я задържаше? Спалнята беше полутъмна, защото в

нея светлината едва проникваше от запалената в салона лампа. Доня Лупе занесе лампата в кабинета. Искаше да наблюдава какво прави племенницата ѝ в момента. Направи ѝ впечатление странното държане, не отговарящо на естествените чувства на една съпруга в такова печално положение. След като я погледна добре отдалеч, Фортуната, без да обръща внимание на една такава уважавана личност като лелята, се върна в салона, който беше полутъмен, и седна на един стол. Още не беше си свалила шала, и сякаш се готвеше отново да излезе на улицата. Подпря с ръка бузата си, постоя около четвърт час неподвижна. Тишината, която цареше в трите стаи, се нарушаваше от някоя и друга неясна дума, произнесена от Макси, и от котешкото пристъпване на прислужницата, пресичаща салона, за да получи нареждане от единствения човек, който тази вечер даваше нареждания в къщата. Ако състоянието на болния позволяваше да се повиши тон, доня Лупе щеше да накара къщата да потрепери от мощта на авторитетните ѝ критични думи, но не можеше. Какви неща щеше да чуе племенницата ѝ! Лелята реши да остави разговора за следващия ден, но любопитството и раздразнението така я притиснаха, че не се сдържа да се появи изненадващо в салона, за да каже на Фортуната с глух глас:

— Обясни ми това.

— Това?... — промърмори тя, като я погледна с лице на човек, който току-що се е събудил.

— Това, да... Максимилиано пребит... ти влизаш в къщи толкова късно и с поведение на неверница от мелодрама.

Оглеждайки от горе до долу доня Лупе в продължение на близо минута, Фортуната отново облегна буза на ръката си, без да проговори.

— Ами разбрах... Хубава работа...

И отиде към стаята, защото дочу гласа на Макси, който викаше нещо. Малко след това се чу, че повръща. Фортуната се заслуша в това, което ставаше там, без да промени невъзмутимата си поза.

Когато вдовицата се върна в салона, вече минаваше десет часа.

— Десет минава! — каза тя с онзи строг глас, който би накарал и камъка да потрепери. — А не си свалила шала си. Или отново мислиш... да ходиш на покупки? Бедният Макси, когато се събуди преди малко, ме попита дали си се върнала, аз му казах, че не си. Хвана ме срам да му кажа, че си тук, защото би трябвало и да добавя, че само по начина, по който си влязла, си се обявила за виновна... Той

каза: „По-добре да не идва...“ А ти не знаеш ли, че така не може да продължава?... Че е необходимо да ми дадеш обяснение? Говори, дъще, говори, или ще трябва да реша какво да правя.

Фортуната я погледна с вълнение, което доня Лупе не успя да определи, след което отново облегна бузата на ръката си и като въздъхна дълбоко, се потопи в мрачно мълчание, което би обезверило и най-голямото търпение.

— Човек може да полудее!... — каза доня Лупе с гневен жест. — Мислиш ли, мислите ли вие, че на мен ми минават тези номера! Знайте, че...

Гневът ѝ преливаше и за да го овладее, тя се върна в спалнята. В разгорещената ѝ глава се блъскаха следните мисли: „Стана това, от което се страхувах... Казвах го, тая жена в края на краищата ще ни разочарова... Ах, какво око имам! Не ми допадаше, не ми допадаше и винаги го казвах: нито с «Микаелас», нито без «Микаелас» може да се направи от лоша жена скромна съпруга. Ето сега, ето сега, ето я. Вижте дали не съм познала, вижте дали тревогите ми...“

Това, което най-много възмущаваше доня Лупе, бе неуспехът, защото макар и да твърдеше сега нещо друго, работата бе там, че тя бе сметнала Фортуната за напълно променена. Не може да се въздържи и се върна в салона.

— Ще обясните ли, да или не?...

Тогава разбра, че говореше със сянката. Фортуната не беше там. Доня Лупе излезе в коридора и забеляза светлина в една вътрешна стаичка, където жената на Макси държеше дрехите си. Бутна вратата. Беше там, вече без шал, вадеше дрехи от шкафа, които пъхаше в един сандък.

— Не можете ли най-после да разсеете съмненията ми? — каза тя, без да се въздържа вече да повиши тон. — Това е срамно. След като се инатите и мълчите, ще трябва да повярвам, че причината за цялата тази трагедия сте вие и само вие.

Фортуната се обърна към нея. Беше мъртвобледа.

— Да видим — добави госпожа Хауреги, размахвайки ръце. — Ако племенникът ми ме попита дали сте се върнала, какво да му кажа?

— Кажете му — отвърна съпругата с приглушен глас, като едва говореше, — кажете му, че не съм дошла, защото ще си отида, щом се зазори.

— Нищо не разбирам... Какво се е случило, за бога!... Кой е набил Макси?

Фортуната въздъхна дълбоко.

— Какъв фарс! Ще се оплача в съда. Ще видим дали така ще отговаряте на съдията. Че сте виновна, е съвсем ясно. Ако не, защо ще си отивате?

— Защото трябва да си отида — отвърна другата, забила поглед в пода.

Не каза нищо повече. Извън себе си, доня Лупе я сграбчи за едната ръка и като я разтърси силно, започна да крещи:

— Ах, проклетнице!... Съвсем ясно е, че си мръсница... мръсница *в истинския смисъл на думата*... че винаги си била такава и ще бъдеш, докато си жива... Всички излъгахте вие без мен... мен, не... Аз предчувствувах нещата.

От угризения Фортуната не можа да отговори нищо. Ако доня Лупе се бе нахвърлила върху ѝ, за да я удари, тя щеше да се остави.

— Добре правите, че си отивате — добави доня Лупе, вече на вратата. — Няма да съм аз тази, която ще ви задържи... Нужен е свеж въздух. Какъв дом, какво семейство. Нищо не може да ме измами отново... защото, повтарям, всички излъгахте освен мен.

Но това беше лъжа, първата излъгана бе тя. Бяха се провалили всичките ѝ възпитателни способности. Мисълта за този провал разпалваше гнева ѝ повече от самото злодеяние, в което подозираше племенницата си.

Когато госпожа Хауреги се върна в салона, бе обзета от манията да командува. Първо обяви, че ще остане там през нощта. След това изпрати Патрисия у дома си с поръчение да дойде Николас, който същия ден бе пристигнал от Толедо.

— Да дойде веднага племенникът ми, а ако спи, кажете на Папитос да го събуди.

Фортуната продължаваше да стои в стаята за дрехи, като бавно напредваше в подреждането на багажа си, може би защото се застояваше, седнала неподвижно върху един сандък, съзерцавайки пода или свещта, която гореше с дълъг и черен фитил и от която се стичаха едри капки восък. Откакто започна да отсъства, не бе чувствувала такива угризения, както тази вечер. Нейният призрак на злото се бе представял по-рано само като на шега и на нея ѝ беше

много лесно да го пропъди, но сега не беше същото. Той идваше, сядаше до нея и ставаше с нея; когато започваше да прибира дрехите, ѝ помагаше; когато въздишаше, въздишаше и той; нейните очи гледаха през неговите и в крайна сметка двамата бяха като едно същество. А заедно с неспокойствието на съвестта я измъчваха любовни копнежи, силни желания да нормализира живота си въпреки страстта, която я ръководеше. Спомни си, че нейният любовник беше предложил да ѝ наеме къща, за да установят една спокойна връзка. Но можеше ли това да се осъществи? Любовните копнежи се сблъскваха в душата ѝ с плахия страх и в крайна сметка се считаше за най-нещастното създание в света, не по своя вина, а поради по-висши разпоредби на оня душевен механизъм, който я тласкаше нанякъде по неудържим начин. Не мислеше да спи тази нощ и жадуваше да настъпи денят, та да си отиде, защото болезненият глас на нейният мъж ѝ причиняваше жестока мъка. Би дала десет години от живота си, за да не се случи това, което се беше случило. Но тъй като вече не можеше да го предотврати, надяваше се раните на Макси да са незначителни! След това най-силното ѝ желание бе да тръшне вратата и да избяга завинаги от тая къща. По-добре мъртва, отколкото да продължава този фарс на невъзможно семейство.

От тези нейни размишления я извади доня Лупе, която отново влезе в стаята след полунощ. Цялата бе увита в шал и това ѝ придаваше мрачния и страшен вид на душа от другия свят.

— Бедният Макси — каза тя, — сега го е прихванало да плаче... Не спира да ме пита дали сте се върнала... Наистина не знам какво да му отговоря.

— Кажете му, че съм умряла — отвърна Фортуната.

— Положително би било най-доброто... Оправихте ли вече вързопите си?

— Малко ми остава... Вижте, вижте... не вземам нищо, което не е мое.

— А бижутата ви? — попита вдовицата, която пазеше в дома си по-скъпите от тях.

— Бижутата ми? — забеляза другата, колебаейки се първоначално, а след това каза със сигурност: — Не са мои. Негови са, на Макси, който ги откупи. Оставям му ги всичките.

— Значи отнасяте само дрехите си?

— Нищо повече. Дори и портмонето с последните пари, които ми даде, оставям там, върху шкафа. Вижте го.

Благоразумната госпожа взе портмонето, което все още бе пълно, и го скри.

Може да се предполага, че когато Папитос е влязла посред нощ в стаята на Николас Рубин и му е казала, като го е разтърсила силно: „Господине, господине, леля ви каза веднага да отидете там“, светият мъж е изръмжал и се е обърнал, като отново е потънал в дълбок сън. Възможно е при втория опит на Папитос свещеникът да се е пробудил и да е прогонил махмурлука си със силно мучене, успокоявайки замъгления си мозък с мисълта, че леля му ще трябва да почака до следващия ден. И в основата на тия съждения е фактът, че Николас не се появи в дома на брат си Макси до седем часа. При подобно безразличие доня Лупе излизаше извън кожата си и като се оплакваше, нареждаше:

— Съдбата ми е да бъда жертва на тия трима идиоти... Всеки поотделно съсипва живота ми и тримата заедно ще ме унищожат... Какво семейство, господи, какво семейство! Ако беше жив моят Хауреги, друга песен щяха да пеят. Човече божи, какво спокойствие притежаваш! Не знам как с това спокойствие и с онова, което поглъщаш, не си по-дебел... Викам те в единадесет вечерта, а се появяваш в тоя час... Знаеш ли какво става?

Така нареждаше тя в салона, когато видя да влиза Николас, чиито очи издаваха добрия сън, който бе имал. Когато чу разговора, грешницата излезе от скривалището си и като се приближи до вратата на салона, се опита да подслушва. Но лелята и племенникът продължиха да разговарят много тихо и тя нищо не можа да долови. След това свещеникът, по настояване на леля си, излезе в коридора и Фортуната се вмъкна бързо в скривалището си, за да го чака там.

Тази стая беше почти напълно затъмнена в ранните часове на деня. Тези, които влизаха, не забелязваха кой е вътре. Свещта, горяла дълго през нощта, бе привършила. Отвътре Фортуната видя свещеника — черна сянка в осветената рамка на вратата, и изчака да влезе или да каже нещо. Като човек, който се колебае да влезе в леговището на див звяр, Николас се задържа на врата и оттам в тъмнината каза:

— Жено, тук ли сте?... Не виждам нищо.

— Тук съм, да, господине — промърмори тя.

— Леля ми — добави свещеникът — ми разказа ужасите от тази нощ... Брат ми бит, ранен; вие се връщате у дома по никое време и влизате, за да вземете дрехите си и да си отидете, като разрушавате семейната хармония и ни оставяте всички напълно озадачени. Бихте ли ми обяснили това *идими-дойдими*.

— Да, господине — отговори гласът с неизказан страх и смущение.

— А имали ли сте участие в това безобразие?

— Аз... в това за ударите не съм имала участие — отбеляза бързо гласът.

— Да направим равностметка — каза свещеникът, като се приближи малко, с ръце напред, опипващи тъмнината. — Преди няколко дни... узнах го вчера случайно... брат ми се усъмнил, че не сте му била вярна: това е. Имаше ли основание в това съмнение?

Гласът нищо не отговори и настъпи момент на боязливо очакване.

— Но вие не отговаряте? — запита Николас със сърдит оттенък. — За кого ме вземате? Мислете, че сте на изповед. Не задавам въпроса като член на семейството, нито като съдия, а като свещеник. Имаше ли основание съмнението?

След още един момент, който на свещеника се стори по-дълъг от предишния, гласът отговори тихо.

— Да, господине.

— Виждам вече — потвърди Рубин гневно, — че сте ни излъгали всички, първо мене, после монахините от „Микаелас“, моя приятел Пинтадо и след това цялото семейство. Вие сте недостойна да бъдете наша сестра. Виждате ли каква я подредихте. А аз какво помогнах?... През живота ми не се е случвало подобно нещо. Смятах ви за заблудена, не развалена, а сега виждам, че вие сте това, което наричат чудовище.

Тогава направи още крачка, като притвори малката врата и опипа стената, за да види дали има стол или пейка, на която да седне.

— Да говорим откровенно, вие не обичате брат ми... Разкрийте душата си.

— Не, господине — каза гласът бързо и без никакво усилие.

— Никога не сте го обичали... там е работата.

— Не, господине.

— Но вие ми казахте, че се надявате да го обикнете според това, как се отнася с вас.

— Да, казах.

— Но безрезултатно... безрезултатно! Провал като този!... Има случаи... Така че нищо.

— Нищо.

— Чудесно! Но вие забравяте, че сте омъжена и че бог заповядва да обичате мъжа си, а ако не го обичате — да му бъдете вярна с душата и тялото си. Добър номер, да, господа, добър!... През живота ми не са ми изигравали подобен. А вие потъпквате честта и божия закон, хванали сте се за някакъв нехранимайко... Вече е ясно: разюзданото ви минало трови душата ви и пречистването бе една преструвка. Да не бях виждал това, боже, да не го бях виждал!

Свещеникът беше разгневен, че всичко бе свършило тъй зле, себелюбието му на уредник страдаше толкова, че не можа да направи нищо друго, освен да излее огорчението си в следните гневни разсъждения:

— Да знаете тогава, че сте осъдена и толкоз — осъдена.

Не се знае дали тази форма на заплаха изигра своята роля, защото Фортуната не отговори нищо. Изразът на чувствата ѝ, породени от страшното проклятие, потъна сякаш в тъмнината на пещера.

— Поне, нещастнице, признайте греха си — каза Рубин, който, примъквайки се в мрака, бе намерил един сандък, на който да седне. — Не крийте нищо от мен. Колко пъти, колко пъти бяхте невярна към мъжа си?

Отговорът се бавеше. Николас дори потрети въпроса, като омекотяваше тона, и накрая чу шепот, произнасящ:

— Много.

После отец Рубин разказваше, че това *много* го потресло и му заприличало на шума, с който хлебарките се разбягват по стените в безпорядък.

— С колко мъже?

— Само с един...

— С един!... Наистина ли? След като се оженихте ли, се запознахте с него?

— Не, господине. Познавам го от много време... Винаги съм го обичала.

— А-а-а! Да... старата история... Отлично — каза свещеникът, чието самолюбие се изявяваше винаги, когато съумяваше да се покаже предвидлив. — От това се страхувах аз. Първата любовчица... Не го ли казах, не ви ли го казах? Там е опасността. Много случаи съм виждал. Добре. А тоя негодник е отдавнашен, нали?

Фортуната отговори с „да“, без да разбира какво означава *отдавнашен*.

— И той ли е нещастникът, който, злоупотребявайки със силата си, преби бедния Макси — слаб и болнав?... Ай, лош свят!

— Той беше... но Макси го предизвика... — каза гласът. — Тия неща стават, без да знае човек как... Аз видях от прозореца.

— От кой прозорец?

— На оная къща.

— Къщичка имаме?... Да... да, вечното. Бях го предупредил. Не мислете, че отново ще ме омотаете. Къщичка и всичко!... Какво безчестие! А не чувствувате ли угризения. Всеки чувствителен човек в подобен случай би се разпънал от терзания... Но вие сте така невъзмутима!

— Аз съжалявам... съжалявам. Бих искала това да не се е случвало.

— Да, да не е ставала тази история, за да продължите да грешите тайничко. И танцът да продължи. И тоя вид извратеност познавам наизуст.

Фортуната млъкна. След като очите на свещеника се приспособиха към тъмнината, в стаята сякаш нахлу повече светлина и Николас започна да различава жената на брат си, седнала върху сандъка с кърпа в ръка. От време на време тя я приближаваше към лицето си, като че да избърше сълзите си. Фортуната наистина плачеше, но понякога причината да приближава кърпичката до лицето си бе необходимостта, която момичето изпитваше, за да се предпази от неприятния мирис, който издаваха черните и овехтели дрехи на свещеника.

— Тия сълзи, дето ги проливате, от истинско покаяние ли са? В същност!... Ако вие се покаете истински, но съвсем истински, с дълбоко и горещо покаяние, това все още би могло да се оправи. Но ще бъде необходимо да се подложите на тежки и решителни изпитания... това е. Бихте ли се върнали в „Микаелас“?

— О! Не, господине — отвърна грешницата веднага.

— Ами тогава да ви вземе дяволът — извика свещеникът с презрителен жест.

— Ще ви кажа... Аз се покаявам, но...

— Какво покаяване!... — каза Рубин, ръкомахайки грубо. — Откажете се от безсрамното си прелюбодеяние; откажете се също от лошия човек, който ви е омагьосал.

— Това...

— Това какво?... Гледай каква е!... И ми го казва ей така, с такъв цинизъм.

Фортуната не знаеше какво означава цинизъм и млъкна.

— Всичко ме кара да мисля, че вие се подготвяте да повторите грешката и че няма кой да ви избие от главата тая проклета илюзия.

Дълбока въздишка потвърди това предположение по-добре от думите.

— Значи, макар че се виждате погубена и обезчестена от тоя негодяй, вие все още го обичате. Добре, да ви е честито!

— Не мога да го поправа. Това е *вътре* в мен и не мога да го победя.

— Да... Вечната история. Наизуст я познавам... Че обичат само ония и не могат да го заличат от мисълта си, и че това, и че онова... С една дума, това е само липса на съзнание, погубване на сърцето, заобикаляне на греха... Ах, какви жени! Знаят, че страстите трябва да се побеждават и изтръгват, а те, господа, винаги вкопчени в илюзийката... Филизи искат да бъдат... В крайна сметка вие не желаете да се спасите. Вкарахме ви в правия път и съвсем скоро поехте по козите пътеки. Към планината, дъще, към планината! Добре, там ще се разберете с бога. Смея се на провала, който ви очаква. Все едно, че го виждам, ще се впуснете отново в свободния живот. Развлечения... ех!... За момента ще има малко подобрение и тоя безделник ще ви даде известна протекция; ще имате къща, където ще живеете... Сега се сетих: тоя мъж женен ли е?

— Да, господине — каза с мъка Фортуната.

— Света дево пречиста! — възкликна свещеникът, като вдигна две ръце към главата си. — Какъв ужас и какво общество! Друга жертва — съпругата на тоя господин... А вие, нагла, сеете смърт и унищожение, откъдето минете...

Тая проповедническа фраза изплаши малко Фортуната.

— Ще получите наказанието си, и то скоро. Вечната история... Какви жени, боже, какви жени! Впускайте се в похождения! Позорете мъжа си, разваляйте два брака: ще дойде, ще дойде трясъкът. Не ви завиждам за това, което ще си спечелите. Сега извънбрачното съжителство, после проституцията — пропастта. Да, ето я, вижте я, вече е отворила черната си паст, по-лоша от тази на дракон. И няма спасение, натам отивате с главата надолу... Защото тоя мъж ще ви изостави... ясно е като бял ден.

Фортуната бе навела глава до коленете си. Беше се свила на кълбо и хлипането ѝ свидетелствуваше за душевните ѝ терзания.

— Ах, жено нещастна! — добави свещеникът тържествено, като се приповдигна. — Не само сте измамница, а и глупачка. Всички влюбени са такива, защото им пресъхва разсъдъкът. Човек ги вади от чистилицето на насадата и те отново се връщат там. Щом си го търсиш, имай си го тогава. В ада ще ви видят сметката. Вървите натам с увъртания и сладникава любов... Това е всичко. Нито аз мога да направя нещо с вас, нито вие имате какво да правите в тоя дом. Сметките са приключени. Към потока, дъще, към развлеченията, вие излизате оттук и когато си отидете, ще опушим с благовония, да, ще опушим с благовония... Чу-у... десно.

Това той изрече на вратата и след това се оттегли, без да добави нито дума. Доня Лупе чакаше в салона, за да разбере дали бе имал повече успех от нея в изясняването на истината, и там доста дълго си поговориха. По-късно чува шум, долови се гласът на Фортуната, която говореше тихичко с Патрисия, казвайки ѝ може би как и кога ще прати да вземат дрехите ѝ. Лелята и племенникът се показаха след това на прозорците откъм балкона и я видяха да пресича забързана улицата и да завива зад ъгъла, без да извърне погледа си към къщата, която напускаше завинаги.

Николас повтаряше фразата, от която беше доволен: „Ще опушим с благовония, ще опушим с благовония и ще опушим с благовония.“ А що се касае за лавандата, на неговото тяло — тя също не би се отразила зле. Без да се обижда някой.

ТРЕТА ЧАСТ

I. КАФЕДЖИЙСКИ НАВИЦИ

1

Хуан Пабло Рубин не можеше да живее, без да прекара по-голямата част от часовете на деня, ако не и всичките, в кафенето. Свикнал с този начин на живот, той би се чувствувал нещастен, ако работата или заетостта му го принудеха да живее по друг начин. Беше жесток убиец-рецидивист на времето и единственото удоволствие за душата му бе да наблюдава, прозявайки се, как отлитат часовете, без да се върнат повече. Отправяше се към кафенето по обед, след като се нахранеше, и оставаше там до четири-пет часа. След вечеря, към осем часа, се връщаше отново и не си отиваше до среднощ или до заранта, според случая. Тъй като приятелите му не бяха така постоянни, прекарваше времето понякога сам, размишлявайки върху сложни политически, религиозни или философски проблеми, наблюдавайки неуверено и сънливо гипсовите шотландски отливки, опушените рисуван тавани, железните колони и позлатените жлеbove. Беше така свикнал с това помещение и атмосферата му, те бяха така необходими за живота му, че само там се чувствуваше напълно добре. Извън кафенето губеше паметта си и дори когато на улицата изведнъж забравяше имена или важни факти, не се мъчеше да си ги припомни, а казваше спокойно: „В кафенето ще си спомня.“ И наистина, щом седнеше на дивана, възбуждащото влияние на заведението се отразяваше върху организма му. След като обонянието и зрението се приспособяваха, скоро се събуждаха духовните му способности, паметта му се възстановяваше и разумът му се раздвижваше. Кафенето му предоставяше интимни усещания, типични за домашното огнище, и когато влезеше, всички предмети му се усмихваха, като че ли бяха негови. Хората, които виждаше там постоянно, келнерите и съдържателя, някои редовни клиенти, му се струваха свързани тясно с него като с роднински връзки. Дори с гърбавичката, която продаваше кибрит и вестници на входа, го свързваше духовно родство.

Но макар че Хуан Пабло се привързваше по тоя начин към заведенията, в продължение на пет години доста пъти бе променил кафенетата. Това бе равносилно на промяна на жилището и понеже всички кафенета в Мадрид си приличат, както и къщите, Хуан Пабло бързо се привързваше и само два дена след посещението на някое кафене се чувствуваше в него като у дома си. Промените се определяха от някои преселнически течения, които се срещат в обществото на безделниците и не се знае на какво са подчинени.

Понякога подтикът идваше от някои непостоянни приятели, обхванати от манията за разнообразие, друг път преселничеството се дължеше на много неприятното присъствие на някой *господин от съседната маса*. Или на това, че стопанинът на кафенето се е *държал грозно*, като включил в сметката някои счупени при разискването на истинските причини за смъртта на Конча в Монтемуро чаши, или в крайна сметка — на прогресивното и недопустимо влошаване на обслужването, поради което мнозина желаеха да се преместят в новите или подновени заведения. Хуан Пабло не обичаше да бъде инициатор в преселническите течения, но почти винаги ги следваше. При тези течения бе лесно да се откъсне човек от групата: или поради това, че не е привърженик на преселванията, или защото дълговете го привързват към старото заведение и там осигуряват присъствието му, но пък в замяна винаги се печелеше някой нов привърженик, който опресняваше идеите и шегите.

Ако някой се беше осмелил да проследи стъпките на Рубин от 69-та до 74-та година, щеше да го види редовен посетител на кафене „Сан Антонио“ в Коредера де сан Пабло, след това в „Суисо Нуево“, после в „Платериас“, „Сигло и Леванте“. Понякога предпочиташе кафе-шантаните, а друг път беше отвлечен от тях и отиваше в „Ел Гальо“ или „Консепсион Херонима“, когато искаше да бъде забелязан, и накрая да пръска реалите си в едно от най-посещаваните и шумни кафенета на „Пуерта дел Сол“.

По обяд биваше винаги от последните, защото се събуждаше късно, а вечер бе винаги пръв. Рядко, като влезеше, намираше вече там дон Еваристо Гонсалес Фейхо или Леополдо Монтес. Вечерната група имаше по-различен състав от дневната и малко бяха онези, които присъствуваха и в двете... Само Рубин бе винаги там. Групата им заемаше три маси и келнерът ги обслужваше всичките, преди да

пристигнат други посетители. Хуан Пабло идваше в осем, когато в заведението нямаше повече от трима-четирима души и келнерите разговаряха, седнали на бара. Там съдържателят или управителят подготвяха сервирането, като трупаха чинийки със захар. Всеки миг стъклената врата се отваряше, за да пропусне някой посетител (който на входа сваляше шала си или се събличаше) и след това се затваряше със силен трясък, за да се отвори отново с пронизително скърцане на ръждясалите панти. Бе отегчаващ припев... Скръ-ъ-ъ-ц... влиза субектът с купешката си пура в уста... след това — тряс! — и отново скръ-ъ-ъ-ц.

Съдържателят поздравяваше от бара някой посетител, който се намираще наблизко. Други очакваха да им ме сервира кафето без бавене и пляскаха с ръце, ако сервитьорът не идваше. Хуан Пабло влизаше бавно и много сериозно, като човек, който трябва да изпълни свещено задължение. Отправяше се тежко към масите отдясно и винаги с математическа точност сядаше на едно и също място. Сервитьорът го поздравяваше, докато забърсваше с кърпа масата, а той отговаряше с известно достойнство, потривайки ръцете си, и се настаняваше удобно на мястото си, без да сваля наметалото от плещите си. След това приближаваше чашата, като поставяше чинийката със захар отдясно, на дискретно разстояние, на каквото се поставя мастилницата за писане, а после се заемаше да си налее в чашата кафето и млякото. Внимаваеше много съотношението на двете течности да е еднакво и чашата да се напълни, без да прелее. Това беше много просто. Следваше хващане на лъжичката с лявата ръка, докато с дясната поставяше бавно бучките, като хвърляше снизходителни погледи към всички новодошли и оглеждаше цялото заведение. Като ветеран в кафенето, той умееше да пие кафето си с онази мудност и изкусност, характерни за всяко важно действие.

Невъзможно е да се проследи историята на този човек във всичките му периоди по кафенетата, но не може да се отмине мълчаливо онзи етап от „Пуерта дел Сол“, през който Рубин имаше за компаньони и приятели дон Еваристо Гонсалес Фейхо и дон Бесилио Андрес де ла Каня, Мелчор де Релимпио и Леополдо Монтес, много запалени по политиката хора, които говореха за страната като за нещо лично. Всички те имаха една и съща мания, но всеки се отличаваше с нещо свое: Леополдо Монтес носеше всеки ден неизменно новини за

кризата, дон Басилио винаги изпадаше в подробности за персонала, Релимпио бе безсрамен в разсъжденията си, Рубин изпъкваше благодарение на предположенията, че всичко знае и че изпреварва събитията, предсказвайки ги, и накрая Фейхо — крайно скептичен, приемаше на шега всички неща, свързани с политиката.

Там чудесно изпъкваше испанското братство, в чието лоно си подават приятелска ръка карлистът и републиканецът, твърдоглавият прогресист и безупречният средняк. Преди обществено разделените партии се деляха и в личните отношения, но прогресът на отношенията доведе първо до известно смекчаване в личните отношения и накрая смекчаването се превърна в мекушавост. Някои смятат, че от една лоша крайност се преминава в друга, без да се спре в подходящата среда, и виждат в това братство западане на нравите. Това, всеки да е личен приятел на всеки, е признак, че идеите се превръщат само в претекст за управление или защита на хляба. Съществува едно тайно сдружение (не толкова прикрито, че да не занимава политиците), благодарение на което се установява редът в управлението. По тази причина няма аспирация, колкото и погрешна да е тя, която да не се смята за вероятна; в това се състои несигурността, единственото постоянно нещо между нас, масонската помощ, която си оказват всички партии — от духовната до анархистката, — давайки си срамни акредитиви в мирни времена и опрощения и помилване по време на война и революция. Съществуват някакви взаимни застраховки срещу наказанието, поради което на актовете на насилие се гледа като на най-обикновеното нещо в света. Политическият морал прилича на плащ с толкова кърпки, че вече не се познава оригиналният плат.

Като говореха за това, Фейхо и Рубин приписваха упадъка на нравите на несбъднатите очаквания.

— Аз — казваше Фейхо — съм разочарован прогресист, а вие — разкаян традиционалист. Имаме нещо общо: знаем, че това е комедия, и важното е да се разбере на кого е ред да суче и на кого — не.

Дон Еваристо Гонсалес Фейхо заслужава повече от това да бъде само споменат в този разказ. Той бе възрастен мъж, ерген, и живееше безгрижно от рентите и от пенсията си на запасен полковник от войската. Малко след войната в Африка напусна активната служба. Бе единственият от компанията, който нямаше дългове и не изпитваше нужда от пари. Неговото спокойно и организирано съществуване се отразяваше върху приятната му, здрава и симпатична външност. Лицето му издаваше военната професия и вроденото му благородство, имаше бели мустаци и военна стойка, снажна осанка, живи очи, полунасмешлива-полудобродушна усмивка; обличаше се много чисто и грижливо и разговорите му бяха много поучителни, защото беше пътувал и служил в Куба и Филипините; бе преживял много авантюри и бе видял различни и много странни неща. Не се дразнеше, когато чуваше да изразяват преувеличени и предизвикателни идеи. Фейхо изслушваше с хладна благоразположеност както привърженика на инквизицията, така и най-онеправдания работник от нефтената промишленост. Бе снизходителен към ентусиазма, защото без съмнение той самият го бе притежавал. Когато някой се изразяваше уверено и разгорещено пред него, изслушваше го със състрадателно спокойствие, както се изслушват лудите. И той е бил луд, но вече бе възвърнал разума си, а разумът в политиката, според него, бе пълно отсъствие на вяра.

В компаниите в кафенетата винаги има две категории хора: едните говорят безсмислени неща, като правят абсурдни съобщения или грубо се шегуват с хората и нещата, а другите казват последната си дума върху това, за което се спори, като правят научни съждения и свеждат до истинските им стойности шегите и непристойните изрази. Където има мъже, има и сила, а силните от кафенето — понякога защитаващи се, понякога пророкуващи, но винаги влияещи върху обикновената тълпа, поради привидната мъдрост на съжденията им — представляват вид мнение, което обикновено се отразява в пресата, там, където няма друго по-добро.

Тия, които притежават авторитет в компаниите и събиранията в кафенетата, сядат обикновено на дивана с гръб към стената, като че ли ръководят или представляват съд. Хуан Пабло и Фейхо принадлежаха към тази категория, но Фейхо никога не сядаше на дивана, защото се загряваше от тапицерията, а на един от страничните столове, като пиеше кафето си на някой от ъглите на масата и обръщаше гръб на хората от съседната маса.

Напротив, дон Басилио Андрес де ла Каня, който беше от простолюдието, винаги сядаше на дивана. Обичаше да заема места, повисоки от тези, които заслужаваше, и облягаше плешивата си и лъснала се глава на рамката на огледалата. Носеше очила, а малкият му нос можеше да мине за признак или отличителен белег на проникателност. Присвиваше очи, когато даваше труден отговор, като човек, който се опитва да концентрира мислите си. Челото му беше много голямо, а физиономията му — от тия, които разкриват дълбока и дедуктивна мисъл. Имаше известна прилика с Кавур^[1], откъдето и произтичаха малко неприятните шеги, които си правеха с него. За да преценим таланта му, ще прибегнем до една мисъл на Мелчор де Релимпио: — „Обзалагам се, че не знаете коя е най-добрата сделка, която може да се направи в тия времена. Ами да се отвори главата на дон Басилио, да се извади всичката слама, която е вътре, и да се продаде.“

А дон Басилио, който притежаваше някои хитрости на старо магаре, извличаше полза от лъжовната си физиономия и вида си на *изтъкнат мъж*, който му придаваха голата му като тиква глава, изпъкналото чело, очилата и малкият чип нос. Неведнъж министрите, пред които се беше представял, изпитваха обаянието, което това лице упражняваше върху простолюдието и го вземаха за голям човек, криещ самоличността си. Черепът и междувещдието му биха подмамили и френолог. Винаги, когато спореше, дон Басилио заговаряше с такъв тържествен тон, че много наивници го гледаха с уважение. Смяташе смеха за подронващ човешкото достойнство акт и бе го изгонил напълно от лицето си, вземайки за пример сякаш някоя страница от указател или от реферат за обществения дълг.

В живота на този човек основните моменти бяха два: журналистиката и манията за пост. В пресата винаги се занимаваше с външната политика и с имуществените въпроси. При старата

журналистика не бе нужно да умееш да пишеш нито за едното, нито за другото. Но ла Каня гледаше на тези два клона от човешкото познание така сериозно, че когато работеше, сякаш пишеше „*Критика на чистия разум*“. Заплатата му в редакциите не надхвърли никога трийсет дуру, ако му ги платяха въобще. От редакциите преминаваше в канцелариите, а от канцелариите в редакциите, така че когато беше безработен, а семейството му гинеше, музите на външната политика и на съдебната наука се радваха. Нашият човек, както казваха приятелите му, не беше *сред най-умните* и изглеждаше умерен, защото винаги го взимаха на работа доктринерите. Първото назначение му даде Мон и там се занимава почти само с имуществени въпроси, докато дойде дългият период на либералния съюз. Това бяха времена на злокобни лишения и той живя мизерно от перото, като всеки ден при приключване на статията задаваше въпроса: „Какво ще направи Русия?“ И си отговаряше с най-превъзходна добронамереност: „Не знаем.“ Винаги наричаше Англия *кабинетът на Сент Джеймс*, а Франция — *кабинетът на Тюйлери*.

По време на революционния период бедният дон Басилио имаше страхотен неуспех, защото не пожела нито да продаде, нито да се откаже от идеите си. Само прие да работи в един либерален умерен вестник, но... съвсем ясно каза на директора... „само по финансови въпроси с изключване на всякакви политически идеи“. Речено-сторено: Андрес де ла Каня всеки ден пишеше по една статия, която никой не четеше и в която критикуваше ръководството на финансите само с числа. „С числата игра не бива“, казваше той, и започваше с бюджета, като го надробяваше, сякаш беше сметка за перачката.

— Ама тия хора не разбират — говореше той в кафенето, изпълнен с достойнство, — че без бюджет не е възможна политика, няма нито държава, нито нищо. Втръснало ми е да го повтарям всеки ден. И все едно, че го казвам ей на тоя мрамор. Господа, аз ви се кълна, че съм проучвал една по една всички цифри, и вярвайте ми, изглежда невероятно, че тази щуротия е излязла от канцелариите на финансите. Но е така, както казвам: тоя господин (министърът от бранша) не знае какво върши и не е виждал в живота си подобни неща... И мога да го докажа като две и две четири! Но нищо... не искат да го разберат.

След като с дълбока въздишка изразяваше съжалението, което изпитваше към тази бедна страна, той продължаваше да пие кафето си

бавно, но с желание, защото за дон Басилио то бе истинска храна, пиеше го препълнено догоре, в голяма чаша, като оставяше да се излее колкото може повече в чинийката, за да го прелее след това студено в чашата. В последните години на революцията дон Мануел Пес му даде някакво местенце в гражданското правителство и той го прие като помощ, докато дойдат по-добри времена, но беше недоволен не само от нищожната заплата, а и заради достойнството си. Приятелите, които го чуваха да се оплаква от оскъдното заплащане при многобройните гърла, от които се състоеше семейството му, го успокояваха всеки по свой начин, но той неизменно казваше: „Преди всичко, може да ми вярвате, най-много ме натъжава това, че не съм в моя бранш.“ Неговият бранш беше финансовият.

Разговорът на групата, чиято тема почти винаги започваше с войната, минаваше незабелязано към службите. Леополдо Монтес, вечно безработен, Релимпио и други, които държаха между зъбите си някое късче от бюджета, изгладнели се нахвърляха с наслада върху пикантната тема.

— Вие колко получавате?

— Аз *четиринадесет*, но трябва да са *шестнадесет*. Един, който е след мен в счетоводството, вече има *двадесет*, а аз десет години стоя на *четиринадесет*.

— Ами аз — казваше дон Басилио, — когато бях в моя бранш, стигнах до *двадесет* и *четири* последователно. С тия обърквания, дето стават сега, човек не знае докъде е стигнал. В деня, когато се върна в моя бранш, няма да приема акредитив, по-нисък от *тридесет*.

— Но тъй като тук си правят каквото си щат с *получените права*... Каква страна! Влязох в съда с *осем*, след това преминах към образованието с *десет*, после безработица и накрая, за да не умра от глад, трябваше да приема *шест* в лотарията.

— Ами аз — мърмореше някакъв глас, като че излязъл от бутилка, принадлежащ на мършава като на смъртник лице, на което бяха изписани всички нещастия на испанската администрация — моля само за два месеца, два работни месеца, за да мога да се пенсионирам за служба в колониите. Прескачал съм локвата седем пъти, останах без сили и вече ми е време да се оттегля на почивка с *дванадесет*. Проклета да е съдбата ми!

Най-достойният за съжаление безработен е оня, който се моли само за няколко дни работа, за да може да склони върху възглавницата на спокойствието чело, претоварено от години, страхове и служби.

[\[1\]](#) Кавур Камило Бенсо (1810–1861) — италиански държавник.
— Б.пр. [↑](#)

От осем до десет кафенето бе препълнено и миризмите, димът и парата се смесваха в атмосферата, като задръстваха дробовете. В девет, когато се появяваха *Ла Кореспонденсия* и останалите вечерни вестници, глъчката нарастваше. Гърбавата и един от братята й, също малко превит в гърба, влизаха с куп вестници и като протягаха ръце към масите в центъра, ги подаваха на всеки, който поиска. Малко след това напливът започваше да намалява: някои отиваха на театър, групичките от студенти се разотиваха, защото се прибираха много рано, за да учат. Във всички кафенета доста посетители се разотиват между десет и единадесет. Към дванадесет заведението отново се оживява от хората, които се връщат от театрите и имат навик да пият течен шоколад или да вечерят, преди да си легнат. След един часа остават само пристрастените към разговорите — истинските постоянни клиенти на кафенетата, като че ли са залепени за дивана или столовете.

Хуан Пабло не си тръгваше, докато не затвореха вратите, и единственият от всичките му приятели, който го придружаваше по тия часове, бе Мелчор де Релимпио. Заедно отиваха до квартала му, а понякога продължаваха да вървят до вратата на къщата му до момента, в който идваше нощният пазач да отвори. Ако нощта бе хубава, приказваха още час, като се разхождаха по улиците.

За какво разговаряха тия мъже в продължение на толкова часове? Испанецът е най-приказливото същество на земята и когато няма тема за разговор, говори за себе си; и то се знае, говори зле. В нашите кафенета се говори за всичко, което е предмет на човешки разговор, откакто свят светува. В такива места се чуват груби вулгарности, а също и умни, дискретни и навременни концепции. Защото в кафенетата ходят не само корумпирани и нездрави типове, а и образовани и възпитани хора. Има групи от военни, инженери, чиновници, студенти, които са най-многолюдни, и от провинциалисти, изпълващи последните празни места. В кафенето се чуват най-глупавите, а също и най-възвишените неща. Има някои, знаещи всичко за философията което са чули на масата на някое кафене, от което се

съди, че други преди тях на същата маса са изнасяли интересни лекции по философски въпроси. Има личности от трибуната или пресата, които са научили всичко, което се знае в кафенетата. Хора с голяма способност за асимилиране и притежаващи известен обем знания, без да са отворили една книга, и то защото са приели в тия нощни срещи идеи, изказани от просветените, които си позволяват един час развлечение в това приятно и фамилиарно общество. И учени също ходят в кафенетата; чуват се също така красноречиви и много съществени забележки, синтезирани изложения на задълбочени доктрини. Не всичко е лекомислие, улични анекдоти и лъжи. Кафенето е като голям панаир, в който се разменят безбройни продукти на човешката мисъл. Разбира се, преобладават евтините, но между тях се намират понякога незабележими скъпоценности.

Масата, ръководена от Хуан Пабло Рубин, бе втората при влизането, отдясно... На същия кръг приятели беше и съседната маса, следваше тази на *свещениците от войската*, наречена така, защото на нея седяха трима-четирима свещеници от тия, които можем да наречем свободни и които през нощта и част от деня водеха светски живот. На нея именно се настаняваше обикновено Николас Рубин, облечен както другите, светски, служейки за връзка между едната и другата група, в която се намираше брат му. Двете съседни групи поддържаха чудесни отношения и понякога уважаваните личности, които ги съставяха, се смесваха. След масата на презвитерианците следваха две на писателите, журналистите и драматурзите. Федерико-Руис твърде често ходеше там и тъй като беше много контактен човек, разговаряше със свещениците, така че те се сприятелиха, от една страна, с хората на перото, и от друга, с приятелите на Рубин и Фейхо. След писателите идваха *уличните момчета*, които заемаха трите ъглови маси. Там започваше това, което наричаха „чукът“ или напречната галерия на обширното заведение. Тази галерия бе като втора част от заведението и бе завладяна от студентите, повечето от тях от Галисия и Леон, които вдигаха адски шум.

Тъй като всичко това, което разказвам, се отнася за 74-та година, естествено бе в кафенето да се говори главно за гражданската война. През тази година се случиха много значителни събития и съткновения: обсадата на Билбао, смъртта на Конча и най-сетне метежът в Сагунто. Нямаше ден, в който вестниците да не правеха

извънредни съобщения за някои битки, смяна на генерали и други неща, които обикновено даваха повод за безкрайни коментари.

— Научихте ли, Рубин? — казваше Фейхо, като заемаше място на ъгъла на масата и сваляше чинийката със захар от чашата. — Изглежда, че Мендири^[1] се е измъкнал към Виена.

— Не се тревожете — отвърщаше Хуан Пабло важно. — Няма да излязат от рамките на провинциите на баските. Добре ги познавам... Всички шефове отиват само за да си натъпчат кесията... В деня, в който се намери правителство, което да ги откупи, войната ще свърши.

— Но, човече!...

Няма какво друго да се каже. Тук мошеничество, там мошеничество и накрая едно голямо мошеничество.

— А тук има много глад — казваше единият от войсковите свещеници, като извисяваше глас от съседната маса. — Войната не свършва, защото военните с голямо удоволствие играят мъжествената си игра. И тия тук, и ония там не са за мир. Какви ми ги разправяте на мен, дете съм виждал всичко това? Служил съм в *четвърти конен*, виждал съм отблизо войната... и тя ще продължава да ни наказва, докато има кой да суче от нея.

— Колко е силен господин свещеникът! — каза Фейхо, като се усмихваше. Не можа да каже нищо повече, защото влезе дон Басилио и с тайнствен глас произнесе следното:

— Когато казвам, че има новини...

След като му сервираха кафето, наведе глава и в кръга, образуван от четири-пет глави на приятелите му, които се скупчиха, за да го чуят, направи следното признание:

— Казвам го пред вас съвсем секретно.

— Но какво е?

— Загадка!... Сагаста^[2] е разочарован. Каза ми го частният му секретар.

— А! Аз също го чух — забеляза Релимпио. — Вярно е... като че ли има зъбобол.

— Причината — добавила Каня сияещ — не я знам. Всеки да мисли каквото иска. Единственото, което аз си позволявам да кажа, е това, че е много лошо... много лошо и че има мъртво вълнение.

— Но не знаете ли повече? — попита Фейхо подканващо. — Мислех, че ще ни съобщите за конференцията на дука с Елдуайен^[3]...

А разправяте, че Сагаста бил в лошо настроение. Бог ни опазил... Но това за конференцията вярно ли е или не?

Дон Басилио имаше навик да държи в устата си клечка за зъби и като я вземаше в пръсти, я показваше и размахваше, сякаш тя беше част от предмета на разговора.

— Това, което знам — потвърди той с патетичен тон, размахвайки отново клечката пред очите на приятелите си, — това, което знам, е, че не е никак на добро. Тоест за Лоренсана: да *поразмислим*.

Кръгът, образуван от главите, отново се скупчи и в него дон Басилио изпусна въздишка като ораторите, преди да започнат да говорят. Тази въздишка се оказа неприятна за носа на Фейхо, който дискретно се отдръпна.

Дон Басилио се поколеба между съвестта си, която го заставяше да мълчи, и желанието да задоволи любопитството на приятелите си. Накрая се насили малко, за да каже:

— Днес следобед Ромеро Ортис излязъл от министерството в четири и като минавал с файтон по улица „Амор де Диос“, видял един приятел, качил го в колата си и отишли...

— Но кои е бил приятелят?

— Всичко не трябва да се казва... Е, хайде, добре. С него бил онова гълъбче Ромеро. Отишли... това вече е много... в къщата на Антонио Кановас... „Мадера Баха“ номер едно.

След като каза това, Каня стана много сериозен, като се наслаждаваше на ефекта, който възпроизведеха думите му. Отново постави клечката между зъбите си и гледаше приятелите си с известно съжаление.

— И какво? — каза Рубин негодуващ. — Не виждам смисъла.

— Ами, приятелю мой — отвърна дон Басилио с тон на повисокопоставен, който не желае да се ядосва, — ако вие не искате да видите смисъла, какво да направя аз?

— Е та какво от това дали ще отидат, или не в дома на Кановас!

— Нищо, нищо... в това няма умисъл. Дребнички нещица са... От какъв хляб правя трошите си, приятелю? От твоя, който не може да втаса от съмнения.

После си позволи да се разсмее, нещо, което беше много странно и необичайно за него.

— Тоя дон Басилио...

— Приятелю! — каза Фейхо с обичайна откровеност. — Признайте, че новината, която ни донесохте, може да е и глупост.

— Добре, господин дон Еваристо, мислете каквото искате. Аз си измивам ръцете.

Ла Каня повтаряше много често „измивам си ръцете“, но фактите не отговаряха на думите му, което се доказваше и от най-обикновеното наблюдение.

— Можете да си мислите каквото ви е угодно — повтаряше писарушката по финансовите въпроси, като се стремеше да приповдигне достойнството си на всезнайко пред шегите на приятелите си, — но това, което поддържам, е, че преди да мине и месец, принц Алфонсо ще застане на трона. Избухна всеобщ смях. Дон Басилио се зачервяваше и след това побледняваше. Устните му трепереха при докосване до ръба на чашата.

— Няма да я бъде! — каза разгневен Хуан Пабло. — Това никога. Предпочитам да се върнат *кантонците*. Като че ли ние в Испания сме простаци! Господа, може ли да ви се побере в главата, че ще дойде тук принц Алфонсо? А след него доня Исабел. Хубаво бъдеше!... Отново умереността. Но питам аз — добави възбуден, като килна назад шапката си, а плащът му се свлече: — Питам аз, какви хора има принцът до себе си? Да видим, отговорете ми!

Дон Басилио не се осмеляваше да отговори. Задоволяваше се само да си придава вид на дълбокомислен човек, който не се решава да изпусне кълбото от идеи, които бръмчаха в главата му.

— Отговорете ми!

— Никой... — няколко души — каза Монтес.

— Тия, дето не успяха да защитят майка му, когато я изгонихме, господа... — А сега... — Ако дон Басилио желае, да направим преглед на всички персонажи от алфонсизма. Хайде, започвайте, страхливци.

Дон Басилио, ако можеше, би се мушнал под масата. Само хапете клечката и ръмжеше като овчарско куче, което не се осмелява да лае, но не иска и да мълчи.

— Алфонсизмът е престъпление — потвърди с голяма тежест Леополдо Монтес, който можеше винаги да изрази мнението си безцеремонно.

— Но престъпление *против нацията* — добави Рубин.

— Това е, което казах снощи на Релимпио, който също залита натам. В този момент, когато не се знае какво ще излезе от войната!...
— Ами какво, ако дон Карлос не беше глупак, нямаше ли да е в Мадрид вече?

— А това какво доказва? — намеси се най-после дон Басилио, като зърна благоприятния изход от объркването, в което го беше поставил неговият противник. Какво общо има?... Логика, господа, логика.

— Нищо, човече, само че това дете няма да дойде... Главата си залагам.

— Ама...

— Няма ама... Няма да дойде и не го увъртайте, господин ла Каня.

— Кажете ми причините?

— Няма да дойде... Вие ще се убедите, ще видите... Въпрос на време.

— Ами, на време.

— Няма, човече, няма. Ако, докато дойде принцът, не ви върнат във вашия бранш, малко неща ще направите.

— Не става въпрос за това да направя или да не направя нещо — реагира дон Басилио, като се ядоса и показа надъвканата клечка.

Но Рубин започна да говори с Фейхо, който го разпитваше за необяснимата женитба на брат му с компрометирана жена. Дон Басилио се разприказва с войсковите свещеници и с Николас Рубин. Там му обръщаха повече внимание, отколкото на неговата маса, и му беше по-приятно да се изявява. След като мненията се обособиха, свещеникът от четвърти конен гласуваше за принца, но свещеникът Рубин и другите двама, които бяха там, щом като чуеха да се говори за алфонсизъм, се намръщваха. Дон Басилио се наклони към тях, облегнат на лакътя си, и им заразказва много въздържано разни тайни. Оставаше само да се очертаят още някои неща. Всичко беше готово и този, който бе най-наясно по въпроса, бе Серано.

— Това, което чувате... Навреме... Вие ще го видите... и то скоро.

След това прибираше всички бучки захар от масата, ставаше и се сбогуваше с всеки един поотделно с ръкостискане или с потупване по гърба и си отиваше у дома.

[1] Торкуато Мендири и Корера (1813–1881) — известен карлистски генерал. — Б.р. ↑

[2] Пракседес Матео Сагаста (1827–1903) — виден испански политик, ръководител на прогресивната, а по-късно на конституционната партия. — Б.р. ↑

[3] Хосе де Елдуайен (1823–1898) — виден испански политик, министър. — Б.пр. ↑

Рубин, след провала си в провинцията и двора на дон Карлос бе намразил хората от абсолютисткия фронт, но пазеше наставническите идеи и мнението, че не може да се управлява добре, без да се раздават удари. Отхвърляше цялата религиозна част на карлистката програма, като приемаше само политиката, понеже бе видял, че в действителност свещениците проваляха всичко. Казваше, че идеалът му е *жестокото правителство*, което да прави законите и да ги прилага без много мислене и с един много голям прът в ръка, винаги вдигнат и винаги символизиращ справедливостта. Тази самодържавническа система съдържаше повече начина на управление, отколкото идеите и теоретическите решения, защото между тези идеи, които Рубин изповядваше, имаше напредничави, народни и дори социалистически. Една от темите му бе: „Трябва всички да ядат... защото гладът и мизерията са това, което най-много пречи на правителствата, това, което подготвя революциите, като кара нацията да бъде неспокойна и води до неразбории.“ Този социализъм без свобода, комбиниран с абсолютизма на религията, причиняваше в главата на добрия човек дяволско объркване.

Друга от темите му бе: „Стига вече мошеници. И смърт на крадеца.“ Или по-ясно: Жестоко и незабавно наказание за всички, които отиват в правителството единствено с цел да вършат мошеничества. Амбицията, която преминава през главата на всеки испанец, по-рядко или по-често карайки го да каже „ако аз имах властта“, се събуждаше по два-три пъти на ден у Рубин по-скоро като мечта, отколкото като надежда, но в часове на самота той заспиваше с тази идея. Обмислеше я и я раздуваше така, както белтъкът се разбива, за да бухне и да образува пяна. Изводът от тази умствена гимнастика бе, че е нужен много умен и властен човек.

Затварянето му поради заподозирание в конспирация увеличи гнева и меланхоличната му мечтателност, като разбърка в същото време същността на политико-социалната му програма на човек от Ла Манча. Излезе от затвора с още по-объркана глава и с по-разпаден дух. Тогава у него се появи известен стремеж към четенето, защото

признаваше необразоваността си и необходимостта да се разбират идеите на великите хора и важните събития, станали в света. В продължение на две седмици чете много, като поглъщаше най-разнообразни творби, и понеже възприемаше лесно и беше много словоохотлив, това, което прочиташе сутрин, разказваше вечер в превърнатото на кокошарник кафене. Схващанията му бяха глупави, но въпреки това пленяваха дон Басилио, Леополдо Монтес и самия Фейхо.

Един ден се събуди с мисълта, че трябва да *измъти* нещо по философия и история на религиите. Подбудата за това не бе любовта към знанието, а едно проклето желание да притежава аргументи, за да съкруши свещениците от съседната маса, които само заради това, че бяха свещеници, макар и свободни, му бяха антипатични. Мразеше цялото им съсловие след онзи неприятен случай, който хората в расо му инсценираха на север.

Малко по малко, като трупаше аргументи, Рубин се преместваше по дължината на пейката, докато най-сетне стигна до председателското място на масата на свещениците. Бяха трима, а когато идваше и Николас Рубин, ставаха четирима, всичките родени с късмет и с добро положение. Никой от тях не си глътваше езика независимо от темата. Най-подготвеният бе един винаги хремав старец андалусец, голям разказвач на вицове, който употребяваше непристойни думи, но в дъното на душата си бе добър човек. Тръгваше си в единадесет часа и казваше молитвичките си сутрин. Вторият беше военен свещеник, изхвърлен от служба кой знае поради какви безнравствени постъпки, а третият — бивш свещеник на пощенски параход, изгонен за контрабанда на тютюн. Двамата бяха големи лисици: пропътували много свят и останали без пенсии, виещи от глад, изхвърлени от всички църкви и без да намерят някъде подслон. Това положение изостряше характерите им и ги правеше да изглеждат по-зли, отколкото бяха. Никога не си слагаха расата, но бяха винаги с бръснати лица, готови в случай, че отново ги приемат на служба.

Не знам как се казваше хремавият старец, защото всички му казваха *Патер*, даже момчето, което сервираше, го наричаше с този прякор. Бившият военен се наричаше Кеведо и бе от самия Перчел^[1]; грозен като смъртта, с белези от шарка, с коварен поглед и лице на бандит, той би уплашил и нещастника, когото би срещнал по средата

на безлюдна улица. Тоя свещеник пиеше ракия, като че ли беше вода, и говорът му бе едно съскане, примесено с гъргорене. Разказваше случки от казармата за оръжие и авантюри с дебелашки хумор и недодялана откровеност, което дразнеше. Другият се наричаше Педернеро и бе от самия Сеута, син на една *офицерша* от Фихо; млад и симпатичен, с много по-фини обноски от колегите си, с ум като бръснач и толкова сладкодумен, че бе удоволствие да го слушаш. За него нямаша тайни нито човешкият живот, нито младостта. Докато приятелят му Кеведо обикновено лицемерничеше, Педернеро — не. Представяше се без маска, такъв, какъвто е, като започваше с това, че всевишният е направил много добре, като му е отнел правата.

Така нареченият Патер упражняваше известно епископско наставничество към останалите двама: мъмреше ги, когато казваха някои цинизъм, и им даваше добри съвети, издигайки принципа, че всичко е позволено, когато е на шега. Той например слушаше и говореше, но предимно слушаше, и много по-лоши неща, ала неговият живот си оставаше чист. Имаше кръгло лице, бяло и усмихнато, и когато беше без шапка, приличаше на около петдесетгодишна жена, господарка на канона. Не обичаше да се завързват ожесточени спорове на масата, бе привърженик на сладките приказки и дори на мръсни, пикантни истории. Именно в този кръг се вмъкна Пабло със своята свещеническофобия и досадни познания по теология и католическа философия.

Започна с жлъчни подмятания. Понеже в началото разговорът бе лекомислен и разнообразен, всички се смееха и Патер бе на седмото небе. Но лека-полека Рубин започна да изказва сериозни мисли. Временната власт на папата бе сравнена със земята, без никой от подстриганите да направи и опит за формална защита. Патер и Кеведо приемаха спокойно този въпрос, като противопоставяха на атаките на Рубин уклончиви, полусериозни и полушеговити аргументи. Педернеро вземаше всичко на шега, но една вечер, когато Рубин подхвана съвсем новата и несериозна тема за множеството отбивани светове, Педернеро започна да се раздвижва. Бе доктор по теология и макар да бе отрекъл от много време книгите, все още помнеше нещо, а имаше и големи способности на полемист. Рубин излезе малко наранен, но при отстъплението се защищаваше добре със своята гъвкавост и проникателност. По-късно излезе с цял куп аргументи

срещу откровението „В това не вярва вече никой...“ Целият стар завет бе една измама, имитация на индийската и персийската теогония^[2]. Добре личеше възпроизвеждането на същите митове и символи. Първият грях, изгонването от рая, възплъщението, изкуплението са поредица от поетични и натуралистични предания, които се възпроизвеждаха с течение на вековете както по бреговете на Ефрат, така и по бреговете на Нил или на Йордан.

„Така ли? Тогава ще видиш“, каза си Педернеро, чието самолюбие на теолог-контрабандист бе изключително засегнато. За два-три дни си припомни прочетеното, възстанови ерудицията си, разпръсната по пътуванията и разпънатия живот, и добре подготвен, пристъпи към турнира, в който другият го предизвикваше с мъдрости от трета ръка, вероятно заучени от френски книжки за народно просвещение, по тридесет сантима едната. Така че, приятелю, една вечер бившият свещеник от пощенския параход си затегна колана и удари такъв пердах на Рубин, че той трябваше да изскочи с вдигнати ръце. Заслужаваше си да видите Педернеро променен, превърнал се в разгорещен оратор и изпълнен с арогантно многословие. Аудиторията се увеличаваше и от съседните централни маси идваха хора, които се трупаха около смелите противници. Рубин бе проникателен, умел войник на дискусията, а другият владееше проблема и бе точен и въздържан на думи, сигурен в диалектиката.

Нещата не спряха дотам. Рубин, изпълнен с мъст, разливаше _книжлетата си от тридесет сантима, за да търси оръжие срещу църквата. Едва откриваше нещо, и Педернеро вече го оборваше, аргументацията му бе неоспорима. Патер не се побираше в кожата си от удоволствие и подскачаше на стола си; Кеведо удължаваше муцуната си и дори измучаваше от радост, повтаряйки възхитителните доказателства на приятеля си. Останалите присъстващи придобиваха смелост, за да се присъединят, едни към групата на Педернеро, други на Рубин, не по убеждение, а за развлечение и да увеличат глъчката. Освен тримата свещеници посетители на тази маса бяха и следните лица: един изключително богат борсов агент, който заедно с Патер от десет години посещаваше това място всяка вечер, един пенсиониран бас от операта, един чиновник с ниска заплата и един съдържател на реномирана мелница за какао. Свещениците и четиримата господа образуваха най-побратимената група, която човек може да си

представи. Всеки от тях допринасяше със сладки приказки за оживения разговор, като прекарваха като приятели тук приятни часове. Те оставаха далеч един от друг в търговията и ежедневието.

Рубин, когато се почувствува победен, тъй като и борсовият агент, който бе най-свободомислещият от всички, премина на страната на Педернеро, търсеше повод за кавга, използвайки преднамерени аргументи и придавайки личен характер на спора... Оперният бас се считаше за задължен да поддържа религиозната идея поради това, че изпълнявайки ролята на висш сановник, толкова пъти я бе изразявал на сцената, а съдържателят на мелницата за какао насъскваше двамата, за да види дали нещата ще стигнат до крайност. В тази част на кафенето се чуваха гневни изречения, предложения, които като че ли бяха изказани от амвона, и над тълпата се издигаше смелият глас на Педернеро, който викаше:

— Казвам ви, че никой свети отец не би могъл да поддържа тая глупост. Не дърдорете! Аз искам от вас да донесете текста и ако не го донесете, това е доказателство, че го измисляте.

Тази вечер нещата приключиха зле, което можеше да се съди по тона на спорещите и по царящата разгорещена атмосфера. Сблъсъкът стана на следващата вечер, тъй като Рубин си позволи някои неприятни подмятания за репутацията на дева Мария. Педернеро скочи треперещ и разстроен и в състояние на ужасна възбуда. Той хвърли към противника си такова проклетие, че приятелите трябваше да го задържат.

— Защото аз съм разпътен... Признавам — крещеше свещеникът, задъхвайки се, — лош служител, но пред мен нито един безсрамен евреин не може да говори зле за Девата. Или ще престанете с тия безобразия, или ще ви пребия... още сега.

Трудно може да се опише това, което стана там: гласове, крясъци, ритници, скъсани плащове, обърнати чаши, бучки захар на пода. Като счупи една бутилка, Рубин се прицели в свещеника, но така безуспешно, че бе ранен в главата... нещастният бас от операта. Разправията стана една от най-известните... Дон Басилио дръпна Рубин за плаща, който за малко не остана в ръцете му. Цялото кафене се раздвижи. Намеси се съдържателят...

Излязоха. От следващия ден Хуан Пабло се установи в друго кафене.

[1] Селище в Испания. — Б.пр. ↑

[2] Система за хармонизиране на човешките вяръвания. — Б.пр. ↑

Първият, който го последва, бе дон Еваристо Гонсалес Фейхо, за когото бе безразлично дали е в това или в друго заведение. Първоначално се настаниха във „Форнос“ и там зачакаха. На втората вечер се появи Леополдо Монтес, а на третата — дон Басилио, който ги завари да спорят в кое кафене да се установят накрая. Агентът по финансови въпроси побърза да изкаже доброто си мнение за кафене „Сан Томас“, защото там давали повече захар, отколкото където и да било. На което Монтес отвърна, че не трябва да се гледа на случая „единствено през призмата“ на захарта и че това, което най-много ги интересува, е кафето. Отхвърлиха и кафенето до митницата, за да не бъдат постоянно между французи, изключиха и „Империял“ заради тореадорите и парвенютата, които го посещаваха. Фейхо би останал тук, но на Рубин му бяха антипатични учениците от подготвителните военни училища, които се стичаха във „Форнос“ съвсем рано. Дразнеше го също и обичаят да се намалява газта на светлината в десет часа вечерта, когато учениците си тръгваха. Заведението оставаше полутъмно и се осветяваше добре едва в дванадесет часа, когато пристигаха прословутите борсаджии, за да вечерят. Рубин се дразнеше и от тях, тъй като те не говореха за нищо друго освен за пари.

Накрая решиха да се установят в „Сигло“ на улица „Майор“, където имаше доста познати хора. Рубин се нуждаеше за няколко дни от адаптация на новото място. В началото променяше често масата си или защото бе изложена на течение, или поради някои неприятни съседства. В една от първите вечери, когато още не бяха дошли приятелите, Рубин бе сам на масата и бе концентрирал вниманието си в две групи до него. Тези отдясно казваха: „Днес продадох около 25 аrobi по двадесет и пет реала. Но пазарът е загубен. Простаците много се изучиха. Казват, че няма да носят повече цикория, ако не я вземаме по десет.“ В групичката отляво, състояща се от трима индивиди, Рубин дочу следното: „Гарантирам ти, че приемам метемпсихозата^[1] така, както са я разбирали египтяните и халдейците.“ Рубин разбра, че тия отдясно бяха търговци на храна, а

отляво — философи от кафенетата. В кафене „Сигло“ имаше голям наплив от спиритисти, които Федерико Руис по това време посещаваше. Рубин го видя и се приближи до събраните, като има удоволствието да разговаря с най-ентусиазираните представители на тая секта. Хуан Пабло намираще, че идеята да се разнасяш от един свят в друг е много приемлива, но това за духовете пери^[2] не го възприемаше, нито глупостта, че Сократ и Сервантес ще дойдат на празни приказки с нас, когато ни се поиска. Хайде де, това е за глупци. Един от най-запалените от тая школа се опитваше да убеди в това Рубин, разговаряйки с миропомазан тон и с престореност, с приведена глава и сведен поглед, състояние, в което изпада всеки пропагандатор на религиозната доктрина... Фейхо се правеше, че вярва, за да ги навива и да ги слуша как губят разсъдъка си. Тоя кръг посещаваше Федерико Руис, винаги забързан и отбил се за броени минути, защото в това време трябваше да присъствува на един съвет за издигане на паметник на Ховелянос, след това на друг, за да се заеме с банката на провинциалните рибари, които щяха да пристигнат за конгреса по рибовъдство. Никога не е имало по-зает човек в нашата страна и понеже имаше толкова неща в главата си, за да не забрави много от тях, трябваше да ги записва с молив по маншетите на ризата си. Когато не трябваше да ходи в Икономическата асоциация, за да защитава собствения си глас като член на информационната комисия за социални реформи, ходеше да утвърждава науката, като изнася лекции за ползата да се издигне до сериозно обучение изкуството на планирането. Между двете занимания Руис прекарваше известно време с приятелите си спиритисти и ги насърчаваше да се организират, да се утвърдят, да наемат заведение и най-вече да основат печатен орган. Без такъв орган въобще не можеха да напреднат.

В онова кръгче от сплетници ходеше също и Апариси, общинският съветник, когото апостолите бяха вече почти побъркали; Пепе Саманиего, който не се оставяше да бъде измамен, и Дамасо Трухильо, собственикът на общарницата, наречена „Букетът от лилии“, който вярваше като блажен човек на всичко и сам у дома си правеше експерименти с един общарски тезгях. На близката маса имаше финансови чиновници, чиновници от правителството и колониите. Между тях Рубин съзря човека, комуто не достигаха само два месеца служба, за да може да се пенсионира. На лицето му, чиято

кожа бе като кората на увехнал лимон, бе изписано най-мъчителното безпокойство, очите му бяха като на призрак и когато се приближаваше до масата на спиритистите, приличаше на едно от ония мъртви същества отпреди хиляди години, които идваха сега по тия квартали, извикани от почукването на някой ранобудник. Климатът в Куба и Филипините го бяха изсушили до кости и той целият приличаше на истинска пушена риба, очите му така просветваха на лицето, сякаш ще изяде хората около себе си. На един шегобиец му хрумна да го нарече Рамзес II и тази шегата така се хареса, че прякорът му остана. Като минеше с пренебрежение покрай масата на спиритистите, той седна в кръга на чиновниците, повече слушаше, отколкото говореше, и си позволяваше да отправи по някоя и друга забележка със задгробен глас, излизащ от гърлото му като ехо от студените галерии на египетска пирамида. „Два месеца, само два месеца не ми стигат и всичко е обещания, ха днес, ха утре, че ще видим, че нямамо свободни места...“

Фейхо се приближаваше и разговаряше с него от съжаление, като го развличаше и се стремеше да го откъсне от неговата тема, но за Рамзес II, чието истинско име бе Виллямил, единственото успокоение бе да насочи сухото си и жълтеникаво ухо към разговорите и да слуша нещо за кризи или близко стълкновение, което би обърнало всичко с главата надолу. Това, което той желаше, бе да стане нещо голямо, ама много голямо, та да видим дали...

— Но вас кой ви препоръчва? — попита го една вечер Хуан Пабло.

— Дон Клаудио Мояно^[3].

— Тогава сте добре.

— Казват, че ще доведат принца... — отбеляза Рамзес II срамежливо.

— Да, русите ще го доведат... заради пазара в Алкоркон^[4]. Храните празни надежди, ако смятате, че ще дойде принцът... Това, което ще дойде, е социалното унижение... а след това, бог знае. Ще изскочи човекът, който трябва, някой байно с голям прът... ей такъв.

Рамзес II навеждаше глава. Дон Басилио бе единственият му приятел, защото от неговия амвон се носеше идеята за пристигането на принца...

— Разбира се — добавяше той, — трябва да дойде с пръта, за който говори приятелят Хуан Пабло.

Рубин се чувствуваше добре в тоя кръг, но една вечер забеляза на отсрещните маси човек, който го обърка напълно. Тайната антипатия, която той вдъхваше, отекна в душата на Рубин като дълбока, скрита омраза, родена може би от чувството за унижение от дълговете, развито във всеки човек с много чувствително самолюбие. Това бе Кандидо Саманиего, полутърговец, полудоховник, любезен в обноските си, твърд в сделките. Рубин синтезираше чувствата си към лихваря във фразата: „Да му платиш, а след това да му счупиш главата.“ Откакто го виждаше на отсрещните маси, чувствуваше силно неразположение, болки в стомаха и като че ли желание да се кара. Ставаше така нервен, че би хвърлил бутилка на първия спиритист, който продума нещо за повикването на Епаминонд^[5], за да го пита за движението на карлистите в Бастан.

А коварният лихвар все гледаше да попадне между ония маси, под претекст, че ще говори с братовчед си Пепе, но с намерение да се приближи към Хуан Пабло, да види какво прави и да размени с него няколко думи. Нещастният длъжник едва издържаше и като се усмихваше насила, го канеше да изпие нещо, но лихварят му благодареше и ако имаше случай, му правеше съвсем леки забележки, като тази:

— Вижте, не мога повече. Винаги казвате, че следващата седмица, и наистина... Ще се видя задължен да направя стъпка, която...

На Рубин кафето му ставаше горчиво, а компанията — ад. Беше непоносимо присъствието на този човек, когото той не можеше да прати по дяволите: жив образ на объркания му живот, който се появяваше като призрак тъкмо когато бе най-доволен. Единственото удоволствие на тъжното му съществуване бе кафето. Но Саманиего превръщаше и тази му спокойна мечта в мъчителен кошмар. Хуан Пабло не издържа повече и една вечер, без да продума, се премести в друг район.

[1] Религиозно и философско учение, според което душите могат да преминават от едни тела в други. — Б.пр. ↑

[2] Полуматериална обвивка на духа, когато е извън тялото. — Б.пр. ↑

[3] Испански политик — адвокат и преподавател в университета, депутат (1809–1890). — Б.пр. ↑

[4] Селище в Испания близо до Мадрид. — Б.пр. ↑

[5] Древногръцки пълководец и държавен деец (около 418–362 г. пр.н.е.) — Б.пр. ↑

В желанието си да бъде колкото се може по-далеч от „Сигло“, при новото изселване Рубин отиде в „Сан Хоакин“ на улица „Фуенкарал“ и не продължи по на север, защото по високите места на Мадрид нямаше кафенета. Но този път не го придружиха нито дон Басилио Андрес де ла Каня, нито Монтес. Монтес — защото „Сан Хоакин“ се намирал на края на света, а дон Басилио — защото вече се отегчаваше от упоритостта, с която Рубин се подиграваше на пророчествата за промяна. Самият дон Еваристо Фейхо го последва зле настроен, като с недоволство му каза, че не му харесвали кафенета с пиано и че посетителите и обществото в ония „възвишения“ едва ли ще да са от най-добрите. Бяха сами само няколко дни. Не виждаха там приятелски лица, докато една вечер в заведението се появиха двама познати. Бяха Фелисиана и Олмедо студентът по фармация, приятел на Макси. Вече не живееха заедно, защото Олмедо бе променил навиците си и на пръв поглед изглеждаше прилежен. Вече не се боеше да учи и публично се хвалеше по най-безсрамен начин с решителното си намерение да завърши курса още същата година, осмелявайки се дори да напише много добър труд за декстрина и с намерение да опонира на една катедра. Но беше срещнал старата си любов, превърната в дрипа, и я беше поканил да пият кафе в това отдалечено заведение. Повече от два часа разговаряха бившите любовници; тя нито за миг не престана да му разказва за лошите обноси на мъжа, който сега бе неин господар. Две вечери по-късно дойдоха отново на същата маса и Рубин завърза разговор с тях. Говориха за сватбата на Максимилиано и за невероятните събития, които последваха, а Хуан Пабло казваше, че снахичката му била добро парче.

— Но, човече — каза Фейхо на приятеля си, — защо разрешихте на брат си да се ожени?

— На брат ми му липсва една бурма...

— А че е хубавица, хубавица е — добави дон Еваристо с известен ентузиазъм. — Видях я вчера... По-скоро виждал съм я много пъти.

— Къде?

— У дома й. Дълго е за разправяне... Да оставим за друга вечер...

Без съмнение това бе деликатен въпрос, за да се споделя с толкова хора — Олмедо и Фелисиана, слепия пианист, който през почивките се присламчваше обикновено към тази приятна компания, и една дебела дама, постоянна посетителка на кафенето от девет до дванадесет. Наричаше се доня Мария де лас Ниевес и бе една от най-значителните фигури сред разнообразието на кафенета в Мадрид. Понякога ходеше сама, понякога придружена от жена с наметало от астраган, която приличаше на богата зарзаватчийка. Носеше оранжев шал; който сваляше при сядане, и веднага на масата и се струпваше следната мъжка компания: портиер от колежа за глухоними, чиновник от нотариата, възрастен лейтенант от войската, пенсиониран за прослужени години, и двама души, които имаха сергия за месо и зеленчуци на площад „Сан Илдефонсо“. В това общество доня Ниевес се разпореждаше като в салон и тя произнасяше злободневни и остроумни фрази за случките през деня, а останалите се смееха. Понякога се преместваше на съседната маса, най-вече в късните часове, когато нейните приятели, хора, които трябваше да стават рано, започваха да напускат заведението. Тогава се образуваше нова компания. Доня Ниевес, след изпитото с наслада кафе, пиеше течен шоколад, при което й правеха компания Хуан Пабло, Фейхо, слепият пианист, Фелисиана, Олмедо и някои други. Самият келнер, който се бе сприятелил с това общество, също се присламчваше, сядаше в края на групичката, за да слуша и ръкопляска. Доня Ниевес бе собственичка на няколко сергии на пазара, които даваше под наем. Благодарение на многобройните си връзки и на отношенията с продавачките, които предварително й заплащаха, тя упражняваше известна власт над площадчето. Бе уважавана от полицаите и защищаваше от общинското самовластие по-слабите, както и нарушителите на градските разпоредби.

Съдържателят на кафенето даваше на слепия пианист седем реала и вечеря. През деня той си подрънкваше на пианото. Бе женен, с осемчленно семейство. Свиреше като автомат, макар и неточно и безчувствено, откъси от безвкусни опери и френски оперети, които му се удаваха лесно. Въпреки това при изпълнението на някои натуралистични пасажки, при които имитираше буря или *биене на*

камбаните при пожар, което прави всяка енорийска църква, присъстващите го аплодираха възторжено и накрая винаги го молеха да свири хабанера.

Но цялото това общество доня Ниевес и нейните приятелки-продавачки, жените с неизвестен произход, които ходеха придружавани от мними майки, сервитьорът и неговото интимничене, както и пианистът и неговите хабанери, наистина отегчаваха изключително много Хуан Пабло. Връх на досадата бе и непостоянството на Фейхо, който се губеше вечери наред. Но пък Филисиана и Олмедо ходеха по-често и тя водеше една приятелка, току-що излязла от манастира „Сан Хуан де Диос“.

През последните седмици на 74-та Рубин отново бе обхванат от жажда за четене. Искаше да се подготви решително, с цената на огромен и тежък труд, защото нямаше основа. Някога баща му поради схващанията си, че на търговеца му пречи латинският, не му разреши да научи повече от няколко основни правила и малко френски. Нямаше библиотека и един приятел му заемаше книги. Избра онези, които най-много възбудиха любопитството му със заглавията си и посвети на четенето цялото си свободно време, извън кафенето и съня. Толкова идеи натрупа, че почувствува силно желание да ги проповядва. Или ще проповядва, или ще умре... Съжеляваше много, че не можеше да се върне в компанията на Педернеро, за да го накара да позеленее, защото вече знаеше достатъчно и можеше да обори всички теолози.

Четенето бе за Рубин като откритие. Той го подозираше, но не се осмеляваше да го изрази. Откритието бе отрицателно, тоест бе разбрал, че най-добрата организация на държавите е дезорганизацията, че най-добрият закон е онзи, който анулира останалите, и единственото сериозно правителство е онова, което има мисията не да управлява, а да остави обществените сили да действуват, както им е угодно. Абсолютната анархия води до истински ред: разумен и съвсем човешки. Обществата, разбира се, имат възраст като хората: има общества, които сучат, общества, които пълзят, общества — детски, и младежки, и накрая — зрели общества, господари на самите себе си; с една дума, брадати, а също и прошарени общества. Що се отнася до религиите и социалния опит, който произтича от тях, Хуан Пабло стигаше много, много далече, тъй като билетът за такова дълго пътуване не му струваше нищо. Само в детската възраст, естествено,

когато на обществото му текат лигите и живее под палката на възпитателя, ще живее институцията, наречена брак, вечната връзка на половете като нарушение на закона на природата... а защо? Да видим... Да, над всичко стои природата. Като се изучава добре цялостният живот, съзнанието се освобождава от изплетените през вековете паяжини. Природата е истинската светлина за душите, словото — истинският месия, не този, който трябва да дойде, а този, който винаги идва. Природата се е самообвързала и при своята непрестанна еволюция, непрекъснато забременяваща и раждаща, винаги е и дъщеря, и майка. Как ти се струва?

Моят герой се чувствуваше диалектически силен и достатъчно ентусиазиран, за да проповядва и разпространява навсякъде тези истини. Но нямаше друга публика освен компанията от кафенето и пред тази наивна аудитория трябваше да се въздържа. А колко по-добре би било да сее новото учение в съвсем обикновено и напълно необработено съзнание. Та дори самият Исус Христос не бе ли избрал за ученици нещастни рибари, прости хора, които не са познавали писмото, и жени с лоша слава? Идете там, където доня Ниевес и нейните приятелки, зарзаватчийките, Фелисиана и момичето от „Сан Хуан дел Диос“, сервитьорът и пианистът бяха избрани, за да посее у тях Хуан Пабло първото зрънце на това евангелие по съвсем естествен начин. В продължение на много вечери той разгорещено проповядваше. Понякога се ядосваше, защото му правеха глупави или лукави забележки. Тъй като се изразяваше много добре; всички го слушаха с голямо внимание, а момичетата от групата го гледаха с добри очи. Най-ентусиазиран беше сервитьорът, който казваше:

— Каква уста има той господин Рубин!

Минаваше през анархията и дори през брака, но когато стигнеше до това, че всичко е природа, между аудиторията се получаваха голямо объркване и доня Ниевес, вземайки случката на шега, молеше за по-голяма яснота.

— Но да видим, дон Хуан Пабло, обяснете се по-добре... защото това за превръщането на човек във всичко, не го разбирам добре.

— Първо, дъщери мои — казваше миропомазано тълкувателят, — трябва да се изчисти интелектът от натрупани в детството грешки, от предразсъдъци и паразитни фрази, първото е да *желаш да разбираш*. Не приемам аргументи, които не са рационални.

— А когато умрем — попита една от самарянките, — какво става?

— Дъще, когато умрем, се сливаме с огромната универсална маса...

— Милата... Ами ти какво искаш, да се наслаждаваш и развличаш и тук, и там ли?

— А бог?

— Бог!... Честно казано, не вярвам в него, но от уважение, дължимо на цялата историческа представа, не обичам, да де, да говоря зле за него... По-точно да го отричам... Моите уважения...

— Сега пък това!? Какви неща ви хрумват! Излиза, че и службата е едно нищо тогава...

— Пресвета Дево, какви ги приказвате сега! Службата... е един ритуал, един от многото ритуали.

— И е все едно да я слушаш или да не я слушаш, нали? А за какво служат погребенията?

— Друг ритуал... Тази, която не може или не знае да даде на природата това, което е нейно, и на историята това, което е на историята, да млъкне... Няма смърт... дъщери мои. Тази, която има уши, да слуша... Това е истината: да умреш, това означава да изпълниш закона на хармонията.

— Както да се смесиш с материята на земята — уточни доня Ниевес.

— Ти го каза... Тоест вие го казахте.

— И така, заключението е, че с нашата смърт ние храним растенията, тоест много зеленчуци са само хора, хора, които са се превърнали например в зелка.

— Стига, за бога! — възкликна една от зарзаватчийките, като се кръстеше. — Какви сте смешни!

— Но душата започва да лети и отива нагоре, кой знае накъде. Лети си там, защото ад няма. За това наистина съм съгласна с господин Рубин.

— Истина ви казвам, няма ад, нито небе, нито душа — потвърди Рубин с абсолютен тон, — нито нещо повече от заобикалящата ни природа — огромна, вечна, оживена от силата.

— От силата... Да... — потвърди сервитьорът от кафенето — от силата... Разбира се...

И правеше жестове като човек, който се готви да вдигне голяма тежест или да нагърби каменна плоча.

— Наречете я „Х“ — оживи се доня Ниевес. — Силата, душата... както казват, идеята.

— Доня Ниевес, за бога... — каза Рубин с отчаянието на учител. — Ставате много голяма хегелианка.

— Не разбирам — забеляза съвсем наивно едно момиче от групата, — ако там няма нищо, къде отиват душите?

— Какви души?

— Ето пак! Благословените души!

Хуан Пабло се разсмя.

— Доникъде няма да стигнем, ако не разберете, че човекът не може да признае за действително нещо, което не е в осезаемата природа. Този, който има очи, да гледа...

— Така, така... Едното не премахва другото — забеляза доня Ниевес самоуверено, като започна да пие шоколада си. — Има и природа — колкото искате, но това не изключва и съществуването на Светата Троица.

— Ето пак! Полето — забеляза бързо жената от „Сан Хуан де Диос“.

— А животните? — промърмори слепецът, който най-малко говореше.

— Не говорете глупости — каза доня Ниевес. — Природата сме ние, грешните, всички уязвими. Нали, дон Хуан Пабло?

— Греховете са природа — отбеляза друга, — затова на децата на греха казват *натурални*... ами да!

— Гледай какви бъркотии ми създавате!

Една от присъстващите продавачки имаше много голям бюст. Веднъж, когато се изповядваше, свещеникът и каза: „Бъдете скромна в облеклото си и не се перчете много с тия *природни неща*...“ „Какво, господине?“ „Това, отпред.“ Затова, като чу да се говори за природа и грях, помисли, че става въпрос за онези части, които трябваше да прикрива внимателно и каза засрамена:

— Гледай какви непристойни разговори водите вие!

— Не са непристойни, дъще!

— Това, което казвам и поддържам — каза една от блудниците наред улицата, когато излизаше, — е, че дон Хуан Пабло е чалнат.

Луд може би не беше, но уморен — да, от безполезните си усилия. Дори ако направеше отвор с чук в тия каменни глави, нямаше да успее да вкара в тях светлината на истината. Като се примъкна към съседната маса, където вечеряше слепият, Хуан Пабло поръча на сервитьора да му донесе шоколада. Слепият обърна към него празни и мъртви очи, лицето си, което приличаше на незапалена газена лампа, и му каза с дълбока тъга:

— Но вярно ли е това, което ни разказвате, дон Хуан Пабло? Така ли смятате или искате да се забавлявате и развличате с нас, глупаците? Изпълнихте ме със съмнения. Дали е истина това, че когато човек умре, се превръща в цикория?

Хуан Пабло погледна слепия и на устата му замръзнаха думите на жестоката му философия, с които отново се канеше да го жегне. Рубин бе човек с добро сърце и му се струваше нечовешко да сгъстява облаците над този тъжен и мизерен живот. В същото време обаче съвестта му не позволяваше да опровергае това, което току-що бе поддържал. Един миг се мята между милостта и дълга, а слепият отново, попита с настойчиво желание:

— Но вярно ли е, че като умрем, ще се превърнем в зеле?

Апостолът му отговори:

— Ще ви кажа... има различни мнения... Не обръщайте внимание. Ако не бяха тия шеги, как бихме прекарвали времето?

Тия философски разговори не продължиха дълго, тъй като случилото се в Сагунто^[1] погълна вниманието на всички в кафенето — от най-малкия до най-големия. Рубин бе разгневен и считаше, че правителството ще бъде едно безсрамно, предателско правителство, ако не разстреля веднага... ама веднага... Мартинес Кампос, Ховелер и другите, които се бяха забъркали в тая история. Когато приятелите му не искаха да го слушат да говори по този въпрос, говореше си сам. Категорично отричаше всички новини, пристигащи в кафенето, обявявайки ги за лъжа. Преди да дойде принцът, твърдеше той, щеше да има общо въстание и карлистите ще направят последното си усилие. Отричаше упорито идеята, че дон Алфонсо би дошъл в Марсилия и би се качил в Нава де Толоса за Барселона. Дори да го видеше да влиза в Мадрид, пак щеше да отрече, че е пристигнал. Но една вечер след дълго отсъствие в кафенето се появи Фейхо и когато двамата седнаха заедно, той му каза:

— Човече, видях Хасинто Вилялонго, говореше дълго с него. Знаете вече, че той е от сегашните и е много добър мой приятел. Разбира се, не приема управлението, което са му предложили, защото предпочита да бъде свободен. Той е съвсем приближен на Ромеро Робледо. И това, заради което го казвам, е... Говорих му за вас...

— За мен?

— Необходимо е да започнете работа. Не можете да продължавате така.

— Вижте, приятелю Фейхо — каза Рубин, като предъвкваше думите си, за да излезе от това затруднение. — Не мога да приема... Ами човешкото достойнство? Аз цял живот съм проповядвал...

— Празни приказки!

— Не съм от тези, дето говорят нещо лошо, а след това извличат полза от него.

— Дрън-дрън.

— Аз благодаря... но не може да стане... Бих се обидил, да, господине, бих се обидил.

— Така че — възкликна високо Фейхо, като разтвори ръце, и с тон, който не можеше да се определи дали изразяваше възмущение или подигравка, — това значи, че вече няма патриотизъм.

— Ето пак!... Патриотизъм има, но...

— Ще правите каквото ви заповядвам, и ще си вярваме.

Цялата вечер Рубин бе в лошо настроение, мрачен и сериозен, в положението на човек, на когото са опрели ножа до гърлото, за да извърши акт, противен на убежденията му. Когато си тръгна за в къщи, си говореше: „Как ли ще я карам... Трябва да стана алфонсист... насила. Какво обвързване... Пресвети боже, какъв компромис!“

[1] Град в Испания, в който през 1874 г. е обявено коронясването на крал Алфонсо XIII от ген. Мартинес Кампос и се възстановява династията на Бурбоните в Испания. — Б.р. ↑

II. РЕСТАВРИРАНЕ НА МОНАРХИЯТА

1

Хасинта ми разказа, че една вечер ревността, незадоволеното ѝ любопитство и насилената резервираност я докарали до такава степен на раздразнение, че била на косъм да избухне и да се разкрие, като направи на пух и прах маската на спокойствие, която си поставяла пред свекъра и свекърва си. Защото най-тежко от мъченията ѝ беше да изпълнява ролята на щастлива жена, задължена да допринася с милите си усмивчици за щастието на дон Балдомеро и доня Барбара, преглъщайки мълчаливо мъката си. Вече нямаше съмнение, че мъжът ѝ *издържаше*, както сега наричаха това, една жена и за тези забавления честните му родители дори и не подозираха. Бе узнала, че вещицата, която крадеше мъжа ѝ, бе същата, с която се бе любил, преди да се оженият — майката на умрелия *Питусо*, прокълнатата Фортуната, която ѝ беше създала толкова главоболия. Искаше да я види... Но по-добре беше никога да не я вижда, защото, ако я видеше, несъмнено щеше да ѝ прости.

Вечерта, когато Хасинта говореше, споделяйки тези неща — ужасно тъжна нощ за нея, защото бе получила достоверни сведения за изневяратата на мъжа си, — в къщата цареше голямо оживление. В Мадрид бе влязъл крал Алфонсо XII и дон Балдомеро се радваше на реставрирането на монархията, като дете на нови обувки. Барбарита също умираше от удоволствие и нареждаше: „Ама какво остроумно и симпатично момче!“ Хасинта също трябваше да изрази ентусиазма си въпреки бурята, бушуваща в нея, и да прави мили очи на всички, които влизаха и поздравяваха за събитието. Маркиз де Каса-Муньос се разпореждаше като дворецов шамбелан. Бе имал огромното щастие да бъде в двореца като член на една от комисиите и кралят бе говорил с него... Маркизът разказваше сцената, като гледаше да наблегне на фамилиарния тон, с който бе говорил Негово Величество: „Здравейте, маркизе. Как сте?“ Ами да, като че ли цял живот сме били близки.

Малко след това Апариси каза, че бил предвидил всичко, което ставало. Той не беше привърженик на монархията, но фактите трябваше да се уважават. Дон Балдомеро възкликваше безспир: „Да видим дали сега, дявол да го вземе, ще направим нещо, дали тази нация ще се вразуми...“ Хасинта вътрешно се възмущаваше. В гърдите ѝ бушуваше вулкан и радостта на останалите я тормозеше. Искаше ѝ се да заплаче пред събралите се и едва се сдържаше и се усмихваше, когато свекърът ѝ я поглеждаше. Като потискаше в сърцето си мъката, която я давеше, си казваше: „Но какво го е еня за краля този добър господин?... Какво го интересува?... Аз съм се побъркала и бих закрещяла, ако не се страхувах, че ще предизвикам скандал. Това е ужасно!“

Дон Алфонсо ѝ беше антипатичен, защото образът му бе свързан с ужасната мъка, която изпитваше нещастната жена. Същата сутрин отиде с Барбарита при Еулалия Муњос, която живееше на улица „Майор“, за да види влизането на краля. Амалия Трухильо се залепи за нея и я поласка, преди да я изплаши. Двете бяха сами на балкона на спалнята на Еулалия и фанфарите вече обявяваха приближаването на краля, когато Амалия изведнъж ѝ изстреля новината:

— Мъжът ти *издържа* една жена, някаква си Фортуната, ужасно красива... с черна коса. Наел ѝ е много луксозна къща, на еди-коя си улица и номер... В Мадрид всички знаят и трябва и ти да знаеш.

Вкамени се. Имаше подозрения наистина, но новината, поднесена ѝ с толкова подробности — за черната коса, за номера на къщата, бе ужасен удар. От този злокобен миг тя вече не знаеше какво става на улицата. Кралят премина, обърканата Хасинта го зърна съвсем бегло между оживената тълпа и тръбенето на многобройните фанфари и музиката. Видя, че размахваха кърпички, и тя направи същото, без да знае защо. През останалата част от деня се движеше като сомнамбул.

Влезе Гилермина и веселото ѝ чуруликане се сля с общия концерт.

— Време беше — каза тя, преди да се мушне в тъгълчето, в което обикновено седеше. — Ще изчакам само да си почине от пътуването, за да отида и да си излея гнева... Трябва да ми отпусне нещо, за да завърша долния етаж. И той ще направи това, защото го докарахме с такова условие: да помогне на благотворителната дейност и религията. Бог да го пази!

Хасинта я последва до кабинета и там двете разговаряха в продължение на един час. Гилермина казваше:

— Спокойно, дъще, спокойно, всичко ще се оправи, аз ти обещавам.

Към дванадесет часа влезе Хуан и жена му го погледна строго, без да продума. „Ще те мразя — помисли, — ако не се оправиш. Друго не остава... А тая вечер ще те изям... Няма да ме заблудиш с твоите престорени милувки.“

Хуан, въпреки че би искал да се противопостави на оптимизма на баща си и на приятелите си, не се осмели да го направи, защото въодушевлението бе прекалено силно, за да се бори с него. До последните дни на 74-та година бе защищавал монархията. След като тя бе възстановена, намери, че това е лошо, защото бе дело на военните, и с това обоснова критиката си за станалото събитие.

— Тук промените винаги са ставали по този начин — каза господин Санта Крус с добронамерен наставнически тон. — Това е нашият начин да избиваме бълхите. А ти какво искаше, дворът да...? Нахален си.

След това Дофина твърдеше, посочвайки примери от Франция и Англия, че никоя реставрирана монархия не е преуспяла, но никой не го последва в историческите му разсъждения. Без да се впуска в описания, дон Балдомеро каза нещо много разумно, плод на наблюденията му от дълго време:

— Не знам какво ще стане след двадесет, след петдесет години. В испанското общество не може да се вярва толкова дълго. Единственото, което знаем, е, че нашата страна страда от раздвоение или от непрекъсната треска за революция и мир. В някои периоди всички желаем да има силна власт и крещим: „Ела, терор!“ Но твърде скоро се изморяваме от него и искаме да се отървем. Връщат се дните на смут и започваме отново да въздишаме, за да ни стегне въжето. Такива сме и мисля, че такива ще бъдем, докато свят светува.

— Такава е човешката природа. Така живеят и се възпитават обществата — каза Дофина. — На мен не ми харесва, че всичко става по незаконен път.

„Измамник, хитрец! — мислеше Хасинта, като преглъщаше думите си а с тях и злъчта, която искаше да изскочи. — Какво знаеш ти

за закона! Комедиант, демагог, анархист! Как се прави на непорочен... Който не те познава..."

Когато се оттеглиха в спалнята, Хасинта се помъчи да задържи гнева си, искаше да го подхранва или поддържа, както се поддържа огънят, като му се долива масло. „Тази вечер ще го изям. Искам да съм по-разгневена, отколкото съм, за да не му позволя да ме прикотка. А съм много ядосана. Но ще ми дойде добре още малко яд. Той е измамник, лицемер и ако не го намразя, бог няма да ми прости.“

Тогава почувствува, че Хуан я прегръща през кръста...

— Махни се, остави ме... — извика тя. — Много съм сърдита, нима не виждаш, че съм много сърдита?

Хуан видя, че трепери, че се задушава.

— Извинете, сеньора — отвърна шеговито.

На върха на езика си Хасинта държеше думите „знам всичко“, но си спомни, че няколко вечери преди това тя и мъжът ѝ много се бяха смели на тази фраза, която се повтаряше във всички комедии. Разгневената съпруга реши да каже само:

— Ще те мразя, вече те мразя.

Санта Крус, който беше в добро настроение, повтори с весел оттенък друга фраза от комедиите:

— Сега разбирам всичко. Но истината е, малката, че нищо не разбирам.

Смутена в намеренията си да се кара от благоразположението и милите обноски на подлеца тази вечер, Хасинта избухна в плач като дете. Хуан я милва много, целува я навсякъде — по ръцете, по врата, по ушите и тила, целува я по лактите и по брадичката, като в същото време говореше с най-фин и мил тон, който можеше да си представи човек.

— Не издържам повече, не мога да издържам повече — бе единственото, което тя казваше с тъжно хлипане, като мокреше лицето и ръцете му с порой сълзи, без да може да се успокои. В този плач се изля потиснатостта през всичките тия дни, мълчаливата подозрителност, чувството да си наранена и да не можеш дори да въздъхнеш. — Това е ужасно, страшно, няма по-нещастна жена от мен... И сега ще те намразя наистина, защото не мога да обичам човек, който не ме обича. Обичах те повече от живота си. Колко съм била глупава! Към мъжете не трябва да се отнасяш с уважение... Вече

никога... повече не... Много съм нервирана и за тая не ти прощавам, да, не ти прощавам.

Санта Крус употреби доста време, за да накара жена си да повтори това, което бе ѝ казала нейната приятелка същата сутрин. И когато той отричаше, обидената съпруга, която дълбоко в душата си бе убедена във верността на факта, се разгневяваше още повече.

— Не отричай, не отричай, защото знам, че е вярно. Издаде се и аз отдавна го знам.

— С какво?...

— С много неща.

— Кажи ги — каза той все сериозно.

— Ами веднага ще ги отречеш... Но няма да ме излъжеш вече.

— Не смятам да те лъжа...

— Това, което Амалия ми каза — потвърди Хасинта с внезапен гняв, изпълнена с достойнство, като се изправи и подчерта с очарователен жест своето потвърждение, — е истина. Казвам, че е истина, и толкова.

Мрачен, като я гледаше в очите, анархистът отвърна съвсем убедено:

— Добре, истина е. Аз ти заявявам, че е истина.

Хасинта се вцепени, обърна се с гръб към него и понечи да стане. Той я задържа за ръката и поиска да я прегърне. Тя не се остави. След неуспешната прегръдка съпругата успя да произнесе тихо само думите: „Отивам си.“ Това, което я възмущаваше, бе, че след казаното измамникът имаше все още желание за шеги и на лицето му бе изписана закачливостта, сякаш това беше някаква игра. Видът му вече беше спокоен, той се усмихваше и каза с комично-сериозен тон:

— Госпожо, легнете си.

— Аз?...

— Заповядавам ви... Легнете си веднага.

Този път тя не успя да се освободи от здравата прегръдка и при това второ притискане чу нежните думи:

— Не е ли по-добре да се разберем като добри приятели? Душичко моя, ако се гневиш, няма да стигнем до разбирателство.

Ненадейно Хасинта се почувствува обезоръжена; като в детските приказки, в които сабята на героя се превръща в игла, а щитът — в напръстник.

От последните дни на 74-та година Дофина бе навлязъл в онзи успокояващ период, който следваше неотлъчно въпреки своенравията си. Наистина това не беше добродетел, а умора от греха, не беше чистото и нормално чувство за ред, а неудоволствие от революцията. У него се потвърждаваше онова, което дон Балдомеро бе казал за страната: страда от раздвояващата треска за свобода и мир. Два месеца след едно от най-големите му приключения в живота жена му започваше да му харесва отново, сякаш беше чужда жена. Добрината ѝ спомагаше да се получи така за пети или шести път, откакто бяха женени. В предишните случаи Хасинта беше мислила, че завръщането към съпругеските задължения е окончателно, но се бе лъгала, защото Дофина, който носеше в тялото си злия демон на промяната, се уморяваше да бъде добър и верен и се оставаше да бъде воден от центробежните сили. Когато го виждаше променен, радостта на съпругата ставаше толкова голяма, че не помисляше, че завръщането е почивка, за да тръгне след това с повече жар по божия свят... Това

също съвпаднаше с мисълта на дон Балдомеро, който казваше: „Когато страната опрощава и заздравява с убежденията си властта, това не означава, че наистина обича закона и реда, а че започва да цери и пуска кръв, за да задоволи след това по-пълно апетита на кавгите.“

Хасинта, както казах, беше толкова обезоръжена, че повече не можеше и да се очаква. Но като реши, че достойнството ѝ заповядва да е все още ядосана, изрече всичките необходими думи, за да го покаже:

— Да легна или да не легна, аз ще реша... А теб какво те интересува? Изглежда, като че ли... С мен не може да се играе, разбра ли?... Какво ли си е помислил този глупак? Свършено е, казвам ти, че е свършено. Добре, ще легна, защото искам, а не защото ти ми казваш... Хайде!...

Малко след това в спалнята се чу следното:

— Бъди мирен... Не мисли, че сега ще ти простя. Не, не ми се умилквай... нищо няма да помогне. Играта свърши. Времената не са за прошка, господинчо. Моля те, казвам ти... Не искам да те видя, нито да те чуя, нито ме интересува дали ме обичаш или не. Ако ме обичаш, ще ти отвърна с ярост, толкова по-добре. Ще се смея, като те видя, че страдаш. Така че, казах: остави ме на мира, ужасно ми се спи... Не виждаш ли как ми се затварят очите?

А беше лъжа. Съвсем нямаше желание да спи, беше съвсем будна и нервна.

— На теб не ти се спи. На бас, че не ти се спи — казваше той. — На бас, че ще те разсъня и ще се ококориш.

— На бас, че няма. Как?

— Като ти разкажа истината за това, което ти е казала Амалия, като се изповядам за всичко, за да разбереш, че не съм толкова лош, колкото си мислиш.

— А, да! Хайде, хайде, момчето ми — възкликна тя, като протегна голите си ръце. — Изповядай ми всичко, но доблестно. Никакви комедии... защото ти си много смешен. Понеже познавам вече хитростите ти, преглъщам някои лъжи, но други не мога. Наистина ли ще ми разкажеш всичко?

Мисълта, че трябва да прости, сякаш наелектризираше Хасинта, правеше я толкова нервна, че от нея изскачаха искри. Не се побираше в кожата си от вълнение, мислейки за огромната прошка, която трябваше да даде в отплата на огромното откровение, което ѝ се предлагаше. И

безпокойството ѝ бе толкова голямо, че едва не скочи от леглото, когато Хуан се отдалечи от нея, за да отиде към своето... „Но какво? — помисли. — Дали се отказва този измамник? Дали не иска да ми разкаже нищо?“

— Сбогом, мъжо — каза тя с глас на огорчение.

— Идвам, идвам веднага... Жена ми е много раздразнена.

— Ако разказваш, разказвай бързо, ако не, кажи, за да заспивам. Няма да стоя и да чакам господинът да си позволи да ме държи будна цяла вечер.

— Млъкнете, свахо такава... — като каза това, той се обърна към нея, приседна на леглото и я замилва.

— А! Няма да стане... — измърмори на себе си Хасинта, като въздишаше от задушавашите милувки на мъжа си. — Виж, бъди мирен и не ме притеснявай. Нямам желание за шеги.

— На въпроса, момиченцето ми. За да ти разкажа това, което искаш да знаеш, необходимо е преди всичко да ти разкажа друго нещо. Казваш, че ти си подозирала какво става; по-скоро си го отгатнала. На какво се базираше, за да го отгатнеш?... Какви са наблюденията ти и какво узна?

— Я! Сега пък с какво ми излиза този глупак!... Мислиш ли, че една ревнива жена трябва да види нещо? Тя го надушва, пресмята и не бърка... Казва ѝ го сърцето.

— Сърцето не казва нищо. Това са само думи.

— Когато хукнеш по фустите, най-нищожната дума и всеки твой жест ми помагат, за да прочета мислите ти. А малък повод за съмнение ли е отношението ти към мен? Дори начинът ти на влизане тук вече говори. Предава те една милувка, една нежна дума, защото веднага проличава, че са остатъци от друго място, донесени в къщи от съпружеския дълг и за да покрият иска... Думите и милувките идват много похабени.

— Колко знаеш само!

— Ти знаеш повече!... Не, не, повече знам аз. От нещастията се помъдрява... Много пъти премълчавам, за да няма скандали, но отвътре чувствавам нещо, което гложди... ей така, така... мели, та мели... Ама имам един нюх!... Когато се затичаш след фустите... ако не по друго, от парфюма по дрехите ти го разбирам... Още нещо: една вечер на големия ти копринен шал имаше, какво мислиш? Ами един

черен дълъг косъм. Извадих го с крайчеца на пръстите си и го разгледах. Толкова ми бе гнусно, като че ли съм го намерила в супата, но не си отворих устата. Друга вечер бълнуваше насън думи, от тия, дето се казват, когато един мъж се бие с друг. Аз се изплаших. Бе вечерта, когато се върна много нервен и с болки в ръката. Трябваше да те наложа с арника. Разказа ми, че като си вървял не знам къде, ти изскочил някакъв пиян и трябвало да се биеш с него. Имаше кал по синьото ти сако. Цялата нощ беше много неспокоен. Не си ли спомняш?

— Да, спомням си — отговори Дофина, припомняйки си сбиването с Максимилиано.

— Ще видиш! Друга една вечер, като се събличаше, пум... падна на земята едно копче. Търколи се близо до леглото ми и като че ли ме наблюдаваше. Беше от никел, с много драскотини. Когато заспа, станях от леглото и го взех. Женско копче, от тия, дето ги използват сега за жакетите. Запазих го. Тези позорни неща се пазят, за да ги извадиш в подходящия ден и да кажеш: „Ще отречеш ли това?“... А ти винаги си такъв комедиант! Много изстрадах!... Но никога не пожелах да се унижа, да шпионирам. Хрумна ми да питам кочияша. При един добър бакшиш Мануел не би скрил от мен това, което знае. Но от уважение към теб и към мен самата и семейството не направих нищо. Да разкажа на майка ти подозрението си!... За какво? За да я разочаровам без никаква полза?... Гилермина, с която единствено споделях, винаги ме успокояваше: „Спокойствие, дъще, спокойствие.“ И накрая успях да го постигна, а мелничката, която мелеше в сърцето ми, работеше и превръщаше всичко на прах. А аз търпях ли, търпях, винаги мълчалива, с лице на наивничка, и преглъщах злъчта си. Тази сутрин, когато Амалия ми каза това, кръвта ми се превърна в отрова и реших да те мразя напълно, вярвай... и да не ти простя, та дори и да ми паднеш на колене. Но жените сме толкова слаби!... Заслужаваме си всичко, което ни се случва!... Най-голямото нещастие е да си така, така глупава! Като че ли сме зависими от благоволението на тия... похитителки, които от време на време ни дават назаем собствените ни съпрузи, за да им се порадваме...

Последните думи накараха господин Санта Крус да се позамисли и смути. Той осъзнаваше неблагоприятната позиция, в която се намираше пред Хасинта, чиито неопетнен морал я извисяваше в очите му, за да изтъкне неговата низост. Беше много горд и самолюбие то му вземаше връх над съвестта и над всичките му чувства, ето защо нищо не го дразнеше толкова, колкото да види и признае, че е по-долу от жена си. Когато половин час преди това обеща да признае грешките си, беше подтикнат от гордост и от желание да парадирва с откровеност, както глупакът се перчи с кръста. Признанието на вината винаги облагородява и понеже знаеше прекрасно, че всичко благородно намира отзвук в сърцето на Хасинта, си каза: „Сега ще ми помогне нещо необикновено.“ Но моментът на изповедта приближаваше и грешникът беше смутен, не знаейки как да се справи. Желаше да се представи добре, да стигне до нивото на жена си и да я надмине, ако беше възможно, превръщайки грешките си в заслуги, и да преиначи историята по такъв начин, че да излезе неопетнено, дори и благородно това, което от беглите данни за копчето и косъма изглеждаше недостойно и безчестно. Не трябваше да си напруга много мозъка, за да излезе от положението, защото за такива извъртания умът му имаше особена способност. Неговото изключително въображение моделираше идеите си така, че да минават от един калъп в друг. Това, което не можеше да понася, бе да го смятат за обикновен мъж, за един от многото. Дори най-тривиалните и обикновени действия, ако бяха негови, трябваше да са възхитителни и по нищо да не приличат на ония, които останалите вършат. Бързо, с рефлекс на импровизация актьор, скалъпи действието и признанието бе готово... Хасинта щеше да остане смаяна. Сега щеше да разбере какъв необикновен човек е нейният мъж. Има един здрав морал, който всички разбират, дори децата и жените, а този другият, фин и изтънчен, който не се цени от тълпата, могат да опитват само чувствителни вкусове...

— Да се подготвим да чуем твоите версии — каза Хасинта.

— От всичко, което каза, се заключава, че аз съм един мизерник, един никаквец, един от многото. Ще ти обясня. Бях резервиран с теб,

защото смятах, че не би ме разбрала. Да видим дали сега ще ме разбереш. Вярно е, преди два месеца срещнах отново...

— Бъди добър да не й казваш името — помоли Хасинта оживено.
— Това име ми действа като ухапване на усойница.

— Добре, тогава към целта... Срещнах я женена.

— Женена!

— Да, за един обикновен тип. Вкарали я в един манастир, след това я оженили изненадващо... Една история от интриги, насилия и жестокости, които ужасяват, моето момиче.

— Бедната жена! — възкликна тя в съзвучие с намерението на Хуан, който започваше да превръща другата в достойна за съжаление.
— Но добре го е заслужила заради лошото си поведение.

— Чакай малко, дете. Не вярвам да е имало някога толкова нещастна жена.

— И по-лоша също.

— За това може много да се говори. Тя носи в себе си не злост, а липса на морални представи. Никога не е виждала нищо повече от лоши примери! Винаги е живяла с измамници!... Ако сложим на нейно място най-съвършената жена, ще видим какво ще прави. Не, не е това което мислиш... Още нещо, тя би била много добра, ако я насочат към доброто. Но помисли — след като е минавала от ръка на ръка, един я взема, друг я оставя, омъжват я за човек, който не е мъж, за мъж, който не може да бъде съпруг на никоя...

Хасинта отвори уста, толкова голямо бе слисването ѝ.

— И тоя глупак така я измъчва от първия ден на брака, че нещастницата, предпочитайки свободата в неподчинението пред непоносимото робство, избягва от дома си и отново отива на улицата, както в най-лошите си дни. Тогава срещна мен и ме помоли за подкрепа.

Хасинта още не бе затворила устата си!

— В такова положение — продължи Хуан, който владееше напълно тезата си и калъпите за обработването ѝ — поставям пред теб проблема... да видим... Представи си, че си мъж, че се намиращ пред тази нещастна жена, която те моли за помощ, за защита срещу мизерията и безчинството, и гледайки я, се признаваш за автор на всичките ѝ нещастия, защото ти си я погубил, защото от теб произхождат всичките ѝ злини. Искam да ми кажеш откровено какво би

направила, какво би направила ти в този критичен момент? Но хайде, стига си се чудила и ми отговори.

— Ами аз... какво бих направила! Щях да си бръкна в джоба, да ѝ дам четири-пет дуру и да си отида у дома.

— Такова беше и моето първо намерение. Но някои дългове, мила моя — каза Санта Крус победоносно — не се оправят с четири, нито с пет дуру.

— Ами тогава хиляда, две хиляди, хайде сто хиляди реала.

— Също не. Аз сметнах, че трябва да помогна на тази нещастница да постигне прилично и стабилно положение. Да ѝ намеря мъж не можех, беше женена. Да ѝ предложи независимост и честен живот... А! Това е много трудно. Не е образована, не умее да работи нищо, което да ѝ носи доходи. За нея няма друг начин, освен да се храни от хубостта си. Но в това има различни степени на безчестие. Не започвай да се кръстиш, дете. Нещата трябва да се виждат такива, каквито са, друго нещо е да се мъчиш да поддържаеш една посредствена философия. Казах ѝ: „Добре, ще ти наема къща и ще се оправяш, както можеш...“ Трябва да се сблъскаш с действителността, момиченце. Не гледай тези неща с очите на жена, постави се на мое място, представи си, че си мъж...

— Учудена съм от обрата, който даваш на капризите си, и колко добре се справяш, за да изглежда безкористна протекция това, което в действителност е любов, която си изпитвал или изпитваш към тая проклетница.

— Да, затова ще говоря сега. Сега искам да те видя... Внимавай. Кълна ти се, че тя не събуждаше у мен дори и сянка от любов, — нито моментно желание. Нямам сравнение, за да изразя студенината, която изпитвах към нея. Можеш напълно да ми вярваш. Не само че не събуждаше страст у мен, но дори ме отвращаваше.

— Това — каза съпругата му — да го вярва друга, а що се отнася до мен...

— Колко си глупава! Твоего недоверие се ражда от погрешната представа, която имаш за тая жена. Представяла си си я като едно чудовище, изтъкано от съблазни, като една от тия, дете без капка образование, без морални ценности притежават безброй похвати, за да подлудят мъжете, да ги направят роби и да ги накарат да оглупеят. Тая прослойка покварени жени, изобилствуващи във Франция, сякаш има

училище за подготовката им, твърде рядко се срещат в Испания, където се броят на пръсти... все още, разбира се, защото това в края на краищата трябва да дойде, както дойдоха железниците... Но Фортуната не е от тях, не притежава образование, а само едно хубаво лице; всичко останало е блудкаво, просташко, на нея не ѝ хрумва никакво остроумие от тези, дето подлудяват мъжете, а що се отнася до вида... не говоря за тялото и фигурата... все така е груба, както когато се запознах с нея. Нищо не възприема, нищо не разбира. И понеже за всичко е нужен талант, един особен талант, в действителност тая нещастница, която те кара толкова да мислиш, не е годна за нищо, разбираш ли? Ако всички бяха като нея, нямаше да има почти никакви спречквания в света и браковете, семействата биха живели в мир и щяхме да бъдем ужасно морални. С една дума, малката, тя не изглежда порочна, напротив, има вид на почтена жена, родена за безрадостния живот да плете чорапи и да гледа деца.

Когато стигна дотук, Хуан се поуплаши малко, считайки, че е казал повечко, и си даде сметка, че ако Фортуната е такава, каквато я описваше той, ако нямаше порочна външност, то неговата отговорност за това, че я бе погубил, бе по-голяма, много по-голяма. Хасинта трябва да бе помислила същото и не пропусна да го изтъкне. Но фокусникът се втурна да защитава съдбата ѝ с бързия си подвижен ум.

— Вярно е — каза той, — и това усилваше моите угризения. Нямах друг изход, освен да ѝ поднеса като подарък това, което не бих направил за друга. Постави се на мое място, представи си, че ти — това съм аз, и че ти се е случило всичко, което се случи на мен. Можеш да разбереш моята мъка и страданието ми, че трябваше да зачитам и закрилям от скруполите на съвестта си тази жена, която не събужда никакво чувство у мен, никакво, и която напоследък ми вдъхва антипатия, защото повярвай, Фортуната е от онези описани в евангелието жени, които най-влюбеният мъж не би изтърпял дори един месец. След като мине месецът, всички се предават, тоест бягат.

Хасинта бе започнала да потропва тъй, че пухчетата на чехлите ѝ подскачаха. По този начин тя изразяваше буйната си радост. Защото ако това, което Хуан казваше, беше истина, страшната съперница приличаше на плашило, поставено в нивята, на което се присмиват дори птичките, като го разглеждат отблизо. Някакво съмнение

продължаваше да я гложде: беше ли истина това или не? За лъжа беше твърде добре скроено.

— А тя обича ли те все още? — попита с хитростта на следовател.

Съпругът ѝ повтори въпроса не с друга цел, а да забави отговора, който трябваше да бъде добре премислен.

— Ами ще ти кажа, че... да. Притежава тази слабост. Други жени, тези с порочния вид, в страстите си са толкова пламенни, колкото непостоянни. Бързо забравят мъжа, когото са обожавали, и променят мечтите си, както се мени модата. Тя — не.

— Тя — не — повтори Хасинта изплашено, като разбра, че неприятелката ѝ е много по-различна от това, което си е представляла.

— Не. Глупава е и ме обича по същия начин, както първия път. Това е още едно нещо, което ме обезкуражава и ме задължава да съм снизходителен. Постави се на мое място, дете. Защото ако аз видех, че кокетира с други мъже, по дяволите. Но ако никой не може да я откъсне от верността, която няма място в случая! Вярна на мен! За какво? Уверявам те, че тая неприятна жена ме накара да размишлявам! През толкова ръце е минала и винаги вярна, последователна като пирон, който стои там, където го забият. Нито безчестието, нито бракът са я излекували от тая мания. Не ти ли се струва, че е мания.

Толкова мисли нахлуха в главата на Хасинта, че не знаеше коя да приеме и стоеше смаяна и онемяла.

— Има толкова много мъже — възкликна Санта Крус с характерния си поучителен тон, — които стават нещастни от непостоянството на жените, а аз страдам от вярност, която не искам, която не ми трябва, която въобще не ме интересува!

Хасинта въздъхна дълбоко.

— Дори да имаш и съвест, и високо морално чувство — добави самоуверено Дофина, — каквото аз притежавам, то ме поставя в лоша светлина пред теб. Аз трябваше да ти обясня. Вече трябва да си разбрала, че не бива да се съди за мъжете по постъпките им, а трябва да се вниква докрай, дете, в същността на нещата. Вече разбираш, нали? Понякога човек си докарва такава беля... Колко пъти мислим зле за някой човек, като се основаваме на одумките на тълпата или на някои несигурни белези, като например един косъм или едно копче!... А след като разгледаме добре нещата, какво излиза? Че не е

достатъчно едно копче за доказателство, че който се хване за един косъм, губи. С една дума, дете мое: привидното безчестие може и да не е безчестие и истината вместо да позори човека, може да го величае и да му прави дори чест.

— По-полека — обади се Хасинта изведнъж, — за мен все още има неясни неща. Струва ми се, че във всичко, казано от теб, има много, много измислени неща. Не вярвам, не вярвам, защото сам построяваш тези триумфални арки от фрази, за да влезеш през тях с величие. Истината е, че си и наел къща, посещавал си я и си се развличал добре с нея. Що за съвест имаш, що за начин да платиш за верността, която захвърляш на земята и която ми дължиш! Какъв морал е този? Не извъртай истината! Тая жена е мошеничка, а ти си глупак, ако не си в същото време и изпечен хитрец.

— Спри за малко, приятелко — отвърна Санта Крус пообъркан. — Какви думи да използвам, за да ти обрисувам положението, в което се намирах? Тоя случай е от най-редките, които се срещат... За да видиш, че съм откровен и предан, ще ти кажа, че в мен имаше малко слабост, да, слабост, родена от съчувствието. Нямах смелостта да устоя на... как да ти кажа... на пламенните внушения на тази, която ме боготвори по начин, който не заслужавам. Но кълна ти се, че го направих без никакви намерения, от огорчения, като човек, който изпълнява задължението си и мисли за жена си. Пред мен бе по-скоро твоят образ, отколкото на тази, която беше така близо до мен, изпълнен бях с желанието тази комедия час по-скоро да приключи.

Двамата постояха мълчаливо известно време. Вярваше ли Хасинта в тия неща или се правеше, че вярва, както Санчо в лъжите, които му разказваше дон Кихот за пещерата „Монтесинос“? Последните думи на Хуан бяха:

— Сега съди ти, както намериш за добре, за това, което току-що ти признах, и сравни доброто в него с лошото, което също съществува. Аз се оставям в твоите ръце.

— Най-важното е да скъсаш веднага всякакви връзки с тая злочеста жена — каза Хасинта страшно неспокойна, като се въртеше в леглото. — Да не я виждаш повече, дори да не я поздравяваш, ако я срещнеш по улиците... О, каква жена! Тя е моят кошмар.

— Смятай, че историята е окончателно приключена. Желая го толкова, колкото и ти, можеш да ми вярваш.

Казваше го с такова невинно изражение, че Хасинта почувствува огромна радост.

— Да, дете, не издържам повече. Да върви с това свое постоянство в пъкъла.

— Ами ако започне да те преследва?

— Способен съм да прибягна дори до полицията.

— И няма да се върнеш повече в тая къща?... Кажи, че няма да се върнеш, кажи ми, че не я обичаш.

— Е! Много добре го знаеш. Няма да се връщам повече, освен за да се сбогувам.

— Не, напиши й писмо. Разделите лице срещу лице не са добри за скъсване.

— Ще направя, което ти искаш, каквото ти ми кажеш, дете на моята душа, прекрасна моя, ти си моят спасителен остров.

На следващата сутрин Хасинта се събуди много доволна, с приповдигнат дух и с голямо желание да говори и да се смее без видима причина. Барбарита, която в десет се върна от улицата, ѝ каза:

— Колко си палава днес!... Слушай, на връщане от Сан Хинес срещнах Маноло Морено, който вчера е пристигнал от Лондон. Поканих го на обяд.

Хасинта отиде до огледалото. Мъжът ѝ още спеше и тя започна да се занимава с тоалета си. След малко пристигна една гостенка, която тя прие в кабинета. Беше Севериана, която два пъти седмично водеше Адорасион при нейната покровителка. Тъй като Хасинта не може да вземе Питусо и да го направи свой син, а чувствуваше все по-силно и властно в душата си желанието за майчинство, зае се с покровителството на прекрасната и мила дъщеря на *Маурисия Мъжкараната*. За Хасинта нямаше по-голямо и по-истинско удоволствие от това да гали един малчуган, да го стопля и да му предава онова чувство на доброта, което бликаше от душата ѝ. Момиченцето толкова я очароваше, че тя би го взела при себе си, ако свекърът, свекървата и мъжът ѝ биха ѝ позволили, но беше невъзможно, затова се задоволяваше да го облича като госпожица, да плаща колежа му и да прекарва известно време с него. Наслаждаваше се на красотата му, вдишваше уханието на невинността му и го изпитваше понякога, за да се убеди в израстването му.

— Здравей, ела тук, момиче, дай ми целувка и ме прегърни — му каза госпожата, като го привлече към себе си с майчинска обич.

Адорасион потърка галъвно лицето и тялото си около колана и полата на настойницата си.

— Казва, че ще помоли Девата — заяви Севериана с ласкателството на много благодетелствуваните скромни хора, които искат да бъдат още повече благодетелствувани — да не се разделя никога с госпожата... за да я гледа винаги.

— Знам вече, че ме обича много, и аз също ще я обичам, ако се държи добре и учи. Колко си елегантна... Не бях виждала новата ти рокля.

— Снощи мечтаеше за нова рокля — каза Севериана — и когато вчера вечерта я облече, през цялото време се оглеждаше в огледалото. Само ако я докоснехме, о, искаше да ни удари... Щеше ѝ се госпожата да я види такава хубава, нали, миличка?

— Не ми харесва този стремеж към външния блясък. Сега желая да видя как вървят уроците... Днес нямам време да задавам въпроси, но в четвъртък ще видим как върви катехизисът.

— А, госпожо, знае го наизуст. Подлудила ни е с ония, дето изяли манната, и с Ноевия ковчег и всичките животни, които били в него. Ами четенето? Чете по-добре от мъжа ми.

— Това ми харесва... Следващия месец ще я запишем в колеж... Вече е големичка... Добре е да започне да се учи на добри маниери... мъничко френски, мъничко пиано... Искам да я подготвя за учителка или гувернантка, нали?

Адорасион я гледаше прехласната.

— А онази жена? — попита след това Хасинта Севернана, имайки пред вид майката на Адорасион.

— Госпожо, не я споменавайте. Малко след като напусна „Микаелас“, изглеждаше пооправена. Отново започна да продава манилски шалове и някои дрехи, беше в добро състояние, но ето че отново се развихри проклетият и порок. Завчера вечерта са я прибрали вдървена от улица „Ла Командре“... Какъв срам!...

Хасинта направи жест на съжаление...

— Горкичката ми! — възкликна тя и прегърна още по-силно любимката си.

— Затова — добави другата — исках да говоря с вас, госпожо, за да видя дали доня Гилермина има възможност да уреди да я вземат някъде, където да я издържат. В „Микаелас“ не може да стане, като се има пред вид, че оттам са я изгонили като скандалджийка... Но би било добре да я приберат, ако е удобно, в някой приют или лудница, поне да не дава лош пример.

— Ще видим... — каза разсеяно Хасинта и стана, защото бе дочула дрънкането на звънеца, с който нейният мъж я викаше.

Адорасион се бавеше със сбогуването. Нейната настойница винаги ѝ даваше някакво лакомство, а тоя ден забрави. Момичето остана право в средата на кабинета дори след последните целувки за сбогом. Хасинта усети разсеяността си.

— Чакай малко.

Върна се след малко с това, което момичето очакваше, и след като ѝ повтори да се държи добре и да учи много, ги изпрати до вратата. Когато Севериана и племенничката ѝ излязоха, влезе Морено-Исла и Хасинта, която го видя да се качва, застана на площадката. Качваше се бавно и задъхан поради болното си сърце, което го мъчеше. Беше остарял много, имаше лош тен и повече отпреди приличаше на чужденец.

— О, врата на рая! Какви ръце те отварят!... Извинете... Ужасно се уморявам — каза Морено, който я поздрави толкова изискано, колкото и сърдечно.

Еступиня, който влезе след него, също поздрави възторжено дон Мануел и си позволи да го прегърне, защото бяха стари приятели.

— Подмладил си се — каза му Морено, като го потупваше по рамото.

— Караме я... А вие?

— Горе-долу.

— Все по тия чужди земи!... По дяволите, и ако това е вкус, след като човек има толкова хора тук, които го обичат...

Чуждоземецът му отговори с леко студено благоволение, което умеят да използват добре възпитаните високопоставени. Разделиха се в коридора, защото Еступиня трябваше да отиде към столовата. Морено последва Хасинта до салона и оттам до кабинета.

— Гилермина не ми беше казала, че сте в Мадрид. Разбрах днес от мама — каза тя, за да каже нещо.

— Гилермина? Та колко ли е добре тя с главата, та да си спомни да каже за пристигането ми! Знаете ли, че винаги, когато идвам в Испания, я намирам все по-шантава? Вчера, когато влязох в къщи, първото, което направи, докато ме поздравяваше, бе да пребърка джобовете ми. Отупа ме. Така, както ви бях казал: „Едва стъпил кракът ти в Испания, не си направил крачка, и се сблъскаш с гангстери.“ Сега иска всички роднини да ѝ направим един апартамент... Дреболия.

— Горката! Тя е светица.

Тогава дойде дон Балдомеро и още от вратата се провикна весело:

— Къде е тоя антипатриот?

Когато се появи с разтворени ръце, Морено се остави да бъде притиснат от него.

— Добре, куме, като момче сте.

— А ти, загубено човече? Казака ми, че си се нещо изнежил.

— Ужасно се уморявам — отвърна чужденецът, като се хвана за сърцето. — Тук нещо... Но казват, че е от нервите.

— Да, да, нервите — потвърди Санта Крус, сякаш познаваше на пръсти цялата медицина.

— Разбира се, че са нерви — повтори Хасинта.

А Барбарита, която в това време влизаше, също допълни:

— Какво ще е, ако не нерви?...

— Хайде, хайде, с този разпътен вид — обади се дон Балдомеро, като гледаше дълго своя приятел и роднина и не се осмеляваше да каже, че го намира много зле. Все същият чуждоземен вид.

— Не иска да има мито общо с нас — каза Барбарита, която разглеждаше дрехите му. — Виж, виж какъв сив затворен сюртук... и бели боти... Ами, Маноло, какви обувки носят там? Тия ръкавици тук ще ги вземат за ръкавици на кочияш.

Морено се разсмя. Неговият вид беше толкова английски, че който го видеше, го вземаше за един от ония отегчени лордове милионери, скитащи по света, за да се отърсят от тъгата, която ги погубва. Дори когато говореше, не личеше испанският му произход, не от престореност, а от навика да провлачва малко „р“-то, забравил някои от малко употребяваните думи. Беше учил в известния колеж „Етън“. На тридесет години се върна в Англия и продължи да живее там постоянно, с изключение на кратките престои в Мадрид. Владееше изкуството на добрите обноски в най-изтънчената им форма и свобода в държанието, с която пленяваше. Беше осиновен от дон Балдомеро I и затова наричаше кръстник дон Балдомеро II.

— Вече знаете, че не се погаждам с родината — каза той с усмивка. — Колкото повече я посещавам, толкова по-малко ми харесва. От уважение към моя кръстник не се осмелявам да кажа повече.

Чуждестранните вкусове на този човек и омразата към родината му, които демонстрираше, бяха причината за упоритите спорове между него и дон Балдомеро, който с истински ентусиазъм защитаваше всичко, свързано с *кралството*. Понякога добрият испанец се вбесяваше и твърдеше, че във всичко, което е вън от страната, има

много фалш, а Морено, като преувеличаваше антипатиите си, настояваше, че в Испания има само три хубави неща: националната гвардия, бялото кехлибарено грозде и музеят „Прадо“.

— Да видим — каза дон Балдомеро с радост, която се излъчваше от лицето му. — Какво ще кажеш за краля, който доведохме? Сега вече наистина ще сме добре. Ще видиш как ще преуспее страната и ще се свършат войните.

— Хубаво момче е. С няколко испанци, живеещи в Лондон, го придружихме във влака до Девер. Аз му подарих прекрасен часовник... Много отворено момче, ама много. Жалко за краля! Казах му: „Ваше Величество ще управлява страната на неблагодарността, но Ваше Величество ще победи хидрата.“

Казах му го от куртоазия, но не вярвам, че ще може да управлява тия хора. Той ще поиска да го направи, но трябва те да му позволят.

В това време влезе Хуан и се прегърна с роднината, както му е редът. За да започне обедът, липсваше само Вилялонга.

— Но какво — каза Дофина, — ще го чакаме ли? Един бог знае в колко часа ще дойде. Сигурно снощи си е тръгнал в три от вечеринката на министъра на вътрешните работи и все още е в леглото.

Тогава решиха да не чакат повече и по време на сърдечния обед, не щеш ли, разговорът се насочи към това, дали в Испания всичко е лошо, а в Англия и Франция всичко, от което се възхищаваме, заслужава истинска похвала. Морено-Исла не отстъпваше крачка от антипатриотичните си твърдения, което потвърждаваше неговото твърдоглавие.

— Вижте... говоря съвсем откровенно сега — каза той, след като изчерпа докрай темата за ястията и премина върху някои теми от обща култура. — Имам наблюдение, което никой не ще обори. След като се премине границата и се влезе във Франция, нито една бълха няма да ви ухапе.

— Но какво общо имат бълхите?

— И ти настояваш, че във Франция няма бълхи ли?

— Няма, повярвай, кръстник, няма. Това е резултат на общата хигиена, на чистотата на къщите и на хората. Идете в Сан Себастиан. Жив ще ви изядат...

— Човече, за бога, какви аргументи!...

Чу се звънецът. „Ето го!“, казаха всички, а Барбарита погледна към празното място, предназначено на масата за Вилялонга. Той влезе много весел, поздрави семейството и стисна ръката на Морено.

— Милост, госпожо. Дойдох, летейки, за да не ви карам да ме чакате.

— Приятели, откакто сте на мода, човек не може да ви види. Колко сте се издигнали!

— Не ме оставят да живея. Снощи чествуването продължи до три. Двеста души влизаха и излизаха. И без да искат нищо...

— Подготвяте изборите, а?

— О, ако преминем на политическа тема!... — отбеляза Морено.

— Не, не минавай — отвърна Санта Крус. — На тоя терен отстъпвам, отстъпвам...

След това спориха за различните видове сиренета, при което дон Балдомеро каза, че тия в кралството също са добри. После стана въпрос за къщите, които Морено определи като невъзможни за обитаване. „Затова всички живеят на улицата.“

— Но вижте какво — каза Вилялонга, — може къщите ни да са много лоши, но пък ония в чужбина въпреки изяществото си, имат един недостатък. Става въпрос за това, че липсват външни капаци на прозорците и балконите, поради което светлината влиза още щом бог се събуди и човек не може да заспи.

— Но мислите ли, че има някой там, който да спи до обед?

Въпросът се разисква много и чуждоземецът изтъкна други доводи.

— За себе си мога да кажа, че щом премина границата за насам, ме налягат най-мрачни мисли. Има нещо за възхищение, но аз го пропускам и виждам само грубиянството, лошите обноски, мизерията, хората, които приличат на диваци, увити в одеяла, кльошави жени... Най-вече ме изненадва влошаването на рода... Рядко може да се види мъж здравеняк и свежа жена. Не, не се съмнявайте: народът ни се храни зле, и то не отсега — от векове... гладува. Моята страна ми е твърде противна и още от влизането ми с експреса в Урун вече се проклинам. На сутринта, когато се събудя в Сиера и чуя да предлагат мляко в делва, се чувствавам още по-зле, вярвайте ми... А пристигнали в Мадрид и видя ли мъжете с плащове, жените с шалове, зле

павираните улици и конете на файтоните слаби като скелети, ми се иска начаса да си тръгна обратно.

— Човече, в какви глупости се вглеждаш! — отбеляза дон Балдомеро, като продължи разгорещено възхвалата на родината, която чужденецът благосклонно слушаше.

Когато пиеха кафето си, всички забелязаха, че Морено се чувства зле, но го прикриваше, и като се хвана с ръка за сърцето, каза отново:

— Нещо тук... май нищо не е. От нерви може би. Най-много ме смущава шумът от кръвообръщението. Затова толкова обичам да пътувам... Шумът на влака заглушава моя.

За момент настъпи тишина и смущение на масата, но всичко премина и разговорите продължиха. Хасинта забеляза, че някой ѝ правеше знаци от вратата, като повдигаше малко завесата. Излезе. Беше Гилермина.

— Не, не, няма да вляза. Трябва веднага да тръгвам по моите дела — прошепна тя доверително. — Дойдох, за да ти поръчам да му говориш. Подхвани разговора, както можеш, за да разбере добре в каква нужда се намираме.

— Морено ще помогне — каза приятелката ѝ, отвеждайки я в другата стая, за да говорят по-свободно.

— Не знам... сърдит ми е... Тази сутрин се скарахме... Наистина... ядосах се, трябваше да се ядосам. Представи си, тоя път е по-голям еретик от всякога. Всеки е господар на съдбата си, но защо говори именно на мен неща против религията.

— Колко лошо!

— Такива бяха подигравките и светотатствата му, че... Бог да ми прости... ядосах се. Заявих му, че парите му въобще не ми трябва и че ще се страхувам да ги взема в ръцете си, защото са сатанински пари. Така се казва, нали?

— Разбира се.

— А тука не говори ли за религия?

— Не, нито дума. Мама не би позволила. Разправя, че в Испания имало повече бълхи, отколкото във Франция.

— Хайде де! Какво значение, че имало бълхи, след като има християнство! Нещата, дето ги говорят тия еретици, би трябвало да ни възмущават, ако не ги приемахме на шега. Не знаеш колко

протестантски и калвинистки настроен е сега! Ужасих се, когато го слушах. Но в края на краищата там ще се разбере с бога, а засега важното е да разпусне кесията си за моето дело. И това ще помогне на душата му, макар и да не желае. Та да видим дали ще го убедиш.

— Ще направя, каквото мога... Ще видим, ще му кажа нещо...

— Да не забравиш... Сбогом, дете на моята душа. Тръгвам, тази вечер ще ми разкажеш какво ти е казал. Мисля, че няма да ни изостави, защото в дъното на душата си е добряк. Като му се остърже малко кората на еретик, се показва същината му на ангел от други времена. Остани с бога.

Хасинта се върна в столовата. Дали изпълни или не поръката на Гилермина, ще разберем, като му дойде времето. Освен от събирането на парите за приюта, дамата се тревожеше и от това да види разрешена според желанието и историята, за която тя и мъжът ѝ разговаряха предната вечер. Водена от такова желание, щом си тръгнаха Морено и Вилялонга, тя подхвана Дофина и двамата заобсъждаха въпроса за приключването на връзката. Бяха съгласни за главното, само не можеха да се споразумеят по въпроса за най-подходящия начин за разделя, защото тя смяташе това да стане чрез писмо, а той — чрез прощална среща. Накрая, след дълъг разговор, надделя мнението, което ще разбере този, който продължи четивото докрай.

III. СРАЗЕНАТА РЕВОЛЮЦИЯ

1

Който би съумял или би знаел как да разгърне красивия букет от повече или по-малко фалшифицирани представи и блестящи думи, които онази вечер господин Санта Крус изложи пред жена си, би съзрял сухата голота на мислите и чувствата му. А те не бяха нищо повече от една дълбока досада от Фортуната и желанието тя да изчезне от погледа му възможно по-скоро. Защо човек желае това, което няма, а презира това, което има? Когато тя излезе от манастира с венец на почтена жена, за да се ожени, когато в гърдите и се смесваха лилиите на религиозното пречистване с портокаловия цвят на бракосъчетанието, на Дофина му се струваше достоен и блестящ подвигът да я изтръгне от този живот. Направи го с по-голям успех, отколкото очакваше, но неговото завоевание му налагаше задължението да издържа дълго жертвата, което след известно време ставаше отегчително, неприятно и скъпо. Несъмнено бе един покварен мъж, това беше в природата му и той не можеше да го избегне. Трябваше да променя начина на управление много често и когато то беше републиканско, монархическото му се струваше толкова съблазнително! Този следобед излезе от дома си замислен. Жена му започваше да му се харесва повече, много повече от онова революционно положение, което бе въдворил, встъпвайки в правата на два брака.

„Кой се съмнява — продължаваше да размишлява той, — че е разумно да се избегне скандалът? А не мога да приличам на този или онзи, дето живеят в анархия, сочени от всички. Има друга причина, тя започва да ми става антипатична, както миналия път. Бедничката, нищо не възприема, не напредва нито крачка в изкуството да стане приятна; няма инстинкта на съблазнителка, не познава милувките, които очароват. Родила се е, за да направи щастлив един почитан зидар, и не вижда по-далеч от хубавия си нос. Ами нали сега й е

хрумнало да ми прави ризи! Хубави ще да са!... Говори откровено, но без чувство и дух. Колко е различна от София ла Феролана, която Пепито Трастамара докара при първото си пътуване от Париж и бе истинска поспанчена Дювари! За всички изкуства са нужни способности, а тая хлапачка, дето ми се падна, винаги е върна на самата себе си. Като си спомня, че преди няколко дни започна да се моли всяка вечер... И за какво? За да иска от бога деца... По дяволите нейните хрумвания!... В края на краищата не мога повече и още днес ще се свърши с тая ненормална работа. Долу републиката!“

Като мислеше така, стигна до къщата на любовницата си и в момента, в който поставяше ръката си върху мандалото, странен факт пресече изведнъж нишката на мислите му. Преди да потропа, вратата се отвори, за да излезе един възрастен господин с много добра външност, който поздрави Санта Крус с любезно кимване на глава. Самата Фортуната му бе отворила вратата и го изпращаше.

Хуан влезе. Излизането на този господин предизвика у него за миг две различни чувства, които бързо преминаха едно след друго. Първото бе нещо като раздразнение, второто — задоволство от това, че може би му се предлагаше добра възможност за скъсването, което желаше... „Струва ми се, че познавам този господин-самохвалко. Виждал съм го, виждал съм го някъде — мислеше той, като влизаше в салона. — Ако има някаква интрига, би било добре. По-добре е така.“

И на висок глас с раздразнен тон попита Фортуната:

— Кой е този старец?

— Помислих, че го познаваш. Дон Еваристо Фейхо, полковник, или не знам какъв от войската... Голям приятел на Хуан Пабло.

— А кой е Хуан Пабло? Гледай какви познанства искаш да ми прикачиш!...

— Моят девер.

— А кога съм се запознавал с девер ти, дори и не ме интересува... И без това ще мина. А за какво бе дошъл тук този господин... Фейхо, казваш? Струва ми се, че е приятел на Вилялонга.

— Дойде да ме посети и това е за трети път... Добър господин е и е много фин. Какво мислиш, че идва да се любим ли? Колко си глупавичък! Но с една дума, ако смяташ, че не трябва да го приемам, няма да го правя повече. Мир да има...

— Не, не, колкото си искаш го приемай — каза той, като промени тактиката с бързината на гений. — Ако, както казваш, е сериозен човек, може да ти бъде полезно да поддържаш това приятелство.

Фортуната не разбра добре, а той придоби смелост от мълчанието ѝ.

— Защото, дете мое, трябва да ти кажа, че не можем да продължаваме така.

Хитрецът мислеше, че най-добре бе да скъса на чисто, като още от първия момент постави ясно и пряко въпроса.

Салончето, в което се намираше, притежаваше посредствен лукс, заместващ истинския. В него елегантният конкубинат живееше все още срамежливо, и по-скоро като на сцена. Той имаше мебели, облечени в коприна, и красиви пердета, а тия тук бяха грозновати, с цвят на амарант, комбиниран с лимоненозелено: пердетата бяха омачкани, корнизите зле поставени, килимът набран, а цветарниците, с опърпаните бегонии се клатеха. Стенният часовник с конзолата, никога не отмервал времето, беше с позлатени фигури, приличащи на овчари, и бе поставен редом до свещници, покрити със стъклени глобуси. Имаше картини, купени от битпазар, и хиляди още боклуци с претенции за лукс и богатство, всичко това бе отпреди промяната на модата, откогато бяха минали десетина години. Санта Крус гледаше този салон с известна гордост, като виждаше в него свидетелство за своята щедрост, но в същото време обичаше да се присмива на Фортуната за лошия ѝ вкус. За обличане наистина имаше усет за елегантност, но за мебелите и украсата на къщата прахосваше безразборно. С една дума, тя можеше да притежава какви ли не качества, но това, което се нарича *шик*, не притежаваше.

Седнал на канапето и с шапка на главата, Хуан съзерцаваше всичко, което се намираше там, като се наслаждаваше на мисълта, че го вижда за последен път. Фортуната стоеше права, а след това седна на табуретката, впила поглед в любимия си, като че очакваше да чуе от него нещо много лошо.

„Ако тая глупачка — помисли Санта Крус, който също я гледаше — видеше с каква елегантност сяда на една *ruff* София ла Феролана, ще има много да се поучи. Тая и с тояга няма да научи никога котешките преструвки, тия извивания на страстното и нежно тяло, което се отърква о стола. Ах, какви зверове ни е създал бог!“

А на глас каза:

— Кажи, защо не си сложи копринения пеньоар, както ти наредих?

— Какво ти става?... Не искам да го скъсам.

— Ето на... — каза той, смеейки се неделикатно — пази го за празнични дни. Така обичам хората издокарани... А когато аз дойда тук, си слагаш вълнения пеньоар, който един път мирише на канела, а друг път на газ...

— Лъжеш — отвърна Фортуната, като подуши сама дрехите си. — Съвсем е чист. Защо казваш неверни неща?

— Да, в къщи няма защо да се стараяш. Мислиш си: „Вече го вързах.“ Така че направи се колкото се може по-обикновена и по-лошо облечена.

— Ах, колко смешно!... Ами днес не съм си сложила копринения пеньоар, защото цялата сутрин прекарах в кухнята.

— Какво прави?

— Маринована червеноперка.

— Добре, обичам я. Истинска мравчица си — каза Дофина с доброжелателна ирония. — Та, дете, днес трябва да поговорим ясно. Доста те обичам, за да крия от теб. Ти си разумна, разбираш нещата и ще се убедиш, че имам право за това, което ще ти кажа.

Тези думи объркаха Фортуната, защото ѝ припомниха предишната раздяла. Но той сметна за подходящо да се покаже мил и я накара да седне до него, за да я погали по лицето и да приложи някои хитрости от тези, които се използват при децата, за да си изпият лекарството.

— Ела тук и не се плаши. Аз ти желая само доброто. Не можеш да кажеш, че не съм направил за теб всичко, което е по силите ми. От моя страна, добре знаеш, че бих продължил по същия начин, но жена ми е разбрала... Снощи имахме ужасна кавга, ама ужасна, момичето ми, не можеш да си представиш как се разгневи. Припадна, трябваше да извикаме лекар. Най-лошото беше, че родителите ми научиха също причината й... тук кавга, там друга, баща ми ядосан... Всички искаха да ме изядат.

Фортуната беше толкова смутена и ужасена, че не можеше да пророни дума.

— Вече ти казах, че всичко ще преживея, но само не и да разочаровам родителите си. Така че снощи реших за самия себе си: „Дори да умра от мъка, това трябва да приключи.“ Знам, че ще се поболея. Ударът ще е тежък. Не може да се изтръгне такъв болезнен корен, без да те заболи много. Но е наложително и в такъв случай човек трябва да има силен характер.

Тя бе започнала да хленчи и Хуан помисли: „Сега ще дойдат сълзичките. Неизбежно е. Да се подготвим.“

— Глупачке, не плачи, не се измъчвай — добави той, като я целуна. — Виж, душата ми се къса и ако видя, че се огорчаваш, аз съм загубен.

Мъчеше се всеки миг да се разплаче и се правеше на много тъжен.

— Не вярвам — промърмори тя, хлипайки. — Виждах, че приближава. От два дни го подготвяш. Добре, приключихме.

— Не, ще те обичам винаги, скъпо дете. Само няма да мога да те посещавам повече. Понякога... не казвам, че няма... Но така, с този начин на живот... невъзможно е. Мадрид, който изглежда голям, е много малък, едно село е. Тук всичко става достояние на всички и в крайна сметка няма друго спасение, освен да наведеш глава. Аз съм женен, ти също, познаваме всички свети и човешки закони. Ако имаше много като нас, скоро обществото щеше да стане по-лошо от затвор, един истински свободен ад. Не си ли помисляла никога за това?

Това, за което бе мислила Фортуната, беше, че любовта оправя всички неправилни неща, по-точно казано, любовта прави всичко естествено, поправя законите, като премазва онези, които ѝ се противопоставят. Много пъти го беше казвала на любимия си, изразявайки се непохватно, но в този случай и се струваше смешно да се върне на тази истинска или фалшива представа за любовта, защото с верния си инстинкт разбираше, че цялото това празнословие от божествени закони, принципи, съвест и други служеше, за да прикрие празнотата, оставена от убягналата любов. Но тя никога не би спорила с него, защото не умееше да си служи с толкова изискани думи.

— Сърцето ми го подсказваше — възкликваше тя, като притискаше юмрук към очите си.

— Човек не може да избяга от принципите — продължи той. — Общественото благоприличие, момиче мое, е по-силно от нас и не

може човек да му се подиграва безкрайно, защото внезапно идва ударът и трябва да си наведеш главата. Бих искал добре да разбереш това. Никога нищо не съм ти казвал, но понякога точно при теб съм чувствувал съвестта си така разбушувана, че...

Фортуната го погледна по такъв начин, че го накара да млъкне. „Колко навреме и точно! — искаше да каже този поглед. — След като сме извършили толкова престъпления, сега ми говори за угризения. А за прегрешенията на двамата...“

— Добре съм си го заслужила — заяви в пристъп на мъка, придружена от гняв, — защото двамата бяхме лоши, но аз бях по-лоша от теб... Преча на другите. Боже, какво направих! Да се отнеса така лошо към онова семейство! Ти казваше, че не било нищо, когато се натъквах от мисълта за това, което бях направила, да, и се смееше... смееше.

— Да... но...

— Повтарям ти, че се смееше... И то колко гръмогласно, като ме наричаше обикновена и какво ли не още... Добре, добре, доста поговорихме. Отиваш си, ами много добре, много добре. Ще съжалявам, помисли дали ще страдам... Но ще се успокоя. Всяко чудо за три дни. Вятър и мъгла!

Бързо бършеше сълзите си и искаше да покаже сила, която не притежаваше.

— Ще се разделим като приятели — Санта Крус я хвана за ръката, която тя бързо отдръпна — и си тръгвам, като ти давам един добър съвет.

— Какъв? — попита тя повече ядосана, отколкото огорчена.

— Да се върнеш... да се опиташ да се събереш отново с мъжа си.

— Аз!... — възкликна жената на Рубин с неописуем ужас. — След като!...

— Ще се успокоиш, дете. Времето... знаеш ли какви чудеса прави то? Ти го каза: всяко чудо за три дни. И когато отблизо почувствуващ неудобството да живееш извън закона, няма друг начин, освен да се върнеш към него. Сега ти се струва невъзможно, но ще се върнеш. Та това е естественото, лесното... Обикновено казваме: „Това никога няма да стане“, а то, все едно, идва и ни изненадва с лекотата, с която се е появило.

Младата жена стана бързо и влезе в гостната. Беше като луда. Хуан я последва, страхувайки се, че ще получи пристъп на отчаяние. Двата се срещнаха на вратата на спалнята. Той влизаше, тя излизаше.

— Знаеш ли какво ще ти кажа?... — извика Фортуната с прегракнал от гняв и мъка глас. — Вече си излишен тук.

— Но не се гневи...

— Вън, вън! — викаше тя, блъскайки го с груба сила.

Санта Крус призна, че тази сила беше почти по-голяма от неговата и нямаше особено желание да ѝ се противопоставя. За момент се опита да направи така, като че ли ръцете му искат да подчинят тези на любовницата му. Тя бе по-силна и затръшна вратата на спалнята. Дофина почука на стъклата:

— Няма причина за толкова шум... Момиче, момиче, мила, отвори... Успокой се и не се ядосвай... винаги си такава...

Но от спалнята не се чуваше никакъв отговор, нито глас дори. Хуан долепи ухо, като помисли, че чува хълцане... глухи стенания. Скоро разбра, че не можеше и да очаква по-удобен случай, за да изскочи бързо на улицата и да приключи неприятната процедура по скъсването.

„Но все още ми липсва последната част — помисли и се хвана за портфейла. — Не мога да я изоставя така...“ След като размисли един момент, отново прибра портфейла си и си каза: „По-добре да си отида... Ще ѝ ги изпратя с писмо...“ Сбогом. „Няма ли да каже Хасинта, че...“

Излезе на пръсти, както се излиза от дом, в който има тежко болен.

В края на този зловещ ден стана ясно, че бедната госпожа Рубин се отдаде на най-необичайни за нея постъпки, защото така се наричат несъмнено действията да ядеш без желание, да плачеш с ред сълзи, ред сополи в продължение на три часа, да палиш лампата посред бял ден, да я гасиш вечерта от любов към тъмнината и да говориш хиляди глупости на висок глас, като че ли изпадаш в лудост. Домашната прислужница се опита да я успокои, но състрадателните думи я разгневяваха още повече. Към девет часа мъченицата стана решително от канапето, на което беше легнала, и пипнешком, защото стаята беше потънала в тъмнина, потърси шала си. „Ще видят те, ще видят“, мърмореше тя в необуздания си гняв и също опипом obu ботинките си. С кърпа на главата, добре загърнала рамената си с шал, излезе на улицата... Изскочи бързо и решително като човек, който знае къде отива и се подчинява на един от тези чудни, целенасочени импулси, водещи до решителни действия. Доротей не успя да я задържи, когато я видя, тя вече отваряше вратата и излизаше като стрела.

Беше девет часът вечерта. Фортуната пресече с бързи крачки улица „Орталеса“ и „Ла Ред де сан Луис“. Не беше толкова объркана, щом като вместо да хване по улица „Монтера“, по която тълпата задръстваше движението, се отправи към улица „Салуд“ и се спусна по нея, като пресметна, че така печелеше десет минути. От улица „Кармен“ се отправи към улица „Пресиадос“, без нито за момент да загуби инстинкта си за ориентация. Пресече „Пуерта дел Сол“ срещу къщата на Кордеро и се изкачи по улица „Кореос“ до площадчето „Понтехос“... Вече стигаше и когато видя целта на пътешествието си, епилептичният ѝ транс, който импулсираше трескавия ѝ ход, намаля. Видя портала на къщата на Санта Крус и погледна нерешително към измазаните стени, осветени от газовите фенери. Тази гледка предизвика хлад в душата ѝ и тя се смути, че толкова беше бързала.

Да види портала за нея бе това, което е за сляпата летяща като стрела птичка жестокото сблъскване със стена. Хората, които действуват, водени от неудържими, механични импулси, както и от инстинктите за самосъхранение, се движат уверено, виждат желаната

цел само в представите си, но когато тази фалшива действителност стане реалност, като резултат от действието на общите закони, няма порив, който да не бъде обуздан... Какво беше намерението на Фортуната и какво щеше да прави там? Глупачка. Искаше само да влезе в къщата, без да иска от някого разрешение за това, да повика, да се вмъкне внезапно, като крещи и поваля всеки, когото срещне, да се добере до Хасинта, да я хване за косата и... Да я хване за косата не беше точно определеното ѝ желание, но щеше да ѝ каже хиляди жестоки и горчиви неща. Така мислеше, когато я обхвана безразсъдността на излизане от дома ѝ и когато тичаше към площадчето „Понтехос“. А като се спускаше по улица „Салуд“, мислеше следното: „В тялото ми нищо няма да остане. Тя ме прави нещастна, като ми отнема мъжа... защото е мой мъж, аз съм имала негово дете, а не тя. Да видим кой има повече право? Утроба за утроба, коя струва повече?“ Тия ужасни мисли, породени от объркването, което цареше в мозъка ѝ, упорито се въртяха, когато беше се изправила и занемяла пред портала на фамилията Санта Крус.

„Ами защо не взема да вляза и да вдигна гюрултия, както си му е редът...“

Възпираше я някакво страхопочитание, което не можеше да си обясни. Отдалечи се и от отсрещния тротоар погледна къщата, като си помисли: „Сигурно свети в стаята на Хасинта, където се веселят.“ Но нищо не видя. Всичко беше затворено, потънало в мрак... „Дали не са излезли!... Не, сигурно са там и ми се подиграват, смеят се на номера, който ми погодиха... Всички са еднакви: крушата не пада по-далеч от дървото...“ Отново я обзе неразумното желание да влезе в къщата и тръгна към нея, но за втори път се върна. „Кой ли излиза?“ Беше старец, който се задържа на вратата, говорейки с Деограснас. Младата жена разпозна Еступиня, който беше неин съсед, когато живееше на „Ла Кава“, откъдето започнаха безкрайните ѝ нещастия. Пласидо се загърна с плаща си и се отправи към улица „Викарио Виехо“. Фортуната го проследи с поглед, докато се изгуби и отново продължи дебненето си. Този пък кой е? Беше някакъв господин с бели боти, дори се поспря за миг, за да я огледа добре, и продължи пътя си. Влизаха и излизаха хора. Фортуната разбираше, че не може да влезе и въпреки това продължаваше да стои като побита, без да знае защо. Не можеше да си тръгне, макар да ѝ бе ясно, че идеята, довела я до това

място, беше налудничава, както обикновено се случва в сънищата. Една от многобройните безсмислици, които се лутаха в главата ѝ, бе да си въобрази, че някой от излизащите мъже бе любовник на Хасинта. „На мен да не ми разправят, че е безупречна... Какви ли не лъжи пускат хората. На нищо не вярвам. Безупречна? Ами... Никоя от тия женени богаташки не е такава, нито пък може да бъде. Ние от народа сме единствените, които можем да бъдем целомъдрени, ако не ни мамят. Аз например... да, аз.“ Обзе я конвулсивен смях. „Защо се смееш, страхливке — си каза. По-чиста си от слънцето, защото си обичала, обичаш само един мъж. А тези, тези... Ха-ха-ха! На всеки три месеца са с нов мъж и въпреки това са безупречни. Защо? Ами защото не вдигат шум и всичко вършат тихомълком. А, сеньора Хасинта, запазете си достойнствата за тези, дето вярват в тях; вие трябва да паднете, ще паднете, ако не сте паднала досега.“

Изведнъж видя, че към портала се приближава файтон. Дали някой пристигаше, или идваше да отведе някого? Явно да отведе, защото никой не слезе; лакеят влезе в къщата, а Деограсиас поведе разговор с кочияша. „Ще излизат — каза си нещастницата, като отново почувствува горещите импулси, принудили я да изскочи от къщи. — Вече няма да ми убегнат... Ще изляза насреща им лице в лице. Каквото повикало, такова се обадило... Каква добра двойчица! Колко се бавят! Главата ми се запали и ми се струва, че цялата съм настръхнала...“

Сеньорите излязоха. Фортуната забеляза първо жена с бели коси, след това Хасинта, а след нея едно момиченце, което трябваше да е сестра ѝ; видя кадифета, бели кожи, коприна, бижута и всичко възприе светкавично като омагьосана. Трите влязоха във файтона и прислужникът затвори вратата. Но какво стана! Още щом видя трите дами, Фортуната се стресна силно. Тя, дето мислеше да забие ноктите си като железни куки! Испита ужас като пред неочаквана и страшна опасност; волята ѝ се оказа така безпомощна пред паниката, че тя избяга далече от тази къща, без дори да се осмели да погледне назад. Чу шума на файтона, който се спускаше надолу по улицата, и дори го видя да минава покрай нея, като зави така бързо, че без малко да я събори.

— Ей!... — извика кочияшът.

А госпожа Рубин извика, отскачайки назад...! Какъв страх, какъв безумен страх, боже!... Продължи към „Пуерта дел Сол“, като си даде сметка за ужаса, който изпита, и си задаваше въпроса, дали в него нямаше и известна доза срам. Но не ѝ беше лесно да определи дали страхът ѝ беше като този на екзалтирания християнин, който вижда дявола, или като на този, на когото дават кръста.

Вървеше, ръководена не от разума, а от краката си, и без да знае как, се оказа в центъра на „Пуерта дел Сол“. Несъзнателно седна на ръба на фонтана и се загледа в пръските вода. Един от блюстителите на обществения ред я погледна подозрително, но тя не му обърна внимание и продължи да седи; гледаше трамваите и файтоните, минаващи покрай нея, и имаше чувството, че е ос на въртележка. Студът и влагата я накараха да стане и да се загърне чак до устата в шала си и да си тръгне. Виждаха се само очите ѝ и тяхната красота караше мъжете да приближават до нея и да я молят за разрешение да я придружат или да подмятат хиляди закачки. Тогава си припомни онези злочести времена и мисълта, че ще трябва да се върне към тях, предизвика у нея силна болка, която прогони от главата ѝ настанилите се в нея химери. Тя бавно се връщаше към действителността, която мразеше, и затова се опитваше да поддържа своята илюзия. Един от мъжете, който я проследи, се опита да я задържи на всяка цена, като я извика по име:

— Колко сте се загърнали Фортуната!

Тези думи я накараха да се спре пред човека, който ги бе изрекъл, и тя напрягаше паметта си да свърже лицето му с някакво име.

„Искам да си спомня това лице — мислеше тя. — А, дон Еваристо е.“

— Дъще, много сте разсеяна...

— Отивам си у дома.

— Оттук? — попита Фейхо учуден. — Ами вие вървите към театър „Реал“.

— Ами... — отвърна тя, като гледаше къщите, — объркала съм се... Не знам какво ми става.

— Да минем оттук. Ще ви придружа — каза дон Еваристо добродушно. — „Капелянес“, „Ромпеленса“, „Оливо“, „Балеста“, „Сан Онофре“, „Орталеса“, „Арко“.

— Това е пътят, но не се съмнявайте в това, което ви казвам...

— В какво, дъще моя?

— Че съм порядъчна, че винаги съм била такава.

Фейхо погледна приятелката си. Наистина тези красиви очи винаги му бяха харесвали, а и възбудата, която забелязваше в тях тази вечер, не ги беше загрозила с пламъка на злото.

Изоставената отново се загърна в шала си и придружителят престана да се шегува. Но тъй като тя пак се спря, за да повтори схващането си за честността, Фейхо, който беше много откровен мъж, не се сдържа и каза:

— Приятелко, вие не сте добре, искам да кажа, случило ви се е нещо много лошо. Доверете ми се, защото съм искрен ваш приятел и мога да ви дам добри съвети.

— Но съмнявате ли се — каза Фортуната, като се подпря на стената, — че винаги съм била...

— Порядъчна? Как ще се съмнявам в това, дъще моя, само това оставаше! Това, в което се съмнявам, е, че не сте добре със здравето. Уморена сте и мисля, че трябва да вземем файтон... Ей! Кочияш...

Фортуната се остави да бъде водена и влезе машинално във файтона. Веднъж бе направила същото с някакъв човек, когото срещна по улицата.

Във файтона Фейхо й говореше с бащинска любов, но тя не я приемаше като такава. Изведнъж в мрака на файтона впи поглед в него и му каза:

— А ти кой си?... Къде ме водиш? За каква ме вземаш? Не знаеш ли, че съм порядъчна?

— Ах, боже мой! — промърмори добрият дон Еваристо дълбоко разочарован. — Тая глава не е добре, хич не е добре...

Най-после пристигнаха и двамата изкачиха стъпалата. Отвори им прислужницата.

— Сега — каза симпатичният запасен полковник — веднага лягате. Искате ли да ви доведе лекар?

Без да отвърне, тя се шмугна в спалнята си. Фейхо я проследи с поглед, огорчен, че я вижда в такова окаяно състояние. След това двамата с прислужницата побъбриха.

— Скъсване... Отново оня нехранимайко е причината — казваше дон Еваристо. — Ако е само това, опасността ще мине.

Сбогува се до следващия ден, а смазаната от мъка жена си легна, като казваше на прислужницата си, докато тя ѝ помагаше да се съблече:

— Порядъчна съм и винаги съм била такава. Какво?...! Съмняваш ли се?

— Аз... не, госпожо, как ще се съмнявам? — отвърна прислужницата, като обърна лице, за да прикрие усмивката си.

Скоро нещастната госпожа Рубин заспа, но след половин час се събуди много възбудена. Доротея, която остана при нея, я чу да пее съвсем тихо и със скръстени ръце мистичните куплети от „Микаелас“.

IV. КУРС ПО ПРАКТИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ

1

На следващия ден дон Еваристо два-три пъти ходи да се осведомява за здравето на Фортуната, но не можа да я види. Доротей му казваше, че госпожата не искала да види никого и че от толкова мисли за собствената си почтеност я боляла ужасно главата. На последващия ден беше малко по-добре. Беше станала и дори се бе опитала да пие бульон.

— Но продължава да повтаря все същото — добави не без злост момичето, което беше симпатично и будно. — Предупреждавам ви, господине, да се съгласявате с нея.

— Не се тревожете, дъще — отвърна господинът, — каквото трябва, ще направя. Може ли да я видя? Няма ли много да я отегча? Знае ли, че съм тук?

— Знае вече. Почакайте минутка и ще влезете.

Той остана сам в столовата и след като чака петнадесет минути, Доротей му каза да влезе. Фортуната беше в стаята си, излегната на канапето, с глава, облегната на голяма възглавница от син атлаз. Беше с копринен пенъоар и фин бял шал на главата, така пристегнат, че се виждаше само овалът на лицето ѝ. Бе бледа, много отчаяна и със сенки под очите. Дон Еваристо смяташе, че разбира от медицина, и ѝ измери пулса.

— Та вие сте като часовник, дъще. Нямате температура и няма да имате... Е, да! Кокетничене... само малко кахъри и нищо повече. А сте така хубава с този шал! Хайде, хайде. Не ви се вижда нито косата, нито ушите. Приличате на монахиня от приют. Брей, какви болки имала тази госпожа!

— Вчера бях много зле — каза тя с приглушен глас. — Главата ми се пръскаше и понеже не можех да изтръгна от мен тази мисъл, все същото... Като ми влезе нещо в главата... Трябва да заявя, че съм...

— Порядъчна, да, днес повече от вчера и утре повече от днес. Това не е нужно да се казва, защото се знае.

— Не, човече, не искам това.

— А какво?

— Аз съм много лоша, най-лошата жена, която се е раждала. Знаете ли какво съм направила? Напълно съм заслужила наказанието, да, добре съм го заслужила, защото, уверявам ви, много злини съм вършила в този живот!

— Стига вече! Не са чак толкова.

— Хайде да говорим за друго — каза младата жена, като извади ръката си изпод одеялото, в която стискаше писмо. — Вчера ми изпрати това.

— Кой? А, Санта Крус!

— Не го бях прочела до днес сутринта. Отново се сбогува, дава ми съвети и се прави на светец. В писмото ми изпраща четири хиляди реала.

— Хайде де... Не е обеднял сигурно.

— Искам да му пиша още днес — каза тя, като се пооживи. — Не да пиша... Само да сложа двете банкноти от по две хиляди реала в един плик и да му ги върна.

— Дъще моя, почакайте и помислете добре какво правите — отвърна той и се приближи нежно към нея. — Връщането на парите е израз на романтизъм, неприсъщ на нашето време. Връщат се само откраднати пари, а вие имате право да получите от него не само това, а много повече. Така че стига *пози*, ако не искате да ви освиркам, защото тия глупости се срещат вече само в лошите комедии. Да, поставил съм си за цел само да ви отърва от безразсъдството и да ви засадя в здрава, практична почва.

— Щом са пари, не ги вземам — заяви искрено болната, нацупвайки устни като глезено дете.

— Ах, каква смехория!... Това е то, и продължавате да се глезите — каза полковникът, като нацупи устните си повече от нея. — Щяла да му върне свещените пари! Да, за да се смее повече. Това иска той. Имате ли спестявания?

— Трябва да имам около тридесет дуро.

— Само толкова... От какво ще живеете сега?

— Искам да съм порядъчна.

— Чудесно... възвишено. Но не ми е ясно защо, за да си порядъчна, не трябва да ядеш... Нима мислите да работите? Какво?... С тия четири хиляди реала поне ще имате време да помислите и да преживеете няколко месеца. Тъй че запазете *капиталчето* и да не говорим повече по този въпрос.

Фортуната, която беше упорита, не се съгласи напълно, но отложи връщането на парите за следващия ден. Тази мисъл тревожеше съзнанието ѝ и тя, без да иска, говореше за нея.

— Гледай ти, каква услуга ми направи! — промърмори след известно време, като гледаше към пода. — Да ми плати! Аз, която оставих всичко заради него, дори отритнах хората, които ме направиха скромна!... Извинете, ако не се изразявам красиво. Много съм невежа. Такава ми е природата, а на тия, които искаха да ме направят фина и почтена, им хвърлих почтеността в мутрите... Каква неблагодарница, нали? Колко нагла съм била! Само защото обичах повече, отколкото трябва, защото обичах като лъвица, и за да се убедите, че съм толкова проста, ще му простя и ще го обичам отново.

— Да, вече се разбира, че сте по-мека и от памук — каза дон Еваристо замислен.

— Струва ми се, че другите мъже не са такива. За мен има два вида мъже: той е от едната страна, а всички останали — от другата. Не бих мръднала оттук до вратата за всички тях. Такава съм, не мога да се поправа.

— Не ми казвате нищо ново. Много свят съм видял — потвърди Фейхо с благосклонността на изповядващ свещеник. — Хората като вас обикновено водят кучешки живот. Няма по-голямо нещастие от това да носиш прекалено голямо сърце. Да имаш голям мозък, голям стомах, голям черен дроб е също лошо, но по-малко. Аз или ще успея малко да ви отрезвя, или ще ви понамаля сърцето, за да има равновесие.

— Равно...!

— Равновесие.

— Да, не го казвам добре, но разбирам какво е. А как ще ми го понамалите?

— О, необходими са много лекции... Това е единственият начин да не бъдете нещастна цял живот. Да! Този живот е гайда с много дупки и трябва да се настройва, да се настройва, за да свири добре.

Вие не познавате дори половината от живота. Като че ли току-що сте се родили и са ви пуснали по широкия свят. Какво се получава? Че не знаете накъде вървите. Връщате парите, които ви дават, и два-три пъти полудявате по един и същи човек. Добро бъдеще! Ще ви науча на нещо, което не знаете.

— На какво?

— Да живеете... В тая долина на сълзите да се живее е първото ни задължение, а в действителност колко малко хора умеят да го правят!... Казвам ви го, защото познавам света, защото като вас съм имал щедро сърце.

— И ще бъда ли щастлива? — каза Фортуната със суеверно очакване, сякаш ѝ гледаха на карти.

— Първото нещо, което ще се опитам да направя, е да станете практична.

— Практична! — отвърна тя и грациозно набръчка носа си, както правеше винаги, когато не разбираше нещо, и в същото време се подиграваше. — Практична... Какво означава това?

— Нима не знаете?... Не се правете на по-глупава, отколкото сте! — забеляза дон Еваристо, който също набръчка носа си.

— Ами тогава ще си *похортуваме* — каза госпожа Рубин и изопачи думата, за да се присмее така на идеята му.

Посещението не трая дълго, защото сенър Фейхо не желаше да пречи. Сбогува се, като обеща да се върне скоро. Ако зависеше от него, би се върнал и след час.

— Приятелко, не трябва да оставате дълго време сама, защото главата ви започва да работи... Ако не ме изгоните, днес следобед отново ще се върна при вас.

Привечер той наистина дойде с букет цветя, а малко след това един слуга пристигна с две-три саксии. Фортуната много обичаше цветята както в саксии, така и на букети; балконите ѝ бяха пълни със саксии и голяма част от сутрините си прекарваше в грижи по тях. Благодарни много на господина за този подарък, чиято стойност беше още по-голяма поради сезона, в който се намираха. Цветята от букета бяха от най-красивите, редки и ценни през зимата. От разговора за цветята същата вечер дон Еваристо се убеди, че неговата приятелка имаше вкус, различен от обикновения. Не харесваше цветя, които не ухаеха, и изпитваше неприязън към камелиите. Между най-красивите

камелии и най-жълтите и обикновени слънчогледи не намираше особена разлика по красота. Обичаше карамфила, нарциса, или градинската роза, с една дума, всички онези цветя, които *възбуждат чувства*, когато човек се приближи до тях...

— А как се чувствувате тази вечер? — попита дон Еваристо и се наведе, за да види лицето ѝ.

Държеше се като лекар, но разглеждаше лицето ѝ заради красотата му, а не за да търси по него признаци на болест. И понеже се здравчаваше, трябваше да се приближи много, за да я види добре. Тя продължаваше да стои в същото положение и на същото място от сутринта.

— Все така съм — отвърна тя, без да се движи. — След като си отидохте, плаках допреди малко. Не съм мръднала оттук.

— Няма защо да си напрягате мозъка, за да откриете лекарството. Няма да мръдна оттук... Но може лекарството да бъде лошо от болестта и в крайна сметка ще се наложи да плачете, за да ме изгоните. Хайде, дъще, престанете така дълбоко да въздишате, сякаш душата ви ще излети през устата. Сега ще се успокоим. Времето е цяр, който лекува тези неща, и аз ще видя приятелката си скоро, много скоро по-лъчезарна от празничен ден, без да си спомня за нищо от това, което така я огорчава днес. Трябва да се разсеете. Знаете ли да играете на карти?

— Аз? Знам само туге. *Оня* искаше да ме научи на *тресильо*, но никога не успях да се науча. Наистина не знаете колко съм глупава.

— Обичате ли театъра?

— Това да, най-вече драмите, които разплакват хората.

— Пресвета дево Мария!... Ония пиеси, в които има „Сине мой!... Татко мой!...“

— Именно. Но и други, в които има разни печални случки и където вадят шпагите, а една актриса припада, защото ѝ отнемат сина.

— Благословени боже!... — каза Фейхо лукаво. — Тук наистина вкусовете ни се различават, защото аз, щом видя, че актьорите започват да викат, а актрисите стават ревливи, вече се въртя на мястото си и гледам към вратата... Никакви сълзи. Това, което ви трябва сега, е да се посмеете с пиеските на Лара във *вариететата*. Драмите, дъще, са в живота... Обичате ли баловете с маски?

— Сега ще ви разсея — отвърна Фортуната и се надигна. — Малкото време, през което бях сама в Барселона и насам-натам, обичах да танцувам и да се развличам, после не... Тази година Хуан ме води два пъти, а след това ходих сама с една приятелка, за да видя дали ще го хвана да ми изневерява с някой парцал... Ще повярвате ли, че дори това не ме развлича? Маската изгаря лицето ми от жегата... искам да я сваля. Ами... ако започна да се шегувам и сама да се смея на плоските си шегии? Не можете да си представите колко съм бездарна! Хрумват ми само тъпи шегии. Хуан ми говореше, че не ставам за нищо и че не заслужавам тялото, което имам. Полагаше усилия да ме промени, но козата винаги дърпа към гората. Сред народа се родих и такава останах, искам да кажа, обикновена, дива... О, ако бяхте видели как побесняваше, като му казвах, че обичам шкембе, което се готви по гостилниците! Ами да, трябваше да ям скришом това, което харесвам. А когато ми се караше, че нямам вид на францужойка като Антонита, тая, дето е с Вилялонга, и друга, която се казва София ла Феролана? „Даже по начина си на сядане се различават от теб — казваше ми. — Забележи добре този маниер на безразличие или интерес според случая, тази грациозност, начина на ходене по улицата. Ти, като ходиш насам-натам със забуленото си лице и с размъкнатата си походка, без да гледаш никого, сякаш обикаляш от къща на къща, за да събираш милостиня за църковната служба.“ Чувате ли какво ми разправяше? Караше ме да обличам съвсем тесни дрехи, толкова тесни, че подчертаваха всичко, с което бог ме е дарил...

„Тази жена ме подлудява — мислеше си Фейхо, като изпитваше чувство на неизразима радост, когато слушаше Фортуната. — Оглупял съм, не знам какво става с мен... Ах, боже мой, на моята възраст!... Няма начин, ще се обясня. Но не, чакай приятелю, все още не е време...“

Разказът за тия неща, поднесен с толкова очарователна откровеност, запали огънчето в очите на добрия господин. Радостна и очакваща усмивка се изписваше на устните му, откривайки безупречни зъби. По бузите на лицето му, което винаги бе розово, избиваше истинска младежка руменина. С една дума, бе най-красивият, най-симпатичният и най-свежият старец, който може да си представи човек. Чист като самородно злато, къдрава коса, мустаци като лъснато сребро. Лицето му бе така добре избръснато, че бе приятно да го

гледаш; челото — широко и мраморно, с фини и добре оформени бръчки. Що се отнася до тялото, повечето от днешните момчета биха искали да приличат на него. По-изправен и по-строен от него нямаше.

„Не, днес няма нищо да ѝ кажа — мислеше той. — Страхувам се да не заприличам на хлапак. Търпение, приятелю, и се поуспокой малко, имаш достатъчно време, за да бързаш. Днес ще го приеме зле. Раната е много прясна.“

„Но днес вече няма да задържам това, дето мъчи тялото ми — помисли Фейхо на другия ден, когато влизаше в салона, докаран, излъчвайки чистота и силен мирис на *одиколон*, както всяка сутрин на излизане от къщи. — А къде е? Какво прави, че не излиза? Очарователна е тая жена, а тоя Санта Крус е най-големият тъпак, който живее на божия свят... Колко много ме кара да чакам! Струва ми се, че чувам шум, който напомня търкане на четка по мебелите. Сигурно чисти, макар че днес не е събота. Но няма значение, че не е събота. Това й трябва — да работи, да прави упражнения, да се развлича, да ходи насам-натам. Чудесно!... Да, да, наистина. Тази жена е нешлифован диамант. Ако беше попаднала в моите ръце вместо в ръцете на тоя простак, какъв вид, о, боже, мой, какъв вид би придобила!... А тракането вътре продължава. Изглежда, влачат мебели... Добре, много добре, давай така. За да се решат сърдечните проблеми, трябва да се потиш, да се потиш. Ах, колко съм щастлив днес! От много време, приятелю, от много време не си се чувствувал така щастлив, както се чувствуваш днес. Откакто бях във Филипините... Сега, изглежда, местят желязното легло. Как скърца металът!... А, най-после излиза!...“

— Извинете, приятелю дон Еваристо — каза Фортуната, като се показва на вратата на стаята с всекидневния пенъоар, с много голяма престилка и с кърпа, вързана на главата, — чистя.

Зад нея се виждаше прашният въздух, осветен от слънцето, чиито лъчи влизаха през широко отворената врата на балкона.

— Защото аз имам тоя навик... Когато чувствам желание да плача и ме хващат дяволите, знаете ли какво правя? Ами вземам метличката за прах, метлите, голямата гъба и кофата с вода. Винаги, когато съм много тъжна, се захващам за праха.

— Ах, дъще моя, съчувствувам ви... защото къщата блести като сребро...

— Каквато трябва да бъде!... Да, това е единственото ми развлечение. Не умея да върша никаква фина работа, не знам да шия, не знам да бродирам, нито пък да свиря на пиано. Не знам и да

рисувам чинии като тази Антония, приятелката на Вилялонга, дето е все с четките; аз едва знам да чета и не намирам смисъл в никоя книга... Какво да правя? Да мия и да чистя. Така не се сещам за други неща.

„Бих я изял“, помисли дон Еваристо, който я наблюдаваше оглупял, без да каже нещо.

— Така че е по-добре да си отидете сега и да дойдете по-късно. Ще ви напрашим и измърсим.

— Не, дъще, аз не си тръгвам оттук.

— Уф! Как мирише на *одиколон*. Тази миризма наистина ми харесва... Но ще ви омърляме. Вижте, сега ще започнем със салона.

— Не ме интересува — отвърна добрият господин с безизразна усмивка. — Ще ме напрашате ли? Още по-добре. Ще се изтърся.

— Както желаете... Ами разходете се натам... Аз нямам тук *албоми*, нито книги, за да се занимавате.

— На мен никак не са ми нужни *албоми*... Продължавайте, продължавайте и работете добре. Това ви е необходимо... После ще говорим. Аз нямам какво да правя...

Два часа по-късно двамата бяха седнали един срещу друг в стаята. Тя беше в същия вид, в който се представи преди, и малко уморена...

— Кой знае какъв е видът ми!... — каза тя и стана, за да се огледа в огледалото над канапето. — Света дево Марийо! Виждате ли какви са ми миглите, целите в прах?

— Нямаше да са такива, ако не бяха така черни и така големи и красиви...

— Искам да се пооправя малко. Неуважение е да се посрещат гости в такъв вид.

— Не бързайте заради мен... По-приятно ми е да ви виждам такава. Починете и да си побъбрим. Ще си позволя един въпрос. Какво смятате да правите сега?

Фортуната, която се навеждаше напред, за да чуе по-добре, отметна главата си назад, в същност най-добрия начин, чрез който изразяваше, че не е мислила нищо по този въпрос.

— Мислите ли да искате прошка на мъжа си и да се сдобрите с него?

— Господи! Какви неща ви хрумват! — възкликна тя, като вдигна ръце към главата си, като че ли чуваше най-абсурдното нещо.

— Струва ми се, че не съм казал никаква глупост.

— Всичко бих понесла — потвърди Фортуната и зае най-сериозния вид, който можеше, — само да не се връщам при Максимилиано.

— Дори мизерията, безчестието...

— Да, господине.

— Добре. Това означава, че когато се свърши малкото, което имате... и предполагам, че не сте настоявали да върнете четирите хиляди реала... та като се привърши, няма да имате друг изход, освен да живеете, както можете. Вие не познавате никакъв честен труд, с който да печелите пари, така че... ще ви посъветвам нещо.

Фортуната сви вежди и без да вдига поглед от земята, усукваше края на престилката си.

— Това не е разрешение, приятелко. Или у дома с мъжа си, или на улицата с Хуан, Педро и Диего, все може да изскочи някой тип, с когото да преживеете. Този лош път се разклонява по различни пътечки и не всички водят в болницата и низостта. Така че помислете добре. Колкото и да мъчите мозъка си, няма да можете да решите тази дилема.

— Тази какво?

— Дилема означава *или на дъното, или на повърхността*.

— Искам да съм почтена — натърти младата жена, като още по-усилено заусуква края на престилката си.

— Почтена? Много добре. Кажете ми обаче съвсем откровено: честна — сита, или честна — гладна?

Фортуната се усмихна леко. Тази усмивка разсея за миг мъката ѝ, но скоро лицето ѝ отново помръкна, признак на ужасното съмнение, което разяждаше душата ѝ.

— Да си порядъчен е много хубаво — продължи Фейхо. — Няма нищо, което да може да се изрече така лесно и което на практика да е толкова трудно. Мисля, че вие искахте да кажете относителна порядъчност.

— Не, аз искам да бъда истински порядъчна, порядъчна, порядъчна.

— Без да се съберете с мъжа си?

— Без да се събера с него.

С устни, с очи, с всички мускули на лицето си Фейхо направи много изразителна гримаса, принадлежаща към универсалния език на мимиката във всички страни, която означаваше: „Дъще моя, не разбирам това...“

Фортуната също не го разбираше и това я караше да се чувства наистина оглупяла. Малко оставаше да заплаче.

— Хайде, хайде — каза полковникът, като отпъди всички доводи, както се пъдят мухите, — да говорим ясно и да бъдем практични, без да се страхуваме от истинското положение. Нещата са такива, каквито са, а не каквито ние желаем да бъдат. Какво повече можем да искаме от това, да сте порядъчна и чиста като слънцето! Но, *късно* е, както каза птиченцето, когато го поглъщали. Това, което сега се опитваме да постигнем, е да бъдете колкото се може по-малко непорядъчна. Защото аз се присмивам на добродетелите, които са само на думи. А животът, а храната? Вие, приятелко, сега нямате друг изход, освен да приемете покровителството на един мъж. Остава само съдбата да ви предложи добър човек. Ще се втурнете ли да го търсите измежду вашите познати или ще излезете да хванете някой непознат от улицата, в театъра, на разходките? Да видим... казвам това, защото ако искате да си спестите този труд, представете си, че отегчена сте тръгнали по тоя свят, хвърлили сте въдицата и че, о, изненада, сте хванали мен. Ето ме изваден от водата, удряйки с опашка от удоволствие, че са ме уловили такива добри ръце. Малко съм стар, но без да бъда суетен, мисля, че ставам за всичко, и вътрешно, и външно струвам повече от повечето млади. Нямам никаква работа, сам съм в света, живея от рентите си, и то добре, и мога да предоставя същото на този, който ме предразположи. Така че остава да се решите. Може да прозвучи нескромно, но ви казвам, че трудничко ще ви бъде в това положение да намерите по-добро предложение. Ще го проумеете едва когато премине тъгата ви, дано бъде скоро. Сега в главата ви е мъгла. И не се двоумя да го кажа — добави, като повиши тон, като че ли се ядоса. — Паднало ви се е от лотарията, и то не каква да е печалба, ами най-голямата — коледната.

— Искам да съм почтена — отвърна Фортуната, без да го гледа, както глезените деца упорито повтарят лошите неща, за които ги наказват.

— Няма да съм аз, който ще избие от главата ви тази идея — каза господинът, усмихвайки се, без да се съмнява в победата си. — И може би дори сте открили квадратурата на кръга.

— Какво казвате?

— Нищо... Мисля си също, че моето предложение ви предоставя възможността да бъдете порядъчна колкото си искате, колкото повече — толкова по-добре... С една дума, не искам да ви отвличам повече и ви оставям сама, за да помислите върху казаното от мен. Продължавайте да чистите, работете, трупайте мебелите, мийте, докато ви подпухнат пръстите, и движение, много движение, междувременно мислете добре за това и утре или вдругиден... не бързам... ще дойда за *ответа*, както казва селянинът...

Тъй като това, което има да се случи, ще се случи и шеги с живота не се правят, нещата станаха така, както бе поискал дон Еваристо Гонсалес Фейхо. Той добре знаеше, че не може да има друг вариант, стига тази жена да не е луда. Какво друго разрешение можеше да има тя освен неговото предложение? Никакво. За каква почтеност мечтаеше, като не знаеше да работи, не искаше да се върне при мъжа си и нямаше никакво желание да отиде в някое запустяло място и да се храни с корени. Заключениеето бе, че се случи това, което човешките нужди неумолимо налагаха.

— И за да се убедиш, че мога да оправям нещата и се интересувам от теб — каза ѝ един ден дон Еваристо, който вече ѝ говореше на „ти“, — ще се постарая да избягна скандала между теб и мен. Ще положа изключително усърдие да не разбере затова Хуан Пабло Рубин, който те представи веднъж на улицата, откъдето започна и нашето щастливо запознанство, помниш ли? Трябва да крием и пазим тая връзка, доколкото човешките възможности ни позволяват, ще видиш колко добре ще бъдем. Ще те науча да бъдеш практична и когато станеш такава, няма да повярваш, че в живота си си вършила толкова глупости, противоречиви на закона на живота.

Трябва да кажем, че Фортуната беше почти доволна, по-точно примирена, и се успокояваше с мисълта, че в това нещастие нямаше по-добро разрешение и че е по-добре да паднеш върху купа слама, отколкото върху купчина камъни. В първите дни изпадна в силна меланхолия, съзнанието ѝ в заговор с паметта ѝ и представяше съвсем осезаемо всички непристойни неща, които бе извършила през живота си, и най-вече факта да се ожени и да изневери само часове след това. Но изведнъж, без да осъзнава как и защо, всичко се объркваше в тайните кътчета на духа и съзнанието и изплуваше чисто, ясно и твърдо. Тогава се виждаше невинна за всички причинени злини, като човек, който действа импулсивно под влиянието на странна и висша заповед. „Да, аз не съм лоша — мислеше. *Какво лошо имам аз тук, вътре в мен?* Ами нищо.“

С тези противоречиви състояния на духа бяха свързани някои изяви на религиозната мания. В миговете, когато се чувствуваше много виновна, я обземаше страх от временните и вечните наказания. Спомняше си за напътствията и поученията на дон Леон и на монахините от „Микаелас“ и отново в паметта и с ужасна яснота се връщаха спомените от живота ѝ в манастира. Когато това се случваше, отиваше на литургия, хрумваше ѝ да се изповяда, но бързо се изплашваше и оставяше всичко за следващия ден. Стигаше и до другата крайност, тоест до чувството за невинност, дошло като механичен обрат на предишното ѝ състояние, и цялата ѝ отпуснатост и мистични предубеждения бягаха от паметта ѝ. Тогава прекарваше два-три дни в пълно спокойствие, без да произнася други молитви освен „Отче наш“, която по навик всяка сутрин се отронваше от устните ѝ. Съзнанието ѝ работеше безспир като въртележка, която ѝ показваше ту бялата, ту черната си страна. Понякога този рязък обрат зависеше само от една дума или бегла мисъл, преминала така устремно през съзнанието ѝ, както бързата птица прелита по безкрайното небе. Между мисълта, че е жрица на злото или че е невинно и нещастно същество, имаше понякога само един миг или най-обикновена случка: откъсването на листо от изгнилото вече стебълце на растението и паднала безшумно върху килима; песента на канарчето на съседите или силният тропот на минаващ по улицата файтон.

Беше много благодарна на господин Фейхо. Той се държеше възпитано с нея, не беше дребнав и не нахалничеше, както обикновено правеха мъжете. Първия ден ѝ прочете „конското“, което беше много кратко:

— Слушай какво, оставям те напълно свободна. Можеш да влизаш и да излизаш в който час си искаш и да правиш това, което желаеш. Не съм привърженик на предохранителната система. Искам да си искрена към мен, както аз към теб. Щом се измориш, ми кажи... Тук не води никакъв мъж; защото ако някой ден открия неразбория, ще си отида, без да кажа дума, и повече няма да ме видиш... същото ще направя, ако разбере, че го вършиш и навън. Държиш ли се добре, няма да престана да те покровителствувам, дори ако се наложи да те напусна.

Фортуната наистина не изпитваше към своя приятел онова чувство, чието определение е любов, но го уважаваше и се отнасяше с

нежност към него поради благородното му държане. За нея той беше най-скромният човек, с когото бе имала връзки през живота си. А колко знаеше той! Какъв опит имаше в живота и как умело го използваше! За да бъде изпълнен съставеният от него план, за който говореше, първоначално я накара да наеме една скромна стаичка. Не беше от пестеливост, защото бе в състояние да плаща жилище като това, което плащаше Санта Крус, а от предпазливост. Тази порядъчност, която тя желаше толкова силно, без да съзнава точната стойност на думата, нямаше смисъл; но тъй като не беше порядъчна, трябваше поне да изглежда такава, а това съвсем не беше малко. Скромната стаичка в отдалечен квартал бе вече условие, че поне ще бъде избягнат скандалът. Скоро след като се настани в новото си жилище, дон Еваристо ѝ купи една хубава машина „Сингер“, с която тя много се занимаваше. Посещенията на покровителя ѝ бяха ежедневни, в неопределен час. Понякога ходеше следобед, друг път — вечер. Но винаги се прибираще да спи у дома си. Фортуната имаше нужда от вярна и дискретна прислужница, която да я уважава. Фейхо я търси почти месец и накрая успя да я намери.

Фортуната, която започна новия си живот с примирение, вече се чувствуваше добре и дон Еваристо бе много щастлив.

— Не съм ревнив — казваше ѝ той — и макар че не слагам ръка в огъня за никоя жена, мисля, че няма да ме излъжеш, освен ако не се появи отново хитрият играч. От него наистина се страхувам.

С присъщата си откровеност тя заявяваше, че наистина не се сърди на проклетия виновник за нещастията си... Не можеше да го промени, но ако той я потърсеше отново, щеше да устои и да хвърли с всичка сила почтеността си в мутрата му, за да не бъде такъв хитрец. Когато слушаше това, Фейхо, без да иска, ставаше недоверчив и казваше:

— Да молим бога за всеки случай да не те търси, че ще го затворят в Сегура.

Живееха отделно и не ходеха никъде заедно. Приумицата на Фейхо не бе разкрита и от най-усърдните му приятели. Фортуната не говореше с никого и семейството на мъжа ѝ смяташе, че е напуснала Мадрид. При това установено мълчание и при тази потайност се чувствуваха така добре, че Дон Еваристо не преставаше да се хвали:

— Виждаш ли, пиленце, как по този начин попаднахме в рая? Така се постигат две неща: вътрешно спокойствие и външно приличие. Защо трябва да ми викат *стар дон Жуан*? А ти защо да бъдеш в устата на хората? Ето кое исках да постигна: за да бъдеш практична жена. Към хората винаги трябва да се отнасяш с уважение. Знам добре, че най-хубаво е да си светец, но тъй като това е трудничко, трябва да си просто сериозен и никога да не даваш лош пример. Добре помни това: на преден план винаги достойнството, приятелко.

И така се въодушевяваше, че стигаше до красноречие:

— Защото, виж какво, малката, аз не проповядвам лицемерието. При някой вид грешки достойнството се състои в това да не ги допуснеш. Не съм съгласен с присвояването на чуждото, с лъжата, която вреди на честта на ближния, нито с подлеца, нито със страхливеца; не понасям също неуважението към военната дисциплина — затова съм много строг, но за всичко, свързано с любовта, достойнството е в това да се пази благоприличие... Не ми се побира, нито ми се е побирано в главата, че е грях, престъпление или дори прегрешение какво, то и да е действие, породено от истинската любов. Затова не пожелах да се оженя... Разбира се, трябва да си имаш нещо наум за хората и да плашиш порочните: затова са били създадени десет божии заповеди вместо осем, които са истинските; другите две не са за мен. Ах, пиленце, ще кажеш, че моралът ми е много странен. Наистина, ако ми кажат, че еди-кой си е откраднал или убил, оклеветил или предизвикал какъвто и да е скандал, ще се възмутя и ако го хвана, повярвай, бих го удушил, но ако дойдат и ми кажат, че някоя жена е изневерила на мъжа си и че някое момиче е избягало от бащиния си дом с годеника си, няма въобще да ми направи впечатление. Истина е, че от благоприличие към обществото ще се направя на изплашен и ще кажа: „Какъв ужас, човече, какъв ужас!“ Но вътре в себе си ще се присмея и ще кажа: „Да се развива светът и да растат родовете, че нали ние сме за това...“

На Фортуната тези разсъждения ѝ се сториха много странни, когато ги чу за първи път, но следващия път установи, че съвпадат с това, което тя бе мислила. Но дали не беше глупост? Защото бе невъзможно тя и Фейхо да са единствено правите в целия свят.

— И така, вече знаеш — добави полковникът; — деня, в които решиш да ми изневериш, ще ми кажеш. Аз не вярвам в съвършената

вярност. Аз съм снизходителен, мъж съм, с една дума, знам, че човечеството е равно на *слабост*... Така че ще дойдеш и ще ми го кажеш в лицето, без заобикалки... Да не мислиш, че ще дойда с револвер, за да те застрелям, а след това ще застрелям и себе си! Голямо магаре ще съм, ако го направя! Не, в името на човечеството и на рода ще те погледна благосклонно... Вярно, че ще ме засегне, но ще взема шапката си и ще си отида от твоя дом, без това да означава, че те изоставям, само ще те пенсионирам с половин заплащане.

„Какъв странен мъж и какъв странен начин на обич!“ — мислеше Фортуната.

Същия ден обядваха заедно, едно удоволствие, което дон Еваристо си позволяваше понякога. Тя бе споменала, че *знае да свари един боб по гостилничарски* и сега му предложи това ястие. Фейхо обеща да го опита, защото испанската кухня му харесваше. Фортуната се снабдяваше обилно с продукти, докато за дрехи и парцали харчеше много по-малко пари... Той беше толкова съобразителен и практичен, че без усилие успя да ѝ спести безползните и разточителни изисквания на модата. За храната не ѝ налагаше ограничения, дори я съветваше да купува винаги от най-хубавото и най-подходящото за сезона, в това отношение тя не се нуждаеше от напътствията на своя приятел, защото бе истинска мадридчанка, и то от „Кава де Сан Мигел“, и знаеше какво трябва да се яде през всеки сезон. Не беше лакома, но находчиво подбираше хранителните продукти и всичко друго, което предлагаше богато снабденият пазар в Мадрид.

От спокойния и умерен, възвишено почтен живот нейното тяло бе станало тъй блестящо, тъй красиво и привлекателно, че бе удоволствие да го съзерцаваш. Съпругата на Рубин винаги се радваше на добро здраве, но никога физическата ѝ красота не се бе извявала с толкова пищност и прелест, както през това време. Фейхо, наблюдавайки я, не можеше да не се обезсърчи. „С всеки изминат ден тя става все по-красива — мислеше той, — а аз все по-стар.“ Самата тя, когато се гледаше в огледалото, не се насищаше да се възхищава на собствения си образ. Понякога я спохождаше споменът от миналото. „Ако ме видеше сега...“ Но веднага се опитваше да отхвърли тези мисли, които ѝ навяваха само тъга и размисъл.

Живееше на улица „Таберниас“ (Пуерта де Морос), която на мадридчаните от центъра им се струваше *на края на света*. Този квартал беше толкова отдалечен, че приличаше на село. Свързваше се от едната страна със „Сан Андрес“, а от другата с „Росарио“. Повечето от жителите бяха кротки и средно заможни: зидари, бакали, амбулантни търговци. Тук нямаше чиновници, тъй като този квартал бе отдалечен от всякакви учреждения. Предградието бе весело и много слънчево и по посока на Портийо де Хил Имон се виждаше долината

на Мансанарес и планинските вериги „Сан Исидро“ и „Каса де Кампо“.

С нищо не се отличаваха и живеещите по склоновете на Росарио, а и изгледът не беше много хубав, защото именно в тази част бяха разположени военните затвори и на всяка крачка се срещаха самотни жени и войници, които желаеха да бъдат на свобода. Не заслужаваха внимание и жителите в края на улица „Агила“, тъй като на площад „Хил Имон“, залят от слънце по всяко време на деня, често се случваше да се видят картини, достойни за Потро от Кордова и за Албански от Гранада. По улица „Солана“, където цареше голяма беднотия, Фортуната отиваше на литургия в църквата „Палома“ и се учудваше, че не вижда по пътя си нито едно познато лице. Разбира се, когато един жител от центъра или от северната част на града посещаваше тези квартали, нито къщите, нито лицата му напомняха за Мадрид. За един месец Фортуната не отиде по-далече от „Пуерта де Марос“ и единствения път, когато стори това, се спря на „Пуерта Серада“. Уловила тътена на столицата в нейните централни части, тя се завърна уплашена на своята мирна и тиха улица „Таберниас“.

Дон Еваристо живееше, откакто се пенсионира, на втория етаж в една голяма аристократична къща на улица „Дон Педро“. Беше един от тези много големи и красиви палати, построени от благородниците. На първия етаж се помещаваше някакво посолство и когато в него се уреждаше тържество, украсяваха стълбата със саксии и постилаха килими. Фейхо беше привикнал с голата широта на стаите си, с големите прозорци и високите тавани и не можеше да живее в *къщите от картон* в съвременен Мадрид. Жилището му малко напомняше манастир. Негов съсед на втория етаж вляво беше един археолог, притежател на прекрасни колекции. Самотен човек беше и пълномощният министър от първия етаж и в цялата къща не се чуваше дори муха да бръмчи. Като се изключеха вечерите приеми, които бяха много редки, можеше да предположи човек, че през останалото време там не живеят хора.

По безлюдната уличка „Лас Агуас“ Фейхо най-бързо отиваше при своя идол. Не се връщам назад, за да обяснявам значението на този израз, тъй като добрият сеньор започна да изпитва към своето протеже нежна любов, примесена не само с треската на любовника, а и с известна бащинска обич, която с всеки изминат ден все повече се

засилваше. „Колко жалко, приятелю — мислеше той, — че не си с двадесет години по-млад...! Наистина жалко. Ако тази жена я бях подхванал по-рано... Така както други са опорочили с несръчните си ръце това *прелестно създание*, аз щях да му придам възхитителен облик. Каква испанка е тя и колко се вдетинявам аз.“

След месец Фейхо вече не можеше да живее, без да увеличава безкрайно часовете, които прекарваше с нея. Много пъти се хранеха заедно и понеже двамата възлюбени се бяха условили да възхваляват и да изпробват в действителност испанската кухня, *ендивидът* готвеше някои лоши яхнии и мазнотии, чийто мирис стигаше отвъд Сан Франциско ел Гранде. След ядене, ако не играеха на карти, добрият сеньор разказваше на любимата си забавни истории от своя напрегнат военен живот. Беше посетил Куба по време на експедицията на Нарсисо Лопес^[1] и бе участвувал активно в преследването на прочутия бунтовник. Фортуната, очарована, го слушаше с лакти на масата, с лице между ръцете, с очи, впити в разказвача, който под влияние на наивното внимание на любимата си ставаше по-красноречив, с по-свежа памет, с по-ясни мисли.

— Ти не можеш да си представиш онези лунни нощи в Куба, онзи сияещ сребърен свод, онези горички от... мангларес^[2], които са истински градини по средата на огледалното море... Тази нощ, за която ти разправам, бяхме устроили засада близо до една река, защото знаехме, че бунтовниците ще минат оттам. Чухме плясък във водата, помислихме, че е кайман, който се плъзга между гъстите тръстики. Изведнъж „бум!“ — изстрел. Те са!... В миг всички наши хора се прицелиха. Та-та-та... Един огромен негър се хвърли върху мен и аз мушнах мачетето през пъпа му и го изкарах през кръста... Не съм виждал подобно нещо, дете.

Беше участвувал и в експедицията в Рим през 43-та. О, Рим!... Да, онова действително беше велико нещо... Колко хубава беше походката на папа Пий IX, който благослови войските... И гладкият разговор, кой знае как, от папската благословия преминаваше към любовните приключения на разказвача. За това той можеше да говори безспир и от общия брой излизаха по седем приключения на година, с тази особеност, че бяха от петте части на света, защото Фейхо, който беше ходил и на Филипините, бе имал връзки с китайки, хавайки, какви ли не азиатки... Една дивачка му беше размътила главата,

доказвайки, че на Полинезийските острови разбират не по-малко от изтънчено кокетство, отколкото в европейските салони.

— Ах, колко е хубаво! — възкликваше Фортуната и се смееше от душа, като слушаше. — Ако всичко това стане тук... Но каква хитруша... Видя ли? А после казват!...

За европейките нямаше какво повече да говори. Бившият полковник разказа такива приключения с девойки и с омъжени жени, които на неговата приятелка се струваха лъжа и нямаше да ги вярва, ако не ги слушаше от толкова правдива и сериозна личност.

— Видя ли? Когато го разказваш, не ти вярват... Ако го напишеш, биха го приели за лошо измислена случка. Какви неща вършат жените! С право ни наричат демони.

Трябва да отбележа, че Фейхо не разказваше нищо, което не бе истина и дори не преувеличаваше своите случки и портрети от живота. Фортуната правеше същото, когато идваше нейният ред да разказва, подтиквана от своя покровител да опише някоя страница от своя живот. За кратко време тя излагаше събития, достойни да бъдат не само разказвани, но дори и написани. Не караше да я молят и тъй като притежаваше добродетелта да бъде искрена и не преценяваше добре поради недодялаността на моралния си вкус доброто или лошото значение на някои факти, разказваше всичко. Понякога дон Еваристо усещаше голяма радост, като я слушаше, понякога истински ужас, но след всичките тези разговори излизаше с чувство на тъга и си мислеше: „Ако беше попаднала по-рано в ръцете ми, ако аз я бях взел преди това, целият този позор нямаше да я сполети. Колко жалко, приятелю, колко жалко!... И най-странното е, че след такова изхабяване са останали недокоснати някои морални качества: искреността, която в края на краищата е нещо ценно, и постоянството в любовта към един-единствен човек.“

И двамата се стараеха в разговорите да избягват някои имена, но една вечер заговориха, не знам защо, за Хуанито Санта Крус.

— Говори се — каза Фортуната, — че се е отегчил пак от глупавата си жена. Сега пък тя добре ще му го върне.

— Не вярвам.

— Аз пък да... — потвърди проститутката с убедителен тон. — О, няма омъжена жена, която да не прегрешава... Добре умеят да се прикриват тези богати госпожи.

— Не ми харесва, дете, че говориш така, още повече за тази жена. Давам си сметка, че не я обичаш, но, забележи, тя не е виновна за глупавите постъпки на мъжа си спрямо теб.

Фейхо познаваше някои членове от семейството на Санта Крус. Хасинта и Хуан не бе срещал никога, но беше разговарял с дон Балдомеро и малко с Барбарита. Общуваше с дебелия Арнайс и с други хора, твърде приближени на семейството, като маркиз де Каса-Муньос и Вилялонга; а и самият Пласидо Еступиня не му беше непознат.

— Необходимо е да привикнеш — продължи той с известна строгост — да не правиш необмислени преценки, като се стараеш винаги, когато можеш, да не нараняваш или оскърбяваш това уважавано семейство. Разсейвай се и си мисли, че този човек е отишъл в задморски страни или че е умрял.

— Ще ти кажа нещо, което ще те изуми — уведоми го Фортуната със сериозно изражение на лицето, което придобиваше винаги, когато правеше изявление с прекалена и невероятна прямота. — Впрочем в деня, в който за първи път видях Хасинта, тя ми хареса... без това да ми попречи да я ненавиждам. Една нощ си легнах с толкова почерняло от ревност сърце, че бях способна да... да я убия... знаеш ли?

— Ха, не говори такива глупости. Не ми е приятно да си такава... Това, че искаш да убиеш съперницата си, говори за лош вкус.

— Но аз още не съм свършила... Остави ме да ти кажа най-важното. Мразя я и ми доставя наслада да я гледам, искам да кажа, че би ми харесвало да приличам на нея и да се промени цялата ми природа, за да стана такава, каквато е тя.

— Това вече не го разбирам — каза Фейхо, потъвайки в море от размишления. — Капризи на сърцето.

И като стана, опирайки ръце на креслото, забеляза, че тялото му тежеше все повече, много повече отпреди.

[1] Испански генерал (1797–1851) умрял на ешафода за това, че застава начело на въстанието в Куба. — Б.пр. ↑

[2] Храсти, чиито клони с жълти цветове се спускат до земята. — Б.пр. ↑

Наблюденията му върху физическата отпадналост не спряха дотук. Една сутрин, като ставаше, усети, че главата му се върти. Никога не бе чувствувал подобно нещо. На улицата забеляза, че трябва да полага усилия, за да върви съвсем направо. Минавайки покрай проядената врата на Латинския манастир, той се видя в нея като в огледало. Видя се много ясно — почтена диря, запазена само от снизхождението на времето. „Всичко остарява — помисли той, — и щом камъните се износват, как няма да се износи и човешкото тяло.“

Признаците на отпадналост се увеличаваха с потресаваща бързина. Два дни след това Фейхо разбра, че не чува добре. Звукът му бягаше, сякаш целият свят със суматохата си и с думите на хората беше отишъл някъде по-далеч. Фортуната трябваше да вика, за да я чуе. Това положение беше не само мъчително, а и смешно. Наистина още съществуваше навикът, но се уморяваше много повече отпреди и когато се изкачваше по стълби, въздухът не му достигаше. Оглеждаше се в огледалото сутрин и в него безмилостно виждаше как цветущите му някога бузи сега са пожълтели: челото му се сбръчкваше, а очите му бяха зачервени и сълзливи. Като обуваше ботушите си, десният крак го болеше, като че ли му вкарваха гореща игла в колянната капачка, а винаги, когато се навеждаше, някакъв мускул в гърба, чието име не знаеше, му причиняваше разкъсваща болка, която би била непоносима, ако не преминаваше бързо... „Какво голямо падение, приятелю — си казваше той, — какво падение! Започнало е. Вече се вижда. Безумието ме е обхванало с твърдите си ръце и с много други старчески неща. Но, честно казано, тая немощ не я очаквах още...“

Обхвана го голяма тъга, която в началото смяташе да не споделя със своята любима, но един следобед, когато седяха до балкона, се почувствува тъй сломен, че не можа да прикрие мъката си:

— Лудетино, забеляза ли, че аз... знаеш... видя ли, че със здравето не съм добре. И, между другото, колко години ми даваш?

— Шестдесет — каза тя сериозно, съзнавайки, че е малко неискрена.

— Преди два дни започнах шестдесет и девет. С една дума, седемдесет. Знаеш ли, че от петнадесет дни насам ми се струва, че съм остарял изведнъж с двадесет години? Запазил си бях външността и пламъка на петдесетгодишен мъж, когато изведнъж природата ми каза: „Да си отивам... не мога повече...“

Фортуната беше забелязала безсилието му, но, разбира се, не говореше за това.

— И което най-много ми тежи — каза дон Еваристо с гняв, удряйки с юмрук върху ръчката на креслото, — е това, че зрението ми... Винаги съм имал зрение като на рис. Представи си, в Хавана в двореца Атарес виждах сигналите на крайбрежната кула на Моро и различавах отлично цветовете на знамената. Но от вчера установих, че нещо ми става. Почти не виждам някои предмети и когато слънцето ме огрее, очите ме сърбят... От утре мисля да нося зелени очила. Ще бъде прекрасен. Колкото до слуха ми, вече си разбрала. Преди няколко дни не чувах с лявото, сега пък с дясното. Издигам се, бях лейтенант, вече съм капитан. Уверявам те, че това ме забавлява. Но велика глупост е да въставаш срещу природата. Тя има свои закони и онзи, който не ги познава, си плаща. В това отношение не бях много практичен, както и в много други неща. Но тъй като се бях самозабравил при нашите отношения и се правех на юноша на шестдесет и девет години, отново ще си ги припомня, за да предотвратя лошите последствия. Необходимо е да се погрижа повече за теб, отколкото за себе си. Малко още мога да издържа.

— Не... Каква глупост — обади се Фортуната този път с глас, по-състрадателен, отколкото искрен.

— Не се мъчи да ме успокояваш. Ако издържа повече, да кажем година-две, един прекрасен ден ще заприличам на малоумен. И в това състояние, в което си ти, ще ме секнеш и ще ми слагаш лъжицата в устата. На мен малко ми остава, красавице, и трябва да мисля най-вече за теб, а ти имаш много време, защото сега си в най-хубавите си години и в разцвета на красотата си.

Следващия ден, за да изкачи стълбите, трябваше да се обляга на парапета и да полага големи усилия. Имаше чувството, че върши това по-скоро с ръцете, отколкото с краката си, „Трябва да се бърза. Ако не внимавам, няма да имам време нито да опазя добре тази нещастница от мошениците, нито от собствените слабости на характера й. Бедното

момиче! Трябва да помисля много за бъдещето ѝ, защото на нея, каквото ѝ свирят, това играе. Идеята, която ми хрумна да я осигуря срещу пожари — искам да кажа да я предпазя от всякакви опасности, може би не ѝ харесва, навярно не ѝ харесва. Но тя ще започне да разбира, че няма друг път... Горко ми! Остава ми още малко. Бог да ми е на помощ! Кой можеше да предположи!“

Влизайки в къщи, започна, без да усеща, да изказва гласно мислите си:

— Кой можеше да предположи, че аз, който никога не бях опитвал нито прах, нито хапче, нито таблетка, трябваше да науча, че има аптеки на този свят, а спалнята ми да бъде пълна с всякакъв вид лекарства. Ако изпълнявах всичко, което лекарят ми препоръчваше, нямаше да издържа и три дни. И кой можеше да предположи, че аз, гастронът, ще започна да се отвращавам от храната. Ясно е, стомахът ми иска да ме напусне преди всички останали части на тялото и вече трябва да мисля, че щом го няма шефа на лабораторията... Но какво да се прави.

Дон Еваристо извисяваше глас, за да може да се чува, защото на улицата се беше настанила една латерна, която свиреше полки и валсове. Обитателките от третия етаж, роднини или племенници на управителя от Сан Андрес, който живееше там, започнаха да танцуват, а след малко ги последваха и тези от втория етаж на отсрещната къща. Буйствуваха много и децата на улицата и олелията бе тъй ужасна, че дон Еваристо и приятелката му замълчаваха, като се гледаха и се смееха.

— Съседите не ни позволяват да се чуем. Да помълчим, защото има време да говорим.

Отправи тъжен поглед надолу и Фортуната, скръстила ръце, го гледаше внимателно, съзерцавайки опустошителната старческа разруха върху лицето му, докато възбудителните ритми на танца се отдалечиха и изчезнаха. Вечерта настъпваше, скоро щеше да мръкне и тъй като Фейхо се страхуваше от тъмнината, приятелката му запали лампата и я постави на нощната масичка, а след това затвори прозорците.

— Къде ходи днес? — попита я дон Еваристо, който почти всяка вечер ѝ задаваше същия въпрос не от желанието да критикува нейните постъпки, а защото от този разпит се завързваше почти винаги приятен разговор.

— Ами днес по обед се качих в къщата при онези — на свещеника — каза тя, като се смееше и обгръщаше раменете му. — Те са две племенници, или не знам какви, според мен хубавички, и си приличат, въпреки че не са сестри. Вчера бяха тук и ме питаха дали искам да им направя тегели и да им подгъна някакви ленти за плисиране на рокли. Гиздят се много и имат кройки в изобилие. Шият си два костюма и ако знаеш... едва се сдържах да не се засмея, защото от кадифето, което им остава, правят костюми за младенци и богородици. Всичко използват, дори и една тока за шапка, която не могат да употребят, я слагат за колан на някакъв светец.

Фортуната беше установила връзки със съседите си. Взаимно си гостуваха с наемателите от къщата и с някои семейства от съседната — обикновени простодушни хора, така че при всяко посещение у тях уличницата отиваше с шал и с кърпа на главата. По това време, докато продължи този спокоен живот, у нея отново се затвърдиха старите маниери, които беше загубила от контакта с други хора с по-изтънчени обноски. Навикът да слага ръцете си на кръста при всеки повод отново силно я завладя, а бедният език, с акцент и привлечен при изговарянето на някои гласни, укрепна в устата ѝ, както се подновява родният език у човека, който се завръща в родината си след дълго отсъствие. Най-изтънченото семейство от съседите, или онова, което най-много се стремеше да бъде такова, беше семейството на свещеника и тези две религиозни племенници винаги се стараеха да изтъкнат разликата между техния изряден език и този на тяхната хубава съседка.

— И знаеш ли, *мили*, какво ми казаха днес? — продължи Фортуната, едва сдържайки смеха си. — Ах, каква прелест... Ще ти го разкажа, за да се посмееш. Голямата, която е по-наперена, вдигна вежди и като ме гледаше, като че ли със съжаление, извиси онзи толкова фин глас, толкова фин, че сякаш са го създали паяците, и взе, че ми каза: „Но този господин няма ли да се ожени за вас?“ Без малко да изпусна дрипата... Аз ѝ отговорих: „Може“, а тя продължи да мърмори. И за да ме остави на мира, най-после и казах, че ще се оженим, вече готвим документите и скоро ще изпращаме поканите.

— Добре си ѝ отговорила... Какво се бъркат в онова, което не ги интересува.

— А сега аз те питам — каза Фортуната, много по-нежна и по-сериозна. — Ако не бях омъжена, щеше ли да се ожениш за мен?

— Знаеш моите схващания по този въпрос — отговори той с добро настроение. — Вярваш ли, че те са се променили, откакто съм болен, и че мъжете мислят по един начин, когато стомахът им работи като часовник, и по друг, когато машината започва да се разваля. Подобно нещо се случва, момиче, но едно е да се говори, когато си в отлично здраве, и друго — от ръба на гроба... Но те уверявам, че не съм променил схващанията за брака. Продължавам да вярвам, че е глупаво да се жениш и ще отида в другия свят, без да променям мнението си. Какво искаш? Аз съм видял много свят... На мен ми е все едно. Зная, че преходността е неизбежно условие при любовта и от всички, които си обещават да се обожават, докато са живи, деветдесет на сто, вярвай, на втората година се чувствуват като затворници един до друг и биха дали всичко, за да се отърват от веригата. Онова, което наричат изневяра, е само юрисдикцията на природата, която така иска да се опълчи срещу обществения деспотизъм, и ще видиш, че съм снизходителен към всички, които произнасят тази присъда.

В този дух именно продължи любимата си тема; но Фортуната не разбираше добре тези теории, без съмнение поради езика, с който си служеше нейният приятел. След малко тя седна да вечеря. Фейхо изяде само едно рохко яйце, а после пи шоколад, защото стомахът му не приемаше тежка храна. Но по време на своята скромна вечеря той се наслаждаваше да гледа как се храни неговата приятелка, чийто апетит бе благословен от бога.

— Момиче, имаш добър апетит. Гледам те и в момента, в който ти завиждам, се и радвам, че те виждам вече така здраво уловена за живота. Така, така ми харесва... Не се срамувай да ядеш много, и понеже има в изобилие, вземай всичко, което можеш, защото ще дойде ден... Дано не дойде! Вече знаеш какво ни чака: аз отивам надолу, ти отиваш нагоре. Като ти казвам, че хубавото от живота ти е напред... И голяма глупачка ще бъдеш, ако не напълнееш, колкото се може повече, та плътта ти да стане, ако е възможно, още по-твърда и стегната, че каквато си ми лекомислена, ще ти бъде по-добре в любовта.

Докато Фортуната ядеше от огромното количество стафиди и бадеми, като ги вземаше от чинията едно след друго и ги слагаше в устата си, без да ги гледа, добродушният старец слушаше нейното бърборене с известна небрежност и в някакъв унес. Понякога изглеждаше отегчен и като се понадигаше от стола си, сякаш

отхвърляше мненията, които току-що бе чул, почукваше по облегалката му.

— Ако не бях поддържал тази теза винаги, сега нямаше да имам това твърдо мнение. Любовта, това е стремежът на рода, който иска да се увековечи и от тласъка на тази толкова консервативна необходимост, каквото е и яденето, противоположните полове се привличат и съюзите се осъществяват по фатален избор, по-върховен и по-странен от всички хитрини на обществото. Погледнете един мъж и една жена. Какво е това? Изискването на вида, който моли за едно ново същество, и това ново същество настойчиво иска от своите родители да му дадат живот. Всичко останало е музика, самодоволство и празнословие на онези, които са искали да създадат общество в кабинетите си, вън от безсмъртните закони на природата. Това е ясно като бял ден! Затова аз се смея и на някои закони, и на целия наказателен обществен кодекс на любовта, който е купчина от измислени глупости на лошите, изродените и глупавите учени, които никога не са получавали от жената и най-малкото благоволение.

Фортуната го гледаше с изненада, примесена със страх, с лакти на масата, с изправен бюст, в грациозна и изящна поза, като поднасяше бавно от чинията към устата веднъж стафидка, веднъж бадемче. Фейхо хвана брадичката ѝ между пръстите си и ѝ каза с нежност:

— Нали имам право, момиче? Нали имам?... Ох, какво ще стане с теб, момиче, когато умра?... Ами ако продължа да живея и отпадна още повече?... Трябва всичко да предвидим, приятелко, такава грижа ме е налегнала. Колко си закръгленка и каква си хубавелка... а аз... аз... съм свършил, напълно свършил. Аз съм часовник, който изпя и последната си песен и който, дори и още малко да повърви, вече няма да показва часа.

— Не — промълви тя, търкайки главата си о гърдите му, — не...
Още...

— Ох, каква измама! Аз свърших. Стомахът ми търси покой. Има нещо у мен, което вече си подаде оставката, ама окончателно; изпял съм си песента, всичко премина в историята. Необходимо е да предотвратим... да се погрижа за теб, да те предпазя от глупостта.

Фортуната се смееше и за да намали тъгата му, която неговите чудновати мисли и опасения му причиняваха, тя щедро го награди тази

нощ, на раздяла, с нежността и вниманието на най-привързаната дъщеря към най-добрия от бащите.

На другия ден, влизайки, Фейхо ѝ каза:

— Днес за първи път трябваше да взема файтон от площад „Майор“ дотук. Досега краката се държаха, тези крака, които правеха преходи от шест левги за една нощ... Файтонът е пред вратата. Ела с мен и ще отидем към южните покрайнини на града.

Фортуната мислеше само как да му достави удоволствие и отстъпи с известна боязън, тъй като винаги, когато се разхождаха заедно, дори това да беше и в най-отдалечени места, тя се страхуваше да не срещне Максимилиано и доня Лупе на някой ъгъл. Тази мисъл я караше да трепери.

Поразходиха се мъничко без никаква неприятна среща. Два дни по-късно дон Еваристо не отиде да я види. Вместо него дойде слугата му с кратка бележка, с която я викаше. Господинът беше прекарал много тежка нощ и лекарят му бе заповядал да не става от леглото. Фортуната изтича там много разтревожена, видя го да седи в леглото, излъчващ спокойствие и радост.

— Няма нищо особено — каза ѝ той, като я накара да седне до него. — Лекарят ми забранява да излизам. Но не съм зле, малко по-добре съм от миналите дни. Само че нямам навика да лежа... Откакто прекарах жълтата треска в Куба преди четиридесет години, не знаех какво е това легло в четири часа следобед. Какво желание имах да те видя. През нощта ти ми се яви като скръб... Помислих, че ще умра, без да мога да ти осигуря един напълно уреден живот. Понеже може да умра, ще ти кажа какво мисля от няколко дена. Ще видиш какъв план имам. В началото може да те натъжи малко, но няма друго средство, няма друго средство...

Наведе се към страната, където беше момичето, за да сложи устата си колкото се може по-близо до нейното ухо, и ѝ каза следните думи:

— След много мислене реших, че е необходимо да се свържеш отново със съпруга си.

Въпреки очакванията на симпатичния старец Фортуната не се разсърди и не прояви изненада. Разбира се, личицето ѝ беше леко

опечалено и като повиши глас, каза:

— Но това възможно ли е?

— Няма нужда да повишаваш глас. Днес чувам много по-добре. През лявото ухо вече влиза всичко и не излиза от другото... Казваш дали е възможно? Това е целта, да го направим възможно. Опитах вече терена. Тази сутрин тук беше Хуан Пабло, да ме види, и аз му хвърлих една въдица. Трябва да знаеш, че онази вечер ме срещна доня Лупе на улицата и аз и на нея загатнах.

— Те знаят ли? — попита съпругата на Рубин с пресъхнали устни.

— Това?... Мисля, че не. Може би се съмняват, но нищо конкретно не знаят.

— Ах, не можеше ли да ми кажеш нещо — заяви момичето, облизвайки устните си, които още повече пресъхнаха — по-отвратително, по-...

— Разбирам...

— А ако ти не умреш? — попита развълнувано Фортуната, е нотка на протест в гласа, изправяйки се.

Фейхо беше затворил очи и се усмихваше в мрака на своите мисли. Девојката млъкна, гледайки го. С усмивка, напомняща на усмивката, която остава на някои лица и след смъртта, дон Еваристо сякаш отговаряше по-добре, отколкото с думи.

— И на Николас ли загатна? — попита тя след малко, като искаше да пооживи този толкова мрачен разговор.

— Не, защото не съм го виждал. Той е най-твърдоглавият от тримата. Вярвай ми, ако спечелим доня Лупе, всички останали ще склонят глава, включително и мъжът ти. Доня Лупе командуваше там, и толкова по-зле за тях, ако не ги командуваше.

— О... Аз се съмнявам, че ще се съгласят... Изиграх им много лош номер — потвърди тя, радостна, че е намерила един аргумент срещу този план, толкова противоположен на желанието ѝ, — много лош номер. Това, което извърших, не се прощава.

— Всичко се прощава, дете, всичко — каза болният със снизхождение, пропито със скептицизъм. — Паметта на обществото е толкова къса, че надминава всички наши представи. Доброто и благодарността ѝ са ограничени, тях винаги ги срещаме рядко.

Забравата е безкрайна. От нея идва „отново да започнем“, без което светът би свършил.

— О... Не, не е възможно... Няма срам, значи, ако ми простят.

— Това си е тяхна работа... Мен ме интересува ти да останеш в прилично положение, и най-вече сигурно... Ти самата си беззащитна срещу опасностите, които увлеченията поднасят в живота. Ако те оставя сама, макар и да ти осигуря съществуването, страстите пак ще те повлекат и ще се върнеш към лошия живот. Моето момиче се нуждае от спирачка и тази спирачка, която в същност е законността, няма да ти дотяга, ако знаеш да я ръководиш, ако следваш съветите, които ще ти дам. Глупачка, глупачето ми, всичко в този свят зависи от начина, от стила... Нищо само по себе си не е добро или зло. Разбираш ли ме? Внимавай със сърцето, това е първото, което ти казвам. Не позволявай да те ръководи. Да захвърлиш всичко през прозореца, когато сърцето не е доволно, е една глупост, която скъпо се заплаща. Трябва да дадеш на сърцето си парченце месо, то е звяр и дългите гладувалия го правят яростно, но трябва да се даде необходимата част и на другия звяр — обществото, за да не буйствува. Ако не го правиш, проваляш цялата работа и няма да имаш спокоен живот. Теб те плаши мисълта да живееш заедно с тоя мъж, защото не го обичаш...

— Не само това. Не го обичам и никога, никога, никога, няма да го обичам.

— Нормално нещо. Но всичко ще се нареди, дете, всичко ще се нареди... Не бързай, нито пък прави тези тъжни физиономии. Да говорим по-малко. За днес не искам да разбърквам главата ти повече, нито пък своята, че говорих доста и започвам да се чувствам зле. Всичко е ясно по принцип... по принцип.

Добрият господин заспа, тъй като беше прекарал лоша нощ. Фортуната застана встрани от него, без да говори и да се движи, за да не смути почивката му. Оглеждаше стаята и ѝ се искаше, ако може, да разгледа цялата къща. От подредбата на спалнята си направи заключение, че къщата бе много добре подредена. Дон Еваристо, който се стараяше да бъде толкова практичен в обществения живот, като че ли беше още по-практичен в домашния. Съгласно разбиранията му, първото, което човек трябва да направи в тази долина на безпокойствата, бе да потърси една добра дупка, където да живее и да я нареди по свой вкус. Самотен и с богатство, достатъчно за човек,

който няма жена, деца и близко семейство, Фейхо живееше в щастлива самота, добре обслужван от предани слуги, и бе пълен господар на къщата и времето си, не се лишаваше от нищо, което му харесваше, и всичките му желания се изпълняваха и при най-малката прищявка на волята му. Освен с лукс къщата се отличаваше с удобство и със спретнатост. Управляваше я някаква доня Пака, галисийка, която бе притежавала пансион за изискани и високи гости, в който Фейхо живя дълго време; прислугата се допълваше и от една доста добра готвачка и от един много мълчалив слуга, вече доста стар, който някога беше служил като ординарец на господаря.

Дон Фейхо се събуди след около половин час. Като търкаше очи и си мърмореше нещо, той с изненада забеляза, че приятелката му е още тук и повдигна глава, за да я погледне. Видя я да се усмихва и каза:

— От краткия сън изгубих чувство за действителността, момиче, не помня, че си останала тук... Щом те съзрях, още в полусън си помислих: „Нея ли виждам? Как и кога е дошла в къщата ми?“

Той изкара ръката си от чаршафите, за да улови нейната, и събрал веднага мислите си, които се бяха разсеяли, рече:

— Запомни добре едно нещо, а именно, че доня Лупе де лос Павос, която е най-разумната личност от цялото семейство, няма да се държи лошо с теб, ако имаш подход към нея. На доня Лупе ѝ харесва да се разпорежда, да управлява къщата и да минава за съветничка и учителка. Трябва да я навиеш като пружина и да я оставиш да се разпорежда, колкото си иска. Ще управлява къщата много по-добре от теб, защото е жена, която умее това: разговарял съм малко с нея, когато мъжът ѝ, мой приятел и земляк, беше още жив. Разбира се, когато остана вдовица, ѝ хрумна да каже, глупаво и нехайно от нейна страна, разбира се, че съм бил за посмешище. Но така или иначе, тя е жена, която умее да управлява. С една дума, като я оставиш да се разпорежда по свой вкус в домашния живот, ще можеш да запазиш независимостта си в останалото. Не знаей дали ме разбираш, но веднага ще ти го обясня по-добре. Ако някой ден все пак се сблъскаш с нея, заставай и казвай: „Е, госпожо, аз не се пъхам в онова, което е ваше задължение. Не се бъркайте вие пък в онова, което е мое.“

Беше притъмняло и двамата събеседници почти не се виждаха. Фейхо извика да донесат лампата и когато доня Пака влезе с нея,

първата светлина, огряла стаята, помогна на икономката бързо да огледа лицето на приятелката на господина: „Това е птичката, която го тревожи“ — рече си тя. Известно подозрително слугинско любопитство, което се надява на наследство, бе последвано от желанието ѝ под различни претексти да остане при тях с намерение да чуе нещо от разговора. Но докато доня Пака беше в спалнята и се правеше, че прибира нещата, че размества мебелите или проверява лекарствата, дон Еваристо не продума нищо. Гледаше икономката и лукавата му усмивка сякаш казваше: „Ти ще се умориш.“ И наистина скоро тя се оттегли, а дон Еваристо се върна на темата си:

— Първото нещо, което трябва да вземеш под внимание, е, че винаги, при всички случаи по всяко време трябва да пазиш достойнството си. Слушай, момиче, няма да умра, докато не втълпя добре тази мисъл в главата ти. Научи наизуст моите думи и си ги повтаряй всяка сутрин веднага след „Отче наш“. — Подобно на преподавател по латински език, който повтаря склоненията на своите ученици сричка по сричка, сякаш ги заковава в мозъка им с удари на боздуган, дон Еваристо почукваше с дясната си ръка равномерно като с чук и набиваше в главата на ученичката си тези думи:

— Да спазваш приличието, да спазваш правилата на уважението, което си дължим един на друг, и най-вече, това е и най-главното, не се опорочавай никога (ръката на учителя при тази мисъл увисваше във въздуха и веждите му, извити по средата на челото, и очите му, странно бляскави, показваха значението, което отдаваше точно на това място от урока). Като не се отпусках никога, ще можеш да правиш каквото си искаш.

След това се закашля. Доня Пака се появи, мърморейки, че кашлицата е последица от дългото говорене, което лекарят не разрешаваше.

— На вас не ви е нужно да се борите с болестта, а с говоренето. Хайде, изпийте сироп и млъкнете.

И за да смекчи впечатлението от нелюбезната си нетактичност, тя удостои натрапницата с пресилен усмивка. Коя от двете щеше да даде на болния сироп? Пожела да го стори икономката, но Фортуната се оказа по-сръчна. За да си отмъсти, другата направи неприятна авторитетна забележка на вмешателката:

— Това е то, дайте му хлор вместо сироп и ще я свършим една...

- Но не е ли това лекарството?
- Това е, да... Но вие можехте да сбъркате. Аз затова съм тук.
- Да ми даде каквото иска — измърмори Фейхо със смешно стеснение. — Вас какво ви интересува, госпожо доня Франсиска...?
- Това, че...
- Добре, дори и да ме отрови. По-добре.

Завръщайки се отново в къщи и вече сама, Фортуната не можеше да отхвърли лошите мисли, които гъмжаха в главата ѝ: „Да се върна при мъжа си? Да бъда отново госпожа Рубин?“ Ако преди един месец ѝ бяха казали подобно нещо, тя щеше да се смее с глас. Приемаше тази мисъл с неприятна болезненост, но след като чу думите на добрия си приятел, тя не ѝ изглеждаше толкова абсурдна. Беше ли възможно да стане това?

Нещо дълбоко в душата ѝ нашепваше „да“, но въпреки това отвращението, което Рубин ѝ вдъхваше, не погасна. Дон Еваристо щеше да умре скоро, в това нямаше съмнение: достатъчно беше да го видиш. Какво щеше да стане с нея без ръководството и съветите на този прекрасен човек, който знаеше всичко! Познаваше на пръсти цялата световна наука, човешката природа, както и живота. И ако за други това представляваше трудност, то за него беше като катехизис, който се знае наизуст. Какъв човек!

Както при измененията, които настъпват от стареенето на картините, някои фигури се изтриват и се появяват очертанията на други в началото нещо неясно или някакво чувство за нови форми, след това контури, после цветни петна и накрая пълния образ, така и в главата на Фортуната започнаха да се очертават от онази нощ като видения, изплували от мъглите на съня, образите на Макси, на доня Лупе на Николас Рубин, та дори и на Папитос. Те се появиха най-напред като призраци, след това като реални същества: с тяло, живи и с глас. На разсъмване, неспокойна и изтощена от безсънието, тя ги чуваше да говорят и различаваше най-незначителните жестове, които оформяха личността на всеки един.

Хубавата жена стана твърде късно и получи известие от своя приятел, с което той я уведомяваше, че се чувства по-добре и ако времето позволява, ще дойде. Тя го очакваше, като в същото време не преставаше да мисли. Признателността, която изпитваше към Фейхо, беше по-голяма отпреди и тя би желала да продължи с него този живот, който, макар и малко скучен, беше толкова спокоен, че тя не можеше да се стреми към по-добър. „Ако това продължи дълго, дали ще

започна да се уморявам и да се отегчавам от този покой? Сигурно.“ Апетитът на сърцето, онази присъща за нея необходимост да обича силно, я безпокоеше от време на време, навявайки ѝ тъжната илюзия, че е затворничка, оставена на хляб и вода. Може би с всеки изминат ден отстъпваше по малко, но отстъпваше. Може би с удоволствие виждаше в далечината на въображението си нещо ново и непознато, което интересуваше силно нейната душа и щеше да събуди наклонностите ѝ, които вече се раздвижваха след това дълго бездействие.

Дон Еваристо пристигна с файтон към четири часа много бодър и ѝ поръча да му направи течен шоколад за пет часа. Тя се постара доста и когато добрият господин с удоволствие закусваше, между другото ѝ каза, че ако състоянието му продължи да се подобрява, на следващия ден ще постави въпроса решително на Хуан Пабло.

— И още нещо... Не виждам причина мъжът ти да ти е толкова омразен. Може да не е толкова симпатичен, но не е и лош човек. Може да не е Аполон, но не е и плашило. Има жени, омъжени за безкрайно лоши мъже, те също имат сблъсъци, но се оправят и живеят. А ти не бъди глупава, защото не знаеш колко е изгодно да имаш име и почетено място в сградата на обществото. Ако извлечеш полза от това, ще бъдеш щастлива. Почти съм склонен да ти кажа, че по-добре ще те гледа, един съпруг като твоя, отколкото друг, от по-добра щампа, защото с малко старание ти ще направиш от него каквото поискаш. Казаха ми, че след раздялата той, е станал мълчалив, много усърден в учението си и че не го интересуват нито ухажвания, нито развлечения... Колкото и голямо да е неговото озлобление, моето момиче, мисля, че когато му кажат да се върне при теб, лигите му ще потекат.

Фортуната, усмихвайки се, изрази недоверие.

— Мислиш, че не? Ах, момиче. Ти не познаваш човешката природа. Вярвай това, което ти казвам. Максимилиано ще разтвори обятията си. Не виждаш ли, че е пламенен и сантиментален като теб? Ще те обожава, понеже тези, които обичат с такава лудост, се влюбват безумно и умеят да прощават. Да, да прощават. Всичко, което е необикновено, ги подлудява от удоволствие. Остави се да те обича, глупачко, и се постарай да си отвориш широк път в живота... ако съумееш да го използваш.

Тази мисъл съживи в паметта на девойката зараждащото се възделение по непознатото, по силната обич, без да знае как или към кого. Не можеше да съчетае една толкова неясна надежда със семейния живот, който ѝ се предлагаше. Но като че ли малко по малко започваше да разбира.

Състоянието на Фейхо през следващите дни чувствително се подобри. Част от силите му се възстановиха, доброто му настроение се възвърна и страхът в душата му от близката смърт се разсея. Но не заради това той настоя да придвижи един план, станал почти мания и обхванал всички негови мисли. Реши да говори с Хуан Пабло и отиде да го види една сутрин в кафене „Мадрид“, където той се отбиваше за кратко време, преди да влезе в канцеларията, защото най-после, о, човешко нещастие, трябваше да приеме една заплата от дванадесет хиляди, които му беше предложил Вилялонга по препоръка на самия Фейхо. Надменният Рубин ни най-малко не беше доволен от това и се оплакваше, че едно свещено приятелство го беше задължило да приеме служба при Алфонсо. Разбира се, това положение не можеше да продължи дълго. Кановас не знаеше накъде върви. Междувременно, знаейки или не какво държи в ръцете си дон Антонио, Хуан Пабло си бе купил един нов цилиндър и имаше намерение да смени плаща си, вече с разнищени ръбове и омазнен хастар, с друг — нов. Страната щеше да спечели поне това.

Но от всички новости в облеклото, които се виждаха в *политическите кръгове* и по улиците на Мадрид, показващи смяната на институциите, никоя новост не е така достойна да влезе в историята, както освещаването на сюртука от фино сукно, който преобрази дон Басилио Андрес де ла Каня на шестия ден от постъпването му. Неговият стар сюртук потъна в бездните на миналото с мръсотиите си — красноречиво свидетелство за годините без работа и търкане на ръкавите по масите в редакциите. Добрият вид на облеклото се допълваше от модна шапка и великият дон Басилио приличаше на слънце, защото лицето му сияеше от задоволство. Откакто започна да работи в своя бранш и в категорията, която му съответствуваше, той не беше на себе си. Дори изглеждаше, че е напълнял, че има повече косми по главата си, че е по-малко късоглед и че се е подмладил с десет години. Бръснеше се вече всеки ден и това в същност го преобразяваше.

Не искам да говоря за многото други сюртуци и пламтящи наметала, които се виждаха из Мадрид, нито пък за господата, които заменяха старичките си дрехи с други, по-елегантни и по последна мода. Това е известно историческо явление. Затова, когато дълго време няма политическа промяна, шивачите и търговците на дрехи крещяха до небето и с оплакванията си възбуждаха недоволните и подстрекаваха революционерите. „Търговията е в лошо положение“ — казваха търговците; а други въздъхваха, като казваха: „Не се покровителствува нито търговията, нито индустрията.“

Когато Фейхо влезе в кафе „Мадрид“, Хуан Пабло още не беше дошъл и той реши да го чака на мястото, което неговият приятел заемаше обикновено. След малко влезе дон Базилио, припрян, с нов сюртук и с неизменната клечка между зъбите, и се отправи към тезгяха с държавнически маниер.

— Нека ми донесат кафето в канцеларията — каза той с висок глас. Погледна часовника си и направи такъв жест, от който присъстващите трябваше да разберат без допълнителни обяснения какъв катаклизъм щеше да се случи във финансите, ако дон Базилио закъснее още малко.

— Хей дон Еваристо — каза той, като спря за миг, за да му стисне ръката. — Как е здравето?... Добре? Радвам се... Да се пазите... Много съм зает... Съвет в кабинета на шефа... Довиждане...

— Голям човек, а? На добър час. При мен е все така. Сбогом.

Като остана отново сам, дон Еваристо се намръщи. Яви се една пречка, която щеше да затрудни неговия план. Когато тръгваше към кафенето, той си бе подготвил по пътя речта, която щеше да произнесе на Хуан Пабло, и тя започваше така: „Приятелю мой, научих, че горката съпруга на вашия брат живее в най-голямо уединение. Разкайана вече за грешката си, бедна и без закрила... и така нататък.“ Забележителна глупост обаче бе да каже, че Фортуната е съсипана и гладна, защото ако я видеха колко е хубава... Но, в никакъв случай. Трудно бе да се отгатне по цветущия вид на госпожа Рубин нейното „нещастие“. А как да прикрият от роднините тази стегната и наляла се плът, този прекрасен тен на лицето — доказателство за един весел и безгрижен живот? За миг нашият човек се замисли как да докаже, че понякога се случва измъчените хора да пълнеят; не бе успял да построи логичния си план, когато пристигна, потривайки ръце, Хуан

Пабло, чието лице изразяваше съкровено задоволство от простия факт, че влиза в кафенето. Имаше блажения израз, който се изписва върху лицето на добрия буржоа, когато влиза в домашното си огнище. Двата приятели се поздравиха сърдечно както винаги. След като Фейхо изслуша търпеливо всички лицемерни приказки, с които здравият успокоява болния: „От нервите е...“, „Разхождайте се...“, „Аз също бях така“, той пристъпи към въпроса отначало с увъртания, но най-после изплю камъчето, като каза, че си е поставил за цел от състрадание да води преговори за помирение.

— Бедничката! — каза Рубин, като бавно и с истинско удоволствие пускаше бучките захар в чашата си.

— Казвате, че тя живее в бедност и много се разкайва... Колко ли се е развалила?

— Ще ви кажа... Развалила, точно не... а по-скоро е много... вгълбена. Но е красива, както и преди.

— И Санта Крус... не...

— Не говорете така, човече. От дълго време са се разделили, малко след онези караници. Оттогава вашата снаха живее далеч от шума и съжалява за грешките си, а докато я споходи бедността, живя от средствата, които имаше. Случайно се осведомих. Как да ви кажа... Открих я преди няколко дена... разказа ми за своите беди. Домъчня ми много. Представете си само колко страда едно лекомислено същество, и то в това положение.

— О, господи, дон Еваристо, не ми ги разправяйте на мене. Вие сте много хитър и ловък човек.

Като чу това, вниманието на Фейхо се изостри и той повярва, че е дошъл моментът да осъществи ако не всичко, поне една част от замисления план.

— Слушайте, приятелю — каза му той със спокоен тон, — когато върша сериозни неща, тогава шегите ми се струват безочливи, разбрахме ли се? Не е твърде вежливо от ваша страна да подозирате, че съм имал някаква връзка с тази жена и че, преструвайки се, искам с лицемерие да помирят тези брак. Така че без хитрости.

— Това бе едно предположение, дон Еваристо — заяви Рубин, отричайки се от думите си.

— Бях воден от добри намерения... Човече, много благодаря.

— Не, нищо не съм казал...

— Освен това много пъти сте ме чували да заявявам, че отдавна съм се отказал от някои неща.

— Да, да.

— И ако на тридесет или четиридесет, та дори и на петдесет съм се занимавал с най-доброто, то сега... Колко подходящ съм аз за забавление с моите шестдесет и девет години и с тези чести боледувания... Бъдете по-любезен и когато ви кажа нещо, вярвайте ми, нали за това са добрите приятели, да си вярват един на друг...

— Имате право и съжалявам, че не разбрахте шегата ми.

— На мен ми се струва, че въпросът, който се отнася за човек от вашето семейство и с който съм се заел аз, не е шега.

Рубин повярва или се направи, че вярва, и прояви най-голямото философско внимание на света към това, което неговият приятел продължи да говори. Тук му е мястото да съобщим един факт. Хуан Пабло бе получил от Фейхо някои заеми с неограничен срок. Този прекрасен човек, като разбра неговите притеснения, намери подходяща форма да му даде необходимата сума пари, за да го освободи от Кандидо Саманиего, който го преследваше с инквизиторска ярост. Разбира се, той вече знаеше, че това не беше заем, а подаяние — може би най-евангелското, най-приемливото пред очите на бога. Тази тактична благотворителност Фейхо проявяваше много често към приятелите си, които ценеше, като ги покровителствуваше, без да ги унижава. Никога не се бе случвало да напомня за заема на някого от длъжниците си, дори и на тези, които впоследствие се окажеха неблагодарни и непризнателни. Но Хуан Пабло не беше от тях и се отнасяше към своя великодушен кредитор с благодарност и с онова морално подчинение, свойствено на несъстоятелния, на когото се дават всички отсрочки, които той иска. Освен това знаеше, че трябва винаги да се вярва на човека, от когото са получени тези благодеяния; трябва да се вярва винаги и на всичко, което казва, и да се сключва с него мълчалив договор, да се съгласява с мнението му при каквото и да е спор; да става сериозен, когато той препоръчва това. Там, дълбоко в себе си, Рубин можеше да мисли каквото си иска, но гласно трябваше да поддържа ролята, която му подходеше.

— От своя страна аз няма да правя спънки... Каквото искате, ще им кажа. Не зная какво мисли Максимилиано. След случая не съм го чул да споменава за жена си... Ако нещо трябва да се предприеме,

повярвайте ми, няма да може да се направи и крачка, ако леля ми не придвижи всичко... Аз съм малко в обтегнати отношения с нея. Най-добре е вие да ѝ говорите.

След това Фейхо много ловко се осведоми за някои особености на семейството. Макси си беше взел научната степен и вече работеше в аптеката на Саманиего под ръководството на някой си Балестер, който беше отговорникът. Старецът узна също, че доня Лупе не живееше вече в Чамбери, а на улица „Аве Мария“. В свободното си време след аптеката Макси усилено се занимаваше с философия. Беше се посветил изцяло на тази наука.

След това поговориха за други неща. Философът от кафенетата каза на своя приятел да не го търси повече в кафене „Мадрид“, защото тук се е образувал кръг от ловци, които му досаждали и го отегчавали с разговорите си за *кучета порода дакс, за пори и за яребицата, която тръгвала или не към примамния зов*. Може би щеше да се премести в друго кафене, навярно в „Суисо Виехо“, където ходеха Федерико Руис и други момчета — свирепи пантеисти. От другите членове на дружеството тук, в „Мадрид“, идваха само дон Басилио, непоносим със своята министерщина, Леополдо Монтес и Патер, който заминаваше за родното си село Куевас де Вара, където щял да работи за спечелването на изборите от Вилялонга. Накрая Хуан Пабло отвори въпрос и за политиката, заявявайки доста безцеремонно, че правителството е на път *да падне* и положението щеше да трае... най-много три-четири месеца...

Веднага след този разговор дон Еваристо посети своята приятелка и зарадван я прегърна:

— Честито... Добре потръгна.

— Но какво... какво има? Добри вести?

— Чудесно е, всичко е наред. Твоят мъж...

— Видяхте ли го?

— Нямах това удоволствие. Но ми разказаха нещо, което е благоприятно за нас. Ще ти го кажа, за да не се измъчваш. Максимилиано се е посветил на философията.

Фортуната продължи да гледа приятеля си, без да знае какво да прави. Не разбираше нищо, нито пък знаеше в действителност какво е това философия. Предполагаше, че е нещо много лошо, объркано и прави хората „глупави“.

— Зная, че не ти е ясно, но ще почнеш да разбираш. Той си пълни главата с философски знания. И ми се струва, че Хуан Пабло я нарече спиритична философия.

— А... от тези, които говорят с краката на масата... Много добре се е подредил.

— Не, не е от тези. Но можем да се поздравим. Каквато и да е сектата или училището, което погубва ума на твоя съпруг, деветдесет и девет процента сме сигурни, че ще те приеме с разтворени обятия. Ще видиш!

Фортуната се съмняваше дали ще стане така. Онова, което тя погоди на Макси, беше лошо и едва ли книгите са го накарали да го забрави. На другия ден симпатичният ѝ приятел влезе по-весел и по-възбуден. Неговият проект така го бе завладял, че той не можеше да мисли за друго, и от сутрин до вечер се връщаше към темата. Здравето му се беше подобрило, но в същото време не обръщаше внимание на външния си вид както преди. Откакто прие с нежност бащинските функции, той си беше пуснал брада, носеше филцова шапка и един голям шал около врата. Излизаше по работа с файтон по цели часове. Когато грешницата го видя да влиза този ден с шапка, килната назад, с искрящи очи, с пъргави движения, тя разбра, че новините бяха добри.

— С тези веселяци — каза той, целувайки я — човек се подмладява. Момиче, още една целувка, още една. Току-що говорих със самата доня Лупе де лос Павос.

Фортуната се наплаши само като чу името на леля си.

— Много добри резултати — добави дипломатът. — Тя започна да важничи и да се отказва от помирението. Но колкото повече упорствува, толкова по-ясно виждам, че ще се съгласи с нашето желание. О, аз добре ги разбирам тях. Тя също има своите неясни философии, но пред мен не минават. Познавам криволиците на човешката природа по-добре от ъглите в къщата си. Доня Лупе желае да се върнеш, желае го, да знаеш. Познах го по лицето ѝ и по начина, по който казва „не“... Аз не зная дали съм ти разказвал, че по едно време, малко след като овдовя, имаше претенции спрямо мен... Почтени претенции. Говореше, преглупавата, че аз я задирям. Ще повярваш ли, че лицето ѝ се помрачава винаги, когато ме види?

Фортуната прихна да се смее.

— Най-последно, момиче, работата тръгна. Аз ѝ казах, че ако се помирите, ще живеете добре с нея, защото смятам много подходящ този съвместен живот. Чуй какво трябва да правиш, когато това стане. Ще ти дам една сума, която ще ѝ връчиш; още първия ден, като я помолиш да ти я съхранява. Ще откажеш да приемеш разписка. Нищо не ѝ харесва така, както да ѝ се доверяват в паричните работи... О, аз я познавам, както познавам теб. Не разбираш ли, че докато беше жив Хауреги, между другото той беше прекрасен човек, аз достатъчно съм общувал с нея? Ще те науча как трябва да се отнасяш, с ловка смесица от подчинение и независимост, като ѝ очертаеш граница, но една много ясна граница, казвайки ѝ: „Оттук дотам заповядате вие, оттам нататък — аз...“ Сега ми остава само твоят мъж. Много малко съм разговарял с него, едва го познавам, но няма значение...

Здравето му се подобри толкова, че дон Еваристо се осмели да излиза нощем, и първото, което направи, бе да отиде да търси Хуан Пабло. Не го откри в „Суисо Виехо“. Там бяха Вилялонга, Хуанито Санта Крус, Саламеро, Севериано Родригес, лекарят Морено-Рубио, Санчес Ботин, Хоакин Пес и други, които образуваха най-талантливата и весела компания, която е съществувала в кафенетата на Мадрид. Бяха съставили шеговит правилник, от който всеки един от съдружниците държеше по един екземпляр в джоба си. От тези прочути маси бяха

излезли вече един министър, двама заместник-секретари и няколко губернатори. Въпреки че бе приятел на някои от тях, Фейхо не пожела да се приближи и седна на по-далечна маса. Точно до него пътните инженери говореха за европейската политика, а по-нататък минните инженери разискваха драматичната литература. Недалеч от тях група чиновници от финансите се занимаваха много разгорещено с артезианските кладенци; двама съдии от първоинстанционния съд заедно с един оттеглил се актьор, с един импресарио на коне за площада на бикове и с един офицер от флотата спореха дали жените са по-красиви с или без *подплънка*. След това вниманието на дон Еваристо бе привлечено от един човек, който вървеше между масите и чието лице приличаше на мумия, съживена от изкуството на магьосника. „Аз познавам това лице — каза си Фейхо. — А, сетих се, това е този, когото наричат Рамзес II, бедният Виляамил, на когото не му достигат само два месеца, за да се пенсионира.“ Този нещастник плахо се приближи до Вилялонга, станал вече да си тръгва, и срамежливо, изкривил очи, му заговори нещо, което сигурно се отнасяше за проклетите два месеца. Хасинто вдигаше рамене и му отговаряше с жална благосклонност, сякаш му казваше: „Аз, колко много бих искал... Направих всичко възможно... Ще видим... Дадох бележката... Вярвайте, че от мен не... Да, зная, два месеца само...“ Един миг след това Рамзес II премина покрай дон Еваристо, плъзгайки се между масите и столовете като неосезаема сянка. Фейхо го извика с истинското му име и той се приближи до масата, като навеждаше жълтото си лице, почерняло от слънцето на Куба и Филипините, за да види кой го вика. Познаха се. Виляамил, поканен от своя приятел, преви скелета си да седне и изпи една чаша повече с мляко, отколкото с кафе.

— А, вие търсите Хуан Пабло? Преди малко отиде в кафене „Сарагоса“. Казва, че инженерите го отегчават.

Тъй като искаше да се прибере рано, дон Еваристо не отиде в посоченото кафене. На другия ден в девет часа вечерта той влезе в препълненото мръсно и задушно заведение на площад „Антон Мартин“. Вътре цареше олелия, чуваше се един оглушаващ шум като от кошер, обстановката, която мадридчани понасят без затруднения, така както ковачите — топлината и шума на ковачницата. Като се съблече, старецът тръгна по лъкатушната пътечка, която образуваха

централните маси, и оглеждайки се на всички страни, започна да търси своя приятел. Ту се сблъскаше с някой слуга, натоварен с поръчки, ту пелерината му закачаше шала на някоя наконтена госпожа, ту го дърпаше продавачът на „*Ла Кореспонденция*“, който подаваше вестници на редовните посетители. По-нататък пътят му препречиха двама излизаци дебелаци и четирима слабаки, които влизаха. Най-после той забеляза Хуан Пабло в ъгъла, близо до витата стълба, по която се отива до билиардната. На същата маса седяха още двама души: една доста хубавичка жена, въпреки че бе похабена, и един младеж, в който дон Еваристо веднага позна Максимилиано. Двамата братя поддържаха много оживен разговор. Особата бе любовница на Хуан Пабло, някоя си Рефухио, име от историята, въпреки че не бе историческо, тя бе с миловидно и пикантно изражение, без един горен зъб. Фейхо никога не беше я виждал, нито пък философът на кафенетата бе свикнал да се показва публично с тази Аспазия, поради което Рубин се смути, като видя своя приятел.

Максимилиано поздрави дон Еваристо и с жив интерес го запита за здравето му, на което старецът отговори много бодро:

— Вече виждате... Пет месеца съм така. Един ден съм отпаднал, другия съм добре... Пет месеца... Така е, идва ден, в който машината казва: „Дотук сме, приятелю.“ И не се мъчете да я кърпите или да й наливате масло. Не върви и не върви и трябва да спре.

— Но какво ви е? — попита Максимилиано със самочувствието на млад лекар или на начеващ аптекар. — И едните, и другите еднакво силно желаят да бъдат полезни на човечеството.

— Какво ли ми е? А, много лошо нещо. Най-лошата от болестите — *седемдесет години. Малко ли ви се струват?*

Всички започнаха да се смеят.

— Моят брат ми каза — прибави Максимилиано, — че сте зле с храносмилането.

— От пет месеца вече стомахът ми е нередовен — прибави хитрият старец, който без съмнение искаше да внуши на Макси онова за петте месеца. — Вече не му обръщам внимание. Предадох се и чакам спокойно края.

— Ако искате да ви приготвя лекарство от пептон?

— Благодаря. Да видим какво ще каже моят лекар.

— Напразни тревоги — наблегна другият Рубин, потупвайки го по рамото.

— Но вие говорехте нещо, което сигурно е интересно — каза Фейхо. — Не прекъсвайте заради мен.

— Говорехме... представете си, витаехме в небесата.

— Иска да ме убеди, че всичко е сила и материя — заяви разгорещено Макси. — Слушай, онова, което ти наричаш сила, аз го наричам дух, слово и всемирна обич; и се връщаме пак към същата история, към бога — творец и промислител, и към душата, която произхожда от него.

Дон Еваристо слушаше, но между другото разглеждаше лицето, устата, дори и зъбите на Рефухио. Момичето се срамуваше, като усещаше, че е обект на наблюдение, и не знаеше нито как да се държи, нито какви мимики да прави с устните си, поднасяйки към тях лъжичката мляко с каймак.

— Точно тъй, точно тъй — каза бившият полковник в полза на Макси. — Душата... Тези господа материалисти мислят, че като сменят името на нещата, са обърнали света с краката нагоре.

— Но нали ти казах... — повтаряше Хуан Пабло задъхан.

— Оставете ме да довърша...

— Не е така... каква заблуда!

— Да се върнем на същото. Аз ме познавам ли себе си — човек с морал и разум.

— Чуй какво ще ти кажа...

— Чакай. Много добре зная какво е моята същност.

Той говореше с въодушевление, без да дава думата на брат си, който също не му позволяваше да я вземе, и двамата говореха едновременно.

— Почакай малко... не е това.

— Аз живея със съзнанието за моето аз, за това, което е преди мен и което ще бъде след мен.

— Но най-напред трябва да различиш... Слушай...

„Хубава, смахната двойка!“ — каза на себе си дон Еваристо, гледайки с любопитство отвора между зъбите на Рефухио.

— Все едно и също... — заяви Макси. — Ако не е това „аз“, щях ли да бъда аз? Разпознавам ли се като такъв във всички мои действия?

— Не, аз съм един общ случай, аз не си принадлежа, аз съм едно явление.

— Аз да съм явление?... Пресвета дево Марийо, каква нелепост!

— Ти си нахален... Вечното не съм аз, каква глупост, вечно е общото. Аз го виждам така в преходността на моето познание.

Тези неща се говореха в ъгъла на кафенето между един посетител, който четеше „Ла Кореспонденция“, и друг, който говореше за цената на месото. На една от съседните маси имаше група хора, които приличаха на контрабандисти или нещо подобно. Надясно се виждаха две безвкусно облечени жени, придружени от една мошеничка, и ухажвани от господин, който им разказваше хиляди досадни нелепости; отсреща една тройка се караше по въпроса за Лагартихо и Фраскуело^[1] с нервни гласове и с ръкомахания. По витата стълба непрекъснато слизаха и се качваха клиенти, тропайки силно с крака; а от онази спирала се дочуваше караница, тракането на билиардните топки и гласът на момчето, което обявяваше резултатите.

— Ако ми позволите да се изкажа — каза Фейхо, на когото започна да му се вие свят от тази неразбория, — аз гласувам за юношата.

Точно в този момент засвири пианото, което стоеше върху подиума по средата на кафенето с вдигнат триъгълен капак, за да се чува по-добре; започна токата за пиано и цигулка. Музиката, аплодисментите, гласовете и постоянният брътвеж в кафенето създаваха такъв непоносим шум, че на добрия дон Еваристо му се зави свят и той помисли, че ще рухне мъртъв на земята, ако остане още четвърт час. Реши да си тръгне, недоволен, че не е намерил сам Хуан Пабло, защото пред аптекаря не можеше да говори по трудния въпрос, с който се беше заел. Неговото раздразнение се смени с радост, когато Макси, виждайки го прав, каза, че също си тръгва, защото време бе да се върне в аптеката. Излязоха заедно и преди да стигнат до вратата, старецът видя, че пътя му препречва една мършава и злокобна фигура. Беше Рамзес II, който го търсеше.

— Господин дон Еваристо, за бога, говорете на господин Вилялонга за мене — каза му мумията, заставайки така, сякаш щеше да му направи път само в замяна на едно обещание.

— Ще го направя, приятелю, ще го направя; ще говоря с Вилялонга — каза дон Еваристо, загръщайки се, — но сега бързам...

не мога да се бавя... Момче, да вървим.

И пробивайки си път, излезе с младия Рубин.

[1] Двама известни испански тоreadори от онова време. — Б.пр.

↑

На вратата той му каза:

— Накъде сте?

— Аз? Към улица „Аве Мария“.

— Каква случайност! И аз съм в тази посока ще вървим заедно. Почакайте да се загърна добре... Сега ми дайте ръка. Краката не ми помагат. Вече се вижда... пет месеца... целички... обърнете внимание, без да смилам храната. Не зная как още съм жив. От октомври миналата година глава не съм вдигнал. Но какви мисли му минават на Хуан Пабло? Не мога да повярвам, уж е разумно момче. Вие знаете как става всичко; не чакайте да остарее и да видите отблизо смъртта, за да повярвате, че сме малко повече от купчинки боклук, одушевени от сила, подобна на електричеството, което кара жицата да говори. Нека това остане за глупавите и загубените, за хората, които не мислят. Вие сте прав и ще бъдете способен на благородни действия, действия, които поради факта, че са толкова възвишени, не са достъпни за простолудията.

Максимилиано не разбираше за какво бяха всичките тези думи, но неговият дух беше готов да проумее цялата тънкость, която искаха да му поднесат; беше жаден за идеални неща и размишлението, учението и самотата му бяха дали изненадваща възприемчивост към всичко, което произтича от чистата мисъл. Без да разбира всичко, той скромно отговори:

— Вие сте съвсем прав... съвсем прав.

— Човек, който като вас — продължи дон Еваристо — не се оставя да бъде подмамен от модерните знания, е готов да извърши добро, но не какво да е добро, а възвишено, като гледа към небето, а не към земята.

Доста време бе минало, откакто Макси се бе посветил на съзерцаването на небето.

— Слушайте, господин дон Еваристо — каза той, чувствавайки се изпълнен и отегчен — от онази духовна материя, насила натрупана, за да се слоят неговите мъки с листите на книгите. — Нещастията ме накара да обърна очи към неща, които нито се виждат, нито се

докосват. Ако не бях сторил това, досега сто пъти щях да умра. И ако знаете колко по-различен е светът, гледан отгоре, отколкото отдолу. Струваше ми се лъжа, когато усетих как у мен угасва жаждата за отмъщение и омраза, която ме беше засегнала. И, разбира се, времето, абстракцията, мисълта за целокупността на живота и за неговите велики цели ме направиха такъв, какъвто съм сега.

— Ясно... От какво се пораждаат тия мелодраматични омрази и отмъщения? — каза зарадван дон Еваристо. — Погубват се само, нищо повече. Щастлив е онзи, който може да се издигне над временните страсти, да смири душата си с вечните истини.

А на себе си каза: „Толкова метафизически е настроено това момче, че ни идва като по поръчка.“

— В тази суматоха на страсти у съвременните хора — продължи Макси с известен патос — човек забравя, че живее, за да прощава обидите и да прави добро на тези, които са му сторили зло.

— Имате право, момче... Хиляди пъти по-щастлив е този, при това млад като вас, който съумее да приеме такава идея и да я осъществи в действителния живот.

— Нещастieto, някой ужасен удар... Това е учителят. Да, това състояние се достига по пътя на страданието, след като си преминал през мъченията на гнева, през убожданията, които самолюбieto ни причинява, и през хиляди горчивини. Ах, господин дон Еваристо, не мога да повярвам, че съм толкова жизнерадостен след намерението си с право да убия един мъж. Отказах се от идеята да извърша престъпление. Отказах се. Моето съзнание е толкова спокойно днес, когато не съм убил, колкото твърдо и решително беше, когато бях намислил да убивам... Тогава не виждах бога у себе си; сега го виждам. Повярвайте ми: трябва да се самоунищожим, за да тържествуваме, да си кажем „аз съм нищо“, за да бъдем всичко.

Фейхо, уловил благоприятния случай, тръгна направо към целта.

— На един толкова добре укрепнал духом човек — му каза той — може да се говори без заобикалки. Доня Лупе не е ли обсъждала с вас някакъв въпрос?...

Максимилиано почервения като подплатата на плаща си и кимнат утвърдително с притеснение и вълнение.

— От моя страна — прибави дон Еваристо — ще направя всичко, каквото мога, за да го осъществя. Щом така е писано. Това е

практичното, приятелю мой; и понеже вече сте много извисен, уместно е да станете и мъничко практичен. По една случайност аз се намесвам в това... Предупреждавам ви, че тя желае да се върне...

— Желаете го! — извика Рубин, оставяйки плаща си да се смъкне.

— И таз добра! Сега пък това ли? Впрочем, ако тя не го желае, как аз щях да се забърквам в подобна работа? Не разбирате ли?

— Да, но... не трябва да смесваме двете неща. Извинението, било духовно или евангелско, тя вече го има. Но другото извинение, онова, което бихме нарекли обществено, защото е равнозначно на помирение, е невъзможно.

„Хайде де, няма да е чак толкова невъзможно“ — каза на себе си дон Еваристо, вдигайки плаща си.

— Невъзможно е — повтори Макси.

— Помислете добре, помислете добре; утрото е по-мъдро от вечерта. Аз вярвам, че когато у вас назрее идеята...

— Струва ми се, че дори и десет години да узрява...

— В тези неща трябва да влагаме и малко милост; не може да се постъпва с простото мерило на правдата. Би било добре да поговорите с нея.

— Аз... Но, дон Еваристо?!

— Да не се връщам назад. Който притежава идеи като вашите, по дяволите, той умее да чувства и да мисли с тази възвишеност на целта... Това е, тази одухотвореност на... тъй... да де, ясно...

— И вярвате ли, че тя би могла да ми даде ясни обяснения, ама съвсем ясни за всичко, което е правила, след като се раздели с мен?

— Момче, аз мисля, че ще ти даде. Но и вие също не трябва много да настоявате. Или се прощава, или не. На първо място — състраданието, накрая — снизхождението, и да видим дали в действителност тя има искрени намерения за поправяне на грешката си. От това, което съм чул, мисля, че има. Казвам ви го от сърце.

— Аз се съмнявам.

— А аз не. Приемете моето мнение, както искате. И знайте, че се намесвам в това от чиста човештина, защото ми хрумна да не умирам, преди да оставя след мен едно добро дело, тъй като в равносметката на моя живот имам толкова лоши или незначителни постъпки. Не ми харесва да се бъркам в чуждите работи, но в този случай повярвайте ми... Хрумнало ми е, че вие двамата трябва да се съберете.

И дон Еваристо продължи в същия дух:

— Приятелю — каза той, спирайки се на вратата на аптеката, — вашата жена, стори ми се, има много недостатъци. Малко съм говорил с Фортуната, но мога да потвърдя, че има добро сърце, но ѝ липсва морална сила. Ще бъде винаги такава, каквато я направят тези, които се грижат за нея.

Максимилиано го гледаше с удивени очи.

— Вчера ѝ прочетох една дълга проповед, препоръчвайки ѝ да се приспособи към реалния живот, да сложи спирачка на прекалено свободното си въображение. „Но, момиче, казах, трябва да мислиш какво вършиш и да оставиш глупостите.“ Бях много строг. Мисля, че нещо съм постигнал. Вие трябва да го проверите, приятелю. Жалко, че след като тя има толкова добро сърце... само че много голямо... и е лишена от злобата към другите, не притежава поне малко разум. Защото ако имаше малко разум, само малко, нямаше да върши безразсъдни постъпки. Накрая, синко, вие ще кажете, кой ме кара мен да се бъркам? Но какво искате, на нас, старците, ни харесва да се грижим за младите и да им набелязваме пътя в този живот, за да избягват грешките, които ние сме правили.

Последните думи той каза с такава подкупваща усмивка, че Максимилиано силно се смути. Не знаеше какво да отговори и чувствуваше, че гърлото му се стяга. Дон Еваристо се сбогува, като остави бедното момче зашеметено до такава степен, че много дни след това трябваше да търси в объркания си разсъдък следите на разговора, който бе провел с уважавания старец през студената мартенска нощ.

На другия ден дон Еваристо отиде с файтон да види Фортуната, намери я да реше косите си. Седна до нея, хвана я за ръка, притегли я към себе си и ѝ каза:

— Последната целувка... приключението на стария Фейхо премина в историята... Ще свикнем бързо с новия живот и от това ще остане само един спомен в мене и друг в тебе... За обществото — нищо. Този спомен крие само малко топлина за нас.

Фортуната, която в двете си ръце държеше кичури от черните си коси, ги отметна като завеса и не знаеше дали да се смее, или да плаче...

— Говори ли с...? — каза тя развълнувана и в същото време усмихната.

— Налага се да привикнеш да ми говориш на вие... — възрази той с известна строгост. — Да не ти се отронва от устата нищо фамилиарно, защото тогава всичко ще загубим. Аз също ще ти говоря на вие пред хората... Всичко свърши, Фортуната, за теб аз съм само един баща... Онзи, който те обичаше като мъж, вече не съществува... Ти си моя дъщеря. И не защото ще играем заучена роля, не. Ти ще бъдеш наистина за мен отсега нататък като дъщеричка, а аз ще бъда за теб истински баща. Казвам ти го от все сърце. Аз не съм вече онзи, аз ще умра скоро и...

Виждайки, че той се вълнува, Фортуната не можа повече да се сдържи и избухна в плач. Прекрасните и разпуснати коси ѝ придаваха черти от печалните образи, изсечени по надгробните плочи.

Фейхо направи гримаса като голям човек, който иска да овладее детската слабост, и ѝ каза:

— Но не, не се срамувам от сълзите. Заклевам се в бога, в който винаги съм вярвал, че бащинската обич ме кара да плача. Всичко мъжко, което съществуваше у мен, способно да обича, изчезна, всичко умря и от него нищо не ми остана. Дори не чувствавам тъга. Никога не съм бил баща, сега чувствавам, че съм... и сърцето ми се пълни с непознати чувства, толкова чисти, толкова чисти.

Блудницата никога не беше виждала своя приятел толкова развълнуван. Очите му бяха влажни и ръцете му трепереха. С черна панделка тя прикрепи на темето си двете плитки от гъста коса, защото не беше възможно да върши две неща едновременно; не можеше да си реше косата и в същото време да изживява сред сълзи и целомъдрени стискания на ръцете края на връзката им. Малко по малко се успокоиха: дон Еваристо я накара да седне до него на канапето и с ясен и твърд глас ѝ каза:

— Струва ми се, че всичко се урежда. Колко ми се иска да умра, след като съм ти осигурил добро положение и ти станеш порядъчна... Разбирам добре, че няма да е лесно Макси да ти стане симпатичен, но това не е непреодолима пречка. Трябва да се помириш с порядките и да приемеш нещата от живота такива, каквито са. И защо мислиш, че общувайки постепенно с него, няма да започнеш да се привързваш? Защото той е добър и скромен. Снощи го видях и не ми се стори толкова хилав. Напълнял е и дори ми се видя с по-самоуверен вид.

С тъжна усмивка жената изрази своята недоверчивост.

— Ти трябва да го видиш. И най-после трябва да се съгласиш. Редовният живот и помиряването със законите на обществото имат такова значение, че трябва да жертвуваме удоволствието, дъще моя, и мечтата... Не казвам, че всичко се жертвува, цялото удоволствие и цялата мечта не, но нещо, не се съмнявай, нещо трябва да се жертвува. Да имаш съпруг, един мъж, почтена къща, да вървиш с гордо вдигната глава, към това те водя, това искам да постигна. Голямата разлика е в това, че вече не трябва да преставаши да мислиш какво вършиш... Ще видим. Необходимо е всичко да предвидим. Аз ще ти представя двете възможности, които може да ти предложи твойт законен живот, и за двете ще ти дам съвета си — прям, честен, изведен от голям опит в живота. Първата възможност: да предположим, че през краткото време на съжителство с Макси разбереш, че момчето се държи добре с теб, ще видиш неговите добри качества, които се проявяват при всички постъпки в живота, и да предположим, че започнеш да изпитваш към него някаква нежност...

Фортуната беше впила острия си поглед в една точка на пода и не вдигаше глава. Сигурно го чуваше, макар че не го гледаше, и Фейхо продължи бавно да говори, спирайки се след всяко изречение.

— Да предположим това... Така че твоето задължение в такъв случай е да положиш усилия тази нежност... да я наречем приятелство, да се увеличава колкото се може повече. Работи сама над себе си, за да го постигнеш. Дъще моя, доброто отношение прави чудеса, добрата воля също ги постига. Избягвай в свободното си време лентяйството и ще видиш, че онова, което ти изглежда толкова трудно, ще се окаже много лесно. Има примери, много примери с жени, свързани насила с омразни мъже, които полека-лека са се оправяли, докато станат по-меки и от масло. Не казвам нищо, но ако имаш и дечица, тогава...

— Какво е пък това?... — живо се намеси Фортуната.

— Гледай каква глупачка! И какво знаеш ти? Такова нещо не може да се ръководи. Природата се проявява винаги там, където най-малко очакваш. И с дечицата ще си извървяла повече от половината си път, за да дойде успокоението, което ти препоръчвам; възпитавайки ги и грижейки се за тях, чувството, което носиш в тази добра душа в изобилие, ще намалее, ще се уравниш и няма да правиш повече глупости... Добре, за първия, най-добрия случай, говорихме, да минем

към втория. Казвам ти го, ако първият не се осъществи, което е възможно. Да видим...

Фортуната чакаше с нетърпение да чуе второто, но Фейхо не бързаше и доста време остана замислен, със свъсени вежди и с поглед, забит в земята.

— Най-доброто е онова, което току-що ти казах, но когато не може да стане най-доброто, се прави по възможност по-малко лошото... Разбираш ли ме? Да предположим, че не ти бъде възможно да се привържеш към този скромен човек и нито отношението ти, нито добрите негови качества го направят по-малко неприятен за теб; да предположим, че животът ти стане непоносим и... Няма съмнение, че това е безразсъдство, и е необходима цялата моя твърдост, за да те посъветвам. Но аз преди всичко виждам практичното, възможното и не мога да посъветвам никого да се самоубие или да се остави да умре. Не трябва да се налагат най-големите жертви на човешките сили. Ако сърцето ти се запази в сегашното състояние, ако няма средство да го промениш, ако се разбунтува, какво ще правиш? Щом е почукало злото, да видим какво е по-хубаво между лошото и...

Фейхо внимателно търсеше точните думи, за да изрази идеята си. Мислите му се объркваха малко и се налагаше да ги подреди, за да не се оплете в тях. Въздишайки дълбоко, той прекара ръка по челото си със зареян в пространството поглед. Като се отърси най-послед от своята обърканост, каза с нерешителен глас:

— И в краен случай, искам да кажа, ако все пак безразсъдно сбъркаш, запази външното приличие, за да направиш поне по-малко зло. Достойнството, благоприличието, скромността — това е тайната, приятелко.

Спря се ужасен, като крадец, който долавя шум, и отново поглади сбръчканото си чело, сякаш да потърси съвет от него. Но и това не му помогна. Веднага се окуражи и възвърна сигурността на езика си:

— Ти си прекалено неопитна, за да разбереш значението, което има външното в света. Знаеш ли ти какво е форма, или по-точно какво са формите? Впрочем няма да ти казвам, че те са може би всичко, но има случаи, в които са наистина почти всичко. С тях обществото се движи, да не кажа, на воля, но да, по най-хубавия начин, по който може да върви. О! Принципите са много хубаво нещо, но и формите не са

по-малко. Аз не зная кое би ми допаднало повече — дали едно общество без принципи, или едно общество без форми.

Фортуната беше разбрала. Кимаше утвърдително с глава и скръстила ръце в скута си, се люлееше напред-назад.

Фейхо с голямо усилие бе успял да изложи схващането си за морала при тези обстоятелства, защото усещаше в душата си един възел, който го притесняваше известно време, но той веднага го развърза, като възкреси в паметта си теориите, които цял живот беше използвал. Изрекъл бе най-опасното мнение и продължи след това гладко, без спънки:

— Ти вече знаеш какви са моите идеи за любовта. Властният закон на природата. Природата, която казва: „Увеличи ме“. Няма начин да ѝ се противопоставиш... Човешкият род крещи: „Искам да се множа.“ Разбираш ли ме? Разбрано ли говоря? Необходимо ли е да използвам алегии или примери?

Фортуната разбираше и продължаваше да се люлее напред-назад, кимайки утвърдително с несресаната си глава.

— Впрочем повече нищо няма да ти казвам. Това е много деликатно, толкова деликатно — като револвер, сложен на масата, с който не бива да си играем. Винаги е за предпочитане първата възможност на предаността, защото по този начин изпълняваш дълга си към природата и към света. Втория план ти го казвам „за всеки случай“ и за да внимаваш много... та ако изпаднеш в опасност от непреодолимите изисквания на сърцето и захвърлиш принципа, да знаеш да спасиш формата...

Тук той отново усети възела, но припомняйки си още веднъж своята философия от толкова години, продължи:

— Трябва да пазиш винаги свещеното благоприличие и да плащаш данък на обществото, този външен култ, без който бихме се върнали към дивашкото състояние. Имаш пример от нашите отношения, че когато искаш, тайната се запазва. Това е въпрос на стил и ловкост. Ако аз имах сега време, бих ти разказал безкрайни случаи на прегрешения, извършени в пълна предпазливост, без най-малък скандал, без най-малка обида на достойнството, което на всички ни е необходимо... Ще се изумиш... Слушай добре това, което ти казвам, и

го научи наизуст. Първото нещо, което трябва да направиш, е да спазваш *обществения ред*, искам да кажа, спокойствието на брака, да уважаваш своя мъж и да не си позволяваш да накърняваш достойнството му като такъв... Ще кажеш, че е трудно, но там е талантът, приятелко... Трябва да обмисляш, и най-вече да проумееш добре собствената си чест, за да знаеш да пазиш чуждата... Второто...

Тук дон Еваристо се приближи повече към нея, сякаш се страхуваше, че някой може да ги чуе, и с показалец твърде строго подчертаваше това, което ѝ казваше:

— Второто е да внимаваш много добре в избора: това е най-главното, много внимателно да предвидиш с кого... да предвидиш с кого...

Заклучението на това разсъждение не идваше, не искаше да дойде. Фортуната, като го видя в това затруднено положение, се притече на помощ:

— Разбрано, разбрано.

— Добре, няма нужда да прибавям нищо повече... защото ако се изкушиш да обичаш недостоеен мъж, сбогом, пари, сбогом, достойнство. Последното нещо, което ти препоръчвам, е да не позволиш на глупака Санта Крус още веднъж да те прелъсти, само така ще преуспееш на всяка цена.

След това старецът се изправи, взе плаща и шапката си и се приготи да си тръгва. Вече до вратата, той се обърна към Фортуната и като вдигна заповеднически бастуна си, ѝ каза:

— Повтарям предишните си думи. Онова свърши... сега съм твой баща, а ти моя дъщеря. Говори ми на вие. Ще заемем местата си, ще се научим да живеем практичен живот... Временно... и довърши прическата си, защото е късно. Аз си отивам, понеже имам много работа.

Странният моралист седна във файтона си и едва бе достигнал до площад „Лос Карос“, когато започна да усеща в душата си необяснимо безпокойство. А след него се появи и някакво физическо неразположение, нещо като треска и тръпки, придружено от суеверен ужас... Но той не можеше да определи причината за страха... Файтонът препускаше по „Кава Алта“ и Фейхо се чувствуваше все по-зле. Изведнъж усети силен трепет и една светкавица като бърз ланцет го преряза. Стори му се, че някакъв непознат глас му викаше:

„Глупако, хайде де, на какви неща учиш дъщеря си...“ Протегна ръка, за да спре кочияша и да му каже да се върнат на улица „Таберниас“, но преди да осъществи намерението си, разтърсването, което беше усетил в душата си, престана и всичко утихна. „Каква слабост — помисли той. — Това е старческо слабоумие, и само старческо слабоумие... Та нали ми хрумна да се върна там, за да се отрека от думите си? Не се размеквай, приятелю, и поддържай сега онова, в което винаги си вярвал. Това е практичното, единствено възможното. Ако ѝ препоръчам пълно целомъдрие, какво би станало? Напълно загубена проповед. Така поне...“

И продължи пътя си доволен.

От редицата обиколки през следващите дни: две посещения на доня Лупе, много разговори с Хуан Пабло и един, много съществен с Николас Рубин, който отчаяно се бореше да спечели изборите за една енория, добрият господин повторно се разболя. Един следобед в края на март той се почувствува толкова зле, че трябваше да се прибере в къщи и да си легне. Доня Пака забеляза у него заедно с признаците на влошаване известна трескава възбуда, която сметна за много лошо предзнаменование, тъй като нейният господар ставаше като дете или като умопобъркан, когато беше много зле, нещо, което в същност бе сигнал за близкия край. През цялата нощ той се обръщаше от една страна на друга, искаше да стане и проклинаше, че са го направили затворник в проклетите чаршафи. Призори неговият разум се помрачи и преди да загуби съзнание, той се прости с осезаемия свят със следната смела преценка: „Сега мога да умра спокоен, тъй като успях да изтръгна от дявола на неразумността душата, която той вече държеше в ноктите си...“

Доня Пака и слугата помислиха, че техният господар ще остане в този гърч, и започнаха да надават крясъци. Те извикаха лекар, дълго разтриваха господина и най-после го възвърнаха към живота. Всички се слисаха, когато го видяха засмян и го чуха да твърди, че не го боли нищо и че се чувства добре и е доволен. Но въпреки това на лицето на лекаря се изписа лошо изражение, той подозираше, че мозъчната и нервната слабост ще довършат болния, който въпреки че се посъвзе, не можеше да стане и силите му чезнеха. Нямаше никакъв апетит. Приятелите, които този ден бяха с него, се споразумяха да му кажат по най-деликатен начин да се подготви за смъртта, като се заеме със

спасението на душата си. Помислиха още, че дон Еваристо ще се смути, защото винаги се бе показвал като свободомислещ, но за голяма изненада на всички той изслуша указанията по най-спокоен и любезен начин и заяви, че поддържа своята вяра, но в същото време изпитва удоволствие да изпълнява всяко задължение, осветено от съгласието на мнозинството.

— Аз вярвам в бога — каза той, — и вярвам в него по свой начин. От уважение, което хората си дължим един на друг, не искам да оставя неизпълнено никакво задължение, което изисква всяко добре устроено общество. Винаги съм бил роб на добрите форми. Доведете ми колкото искате свещеници, та аз не се плаша от нищо, и никога не ще се откажа, от това. Да не изневеряваш на себе си, това е моят девиз.

Като чуха това, всички се смаяха и същия ден го причестиха. След това той се почувствува по-добре, което даде повод да му кажат, както изискват добрите норми и обичаите, че религията е медицина за тялото и душата. Той уверяваше, че няма да умре от това леко неразположение, че има седем живота като котките и че е твърде възможно бог да го остави да поживее известно време, за да му позволи да види още много и странни неща. И действително практичният философ не умря през цялата 75-а.

През време на боледуването си този път той не позволи на Фортуната да дойде да го види. Пишеше ѝ писъмца, повтаряше ѝ съветите си и ѝ даваше други, нови, за вече близкия ден, в който помирението трябваше да се осъществи. В същото време се занимаваше с преразглеждане на завещанието си и вземаше различни благотелни мерки, за които някои хора щяха да му бъдат много благодарни. Той имаше малък капитал, разпръснат в много заеми, дадени на нуждаещи се приятели. Някои му бяха подписали разписки за хиляда, за две и дори за три хиляди реала. Всички тези документи бяха скъсани. Нареди как трябва да се разпределят бижутата, които имаше, някои от които имаха голяма стойност — пръстени с красиви брилянти, комплекти от копчета за ръкави, изящни кутийки от слонова кост и сандалово дърво, които беше донесъл от Филипините, една хубава сабя, два или три бастуна със златни дръжки. Извърши всичко с точност, която показваше голямата му деликатност и оценката, която правеше на приятелите си.

Към Фортуната той се отнесе толкова добре, че повече не можеше да се очаква. В завещанието си ѝ оставяше само някои подаръчета, наричайки я своя дъщеря, но посредством таен агент от борсата извърши една операция, в която девойката фигурираше като купувач на известно количество банкови акции, даваше ѝ освен това определено количество пари в брой. Дон Еваристо не забрави и своите родственици: две племенници — едната живееше в Асторга, а другата в Понтереда. И двете бяха много добре зачетени в завещанието, а колкото до помощите, които всяка година им изпращаше, той никога не забрави това свое задължение, въпреки многото грижи, които имаше. Доня Пака и двамата слуги също щяха да получат нещо в деня, в който господарят ги напуснеше.

Свещениците от енорията го попитаха дали няма да остави нещо за спасение на душата си и той с добродушна усмивка им отвърна, че не е забравил нито едно от задълженията на обществената вежливост, а за да не наруши реда с нищо, не беше забравил и литургиите.

Един следобед Фейхо отиде да види Вилялонга и първото, което му каза, докато се оставяше да го прегръщат, бе следното:

— Но, човече, толкова ли лош ще се окажете, че няма да подкрепите моето протеже за енорията!

— За бога, скъпи патриарше, нека да имаме търпение... Ще направя каквото мога. Пратих много бързо писмо на Карденас заедно с бележката. Но имайте пред вид, че това зависи от църквата... И за мен бих желал такова нещо...

— И аз... Но най-после ще стане ли или не? Той е добър свещеник.

— Вярвам ви... но вие какво искате... Тези служби привличат много погледи и когато се освободи едно място, се явяват четиристотин свещеници от същата величина.

— Да, но моят свещеник е неоценим, един свят човек... Сякаш пости всеки ден.

— Този отец Рубин сигурно ще е някакъв скелет. Не ви ли дадох вече някакво акредитивно писмо за освобождаване от затвора на един Рубин? Вие, както се вижда, покровителствувате това семейство.

— Аз не покровителствувам семейства, синко. Не говорете за протекции. Аз се интересувам само от хора, които заслужават.

— Каквото зависи от мен, ще го направя. Ще говоря отново с Карденас. Но ви казвам: това са длъжности, за които много хора се лакомят. Претендентите използват благосклонността и влиянието на господата. Почти винаги жените решават кой ще заеме мястото в катедралата.

— Но предположете, приятелю, че аз съм с пола, че съм дама... а?

— Но ако аз не мога да го реша...

— Вижте, ако не назнача моя свещеник, аз ще ви мъча месеци наред.

— Още по-добре. Живейте хиляда години.

— А тези избори добре ли вървят?

— Като по вода. Имам един отец, свещеник, който струва повече от една империя. Въвежда някакви порядки в окръга, от които бог трепери, а и цялата Света Троица — също. Този наистина заслужава не енория, а седем митри.

— Познавам го този отец. Беше капелан в моя полк.

Вилялонга се сбогува, като изрази доброто си желание да помогне на Николас Рубин.

— Ей, Хасинто, за бога, още една думичка — каза дон Еваристо, обръщайки се към него, когато той беше вече на вратата. — За бога и за всички светци, не забравяйте този нещастник... бедния Виляамил, този, когото наричам *Рамзес II*.

— Той е вписан в един списък на *крайно нуждаещи се*. И нищо повече не може да се направи.

— Разберете, че той не ме оставя да живея. Всеки ден идва по три пъти. Вечерта, когато ми дадоха предсмъртното причастие, в същия миг погледнах на другата страна, и първия, когото видях, беше *Рамзес II* със свещ в ръка. Как ме гледаше нещастникът... Мисля, че не умрях от безбройните молитви на Виляамил към бога да живея.

— Може би... Няма да го забравя. Довиждане, довиждане.

И дон Еваристо остана сам, замислен и приятно вгълбен, предвкушвайки онова чисто удоволствие да направиш на себеподобните си добро или да избегнеш злото дотолкова, доколкото провидението е оставило това във властта на човека.

V. НОВО ПОМИРЕНИЕ

1

Прекалено подредените хора, свикнали със спокойните сладости на методичния живот, стигат дотам, че, злоупотребявайки до известна степен с реда, картотекират в архива на времето не само всекидневната си работа, но и изискванията на духа и тялото, които се примиряват по-трудно с часов график. Та и знаменитата доня Лупе, чието съществуване твърде много наподобяваше това на часовник с душа, бе разпределила тъй добре времето си, че дори когато се наложеше да мисли върху някой финансов въпрос, възникнал неочаквано, имаше определен час от деня и определено място. Когато се наложеше да разсъждава, подбуждана от някоя от онези мисли — същински мухи, които залепват за мозъка и по никакъв начин не можеш да ги разгониш, доня Лупе или не разсъждаваше, или трябваше да прави това, седнала до прозореца във всекидневната, с очила на носа, с панера за бельо пред себе си и котарака, изтегнат удобно върху килимчето. Размишлението биваше много по-дълбоко и успешно, ако госпожата мушнеше лявата си ръка доста над китката в някой чорап и ако дупките на чорапа бяха достатъчно широки, за да може да ги замрежи като с решетки на затвор. Силата на навика бе такава, че доня Лупе не можеше да мисли по друг начин и на друго място, тъй като за аритметичните ѝ пресмятания най-подходящият момент беше, когато лющеше грах в кухнята (по грахово време) или когато накусваше нахут. Такива чудеса твореше навикът и когато госпожата видеше грах и пъхнеше ръка в него — мозъкът ѝ се изпълваше с цифри и сделките ѝ ставаха ясни, разбираше дали е изгодно или не да даде някой заем, дали трябва или не трябва да задържи тая или оная скъпоценност. Рано сутрин, щом станеше, предвиждаше всички действия за деня и се подготвяше за тях, като мобилизираше енергията си и разпределяше методично часовете за всичко предвидано или вероятно. Това бе

същото като да навиеш часовник, натрупвайки в себе си необходимата мисловна сила.

Всички тия навици на мисълта и действието биха разстроени от смяната на жилището, която се извърши през декември 1874 година, и едва ли е нужно да казваме каква огромна жертва бе това преместване за доня Лупе. Тя бе от ония личности, които ненавиждат неизвестното и които се привързват към кътчето, в което живеят. Пренасянето на мебелите за нея бе равносилно на пожар или природно бедствие; беше неизбежно да направи този скок от северната част на Мадрид в южната, тъй като Максимилиано трябваше да прекарва повече от времето си в аптеката на Саманиего и щеше да бъде безмилостно да го кара да изминава два пъти на ден трите четвърти левга, които разделят квартал „Чамбери“ от „Лавапиес“. Ето защо госпожа Хауреги натовари домашните си божества и се настани на втория етаж в една сграда на улица „Аве Мария“. Не би било зле да обитава къщата, където бе аптеката, ала там нямаше нито една стая с тапети. Избра втория етаж на съседната сграда, чиито балкони бяха редом: с балконите на приятелката ѝ Каста Морено, вдовицата на Саманиего. В първите дни къщата ѝ се струваше чужда, смяташе я по-лоша от предишната, но скоро трябваше да признае, че бе много по-добра, по-просторна и красива, а що се отнася до кварталите, това, което госпожата бе загубила откъм спокойствие, печелеше в оживление. Лека-полека свикна с новото си жилище и когато нашият разказ отново я изненадва седнала до прозореца и потънала в размишления с ръка в чорапа, някъде през март 1875 година, доня Лупе вече не си спомняше за къщата в „Чамбери“, където се запознахме с нея.

Размишленията и кърпенето не ѝ пречеха да поглежда от време на време към улицата, а улица „Аве Мария“ е много *по-оживена* от „Раймундо Лулио“. При един от тия почти машинални погледи, които вдовицата хвърляше навън, сякаш да разреши страшно натрапчив проблем, видя да минава една жена, която привлече вниманието ѝ. Беше Гилермина Пачеко: „Изглежда, че сега светицата се навърта често из тия квартали — промърмори доня Лупе и протегна шия, за да я проследи надолу по улицата. Четири или пет пъти я виждам да минава оттук в различни часове. Вярно е, че за нея разстоянията не съществуват... Сега си спомням, Каста ми каза, че е нейна родственица, трябва да я питам...”

Основателката вдъхваше големи симпатии на доня Лупе. Като я виждаше да минава толкова често по „Раймундо Лулио“ на път за приюта на улица „Албуркерке“, стигна до извода, че трябва да я заговори. Доня Лупе ходеше на всяка публична служба в параклиса на приюта, изпълнена с желание да се запознае и сближи със святата жена. Възхищаваше се не само от светостта ѝ, но преди всичко от презрението и към света, от чисто мъжката ѝ енергичност и величие на характера. Може би госпожа Хауреги усещаше и в своята душа нещо от тая аристократична мая, от тая пламенна инициативност и организаторска мощ и това своего рода духовно родство ѝ вдъхваше най-голямо желание да се сближат. Бе разменила няколко думи с нея един или два пъти на службите в параклиса от раболепие и от желание да се прояви и когато я виждаше заобиколена на тия празници с дами от „висшето общество“ и от богати госпожи, чиито карети ги чакаха на портала, доня Лупе бе готова да даде единствената гърда, която притежаваше, за да проникне сред тия хора, да се мери с тях и да се разпорежда с подписките. Като изхождаше от добре обоснованата си гордост, смяташе, че не бива да се подценява, що се отнася до възпитание и добри обноски. Освен това отлично знаеше, че не всички са родени в златни люлки и че в тия лаберални времена именно изтънчеността олицетворява истинската аристократичност. Нямахше причини тя, която умееше да бъде първа, да не се премери с дамите, следващи Гилермина, както овце пастир... Още повече че по това време вдовицата на Хауреги нямаше проблеми с облеклото. С талант и пестеливост се бе сдобила с едно кадифено палто с кожи, което и най-изписаната дама ме би могла да носи по-добре от нея. И почти нищо не бе платила, като се има пред вид колко струват тия неща обикновено... Беше дала да ѝ направят една шапка, която... Е, щеше да привлече внимание, щом я сложеше... Горните мисли бяха нещо като отклонение в размишленията ѝ тоя следобед, отклонение, което започна, когато видя да минава Гилермина, и завърши, когато девата-основателка изчезна надолу по улицата.

Връщайки се към размишленията си, тя улови нишката там, където я бе изпуснала... „Макар и господин Фейхо да го отрича сега, истина е, че се навърташе из улицата по времето, когато загубих моя Хауреги... Толкова е вярно, колкото и че ще умрем. Ако не е така, какво правеше на ъгъла на улица «Тинторерос»? Бе малко преди

войната в Африка, много добре си спомням. Ако този господин не искаше да убива маври, бог знае дали... Но това е без значение, по-добре е да минем към другото. Не се и съмнявам, че е най-изискан кавалер. Хауреги много го ценеше, казваше, че възразява, само дето е женкар... Иначе е истински мъж, думата му тежи, каже ли нещо, все едно, че е записано от нотариус. Въпреки всичко това, което ми разправя напоследък, изглежда толкова странно!... Че се е разкажала, че я е взел под свое покровителство... Срещнал я у едни съседи и я съжалил и знам ли какво още... Каквото ще да разправя тоя свят човек, тия разкажания ми приличат на измишльотини... Ами ако случайно... Стига, стига; да не се изкушавам с подобно подозрение, което изглежда толкова правдоподобно... Самият Фейхо може би... може да е имал... и сега... Трябва да й сипя пепел на тая работа, че ще ме подлуди. Истината е, че клетият господин страшно се е съсипал и едва ли се навърта от нечисти подбуди толкова месеци насам... Ако е вярно това, което казва!... Милост, съжаление, разкажание... нужда от взаимни отстъпки, почтеност, сдобряване!...“

Още едно отклонение. Надникна към улицата и видя за втори път Гилермина, която се връщаше. „Какво е понесла в ръка? Дълга и желязна скоба. Виж я ти тая светица! Дали са й ги. Разправят, че приема всичко. Ясно е по какъв начин бих могла да й помогна в делото — ще й дам половин дузина непотребни ключове, които ми се намират. Виж ти, сякаш идва от дърводелския магазин на улица «Валенсия». Ама че сделки... Ето нещо, което би ми харесало: да построя сграда, като прося пари в името на бога... Ще я направя голяма като Ескориал!...“

Край на отклонението и отново на въпроса: „Ами това, дето ми го каза сутринта Николас, че Фейхо бил най-благородният мъж в Мадрид и му обещал църковна синекура? Ако я получи, няма какво повече да го мисля. Ще се зарадвам, ако сваля и тоя товар от гърба си. Какви времена обаче и какви правителства! Ах, ако аз управлявах, ако бях министър, щях да вкарам всички в пътя! Тия хора не ги бива, съвсем ясно е, че не ги бива. Да дадеш църковна синекура на един млад свещеник, който се връща у дома в един след полунощ и си пилее времето из кафенетата в приказки с военните свещеници, дето се мотаят без разрешително за отпуск! Но дано ти даде господ да пипнеш сладката служба, синко, наслука, ако успееш, пиши, но повече не се

мяркай тук, егоист такъв, ненаситник... Та казвам, другият, Хуанито Пабло, не стъпва у дома, откакто е на служба. В сравнение с братята си Максимилиано е ангел небесен, голям талант... А сега да минем към това, дето ми го каза сутринта Николас... Дон Еваристо бил истински християнин и когато го причестили, приел бога с такова достойнство и святост, че всички присъстващи на акта се разплакали неудържимо. Е, чак дотам... Преувеличение. В тия свети неща човек винаги трябва да си има едно наум. Но да предположим, че е тъй, и какво? Остава да разберем сега дали с цялата си набожност няма да ни преметне... Състрадание, разкаяние!... Господи, кажи ми истината или ми избий тия бръмбари от главата. Полудявам... И не знам защо си блъскам ума, засяга ли ме в същност всичко това? Ако Максимилиано държи да се унижи след ужасите, които преживя, аз не бива да се намесвам... Но не, не, ще се намеся. Как да преглътна подобна обида? Тая негодница... Да си въобразява, че съпругът ѝ може да ѝ прости след недостойната постъпка, която извърши, след като любовникът ѝ обиди тоя нещастник, злоупотребявайки със силата си!... Какъв позор! Ако цял месец не бях ходила по петите му и не му бях втълпявала да си избие от главата мисълта за отмъщение... не знам какви трагедии щяха да настъпят. Искаше да му тегли куршума, дори му хрумна мисълта да направи динамитна бомба и да я сложи на вратата пред дома му. Бълнувания... Най-доброто е презрението... Такива негодници трябва да се презират. Добър е моят племенник, за да се впуска в подобни приключения. Та той се бои да влезе в тъмна стая. Бедният Макси! Сърцето му е златно и тъкмо сега, когато се е заел да изучава отвъдния свят, да му се случат такива неща!... Какви ги наприказва само снощи! «Скъпа лельо, след като много мислих и страдах, стигнах дотам да се отърся от всички страсти и да не чувствам в себе си нито омраза, нито желание за мъст». Казва, че ѝ прощава великодушно всичко и знам ли още какво... Колкото до съвместния им живот обаче, и господ не може да му помогне. И веднага след това почва да ми досажда с молби да отида да я видя. «Лельо, идете при нея, вижте как е... Разпитайте я да видим как ще се представи. Може би дон Еваристо казва истината...» Всяка вечер все същата песен. В края на краищата, ако стане много досаден, ще се наложи да отида. А не е малко път оттук до «Пуерта де Морос...»“

В понеделник следобед доня Лупе се върна в къщи към пет часа много наконтена.

— Папитос, идвал ли е някой?

— Господинът с бялата брада.

— Някой друг? Да е идвала Маурисия?

— Не, госпожо... Тая сутрин я видях на вратата на гостилницата до площад „Лавапиес“. Живее тук наблизно... „Лельо Маурисия, елате, че госпожата ви чака...“ Отвърна ми ей тъй: „Кажй й на тая *лелка*, че ако иска да си пласира кърпите, да ги пласира сама и да си гледа работата...“

— Ама че възпитание! — възкликна госпожата малко разсеяно.

Папитос, която същата сутрин беше наказана, тъй като бе купила от пазара една развалена мерлуза, реши, че на господарката още не й е минал гневът и се разтрепера, не откъсвайки очи от ръцете й. Възпитателният гняв обаче бе отлетял от душата на доня Лупе в резултат на чувства от съвсем друг порядък и на крайното изумление, което я бе обзело от един час насам.

— Слушай, Папитос — рече й тя. — Отваряй си ушите, и внимавай какво ти заръчвам. Налага се пак да изляза. Ще сложиш масата на господин Николас и на господин Макси; той обаче ще се върне много по-късно от брат си. Гледай да не направиш всичко наопаки. На свещеника най-напред сервирай развалената мерлуза, която донесе сутринта и която е почнала до вони... Осоли я добре, оваляй я в повечко брашно и я изпържи. Поднеси му я нарязана, ще я изгълта, без да разбере добра ли е или не. Той е като акулите, яде всичко, каквото му подхвърлиш. За десерт му дай орехите и гроздовия сок, ясно ли е? Сложи му каната да видим дали ще го изпие. Ферментирал е и няма на кого друг да го дадем... Ако младият господин Макси се върне преди мен, ще му сервираш първо един от двата телешки котлета, по-големия, а за десерт му дай пастите, които донесе тая сутрин сладкарят, и от дюлевия мармалад, който аз ям. Внимавай да не направиш всичко наопаки.

Когато ѝ даваха такива доказателства за доверие, обличайки я във власт, прислужницата израстваше в собствените си очи и суетата изостряше вниманието ѝ, а това ѝ помагаше да изпълнява задълженията си безупречно. Доня Лупе я познаваше много добре и бе сигурна, че заповедите ѝ ще бъдат изпълнени. Папитос кимна с разбиране и се усмихна негодницата, мислейки си, без съмнение, за количеството сол, в което при всички случаи щеше да овъргаля мерлузата за младия господин Николас.

Доня Лупе остана известно време във всекидневната, без да мърда от креслото, в което бе седнала щом влезе, с манто, подпряла лице с ръка и замислена. Удивлението ѝ още не бе преминало, а и едва ли щеше скоро да премине. Беше посетила Фортуната у дома ѝ и тя ѝ бе дала хиляда дури, за да ги вложи, както намери за най-добре... Не бе поискала и разписка... Много скоро госпожа Хауреги се усъмни да не би банкнотите да са фалшиви... Ами, бяха по-истински от слънцето! Това доказателство за доверие към нея проникваше в душата ѝ, защото бе не само доверие към честността ѝ, но и към уменията ѝ да прави от парите пари... Освен това Фортуната бе дала да се разбере по време на разговора, че притежава акции в банката, но не бе казала колко са. Откъде идваше това богатство? Може би Хуанито Санта Крус... Може би Фейхо... Най-странното бе, че поради внезапните изблици на търпимост в душата ѝ доня Лупе се мъчеше да повярва в почтения произход на този капитал. За някои хора парите крият истинско очарование, защото те смятат, че доброто трябва да има и добър произход!... „Защо да не е вярно това за разкаянието? — мислеше си тя. — Само едно не мога да си обясня... В началото Фейхо ми каза, че била в окаяно състояние... В най-плачевно състояние и ядяла от спестяванията си. Значи това са остатъците!... С една дума, нека обърнем страницата и разгледаме нещата безпристрастно, да не правим прибързани заключения, преди да разполагаме със сигурни данни. Кой би посмял да осъди себеподобния си, преди да го изслуша? Би било жестоко и несправедливо. Варварство е винаги да мислим най-лошото. Но да побързам, че ако закъснея, може и да не заваря дон Франсиско в къщи... Той ще каже какво да правим с тия *парички*.“

Докато слизаше по стълбите, мислите ѝ взеха друга насока. „Колко е красива само! Ужасно красива. И все тъй скромна... Сякаш и на мравката път ще направи. За малко да припадне, като влязох. Не се

преструваше... Може да е всякаква, но театър не разиграва, няма такива дарби. Колкото до обноските, забравила е всичко, на което я бях научила... Ще се наложи да започнем отново... И с езика ѝ е същото. Не направи и най-малкия намек за събитията от миналата година. Ще рече, и с право, че е опасно да ровим в тия неща.“

Доня Лупе отсъствава от къщи три дълги часа. Като се прибра, Николас бе вечерял и излязъл, а Максимилиано привършваше яденето си. Първият въпрос на господарката към Папитос бе относно заповедите, които ѝ бе дала.

— Не остави и троха — отвърна момичето, като посочи блюдото, в което бе сервирала мерлузата.

— Каза ли нещо?

— Не можа, понеже не спря да лапа.

Доня Лупе се усмихна. Увери се също, че Максимилиано е бил обслужен съобразно заповедите ѝ и след като се преоблече, се разпореди за своята вечеря, която бе от най-скромните. Когато влезе в трапезарията, Макси не бе вече там. Половин час по-късно го свари в стаята му да седи на тъмно, облакът на масата, подпрял глава с ръце и сграбчил косата си, сякаш искаше да я изскубе. Като го видя толкова тъжен, госпожа леля му каза:

— Хайде, човече, недей така. Не бива да го вземаш толкова надълбоко... Кое то бог е рекъл да стане, става. Случат ли се веднъж нещата, няма как да избягаш от тях.

— Видяхте ли я? — запита Макси, като изостави най-сетне напрегнатата си поза и погледна леля си с тревога.

— Да... Така ми беше досадило, че накрая... Ами нищо, видях я и не ме изведе. Все същата неумела глупачка си е.

— Погрозняла ли е?

— Погрозняла? Ама че го рече. Красавица над красавиците. В очите ѝ като че греят всички звезди от небето. На някои хора мизерията им понася.

— Как, изпаднала е в бедност? Изпитва нужда? — възкликна момчето и се размърда неспокойно върху стола. — Това не бива да се допуска...

— Не казвам, че гладува, предполагам... Положението ѝ не е от най-цветущите. Ако вярвам на думите ѝ, днес в четири часа следобед е

хапнала само къшей вчерашен хляб и парченце шоколад, а на обед малка порция бял дроб.

— Господи! И вие допускате това? Бял дроб...!

— Може би това е наказание — произнесе вдовицата с онзи тон на простодушна убеденост, който възприемаше, когато искаше да си поиграе с доверчивостта на своя племенник, както котка с топка хартия.

— Откровено казано, лелю, това да гладува... Не й прощавам, невъзможно е... Уверявам ви, че... *никога, никога, никога...*

— Вече съм ти казвала, че е неблагоприятно да се кълнеш толкова категорично за нещо, което се отнася до човешки дела. Виждаш какво стана с бедния дон Хуан Прим, който също се кълнеше.

— На мен няма да ми се случи същото, което сполетя дон Хуан Прим, защото знам какво говоря... Сдобряването зависи от мен, а аз не съм съгласен... Но сега да не говорим за това. Въпреки че няма да има помирение, мъчно ми е, дето гладува. Налага се да й помогнем.

— Добре, ще се върна при нея. В същност нещо друго ми дойде наум. Защо не отидеш ти?

— Аз! — възкликна възбудено Макси и усети косата му да настръхва.

— Да, ти. Защото си навикнал да ти дават всичко наготово. Това е деликатен въпрос. Не ми се ще да поемам отговорност. Не си вече дете и сам трябва да решаващ тия неща.

— Аз! Да отида аз! — промърмори младият аптекар, като се разтрепера и усети студ. Втрисаше го само като си помислеше за това.

— Ти, да, ти. Стига с тия твои страхове и колебания. Ако искаш да го направиш, направи го, ако ли не, откажи се.

— Нямам време — каза Рубин и след тоя несериозен довод изведнъж се успокои.

Доня Лупе отново настоя със суров глас, че сам трябва да разреши въпроса със сдобряването, редно е да види Фортуната и да постъпи според впечатлението, което добие. Тъй дълго го мъмри, че накрая бедното момче обеща да отиде. На следващия ден, като остана за малко свободен в аптеката, пое към улица „Табернияс“ ни жив, ни умрял, като се чудеше какво да каже и какво да премълчи, а коремът го стягаше като пред изпит. Като стигна и разпозна номера на къщата, го хвана такъв страх, че избяга и от улицата, и от квартала...

На другия ден направи втори опит и успя да влезе през портала, но спря пред остъклената врата, зад която почваше стълбището. Мисълта да се качи го ужасяваше, от главата му се бе изпарило всичко, което възнамеряваше да ѝ каже. Постоя известно време, обзет от страхотни колебания, докато не го споходи тревожната мисъл: „Ами ако сега слезе и ме свари тук...“ И хукна надолу по улицата, без да смее да се обърне. Опитът на третия ден не доведе до по-добър резултат, докато накрая, объркан и обзет от досада, реши да се обясни с жена си в писмена форма. На път към улица „Аве Мария“ разсъждаваше, че трябва да изпълни писмото с много строгост и съвсем мъничко снизходителност, не повече от зрънце милосърдие, колкото за подправка. Възнамеряваше да я уведоми, че не е в състояние да я прибере в къщи, но че с течение на времето... Ако покаже, че се е разкажала... С една дума, епистолата щеше да стане идеална. Прибра се у дома възбуден от тия мисли и планове и когато се отправи към стаята си и чу гласа на леля си, която го викаше от всекидневната, като че ли в сърцето му забиха игла... Влезе във всекидневната и... какво видяха очите му, боже всемогъщи! Господи, който правиш от невъзможното възможно! В стаята беше Фортуната, изправена и бледа, сякаш я водеха към лобното ѝ място...

Максимилиано не предаде богу дух по някакво чудо... Каза *ах!* и замръзна като статуя. Тя също мълчеше и погледите, които хвърляше, падаха на земята като олово. Накрая, когато стигна до последната степен на смущение и объркване, момъкът направи опит да проговори и произнесе нещо като *добър вечер*, след това: *Помислих, че...* а после: *Та значи вие, лельо...*

— Не, аз не се бъркам — обяви доня Лупе, която седеше на стола, сякаш председателствуваше събрание. — Чисто и просто я доведох, за да решите очи в очи... Фортуната, седни.

Максимилиано си спомни за унижението и душата му се разбунтува против тази тайнственост, която бе по-скоро рожба на нуждата, отколкото на убеждението.

— Струва ми се, че е преждевременно — рече той и напусна стаята.

След малко леля му влезе при него в стаята и каза:

— Строгият ти тон ми харесва. Но обстоятелствата. Не ми каза, че е крайно необходимо да ѝ отпускам някакви средства за да

преживява? Да не би да си въобразяваш, че можем да поддържаме две къщи?

Безпорядъкът, които цареше в главата на момчето, не му позволи да се вслуша в тия доводи. За него щеше да бъде все едно, ако леля му говореше за четири хиляди къщи вместо за две.

— Оставете ме — рече той, готов да се разплаче. — Сам бог ме е изоставил.

— След като вече е дошла, не може да си отиде — продължи с тих глас доня Лупе. — Ще я настаним в стаичката до моята. И край. Ах, все до мен опират тия разправии и сдобрявания! Разбираш ли какво ти казвам? Ето ви случай да се ругаете, колкото си искате, или да се обясните за всичко, което сметнете за нужно. Аз си измивам ръцете. Мен не ме бъркайте във вашите разправии. Ако искате да се съберете, сега му е времето, ако не искате, също. Достатъчно голяма услуга ви правя, като ви предоставям къщата си, за да се огледате един друг и разберете ще има ли мир, или няма да има. И, за бога, не ми създавайте повече главоболия. Ако с течение на времето се окаже, че спогодба няма да има, край. Само не ми създавайте главоболия, за бога, не ми създавайте главоболия.

Последните думи произнесе на висок глас вече в коридора, тъй че ги чува отлично Папитос в единия край на жилището и Фортуната в другия. От този следобед Фортуната остана при тях. Положението ѝ не бе за завиждане, понеже съпругът ѝ почти не ѝ говореше. На масата разговорът се поддържаше от Николас. На втория ден Фортуната каза на доня Лупе, че си отива и това даде повод на госпожата да излезе в коридора и да се развика: „За бога, не ми създавайте главоболия, не издържам вече. Правете каквото щете.“ Но въпреки това съпругата не си отиде. На третия ден Макси наруши сдържаността и мрачното мълчание, което цареше между двамата съпруги, като подхвърли няколко думи; по-късно отделни фрази, а след студените изречения дойдоха и хладните. Най-сетне си позволи да говори с весел тон. На петия ден се усмихваше, като я гледаше. На шестия Фортуната го слушаше внимателно и учтиво; на седмия при всеки спор на масата Макси вземаше нейната страна; на осмия вече я потупваше по рамото; на деветия госпожа Рубин гледаше съпругът ѝ да е облечен добре, преди да излезе, а на десетия прекараха около четвърт час, шушукайки си насаме в един ъгъл на всекидневната; на единадесетия, като се

върна у дома, Макси ѝ стисна силно ръката и на дванадесетия доня Лупе възкликна също като свещеник, който запява *Осанна!*

— Още малко и ще се разлигавите. За бога, не ми създавайте главоболия. Ако толкова ви се ще да се сдобрите, защо са тия глезотии? Хубаво правя аз, че не се месея, благословена да съм.

Тъй се осъществи това помирение, това връщане към законния живот. То бе от онези събития, които идват неизвестно как; съдбоносни моменти в историята на семейството, каквито са сходните на тях в историята на народите; събития, които мъдреците предугаждат, сведуците вещаят, без сами да знаят на какво се базират, събития, които стават действителност неизвестно по какъв начин, защото, въпреки че приближаването им се чувства, не се вижда скритият механизъм, който ги предизвиква.

През първите дни след голямото събитие не се случи нищо достойно за описване. Ако имаше нещо, то бе във вън от къщата. Пристъпвам към него. Един следобед, когато доня Лупе и Фортуната пришиваха във всекидневната халки на великолепните копринени завеси, които госпожата бе придобила от неизплатен дълг. Папитос, която бе излязла на балкона да събере прането, сложено да съхне, започна да крещи:

— Госпожи, елате да видите... Колко много хора! Убили са някого.

Двете жени надникнаха и видяха, че в долния край на улицата, близо до пресечката с улица „Сан Карлос“, се е събрала голяма тълпа, която непрестанно растеше.

— Има някакъв *труп* сред хората — извика Папитос, надвесена до кръста от балкона.

— Виждам нещо проснато на земята — рече доня Лупе. — Ти виждаш ли нещо?... Сигурно е някой пияница. Гледай само каква тълпа се е събрала. Движението като че ли се е задръстило... Тия полицаи за нищо не ги бива.

— Госпожо, изпратете ме за фиде... Знаете, че нямаме... — рече прислужницата.

— Хайде де, иска ти се да позяпаш...

— Изпратете ме — повтори малката, подскачайки от нетърпение.

— Отивай — отвърна доня Лупе, която тоя ден бе в добро настроение. — Ако не те пусна, ще паднеш от балкона. Ама веднага се връщай... И не забравяй да си избършеш хубаво краката на изтривалката пред портиерната, много е кално навън... Виж какво направи килима, като се върна от въглищаря.

Папитос излетя като стрела и се бави на улицата двайсетина минути. Господарката я видя да влиза и отиде да ѝ отвори.

— Добре ли си изтри краката?

— Да, госпожо. Вижте.

— Изтрий ги още веднъж... Нали знаеш какво трябва да правиш винаги, когато се прибиращ? Бърши си краката върху изтривалката на

съседите, ей оная там.

— На тая? — запита прислужницата и почна да танцува сапатеадо^[1] върху изтривалката пред четвъртата врата отляво.

— Колкото по-малко хабим нашата, толкова по-добре.

— Знаете ли, госпожо, знаете ли? — макар и задъхана от толкова тичане. Папитос продължаваше да танцува върху чуждата изтривалка. — Знаете ли какво има там? Една пияна жена, ама много пияна... Не се ли сецате коя е? Леля Маурисия.

— Чу ли, жено, чу ли? — рече доня Лупе от коридора на път за всекидневната. — Маурисия. Пияна... Затова се е събрал този народ.

— Добре ли видя? Сигурна ли си, че е тя? — запита Фортуната, като се съвзе от изненадата.

— Да, госпожо, тя е...

— Тая работа — забеляза доня Лупе, като надникна от балкона с важен вид — не ми харесва... А тия от обществения ред ги няма никакви!... А, вдигат я!... Каква жена... Да стигне дотам.

— Сега я отнасят... Като труп е — рече Фортуната, спомняйки си сцените, които бе виждала в манастира.

— Да, отнасят я в бърза помощ или в болницата... А, не, идват насам! Да се обзаложим ли, че я носят в аптеката?

— Пукнала си е главата — рече Папитос, като показва с жестове колко голяма е раната. — Имаше море от кръв. Стичаше се надолу по улицата като вода след дъжд.

Когато безчувственото тяло на *Маурисия Мъжкараната* мина под балкона, носено от хората от обществения ред и съпровождано от тълпата, Фортуната се дръпна навътре, тъй като нямаше кураж да гледа такива неща. Доня Лупе и Папитос останаха, малката дори помоли господарката си да я пусне да отиде в аптеката и да види как ще лекуват *тая пияница*. Това вече беше прекалена свобода и макар че момичето измисли най-различни причини, за да го пуснат, не стана неговото.

На вечеря Максимилиано заговори за случилото се, като описа лечението и направи не съвсем утешителни предсказания относно съдбата на болната.

— Имаш право — отбеляза вдовицата. — Струва ми се, че от тая яма няма да се измъкне. Бедната жена! Да страда от такъв порок! Искрено съжалявам, понеже няма по-добър пласьор на бижута от нея.

Тогава Макси разказа един крайно интересен случай, станал неотдавна с Маурисия. Беше го чул същия следобед, след лечението, от господин Апариси, един от мъжете, които обичаха да се събират в аптеката.

— След едно от страхотните наливания, до които води проклетият порок, тая хубостница била прибрана от двама протестанти, които имат къща и параклис на улица „Панюелас“. Доня Гилермина, госпожата, която събира милостиня за сираците от улица „Албуркерке“, научила тая работа и се разлютила... Та, значи, застава пред къщата на протестантите и иска да ѝ предадат блудната дъщеря. Чук-чук. „Кой е“ „Аз...“ Излиза пасторът, дон Орасио, един мъж с червена и рядка като царевични влакна коса, излиза и пасторшата, доня Малвина... И двамата почтени хора, защото протестантството не отнема достойнството. Впрочем, отличават се със свободата, с която се обличат. Доня Малвина му шие сюртуците, а дон Орасио ѝ прави шапките. Изобщо тия англичани си ги бива — един грош не харчат по шивачи и моделиери. Но да се върна към случката. Пасторите проявяват твърдост, доня Гилермина още повече. Религия срещу религия, нещата отиват на зло. Протестантите твърдят, че тая жена е потърсила при тях подслон и закрила, доня Гилермина отрича това и ги обвинява, че са я подмамили от собствения ѝ дом. Дон Орасио казва, че не е вярно и че ще потърси лютеранските си права направо пред върховния съд; другата губи търпение, а доня Малвина измъква един том с конституцията, на което Гилермина отвръща, че не разбира нищо от конституция и рицарски романи. Накрая католичката отива при губернатора и губернаторът заповядва Маурисия да бъде освободена от властта на Пилат Понтийски, сиреч от властта на дон Орасио.

— Виждаш ли? — рече доня Лупе. — Религиозните разпри винаги водят до такива бъркотии. Неслучайно моят Хауреги казваше, че е голям либерал, но хич не обича свободата на вероизповеданията.

— Не бързайте, не съм казал най-интересното. Дон Орасио като истински англичанин, уважаващ законите, се подчинява на заповедта на губернатора, запазвайки си правото да апелира пред съда. Когато обаче нарежда на Маурисия да си върви, тя отказва и прави на бъзе и коприва доня Гилермина, която била там в момента, както и всички

дами от католическите организации, наричайки ги с каквото ѝ дойде на устата.

— Каква безсрамница! Ужасно! Изпадне ли в такова състояние, не знае какво говори.

Това не смуцава доня Гилермина и тя не се отказва от намерението си да я отведе. Отдалечава се мирно и тихо и сяда на бордюра пред вратата. Всеки ден идва и сяда там, също като часовей. Пасторът и пасторшата я канят да влезе, тя отвърща, че няма нужда... И накрая, като за отплата, вчера Маурисия се разбеснява, връхлита върху доня Малвина и изподрасква лицето ѝ... Дон Орасио вика хората от обществения ред, а блудната дъщеря се вмъква в параклиса, изпочупва амвона, обръща мастилницата, разкъсва на парченца всичките книги, издига барикада от столове, взема потира за причастие и... го осквернява по най-непристоен начин. Едва успяват да я изхвърлят на улицата... На излизане, тряс!, доня Гилермина ѝ мята едно въженце на врата и я отвежда. Всичко това го разказа Апариси, който го чул от самия дон Орасио и от доня Гилермина, а той лично трябвало да се намеси в качеството си на общински съветник на квартала... Настанили Маурисия в дома на една сестра, която живее на улица „Толедо“. Но и там не успяват да я обуздаят, както се видя днес следобед. От аптеката я откараха в бърза помощ.

Разказът се оказва твърде продължителен за дробовете на Максимилиано и той стигна до края му, капнал от умора. Всички бяха изумени от тая история, а доня Лупе изказа съчувствието си към *Мъжкараната* и съжали, че отвратителният порок бе похабил способностите ѝ на интелигентен пласьор. Колкото до Фортуната, разказът я натъжи дълбоко и тя искаше мъжът ѝ да престане да говори за тия печални неща, за да може разговорът да потече в друга насока. Но това бе невъзможно, до края на вечерята разговаряха за Маурисия, протестантите и лошия пиански порок; накрая Николас изрови някои истории, които се бяха случили в „Микаелас“, като призова Фортуната за свидетел. И въпреки волята си, тя трябваше да разкаже за приключенията с мишката, виденията и бутилката коняк, но го направи в *общи линии*, за да свърши по-скоро.

[1] Испански народен танц. — Б.пр. ↑

Същата вечер отидоха във „Вариетадес“, на две крачки от „Аве Мария“. Друго преимущество на този квартал пред „Чамбери“ е, че вечер човек може да отиде да види някоя пиеса или да постои в някое кафене, без да изминава половин левга или да се качва на трамвай. На Фортуната не ѝ се ходеше на театър, нито ѝ се излизаше сред хората. Погледите им ѝ внушаваха необясним страх и макар че тук почти никой не я познаваше, все ѝ се струваше, че всички я знаят и непрекъснато я одумваха. За жалост причини не липсваха. Но ако мъжете я гледаха, то бе с възхищение, и ако после си шушукаха, много рядко казваха неща, които да отговорят на истината. Друга причина за ужаса, който ѝ вдъхваха обществените места и театърът, бе опасността да срещне *познати* и това я държеше на тръни по време на представлението.

У дома се чувствуваше много добре. Без съмнение през живота си бе имала и по-щастливи мигове, но не и такова безметежно спокойствие. Бе преживяла дни, когато слънцето в душата ѝ светеше ослепително, последвани от такива, в които угасваше съвсем, но никога не бе виждала едно толкова неизменно и спокойно редуване на дните, тихи и еднообразни, потънали в сладък и възстановяващ силите сумрак. С доня Лупе се разбираха много добре, а колкото до мъжа ѝ, с нея ставаше най-странното нещо, което би могла да си представи. Не казваме, че го обичаше според нейните разбирания за любов, но изпитваше известна нежност, като към брат или сестра. Не беше, нито можеше да бъде мъжът, за когото една жена е готова да си даде живота и да изпита духовна наслада от саможертвата си, чисто и просто бе същество, чието спокойствие и щастие тя желаше. И също като човек, който, плавайки без посока, очаква и едва доловимо различава в далечината земя, тя съзираше възможността да го обича неотстъпно и да прекара целия си живот с него, без да пожелае друг, по-добър. Вместо да бяга от домашните задължения, Фортуната търсеше нови, давайки си сметка, че работата ѝ помага да поддържа това равновесие, в което нямаше щастие, но нямаше и грижи, а сърцето ѝ бе задрямало и безчувствено като под въздействието на успокоителен балсам.

Мислеше си за двата примера, които добрякът Фейхо ѝ бе дал, и се чудеше дали щеше да се случи онова, което смяташе за най-вероятно; а то бе — да стане първото. Щеше ли да се примири с такъв живот, можеше ли да се задоволи с безвкусния плод на тая любов, без да опита друг, по-сладък и по-малко здравословен?...

От своя страна Максимилиано не можеше да преодолее безпокойството си. Нямаше причини да подозира жена си, чието поведение бе безупречно. Двамата с доня Лупе стигнаха до извода, че Фортуната никога не бива да излиза сама на улицата и следваха решението си неотстъпно. Но и тия мерки за сигурност не го успокояваха. Желаете горещо да има деца по две причини: първо, за да хвърли още една примка на скъпата си половинка и да я обвърже още повече; второ, майчинството да похаби поне малко тази изумителна красота, която от ден на ден ставаше все по-ослепителна. Несъответствието между неговия ръст и външен вид и нейния го измъчваше до такава степен, че бедното момче правеше безсмислени и понякога смешни усилия да премахне липсата на хармония. Обуваше си обувки с висок ток и се стараеше да се облича добре и да си придава вид на *денди*. За жалост несъответствието все тъй биеше на очи, макар че Фортуната почти не се грижеше за външността си. Все пак Макси отбелязваше със задоволство, че съпругата му не желае да изтъква хубостта си и се отнася презрително към модата, и това го радваше пак по две причини: по този начин двамата съпрузи щяха да се поизравнят и *щяха да си прилягат повече*, а непознатите щяха да я заглеждат по-малко.

След възстановяването на законните отношения Максимилиано зарязва напълно философските четива, а неизлекуваната болка в душата от обидата и желанието за мъст започнаха да заглъхват. Аскетизмът и *опознаването на бога в себе си* не бяха нищо друго освен мимолетно дело на тъгата, а може би и на обстоятелствата и живееха в съзнанието му толкова, колкото и лекциите, които студентите се мъчат да запомнят в трескавите дни преди изпита. Новите му задължения в аптеката го насочиха към химията и фармацевтиката и той им се отдаде с истинска жар, решен да ги изучи. Доня Лупе го съветваше да изобрети някой препарат, мехлем или хапче, които можеха да минат за истинско откритие, стига да им се намереше ново и оригинално име, но той се

противеше, тъй като смяташе тия неща недостойни за науката. Лелята и племенникът стигаха до твърде оживени спорове по този въпрос.

— Сякаш е престъпление да се изобретят някакви си хапчета, ампули или таблетки и да се прочуеш! *Растителни...* или *животински хипохитропични* ампули... все едно и също е... на доктор Рубин... *безотказни...* за всяка болест... за туберкулоза... против кучешки катар... Важното е *да се открие* нещо и да му лепнеш етикет с твоя лик. Мухльо си. Ако ти не изнамериш някой препарат, ще трябва да го сторя аз. Фортуната, кажи му да открие нещо, дъще, вразуми го. Реки от злато могат да потекат.

Фортуната рядко виждаше господин Фейхо, който ги посещаваше, като влизаше тържествено и оставаше около час, бъбрейки си по-често с госпожа Хауреги, отколкото с госпожа Рубин. Симпатичният старец имаше доволен вид, но здравословното му състояние непрекъснато се влошаваше и през април вече излизаше на улицата, придружен от слугата си. При едно от посещенията проведе разговор насаме с приятелката си и бе тъй бащински настроен, че тя за малко не се разплака. Всичко върви добре, много добре, лудетината вече се е убедила в стойността на поученията и съветите му. На Макси, без сам да знае защо, това приятелство никак не се нравеше. Най-странното бе, че един месец след началото на новия ѝ живот посещенията на дон Еваристо започнаха да се струват не дотам приятни и на Фортуната. Благодарността и нежните чувства, които изпитваше към него, си оставаха същите, но присъствието на бившия покровител у дома и ѝ се струваше чудовищно. „Нима е истина — мислеше си тя, — че човешкият живот, както той казва, е пълен с тия невероятни неща?... Какви неща има, какви неща само! Един свят, който виждаме, и друг, скрит под него... И това отвътре направлява онова отвън... Тогава... ясно е... движи се невидимият механизъм на часовника, а не циферблатът.“

Доня Лупе се прибра привечер, след като бе изчистила калта от обувките си в изтривалката на съседите.

— Чуй едно нещо — каза тя на Фортуната, докато си сваляше мантото. — Днес следобед научих, че Маурисия е на смъртно легло. Бедната жена! Трябва да отидем да я видим. Не е далеч, на улица „Мира ел Рио“.

Научи новината от приятелката си Каста Морено, която беше я чула от Кандидо Саманиего. Доня Гилермина бе преместила Маурисия от болницата в жилището на сестра ѝ, където я наглеждаше лекарят на благотворителното дружество и женската организация. При тия грижи и нежност от страна на доня Гилермина и най-вече поради близостта на смъртта клетата порочна жена сякаш не приличаше на себе си — излекувана от лошотията си и разкайна *в истинския смисъл на думата*, казваше, че желае да умре като добра католичка и молеше за прошка всички с такива пламенни въздишки и такова благочестие, че на човек му се късаше сърцето.

— Повярвай ми, ако това е истина, ще трябва да си запазим място, за да видим как ще предаде богу дух. Утре отиваме там.

Доня Лупе не ходеше при Маурисия от чисто състрадание. Много отдавна Гилермина я очароваше повече с аристократичността, отколкото с добродетелите си, и тъй като великата основателка бе на път да патентова светостта си, събирайки на достъпни за доня Лупе места най-изтъкнатите дами, защо да не направи опит да се навре сред тях? Та нима и тя не беше *дама*? По този въпрос доня Лупе има дълъг разговор с Каста Морено, която от време на време идваше вечер на гости с двете си дъщери у дома на Рубин и хвалеше до бога Гилермина, смятайки я за свръхестествено същество. На всичкото отгоре, по линията на рода Морено тя бе нейна сродница! Самоуважение и гордост изпълваха доня Лупе, щом си представеше как се разпорежда с аристократичните благотворителни дела под ръководството на знаменитата основателка. Само едно би могло да ѝ попречи да осъществи това намерение и то бе, че нямаше как да не внесе малко *парички*.

На следващото утро, докато се обличаше за излизане, доня Лупе си помисли дали не трябва да си сложи кадифеното палто. Но скоро си даде сметка, че това е глупост. Освен че щеше да се намокри, тъй като денят беше дъждовен, подобна кралска премяна не отговаряше на мястото, хората и повода за посещението. Доста време ѝ отне издокарването с палтото, шапчицата и другите нещица. Нареди на Фортуната да се облече скромно и тя изпълни желанието ѝ тъй, че между двете да остане подходяща дистанция.

VI. ДУХОВЕН НАТУРАЛИЗЪМ

1

Като стигнаха до улица „Мира ел Рио“, срещнаха Севериана, която доня Лупе бе виждала няколко пъти. Носеше чанта с лекарство, покрита с хартия в стила на старите аптеки. Доня Лупе я разпита, а щом Севериана разбра, че отиват при сестра ѝ, ги поведе на драго сърце през мръсния портал, по не по-малко мръсното стълбище и коридора. Вече знаем, че жилището на Севериана бе едно от най-хубавите в тоя кошер и в сравнение със съседните можеше да мине за луксозно, тъй като бе просторно и прилично мебелирано. Тя живееше с някоя си доня Фуенсанта, вдовица на комендант, и жилището бе издържано в гарнизонен дух — състоеше се от две свършено еднакви всекидневни, всяка с прозорец към улицата. Между вратата и първата всекидневна имаше коридор, в който бе коритото за пране и входът за кухнята, с решетка към коридора. Две вътрешни стаи дооформяха жилището. Когато Гилермина усети близката кончина на Маурисия, внуши на Севериана да я измъкне за трети път от болницата и да я вземе при себе си, а вдовицата на коменданта отстъпи жилището си за това тъй благочестиво дело, като премести нещата си в дома на една съседка. Настаниха Маурисия във втората от двете малки всекидневни. Севериана спеше във вътрешната спалня, а първата всекидневна бе предназначена за гости и това личеше от относителния лукс на скрина, съвсем новите столове във викториански стил, канапето, покритата с мушама маса, картината с *двете влюбени сърца*, картината с кораба „Нумансия“, портретите на зетъвете на Севериана като военни, рогозката от тръстика, която бе съвсем нова, без нито една дупчица и с червени и жълти плетеници, и накрая гравюрите, купени наскоро почти без пари от заложната къща. Бяха превъзходни гравюри, излезли вече от мода, с пожълтяла хартия и следи от влага, в махагонови рамки, а в сюжетите им нямаше нищо испанско — сражение на Наполеон I, възпроизведени по прочутите някога картини на Орас Верне и барон

дъо Гро^[1]. Кой не е виждал „Наполеон в Айлау и Йена“, „Бонапарт в Аркола“, „Апотеозът при Аустерлиц“ и „Прощаването във Фонтенбло“?

Предвождани от Севериана, доня Лупе и Фортуната влязоха в стаята на болната, която лежеше на леглото. Наскоро ѝ бяха отрязали косите, за да могат да лекуват раната на главата, римският ѝ профил бе станал още по-изразителен, носът ѝ бе изтънял, долната ѝ челюст бе още по-издадена напред, а от изтощението очите ѝ изглеждаха по-големи. Изящната извивка на устата беше още по-подчертана, стиснатите устни, които сякаш бяха изваяни с фино длето, ѝ придаваха вид на паднало величие или на унизен човек, примирил се благородно със съдбата си. Лилавите кръгове под очите заемаха половината ѝ лице, долната част на челото се издаваше като наличник на шлем, очите, красиви и горящи, бяха потънали навътре и моравата кожа около тях им придаваше още по-силен блясък, сякаш дебнеха кога ще настъпи моментът. Черните вежди образуваха права линия. Челото беше широко, с кичур черна коса... С една дума, *Мъжкараната* допълваше историята, изложена на стените — представяше *Наполеон на остров Света Елена*.

Когато доня Лупе и Фортуната я поздравиха, тя се вгледа в тях, като че ли се мъчеше да ги познае. После произнесе имената им. Какъв глас! Гласът на Маурисия винаги е бил малко дрезгав, но сега бе паднал съвсем „Боже мой — каза си Фортуната, като я чу, след като я бе огледала. — Наистина прилича на мъж!...“ В това време доня Лупе се намести на един от сламените столове и каза утешителните думи, подходящи за случая, след което добави:

— Това е, за да се поучиш... и да се държиш прилично. Да видим дали като ти мине, ще ти служи за назидание.

Маурисия изви очи към Фортуната, която бе седнала близо до възглавницата; гледа я дълго и мълчаливо; после обърна поглед към тавана и промърмори:

— Да... Не съм добре, никак не съм добре...

И отново погледна приятелката си:

— Хей ти, покай се!... Но навреме, навреме. Не го оставяй за последния час, защото е безполезно... Ти също не си цвете за мирисане; когато дойде и твоят ред, съвестта ти ще има нужда от много пода и сапун, от много метене и миене...

Каза го тъй искрено, че Фортуната не се обиди. На доня Лупе забележката се стори твърде нахална и неучлива, защо, за бога, да говорим за чужди грехове, след като си имаме достатъчно свои? Вярно е, племенницата ѝ не е била образцова, но вече се е поправила и не е необходимо да се връщаме към миналото.

— Разбрахме, че се грижат за теб, както трябва — рече тя, за да смени темата.

— Това се дължи на майката на бедните — заяви Севериана, докато оправяше леглото. — Не ѝ липсва нищо. Каква жена!

— Светица! — възкликна доня Лупе с най-ласкателен тон. — Не я наричайте с друго име, това най-много ѝ приляга.

— Ама тая не иска да яде — каза сестра ѝ, — а без ядене живеят само хамелеоните.

— Наистина ли не ядеш?

— За да си изпие бульона, се налага да ѝ го даваме с херес. А сутрин, с препечената филийка, трябва да ѝ даваме по едно напръстниче бадемова ракия; вечер още едно напръстниче...

— Ама наистина ли ѝ давате... тая отрова? — запита разтревожено доня Лупе.

— Лекарят нареди. Казва, че било лекарство. Това май прилича на *уж е едно, а то съвсем друго*.

— Виж ти! Няма ли да хапнеш кокоша кълчица, парченце мерлуза, крокет? — рече Фортуната.

На Маурисия ѝ ставаше още по-зле само като чуеше за ядене. Ръцете ѝ трепереха много, от време на време имаше пристъпи като при задух, тъй като дишането ѝ бе много трудно и се оплакваше от нетърпима горещина. За момент, докато вдовицата на Хауреги и племенницата ѝ бяха там, *Мъжкараната* заприлича на човек, който се мъчи да избухне в кашлица и не може. Трите жени я гледаха състрадателно и се чудеха как да облекчат мъките ѝ.

— Пийни малко вода — каза Фортуната и се изправи.

Но пристъпът мина и нещастницата заговори отново, като накъсваше изреченията и си поемаше дъх на всяка дума.

— Вчера ми доведоха момиченцето... Колко е красиво и колко е пораснало!

— Нима не е при теб? — запита съпругата на Рубин.

— Не, госпожо. В колеж е — отвърна Севериана. — Настанена е в девическия колеж на доня Виситасион.

— Да... по-добре, че е там... там... *далеч от* мен. Вчера... такава мъка! Не ме позна... Толкова време не ме е виждала! Беше я страх от мен... Бедната ми душичка! Ама страх, истински... Сякаш майка ѝ е таласъм...

В това време се чуха стъпки и всички се обърнаха към вратата. Както винаги доня Гилермина влезе бързешком, с пламнало лице, с неизменното си тъмно палто, галошите и вълнената пола. Доня Лупе и Фортуната станаха на крака и основателката поздрави с присъщата си изисканост и любезност, еднаква и за краля, и за последния от просяците. Тъй като бяха говорили само веднъж по време на една църковна служба в приюта, доня Лупе помисли, че няма да я познае, но тя дори я назова по име, защото Гилермина бе като големите пълководци, които притежават изключителна памет за имена и лица и войникът, с когото са говорили един път, вече не се изтрива от паметта им.

— Племенницата ми — представи вдовицата Фортуната.

Гилермина я погледна с усмивка.

— Не ми е непознато лицето ѝ... Виждала съм ви в „Микаелас“... Преди много години.

Веднага след това се обърна към Маурисия и опря ръце в леглото.

— Как се чувствуваш днес? Хапна ли нещо? Не се тревожи, тая беда скоро ще те отмине. Утре ще се причестиш. Как сме със съвестта? Хубаво ще те причестим. Необходимо ти е повече от всичко друго. Бих искала аз самата да се заема с теб и да те накарам да се изповядаш, защото бог ще те дари с милостта си, ако му кажеш цялата истина за себе си... С една дума, да се приготвим. Следобед отец Нонес ще дойде пак. Разбрах от него, че си се изповядала, както трябва. Но ми се струва, че на бял свят могат да се извадят и други нечистотии, нали?

Маурисия се усмихваше смутено и объркано. Кимна с глава в знак на съгласие.

— Закоравелите нещица трябва да се изхвърлят навън, тъй като дяволът се улавя за всичко — каза светицата, галейки с пръсти брадичката си. — Имай го пред вид... Утре тук ще има голям празник... Нали така? Ще те посети този, който е създал небето и

земята... Ще ти се стори, че не го заслужаваш... Но макар и да не го заслужаваш, той ще дойде и всички знаем защо.

Изразителността, изяществото и пламенността, с които говореше Гилермина, направиха силно впечатление на четирите жени, които я слушаха. От очите на Севериана капнаха две сълзи. В душата си Фортуната чувствуваше такова възхищение, че би целунала края на дрехата ѝ. „А разправят, че нямало вече добри хора на този свят — помисли си тя. — Ами тая жена?... Да се откажеш от всичко, от дом, роднини, богатство, любов и да пожертвуваш младостта си, за да крачиш цял живот сред мизерия!“

Дори наум не смееше да измери разстоянието, което я делеше от именитата дама; без съмнение, безкрайно разстояние, което нищо не можеше да скъси, защото даже и светицата да стореше грях, а тя да извършеше множество благочестиви дела, душите им никога нямаше да се доближат.

Живо и деловито както винаги, основателката даде някои наставления на Севериана за предстоящата церемония.

— За олтар ще донесете масичката от другата стая. Ще ти изпратят разпятие и ще потърсим цветя... Постелките на леглото трябва да бъдат чисти, а стаята ще украсим колкото се може по-хубаво...

След това мина във всекидневната, следвана от доня Лупе, която на всяка цена искаше да вземе думата.

— Ще дойдем утре с най-голямо удоволствие. Високо ценя Маурисия, която, ако не беше тоя проклет порок, щеше да бъде сваяна жена, работна, благочестива... Кажете, трябва ли да бъдем край нея през нощта? Нямам нищо против да остана някоя нощ. Ако аз не мога, ще пратя племенницата...

— Бог ще ви възнагради... Приема се, приема се. Споразумейте се със Севериана. Ние с комендантшата дежурихме снощи. Трябва да има поне двама души, защото, изпадне ли в криза, и бог не може да я удържи.

— Истина е — заяви угоднически доня Лупе, — че примерът, който ни давате, госпожо, ни помага да станем по-добри, отколкото щяхме да бъдем, ако ви нямаше.

Комплиментът бе на място, но Гилермина се разсмя и благодари, без да го приема.

— Аз и примери! Де да можех. Добре би било на мен да ми ги даваха. Ах, дъще, предпочитам мен да поучават, отколкото аз — другите.

— Какво говорите? Дори не искате да знаете високото мнение, което имат другите за вас. Хайде, приятелко, не бъдете толкова скромна и да не се подценяваме.

— Оставете, оставете тия неща... Казвате го от скромност. Само бог знае колко добрини сте направили тихомълком на тоя свят, може би и на самата Маурисия! А сега искате да ги припишете на мен.

— Аз? Исусе! Не казвам, че и в моята сметчица на небето няма добри дела, но да се сравнявам с вас... Мълчете, за бога, госпожо.

— Е, не е нужно да спорим коя греши по-малко, нали? — отвърна основателката, като смеси по тоя начин учтивостта и скромността, позволявайки си характерното за нея малко лукаво присвиване на очите. — Моят девиз е: всеки да прави това, което може и което знае, а бог ще реши.

— Същото мисля и аз.

— Извинете ме, чака ме много работа. Довиждане до утре. Надявам се, че ще дойдете.

Междувременно Севериана бе отишла в кухнята и съпругата на Рубин остана сама с болната. Оправи ѝ възглавницата, след което се загледаха една друга. Фортуната си мислеше за необяснимата симпатия; която тая жена винаги ѝ бе вдъхвала, въпреки че бе толкова луда и лоша. Не беше ли тая симпатия сродна с порочността? Усещаше, че я привлича неудържимо и сякаш ѝ доверява сладостни за сърцето истини, които тя възприемаше като произнесени от свръхестествени уста. Безброй пъти бе размишлявала за чародейната способност на приятелката си без да може да си я обясни. Тайни на духа, които само бог разбира!

Лицето на Маурисия бе кротко и тъжно.

— Каква жена! — възкликна Фортуната. — Дали е родена от майка като нас?

— Обзалагам се, че не е — отвърна *Мъжкараната*. — Каква жена! Когато искаше да ме измъкне от ония загубени протестанти, откачих и я обидих... Колко зле се държах! — щеше да изпусне една ругатня, но се сдържа, защото ѝ бяха забранили най-строго да произнася грозни думи, а това бе за нея истинско мъчение, тъй като

обичайният ѝ речник не бе твърде богат. — А тя, сякаш я нарекоха сладко момиченце... Не си срещала друга като нея. Да вземе да ме доведе тук и да се грижи за мен, все едно... Не знам как да се изразя... *Гледай* само колко много прави за мен!... Първа братовчедка е на Христос, никой не може да ми го избие от главата... Можеш да си представиш какво представляваме ние край нея... Ние, дето винаги сме били едни никаквици! И разкайни не струваме да ѝ вържем обувките. Ама чакай да дойде другата... И тя е от тестото на Исус.

— Коя?

— Приятелката, дето се грижи за моето момиченце...

Пред очите на Фортуната се появи тъмен облак и я обгърна цялата. Сърцето ѝ подскочи.

— Значи и Хасинта идва тук?

— Вчера беше при мен... Сама доведе момиченцето ми. Повярвай, понеже аз ти го казвам: като влезе, *се едно* че в стаята нахлу светлина.

Фортуната изпитваше желание да избяга.

— Още ли я мразиш? Ах, че си лоша! Прости ѝ, заслужава го. Отне ти твоя човек, ама не беше тя виновна. Каква гадост! Ах, изпуснах се! Грозна думо, върни се обратно в мен. Не, остани навън... Не бъди наивна, момиче... Мислиш ли, че някой хубав ден твойт дон Хуан няма да те обикне отново? Като че го виждам. Като умира, човек ясно вижда нещата, много яснички му стават, смъртта те изпълва със светлина и аз ти казвам, че твойт господин ще се върне при теб. Това е закон, закон без грешка... И ако искаш да знаеш, ще ти кажа, че Хасинта не дава пет пари. Изобщо не го обича... Тия женени богаташки, дето живеят с *толкова* подаръци, не обичат мъжете си. Влюбени са в други. Не говоря за нея, бог ми е свидетел, макар че не се знае какво може да ѝ хрумне. Но това не пречи да бъде още по-голям ангел и да раздава милосърдие.

Фортуната млчеше. Болната се наклони към нея и като си придаде наставнически вид, започна да я гълчи с глас на духовен пастир:

— Покай се, момиче, не отлагай. За всичко се покай, с изключение на любовта, която ти идва *отвътре*, щото това не е грях, както разправят. Не кради, *не се наливай*, не лъжи, но любовта да си е

любов, каквото ще да става. Правиш ли винаги така, няма кой да ти вземе звездичката от небето.

Фортуната се приготви да каже нещо, но не може, защото в това време влезе доня Лупе и я подкани да побързат. Времето бе напреднало, а им предстоеше да ходят и другаде, преди да се приберат у дома. Сбогуваха се, като обещаха да дойдат на следващия ден, и си тръгнаха. По пътя стана дума за Гилермина и вдовицата каза следното:

— Тая жена те наелектризира, когато приказваш с нея, и без да щеш и в теб прониква светостта... Маурисия ми дължеше петдесет и три реала. Опростих ѝ ги, но, вярвай ми, щях да се радвам повече, ако ми дължеше най-малко двеста, та и тях да ѝ опростя.

[1] Френски художници-фаталисти. — Б.пр. ↑

Два часа преди причастието на Маурисия основателката бе вече там.

— Севериана, къде ти е умът? — бяха първите й думи, като прекрачи прага. — Махни това корито отгук. Хубава украса! Мръсно бельо и сапунена вода...

— Канех се да го махна, госпожице... Заповядайте. Съседките ми казаха да махна двете гравюри с Наполеон, които висят до олтара, понеже били много протестантски, масонски и...

— Зарежи тия глупости... Как е птичката днес? Как сме, дъще?

Днес болната бе доста угнетена, ръцете й трепереха повече, дишаше бавно, макар и не с голяма мъка; искаше й се да лежи тихо и кротко и очите й шареха по тавана и отсрещната стена, сякаш следеше полета на муха.

Дамата разпита най-подробно как е минала нощта, кои са дежурили, какво е казал лекарят при сутрешната си визита. Севериана отвърна, че лекарят наредил да й дадат двойна доза лекарство за повръщане, да продължат със сиропа през нощта и с праховете през деня, а на определените часове да й дават херес или пахарете^[1]. Гилермина я слушаше, но скоро вниманието й се насочи другаде. Масата, която трябваше да служи за олтар, беше поставена срещу прозореца, под прав ъгъл с леглото, а върху нея бе коленичил Хуан Антонио, мъжът на Севериана, и ковеше в стената пироните, необходими според него за окачване на предвидената украса.

— За бога, престанете да чукате! Ще съборите къщата. Безпокоите болната... Какво сте си наумили да слагате там?

Комендантшата влезе с няколко парчета дамаска на червени и жълти ивици, които преди четиридесет години са служили за завеси, а по-късно са били използвани и за други цели. С този плат, който трябваше да представлява испанското знаме, щяха да покрият стената, а в средата да поставят една гравюра с лика на Христос, която бе собственост на портиерката.

— Не е зле — каза Гилермина, като извади очилата си от калъфа и ги сложи. — Да видим дали ще се справите, Хуан Антонио. А цветя?

— Имаме изкуствени... Елате — отвърна Севериана и я поведе към спалнята, където и показа върху масата купчината цветя от тюл, станиол и варакосана хартия.

Имаше също така бандерол от пури и рози с посребрени листа, с които украсяват свирките за празника на свети Исидро.

— Всичко това е много грозно — забеляза светицата. — Нямате ли естествени цветя или поне клонки?

— Да, госпожо... Съседът от номер шест, не знам точно какъв е в квартала, ми обеща да донесе клонки от бор и вечнозелен дъб. Хуан Антонио ще ги сложи отгоре...

— Потърсете някоя хубава саксия, дъще, нищо няма да ви струва — рече Гилермина и се запъти към всекидневната. — На зелените клонки може да прикачите цветя от плат, ще стане красиво. Хайде, Хуан Антонио, стига сте чукали, завесите няма да паднат. Сега окачете под Исус образа на светата дева от Ангустиас, а от двете страни...

В това време влезе комендантшата, помъкнала голяма картина, която изобразяваше папа Пий IX, благославящ испанските войски при Гаета. За да има симетрия, Хуан Антонио предложи да окачат от другата страна *Нумансия*. Гилермина се поколеба дали да даде съгласието си, но накрая... една лека усмивка и присвиване на очите разсеяха съмнението.

— Сложете корабчето, сложете го, всичко морско принадлежи на бога.

Като излезе в коридора, забеляза, че стълбите още не са изметени и извика портиерката.

— Къде ви е умът? Не ви ли казаха, че господ ще посети днес този дом? На човек му се повдига само като гледа входа. Хванете метлата, жено. В противен случай ще я хвана аз. Какво, мислите, че не мога?

Портиерката видя, че доня Гилермина си сваля мантото.

— Недейте, госпожице, не се ядосвайте така. Ще изметем... Но ще видите, че тая пасмина веднага ще го измърси.

— Пак ще изметете.

Госпожата слезе в патиото, където един слепец свиреше на китара и няколко хлапета си играеха на корида.

— Хайде, деца, днес трябва да пазим благоприличие. И гледайте да не измърсите отново стълбището и входа. Ще съберете папура и

тръстиката, които сте разпръснали по двора и ще ги върнете на собственика им.

Децата я изслушаха мълчаливо. В дъното на патиото бе работилничката на столаря, който изработваше седалки от тръстика; до стената имаше купища от тях, едните, боядисани в червено, бяха сложени да съхнат, а другите, небоядисани, бяха наредени една върху друга *Хлапетите* от улицата бяха закleti врагове на производителя и редовно му крадяха тръстиката за своите игри и дяволии. Като видя, че светицата води преговори с тях, човекът излезе от дюкянчето и се изправи срещу невръстната банда:

— Чухте ли какво ви рече госпожицата, мошеници такива. Да кротувате и да не вдигате шум, че ще ви изпрати до един в затвора.

— Майстор Куртис е прав — рече основателката, като си придаде възможно най-строг вид. — Ще ви отведем в затвора вързани един за друг, ако не се държите прилично днес, когато този дом ще бъде почитен от...

Прекъсна я един възрастен свещеник, който се появи и тръгна към нея. Беше отец Нонес.

— Добър ден, учителко. Виждам, че вече сте влезли в ролята на пълководец.

— Трябва да бъда навсякъде. Ако не се опитвам да науча на добро държание тия хора, когато дойдете с божие опрощение, ще стъпвате в кал и нечистотии.

— Има ли значение? — засмя се Нонес.

— Естествено, че няма, но защо да не бъдем чисти и пременени пред бога от уважение поне към себе си? Къщата се почиства, когато идват кварталният съветник и общинският лекар с украсените си с пискюли бастуни, а трябва да я оставим мръсна, когато ще дойде... За бога, престанете най-после!

Тия думи бяха отправени към слепеца с китарата, който, усетил присъствието на госпожата, искаше и тя да узнае за неговото и се бе приближил толкова, че още малко и щеше да ѝ бръкне в очите с грифа на инструмента. В същото време свиреше и пееше с всичка сила...

— Млъкнете, за бога! Ще ни оглушите — рече светицата и извади портмонето си. — Вземете и вървете да пеете на улицата. Днес не желая тук никакви песни. Разбрахте ли?

Твърдоглавият слепец се отдалечи и основателката продължи разговора си с отец Нонес.

— Елате да я утешите и да ѝ дадете последните си наставления. Изглежда ми неразположена. Състоянието на плътта ѝ се е влошило от болестта. Колкото до душата, все по-малко я разбирам. Какви странни мисли! Вървете, вървете. Ще се видим по-късно. Няма да си тръгна, докато не свърши всичко.

Нонес се качи при болната, а дамата нареди на столаря и съседите да изметат пред вратите си, след което се запъти нагоре по стълбите и след няколко стъпала срещна двама мъже. Единият бе дон Хосе Идо дел Саграрио, когото свидетелите на романтичните му подвизи от началото на нашия разказ трудно биха познали, толкова пременен и чист изглеждаше. Отзад приличаше на друг човек, но нечистото му лице с брадавици, отпуснатото тяло и все по-развиващата се гуша го издаваха, щом застанеш срещу него. Слизаше с нещастния музикант, който живееше на втория етаж, в същата кочина, където някога бе свил гнездо Искиердо. Набиваше се в очи големият шал, навит около врата, който закриваше чак ушите, а краищата висяха на гърдите му. Носеше шапка с кордела, а от шала надолу дрехите му бяха летни и изтънели от употреба. Трепереше от студ и в дясната си ръка стискаше бронзовите дъги на един тромбон, насочил отверстието му напред, сякаш се канеше да се прозине с него, вместо с устата си.

— Тоя човек — представи го Идо — е мой приятел... Италианец е, госпожо... Господин Леопарди, беден музикант. Каза ми, госпожо, че ако желаете, естествено, готов е да застане на стълбището и да засвири кралския марш, когато мине шествието...

Клетникът промърмори нещо със забележим чуждестранен акцент и понечи да си свали шапката с трепереща ръка.

— Откъде му идват наум тия неща! Пресвета Богородице! — добродушно възкликна Гилермина. — Оставете ги тия кралски маршове... Не, не си сваляйте шапката, ще настинете. Господа, докато трае церемонията, най-добре е да няма никаква музика.

Идо и Леопарди се спогледаха смутено. От погледа на госпожата не убягна колко зле облечен беше нещастният музикант и тя му каза да върви в стаята си и да свири там каквото иска, освен това...

— Ще гледам да ви намеря някой чифт панталони.

Качи се на първия етаж и тръгна от врата на врата да подканя жените, които се решеха, събрани на групи.

— В дванадесет... И да не виждам тия сбирки тук, ясно ли е? Изметете добре целия коридор. Който има свещи, да ги извади, който има цветя или хубави саксии, да ги занесе горе... Свалете тия парцали, само те липсват.

— Това става ли? — запита жената на пазача, като надникна през вратата на жилището си, показвайки коледни борови клонки, украсени с охлювчета.

— Мисля, че да. Отнеси ги. Рита, прибери си гривата, че си за посмешище. Искam всички в приличен вид.

Жената на нощния пазач реши да запали фенера на мъжа си и да го окачи върху куката на кухненската решетка. Друга запита дали може да използват петролната лампа. Момиченцата, които бяха определени да застанат пред входа със свещи, забрадиха с тъй наречените манилски шалове и тези, които имаха обувки, ги обуха, а които нямаха, излязоха както си бяха — с алпаргатас^[2], целите в дупки.

— Благоприличие е нужно, не лукс — повтаряше Гилермина и заразяваше с усърдието си всички съседи и съседки.

Пред вратата на Северианината стая срещна отец Нонес.

— Повдигнах духа й, учителко. Сега е напълно готова. — Духовникът бе доста по-висок от нея и трябваше да се наведе, докато й говореше. — Отивам в църквата. След три четвърти час сме тук...

Олтарът хареса на основателката. Хуан Антонио бе заковал платнените цветя по краищата на Дамаската във вид на рамка. Беше се получил приятен ансамбъл, тъй рече и госпожата, след като го огледа през очилата си. Застлаха масата с една чудесна покривка, която комендантшата, много сръчна жена, беше ушила за някаква томбола. Беше направена от дантелени карета в комбинация с карета от тъмночервен *плюш*. Отгоре сложиха драперията от олтара на енорийската църква, която беше с красива дантела. После донесоха боровите клонки и за да ги сложат, импровизираха вази от кутии за маслини и риба, които Хуан Антонио покри и украси с цветна хартия. Беше изкусен тапицер и постигаше чудеса с търпение и лепило. Натъкмиха и клонките, които донесе жената на пазача, кутийките от сладки, гравюрите. Накрая поставиха портретите на двамата сержанти, братя на Хуан Антонио, с яркочервени панталони и жълти копчета,

които се подаваха иззад боровите клонки също като воини, дебнещи врага от засада.

Малко по-късно се появи Еступиня, понесъл със страхопочитание нещо обемисто под гънките на зелено наметало. Това бе бронзовото разпятие на Гилермина, красива и доста тежка скулптура, която Пласидо не пожела да даде на никого друго освен на собственицата му. Тя излезе в коридора, взе от ръцете на Росини свещената статуя, махна копринената кърпа, с която бе загърната, и влезе с нея в стаята — сега имаше вид на истинска светица, слязла от небето, за да бъде канонизирана пред живописния олтар, символ на наивното простодушие и непоколебима вяра на народа. Постави Христос на полагаемото му се място, изпълнена със задоволство от възхищението, което бронзът вдъхваше на присъстващите, после излезе да даде нарежданията си на Еступиня.

— Върнете се в енорийската църква и придружете светия отец. Кажете веднага да донесат свещите, за да ги раздадем.

Междувременно пристигнаха Фортуната и доня Лупе, и двете в черно и с много достоен вид. Вдовицата на Хауреги се присъедини към свитата на Гилермина, а Фортуната влезе при Маурисия. Стори ѝ се, че е объркана и не знае какво става с нея. На въпросите, които ѝ зададе, отвърна съвсем кратко, защото страхът да не изрече някоя грозна дума ѝ връзваше езика. Беше се ограничила с една трета от думите, които обикновено употребяваше, и въпреки това продължаваше да се съмнява в речника си, тъй като подозираше, че и в най-обикновените думи може да се долови ехо от ада. Фортуната чу ясно само следното: „Ах, какво удоволствие е да се спасиш!“ Веднага след това обаче Маурисия свъси вежди. В съзнанието ѝ проникна съмнението, че думата *удоволствие* е грозна. Сподели опасенията си със своята приятелка, която я успокои, усмихвайки се, ѝ каза, че не е беда да се изпуснеш и изречеш някоя мръсна дума, стига само намеренията ти да са чисти. Болната ѝ повярва, но безпокойството не я напусна, изглежда, бе обзета от някакъв голям страх. Когато останаха за момент сами, каза на Фортуната разтреперана:

— Разкай се за всичко, момиче, ама за всичко... Много сме лоши... Представа си нямаш колко сме лоши.

[1] Вид бяло сладко вино. — Б.пр. ↑

[2] Вид испански цървули с подметки от плетен коноп. — Б.пр. [↑](#)

Събитието наближаваше и в двора се носеше възбудена глъчка, както става при големи тържества. Хората чакаха, изгарящи от любопитство. До входната врата на сградата бе претъпкано, там се бяха събрали всички дечурлига от квартала, вероятно убедени, че без тях церемонията ще изгуби от блясъка си. Гилермина сновеше по целия преход от вратата на Северианината стая до портала, като издаваше заповеди, правеше преглед на публиката и нареждаше на мъжете с неугледен вид да застанат най-отзад. От енорийската църква беше дошъл един човек, който раздаваше свещите с вид на клисар.

Светицата се разпореди момиченцата с манилски шалове да застанат от двете страни на коридора, където щеше да мине шествието, и тъй като нямаха свещи, заповяда да им дадат. Също като адютант на парад до нея се приближи комендантшата, за да ѝ каже, че на улицата, точно срещу входната врата, са домъкнали една проклета латерна, която свири дори ^[1], полки, както и *песента за Лола*, а това е липса на уважение и не бива да се търпи. Светицата отвърна, че това, което става отвън, не ги засяга, но след като прецени, че просташкият инструмент внася смут и пречи, като събужда у някои желание за танци, слезе до входната врата и каза няколко думи на човека от обществения ред. Членовете на тази организация, които познаваха Гилермина, ѝ се подчиняваха като на самия губернатор. С една дума, латерната трябваше да изчезне с най-голяма бързина и нейните арпеджи и трели се отдалечиха, неясни и нестройни, сякаш някой ги смете надолу по улица „Толедо“.

Прекрасният и тържествен миг настъпи. От горе се долавяше гълчавата на множеството, а после от лоното на тишината, обгърнала внезапно къщата, като облак, се разнесе звънът на камбанката, който възвести началото на обредното шествие. От толкова светлина олтарът беше като златна жаравя, която се отразяваше в станиола на цветята. Прозорецът бе откряхнат и всички чакаха на колене. *Звънът на камбанката* приближаваше, чуваше се как се изкачва по стълбите заедно с шума на стъпките; после наближава вратата; разнася се още по-силно в коридора, долитат и неясните латински думи, които

мърмореше свещенослужителят. Най-сетне се появи и отец Нонес, висок почти до тавана, леко прегърбен, с бяла като руното на великденско агне коса — носеше положения върху бял воал потир. Коленичи пред олтара и отправи кратка молитва. Лицето на Маурисия бе станало бледо и прозрачно, полуотворените ѝ и сякаш безжизнени очи гледаха свещеника и онова, което той държеше в ръце. Гилермина се наведе към нея. Когато свещеникът тръгна към тях, светицата прошепна в ухото на болната следните изпълнени с тайнственост думи: „Отвори уста“. Свещеникът произнесе: *Corpus Domini nostri* и т.н. и всичко живо замря в мълчание, а клепачите на Маурисия се отпуснаха и върху тъмните кръгове под очите ѝ легна сянката на дългите ѝ мигли.

Малко след това шествието, предвождано от камбанката, тръгна между жените, които бяха коленичили от двете страни на улицата, някои със свещи, други без свещи. Чувахе се как върви надолу и се отдалечава. Когато звънът затихна, Гилермина спря да се моли, наведе се към Маурисия и започна да я целува. Присъстващите приплакваха и я поздравяваха тъй шумно и престорено, че в края на краищата самата светица трябваше да нареди да прекратят тия прояви на радост, тъй като болната можеше да се развълнува още повече и това да доведе до опасно изостряне на болестта. Ефектът от възбудата обаче бе тъй силен, че Маурисия не усещаше нито болка, нито безпокойство; като че бе под въздействието на упойка с много силен, макар и краткотраен ефект. Не бе преживяла нещо подобно от дванадесетгодишна възраст, когато бе получила първото си причастие; впечатленията ѝ от онова време я връщаха мислено към детството и на моменти се отдаваше на сладката измама, че още е невинно и чисто момиченце, което си няма представа от смъртни грехове.

Гилермина нареди да опразнят стаята и да загасят светлината. Сред множеството хора, които бяха влезли, бяха и две крещящо облечени жени — със светлокафяви шалове, сини престилки, поли от вълнен шотландски плат, на главата с кърпи в ярки тонове, прически с букли и елегантни обувки. Изглежда, че искаха да кажат нещо на Маурисия, но не смееха да се приближат до леглото. Гилермина не ги изпускаше от очи и сега, след като церемонията бе свършила, реши да ги постави на мястото им.

— Мили госпожи — рече им тя, — какво търсите тук? Ако сте дошли с благочестиви намерения, много се радвам. Но ако сте дошли от любопитство, струва ми се, че веднага трябва да ви дам пътя, присъствието ви е съвсем излишно.

Двете незабавно се измъкнаха и докато слизаха по стълбите, подхвърляха тихичко думи, коренно различни от латинските слова, които доскоро се бяха разнасяли в сградата. Очевидните на сцената похвалиха госпожата за прямия тон, а когато минаха във всекидневната, доня Лупе каза:

— Ей че ги срязахте, приятелко моя. Това се казва характер.

— Едната — обади се Севериана — е *Пепа Блудницата*, жена с минало... Разправят, че убила мъжа си с кука за плетене на кошници... Много близки са с Маурисия и ѝ дължи петстотин реала. Ама не можеш да ѝ ги измъкнеш... Ще речете, че няма пари? Аз да имах нейните. Харчи като маркиза, а миналия месец платила в „Сан Кайетано“ разноските за деветдневни литургии в чест на светата дева от Ангустиас... голяма работа е било.

— За девет дни?

— Да. За да се излекува *Клавелеро*, един засукан хаймана, същият, когото разсипаха от бой на площад „Леганес“. Дала ги и това си е... И *Клавелеро* оздравял. Виждате ли? Ето какви неща върши богородицата, госпожо!

— Тя върши това, което е необходимо, глупачке.

След малко Гилермина си тръгна. Домът прие обичайния си вид. Комендантшата и доня Лупе останаха във всекидневната да си побъбрят за томболата с чудесната покривка, която украсяваше олтара. Фортуната и Севериана правеха компания на Маурисия, която бе почнала да се унася в сън, тъй като предишната нощ не бе мигнала. Обзета от желание да покаже на госпожа Хауреги сръчността си, доня Фуенсанта я покани да минат в съседното жилище. Мимоходом трябва да отбележим, че доня Лупе бе разочарована в известна степен, понеже си мислеше, че при всяко благотворително посещение Гилермина идва с един полк дами. „Къде са тия *изискани дами*, за които пишат вестниците? От това, което виждам, друга *дама* освен мен тук не идва.“

Като забеляза, че Маурисия е заспала дълбоко, Фортуната влезе във всекидневната. Нямаше никой. Приближи се до прозореца,

надникна към улицата и дълго стоя там, разсеяна и немислеща за нищо. Сепна я някакъв шум откъм коридора. Обърна се и замря, като видя Хасинта, изправена до вратата и проточила шия, за да види кой стои там. Водеше за ръка едно момиченце, облечено добре, но скромно и без никаква показност. Тръгна към нея с въпросително изражение и с оная ангелска усмивка, която човек не можеше да забрави, щом я видеше веднъж. Съпругата на Рубин се развълнува, почувствува невероятна смесица от липса на смелост и страх от превъзходството на тая жена и цялата почервения; после стана бледа като восък. Хасинта я бе запитала нещо, но тя не можа да отговори. Госпожа Санта Крус се приближи до вратата на стаята. Тогава Фортуната се обади зад гърба ѝ:

— Заспала е.

Хасинта се обърна към нея и отново ѝ отправи погледа и усмивката си, които я убиваха.

— В такъв случай ще почакаме — каза тя с едва доловим глас и приседна на един от сламените столове.

Фортуната не знаеше какво да прави. Не ѝ достигна смелост да си тръгне и седна на канапето. В следващия миг, усетила, че столът е несигурен, Хасинта се премести до нея. Сега полите им се допираха. За да не гледа съперницата си, Фортуната се обърна към момиченцето, което стоеше пред госпожата, а тя го държеше за ръцете. Докато оглеждаше изпитателно синьото костюмче на Адорасион, ботинките, цялата ѝ благоприлична премяна, погледът на съпругата на Рубин срещна веднъж този на Хасинта. „О, ако само знаеше до кого седиш“ — помисли си Фортуната и страхът ѝ внезапно отстъпи място на гнева. „Ако ти кажеш сега коя съм, може би щеше да изпиташ по-голяма мъка, отколкото изпитвам аз.“ Адорасион искаше да каже нещо, но Хасинта слагаше ръка на устата ѝ и се усмихваше на съпругата на Рубин с онази непрестореност, която означава желание за разговор. Фортуната я разбираше и си викаше наум: „Не, няма аз да ти вадя думите.“ Момиченцето, живо доказателство за благородството на Хасинта, не можеше да не предизвика у Фортуната мисли, различни от предишните. Но обзелата я отново омраза тровеше възхищението ѝ. „О, да, госпожо — мислеше си тя, — известно ни е, че притежавате безброй добродетели. Но защо трябва да се перчим с тях? Още малко и току-виж слепците ни възпели. Ако бяхме като вас, заобиколени от почтени хора, омъжени за човека, когото обичаме, ако всичките ни

нужди бяха задоволени, нямаше да се различаваме. Да, госпожо, аз щях да бъда като вас, ако се намирах там, където сте вие... Нито заслугите ни са чак толкова големи, нито пък е нужно да бием барабана. Ако вие бяхте на мое място, там, където се озовах, след като бях измамена от *онзи*, тогава щяхме да видим докъде в същност ни стигат добродетелите.“

Очите на госпожа Санта Крус отново се забиха в нея като стрели. Сякаш искаха да разтълкуват милата детска глупост, която Адорасион току-що бе произнесла. Без да знае как, този поглед породил в ума на Фортуната една мисъл, свързана до известна степен с присъствието на момиченцето. Спомни си, че някога Хасинта бе пожелала да осинови друго дете, смятайки, че е на мъжа й... „Също и мое! Вярвала е, че е и мое!“ От висотата на това разсъждение отново пропадна в истинска бездна от противоречия и смут... Щеше ли и тя да постъпи така? „Май че не... да... не... Да.“ Ако *Питусо* не се беше оказал една измама на Искиердо, ако в този миг вместо момиченцето на Маурисия тук стоеше нейният Хуанин!... Обзе я такова силно желание за плач, че за да се сдържи, призова смелостта си, като натисна клавиша на обидите, сигурна, че тъкмо те ще я изведат от лабиринта, в който бе попаднала. „Защото ми отне това, което ми принадлежеше... и ако бог бе пожелал да въздаде справедливост, сега ти щеше да бъдеш там, където съм аз, а аз щях да бъда на твое място, крадло такава...“ Не можейки да сдържи повече желанието си да поведе разговор, Хасинта я погледна отново и прекъсна мислите й със следния въпрос:

— Как мина причастието? А Маурисия как е?...

Уличницата отново се обърка, без да знае точната причина.

— Много добре... наистина добре... Маурисия е доволна...

Фортуната си отдъхна, като видя, че в тоя момент вратата на спалнята се откряна тихичко и се показва главата на Севериана. Адорасион изтича към нея.

— Миличко — рече леля й, стъпвайки на пръсти, — не вдигай шум, че майка ти спи. Отдавна не е заспивала тъй дълбоко. Ах, госпожо, какво изпуснахте само! Мина толкова хубаво, че на човек му беше драго да гледа.

Докато Хасинта и Севериана си приказваха, Фортуната седеше на канапето и оглеждаше внимателно и с любопитство съпругата на *онзи*, костюма й, палтото, шапката... Струваше й се, че е неподходящо

да идва с шапка, но колкото до останалото, не можеше да ѝ отправи упрек. Палтото бе свършено. Съпругата на Рубин реши да си направи същото. И каква елегантна пола! Къде ли може да намери такъв плат? Сигурно е от Париж.

Разнесе се дрезгавият глас на Маурисия. Сестра ѝ изтича вътре, а Хасинта надникна през процепа на откритата врата. Когато Севериана се върна във всекидневната, младата госпожа каза:

— Аз няма да вляза. Идете вие с малката. Ще почакам тук.

Въпреки объркването си Фортуната успя да прецени истинските чувства, възпиращи Хасинта да се появи с момиченцето. Правеше го от скромност и деликатност. Искаше да избегне благодарностите на клетата болна и да ѝ спести срама от незавидното ѝ поведение на майка.

„Наистина ли заради това не искаш да влезеш? — запита се тя, като я погледна през рамо. — Преструвки! Нека мен обременят с тия добродетели. Ама че ангелчета ни е създал бог! Ако бях аз, щях да вляза.“

Севериана се приближи до леглото, уловила малката за ръка.

— Виж, виж кой е дошъл... Кое посещение ти харесва повече, това или предишното?

Маурисия протегна ръце към дъщеря си и дълго я целува. Леко изплашена, малката също целуна майка си, без изблик на нежност, както послушните деца целуват някого, щом гувернантката им нареди.

— Ах, колко лоша бях! — възкликна болната също тъй без външение, сякаш изпълняваше някакво задължение. — Душичке моя, много добре правиш, че обичаш младата госпожа повече от мен, защото аз съм по-лоша от най-лошите, дяв...

Думата ѝ секна и тя направи движение, като че плюеше нещо. После зашари с жаден поглед на всички страни и каза:

— Севериана или ти, или някой друг, дайте ми...

Доня Лупе и комендантшата също бяха влезли.

— Как си, Маурисия? Днес е щастлив ден за теб. Навести те бог и видя момиченцето си. Ах, каква хубавица!

Цялото същество на *Мъжкараната* бе завладяно от неизмеримо безпокойство и орловият ѝ поглед се втренчи в Севериана, която наливаше в чаша част от съдържанието на една бутилка. Ликьорът блестеше като топаз, инкрустиран в злато. „Как го гледаш само,

безделнице! — рече си скептичната и наблюдателна доня Лупе. — Тая комка ти харесва на тебе, винцето...“ И като видя как го гаврътна, старата хитруша добави: „Ха така, вкуси го и се оближи. Не лапна нафората по същия начин...“

След *почерпката* Маурисия сякаш се възроди и лицето ѝ заблестя от оживление и задоволство. Едва тогава показва, че дълбоко в нея живеят майчинските чувства; едва тогава прегърна и целуна в изблик на най-голяма нежност своята дъщеря, която бе носила в утробата си. И толкова се развълнува, че отнеха от прегръдките ѝ момиченцето от страх да не получи припадък.

— Да, нека те отведат, нека те махнат от мен! Не те заслужавам... Страх те е от мен, съкровище. Все едно, че когато си непослушна, не те плашат с торбалан, ами с майка ти. Ах, каква мъка! Но не протестирам. Разправят, че трябвало да се спася... Ах, какво щастие! Детето ми ще е по-добре с младата госпожа на земята, отколкото с мен на небето... Това е то.

Адорасион се разплака от страх и мъка. Наложил се да я изведат, зрелището не можеше да продължава. Маурисия я изпрати с въздушни целувки и изрече неща, които доведоха дамите до умиление... „Да, да — рече си доня Лупе, която също се бе разчувствувала. — Колко много обичаш щерка си! Като нищо ще я изпиеш!“

Фортуната не дочака края на сцената. Чувствуваше такава бъркотия в душата си, че или щеше да избухне в *плач*, или щеше да се пръсне. Едно от двете. Скри се във вътрешната стая, просна се върху един сандък и се разплака. Чувствата, отприщили пороя от сълзи, не се дължаха единствено на преживяното сега, бяха нещо старо и дълбоко, наслоено в душата ѝ; постоянните ѝ нещастия, огорчението, примесено със смътното желание да бъде добра, „без да може да го постигне... Внимавай, това са неща, които човек казва, но не им вярва...“

Много сълзи беше проляла, когато чу шума от колата на Хасинта, която си отиваше. Тогава се изправи и отиде в стаята. Доня Лупе се сбогуваше с комендантшата и ѝ предлагаше да купи десет билетчета от томболата с покривката. Даде знак на племенницата си, че е време да си вървят. Погледнаха още веднъж към болната, стиснаха ѝ ръката и си тръгнаха. Докато вървяха по улицата, доня Лупе, която бе усетила какво впечатление бе направила на племенницата ѝ срещата с госпожа

Санта Крус, се опита два-три пъти да отвори дума за това, но благоразумието и някакво чувство за деликатност възпряха хлевоустия ѝ език.

[1] Испански народен танц. — Б.пр. ↑

Разделиха се на входната врата; доня Лупе се качи в къщи, а Фортуната се отби в аптеката, където завари Макси сам да приготвява пластир. Разказа му какво бе видяла през деня, като изреди подробностите. Дискретно прескочи посещението на Хасинта. На аптекаря му бе приятно неговата скъпа половинка да участва в благотворителните дела, да вижда поучителни неща и да опознава дълбоко човешките картини на мизерията и смъртта, тъй като те щяха да бъдат много по-полезни за духа ѝ, отколкото вечеринките, шумните празненства и развлеченията.

На вечеря разговаряха на същата тема и доня Лупе оцени покъртителната тържественост на събитието. Поведо се спор дали да се върнат на улица „Мира ел Рио“, или да отидат във „Вариедадес“ да видят някоя пиеса, но тъй като Фортуната изрази голямото си отвращение към театралните представления, надделя първото предложение и Макси, останал доволен от тая ревност към милосърдните дела, обеща да ги изпрати и да ги вземе в единадесет часа.

— Понеже тая нощ няма кой да дежури, ще остана аз — рече вдовицата, която нямаше да намери покой, докато не даде на Гилермина безспорно доказателство за своето човеколюбив и себеотрицание.

Племенникът и жена му се възпротивиха, а Макси каза, че доброто си е добро, но не и когато е прекалено. Вдовицата на Хауреги отвърна с възхитителна скромност:

— Не го правя, за да получа похвали, изобщо нямам намерение да се самоизтъквам! Мога спокойно да издържа една безсънна нощ, дори две нощи, три. Тъй че...

Към девет часа минаха през портала на многолюдната сграда и доста се учудиха, като видяха в двора голям огън и множество факли, чиито трепкащи и червени пламъци придаваха на сцената тревожен и фантастичен вид. Какво бе това? Хайманите от квартала бяха запалили купчината слама, струпана в средата на двора, а после бяха задигнали на майстор Куртис всичкия папур, който бяха успели да докопат, и сега

си играеха на *последно причастие*. Играта се състоеше в следното: наредени двама по двама, хванали запалените папури вместо свещи, малчуганите вървяха бавно и *бъбреха латински думи*, съпровождани от звъна на камбанката, която един от тях имитираше с уста, и от кралския марш, който изпълняваха всички, все едно че свиреха с корнети. Връх на забавлението бе, когато внезапно разтуряха редиците и почваха да прескачат огъня. Този, който носеше потира, пременен във вълнена фуста, вързана около врата му, тропаше по най-дързък начин с крака и дори се претъркулваше през глава върху земята, стремейки се да заеме достопочтена поза в мига, в който се изправяше. Сцената даваше представа за онзи кът от ада, където се веселят рожбите на сатаната. Максимилиано и жена му се спряха да ги погледат, а доня Лупе хвърли презрителен поглед към детската войска и каза, че виновни са родителите, загдето търпят подобно светотатство.

Качиха се и когато Фортуната тръгна към спалнята на Маурисия, която бе сама, Макси се оттегли, като обеща да се върне в единадесет. Тая нощ болната бе много неспокойна и малкото думи, които произнасяше, не бяха образец за яснота. Страхът да не казва грозни думи, изглежда, се бе разсеял, тъй като изплю няколко, които пареха на устните ѝ. Паметта ѝ не бе твърде в ред, защото когато приятелката ѝ каза: „Успокой се и мисли за онова от сутринта“, тя запита: „Онова от сутринта? Какво беше?“ След това се загледа с блуждаещ поглед в тавана, като се мъчеше да си го спомни, ловейки мислите си като мухи. По-пресен от светия акт бе споменът за срещата и с детето; ах, каква среща!

— Видя ли Хасинта? — запита тя Фортуната, като се обърна на хълбок и сложи ръка на рамото ѝ. — Говорихте ли? Ти си една смотанячка и нямаш хъс... Ако на мен ми се случи това, дете на теб ти се случи с тая лицемерка, ако някоя алчна кукла ми отнеме моя човек и я срещна, ах, ненапразно ми викат *Маурисия Мъжкараната*... Ако застане отпреде ми и ми излезе със засукани думи, пипвам я за косата и ей тъй, ей тъй, ще я въртя, докато пукне...

Съчетавайки думите с действие, Маурисия се гърчеше, отхвърляше завивките, скърцаше със зъби... Като видя, че не може да я удържи, Фортуната извика Севериана:

— Елате! Изрече куп глупости. За бога, укротете я. Дайте ѝ нещо да се успокои, ракия...

— Никой не може да си играе с мен — крещеше в изстъпление нещастниците с изскочили от орбитите очи, като се бореше с двата чифта ръце, които искаха да я задържат. — Аз съм *Маурисия Мъжскараната*, тая, дето проби дупка като прозорец в главата на крадлата, която ми задигаше кърпите, тая, дето оскуба перушината на Пепа и издра лицето на доня Малвина, *протестантката*... Пусни ме, лигло, или ще ти отхапя половината лице. Ти и почтена жена... Ти, дето заразяваш един войник, за да пипнеш друг... Ти, с твоето сърце, дето е станало като портал от народа, минал през него... Ха-ха-ха! Вълчица, по-лоша от вълчица, гад такава, чифутка, по-лигава от краставо куче... Плювалник, цирей, кофа за боклук!... Ще видиш какъв тупаник ще ти ударя! Ей тъй, ей тъй, откъсвам ти носа, изплювам ти очите и ти измъквам карантията...

Накрая от устата ѝ, покрита с пяна, вече не излизаха човешки звуци, а ръмжене на уловен звяр. Тъй като не можеше да се изтръгне от здравите ръце, които я държаха, пръстите ѝ сграбчваха с епилептичен бяс всичко, до което се докоснеха, мъчеха се да разкъсат завивките и чаршафа. Лека-полека мъчителното мучене отслабна, конвулсиите намаляха, докато изпадна в несвяст. Покоят настъпи мигновено и приличаше на самата смърт.

Съпругата на Рубин бе ужасена. Севериана каза:

— Тая нощ три пъти ѝ става така, а по-миналата — шест пъти. Ако лекарят беше тук, щеше да я успокои, като ѝ направи ония боцвания, дето им викат *ижекции*, нали? Една капчица морфин.

Нямаше съмнение, че Севериана се държеше доста спокойно поради честотата на пристъпите, също като хората от клиниките, които свикват с човешката мъка. Малко след като Маурисия се успокои, тя се зае да приготви лампата, която трябваше да гори през цялата нощ: чаша с вода, зехтин и кандило.

Половин час нещастницата бе като заспала, произнасяйки насън откъслечни думи и груби изрази, които отекваха като ехо от преминалата буря. Когато се събуди, каза със спокоен глас на приятелката си:

— Тук ли си? Колко се радвам, че те виждам? От всички, които идват тук, ти ми харесваш най-много. Обичам те повече от сестра си. Щом се озова на небето, първата ми работа ще бъде да помоля господ

да те направи щастлива и да ти върне онова, което ти отнеха и което си е само твое... Стига да поиска, небесният създател ще го уреди...

Фортуната не знаеше какво да отвърне на тия глупости.

— Защото ти се настрада, бедничката ми! Хубава шега си изигра животът с теб. Беднячката винаги е отдолу, а богатите ѝ стъпват по лицето. Но нищо, бог всичко ще поправи. Ще въздаде справедливост и ти ще получиш това, което ти отнеха. Зная какво говоря, току-що го сънувах. Мислех си, че съм умряла и съм на небето сред цяло море от ангелчета... Толкова красиви! Вярвай ми, защото аз ти го казвам... Ще помоля *лично* Богородица и Исус да те направят щастлива, ще им кажа да си спомнят за горчивините, които си преживяла.

За миг болната замълча и след въздишките, които се изтръгнаха от гърдите на Фортуната, отново заговори:

— Видя ли Хасинта? Тя доведе моето момиченце. Тая жена е ангел... Докато сънувах, че съм на небето, я видях с бял воал върху един облак... Беше *заобиколена* от ония големи ангелски хорове. Дали няма да умре? Ще ми е мъчно за моето момиченце. Но господ знае повече от нас, нали, и добре знае какво прави... Кажи, говорихте ли? Да не си издрънкала някоя глупост? Лошо би било, защото тя не е виновна. Прости ѝ, момиче, прости ѝ, за да се спасиш, трябва най-напред на всички да простиш. Гледай от мен, дете не правя нищо друго освен това, което ми нарежда отец Нонес. Простих на Пепа, на Матилде, която искаше да ме отрови, на доня Малвина, *протестантката*, на целия човешки род, дяв... Затвори се, уста, без малко да се изпуснеш! Това е то, да простиш, вярвай ми, защото аз ти го казвам. Виждаш ли колко съм спокойна? И ти ще бъдеш същата, а господ ще ти даде твоето, хич не се съмнявай... Това е закон. С цялото си благочестие ти казвам, че ако мъжът на младата госпожа пожелае да се върне при теб и го приемеш, не вършиш грях, не вършиш...

Фортуната сметна за благоразумно да я накара да млъкне, тъй като тази мисъл не беше в съзвучие с благочестието, което приятелката ѝ изкарваше на показ.

— Струва ми се — рече тя, — че ако отец Нонес те чуеше, щеше да те укори... Понеже, нали знаеш, тоя, дете ни заповядва, не е съгласен нещата да бъдат такива.

— Ей че си смешна! Какво знаеш ти? Аз се разкаях за всичките лошотии, дете съм направила, и простих на всичко живо. Какво искат

повече? Това, дето ти го разправам, е едно разсъждение, както се казва. Не може ли човек да разсъждава? Повярвай ми, че щом умра... Бог ще ми рече, че имам право...

Млъкна, уморена, мълчеше и Фортуната. Неочаквано нещо разтърси душата ѝ, тя сграбчи ръката на скъпата си приятелка и като я стисна с все сила, запита, обзета от ужас:

— Вярваш ли, че ще се спася?

— Как можеш да се съмняваш? — успокои я Фортуната. — Казват, че дори ако греховете на човек са колкото песъчинките в морето... Представи си само колко песъчинки има в цялото море!

— О, сума ти пясък има в морето! — повтори Маурисия с тържествен глас.

— Може греховете на човек да са повече от пясъка, но бог ще му прости, ако истински се покае.

— Смяташ ли, че мисълта също е грях?

— Зависи от случая. Но на теб лоши мисли не ти минават през ума. Лежи си спокойно.

— Чул те господ... Сърцето ми се къса, като те гледам как страдаш с мъж, когото не обичаш. Какъв ужас! Скъпо момиче, умри и ела с мен. Ще видиш колко добре ще си бъдем двете там. Толкова те обичам! Прегърни ме и умри с мен.

— Истината казваш — промълви Фортуната, дълбоко развълнувана, и помилва приятелката си. — Хубаво щеше да бъде скоро да умра. Какво ли правя на тоя свят? Не знам... По-добре щеше да е... Ах, колко съм нещастна!

— Дяв... Бог да те благослови! Заклевам се в кръста, че най-напред ще помоля бог да умреш.

Двете се разплакаха.

В същото време доня Лупе водеше сериозен спор със Севериана.

— Казах вече и няма защо да говорим повече. Тая нощ ще остана аз, за да си починете малко.

— Не съм съгласна, госпожо. Има съседки, които са готови да дежурят.

— Съседки! Притрябвали са ѝ съседки на болната. Толкова са несръчни и немарливи! Като нищо ще объркат лекарствата и ще ѝ дадат едно вместо друго.

— Не, госпожо, не искам да се безпокоите.

— Повтарям, че ще остана и толкоз! Това не е нито геройство, нито саможертва. Нищо не ми струва да бдя цяла нощ. Освен това, длъжни сме да сторим нещо за ближния. Оставам и не искам никакви благодарности, смешно е да говорим толкова за такива дребни неща.

Вдовицата не правеше голяма жертва, тъй като решението ѝ бе хитро пресметнато — една от съседките ѝ бе казала, че Гилермина има намерение да пусне подписка на следващия ден, за да се посрещнат най-насыщните нужди на някои обитатели на къщата. И доня Лупе направи следното умозаклучение: „С дежурството през нощта си отбивам задължението, а тая работа с подписката ще мине без мен, понеже през целия ден няма да ме видят нито тук, нито на половин левга околоръст.“

Севериана ѝ обясни с подробности какво трябва да прави, като я предупреди, че трябва да я извика, ако се случи някое произшествие. Като помощница остана една от съседките. В полунощ Фортуната си тръгна, придружена от мъжа си, който бе дошъл да я вземе. Изминаха пътя до дома, който бе повече криволичещ, отколкото дълъг, хванати подръка и увлечени в разговор за алколизма и благотворителността, като изказаха съмнение, че доня Лупе ще издържи цяла нощ, без да заспи, понеже бе човек, който се оттегляше още в десет часа, дори когато бе на гости.

На следното утро съпругата реши да отиде и разбере как е изкарала безсънната нощ доня Лупе, на което Максимилиано не възрази. Излязоха с Папитос, която бе изпълнила мъдрите разпореждания на господарката на дома; след като я отпрати за покупки, като ѝ каза какво да вземе, Фортуната се раздели с нея на площад „Лавапиес“, за да поеме към улица „Мира ел Рио“. Леля ѝ седеше в стаята на комендантшата в наистина окаяно състояние, с тъмни кръгове под очите, натежала глава и настроение, съвсем неподходящо за шегите.

— Поздрав на смелите! — рече Фортуната. — Как се държа болната?

— Не ми говори, дъще. През живота си не съм прекарвала почучешка нощ. Не ме остави да дремна нито за миг. Имам чувството, че тая проклетница го правеше нарочно, за да си отмъсти за времето, когато ми пласираше шалове и я карах да се държи прилично... Можеш да си представиш — чист делириум до зората божия. Бас

държа, че тая нощ в главата ѝ се бе качила всичката ракия, която е изпила през живота си. Ту ставаше, ту се въртеше в леглото и размахваше ръце и крака като крила на вятърна мелница... И едни викове, едно мучене! Знаеш какви думи употребява... И внезапно заставаще нащрек като котка, с очи като въглени, почваше да говори тихо, тихо и сочеше масата, върху която са олтарът и кандилото: „Вижте го, вижте го, там е.“ А мен ме хващаше един страх!... Предпочитах да крещи... Повярвай ми, настръхвах, щом почнеше да сочи светлината и олтарчето.

Доня Лупе се зае с шоколада, който ѝ сервира доня Фуенсанта, и продължи разказа си, като имитираше гласа и жестовите на болната.

Ей така правеше: „Там е, вижте го, *господинът* на сестра Нативидад... Мошеничката го държи в плен... Мошеничка, по-лоша от вълчица...“ Знаеш ли кой е господинът на сестра Нативидад? Светото причастие, дъще, непорочният... И продължаваше: „Ей сега ще дойда, ще те пипна, ще те измъкна и ще те хвърля в кладенеца...“ В кладенеца! Видя ли? Да хвърли потира със светото причастие в кладенеца! Виж я ти какви долни мисли... А после иска да се спаси. Хубаво ще се спаси тя! Севериана ми каза, че почне ли да бълнува, винаги заплашва, че ще извади потира от олтара и ще го скрие в раклата си и знам ли още какво. И тъй се смееше, че косата ми се изправяше, а после казваше съвсем тихо: „Колко си красив с това бяло лице, с това лице като нафора сред тоя кръг от огладени камъни! О, колко си прекрасен! Недей да мислиш, че ще ти открадна камъните... Не ги искам... Ти ми харесваш... Ще те изям! Не казвай, че няма да те хвана, ще те уловя дори да умра и да ме хвърлиш в ада... Сестра Нативидад ти липсва, да го знаеш, липсва ти и отец Пинтадо...“ С една дума, дъще, преживях истински ужас. Пропускам думичките, които вмъкваше, страх ме е, че ще ми пламне устата.

Доня Лупе се мъчеше да оближе остатъка от дъното на чашата и след като успя, завърши с думите:

— Сред такива кощунствени глупости прекарах нощта, ужасена и с разстроен стомах. Чаках само да се развидели.

— Така си и мислех — каза Фортуната, после даде отчет какво бе разпоредила на Папитос и какво ѝ бе заръчала да купи.

— Ах, имам чувството, че цяла година не съм си била у дома! Мислех, че няма да се справиш и прислужницата ще си даде свободен

ден и ще върши каквото ѝ скимне. Да си вървим в къщи. Изпълнихме дълга си. Не е кой знае какво богоугодно дело или пък героизъм, това е ясно, но все е нещо.

В това време се появи Гилермина, тръгнала към стаята на Севериана, и доня Лупе изтича, за да получи от августейшата ѝ уста похвалите, които бе заслужила.

— О, колко сте добра! — каза светицата, като ѝ стисна ръцете. — Да останете тук и да се грижите за клетата жена! Не, не казвайте, че е нищо. Много е. Да оставите домашния уют, за да бдите до възглавето на една нещастница! Далеч не всички го правят. Бог ще ви възнагради. Това е много по-похвално от даренията, които правят някои хора, без да мърдат от леглото си... Е, виждам, че засягам скромността ви, приятелко моя, не желая да се изчервявате. Благодаря, благодаря.

Доня Лупе изпита истинско задоволство, но тъй като се боеше, че основателката може да започне подписката, побърза да се сбогува.

— Скъпа приятелко, дългът ме зове в моята къщурка.

— Да, да — кимна Гилермина. — Дългът преди всичко. Довиждане.

Лелята отведе Фортуната в коридора и каза:

— Ще останеш тук още малко. Може да има подписка и не бива да се изложим. Ще ѝ кажеш да запише едно дуро за теб и едно за мен. Достатъчно е. Сигурно знае, че не сме богаташи. Тия подписки не ми харесват, но умея да изпълнявам дълга си при всички обстоятелства и както си му е редът. Не забравяй — едно дуро за теб и едно дуро за мен. Не е нужно да обясняваш дали можем да дадем повече, или не. Ще се изразиш кратко, без да се срамуваш или перчиш. И грош да ѝ дадат, винаги е благодарна и е готова да те разцелува. Върви... Още не мога да повярвам, че ще се прибера между четирите стени на моя дом...

След като си поговори с комендантшата за това и онова, Фортуната влезе в жилището на болната и видя неща, които я поразиха. Гилермина бе сложила шала си и молитвеника на канапето и вършеше най-неприятните задължение, влизащи в изкуството да се гледат болни. Правеше го машинално, като човек, за когото и най-отвратителната дейност представлява дълг и навик. Севернана се опитваше да ѝ попречи, но Гилермина не отстъпваше.

— Остави ме... Нищо не ми коства. Върви да видиш какво иска Хуан Антонио, че от известно време се е развикал.

На бедната домакиня ѝ се щеше да има четири ръце, за да се справи с всичко.

— Човече, съобразявай се. Да не би да искаш да оставя госпожата да...

Като видя всичко това и като си даде сметка колко малко са хората за разнообразната работа в къщи, съпругата на Рубин предложи на драго сърце услугите си. Онова, което вършеше Гилермина, можеше да изплаши всекиго. Фортуната не се смяташе способна чак дотам. Все пак, като видя как се унижава знаменитата благородничка, тя се засрами, че няма кураж да последва примера ѝ и събирайки смелост от слабостта си, предложи да помогне. Като истинско дете от народа, тя не искаше да бъде по-долу от *една дама от висшето общество* в тия долнопробни задължения...

— Пуснете, за бога, дъще — възпротиви се светицата. — Само това трябваше. Не позволявам по никакъв начин... Желаете да помогнете? Щом имате добро желание, изметете стаята, че скоро ще пристигне лекарят.

Едва бе хванала метлата, и влезе Севериана, която я измъкна от ръцете ѝ въпреки нейните протести.

— Само това липсваше, госпожо. Тая работа не е за вас...

— За бога, оставете ме да помогна. Искате ли да приготвя обета на мъжа ви?

— Какво говорите!

— Ей че работа! Смятате, че не ме бива? Омлет с колбаси и сандвичи със сардина. През живота си съм приготвила повече работнически обеда, отколкото са космите на главата ми...

— Запалихме печката на съседката. Там е и Фуенсанта, но смята да пазарува, та ако желаете...

Това бе достатъчно за Фортуната. Отиде в дома на съседите, където комендантшата се бе запретила за работа, тъй като трябваше да приготи не един, а три обеда: за Хуан Антонио и за още двама работници, чиито съпруги бяха вече отишли във фабриката.

— Вървете да напазарувате — рече ѝ тя, — с омлетите ще се заеме една сервитьорка.

Доня Фуенсанта ѝ благодари и както си беше — с вълнения халат и платнените обувки с дебели подметки — наметна червения шал, взе си кошницата и портмонето и отиде да получи нареждания от Севериана, която се въртеше из всекидневната сред облаци от прах.

— Купете ми един бут от онзиденшните, за да го осоля... Ребра от предница. Сланина имаме. А, не забравяйте морковите и пилешкото... Ако купувате за вас овнешки мозък, купете и за мен... Чакайте, чакайте, видите ли хубав език, вземете го цял, ще го осолим за двете...

Вдовицата на коменданта слезе, куцайки по стълбите, а след малко я последваха с торбичките храна в ръка Хуан Антонио и другите двама работника. Госпожа Рубин бе изпълнила заръката бързо и изкусно и докато си миеше ръцете, в блуждаещото ѝ съзнание отново се появиха познатите мисли: „Ето какво ми е нужно — да бъда работничка, съпруга на почтен трудов човек, който ме обича!... Не прави напразни опити, момиче, сред народа се роди и такава ще си останеш цял живот. Козата бяга към планината, господарското не е за теб, така е, не е за теб...“

Когато отиде при Севериана, за да ѝ каже, че е готова, тя бе измела стаята. Тъй като във въздуха се носеше много неприятна миризма, донесоха лопатка въглини, посипаха ги със стиска ливанда и обиколиха жилището от антрето до кухнята. Щом окадиха, Фортуната влезе при Маурисия, която ѝ се видя много зле, отпаднала и угнетена. След малко пристигна лекарят, прегледа болната внимателно и забеляза подуване на краката и корема. Болестта се развиваше с ужасна бързина. Преди да си тръгне, лекарят поговори във

всекидневната с Гилермина, като отбеляза, че тая работа ще свърши зле, няма да издържи повече от два дни... Фортуната се бе запътила към тях, за да чуе какво си говорят, когато видя да влиза неочаквано една личност, чието присъствие ѝ подеждуваше като електрически шок. „Исусе, пак тази хубавица!... Отивам си.“

Хасинта и Гилермина поприказваха още малко с лекаря, после той си тръгна.

— Ще вляза за малко при нея — каза Хасинта на приятелката си, като приседна на канапето. — Много време ли ще останете тук?

— Ще трябва да прескоча и до другия вход да видя общаря. Бедният човек не пожела да постъпи в болница. Не бях срещала друг такъв случай на воднянка. Коремът на този нещастник снощи беше като бъчва... Вече три пъти го дупчиха, но вчера мина много зле, извадиха едва половин литър, а казват, че в тялото му имало към четиринадесет литра... Каква човещина, боже мой!

Фортуната влезе в стаята, след малко се върна и каза, че Маурисия е заспала дълбоко. Тогава основателката направи една смешна забележка. Обърна се към двете и рече:

— Чувате ли тромбона, който свири кралския марш?

Действително кралският марш се чуваше съвсем ясно, макар и отдалече, Леопарди го свиреше с истинска ярост, като използваше със скандална щедрост най-различни орнаменти.

— Клетият човек — добави светицата, сдържайки смеха си, — разбере ли, че съм тук, веднага започва да свири без мярка. Тъй като несретникът е по-добре с дробовете, отколкото с облеклото, иска да ми напомни по този начин за обещанието да го облека. Слушай — рече тя на Хасинта и я хвана за ръката, — като се върнеш в къщи, виж дали мъжът ти няма някой излишен чифт панталони... Възможно е да няма, вече толкова пъти надничавме в гардероба му!

— Не знам, не знам — отвърна госпожа Санта Крус, като се мъчеше да си спомни. — Струва ми се...

— Ако нямате — обади се внезапно госпожа Рубин, — ще донеса един чифт на моя съпруг...

— Бог ще ви възнагради... На човек наистина му се къса сърцето, като гледа клетия човек в такова време с ленени панталони, каквито носят войниците в Куба.

Гилермина тръгна към дърводелския магазин на улица „Ронда“ и Хасинта я изпрати до коридора. Фортуната седна на канапето, мислейки, че и двете излизат. Но след като съпругата на Санта Крус поговори с приятелката си за това-онова, рече:

— Ще ви чакам тук. Вземете колата ми, после се отбийте да си тръгнем заедно.

След малко се появи и също седна на канапето.

Да седне до нея! Сякаш не личи по изражението на лицето ѝ, че двете не могат да бъдат заедно, където и да било! След тая мисъл жената на Макси изпита желание да избяга, а после я хвана срам и страх да не би да го направи. Ако другата я заговореше, нямаше как тя да не отвърне. „Ако ѝ кажа коя съм, ще я накарам да се разтрепери. Тогава ще видим коя ще трепери повече.“

Хасинта я погледна. Още вчера тази толкова изразителна красота бе събудила любопитството ѝ. Когато погледът ѝ срещна мълнията на тия черни очи, тя доби не особено приятно чувство, подобно на ония неясни догадки, които възникват не при допир с някой предмет, а при бързото му преминаване във въздуха.

— Според лекаря — обади се Хасинта, която бе решила да наруши мълчанието — клетата Маурисия няма да се оправи.

— Няма да се оправи клетата — съгласи се Фортуната, леко притеснена от мисълта, че езикът ѝ не е достатъчно изискан.

— Ако продължава така, следобед ще доведе момиченцето да го види... При всички случаи трябва да го доведе, нали?

— Да, доведете го.

Хасинта знаеше, че непознатата не е мома, тъй като бе предложила чифт панталони *на мъжа си*. Тогава ѝ зададе въпроса, който винаги се изплъзваше простодушно от устните ѝ, когато пред нея се намираше омъжена жена:

— Имате ли деца?

— Не, госпожо — малко сухо отвърна съпругата на Рубин.

— Аз също. Но толкова ми харесват, че страдам от истинска лудост по тях и ми се струва, че чуждите би трябвало да бъдат мои... Ако можех, вярвайте ми, бих откраднала някое без задръжки...

— Аз също, ако можех — отвърна Фортуната, тъй като не желаше да отстъпва на съперницата си по въпроса за майчинската лудост.

— Умрели ли са или не сте имала?

— Имах едно, госпожо... преди около четири години.

— И през тия четири години не сте имала друго? От колко време сте омъжена? Извинете за нескромността ми.

— Аз? — промърмори другата объркано. — От пет години. Омъжих се преди вас...

— Преди мен!

— Да, да, госпожо... Казах ви, че имах едно дете, което умря, да, госпожо, и ако бе останало живо, уверявам ви, че...

Тъй като дамата забеляза в очите на събеседницата си необикновен блясък и неспокойство, през ума и мина мисълта да не би да страда от душевна болест. Тонът и начинът, по който гледаше, бяха твърде странни и неподходящи за мястото и невинния разговор, който водеха. „Трябва да я оставя на мира — реши Хасинта, — няма да ѝ говоря повече.“

Известно време мълчаха и гледаха в пода. Хасинта не мислеше за нищо съществено, докато в съзнанието на Фортуната премина целият ѝ живот, обгърнат като в огнен облак. На устата ѝ стояха сурови думи, пълни с укор към тази *небесна красавица*, отнела ѝ онова, което ѝ принадлежеше. Нима това не бе голяма несправедливост? Желанието да я оскърби бушуваше в гърдите ѝ и думите изскачаха на устните ѝ, груби и брутални, както е присъщо на момичетата от народа, щом започнат да се карат. „Пипвам я и!... — говореше на себе си тя и забиваше нокти в дланите си. — Че била ангел? Какво от това?... Че била светица? Какво ме интересува?...“ Но не произнесе нищо на глас... „Колко съм страхлива! Само с една дума ще я накарам да онемее и ще я хване такъв страх, че желанието ѝ да ми задава въпроси ще се изпари.“

В това време *небесната красавица*, обезпокоена от закъснението на Гилермина, излезе за малко в коридора. Останала сама, другата набираше смелост за скандал... Цялата грубост, цялата невъздържана страст на жена от народа, пламенна, искрена, неприлична, кипеше в душата ѝ, изпитваше непреодолимо желание да се покаже такава, каквато е в действителност, без лицемерно притворство. „Няма да се върне! — каза си тя, загледана към коридора, и щом изрече тия думи, самообладанието ѝ се възвърна и отново се убеди, че правото е на нейна страна. — Тя е почтена жена, докато аз съм пропаднала... Но

пропаднала или не, аз съм правата, защото тя щеше да бъде като мен, ако се озовеше на мое място...”

В същия миг видя *красавицата* да се връща... Все едно че ослепя, като я видя. Не разбираше какво става с нея. Хвърли се напред с бързината и неудържимостта на хрътка, подчинявайки се на порив, по-силен от волята ѝ. Сблъскаха се на тесния праг. Уличницата заби пръсти в ръцете ѝ и Хасинта я погледна ужасено, сякаш се бе озовала пред див звяр. Тогава върху устните на непознатата съзря усмивка на жестока ирония и чу един убийствен и ясен глас:

— Аз съм Фортуната.

Хасинта онемя... След това изпусна едно пронизително „ах!“, сякаш беше ухапана от пепелянка. В това време Фортуната кимаше с глава и повтаряше с нагла безсърдечност:

— Аз съм... аз съм... аз съм...

Бе тъй възбудена, че не можеше да произнесе следващите думи. Хасинта сведе поглед и с рязко движение се освободи. Поиска да каже нещо, но не можа. Другата се отстрани и отстъпи назад, като лъхтеше и от очите ѝ изскачаше огън, продължаваше да мърда устни, без да може да произнесе дума: „Ще те пипна и ще те плъосна на земята... Защото ако аз бях там, където си ти, щях да бъда...“ Най-сетне си пое дъх и можа да каже: „По-добра от теб, по-добра от теб...“

Първа се опомни съпругата на Санта Крус, влезе във всекидневната и седна на канапето. Държанието ѝ бе колкото достойно, толкова и невинно. Тя бе нападнатата и не само можеше първа да се успокои, но също и да отвърне на обидата с презрение и дори да прости. Другата, обратно, почувствува страхотна тежест в гърдите си. Ах! Невъздържаната и брутална постъпка притисна душата ѝ, сякаш върху нея се бе сгромолясала къщата. Не ѝ достигна смелост да влезе и тя потрепера при мисълта какво щеше да каже Севериана, ако научеше; ами доня Гилермина? Избяга в стаята на комендантшата, където беше оставила воала и маншона си. Обзелият я страх я подгони към улицата. Да бяга, да, кракът ѝ повече да не стъпи в тая къща, нито там, където би могла да има подобни срещи... Излезе на пръсти и като мина покрай вратата, надникна и съзря Хасинта в дъното на дългия като бинокъл коридор. Беше в профил към нея, с ръка на бузата и дълбоко замислена, не я виждаше. Слезе и тръгна по улицата, спомняйки си една от най-важните препоръки на Фейхо: „Никога не

губи присъствие на духа.“ Добре се бе проявила днес... „В същност — мислеше си тя, като се мъчеше да се успокои, — какво й сторих? Нищо... Чисто и просто и казах коя съм, за да знае...”

Странно нещо! Обзе я желание да изчака, за да я види, като излезе. Застана на пост на улица „Бастеро“ и след пет минути видя основателката да влиза в къщата. „Ще тръгнат по улица «Толедо» — рече си тя, — там няма да ме забележат.“ Продължи към улица „Толедо“ и зае позиция на отсрещния тротоар, близо до входа на една кръчма. Четвърт час по-късно от завоя се появи двуместният покрит файтон с двете дами. „Говорят за мен и тя й разказва как е станало... Имитира ме, показва как я хванах за ръцете... Какво ли си говорят, боже мой, какво? Сякаш ги чувам... Че съм никаквица, която трябва да се изпрати в затвора.“

Докато изкачваше стълбите на къщата, в съзнанието на младата жена започна да се оформя ясно порицание на това, което бе сторила... „Щеше да е много по-добре — мислеше си тя, спирайки по минута на всяко стъпало — ако ѝ бях казала аз съм *Фортуната* спокойно, за да видя израза на лицето ѝ, като го чуе, да изчакам все тъй спокойно, докато разбере накъде ще хване, или да ѝ подхвърля някоя уловка, като ѝ кажа, че и аз съм почтена, естествено, и че нейният мъж е един негодник... Тогава да я видя как щеше да реагира.“

Влезе и завари доня Лупе да излива върху невинната глава на Папитос лошото си настроение, което се дължеше на снощното дежурство. Всичко, което бе сторено в нейно отсъствие, ѝ се струваше лошо, повтаряше, че не може да излезе от къщи дори за някое благодеяние, понеже щом обърне гръб, неразборията е готова. *Фортуната* разбра, че иска да се скара и с нея, но тъй като нямаше желание за кавги, остави мърморенето ѝ без последствие.

— Щуротия е да ми мъкнеш тия кокали, дето и котка няма да ги яде. Главата ти е пълна с вятър. Един миг да те оставя сама и белята е налице.

Фортуната се почувствува зле. По тялото ѝ бяха студени тръпки, главата я болеше, прозевките ѝ следваха една подир друга. Доня Лупе отгатна по лицето ѝ, че е неразположена и запита, силно заинтригувана:

— Повдига ли ти се, вие ли ти се свят?

— Не знам какво ми е, но с удоволствие бих си легнала.

Доня Лупе влезе в кухнята с мисълта, че може би тия симптоми предвещаваха вероятното възпроизвеждане на типа Рубин в човешкия род; другата обаче знаеше отлично, че нищо подобно няма, и без повече обяснения легна на канапето в стаята си и се зави добре с едно одеяло. Като се постопли, тялото ѝ се отпусна и тя се унесе в неспокойни размишления, като се връщаше към сцената и добавяше редица важни подробности. Дали бяха неща, които не бе успяла да каже в бързината, или чисто и просто бяха безсмислици, породени от пламналата ѝ глава? „Госпожата си въобразява, че други почтени жени

освен нея в света няма... Избийте си го от ума! Ама че образец! Тъкмо на мен ли ги разправяте! Знаете ли вие, момиченце, че каквото ми е, така ще ви натъпча с почтеност и добродетели, че ще ви втръснат? Достатъчно е само да кажа «раз!»... Да, бързат ли ме, няма кой да ме спре. Въобразявате си, значи, че ще ми е трудно да се грижа за болни и да бъда благочестива! Ако се наложи, някой хубав ден и аз ще наглеждам, чистя и преобличам и най-разкапаните болни, ще се облека с фуста и ще прибирам децата без бащи, способна съм и на много други неща... Виж я ти *небесната красавица*! Стига с тия достойнства... И аз съм ангел! За ваше сведение, стига да поискам, аз също мога да бъда ангел, и то по-голям от вас, много по-голям. Всички носим своя ангел в себе си...”

След тия разсъждения се върна назад, за да огледа ясно всичко, и като блуждаеше с поглед из пустата стая, потънала в полумрак, мислеше за същото, но сега преценяваше по-добре нещата. Това, което изпъкваше в тези размишления и което тя хиляди пъти прехвърляше наум, бе силното желание да бъде не само равна, но и да превъзхожда другата. Трудността се заключаваше в това как да го постигне. „Защото най-напред трябваше да обичам мъжа си, да се държа добре, за да се забравят злините, които съм сторила...”

Мисълта ѝ обхождаше темата от всички страни, тръгваше от най-тънките подробности и стигаше до най-баналните. „Ще се наложи да си усия същата фуста, с каквато бе облечена тя... абсолютно същата, с плохи. Ако мога да намеря и същия плат... Истина е, че красавицата има господарски вид и вид на... на... На какво? Има величественост в нея, да... Ами! Това е само външно впечатление, защото това, че е ангел... Съвсем друго е дали наистина е такава, външният вид понякога лъже...”

Мислите ѝ бяха прекъснати от доня Лупе, която влезе, стъпвайки като котка, и каза, че трябва да хапне нещо. Фортуната отказа да яде каквото и да било, пожела само да посмуче портокал. „Почнахме с прищевките“ — промърмори лелята и се усмихна, след което изпрати Панитос да донесе портокал.

Докато го смучеше през една дупчица, притискайки устни, както дете към гърдата на майка си, през главата на госпожа Рубин мина още един порив от яростния вятър, който я бе довел до сутрешната постъпка. „Твоят съпруг ми принадлежи и трябва да ти го отнема...”

Глезотия, лицемерна, ще ти кажа аз дали си ангел или нещо друго... Твоят мъж е мой, открадна ми го, както се краде носна кърпа... Бог ми е свидетел и ако не вярваш, можеш да го попиташ... Още сега го пусни или ще ти дам да разбереш коя съм...”

Заспа и портокалът падна на пода. Събуди се, когато усети върху челото си дланта на влюбения съпруг, който се бе качил за обед и се беше изплашил здравата, като разбра, че е неразположена. Доня Лупе бе направила опит да му внуши надежда за наследник, ала той бе поклатил глава скептично и с печал, след което бе влязъл в спалнята, за да пипне челото на жена си.

— Какво ти е, мило дете?

Като чу тая нежност и като видя пред себе си фигурата на Макси, Фортуната потръпна цялата. Подобно на ония силни нервни кризи, които се проявяват, когато най-малко ги очакваш, тъй ненадейно, като експлозия, се появи в душата на младата жена отвращението, което някога бе изпитвала към мъжа си. И се зачуди как можа позорното растение на омразата, което смяташе за изсъхнало и мъртво или поне на път да умре, да пусне филизи с такава бързина. Гледаше го и колкото повече го гледаше, толкова по-зле ставаше. Обърна се на другата страна и каза хладно:

— Нищо.

— Знаеш ли какво казва леля?... Слушай...

Мнението на лелята засили чувството на неприязън у племенницата и горещото желание мъжът ѝ да се махне. Затвори очи и призова господ-бог и светата дева да я излекуват от безумната ѝ антипатия, но и те... „Не мога да го гледам, накрай света ще отида само и само да не е пред очите ми!... А си мислех, че почва да ми става драг! С хубава обич ни дарява бог! Представа си нямам какво си е мислел Фейхо... Глупак е, а аз съм два пъти по-глупава, че го послушах.“

След като ѝ измери пулса, Макси изреди цяла серия от медицински термини, завършвайки със следните думи:

— Довечера ще ти донеса нещо против спазми, лимонов сироп с бромурал и може би, може би и няколко хапченца хининов сулфат. Имаш треска, макар и лека. Начало на силен катар. Настинала си в онази проклета къща... или ти е станало лошо от някой мангал.

Фортуната се съгласи наум, че наистина ѝ бе станало зле, но не и от мангал. Отстъпи пред молбите на съпруга си и на доня Лупе да си легне и привечер се поуспокои, но сънят бягаше от нея, а като слушаше неприятния шум от чиниите и приборите в трапезарията, изчезна напълно и апетитът ѝ. Николас говореше на поразия.

— Най-добре е да не ядеш нищо, щом не искаш — каза ѝ Макси, който се появи с една презряла смокиня в ръка, дъвчейки друга. — Във всеки случай тая нощ няма да слизам в аптеката и ще ти правя компания.

По-лошо лекарство от това нямаше, тъй като на младата жена ѝ се щеше да остане насаме с мислите си. Помъчи се да заспи; мъжът ѝ завърза здраво една кърпа около главата ѝ, после се намести до леглото. Тя подремна малко и отново видя безинтересната фигура на Макси, който сновеше из стаята. Виждаше и сянката му, бягаща по стените, дълга и ръбеста, пречупвана надве от ъглите. „Ах, ето за кого бих искала да видя омъжена Хасинта!... Такъв смях щеше да падне тогава, три години щях да се смея.“

Максимилиано започна да се облича за лягане. Щом си свали жилетката, раменете му изскочиха като криле на мършава птица, която няма какво да яде. След това панталоните се изхлузиха от краката му като калъф от два бастуна. Ставите му функционираха трудно, сякаш бяха ръждясали, а косата му бе толкова оредяла, че имаше вида на ония млади люде, чиято лишена от достойнство плешивина е признак за лошо кръвообръщение и анемичност. Пъхна се в леглото, изпружи кокали и произнесе едно *ах!*, но не може да се разбере дали е от болка или от удоволствие. Преструвайки се на заспала, Фортуната му обърна гръб и към полунощ се унесе в сън.

Отвори очи на разсъмване. Стаята тънеше в мрак. Чу дишането на съпруга си, ту неравно, ту просвирващо и с мелодични извивки, сякаш срещаше в гърдите му препятствия от желатин и метални клапи. Фортуната се изправи, подчинявайки се на един вътрешен импулс, породил се през време на съня. Мислите ѝ в този миг бяха доста странни. Хрумна ѝ голямата глупост да се измъкне тихичко от леглото, да намери опипом дрехите си, да се облече, да свали от закачалката халата си и да го наметне. Къде ѝ е шалът? Не можеше да си спомни, но щеше да го намери също тъй пипнешком, след това щеше да излезе от спалнята, да вземе ключето, което виси на един гвоздей в антрето, и

хайде на улицата!... Мисълта за бягство пламтеше в главата ѝ като спирт и тя не можеше да разбере как се бе запалила. В джоба на халата си имаше половин дуру, една песета и няколко медни монети, остатък от дурото, което бе дала на Папитос, за да ѝ купи... не си спомняше какво точно. Парите бяха достатъчно. А после? Къде щеше да отиде? В някоя странноприемница. Не, при дон Еваристо... Ами, дон Еваристо ще я нахока. Именно мисълта, че *настойникът* ѝ ще я нахока бе ударът, който избистри съзнанието ѝ, защото желанието за бягство бе резултат от съня. „Будна ли съм, или още спя?“ — запита се тя, осъзнала безумието си. Поседя известно време седнала на леглото с ръка на бузата. Кърпата се бе развързала и разбърканата и коса, гъста и дълга, падаше по раменете. „Какъв мъж! — рече си тя, докато си оправяше косата. — Една кърпа не знае да върже!“ След това ѝ се стори, че някой я наблюдава от тъмното. „Сигурно още сънувам. Какво гледаш? Какво казваш? Че съм красива? Тъй мисля. По-красива съм от жена ти.“

И отново си легна. Максимилиано се размърда и я ръгна с плешката си. „Ах, искри ми излязоха от очите!“ — изохка Фортуната, като се отмести по-далеч от него.

— Спиш ли, живот мой? — измърмори в просъница мъжът ѝ, издавайки звуци с уста, сякаш смучеше хапче.

Но като не чу отговор, заспа отново.

На следния ден Фортуната се почувствува по-добре, но още лежеше, когато съпругът ѝ се качи да я види, след като се бе завъртял в аптеката.

— Как си? — запита той, като се наведе и я целуна по челото. — Можеш да станеш. Денят е хубав. Здравето ми е по-крехко от твоето и въпреки това не се оплаквам толкова. Усещам такава слабост, че понякога не мога да си помръдна пръста. Всички кости ме болят и на моменти имам чувството, че главата ми е празна, без мозък... Но не ме боли, а това е лош признак, защото мигрените са в основата на живота. Не знам какво става с мен. От време на време се разсейвам, потъвам в забрава, чувствавам се глупак и не знам нито къде се намирам, нито какво върша... Какво ли ще стане, ако си загубя паметта и забравя най-важните неща, които знам?... Ти ще се справиш още утре, но аз не знам докъде ще стигна с всичко това. Балестер ме съветва да вземам желязо, ама в големи количества, според него имам нисък хемоглобин и сигурно е прав... Тази моя машина никога не е била нещо изключително, а сега не струва пукната пара...

Фортуната го гледаше с дълбоко съжаление. Може би тъкмо то освежаваше сестринската ѝ нежност към него, която бе почнала да крее. Но не беше съвсем сигурна и когато Макси излезе, помисли, че ще трябва да положи колосални усилия рахитичното растение на любовта да не увехне.

Малко по-късно, докато седеше в стаята си близо до балкона, през който влизаше слънцето, дочу откъм стълбището някаква врява и не можа да разбере веднага дали бе причинена от радост или от гняв. Още не бе успяла да се изплаши, когато нахълта Николас, обзет от неудържимо ликуване, с пламнало лице и искрящи очи и я прегърна с всичка сила.

— Честитете ми всички... Край, свърши се... Не беше благоволение, а справедливост. Все пак съм искрено благодарен на хората, които...

— Слава богу! Перикито вече е свещеник — рече доня Лупе, която влезе след него, получила в коридора, задушаваша прегръдка, и

лицето ѝ светеше щастие, че най-сетне се е освободила от тоя ненаситник. — Къде те назначиха?

— В Ориуела, лелю — отвърна духовникът, потривайки ръце. — Катедралата не е святна, но ще гледам да я сменя.

— Бях така сигурна, че ще станеш каноник, както че съм жива.

— Колко се радвам! — обади се Фортуната, колкото да каже нещо и надникна през стъклото към улицата от страх да не би да прочетат по лицето ѝ какво си мисли за назначението на девера ѝ.

„Какво нещо е светът — рече си тя. — Дон Еваристо се оказа прав. Има две общества, едното се вижда, другото е скрито. Ако зависеше от мен, тоя глупав като гъска, прост и смрадлив тип нямаше никога да стане каноник! И е толкова доволен!“

— Още утре отивам да ме въведат в длъжност... Но преди това каня всички на угощение. Хуан Пабло още не знае. Ще побеснее! Вчера се обзалагаше, че няма да ми дадат синекурата. Тоя Вилялонга с голям човек, а Фейхо е истински благородник, министърът също... Знаете ли кой ми каза новината? Леополдо Монтес, който сега се радва на благоволение. Изтичах там и когато шефът на персонала за катедралите потвърди, че няма лъжа, едва не припаднах. Пълномощното беше при него, не ми го бяха изпратили, защото не ми знаели адреса... Пак повтарям, каня всичко живо... Ще черпя кой каквото иска... Каня Торкемада, Балестер, доня Каста и симпатичните ѝ дъщери...

— Спри, синко, спри — разсърди се доня Лупе. — Годишната ти заплата няма да стигне да поканиш всички. Ако си мислиш, че аз ще поема разноските, много се лъжеш...

Тогава Николас се успокои и възприе типичния за свещениците тон, с който умееше отлично да оправя неразбориите, предизвикани от гнева или радостта му.

— Нищо, доволен съм, макар и да съм го заслужил с ревността в учението и услугите си в изповеднята, мисля, че не е нужно да се гордея. Още отсега твърдя, че ще се спогаждам с другарите си от клира... това е. Радвам се, когато цари мир и разбирателство сред духовните пастири. Спокоен живот, литургия рано сутрин, хорче преди обяд и след пладне, служба пред олтара, когато е мой ред, разходчица привечер и да става каквото ще.

Докато обядваха, Фортуната не можеше да прогони от ума си следната мисъл: „Ако си направил добро, като ме превъзпитаваше, глупако, вече съм ти го платила и не ти дължа нищо.“

— Налага се да прескоча до заложната къща — каза ѝ по-късно доня Лупе, — днес започват разпродажбите. Внимавай с Папитос, че напоследък много се е отпуснала. Ще я поквариш с твоето доброжелателство. Навъртай се из кухнята и не я изпускай от очи. Нареди ѝ да сложи треската да се изкисва или я сложи ти. Като се върна, искам всички дрехи да бъдат изпрани.

Фортуната остана сама с малката, но нямаше как да я наглежда, тъй като целия следобед идваха гости. Най-напред пристигна доня Каста Морено, вдовицата на Саманиего, с дъщерите си, две млади жени, които бяха отлично възпитани или поне те си мислеха така. Майката бе от рода Морено, който през трийсетте години на века се бе разделил на два големи клона: *богатите Морено* и *бедните Морено*. Макар и родена в първия клон, сега тя бе член на втория. Беше се омъжила за Саманиего, който бе свестен човек и експерт във фармацевтиката, но не бе успял да забогатее. По линията на Трухильо доня Каста бе далечна роднина на Барбарита; големи приятелки като деца, сега те почти не общуваха, защото състоянието им и превратностите на живота ги бяха отдалечили твърде много една от друга. Отношенията им бяха неустановени. Понякога се поздравяваха, когато се срещнеха, друг път — не. Беше ги сполетяла съдбата на мнозина, които са били близки в детството си, но после в продължение на дълги години са били разделени. И при новата среща се чудят дали да си заговорят, или не, но в края на краищата мълчат, тъй като никоя не се решава да почне първа.

По-близко и установено бе роднинството на Каста с Морено-Исла, който бе от *богатите Морено*, но поддържаше връзки със семейството на *бедната Морено*, като я посещаваше от време на време. Говореха си на ти, лош навик, останал от детските години, ала отношенията им бяха хладни, което бе абсолютно необходимо, за да се спазят родовите принципи. Освен това клонът Морено-Исла сродяваше доня Каста с Гилермина Пачеко, но това роднинство бе толкова далечно, че не можеше да го надуши и хрътка. Гилермина и вдовицата на Саманиего никога не бяха общували.

Доня Каста обичаше да се хвали, че бе дала отлично възпитание на двете си дъщери. По-голямата, Аурора, хубавелка и вдовица на един французин, бе доста енергична жена. Известно време бе живяла във Франция, където бе ръководила голям магазин за бельо; притежаваше независим дух и бе надарена с тънък търговски нюх. Олимпия, помалката, бе посещавала консерваторията седем години поред и бе получила множество добри бележки на изпитите по пиано. Мечтата на майка ѝ бе да я види преподавател с диплома и за да получи добри бележки на изпитите, я караше да учи една пиеса, с която влудяваше съседите денем и нощем, месеци наред, дори години. Момичето имаше доста обожатели, но за женитба още не бе ставало дума.

Фортуната изпитваше голяма симпатия към Аурора и съвсем малка към майка ѝ и към Олимпия. Боеше се да не би да я вземат на подбив, загдето няма образование, и да се отнесат високомерно заради миналото ѝ. Признаваше значителното им превъзходство в обноски и уместна употреба на изтънчени думи и понякога не разбираше какво си говорят, а само кимаше с глава в знак на съгласие. Макар и да не мислеше като тях, винаги приемаше мнението им, тъй като не смееше да изрази своето на глас. Поради душевното си състояние тоя следобед съпругата на Рубин бе по-стеснителна от всякога и ѝ се щеше те да си отидат час по-скоро. Но за беда доня Каста никога не бе изпадала в такава словоохотливост. Искрено съжаляваше, че доня Лупе не е в къщи, за да ѝ съобщи важната вест. Аурора била на път да оглави един магазин за бельо, аранжиран в стила на най-добрите магазини на Лондон и Париж. Какво ще кажете?

Жената на Макси се мъчеше да прикрие досадата си от всичко това, като отвърщаше на преувеличенията на доня Каста с възклицания на учудване и съгласие.

— Моята дъщеря — добави вдовицата на Саманиего — ще ръководи отдела за *trousseaux*^[1], пелени за кръщавка и други елегантни стоки, ще получава заплата и ще участвува в печалбите. Собственик на този голям магазин, който толкова ще привлече вниманието, е Пепе Саманиего, финансиран от моя братовчед дон Мануел Морено-Исла, най-добрия и щедър човек на света и с капитал... какъв капитал! И да видите, ерген е и си прекарва живота в Лондон, скучаейки... А аз казвам, че би могъл да ощастливи някое от многобройните момичета в

рода... Всеки път, като ме навести, му държа речи, както той се изразява, а той се смее, смее...

„Но какво ме интересуват мен тия неща!“ — мислеше си Фортуната, която не можеше повече да играе ролята си, нито знаеше откъде и как да вади едносричните думи и усмивките.

Най-сетне милосърдният бог пожела трите *Саманиего* да си тръгнат, но не минаха и десет минути и ето че се появи дон Еваристо, придружен от слугата си, който го бе уловил подръка, и Фортуната го отведе във всекидневната, където старецът се отпусна тежко в едно от креслата.

— Доня Лупе?...

— Няма никой — отвърна тя, което означаваше: сама съм и можете да говорите спокойно.

— Аха, сама... Как си? Казаха ми, че си била... че сте била нещо болна...

Като му обясни, че няма нищо сериозно, палавницата приседна до него с намерението да му довери истинската си болка, която бе от духовно естество и с най-тежки признаци. Възнамеряваше да запита своя мъдър приятел и учител защо съвсем краткият им разговор с Хасинта бе предизвикал целия този безпорядък. Какво общо имаше тази жена с поведението и чувствата ѝ? Проницателният познавач на света и човешката душа щеше да ѝ каже нещо съществено по въпроса, защото тя напразно си блъскаше ума да разбере по какъв начин *красавицата* бе успяла да смути духа ѝ. Ако бе ангел, защо я правеше лоша? Защо за нея бе също като дявола, изкушаващ бедните създания да вършат злини? Значи, не беше ангел. Искаше да го попита и за един друг неясен въпрос, а той бе, че изпитваше силно желание да прилича на тая жена и да бъде ако не по-добра, то поне равна на нея. Значи Хасинта не беше и дявол.

Но бе трудно да се изрази тъй, че приятелят и да я разбере, защото, както вече знаем, никак не я биваше да намира думите, с които обикновено се говори за сложните и духовни проблеми.

[1] Сватбени артикули (фр.) — Б.пр. ↑

Най-лошото в случая бе, че преди да почне допитването, в стаята влезе доня Лупе и като видя господин Фейхо, му предложи шоколад. Светският мъж не се остави да го канят повторно и вдовицата на Хауреги му сервира собственоръчно. Докато пиеше шоколада, стана дума за посещенията на лелята и племенницата в дома на улица „Мира ел Рио“.

— Аз — заяви доня Лупе — си признавам, че нямам нито смелост, нито стомах, за да практикувам до такава степен милосърдието. Възхищавам се от *приятелката* Гилермина, ала не мога да ѝ подражавам.

Фейхо изрече няколко мъдри мисли, свързани с темата филантропия, след което се сбогува, като стисна крепко ръцете на двете дами.

Същата вечер нещо в поведението на мъжа ѝ накара Фортуната да застане нащрек. Докато вечеряха, не бе проронил нито дума, лицето му пламтеше, бе много неспокоен и току въздишаше дълбоко. Като отидоха да си легнат, лицето му бе станало бледо като восък.

— Мигрена ли имаш? — запита го жена му, като го видя как рухна на стола и хвана с ръце главата си.

Макси отвърна, че не усеща никакви болки, ужасен е от това, че черепът му е празен, също като дом, *напуснат от наемателите*.

— Преди малко — рече той с горчивина — така загубих паметта си, че... не си спомнях името ти. Докато изкачвах стълбите, ме обзе такава ярост, че почнах да крещя: „Но как се казва, как се казва?“ Спомних си, като влязох в къщи. Днес приготвих лекарството на един пациент, който страда от очна болест, и вместо *атропинов* сулфат сложих *езеринсалицилат*, който е противопоказан. Ако Балестер не беше забелязал... какъв ужас!, щях да го ослепя. Не мога да работя. Главата ми се е размътила. Представи си, на моменти...

Говореше, загледай втренчено в нея и Фортуната не можеше да прикрие ужаса, който ѝ вдъхваше погледът му.

— Представи си, на моменти се чувствавам толкова глупав, ама толкова глупав, че усещам главата си като камък. Една мисъл не

изскача от нея, дори и с чук да удряш. А друг път сякаш се превръщам в човека с най-много мозък в света, да знаеш само какви неща ми идват наум! Толкова възвишени, че не мога да ги изразя; езикът ми трепери, хапя го и плюя кръв... После идвам на себе си, като че ли съм имал припадък.

— Легни да си починеш — каза жена му, обзета от съчувствие и страх. — Прекалено много размишляваш, на това се дължи.

Максимилиано започна да сваля дрехите си, като спираше често.

— Щом си раздвижа ръката — заговори с ужас, — сърцебиенето ми се усилива до такава степен, че не мога да дишам. Балестер казва, че е на нервна почва — хиперкинеза на сърцето, предизвикана от лошо храносмилане... газове... Но аз твърдя, че не е, не е, това е нещо по-тежко. Аортата е... Страдам от аневризъм и някой хубав ден, пуф!... ще се пръсне...

— Въобразяваш си... Ако не четеше медицински книги, нямаше да ти минават през главата такива глупости — забеляза тя, докато му изуваше панталоните.

Той остана по долни гащи, изпънал крака в очакване да му свали и обувките.

— Бог ще те възнагради, мило дете. Помогни ми, клетият ти мъж наистина се нуждае от това. Сили нямам.

Фортуната го вдигна с лекота на ръце и го положи в леглото. Не й струваше никакво усилие. И двамата се разсмяха, но след това Максимилиано въздъхна с неизразима тъга:

— Колко си силна!... А аз съм толкова слаб! И на това му викат силен пол! Минал съм покрай него!

— Заспивай и не мисли за глупости — каза му тя и в пристъп на състрадание сметна за уместно и хуманно да го погали няколко пъти.

— Ако не беше ти — рече Макси с тон на разглезено дете, — щеше да ми бъде все едно дали съм жив или не... Само любовта осмисля живота. Само тя е истинска и реална, всичко останало е въображаемо.

Фортуната легна до него и му приказва, докато той заспа. Клетото момче! Тя смяташе, че съжалението към него е угаснало в душата ѝ, а всъщност то се бе скрило под неприязнените ѝ чувства, които му пречеха да се прояви. Съчувствието накарва да поклъне в нея желание за възвишена добродетел, каквото понякога разцъфва под

въздействието на съперничеството. Съперничеството и манията да подражава породиха у нея мисълта, че ако мъжът ѝ се разболееше зле, много зле, ревностните ѝ грижи за него щяха да я направят чудото на света. Ала за да бъде пълен триумфът ѝ, задължително бе Макси да бъде сполетян от някоя от тия отвратителни, гнусни и зловонни болести, които пропъждат и най-близките на болния. Тогава щеше да докаже, че е ангел като всяка друга, че има дух, търпение, храброст и стомах за всичко. „И тогава *она* ще разбере дали сме свършени, или не сме свършени и че всяка си има стойност... Лошото е, че няма да го види, тъй като едва ли ще мине насам.“

Мислите ѝ бяха прекъснати от силните стонове на Максимилиано. Това вече ѝ бе познато и тя знаеше лека — трябваше да го обърне внимателно на другата страна...

— Какъв сън! — промърмори в просъница Макси. — Сънувах, че си отиваш... Хванал съм те за крака, а ти се дърпаш, аз дърпам още по-силно и докато дърпам, сърцето ми се пръсва и цялата стая потъва в кръв, цялата, чак до тавана...

Приспа го като дете, после заспа и тя. Стана рано, тъй като я чакаше работа. След девет часа, когато се върна в спалнята, за да види дали мъжът ѝ не се нуждае от нещо, го завари да се облича, а настроението му бе съвсем различно от снощното. Не само че слабостта му го бе напуснала, но бе и неспокоен, подвижен и сякаш бе глътнал някое силно възбудително хапче. Щом жена му влезе, той се запъти към нея, като закопчаваше яката на ризата си, и каза остро:

— Слушай, чаках те, за да ти съобщя, че посещението на господин Фейхо не ми се нравят. Щях да ти го кажа още снощи, но забравих... Вече знаеш... Известно ми е, че вчера следобед е идвал пак и сте му поднесли шоколад с бисквити. Чух го от брат си Хуан. Минавал по улицата, когато той излизал, и поговорил с него.

Фортуната остана поразена от тази грубост и още повече от тона му. Сутрин Максимилиано обикновено биваше мрачен и раздражителен, но никога не бе стигал до днешното състояние. Изправи се пред огледалото, за да си върже връзката, и продължи:

— Изглежда, че всичко е нарочно, за да се дразня, за да беснея. И не си само ти... Леля също. Явно сте решили да ми вземете здравето.

Фортуната видя в огледалото бледото и сгърчено лице на Макси; бе толкова изнервен, че главата му се тресеше, сякаш искаше да се

отдели от тялото. Извини му се, доколкото можа, ала вместо да се успокои, той продължи да се оплаква, че нарочно го измъчват, че са си наумили да го довършат. Съпругата мълчеше, подозирайки, че умът му не е в ред и ще стане по-лошо, ако му противоречи. От този ден нататък всяка сутрин Макси изпадаше в същата възбуда и твърдеше упорито, че всички в семейството са се наговорили да го измъчват. Понякога повод за всичко това бе някое скъсано копче, сбутана нейде дреха, разбридан илик или нещо подобно. Друг път казваше, че му поднасят развален шоколад, за да пукне... Искат да го отровят! Или пък, че държат прозорците и вратите отворени, за да става течение, за да умре. Състоянието му непрекъснато се влошаваше и доня Лупе съзираше в тия мании, които ѝ вгорчаваха живота, предзнаменование за някакво нещастие. Макси стигна дотам, че почна да се изразява с напълно несвойствена за миролюбивия му характер невъздържаност и когато не оспорваха думите му, хвърляше собственоръчно дърва в кладата на гнева си, като си отговаряше сам; накрая излизаше, ръмжейки, трясваше с всичка сила вратата и слизаше по стълбите, като вземаше по четири стъпала наведнъж.

Нощем вълкът се превръщаше в агнец. Вероятно изразходваше сутрешната си нервна възбуда в движения и работа през деня и посрещаше нощта тих и кротък, като човек, изнурен от тежък физически труд. Фортуната свикна с тия резки промени и никоя чудатост на мъжа ѝ не можеше да я изненада. Сутрин най-добре беше да не му обръща внимание и да се преструва, че е готова да изпълни всяко негово желание; нощем се налагаше да му говори ласкаво и да го глези по малко, иначе щеше да бъде жестоко.

Неведнъж в миговете на нежност със скъпата половинка Максимилиано бе изразявал тъга, тъй присъща за браковете без деца. Това никак не харесваше на Фортуната, но нямаше как да избегне темата. Една нощ обаче тя самата я подзе с ентусиазъм, тъй като през деня и бе хрумнала чудесна идея.

— Слушай — рече му тя, — щом бог не желае да ни дари с дете, сигурно знае защо го прави. Но можем да си осиновим, ще потърсим някое сираче и ще го доведем у дома. Ще бъда щастлива, а и то ще ни развлича. Защо и аз, макар и бедна, да не направя същото, което правят богатите госпожи без деца? Брак без деца е жива скука.

Идеята се понрави на Максимилиано, но доня Лупе не остана във възторг от нея, въпреки че не се противопостави открито. Малките мърсят къщата, преобръщат всичко наопаки и причиняват страшни главоболия с болестите и лудориите си. Макар че тия мисли бяха изложени с много такт, Фортуната се натъжи, защото след като предишната вечер си беше втълпила мисълта да осиновят някое сираче, ѝ беше трудно да се откаже от станалото близко на сърцето ѝ намерение. Мания за подражателство!

Два дни след сблъсъка с Хасинта доня Лупе отново предложи на племенницата си да посетят Маурисия. Кой знае какво щеше да каже доня Гилермина, ако не отиде! Фортуната измисли някакъв предлог да откаже и доня Лупе отиде сама. Бе празникът на свети Исидро и разпродажби в заложената къща нямаше. Към десет часа се върна много възбудена, влезе в стаята, където племенницата ѝ шиеше, и каза:

— Дъще, помоли се за бедната Маурисия.

— Умряла е! — възкликна Фортуната, разтърсена от дън душа.

— Да, в девет и половина. Сякаш чакаше да се появя, за да си отиде... Горкичката! Ужасена съм. Ако знаех, нямаше да отида. Тия сцени не са за мен. Когато пристигнах, още беше в съзнание. Толкова искаше да те види! Каза, че те обича повече от всеки друг и щом отиде на небето, ще помоли бог да те направи щастлива. Искрено казано, щом я чух да говори така, разбрах, че ще свърши, а Севериана ми рече, че предишната нощ на два-три пъти им се сторило, че изстива в ръцете им. Бедната, болките бяха толкова силни, че дъхът ѝ секваше... Забелязах също, че гласът ѝ излиза като от огромна делва и идва сякаш нейде отдалеч... Лицето ѝ гореше, а очите ѝ бяха хлътнали и блестяха. Гилермина бе седнала до възглавието ѝ и непрекъснато я прегръщаше и целуваше, като ѝ повтаряше да мисли за господ, който е страдал тъй много, за да ни спаси. Да видиш само как изведнъж изгуби човешки вид, дъще! Стана морава, започна да удря с ръце и да бълва едни думи... Беше ужасно. Тъкмо тогава пристигна отец Нонес, когото Гилермина бе пратила да извикат, за да ѝ помогне, но всичко бе напразно. Клетата болна нито можеше да чуе какво ѝ говорят, нито бе в състояние да възприема религиозни наставления. На светицата тогава ѝ хрумна щастлива мисъл. Даде ѝ да изпие чаша херес, пълна догоре. Маурисия стискаше зъби, но накрая, изглежда, подуши миризмицата, защото зина и я изпи на един дъх. Как се облизваше, горката! Успокои се и туп! — главата ѝ падна на възглавницата. Тогава Гилермина ѝ пъкна един кръст в ръцете и взе да я пита дали вярва в бога, готова ли е да се предостави на милостта му и на милостта на Светата дева, на тия и тия светци, а тя отвърщаше, с „да“, като кимаше с глава... Отец

Нунес бе коленичил и се молеше, та се късаше. Запалиха една свещ и мога да те уверя, че миризмата на восъка, молитвите и цялата тая гледка ми преобърнаха стомаха и ми опънаха нервите като струни на китара. Не исках да гледам, ала любопитството... там е работата... ме караше да гледам. Очите на Маурисия хлътнаха толкова дълбоко, сякаш се залепиха на тила ѝ, а носът и, нейният тъй красив нос, се изостри като нож. Повишавайки глас, Гилермина я съветваше да отдаде душата си на кръста, казваше ѝ, че бог ще ѝ прости, че тя ѝ завижда, задето отива направо в рая и още много други неща, които можеха да разплачат всекиго. Главата на Маурисия клюмаше, клюмаше... След това раздвижи устни и изкара върха на езика си, сякаш искаше още веднъж да се оближе... Чухме глас, който сякаш идваше от някоя бъчва в мазето. На мен ми се стори, че каза *още, още...* Другите, които бяха там, твърдяха, че е рекла *вече*. Все едно, че е искала да каже: „Вече виждам рая и ангелите.“ Глупости, каза само *още...* сиреч, *още херес*. Гилермина и Севериана приближиха до лицето ѝ едно огледало и го поддържаха известно време... След това всички заговориха на висок глас. Маурисия беше вече на онзи свят; беше станала виолетовосиня. За десет минути така се промени, че нямаше да я познаеш. Но Гилермина... Каква жена! — продължи вдовицата на Хауреги, след една тъжна пауза, в която се видя бялото на очите ѝ. — Ще повярваш ли, че я преоблече собственоръчно? И за родна дъщеря не би направила повече. Тя е изми, тя е облече, тя ѝ сложи одеждата... и бе тъй спокойна! Щеше ми се и аз да помогна, но, чистосърдечно казано, не ставам за тия неща. Струваше ми се естествено да предложа услугите си. Много добре знаех, че светицата нямаше да отстъпи никому първенството в това дело, което ѝ е станало като занаят. Но предложих услугите си, предложих ги. Човек трябва да е навред и да се показва в добра светлина. Вярвай ми, че и малкото, което сторих, има стойност, защото и най-малкото в тия неща за мен е истинска жертва, докато за госпожата не е, защото е свикнала да се върти край болни и покойници, също като сестрите от ордена на милосърдието. Трябваше да я видиш. Все същото румено лице, все същата лека и енергична походка. Когато свърши, си поговорихме в стаичката за Маурисия, за многото мизерия в Мадрид и за това, че благодарение на добрите души „като вас“, тъй рече, се поправят много

злини. „А племенницата ви защо не дойде? — запита. — Завчера ми обеща чифт панталони на мъжа си.“

— Ах, да! — спомни си Фортуната. — Не мислете, че съм забравила. Вече ги отделих настрана. Предназначени са за един музикант, който свири на корнет ли, на тромбон ли, нямам представа. Ще ги пратя по Севериана.

— Аз ще се заема — отвърна доня Лупе, давайки ѝ да разбере, че има намерение да се върне там.

— Не, ще ги загъна и ще ги отнеса — каза племенницата, изведнъж обзета от желание да отиде в дома на покойната. — Ще вземем по едно дуру, ако случайно поискат за погребението.

— Не е лоша идея. Но трябва да ги дадем лично на Гилермина, тя умее да благодари. А, забравих да ти кажа нещо. Тя ме покани да посетя приюта ѝ, по-точно ни покани двете. Ще отидем. Ще облека новото палто, а ти ще си сложиш фустата, дето си намислила да си ушиеш. Сигурно ще трябва да пуснем нещо в кутията за милостиня, но няма значение. Подписките ме нервират мен, от кутиите за подаяние не ме е страх.

Влезе Папитос и господарката ѝ заповяда да свари чай, тъй като стомахът ѝ не е в ред. Госпожата бе все още с манто и ръкавици, но докато облекчаваше с думи духовното си бреме, реши да се преоблече. Беше донесла един пакет с нещица, които купи пътъм с надеждата да събудят апетита на Макси. Балестер бе препоръчал да му дават сурово месо, но тъй като Макси отказваше да го яде, доня Лупе реши да го храни с дреболии, сърца от птици и да не му дава косидо и варива. За десерт му бе донесла португалски черни сливи.

Фортуната не обърна внимание на всичко това, бе заета изцяло с мисълта за посещението в приюта на доня Гилермина. Тъкмо оттам щеше да вземе сирачето, което искаше да осинови. Ами ако онова момченце, което чичо Пепе Искиердо искаше да продаде на Хасинта, още се намира в приюта? Какъв късмет, Исусе! Какъв удар! Нека видят, да, нека всички видят, че и тя също...

Но скоро се случи нещо, което напълно обърка плановете ѝ за осиновяване на сираче. На следния ден, след като отклониха настойчивото предложение на Макси да ги отведе в „Сан Исидро“, отидоха на улица „Мира ел Рио“, както бяха обещали. Фортуната се страхуваше от това посещение по много причини, не на последно

място и заради мъката, която щеше да изпита, като види тленните останки на Маурисия. Изплашена и обзета от нерешителност, остана в стаичката, където седеше доня Фуенсанта, наметната с черен шал. Савериана влизаше и излизаше час по час. Очите ѝ я издаваха, че е плакала и върху раменете ѝ също имаше черен шал. През откrehнатата врата Фортуната зърна в ковчега краката на *Мъжкараната* и не посмя да се приближи и да я види цялата. Изпитваше мъка и ужас и не можеше да забрави последните думи, които бе казала нещастната ѝ приятелка: „Най-напред ще помоля бога и ти да умреш, за да бъдем заедно на небето.“ Въпреки че се смяташе за неудачница, съпругата на Рубин се бе вкопчила здраво в живота. Маурисия бе казала една глупост. Всеки умира, когато му дойде редът, това е истината. Доня Лупе, която отиде да види покойната, така се развълнува, че излезе.

— Дъще моя — прошепна тя на племенницата си, — не мога да гледам тия погребални неща. Ще ми стане зле. Смъртта ме потрися, а не е да речеш, че съм страхлива. Никоя болест, само смъртта може да ме изплаши. От нея се страхувам... Оттук отивам в заложната къща. Имам нужда от въздух. Ти остани от благоприличие, светицата е вътре. Дръж моето дуно, ако случайно ти потрябва за подписчицата. Щом отнесат тялото, си отиваш в къщи. Хайде.

Когато племенницата на вдовицата на Хауреги остана сама, застана тъй, че да не вижда обутите в красиви ботинки от светла кожа нозе на Маурисия. Тия прекрасни нозе никога повече нямаше да стъпват по земята. Появи се Фуенсанта и ѝ каза няколко думи. Миг по-късно вратата на стаята с покойната се отвори и Фортуната потрепера цялата, стори ѝ се, че влиза Маурисия... Но не, беше Гилермина. С влизането в стаята очите ѝ се втренчиха в младата жена и тя отново се изплаши. Светицата тръгна към нея и я гледаше, сякаш я вижда за първи път.

Докосна я леко по ръката и каза:

— Трябва да говоря с вас.

— С мен?

— Да, с вас — повтори доня Гилермина и отново я докосна, а Фортуната изпита чувството, че докосването тръгва по ръката ѝ нагоре и стига до сърцето ѝ.

— Две думички — каза светицата, но след това се поправи. — Малко повече ще бъдат.

Фортуната видя на лицето ѝ известна строгост и се наклони да каже нещо, но другата не ѝ даде време, улови я за ръката, както се улавя мъж, и рече:

— Елате оттук. Бързате ли?

— Не, госпожо...

— Не си тръгнах по-рано, за да видя дали ще дойдете. И снощи ви чаках, но не пожелахте да се появите.

Отведе я в жилището на доня Фуенсанта и влязоха в една доста разхвърляна стаичка, в която имаше повече сандъци, отколкото столове, и два скрина, Гилермина затвори вратата и като покани Фортуната да седне на стола, сама седна на близката ракла.

Фортуната не знаеше какво да каже, нито пък как да се държи и накъде да гледа; присъствието на уважаваната дама и предчувствието, че ѝ предстои сериозен разговор я плашеше и вцепеняваше. Понеже бе човек, който не обича да си губи времето, Гилермина веднага пристъпи към въпроса:

— Имам една приятелка, която обичам много. Толкова я обичам, че бих дала живота си за нея; и тази приятелка има съпруг, който... С една дума, моята приятелка ужасно страда заради някои... глупости на своя съпруг, който също е превъзходен човек, да се разберем, и аз го обичам много, наистина много... Но в края на краищата мъжете...

Госпожа Рубин гледаше мебелите, които изпълваха стаята. Явно се чудеше под кой от тях да се скрие.

— Да минем към същността — продължи другата, издавайки кастанетен звук с устни. — Обичам да се изразявам ясно при всички случаи, комедиите не ми се нравят. Обещах да говоря с вас. Най-напред исках да прибягна до помощта на госпожа Хауреги, но после реших, че е по-добре да ви помоля настойчиво, като призова съвестта ви, защото ми се струва, че ако почукам на тази врата, някой отвътре ще откликне. Не вярвам, че съществуват лоши хора, в истинския смисъл на думата лоши. Толкова пъти съм се лъгала! Неведнъж ми се е случвало да видя хора, известни с покварата си, да се покажат добри и благочестиви с някое християнско дело, затова не се учудвам, като видя доброто да изскача оттам, откъдето най-малко го очакваш. Известно е на всички, че и вие си имате своите грехове. Нужно ли е да добавяме нещо?

— Така е! — измърмори Фортуната, без да разбира истинския смисъл на думите ѝ.

— Нямах честта да ви познавам... Признавам си, останах поразена, когато вчера моята приятелка ми каза коя сте. Дори не подозирах... Същинска комедия! Да се срещнат тук, в едно милосърдно дело, две толкова... Не ми се сърдете, ако кажа, че сте съвсем различни с миналото и поведението си... Не желая да подценявам когото и да било. Тъкмо обратното, струва ми се, не зная

защо... Това е по-скоро предчувствие, прозрение, усет на сърцето... Струва ми се, че ако ви раздрусат добре, така както от други падат жълтици, когато ги брулиш, ако ви раздрусат добре, казвам, от вас ще се отрони някое цвете.

Фортуната кимна в знак на съгласие и усети, че примката около шията ѝ почва да се отпуска.

— Тъкмо затова призовавам съвестта ви и ви моля да сложите ръка на сърцето си и да кажете дали понастоящем поддържате някакви отношения със съпруга на моята приятелка... Защото тая мисъл не ѝ излиза от главата. Значи, кажете ми дали...

— Аз! — възкликна Фортуната, почти забравила страха си, изтикан назад от напирашката да излезе истина — Аз, сега? Сънувате ли? Не съм го виждала от един век!...

— Истината ли говорите? — запита светицата, като присви очи. Този неин поглед изтръгваше винаги истината като с клещи и действително грешницата усещаше, че той прониква до дълбините на душата ѝ, като руши всичко по пътя си.

— Не вярвате? Съмнявате се? — добави тя, като забрави добрите обноски и за малко не направи кръст с пръсти и не ги целуна с думите *кълна се*.

Желанието да ѝ повярват блестеше тъй силно в очите ѝ, че нямаше как Гилермина да не съзре надничащата съвест. Но тя скри чувствата си и продължи да се държи все тъй студено и да изчаква. Загубила търпение, другата се палеше и не знаеше какво още да каже, за да я убеди.

— Значи искате да се закълна? Недейте така, не бива да се съмнявате! Нито съм го виждала, нито зная нещо за него...

— Не казвайте нито дума повече — заяви Гилермина с известна тържественост. — Достатъчно е. Вярвам ви. Ако бяхте потвърдили опасенията на бедната ми приятелка, щях да ви помоля да направите всичко възможно, за да възвърнете спокойствието ѝ. Но щом няма нищо, засега ще си спестя молбата; позволявам си само да го направя условно, как ви се струва?, с оглед на бъдещето, в случай че това, което днес не е станало, стане утре или в другиден.

Госпожа Рубин гледаше в земята. Бе подпряла брадичката си с юмрук, в който стискаше носната си кърпа.

— Сега обаче — добави святата жена — ми идва наум още едно въпросче... Имайте търпение, разбирам мъката ви. Та ето какво, ако между вас и съпруга на моята приятелка няма абсолютно нищо, ако всичко е минало, защо все още имате зъб на човек, който не ви причинява никакво зло? Защо завчера, ей там, в тоя коридор, сте се отнесли към нея тъй невъздържано и сте ѝ казали... знам ли какво? Чистосърдечно, дъще, това ни се стори странно, защото вие сте омъжена жена и живеете в мир с мъжа си или поне така изглежда. Ако ония дяволщини са приключили, защо бе нужно да обиждате с думи и дори с дела Хасинта, когато би трябвало да ѝ поискате прошка?

— Това беше... — измънка Фортуната, а кърпичката в ръката ѝ бе станала на топка. — Това беше... стана така, че...

Не можа да продължи. От очите ѝ бликнаха сълзи и възелът около шията ѝ отново се затегна по ужасен начин. Никога и при никакви обстоятелства не бе изпадала в такова трудно положение. Жената, наричана фамилиарно и с нежност от хората *църковна мишка*, ѝ вдъхваше по-голям респект и от изповедник, от епископ, даже и от папата. *Мишката* присви още повече очи и в добротата си пожела да даде път на изповедта.

— Работата е там, че вие, ясно виждам това, таите озлобление, може би и претенции, а това е голям грях; истината е, че не сте излекувана от болестта на душата; работата е там, че макар сега да не се срещате с онзи субект, склонна сте да го видите отново. Нещата трябва да бъдат ясни.

Фортуната не отговори.

— Познах ли? Сложих ли пръст в най-чувствителното място на раната? Откровеност, мила госпожо, всичко ще си остане между нас. Позволявам си тези волности, защото зная, че няма да ми се разсърдите. Отлично знам, че злоупотребявам и ставам непоносима и досадна, но трябва да ме изтърпите още малко, друг изход няма. Хайде да видим сега.

Фортуната пак не отговори. Най-сетне, като раздипляше кърпичката си и говореше на пресекулки, направи опит да се измъкне.

— Онзи ден... когато ѝ казах на госпожата... онова... след това ми стана мъчно.

— А защо не ѝ поискахте прошка?

— Казвам, че много ми дотежа.

— Разбираме... Естествено е... Но искам да ми отговорите ясно — защо не ѝ се извинихте?

— Защото си тръгнах към къщи.

— Добре. Ако сега я видите?

Пълно мълчание. Гилермина изгуби търпение да чака повече отговора и като повиши глас, произнесе следното:

— Нима не знаете, че тази госпожа е законна жена... законна жена на онзи господин? Не ви ли е известно, че бог ги събра и техният съюз е свещен? Не знаете ли, че е грях, ужасен грях да пожелаеш чужд мъж и че оскърбената съпруга има право да ви направи на пух и прах, че вие с две прелюбодеяние ни повече, ни по-малко, на съвестта си я обиждате само с поглед? Да се разберем, въобразила сте си, че сме сред диваци и всеки може да прави каквото му скимне, че няма закон, религия, нищо? Трябва да си ги избием от главата тия мисли, да, бога ми... Не се чудете, че се поразсърдих, и прощавайте.

Върху главата на Фортуната сякаш бяха изсипали кош камъни. Всяка дума на Гилермина бе като удар. Сега тя стискаше двата края на кърпичката и я усукваше като въже. Не се знае дали думите, които изрече, бяха обмислени, или се дължаха на лекомислена искреност.

— Истина е, че съм много лоша. Представа си нямате колко съм лоша.

— Да, да, виждам, че не сме свършени — забеляза светицата, като изопна тяло назад, сякаш искаше да я огледа отдалече. — Има ли разкаяние, бог прощава. Но както личи, вие се отнасяте с наглост към нещата, свързани с морала! Не ви завиждам за това. Омъжена сте — щом съвестта не ви гризе от едната страна, нима не ви изгаря от другата?

— Омъжих се, без да зная какво върша.

— Ей че ангелче! Без да зная какво върша! Значи да се омъжиш е нещо тъй незначително и машинално, както да изпиеш глътка вода? Може ли някой да се омъжи, без да знае какво върши? Дъще моя, запазете това обяснение, когато говорите с глупачки, пред мен не минава.

— Омъжиха ме — добави Фортуната и отново почна да свива кърпичката си на топка, — омъжиха ме и не знам как стана. Помислих, че ми подхожда и ще мога да го обичам.

— Ах, колко мило! Колко сладка е хубавицата! — възкликна духовито и с любезна ирония основателката. — Тези... препълнените с грехове са много интересни, щом почнат да се правят на невинни. Помислила, че може да го обича! А сторихте ли нещо, за да го обикнете? Искала сте, нека говорим ясно, да се омъжите, за да имате мъж и независимост и да можете да хойкате свободно. Искате ли още по-ясно? Желанието ви е било да сте с развързани ръце, за да упражнявате легално пиратството. Жалко за човека, който се е свързал с вас! Наистина късмет от лотарията. Кажете, накрая не изскочи ли отнякъде нежността, която очаквахте?

— Не, госпожо — отвърна Фортуната и избухна в плач. — Но ако ми говорите по този начин, няма да мога да продължа и ще си отида.

Светицата се плъзна по раклата, която ѝ служеше за стол, за да бъде по-близо до другата.

— Хайде, не плачете — благо каза тя и сложи ръка на рамото ѝ. — Не се обиждайте от това, което ви надумах. Препоръчах ви да се отнесете към мен с търпение. Или ме приемате, или ме оставяте. Почна ли да вадя грехове, няма кой да ме удържи... Ясно е, че ви боли, но после идва облекчението. Досега не ми казахте нищо, за да ви олекне.

— Но какво съм виновна аз, че не обичам мъжа си? — запита грешницата, задушавайки се от плач. — Нищо не мога да сторя. Не се омъжих за това, за което вие казвате, а защото се излъгах, защото не виждах нещата такива, каквито са. Не обичам мъжа си и няма да го обикна никога, та ако ще да ми заповядат всички светци от небесния двор. Затова казвам, че съм лоша, много лоша.

Гилермина въздъхна дълбоко. Пред лицето на този страхотен антагонизъм между сърцето и божествените и човешки закони, проблем неразрешим, великото ѝ милосърдие я озари с една възвишена идея.

— Добре зная, че е трудно да се заповяда на сърцето. Но тъкмо това ви дава възможност да престанете да бъдете лоша, както се изразявате, и да извоювате огромни заслуги. Но, дъще, как не ви е хрумнало досега? Няма по-красиво нещо за душата от това да изпълниш дълга си, когато любовта не идва на помощ. Направите ли го, ще измиете всичките си грехове. Коя е най-голямата добродетел?

Себеотрицанието, отказът от щастието. Кое пречиства най-много човека? Саможертвата. Нищо повече няма да ви кажа. За бога, отворете очи, разтворете от край до край сърцето си. Въоръжете се с търпение, изпълнете дълга си, примирете се, пожертвуйте се и ще се приближите до бога, съвсем ще се приближите. Направете го, но открито, да се вижда, да се усеща и в деня, в който ще станете такава, каквата ви предлагам, аз... аз...

При думата аз Гилермина сложи ръка на гърдите си и от очите ѝ заструи светлина.

— В тоя ден... аз ще ви се изповядам, както сега се изповядвате вие пред мен.

Това така обърка Фортуната, че сълзите ѝ секнаха. Загледа с истински страх *църковната мишка*.

— Не се чудете и не ме гледайте така — продължи тя. — Не съм имала случай да изхвърля на улицата щастие, сладка измама или нещо друго. Никога не съм водила борба. Проникнах в света, в който сега се движа, както се влиза от една стая в друга. Нямаше саможертва при мен или ако е имало, бе толкова незначителна, че не си заслужава да говорим. Смейте ми се, ако искате, но знайте, че когато видя някой, който има възможност да пожертвува нещо, да откъсне с болка нещо от себе си, изпитвам завист... Да, аз завиждам на лошите, завиждам им, че имат възможност да разрушат и отхвърлят цял един свят, гледам ги и им казвам: „Невежи, удава ви се случай за саможертва и не го използвате...“

Гилермина се приближи до Фортуната, която бе разбрала отлично мисълта и въпреки нейната възвишеност, и като обгърна с ръка раменете ѝ, я притисна леко към себе си. Никога, дори на изповед, уличницата не бе чувствувала такова желание сърцето ѝ да прелее и да изхвърли навън цялото си съдържание. Самият поглед на девата-основателка сякаш изкарваше наяве идеала за чувства и поведение, който клетата жена носеше в душата си като всички нас; идеал, който ту просветва, ту се затъмнява според обстоятелствата и който сега сияеше в душата ѝ като светлина.

Вратата се отвори и влезе Севериана, плачейки с глас. Бе настъпил мигът да отнесат тялото на Маурисия и този толкова тъжен акт бе известен от хълцането и риданията на жените, събрали се в траурния дом. Когато Гилермина и Фортуната излязоха, двама исполини вече сваляха на рамене ковчега, за да го поставят в скромната катафалка, която чакаше на улицата. Любопитството и желанието да каже последно сбогом на своята приятелка накараха Фортуната да се приближи до стълбите... Успя да зърне за миг жълтите ленти върху черния креп, които изчезнаха зад завоя на стълбището. После надникна от балкона и видя как сложиха ковчега и колата тръгна, сподирена единствено от Хуан Антонио и двама съседи. Изведнъж я обзе такова желание за плач, че не си спомняше да е плакала толкова много за толкова кратко време. Не бе само от мъката, че вижда да изчезна завинаги една жена, към която чувствуваше обич, привързаност, невероятна нежност; беше й нужно да очисти сърцето си от минали страдания, които все още не бяха истински изплакани.

Колата скоро се изгуби от погледа ѝ и Маурисия се превърна в спомен, все още пресен, спомен, който скоро щеше да се стопи. Десетина минути по-късно влезе Севериана с подпухнали очи и отвори всички врати, прозорци и балкони, за да проветри къщата. Комендантшата започна да приготвя всичко необходимо за чистене и извади вехториите, за да измете на спокойствие.

— Горката Маурисия! — каза Фортуната на Гилермина, като спря да плаче, защото смяташе за не съвсем прилично тъкмо тя да плаче най-много. — Имаше нещо странно в чувствата ми към тая жена, госпожо. Знаех, че е много лоша, но я обичах... Беше ми симпатична, не можех да преодолея това. Когато почнеш да ми разказва за щуротиите си, не знам... беше ми приятно да я слушам... Когато ми дадеше някой лош съвет, струваше ми се, че не е толкова лош и че е права. Как ще го обясните?

— Аз?... Аз да ви обясня? — рече основателката с известно изумление. — Сърцето на човека крие големи тайни, а колкото до симпатията, тя е загадка на загадките... Клетата жена! Да знаехте

колко красива беше като малка. Израсна в дома на моите родители. Очарователно момиче! Изящният ѝ профил, погледът, изразът на лицето бяха нещо рядко срещано. След това се провали и лицето ѝ стана сурово и мъжко, гласът — дрезгав. Казват, че била жив портрет на Бонапарт и наистина е тъй.

Гилермина погледна към Наполеоновите литографии, погледна ги и Фортуната — наистина си приличаха. След това светицата се сбогува със Севериана и обеща на следващия ден да дойде отново. Препоръча ѝ спокойствие и като хвана подръка жената на Рубин, тръгна с нея. Севериана и комендантшата ги съпроводиха до външната врата.

— Имаме много още да си говорим — каза Гилермина на улицата, — наистина много. — Това днес бе само начало на разговора. Доникъде не доведе. Ще ме изтърпите ли още малко? Защото, ако не ви е втръснало, ще ви помоля да се срещнем още веднъж. Ще имате ли нещо против да си побъбрим отново?

— Толкова, колкото желаете — отвърна госпожа Рубин, очарована от снизхождението и учтивостта на именитата дама.

— Добре, да се уговорим кога и къде. В къщи ли отивате? Тогава да вървим заедно: смятам да прескоча до улица „Сурита“, за да се скарам на моя ковач, и не бих имала нищо против, ако ме придружите за мъничко. Скоро ще свърша и ще ви оставя пред вратата на дома ви.

Предложението бе прието с голяма радост и двете изминаха заедно криволичещия и неравен път между височината, на която се намира „Аргансуела“, и лежащият долу „Лавапиес“. Разговаряха за неща, които нямаха нищо общо с духовното, а именно за нарастващата скъпотия... Месото без кости, кой би могъл да повярва, струва песета, млякото десет куарто, пшеничният хляб шестнайсет. За наемите да не говорим; една стая, която по-рано струваше осем реала, сега не може да се намери и за четиринайсет. Най-сетне стигнаха на улица „Сурита“ и влязоха в една голяма ковачница, черна, с въглища на пода, опушена и шумна. Стопанинът посрещна госпожата в почерняла кожена престилка, с потно и покрито със сажди лице, свали си шапката и се извини, че не е могъл да достави *клинците*.

— А скобите, от които имаме най-голяма нужда? — рече дамата, като се зачерви. — Човече божи, ще си погубите душата с тия лъжи. Нима не обещахте да станат още вчера? Какви са тия обещания? И Йов

не би могъл да ви изтърпи... Дърводелците преустановиха работа заради това ваше свещено лентяйство. Не се учудвам, че сте толкова дебел, господин Пепе... И си сложете шапката, че сте потен и ще наистинете.

Ковачът почна да се извинява, заеквайки, и накрая се закле да приготви скобите за четвъртък, да, в четвъртък, съвсем сигурно... Имал някаква много спешна поръчка... Но веднага ще се заеме със скобите на госпожата и тя ще ги има, ще ги има на всяка цена за уречения ден. Основателката отново започна да го гълчи, понеже обещанията не я задоволяваха; сбогува се с думите, че ако скобите не станат до четвъртък, може да си ги задържи. Господни Пепе ги изпрати до средата на улицата, сипейки учтивости, и двете госпожи се запътиха бавно към „Аве Мария“.

— Добре — каза Гилермина, — нека се уговорим, преди да се разделим. Искате ли да дойдете у дома? Знаете ли къде живея?

Фортуната кимна. Санта Крус ѝ беше казвал много пъти, че *църковната мишка* живее в къщата до неговата и че двете с Барбарита си приказвали през балконите. Наложил се да помисли кой ден да определи, тъй като не искаше да дава отчет на доня Лупе за подобно посещение, опасявайки се, че тя ще си пъкне носа в тая работа. Реши, че е най-добре да отиде, когато доня Лупе е в заложената къща.

— Петък... Как ви се струва? От десет до единадесет сутринта.

— Чудесно. Сбогом, дъще, и се пазете. — Бяха стигнали до вратата на къщата. — Ще ви чакам. Да не ви хрумне да не дойдете?

— Ха! Само това оставаше.

Фортуната постоя на прага и я проследи с поглед нагоре по улицата, после влезе в къщи бавно и дълбоко замислена. До края на деня не престана да мисли за нея. Каква необикновена жена! Чувствуваше я вътре в себе си, сякаш я бе погълнала, както се взема участие. Погледът и гласът на светицата бяха проникнали в душата ѝ и се бяха разтворили в нея като вещества. През нощта, докато Макси спеше, а тя се въртеше в леглото, обзета от безсъние, въображението ѝ роди една мисъл, която я накара да потрепери. Виждаше тъй ясно Гилермина, сякаш стоеше пред нея, но странното бе това, че и тя, подобно на *Маурисия Мъжкараната*, приличаше на Наполеон. Ами гласът? Гласът бе съвсем същият като на приятелката ѝ. Как бе възможно, след като бяха толкова различни? Тъй или иначе,

необяснимата симпатия, която изпитваше към Маурисия, се пренесе върху Гилермина. Но как можеше да сравнява тази, която се прочу със срамната си лошотия, със светицата, от която всички се възхищаваха? „Не знам защо е така — мислеше си Фортуната, — но няма съмнение, че си приличат. И гласовете им звучат еднакво... Господи, какво ли означава това?“ Блъскаше си ума в трескавото безсъние, за да проникне в същността на това чудо, и стигна до мисълта, че от изстиналото тяло на Маурисия е излетяла една пеперуда, която се е вмъкнала в *църковната мишка* и я беше променила... Какво странно нещо! Най-голямото зло да се преобрази така и да оживее в най-голямото добро!... А защо разкаяната, изповядана и опростена Маурисия да не се превърне след смъртта си в здраво и чисто същество, толкова чисто, колкото и самата основателка... или повече, още повече? „Каква бъркотия, боже мой! И да няма кой да ти ги обясни тия неща...“

След това си спомни за краката на Маурисия и я хвана страх... В набраздяваната от светли ивици тъмнина видя малките и елегантни ботинки на покойната... Краката се раздвижиха, тялото се надигна, направи няколко стъпки и тръгна към нея с думите: „Фортуната, скъпа приятелко, не ме ли позна? Дяв... Не съм умряла, момиче, жива съм, вярвай ми, защото аз ти го казвам. Аз съм Гилермина, доня Гилермина, *църковната мишка*. Добре ме виж, погледни ми лицето, краката, ръцете, черния шал... Побърках се с тоя приют и не правя нищо друго, а само се моля, моля светия дух и Светата дева. Господин Пепе, ще ми приготвите ли скобите или не?... Да се провалят дано!“

VII. ИДЕЯТА, ЗАБАВНАТА ИДЕЯ

1

Както вече казахме, Гилермина живееше на улица „Понтехос“ — една стена делеше къщата ѝ от тази на Санта Крус. Това беше старият дом на рода Морено; от незапомнени времена в него се намираше банката със същото име и все още бе там, но с фирмата „Руис Очоа и сие“. Сградата, тясна и висока, приличаше на кула. Сегашният шеф на банката живееше другаде, но имаше кабинет на мецанина; на първия етаж живееха дон Мануел Морено-Исла, когато идваше в Мадрид, сестра му доня Патросинио, вдовица, и леля му Гилермина Пачеко; вторият бе зает от Саламеро, женен за дъщерята на Руис Очоа, а третия обитаваха две възрастни госпожи, също членове на фамилията и сестри на епископа на Пласенсия, брат Луис Морено-Исла и Бониля.

В деня, който трябваше да остане паметен, доня Гилермина се прибра в къщи към девет и половина. Толкова рано, а бе успяла да обиколи половината свят, бе изслушала три литургии, бе посетила стария приют, както и новия, който се строеше, уреждайки пътьом няколко спешни дела. Влезе за малко в стаята си, като си мислеше за посещението, което очакваше днес. Но интересът ѝ към него не ѝ пречеше да мисли и за своите дела, тъй че отново излезе, без да си сваля мантията, и отиде в стаята на племенника си.

— Може ли? — запита, като отвори лекичко вратата.

— Влез, *мишко* — отвърна Морено, който току-що бе взел душ и пишеше нещо на бюрото по халат и с шапка, сложил златните си очила на върха на носа.

— Добър ден — поздрави светицата, като влезе. Той я наблюдаваше над очилата. — Не съм дошла да ти преча... Но най-напред, как се чувствуваш днес? Имаше ли пристъпи на задух?

— Добре съм. Снощи спях. Не мога да повярвам, че съм спал една нощ. Понасям търпеливо всичко друго, но това ужасно безсъние ме убива. Както виждаш, днес говоря без паузи и не се изморявам.

— Ами... Дължи се на нервите ти, също и на бездейния живот, който водиш... Но да минем към моята молба. Исках само да ти кажа, че ако не желаеш да ми довършиш етажа, дай поне старите греди от къщата на улица „Релаторес“. Вчера ходих да ги видя. Ако ми ги дадеш, ще пратя да ги отрежат.

— Вземай гредите, не са стари.

— Наполовина са прогнили!

— Какви искаш да бъдат? Добре, хитрушо, твои са — отвърна Морено и отново почна да пише. — Дано бог помогне да завършиш прекрасния си приют, та човешкият род да си отдъхне! Не знаеш колко неприятна ставаш с тези твои молби. Кошмар си за всички семейства и щом те видят да се появяваш, не се съмнявай в това, те пращат по дяволите, въпреки че ти правят мили очи...

На тия думи, произнесени полусериозно-полушеговито, Гилермина отвърна, като седна до бюрото, облегна се върху него с лакът, вгледа се в племенника си и го погали по брадичката с ръка, в която държеше броеницата:

— Всичко това го казваш, за да ме засърби езикът. Голям мошеник си. Прати най-сетне тия трупи, за нищо не ти служат.

— Вземай ги и си троши главата — рече със смях дон Мануел.

— Не е достатъчно. Налага се да напишеш заповед до твоя управител, за да ми ги предаде, ей тука я напиши, на тази хартийка... Тъй като писалката е в ръката ти, няма да си тръгна без заповедта. После ще си допишеш писмото.

Докато говореше, тя взе от папката един лист с клеймо и го постави пред него, като отмести до половина написаното писмо.

— Боже, смили се! Дявол да ги вземе тия предвзети светици, тия основателки на заведения, които не служат за нищо!

— Пиши, глупчо. Всичко това са празни приказки. Ти си толкова добър... и такъв християнин!

— Християнин, аз! — възкликна благородният мъж, като скри доброжелателството си към нея под маската на комедиантска свирепост. — Аз и християнин! Какъв грях! За да не се доближаваш повече до мен ще стана протестант, евреин, мормон... Искам да бягаш от мен като от чума.

— Хайде, стига с тия глупости. Предупреждавам те, че по никакъв начин няма да успееш да се отървеш от мен, дори и в самия

сатана да се превърнеш, пак ще идвам да ти искам пари и ти ще ми даваш. Хайде, напиши заповедта.

— Нямам такова намерение.

Веднага след това започна да я пише.

— Тъй, тъй — каза Гилермина и започна да диктува. — „Господин... бъдете така добър да връчите талпите...“

— Точно така. Талпите. Най-добре е да те напердашат с тях, имаш нужда.

В настъпилата тишина, докато пишеше, откъм коридора се разнесе шумолене на фусты, чува се женски гласове и звучни целувки. Морено спря да пише и запита:

— Кой е?

— Продължавай... Какво те интересува? Сигурно е Хасинта. Карай нататък.

— Нека влезе. Защо не влиза?

— Говори със сестра ти. Хасинта! Хасинта! Влез. Чудовището иска да те види.

Вратата се отвори и се появиха Хасинта и Патросинио, сестрата на Морено. Като видя брат си, хванат натясно от светицата, Патросинио се засмя и излезе.

— Приближете се, Хасинта — каза Морено и сложи подписа си върху документа, — избавете ме, за бога, от тая голгота. Повярвайте, вашата приятелка ме разпъва на кръст.

— Мълчете, скъперник такъв — рече младата жена, като се приближи до масата. — Вие я разпъвате, а бихте могли да ѝ дадете всичко, за което ви моли, имате в излишък. И ако възнамерявате да го направите, постъпвате много лошо, като я измъчвате.

— Ето че ми станяхте враг. Няма спасение — рече той, като свали очилата и започна да търка уморените си от толкова писане очи. — Загубени сме.

— Е, видя ли? Имам ли добри адвокати? — каза Гилермина и прибра документа.

— Скъперник — повтори Хасинта. — Отказвате ѝ някакви жалки три или четири хиляди дури, за да довърши етажа!... Мъж без деца, потънал в пари! Вие, който преди бяхте толкова добър, толкова милосърден!...

— Работата е там, че станах протестант, еретик, ще стана и евреин, та дано най-сетне това бедствие ме остави на мира.

— Не, няма да го оставим, нали? — настоя светицата. — Слушай, Маноло, сега те молим двете с Хасинта. И турчин да станеш, все тая.

— Не. Хасинта не се меси в тия интриги — отвърна Морено, като я гледаше право в очите.

— Не мога да не се намеся. Приютът е мой, купих го.

— Така ли? И две песети да сте дала за него, сделката пак е лоша. Построен е до половина и вече е на път да падне.

— Ти ще паднеш пръв.

— Мой е — потвърди госпожа Санта Крус, като се приближи още повече и сложи длан върху писалището. — Хайде, богат скъпернико, подарете за божие дело.

— Още една! Вече подарих едни греди, които струват нещо все пак — отвърна Маноло, загледан с възхита в лицето на просителката и в ангелската ѝ ръка, розова и пухкава.

— Не е достатъчно. Трябва да завършим първия етаж и...

— Тъй, тъй — намеси се Гилермина. — Няма да ти даде и грош. Нали? Решил е да стане мормон и парите са му нужни за жените, които ще трябва да издържа.

— По-кратко, госпожи — забеляза богатият скъперник, като се облегна назад в креслото. — Нещата се променят. Хасинта и света основателка! Ама че беля! Сега вече не знам как да се измъкна, сега сигурно ще си погубя душата, ако продължавам да отказвам. Защото няма съмнение, че тази молеца ръка, тази небесна ръка...

— Точно така, небесна — потвърди Хасинта, като размаха ръката си. — По-скоро решавайте, господине. За първи път влизам в ролята на светица. Ако дадете милостиня, това ще ми бъде началото.

— Наистина ли? — запита той, като се размърда неспокойно върху креслото. — В такъв случай, естествено — ще дам.

Гилермина започна да ръкопляска и да вика: „осанна“ и „пипнахме го“. С пъргавината на малко момиче тя грабна ключа, пхнат в ключалката на едно от чекмеджетата на писалището.

— Ей, какви са тия волности? — извика племенникът, като я улови за ръката.

— Чековата книжка — викаше *църковната мишка*, като се мъчеше да се изскубне и да не избухне в смях. — Тук я държиш, неверно куче, веднага я изваждай и сложи четири цифри, четири думи и подписа си. Отвори, Хасинта, извади я, не се бой...

— Спокойно, госпожи, спокойно — рече Морено, задушаван от смях. — Това вече е взлом, насилие. Успокойте се, в противен случай ще се видя принуден да извикам полиция.

— Чековата книжка, чековата книжка! — пищеше Хасинта и също ръкопляскаше.

— Спокойствие, спокойствие. Не е тук. Долу е, в кантората. По-късно...

— Подиграва ни се!...

— Не, не — произнесе с жар Гилермина, — вече не може да се върне назад.

— Без подпис аз не си тръгвам.

— Имате нещо повече от подпис — обяви Морено със сериозен глас, като сложи ръка на сърцето си, което вече не струваше пет пари, — имате думата ми.

Беше побледнял почти като хартията, на която пишеше.

— Наистина ли?

— Не е нужно да говорим повече.

— Това, да — каза светицата, — мошеник е, еретик, но що се отнася до дадената дума...

Казаха още няколко шеги и двете свети основателки се оттеглиха, оставяйки еретика на лекаря му. Бяха толкова доволни, че когато влязоха в стаята на Гилермина, тя едва не почна да танцува.

— Нима наистина ще изпрати чека? — попита с недоверие Хасинта.

— Все едно че ти е в ръката... Беше много ловка... Тъй като сме прекалено близки, става досаден. Но на теб не можеше да откаже... Какво щастие! Разполагаме вече с първия етаж! Да живее свети Хосе блажени!... Да живе-е-е-е! Да живее богородицата от Кармен!... Да живе-е-е! Защото на тях се дължи всичко. Рано или късно Маноло щеше да ми даде тия пари. О! Добре го познавам. Ангел е той, свят човек, божия душа!...

Радостта им не трая дълго, чуха часовника на Пуерта дел Сол да бие десет часа и изразенията на лицата им изведнъж се промениха.

— Десет е, да видим дали ще дойде — каза Гилермина, по чието лице все още пробягваха отблясъците на радостта. — Обеща, но нейната дума не е задължително да бъде като тая на Маноло.

Все още стояха прави, когато основателката добави:

— Правя това единствено заради теб... да се месея в чужди работи! От онзи ден останах с впечатлението, че в момента не е тя, която ти бърка живота. Би трябвало да бъде свършена актриса, ако е вярно. Като дойде сега, ще забием сондата по-надълбоко, да видим дали ще изскочи нещо. При всички случаи така ще я вразумя, че да му излезе солено, ако направи опит... Ще повярваш ли, че тая жена не ми изглежда съвсем лоша?

— Възможно е... Но да бяхте видели как ме изглежда оня ден... С ненавист, каквато не можете да си представите...

— Казва, че след това ѝ станало тежко...

— Лъжкиня! — възкликна Хасинта, като сви устни и стисна юмруци.

— В края на краищата ще я изпитаме още веднъж. Както и да е, от проповедта няма да се измъкне. Може скоро да пристигне... разбрахме се от десет до единадесет... време е да си вървиш, не бива да те завари тук.

След кратко мълчание съпругата на Хуан каза решително:

— Няма да си отида.

— Какво говориш, дъще! Полудя ли?

— Няма да си отида. Ще се скрия в спалнята. Искам да чуя какво ще каже...

— Това вече не позволявам. Комедии в моя дом? Не, не се надявай.

— Но колко сте наивна, дребнава и обидчива! Какво лошо има в това? Нищо... Казвам ви, че няма да си отида.

— Значи, оставаш... А! Не, не може. Върви си, дете мое, не ме поставяй в такова неудобно положение. Не обичам тия неща.

— Нека да остана... за бога! Какво ви засяга вас?... Ще вляза в спалнята и ще стоя кротко като на литургия.

— Дъще, тия неща не са добри и за театрите... Та да изскочиш после и... „всичко чух!“

— Няма да си отворя устата. Само ще слушам... Хайде, стига превземки, оставете ме на мира.

— Казвах си аз, че може да измислиш някоя глупост. Своеволна си. По такъв начин ми се отплащаш за това, което правя за теб.

— Но какво лошо има? Ама че сте упорита. Като казвам, че няма да си отида, значи няма.

Разнесе се звънът на камбанката.

— Обзалагам се, че е тя... Усещам го — каза Гилермина, надничайки през вратата.

Хасинта сметна, че е неблагоприятно да спорят повече и без да каже нито дума, се пхна в спалнята, като затвори внимателно остъклената врата. Гилермина, която не искаше да се примири, понечи да излезе с намерението да приеме Фортуната в другата стая, но по фатално стечение на обстоятелства племенницата ѝ Патросинио, като видя да влиза непознатата, я взе за една от многобройните просителки, които идваха тук, и я отведе, както се казва, право на вълка в устата. Светицата се посмути и не знаеше как да се измъкне от затруднението.

— А, вие ли сте? Не ви очаквах... Влезте и седнете!

Фортуната, облечена много скромно, влезе, както би влязла гладачката, за да връчи бельото. Пристъпваше плахо, спирайки на всяка дума от поздрава, и се наложи Гилермина да я подкани два или три пъти да седне. Скромният ѝ вид и боязливостта, които бяха най-явният признак за чувството ѝ за малоценност, я превръщаха сега в образец на жена от народа, която по някаква случайност си има вземане-даване с хората от висшата класа. Потискаше я много страхът, че не умее да се изразява в съзвучие с речта на изповедничката, тъй като в напрегнати моменти грубостта ѝ на жена от народа се възвръщаше и от ума ѝ излитаха малкото изискани думи и жестове, които бе научила през краткия си и случаен живот на господарка.

Но най-странното бе, че Гилермина, която обикновено се владееше отлично, сега също бе смутена и не знаеше как да започне. Криенето на приятелката ѝ я изпълваше със срам, защото за възпитаните хора това бе лъжа, измама, срамно мошеничество.

Първото, което хрумна на светицата, беше да доразвие и разшири онова, което каза в дома на Севериана.

— Ако искате да бъдем приятелки и да ви давам добри съвети, необходимо е да ми имате голямо доверие и нищо да не скривате, колкото грозно и лошо да е то. Във вашия живот има един много тъмен момент. Омъжена сте и не обичате съпруга си; така ми доверихте онзи ден. Повярвайте, това ме накара да се замисля. Казвате, че сте се омъжила, без да знаете какво вършите... Обяснение, равносилно на измъкване. Да бъдем искрени и да говорим ясно. Искреността е трудно нещо, но както свещеникът измъква мъничките прегрешения на децата, които се изповядват за първи път, така и аз ще ви помагам, като ви задавам въпроси и ви подсещам за отговора. Да видим дали ще потръгне... Когато решихте да се омъжите, не ви ли мина през ума мисълта, че бракът ще ви даде възможност да грешите свободно, не казвам с този или с онзи, а с човека, когото обичахте?

Фортуната гледаше тавана, мъчейки се да си спомни.

— Нямахте ли си едно наум! Хайде... разтършувайте се добре; търсете по-навътре, по-дълбоко.

— Май че имаше — каза другата най-сетне с много тих и треперещ глас. — Май че да...

— Виждате ли как изплуват утайките, щом поискате да ги измъкнете?

— Но трябва също да ви кажа, че не се надявах да го видя отново... Мислех си, че ме е забравил. Повярвах, че мога да стана добра и почтена... Преглътнах го. Ама как стана? Той ме потърси, да, госпожо, потърси ме и ме намери. Без да зная как, бракът и мъжът ми изведнъж се изпариха. Не мога да си го обясня, не мога да си го обясня.

Темата Хуанито Санта Крус ужасяваше Гилермина. Искаше да отклони разговора от тази опасна посока, но не знаеше как да отведе каещата се към чисто духовни сфери.

— Но съвестта ви... Това искам да зная.

— Съвестта ми? Ей това е странното... Ще ви разкажа, какво се случи... Хич не се бунтуваше, когато вършех тия толкова долни грехове... И други неща ще ви кажа, макар че ще се ужасите... Съвестта ми го одобряваше, по-точно, казваше ми едно много отвратително нещо, казваше ми, че истинският ми съпруг...

— Не продължавайте — прекъсна я обезпокоена светицата, на която се чу шум откъм спалнята. — Ужасно е. Спрете. Света дево от Кармен! Потънала сте в поквара.

— Струваше ми се — продължи каещата се, не можейки да удържи изблика на искреност, — че този мъж ми принадлежи, а аз не принадлежа на другия, че сватбата ми беше лъжа, измама, като тия, дето ги дават в театрите.

— Мълчете, за бога!

— Чакайте де... Беше ми дал дума да се оженим, кълна се... И ми я даде, преди да се ожени... И аз родих дете... А на мене ми изглеждаше, че сме се свързали навеки и че онова, което дойде покъсно, не струва... Това е.

Гилермина се хвана за главата... Мина ѝ през ума, че най-добре е да отложи разговора за друг ден, като каже, че трябва да излезе.

— Това е много сериозно. Трябва да се обсъди спокойно. Вярно е, че обещанието обвързва... Не мисля, че този младеж се е държал добре с вас. Но времето, обществото... И преди всичко с лошото си поведение сте загубили правата, които бихте могли да имате.

— Нямаше да бъда лоша — каза жената на Рубин, окуражена от необяснимото объркване на изповедничката си, — ако не ме беше захвърлил в калта с онова дете вътре в мен.

Светицата се колебаеше; не знаеше как да я прекъсне. О! Без този опасен свидетел — Хасинта, досега да се е обяснила с тази дръзка жена и да ѝ е показала колко прави две и две.

— Вие, дъще моя, не сте на себе си — рече ѝ тя, като се мъчеше да омаловажи разговора. — Миналия път ми се сторихте по-разумна... Какъв бръмбар ви е влязъл в главата?

— Бръмбар! — отвърна Фортуната, леко опулвайки очи. — Какъв бръмбар? Ами един.

— Защото вие не си давате сметка, че е минало време и този мъж е женен за една жена като ангел, че...

Лицето на уличницата изведнъж пламна в ярка светлина. Беше като ореол на вдъхновението. По-красива отвсякога, тя извади един твърде смел довод и го запокити към другата, както се хвърля бомба.

Бууум! Гилермина онемя, като чу тази ужасия.

— Като ангел!... Да, може да е най-големият ангел, ама няма деца. Съпруга без деца не е съпруга.

Гилермина бе тъй поразена, че не можа да отвърне нищо.

— Това е моя идея — продължи другата с вдъхновението на апостол и престъпната дързост на анархист. — Мислете каквото искате, но това е моя идея и няма кой да ми я избие от главата... Добродетелна, да, съгласни сме, но не може да му даде наследник... Аз, аз му го дадох и отново ще му дам...

— За бога, млъкнете, не съм виждала такова нещо... Каква идея! Каква дързост! Вие сте прокълната.

И девицата-изповедничка стигна до такава степен на объркване, че загуби и ума, и дума.

— Нека съм прокълната, колкото си искате, но това е моя идея. С тази идея ще отида и в ада, на небето или където бог нареди... Защото това, че съм била лоша, много лоша, все още не се знае.

Светицата я гледаше с истински страх. Фортуната бе излязла извън себе си, също като екзалтиран артист, който не съзнава какво говори или пее.

— Защо трябва да съм толкова лоша, колкото изглежда? Защото си имам идея? Не може ли човек да има някаква идея? Казвате, че другата била ангел? Не го отричам, не смятам да ѝ отнемам достойнствата... На мен тя ми харесва, ще ми се да съм като нея в някои неща, в други — не, защото за вас може да бъде най-голямата светица, ама стои под мен в едно нещо: *няма деца*; и когато работата дойде до деца, не падам под нея, а вдигам глава, да, госпожо... И не може да има, защото е доказано, а що се отнася до това дали аз мога да имам, също е доказано много добре. Моя идея е, това е моя идея. Още веднъж го казвам: съпруга, дете не ражда деца, не струва... Без нас, дете раждаме, светът ще свърши... Щото ние...

„Ясно, ясно, тази жена е луда и ще трябва да я изкарам на улицата — помисли си Гилермина. — Как ли се чувства другата, слушайки тия прелести!“

Долавяше някаква нездрава екзалтация в нея. Не беше същата жена, с която разговаря преди два дни. Вече се готвеше да я отпрати с добра дума, когато чу някой да удря с ръка по стъклото на прозореца на отсрещния балкон, а после един глас да я вика. Гилермина се показа. Фортуната чу ясно гласа на доня Барбара:

— Там ли е Хасинта?

Светицата се поколеба, преди да отговори. Накрая рече:

— Хасинта? Не, не е тук.

Двете дами си поговориха малко, след което Гилермина се върна при посетителката, но лъжата, която бе принудена да изрече, беше смутила духа и до такава степен, че не приличаше на себе си — винаги сигурна, безстрашна, владееща се отлично. Лъжата и театралната игра на приятелката ѝ на криеница я поставиха в невероятно критична ситуация, тъй като се бе родила за истината и живееше в нея като риба във вода. Скрупулите я караха да се чувства като същество, извадено от естествената му среда, а през съзнанието и дори мина страшната мисъл: *смъртен грях!* С всичко това трябваше да се приключи.

— Дъще моя, днес като че ли не сте на себе си. Много бих искала да ви изслушам, да ви утеша... но трябва да ме извините... Друг ден.

— Трябва да излизате? — запита анархистката с тъга. — Добре, ще дойда пак, имам да ви казвам нещо... Ако не ви го разкажа, ще ми бъде тежко... Ах! Едно нещо, което ми се случи вчера... страшно, много страшно нещо!

Гилермина се бе изправила и се питаше какво ли може да бъде.

— Ако упорствувате с тия странни идеи — добави тя на висок глас, — ще ми бъде трудно да ви утеша. Никога няма да се разберем.

Грешницата бе заковала очи в тая светица. Приличаше ѝ на Маурисия. Лицето не беше същото, но изражението... а гласът ѝ бе станал дрезгав като на пристрастените към ракията.

— За какво мислите? Защо ме гледате така? — запита я Гилермина, губейки търпение.

— Гледам ви, защото ми харесва да ви гледам... Снощи и предишната нощ, и всички дни, откакто си говорихме, вие сте непрекъснато пред очите ми, виждам ви, когато спя и когато съм будна. Вчера, когато ми се случи това, дето ми се случи, си казах: „Няма да намеря покой, докато не го разкажа на госпожата.“

Обзета от силно любопитство, Гилермина седна и като хвана ръката ѝ, каза тихо:

— Разказвайте. Вече слушам.

— Вчера — съобщи със сведен поглед младата жена, като в края на всяка фраза вдигаше очи, сякаш поставяше запетайките, — вчера, както си вървах спокойно по улица „Магдалена“, мислейки за вас, защото аз винаги за вас си мисля, спрях да погледам витрината на един магазин за тръби и кранове за вода... Изобщо не зная защо спрях там, какво ме интересуват мен тръбите? Тогава усетих зад гърба си, точно ей тук, на тила, откъдето почва косата, дъха му... Ах, госпожо! Когато гласът му се разнесе, все едно че ме прободеше остра и студена игла. Вледених се. Обърнах се... и го видях, усмихваше се...

Гилермина протегна ръка, за да ѝ запуши устата, но резултат нямаше.

— Не можах дума да кажа... Стоях като статуя; обзе ме желание да плача, да избягам и не знам още какво.

— Сигурно не ви е казал нещо особено — отбеляза много уплашено светицата, мъчейки се да омаловажи нещата. — Нищо повече от поздрав.

— Поздрав? Сега ще видите. Каза ми: „Как си малката?“ Аз не можах да му отвърна... Извърнах се, а той ме улови за ръката.

— Стига, стига, това е достатъчно — заяви Гилермина, като се изправи, много объркана. — Друг ден ще ми го разкажете...

— Не, няма още много. Аз си издърпах ръката и си тръгнах, без нищо да му кажа. Докато вървах, не можах да се сдържа да не се обърна, погледнах назад и го видях... Вървеше на разстояние след мен. Ускорих крачка и се мушнах у дома.

— Много добре сте направила, много добре...

— Почакайте малко — рече Фортуната, която сега не бе екзалтирана, беше изпаднала в жалко смирение, а тонът ѝ бе на дълбоко опечалена покаяница, която едва издържа тежестта на греховете си. — Най-интересното идва. След като го видях, в главата ми се заби идеята... Това е моя идея, лоша идея, госпожо, но вие сте светица и ще ми я избиете от главата... Затова нямах покой, докато не ви я кажа.

— Достатъчно, достатъчно, не искам повече.

— Искате — настоя младата жена, задържайки я с две ръце, тъй като изповедницата направи опит да се отдръпне от нея.

— Позорна идея!... Намерение за нов грях — избъбри Гилермина. — Това ли е?...

— Това е. Но чакайте, госпожо. Искам да я махна от себе си, ама понякога си мисля, че не трябва да я махам, че не греша...

— Исусе!

— Че така трябва да бъде, че така е наредено — добави госпожа Рубин, обзета отново от възбуда и с изражението на анархист, хвърлящ бомбата, предназначена да вдигне във въздуха земната власт. Това е моя идея, много долна идея, черна като зениците на сатаната... И не мога да я изтръгна...

— Млъкнете!...

Вцепенена от ужас, Гилермина направи няколко крачки, олюлявайки се като човек, който всеки миг ще падне. Много, много отдавна забележителната основателка не бе попадала в такова трудно положение. Чувствуваше се като вързана, без воля, и това я изваждаше от релси и ѝ отнемаше великото спокойствие, което обикновено обладаваше. Направи още един опит да вземе нещата в свои ръце и като погледна с тревога остъклената врата на спалнята, каза:

— Но вие, не можете ли да разсъдите, че...

Не можа да завърши тази банална фраза. Другата, която бе белязана с печата на всички човешки слабости, а изглеждаше по-силна от голямата лечителка и светица, си позволи да се усмихне.

— Каква полза от разсъждения? Колкото повече разсъждавам, толкова по-зле.

— Виждам, че нямате задръжки. С такива мисли много скоро ще се върнем в дивашките времена...

Със саркастична усмивка и с едно изразително повдигане на раменете Фортуната даде да се разбере, че тя лично няма нищо против обществото да се върне към примитивното си състояние...

„Вие нямате чувство за морал, никога няма да имате принципи, защото сте от времето преди цивилизацията, вие сте дивачка и принадлежите изцяло към първобитните народи.“ Това или нещо подобно щеше да ѝ каже Гилермина, ако състоянието на духа ѝ беше различно, сега успя да изрече мисъл, която имаше далечна прилика с горната:

— Обсебена сте от страстите на народа, груби и недодялани като камък.

И това беше вярно, защото народът в нашето общество е съхранил в цялата им груба пълнота първичните идеи и чувства, тъй както каменната кариера — мрамора. Народът пази големите истини накуп, а цивилизацията прибягва към тях всеки път, когато и се привършат дребните, с които живее.

Изведнъж духът на Фортуната се разколеба. Сякаш нервната й енергия бе изчерпана. Другата, обратно, се съвзе също тъй неочаквано, разтърсена от угризенията на съвестта.

— Стига вече, стига вече лъжи. Не мога, не мога...

Вдигна очи към тавана, скръсти ръце, лицето й пламна и очите заблестяха. Анархистката остана поразена, като чу думите й, произнесени с глас, който сякаш идваше от друг свят:

— Спаси, господи, тази душа, която иска да се погуби, а мен отдалечи от лъжата.

След това се приближи до нея, хвана я за ръката и рече с дълбока скръб:

— Клетата жена! Аз съм виновна за ужасните неща, които казахте, аз, аз, бог да ми прости, а причината бе един фарс, една лъжа. Истината преди всичко. Истината винаги ме е спасявала, ще ме спаси и сега. Изрекохте дяволски неща, които разкъсват сърцето на моята приятелка, направихте го, защото мислехте, че говорите само пред мен. Излъгах ви, в онази спалня се крие Хасинта.

При тия думи тя изтича към остъклената врата и я бутна. Фортуната, която седеше срещу вратата, скочи на крака, онемяла и вцепенена. Хасинта не се появяваше. Чуваха се само риданията й. Бе седнала на един стол, захлупила глава върху леглото на светицата. Гилермина се приближи и каза:

— Прости й, скъпа, тя не знае какво говори. А вие... — добави показвайки се на вратата, — разбирате добре, че трябва да се оттеглите. Моля ви...

Може би всичко щеше да завърши мирно и тихо, но съпругата на Хуан неочаквано се изправи, обзета от яростта на гълъбица, която я спохождаше от време на време. Благословени души! С един скок се озова в стаята. Беше посиняла от толкова плач и гняв... Не можеше да говори, задушаваше се. Извика на пресекулки, сякаш плюеше думите си:

— Мръсница! Долна твар, имате смелостта да си въобразявате!... Не разбирате, че не са ви пратили... в затвора, защото правосъдието... защото няма правосъдие... А вие — на Гилермина, — не знам как се съгласявате, не знам как повярвахте... Какъв позор! Тази жалка жена, тук — в тази къща... Каква обида! Крадла!

В първия миг Фортуната бе обзета от изненада и страх и се скри зад креслото, на което седеше преди малко. После стисна с две ръце облегалката, наведе се напред и раздвижи бедра също като тигрица преди скок. Като я видя, Гилермина се изплаши както никога през живота си... Фортуната наведе още по-ниско глава... Черните ѝ очи, обърнати към балкона, като че ли позеленяха и започнаха да фосфоресцират. В същото време се чу дрезгавият ѝ ужасен глас:

— Крадла си ти... ти! Ей сега...

Гневът, страстта и грубостта на народа се проявиха в нея изведнъж със страшна експлозия. Върна се към детството си, към времето, когато след словесната схватка с някоя яка хлапачка се хващаха за косите и почваха да се скубят, докато не ги разтървяха по-възрастните. Не знаеше коя е, не разбираше какво върши. Хасинта и Гилермина се стъписаха за миг; после Хасинта нададе вик на уплаха, а светицата се притече на помощ. Фортуната не успя да продължи кавгата, нито да се овладее, тъй като на вратата се появи слугата на Морено, един огромен като замък англичанин, а веднага след него доня Патросинио и малко по-късно самият Морено.

Госпожа Рубин не разбра какво стана по-нататък... Смътно си спомняше как коравите пръсти на англичанина я бяха уловили за ръката, стискайки я така, че я болеше и на другия ден, как я изведоха от стаята, отвориха ѝ вратата и тя тръгна по стълбите надолу.

Всички се скупчиха над госпожа Санта Крус, която бе изгубила съзнание, а Морено, чието лице изразяваше нещо средно между подигравка и недоумение, каза:

— Ето какви неща се случват на скъпата ми леля, щом реши да си играе на изкупителка.

Фортуната слезе по стълбите, като се смееше... Бе глупав смях, изпъстрен с междуметия. „На мен да ми казва!... Ако не бяха ме изхвърлили, щях да я пипна... вдигам я!... Ама не знам, не си спомням добре дали не ѝ издрасках лицето! На мен да ми казва!... Ако я ухапая, няма отърване... Ха-ха-ха!...“ Краката ѝ така трепереха, че едва вървеше. Светлината и въздухът на улицата като че проявиха малко главата ѝ и тя почна да вниква в създалото се положение. Истина ли бе това, което каза и направи? Не беше сигурна дали я беше била, но си спомняше, че ѝ каза нещо. А защо оная я нарече крадла? Тръгна по улица „Ла Пас“, като минаваше от единия тротоар на другия, без да си дава сметка какво върши.

„Ами аз какво направих? О, добре беше!... Да ме нарича крадла, тя, дете ми открадна моето!“ Обърна се назад и произнесе през зъби, сякаш изричаше проклетие. „Може да ме наричаш, както си искаш... Наричай ме такава или онакава и все ще си права... Ти ще бъдеш ангел, но нямаш деца. Ангелите нямат. А аз имам... Моя идея е, това е моя идея. Яд те е, яд те е, яд те е... Ама няма да имаш, никога няма да имаш, а аз — да... Нека те е яд, нека те е яд, нека те е яд!...“

Оттатък банката отново се разсмя. Монологът ѝ бе следният: „Също като другата, *госпожата* на светия дух! Доня Маурисия, искам да кажа Гилермина Мъжкараната... Искане да ѝ повярваме, че е светица... Коварна лисица! Понеже ѝ е омръзнало да лудува с поповете, иска да стане най-католическият епископ и да се пъхне в изповеднята... Развратница, пияница, лицемерка! Църковна кучка, дете се въргаля с всички попове... с папския наместник, със свети Хосе...“

Мислите ѝ изведнъж взеха друга насока и тя усети мъчителна тревога в душата си, също като чувство за ужасна празнота. „Към кого да се обърна сега? Боже мой, колко съм самотна! Защо умря, мила дружке, Маурисия! Каквото ѝ да приказват, ти беше ангел на земята и сега се забавляваш с тия на небето, а пък аз съм тук сам-самичка! Защо умря? Върни се... Какво ще стане с мен? Какво ще ме посъветваш? Какво ще ми кажеш? Как ми се плаче! Сама и няма кой да ми каже

една дума за утешение... Каква приятелка изгубих! Маурисия, не стой повече при блажените души, върни се да живееш... Не виждаш ли, че съм сираче, че аз и другите сирачета от твоя приют плачем за теб... Бедните, на които помагаше, те викат. Ела, ела... Господин Пепе ти е приготвил скобите... Видях го тая сутрин да чука в ковачницата тин-тан... Маурисия, приятелко, ела да си разкажем мъките; ще си поприказваме колко ни обичаха нашите мъже и какво говореха, когато ни милваха, а после ще си пийнем ракия двете, защото и аз обичам ракията, също като теб, дето си на небето, и ще пия, докато мъката ми заспи, да, докато мъката ми се напие!“

Най-сетне стигна в къщи. Не беше на себе си, вървеше несъзнателно. Освен Папитос нямаше никой друг. Забеляза я, но не й каза нищо. Затвори се в спалнята, свали си мантото и се хвърли с рев върху канапето. Мяташе се като ранен звяр, после легна по очи, като притискаше корем към пружините на канапето и забиваше пръсти в една възглавничка. Не след дълго изпадна в мъчителна летаргия, изпълнена с безсмислени и страшни видения, и не знаеше колко време бе прекарала в това състояние. Когато дойде на себе си, в стаята цареше полумрак. Като свикна с тъмнината, можа да различи изпитателното лице на доня Лупе, която я наблюдаваше...

— Какво ти е? Изплаши ме, издаваше едно мучене! И изведнъж почваше да се смееш и да приказваш едни думички...

Фортуната отговаряше уклончиво и глупаво на настоятелните и объркващи въпроси на леля си.

— Къде беше днес? Излизала си.

— Ходих да си купя онзи плат...

— Къде е?

— Къде е платът ли? Ами не знам...

— Май и умът ти не е тук. Нещо ти има. Стани от това канапе.

Но тя не ставаше. Вдовицата потрепера при мисълта да не би да се е побъркала. Спомни си за минали срамове и нещастия и реши да я наблюдава непрестанно. Цялата вечер се цупи, а Фортуната — още повече, усещайки, че я обзема отвращение към всички в семейството. Не можеше да ги гледа. Бяха нейните тъмничари, врагове, шпиони. Доня Лупе вървеше по петите ѝ из цялата къща. Чувствуваше, че я следят и я обземаше неудържим гняв, като чуваше скърцането на обувките на леля си. На другия ден, след като обядваха и Макси слезе в

аптеката, Фортуната се изплаши да не би гневът ѝ да избухне и за да го предотврати, върза си една кърпа на главата, преструвайки се, че има мигрена, затвори се в стаята и си легна. Както и предишния ден, след половин час я обзе същото главозамайване и разсеяност, при което мислите ѝ се опиваха от глътките скръб и се унасяха в сън.

И ето, в душата ѝ нахлува неудържимо желание да излезе на улицата, става, облича се, но не е сигурна дали си е свалила кърпата. Излиза, тръгва към улица „Магдалена“ и спира пред витрината на магазина за тръби, подчинявайки се на онази особеност на инстинкта, която ни кара да се връщаме отново на мястото, където сме имали щастлива среща, с надежда тя да се повтори. Колко тръби! Бронзови кранове, безброй неща за отвеждане на водата... Стои там известно време, като се озърта и чака. След това се запътва към площад „Прогресо“. На улица „Барионуево“ спира пред вратата на един магазин за платове, разгънати и окачени по стените. Фортуната ги разглежда и пипа с пръсти някои от тях, за да оцени качеството им. „Колко е хубава тая басма!“ В магазина стои едно джудже, чудовище, облечено с червена роба до петите и тюрбан, създание, спряло по средата на Дарвиновия път на онова място, където орангутаните са се превърнали в хора. Плашилото изпълнява хиляди номера, за да привлече хората, а на улицата се тълпят дечурлига, които го гледат и се смеят. Фортуната отминава и стига до кръчмата, пред чиято врата има голяма скара за печене, сложена над огромно разпалено огнище. Спомените, свързани с тая кръчма, ѝ разкъсват сърцето... Свива по „Консепсион Херонима“; след това се изкачва по „Вердуго“ и стига до площад „Провинсия“; гледа сергиите с цветя и се чуди дали да хване към „Понтехос“, накъдето я тласка безсъвестната ѝ идея, или да тръгне към улица „Толедо“. Избира последното, без сама да знае защо. Минава по улица „Империял“ и спира пред вратата на Фиел Контрасте, дочувайки нежна музика от латерна. Обзема я желание да танцува и може би танцува известно време; не е сигурна в това. И тъкмо тогава става едно от честите задръствания в Мадрид. Седем мулета теглят една товарна двуколка, впрегнати едно след друго като броеница. Първото се заинатява и стъпва на тротоара, а другите използват това като повод да не теглят. Колата, натоварена с мехове зехтин, с куче, вързано за оста, и окачен отзад тиган, спира, препречвайки пътя на идващата отзад каруца на месаря, пълна с кървящи кравешки бутове, и

двамата каруцари започват да бълват обичайните вежливости. Невъзможно е да се премине, тъй като броеницата от мулета образува полукръг, в който се оказва файтонът на две госпожи. Но все още няма достатъчно народ... След малко пристига каретата на един много дебел господин. Минавай, отстрани се, хайде де, ами! Каруцарят с бутовете вдига олелия до бога. Пердаши мулетата, които почват да хвърлят къчове и един от тях попада във вратичката на файтона и я разбива... Викове, бой, двуколкаджията призовава бога, Светата дева и светия дух, убеден, че само те могат да оправят нещата.

Латерната продължава да свири народни песни, които сякаш възпламеняват с бойките си звуци кръвта на цялата тая тайфа. Много жени, които са разположили амбулантните си сергии с кърпи в канавката, събират на бърза ръка стоката, същото правят и търговците *от голямата разпродажба с намаление, по реал и половина парчето*. Индивидът, който демонстрира на една сгъваема масичка великото откритие за рязане на стъкла, побягва като хрът; продавачът на най-здравите моливи в света (уж ги забива със замах в дъската, за да покаже, че графитът не се чупи) също прибира стоката си, тъй като задното муле отива към него. Фортуната гледа всичко това и се смее. Земята е мокра и краката ѝ се хлъзгат. Изведнъж, ах! Сякаш я пронизва стрела. Надолу по улица „Империал“, в посока към голямата тълпа, която се е събрала, идва Хуанито Санта Крус. Тя се надига на пръсти, за да го види и да бъде видяна. Чудо би било да не я забележи. Съзира я в миг и тръгва право към нея. Фортуната трепери, а той я улавя за ръката и я пита как е със здравето. Тъй като латерната не спира и каруцарите продължават да богохулствуват, трябва да викат, за да се чуят. В същото време лицето на Хуан става печално и като я отвежда в безистена на „Фиел Контрасте“, казва: „Разорен съм, малката, за да издържам родителите и жена си, работя като писар в една кантора... Кандидатствувам за трамваен кондуктор. Не виждаш ли колко зле съм облечен?“ Фортуната го гледа и усеща силна болка, сякаш са я мушнале с нож. Вярно е: пелерината на младия господин Санта Крус има огромна дупка, отдолу се вижда сакото му с оръфани краища, вратовръзката му е смачкана, яката на ризата му не е прана от две седмици... Тогава тя пада в обятията му и казва в изблик на нежност: „Сърце мое, ще работя заради теб, свикнала съм, ти не си, знам да гладя, знам да кърпя, знам да прислужвам... Ти не трябва да

работиш... Аз вместо теб... Стига ми да ми помагаш да отнасям бельото... нищо повече. Ще живеем в някоя мансарда, сами и щастливи.“ Неочаквано къщите и небето изчезват и сега Хуан не е с пелерина, а с контеешко палто. Сградите и каруците се скриват и на тяхно място Фортуната вижда нещо много познато, дрехите на Макси, окачени на една закачалка, своите на друга, покрити отгоре с памучна завеса, след това вижда леглото, разпознава едно след друго нещата в спалнята си; чува гласа на доня Лупе, която хока Папитос, проглушавайки къщата, загдето е разляла всичката газ, докато е натъкмявала лампите... хубаво, че е ден, ако беше нощ и лампите горяха, пожарът да е станал.

Сънят се запечата в съзнанието на госпожа Рубин, все едно че го беше преживяла в действителност. Беше го видяла, беше му говорила. Завърши мислите си, размахвайки юмрук в закана: „Трябва да се върне... А ти какво си мислеше? Ако той не ме потърси, ще го потърся аз... Идеята е моя и няма кой да ме разубеди.“ След това се надигна, опирайки се с лакът върху леглото, и се загледа в плочките. Погледът ѝ се закова в една точка на пода. Скочи отривисто и вдигна предмета. Беше едно копче. Погледна го с тъга и го хвърли далеч от себе си, като каза:

— Черно е и има три дупчици. Лош знак.

Отново се върна към размишленията си: „Ако го намеря и не поиска да дойде, ще се самоубия, кълна се, че ще се самоубия. Не мога да живея повече тъй, господи, казвам ти, че не ми се живее повече така. Ще гледам да потърся в аптеката някаква отрова, за да свърша бързо... Гълтам я и отивам при Маурисия.“ Тази мисъл ѝ вдъхна известно самочувствие и тя излезе от стаята. Доня Лупе я осведоми с няколко думи за магарията, която бе извършила Папитос.

— Хубаво, че не беше през нощта при запалена светлина, всички щяхме да се опечем... Опасно момиче, живота ми ще вземе.

Като премина гневът, тя се вгледа в лицето на племенницата си, откривайки върху него тъмен йероглиф, който не можеше да се прочете: „Не се грижи, ще разбере аз какво е... С мен не можеш да си играеш.“

През нощта Макси направи хиляди щуротии, а на сутринта беше толкова сърдит и изнервен, че не можеше да се издържа.

— Необходимо е голямо търпение — каза доня Лупе на Фортуната. — Знаеш ли какво ще те посъветвам? В нищо недей да му противоречиш. На всичко казвай „да“, а прави каквото е редно. Зле е бедничкият. Сутринта рано Балестер ми каза, че имал нещо като мозъчно размекване. Бог да ни закриля.

Фортуната изпитваше силно желание да излезе на улицата и се чудеше какъв повод да измисли, за да се измъкне. Предлагаше да прави покупки, от които доня Лупе имаше нужда, измисляше си

неотложни работи, за да излиза. Хитрата вдовица на Хауреги разбра, че абсолютната подчиненост ще има вредни последици и почна да ѝ дава свобода. Един ден ѝ изнесе следната лекция:

— Можеш да излизаш; не си дете и знаеш какво правиш. Вярвам, че няма да ни създадеш някоя неприятност и ще пазиш доброто име на семейството, както го пазя аз. Достойнството, дъще, най-напред достойнството.

Но доня Лупе бе започнала да ѝ става ужасно неприятна и за нищо на света не би ѝ се доверила. Ако трябва да кажем истината, доня Лупе се дразнеше най-много не от това, че Фортуната излиза, а че не ѝ казва какво мисли и чувства. Мисълта, че госпожа Рубин е на път да лепне някое петно върху доброто име на семейството, я измъчваше, да, но не толкова, колкото това, че не се допитва до нея, нито я моли за съвет относно онова неизвестно и тъмно нещо, което без съмнение ставаше. „Спотайването ме съсипва. Нека обаче я пипна веднъж. В лош час влезе тук тая смахната жена. Не, никога не съм я понасяла, бог ми е свидетел... Винаги ми е била противна. Гъсокът Николас развали всичко, като сметна, че било набожност... Поне да бе дошла при мен и да ми бе рекла: «Лельо, забърках се в една неприятност, сгреших или ще сгреша, или може би ще сгреша, ако не ми попречат...» Прекалено добре знае, че с моя голям опит и с умението си да разсъждавам, благодарение на бога, ще ѝ помогна да спаси честта на семейството. Ама не... напъва като магарето само да се оправи, и какво ще стори? Някоя дивотия, голяма дивотия. Ще почакаме, ще видим.“

Фортуната излезе от къщи и на площад „Прогресо“ видя множество коли. Беше траурно шествие, което вървеше по улица „Дуке де Алба“ към улица „Толедо“. По познатите лица зад катафалката разбра, че погребват Арнайс дебелия, който бе умрял предния ден. Минаха семейство Вилуенда, Трухильо, Саманиего, Морено-Исла... Може би тук бяха и дон Балдомеро и синът му... сигурно са в предните коли... „Я гледай, и Еступиня.“ Откъм файтона, в който бе с един от синовете, великият Пласидо ѝ хвърли поглед, пълен с възмущение и презрение. Повървя след погребението и като стигна ниската част на улица „Толедо“, сви надясно по улица „Вентоса“ в посока към площад „Портильо де Хил Имон“, откъдето се откриваше долината на река Мансанарес. Много добре познаваше това място, тъй

като, когато живееше на улица „Таберниляс“, често се разхождаше из „Хил Имон“, присядаше на някоя от многобройните каменни плочи, които имаше тук и за които не се знаеше дали бяха останки, или материал за някоя общинска сграда, и дълго време съзерцаваше красивия изглед към реката. Същото направи и днес. Небето, хоризонтът, фантастичните форми на сините планини, обгърнати в облаци, ѝ внушаваха смътни мисли за един непознат свят, може би подобър от този, но сигурно по-различен. Пейзажът е просторен и красив, завършващ на юг с гробищата, чиито гробници се белеят сред тъмнозеления цвят на кипарисите. Фортуната видя дълга върволица от коли като змия, която напредващо, лъкатушейки; в същото време друго погребение се изкачваше нагоре по „Сан Исидро“, трето по „Сан Хусто“. Тъй като вятърът духаше оттам, ясно чу камбаната на „Сан Хусто“, която биеше на умряло.

„Сигурно е с баща си — помисли си тя, — дори да ме види на връщане, нищо няма да ми каже.“

Стоя дълго време там, после отиде при статуята на Богородица от Палома, за да ѝ довери някои неща, и започна да се моли, когато погледът ѝ, плъзгайки се по земята, се натъкна на един предмет, който блестеше върху мраморните плочки. Полази на четири крака, за да го вдигне. Беше копче. „Бяло е и с *четири дупчици!* Добър знак!“, рече си, като го прибра. Отиде си в къщи, а на следния ден излезе да купи плат за рокля. Посети два магазина на „Пласа Майор“, след това пое по улица „Толедо“ с пакета в ръка и като сви по улица „Колехиата“, за да се върне у дома, един глас до нея ѝ прозвуча като пистолетен изстрел:

— Хубавице!

„Ах, боже мой! Да се срещнат така неочаквано, тъкмо в един от редките мигове, когато не мислеше за него! Докато разсъждаваше каква гарнитура да сложи на роклята. Синьо или старо сребро. Погледна го и стана восъчнобледа. В това време той спря един файтон. Отвори вратичката и погледна с усмивка старата си приятелка; усмивка, която искаше да каже: «Идваш или не? Толкова ти се иска да дойдеш... Защо са тия колебания?»“

Колебанието ѝ продължи няколко секунди. След което Фортуната се пхна във файтона с главата напред също като човек, който скача в кладенец. Той влезе след нея и каза на кочияша:

— Карай към покрайнините на града. Булевард „Олмос“. Канала.

Известно време се гледаха усмихнато и мълчаха. На моменти Фортуната се отдръпваше назад, сякаш не искаше да я видят минувачите; на моменти бе толкова спокойна, като че ли пътуваше със съпруга си.

— Вчера те видях... искам да кажа, не те видях... Видях погребението и си помислих, че си в колите отпред.

Очите ѝ го обгръщаха с нежен и мил поглед.

— Ах, да, погребението на бедния Арнайс... Кажи ми: сърдиш ли се?

Погледът ѝ стана влажен.

— Аз? Никак.

— Въпреки че се държах лошо с теб?

— Вече ти простих.

— Кога?

— Кога! Ама че въпрос! Още същия ден...

— От доста време насам, *красавице*, мисля много за теб — каза Санта Крус с нежност, която не изглеждаше престорена, улавяйки я за бедрото.

— Ами аз? Видях те на улица „Империял“... Не, искам да кажа, че те видях насън.

— Аз те видях на улица „Магдалена“.

— Ах, да, магазина за тръби, за много тръби.

Въпреки приятелския тон, сдържаността им се разсея едва когато излязоха извън града. Тук усамотението ги завладя. Колата проникваше в тишината и уединението, както кораб напредва в открито море.

— Толкова време не сме се виждали! — възкликна Хуан, прегръщайки я през рамо.

— Трябваше да стане, трябваше да стане! — отвърна тя и склони глава върху рамото му. — Това е моята съдба.

— Колко си хубава! С всеки изминал ден все по-красива!

— Само заради теб — отвърна тя, влагайки цялата си душа в тия думи.

— Само заради мен — рече той и лицата им се долепиха. — Не те заслужавам. Да си призная, малката, не знам какво мислиш за мен.

— Ти си моята съдба, моята съдба. И не ми тежи, защото си имам една идея, знаеш ли?

Санта Крус не помисли да я пита за идеята. Неговата идея бе следната:

— Колко си красива! Не си ли направила някоя лудория през времето, откакто не се виждаме?

— Лудория, аз?... — много се изненада тя.

— Искам да кажа: след като се върна при мъжа си, не си ли имала някоя любовна история?

— Аз? — възкликна тя с тон на обидено достойнство. — Ти си полудял! С никой друг освен тебе нямам...

— С какво време разполагаш?

— С толкова, колкото искаш.

— Може да си имаш неприятности в къщи.

— Вярно е... Но какво от това?

И в същия миг си спомни за мъмренето на Фейхо. Ясно: не беше необходимо да се забравя, нито да губи достойния си вид.

— Разполагам с един час.

— А утре?

— Ще се видим ли утре? Не ме лъжи, само не ме лъжи — каза тя умолително. — Свикнала съм ти на номерата...

— Не, сега не... Обичаш ли ме?

— Що за въпрос! Много добре знаеш и затова злоупотребяваш. Много съм глупава с теб, но не мога иначе. Дори да ме биеш, винаги ще те обичам. Каква глупост! Но господ ме е създал такава. Виновна ли съм?

Невероятната ѝ наивност, позната на недоверчивия Санта Крус, бе едно от нещата, които най-много го очароваха в нея. От известно време той забелязваше, че душата му линее и страстно желаше да я потопи в непосредствеността на първичната и дива любов, неподправена есенция на чувствата, с които се отличаваше неукният народ.

— Няма ли пак да ме излъжеш, измамнико? — на свой ред заби тя пръсти в коляното му.

— Не стискай толкова, момиче, боли. Нека да се наслаждаваме сега, без да мислим какво ще стане или няма да стане след това. Зависи от обстоятелствата.

— А! Точно тия обстоятелства ми пречат на мен. Аз пък казвам; „Защо има, господи, обстоятелства на тоя свят!“ Не трябва нищо друго,

освен да се обичаме и да живеем.

— Имаш право — галеше я като обезумял и я обсипваше с целувки. — *Да се обичаме* и да живеем. Ти си най-голямото сърце, което съществува.

Фортуната пак си спомни за своя приятел и учител Фейхо. Лошо е да имаш голямо сърце, трябва да се поореже.

— Признавам — продължи той, — че сърцето ти струва много повече. В сравнение с теб съм почти нищо, *красавице*. Не знам какво имаш в тия проклети очи... Събрали са зората на небесния рай и пламъците на ада... Обичай ме, макар че не го заслужавам.

— Умирам за теб! — щипна го леко тя под брадичката. — Ако не ме обичаш, ще отидеш в ада... Хубаво да го знаеш, ще дойдеш с мен... аз ще те отведа, мъкнейки те за брадата.

Смах.

— Колко съм щастлива, колко съм щастлива днес, боже мой! — възкликна младата жена със светнало лице и очи. — Не бих се сменила с всички ангели и серафими, които припкат пред господ на небето; не бих се сменила, не бих се сменила.

— Нито аз... Отдавна ми беше нужна радост. Бях тъжен и си виках: „Липсва ми нещо, какво е това, което ми липсва?“

— Аз също бях тъжна. Но от известно време сърцето ми казваше: „Ще се върнеш, ще се върнеш...“ Има ли смисъл да се живее, ако не се върнеш? Да живееш за един такъв ден, това е, останалото е непрекъснато умиране.

— Късно е и не искам да се zlepоставяш. Предпазливост, малката. Да не вършим глупости.

Спомняйки си отново за Фейхо, тя повтори:

— Главното е да не вършим глупости.

— Разбираме се, че...

— Утре, когато ти е удобно.

— Кочияш, обърнете.

— Остави ме в началото на улица „Валенсия“.

— Където искаш.

— Вдругиден също — каза след кратка пауза и с копнеж безразсъдната жена.

— И след това, и след това... Не хапи де!...

Тя гледаше в бъдещето и лъчезарната ѝ радост се помрачаваше от мисълта, че идните дни ще опровергаят днешния.

— Сега няма да си ми толкова лош както по-рано. Нали, палавнико мой? Няма да бъдеш, няма, нали, съкровище мое?

— Не, не... Ще видиш... Ще се увериш...

— Закълни ми се! Ах, колко съм глупава! Сякаш клетвите струват нещо. С една дума, сега ще взема предпазни мерки... Ако идеята ми се осъществи...

— А каква ти е идеята? Каква е тази идея?

— Няма да ти я кажа. Това е моя идея, ако ти я кажа, ще ти се стори лудост. Няма да ти кажа... Но какво си мислиш, че не ме бива за нищо?

— Събрала си цялата прелест на небето, красавице — целуваше я той в романтичен унес.

— Това... с прелестта е и идеята... Ако идеята ми се осъществи... Повече няма да ти кажа.

— Утре ще ми кажеш.

— И утре няма... Догодина.

— *Настъпни страшният час.*

— *Настъпни часът на раздялата.* Остави ме тук. Сбогом, дете на моята любов. Мисли за мен. Защо минутите не са часове! Сбогом... Умирам по теб.

— Не забравяй да дойдеш. Не забравяй и номера.

— Как ще го забравя, човече? По-скоро ще си забравя името.

— Точно в един часа. Сбогом, сладка хубавице.

— До утре.

— До утре.

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

I. НА УЛИЦА „АВЕ МАРИЯ“

1

Сехисмундо Балестер (дипломираният фармацевт, който оглавяваше аптеката на Саманиего) имаше чести спречквания с Макси заради невероятните грешки, които правеше последният. Стигна се дотам, че му забрани да изпълнява самичък каквато и да било рецепта.

— Карамба, момчето ми! Щом бъркате *алкохолите* с *алкохолните тинктури*, да гасим лампата и да си ходим. Този флакон съдържа *алкохолен разтвор на coclearia*, а другият — *тинктура от вълчи корен*... Гледайте рецептата и внимавайте... Ако продължаваме така, най-добре е доня Каста да затвори заведението.

И докато се изразяваше по тоя начин, с надути фрази и остроти на господар, Балестер отне от ръцете на своя подчинен онова, което той държеше.

— Но какво, по дяволите, сте сложили тук? — добави сърдито, като доближи лекарството до носа си. — Ако това не е *валериан*, представа си нямам какво друго може да бъде. Не слушате! Днес сте много зле. Най-добре е да се приберете в къщи. Ще се справя по-добре сам. Лекувайте се. Вземете отводняващо... Чакайте, чакайте, вземете също железен препарат. Отводняващото ще го вземате на гладно... След това на всяко ядене му удряйте по едно хапче *желязо, редуцирано с водород, с пелинов екстракт*. Вечер, преди лягаме, още едно... С тази температура е по-добре да не злоупотребявате с желязото, нали? И преди всичко се разхождайте и не четете толкова.

Освободен от своя шеф от задължението да работи, Рубин отиде в лабораторията и като измъкна изпод стола една дебела книга, започна да чете. По изпитото му и пъпчиво лице бе изписана дълбока тъга. Потъна в четивото като в цистерна; беше толкова вгълбен в мислите си и толкова далеч от всичко извън водовъртежа от букви, в които плуваха очите му и с тях и духът му. Заемаше странни и невероятни пози. Понякога кръстосаните му крака се озоваваха върху близката полица

високо над главата му; друг път единият му крак се пъхваше в долния рафт между две стъкленици с лекарства. В тия огъвания на тялото коленете му понякога опираха в гърдите и едната ръка, пъхната под тила, му служеше за възглавница. Облягаше се на масата с левия лакът, след това дясната му мишница се озоваваше върху облегалката на стола също като върху патерица, накрая краката му се изопваха върху масата, сякаш бяха ръце. Столът, който се крепеше на задните си крака, известяваше с жални скърцания намерението си да се разпадне, а книгата променяше положението си съобразно чудноватите ракурси на тялото му. Озоваваше се както високо горе, придържана само от едната му ръка, така и ниско долу под коленете, сграбчена от двете; ту разтворена широко, ту сгъната до скъсване. Това, което не се променяше и не намаляваше бе вниманието на читателя, напрегнато и съсредоточено въпреки трусовете на мускулната материя, също както идеите, които надживяват революциите.

Работейки, Балестер сновеше безспир насам-натам и си тананикаше през зъби песнички от популярни испански оперети. Той бе симпатичен човек, не съвсем чистоплътен, с неоформена брада, много дебел нос и немарлива външност, на главата с гъста грива, слабо позната на гребена, а долу — с широки и много износени пантофи, които тътреше по плочките на магазина и лабораторията.

— Но, човече божи, щом не работите... поне продавайте някои неща — каза, като спря пред Рубин. — Ето онази жена там чака от четвърт час... За десет сентимо пластир. В онова чекмедже е. Хайде, размърдайте се.

Рубин отиваше в магазина и продаваше.

— Къде са флаконите с *емулсията на Скот*?

— Погледнете ги, погледнете ги. До ръцете ви са. Казвам ви, че е необходимо да си щадите главата. Пак четете! Нищо, ще си спомняте за мен. Четем, четем, а гръбначномозъчният апарат да върви по дяволите... Там-тарам, там-тарам...

И продължаваше да си тананика, а другият, — „бух“ — отново се гмуркаше в четивото.

— И никакво четене?... Дайте да видим — каза Балестер, като погледна книгата. — *Множество обитатели светове*... Интересно... Тъкмо мислех да се заема с въпроса дали на Юпитер има хора! Не слушате, като ви казвам, че ще свършите зле, приятелю Рубин. Между

нас да си остане: какво ви влиза в работата дали има, или няма хора на Марс? Ще ви дадат ли нещо за откритието? Там-тарам, там-тарам. Съгласен съм — добави, като чукаше в хаванчето, — съгласен съм, че има хора на звездите; нещо повече, заявявам, че ги има. Хубаво, и какво? Изводът е, че сигурно положението им е като нашето.

Рубин не отговаряше. По някое време остави книгата, като я пхна в едно тъгълче на етажерката, където миришеше на карбол — между две стъкленици с тая течност; след това се зае да търка очи и да се протяга, за да активизира анемичното си кръвообращение, занимание, което му отне най-малко пет минути. Откачи шапката си от закачалката и излезе на улицата. Не му предстоеше много път до дома. Влезе с наведена глава и свъсени вежди. Леля му каза, че Фортуната още не се е върнала и ще я чакат да вечерят заедно. Макси зае мястото си на масата; доня Лупе взе шапката му, след това се върна и седна на сламеното канапе; чакаха известно време в мълчание.

— Интересна работа, днес закъснява повече от всеки друг път — забеляза доня Лупе, но като видя върху лицето на племенника си признаци на тревога, побърза да заговори за нещо по-приятно. — През целия ден си мислех за това, което си говорихме снощи! Ако беше друг човек, ако имаше амбиции, много скоро щяхме да забогатеем. Аптекар, който в тия времена не прави пари, има призвание за бедняк. Ти знаеш достатъчно и с малко хитрост, мъничко измама и много реклама, с много реклама, работата е опечена. Вярвай ми, аз ще ти помогна.

— Не е така, лельо, аз също съм мислил за това. Вчера ми хрумна мисълта за *диализирано желязо*, приложимо за всякакви лекарства... Надявам се да открия някоя нова формула.

— Тия неща, синко, или се правят на едро, или не се правят. Ако ще откриваш нещо, нека бъде *панацея*; нещо, което да лекува всичко, абсолютно всичко, и което да се продава като течност, хапчета, таблетки, ампули, сиропи, пластир и цигари. Но, човече, няма ли сред всичките тия лекарства, дето ги имате, три или четири, които, като се комбинират както трябва, да стават за всички болни? Глупост е да държиш богатството в ръце и да не го вземеш. Виж доктор Перпиня от улица „Канисарес“. Натрупа сума ти пара с тоя сироп... не си спомням името; беше нещо като *лактофакциосо*^[1]...

— *Лакто-фосфат на пречистена вар* — каза Макси. — Що се отнася до *панацеите*, аптекарският морал не ги допуска.

— Какъв глупак! Какво общо има моралът с това? Аз пък казвам: не бива цял живот да си беден... Като тоя хапльо Балестер; онзи ден ми пееше същата песен. На нищо ли не ви е научил опитът? Известно ви е, че бедният Саманиего не остави капитал на семейството си, защото мислеше като вас. Сякаш по негово време в аптеката не се продаваха съвсем ограничен брой препарати. Каста беснееше от това. Тя също иска вие двамата с Балестер да изобретите нещо, да дадете име на къщата и да напълните хубаво касата с пари... Обаче има в аптеката си двама мухльовци...

Докато си бърбеха, доня Лупе поглеждаше часовника в трапезарията, но не изразяваше гласно нетърпението си. Най-сетне камбанката звънна лекичко. Беше Фортуната, която звънеше плахо и предпазливо, когато се връщаше късно, сякаш искаше и камбанката да разисква колкото се може по-малко късното ѝ завръщане в домашното огнище. Папитос изтича да отвори, а доня Лупе отиде в кухнята. Макси се обърна към жена си с тон, който изразяваше задоволството му, че я вижда и кротко се оплака, че не е дошла по-рано. Очите ѝ се бяха зачервили като от плач и не беше трудно да се разбере, че таи голяма мъка. Но Рубин не забелязваше сведената глава и въздишките на жена си тази нощ. От известно време бе изгубил способността да наблюдава; живееше сам за себе си и всичките му мисли и чувства произтичаха от вътрешния му мир. Съжденията му за външния свят бяха почти равни на нула, поради което съществуването му бе изцяло недействително. На доня Лупе обаче нищо не ѝ убягваше и от всичко си вземаше бележка. Говориха на масата за времето, за голямата жега, *необичайна за сезона*, защото юли още не бе започнал, въпреки че не оставаха много дни; за влаковете, които тръгваха и се връщаха, за множеството народ, който пътуваше за северните провинции. С известна плахост Фортуната се осмели да каже, че мъжът ѝ трябва да остави хапчетата и да отиде в Сан Себастьян на морски бани. Бедното момче отвърна с апатия, че резултатът ще бъде същият и с *морски водорасли от кантабрийското крайбрежие*, на което жена му енергично възрази:

— Това с водораслите са празни приказки, а дори да не са, най-важното е *бризът*.

Бодейки с вилицата едно по едно зърната нахут от чинията, госпожа Хауреги си мислеше следното: „Ясна си ми вече... хитрушо.

Знам аз какъв *бриз* ти се ще. След като развява байрака тук, искаш да го развяваш и там, защото приятелят ти заминава... Да, зная го от Каста. Господата от площадчето «Понтехос» тръгват утре. Ама аз ти казвам мошеничке, че тая няма да стане... Точно пък в Сан Себастиан. Нахална си... Ще ти дам аз едни *бризове*...”

По-късно дойдоха доня Каста и Олимпия с предложение да се разходят до Прадо. Рубин се колебаеше, но жена му решително отказа. Доня Лупе излезе с приятелките си, а Фортуната и Макси стояха до полунощ сами във всекидневната, на тъмно, с разтворени към балкона врати заради жегата и разговаряха за неща, съвсем отдалечени от действителността. Той предлагаше най-странни теми, например:

— Кой от нас ще умре пръв? Защото аз съм много крехък, но с тия болезки може би ще изкарам още много години. Слабите физически живеят най-дълго, а здравите са изложени много повече на опасността изведнъж да свършат.

Тя правеше усилия да поддържа този толкова скучен и неприятен разговор. Друга тема на Макси:

— Чуй едно нещо. Ако не бях женен за теб, щях изцяло да се посветя на религиозния живот. Не знаеш как ме съблазнява, как ме мами. Да се забравя, да се откажа от всичко, да обърна гръб на външния свят и да живея само с вътрешния... Това е единственото положително нещо, останалото е все едно да наливаш в пробито буре вода.

Фортуната се съгласяваше с всичко и като си даваше вид, че е заинтригувана, мислеше си за своите неща, потопена в приятния здрач и прохладния въздух на стаята. През балкона проникваше мъждукащата светлина на уличните фенери. Канделабрите изписваха странни сенки върху тавана и фантастичният им образ, потрепващ леко върху бялата гладка повърхност, привличаше погледа на обзетата от тъга млада жена, която се бе изтегнала в едно кресло с облежната назад глава. Макси продължи да дрънка:

— Ако не беше ти, щеше да ми бъде все едно дали съм жив. Нещо повече, мисълта за смъртта е приятна за душата ми. Смъртта ми е надежда да осъществиш другаде онова, което е било само опит. Ако можеха да ни уверят, че никога няма да умрем, съвсем скоро щяхме да се превърнем в зверове, не смяташ ли?

— Има ли някакво съмнение? — отвърна тя машинално, все едно че отправяше мисълта си към тавана.

— Много мисля за това и щях да се отдам, естествено, на вътрешния живот, ако не бях впрегнат в колата на обичта, която човек трябва да тегли.

„Ах, боже мой, какво ме очаква утре!“ — помисли си съпругата. Беше проверено: винаги, когато нейният мъж изпадаше в духовна апатия през нощта, на следващия ден го обземаше недоверието и натрапчивата идея, че всички съзаклятничат против него.

Малко след това Макси каза, че иска да си ляга. Фортуната запали светлината, а той тръгна към спалнята, тътрейки крака като старец. Докато жена му го събличаше, бедното момче я изненада с думите, които ѝ се сториха адско вдъхновение на мозък, обладан от демони:

— Да видим дали тая нощ ще сънувам същото като снощи. Не съм ли ти го разказал? Слушай. Сънувах, значи, че съм в лабораторията и сипвам калиев бромид в пликчета по един грам... на око. Бях обзет от печал и си мислех за теб. Приготвих най-малко сто пликчета и изведнъж усетих в душата си много странна жажда, духовна жажда, която не може да се уталожим с вода. Взех флакончето с морфиновия хлороводород и го изпих цялото. Паднах на пода и в тоя тежък сън... гледай какво нещо... в тоя тежък сън ми се яви един ангел и ми рече: „Хосе, не ревнувай, защото жена ти е забременяла от *Чистия разум*. Виждаш ли какви глупости? Работата е там, че вчера следобед разлистих *Библията* и прочетох онзи пасаж за...“

Макси се опъна на леглото и като затвори очи, се унесе в миг в дълбок сън, сякаш бе погълнал всичкия наркотик на аптеката.

[1] Млекосъзаклятнически. — Б.пр. ↑

Фортуната не легна в леглото, тъй като бе много топло. Намести се полуоблечена върху канапето и на разсъмване, след като бе дремнала малко, усети, че мъжът ѝ е буден. Чуваше го как въздиша и ръмжи като човек, задушаван от гняв. Усети да пипа по нощната масичка, търсейки кибрита. Кутията падна на пода и Фортуната видя призрачно бледата светлина на фосфора в тъмнината. Ръката на Макси заопипва пода и накрая я намери. Фортуната видя да се издига нагоре синкавият блясък също като разсеян облак дим. Това видение изчезна с драсването на клечката и пламъчето освети стаята. Очите на младежа неспокойно я потърсиха и като я видя да лежи, каза:

— А, там си!... Как добре си играеш ролята!

За да избегне неуместни въпроси, съпругата се престори, че спи. Но като поотвори очи, го видя да пали свещта. Макси се облече, колкото да не е гол, и става внимателно от леглото. Взе свещта и излезе в коридора. Фортуната го чу да проверява дали е заключено, да търси нещо в стаята, където беше гардеробът ѝ, след това в трапезарията и кухнята. Бе правил това толкова пъти, че жена му беше свикнала с тия странности. Бе обладан от нечестивата идея, че някой е влязъл или иска да влезе с намерение да му открадне честта.

Когато Макси се върна в спалнята, бе почнало да се зазорява.

— Ако не те пипна днес, ще те пипна утре — мърмореше той. — Няма нищо, но аз усетих стъпки, чух шушукане; ти излезе оттук... Отново си се върнала и се правиш на заспала, за да ме измамиш... Недей!... Имам набито око и макар да изглежда, че нищо не виждам, всичко забелязвам... Хубави неща си си научила... Че из коридора вървеше мъж, няма съмнение. Няма смисъл да ми се кълнеш, че никой не е идвал. Какво, да не съм глух? Да не би да съм глупак?

Каза всичко това седнал на края на леглото със свещ в ръка, загледан в жена си, която все така се преструваше, че спи с надеждата той да се успокои. Но това не беше лесно, обземеше ли го веднъж болезнената мания, главоболието бе готово. Като се съблече напълно, започна да се разхожда с големи крачки из стаята, ръкомахайки и говорейки си самичък.

— Не, не, не... Ако мислят, че ще ме метнат, много се лъжат. Най-ужасното е, че и леля е укривателка... Какво, ще влезе ли някой в къщи, ако тя не е съгласна? Папитос също е укривателка. Хубави бакшиши сигурно взема. Ама аз ще те оправя малка *своднице*. Да не ми излизат с глупости. Вчера забелязах върху изтривалката ясни следи от обувките на изискан мъж. Разправят, че бил водносецът... Какъв ти водносец! И завчера личеше в същата тази спалня, да, личеше, че тук е бил някой. Не мога да си го обясня: беше като следи, оставени във въздуха, като мирис, като отпечатък от тяло в пространството. Не се заблуждавам, тук е влизал някой. Хубава, много хубава роля играя. Боже мой! Каква полза да поставяш честта над всичко друго? Идва някой си и я стъпква, покрива я с мръсотия. И не е достатъчно да дебнеш, да дебнеш, да дебнеш. Изобщо не спя и въпреки това... Но се налага още повече да бдя и да не изпускам от поглед нито за миг жена си, леля, Папитос. Тая проклета Папитос отваря вратата, ама ще я смачкам.

Фортуната сметна, че е настъпило времето да се събуди. Особеното при тая криза бе, че нещастният младеж не преминаваше от езикови странности към насилнически действия; имаше само язвителни оплаквания, тревожна грижа за честта си и заплахи какво ще направи и какво ще се случи.

— Какви глупости дрънкаш? — каза жена му. — Защо не си лягаш? Като не ти се спи, остави ме аз да спя.

— Вярваш ли, че след това, което извърши, може да се спи? Каква съвест, прости, господи, каква съвест! Сега ще отричаш... Кой вървеше из коридора? Котката, много ясно. Бедната животинка плаща всички грехове. А ти, защо излезе? Да си играеш с котката, нали? Правилно. И аз трябва да го преглътна! Най-много ме съсипва това, че и леля е съгласна; моята леля, която толкова ме обича. Знам, че ти не ме обичаш, но леля!... Ужас... А тая усойница Папитос с нейното лице на ангелче... Какво човеколюбие, боже мой! Почтеният човек не може да се защити от толкова враждебност, заобиколен е от измама, предателството го дебне. Предават го тези, на които най-много вярва. Оттам, откъдето най-малко очаква, от лоното на семейството изскача Юда. На земята няма и не може да има чест. Само на небето, защото бог е единственият, който не ни мами, единственият, който не си слага маската на любовта, за да ни забие ножа.

Фортуната се облече бързо. Знаеше от опит, че колкото повече му противоречиш, толкова по-зле става. Известно време поседя на канапето, слушайки го да дрънка глупостите си в очакване да се развидели съвсем, за да обади на доня Лупе. Преди да се измие, мина през спалнята на леля си, която вече се обличаше, и ѝ каза:

— Днес е ужасен. Бедничкият! Дано вие успеете да го успокоите.

— Отивам, отивам. Ясно ми е, че без мен не можете да се оправите. Ако ме нямаше... Не искам и да си го помисля. Иди и вдигни Папитос да запали огън... Ще му приготвим веднага шоколад, защото слабостта го прави такъв, трябва да сложим храна в клетото му тяло. Дръж ключовете, вземи от оня шоколад, който ни даде Балестер, от *шоколада с диализирано желязо*... Какво момче, гледай какви го прихващат! Моментално тръгвам!

Когато леля му влезе с шоколада, Макси продължаваше да дрънка както по-рано.

— Това, което ме учудва, лельо, това, което не мога да си обясня — каза той, забивайки в нея святкащите си очи — е, че вие сте съгласна, прикривате го и искате да ме убиете, защото нека да ви е ясно: за мен честта е най-важното в живота.

— Душице моя — отвърна доня Лупе, като сложи шоколада на масата, — после ще говорим за това. Ще ти обясня всичко и ще те убедя, че си въобразяваш. Пийни най-напред шоколада, че си много слабичък...

Младият мъж се отпусна на канапето и като се наведе към масичката, върху която беше закуската, взе една бисквита и я потопи в гъстата течност. Преди да отхапе, отново се върна към същото, макар и с по-спокоен тон.

— Не знам как ще ме убедите, когато имам слух, имам очи и пред очевидното не струват...

Направи жест на отвращение и ужас, щом вкуси мократа бисквита.

— Лельо! Фортуната! Какво е това? Какво ми давате? В тоя шоколад има арсеник.

— Пресвета Богородице! — възкликна доня Лупе ужасено в момента, в който влизаше племенницата ѝ.

— Въобразявате си, че може да скриете от мен вкуса на арсеника? — рече той съвсем разстроен и с блуждаещи очи. — И не

сте глупави: слагате малки дози... Един сантиграм, за да ме отровите лека-полека... Обзалагам се, че Балестер ви е дал арсеника, защото и той е против мен... Какъв ад, боже мой!

— Това вече не се търпи. Да разправа, че сме му отровили шоколада!

— Вкус на арсеник... осезаем... ама толкова осезаем!

Изправи се, обзет от отчаяние, и отново започна да снове из стаята в трескаво безпокойство.

— Ще се наложи да умра от глад... Ужасно е... Домът ми е пълен с врагове. Хората, които най-много ме обичаха някога, сега желаят смъртта ми.

— Значи, арсеник — рече Фортуната, обръщайки го на шега, с надеждата да постигне по-добър резултат. — За да се увериш, че си глупав и досаден, ще изпия шоколада аз.

И веднага почна да го пие. Мъжът и я гледаше поразен.

— Да видим дали ще умрем изведнъж... Може и да има отрова, ама е много сладък... Убеди ли се сега? Бих изпила още една чаша. Да не мислиш, че щеше да е зле, ако беше отровен? Щях да си отида от този свят, защото ми е дошло до гуша от главоболията и страданията, които ни причиняваш.

Междувременно доня Лупе донесе спиртника, за да приготви още един шоколад в присъствието на Макси. Дори така, трябваше да се измъчат доста, докато го накарат да го опита, тъй като настояваше, че и тоя има вкус на арсеник...

— Макар и не толкова, съгласен съм, че не толкова.

След това добави с примирителен тон:

— Аз мисля, че всичко това е работа на Папитос, не знаете колко е зла и как ме ненавижда.

— Я стига си плакал за бой — отвърна доня Лупе. — Да говориш такива неща за бедната Папитос! Виж какво, като те пипнат маниите, хвърляй цялата вина върху мен. Аз знам да я оправям и да доказвам невинността си. Защо не излезете да се поразходите двамата из Ретиرو? До девет часа не е горещо, утрото е чудесно.

Фортуната подкрепи предложението, но на него не му се излизаше. Продължаваше да седи на канапето, подпрял глава с ръка на масичката, забил поглед, сякаш искаше да преброи тръстиките на рогозката отпред. Двете жени се споглеждаха с лоши предчувствия.

— Това е — промърмори той с мрачно подозрение. — Искате да ме изгоните на улицата, за да...

— Но, боже мой, тя ще дойде с теб.

— А къде иска да ме заведе? Бог знае... Някаква клопка ми готвите. Ако беше само да ме убие, както и да е, но работата е там, че искате да посегнете на свещената ми чест...

— Всичко е в божите ръце.

— Не знаете ли вие, лельо, че преди три месеца... „Кореспонденция“ писа... Една жена отвела мъжа си в Ретиро и като се озовали на едно безлюдно място, съучастникът... Да, съучастникът се криел зад храстите и двамата, тя и тоя вагабонтин, уловили бедния съпруг, вързали му ръцете и краката и го хвърлили в езерото...

— Исусе, какво варварство! Откъде измисли тия щуротии?

— „Кореспонденция“ не е писал такова нещо — каза Фортуната.

— Сигурно си сънувал.

— Не съм го сънувал — изкрещя той и скочи като изхвърлен от пружина. — Истина е, четох го в „Кореспонденция“... А, сега съм и лъжец! Говоря самата истина. Лъжките сте вие... Вие, с тия ваши натежали от престъпления съвести.

Доня Лупе скръсти ръце и обърна поглед към небето, призовавайки милостта божия. Лицето на Фортуната изразяваше голямо отчаяние, сякаш търпението ѝ вече се бе изчерпало.

— Виж какво — каза вдовицата, — иди в аптеката и почни да работиш, това ще те разсее.

Госпожа Хауреги знаеше от опит, че при тия силни атаки на племенника ѝ Балестер бе единственият човек, който можеше да го вразуми било с безсрамни подигравки, било със сух и дори жесток език. Членовете на семейството, които той обичаше, бяха най-неподходящите да го обуздаят, тъй като именно срещу тях насочваше яростното си недоверие.

— Добре, ще слеза — каза Макси, вземайки шапката си. — Имам сметки за оправяне с господин Балестер. Повече няма да ми се смее. Нека се опита да ми го каже в очите. Защо не го прави? Той е страхливец и предател, пише се за приятел, а удря в гърба.

Лелята и съпругата не отвърнаха нищо и го последваха. Той взе бастуна си от закачалката в антрето и излезе, трясвайки вратата. Слезе бързо и поговори известно време с портиерката.

От балкона двете госпожи го видяха да излиза на улицата, да минава на отсрещния тротоар и да гледа към къщата... Те се скриха, после надникнаха предпазливо иззад решетките и го видяха, че продължава да жестикулира и да върти бастуна си. На всяка крачка спираше и се обръщаше назад. Вървеше ту надолу по улицата, ту нагоре. При една от тия обиколки Балестер се показва на вратата на аптеката и го повика със заповеден тон:

— Веднага тук. Хайде! Елате тук.

Рубин влезе в аптеката също като куче, което при вида на господарската тояга свива уши и си влачи опашката по земята.

— Добър ден, приятелю Балестер. Не ви забелязах. Бях излязъл малко на въздух. Как сте?

— Аз съм добре — отвърна Сехисмундо с много кисел вид. — Значи на въздух? Сега ще ви дам аз един въздух. Я вземете да поставите етикети на тия шишенца за сиропи... И внимавайте да не сбъркате. Червените етикети са за *сиропа от портокалови кори* с йодиран калий; зелените за същото, но с *диализирано желязо*. Ушите ви ще скъсам, ако ми объркате хартийките.

Макси се залови за работа и, странно, въпреки бъркотията царяща в главата му, не направи нито една грешка дори когато му дадоха шест различни вида сиропи със съответните етикети в различни цветове. Балестер, който бе известен за острия му сутрешен пристъп с една бележчица от доня Лупе, го държеше под око, но при едно от влизанията му в лабораторията Макси изведнъж спря работата и се измъкна на улицата без шапка. Като се върна и забеляза отсъствието на младежа, управителят запази спокойствие и каза само: „Излетя вече... Да върви.“ Приемаше със спокойствие странностите на своя колега и му се искаше някой път да изчезне като дим. „Няма обаче да имам тоя късмет — рече си той, — ще ми го върнат пак да го усмирявам!“

Макси влезе у дома си. Когато му отвори вратата, Фортуната не остана изненадана от разстроения му вид, тъй като тия неочаквани посещения не бяха нещо ново.

— Предполагам — каза с треперещ глас, — че сега няма да го отречеш... Леля може... Тя е такъв лицемер! Но ти не, ти си лоша и искрена. Когато нанасяш смъртоносния удар, казваш, нали? Сега, пред ясните и очебийни факти, какво ще ми речеш?

— Пак! Но, синко!... — изписка доня Лупе, като се появи в антрето.

— Вие, лельо, сигурно ще почнете да отричате. Но тая не го отрича. Много ясно, че няма да го хвана, защото е скочил през балкона, но няма да отречете, че е бил тук... Видях го, видях го да минава пред аптеката... На стълбището е оставил следите си, следите, които не могат да се сбъркат с нищо... С абсолютно нищо.

— Добре се подредихме! — рече доня Лупе на Фортуната, която въздишаше и гледаше мъжа си с дълбоко съжаление.

— За всички ви ще ми плати тая долна Папитос — изкрещя той, като тръгна към кухнята.

— Папитос? Отиде за покупки. Бедното момиче! Хайде, омръзна ни. Остави ни най-сетне на мира. Ще накараме Балестер да те върже... Момченце, глупостите свършиха.

При тия думи тя го улови за ръката и го разтърси с майчински гняв и упрек.

— Не можем повече да те понасяме... Много си разглезен, това е всичко.

Нещастният младеж се тръшна на пейката в антрето, която много приличаше на църковна скамейка, и нездравият израз на лицето му се промени, яростта му премина в дълбоко униние.

— Гарантирайте ми, че честта ми е... непокътната, както се казва, и ще се успокоя.

— Честта ти! Но кой, по дяволите, я заплашва? Мъгла, само мъгла имаш в главата си.

— Дим! Аха!...

— Да, само дим — каза Фортуната, като сложи нежно ръка върху рамото му. — Не мисли и няма да те е страх от нищо. Всичко се дължи на въображението ти, само на въображението ти, на лудата в къщи, както казва брат ти Николас.

— Знаеш ли какво ще направим? — запита доня Лупе след малко, възползувайки се от относителното спокойствие, което се забелязваше сега у племенника й. — Ще му дадем да хапне.

Жена му го хвана за ръката, за да го отведе на масата, и той не направи опит за съпротива. И двете се страхуваха, че ще откаже да яде каквото и да било, твърдейки, че яденето е отровно; но за тяхна изненада Макси не прояви никакво подозрение. Нямаше апетит и двете трябваше да се надпреварват коя да го обсипе с повече нежни думи, за да хапне нещо. Показаха се толкова мили, че Макси яде повече от друг път, без да прави забележки или да се оплаква колко лошо е подправена храната. Пригответа му кафе и то бе единственото, което изпи с удоволствие. Междувременно доня Лупе се постара да разведри духа му, бърдейки неща, доказващи безсмислените му подозрения относно честта, но той даваше да се разбере с дълбоки въздишки, че бурята в душата му не е съвсем утихнала. Силата на пристъпа обаче бе

отминала и скоро щеше да настъпи пълно проясняване. Преди да тръгне за аптеката, отведе жена си настрана и каза:

— Обещай ми да не излизаш този следобед. Обещай ми никога да не излизаш без мен.

— Да излизам ли? Какви глупости ти идват на ума! Не мисля и подобно нещо — отвърна тя с усмивка. — Ще стоя тук и ще те чакам. Вечерта ще отидем у доня Каста, искаш ли? Или ще се поразходим.

Докато произнасяше тия думи, доня Лупе я гледаше с лукав поглед от едно ъгълче на коридора.

Тоя следобед в аптеката Макси бе доста по-спокоен. Щом се оказа за малко свободен, влезе в лабораторията, където държеше книгите си, взе една и се приготви да потъне в четене. Но Балестер грабна пръчката и тръгна към него, отне му книгата и заплаши, че ще го напердаши.

— Стига вече с тия мъдрости, тъкмо те ни мътят главата. Я да видим? Каква прелест! *Грешки на египетската и персийската теология...* Това, значи, твърди заглавието на книжката... Защо ви трябва момченце, да се пххате в неща, които не ви засягат? Какво ви влиза в работата, че ония варвари, които са умрели преди хиляди години, са се кланяли на много божества? Желание да се месите в чужди работи. Имало богове с дузини? Добре, и какво? Нима се налага вие да ги издържате? Аз мисля друго: това е желание да се месите, където не ви е работата. Не мога да гледам такава глупост — гневът му се усиливаше с всяка фраза, — не мога да гледам как един християнин си вади очите, за да изучава неща, от които ще разбере толкова, колкото негър от проповед... Ще ви скрия книгите, ще ги изгоря... Веднага идвам.

Това, последното, го каза на един енорияш, който бе извадил рецептата си.

— Хайде, глупчо — рече той на Макси, — размърдайте се. Подайте ми камфора, праха от лакрица...

Като изпълни сръчно и бързо рецептата, Балестер отново хвана пръчката и продължи филипиката си:

— Същото се отнася и за глупостта, която напоследък ви е влязла в главата, че щели да ви отнемат честта, че у дома ви влизат мъже, че навред залагат капани за честта ви... Колко сме мелодраматични и колко сме елементарни! Изглежда невероятно

такива абсурди да хрумват на мъж, чиято жена е от *породата на Сузана*^[1]. Да, господине, повтарям — от *породата на Сузана*, жена, която по-скоро би се оставила да я разсекат на четири, отколкото да погледне мъж в лицето. Като го знаете, защо са тия трагедии? Ако аз имах такава жена, толкова красива, толкова добродетелна, ако имах до себе си девица като нея, щях да я обожавам на колене и за нищо на света нямаше да ѝ причинявам неприятности. Честта ви! Вие притежавате повече чест от... не знам с какво да я сравня. Честта ви е по-чиста от слънцето... Какво ти слънце, слънцето има петна. По-чиста и от самата чистота. И пак се оплаквате... Нищо, аз ще ви излекувам с тая пръчка. Почнете ли да ми приказвате за чест, ряз!... Няма друг начин. Аз мисля, че вършите всичко това, защото сте ми много разглезен. От леля, която се грижи за вас, от красива жена, която също ви глези и не извърща поглед встрани. Самата истина говоря... Майчице, ако аз имах такава жена...

Като стигна до този пасаж от мъмренето, което Сехисмундо произнасяше с най-сериозен тон, Рубин се успокои дотолкова, че бе почти разположен да го слуша с благосклонност и дори с радост. Накрая се усмихна и след малко рече:

— Приятелю Балестер, каня ви тая вечер във Вариедадес. Искате ли?

— Как мога да не искам? Разбира се. Нека хвърлят такива камъни всеки ден по мен, знаменити приятелю. Ще отидем... много ясно, ако Падиля остане тук тая нощ да дежури. А сега, скъпи колега, да приготвим таблетките с *живачен йодид*. Вие подгответе лакрица и акациева смола. Рецептата е много важна. Отваряйте си очите... Казвам ви, няма по-висша наука от фармацията. Колко по-хубава е от това да изследваш дали е имало, или е нямало еди-колко си дузини богове! Да почваме: внимавайте с драгоценния живачен йодид. Болният, за когото е предназначен, все едно, че е излекуван. Не, не му завиждам. Добре ще си е поживял с хубавите моми и ако сега е закъсал, не е било напразно. Ей! Внимавайте с дозата. Не бъдете толкова припрян. Като нищо ще повредите пациента и слюнката му ще потече чак дотук... Колко прекрасна е фармацията! За мен има две изкуства: фармацията и музиката. И двете лекуват човечеството. Музиката е фармация за душата и... обратното, разбирате какво искам да кажа. Какво сме ние, ако не композитори на тялото? Вие сте един

Росини, да речем, а аз — един Бетховен. И в едното, и в другото изкуство всичко е да комбинираш. Там ги наричат ноти — тук им викаме хапчета, субстанции; там са сонати, оратории, квартети... тук са средства за повръщане, за отделяне, за усилване и т.н. *Същината* е в това да докоснеш с композицията чувствителното място... Как ви се струват тия теории? Нарушим ли хармонията, болният умира.

След малко пристигна практикантът, който работеше в аптеката само нощем, и като го отведе настрана, Сехисмундо му каза:

— Приятелю Падиля, още днес ще предложи на доня Каста да идваш през деня, защото това бедствие Рубин носи кошница вместо глава и се боя, че ако остане сам, ще изтрови цялата енория.

[1] Според Библията жена, прочута с хубостта и целомъдрието си. — Б.пр. ↑

След вечеря отидоха всички у доня Каста, където трябваше да се съберат, за да излязат на разходка. Едва-що влязоха и се появи Балестер, който каза, че е задухал много силен вятър и може би идва буря, поради това се стигна до единодушно съгласие да не излизат; запалиха осветлението във всекидневната и доня Каста нареди на Олимпия да изпълни пиесата, за да я чуят Максимилиано и Балестер.

Олимпия, по-малката дъщеря на Саманиего, би предизвикала голямо възхищение по времето, когато е било модно да си болен от туберкулоза или поне да имаш такъв вид. Слаба, изтънчена, с тъмни кръгове под очите, с фин профил и романтично изражение, това момиче би било свършена красавица преди петдесет години, в дните на буклите и тънките талии. Доня Каста искаше дъщерите ѝ да знаят да си вадят хляба, ако случайно обеднеят някой ден, ето защо Олимпия бе отведена в консерваторията още от ранна възраст. Седем години прекара там, удряйки клавишите, след което продължи да ги удря в къщи под ръководството на един реномиран учител, който идваше два пъти в седмицата. Трябваше да издържи добре изпитите и за тая цел девойката изучаваше в продължение на три години една прекрасна пиеса, която тъй и не можа да овладее. Пиеса — сутрин, пиеса — следобед, пиеса — вечер. Балестер вече я знаеше наизуст до последната нота. Олимпия не бе успяла да изсвири цялата пиеса, от *adagio patetico* до *presto con fuoco*, без да сбърка поне веднъж, и винаги, когато свиреше пред хора, се объркваше и твореше такава бъркотия от ноти, че и Христос не би могъл да я разбере. Тъй че доня Каста я караше да свири пред непознати, за да преодолее страха от публиката.

Решението да не излизат на разходка опечали госпожицата, защото нямаше да може да поговори с годеника си, който в тоя момент се бе заковал на ъгъла на улица „Трес Песес“ в очакване да се появи семейството, за да се присъедини към него. Беше способно момче, което учеше последна година неизвестно каква специалност и пишеше критически статии (безплатно) за различни вестници. Въпреки очевидните му заложби доня Каста не го гледаше с добро око, защото

като занятие за издържане на семейство критиката, чистосърдечно казано, не ѝ се струваше от най-доходните. Ала Олимпия бе много увлечена. Четеше всички статии на своя годеник, които той ѝ носеше, изрязани от вестниците и залепени върху листа от тетрадка, и това четиво я просвещаваше значително. Пазеше цялата тази купчина сентенции при писмата и кичурите коса. Доня Каста все още не позволяваше на забележителния момък да стъпи в дома ѝ.

Девојката изпълни своята пиеса с немалко умора, като ту блъскаше клавишите, сякаш искаше да ги накаже за някакъв грях, който бяха извършили, ту ги милваше, за да звучат нежно, като си помагаше с педала и извиваше тяло на една страна, после на друга, а лицето ѝ приемаше печален или яростен израз в зависимост от пасажа. Поради големия брой ноти, които поглъщаха, пръстите ѝ приличаха на уста, изпитваща закъснял глад. При трудните пасажи едни ноти изпреварваха тия, които ги предхождат, а други изоставаха, но щом се стигнеше до някой лесен елемент, пианистката си казваше „тук няма грешка“ и компенсираше предишните си несполуки. Докато траеше това дълго мъчение на клавишите, възклицанията на възхищение не секнаха.

— Какви пръсти има това момиче! Гелбенсу ми е направо смешен... И какъв артистичен дар, каква изразителност! — казваше тоя зевзек Балестер.

А доня Каста:

— Сега следва трудният пасаж, сега... В тоя откъс няма грешка. Каква чистота, каква фразировка!...

Доня Лупе също се превземаше и Фортуната се виждаше принудена да изразява ентусиазъм, макар и да не разбираше нищичко от тая олелия и вътре в себе си недоумяваше как е възможно това да се нарича *възвишено изкуство* и защо сериозните хора аплодират музика, подобна на звуците, които се разнасят от някоя медникарска работилница. Която и да било песенчица от уличните латерни ѝ харесваше и я вълнуваше повече.

Олимпия свиреше с вяра и чувство, подозирайки, че огледалото на критиците я слуша от улицата. Бе изнурена и потна, като свърши, боляха я всички кости и едва дишаше. Дори не ѝ стигна дъх да благодари за комплиментите, които валяха от всички страни. Закашля се тъй силно, сякаш всеки миг щеше да почне да плюе кръв.

— Дъще — каза майка ѝ, като я видя да отива към балкона, — не се показвай навън, че си изпотена. Вземи, сложи си този шал.

Тя го наметна и като не можеше да сдържи желанието си да се покаже на балкона, излезе с Фортуната, за да съзерцават страдащата душа, която бродеше по отсрещния тротоар.

След малко влезе Аурора, по-голямата дъщеря на Саманиего, която бе много различна от сестра си: чернокоса, приятна на вид, без да бъде красавица, жена от тези, които, някак безформено снажни, съчетават анемичния цвят със свежестта на бледата плът. Гърдите ѝ бяха непропорционално големи, шията къса, бедрата и талията добре заоблени, а шевове на ръкавите ѝ заплашваха да се пукнат от напирещата пълнота на ръцете. Главата ѝ беше хубава, с къса и добре оформена коса. Имаше по-добър вкус от сестра си, обличаше се с грациозната простота на чужденките, които си вадят хляба зад щанда на някой елегантен магазин или на касата в някой ресторант. Костюмът ѝ винаги бе едноцветен, без гарнитури, със строга кройка и някак делови, костюм на млада жена, която излиза сама на улицата и работи почтено.

Нека обясним това. Аурора Саманиего бе на тридесет години, вдовица на един французин, който бе дошъл в Испания като представител на чуждестранни дрогеристки къщи. Наскоро след като се ожениха, някъде към 1865 година, французинът замина с жена си за Бордо, където наследи от родителите си фирма за бельо, която въздигна с упорит труд, полагайки основите на цяло състояние. Но Бисмарк и Наполеон III го разориха, тъй като тия две личности предизвикаха войната от 1870 година, покосила толкова надежди. Фенелон, иначе много добър човек, с търговски ум, страдаше от недостатъка *chauvinisme*^[1]. Грабна оръжието, записа се в редовете на войската и при първите изстрели прусаците го проснаха мъртъв.

Вдовица и с малко пари, макар и без деца, тя се върна в Мадрид, където умението и навиците, които бе придобила, не можаха да влязат в употреба, тъй като тук нямаше големи магазини, а съществуващите бяха обслужвани от лентяи, които присвояваха единствения почтен начин на момичетата да си вадят хляба. Вдовицата на Фенелон знаеше всичко за бранша бельо, бе силна в сметките, имаше ясни понятия за икономическия ред и режима, към които трябва да се придържа една добре организирана търговия, и говореше френски перфектно. Но

всички тези способности щяха да си останат без покритие чак до края на света, ако на Пепе Саманиего не му бе хрумнало да развие търговия с бельо *в тон с последните новости в чужбина* и да включи в нея една толкова интелигентна личност като братовчедка си. Планът бе замислен с голям размах. Аурора щеше да оглавява отдела за младоженци, пелени за кръщавки, бельо за деца и жени. Капиталът за това важно производство бе даден от дон Мануел Морено-Исла, който вярваше в почтеността и ловкостта на Пепе Саманиего. Магазинът щеше да се помещава в една нова сграда на възвишението към „Санта Крус“ срещу улица „Понтехос“, и витрините му положително щяха да бъдат най-представителните и елегантните в Мадрид. Откриване — първи септември.

Саманиего се намираше в Париж на покупки и по времето на нашия разказ вече пристигаха първите сандъци. Във временния магазин, който бе в съседство с истинския, кипеше трескава дейност. Начело на прекрасна плеяда сръчни служителки Аурора подреждаше моделите, които щяха да бъдат показани след откриването като мостри на чудесната конфекция на къщата. От изгрев до залез-слънце живееше сред вълни от батиста с пяна от изящни дантели, кроеше и пробваше, бодвайки тук, рязвайки с ножицата там, и ръководеше ятото шивачки колкото с интелигентност, толкова и с авторитет.

Вечер, когато се прибереше уморена у дома, на майка ѝ се нравеше да присъствуват доня Лупе, Фортуната или другите приятелки, за да даде воля на суетата си. Щом я видеше да се появява, лицето ѝ светваше и оттук нататък се говореше само за новия магазин и за невиджаните неща в него, от който елегантният Мадрид щеше да се възхищава. Четирите жени не затваряха уста до дванадесет, тъй че като видя да надвисва буреносният облак на бельото, Балестер хвана за ръката Макси и му рече:

— Ние двамата отиваме да видим някоя пиеска в театъра.

Трябва да кажем, че Олимпия, която не участвуваше в перченето и меркантилното въодушевление на майка си, продължаваше да стои облегната на парапета на балкона и да гледа меланхоличната сянка на скучаещия Аристарх, като му подхвърляше отгоре някоя и друга думичка, за да подслади безкрайното му чакане.

— Сигурно си много уморена, сядай — каза доня Каста на дъщеря си, начевайки сплетните. — Как върви работата?

— Днес изпробвах газта в новия магазин. Ще бъде едно чудо. Пристигат вече сандъци с нови стоки; има *например* толкова красиви неща, каквито още не са виждани в Мадрид. Тук не знаят да подреждат витрините. Ще видите, ще видите нашите, ще бъдат с *най-хубавата стока*, за да привлече вниманието и кара хората да спират и влизат вътре, за да купят нещо. Като влязат, им показваме и други неща, *караме ги да видят* това и онова, прикоткваме ги и накрая падат в капана. Тукашните бакали си нямат никакво понятие от *étalage*^[2], а що се отнася до изкуството да се продава, малцина го владеят. Повечето все още принадлежат към школата на Еступиня, който гълчеше купувачите.

— Аз мисля — каза доня Лупе с алчен израз, — че Пепе Саманиего ще развърти голяма търговия. Мадрид е неразорана нива. Цялата работа е да си *отракан*. О, фармацевтичният бранш, бога ми, е истинска мина! Водя битка с Макси да изобрети нещо, да измисли някоя *панацея*. Ама сме станали много морални и много честни. Ето защо тоя народ не напредва и чужденците ни експлоатират, отмъквайки всичката пара.

Последното изречение върна разговора към първоначалната тема, от която се бе отклонил мъничко с панацеята.

— Затова — каза доня Каста — един магазин като най-добрите в чужбина, няма как да не се позлати, защото, след като съществува, госпожите от висшето общество не е нужно да ходят в Байона и Биариц да си купуват последните новости.

Аурора носеше костюм от светлосин памучен плат с кожен колан и голяма тока. Бе облечена с непринудеността и простотата на елегантна работничка. За момент влезе да си вземе леката закуска, поточно лакомството, което майка и винаги пазеше за нея, и се върна с купичка в едната ръка и лъжичка в другата. Беше компот от сливи, който тя изяде с парче козуначена кифла.

— Искате ли?... Та казвах, че в сандъците, които сега са в митницата в Ирун, има детски костюмчета от трико, които ще предизвикат сензация. Моделът пристигна вчера с най-голяма бързина, дойде също и *fichu*^[3], по който приготвяме имитации с обикновена дантела за простолюдието. Ще видите, ще видите... Поличката за кръщаване, която правим с дантела *valencienne*^[4], няма да струва по-малко от петстотин франка — Аурора имаше навика да пресмята

винаги във франкове. — Наистина е очарователна. Щом бъде готова, ще я донеса да я видите.

— По-добре е ние да дойдем там — каза доня Лупе, — за да видим и претършуваме всичко, преди да отворите за купувачи.

Фортуната казваше по нещо, макар и рядко, тъй като темата за магазина не я интересуваше кой знае колко. След като изяде купичката компот, Аурора отиде в кухнята и се върна с жълтъчени сладки, сложени в хартия. Колко лакома беше! Предложи една на Фортуната, която я взе, а доня Каста се приготви да поднесе на приятелките си вода. Господжата влагаше цялото си същество в изстудяването на водата в делвите и се хвалеше, че никъде няма толкова прясна и сладка вода като в нейния дом. Донесе една чиния със сладкиши, после отиде да налее от драгоценното съдържание на делвите — няколко на брой и с различна температура в зависимост от това дали ги изнасяше или не на балкона. Доня Лупе ѝ помагаше да носят водата, а в това време Аурора улови Фортуната през кръста ѝ двете излязоха на балкона на всекидневната. Изядоха по една жълтъчена сладка с шоколад, след което си взеха по една с кокосов орех.

Озовали се далеч от досадните уши на доня Лупе и доня Каста, Аурора прошепна на Фортуната:

— Всички заминаха днес следобед... Братовчед ми Маноло също отива с тях.

[1] Шовинизъм (фр.). — Б.пр. ↑

[2] Подреждане на щандове (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Шал (фр.). — Б.пр. ↑

[4] Валенсианска (фр.). — Б.пр. ↑

Тук му е мястото да разкажем, че Фортуната и вдовицата на Фенелон бяха станали близки приятелки. Последната показваше голяма симпатия към жената на Рубин и с тази симпатия, милото доверие, което произтичаше от нея, и най-после с разточителното снизхождение, което проявяваше към нейните грехове, се добра лека-полека до всичките ѝ тайни. Съвсем ясно е, че тия интимности ставаха само зад гърба на доня Лупе и много далеч от доня Каста, тъй като и двете не допускаха, че подобни теми могат да намерят място в благоприличните и достойни разговори в тоя дом.

Прегърнати през кръста, двете жени мълчаха известно време, ядяха сладки и гледаха към улицата. Неочаквано Аурора се засмя.

— Гледай как тоя глупак Понсе се умилква на Олимпия. Мисля, че сестра ми е единствената жена в света, способна да обича критик. Заслужава си наказанието да се омъжи за него. Не ѝ пожелавам подобна катастрофа *само* защото ми е сестра.

— Здравата се е измъчил човекът — каза Фортуната, също тъй през смях. — Прави ѝ знаци да слезе... Да, веднага ще слезе. Нахален си. Сигурно иска да ѝ даде една от ония статии, в които разказва сюжета на пиесите, за да ги знаем. Хайде, човече, не се измъчвай, ще си поприказвате друга вечер. Сега не може... Колко досадни са тия ухажори, нали?

След още малко, когато ръцете им бяха пуснали талиите и двете чистеха пръсти с кърпичките си, Аурора отново каза:

— Та това е, всички заминаха днес следобед, и братовчедът Маноло е с тях. Мисля, че отиват в Сан Хуан де Лус.

Фортуната изви лице към балкона, където беше Олимпия. След това погледна приятелката си и рече с много сух тон:

— Отиват в Сан Себастиан и Биариц, а в началото на септември заминават за Париж.

— Момичета — каза доня Каста, слагайки ръце на раменете им. — От коя вода желаете? „Прогресо“ или „Лосоя“?

— Все ми е едно — отвърна Фортуната.

— Вземи „Лосоя“ — подсказа ѝ доня Лупе с чаша в ръка. — И вярвай, каквото и да говори тя, „Прогресо“ е малко блудкава.

— Зависи от вкуса... Влияние оказва и навикът — аргументира се Каста със самодоволството и увереността на дегустатор на вина. — Понеже израснах с вода от „Понтехос“, която е същата като тая на „Мерсед“, именувана днес „Прогресо“, всяка друга ми мирише на тиня.

Няма да се спирам подробно на всичко, което се каза за водата в Мадрид. Докато двете по-възрастни госпожи бърбореха във вътрешността на къщата, Фортуната и Аурора го правеха на балкона. Към единадесет и половина дочуха гласа на Балестер. Двамата с Макси ги гледаха от отсрещния тротоар.

— Ако слезете — каза Рубин, — ще ви почакам тук.

— Олимпия — извика Балестер. — Току-що гледахме творбата, която се игра за първи път преди две вечери. Колко е лоша! Имате ли сведения за нея?

— Аз? Какво говорите!...

— Понеже поддържате близки отношения с авторитети.

Той произнесе тия думи, когато критикът минаваше покрай него.

— Слушайте, Олимпия, творбата е една ужасия, но някои приятели на автора ще я разхвалят до небесата. Ще ми се да ги видя, за да ги питам защо лъжат по тоя начин публиката.

— Оставете ме на мира... Какъв сте глупак! — отвърна Олимпия и влезе вътре.

— Слизате или не? — запита Макси и жена му каза, че ще слязат, нека ги чака в аптеката.

Аурора и Фортуната се смееха, следейки с очи как Понсе се измъква нагоре по улицата като душа, обсебена от дявола.

Жените се оттеглиха в жилището си, доволни и двете да видят Макси толкова възстановен от мозъчните бъркотии от сутринта, сякаш беше друг човек. Подчинението му на заповедите и разумните и уравновесени отговори бяха благоприятни симптоми. Тая нощ спа спокойно и не се случи нищо, което да излиза от рамките на нормалното. Следващия следобед съпругът и жена му се уговориха да се поразходят привечер. Тя отиде да го вземе от аптеката в уречения час, но не го завари.

— Отиде да се подстриже — каза Балестер, като ѝ предложи стол. — Покрай тия мрачни настроения от последно време бедното момче не си даваше сметка, че е заприличал на чорлавите поети... Изпратих го да се окастри днес следобед. Имайте пред вид следното: човек трябва да му се налага, да се бори със занемаряването му и четивата, да не допуска той да се отдава на мислите си. По-добре е да му причиниш неприятност, отколкото да го оставиш да потъне в меланхолията. Аз винаги му говоря грубо и повярвайте... взех му страха. Тъкмо това е необходимо.

— Бедничкият! — възкликна Фортуната. — Виждате ли накъде го избива? Не съм срещала такова пощуряване.

Сехисмундо, който в момента не бе много зает, остави работата, за да обърне нужното внимание на госпожата на своя приятел и да ѝ бъде приятен, доколкото беше възможно. Бе човек, който не можеше да не бъде галантен, дори дързък с която и да било жена, в чието присъствие се озовеше. Досега с Фортуната си бе позволил някоя и друга шега; тоя път отиде по-далеч. Прокарвайки пръсти като зъби на гребен през непокорната си грива, той я приглади и като изви тяло, се наведе към госпожата и каза лукаво:

— От вчера сте много тъжна... Не, не го отричайте... Нима не виждам какво става? Чета по лицата.

— По моето едва ли сте прочели кой знае какво.

— Повече, отколкото си мислите... Чета най-нежни пасажи... строфи за раздяла... самотни въздишки...

— Ах, какъв досадник!

— О, нищо не ми убягва. Съгласен съм, че имате основания да бъдете толкова разочувствувана. Но има и нещо друго... На мен ми е приятно да стигам до корена на нещата, да търся причините и, откровено казано, като се вгледам в тях, не мога да не съжалявам за грешката, от която страдате толкова време.

Фортуната го наблюдаваше с усмивка, тъй като не смяташе, че трябва да се разсърди.

— Да, не мога да не съжалявам — продължи надутو управителят, — че сте толкова последователна с хора, които не го заслужават... Да има толкова верни сърца по земята и да се търси тъкмо най-непостоянното и...

— Какви глупости говорите?

— О! Не са глупости — отвърна аптекарят, като направи няколко крачки пред нея, стараяйки се да бъдат колкото се може по-грациозни. — Простете дързостта ми. Аз съм си такъв, винаги съм бил пределно ясен и щом някоя мисъл поиска да излезе от мен, отварям ѝ вратата, иначе, остане ли вътре, ще се пръсна... Та казвах... Ще се разсърдите ли?

— Не човече, защо трябва да се сърдя... Пуснете я, пуснете я.

— Та казвах... — Балестер зае поза, която му се струваше аристократична, — казвах, че човека, когото би трябвало да обичате, съм аз... Сега виждате, че не съм от тия, дето си държат езика зад зъбите.

— Ах, колко мило! Харесва ми откровеността.

— Скрито-покрито няма! Ако ме обикнете, ще разберете какво значи любещо, последователно и горещо сърце. Но трябва да ви предупредя за едно нещо...

— Какво?

— Ако решите да ме обикнете... няма да решите, но ако решите внимавайте да не ми го кажете изведнъж... ще умра от радост. Ще ми подействува като електрически шок.

— Бъдете спокоен... Да, ще ви го казвам малко по малко... ще ви подготвям като за лоша новина...

— Не чак така, не чак така...

— Май че не сте добре... Няма ли тук сред всичките тия лекарства някое да ви оправи главата?

— Де да имаше, приятелко моя, де да имаше! Много хора си мислят, че най-болната глава тук е на бедния Макси, когато моята е като птичи кафез. Наистина, само две думи от когото трябва биха ме превърнали в най-разсъдителния и най-щастливия човек на земята.

Като видя да влиза Рубин, той смени темата.

— Тъкмо казвах на вашата скъпа половинка, че ще ѝ дам две хапчета. Бога ми, какви хапчета!...

— За нея?

— Не, човече, за вас.

— И какви са?

— Хубава работа; иска ви се да знаете и какви са. Дявол да го вземе, като измисли нещо ново, човек трябва да запази тайната за себе си. Това е препарат.

— Тоя Сехисмундо се е побъркал — рече Фортуната. — Да си вървим.

— Не вземам лекарства, ако не зная съставките — забеляза Макси наивно.

— Тия щастливи мъже са много безочливи. Искат всичко да научат... Сега излиза на разходчица със своята гълъбица. Колко сме любезни! И после момченцето се оплаква — подръпна го за ухото, — оплаква се за няма нищо... галеното дете на провидението... Сбогом, забавлявайте се.

Изпрати ги до вратата на аптеката, стана много сериозен и като се протегна на пръсти, колкото можеше, ги проследи с поглед, докато се изгубиха нагоре по улицата.

Нижеха се унилите дни на лятото, което в Мадрид е сезонът на тъгата, тъй като сънят и апетитът бягат, обществото намалява и тези, които остават, живеят като емигранти. В семейство Рубин не се случи нищо особено, положението на Макси не се влошаваше, макар и всяка сутрин да имаше своята нервна криза, по-бурна или по-тиха, не стигаше степента на ярост от знаменитата утрин с арсеника и двете жени го понасяха с търпение. През нощта кризите се проявяваха леко и понякога дори не личаха. С убеждение и строгост Балестер бе успял да го отдалечи напълно от всякакво четиво, благоприятстващо концентрацията на духа.

Както би трябвало и да се очаква, между Фортуната и доня Лупе не съществуваше пълно съгласие, защото наблюдателната и прозорлива госпожа Хауреги бе разбрала, че племенницата ѝ върви по лош път още от началото на юни. Познатите на семейство Рубин знаеха за историята на Фортуната и драматичната роля, която играеше младият господин Санта Крус. Някои вероятно бяха осведомени и за третото ѝ излизане на сцената на нейната луда илюзия, ала никой не се осмели да го довери на доня Лупе. Независимо от това тя го бе отгатнала по нюх ѝ с прости пресмятания. Веднъж се нареди да *вдигне тупурдия*, „за да не си въобразява — мислеше тя, — че лъжите ѝ минават и лапам мухи“. Но Фортуната, спомняйки си начаса за уроците на своя приятел Фейхо, тегли разделителната черта, която той ѝ препоръчваше, и, каза по въпроса: „Оттук дотук, госпожо, властвувате вие; оттам нататък са *моите неща*, а в тях вие не можете да се месите.“

Гордата вдовица на алебардиста не се призна за победена и още на два или три пъти подновява атаката по следния начин:

— Ако бедният Макси беше здрав, той щеше да те оправи, както подобава на всеки мъж, който се уважава; ама не е и аз трябва да се грижа за доброто име на семейството. Хиляда пъти съм си казвала: „Да избухна ли, или да не избухна?“ В положението, в което се намира, избухването ми би означавало смърт за бедничкия. Затова се

въздържам и преглъщам всичката отрова. Виждаш ли? Главата ми побелява, като гледам тоя позор и не мога да сторя нищо...

Фортуната извърна лице, за да скрие сълзите си. Тая сцена ставаше във всекидневната, където двете шиеха летните си костюми.

— След онова, което се случи през ноември миналата година — продължи вдовицата с плашещо спокойствие, — след истинското ти или лъжливо разказание, след като ти бе простено — ако беше до мен, нямаше да ти простя, — след като турихме пепел на ужасното престъпление, струва ми се, че си длъжна да се държиш по друг начин. Недей да ми плачеш сега с крокодилски сълзи. Едно нещо ще ти кажа. Внимателно ме слушай.

Доня Лупе остави шева и се приготви да говори като професионален оратор.

— Поставям се на мястото на жена, която изпитва стара любов с дълбоки корени, които не могат да се изтръгнат. Има такива случаи, ето защо внимателно трябва да се разсъди. Ако беше дошла при мен и ми беше казала: „Лельо, с мен става това и това. Преследват ме, не знам дали ще мога да се защитя, слаба съм, помогнете ми...“ О! Нещата щяха коренно да се променят. Защото аз щях да те насочвам, щях да ти вдъхна сила, щях да те утеша. Ама не, правиш каквото ти скимне, и се държиш като някоя безразсъдна хлапачка... Това е глупост. Там, там са причините за всичките ти нещастия: изобщо не разчиташ на хората, които трябва да те направляват. С една дума, дойде ли времето да потърсиш помощ, ще бъде късно и хората ще кажат: „Сама се оправяй, дави се, покрий се със срам и върви по дяволите.“

След тая красноречива реч госпожата сумтя доста време, а Фортуната не вдигаше очи от шева си. Мислеше за странните схващания на вдовицата, която, изглежда, бе склонна към опрощение, в случай че се допитваш до нея и я смяташ за непогрешим съветник и съдник на делата ти. „Тая жена иска да бъде папа — мислеше тя, — стига само да я направят, и ще се меси във всичко. Ама що се отнася до мен...“ Фортуната се отвращаваше от деспотичния нрав на доня Лупе, в който съзираше повече тщеславие, отколкото принципност, или принципност, езиутски съчетана с тщеславие. Това не бе в съзвучие с крайните възгледи на младата грешница. Тя искаше или пълно опрощение за своите дела, или пълно осъждане. Ад или небе, нищо

друго. Имаше си *своята идея* и не се нуждаеше нито от съвети, нито от защитата на когото и да било. Щеше да се оправи най-добре сама и какъвто и кръст да ѝ бе отреден, не ѝ бе необходимо друг да го носи. Действията ѝ бяха решителни, праволинейни, летеше към тях като снаряд изстрелян от оръдие.

Известена от своята приятелка Каста, с която си споделяха тайни неща, че Санта Крус са заминали на летуване, доня Лупе използва това обстоятелство, за да произнесе на племенницата си още една реч, макар и не с такъв обвинителен тон като предишните.

Госпожата беше крайно разсъдителна и винаги строеше своите планове и доводи върху здравата основа на свършените факти.

— Гледай как само бихме могли да се разберем — каза ѝ тя един следобед, когато отново ѝ падна под ръка. — Разбрах, че човекът, който ти е взел ума, не е в Мадрид. Какъв по-сгоден случай да оправиш вътрешния си мир, който изцяло е в развалини? Съгласна съм да ти помогна с каквото мога. Не би трябвало да го правя, но ми е жал и съчувствувам на човешките слабости. Друга нямаше да даде и пет пари; аз мисля, че в такива деликатни неща трябва да се постъпва с известен такт. Най-напред е нужно да ме поставиш в течение на събитията, да ми се довериш и за най-малките подробности; да ми обясниш какво мислиш, какво чувствуваш, какви изкушения ти идват сутрин, обед и вечер; с една дума, трябва да ми изредиш всички, абсолютно всички симптоми на тая проклета болест и да обещаеш, че ще правиш това, което аз ти наредя.

Вдовицата говореше, сякаш в джоба ѝ бяха рецептите за всички патологични отклонения на душата.

Фортуната прояви снизходителността да каже някои неща от чиста учтивост, като скри, много естествено, най-деликатното. Доня Лупе се въодушеви дотолкова от тази проява на подчинение, че започна да хвали професионалните си способности, завършвайки така:

— Уверявам те, че ако ме слушаш, ще ти избия от главата тая работа и ще станеш каквато не си: образец за омъжените жени. Между впрочем поемам задължението да не допусна отново да пропаднеш, дори пак да ти хвърлят примката. Я го виж ти, господинчото! Тая работа плаче за полицията. Ти не се меси, нека аз да се разправам, остави на мен... и ще видиш. Искаш ли да се обзаложим, че някой ден ще цъфна в къщата на доня Барбара и ще ѝ издумам всичко от игла до

конец? Ти не знаеш коя съм аз, не ме познаваш. Как си могла да бъдеш толкова глупава и да не потърсиш помощта ми! Заслужила си всичко, което ти дойде до главата. Отсега нататък, щеш или не щеш, вземам работата в свои ръце... Накрая ще ме обичаш, както се обича майка.

При тия думи доня Лупе сияеше. Едва се сдържа да не погали майчински племенницата си, тъй силни бяха радостта и задоволството ѝ. Преследваше я непрекъснато една мисъл, но тя я криеше в най-потайното кътче на хитроумния си мозък. Не позволяваше Фортуната да съзре и сянка от нея. Пазеше я за себе си и ѝ се наслаждаваше насаме. „Дали ѝ е дал пари?“ Всеки път си отговаряше утвърдително на тоя въпрос. „Сигурно ѝ е дал нещо, може би доста пари. Но къде, по дяволите, ги крие? Какво прави, че не ми ги дава да ги вложам? Ясно ми е: изпитва срам да ми даде пари, придобити с такива средства. Тая деликатност ѝ прави чест... Нищо друго не е, срам я е да ми го каже. Но накрая всичко ще излезе наяве.“

И един следобед, когато съпрузите бяха излезли на разходка, голямата капиталистка, не можейки да сдържа повече любопитството си, изпрати Папитос по някаква работа, за да остане сама, и с решителност, достойна за възхищение, направи обиск на шкафа и сандъка на Фортуната. Като се възползува от безбройните си ключове, отвори всички чекмеджета и ги претърси внимателно, стараейки се да оставя нещата, след като ги прегледа добре, на предишното им място. Практикуваше този езуитски метод винаги, когато се наложеше да пъхне любопитните си ръце където не ѝ е работата. Претърси тук, претърси там, и нищо. Банкнотите се крият толкова лесно, че е невъзможно да ги намериш. Ала доня Лупе бе надарена с тънък нюх за откриване на пари и беше сигурна, че ще ти намери, стига да бяха тук. „Да ги е зашила в дрехите си? Възможно е. Тая хитруша изглежда, че уж нищо не знае, ама си я бива!...“ В шкафа нямаше нищо, наподобяващо пари, нито дори писма. Няколко украшения и картички, които ѝ се сториха любовни послания, но от *паричките* нито следа.

„Много странно — ръмжеше вдовицата, тършувайки из сандъка, след като бе претърсила из основи шкафа. — Не мога да го разбера, щом той е толкова богат, а тя толкова бедна!...“ Сандъкът беше пълен със стари дрехи и също не даде резултат. „Ама все нещо трябва да има — промърмори госпожата, — нещо трябва да има. Все някъде трябва да е скривалището. Или има пари, или изобщо няма пари на тоя свят.“

Изморена от безплодното тършуване, доня Лупе прибра ключовете, които приличаха на гъста чепка грозде, достойна за арсенала на банда крадци, седна да размисли и като почна да гали с едната си ръка гърдата си от памук, а с другата да се чеше по челото досами косата като човек, който помага на някоя мисъл да се роди, рече: „Ако действително нищо не й е дал, трябва да признаем, че този човек е най-големият негодник!“

Горещината се усилваше и сцените, които описах, се повтаряха с онази еднообразна последователност, която в известни периоди придобива човешкият живот, също като при уморен художник, който не се грижи за обновлението на изразните средства. Разходките вечер с *кварталния* трамвай, излетите до някой летен театър, вечеринките в дома на Саманиего или у Рубин; умилкванията на критика от улицата, романтичната фигура на Олимпия, сякаш окачена на балкона като отличителен знак или надпис, който гласи: „Тук се обича изтънчено“: екстравагантностите на Балестер; кризите на Макси, всичко се повтаряше ден след ден с точността на програма.

През август се случи нещо непредвидено и то бе следното: Една сутрин при доня Лупе дойде Торкемада да разискват търговски дела. С летните си дрехи славният дон Франсиско приличаше на военен от Куба, тъй като освен синьото костюмче бе наложил на главата си сламено сомбреро с широка периферия. Ризата му на яркочервени райета напомняше знамето на Съединените щати и за да подчертае още повече американския си вид, носеше вратовръзка с карфица и дълга верижка за часовник, която непрекъснато се люлееше насам-натам върху гърдите му. Панталоните му биха тъй къси, че като седнеше, краката му се виждаха до половината. Тук му е мястото да кажем, че *покойникът е бил по-дребен*. Всички тия неща внушаваха чувството, че са наследени или придобити чрез съдебен заповест, или пък взети от някой флибустиер^[1]. Когато бе на посещение някъде, сомбрерото му служеше за ветрило с преимуществото, че присъстващите се възползуваха от вентилацията, която създаваше тая тъй умело размахвана тропическа шапка.

Известно време водиха интересен разговор, после камбанката звънна и в стаята, където се намираха лелята и дон Франсиско, влезе Макси. Фортуната бе заета с гладене. Още щом видя съпруга си да влиза, тя отиде да разбере какво има, тъй като сигурно бе станало нещо извънредно. В тоя час, десет сутринта, бедното момче никога не се връщаше у дома. Като си наметна една кърпа на раменете, защото топлината на ютията я принуждаваше да бъде леко облечена мина във

всекидневната. Също като леля си остана силно изненадана от необичайната радост, която се излъчваше от лицето на младия човек. Очите му блестяха и дори начинът, по който поздрави дон Франсиско, загатваше за нещо странно и това ги изпълни с тревога.

— Здравсти, дон Пако, аз съм добре, а вие? Доня Силвия и Руфинита още ли ходят на бани в Мансанарес?

Тоя тъй фамилиарен език беше съвсем необичаен за темперамента и плахостта на Макси.

— Какво те носи тук по това време? — запита леля му, прикривайки изненадата си.

Фортуната го изучаваше внимателно, седнала далеч от основната група на един стол до вратата за спалнята на доня Лупе. Той остана прав и след като поздрави толкова непринудено лихваря, се обърна гърбом към балкона с ръце в джобовете и ги загледа, сякаш очакваше да получи поздравления.

— Ама нищо — рече, — чакам да ми честитите.

— Какво, от лотарията ли си спечелил?

— Не, не е това... Защо ми е на мен лотария? Нямам никаква нужда... Много повече е, намерих онова, което търсех. Вече ви казах, че ми липсваше само една формула, за да завърша...

— Комбинацията!... Да не би да си открил *панацеята*? — произнесе леля му с недоверие.

— Името, което ѝ давате, не е лошо — каза бедното момче, екзалтирайки се все повече и повече. — Идва от *rap*, което означава „всичко“, и от *akos*, което е същото, като да речеш *лекувам*. Изцерява и пречиства всичко.

— Слава богу, че вършиш нещо полезно! — заяви доня Лупе с подозрение, ловейки погледите на Макси, чийто възторжен блясък беше съвършено трескав.

— Цяла нощ мислих неспокойно, мозъкът ми беше като жарава, защото на плана, по-точно на системата ѝ липсваше само една формула, за да бъде завършена... Проклетата формула! Накрая, ей сега, преди мъничко, ми хрумна. Подскочих от радост. Балестер, който не разбира тия неща и никога няма да ги разбере, се разсърди и не пожела да ми даде лист и мастило, за да запиша формулата и да я съхрани... Боя се, че ще я забравя, че ще ми изскочи от главата... Паметта ми е като отворена клетка и птичките... ф-ъ-ър!...

Доня Лупе и Фортуната се спогледаха с тъга.

— Добре — каза лелята, като видя, че над него се спуска облак.
— Успокой се, ще напишеш формулата да приготвиш *панацеята*, ще има голям успех и ще спечелим много пари.

— А! — възкликна той с израз на човек, който след изнурителен труд е стигнал до идеята. — Не го вярвайте, за да се изложи цялата система достатъчно ясно, че да я разберат всички, трябва да си извадиш очите... Ще се наложи да бодърствувам до зори. Няма значение, потръгне ли, ще видите: ще спечеля голяма слава и репутация, толкова голяма, че...

— Хич не е добре — промърмори доня Лупе, а и Фортуната си рече нещо подобно.

— Въпросът, който оставаше да бъде разрешен — каза Макси, като се приближи към леля си, щракайки с пръсти, — се отнася до еманацията на душите. Откъде произхожда душата? Дали е част от божествената субстанция, която прониква при раждането в тялото и се разделя с него при смъртта, за да се върне при своя първоизточник? Или е случайно творение на бога, оставащо винаги безлично? Тук беше загадката.

Доня Лупе въздъхна дълбоко, загледана в дон Франсиско, който присвиваше очи полуподигравателно, полузагрижено.

— За бога, момче — каза Фортуната, като се приближи, — не мисли за тия неща, че от тях боли глава... Да, много добре, но всичко, което е трябвало да се изследва по този въпрос, вече е изследвано. Не си пали главата.

— Скъпа моя — той я отстрани с нежност и гласът му прозвуча превзето, — ако по тоя *трънлив път* на труд и преследвания, който ме очаква, ако по тоя мъчителен и славен апостолски път не пожелаеш да ме придружиш, ще съжалявам повече теб, отколкото себе си; но накрая ти пак ще дойдеш. Как не, щом си грешница, а нали за грешниците, за тяхното изкупление и спасение мисля, каквото мисля, и предлагам, каквото предлагам?

Фортуната се върна на отдалечения стол, където преди малко седеше, а доня Лупе, след като се хвана за главата, направи жест на християнско примирение. Малко оставаше да се разплаче. В тоя миг Торкемада сметна за удачно да се намеси, надявайки се, че тактичните му съждения ще оправят объркания *intellectus* на нещастния младеж.

— Вижте какво, приятелю Максимилиано, аз мисля, че всичко, което трябва да знаем по този въпрос, вече ни е казано. А това, което не са ни казали, е по-добре да не го знаем... защото прекомерното задълбочаване в нещата убива вярата. Този живот не е нищо друго освен преход: такъв го намираме, такъв го и напускаме; колкото и да гледаме към небето, манната няма да падне... „Ще си изкарваш хляба с пот на челото“ — е казано и това е всичко. Каква полза имате от разсъжденията дали душата е това или онова? Нали накрая всички ще умрем... Съвестта ни да е спокойна, да не правим злини и топката да се търкаля, да не се боим от материализма на смъртта, защото в края на краищата сме прах и...

— Достатъчно, не продължавайте — прекъсна го Макси начумерено. — Ако сте материалист, никога няма да се разберам.

— Не, аз казвам, че душата получава това, което е заслужила и понеже тялото е като черупка на яйце, разпада се, мен не ме е страх от материализма, според който човек се превръща в прах.

— Стига!... Ясно ми е — каза другият още по-възбудено, показвайки обзелата го досада. — Вие сте от школата на брат ми Хуан Пабло: *сила и материя*. Ще има да говорим за това. Аз ще изложа учението си, нека и Хуан Пабло изложи своето и да видим кой ще поведе след себе си човечеството.

След тия думи се завъртя на пети и бързо излезе, като се отправи към стаята си. Жена му го последва дълбоко натъжена. Макси седна до масичката, на която имаше няколко книги и неща за писане. Като сложи ръка на рамото му, тя се вгледа в драсканиците, които трескаво изписваше върху хартията.

— Виж тук най-важните точки — бърбореше той. — „Солидарност с духовната субстанция. Въплъщението е състояние на изпитание или наказание. Смъртта е освобождение, опрощение, сиреч истинският живот. Нека се постареем да я постигнем по-скоро.“

— Хайде, сега си почини мъничко — каза тя, като направи опит да измъкне писалката от ръката му. — Достатъчно поработи днес с тия толкова трудни изчисления... Утре ще продължиш... Не, недей да мислиш, че съм против; аз ще ти помогна в мисленето... Ще говорим за това. Аз също размишлявам.

Противно на очакванията ѝ, Макси не се ядоса. Лицето му бе добило ангелско изражение, движенията му бяха меки и приличаше

повече на древен апостол, чиято лудост е плод на манастирска самота, отколкото на съвременен безумец, подготвян за лудницата от трескавите стремежи на днешното общество.

— Ти също размишляваш — каза ѝ той с нежност. — Зная, мислиш, защото чувствуваш; ти ме разбираш, защото обичаш. Грешила си и си страдала; да грешиш и да страдаш са двете страни на едно и също нещо — следователно имаш чувството за освобождение или, алегорично казано, оковите на живота тегнат на ръцете ти.

Фортуната не разбра нищо от това бръцолевене, но за да не му противоречи, се съгласяваше.

— Няма къде повече да страдам, целият ми живот е бил едно мъчение... Но сега не мисля за това.

Доня Лупе гледаше през откренатата врата.

— Ти ще ми помогнеш — продължи Макси с проблясъци на религиозно вдъхновение в горящите очи, — ще ми помогнеш да разпространя това велико учение, плод на толкова размисъл, което нямаше да добие завършен вид без помощта на небето. Великото тайнство на откровението се върна в мен. Това, което зная, го зная, защото ми го каза онзи, който знае всичко.

Като забеляза, че леля му го гледа, той я повика с ръка и рече:

— Лельо, влезте... Не говорим за тайни неща. Вие също сте с мен в неизмеримото... в неизмеримото и мъчително разпространение на учението... Наистина не мога да си обясня, не разбирам как позволявате да влиза тук той материалист...

— Дон Франсиско? Синко, но какво зло може да ти причини?

— Голямо, лельо, голямо, защото всички от тая долна секта не могат да ме понасят и ако тоя човек продължава да идва у дома свободно, би могъл да направи опит да погуби доброто име на моята система, като преди това ми отнеме честта.

И погледна Фортуната, сякаш искаше да открие върху лицето ѝ потвърждение на думите си. Тя разбра това.

— Има право, лельо. Тоя материалист да не влиза повече тук.

— Добре, няма да влиза, синко, няма да влиза... Ами да. Ще му кажа да върви по дяволите със своя материализъм.

— Добре ли се чувствуваш? Искаш ли да хапнеш нещо? — запита го ласкаво жена му.

— Никога не съм се чувствувал по-добре, повярвайте — лицето и тонът му показваха спокойствието, владеещо душата му — След като открих тази толкова търсена формула, се усещам друг. Преди животът ми беше едно мъчение, сега не бих се сменил с никого. Нищо не ме боли, чувствавам се добре и като връх на щастието — нито ми се яде, нито ми се спи...

— Все нещо трябва да хапнеш.

— Не изпитвам нужда... Вярвайте ми. Ще видите, че не ми е необходимо. Наистина съм друг, наистина вече съм без плът и тя хич не ми трябва. Нямам нищо друго освен скелет, а той е достатъчен да носи душата.

Очите на Фортуната се навлажниха. Малко по-късно, когато излезе, завари доня Лупе да хлипа.

— Загубен е — каза госпожа Хауреги, — съвсем загубен... От това вече няма оправяне.

[1] Морски разбойник и контрабандист. — Б.пр. ↑

Тоя следобед двете жени преживяха много тежки моменти. Макси лежеше на канапето в спалнята като изпаднал в летаргия, по-скоро в екстаз, очите му бяха отворени и сякаш не разбираше какво става наоколо. Фортуната взе шева си и седна до него да види как щеше да свърши това. Доня Лупе влизаше и излизаше с въздишки и приплаквания. Като дойде време за вечеря, отказът му да яде го оживи малко. На тях не им беше до ядене и настойчиво го молеха да хапне, като използваха най-причудливи средства за убеждение. Накрая доня Лупе постигна резултат със следния довод:

— Не знам как ще издържиш тоя тежък живот, без нищо да ядеш. Казват, че Христос е постел, но не че дни наред не е хапвал зальк. Напротив, създал е най-важния обред — причастието, докато вечерял.

Това убеди Макси да хапне малко попара и да пийне вино, но повече не постигнаха. Сега изглеждаше по-екзалтиран. Улови ръцете на жена си и каза:

— Аз съм само предвестникът на това учение, истинският месия ще дойде по-късно, ще пристигне скоро, вече е на път. Каза ми го този, който знае всичко.

Фортуната не разбираше нищичко.

Доня Лупе изпрати бележка на Балестер, който дойде да го види на свечеряване. Аптекарят не можеше да победи живия си и закачлив нрав, нито да се държи тъй, както изисква случаят и макар че Фортуната го дърпаше за пешовете на сюртука да възприеме по-отстъпчив тон, проклетникът не можа да се сдържи.

— Я виж какво ни е прихванало сега... Но, човече божи, какво ви засяга вас откъде идва душата? Слагате ли нещо в джоба си? Мислите, че ще ви възнаградят за откритието? Здравата ме ядосахте завчера с онова за *нещото в себе си*... Нека предположим, че е *нещото извън себе си*. За мен това е чиста музика: *нещо в си бемол*. А, какво глупаво и превзето човече! Бог никак не харесва да си завираш нос във вечността. Никой не обича да го следят отблизо и да гледат какво прави и какво не прави. Затова безделниците и досадниците, които му дебнат стъпките и броят бръчките, бог ги наказва, като ги превръща в

глупаци. Та си вадете заключението. Невероятно е човек, който би могъл да бъде най-щастливият в света, след като е женен за този източен бисер и е племенник на леля, също такъв бисер, да си блъска главата с неща, които не го засягат. Никой няма да ви благодари за това! С една дума, ако госпожите ми позволят, ще ви излекувам с екстракт от ясенови пръчки за външна употреба сутрин и вечер.

Макси го наблюдаваше с презрение и другият, като видя, че шегите му не постигат обичайния резултат, стана сериозен и смени курса. На излизане двете госпожи го придружиха до вратата, където той им каза:

— Ще му дам *китайски хашиш* или *екстракт от индийски коноп*, чудесно средство срещу тая душевна отпадналост, която причинява зловещите мисли и религиозната мания. Ефектът е незабавен. Ще видите. И на пустинник да дадеш, моментално ще почне да танцува.

Тъй като в новата фаза от болестта Макси бе кротък, лелята и съпругата стояха в очакване. Нощем не мърдаше от леглото и ако си говореше самичък, правеше го тихо, също като дете, което си учи урока. Но това така дразнеше Фортуната, че не можеше да затвори очи цяла нощ и трябваше да си поспива през деня. Болният не ходеше вече в аптеката, нито му се излизаше където и да било, бе изпаднал в дълбока апатия и цялото му същество сякаш се бе съсредоточило в негласния и потаен кипаж на собствените му мисли. Като изключим разходките из трапезарията и спалнята, изобщо не се движеше, а след липсата на апетит от първите дни бе обзет от ненаситен глад, който двете жени сметнаха за добър признак. След седмица изяви желание да излезе, но те се стараеха да го разубедят. Беше се успокоил и тъй като не говореше за еманацията на душата и учението, което щеше да проповядва, думите му бяха смислени, дори остроумни. Лека-полека болезнените пристъпи почнаха да намаляват и часове наред бе в най-добро състояние на духа, говореше като напълно нормален човек по всеки повдигнат въпрос. Фортуната го караше да простира прането или да навива чилета и той покорно ѝ помагаше във всичко; доня Лупе често му възлагаше да ѝ оправи някоя сметка и това го разсейваше — никой не би казал, че е засегнат в най-тънката част на човешката машина. В началото на септември, след като три дни подред не бе споменал нищо за онази безсмислица с душата, двете госпожи се

зарадваха, уверени, че скоро ще ги отмине това неочаквано нещастие. Подновиха вечерните разходки и накрая му позволиха да излиза сам, тръгна и на работа в аптеката под грижливия надзор на Балестер.

Фортуната имаше и други причини за дълбока мъка. *Онзи* не беше й написал нито едно писмо, бе забравил тържественото си обещание. Неблагодарник! Какво му костваше да драсне два реда, например: *Добре съм и не преставам да те обичам?* Но не — нищичко... През време на сладките приказки, които по-възрастните госпожи им позволяваха, тя доверяваше тъгата си на Аурора, единствената си душеприказчица. Тържественото откриване на магазина, което бе определено за 15 септември, отвори много работа на вдовицата на Фенелон. Рядко се е виждало в магазин на Мадрид толкова шетане и такива явни признаци, че е обект на вниманието и благоразположението на публиката. Изисканите модни стоки, които Пепе Саманиего бе донесъл от Париж, привличаха много народ, а жените налитаха като мухи на мед. Продавачките не смогваха да покажат всичко и Аурора се разсипваше от работа, тъй като поръчките за *trousseaux* и комплекти валяха безспир. Доня Каста не можеше да си намери място, ако през деня не отидеше да си пъхне носа в магазина и ателието, за да разкаже по-късно на доня Лупе за поръчките, какво работят за кралския дом и за други семейства, които нямат царствена кръв, но имат много пари. Фортуната рядко ходеше там по свое желание или по покана на Аурора, тъй като госпожите Санта Крус, които често посещаваха ателието и магазина, не биваше да я виждат.

Двете приятелки прекарваха неделните следобеди заедно в дома на едната или другата, хапваха сладки и си говореха за разни неща, седнали на балкона, откъдето наблюдаваха непрестанните обиколки на критика, който се появяваше откъм „Трес Песес“ и изчезваше по улица „Магдалена“. Критерий може и да нямаше, но що се отнасяше до крака...

Една неделя в края на септември вдовицата на Фенелон донесе важна вест на своята приятелка:

— Утре се връщат. Днес Канделария почистваше къщата.

Фортуната усети смесица от мъка и радост, която й отне дъха. Искаше й се той да се върне, но едновременно с това предчувствуваше ново нещастие. Да не изпрати нито едно писмо, поне едничко! Аурора бе съгласна, че това е нечестна работа. След като разнищиха тоя

въпрос, вдовицата на Фенелон съобщи на своята приятелка още едно нещо, което бе изслушано с необикновено любопитство и внимание.

— Ще повярваш ли, че в главата ми се върти една мисъл! Може да не е вярно, но може и да е. Вчера доня Гилермина беше в магазина. Пепе и предложи една сума за нейното дело, ако откриването мине добре, и нищо... застана на касата... Та като се отвори дума за семейството, тя каза, че братовчедът Маноло утре пристига с другите. С тях тръгна, с тях се връща. Знам, че са прекарвали лятото в Биариц, а после всички са отишли в Париж... Как ти се струва? Братовчедът Маноло не се връща по друго време в Испания, освен *например* през зимата, никога не е идвал през септември. И това да се залепи за семейство Санта Крус, той, който обича винаги да е сам! Може и да не е вярно, ама толкова неща уж не могат да станат, а после стават! Преди да тръгнат, от това, което чух и видях, ми се стори, че на *добрия мъж* Хасинта му харесва прекалено. Има нещо! Как ти се струва?

Фортуната загуби ума и дума от учудване. Думите на приятелката ѝ ѝ се струваха невероятни.

— Много странно е това преследване. Винаги да е с тях човекът, който никъде не свива гнездо!... Не знам, не знам. Дали няма нещо? Как смяташ?

— Ами — след дълго размишляване рече съпругата на Рубин, — не ми се вярва.

— Ако има нещо, то няма да ми се изплъзне, защото, както се вика, винаги съм на наблюдателния пост. От прозореца на мецанина виждам балконите на Санта Крус и на Морено. Вземат ли да си правят знаци, не се съмнявай, че ще ги пипна... Как ти се струва има ли нещо?...

— Не вярвам — повтори Фортуната, като мислеше все повече за това.

Вестта за завръщането на фамилията Санта Крус, която ѝ бе предадена от Каста, съживи у вдовицата на Хауреги желанието да поднови оправдателната кампания в полза на племенницата си. Хвана я под ръка и отново започна да ѝ опява:

— Сега или никога. Врагът е на прага. На твоите заповеди съм ако поискаш съвет или план за защита по всички правила.

Веднага след това се опита да изкопчи от устата ѝ потвърждение на подозренията си, че любовникът ѝ е дал тлъста сума.

Фортуната не отделяше поглед от дрехата, която кърпеше.

— Разбирам — изрече госпожата с тон на депутат в парламента, — че ти е неудобно да ми доверяваш някои неща, но аз съм напълно откровена: не те смятам за по-лоша, отколкото си; за разлика от някои други не вярвам, че слабостта ти е користна и че обичаш този човек, защото е богат, че нямаше да го обичаш, ако беше беден. Не, няма да те засегна по такъв начин... Да си наясно. Сигурна съм, че каквато си безсрамна и изобщо луда и без грам разсъдък, греховете ти са плод на любовта, а не на интереса, и глупостите, които вършиш заради един богат човек, който ти дава големи суми пари, щеше да ги вършиш и с някой беден нехранимайко, на когото щеше ти да купуваш цигарите.

— За какви големи суми приказвате? — запита Фортуната, като я гледаше с изненада и готова да прихне.

— Не, не искам да ми издадеш точната цифра. Премълчи я, моля те... Някои неща е най-добре да ги запазиш за себе си. Недей да мислиш, че държа да ми връчиш този капитал, за да ти го вложи... Не, вече знаеш да се оправяш сама...

— Но, какво говорите, госпожо?

— Не, нищо не казвам. Отвратително ми е да боравя с тия пари, можеш да ми повярваш?

— Ама за какви пари приказвате?... Сънувате.

— Хайде де! Да не би да искаш да преглътна лъжа, по-голяма от тая къща? Не ме карай да ти вярвам, че не ти дава.

— На мен!

— Не ме прави на глупачка...

— Не зная откъде ви е дошло на ума. Веднъж завинаги ви казвам: нямам нищо. Ако се нуждаех, щеше да ми даде. Предложи ми един път, но аз не пожелах да ги взема.

Доня Лупе се приготви да даде нов залп. „Голям късмет ти се е паднал, тъпачка такава. Толкова си глупава, че не те бива и да пропаднеш като хората.“ Но се сдържа и преглътна гнева си, след което го изля в бурен монолог: „Не съм срещала друга като нея. Няма нито срам, нито здрав разум. Каква негодница и в същото време какво говедо! Ако имаше ад на глупаците, право там щеше да отидеш.“

Максимилиано постепенно се връщаше към нормалния живот, без това да означава, че от главата му бе изчезнала онази идея. Беше се преобразил и както при чернодробните кризи се излива злъч, така и при това умствено разстройство като че ли се отприщи порой от чувства. Сега бе не само кротък, но и изключително нежен, чувствата му струяха като течност през дестилатор. Ласкавите думи, с които се обръщаше към леля си и жена си, бяха необикновено благи, дори сладникави; ако причинеше някоя неприятност, се натъжаваше и като изразяваше голяма благодарност за грижите към него, правеше всичко възможно да ги избягва. В него започна да се проявява известна склонност да си налага лишения и страдания; оскърбленията, които по-рано го вбесяваха, колкото и леки да бяха, сега му доставяха удоволствие. Ако в разговора или при семейните спорове на масата изпуснеше някоя по-силна дума, след това изпитваше угризения, загдето я е произнесъл, и само плахостта му пречеше да си я вземе обратно, като поиска прошка.

Един ден, когато Папитос бе забравила да му почисти обувките, той каза:

— Виж я ти тая малката... Ще те науча аз!

Като излезе от къщи, усети такава мъка от тия невъздържани и обидни думи, че за малко не заплака. „Кога ще ме остави този порочен навик да обиждам нещастните! Какво значение има дали обувките са лъснати или не? Трябва да блести душата, не обувките. Невероятно е, че ние — хората, отдаваме такова значение на подобни детинщини. Бях несправедлив с бедното момиче! Невинно и ангелско създание! Какво животно съм... Но кой хубавец под звездите разбира от справедливост и я проявява? Смятаният за справедлив върши на ден безброй мерзости. Доста трудничко е да се изцериш от тая

наследствена краста, с която човек се ражда и с която живее, докато настъпи часът на освобождението.“

— Какъв бръмбар ви е влязъл в главата? Да измъкна ли пръчката? — рече му Балестер с обичайната си суровост, която според него бе най-ефикасният лек. — Струва ми се, че днес сме настроени много *евангелистки*. Внимавайте. Знаете как постъпвам.

— Бийте ме. Не ме интересува — отвърна Макси, като окачи шапката си на закачалката. — Заслужавам го като всеки друг, който се сърди, че не са му изчистили обувките. Какво глупаво човечество! Приятелю Сехисмундо, колко красива е смъртта!

— Ако още веднъж кажете, че смъртта е красива — рече другият, като хвана пръчката и я размаха смешно, — ще ви нашаря целия. Да ми говори, че е красива тая вещица, тоя изрод, по-грозен от глада! Вижте я, вижте отвратителното й лице... Вижте я, и кажете ли, че е хубавица, ще ви направя на пух и прах.

Сочеше едно изображение, изрисувано на тавана на аптеката, в което бяха ефектно съчетани змията на Ескулап, пясъчният часовник на времето, един дестилатор, реторта, бюстът на Хипократ и един череп.

— Ако искате да съзерцавате цялата прелест на света, гледайте мен — каза Балестер, като остави пръчката, хвана пешовете на сюртука си и се завъртя. — Бива ме, нали?

Тоя ден Балестер се перчеше с нови обувки, нов костюм от тънък вълнен плат от най-евтините, бе ходил на бръснар, където след като му бяха разчепкали гривата, я бяха накъдрили с маша.

— Наистина сте елегантен — каза Макси, като се приготви да мери дози за хапчета.

— Още по-елегантен трябва да бъда утре. Сестричката ми се омъжва утре за Федерико Руис, много талантливо момче. Познавате ли го? Вестниците непрекъснато пишат за него и винаги слагат пред името му някое духовито прозвище. Сега го наричат *изтъкнатия мислител*. Защо вас не нарекат така, въпреки че мислите толкова много? Защото вие не разсъждавате разумно, а той разсъждава.

Вечерта освен Балестер в аптеката бяха и двамата практиканти Падиля и Рубин. Когато на отсрещния тротоар се появи прочутият критик, Сехисмундо бе завладян от комичния гняв, който му вдъхваше

присъствието на тази несъмнено важна личност в републиката на буквите.

— Тоя господин — рече — не мога да го трая... Особено след като похвали онази толкова слаба творба, която се игра за пръв път през зимата, разправяйки, че в нея се *повдига въпросът* и други подобни. Става дума за моралната драмичка, в която се препоръчват бракът и добрите нрави; според нея излиза, че всички ергени сме негодници, а младеж, който се връща късно и харчи по някое и друго дуру за развлечения, е наричан чудовище и папата го анатемосва... Има една сцена, в която всички припадат, защото един злодей, който се оказва човек, отдаден на науката, заявява най-нахално, че не вярва в бога, та ако ще да го разстрелят. С една дума, като я изгледах, имах чувството, че съм погълнал всичките церове за повръщане в аптеката. Поуката от творбата е, че без религия щастие няма, затова тоя божи ангел, тоя алкалоид на претенциозността я превъзнася до облаците.

Стъмни се и Понсе се приготви за размяната на послания с любимата. От балкона се спускаше въженце, на което младежът прикрепяше хартийка.

— Изпраща ѝ последната си статия — каза управителят на приятелите си, дебнейки от вратата на аптеката. — В момента въженцето се спуска с една сладка... Като снощи, също като снощи. Ще видите, ще видите каква шега съм му приготвил.

С трескава бързина влезе във вътрешното помещение на аптеката и извади от чекмеджето един бял предмет, който приличаше на сладка. Падиля се превиваше от смях, а Макси наблюдаваше с добродушен поглед.

— Ама трябва да ми помогнете. Ти, Падиля, понеже го познаваш, излизаш, правиш се, че уж си го срещнал случайно, заговаряш го за драматична литература, задържаш го известно време с гръб към мен, а аз се промъквам с най-голяма предпазливост покрай стената в момента, в който се спуска канапът със сладката. Вземам я, нали... и слагам тая тук. Снощи я приготвих. Стрихнин кучешка доза, а вкусът е подправен с женско биле и захар. Изяжда я и изгърмява като бомба.

Падиля примираше от смях, а Макси го вземаше за шега.

— Човече, не го убивай — каза Падиля. — Трябваше да я направиш от ялапа, скамоний^[1] или нещо подобно...

— Не, братче, искам да пукне... Ще ида в затвора... Ще се погубя. Какво от туй? Не мога да му простя... Да обижда учените и ергените.

В желанието си да доведе шегата докрай, Балестер настояваше, че сладката е отровна, но понеже другият отказваше да участва в това убийство, разгорещеният аптекар отстъпи и заяви, че топчето е от захар с рициново масло, което не е нищо друго освен силно действащо очистително. Макси, който му бе помогнал да я направи, се усмихваше. Тия приказки им отнеха доста време и когато Балестер реши да пристъпи към изпълнението на шегата, въженцето беше вече долу заедно с една сладка с кокосов орех и критикът я ядеше. Балестер се утеши с мисълта, че друг път ще осъществи ужасното си отмъщение.

— Трябва да го изяде — рече, като прибра топчето. — Да не ме наричат Сехисмундо, ако не го глътне и тогава ще извикам като моя адаш^[2]: „Слава тебе, господи, че можа да стане!“

[1] Силни очистителни. — Б.пр. ↑

[2] Главен герой от „Животът е сън“ на Калдерон де ла Барка, олицетворяващ примитивизма и липсата на задръжки. — Б.пр. ↑

Същия ден, като се качи да вечеря, Макси завари жена си неразположена. Болеше я глава и ѝ се повдигаше. Доня Лупе, която я следеше непрестанно, виждаше в болестта ѝ повод да скрие от семейството страданията си. „Боли те — мислеше тя — от желанието да се отзовеш на повика. Бориш се със себе си. Искаш да отидеш и не се решаващ.“ Изглежда, имаше нещо такова, тъй като Фортуната отказа да вечеря и влезе в спалнята... Максимилиано не се зае да я увещава да хапне, защото в това поведение на жена си съзираше стремеж към лишения, начало на самоунищожението, желание за смърт и освобождение. Доня Лупе, която се бе уморила да се сражава при толкова безразсъдство от едната и от другата страна, ги остави сами с думите:

— Правете каквото щете. Оправяйте се, както си знаете. Аз се предавам.

Вечеря сама, като пращаше Папитос да им занесе по някое блюдо, но тя ги връщаше почти недокоснати. По-късно влезе за малко в спалнята да ги запита как са и отиде да си легне.

— Не мога повече да търпя тоя кучешки живот — рече си тя. — Дано бог се смили над мен.

Фортуната искаше мъжът ѝ да заспи и да я остави на мира. Но, изглежда, той не бе склонен да оправдае очакванията ѝ. Тая нощ бе доста бърлив и това я дразнеше много, понеже рядко бе чувствувала толкова малко желание за разговор. Като си легна, забеляза, че мъжът ѝ, седнал с лице към масата, на която беше лампата, вади от джоба си пакет, после втори, и двата увити в хартия, слага ги пред себе си, сякаш се готви за работа. Лекото дразнещо шумолене от разгъването на хартията, шумолене, усилено от нощната тишина, привлечаше вниманието на Фортуната и я нервираще. Най-напред Макси извади от не много обемистия пакет множество грижливо сгънати хартийки, подобни на аптекарските пликчета, в които се разпределят и продават лекарствата на прах. Но след това младата жена видя да разгъва втория пакет с продълговата форма и... Ах, боже мой, беше нож! Известно време той го оглежда и допира с пръст острието, за да се увери, че е

добре наточен. Съпругата усети по тялото ѝ да избива студена пот... Не можа да се сдържи и му викна също като на заспал човек, когото искаме да избавим от привидните ужаси на тревожен кошмар:

— Макси, какво правиш?

Той я погледна най-спокойно.

— Мислех, че си заспала. Не ти ли се спи? Да си поприказваме тогава за нещо приятно.

— Както искаш. Но по-добре си легни и остави приятните неща за утре.

— Не... Това, което ще ти кажа, положително ще ти хареса. Почакай малко.

Взе хартийките и ножа, премести се на стола до леглото и сложи всичко това върху нощното шкафче.

— Така... Сега ще видиш — рече с благата усмивка на човек, който се готви да изненада любимата с подарък. — Това, както виждаш, е кама.

Фортуната потрепера, сякаш студеното острие бе докоснало плътта ѝ и зъбите ѝ почнаха да тракат.

— Купих я днес от ножарския магазин на улица „Канисарес“ Има надпис: *Тоledo, 1873*. Красива е, нали? От доста дни насам се чудя кой е най-добрият начин да послужиш на душата, като я пратиш на оня свят. Ти как смяташ? Нищо не решавам без теб, каквото ти избереш, това ще избера и аз.

Клетата жена бе така ужасена, че почти не можеше да говори.

— Скрый я, за бога!... Не виждаш ли, че ме е страх?

— Страх! — възкликна той с учудване и огорчение. — А аз мислех, че съм успял да ти внуша идеята си и тя ти е станала вече близка. Страх от смъртта! Ще рече, страх от свободата и любов към тъмницата! Така ли излиза? Хиляди пъти съм ти казвал, че на смъртта трябва да се гледа като на завършек на страданията, също както гледат към брега нещастниците, които се борят с вълните, уловени за някое дърво.

— Не, не ме е страх — отвърна тя, за да го успокои, понеже забеляза, че бе почнал да се пали. — Но там е работата, че... най-добре е тия неща да се оставят за през деня. Сега да спим.

— Да спим? Още една глупост. Какво печели човек, когато спи? Оскотява, забравя за най-важното, а то е — да се измъкнеш и да

избягаш. Скъпа моя, или си с мен, или си против мен, решавай бързо. В състояние ли си да отключиш вратата и да побегнеш с мен? Да? Главното е да не се ужасяваш от смъртта, сиреч от вратата непрекъснато да я гледай, и да си готова да минеш през нея, когато настъпи щастливият час на освобождението.

Фортуната се сгуши в завивките, усещайки още по-голям студ. Ах, какъв ужас!

— Мигът на освобождението е онзи, в който човек е преценил, че е достатъчно пречистен, за да напрани мъчителната стъпка от тоя свят в другия, да я направи по своя воля. Официалните религии забраняват самоубийството. Колко са глупави! Моята го заповядва. Това е тайнство, върховно сливане с божеството... Е, добре, хората, които чрез игнориране на обществото и стимулиране на духовното в себе си стигат до пречистване, сами усещат кога настъпва мигът за тръгване. Освобождението не би трябвало да се нарича самоубийство. По-точно е да се каже: убийство на звяра-тъмничар. Идва един миг, в който душата не може повече да понася робството и трябва да се освободи. Как? Гледай.

Фортуната зъзнеше и се питаше дали да не стане и извика доня Лупе.

— Това е кама... добре наточена... Трябва да се има пред вид, че звярът се защитава, колкото и да е отпаднал. Плътта си е плът и докато в нея има живот, доставя удоволствието да боли. Поради това е уместно освобождението да стане с възможно най-малко болка, тъй като и самата душа, въпреки цялата си сила, се обезкуражава, усеща жалост към звяра-тъмничар и се застъпва за него. Та хубаво си помисли и ако хладното оръжие не ти харесва, кажи ми го откровено. Може би предпочиташ огнестрелно оръжие? Изстрелите може да не улучат и тогава душата губи търпение; случва се и куршумът да се насочи не там, където трябва, и звярът остава недоубит, част от тялото му е мъртва, другата част — жива. Ето защо съм ти донесъл отрови, които са безшумни и сигурни.

Започна да ѝ показва тия тъй добре приготвени и сгънати пликчета, върху всяко от които имаше четлив надпис с наименованието на отровата. Фортуната ги гледаше с неописуем ужас, и си запушваше носа и устата от страх да не би да се отрови, като диша подобни вещества.

— Сега внимавай. Това бяло вещество на кристали, което виждаш тук, е *стрихнин*. Сигурна и титанична смърт, придружена с много мъки, затова не ти я препоръчвам. Това е *атропин*, а това *бучиниш*. Виждаш ли? Бели прахове. Бучинишът има едно предимство и то е, че с него се е освободил Сократ, което го прави достоен за уважение. И двете отрови са упойващи, сиреч, човек заспива и свършва, докато спи. Но аз се питам: няма ли ритниците на звяра да причинят ужасни страдания в мрака на съня? Как мислиш? Дали да не изберем *дигиталина*, който убива чрез задушаване? Или да се спрем на живачните съединения? Ето ги тук; *живачен йодид*, *живачен цианид*. Имам и фосфорен препарат, който убива чрез отравяне на кръвта. Но най-доброто е тук, виж го; истинска *мечта на аптекаря*, божия благодат. Убива сигурно и незабавно. Виждаш ли тоя сив прах? Това е *делсемин*, чудото на отровите. Звярът почва да трепери само като го види, понеже знае, че шега няма. Мигновена смърт.

— Стига, стига — обади се Фортуната, която не издържаше вече.
— Ако не прибереш всичко това, ставам и си отивам.

По лицето му се изписа зловещо разочарование и състрадателно смайване. Погледът му засили страха ѝ и като разбра, че бе крайно наложително да го прикрие и да се отнесе внимателно с лудостта му за да избегне някоя щуротия, рече:

— Всичко е чудесно... Разбирам... Ясно, звярът трябва да се убие. Но ако искаш да те обичам, може да стане при условие, че не ми мъкнеш отрови.

— А! Досещам се... Предпочиташ огнестрелно оръжие... Но в такъв случай трябва да се упражняваме. Най-напред ти ще умреш, после аз... Ами ако не улуча и остана жив, дойдат хора и ме заловят?

— Не, момче, не, всеки хваща по един пистолет и се прицелва в другия като на дуел. Дава се сигнал, пум! И ще видиш какво ще стане с двата звяра.

Максимилиано размишляваше.

— Решението ти не ми се струва много удачно.

— Да, момче, вярвай ми. Сега ме остави да събера всичките тия прахове и да ги хвърля през прозореца на двора. Не, по-добре е да ги увиеш в пакет и да ми ги дадеш; аз ще ги пазя. Обещавам ти, че ще ги пазя. Ама какво, съмняваш ли се? Много хубаво.

Наистина се съмняваше, защото, когато тя протегна ръце да вземе пликчетата, той скочи да ги брани, както се брани свещена собственост.

— Стой, стой, не пипай. Аз ще ги пазя...

— Добре, пъхни ги в чекмеджето на нощната масичка, също и ножа. Обещавам ти да не ги пипам.

— Заклевах ли се?

— Заклевам се... Сякаш някога съм те лъгала. Ама че неща ти хрумват! Хайде сега, лягай си.

— Не ми се спи, слава богу. Щом задремя, и сънувам, че съм жив, звярът ме връзва, бие ме и прави с мен каквото му скимне... Гнусен тъмничар!

Фортуната изгуби търпение и пристъпи към действие с решителността, налагаща се при тежки случаи. Скочи от леглото, както си беше, и почти насила, с ласки и хокане, както се постъпва с децата, го накара да си легне. Съблече му дрехите, взе го на ръце и като го сложи в леглото, прегърна го здраво и започна да го приспива. Наговори му безброй глупости за освобождението, красотата на смъртта и колко е хубаво да убиеш звяра-тъмничар. „За всеки звяр си има по един укротител“ — повтаряше тя, употребявайки думи, които щяха да бъдат смешни, ако обстоятелствата не ги правеха печални.

Тя дремна съвсем малко. На зазоряване, като видя, че е потънал в дълбок сън, стана тихичко и сложи ръка на камата и хартийките. Скри камата, изсипа съдържанието на пликчетата върху един вестник и смеси всичко в една фуния, за да го отнесе на Балестер. Заедно с доня Лупе, която се ужаси, като чу какво се бе случило снощи, сложиха във всяко пликче съответното количество сол или пудра захар, сгънаха ги внимателно, както си бяха, и ги пъхнаха обратно в нощната масичка. Първата работа на Макси, като се събуди, бе да види дали не са му отнели съкровището и понеже изрази учудване, че не намира камата, жена му каза:

— Камата взех аз... Чудесна е. Не се безпокой, няма да я изгубя. Имаш ли ми доверие или не? Колкото до праховете, пази ги ти и щом настъпи мигът, изобщо няма да им се мръсця, защото ако хубаво си помисли човек, за какво му е тоя живот? Добре сме се подредили, вечно да страдаме! Все се надяваш и всеки ден разочарование... Уверявам те, че животът е една лоша шега.

— Прегърни ме — извика Макси, като се хвърли към нея полуоблечен. — Така те обичам. Страдала си, грешила си... значи си моя.

И понеже в същия миг влезе леля му с шоколада, той тръгна, шляпайки с боси крака към нея, с намерението да я прегърне:

— Вие също сте страдала, също сте грешила, скъпа лельо.

— Аз да съм грешила!...

— И вие сте от моята секта.

— На всичко съм съгласна, стига само да изпиеш сега тоя шоколад.

— Ще го изпия, ще го изпия, въпреки че нямам апетит. Дайте го... Да изпълним това задължение...

— Точно тъй, едно е да си влюбен в смъртта и съвсем друго да изпълняваш задълженията си, докато настъпи моментът — рече доня Лупе непринудено. — За мен мога да ти кажа, че ми е дошло до гуша, ама до гуша от живота и ако още не съм взела решение, то е защото човек има да върши толкова неща и не му остава време дори да помисли за онова, което му е необходимо. Но ще го уредим, синко, смятай, че съм готова да ударя звяра по главата, когато най-малко очаква. Не мога повече да го понасям.

Като прикриваха тъгата си, лелята и съпругата гледаха как пие шоколада и се чудеха на апетита му. Апетит имаше звярът, не той.

Към десет часа Фортуната отиде да отнесе пакета с отровите на Балестер.

— Ето какво ни готвеше вашият приятел — каза му тя намръщено. — Хубаво го надзиравате! Вижте какво домъкна у дома...

Балестер разглеждаше ужасните прахове... След това стана много сериозен.

— Виновен е тоя глупак Падиля. Не знам как му е разрешил да пипа тия неща. Не се безпокойте, още днес ще му дам да се разбере. Най-добре е Макси да не работи повече тук, всеки момент може да ни създаде някоя неприятност... Но седнете де...

Докато ѝ предлагаше стол, Балестер като че ли полагаше особени усилия тя да забележи новите му лъскави ботуши, да се възхити от сюртука и накъдрената му коса, от която се разнасяше силна миризма на хелиотроп. От лукавата ѝ усмивка пролича, че е забелязала всичко.

— Смейте се, загдето съм се издокарал, нали? Свикнала сте да ме виждате облечен като копач... Е, добре, ще ви обясня: днес сестра ми встъпва в брак с тоя, когото наричат *изтъкнатия мислител*, Федерико Руис. Ще бъда на сватбата и довечера ще ви донеса сладки.

Фортуната се върна на въпроса:

— Налага се да вземем някакво решение. Лекарствата, които му давате, не водят до никакъв резултат. Днес си говорихме с леля. Преди да го пратим в лудницата, трябва да опитаме някое друго лекарство. Не се ли решавате да му дадете онова, за което говорехте? Не си спомням как се казваше... Онова, което звучи като кихавица...

— А, *хашиша*... Ще го приготвим. В тая къща вие заповядвате. Вие сте моя господар и ако поискате лапа, приготвена с късчета меса от сърцето ми, моментално ще я имате.

— Не ви ли омръзна да се шегувате?

— Сега е мой ред да ви помоля за една услуга...

— Казвайте.

— Довечера донасям сладки от сватбата. Пращам на втория етаж една част, другата част оставям тук за приятелите, които очаквам. При доня Каста ли ще идете, или ще дойдете тук?

— Ще се качим горе. Ако се поразходим, може и да влезем при вас. Зависи в какво настроение ще бъде онзи.

— Добре, тая вечер сигурно ще се появи моят приятел, критикът. Падилия ще го покани да влезе и ще му предложи сладки. Искам да хапне една, която съм приготвил тук специално за него... Представа си нямате как го мразя.

Фортуната, чиято глава беше пламнала от мисли за отрови, се изплаши.

— Но какво, по дяволите, искате да дадете на този нещастник? Та той е добро момче.

— Нищо, не се плашете... Това е само очистително... Смешното е след това доня Каста да го покани и той да се качи...

— Не ставайте груб. Та той е много добро момче! Казаха ми, че издържа майка си.

— Издържа майка си? Добре се е подредила. И с какво я издържа? Със статиите си?

— Дават му по две дури за всяка, ето как. На седмица пише по четири.

— Хубаво, хубаво. Но в крайна сметка, дори да издържа майка си, баба си и цялото си семейство и да е превъзходно момче, искам да му устроя тая невинна шега. Ще ми направите ли услугата, за която ви моля?

— Каква е тя?

— Не моля да ме целунете, защото ако ви поискам тая райска благодат, няма да ми я дадете, а ако ми я дадете, в същия миг ще падна в ръчичките на приятеля Искиердо. Желанието ми днес, скъпа приятелко, се ограничава в следното: ако сте тук, когато този прославен момък влезе, да му предложите сладката, която съм приготвил. Дадете ли му я вие, няма да се усъмни... Освен това ще кажете на доня Каста или на Аурора да го поканят горе, за да чуе изпълнението на музикалната пиеса.

— Откажете се от тия неща... Аз не се бъркам в подобни интриги. Клетото момче! Аз съм на негова страна. Колко сте лош!

— Вие сте по-лоша... В замяна на вашата подлост ще ви кажа една хубава новина.

— Новини за мен?...

— Толкова е хубава, че ще ви се услади повече от сладките, които ще ви пратя тая вечер... Ах! Утешава ме едно нещо, приятелко моя, и то е, че и с мен сте тъй неблагодарна, както и с някои други. Зло за мнозина!...

— Какво говорите?

— Ами обикалят улицата заради вас... А момичето никакво го няма. Момчето си изкриви врата да гледа към балконите, а вие го измъчвате с отсъствието си. Бедният господин! Цял следобед нагоре-надолу по улицата...

Фортуната пребледня и запита смъртно сериозна:

— Кой и кога?

— Не се правете, че не разбирате. Късно вечерта, като си тръгна, имаше толкова разстроен вид! Такова чакане никога не е било. Гледах го и си мислех: „Тъй ти се пада, мошенико, поизмъчй се и ти. Всички сме еднакви.“ И искате ли да ви дам един съвет? Дръжте се с него сурово. Нека въздиша, нека обикаля, нека измери улицата. Не е редно всичката горчилка да е за мен... Искате ли още един съвет? На вас ви подхожда сърце като моето, цяло-целеничко и девствено, повярвайте ми, девствено. Приемете го и престанете да обичате неблагодарници...

Фортуната бе така развълнувана, че не чуваше любовните излияния на аптекаря.

— Сбогом, сбогом — каза тя, като се изправи. — Трябва да се връщам в къщи.

— Почакайте... Ако се върне следобед, какво да му кажа?

— Оставете ме — отвърна тя, тичайки към вратата, а той след нея.

— Какво да му кажа? Макар и никога да не съм говорил с него, ще го направя, ако ми заповядате. Да му кажа ли да не се мярка повече тук? Ах, каква жена! Изчезна като дим. Смахната е, смахната е като мъжа си... И всичко това само защото не се е влюбила в някой достоен мъж, като например... един слуга! Търпение, Сехисмундо. Бъди като въдичарите! Чакай, чакай и накрая ще клъвне.

Когато племенницата ѝ влезе, доста задъхана от бързото качване по стълбите, доня Лупе се удиви, че я вижда толкова весела. „Бог знае — рече си, — бог знае защо сме така радостни днес. Вероятно тия разходчица под претекст, че ще отнесе праховете на Балестер, е била, за да види онзи... Сигурно той ѝ е казал, че идва по това време... Как

се е зачервила само! Няма съмнение, че са се мляскали на входната врата!“

Макси бе все тъй спокоен. Видът му бе по-скоро на оздравяващ човек, отколкото на болен. Беше много слаб и не желаше нищо друго, освен да седи до прозорците на балкона и да наблюдава с разсеян поглед минувачите. Това никак не харесваше на Фортуната, защото... „ако на другия му хрумне да мине и тоя следобед и Макси го види, ще се нервира много“. Поради тази причина беше неспокойна и час по час надничаше навън и се опитваше да премести мъжа си другаде. Но другият не пожела да мине тоя следобед. Вместо това изпрати една бележчица на приятелката си, като я измъкна по този начин от чистилището на неизвестността и тъгата, в която се бе озовала. Ролята на Селестина^[1] при тия послания изпълняваше лелята на Фортуната, Сегунда Искиердо, която се бе появила миналия май, окаяна и разплакана, за да получи милостиня. Оттогава идваше всяка седмица и племенницата ѝ помагаше веднъж с пари, друг път с останало ядене или някоя дреха. Санта Крус също я покровителствуваше и тя използваше просията си, за да внася в жилището на Рубин любовните послания; правеше го тъй изкусно, че бдителната доня Лупе не подозираше нищо. Но тоя следобед, след като толкова пъти бе идвала с *празни ръце*, предаде на Фортуната една бележчица. Най-сетне, о, невероятно щастие!... Щом можа, щастливата жена прочете листчето, в което се посочваха часът и мястото за среща на следващия ден.

Вечерта всички отидоха у доня Каста, която се зае с Макси, като почна да го обсипва с хиляди любезности, да му предлага лакомства и да прави опити да освежи мозъка му с приятни разсъждения за питейните води в Мадрид и техните свойства, защото водата в „Алкубиля“, „Абронигал“ и „Фуенте де ла Рейна“ се различава от тая на „Лосоя“.

Вдовицата на Фенелон се появи в обичайния час, а след малко се качи момчето от аптеката с поднос сладки, изпратени от Балестер. Не закъсняха с посещението си също госпожата и господинът от третия етаж вдясно. По ирония на съдбата той бе най-сериозният, сух и неприветлив човек в света, по професия акушер, и се наричаше дон Франсиско де Кеведо^[2] (брат на военния свещеник Кеведо, с когото се запознахме на сбирката в кафенето заедно с *Патер* и *Педорнеро*). Жена му си съперничеше по грациозност с шамандурите в морето, за

които завързват корабите. Ходенето ѝ бе трудно, бавно и тежко и когато седнеше, не бе възможно да се изправи без чужда помощ. Кръглото ѝ лице приличаше на фенер пред кметство или пред бърза помощ, защото бе зачервено и сякаш излъчваше светлина отвътре, до такава степен лъщеше. Балестер наричаше това безобразие *доня Дездемона*, тъй като Кеведо беше или е бил някога много ревнив; с тоя прякор ще я наричам и аз, въпреки че истинското и име беше доня Петра. Семейството нямаше деца и докато дон Франсиско си прекарваше живота да акушира човешките рожби, съпругата му акушираше и отглеждаше пиленца, в което бе много сръчна. Къщата беше пълна с кафези и в тях се въдеха най-различни родове и видове пойни птички. И като връх на противоположностите, госпожата на акушера бе изключително остроумна и цапната в устата. Обратно, чувството за хумор на дон Франсиско де Кеведо не бе повече от това на един кайман.

[1] Главна героиня на Форнандо де Рохас от „Трагикомедия за Калисто и Мелибея“, или „Селестина“, станала символ на сводничество. — Б.пр. ↑

[2] Испански писател (1580–1645), прочут с искрящото си остроумие. — Б.пр. ↑

След като постояха известно време с новодошлите, смеейки се на остроумията на доня Дездемона, Аурора и Фортуната излязоха на балкона. Вдовицата имаше да разказва на приятелката си много и важни неща и шушукането тутакси започна.

— Не се съмнявам вече. Истина е. Знаеш ли, че братовчедът Морено не излиза от магазина? Там е още от сутринта и не сваля очи от входната врата на Санта Крус, дебне кога влизат и излизат. Колко лошо се прикрива глупакът му с глупак! Невероятно е така да се смахне мъж на неговата възраст... вече наближава петдесетте; един болен мъж... нека докторите разправят каквото си щат, ама някой хубав ден ще хвърли топа. Има ли по-голямо доказателство за тъпотията му от това, че стои тук? Защо не отива в чужбина като всяка година? Ама че гъсок. Нали разбираш: мъж, който би могъл да ощастливи *например* което и да било почтено момиче, сега се оказва без обич, без семейство, сам и тъжен... А, знам го аз какъв е развратен, безнравствен, покварен. Само женените му харесват. На мен самата ми го е казал. На мен ми го е казал.

— Ама ти...

— Чакай малко, ще ти разкажа — каза Аурора предпазливо и провери да не би някое любопитно ухо да се е отделило от сбирката и да ги подслушва. — Тоя братовчед Морено, макар и далечен сродник и още по-далечен поради това, че е богат, а ние бедни, ни посещаваше от време на време преди около тринайсет или четиринайсет години. Мама го уважаваше много и когато идваше у нас, го посрещаше едва ли не като принц. По едно време си въобразяваше — каква глупост! — че може да ме омъжи за него. Бях на осемнайсет години, той — над трийсетте. Слушаш ли?

Фортуната слушаше с цялата си душа.

— Искаш ли да бъда откровена? Не ми беше неприятен, ама никога нищо не ми каза... Имаше хубава фигура и вид на благородник, какъвто малцина притежават... Мама и татко оглупяха от чакане... Какви наивници! Голям хитрец е тоя човек. Да се ожени за мен! Да, тъкмо за мен беше. В най-добрия случай не се вясваше месеци наред.

Аз мислех за него и чаках да дойде. Щом се появише, загубвахме ума и дума и ни се струваше, че влиза някакъв бог... Та ти казвам, престана да идва. Тогава се запознах с Фенелон, стана ми годеник и поиска ръката ми. Мама все още хранеше илюзии, татко се бе излекувал от тях. Оженихме се... Ще повярваш ли, че един месец след сватбата братовчедът се появи в Мадрид и почна да ме ухажва най-галантно?

Фортуната слушаше с такъв интерес и почуда, сякаш ѝ четяха разказ с най-романтични приключения.

— И да видиш по-нататък. Фенелон беше наивник, от тия, дето съдят за другите по себе си и не виждат по-далеч от носа си. Не забелязваше преследването, а аз се мъчех като грешен дявол. Ах, момиче, какво изпитание! Щом изляза, и хоп, срещам го. Не знам. Сякаш ме надушваше, както кучетата надушват дивеча. Един следобед валеше и ме пипна, вкара ме в колата си почти насила. Бях на ръба на пропастта и аха — да падна, ама не, не паднах. Боже мой, какъв човек! Абсурдно е.

— А ти обичаше ли го? — запита жената на Рубин, която решаваше всички проблеми с любовта.

— Аз... Ще ти кажа. Изпитвах нещо странно. Треперех винаги, щом се срещнехме... Беше ме страх от него и... каквото да говорим, харесваше ми. Ама аз питам: „Защо не се ожени за мен?“

— Ясно.

— Щях да го обичам много и нямаше да му изменя за нищо на света. Ама колко са лоши тия мъже, колко са лоши! Слушай нататък. Отиваме в Бордо с моя мъж, минават месеци и месеци, идва лятото и заминаваме за известно време в Роаян, едно курортно селище на морето. Та стоя аз един следобед на кея, гледам как слизат пътниците, които идваха с параходчето от Бордо, и по едно време виждам братовчеда Морено. Останах като... Ах, не мога да ти го обясня!

— А мъжът ти беше ли с тебе?

— Не, там е работата. Фенелон беше в Париж на покупки. Там е бил и Морено, видял го е... и тихомълком потеглил за Роаян, сигурен, че ще ме пипне сама и беззащитна. Допуснах грешка, че тоя път не можах да се измъкна както тогава от колата... Ах! Разправям ти тия неща, понеже знам, че умееш да мълчиш и няма да ме издадеш. Ако мама знаеше! С една дума, мошеникът му с мошеник се позабавлява до насита и след това се изпари. Дойде 1870 година и тия долни

прусаци убиха бедния Фенелон. Каква скръб беше... Ах! Заради храбростта му, защото настоявал да отиде на разузнаване! Беше такъв патриот, че за да спаси скъпата си Франция, щеше да си даде сто пъти живота, ако можеше... Но да се върнем на другия, тоя разпуснат ерген... Като овдовях, си рекох: „Сега, ако действително му харесвам...“ Ами! На следната година го срещнах в Мадрид и все едно, че нищо. Мислиш, че ми каза нещо любовно? Мислиш, че се гласеше да изпълни обещанията, които ми бе дал? Нищо подобно. Такава студенина, момиче, не бях виждала. Уверявам те, че изпитвах желание *например* да му забия ножа. Вярно, предложи ми това, което ми бе нужно да се уредя... Но не пожелах да взема нищо от ръцете му. Чудовище! Когато даде парите на братовчедата Пепа за големия магазин, постави условие да ме назначат шеф на ателието. Но не съм му благодарна за това, честна дума, не съм му благодарна...

— На братовчед ти му харесват само женените. Ама че хитрец!
— рече Фортуната, клатейки глава като човек, който едва сега схваща това, което е трябвало да разбере по-рано.

— Тия безделници, богатите стари ергени, са такива... Порочни, разпуснати, разглезени и понеже са свикнали да си угаждат, *търсят под вола теле*. Виждаш го сега, отегчен, болен, не знае какво да прави, търси семейна топлина и никъде не я намира. Така му се пада; радвам се. Нека си плати. И най-лошото е, че сега се е присламчил към Хасинта. Любовта му се разгаря, като срещне съпротива, тия, дето имат слава на почтени, го въодушевяват, а тия, дето освен че я имат, са и такива, го подлудяват. С Хасинта сигурно е водил страхотна битки, да — страхотна; ама накрая се е предала, изобщо не се съмнявай. Аз бях Мец^[1], който падна много бързо, тя е Белфор, който се защитава, но в края на краищата също пада... Ах! Ясно е като бял ден. Братовчедът всеки ден я дебне кога ще излезе от къщи, за да я срещне уж случайно... От време на време не идва следобед в магазина. Дали имат срещи? Ето какво ми хрумна. Кълна ти се, че ще разбере. Невъзможно е да не разбере. Дори да си изгубя мястото, дори да остана без риза на гърба... Какво безчестие! Виж я пък нея, невинната, дето има лице на младенец и слава на добродетелна. Да, добродетелност на четири очи; вижда се класата. Уверявам те, че най-щастливият ден в живота ми ще бъде денят, в който тая работа се разчуе и настъпи голямата трагедия. Какво си въобразява тоя? Че може

вечно да мами, да мами и да мами и да се подиграва на бедните съпрузи? Още един падна, *само че*, сега не е моят Фенелон, който бе светец и подозираше единствено прусаците. Сега си има работа с опитен мъж, с твоя приятел, който няма да се примири с позора, нали? Уверявам те, че ще опърли косата на братовчедчето с цялата му лошотия и чуждопоклонничество.

Фортуната не обели зъб. Разкритието така я зашемети, сякаш бяха стоварили силен удар върху главата ѝ.

Хасинта... Исусе! Образецът, ангелът, божията красавица... Какво ще каже оня епископ Гилермина, дето се е захванала да оправя хората и да следи кой греши и кой не греши? Какво ще каже? Ха-ха-ха! Няма вече добродетелност! Няма вече друг закон освен любовта! Сега можеше да вдигне чело! Сега нямаше откъде да измъкнат пример, който да я смуцава и потиска! Бог бе създал всички еднакви... за да може на всички да прости.

[1] Мец, Белфор — френски градове, за които са се водили сражения през време на Френско-пруската война. — Б.пр. ↑

II. БЕЗСЪНИЕ

1

В дванадесет часа на един хубав октомврийски ден дон Мануел Морено-Исла се връщаше у дома си след кратката разходка из Хайд парк... искам да кажа, из Ретиро. Грешката на разказвача отговаря на *quid pro quo*^[1] на героя, тъй като поради лекомисления смут, в който по това време бе изпаднал духът му, Морено често объркваше непосредствените си впечатления със спомените. Умората, която изпитваше и която подтикваше ума му към сравнителна дейност, не му пречеше добре да прецени състоянието на чувствата си и положението, в което се намираше. „Много зле ще е машинката, щом по средата на улица «Алкала» се изморих. А само обиколих езерото. Дяволска невроза, или кой знае какво! Аз, който след като обхождах *Serpentine*^[2] поемах тутакси към *Cromwell road*^[3]... дреболия, десет пъти по-голяма от днешната разходка... Аз, който се връщах в къщи готов да измина още толкова, сега се изморих, преди да съм извървял половината на тая проклета «Алкала». Може би се дължи на дяволската настилка, на непоносимата стръмнина... Това е столицата със седемстотинте хълма. Ах, тия простаци пак са почнали да поливат и трябва да мина на отсрещния тротоар да не ми тегли някой душ тоя дивак с маркуча. «Ха така, зверове, правете локви, та да има кал и малария»... Оттук пък метачите ме засипват с облаци от прах... «Животни, уважавайте хората»... Предпочитам душовете. Точно тая диващина ме е поболяла. Тук не може да се живее. А, ето още един бедняк. Една крачка не можеш да направиш, без да те нападнат тия просяшки орди. И някои са толкова нахални!... «Дръж, вземи и ти». Ще има да се забавлявам, ако забравя да изляза някой ден с пълен джоб монети. Тук няма полиция, нито благотворителност, нито стил на живот, нито цивилизация... Слава богу, че изкачих стръмнината. Прилича на изкачването на гологотата, а с тоя кръст, който мъкна, още повече... Какви красиви нардове продава тая жена! Ще купя един... «Дайте ми един нард. Само

едно стръкче. Хайде, дайте ми три стръка. Колко? Вземете. Сбогом.» Ограби ме. Тук всички крадат. Сигурно приличам на свети Йосиф, но няма значение... «Не участвувам в лотарията, оставете ме на мира.» Какво ме интересува, че утре е последният ден за билети и дали номерът е печеливш, или не? Идва ми наум да купя един билет и да го дам на Гилермина. Сигурно ще спечели. Най-голямата късметлийка!... «Дай ми тоя, момиченце... Да, номерът е добър. Ами ти защо ходиш толкова мръсна?» Какъв народ, прости, господи, каква раса! Добре му казах завчера на дон Алфонсо: «Не се заблуждавайте, Ваше Величество, векове трябва да минат, докато тая нация стане представителна. Освен ако не се извърши кръстосване с някоя северна раса, което да докара тук саксонски майки». Още малко ми остава. Откровено казано, нещата опират до файтон; не, издръж, скоро ще стигнеш... Погребение на площад «Пуерта дел Сол». Не, тук аз не бива да умирам, та да не ме возят в тия ужасни катафалки... Удари дванайсет часа. Ей ги там уволнените чиновници, гледат как пада топузът. Ще ви дам аз един топуз. Идва насам Каса-Муньос. Но какво виждам? Той ли е? Вече не се боядисва. Разбрал е, че е абсурдно да ходиш с бяла коса и черни бакенбарди. Не поглежда към мен, не иска да го поздравя. Действително в много смешно положение изпада човек, който се боядисва, в деня, когато реши да се откаже от боята, понеже това го изисква възрастта, или защото се е убедил, че никой не вярва на измамата... В оная карета пътува херцогиня Гравелинас... Не ме видя... «Здрасти, Фейхо». Как се състари тоя човек! Хайде, вече съм на моята улица «Кореос». Дали братовчедът е дошъл на обед? Днес ще трябва да ме прегледа по всички правила, защото се чувствам много зле... Добре да ме преслуша, че това сърце прилича на спукано духало. Дали това не е чисто нравствен феномен? Възможно е. Вече ми е ясен лекът... Ама колко са зелени лозниците, колко са зелени! Балконите са все тъй тъжни. Ах! На верандата излиза Барбарита да си поприказва с *църковната мишка*... «Здравейте, здравейте... Идвам от разходка... Много добре съм, днес никак не се изморих...» Ама че лъжа казах! Изморен съм, както никога. Хайде, стълбище на моя дом, бъди добро с мен. Да се качваме... Ах, това сърце, проклето духало. Бавничко, има време да стигнем горе. Ако не стигна днес, ще стигна утре. Шест стъпала зад гърба ми, Боже мой, още колко ми остава!“

Като стигна първия етаж, сестра му го посрещна на вратата.

— Много ли се измори?

— Аха, аха. Къде е Том? Нека дойде.

Морено влезе в стаята си, следван от слугата. Беше англичанин и го придружаваше навред. Антипатриотът твърдеше, че испанските прислужници са толкова недодялани, че една врата не могат да затворят. Неговият бе от тия, които издигат слугуването до интелигентна професия и предусещат и най-малките желания на своите господари, за да им угодят. Морено му каза на английски да налее вода в една от вазите, които имаше в стаята, за да сложи нардовете, и без да ги изпуска от ръка, седна тежко на канапето. Господинът бе с тъмно сако и кариран панталон, цилиндър и неизменните бели гетри над широките обувки с подметки, дебели един пръст.

— Идвал ли е братовчед ми? — обърна се към Том, като му подаде цветята.

— Господин докторът е в стаята на *miss* Гилермина.

— *Кажете му*, че съм тук.

Умората от разходката и от стълбището още го държеше, когато видя да влиза най-симпатичният от докторите, Морено-Рубие, който излъчваше радост като предохранителна мярка срещу тегобите на медицината. Лекар с големи познания и умение, той се бе прочул много и имаше блестяща клиентела.

— Днес ще ме прегледаш добре — каза братовчед му. — Представи си, че съм непознат, дошъл в кабинета ти. Престани да се шегуваш с мен и не крий истината. Имай пред вид, че ще ти подбия авторитета, ако не го сториш.

— Добре, човече, не се безпокой: ще те обискираме по всички правила — отвърна лекарят, като се усмихна и седна до него. — Много ли се измори?

— Не ме ли виждаш? Що за въпроси. Щом се наобядваме, оставям се в ръцете ти като труп в дисекционна зала.

— По-добре преди това — измъкна слушалката и почна да я сглобява.

— Значи, можеш да започваш — свали си сакоето. — Да легна ли? По-добре е, да, сега, както съм си кръстосал ръцете, съм същински мъртвец.

— Не, опъни ги. Така...

Докторът разкопча ризата, долепи единия край на слушалката до него и наведе ухо към другия.

— Не мърдай... Сега дишай дълбоко. Въздъхни, ама силно, както правят влюбените.

— Имам чувството, че си настроен за шеги. Пепе, за бога, това е сериозно, много сериозно. Повече от десет нощи не съм мигнал и твоят прословут дигиталис никак не ме облекчава.

— Мълчи и ме остави да слушам...

— Какво забелязваш? Какво?

— Имай търпение де. Постой... Работата е доста лоша. Тук вътре вдигат врява хиляда дявола.

— Какъв точно шум чуваш? Пулсът е прекалено учестен...

— Нещо такова.

— Кръвното налягане...

— Да, но надделява един много лош симптом, един симптом...

— Какъв е? Кажи ми го. Как се нарича?

— Любов.

— Как не. Ще повикам друг лекар. Ти не ми вършиш работа... с твоите блудкави шеги. Това няма нищо общо.

— Не е нужно да има нещо общо — рече Морено-Рубио, като стана много сериозен и прибра уреда си. — Не знам какво си представяш. Искаш да разрушиш с един удар хармонията между духовния свят и физическия? Знаеш го, хиляди пъти съм ти казвал. Няма нужда да те преслушвам повече. Имаш смущения в кръвообръщението, които могат да се окажат много сериозни, ако не промениш начина си на живот.

— Изглежда, че водя живот на изгубен човек — стана и почна да се облича.

— Водиш живот на капризен човек, което е по-лошо. Нужно ти е абсолютно спокойствие, трябва да се откажеш от желанията на бурния живот, от размислите, които тяхното незадоволяване предизвиква; да пътуваш по-малко, да задушиш всяка луда жажда на сетивата, да се откажеш от всички нездравословни възбудители, нямам пред вид само кафето и чая, а преди всичко възбудителите на въображението и мисълта; да избягваш вълненията и да забравиш старите си навици и никога да не се връщаш към тях; да теглиш една черта в живота си и да

кажеш: „Кракът ми няма да престъпи отгатък“. Ако беше на трийсет или на трийсет и пет години, щях да те посъветвам да се ожениш, но по-добре е да си дадеш сметка, че поради неотдавнашно решение на съда... или на бога от света изчезнаха всички жени, омъжени, моми и вдовици.

— Ами, ами! Все същата история — каза Морено-Исла, вземайки го на шега. — Лекар ли си или изповедник?

— И двете неща — рече другият ясно и твърдо. — Ако не направиш, което ти казах, Маноло, ако не го направиш, ще умреш, и то скоро. Тъй че вече знаеш мнението ми. Не ме търси повече за съвети. Науката ми се изчерпа с теб. Ако има някой колега, който може да намери начин да примири навиците и страстите ти с правилното и нормално кръвообръщение, извикай го и се разбери с него.

Слугата съобщи, че обедът е сервиран.

— Веднага идваме — каза болният, като хвана братовчед си под ръка. — Чакай малко, искам да те питам нещо.

Спряха за мъничко в стаята и дон Мануел запита своя братовчед с много сериозно изражение на лицето:

— Този път без шеги. В състоянието, в което се намирам, добро или лошо, при сегашното ми състояние, чуй ме добре, така както съм сега, мога ли да имам деца?

Морено-Рубио избухна в смях.

— Човече, не казвам, че не можеш. Би могъл да имаш цяло училище хлапета.

— Искам да кажа... но ми отговори сериозно... Искам да кажа, дали така както съм с разстроена система...

— Тъй мисля, за можеене...

— Казвам ти го, защото ако е така, бих се решил да приема това, което ми предлагаш, уединението, да се откажа от навиците си и тъй нататък...

— Слушай, наивнико, не се грижи за увеличението на рода. Колкото по-малко човешки същества се раждат, толкова по-добре. За какво е тоя живот.

— Мисля същото. Но на мен би ми било приятно да съм сигурен, че... Това е само пример за всеки случай. Не мисли, че ми се струва лош твоят план за въздържателен живот. Ще го възприема, да, господине, но когато му дойде времето.

— Братовчеде — каза му другият, като го гледаше лукаво, — ако искаш да имаш деца, да си мислил по-рано.

— Не, глупако, не че ги искам, изобщо не ми трябва на мене хлапетии. Питам те по принцип. Стига ми да съзнавам, че съм годен... Любопитство на болен.

— Е, идвате ли? — показва се на вратата сестрата на Морено-Исла.

— Стига с това бързане. Идваме. При тоя апетит, който има човек...

— Но аз имам, дявол да го вземе — рече лекарят.

[1] Едно вместо друго, грешка (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Езеро в Хайд парк в Лондон (англ.) — Б.пр. ↑

[3] Централна улица в един от луксозните квартали на Лондон (англ.) — Б.пр. ↑

Следобед Морено се качи в колата си и до седем часа бе на посещения. Вечеря у Санта Крус и им се видя мрачен, необикновено разсеян и толкова безразличен към всичко, че дори не защитаваеше с жар чуждестранните си принципи и вкусове, когато Барбарита, за да разсее меланхолията му, повдигаше някой интересен спорен въпрос по тая тема. Все пак каза това-онова, което оживи вялия разговор тази вечер.

— Знаете ли кое е едно от нещата, които най-много ми тежат в Испания? Навикът на слугините да пеят, докато работят. Би било естествено да бъда избавен от това мъчение у дома си. Но не, бога ми. Леля ми Гилермина има едно слугинче, чиято уста струва колкото две трупи улични музиканти. Няма смисъл да я караш да млъкне. В продължение на десет минути се подчинява и изведнъж пак почва с *Господин кмете*. Казва, че забравила. Вярвайте ми, бих ѝ строшил главата.

— Искаш да ти повярвам, че в чужбина... Но, Маноло...

— А, не, госпожо. Бъдете сигурна, че ако в Лондон една слугиня си позволи да пее, веднага ще я изритат на улицата. И през ум не им минава такава глупост.

— Вярвам го. Толкова са скучни.

— Работата е там, че тая безделническа раса, която не знае цената на времето, не знае цената и на тишината. Не ще успеете да набиете в главата на тия хора, че оня, който надува гърло, когато аз пиша, когато мисля или когато спя, ме ограбва. Това е липса на цивилизация. Да посегнеш на чуждата тишина е все едно да вземеш някому монета от джоба.

Думите му създаваха настроение и тоя път се смяха повече, за да повдигнат духа му. Хуан го покани да отидат в Кралския театър, но той отказа. В къщата имаше много малко хора: Гилермина в своя ъгъл, дон Валериано Руис Очоа и Барбарита II. На Барбарита I ѝ бе хрумнала лудата идея да ожени Морено за тази своя племенница, която беше много хубава, и когато съобщи за намеренията си на Хасинта, тя ги окачества като най-безразсъдното нещо, което човек може да измисли.

— Но, мамо, сестра ми е само на осемнадесет години, а Морено наближава петдесетте и освен това е болен!

— Вярно е, че има разлика във възрастта — отвърна със смях госпожата, — но той е отлична партия. Карай си с твоите задръжки и ще видиш как на сестра ти ще се падне някой подпоручик, току-що произведен офицер или друг подобен късмет. Тоя човек е един много богат добряк и страда единствено от скука, ергенска самота, или както казват англичаните *сплин*. Ожени го и ще се подмлади с десет години.

Хасинта не се съгласяваше, а що се отнася до болестта, мнението ѝ беше съвсем различно от това на свекървата. По-късно вечерта реши да му отправи строго мъмрене. Бяха в кабинета, настрана от двете групи играчи на тресильо (дон Балдомеро, Руис Очоа, жена му, Пепе Саманиего и други). Морено бе седнал срещу Барбарита II и сестра ѝ и в началото на създалото се положение си казваше наум: „Мисля, че ако девойчето го нямаше, щях да ѝ кажа нещо. Това момиченце ме дразни с невинността си и красивото си лице. Струва ми се, че я слага до себе си като щит против мен... Това е предопределение: в малкото случаи, когато я улавям сама, не постигам никакъв напредък. Ако кажа някоя деликатна недомлъвка, прави се, че не разбира. Избягва да останем насаме, а сега постоянно влачи със себе си това ангелско чучело, сестра си, за да ме плаши.“

— Колко сте мълчалив... — забеляза с усмивка Хасинта. — Позле ли се чувствувате? Мама каза, че ако се ожените, ще се подмладите с десет години. Значи трябва да се решите...

— И аз така мисля — рече той. — Но сама виждате, че тоя на пръв поглед толкова прост лек е невъзможен.

— Вярно е, женският род се свърши. Имате право — няма вече жени.

— За мен като че ли наистина ги няма... Какво ви казах вчера? Забравила сте. Все едно че вятърът отнася всичко, което ви казвам.

— Наистина съм забравила. Ти спомняш ли си, Барбарита?

— Не, Барбара я нямаше.

— Все едно. Бързам да разкажа на сестра си всичко, което ми казвате.

— Да, много сте бърлива. И защо го разказвате на сестра си?

— Защото ѝ е забавно.

Морено не можа да прикрие дълбоката тъга, която го обземаше.

— Но какво ви е? Тая вечер сте по-меланхоличен от всякога.

— Не ни ли казвахте вчера, че сте оставили три годеници в Лондон? — обади се Барбарита, която обичаше да го предизвиква.

— Да, но тях не ги обичах — отвърна Морено с простодушното на дете.

След това, потъвайки в оная тъга, срещу която волята му на светски човек бе безсилна, подзе нов монолог: „Вече навлизам в детинския период... Глупостта и безпомощността ме завладяват... Тая жена със своята студенина и ирония стъпи върху главата ми и я смаза също както Девата главата на змията... Започвам да ставам смешен.“

— Защо не повторите на сестра ми онова, което казахте миналата седмица? — обърна се към печалния кавалер Барбарита II.

— Аз ли? — сепна се той като внезапно разбуден човек. — Нищо не съм казвал...

— Да, миналата седмица, когато бяхме в Каса де Кампо и вие започнахте историята с оная англичанка, която искала да ви застреля, защото сте ѝ казали нещо в един влак.

— Не си спомням — рече мизантропът с вид на завършен глупак.

— Тоя човек — отбеляза Хасинта, — стане ли въпрос за забравяне, никой не може да го надмине. Казахте, че ще се жените и аз обещах да ви намеря годеница...

— А, не, отказвам се, вземам си обратно предложението. Ако сте почнали да действувате, смятайте, че е безполезно. Ще платя обезщетение, ако е необходимо.

— И аз мисля, че е необходимо... Съвсем малко бях сторила досега. Стига с тия ваши формалности!

И двете станаха много сериозни. Бяха забелязали у Морено смъртна бледност, голяма отпадналост и някаква отнесеност, странни за него, като се има предвид постоянното внимание, което трябва да се обръща на жените, когато разговаряш с тях. Хасинта се наведе леко към него и като сложи ветрилото върху коленете си, каза с много нежен тон:

— Приятелю мой, необходимо е да се пазите и да си гледате повече здравето. Днес следобед видях Морено-Рубио в дома на Амалия и той ми каза, че ви няма нищо, но ако не се пазите и не следвате предписанията му, ще свършите зле. Не сте дете и трябва да го

разберете. Защо не вземете под внимание това, което ви казват хората, които ви обичат и се интересуват от вас?

Морено я гледаше в екстаз. От устата му излязоха няколко едносрични думи, но тия отломъци на мисълта му изразяваха по-скоро съгласие, отколкото протест. Хасинта продължи да му говори със същия сладък и нежен глас и приличаше по-скоро на майка, отколкото на приятелка.

— Колко щяхме да се радваме да ви видим здрав и бодър и колко лесно бихте го постигнали с добра воля!... Защото боледувате единствено от лоши мисли. Тъй рече вашият братовчед и мнението му напълно съвпада с моето. Жалко, че след като имате всичко, за да бъдете щастлив, не сте. Какво ви липсва?

Морено усещаше, че сърцето му се ломи: „Нима не знае какво ми липсва? Всичко ми липсва, абсолютно всичко. Ах, каква жена!... Ако продължава в тоя дух, като нищо ще стана още по-смешен.“

— Какво ви липсва? Нищо. Ако не си внушавахте невъзможни неща, щяхте да бъдете толкова доволен от себе си. Твърде много сте разглезен. Като децата сте.

„Вярно, като децата съм“ — мислеше нещастният кавалер.

— Морено-Рубио го каза и има право: здравето и животът ви са във ваши ръце. Ако ги изгубите, значи, тъй искате. Невероятно е човек на вашата възраст да не може да се подчини на разума.

„Разумът. Добра мащеха е той“ — отбеляза наум дон Мануел.

— Трябва да отърсите от себе си лошите помисли и да укротите духа си, да не пожелавате онова, което не е възможно да се притежава, да не водите разпилян живот, да не се мъчите да нагодите всичко към своя вкус и удоволствия. Нима вашият *сплин* е нещо друго освен надменност? Да, страдате от надменност, от сатанинското си *аз*. Тия англичани си въобразяват, че светът е създаден за тях... Не, господине, трябва да влезете в строя и да станете като другите... Значи, ще се пазите и ще изпълните това, което ви нарежда вашият братовчед и което ви нареждам аз? Защото аз също съм лекар... И нещо друго: винаги и всичко отричате и хулите в Испания. Като не ви харесва, защо сте тук? Защо не заминете за Англия?

— Вече иска да ме изхвърли... Виждате ли? — рече Морено на Барбарита, като правеше усилия да се усмихне, за да скрие объркването си. — А после искат да не пътувам.

— Не, не е нужно винаги да скитате насам-натам като търговски пътник, разнасящ мостри. Вървете в своя Лондон, живеете си кротко, съвсем кротичко, и ако се появи някоя англичанка с добър нрав, оженете се, примирете се с нея, въпреки че е протестантка... Ах, боже мой! Дано не ме чуе Гилермина; да, оженете се и ще ви минат всички мрачни настроения, ще имате деца... Обещавам да стана кръстница на първото... искам да кажа, ако го кръстят. Обещавам дори да му стана майка, ако ми го дадат... Ще го взема, макар и да не е кръщавано. Аз ще го кръстя. Но няма смисъл да говорим за това. Стига ми да бъда кръстница на първия малък Морено, който се роди, а на мъжа си ще кажа да ме заведе в Лондон за кръщаването...

Морено се изправи. Чувствуваше се много зле и думите на Хасинта го вълнуваха неописуемо.

— Тръгвате ли? Зле ли ви стана? Да не би моите проповеди да не ви харесват?

„Ако не си тръгна, ще свърша — мислеше си мизантропът, като стискаше устни. — Тая хитруша ме убива.“

— Отиваш ли си, Маноло? — запита дон Балдомеро от другия край на стаята.

— Изхвърлят ме, кръстник. Дъщеричката ви иска да ме прокуди.

— Ах, какъв мошеник!... Тъкмо обратното е.

Барбарита I побърза да каже:

— Вземи подръка девойчето, чудако, и се поразходете до моята стая и от стаята дотук. Зле ли се чувствуваш? Не е нищо друго освен нерви. Разсей се за малко. Хайде, Барбарита.

Морено подаде ръка на Барбарита II и разходката започна. Когато двойката, сновейки от стая в стая, минаваме край нея, Хасинта долавяше отделни изречения от безсмисления им разговор: „Аз? Не, не мога да го повярвам...“ „Ах, какви неща ви хрумват... Но колко сте лош!...“ „Щом пристигна там, и ще прегърна юдаизма.“ „Исусе!“ „Дали имам годеник? Откъде ви дойде наум?“ „Ще си го запиша, за да не забравя...“ „Не, на мен момчетата не ми харесват...“

— Ако беше по-обиграна — каза на снаха си госпожа Санта Крус, — сигурно щеше да го завладее.

Но Хасинта проявяваше голямо недоверие по тоя въпрос и поглеждаше с тъга към двойката, когато минават. Преди да се оттегли. Морено успя да я заговори без свидетели.

— Ще стане това, което желаете... Цялата програма ще бъде изпълнена... цялата, включително и *момченцето*. Ще имате вашия мъничък Морено.

Хасинта съзря в очите му такава печал, че не се сдържа и си рече: „Съвсем се е побъркал.“

Морено слезе с несигурни стъпки. Виеше му се свят и на слизане по стълбата трябваше да се улови за парапета, за да не падне... „Оглупял съм, безнадеждно съм оглупял. Не умея вече да мисля. Не знам къде, по дяволите, ми отлетя разсъдъкът... Тая жена ме омагьоса... Тъпак, пълен тъпак!“

В усамотението на спалнята нашият човек дойде малко на себе си, като бе преодолял необяснимия смут, с който напусна дома на Санта Крус. Отпрати слугата, после си свали дрехите, загърна се с халата, и се изтегна на канапето. В тия тъжни часове залъгваше безсънието си било като правеше кратки разходки им стаята, било като дремваше за малко с неспокоен сън. В съзнанието му тогава нахлуваха образи и събития от изминалия ден или от предишните, понякога с много стара дата и без каквато и да било връзка с настоящия момент. Тази нощ, странно, едва камериерът беше излязъл, Морено се унесе в дълбок сън върху канапето, без да сънува, но след половин час се събуди и не можеше да прецени колко време е спал. Щом отвори очи, сънят тутакси го напусна и се почувствува толкова неспокоен, че мисълта да заспи отново му се струваше невероятна. Също като играч на шах, който вади фигурите и ги подрежда върху белите и черните квадратчета на дъската, тъй и той започна да изважда мислите си. Щеше да играе сам срещу себе си... „Пешката напред!“

„Смахнал си се! Такава битка... От колко време си в Испания? Без малко цяла година. И защо? За нищо. Нещастник! Това, което ми се струваше лесно, сега вече не е трудно, а невъзможно... Още по-неприятно е, че пред тая благословена и проклета жена се превръщам в най-смотан ученик. Защо е това? И друго ми кажи, идиот такъв: какво намираш в тия красавица, че така си полудял по нея? Има похубави, по-остроумни, по-елегантни и въпреки това тя е номер едно, единствената. В началото ми харесваше, сега ме подлудява и забелязвам нещо в себе си, което никога по-рано не бях забелязвал: една радост, една мъка... желание за плач, за смях и дори желание да се правя на глупак пред нея. Нищо, на четиридесет и осем години ще ме хване дребната шарка и пубертетът. Никога досега не ми се беше случвало това, което става с мен: да ми се връзва езикът, да чувствавам, че искам да бъда дързък и да не мога. Наумявам си да произнеса някоя изискана фраза, а излиза глупост. Вдъхва ми респект, какъвто не съм познавал досега. Следвам я в Биариц, придружавам я в Париж и колкото повече съм с нея, толкова по-вързан се виждам от тоя

проклет респект... Ще го отрежа аз тоя респект, както се реже гангрениясала ръка. Откъде идва това уважение? Какво означава? Каквото и да е, за тая жена ще кажа това, което никога не бях казвал за друга: ако беше госпожица, щях да се ожения за нея...”

Така се развълнува, че трябваше да стане и да почне да се разхожда. „Ама че забавно нещо е тоя свят. Аз съм нещастен, тя е нещастна, защото мъжът ѝ е слепец и не знае каква скъпоценност притежава. От тия две нещастия бихме могли да съградим едно щастие, ако светът не беше такъв: робство на робствата и само робство... Сякаш пак я виждам, когато ѝ го казах... Какъв прелестен смях, какво самообладание, какъв възхитителен отговор. Залепи ме за стената. Така ме залепи, че не смея да го повторя и когато се накая да ѝ кажа нещо — хайде, храбрецо! — казвам тъкмо обратното. Не ми го побира главата как може да оглушее така човек. Ах, господи! Ако умра и се окаже, че мисълта живее отвъд смъртта, ще виждам във вечността това мило лице с ангелско изражение, тези ясни и усмихнати очи, тази тъмна коса с бели кичури, които я правят тъй миловидна... тази уста, която се отваря само за да ме заболи душата. Бедният ангел! Естествената ѝ страст и майчинството, неутолена жажда, огромна мъка. Тази страст се вселява в мен и ме изгаря; аз също искам да имам дете, аз също. Сякаш я виждам. Тук е, в пределите на живота, гледа ме и казва да ѝ го занеса и остава само... да го занеса. Ще дойде, ако тя поиска. Сигурен съм, че ще дойде. Тая мисъл се е забила ей тук. И аз ѝ казвам: «Заради едно дете си заслужава да се изгуби добродетелността... Ах, да нямаш смелост да ѝ го кажеш!... Но как? Не съществува думата, с която можеш да ѝ го кажеш.»“

Усети такова сърцебиене, че трябваше да седне. Задушаваше се. Чувствуваше в сърдечната област или близо до нея, по към центъра, тежките и глухи удари на кръвта. Сякаш някой ковач удряше с чук до самото му сърце, закалявайки току-що извадено от огъня парче желязо.

„Ужасно е. Ако се пръсне, да се пръска изведнъж... Жалко за мен... Ако ме обичаше, сърцето ми щеше да се излекува; като че ли не е болно, ами страда от нетърпение... безпокойство... Какво ли съм сторил, че съм толкова нещастен? Сега си давам сметка, че никога не съм се забавлявал. Всичките ми приключения са били бягащи подир скуката желания. А хората вярват, че съм живял щастливо, че съм болен от пресищане с наслади. Глупаци!“

Без да знае как и защо, някои впечатления от тоя ден се появиха отново в съзнанието му. Най-дълго остана това: сутринта, като навлезе в Ретиро, по петите му тръгнал един от тия отвратителни бедняци, които имат навика да просят в покрайнините на града и понякога те гонят чак до центъра. Беше мъж, покрит с дрипи, който се придвижваше на един крак с помощта на патерици; другият му крак представляваше отвратителен крайник, подут и целият в рани, увиснал, сух, безформен и кървавочервен. Показваше го, за да предизвика състрадание. За него кракът беше средство за живот, чифликът му, занаятът, това, което е китарата или цигулката за просящите-музиканти. Подобни зрелища възмущаваха Морено и когато го обсаждаха тия жертви на човешката мизерия, той трепереше от гняв. Щом се извърнеше, за да не го гледа, проклетникът правеше бързо и ловко движение с патерицата и от ново заставаше пред него, показвайки крака си. Скучаещият господин губеше желание да му даде милостиня, но накрая му даде, за да се спаси от това ужасяващо преследване. Отдалечи се от просяка с проклетия: „Това не е страна, това не е столица, тук няма цивилизация! Как ми се иска да мина Пиренеите!“

И ето че тая нощ нещастният паралитик му се яви така ясно, че кажи-речи повярва, че го вижда в спалнята си. В един момент халюцинацията му се стори толкова реална, че се повдигна и грабна една книга от близкия стол... „Слушай, ако не се махнеш с прогнилия си крак...“ След това главата му се отпусна отново на канапето и той затисна с ръка очите си. „Нещастникът трябва да си вади хляба по някакъв начин. Не той е виновен, че в тая проклета земя няма благотворителни организации. Ако го срещна утре, ще му дам едно дуру... Като нищо ще му дам... Каква завист само ще обземе леля ми Гилермина! Да се обърнем сега към стената и да видим дали мога да дремна малко. Така, ще затворя очи. Не, по-добре е да ги отворя и да си представя, че искам да се разсъня. Това, което ти се иска, никога не се сбъдва. Хайде, да си представим, че правя усилие да не заспя. И защо искам да спя? По-добре е да си буден и да си мислиш за разни неща. Сините и зелените ивици на тапетите се прекъсват на разстояние от двайсет и пет сантиметра, не, двайсет. Сивото цвете прелива в синьото. Красива рисунка. Как ли е хрумнала на тоя, който я е

измислил? А тук има петънце... Мисля, че ако се вгледам в светлината, по-бързо ще заспя. Пак да се обърнем.“

Загледа се в лампата върху масата в средата на стаята, голяма, кръгла и с красива покривка. Петролната лампа се състоеше от два бронзови светилника, свързани с напречна ос. И двата бяха със зелени абажури, украсени с атлаз в същия цвят, който падаше като драперия от едната страна на двете окръжности. Светлината се разпръскваше върху масата и останалата част на стаята беше потънала в зеленикав като патината на стар килим сумрак. На масата имаше чифт ръкавици, няколко книги, два портрета в хубави рамки, единият от тях дебелия Арнайс, кошче за хартия, чаен сервиз от най-фин порцелан, кутийка от слонова кост и много други красиви предмети. „Ръкавицата върху кошчето — рече Морено — прилича досущ на хрътка, преследваща дивеч... Каква тържествена тишина цари! Както винаги се чува шуртенето на чешмата на улица «Понтехос» и някоя друга кола, която минава прел «Пуерта дел Сол»... Нощните птици се прибират. Тъй пътувах и аз в моя *cab*^[1] след посещение в клуба на «Пикадили»... Само че моят *cab* летеше като стрела, а тия коли едва кретат и всеки миг ще се разпаднат по наветата. Как само се опресняват спомените ми! Като сега виждам проститутката, която се приближи към мен в «Хайдмаркет» на излизане от оня бар... Не бях случвал такава... И колко приличаше на тая глупачка Аурора Фенелон! Всичко отмина, всичко се отдалечава и се превръща в следа, която оставя след себе си корабът...”

Изведнъж скочи и започна да се разхожда.

"Още утре тръгвам — рече, — отивам си завинаги. Да умра тук, че да ме возят в тия отчайващи каруци? Не. Слава богу, че вземам решение, и то окончателно. Дойде ми изведнъж, като удар... Едва ще дочакам разсъмването, за да наредя на Том да приготви багажа. Утре ще направя покупки. Човек не може да си тръгне от Испания, без да отнесе като подаръци ветрила и дайрета... Колко съм щастлив, че ми дойде тая идея. Да се махна! Отдавна трябваше да се решиш. За какво си тук, да се измъчват повече ли? Да, тя няма да каже, че не ѝ се подчинявам, нейните желания са заповеди. Каза ми: „Приятелю, върви си!“ и аз си отивам. Ще ме обича ли, като си тръгна? Ще мисли ли за мен? Възможно е... Ако можеше да се убеди, че любовта към мъжа ѝ е равносилна на това да хвърляш рози на магаре, за да ги изяде, ако

можеше да се убеди в това! Сега да вземем да я чакаме да се убеди. Няма да стане. Влюбена е лудо в тоя сластолюбец и ще умре с обичта си. Струва ми се, че го презира и обича; тая двойственост съществува в човешките сърца. Но аз си казвам: не и ли е минавало през ум да обича и мен? Щях да бъда доволен и на това, стига само да ѝ е минала веднъж тая мисъл, нека да са два пъти. Възможно е да е казала: „Колко добър е този Морено! Ако бях негова жена, щеше да ми харесва и щяхме да си имаме детенце, две или повече.“ Кой знае... Дали си го е казала някой път? Не знам защо, но мисля, че си го е казала. Откъде да зная, това убеждение е свило гнездо в мен като кълн на надеждата, като семка в земята, която още не е поникнала, но която живее... Ако бях сигурен, че си го е казала, като я виждам толкова набожна, бих станал най-големият католик в света... На колко служби и месеи щях да поема разноските, за да ѝ се харесам! И нямаше да го върша от лицемерие, защото с любовта към нея ще дойде и вярата, да, вярата, която изчезна кой знае къде... Струва ми се, че вече съмва. Не ми се спи, нито някога ще заспя. Утре си отивам, ще замина още следобед, ако имам време да уредя пътуването... И нещо друго. Дали да отида да се сбогуваме? Не знам какво да реша. Видя ли я, няма да тръгна. Защо пък не? Ще замина. Тя ми каза да си вървя, желае да си вървя. Отдалеч ще я обичам както и отблизо, а може би и тя ще ме обикне. За нея ще бъда нещо като сън, а обикновено сънищата раняват сърцето по-силно от действителността. "

Отново се излегна и известно време оглеждаше с блуждаещ поглед стените на стаята. Имаше там един свети Йосиф, голяма картина, фамилна, която струваше малко като живопис, но Морено я ценеше много, защото висеше от дълги години в стаята, където се беше родил. Свързваше със спомените от детството си тоя светец, хубавеляк, наведен над облаците, с тоягата, момченцето си и това жълто наметало, чиито гънки си съперничеха с облаците. Паметта на добрия кабалеро така се изпълни със спомена за баща му, че му се струваше, че го вижда и чува металния му глас. Не помнеше майка си, тъй като бе умряла, когато е бил съвсем малък. Спомни си също как със сестра си (същата тая сестра, вдовица, която живееше там) ходеха при дядо си на улица „Консепсион Херонима“, уловени за ръце. И един следобед, на връщане по улица „Империял“ се загубиха, по-точно тя се загуби и той едва не умря от страх. Веднъж пък, като минаваше през

площад „Провинсия“, видя едно пуснато магаре на някакъв водоносач — стопанинът се намираше в близката кръчма. На Маноло му се прииска да яхне магаренцето и както си го помисли, тъй и стори. Но щом усети ездача, проклетото животно препусна и въпреки усилията на момчето да го спре, не спираше... С една дума, стигна чак до улица „Сеговия“, съвсем близо до моста. И не че магарето спря, ами ездачът падна и си пукна главата. Все още имаше белег. За щастие братята Гарсия, майстори на мехове, чиято работилница се намираше в подножието на „Сакраменто“, които го видяха да пада и го познаваха, го вдигнаха и отнесоха в дома на дядо му. Там стана една! Дон Мануел си спомняше за това събитие, сякаш се бе случило вчера; виждаше дядо си, дон Антонио Морено, който все още носеше дантелен нагръдник, кожена връзка и касака^[2] през всички часове на деня. Дори в магазина (дрогерия на едро) беше с фрак. След това пристигна баща му и дълго се колеба да го набие ли или не... Най-лошото от всичко беше, че магарето се провали вдън земя и семейството трябваше да заплати голямо обезщетение. „Сякаш беше вчера“ — викаше си Морено, като се пипаше по онова място на челото, където беше белегът.

На развиделяване дочу шум в къщата и веднага се досети кой е. „Църковната мишка вече е на крак. Сега ще иде да изслуша най-малко седем меси... и ще си говори на «ти» със Светата троица. Бедната, какво ще спечели от това? Но в края на краищата печели или не, щастие е да си такъв...“

[1] Вид английски кабриолет. — Б.пр. ↑

[2] Къса дреха с широки ръкави, стегната в кръста. — Б.пр. ↑

Гилермина чукна лекичко два пъти на вратата и като я откряна, показва руменото си лице и живите си очи.

— Синко, като видях да свети в спалнята, си казах: „Бедничкият, сигурно още будова.“ Виждам, че съм познала. Какво е това? Прекарал си още една неспокойна нощ?

— Сама виждаш. Влез. Не съм мигнал. А ти?

— Аз? На която страна легна, на тая се събуждам. Спя само четири часа, но минават като един миг. Не виждаш ли, че се прибирам капнала? Каквото имам да мисля, го мисля през деня.

— Какво щастие! На мяса ли отиваш?

— Да, ако нямаш нищо против — отвърна светицата и лицето ѝ, току-що умито, излъчваше колкото свежест, толкова и радост.

— И толкова спокойна! Защото ти си много спокойна... с твоите сутрешни литургии и саблените удари през останалата част на деня, от които отвъдното трепери. Да ти кажа ли нещо? Завиждам ти... Бих се разменил с теб...

— Но, глупако — пристъпи тя към него, — аз правя най-лесното, какво друго трябва, освен... да го правиш?

— Седни за мъничко — каза Морено, като сам седна на канапето и тупна с ръка до себе си. — Повече благочестие, отколкото да изслушаш седем меси, има в това да проявиш състрадание, да останеш край болните и да отделиш малко време за разговор с хора, които са будували цяла нощ. Как вървят нещата с твоя прият?

— Нима не знаеш? — рече тя, докато седеше. — Добре. Благодарение на състрадателните души строежът напредва, та пушек се вдига. Хасинта го взе толкова присърце, че сега работи повече от мен и се справя така добре, че ме смайва.

— Имаш приятелки, които си ги бива. Тази нощ мислех за теб и твоето благочестие. Ще се учудиш ли, ако ти кажа, че от разсъмване насам в мен се всели едно непознато чувство, нещо като желание да стана набожен, да мисля за бога, да се посветя на милосърдни дела...

— Маноло! — тя стана много сериозна. — Ако пак започваш с твоите глупави шеги, си отивам.

— Не, няма шега — отвърна той и на лицето му бе изписано такова отчаяние, че светицата го гледаше като онемяла...

— Шегуваш ли се или...? Маноло, за какво мислиш? Какво ти става?

— Има часове в живота, които ти се струват векове с промените, които донасят. Преди малко да видиш какво странно нещо! Спомних си за един бедняк, който вчера ми поиска милостиня... Един нещастник с деформиран и отвратителен крак, целият в язви... Поискка милостиня и аз му подхвърлих една медна монета, като извиках, обзет от ужас: „Махнете се от очите ми, мошеник такъв!“ И тая нощ тоя човек ме посети тук... Видях го, както виждам теб, в началото ми вдъхваше отвращение, после ме обзе съчувствие и накрая му казах: „Искаш ли да се сменим?“ Защото със своя прогнил крак, с патериците и свободата си той се радва на спокойствие, каквото аз нямам. Неговото съзнание е като локва застояла вода, в която никога не пада и най-малкият камък. Колко съм нещастен! Бих се сменил с него, бих дал богатството си за неговата просия, болното си сърце за неподвижния му крак, тревогите си за неговия покой. Как мислиш ти?

— Мисля, че бог докосва сърцето ти — каза дамата, като присви очи и сложи дясната си ръка, в която държеше молитвеника и броеницата, върху главата на нещастния кабалеро. — Нямах вид на човек, който се шегува. Някаква много голяма промяна става вътре в теб. И ако ти е хрумвало понякога да говориш като еретик и да ме вбесяваш, не мисли, че съм те смятала за лош. Ти си благословен и ако непрекъснато живееше с нас и не си прекарваше живота сред протестанти и безбожници, щеше да бъдеш друг.

— Знаеш ли, че утре заминавам?

— Отиваш си? Наистина? — каза тя с дълбоко отчаяние. — Лоша работа. Винаги да търсиш студенината, винаги да бягаш от семейната топлина.

— Не, тъкмо тук не ме обичат — заяви Морено с мрачен вид.

— Не те обичаме? Какви неща ти идват наум... Глупчо, не говори безсмислици.

— Животът ми е напълно осакатен и разбит. Няма начин да се оправи вече... Вярвай, че ако ме обичаха, щях да остана тук, щях да бъда добър, за да зарадвам теб и твоите приятелки, щях да стана много

набожен, голям приятел на бога и Девата; щях да използвам всичките си пари за милосърдни дела; щях да закрилям благочестието...

Удивлението на светицата бе толкова голямо, че не можеше да го изрази. Бе отворила уста, смаяна, сякаш присъствуваше на чудо.

— Ама наистина ли?... Слушай, синко, ако искаш да ти повярвам, налага се да го докажеш...

— Как да го докажа?

— Ще ти кажа — рече девата-основателка решително. — Ще направиш ли едно нещо?

— Какво е то?

— Ще дойдеш ли с мен в „Сан Хинес“?

— Идвам.

Той стана, за да дръпне звънеца.

— Трябва да видя, за да го повярвам — рече Гилермина и очите ѝ искряха от радост. — Чакай, аз ще извикам Томас. Бедното момче, сигурно още не се е събудило.

— Мисля, че да... Том!

— Аз ще ти приготвя чай. Хайде, обличай се.

Това сутрешно излизане я изпълваше с радост, тъй като нарушаваше досадното еднообразие на съществуването ѝ.

— Наистина ще дойда в църквата — бе го обзела трескава готовност. — Ще изслушам толкова меси, колкото поискаш, и ще се моля с теб... Кажи ми Хасинта ходи ли по това време в „Сан Хинес“?

— Не толкова рано, човече. Малко по-късно, обикновено с Барбара.

— Радвам се тогава, че ще бъдем първите, най-подранилите, най-нетърпеливите да изпълним дълга си и да се причестим... Том!

Англичанинът влезе и след малко, когато господарят му се беше вече облякъл, донесе чая. Гилермина му сервира закуската с думите:

— Наметни се хубаво, утрините са хладни. Не бива да започнеш новия си живот с някоя пневмония.

— По-добре... Уверих се, че най-голямата безсмислица е да живееш — отвърна той, докато слизаха по стълбите. — Защо живее човек? За да страда. Сравнително добре я кара нещастникът с крака. Защото не изпитва болки. Върви с крака си напред, все едно, че е нещо красиво и на хората им се иска да го гледат.

— Много мизерия има — забеляза дамата, подхващайки от друг ъгъл темата, — а ние, които имаме какво да ядем, се оплакваме без причина. Колкото повече страдаме тук, толкова повече ще се наслаждаваме там.

Мизантропът не отвърна нищо. Бе все тъй замислен.

— Куцията просяк ще отиде направо в рая заедно с патерицата си, а мнозина от богатите, които се разкарват с карети, ще идат кротко да се разхождат с тях из ада. Моля бог да ми даде най-отвратителната болест, но не ме чува. Винаги все тъй здрава. Търпение: всеки път той ни дава това, което заслужаваме.

Морено и сега не отвърна нищо. Влязоха в „Сан Хинес“ и Гилермина се отправи към параклиса на самотата, където тъкмо почваше първата мяса. Докато траеше, изтъкнатата дама забеляза без да отклонява вниманието си от службата, че племенникът ѝ, който стоеше зад нея, изпълнява всички изисквания на ритуала като истински благочестивец, коленичеше и се изправяше, когато бе необходимо. На втората мяса обаче ѝ се видя разсеян и неспокоен. Започна да се разхожда из църквата и да разглежда олтарите и скулптурите, сякаш се намираше в музей. Това не ѝ се понрави, почувствува такова неудобство, че не посмя да се причести, защото духът ѝ не бе напълно чист и ведър. На четвъртата мяса вече, освен че се разсейваше, господинът пречеше на вярващите, като минаваше пред олтарите, където се отслужваше литургия, без да се сети да коленичи или да се поклони. „Ще трябва да му кажа да си върви — помисли си светицата, — това не е поведение за църква.“

Морено наблюдаваше една лежаща скулптура, поставена в луксозна урна от стъкло, когато чу до себе си шепот:

— Красиво нещо, нали? Това е Христос, когото носим на процесиите на светото погребение.

Обърна се и видя Еступиня, нахлупил до ушите си черна островърха шапка и сочещ фигурата с жест на чичероне.

— Саванът е от фино холандско платно, избродираха го госпожите Микаелас, а е подарък от доня Барбара. Превъзходна скулптура... и е подвижна, слагаме я на кръста и я сваляме според случая.

Понеже господинът не отвърна нищо, Пласидо се отдалечи, мърморейки молитви. Седна на една скамейка и от този миг нататък,

без да спре да се моли, не свали очи от господин Морено, като се чудеше на присъствието му в енорийската църква. „Само това ми оставаше да видя — рече си той, — дон Мануел тук... Той, който не вярва! Сигурно му харесват красивите изображения... Оттам почнах и аз.“

На излизане основателката сгълча племенника си:

— Но, синко, с твоите разходки из църквата смути молитвите ми. Очаквах да се измориш.

— Като за първи ден от курса, лелю, не можеш да се оплачеш. Важното е да се започне. Вече чух една литургийка. Какво се надяваше? Да бъда като теб? Уверявам те, че опитът ме задоволи. Прекарах известно време много приятно, в пълно спокойствие и това ми се отрази много добре. Оплакваш се, че се разхождах из църквата? Когато на човек му предстои нов живот, интересно му е да опознава нещата... Искях да разгледам хубаво скулптурите. Повярвай ми: ако останех в Мадрид, щях да се сприятеля с всички тях. Харесва ми, че са толкова красиви с блестящите си одежди и втрепените в една точка погледи. Сякаш виждат нещо, което още не се е появило. Когато ги гледаме, имаме чувството, че наистина ще ни утешат, ако ги помолим. Разбирам мистицизма, ясен ми е... Ех! Ако останех тук...

— Защо не останеш? Какъв глупак! — рече светицата отчаяно.

— Невъзможно... Трябва да замина... И там ще бъда много тъжен, сякаш го виждам...

— Тогава остани. Искаш ли да ти възложи някаква работа? Необходима ти е. Ще те назнача за мой управител, за администратор на подписките ми и главен клисар на новия параклис, когато бъде завършен.

Морено избухна в искрен смях.

— Главен монагийльо^[1]... Кълна ти се, че бих приел... Почвам да ставам същинско дете. Главен монагийльо! Ще паля свещите, ще бърша прахта от светците и ще ги разкрасявам, ще си бърбям с набожните жени... Няма да повярваш, но вътре в мен се заражда нещо, на което подхожда отлично това скромно занятие.

— Добряк си ти. Леността, това, че толкова много си се забавлявал, и английският *сплин* те правят такъв. Кълна ти се, ще ти доскучае още повече, ако не обърнеш очи към бога. Прави като мен, Маноло: дай един ритник на света; стани мъничък, за да бъдеш голям;

слез, за да се изкачиш. Не си вече момченце, надали и ще се ожениш. Нито пък непрекъснато можеш да пътуваш, като зле адресирано писмо, което обикаля всички пощи по света. Жените, за какво са те, освен да провалят човека? Прояви кураж и поднеси на бога остатъка от живота си. Не е нужно да ставаш монах; има хиляди начини да се постигне вечното блаженство. Чуй какво ми идва наум: защо не посветиш парите си, енергията си, целия си дух на някое голямо и свято дело, не на нещо преходно, а на дело, което остава за доброто на човечеството и за прослава на бога? Издигни някоя сграда, приют с една или друга цел, например голяма лудница, в която да прибират и да се грижат за нещастниците, изгубили разсъдъка си...

— Страдаш от манията да строиш и искаш да я лепнеш и на мен...

— Това е първото, което ми хрумна. Лоша ли ти се струва идеята? Една образцова лудница, като тия, които си виждал в чужбина. В това отношение тук сме много изостанали. Би извършил благотворително дело с огромна стойност и Мадрид, и Испания ще те благославят.

— Лудница! — Морено се усмихна тъй, че вледени кръвта на щедрата си леля. — Да, не е зле. Ще я сефтосаме ти и аз...

[1] Момче, което асистира при службите. — Б.пр. ↑

Гилермина се сбогува на вратата пред дома им и отиде в приюта, а той се качи. Странно нещо! Не му костваше почти никакво усилие да изкачи стълбата. Чувствуваше се много добре тази сутрин; духът му бе укрепнал, сърцебиенето отслабнало, апетитът му пораснал. Като влезе в къщи, поиска още чай и докато Том сервираше, му каза на испански:

— Утре си отиваме. Пригответи багажа. Обади се на Еступиня. Нека благоволи да дойде, за да ми купи някои неща от магазините. Човек не може да тръгне от Испания за Англия, без да занесе на приятелите някоя местна дрънкулка.

След това продължи да си говори сам: „Свят да ти се завие. Ако не им занесеш дайрета с изрисувани по тях бикове, тореадори и други подобни свинщини, жив ще те изядат. Да видим дали ще намеря няколко акварела. Нужни са ми също шалове, панделки за бикове, ще се помъча да открия и някой оригинален глинен съд. Няма по-голямо злочестие от това да си приятел на колекционери.“ Еступиня, който по това време често се виждаше с Морено, тъй като той му бе поверил администрацията на къщата си на „Кава“, се яви, готов да донесе всичката стока от магазините в Мадрид, за да си избере. През целия ден пристигаха едно след друго най-пъстри дайрета, ветрила и картинки, дон Мануел избираше и плащаше. Това го развличаше и той се смееше, като мислеше за щастието, което щеше да разпреди между лондонските си приятели. „Тая находка с пиките и коня, дето си е настъпил вътрешностите, е тъкмо за дамите Симпсън, които са такива мъжкарани. Дайрето с хубавицата, свиреща на китара, за *miss* Нютън. Какво разочарование, ако можеше да зърне оригиналите. Двойката андалусец на кон и красавицата зад прозореца с решетка, които си разменят любовни слова, става за сантименталната и романтична *mistress* Мичел, очите ѝ се облещват, щом стане дума за Испания, страната на любовта, на портокалите и невероятните приключения... Ах! Тоя дон Кихот, изтърбушващ меховете с вино, е за приятеля Дейвидсън, който нарича дон Кихот *дон Куисте* и си пада испановил... Така, така. С грънците сме горе-долу добре. Тия стомни

са ужасни. Цялата съвременна испанска керамика не струва пукната пара.“

— Слушай, Пласидо, би ли могъл да ми намериш пълен комплект тореадорско облекло? Трябва ми за един приятел, който мечтае да го облече на някой маскарад... Ще прилича на чучело. Но нас това не ни интересува. Ще ми намериш ли?

— Надявам се — отвърна Пласидо, който, що се отнася до покупките, никога не бе имал трудности. — Носен или нов?

— Нов, човече... Е, какъвто намериш...

Еступиня излезе, сякаш на краката си имаше бързоходни ботуши, и след малко се появи прислужникът, също тъй натоварен от господаря си с разни поръчки. Том се беше пристрастил към боя с бикове, не изпускаше корида и сред приятелите му фигурираха доста светила на бикоборското изкуство. Затова Морено му беше заръчал да намери някоя панделка за бикове, от тия, които запалняковците пазят като скъпоценни реликви, по възможност с петна от кръв и следи от копита, като доказателство за трагична схватка. Англичанинът влезе дълбоко отчаян и каза, че не може да открие панделки, дори и с цената на едното си око.

— Слушай, момче — рече му господарят, — не се кахъри. Щом няма панделки, ще вземем нещо друго. Да си срещал из Прадо и „Реколетос“ един много грозен чичо с кошница, в която също като голямо дърво са сложени на пръчки множество вятърни мелници от варакосана, посребрена и с всички други цветове хартия? Сещаш ли се? Мелници, които се въртят от вятъра и децата ги купуват за два-три пенса? Донеси ми една дузина; ще ги занесем и ще кажем, че тъкмо това са амулетите, които слагат на биковете, преди да излязат на арената, бъррр... и с тия остри рога изтърбушват сума ти свят... Ще ни повярват. Познавам си хората.

Том се смееше, но вътре в себе си отхвърляше това мошеничество поради две причини: английската коректност и лоялността си на запалняко. С предложената от господаря му измама се вършеха два тежки гряха: мамеше се една нация и се оскверняваше достойното бикоборско изкуство, истинския трагичен *sport*. Не знам какво решение се взе. Междувременно Росини пълнеше къщата с ветрила и дайрета и Морено избираше и плащаше, после ги опаковаше в хартия и им слагаше етикети с името на получателя.

Бе решил да направи само няколко посещения за сбогуване, като се оправдае с лошото си здравословно състояние. Щом се наобядва, слезе в кантората и се зае да уреди сметките си. Не участвуваше в никаква търговия и борсовите операции, които по-рано му харесваха толкова, сега го изпълваха с досада. Но като че ли този ден страстите му се пробудиха, защото говори надълго и нашироко с Руис Очоа за печалби, препоръчвайки му да прояви интерес към разпродажбата на злато за банката.

Струва ми се, че тая година ще купя известно количество злато... Трябва да внимавате със среброто, защото този метал върви на долу и ще падне още повече. При цената, която има тук либра сребро, е по-изгодно да се експедира злато и що се отнася до мен, ще взема, колкото мога.

В това време влезе Рамон Вилуендас и запитва по колко върви либрата и разговорът отново се върна на същата тема. Той поръчваше злато и само злато...

— Горницата дай на Гилермина — каза Морено, като видя, че в сметката от наема за къщите му се е получил излишък, на който не бе разчитал.

Дойдоха още хора и разговаряха за най-различни неща. През това време Морено мислеше дали да се сбогува или не със семейство Санта Крус. Ако не отидеше, кръстникът му може би щеше да се обиди, а ако отидеше, можеше да се получат по-големи усложнения, включително и да се откаже от пътуването и да го отложи... Нямаше как да не отиде. Но кога? За вечеря? Колебаваше се, на път към къщи дълго размишляваше върху този належащ проблем. „По принцип — рече си — е най-добре да не я виждам никаква, тъй като в мислите си непрекъснато го правя. Как се вдетиних! В края на краищата имам време да премисля до утре, явно днес няма да тръгна.“

Към пет часа мизантропът влезе в един магазин на площад „Майор“, за да разгледа шаловите от Гранада, които възнамеряваше да подари на английските си приятели. Стоя там четвърт час и продавачът предложи да му изпрати по Пласидо най-доброто, с което разполагаше, за да си избере. Свечеряваше се, тъй че бе по-разумно господинът да обмисли въпроса през деня. Като стигнаха до това заключение, той пое обратно към къщи. На входната врата усети леко потупване по рамото. Беше Хасинта, потупваше го с чадъра си. Добрият господин замръзна,

все едно че го бяха застреляли. Поиска да каже нещо и не можа. Хасинта го улови подръка и като изкачиха няколко стъпала, разговорът започна.

— Значи, най-сетне тръгвате?

— Потеглям най-накрая. Време беше...

— Но какво, много ли се изморявате днес? Да вървим тогава бавно, по-бавно, ако искате... Ах! Гилермина ми разказа, че днес сте били много благочестив... Такива хора ми харесват.

— Защо не дойдохте да ме видите? Бях толкова прилежен...

— Не знаех. Ще ходите ли и утре?

— Наистина ли ще дойдете да ме видите? Как само ще ми се смеете!

— Да се смея? Откъде ви хрумна! Ще дойда да взема пример.

— Наистина?

— А защо не?

— Е, тогава ще видите как си съпернича с Еступиня... Ще видите, ще видите... Всеки ден все повече.

— Всеки ден! Но нали тръгвате утре?

— Вярно, бях забравил... Добре, няма да заминавам.

— Не казвам това, трябва да заминете и там да продължите.

— Там няма смисъл.

— Как тъй да няма?

— Там ще ме пипнат едни мои приятелки-протестантки и ще не ща, ще отстъпя от вярата... Вината ще бъде ваша, върху вашата съвест ще тежи. Да оставам ли или да си вървя?

— Толкова голяма отговорност не смея да поема. Сторете, което намерите за най-добре... Ето, най-сетне стигнахме. Много ли се изморихте?

— Мъничко... Но с вас винаги се чувствавам добре. Искате ли да слезем?

— Отново?

— Да, за да се качим пак... Все едно че сте искали да стигнете до четвъртия етаж.

— Не бих си простила да ви изморя толкова.

Влязоха и Хасинта се запъти към стаята на светицата. Морено отиде в своята и се отпусна на канапето, като килна назад шапката си. Мислеше да си почине малко и след това да влезе при Гилермина. „Не,

няма да отида, не искам да я виждам повече. Защо да се измъчвам? Свърши се. Да му сипем пепел.“ Малко по-късно, като усети, че Хасинта си тръгва, приближи до вратата с надеждата да я види. Но не успя да види нищо. Тъй като още не бяха запалили осветлението в антрето, можа да различи само един неясен силует, една сянка и чу две-три думи, които си размениха на раздяла Хасинта и *църковната мишка*. Тя влезе в стаята на племенника си и го завари да се разхожда.

— Как се чувствуваш, послушничко? — запита с много нежност.

— Горе-долу, почти добре... Надявам се тая нощ да поспя.

— Легни си рано.

— Това мисля да сторя. А утре... Слушай, Хасинта не ти ли каза, че утре смятам да дойда пак в „Сан Хинес“?

— Не, не ми каза.

— Каза ли ти, че ще дойде да ме види как се моля?

— Не... За теб не е ставало дума.

— А това, че се качи с мен по стълбите и?...

— Не... Нищо.

Морено усети ужасното туптене в гърдите му да потъва в ледена вълна. Трябваше да седне, защото краката му се разтрепераха и му се виеше свят.

— Ако утре искаш пак да дойдеш, ще те повикам. Естествено при положение, че прекараш добре нощта.

— Ще постоим там — рече мрачно Морено, — ще подхвърлим на отчаянието ми един час развлечения, както се хвърля месо на някой звяр, за да не хапе.

— Ако бе помолил бог, ама хубаво го бе помолил, да ти излекува тия *сплинове*, щеше да го стори... Помоли го, синко, знам какво говоря!

— Откъде ще знаеш? Как можеш да знаеш какво има от другата страна на черната врата?

— С това ли ми излизаш сега? Може да си изгубил част от вярата си, но цялата не се губи никога. Тия неща се казват ей тъй, от глупост. При всичките ти шеги само да те почешат и вярващият ще се покаже...

— Не, глупачко, в нищо не вярвам, в нищо, в нищо — каза Морено превзето, изпитвайки удоволствие да я подразни.

— Нека бог съди... Защо тогава идваш с мен в църквата?

— Ами да се поразвлека малко, да те погледам, да погледам и Еступиня, странни представители на човешкия род, чудатости, образци, като всички тия неща, които нося в Лондон на запалените по местното и типичното.

Гилермина въздишаше. Не искаше да се разстройва.

— Ако става дума за странности — рече тя накрая със смях, — теб наистина би трябвало да те показват по панаирите... *Вход два реала, за деца и войници по един.* Вярвай ми, тоя, който би се захванал да те показва, щеше да спечели пари.

— Заедно с една табелка, на която да пише: „Това е най-нещастният човек на света.“

— По твоя вина, по твоя вина, това трябва да се добави. Да си нещастен и да не обърнеш очи към бога, това е последното, което ми оставаше да видя. Тъй, глупако, още повече се овъргаяй в калта, стани още по-голям материалист и сладострастник, да видим дали щастието ще те споходи... Ти си един високомерен човек, глупак... Слушай, племеннико, отивам си, защото ако не си тръгна, ще те напердаша със собствения ти бастун.

Той бе така погълнат от мислите си, че дори не я чу, когато излезе.

Вечеря без особен апетит в компанията на сестра си и Гилермина. Като свършиха, каза на Гилермина, че е наредил да ѝ дадат излишъка от личната му сметка и тя така се зарадва, че не можа да сдържи радостта си, приближи се до него и каза:

— Колко съм благодарна на скъпия на моята душа атеист! Продължавай, продължавай да ми доказваш по този начин безбожието си и бедните ще те благославят... Ти и атеист! Няма да повярвам, дори да се закълнеш.

Морено се усмихваше с тъга. Светицата така се въодушеви, че го целуна.

— Ето, нехранимайко, масон, лютеран и анабаптист, това е отплатата за подаянията ти.

Толкова се развълнува, когато устните на светицата докоснаха челото му, че го обзе лека печал и малко остана да се издаде. Притисна нежно светицата към гърдите си и рече:

— Там е работата, че едното не изключва другото, но макар и безбожник, ми се иска моята *църковна мишка* да е доволна, за да продължава да сипе гръм и мълнии. Да предположим, че съществува това, което според мен го няма... Да допуснем... Тогава моята скъпа мишка ще почне да гризе някой край на небето, за да издълбае дупчица, през която да се промуша...

— Всички ще се промушим — забеляза весело сестрата на Морено, на която тия шегички много се нравеха.

— Като нищо ще ти издълбая дупка! — рече Гилермина. — Само с гризане ще се занимавам във вечността и ако бог ме открие и ме сгълчи, ще му кажа: „Господи, това е, за да влезе моят племенник, който беше голям безбожник... на думи, много естествено, а ми даваше за бедните.“ Бог ще размисли и ще отвърне: „Добре, нека влезе, но никой нищо да не разбере.“

В десет часа мизантропът беше в стаята си и се готвеше да си ляга.

— Имаш ли нужда от нещо? — запита сестра му.

— Не. Ще се помъча да заспя... Утре по това време ще слушам как крещят: *гюма с мляко*. Каква досада!

— Но, човече, какво искаш? Не купувай, щом не ти харесва. Тия бедни хорица от това живеят, остави ги на мира.

— Нямам нищо против да живеят, колкото си искат — отвърна разпалено Морено. — Само че се дразня, ама много, като им слушам виковете.

— За бога, има и по-лоши неща и пак се търпят.

Влезе Том и сестрата на Морено се оттегли, но веднага след това се появи Гилермина със същата песен:

— Искаш ли нещо? Да видим дали ще поспиш, че не те чака малко път утре. Не забравяй да телеграфираш от Париж, за да знаем как си...

Тръгна да излиза и се върна.

— Утре няма да те будя. Нужна ти е почивка. Имаш време, синко, имаш време да се кахъриш. Най-важно е здравето.

— Тая нощ наистина ще си отспя — заяви дон Мануел с унилата надежда на болен човек. — Все още не ми се спи, но имам някакво предчувствие, че ще заспя.

— А аз ще се моля да си починеш. Ще видиш, ще видиш. Докато си там, толкова ще се моля за теб, че ще се излекуваш, без да знаеш откъде ти идва лекът. Сигурно и не подозираш, глупчо, че *църковната мишка* се е заела с теб и в момента те спасява. И когато усетиш, че нещо ново е проникнало в душата ти и се събудиш пречистен от всички тия атеистични измами, ще извикаш: „Чудо, чудо!“ А няма да има никакво чудо, ами молбата ми ще бъде чута, както се казва. Е, да не те занимавам повече, че стана късно... Веднага си легни и изкарай наведнъж седем часа сън.

Няколко пъти го потупа по раменете и излезе, обзета от отчаяние. Искаше му се да остане още известно време, думите ѝ го успокояваха.

— Чакай малко. Ако искаш, събуди ме рано... Обещавам ти да се държа по-прилично от днес.

— Ще вляза, ако си станал. Иначе не — отвърна Гилермина, връщайки се. — По-добре да поспиш, отколкото да се молиш. Трябва ли ти нещо? Искаш ли подсладена вода?

— Донесоха ми вече. Върви, ти също трябва да поспиш. Бедничката, не знаей как издържаш... Да си създаваш толкова грижи!

Щеше да добави: „И за какво е всичко това?“, но се сдържа. Не помнеше леля му да е била тъй приятна като тая нощ, усещаше, че нещо го влече неудържимо към нея. Най-сетне светицата си тръгна и не след дълго Морено нареди на прислужника да се оттегли.

— Ще си легна след малко — каза господинът, — защото, макар и да вярвам, че ще заспя, все още никак не ми се спи. Ще седна да прегледам списъка с подаръците, да видя дали не съм изпуснал нещо... А, не бива да забравяме шаловите. Сестрата на Морис ще се разсърди, ако не ѝ занесе нещо типично испанско.

Мисълта за шаловите го върна към спомена за това, което бе видял същия следобед. На път за магазина, на „Пласа Майор“, където се надяваше да открие този оригинален артикул, срещна една сляпа просякиня. Беше младо момиче, което пееше дори под акомпанимента на един китарист с такъв приятен глас и такова майсторство, че Морено спря да я послуша. Беше ужасно грозна, дрипава и воняща, като пееше, опулените ѝ невиждащи очи на мъртва риба сякаш излизаха от орбитите си. Лицето ѝ бе обезобразено от шарка. Само две хубави неща имаше в нея: ослепително белите ѝ зъби и силният ѝ, звънящ глас, изпълнен с трепетни чувства и една печал, която пронизваше сърцето с неизразима носталгия. „Ето нещо наистина типично“ — мислеше си Морено, докато се наслаждаваше на изящните кладенци и любовното ѝ чуруликане, непостижимо за театралните знаменитости. Думите бяха също тъй поетични, както и музиката.

Морено бе бръкнал в джоба си, за да извади една песета. Но му се видя много, даде два пенса (искам да кажа, две петачета) и си тръгна.

И тая нощ сляпото момиче със своята грозота и хубаво пеење му се яви така ясно, че му се струваше, че го чува и вижда. Народната музика оживя в съзнанието му по такъв начин, че представата превъзхождаше действителността. Хотата разливаше в цялото му същество безкрайна тъга, но в същото време и утешителна печал, балсам, размазан нежно от божествена ръка. „Трябваше да ѝ дам песетата“ — рече си той и тая мисъл го накара да изпита неизказано угризение. Чувствителността му се беше изострила до такава степен,

че радостта и мъката, които се излъчваха от оживелите представи, го разтърсиха из основи. Доплака му се... Музиката трептеше в душата му, сякаш в нея нямаше нищо друго, освен звънки струни. После вдигна глава и си каза: „Спя или съм буден? Трябваше да й дам песетата... Бедната! Ако ми остане време, ще я потърся утре, за да й я дам.“

Часовникът на „Пуерта дел Сол“ удари. Тогава Морено усети дълбоката тишина, която го обгръщаше, и мисълта за самотата завладя съзнанието му. Представи си, че е напълно сам, че домът му е безлюден, кварталът е безлюден, Мадрид е безлюден. Вгледа се в светлината и докато я пиеше с очи, го връхлетяха нови мисли. Бяха най-важните, както бихме казали, мислите — обитатели, гълъбиците, които се връщаха в гълъбарника след кратка разходка. „Тя губи... — рече си той с малко пресилена увереност. — Носи наказанието си в своето високомерие, защото никога няма да постигне желаната утеха... Аз ще се утеша със самотата, която е най-добрият приятел. И кой може да ми каже, че догодина, като се върна, няма да я заваря различна? Ще видим... Защо да не стане така? Сигурно ще се е уверила, че да обичаш такъв мъж е противно на природата, на нейния бог, на този добър бог, който лежи в стъклената урна със саван от най-fino холандско платно, същия бог, приятел на Еступиня, той ще я посъветва да ме обикне. Да, догодина се връщам... през април вече ще съм тук. Леля ми ще види тогава дали няма да стана вярващ, толкова вярващ, че ще смая всички тук... Моето обожавано момиче си заслужава една меса. И тогава ще похарча един милион, два милиона, шест милиона за построяване на благотворителен приют. С каква цел рече Гилермина? Ах! За луди, да, това е най-належащо... Ще ме нарекат *Провидението на нещастниците*, ще смая света с благочестието си... Ще имаме едно, две, много деца и ще бъда най-щастливият сред мъжете... Ще купя онзи Христос, обграден с толкова кардинали, сребърна урна... и...“

Стана да се поразтъпче из стаята, после се върна и седна до масата, където бе лампата, защото бе усетил много обезпокоителна болка. Сърцебиенето, което беше престанало за миг, се поднови със страхотна сила и сякаш изпълни гърдите му... „Колко зле ми стана! Но ще ми мине и ще заспя. Тая нощ хубаво ще се наспя... Болката вече отслабва. Значи през април се връщам и съм сигурен, че тогава...“

Изведнъж се вцепени, тъй като усети от стомаха му да се изкачва към гърдите някаква огромна топка, вълна, нещо, от което дъхът му секна. Протегна ръка като човек, който иска да подкрепи думите си с жестове, но думата, тревожният вик или може би зовът за помощ не можа да излезе от устните му. Вълната нарастваше; усети я да минава през гърлото му и да се качва, да се качва. Светлината изчезна пред очите му. Облегна се с две ръце на края на масата и като наведе глава, опря върху тях челото си, издавайки глух стон. Тъй остана, неподвижен, онемял. В това състояние на надежди издъхна този нещастен човек.

Животът му секна вследствие на спукване на кръвоносни съдове, причинило мигновен кръвоизлив в мозъка. Отдели се от човечеството; от голямото дърво падна съвършено сухото листо, придържано единствено от невидими нишки. Дървото с огромните си клони не усети нищо. В същия миг тук и там падаха и други безполезни листа, но на следващото утро щяха да се появят безбройни пъпчици, свежи и млади.

На разсъмване Гилермина се приближи до вратата и се послуша. Не чу никакъв звук. Не светеше.

— Спи като младенец... Голяма глупост ще сторя, ако го събудя.

И се отдалечи на пръсти.

III. РАЗДЯЛА

1

Към средата на ноември Фортуната се почувствува неразположена. Като я наблюдаваше, Балестер си викаше: „Ненапразно казвам, че трябваше да обича мен вместо да си погубва живота заради тоя лекомислен човек. Какви жени! Също като магаретата — наумят ли си да вървят по ръба на пропастта, и да ги пребиеш от бой, пак няма да се отклонят.“

От магазинчето на аптеката, където работеше нещо, я видя да минава по улицата. „Корабът плува... Винаги точна за срещата. Доня Лупе беснее, бедният Рубин хич го няма и тая гълъбица лети към покрива на съседа. Колко е далече от мисълта, че съм разкрил скривалището й! Доста се поизмъчих, докато успея. И не че имам намерение да я издам... Това е несвойствено за един рицар като мен. Правя го заради себе си. Аз съм си такъв, обичам да дебна тия, които ме интересуват... Съвсем сигурно е, че ще влезе тук след ухажването... Ах каква памет имаш, Сехисмундо! Вече забрави, че й обеща да приготвиш за днес хапчетата хашиш, които искат да дадат на бедния Макси, за да видят дали няма да се проясни малко помътненият му мозък. Да пристъпим към работа и нека най-буйната радост и най-приятната измама — извади от един шкаф шишенцето с екстрат от индийски коноп — просветлят пипето на моя нещастен приятел посредством този драгоценен възбудител.“

Два или три часа по-късно Фортуната влезе в аптеката. Аптекарят забеляза изписана на лицето й дълбока печал. Без съмнение я бе налегнала голяма мъка, голяма, ужасна, от тия, които могат да се изразят единствено чрез риторичния образ на шпага, пронизваща гърдите.

— Приятелко моя — каза й Балестер, — не се бойте, няма да ви досаждам с просташки утешения. Днес изпитвате страдание и не какво да е, ами носите в себе си голяма горест. Не, не отричайте. Вашето

лице е за мен книга, най-хубавата от книгите. Чета в нея всичко, което става с вас. Няма смисъл да се измъквате. Ни най-малко не се надявам да ми изповядате скръбта си, преди да се убедите, че лекарят, призван да я излекува, съм аз.

— Стига, Балестер — рече тя мрачно. — Не съм дошла да се шегуваме.

— Вярвам... Като че ли някой ви стяга сърцето с въже.

— Ах, да!... Да — пламенно възкликна младата жена, на която малко ѝ трябваше да избухне в плач.

— И сте плакали, очите ви го казват.

— Да... да... Но престанете с глупостите си и не се бъркайте там, където не ви е работа. Много сте прозорлив днес.

— Винаги съм си бил такъв. Пазете тайните си от другите, от мен — не. Зная откъде идвате. Улицата, номера на къщата, етажа. И ако настоявате, знам и какво се е случило. Неприятност; аз — това, ти — онова; не ме обичаш, обичам те, ту напред, ту назад, завой, хайде отново; мамиш ме, нищо подобно, ти повече и край — сбогом, и ето ти ги сълзите.

Госпожа Рубин оброни глава и цамбурна в черното езеро на тъгата си. Балестер я наблюдаваше безмълвно, с уважение към тая скръб, която бе толкова истинска, че не можеше да се скрие. Най-сетне Фортуната стана от стола, като човек, дошъл на себе си, и запита:

— Пригответе ли хапчетата?

— Тук са — рече той, подавайки ѝ кутийката. — Между впрочем няма да е зле и вие да вземете едно.

— Аз? Моето не се оправя с хапчета... Бъдете жив и здрав, отивам си в къщи.

— Успокойте се — каза ѝ Сехисмундо на вратата. — Животът е такъв — днес — мъка, утре — радост. Трябва да бъдем спокойни и да приемаме нещата каквито са, да не обвързваме цялото си същество само с един човек. Когато една свещ изгори, трябва да се запали друга... Значи, горе главата и да се научим да презираме... Който не умее да презира, не е достоен за насладите на любовта... И последно, моя мила приятелко, вече знаете, че съм на вашите заповеди, че в мое лице имате най-покорния слуга в случай на нужда, грижлив приятел, сдържан, добър човек... Всичко хубаво.

Младата жена се качи у дома си. Доня Лупе я нямаше, тъй като по това време ходеше редовно на разпродажбите в заложената къща. Максимилиано прекарваше дълги часове в кабинета си или в спалнята и не излизаше дори в коридора, обикновено лежеше на канапето, потънал в съзерцание, което приличаше по-скоро на сънливост, с поглед, втренчен в една точка на тавана също като отшелник-ясновидец. Не пречеше на никого, не отказваше да яде или да глътне лекарствата, изпълняваше безропотно каквото му нареждаха, сякаш основното в тая фаза на мозъчното боледуване бе отсъствието на воля, отказът да бъдеш нещо, с цел да станеш всичко. Чувствайки се сама в къщата, Фортуната почна да се върти насам-натам, за да си намери някаква работа, която да я разсее и разтуши. Невъзможно. Колкото повече работеше, с толкова по-голяма настойчивост и яснота се повтаряше в съзнанието ѝ онова, което бе преживяла сутринта. „Ще полудея — рече си, докато натапяше прането. — По-луда съм от болния Макси и това ще ме довърши.“

Без да влияят на машиналните ѝ движения, в съзнанието на клетата жена се повтаряха с точност сцената, думите, жестовете, най-незначителните промени в разговора. Докато ги възпроизвеждаше, хрумваха ѝ коментари, които се редяха като хаотични бележки. Работата на мозъка ѝ представляваше трескава и мъчителна смесица от дейността на разсъдъка и паметта, които се преплитаха и припламваха с блясъка на светкавица.

„Голяма глупост беше, че му го казах... От известно време е много студен и като че ли готов да скъсаме. Пак се умори, пак. А през юни, да, добре си спомням, че беше юни, понеже издигаха навеса за празника на светото причастие, ми каза, че никога повече няма да ме напусне, че се срамува, загдето ме е изоставял два пъти, и още куп лъжи... Истината е, че сега търси повод да се отметне... Христие! Каква физиономия направи, като му го казах: «Не ставай глупак и не вярвай толкова на жена си. Какво си въобразяваш? Че не е като другите? Слушай тогава: жена ти те мамеше с оня господин Морено, дето внезапно умря една нощ. За твой късмет взе, че пукна, а сърцата се пръскаха от силата на любовта... Повярвай, както че бог ни е създал, *небесната красавица* също го обичаше и се срещаша... не знам къде, но се срещаша. И теб те преметнаха, нищо че си толкова хитър...»

Боже мой, как ме гледаше! Ах, себелюбието и гордостта изригнаха от устата му.“

После в ушите ѝ отекваше онази реплика, която я бе накарала да се разтрепери и още я замайваше, защото думите се повтаряха безспир като мелодия от музикална кутия, чийто цилиндър подема първата нота веднага щом отзвучи последната. „Така ли, въобразяваш си, че жена ми е като теб? Откъде ти хрумна тая гнусна история? Кой ти пъхна в главата тия мисли? Жена ми е свята. Моята жена не е изцапана с едно петънце. Не я заслужавам и това ме кара да я уважавам и да ѝ се възхищавам още повече. Жена ми, хубаво ме чуй, стои над всяка клевета. Имам ѝ пълно доверие, сяпа, не ми дава повод и за най-малкото съмнение. Толкова е добра, че освен верността ѝ към мен има навика да ми доверява всичките си мисли, за да ги обсъдим. Де да можех и аз да ѝ доверя своите! Сега, като ми пристигах с тия абсурдни приказки, се виждам толкова по-долу от нея, че повече не може и да бъде. Ти самата ме наказваш, като твърдиш, че жена ми е като теб или че може в нещо да си приличате. Наказваш ме, защото ми показваш разликата, сравнявам те с нея и ако губиш от сравнението, вината си е твоя... И последно, ако още веднъж изречеш пред мен една думичка само за жена ми, вземам си шапката... и няма да ме видиш до края на живота си.“

Коментар: „И аз, която си въобразих, че не е почтена, сега стигнах дотам да нямам друг изход, освен да призная, че е... Бълнувала ли е Аурора? Така настоява, че не знам... Може и да греши... Възможно е онзи господин да е бил влюбен в нея. Това съвсем не означава, че е грешила...“

И отново в ушите ѝ отекнаха страшните му думи: „Ако още веднъж изречеш пред мен...“ Коментарът дойде успоредно с поведението на филипиката: „Ах, мошеник! По-рано не говореше така. През юни, да, добре си спомням, всичко беше обичам те и те обожавам и как се присмивахме на небесната красавица, макар че винаги я смятахме за добродетелна. Свята, казваш? Тогава защо я лъжеш? Свята! Сега ми излизаш с това: *“Вземам си шапката и няма да ме видиш повече”* Истина е, че отдавна искаш да го направиш. Търсиш предлог и се хващаш за това, което казах. *Сравнявам те с нея и ако губиш от сравнението, вината си е твоя.* Все едно да каже, че съм никаквица, че не мога да бъда почтена, дори да искам... Как ме

болеше, като го слушах, как ме боли и сега! Гърлото ми се свива и очите ми се пълнят със сълзи. Да ми каже на мен това, на мен, дето се погубвам по него... Но, господи, какво съм виновна аз, че това красиво момиченце е ангел. Дори добродетелта се стоварва върху главата ми. Неблагодарник!"

Повторение на думите, които му бе казала: „Слушай, не го вземай толкова навътре. Може и да е лъжа. Знам ли? Не смятай, че аз съм го измислила. За да се увериш, че не обичам интригите, ще ти кажа, че това, за което толкова се сърдиш, е работа на Аурора.“

А той: „Ако я пипна, ще и отскубна езика. Тая жена е усойница, завистница, интригантка. Внимавай с нея.“

Коментар: „Наистина бях много неблагоприятна. За никого не бива да говориш зле, без да си сигурна, че е така. От тоя момент насам престана да ме гледа както преди. Смачках му себелюбието. Все едно да седнеш неволно върху цилиндър — колкото и да гладиш след това, никога няма да стане какъвто е бил. Точно това няма да ми го прости. Всичко прощава, но засегнат ли му гордостта, прошка няма. «Сърдит ли си?» «Ако си мислиш, че не трябва да бъда!» «Помъчи се да забравиш какво съм ти казала.» «Не мога, обиди ме, падна ми в очите. Понеже ти нямаш нравствено чувство, нищо не разбираш. Не можеш да прецениш колко губи човек, като приказва, повече, отколкото трябва.» «Не ми говори такива неща.» «Сами излизат от устата ми. Откакто наклевети горката ми жена, обожанието и нежността, които изпитвам към нея, се засилват, а виждам и нещо друго: виждам колко съм мизерен, като съм с теб, ти си огледалото, в което се оглежда съвестта ми и мога да те уверя, че образът ми е ужасен.»“

Коментар: „Като почне с тоя тон, ми идва да го набия... Искане да каже, че съм никаквица. Подхване ли тия *геологии*, значи е решил да ме остави. Не мога да живея така, господи, това е по-лошо от смъртта.“ Повторение: „Тръгваш ли вече?“ „Мислиш, че е още рано?“ „Ще дойдеш ли в понеделник?“ „Не мога да ти обеща.“ „Пак започваш с номерата си.“ „А ти ставаш досадна.“ „Не искам да спорим. Кажи ми какво искаш?“ „Скъсаме ли, не хвърляй вината върху мен, защото виновната си ти.“ „Аз?“ „Да, ти, с вечните си глупости.“ „Добре, както искаш... Все ти да си правият...“ „Сбогом.“

След малко от задушавашата я мъка изскочи внезапно нова мисъл, която прониза съзнанието ѝ също като лъч, осветил от край до

край облаците. „Какво ще е това дяволско нещо почтеността, че както и да се мъча, не мога да я уловя и пъхна в себе си?“

Тогава си даде сметка, че не е наикиснала прането. Работата тепърва ѝ предстоеше, купищата дрехи и коритото с вода лежаха пред нея като примрели от смях. От унеса я извади Папитос, която влезе с почистените ножове.

В деня на свети Еухенио доня Каста предложи да се поразходят и хапнат в Прадо, но семейство Рубин не искаха и да чуят за забавления. Не им бе до разходки. Отидоха трите *Саманиего*, доня *Дездемона*, Кеведо и още неколцина приятели. Вечерта доня Каста настоя всички да хапнат от провизиите, които бе донесла. Сбирката стана в дома на Рубин. Липсваше само Аурора, която Фортуната очакваше с нетърпение и щом чуеше стъпки по стълбището, отиваше до вратата да я отвори, преди да се е позвънило. Най-сетне вдовицата на Фенелон пристигна крайно уморена. Поръчките тоя месец бяха многобройни, аристократичните сватби зачестиха и бедната Аурора едва смогваше. За да се изпълнят поръчките навреме, бе донесла работа и у дома си. Мислеше да работи докъм полунощ. Жената на Рубин предложи помощта си и с разрешението на двете възрастни госпожи отидоха в съседната къща. Фортуната желаше да остане насаме с приятелката си и да си поговорят надълго и нашироко за най-различни неща.

Запалиха лампите във всекидневната, Аурора извади нещата си и започна да реже и крои върху една голяма маса, която бе като тия на шивачите. Фортуната и помагаше да разгъва моделите и да ги тропосва върху плата. Аурора непрестанно измъкваше или забождаше на блузата си вдянати игли, тъй като блузата ѝ служеше за игленик, а освен тях имаше и множество карфици. Като оглеждаше моделите с око на художник, хващаше било игла, било ножици, навеждаше се над масата, изправяше се и наблюдаваше от разстояние резултата от кроенето, местеше глава, за да открие най-удачния ъгъл за наблюдение, започна да приказва, изхвърляйки думите като излишък от духовната енергия, която влагаше в механичната си дейност.

— Днес е било погребението. Канделария ми каза, че било нещо изключително! Катафалката стигала чак до тавана, а ковчегът бял великолепен, много свещи... Виждаш за какво са им нужни парите на тия *ергени егоисти*... Там били Санта Крус и Руис Очоа, *Трухильо* и знам ли кой още... Понеже от доста дни насам не сме се виждали, не можах да ти разкажа какво изпитах оная сутрин. Ще видиш. Около осем и половина минах през площад „Понтехос“, за да ида на работа,

когато видях да излиза от портала като луд слугата англичанин... Както разбрах по-късно, тичал при братовчед ми Морено-Рубио, който живее на улица „Бордадорес“. Рекох си: „Какво ли е станало?“ Саманиего излезе от магазина и ме запита: „Какво има?“ „Как какво има?“ Тогава англичанинът ни рече с ужас, който не мога да опиша: „Господин умрял, господин като мъртъв.“ Пепе се затича нататък, аз — след него. На портала имаше сума ти народ, едни влизаха, други излизаха и всички жалеха за станалото. Качих се с Пепе... Вратата беше отворена. Виковете на Патросинио Морено се чуваха от стълбите. Ах, какво стана! Обзе ме такъв страх, че не мога да ти опиша. Малко по малко се приближих до стаята. Вътре беше светицата, все още с манто и молитвеника в ръка... Приличаше на статуя. А Морено... не искам да си спомням... седнал на един стол до масата... Казват, че го намерили облегал глава върху ръцете си, вкочанен и без капка кръв, не мога да ти опиша как ме ужаси това, което видях. Бяха го изправили на стола. Цялата предна част на ризата му бе в кръв, брадата му пълна със съсиреци... очите отворени — тук Аурора преустанови работата, влагайки цялата си душа в това, което разказваше. — Не поисках да вляза. Върнах се от вратата и не знам как стигнах до ателието, понеже падах и ставах по пътя, така се бях уплашила. Трябва да признаем, че беше редно този човек да свърши зле, но това не означава, че не трябва да изпитваш жал — отново насочи вниманието си към работата. — През целия ден се чувствах зле и току ме избиваше на плач. Лошо се отнесе с мен, много лошо... Ах! Вече знам, че всичко на този свят се плаща.

— Горкият човек! — възкликна Фортуната. — И аз се нажалих, като разбрах. Но знаеш ли? Днес здравата се сдърпахме с *оня*, защото му казах...

— Какво? — запита Аурора, като отново преустанови работата си и се вгледа с лукав поглед в приятелката си.

— Да... Така се ядоса, че се скарахме. Ах, колко ми е мъчно! Защото, ако е клевета, представяш ли си какъв ужас е да му излизам с тая история!

— Не е клевета — отвърна вдовицата на Фенелон, насочвайки част от вниманието си към работата. — Може да е грешка. Кой, по дяволите, знае какво става в душата на *красавицата*? Че покойният

Морено беше луд по нея, няма съмнение. Остава да се разбере *например*, дали тя му е отвързала или не.

— Ти ми каза, че му е отвързала и са се срещали...

— Да, но ти го казах само като предположение, нищо повече — отвърна хитрата жена с известна хладина, сякаш ѝ се искаше да сменят темата. — А ти побърза да му го разкажеш. Сигурно е побеснял. Трябва да се пипа внимателно, приятелко моя, и да не се засяга самолюбието на мъжете. Трябвало е да предположиш, че ще се ядоса.

— Как смяташ? Нека си говорим, все едно, че сме пред изповедник. Как смяташ? Ангел ли е, както казват, или не?

Аурора остави ножиците и забодее в блузата си вдянатата игла. Слад като обмисли отговора си, рече:

— Ако говорим истината, без да твърдим нищо категорично, ще ти кажа, че я смятам за добродетелна. Ако братовчед ми не беше умрял, не знаей докъде щяха да стигнат нещата. Той я задиряше по най-глупавия начин... Кой да го очаква. Толкова ловък мъж! Тя, не знам... Мисля, че му се подиграваше... И си го заслужаваше мошеникът. Може и да изпитваше някаква симпатия. Но... колкото до срещи, приятелко моя, струва ми се, че не е имало, казвам, струва ми се, а ако съм казала нещо такова, било е *предположение* и си вземам думите обратно.

Тя се вдълбочи в работата си и остави другата обзета от смут.

— В края на краищата — добави малко по-късно, — какво, те засяга дали е почтена, или е престанала да бъде? Теб те интересува той да те обича повече от нея.

— О, не! — възкликна Фортуната с цялата си душа. — Ако тая жена не беше почтена, щях да си мисля, че на тоя свят няма почтеност и всеки може да си прави каквото му скимне... Имам чувството, че се къса всичко, което ни крепи, не знам дали се изразявам добре, и че няма да има разлика между бяло и черно. Повярвай, това съмнение не ми излиза от главата нито за миг; все това си мисля и колкото се радвам, че е лоша, толкова се радвам и че не е. Ах, не знаеш колко неща премислям на ден. Чет нямат нещата, които ми минават през ума.

— Тогава се успокой веднъж завинаги — каза другата, без да я гледа. — Смятай я за почтена и когато отвориш дума за това пред *него*, дай му да разбере, че и ти така мислиш, а не се мъчи да го накараш да те уважава, задоволи се с любовта.

— Я остави тия работи — скочи ядосана Фортуната. — Край вече... Само това куче ми липсва! За петнайсет дни го видях само два пъти. Винаги идва късно и сякаш без желание. О, знам му аз номерата, наизуст ги знам! Пак иска да ме бутне във водата, виждам го, в момента го виждам. Ясно му го казах днес и не отвърна нищо.

— Тогава трябва да поздравим *небесната красавица*.

— А, не... Мисля, че сега ветропоказателят сочи в друга посока. Мами ме с някоя, която нито аз, нито жена му познаваме. По-точно и двете ни лъже и ми е едно такова, че не знам дали съм жива или мъртва... изпълнена съм с бяс и ревност. Няма да се оставя, докато не го спипам, и вярвай ми, ако го пипна и ако пипна другата, не знам какво ще ги направя. Ще отмъстя за *небесната красавица*, ще си отмъстя и аз. Не искам да умра без това удоволствие.

— Кажи ми едно нещо... Спряла ли си се на определена жена? — запита приятелката ѝ, като я гледаше изпитателно.

— Не знам, тая нощ се чудех дали не е София Феролана, Пери или Антония, тая, дето ходеше с Вилялонга.

— Естествено е да се съмняваш в познатите си. Какво ще ми дадеш, скъпа моя, ако разбере?

При тия думи Аурора преустанови напълно работата си и застана пред нея с най-любезен вид.

— Какво да ти дам? Каквото поискаш. Всичко, което имам... Вечно ще те благославям.

— Добре, остави всичко на мен. Хвана ли единия край на конеца, ще стигнем и до другия. Не го казвам току-така. В ателието има едно момиченце, много миловидно, та ми се струва, струва ми се...

— В ателието ти?

— Да, ама не бързай... Може би не е тя... Искам да кажа, че чрез нея ще уловя конеца и ще видиш... Ще размотавам, ще размотавам, докато разберем всичко. Довери ми се и не прави нищо на своя глава. Обещай ми да не се бъркаш. Без това условие не разчитай на мен.

— Добре, обещавам. Ама ще ми казваш всичко, което научаваш. Казвам ти, че пипна ли я... Все ми е едно дали ще ида в „Модело“, кълна ти се, все ми е едно. Вече я усещам в ръчичките си...

Доня Каста влезе, след като бе отключила сама вратата. Беше късно и Фортуната трябваше да се оттегли. Аурора поработи още

малко, като си викаше: „Побеснеят ли, тия глупачки стават опасни. Но ще миряса. Само това оставаше! Хубаво щяхме да се наредим!...“

Една вечер доня Лупе видя племенницата си да влиза толкова отчаяна, че връхлетя върху нея, обзета от гняв, загдето не ѝ доверява вече скърбите си независимо от техните причини.

— Мислиш ли, че трябва да се прибираш по това време? И друг път, много те моля, оставяй агониите си на улицата и не ми се явявай тук с тая погребална физиономия, достатъчно тъжни гледки има у дома.

В душата на Фортуната бушуваше такава буря, че не може да се стърпи и избухна с онзи детински гняв, който разпалва женските кавги из квартала.

— Госпожо, оставете ме на мира, нито ви се бъркам, нито ме интересува какво лице имате или нямате. Ама че работа... Да не мога да бъда тъжна, понеже госпожата я дразнят тъжните лица... Да почна тогава да танцувам.

Доня Лупе не бе свикнала на такива отговори и за миг се стъписа. Най-сетне рече следното:

— Не си ти, която ще решава дали е моя работа, или не е моя работа. Значи, какво? Станахме свободни вече? Ей че нахалство! Въобразяваш си, че ще търпим тоя кантонализъм^[1], в който живееш? Виж я какви ги дрънка лудата! Ще те оправя аз, ще те оправя!

Другата бе тъй ядосана и нервите ѝ така се бяха опънали, че като отместваше един стол, го събори на земята, а като слагаше маншона си на скрина, катурна една чаша с вода, която беше върху него.

— Ха така, строши ми столчето... Виж как разля водата.

— Голяма работа.

— Какво? Ще те оправя аз, ще те оправя!

— Ще ме оправите на куково лято, госпожо, мен не може да ме оправи никой...

— Не искам да се ядосвам, не искам и да повишавам глас — рече доня Лупе, като стана от мястото си, — за да не разбере оня несретник.

Излезе да затвори вратите, за да не се чува кавгата, след малко се върна и каза:

— Заспал е. Вдигай шум, щом искаш, нека бедничкият да не може да си почине. Държиш се като... Тихо!

— Вие врещите... Влязох съвсем тихо. Ама все търсите да се заяждате...

— Викай ти, викай. Дори не искаш да оставиш бедното момче да поспи.

— Ако зависи от мен, да спи колкото си иска.

— А най-много ме ядосва твърдоглавието ти — каза доня Лупе, като сниши глас — и това упорство да действуваш на своя глава, да, тая глупава независимост... Ти си дробиш попарата, ти си я сърбаш. Затова си бясна побесняла. Всичко си си заслужила, абсолютно всичко.

В душата на госпожа Рубин цареше такъв смут, че малко оставаше да се отприщи гневът ѝ, най-нищожното произшествие я хвърляше от беса към дълбоката печал, от неудържимата енергия към безутешното бездействие. Нещо се рушеше в нея и отнемаше силите ѝ, избухна в плач също като дете, хванато в беля. Тази промяна, която доня Лупе сметна за плод на способностите си да убеждава, поласка силно самолюбието ѝ. Фортуната се тръшна на един стол и повече от четвърт час не пророни дума, като притискаше кърпичката към лицето си.

— Да, лелю... истина е, че трябваше... да ви казвам... Не го сторих, защото ми се струваше нередно. Какъв ужас! Да идвам в къщи с истории за... Мизерница съм аз, не ми е мястото тук... Това, че плача тук, като знам каква е причината, също е безчестие. Ама не мога иначе. Сърцето ми се къса. Трябва да кажа на някого, че умирам от мъка, че не мога да живея. Не го ли кажа, ще се пръсна... Мислете каквото искате... но съм много нещастна. Знам, че си го заслужавам, че съм лоша, страшно лоша... ама съм много нещастна.

— Ето — каза доня Лупе, като вдигна десница с протегнати два пръста, досущ като епископ, — ето какво става, когато не правиш това, което ти казвам... Ако се беше вслушала в съветите ми от лятото, нямаше да стигнеш дотук.

Сълзите така задушаваша другата, че се наложи леля ѝ да донесе вода.

— Успокой се — рече ѝ тя, — няма да те хокам повече, макар че заслужаваш. Не, не ми обяснявай какво ти е; то е справедливо божие наказание. Мислиш, че съм сляпа? Достатъчно ми е да ти зърна

лицето. Това трябваше да се случи, защото лошите пътища винаги водят до лош край... Резултатът е такъв, какъвто ти казвам. Грехът си носи наказанието. Оня човек пак те е оставил. Познах ли?

— Да, да... Какъв подлец!

— Хайде, хайде, и двамата сте една стока. Хвани единия, че удари другия. Престъпните връзки винаги така свършват. Речеш да накажеш някого, ама после и ти изяждаш тоягата. Добре се нареди... Най-напред изневеря, после ритник и пак не ти увира главата.

— Какъв подлец! — повтори Фортуната, като гледаше леля си през сълзи. — И посмя да ми каже, уж на шега, че съм се занасяла с Балестер. Претексти, *тиологии* и нищо повече. Изобщо не го вярва.

— Не бързай, всичко си си заслужила. Хич и не мисли, че ще те утешавам... С течение на времето може. Сега, като си отвориш очите, виждаш, че си ужасно сама, без семейство, без мъж, без мен.

Обзета от паниката на човек, който се дави, Фортуната се вкопчи в полата на доня Лупе и отново се заля в поток от сълзи.

— Не, не, не... Не искам да съм сама... Мъчно ми е. Кажете нещо, дори това да имам търпение, да се държа добре... Да, ще се държа добре, сега вече да, сега да.

— Сега да, значи. Не припирай чак толкоз, дъще. Сещаш се за света Барбара само когато трещи и гърми. Каква полза да те утешавам сега и да те вкарвам в правия път, щом някой хубав ден пак ще го удариш през просото?

— Няма вече... Няма вече...

— Разправяй ги на шапката ми... Струва ми се, че така както си докарала нещата, не трябва да се месея повече, нито пък да ми е жал. Би било дори недостойно за мен. Все едно... да стана съучастница в престъпленията ти. Не, дъще, късно търсиш помощта ми... Опрощението, което ти предлагаш, щеше да ти избодне очите, но ти не искаше да го видиш, а сега, когато се давиш, идваш при мен... Ах, не мога, не мога!

И без дума повече да каже, влезе в кухнята, като си мислеше, че за тая жена строгостта не е достатъчна, по-добре да я тероризираш, та дано най-сетне миряса.

Скоро се стъмни. Дните ставаха все по-къси, вселявайки тъга в душите на тия, които по други причини бяха вече тъжни. В шест и половина къщата тънеше в мрак, а доня Лупе никак не бързаше да

запали лампата. Фортуната влезе в стаята на мъжа си и почти пипнешком стигна до канапетото, където той се бе изтегнал, запита дали не му се яде, но не получи отговор, чуваше въздишките на нещастника, който улови ръцете ѝ и ги стисна с обич, щом я усети до себе си. Нещо трепна в душата на Фортуната. Испита нежност като при вида на болно дете, изблик на жал, която закриля и не иска нищо.

След малко влезе доня Лупе с лампа в ръка. Като видя съпрузите, които примигваха от ослепителния пламък, реши да повдигне духа на Макси, като се пошегува:

— Почнахте ли вече с милувките? По-добре ще е да хапнеш. Искаш ли тя да вечеря с теб?

— Да, да, тук ще вечерям — бързо каза Фортуната. — Той също, нали, момчето ми? Ще хапнеш с жена си, нали? Тя ще ти нареже месото на парченца и ще ти ги подава.

— Тогава ще ви пратя яденето — рече доня Лупе, като постави абажура на газената лампа и намали пламъка. — За днес има ориз с дреболии. Тъкмо това му е нужно.

Докато бяха сами, преди Папитос да влезе с приборите и вечерята, Макси издекламира на жена си няколко мисли върху дяволската тема, която бе в центъра на душевното му разстройство. Фортуната го подкрепи безусловно и изрази съгласието си, че принципът на солидарност с божествената субстанция трябва да бъде внедрен в обществото колкото се може по-скоро. Съгласяваше се с всичко и докато вечеряха, забеляза, че болният проявява признаци на силна възбуда, обзет е от необичайна веселост и словоохотливост и излага апостолските си намерения с изключителен плам. Фортуната излезе за малко навън и запита леля си:

— Давахте ли му от ония хапчета?

— Да, разбира се. Сутринта взе едно преди ядене, а в четири следобед му дадох още едно. Нали така предписа Балестер?

— Да. Затова значи е толкова оживен. Опасно нещо е тоя коноп! Глупостите са пак същите, но сега не вижда нещата в толкова черни краски, ами ги вижда откъм смешната им страна.

Върна се при него и продължи да му дава дреболийките с вилицата, а той ядеше с голям апетит, без да спира да приказва и дори да се смее. Кроткият му смях не приличаше на смеха на луд човек.

Усетила известно облекчение, Фортуната си каза: „Дано бог го излекува!... Но дали ще се вслуша в думите ми? Та аз съм най-лошото, което е създал на този свят. Трябва да се махна от тая къща. Къде ще ида? Какво ще стане с мен? Където и да отида, ще ми бъде приятно да знам как е този клетник, единственият, който ме е обичал истински, който ми прости два пъти и би ми простил и трети път, четвърти... Мисля, че би ми простил и за пети път, ако главата му не беше толкова зле. Това също е по моя вина. Ах, Христе, какви угризения ме измъчват! Навред ще ходя с тая мъка и няма да мога да дишам.“

След вечеря Макси бе необикновено весел, отдавна не бе изпадал в такова настроение, но разсъжденията му бяха крайно чудновати. Тъй като дойдоха на гости доня Силвия и Руфинита, доня Лупе мина с тях във всекидневната и съпрузите останаха сами. Макси се изправи и се протегна, като вдигна ръце нагоре. Костите му изпукаха; няколко пъти изви тяло, сякаш правеше гимнастически упражнения, след това седна отново и прегърна жена си (тя седеше на една табуретка до канапето), заемайки поза на влюбен от театрална сцена, малко преди да произнесе нещо много красиво в стихове.

[1] Политическа самостоятелност на отделните области. — Б.пр.

— Живот мой — каза той с най-благия глас в света, — хиляди благодарности за облекчението, което изпитах от твоите думи.

Фортуната не знаеше кои думи го бяха утешили, но това нямаше значение. Кимна с глава и той продължи:

— Нищо друго не ми трябва, щом ти си съгласна с мен. Желанията ми са удовлетворени. Да живее великият принцип на освобождението чрез бягство и унищожение!

— Да живее!

— Тъй ще крещят тълпите, когато учението се разпространи. Но това не ни засяга, отнася се за тия, които ще дойдат след нас. Нека изпълним дълга си пред закона, който изисква да умрем, щом стигнем върха на съвършенството! Нека убием звяра в същия миг, в който неговият пленник, духовната субстанция, се изплъзне от ръцете му, както зрелият кестен се отделя от черупката.

— Като нищо ще го убием.

— Такава те харесвам. Нима има нещо по-красиво от смъртта? Да умреш, да прогониш мъките, да се измъкнеш от цялата тази мизерия, от скърбите и земната мерзост! Какво би могло да се сравни с това висше благо? Възможно ли е душата да се проникне от нещо по-възвишено?

— А след това? — запита Фортуната, която слушаше с жив интерес този начин на възприемане на смъртта, макар и да знаеше с кого говори.

— О! След това човек се чувства съвършено чист, частица от божествената субстанция, от това велико цяло... Какво неизмеримо блаженство!

— Да не страдаш — тихо рече уличницата и сведе глава на гърдите му. — Да не те е страх, че ще ти направят някоя мръсотия, никога да не изпитваш мъка и да се наслаждаваш, наслаждаваш, наслаждаваш...

Мислите ѝ литваха с крилата на тази възвишена идея и се зареяха в безкрайните и невидими пространства.

— Да усещаш как сияе доброто в теб, да витаеш в безкрайно съвършеното и здраво, красиво, прозирно и пълно с наслада субстанциално и ефирно цяло!

Това бе вече малко отвлечено и Фортуната не го разбра добре. Понятна ѝ бе първата идея: да умреш и да се отърсиш от бремето на тоя свят, но пак да си бъдеш като жива, за да се насладиш на всичко, което си пожелаеш, да обичаш и да бъдеш обичана за вечни времена.

— Скъпа моя — рече ѝ Макси, като тресеше глава и правеше гримаси, признак на силна нервна възбуда, — двамата с теб ще умрем, щом изпълним мисията си. Ти трябва изцяло да се отдадеш на своята, ето защо ще ти кажа какво ми бе разкрито свише.

Фортуната се приготви да чуе великата глупост, която мъжът ѝ щеше да съобщи и лицето ѝ доби израз на съсредоточено внимание.

— Зная нещо, което ти не знаеш, макар и да го предусещаш, нещо което с положителност твърде скоро ще узнаеш. Възможно е да си започнала да забелязваш някои признаци, но духът ти все още е обсебен единствено от предчувствия за великото събитие.

Гледаше я така, че тя започна да се плаши. „Какво ли ще е, господи, какво?“ Макси помълча, забил очи в нея като две стрели, после произнесе думи, които я накараха да подскочи.

— Ти си бременна.

Клетата жена остана за миг като вкаменена, искаше да го вземе на шега, искаше да го отрече, но не ѝ стигаше смелост нито за едното, нито за другото. Тонът му, в който нямаше капка съмнение, преизпълни душата ѝ с неизказан ужас. Но я очакваше още по-голяма изненада. Главата на Макси се затресе неудържимо и гласът му прозвуча като на ясновидец, обзет от екзалтация:

— Бе откровение. Вестта ми донесе снощи моят дух-наставник. Необяснима и прекрасна загадка, нали? Ти си бременна... И ти го подозираш, нещо повече, сигурна си, по лицето ти познавам. Криеш го, защото не ти е известно, че това съвсем не е безчестие. Детето, което носиш в утробата си, е син на Чистия разум, пожелал да се въплъти, за да спаси света. Ти бе избрана за това чудо, защото много си страдала, много си обичала, много си грешила. Да страдаш, да обичаш и да грешиш... Това са трите инфинитива на глагола на битието. От теб ще се роди истинският месия. Ние сме само предвестници,

схващаш ли, нищо друго освен предвестници. Когато родиш, ще сме изпълнили вече мисията си и ще се освободим, като убием двата звяра.

Фортуната се озова в другия край на стаята с един скок. Обзе я такава уплаха, че малко остана да изскочи в коридора и да извика за помощ. Лицето на Макси се бе изкривило и очите му горяха като въглени. Дори не забеляза, че се е отдалечила, продължи да говори, сякаш още бе до него. Разстроена и примряла от страх, горката жена се сгуши в срещуположния ъгъл, скръсти ръце и без да изпуска от поглед нещастния умопобъркан, си рече: „По какво ли е познал? Какъв човек, господи. Да не би лудостта му да е престорена? Дали не се преструва, за да не го преследва правосъдието, като ме убие? Как ли е открил? Не съм казвала на никого. Все още нищо не ми личи. Ах! Голям хитрец е тоя човек. Това за откровението го разправя, за да измами хората. Подозира ме, страхува се, че може да е истина или е разбрал кой знае как... Да съм казала нещо насън? Не, не, отгатнал го е с лудостта си. Нали казват, че големите истини се знаят от децата и лудите? Ах, как се уплаших! Господи, спести ми това изпитание! Тоя човек иска да ме убие и разиграва театър, за да си отмъсти гратис, без нищо да плати.“

Просветленият пристъпи към нея и я хвана за ръката. Бе прималяла от страх така, че се чувствуваше много по-слаба от него, който бе толкова немоощен.

— Ти си моето талисманче — каза ѝ той, като я стискаше конвулсивно и я гледаше с израз, зад който нещастницата съзря любовника и убиеца. — Ще си пролеем кръвта и ще се освободим веднага, щом изпълниш мисията си. Кога ще стане? Някъде през февруари или март, нали?

„Сигурно през март — рече си Фортуната, — ама само тебе ще чакам. Отдавна ще съм офейкала. Убивай се, щом искаш, аз трябва да живея, за да го отгледам. Ще бъда толкова щастлива с него! Бог ми го дари, за да ми бъде утехата в живота. Видя ли как успях да доведа докрай идеята си? Моето дете е нов живот за мен. И тогава никой няма да може да се мери с мен... О, ако не го усещах тук, вътре, ти и аз щяхме да бъдем еднакво луди и тогава наистина би трябвало да се убием.“

Откъм коридора се чуваха неясни гласове на доня Силвия и Руфинита, които се сбогуваха. След малко влезе вдовицата на Хауреги

и като я видя, племенникът ѝ се върна на канапето, оставяйки жена си да стои права в средата на стаята.

— Какво има? — запита доня Лупе. — Не спим ли? Часът е единадесет.

— Дойдохте тук, за да смутите щастието ни — отвърна Макси и почна да мята крака във въздуха. — Аз и моята избраница желаем да бъдем сами. Неизразимите загадки, които пред нея и пред мен...

— Но какво правиш? — Не знаеше да се смее ли или да бъде сериозна. — Приличаш на циркаджия.

— Които пред нея и пред мен се разкриха... искам да кажа, неизразимите загадки... ни възвисяват в сладостен екстаз, в който прости хора не могат да участвуват.

— Мен наричаш прост човек!

— Простотията е израз на привързаността към земните блага, а това означава да глезиш звяра.

— Какво правиш? Да не си решил да се преобърнеш? — извика уплашено доня Лупе, като го видя да се подпира с ръце на канапето и да прави мост.

— Това вас не ви засяга, невярваща жено. Нощта е хладна и ми е нужно да си стопля крайниците. В главата ми гори пещ.

— Виждате ли... виждате ли? — викна Фортуната, без да се бои, че ще я чуе. — Дължи се на ония проклети хапчета. Не бива да му се дават. Виждате какъв става. Още повече му размътват мозъка и отгатва тайни.

— Как така отгатва тайни? Какво правиш, момче?

Рубин подскачаше на канапето като ездач, подкарал коня си в тръс.

— Великото събитие, чудото на света ще стане някъде през март — ръмжеше клетникът и се въртеше около себе си. — Ще го възвести една звезда, която ще изгрее от запад, и небето и земята ще гръмнат от химни на радост.

— Какво говориш? Успокой се, миличък, хайде, успокой се.

— Много бих искал да зная къде ми е шапката — рече той и почна да занича под масата и канапето.

— За какво ти е шапката?

— Искам да изляза, имам работа на улицата. В същност мога да изляза и гологлав. Страшна жега е.

— Прав си, отиваме в Ретиро. Фортуната, вземи свещта и върви напред.

Уловиха го под мишници и го поведоха към спалнята. Макси се озова с един скок в леглото и навиря ръце и крака във въздуха. След миг ги остави да тупнат тежко и отново ги вдигна.

— Хубава нощ ни е приготвил! — възкликна доня Лупе и скръсти ръце.

Фортуната се отпусна на канапето, обзета от невесели мисли.

— Защо не ми обаждате къде се намирам? — запита клетият безумец. — Паднах от небето на един покрив. Къде се губи жена ми, че не идва да ми помогне?

— Хубава нощ, много хубава! — повтори доня Лупе, въздишайки на всяка дума.

Помъчиха се да сложат Макси да легне. Не беше лесно. Изплъзваше им се от ръцете, пъргав като дете, а на моменти като маймуна. Смееше се така, че двете жени тръпнеха от страх, а накрая не можеха да разберат нищо от думите, които излизаха от устата му в безредие, произнасяни така, както произнасят децата, когато се учат да говорят. Най-сетне силите му се изчерпаха и той притихна на канапето. Единият му крак лежеше върху масата, другият — на стола. Главата му беше под някаква възглавница, едната му ръка опираше в пода, а другата бе извил по невероятен начин. Не посмяха да променят мъчителната му поза от страх да не би пак да се разлудува и да им причини нови главоболия. Доня Лупе дремеше на един стол близо до брачното ложе, а Фортуната не мигна цяла нощ. Сложиха го в леглото чак на разсъмване. Не бе на себе си и стенеше, сякаш бяха смазали от бой клетото му тяло.

Струва ми се, че бе празникът на непорочното зачатие, когато Рубин изскочи след Папитос от стаята си с нож в ръка, заплашвайки я, че ще я убие. Лелята и Фортуната страшно се изплашиха и с голяма мъка успяха да изтръгнат смъртоносното оръжие, един нож за ядене, с който не бе лесно да убиеш когото и да било. Но постъпката бе ужасна, а виковете на Папитос се чуваха из цялата улица. Изплашена, тя изхвърча от стаята на младия господин, той след нея, обзет от решителност, сякаш му предстоеше да извърши най-естественото нещо на света. Момичето се мушна в полите на господарката си, не преставайки да пици:

— Ще ме убие, иска да ме убие!

Фортуната се втурна да го задържи, но въпреки физическото ѝ превъзходство това се оказа възможно едва след намесата на доня Лупе. Той се мятеше конвулсивно в двата чифта ръце, които се мъчеха да го усмирят и да му отнемат ножа, и повтаряше с дрезгав глас:

— Главата ѝ ще отрежа!...

По-късно се разбра, че виновна бе Папитос, която го бе раздразнила, оспорвайки думите му по най-глупав начин. Тъй предположи доня Лупе и когато Фортуната пак го поведе към стаята му, опитвайки се да го успокои, госпожата строи малката и с убедителността на три-четири плесника я накара да си признае, че вината за случилото се бе нейна.

— Ама, госпожо — отвърна тя, като преглъщаше сълзите си, — той пръв почна. Аз нищо не съм казвала. Шетах в стаята и по едно време почна да ми ги разправя едни такива... Нищо не разбирах и се смеех... Ама *посленка* взе да дрънка страшни глупости. Знаете ли какво рече, госпожо? Че госпожа Фортуната щяла да има дете и ей такива едни. Та не можах да не се разсмея и тогаз той пипна ножа и ме подгони. На две щеше да ме среже, ако не бях хукнала.

— Добре, върви в кухнята и за друг път да знаеш. Каквото и да каже, каквато и глупост да е, ще викаш *амин* и само *амин*.

Нищо чудно това произшествие да беше признак за ново проявление на лудостта, поради което госпожите не можеха да си

намерят място от страх и безпокойство. Не минаха и осем дни и случаят се повтори. Макси се докопа до един нож и тръгна към леля си заявявайки, че иска да я освободи. Хубаво, че там се случи господин Торкемада, та не бе трудно да го обезоръжат, но страхът, който обзе доня Лупе, бе непреодолим и се наложи да изпие чаша липов чай. Съвсем естествено госпожата смяташе, че е най-нещастната сред всички госпожи и дами на света поради множеството неприятности които притискаха душата ѝ. Твърде печалното състояние на най-любимия от племенниците ѝ не бе единствената причина, други неща също я тормозеха неописуемо и сломяваха силния ѝ дух. Думите, които си бяха разменили с Фортуната, правеха свършено невъзможно всяко разбирателство.

— Слушай — рече доня Лупе една вечер, — защо са тия потайности, след като ми засвидетелствува доверието си? Как тъй Максимилиано, който е душевно болен, научи преди мен, която съм с всичкия си? Какви са тия криеници от мен?

Фортуната дълго мълча, преди да се реши да отговори.

— Нищо не съм му казвала. Сам го отгатна. Това аз не можех да го кажа никому и най-малко на него...

— И най-малко на него! — повтори доня Лупе и заби в престъпницата пронизващите си очи.

— Да, защото той никога не биваше да го узнае — продължи другата с върховно усилие. — Мислех на вас да кажа, но не посмях от срам. Сега, след като го знаете, не ми остава нищо друго, освен да ви помоля да ми простите, да си събера дрехите и да си ида оттук. И този път завинаги.

Доста време мина, докато вдовицата на Хауреги отвърне на тия тъй сериозни думи. В главата ѝ нахлуха безброй мисли, които я зашеметиха, и тя не знаеше за коя да се хване. Сърцето ѝ се раздираше от мъка, защото окончателното скъсване означаваше да се прости с парите, които ѝ бе поверила Фортуната. Разтегливостта на съвестта ѝ никога не стигаше до присвояване на чуждото нито пряко, нито косвено. Чуждото за нея бе свещено и макар да увеличаваше, когато можеше своето за сметка на ближния, никога не би посегнала на нещо, което са ѝ поверили. Следователно щеше да върне парите заедно с лихвите, които се дължаха на умелите ѝ операции. Вярно е, че този акт бе за нея мъчително изпитание, нещо като раздяла със син, който

тръгва на война, за да бъде убит, знаеше, че *паричките*, връчени на собственика им, скоро щяха да се разпилеят сред безпорядък и пороци.

Ако тези терзания я тласкаха към ново помирение, гордостта и най-вече самолюбието ѝ се бунтуваха неудържимо срещу безчестницата, която мъкнеше в семейното огнище чужди деца. Да понесе това, значи да си лепне петно на челото. Доня Лупе нямаше да го допусне, дори ако трябваше да върне не само чуждите пари, но и собствените си... Е, чак собствените не, но по тоя красноречив начин искаше да изрази огромното си раздразнение.

Какво ще кажат хората? Какво ще кажат приятелките, в чиито очи доня Лупе изпълняваше службата на пазител на морала и добрите нрави? Вярно е, че докато Макси, болен и затворен по това време в лудницата, нямаше да знае нищо за изневярата, за външния свят майчинството щеше да изглежда напълно законно. Но в този случай, като се прибавеше към позора и лъжата, той ставаше още по-голям. Всички щяха да сметнат доня Лупе за укривателка и здравата щяха да я одумват. Сякаш ги чуваше: „Вижте я, уж горда и със строги нрави, а крие незаконната стока, която другата негодница е донесла в къщи. Заради парите ѝ го е направила. Бащата на рожбата е богат човек и сигурно е платил добре за контрабандата.“ Мисълта, че можеха да кажат подобно нещо, оросяваше челото на августейшата вдовица с капки пот, едри като зърна нахут.

„Тя самата — рече си — не скри, че бедният Макси е толкова невинен в тая работа, колкото и аз. Ще го изпее пред всички, понеже си е такава, голямо плямпало... Но за предпочитане е да каже истината, отколкото хората да ни одумват и да се питат чие ли е това дете...“

От всичко ставаше ясно, че мошеничката носи проклятие на къщата. Тя бе виновна за лудостта на Макси. Доня Лупе го бе предсказала: Фортуната бе твърде много жена за този никакъв мъж. Естествено бедното момче сигурно щеше да умре или да се побърка. Сега вече трябваше да желае уличницата да се махне от очите им; между нея и семейството да зейнат непреодолими пропасти; да може да каже на приятелите си: „За мен тая жена е мъртва.“ Сянката на Хауреги сякаш ѝ помогна да вземе решението, прославената му вдовица като че го видя да слиза от портрета, да оживява и да казва: „Ако не изхвърлиш от къщата тая птичка, си отивам. Ще се изтрия от

платното и повече няма да ме видиш. Или тя, или аз.“ И когато птичката повтори, че си отива, доня Лупе отвърна остро:

— Какво правиш, че още не си тръгнала? Откровено казано, чудя се защо още се бавиш. Не съм срещала по-голяма нахалница.

Отведе я в стаята си и там обяви намерението си да ѝ върне парите. С голяма студенина и спокойствие Фортуната каза, че ще вземе само рентата от тях.

Доня Лупе така зяпна, че малко остана да *гълтне* някоя муха. Първият ѝ порив бе да откаже да бъде администратор и пълномощник на подобна личност, но това доказателство за доверието към нея я разколеба. Настоя да върне парите, другата настояваше още повече те да не излизат от ръцете на човека, който тъй добре умееше да борави с тях, и въпросът остана висящ. Доня Лупе се боеше, че отношенията с племенницата няма да прекъснат, че ще остане този телеграфен кабел, по който ще влизат в съприкосновение безнравствеността и най-чистата почтеност. Да съхранява парите означаваше своего рода роднинство... О, не, никакво примирение с обидата! Но в същото време да връчиш свещените песети на собственицата им бе все едно да ги хвърлиш на улицата. Любовниците ѝ щяха да ги изхарчат, докато мигнеш... Жалко би било да се разпилее такъв прекрасен капитал.

Дълго спориха, демонстрирайки деликатност, но в края на краищата парите останаха при доня Лупе. Сумата възлизаше на тридесет хиляди реала — двайсет хиляди от Фейхо и над десет хиляди от лихвите, получени от двайсетте, които Торкемада бе вложил в заеми за войската. Тъкмо в последните дни на годината, когато се развиха описваните събития, почти цялата сума не бе вложена и госпожата я съхраняваше в скрина, очаквайки *предложение* от страна на коменданта, с когото преговаряше дон Франсиско. Сумата, която Фортуната притежаваше в банкови акции, се съхраняваше по същия начин, защото тъй бе разпоредил дон Еваристо. Лелята на Макси пазеше извлечението от документа за банковите акции в писалището си и го изваждаше само в края на тримесечието, за да отиде и да прибере дивидентите. Относно тия пари между двете жени не възникна спор, тъй като Фортуната бе решила да прибере сумата, а другата не искаше да пази фондове, с които не може да разполага за находчивите си финансови комбинации. Съхраняването на документа ѝ причиняваше неудобство и я държеше в такова напрежение, без да

получава каквито и да било облаги, че не съжали, като видя, че тя напуска нейния дом. Тридесетте хиляди реала бяха прибрани на сигурно място в скрина. За доня Лупе те бяха като осиновено дете, което обичаше както своите собствени.

Няколко дни Макси не забелязваше бягството (това е точната дума) на жена си. Но когато си даде сметка, неспокойствието, което го обзе, засили още повече досадата на клетата доня Лупе. Тя се замисли сериозно дали не е време да изпрати племенника си в лудница. Беше й много мъчно да се раздели с него и да го повери в ръцете на наемници, но друг изход нямаше. Извика Хуан Пабло, за да обсъдят въпроса и вземат най-правилно решение. По това време Хуан Пабло се бе вече преместил от затвора в здравеопазването и може би щеше да настани брат си в „Леганес“, в специално отделение на половин издръжка или пък без да се плати и грош.

Като напусна дома на своя мъж, Фортуната реши да се отбие при дон Еваристо, преди да отиде в новото си жилище. Той бе първият човек, с когото трябваше да поговори за критичното положение, в което бе изпаднала. Да му разкаже за случилото се беше вече истинско наказание за порочността й, защото самата мисъл за това й внушаваше страх. Хубаво щеше да я смъмри Фейхо, като разбереше, че неговата лудетина е направила на пух и прах уроците му за поведение, които той, милият старец, бе изложил с толкова жар и нежност на раздяла. Колко по-добре щеше да бъде, ако изобщо не се беше разделяла с този несравним човек. Тя би го понасяла в грохналата му старост и би била щастлива да се грижи за него като за невинно дете. Като стигна площад „Карос“ и като видя улица „Дон Педро“, я обзе съмнение, дали ще й стигне кураж да разкаже последните си лудории на своя приятел. Изкачи трепетно широкото стълбище с много саксии и застлано с килими, тъй като предишната вечер в легацията се беше състояло шумно празненство по случай рождения ден на императора. Научи го от доня Пака, когато я запита как е господарят й.

Снощи беше много неспокоен, понеже на първия етаж празнуваха и колите не спряха да идват и да си отиват чак до разсъмване. Обикновено къщата е много тиха, но почне ли да се вдига шум, все едно, че светът се проваля. Ама какво ни интересува нас, че тоя император, да го вземат дяволите, навършва еди-колко си години.

Хубаво главоболие ни създаде снощи. Влезте. Малко е завеян днес от снощната дандания.

Състоянието на дон Еваристо бе окаяно. Краката му бяха почти напълно парализирани и слугата го извеждаше на разходка с количка. Ходеше да се препича на слънце във Вистилияс, понякога по „Виадукто“ стигаше до площад „Ориенте“. Никога не ходеше до центъра на града и на познатите и приятелите от най-оживените части на Мадрид паралитичното му съществуване и принудата да живее в краен квартал им се струваше преждевременна смърт, защото от истинския Фейхо, такъв, какъвто го видяхме за първи път, бе останала само сянката. Беше оглушал и употребяваше слушалка, за да лови отделни звуци; интелигентността му беше изчезнала, често губеше памет и потъваше в тъгата на настоящето, без минало и биография, сякаш бе паднал от небето също като метеорит. Развлеченията му вече бяха чисто детски. Часове наред играеше *bilboquet*^[1] или се забавляваше с многобройните си котки. Рожбите на красивата придворна дама на доня Пака оставаха у дома поне докато траеше милото им котешко детство. Фейхо седеше на слънце в удобното си кресло, близо до балкона, и подхвърляше на грациозните си приятели една топка, вързана с конец, радвайки се на прелестните балетни подскоци и дяволии на котенцата. Друг път хвърляше топката по дължината на огромната стая или връзваше с конец един парцал и го дърпаше също като въдичар пръта, за да ги накара да тичат след него. Когато Фортуната влезе, по силата на закона за разнообразието играта с вързаната топка бе приключила и дон Еваристо се занимаваше със своя *bilboquet*: подхвърляше топката и много рядко улучваше пръчката. Три бели котенца със сиви петна шетаха върху добрия човек. Едно се катереше по одеялото, което покриваше краката му, друго седеше на задните си крака в скута му и миеше с език лапите си, а с лапи — муцунката, а трето се беше настанило на рамото му и следеше оттам с изключителен интерес подскоците на топката, замахвайки с лапа при всяко нейно излитане. Не искаше нищо друго, освен да се докопа до тая чудесна топка.

Лицето на инвалида засия от радост, като видя приятелката си да влиза. В последно време изразяваше чрез смях всичките си чувства. Покани я да седне до него с намерение да продължи невинното си

забавление, но трябваше да го прекрати, за да хване слушалката. Фортуната взе едно от котенцата и почна да го гали.

— Какво има? — запита дон Еваристо, като я гледаше с благодарност, загдето милва животинчето. — Тоя е най-големият негодник. Сума ти дяволии знае... Та какво има, душичке?

Фортуната не знаеше как да започне. Никак не ѝ бе приятно да вика, боеше се, че ще разберат слугите, съседите, дори посланикът с всичките си чужденци. Как можеше да се разкаже нещо тъй деликатно с рева на нощните пазачи, когато обявяват часа, или на амбулантните търговци? Откъслечните ѝ думи навяха на дон Еваристо мисълта, че неговата душичка е изпаднала в беда. Най-неочаквано нашият човек избухна в глупав детински смях и рече:

— Бас държа, че е имало *жест*. А тъкмо тях ти бях забранил най-много, тия красиви *жестове*, които винаги носят нещастие.

Смутената млада жена не можеше да твърди, че последните ѝ лудории заслужаваха да бъдат наречени *жестове*, но без съмнение бяха нещо много лошо. Най-напред защото не бе последвала мъдрите съвети на своя приятел. За да разбере без дълги обяснения част от това, което ставаше, извади документа, който бе пхнала в един плик, загънат в хартия.

— Какво е това? — рече старецът, заливайки се в смях. — Значи... хи-хи-хи... скъсали сте с онзи наивник?

След това си сложи слушалката на ухото, за да чуе отговора.

— Съвсем смахнат... Лудница.

— Рудница?

— В лудницата... Ще го изпратят в „Леганес“.

— Аха! А доня Лупе?

— Ние се...

Фортуната опря многозначително върха на показалците си един върху друг.

— Скарали сте се? Хи-хи-хи... Какви неща! Доня Лупе, голям тарикат...

Слушалката поглъщаше цялото внимание на котенцето, което седеше на рамото му. Без съмнение не знаеше какво е това, а искаше да разбере на всяка цена и протягаше лапа, сякаш да идентифицира тоя тъй загадъчен предмет. Любопитството на животинчето пречееше на

стареца, който бе вече доста зле със слуха, да чува. Фейхо взе документа и каза:

— Значи така? Доня Лупе... Хи-хи-хи... Сигурно още твърди, че съм бил влюбен в нея. Няма кой да ѝ го избие от главата. И цялата работа затова, че ме спираше често на ъгъла на улица „Тинторерос“, докато чакаше жената на Инса. Хи-хи-хи... Тоя с магазина за шалове.

След тоя блестящ изблик на паметта драгоценната способност на добрия човек отново потъна в мрак и миналото се изтри напълно от съзнанието му. Загледа се глупаво в своята душичка с някаква смесица от съмнение и учудване. Фортуната продължаваше да вика, но Фейхо не я разбираше. Малкото, което стигаше до него, беше като вой на вятър и той не му обръщаше внимание. Изморена от безполезните усилия, младата жена млъкна и впери в приятеля си поглед, изпълнен с дълбока тъга. Той също не сваляше очи от нея и понеже котенцето го гъделичкаше по врата, внезапно избухна в детинския си смях...

— Голям негодник е тоя... Не ме оставя да живея.

Фортуната въздишаше, но тъй, че старецът да не забележи това явно доказателство за разочарованието ѝ, и накрая, като разбра, че беше безсмислено да очаква утеха или съвест от тая развалина, реши да се оттегли. Прегърна го нежно и тогава старецът сякаш дойде на себе си и паметта му се освежи.

— Не си отивай, душичке — рече той, като я тупна по бедрото. — Ах, какви времена бяха! Помниш ли? Какви чудесни дни. Жалко, че не бях с двадесет години по-млад. Тогава наистина щяхме да бъдем щастливи.

Тя кимна с глава в знак на съгласие. Миг по-късно дон Еваристо бе атакуван от една мисъл, която го безпокоеше. След като помисли малко, възползувайки се от неочаквания проблясък на интелигентност, пронизал мозъка му, вдигна плика с документа и ѝ го подаде.

— Не оставяй това тук. Всеки момент мога да умра и парите ти ще се изгубят. По-добре е ти да го пазиш. Не се тревожи. Акциите са номинални и никой друг освен теб не може да разполага с влога.

Като че ли това важно предупреждение бе единствената цел на проблясъка от интелигентност, защото веднага щом го изрече, облакът отново забули мозъка му, детинският смях отново се върна на устните му и сега за стареца бе по-важно да улучи пръчката на своя *bilboquet*, отколкото да слуша за проблемите на нещастната си приятелка.

Фортуната излезе от тъжния дом с чувството, че е загубила завинаги един голям и полезен приятел, най-добрия човек, когото бе срещала през живота си, а също и най-практичния, най-мъдрия и най-добрия съветник. Наистина съветите му бяха влезли през едното ѝ ухо и бяха излезли от другото, но това не ѝ пречеше да признае, че са превъзходни и че е трябвало да ги следва дума по дума.

[1] Детска играчка (фр.) — Б.пр. ↑

От тоя слабоумен и вдетинен старец съпругата на Рубин не можеше да очаква вече никаква помощ и морална закрила. Само много рядко в съзнанието му се появяваше смътен спомен за онова, което е било. Оплака го като умрял с безутешната скръб на дъщеря и се ужасяваше от мисълта, че остава напълно сама, когато най-много се нуждае да я направлява някой умен и дискретен човек. Чувството на празнота и самотност, с която си бе тръгнала от дома му, я изпълваше с неизразима тъга. На улица „Кава Баха“ мина покрай една латерна, която свиреше мелодии от оперети с жив и темпераментен ритъм. Музиката проникна в душата ѝ. Спря да послуша и очите ѝ се напълниха със сълзи. Струваше ѝ се, че душата ѝ наднича през отвора на кладенец, в който е била затворена, и съзира непознатата местност. Музиката танцуваше по кожата ѝ и я караше да тръпне с някакво неясно чувство, което можеше да се изрази само с плач. „Сигурно съм много проста — помисли си тя, като отмина, — щом музиката на уличните латерни ми харесва повече от пиесата на Олимпия, за която казват, че била нещо много хубаво. Като я слушам, все едно че ме удрят по ушите с чукало на хаван.“

Фортуната се бе споразумяла с леля си Сегунда да се приюти в дома ѝ, който отново се намираще на ул. „Кава“. Запъти се натам откъм улица „Дон Педро“ и преди да влезе през входа до магазина за птици, същия вход и същата сграда, откъдето започна историята на нещастията ѝ, една съседка ѝ каза, че Сегунда е при сергията си на площадчето и яде с едни приятелки. Завари леля си с още две вещици да седят на една маса и да ядат яхния с агнешко в чинии от Талавера. Една кана вино и стомна вода допълваха трапезата. Трите дами бяха гологлави и говореха едновременно с оная безцеремонност и волност, присъща на амбулантните търговци, които живеят навън, все навън, и разговарят на висок глас, както се хвали стока. Сегунда Искиердо беше яко женище с пламтящо лице и посивели коси. Приличаше много на брат си Хосе, но не бе запазила като него красотата на тая *порода хубави люде*, защото мизерията, болестите и кучешкият живот от последните години бяха опустошили лицето и тялото ѝ. Онези, които

помнеха Сегунда от златната ѝ възраст, трудно можеха да я познаят; лицето ѝ бе нашарено от белези, по шията и долната ѝ челюст имаше червени петна, които бяха последица от голям брой абсцеси, лекувани по хирургичен път. Дясното ѝ око бе полузатворено от един ечемик и долният му клепач приличаше твърде много на домат — беше се мъчила да го изстиска — и като резултат се бе получил оток, който се бе втвърдил. Нямаше и помен от прекрасните зъби на Сегунда, тъй като от една година бяха започнали да падат един след друг. В тялото все повече започваше да прилича на крава, изправена на два крака.

Като видя племенницата си, тя вдигна от масата един огромен ключ, достоен да заключи замък, подаде ѝ го и каза, че ако иска, може да се качи в къщи. Другите две женища заоглеждаха с нагло любопитство младата жена. Фортуната бе виждала само едната. Приседна да си почине от пътя на столчето, което ѝ предложиха, но скоро нахалните въпроси на лелините ѝ приятелки я изпълниха с досада и тя се запъти към жилището, в което отсега нататък щеше да живее... бог знае докога. Тоя квартал и тия места ѝ бяха толкова познати, че можеше да върви между сандъците със затворени очи, без да се блъсне. Ами къщата? От входа до последното стъпало на каменното стълбище виждаше изписани също като страданията и смъртта на Христос от стенописите в църква всички случки и произшествия от детството си. Всяко стъпало имаше своя история, а магазинът за птици, мецанинът и вторият етаж сякаш носеха от *духовната атмосфера*, присъща на осветените от религията или живота места. „Обрати на живота! — мислеше си тя, докато изкачваше с мъка стъпалата. — Щях ли да повярвам, ако някой ми кажеше, че отново ще се върна тук? Сега, когато знаая, че съм придобила нещичко от изискания свят? Всичко тук ме изпълва с умиление, но ми се струва толкова обикновено! Ония две вещици... Какви създания! Ами леля?“

Сега жилището на Сегунда се намираше на един от последните етажи на сградата. Беше над това на Еступиня. Малко преди да се изкачи на втория етаж, го видя да слиза и я обзе желание да го поздрави. Като я видя, Еступиня се намръщи ужасно, но въпреки това на младата жена ѝ се щеше да му каже нещо. Беше ѝ симпатичен. Знаеше за *парламентарните* му склонности и макар че би могла да го брои сред враговете си заради връзките му със семейство Санта Крус,

гледаше на него с добро око и го смяташе безобиден и добродушен човек.

— Въпреки че не искате, дон Пласидо, добър ден.

Великият Росини не благоволи да извърне към нея папагалския си профил и като измърмори нещо, което новата наемателка не можа да разбере, продължи надолу, стъпвайки така, че каменното стълбище кънтеше.

Фортуната огледа жилището. Господи, колко лошо, мръсно и грозно беше! По вратите имаше един пръст мръсотия, тапетите бяха целите в петна, подът изкорубен. Кухнята вдъхваше ужас. Без съмнение младата жена беше станала по-изискана и бе възприела привичките на дама, затова жилището ѝ се струваше недостойно за нея, за навиците и вкусовете ѝ. Реши да измие вратите, да ги боядиса и да приведе във възможно най-приличен вид тая боклукчийница, в противен случай да потърси по-съвременно жилище, независимо дали Сегунда щеше да се съгласи да живее с нея или не. Решетъчните прозорци на кухнята и стаичката, в която щеше да се настани, гледаха към площад „Майор“. Мислено си представи как ще разположи мебелите: легло, скрин, маса и два стола. Разбира се, трябваше да ги купи, нямаше да вземе от семейния си дом нищо. Докато обикаляше жилището, си мислеше, че няма да е зле, ако хазаинът се съгласи да ремонтира тук и там. Налагаше се да белоса кухнята, да запуши с гипс дупките и огромните цепнатини, с които бе осеяно цялото жилище, да облепи с тапети стаичката, която щеше да ѝ бъде спалня, и да боядиса вратите. Вече си представяше главоболията, които щеше да създаде на домоуправителя, когато (все тоя неин късмет) си спомни, че домоуправител е Еступиня. „Сигурно ще се разяри като тигър, като чуе за ремонт. Ясно е, не може да ме търпи. Ама той да не е нещо повече от лакей на фамилията Санта Крус? Въпреки всичко ще отворя дума, в края на краищата мога и да напусна жилището. Сега си спомням, че къщата беше на дон Мануел Морено-Исла, който миналата година назначи за домоуправител дон Пласидо. Леля ми го каза. Дон Пласидо е такъв тиранин, че и да го застреляш, няма да ти даде една лопатка гипс. Остава да се разбере чия е сега къщата... Дали не я е наследила доня Гилермина?“ Мина ѝ през ума, че съдбата не я пуска да избяга от тоя кръг хора, който я заобикаляше в последно време. Сякаш бяха метнали върху нея мрежа — направеше ли опит да се измъкне от

едната страна, мрежата я омотаваше от другата. „Не, сигурно господата Руис Очоа или жената на Саламеро са наследили къщата... Но какво ме засяга мен дали Хуан или Педро ще я наследи? Аз няма да я наследя.“

Ако имаше вода в изобилие, тутакси щеше да се запретне да измие цялото жилище, но трябваше да отложи за следващия ден. Забеляза, че зад решетката на стаичката имаше нещо като балконче или тераса и реши да нареди там колкото саксии с цветя се поберат. Гледката към четириъгълния площад бе красива, ведре и радваше окото. Градината се открояваше с двете фонтанчета и кореместия кон, яхнат от краля с жезъла и обърнат към нея с охранената си като на прасе задница. Видя лея си и другите две матрони, които майсторяха дъсчен навес с помощта на един дангалак. След малко погледът ѝ се плъзна по тротоара на Каса Паладерия и на едно от ваксаджийските столчета съзря Хуан Пабло да чете вестник, докато му лъскаха обувките. Не след дълго той мина на отсрещния тротоар и се запъти към стълбите в края на улицата, сякаш имаше намерение да отиде в кафене „Гайо“.

Както вече казахме, Макси затъгува по жена си няколко дни след нейното изчезване, като проявяваше подозрителност и я зовеше с нетърпението на глезено дете, а това вбесяваше доня Лупе. Дватама с Хуан Пабло дълго разискваха как да постъпят и накрая първородният брат каза, че ще се опита да приложи върху по-малкия един добър метод на лечение, преди да прибегнат до последната мярка и да го затворят в лудница. Все още не бяха пробвали душеве, не бяха го извеждали на разходка из полето, нито му бяха давали натриев бромид, който води до отлични резултати при *първичен вирусен енцефалит*, *менингит* и тъй нататък. Изстрелваше един след друг медицинските термини, тъй като по това време се налагаше да чете книги от тоя бранш на науката, и с идеите, които бе взел оттук-оттам, си придаваше важност, каквато не може да се опише.

Речено-сторено. Всяка сутрин Хуан Пабло идваше при брат си и кога с измама, кога почти насила го отвеждаше в Сан Фелипе Нери, където го обливаше с по един шотландски душ, способен да възкреси мъртвец. Понякога следобед го извеждаше извън града и се опитваше да го разсейва с приятни истории, които нямаха нищо общо с купищата глупости, намерили от известно време подслон в главата на клетото момче. След петнадесет дни енергична терапия състоянието му видимо се подобри и неговият брат и лекар бе много доволен. Не един път през време на разходките Макси се изразяваше като напълно здравомислещ човек. Никога не говореше за жена си, но щом от разговора изскочеше нещо, което пряко или косвено се свързваше с нея, потъваше в мрачен размисъл и упорито мълчание, от което Хуан Пабло не успяваше да го измъкне с цялата си реторика. Една сутрин след душа, когато изглеждаше ободрен, свеж и с бистър ум, болният спря по средата на улицата, улови нежно брат си за реверите на балтона и каза:

— Искам да те попитам: защо нито ти, нито леля, нито някой друг не искате да ми кажете къде е жена ми? Какво е станало с нея? Бъдете откровени и престанете с тия потайности. Умряла е и не смеете да ми кажете, нали? Страх ви е, че новината ще ме разстрои?

Хуан Пабло не знаеше какво да отвърне. Като видя по лицето и в очите на брат си признаци на нервна възбуда, направи опит да промени темата на разговора, но той се бе вкопчил в нея и повтаряше въпросите си, спирайки се на всяка крачка.

— Слушай тогава — рече най-сетне брат му и махна приятелски с ръка. — Смятай я за мъртва... Има ли значение за теб дали е жива или мъртва? За какво ти е жена? Жените знаят да създават само главоболия, момче. Тъкмо затова никога не ми е идвало наум да се женя.

— Мъртва! — каза Макси, без да повишава глас, но с необикновена светлина в очите. — Мъртва! Значи мога пак да се оженя. — След тия думи престана да се подчиства; слезе от тротоара и тръгна по паважа, като размахваше ръце и се блъскаше в минувачите. Хуан Пабло го напъха в една кола и го отведе в къщи. Като научи за станалото, лелята подкрепи идеята за смъртта на Фортуната с думите:

— Всички ще умрем, синко. Не се чуди, че е предала богу дух преди теб. Какво можем да сторим, щом бог е пожелал? Да се примирим и да поръчаме да ѝ отслужат заупокойни молитви... Уверявам те, сега е най-щастлива... Нека се помъчим малко по малко да се утешим.

Този случай като че ли опроверга ефикасността на новия метод на лечение. Болният не създаваше главоболия, но отново потъна в най-отвлечени размисли. Без съмнение в мозъка му се беше появила нова мисъл или пък беше изскочила някоя от старите, които се смятаха за забравени. Не спомена името на жена си дълго време, докато една вечер, когато се разхождаха из улиците с Хуан Пабло, спря и каза:

— Искаш да ме накараш да повярвам, че е мъртва? Каква глупост! Ако е така, защо не сме в траур?

— Колко си изостанал с новините! Не знаеш ли, че излезе нов закон, който забранява траура?

— Закон, който забранява траура?! Откъде ти хрумна, че можеш да ме баламосаш? Слушай, момче, макар и да изглежда, че главата ми е размътена, виждам по-ясно от всички вас.

Повече не говориха по въпроса. Редно е да отбележим, преди да продължим по-нататък, че себеотрицанието и усърдните грижи, които Хуан Пабло полагаше за здравето на брат си, щяха да бъдат напълно необясними, като знаем егоизма на господин Рубин, ако не потърсехме

причините в намеренията му, свързани с политическата икономия или науката, наречена финанси. Хуан Пабло си бе съставил план от доста време насам да погаси дълговете си, обширен план, за чийто успешен завършек бе необходимо да прибегне до търговската къща Ротшилд, иначе казано, до леля си. Нямаше никакво съмнение, че въпросът със заема беше на живот и смърт. Оставаше само доня Лупе да се съгласи; моралната гаранция на едната от двете договарящи се страни обаче съвсем не беше тъй солидна като тази на Англия или Франция. Затова именно първородният Рубин помагаше усърдно в деликатното дело, свързано с болестта на Макси. Редовно ходеше у тях и се съгласяваше с всяко мнение на леля си, независимо дали водеха разговор за политика или финанси. Изрече вдъхновени похвали по адрес на Торкемада; обяви с жар необходимостта да уреди своите работи с познатото *Нова година — нов късмет*, да приведе в ред разходите си така, както не би сторил това и лорд-пазителят на английското съкровище. При всеки удобен случай бодваше с някой намек доня Лупе, но нейната кожа бе по-дебела от черупката на костенурка и тя си правеше оглушки... На толкова глуха се правеше, че му идваше да я набие.

Притеснен от ужасяващото нарастване на дълговете си, философът влагаше нещо повече от братска упоритост и постоянство в грижите към Макси. Към януари на 1876 бе успял да го опитоми дотам, че го водеше със себе си в службата. Възлагаше му да подрежда книжа или да води бележки, а вечер често го вземаше на сбирките в кафенето, където бедното момче седеше като на литургия и слушаше с внимание разговорите, без дума да каже. Рядко вадеше от главата си старата и проклета тема за *доброволното освобождение и смъртта на звяра-тъмничар*, но една вечер, когато останаха сами в кафенето, я измъкна, също както се измъква стара вещ от тавана и се изтупва от прахта, за да се види дали не е изгнила, или плъховете не са я изгризали. Със спокойствието и яснотата на учител по философия Хуан Пабло каза следното:

— Слушай, догмата за *солидарност със субстанцията* бе обявена за несъстоятелна от всички светили на науката, които се бяха събрали на вселенския събор, състоял се наскоро в Базел. Заключениеята са страхотни. Не четеш пресата, затова не си в течение. За чистокръвни глупаци са обявени всички, които вярват в

освобождението чрез измъкване и в това, че трябвало да се *прати по дяволите звярът*. Поддръжниците на философската ерес, че щял да дойде нов месия, като се въплъти в някоя хубава мома и тъй нататък, се обявяват за лапнишарани и се осъждат да ядат талаш.

— Виж какво — отвърна Максимилиано с най-сериозния тон на света, като човек, който прави важно изявление. — Между нас казано, никога не съм вярвал в това за месията, нито пък съм го смятал за догма или за нещо подобно. Казах го, защото го сънувах и като се събудих, нещо от съня остана да ми се върти из главата като бръмбар. Истината е, че по онова време ме бе обзела най-странната мисъл, която можеш да си представиш, и тая мисъл навярно се беше зародила в мозъчните недра, където обикновено ферментира онова, което наричат ревност. Какво мислиш, че беше? Ами смятах, че жена ми ми изневерява и е бременна. Виждаш ли каква глупост?

— Пресвета Богородице, какъв ужас!

— Зад мисълта се криеше огнена ревност, която ме изгаряше. И знаеш ли какво направих, за да проверя дали дяволските ми подозрения са основателни? Измъкнах лъжата за месията, като й казах, че тя го носи в утробата си, а баща е *Чистият разум*... С тоя фарс се надявах да изтръгна признанието й. Какво се получи? Нищо, защото същата нощ ми стана много зле. Но след това разбрах безразсъдството си, ясно го видях, съвсем ясно. Нека бог й прости.

Зае се с кафето си, а Хуан Пабло си помисли с тъга: „Колко зле е тая вечер! Колко зле е, господи!“ Макси повтори шест пъти *нека бог й прости* и когато в кафенето влезе Леополдо Монтес с още един приятел, млъкна. Час и половина по-късно започна да се смее неудържимо на историйките, които разказваше Монтес. Включи се в разговора, като се изразяваше с такава яснота и с толкова находчивост, че присъстващите се дивяха. Хуан Пабло разсъждаваше така: „Значи не е толкова *смахнат*, както си мислех. Това, което преди малко каза, е признак на най-остър ум. Ах, дявол да го вземе! Ако мога да те оправя, скъпата ми леля, сиреч баронеса Ротшилд, ще трябва да вдигне ръце и да ми даде необходимото.“

IV. НОВ ЖИВОТ

1

На 4 януари Фортуната чу някой да звъни и отиде да отвори, като преди това надникна през дупките на металната шпионка (най-стар модел). Беше Еступиня, който също надничаше от другата страна с най-властен вид. Младата жена отвори и великият Росини със сърдит жест, леко намръщен, хванал в едната си ръка бастун, чиято дръжка представляваше глава на папагал (тоя подарък му донесоха от Севиля младите Санта Крус), тикна към нея със свободната си ръка лист хартия с марка.

— Месечната вноска — произнесе той с гласа на азиатски деспот, който осъжда някого на смърт.

— Влезте, дон Пласидо — мило се усмихна тя. — Искам да ви кажа нещо.

— Няма да вляза. Чакам парите. Нямам желание за разговори.

Изявлението, че няма желание за разговор, бе толкова вярно, колкото и това, че в морето няма вода. Но упоритостта му беше по-силна от невъобразимата му страст да приказва.

— Исусе, как се е ядосал тоя човек! Ще ви дам *парите*. Няма да имате по-добри наемателки от нас...

— Да, особено след главоболията, които ми създава Сегунда. Не... Няма да вляза, не ставайте досадна.

— Искам да разгледате жилището, за да се уверите, че в него християни не могат да живеят.

— Тогава идете другаде.

— Ама че *тиран* сте станали. Не съм виждала по-лош хазаин... Поне да белосам кухнята, прилича на склад за въглища. Да не говорим за дупките. Не мога да живея в такава мръсотия. Знаете ли какво ще ви кажа? Ако не искате да направите ремонта, ще го направя аз за своя сметка... Това е.

— Това е друго нещо. Естествено, аз ще надзиравам и...

— Влезте, влезте да видите...

Накрая Пласидо благоволи да прекрачи прага. Влезе в кухнята, хвърли един поглед на вътрешната спалня, цялата в пукнатини...

— Край няма да има, ако почнат да се правят ремонти всеки път, щом някой наемател поиска. Ще вземете да се преместите и тоя, който наеме жилището, като види прясна вар, ще поиска да се поправят и други неща. Не можем. Миналия месец изхарчих повече от двайсет хиляди реала за ремонт. Да се разплащаме, че бързам.

— Много припрян сте станали. Седнете за малко. Кажете ми...

— Нищо няма да ви кажа. Тръгвам си.

— Какъв кибритлия човек! Ще си скъсите живота така.

— По-добре. Достатъчно съм живял.

— Седнете. Веднага ще ви дам парите, но ми кажете едно нещо, което искам да зная — кой е собственикът на къщата сега?

— Това вас не ви засяга. Мислите, че разполагам с излишно време? Къщата е на господаря си. Повтарям, че нямам желание за разговор. Може би желаете да я купите? Хайде, побързайте... Известно ви е, че не съм от приказливите.

— Не сте от приказливите? Аз пък мисля, че сте от тях. Като сте се родили, сте приказвали за сто души. Кажете ми чия е къщата?

— На господаря си. Хайде, достатъчно говорихме... В края на краищата е разкошна, оценена е за тридесет и пет хиляди дуру. Само камъните от основите и стълбището струват цяло състояние. Ами стените? Преди известно време зидарите искаха да пробият дупка, но изобщо не можаха, щяха да си строшат инструментите в тия изпечени тухли, твърди като диамант... Но да свършваме, нямам желание да разговарям. Когато прочетоха завещанието на дон Мануел Морено-Исла, мир на праха му, завещание, направено отпреди три години, се разбра, че тая къща и старата сграда на улица „Релатореси“ се наследяват от доня Гилермина Пачеко... Господжата ипотекира и двете, за да довърши приюта. Затова строителството напредва, та пушек се вдига. Тая година ще го довършат... Хайде.

Протегна ръка, уловил в другата бастуна си като жезъл.

— Значи доня Гилермина ми е хазайка — замислено каза Фортуната, като подаде парите. — Тогава нея ще моля за ремонта. Тя ми е приятелка.

— Тъкмо на вас да ви е приятелка — саркастично забеляза Еступиня. — Ако искате да я видите разярена, говорете ѝ за нещо друго освен за приюта. Сбогом, останете си със здраве!... А, бях забравил, внимавайте със саксиите на перваза. Видя ли да прокапе вода, ще ви изхвърля, като нищо ще ви изхвърля... Пресвета Богородице, колко много растения сте сложили! Цяла градина... Доста тежат, както ми се струва... Какъв хубав изглед! Тая година не е добра за коледните сергии. Бедните продавачи са побеснели. Ясно е. Такива дъждове. А днес, струва ми се, ще падне сняг. Не съм виждал досега по-студена зима от тая. Знаете ли, че глухият, дето държеше сергия за месо, умря? Снощи... Неочаквано. Завчера ми се видя толкова добре и толкова здрав... Какво нещо е животът!... Сега да вървя при тия от втория етаж вляво да видя дали няма да измъкна нещо. Дължат ми наем за пет месеца. Ах, какви хора! Ако госпожата ме оставеше, отдавна да съм им изхвърлил парцалите на улицата. „Дон Пласидо, за бога, не ги изхвърляй... Ще платят клетите, сега сигурно нямат пари.“ „Но, госпожо, ако ми бяха дали дарите, дето ги харчат за ракия и в сладкарницата на Ботин...“ Мисълта ми е, че с хазайки като моята тия мошеници си я карат, както си знаят.

Добрият човек така се разприказва, че Фортуната, която го бе молила да влезе, сега трябваше да го отпрати деликатно:

— Дон Пласидо, ще закъснеете...

— Ах, да! Вие с вашата бърливост сте виновна. Всичко хубаво, всичко хубаво.

Фортуната не излизаше никога на улицата. Сама си приготвяше яденето, а Сегунда ѝ купуваше продуктите.

След първото посещение на домоуправителя, мисълта, че е била за кратко време приятелка на доня Гилермина, не ѝ излизаше от ума. „Ако някой ми кажеше, че ще живея в нейната къща, нямаше да го повярвам. Как се променя светът! По онова време изобщо не си представях, че ще се върна тук, а и къщата не беше нейна. Какво ли ще си помисли, когато дон Пласидо ѝ каже, че съм нейна наемателка? Дали няма да се разгневи и да ме изхвърли на улицата? Може би не, може би не...“ Когато тия мисли оживяваха спомена за нечуваната сцена и кавгата в стаята на светицата, бедната жена усещаше голям смут в душата си и не можеше да се успокои дори с това, че *другата я*

беше предизвикала. „Ослепах от ярост, не знаех какво правя. Ако ми се удаде случай, непременно ще помоля доня Гилермина да ми прости.“

Самотата, в която живееше, спомагаше за съживяването на миналото ѝ ѝ даваше ясна представа за нейните чувства и постъпки. Виждаше всичко пронизано от светлината на разума и от онова разстояние което позволява да прецениш формата и големината на предметите също както усамотението на манастира дава възможност на оттеглилите се от света да видят грешките и злините, които са извършили в него. „А Хасинта, ще поискам ли и от нея прошка?“ — питаше се тя и не намираше отговор. Веднъж мислеше, че трябва да го стори, в следващия миг обратното. Съпругата на Санта Крус я беше оскърбила дълбоко тъкмо когато споделяше със светицата мъката си и затруднението, в което се бе озовала. Накрая след дълги размишления, белязани от обзелата я тъга, започна да клони към утвърдителен отговор. Разбира се, че трябваше да ѝ поиска прошка за намерението си да ѝ издере лицето — какъв ужас! — също и за думите, които ѝ се бяха изплъзнали. Но за пълното тържество на тая мисъл оставаше да се изясни следния въпрос:

Беше ли прегрешила Хасинта с господин Морено? Защото, ако това бе така, разлика между двете нямаше. Едната беше толкова добра, колкото и другата. Госпожа Рубин тъй и не можа да стигне до окончателно решение на този толкова тъмен въпрос. На моменти вярваше във вината на *небесната красавица*, после отхвърляше тая мисъл. „Какво ли не бих дала — възклицаваше тя с очи към небето — да узная истината, известна сега само на нея и на бог, след като третият, който я знаеше, е мъртъв. Сигурно я знае и изповедникът на Хасинта, ако си го е признала. Но никой друг, никой друг. Бих дала всичко да се измъкна от съмненията. Любопитството ме изгаря... Малка разлика има между двете неща... Съгрешила ли е, всичко се променя и няма да се унижавам да я моля за прошка, но ако не е... Ах, щастливата *красавица* е стъпила върху мен също като свети Мигел върху дявола.“

След това мислите ѝ вземаха друга посока. „Сега положението ни е еднакво. Не обича нито мен, нито нея. И двете сме нещастни... Бихме могли да се утешим взаимно, защото в известен смисъл аз също съм добродетелна, искам да кажа, че не съм му изменяла с никого. Ако си даде сметка за това, можем да се сбlijим и заедно да открием

развратницата, която сега го забавлява, и хубаво да я подредим... Ами да, защо да не се сближим, щом като сме еднакви сега с Хасинта? Каквото и да разправят, аз също съм се изфинила малко. Като внимавам, почти не говоря глупости. Ако не ме хванат бесовете, не изричам грозни думи. Сестрите от «Микаелас» ме възпитаваха, а мъжът ми и доня Лупе ме шлифоваха и добих известен блясък. Защо да не се сприятелим и да забравим всичките шеги, дето си ги казахме? Но само в случай, че е почтена, не е ли, няма да се унижа. Всеки си има достойнство.“

Неусетно минаваше към нова мисъл: „Тя обаче няма да пожелае... Много е горда и е голям инат, особено сега, когато завистта ще започне да я гризе. Ах, сега да вземе да ми приказва за правата си... Какви ти права? Глупости! Това, дето е *вътре в мен*, не е пушек, не е. Колко съм щастлива! Когато разбере, така ще побеснее, че ще умре от мъка. Нека разправя, че била законната жена... Вятър! Всичко се свежда до няколко латински думи, които произнася свещеникът, и до церемонията, която не струва нищо... Това, което аз нося, мила госпожо, е нещо повече от латинските думи. Нека ви е яд... Свещениците и адвокатите, дано чумата ги тръшне, ще кажат, че е без значение, аз обаче казвам, че има значение. Това е моята идея. Когато природата говори, хората трябва да си затварят устата.“

Това дълбоко убеждение ѝ вдъхваше сили да понася самотния си и тъжен живот.

Една сутрин, като стана от сън, видя, че през нощта бе паднал дълбок сняг. Площадът сега изглеждаше прекрасен: покривите бяха изцяло побелели, всички хоризонтални линии на сградите и перилата на балконите бяха очертани с открояващи се снежни ивици, дърветата сякаш бяха накичени с валма памук, а крал Филип III с хермелинова наметка и нощна шапчица. Като направи тоалета си, отново се загледа към площада. Беше и интересно да наблюдава как изчезва очарователната магия на снега, как в белотата на покривите се отварят бразди и боровете се отърсват от необичайната си премяна, а снежната покривка върху бронзовите фигури на краля и коня се топи и се стича надолу. Земята, тъй чиста и светла сутринта, към обед се превърна в кална локва, в която общинските метачи и миячи шляпаха и отнасяха снега с водни струи, смесваха го с калта и го отправяха към каналите. Гледката бе най-забавна в мига, в който от маркучите бликваха свежите водни струи и хората се втурваха напред с невероятните си метли. Неочаквано, ах, боже мой, видя мъжа си... Той беше, Максимилиано, появи се на площада откъм улица „Седми юли“ и трябваше да отскочи бързо назад, защото водната струя му препречи пътя. Младата жена инстинктивно се отдръпна, но после отново се приближи до прозореца и си рече: „Не може да ме забележи... Изобщо не предполага, че е толкова близо до мен... Заобикаля... Тръгва между колоните. Сигурно се е запътил към кафене «Гайо» при брат си, другия луд. Но как го пускат да излиза сам? Да не би да е оздравял? Оправил ли се е? Бедното момче!“

Спомни си отново за него една привечер, когато си легна; беше самичка, тъй като леля й още не се беше върнала.

„Ужасно е, че го пускат да излиза на улицата. Като нищо ще направи някоя щуротия и ще ни създаде неприятности... След като го видях да скита сам, непрекъснато ще ме е страх и ще си мисля дали някой ден няма да дойде тук. Хубаво, че не знае къде се намирам; трябва да внимавам много да не разбере. Но кой може да бъде сигурен за тайните си в тия времена? Някой умник може да му издрънка и белята е готова. Току-виж решил да ме убие! Да видим дали ще успее.“

Трябва да ме свари съвсем ненадейно, иначе с няколко удара ще го направя на нищо... Ами ако влезе и се скрие, ако ме издебне и бум!, ми тегли куршума? Да, трябва да внимавам много. Няма да отварям на никого. Ще кажа на леля, че имам нужда от прислужница. Добре ще е да намеря някое скромно и сръчно момиченце като Папитос. Самичка по цял ден в тая клетка!... Слава богу, ключът се превърта и леля идва. Тя ли е или е някой, който ѝ е откраднал ключа и идва да ме убие?“

— Лельо, лельо, вие ли сте?

— Аз съм. Какво ти става?

— Нищо, успокоих се. Страх ме е сама и все ми се струва, че влизат крадци, убийци и знам ли още какви...

Нито една нощ не можа да заспи преди часовника на „Каса Панадерия“ да удари дванадесет. Ясно чуваше ударите, после звуците се отдалечаваха и заглъхваха, сякаш се люлееха във въздуха, за да се върнат отново и се разбият в стъклата на прозореца. Неспокойното съзнание на Фортуната раждаше представата, че вятърът идва на площада да си играе с часовете. Когато часовникът започваше да ги отброява, вятърът улавяше някой от тях и го отнасяше далеч, много далеч... След това се връщаше, описвайки огромен кръг, и ударът отекваше тъй силно, сякаш звънтящият метал се намираще в къщата. Вятърът прелиташе над площад „Майор“ с часа в прегръдките си и се понасяше към двореца и още по-нататък, все едно, че искаше да покаже рожбата си на целия град: „Ето ви дванадесетия час, толкова е красив.“ После свръщаше насам и „даан!“... Ах, това бе последният удар! Сега вятърът се отдалечава с мърморене. Друг път младата жена си представяше, че часовниците на „Пуерта дел Сол“ и „Каса Панадерия“ се карат. Почваше единият, другият му отвърщаше. Ударите така се смесваха, че дори самата нощ, която бе родила часа, не можеше да го познае. Дванадесет отсам, дванадесет оттам, надпревара и олелия от камбанни удари. „Сега се чува и часовникът на «Мерсед»... Толкова много часовници, толкова много, а не може да се разбере дали е дванайсет или не...“

За компания и за да има кой да ѝ прислужва, Фортуната нае едно момиченце, дъщеря на приятелка от пазара на леля ѝ Сегунда. Казваше се Енкарнасион и изглеждаше доста възпитана. Господарката ѝ даде наставленията си още първия ден:

— Слушай сега, ако някой непознат, например един слаб господин с нездрав цвят на лицето и малко нещо смахнат, те запита на улицата, дали живея тук, ще му кажеш, че не живея. На никой външен човек няма да отваряш вратата. Щом се позвъни, поглеждаш кой е и идваш да ми съобщиш: „Госпожо, звъни такъв и такъв мъж или такава и такава жена.“ Хубаво си отваряй ушите какво ти казвам. Леля сигурно ти е наредила същото. Знаеш ли какво ще сторим, ако не слушаш? Ще те пратим в затвора. И недей да си мислиш, че ще те пуснат. Ще стоиш там най-малко три години и половина.

Девоичето изпълняваше заповедите от начало до край. Една неделя на вратата се позвъни:

— Госпожо, дошъл е един човек с дълга брада и вид на господин, а гласът му е един такъв, *важен*.

Фортуната надникна през дупчиците на шпионката. Беше Балестер.

— Кажи му да влезе.

Зарадва се, че е дошъл, искаше ѝ се да узнае какво става в семейството и за какъв дявол Макси се разхожда свободно из улиците.

На добрия фармацевт му бе толкова драго да я види, че чак се смущаваше. Беше с одеждите от сватбата на сестра си, бръснарят го бе сресал на път и черните му къдрици лъщяха от благоуханен брилянтин, обувките му бяха нови, цилиндърът много изискан.

— Как само исках да ви видя! Не смеех да дойда... Но доня Лупе тъй много настояваше, че накрая... Не, не се бойте, Максимилиано няма да открие къде се намирате. Взети са всички мерки да не научи. И да видите, разумът му се възвърна, сега изглежда много разсъдлив, говори смислено и не върши никакви глупости.

Фортуната бе малко объркана, защото въпреки убеждението си, че в състоянието ѝ има известна законност, изпитваше срам, че не може да го скрие пред един приятел на семейство Рубин. Думите на Сехисмундо я накараха да се изчерви:

— Доня Лупе ми заръча да ви кажа, че ако искате, можем да уведомим дон Франсиско де Кеведо... Той е човек, който познава занаята си, внимателен е и много похвален...

— Не зная, ще видим... Ще си помисля... Все още... — замънка тя смутено и сведе очи.

— Как тъй все още? Доня Лупе ми каза, че ще е през март. Сега сме двадесети февруари. Не се отнасяйте лекомислено, току-виж ви изненада... Тия неща трябва да се подготвят своевременно.

След това добави с любезен тон:

— Проявявам жив интерес към вас при всички обстоятелства, при абсолютно всички. Все същият съм си и ако ви потрябва верен и безкористен приятел, спомнете си за мен...

И като повиши глас, рече с патос:

— Не съм се отметнал от нищо, което ви бях казал по-рано.

Но понеже тя не прояви интерес към промяната на разговора, Балестер отново се върна към братския тон:

— Ще си позволя да поговоря с Кеведо. Трябва да се подготвим. Ще му кажа да дойде да ви види. Той е човек, на когото може да се има доверие и, разбира се, че не бива да продумва нищо пред приятеля Рубин.

Фортуната се чудеше на интереса, който според думите на управителя на аптеката проявява към нея вдовицата на Хауреги...

— Не знай причините, приятелко моя, но през последните дни *министърката* ме пита най-малко шест пъти дали съм ви виждал... „Аз самата няма да отида, каза, но трябва да я наглеждаме, не е редно да я изоставим като куче.“ Затова се реших да дойда и сега се радвам, тъй като виждам, че ме приехте и ще продължим да бъдем добри приятели. Разбрахме се Кеведо да дойде. Да, нека се подготвим, защото понякога тия неща минават добре, друг път — зле. Нищо няма да ви липсва. Изключено е. Трябва да предвидим всички случайности... Ей че памет имам, забравих най-хубавото! — бръкна в джоба си. — *Министърката* ви изпраща това пликче. Отвън е написана сумата: хиляда двеста петдесет и два реала. Сигурно е рентата, която ви се полага от някакви пари. С една дума, изпитате ли някакво затруднение, независимо какво е то, помислете малко и си кажете: „Към кого да се обърна? Ами към тоя смахнат Сехисмундо.“ Достатъчно е да ми пратите бележчица... Ще гледам да прескачам тук през неделите и всеки път, когато остана свободен, защото сега сме самички с Падиля и разполагам с много малко време. Ако мога, ще идвам всяка сутрин и вечер, разбира се, стига да ми позволите. Но в този недостоеен свят човек стига до границата на възможното, а онзи, който я премине, воден от любовта си, пада и се разбива на парчета.

Повтори още веднъж предложенията си и си тръгна, като остави Фортуната с чувството, че не е толкова сама, колкото си мислеше, и че въпреки глупостите и странностите си този Сехисмундо има щедро и вярно сърце. Бедната жена много се чудеше защо Аурора не идва да я види и съжали, че не попита управителя за семейство Саманиего. Но нищо, щеше да го стори следващия път.

С промяната на жилището и начина си на живот госпожа Рубин поднови някои напълно прекъснати връзки с роднините и сред тях бе тая с Хосе Искиердо, който в началото вечеряше от време на време със сестра си и племенницата, а накрая, съобразно гениалните си качества на паразит, прекарваше там цялото си свободно време. Фортуната намери чичо си преобразен в нравствено отношение и с ведър дух, какъвто никога не бе виждала у него, уравновесен в думите и излекуван от лудешките си амбиции и от черния песимизъм, който някога го караше непрекъснато да проклина съдбата си. Намерил най-сетне почивка от скиталческия живот, добрият *Платон* се бе настанил на един камък сред пътя, под сянката на кичесто дърво, отрупано с плодове (достойна картина), и никой не му оспорваше правото да си похапва до насита. По това време в Мадрид нямаше по-добър модел от него и художниците си го оспорваха. Искиердо бе преследван, търсен, непрекъснато получаваше писъмца и бележчици и страдеше, че не притежава няколко тела, за да служи с тях на изкуството. Нямаше на света по-подходяща служба за него, защото, дявол да го вземе, това не бе работа, това бе *да ти правят портрет*. Работеше художникът, вперил в него очи и душа, също както се гледа годеница. През февруари на 1876 не спираше да разказва на сестра си и племенницата си колко много творби държи в свои ръце. В едн-кое си студио изобразява *дядо Господ* в момента, в който твори светлината; в друго — крал Хайме на кон, влизащ във Валенсия. На едно място — Навуходоносор на четири крака, на друго — един *гол чичо, когото наричат Еней*, и баща му в същите одежди. „Най-доброто обаче, което сега рисуваме и изпилваме, както си му е редът, е оная постъпка на Ернан Кортес^[1], когато дава заповед да се изгорят проклетите кораби...“ Нашият човек печелеше добри пари, бе щастлив и компенсираше принудата да стои през деня на едно място, без да мърда, с продължителни разговори вечер в някое кафене, черпейки приятелите. Правеше услуги на племенницата си, като изпълняваше

всичките ѝ поръчки, съвместими с артистичните му задължения. Фортуната го пращаше при шивачката си с някакво известие, използваше го за покупки и други послания. На няколко пъти го изпрати и до големия магазин на Саманиего да ѝ купи плат и дантели за пелените, които шиеше, с изричната заръка да не влиза, когато Аурора е там, защото не искаше да търси приятелството ѝ, след като тя още не бе дошла да я види, а това бе чисто и просто липса на възпитание, иначе казано, свинщина. Щом като дъщерята на Саманиего си имаше причини да се отдръпне, Фортуната също имаше своите да не се унижава. „По-изтънчена е от мен, ама по гордост не може да ме бие.“

[1] Испански конкистадор (1485–1547). — Б.пр. ↑

V. ЛОГИКАТА НА БЕЗУМИЕТО

1

Състоянието на Максимилиано продължаваше да се подобрява, от което леля му и брат му заключиха, че раздялата със съпругата е била голямо добро, защото, без съмнение, именно присъствието на жена му го изкарваше из релси. Не престана да взема шотландски душиове и натриев бромид през цялата зима. Веднъж го извеждаше на разходка Хуан Пабло, друг път леля му и това ѝ позволяваше да се увери колко разумни бяха станали съжденията му. При все това забелязаха, че в главата на младежа се таи някаква мисъл, свързана с местонахождението на жена му, и се бояха, че макар и сведена до минимум от възвръщането на разума му, някой ден тая мисъл би могла да набере достатъчна сила, за да разстрои отново цялата машина. Страхове им обаче не се оправдаха. През декември и януари подобрението бе тъй явно, че доня Лупе се дивеше и беше безкрайно доволна. Тъй като се държеше кротко, не се караше с никого и бе станал много послушен, през февруари започнаха да го пускат да излиза самичък. Сякаш се бе върнал във времето на първите си студентски години, изглеждаше дори че го обземат мислите от ония далечни дни, а с тях и благопристойното поведение, сдържаността и липсата на инициатива.

Водеше много редовен живот. Не му позволяваха да чете, а и той нямаше подобно желание и всеки път, преди да излезе, доня Лупе му определяше кога да се върне. Нито веднъж не закъсня след определения час. Също както в ония безгрижни дни единственото удоволствие на младия човек бе да се разхожда из улиците без посока, да наблюдава и да мисли. Имаше известна разлика между едновременношните му скитания и сегашните. Предишните бяха нощни, като на лунатик или човек, обзет от болезнени идеи; сегашните бяха дневни и тъй като времето бе хубаво и слънчево, се оказваха по-здравословни и благоприятствуваха възстановяването на мозъчната му

дейност. В миналото съзнанието му дълбаеше в измислени светове и от пияната, която изхвърлят дълго разбиваните мисли, то твореше нереални представи; сега се придържаше изцяло към разума и упражняваше логиката си, поставяше си някоя задача и я решаваше с възхитителна лекота. С една дума, развитието на мозъчния процес стигна до *изстъпление на логиката* и казваме това, защото Макси се стремеше с истинско маниакално усърдие да осмисля всяко нещо по законите на най-строгата диалектика. Дори когато ставаше дума за най-незначителни неща, съзнанието му отхвърляше с отвращение всичко, което не бе дело на разума и точната мисъл.

Излишно е да споменаваме, че много скоро след като бе обладан от този прилив на разсъдъчност, Макси пристъпи към решаване на тъмната логическа задача, свързана с отсъствието на жена му. „Няма никакво съмнение, че е жива, това е въпрос, който изобщо не трябва да се разглежда. Да изясним дали е в Мадрид, или извън Мадрид. Ако бе заминала някъде другаде, леля щеше да получи поне веднъж писмо от нея. Пощалъонът за пратки от провинцията не идва никога у нас, а ако дойде, то е, за да донесе някое писмо от сестрите на чичо Хауреги, значи... Нека допуснем, че праща писмата си на някой друг, за да не науча. Неправдоподобно е, но да приемем тази хипотеза. В такъв случай кой е тоя човек? Ако се придържаме към строгата логика, не би могла да бъде доня Каста, защото госпожа Саманиего не обича да играе подобни роли. Логично погледнато, тоя човек трябва да е Торкемада. Но завчера Торкемада влезе в стаята на леля и ясно чух от коридора да я пита дали е узнала нещо за младата госпожа... Следователно не е Торкемада. След като не е Торкемада, няма и посредник за писмата, а като няма посредник, не може да има и кореспонденция. Значи е в Мадрид.“

Изпита силно задоволство и след като постоя пред една витрина с гравюри, отново се отдаде на размишленията. „Би могло да се постави под съмнение, че между нея и леля съществуват някакви връзки, а в случай че не съществуват, въпросът с местонахождението ѝ остава все тъй неизяснен. Аз обаче смятам, че поддържат отношения. Ако ли не, какво означава листчето, което зърнах преди няколко дни върху скрина на леля, на което само с един бегъл поглед прочетох следното: *На Ф. се полагат 1252 реала?* Ф. е тя. Значи поддържат

връзки с леля и тъй като не го правят чрез пощата, става ясно като бял ден, че живее в Мадрид.“

Прекарваше дълги часове в такива умствени занимания. Понякога си казваше: „Да отхвърлим всичко недействително. Да не допускаме нищо, което не се опира на логиката. От какво живее? Почтено ли живее? Да не се впускаме в прибързани заключения. Може да живее почтено, може да живее и в поквара. Ще открия цялата истина, без да питам някого за нещо. Щом мълчат и нищо не казват, ще мълча и аз. Гледам, слушам и мисля. Така ще науча всичко необходимо. Колко прекрасна е истината, по-точно краищата на нейното наметало, които успяваме да видим на земята, защото цялото наметало и самата истина оттук не могат да се съзрат!... Боже мой, удивлявам се на разсъдливостта си. Хората ме гледат със съжаление като болен човек, но вътре в себе си изпитвам наслада от здравия си разум. Щастлив е този, който мисли истински, защото той се докосва до голямото.“

Влезе в кафене „Сигло“ с надеждата да види брат си, но Леополдо Монтес му каза, че Вилялонга, който оглавил управлението за социални грижи и здравеопазване, натоварил Хуан Пабло с една много деликатна и досадна работа. Трябвало да сложи в ред сметките на някакви лазарети и не излизал от службата от сутрин до вечер. Там му носели кафето. Не бе зле за Хуан Пабло директорът да му възлага извънредни задачи, това означаваше доверие, а с доверието идва и повишението. Поговориха за служби и политика и Макси изрече много разумни неща.

Тая зима Рефухио, любимата на Хуан Пабло, бе доста зле с облеклото и не ходеше в кафене „Сигло“, а в „Гайо“ не само защото бе по-близо до дома им (двойката живееше на улица „Консепсион Херонима“), но и поради това, че скромното общество, посещаващо заведението, позволяваше да влизаш в него по домашному или с шал на раменете и кърпа на главата. С Рефухио идваха хора, с които се установяват бързо и лесно приятелски отношения, ако сте съседи или се намирате на една и съща маса. Това бяха един портиер от академията по история със съпругата си и един общински бирник на пазарски сергии със своята съпруга. В неделя последните идваха обикновено с цялото си домокадие: една баба, жертва от 2 май, и седем деца. Кафенето се състоеше от две помещения, отделени с дебела

стена и свързани чрез тухлен свод, но въпреки странната си конструкция, подобна на масонска лежа, заведението нямаше неприветлив вид. Във втората зала, където седеше Рефухио, винаги цареше атмосфера на фамилиарност и поради ограниченото пространство всички посетители образуваха една компания. В нея властвуваше Рефухио, както звезда на деня в елегантен салон. Придаваше си голяма важност и се държеше като дама от висшето общество, стремеше се да бъде остроумна и пускаше шеги, на които останалите бяха длъжни да се смеят. Заемаше винаги централното място в заведението. Когато Макси посещаваше кафенето, снаха му го настаняваше до себе си, глезеше го и му отделяше голямо внимание, обзета от чувства на състрадание и семейна закрила, като си позволяваше също да му говори на „ти“ и да му дава лекарски съвети. Той се оставяше в ръцете ѝ и почти не вземаше участие в разговорите, но мислено правеше умозакljučения за всичко, което се приказваше. Една вечер, както си пиеше кафето на масата на Рефухио, потънал в мълчание, забеляза на съседната маса двама мъже, единият от които не му бе непознат. Дълго мисли, докато се досети. Беше Пепе Искиердо, чичото на жена му, с когото веднъж се бе запознал, когато се разхождаше с Фортуната из Рондас. Тъй като в кафене „Гайо“ отношенията бяха доста непринудени, скоро двете маси се приобщиха. В началото поведоха разговор за политика; след това стигнаха до извода, че войната ще свърши поради липсата на пари и тъй като политиката и войната са нишките, с които се тъче историята, заговориха за Френската революция, зловеща епоха, в която според общинския бирник са били гилотинирани *множество* думи. Бе невъзможно за Искиердо да чуе, че се приказва за история и да не се намеси, понеже откакто стана *модел*, узна, че Навуходоносор е бил цар, който ядял трева, че дон Хайме влязъл във Валенсия на кон, а Ернан Кортес е бил много непреклонен *индивид*, който се забавлявал с палежи на кораби. Глупостите, които тоя човек изрече относно революцията във Франция, предизвикаха смях у мнозина, поспециално у портиера от академията по история, който мятал към присъстващите погледи, пълни с презрение, и не желал да се изкаже по въпроса, защото това би било равносилно да хвърлиш маргаритки на прасета. Но приятелят на *Платон*, личност, свършено непозната на Макси, вероятно бе един от най-ерудитаните хора,

каквито изобщо са се виждали в това заведение, и щом заговори, веднага завладя вниманието на слушателите. Лицето му бе пъпчиво, вратът му бе като на пуяк и с много голяма адамова ябълка, имаше коса като метла и се изразяваше с думи, съвсем различни от несвързаните приказки на своя приятел.

— На крал Луи XVI — рече той — и на кралица Мария-Антоанета им отрязаха главите, естествено, тъй като не желаеха да дадат свобода на народа. Това бе, естествено, причината за великия преврат, след който промениха всичко, господа, дори имената на месеците, премахнаха старата мярка и въведоха метричната система, премахнаха и религията и служеха литургии, естествено, на богинята Разум.

Умните му думи направиха впечатление на Макси и той веднага се впусна в разговор с Идо дел Саграрио, както се наричаше достопочтеният приятел на Искиердо, за трагичните събития от 1793 година.

— Вижте какво, когато народът започне да безчинствува, гражданите се оказват беззащитни и чистосърдечно казано, свободата, естествено, е хубаво нещо, ала най-напред трябва да се живее. Какво се получава? Всички искат ред. Следователно изскача диктаторът, човекът с голямата тояга, и щом започне да я върти, всички я благославят. Или има логика, или няма логика. Дойде значи Наполеон Бонапарт и се зае да вразумява тия хора. Много добре си свърши работата и аз го приветствувам, да, бога ми, приветствувам го.

— Аз също — най-искрено каза Макси, отбелязвайки остроумността на разсъжденията му.

— Означава ли това, че съм привърженик на тиранията? — продължи Идо. — Не, бога ми. Обичам свободата, но при условие, че се уважават Хуан, Педро и Диего... Нека всеки си мисли каквото си ще, но без да безчинствува, без да безчинствува и винаги да съблюдава законите. Мнозина смятат, че за да бъдеш либерал, е достатъчно да надаваш крясъци, да обиждаш свещениците, да не работиш, да искаш да се премахне това или онова и да викаш „смърт на управляващите“. Не, бога ми. Какво произтича от това? При зле разбрана свобода и множество ликвидации богатите се изплашват, бягат в чужбина и човек не може да види никъде пукната пара. Няма ли пари в обращение, пазарът се разстройва, няма какво да купиш и ратаят, който толкова

викаше „ура“ за конституцията, няма какво да яде. С една дума, винаги съм казвал: „Логика, либерали.“ Никой не може да ме убеди в обратното.

„Тоя човек е много умен“ — помисли си Рубин и няколко пъти кимна в знак на съгласие с твърдението му.

И когато Идо му се представи на раздяла и каза, че преподава в отделенията на католическите училища, Макси реши, че тая скромна длъжност не отговаря на знанията и диалектичното му умение.

На следващия ден следобед Макси завари от познатите си в кафене „Гайо“ само общинския бирник и Хосе Искиердо. Последният бе сложил на близкия стол някакъв вързоп. Младият човек погледна дискретно и забеляза, че това са дрехи или обувки, покрити с кърпа. Вързопът бе тъй зле стъкмен, че при преместването на стола се показва една елегантна обувка от кожа с цвят на кафе. Сякаш ледена капка докосна сърцето на Рубин, като я видя. „Тази обувка е нейна... Ах, нейна е! Познавам я като своите. Не е за поправка, почти нова е. Искате да й направят нов чифт по тая. Много е суетна по отношение на обувките. Винаги ѝ се иска да има три-четири чифта в най-добро състояние. Защо ли тя самата не ги носи на обувчаря? Защото не излиза. Значи е болна... Болна е, но от какво?“

Платон се сбогува с приятеля си, вдигна вързопа и каза, че трябва да отиде на улица „Аренал“.

„Точно така — помисли си Макси, без да каже нито дума. — Там е нейният общар. «Аренал» 22... Бих могъл да узная нужното, като проследя тоя дивак. Но не... С логика и само с логика ще го узная. За какво ми е тоя бистър ум, който имам сега? Ще се оправя сам.“ По-късно, когато влязоха Идо, Рефухио и неколцина други, той се разприказва и изрече възхитителни мисли за всичко, за което стана дума, а то бе въстанието в Куба, повишението на цените на месото, какво е нужно, за да ти се падне печеливш билет от лотарията, колко често се хвърлят хора от моста на улица „Сеговия“, новия трамвай, който скоро щяха да пуснат в движение, и други дреболии.

В началото на март на път за кафенето Макси среща и поздрави под колоните на „Каса Панадерия“ Искиердо в същия миг, в който до последния спря общинският бирник. Двамата с Хосе Искиердо си размениха няколко думи.

— Веднага идвам в кафенето — рече *моделът* и показва няколко пакета, които приятелят му гледаше с любопитство. — Качвам се да оставя това: ролки с ширит, сапун, по дяволите, фурми. Натоварил съм се като магаре.

Максимилиано продължи към кафенето и като видя, че *Платон* пое към улица „Сиудад Родриго“, погледна часовника си.

„Фурми! Колко пъти съм й купувал! Много обича лакомствата. Умира за тях... — рече си мислителят и влезе в заведението, без да забелязва нищо наоколо. — Яде фурми... Значи не е болна. Фурмите са мъчносмилаеми. И след като ги яде, причината да не излиза не е болест. Значи е нещо друго.“

Когато Искиердо влезе, отново погледна часовника си. „Бави се дванадесет минути. Значи къщата е наблизо... Дванадесет минути: нека са четири за изкачване на стълбището, две за слизване. Уморен е, сигурно се е качвал нависоко... Къщата е наблизо. Ще я открия по логичен път. Никакви въпроси, тъй като няма да ми отговорят. Би било недостойно да следя това животно. Размисъл, само размисъл...“

Искиердо и общинският бирник го поканиха да изпие някоя чашка с тях, но той отказа, защото ракията го отвращаваше. Заслуша се в разговора им, като се пазеше да не разберат, въпреки че нямаше нищо интересно за него, тъй като двамата обсъждаха дали общината ще намали броя на мулетата от отдела за паркове и отдих, за да могат общинските съветници да си разделят ечемика. След това бирникът мина на семейни теми и се оплака от нескончаемите болести на съпругата си, а Искиердо се възползува от случая и произнесе няколко дивотии за предимството да нямаш семейство за издържане.

— Това, вдовците, си живеем живота — рече той, като се обърна към Макси и го тупна по рамото.

Горкото момче се усмихна, давайки си вид, че е съгласно с думите му, а вътре в себе си завъртя няколко пъти ръчката на логическата машина: „Наредили са ти нищо да не казваш; казали са ти да внимаваш, когато говориш с мен, едногърба камило, и ти, както всички други, се мъчиш да ми напъхаш в главата мисълта, че съм вдовец. Не предполагаш, че главата ми е едно чудо на яснотата и разсъдъка. Бъркаш в сметките. Ще видиш как ще направя на пух и прах хитрините и лъжите ти. Ще разбереш на какво е способен един мозък, пълен със светлина... Вдовец, значи! Също като леля вчера: «Откакто овдовя, изглеждаш друг...» Имам интерес да си мислят, че им вярвам. С логиката си се оправям чудесно и се смея над всички. Колко прекрасна е логиката, колко е прекрасна само! Колко е хубаво човек да има глава, каквато аз имам сега, чужда на всякакви фантазмагорични измислици и насочена към фактите, единствено към фактите, за да изгради върху тях солидно умозаклучение! Но да си вървим у дома, че леля ме чака.“

Три дни по-късно, като влезе в аптеката, забеляза, че Балестер и Кеведо, които водеха някакъв разговор, тутакси млъкнаха при появата му. Тъй като бе придобил способността да преценява бързо фактите, веднага му стана ясно, че Сехисмундо и акушерът говореха за нещо, което той не биваше да чуе. За да го заблудят, запитаха как е със здравето, а малко след това Кеведо каза на аптекаря с много потаен глас:

— Пригответе ли ръжената отвара? Засега това е достатъчно.

— Как сме, млади човече, много ли се разхождаме? — добави той на висок глас, като обърна към Макси лицето си на кайман, което

ставаше свирепо, когато се усмихнеше. — Добре изглеждаме, добре. Скоро ще се заловите пак за обикновените си задължения. Казах аз, че щом станете свободен... Дето има една, *умре ли кучето, изчезва и бесът*.

Рубин любезно се съгласи. След това видя Балестер да вади от едно чекмедже пакетче с лекарство и да го подава на господин Кеведо:

— Вземете го. Стрих го на прах най-грижливо. Спазмолитичното лекарство ще отнеса аз.

Акушерът взе пакета и си тръгна.

Подир малко влезе доня Дездемона и запита за мъжа си, а младият човек успя да забележи как Балестер ѝ направи знак, че и Макси е тук, тъй като госпожата бе започнала с думите:

— Ходихте ли пак на улица „Кава“?

Усложнения не се получиха и доня Дездемона покани Макси да я придружи до дома ѝ, предложение, което той прие с най-голямо удоволствие и я поведе подръка нагоре по стълбите. Приказваха си доста време и госпожа Кеведо му показва кафезите, малките канарчета, кадънката, която вадеше вода от кладенчето и ядеше семките, като ги измъкваше от една кутийка, показва му и другите орнитологически забележителности, с които бе пълна къщата ѝ. Кеведо се върна привечер капнал от умора.

— Все още няма нищо...

Като видя племенника на доня Лупе, млъкна.

Когато си тръгна, в главата на Максимилиано започнаха да се раждат една след друга най-необикновените мисли, които някога го вяха спохождали. „Виждаш ли какво стана? Това, което лумна в съзнанието ми със зловещия блясък на делириума, сега трепти като небесна светлина и озарява всичко. Ето че ме избива и на поезия. Но да оставим поезията, поетическото вдъхновение е нездравосъстояние. Логика, логика и само логика. Как тъй доказаното сега чрез логически съждения, почиващи върху факти и действителни признаци, по-рано съществуваше в съзнанието ми като останки от съновидения или като странни мисли, породени от алкохолен делириум? Защото това не е ново за мен. Мислил съм за него, прозрях го сред хаоса от най-нелепи представи и абсурдни идеи. Загадки на мозъка, бъркотии на разума! Поетическото вдъхновение винаги предшества истината; преди да се появи с помощта на здравата логика, истината винаги се разкрива чрез

поезията, това болезнено състояние... Тогава го отгатнах, сега го зная. Топлината се превръща в сила. Поезията в разум. Колко ясно виждам сега! Живее на улица «Кава», може би в същата къща, където живееше и по-рано. Крие се, за да не я видят. Събитието наближава. Ще я акушира Кеведо. За нея са ръжената отвара и спазмолитичното лекарство. Ах, как се надсмивам над тия глупци, които си въобразяват, че ме мамят! Да излъжат мен, по-разумния от самия разум! Боже мой, колко съм умен! Какво умение да разсъждавам! Чудя се на себе си и съжалявам леля, Балестер и всички, които играят тая комедия пред мен! На връщане от «Кава» Кеведо каза: «Все още няма нищо.» Погрешно предположение, измамливи симптоми. Значи наближава. Сега сме месец март. Добре, остава само да открия къщата. Ако се доверя на вдъхновението, ще стигна до извода, че е същата къща, оная с каменното стълбище. Но не, ще се облегнем на строгата логика и няма да доказваме нищо, което не се опира на действителни факти.“

На следващия ден ходи с брат си в кафене „Сигло“, после в кафене „Гайо“ с Рефухио. Беше 19 март и тия, които се наричаха Хосе, черпеха компанията. Идо дел Сагарио отказваше да пие, твърдейки, че с *преял* и стомахът му не е в ред, а приятелят му Искиердо, който смучеше ракията като вода, се подиграваше на въздържателството на началния учител. Добрият Идо се местеше от стол на стол, по-далеч от компанията, докато най-сетне се усамоти на най-отдалечената маса, вгълбен в себе си, с лакти върху мрамора и подпрял глава с дланите си. Обзет от съжаление, Макси отиде при него и го запита какво му е.

— Приятелю — отвърна Идо с гробовен глас, като обърна към него разстроено си лице, — виждате ли как ми трепери десният клепач? Това е признак, че ми става зле... Нямате си представа колко ми е зле.

— Хайде, дон Хосе, въобразявате си — рече Макси, мъчейки се да го отведе при компанията.

— Оставете ме... Подиграват ме, защото не съм на себе си... Отдавна не ми се беше случвало, но усещам пристъпа, усещам го... Вече е в мен и не мога да сторя нищо. Ще трябва да се махна, за да не ме подиграват. Забравам се... Все едно, че съм се напил с ракия и сам виждате, че не мога да сторя нищо... Нищо, господине, повярвайте ми. Вие сте единственият, който няма да ми се присмее, вие разбирате моето нещастие и ми съчувствувате.

— Дон Хосе, избийте си тия неща от главата — рече му другият, изпълнявайки ролята на здравомислещ човек.

— Ах, махнете тогава от живота ми това, което се е случило — каза той и го докосна приятелски по ръката. — Ние сме роби на чуждите деяния, а нашите не ни определят живота. Такъв е светът. Няма никакъв смисъл да си почтен, ако злобата на другите те принуждава да извършиш нещо нечовешко.

— Много добре казано.

— О, нещастieto превръща глупците в мъдреци... Не, не сме господари на живота си. Ние сме зъбчати колела от един механизъм и се движим натам, накъдето се върти съседното колело. Човек, който е сглупил да се ожени, става част от механизма, разбирате ли, и вече не разполага със себе си.

— Разбирам ви...

— Тогава не ме обвинявайте, ако чуете, че съм извършил престъпление — прошепна му той. — Защото ние, които имаме нещастieto да бъдем съпрузи на блудници, ние, които имаме това нещастие, не можем да съблюдаваме божията заповед, „не убивай.“ Мисля, че е петата.

— Да, петата е — отвърна Макси и усети как по гърба му преминават ледени тръпки.

— Така, както ме виждате — учителят се облегна назад и още повече понижи глас, — още днес ще убия...

Макар че произнесе тия думи много тихо, Искиердо ги чу, избухна в смях и му се скара на висок глас:

— Значи този проклетник вика, че днес щял да убие! На кой площад, приятелче?

Кафенето се разтресе от смях, а Рубин се приближи до компанията и каза ясно с благ и съчувствен глас:

— Господа, не се подигравайте с бедния господин, умът му не е в ред. Няма по-голямо нещастие от умственото разстройство и не е християнско да се шегувате с тия неща. Дайте му малко вода с ракия.

Предложиха му, но Идо отказа. Беше опрял глава на ръцете си, кръстосани върху мрамора, и собственикът на заведението го погледна лукаво и рече:

— Тук не се дреме. Дреме се на улицата.

Макси направи опит да го накара да вдигне глава.

— Дон Хосе, няма да е зле да вземете няколко душа и хапчета натриев бромид. Искате ли да ви ги приготвя? Това е най-ефикасното средство за вашия случай... Казвам го, тъй като известно време бях като вас... много по-зле. Измислях религии, желаех изстреблението на целия човешки род, очаквах месия... А сега ме виждате напълно здрав.

След това се обърна към компанията:

— Трябва да го оставим на мира. Ще му мине. Горкият човек, толкова ми е жал!

Внезапно дон Хосе скочи от стола и бързо излезе, сподирян от смеха и шегите на компанията. Макси поиска да тръгне след него, но Рефухио го дръпна за палтото и го накара да седне до нея.

— Зарежи го, какво те засяга?

Глъчката се усили с влизането на нови именници и собственикът, който също се наричаше Хосе, сервира пури и ром с мараскин. Настояха и Максимилиано да пие, но той не пожела, а и Рефухио, която бдеше над скъпоценното му здраве, нямаше да позволи. Макар и да не вземаше голямо участие в невъздържаното веселие на тия хора, превъзходното момче се смееше най-чистосърдечно на остроумията, дори и на грубите, дебелашки шегки, които се сипеха от всички страни.

Рубин вечеря кротко с леля си, като ѝ разказа някои неща от видяното и чутото в кафенето, на което знаменитата дама отвърна, че не желае той да посещава повече това заведение, защото е далеч и защото в него се събира просто и некултурно общество. Младият човек като че се съгласи и я увери, че няма да ходи повече. След това отиде с леля си в дома на доня Каста и докато траеше посещението, седеше настрана, обработвайки и шлифовайки мисълта си. „Това е сградата с каменното стълбище... След като вдигна онази глупава наздравица, Искиердо каза, че едва успял да допълзи до жилището на сестра си и се изтъркалял надолу по каменните стъпала... Вече знам къде е. Сега трябва да се действа предпазливо и решително. Часът за наказание настъпи. Честта ми го изисква. Не съм убиец, съдия съм. Онзи нещастен мъж го рече: «Ние сме част от машината и съседното колело ни кара да се движим. Неговите зъбци тласкат моите и аз вървя.»“

— Защо въздишаш, синко? — запита леля му, като го видя тъй угрижен и замислен.

Той отвърна уклончиво и не след дълго си тръгнаха, а преди това доня Дездемона покани младия човек да намине при нея на следната утрин. Щяла да му покаже птичките и да обядват заедно. Макси прие учтивата покана и се яви в дома на Кеведо в девет часа, време в което дейността на госпожата бе в своя разгар — чистеше кафези, проверяваше гнезда, преглеждаше яйца и водеше с пернатите си питомци безкрайно нежни разговори. Пълнотата не ѝ пречеше да действа бързо и чевръсто. Беше облечена с пеньоар с цвят на червена охра и тъй като фигурата ѝ бе почти сферична, имаше вид не на човек, който върви, а на огромна топка, която се търкаля из стаите и коридорите. Не закъсня да запознае младежа с работата, като му показва как се раздава храната на пернатото семейство. С някои птички доня Дездемона водеше майчински разговори. „Какво викаш, мъничкото ми, радост моя? Я да видим много ли е гладно детето? Ай, каква човка отваря това момче!“ Чуруликането огласяше къщата. Максимилиано продължаваше да прехвърля наум мислите си от предишната нощ с

истинско усърдие. „Ще я убия, после ще убия и себе си, защото в тия случаи трябва да оставим всичко в божите ръце. Човешкото правосъдие не произнася справедливи присъди.“

— Колко е лоша тая птичка! — рече *доня Дездемона*. — Представа си нямате колко е лоша. Досега умори трима съпрузи, а на малките не обръща внимание. Ако бащата, ей онзи там, не беше почтена личност, да са умрели от глад, горкичките.

— Трябва да ѝ простите — отвърна шеговито Макси, — защото не знае какво върши... Ако я осъдехме, кой щеше да хвърли пръв камък върху нея?

— Да вървим сега при папагалчетата, че са се разлудували.

„Логиката изисква смъртта ѝ — мислеше си Рубин, докато окачваше внимателно един кафез, пълен с гнезда. — Няма да се изпълни законът на разума, ако остане жива.“

Раздаването на храната и подменянето на водата радваше неописуемо тия клетки и нежни пленници, които писукаха и чуруликаха в надпревара, и бе невъзможно човек да си чуе приказката. *Доня Дездемона* говореше със знаци. Макси изглеждаше доволен и би подновил с радост всички операции. На обед яде с голям апетит и акушерът и съпругата му се държаха много любезно с него, като казаха, че биха били благодарни, ако може да се отбива всеки ден, стига това да му доставя удоволствие. Кеведо вече не ревнуваше и откакто съпругата му се закръгли до такава степен, че можеше да съперничи на фламандска пита сирене, мрачното му настроение се разсея и повече не се върна към ролята на Отело. При все това не би позволил на никой друг освен на Рубин да влиза свободно в дома му, понеже, в името на истината, не го смяташе за способен да отнеме честта на който и да било почтен дом.

Доня Лупе се появи в много добро настроение:

— Как се държа кавалерът?

— Възхитително, госпожо. Толкова е мил! — отвърна *доня Дездемона* и като я отведе настрана, добави. — Наистина е оздравял и е добре. Да бяхте видели само колко спокоен и доволен беше! Съвсем като човек с най-здрав разум.

— Мисля — рече вдовицата на Хауреги, — че ако още не се е излекувал, малко му остава. А с оная работа има ли нещо ново?

— Кеведо беше там днес сутринта. Все още нищо... Всеки момент може да настъпи... Изпитвала голям страх.

Побъбриха си още малко за това-онова. Доня Лупе отведе племенника си в заложната къща и тъй като тоя ден разпродажбите не бяха интересни, скоро се върнаха у дома, след като купиха ягоди и аспержи от една сергия на улица „Аточа“. Следобед госпожата възложи на племенника си да й направи няколко сложни сметки и той свърши работата бързо и точно, без да сгреси ни на йота; понеже леля му се възхити от аритметичната му ловкост, младежът се разсмя и рече:

— Но какво си мислехте? Сега главата ми е такава, каквато не е била никога. Имам толкова ум, че даже ми остава и мога да дам на мнозина, които минават за умни.

Много отдавна доня Лупе не бе виждала момчето в такова добро настроение, с тъй ведър дух и толкова радостен, а това бяха признаци за явно подобрение.

— Не се съмнявам, че си добре. Мнозина могат да ти завидят. Безкрайно се радвам, че си такъв и моля бог да те запази все същия.

— Вярвайте, състоянието ми няма да се промени. В главата си усещам мощ, каквато никога не съм притежавал. Разсъждавам възхитително и ще ви го докажа още сега. Ще се удивите, като разберете, че ако изиграхте добре комедията с мен, аз изиграх своята с вас още по-добре. Измамни са измамниците.

Доня Лупе се обезпокои.

— Слушайте — той все още седеше на масата и държеше в ръце листа със сметките, — семейството ми, Балестер и всички други, които познавам, *избродираха* блестящо ролите си, а аз си мълчах, правех се на глупак и разкрих истината единствено с помощта на логиката.

Доня Лупе бе тъй смаяна, че не знаеше какво да каже.

— Ще ви докажа, че главата ми днес струва далеч повече от най-организираните умове, включително и от вашия. Открих истината, без да разменя дума с никого, без да задавам въпроси на когото и да било, като се основавах единствено на указания, които улавях тук и там, анализирах фактите и си vadex заключения... Всичко с чиста логика, лелю, само с логика. Слушайте и се чудете.

Наистина именитата вдовица бе тъй удивена, сякаш бе видяла да лети вол.

— Ето, в този порядък открих следните факти: Фортуната не е мъртва и е в Мадрид, живее близо до „Пласа Майор“, на улица „Кава де Сан Мигел“, в сградата с каменното стълбище, от един месец очаква да роди и ще я акушира дон Франсиско де Кеведо.

Доня Лупе не посмя да отрече, толкова зашеметяващи бяха истините, които племенникът ѝ изложи.

— Нищо... Не ти е работа да се занимаваш с това... Признавам, че е жива, но не зная къде се намира. Колкото до бременността, това е грешка на проклетата ти логика. Ама че го рече! По дяволите логиката ти!

— Ако продължавате да разигравате комедии, скъпа лелю, ще помисля, че вие сте си загубили ума, не аз. Повтарям това, което казах, и не се съмнявам ни най-малко, че е истина. Моята логика не ме лъже, нито може да ме излъже. Откровено казано, забелязвате ли нещо в мен, което да напомня и в най-малка степен липса на разум?

Доня Лупе не можа да отвърне нищо.

— Казах ли някоя глупост? Смейте ли да твърдите, че съм казал? Да вземем тогава кола и да вървим на улица „Кава“... Ах, не искате! Следователно казах истината и този, който сега отстъпва от нея, без съмнение с определена цел, е госпожа леля ми. Кой е тук разумният и кой не е?

— Повтарям, че това с бременността е лъжа — рече вдовицата, съвсем объркана. — Някой е решил да се пошегува зле с теб шегата му показва много лош вкус.

— Заклевам ви се, че не съм говорил с никого по тоя въпрос, с абсолютно никого. Разбрах всичко по чисто логичен път. И ако все още някой се съмнява, че главата ми е в ред, ще ви дам на всички последното доказателство за противното. Как? Като престана да говоря повече за това. Край. Да продължим да живеем както обикновено... Все едно, че тук не се е случило нищо, лелю, и нищо не сме говорили. Нали ми казахте, че има още една сметка за изчисление? Хайде, готов съм, главата ми е едно чудо за числата, защото именно те са съчината на логиката.

И се вгълби в аритметичните операции с такова спокойствие и уравновесеност, че доня Лупе излезе от стаята, като се кръстеше и си викаше, че нямаше да повярва, дори ако ѝ го кажеха четиримата евангелисти. Но понеже това, което ѝ довери племенникът, бе едно

чудо на интелектуалната мощ, госпожата се усъмни, че главата му е напълно в ред. Обзе я безпокойство както в най-лошите дни и настроението ѝ се развали, тъй като не можеше да отреди дали тая работа с логиката беше благоприятна криза, или, обратното, щеше да доведе до нови усложнения.

Тъй че изборът на Хуан Пабло да направи предложението за заема на доня Лупе тъкмо този ден, не бе удачен, понеже свари капиталистката в най-лошо настроение. Нямаше човек с по-лош късмет от него, винаги се разминаваше с добрия случай; много жалко, защото речта, която си бе приготвил, за да убеди госпожата, щеше да трогне и скала, ако я чуеше. Леля му не го остави да мине от увода към изложението и му отказа какъвто и да било заем, нито дори при най-изгодни лихварски условия. С една дума, Хуан Пабло излезе от дома ѝ, проклинайки лошата си звезда, леля си и целия човешки род, а в главата му се въртяха мисли за мъст и планове за самоубийство, тъй като се бе озовал в положението на корабокрушенец, който рита отчаяно сред вълните, и не издържаше вече, не издържаше вече. Бе почнал да се дави.

Вечерта на този гибелен ден, отбелязал, както си мислеше, с най-черния камък тъжния му път в живота, Хуан Пабло разви в кафене „Сигло“ най-поддривните теории. За голямо удивление на дон Басилио Андрес де ла Каня, който се върна при компанията, той нападна с ярост частната собственост, като го наведе на мисълта, както и всички присъстващи, че се е нагълтал с прудонистки четива. Но той не бе виждал и подвързията на книги с подобно съдържание и изобретателните му доводи се дължаха на яростта към доня Лупе и сатанинската му злост, достатъчна да вдъхнови за епически подвизи.

Тъй като в тоя неравен спор великият принцип на частната собственост нямаше друг защитник освен дон Басилио, той бе смазан. Мраморната маса, около която лицата на сражаващите се образуваха оживен кръг, накрая се покри с трупове, размесени с лъжички, с чашки, в които все още имаше кафе и мляко на дъното, с пепел от цигари, вестници и алуминиеви чинийки, в които работещата с всички сили ръка на дон Басилио бе оставила само по мъничко захар. Тия трупове, ужасно обезобразени, бяха собствеността, всички възможни видове собственост, държавата, църквата и всички институции, произлизащи от тях: семейство, армия, обществен ред и тъй нататък... За радост на всички Хуан Пабло се впусна да защитава свободната любов, абсолютно спонтанните отношения между двата пола, като прехвърли бащината власт върху майката. Направи папата на пух и прах и тиарата му бе стъпкана с крака под масата, ведно с парчетата вестници, слюнките и сдъвканата клечка за зъби на дон Басилио, който в безредното бягство след разгрома захвърли надалеч тоя символ на своята аргументация. По пода се търкаляше кралската корона, смачкана с крака, същата участ сполетя и скиптъра. Върховете на бастуните удряха с ярост мръсния под и доубиваха жертвите, които падаха, издъхвайки, от масата. Сякаш след като ги бе ранил смъртоносно с диалектиката си, Хуан Пабло им извиваше врата, а щом хванеше молива и почнеше да изписва трескаво цифри върху мрамора, за да не остане никакво съмнение в думите му, имаше вид на Фуке дьо

Тинвил^[1], който подписва смъртни присъди и праща месо за гилотината.

Какво друго му оставаше на бедния Рубин освен да изстрелва срещу обществения строй и властта ужасната тревога, която цареше в душата му? Защото бе загубен и жестокият отказ на леля му го бе изправил пред избора между безчестието и самоубийството. Преди да дойде в кафенето, бе имал разгорещена разпра с Рефухио, която бе настояла да отиде с него в „Гайо“ и скарването с любимата, която обичаше, бе засилило още повече жлъчта му. Приятелите не можеха да излязат наглава с него; беше побеснял, малко оставаше да обиди ония, които му противоречаха, и парадоксалното му вдъхновение стигаше дотам, че започваше да прилича на водач от сектата на *квакерите*. Изглежда невероятно, но този, който най-добре му противоречеше, бе Макси, останал в кафенето по-дълго от друг път от интерес към спора. Младият Рубин защитаваше основните принципи на всяко общество с жар и ясно убеждение, които удивляваха присъстващите. Не излизаше извън себе си като другия; аргументираше се хладнокръвно и абсолютното му спокойствие даваше възможност на мислите му да текат свободно и леко. Щастие бе за по-възрастния Рубин, че помалкият си тръгна в десет часа, тъй като доня Лупе му бе наредила да не се връща по-късно у дома, а той за нищо на света нямаше да престъпи този закон. Беше се върнал към покорството от времето, което можеше да се нарече *допотопно*, понеже предшествуваше катастрофалния му брак. Като остави брат си да се оправя както може с останалите творци на трактати по гражданско право, напусна кафенето с намерението да се прибере направо в къщи. Прекоси „Пласа Майор“ в посока от улица „Фелипе III“ към улица „Сал“ и тук не можа да не поспре за малко, за да хвърли поглед към фасадите от западната част на четириъгълника. Неутолимата му жажда за логика обаче надделя над желанието да постои и той си рече: „Не, ще се прибера, вече е десет часа... Значи не бива да спирам.“ Продължи към улица „Постас“ и „Викарио Виехо“ и преди да стигне до наклона към площад „Санта Крус“, видя Аурора да излиза от магазина на Саманиего на път към къщи. „Колко късно се прибира днес!“ — рече си той и тръгна след нея нагоре по улицата в посока към малкия площад „Санта Крус“ не с цел да я следи, а защото тя вървеше пред него и не го виждаше. Вдовицата на Фенелон крачеше доста бързо и

без да се оглежда, носейки в ръка някакъв пакет, може би нещо за доработване у дома за следващия ден, който бе неделя, още по-точно Връбница.

Тъй като вървеше по-бързо от него, скоро разстоянието между тях се увеличи. Вместо да продължи по улица „Аточа“, за да свие по „Канисарес“, което бе естествено (това бе маршрутът, по който се прибираще Макси), младата жена навлезе в тъмната уличка „Салвадор“. Под сянката на Министерството на задморските територии я чакаше един мъж, който я спря за малко; подадоха си ръце и продължиха заедно. „Я виж ти — каза си Макси, дебнейки от засада, — я виж ти какви неща стават.“ Като ги видя да продължават по уличката, една мисъл, по-скоро подозрение, разпали любопитството му. Следвайки ги на известно разстояние, най-сетне се убеди в това, което бе подозирал, и тази увереност разтърси душата му. „Той е, онзи негодник... Чака я, тръгват заедно... и вървят по най-безлюдния път... Значи са любовници... Да лъже една клета жена... един женен мъж!“ В душата му отново се разгоря със страшна сила ненавистта от миналото, оная тежка и всепроникваща ненавист, която приличаше на отровен вирус, колкото явен, толкова и скрит, и която, разливайки се по цялото му същество, предизвикваше много и тъй различни мозъчни процеси. В същото време гърдите на нещастния младеж преливаха от едно донкихотовско чувство за справедливост, но не такава, каквато я разбират законите и хората, а справедливост, която сам бог ни изпраща. „И обществото не само търпи това, но и го приветствува... Следователно това е едно безсрамно общество. И каква защита може да получи човек? По законите — никаква. Ах, боже мой, ако имах в себе си револвер, в този миг, в същия този миг щях да му тегля без ни най-малко колебание куршума в гърба и да му пръсна сърцето! Не заслужава да бъде застрелян в лицето. Предател, мизерник, крадец на чужда чест! И тая глупачка, дете се оставя да бъде лъгана! Но тя не заслужава смърт, а затвор, да, бога ми, затвор...“

Сега Макси бе по-възбуден и озлобен, отколкото през деня след печалния епизод, станал близо до „Куатро Каминос“. След злокобната ноемврийска нощ бе виждал оскърбителя си само няколко пъти и винаги отдалеч; никога не беше се намирал тъй близо до него, на един изстрел разстояние... „Ах, защо не нося револвер? Още в този миг щях да го просна мъртъв. Мога да прескоча до някой оръжеен магазин и да

си купя... Но нямам пари. Леля ми дава само по два реала за кафето. Какво отчайващо положение, боже мой! Ако ми внушаваш мисъл за разплата, логична мисъл, съвършено логична, защо не ми даваш средства да я осъществя на дело? Да го видя как издъхва, мятайки се в собствената си кръв, да не изпитам никакво съжаление... Дано доживея до това, господи! Дано всички видят... защото всички ще се радват!“

Като мина по улица „Барионуево“ и площад „Прогрес“, двойката пое по улица „Сан Педро Мартир“, търсейки най-безлюдния път. „Ще тръгнат по улица «Кабеса» — каза си Макси, — по това време там не минава жива душа. Ах, мошеник, крадец на чужда чест, убиец! Възмездие ще те сполети някой ден, ако не днес, утре. Съжалявам само, че няма да бъде от моята ръка“. Следваше ги на известно разстояние, без да ги изпуска от очи. „Още изпитвам болка от ония удари, сякаш току-що ги получих... Негодник, подлец, който издевателствува над слабите тялом, над болните, които едва се държат на краката си... На такива като теб се отвръща с куршум... Бум! И те просвам на земята... Окоето ми няма да мигне, ако можех да ти дам заслуженото... Изобщо няма да трепна и ще бъда доволен като човек, сторил голяма добрина, много голяма добрина...“

Когато стигна улица „Аве Мария“, Рубин мина на тротоара откъм нечетните номера и зае позиция на ъгъла с улица „Сан Симон“, в сянката. Спрях; като че ли Аурора каза на кавалера си да не я изпраща повече. Съветът ѝ бе благоразумен и кавалерът се раздели с нея, като ѝ стисна ръката. Макси го проследи с поглед до улица „Магдалена“, обзет от желание да връхлети върху него с викове: „Крадец на честта ми и на честта на другите... Сега ще платиш за всички!“ Усещаше как ноктите му се изострят като на тигър. Малко оставаше да скочи и да се стовари върху жертвата. Спаси го логиката. „Много по-слаб съм от него и ще ме пребие от бой... Револвер, пушка, ето какво ми е нужно.“

Когато любовниците се скриха от погледа му, Рубин се прибра в къщи. Най-необикновеното бе, че през цялото това време мисълта за жена му се беше изтрила от съзнанието му или може би Аурора олицетворяваше всички женски изневери и измами. Като се усамоти в стаята си, бе обзет от ужасно съмнение. „Дали това, което сега виждам — рече си, въртейки се в леглото, — е истина или сънувам? Знам, че

влязох, знам, че се хвърлих в леглото, знам, че заспах, а сега пред очите ми е това потресаващо видение. Наистина ли ги видях, нея и онзи гнусен тип, или беше сън? Няма съмнение, че ме споходи кратък и дълбок сън... Защото, започвам да вярвам, че съм сънувал... Да, сън е било. Аурора е почтена. Какви неща само не сънува човек... Но не, боже мой, видях ги, видях ги, все още ги виждам, двете фигури са като запечатани в съзнанието ми! Човек може да се побърка! Би било жалко да се побъркам сега, когато съм тъй умен!“

Тая бъркотия цареше в ума му през целия следващ ден. Видя ли ги или беше сън? В светата сряда леля му го изпрати с някакво поръчение до Саманието и докато слушаше изпълнението на музикалната пиеса, забеляза, че доня Каста разговаря много оживено с Аурора:

— Слушай, мила, днес не дойде на срещата, излъга ни. Да те чакаме три часа! Защо трябва да ходиш в ателието, щом днес не се работи? Също както и на Връбница... Целия следобед си била в ателието, а после идва Пепе и вика, че изобщо не си се мяркала там. Къде беше? В дома на Реойос? И какво си правила толкова време при Реойос? Ще проверя аз тая работа...

Аурора се защитаваеше хитроумно и упорито, като възрастен човек, който, стига да поиска, може да отхвърли майчината власт, но дотам не се стигна. Като се преструваше, че е погълнат от музикалната пиеса, изпълнявана от Олимпия, Макси не изпускаше нито дума от домашната кавга. Хубаво, че в това време момичето бе стигнало до *andante cantabile molto espressivo*, защото ако кавгата бе съвпаднала с *allegro agitato*, и господ не би могъл да чуе нищичко от това, което си говореха майката и дъщерята. Докато траеше *presto con fuoco*, Макси си мислеше: „Невероятно е, че съм могъл и за миг да се усъмня, че онова беше чиста действителност... Мислех, че е сън... Какъв глупак! Един факт, извлечен от действителността, разсея всичките ми съмнения. Сега логиката не е достатъчна; нужно е да видя още нещо... и ще видя. Какъв урок за жена ми! О, боже мой, връхлита ме ужасно съмнение! Ако я убия, няма да си вземе никаква поука. Поуките са по-християнски от смъртта, може би по-жестоки и без съмнение по-логични. Нека живее, за да страда, и като страда, да се учи... Но него трябва да убия. Него, да!“

Докато слушаше оглушителния финал на пиесата, като че изпадна в дълбок половинминутен сън и се разбуди, разтърсен от следната мисъл: „Не, няма да го убивам. Неговата злина е необходима за този голям урок. Именно животът боли и поучава. — Смъртта е за добрите. — За развратните е нужна логика, логика.“

Малко след края на токатата влезе доня Каста и каза:

— Макси, госпожа Кеведо ми извика през прозореца откъм двора да ви пратя за малко при нея. Искане да предаде нещо на Лупе.

Клетото момче отиде и трябваше да почака малко, тъй като доня Дездемона помагаше на съпруга си да се съблече. Бе влязъл много уморен; бяха го извикали в дванадесет часа и се прибираще чак сега.

— Скъпи — рече кръглата дама на Рубин, като го тупна приятелски по рамото. — Кажете, ако обичате, на Лупе, че тая сутрин лошата птичка е излюпила пиленце... Едно много красиво пиленце... И всичко е минало добре...

Макси се почеса по ухото и устните му се разтеглиха в странна усмивка, чието значение госпожа Кеведо не можа да схване.

— Покажете ми — рече той с глас на глезено дете — лошата птичка... Също и пилето... И него ми покажете.

— Не, не, не сега — отвърна доня Дездемона, като го побутна към вратата. — Утре ще ги видите... Сега вървете да съобщите това на леля си.

[1] Деец на Френската революция от 1780 г. — Б.пр. ↑

Интересът, с който доня Лупе чакаше новини за лошата птичка и за това дали ще излюпи добре или зле пилето, не би могъл да бъде разбран, ако не се вземат предвид големите идеи, които умът на именитата дама раждаше по това време. Възвишеният ѝ разум откриваше решения за всички случаи, както и средства да примири в границите на възможното фактите с принципите. Нейният девиз бе винаги да се тръгва от действителното състояние на нещата и да се жертвува по-доброто за сметка на доброто, а възможното — за доброто. Бе научила това от опита си на търговка, опит, който можеше да прилага успешно към нравствените въпроси, така както математическите упражнения развиват ловкостта на ума и улесняват изучаването на философията.

Та, мислейки за племенницата, тръгна от някои положения, които обсъди сама, и накрая стигна до извода, че са непоклатими, а именно: нямаше изход, безчестието беше неизбежно, въпреки че нямаше да падне върху нея, тъй като на всички бе ясно, че не е насърчавала, нито е одобрявала похожденията на Фортуната. Това бе известно и на кучетата от улицата. Следователно в това отношение госпожата можеше да бъде спокойна. Втора точка: колкото и лоша да бе Фортуната, все пак беше принадлежала към семейството и най-важната личност от това семейство не можеше да не хвърли един поглед на излязлата от правия път млада жена, за да разбере постъпките ѝ и да не позволи върху светлото име Рубин да се лепне още по-голямо петно. Възникваше сериозен въпрос, чието разрешение не бе по силите на ограничените мозъци. Детенцето, което щеше да се появи на бял свят, по естествените закони бе наследник на Санта Крус, единственият пряк наследник на могъщата и състоятелна фамилия. Вярно е, че по писаните закони споменатото бебе беше от семейство Рубин, ала силата на кръвта и обстоятелствата трябваше да се наложат над буквите на закона и ако младият господин Санта Крус не побързаше да предяви бащинството си, намирайки начин да прехвърли на своя наследник част от голямото си богатство, трябваше да му се даде титлата чудовище.

„О, ако с мен се беше случило това, което се случи с тая смотанячка — мислеше си тя, — като нищо щеше да ми определи издръжка. Много ме бива за тия неща... Ах, ако се вслушаше в думите ми и се оставеше да я ръководя! Сега, гарантирам ѝ, никой не би могъл да ѝ отнеме двете или трите хиляди дури рента... Най-напред щях да цъфна в къщата на доня Барбара и да ѝ прочета едно конско евангелие, както си му е редът... И ще го сторя, ще го сторя, дори ако тая загубенячка не ме упълномощи. Не мога да го преодоля, предприемчивостта смущава духа ми, ще се пръсна, ако не ѝ дам възможност да се прояви. И ме обзема жал към съществото, което ще се роди, защото би било зле да живее в бедност, след като се знае кой е бащата. Та утре (предполагам, че е момче), когато порасне и стане нужда да бъде освободен от войската, какво ще стори тая нещастница? Не, тая работа не бива да се оставя така. Бедното създание! Трябва да се направи нещо, ето една възможност за добро дело, когато най-малко очакваш. Не, аз няма да мълча, ще ида при доня Барбара и с тая уста, дето я имам, с уменията да излагам мислите си ще я накарам да прозре колко глупаво е нейният внук да живее по-зле от дете в приют. С какво ще живее? Синът и майката ще изядат за няколко години акциите от банката, а рентата от тридесетте хиляди реала няма да им стига и за попара. Колкото до парите на Макси, няма да ги видят, отговарям за това, би било връх на оскърблението и глупостта... Ами, ами, ще вдигна голяма тупурдия, ако младият господинчо не определи издръжка най-късно до един месец... Като нищо ще я вдигна. Слагам си кадифеното палто, шапката, ръкавиците и напред! Сега ми идва наум, че първо трябва да атакувам моята приятелка Гилермина, тя ще се заеме с възтържествуването на справедливостта... Да, блестяща идея! Гилермина ще поговори с другата и... Сега, сега да разбере тая глупачка какво е да действа на своя глава и какво е аз да я съветвам и направлявам. Бас държа, че дори онзи да не ѝ даде пукната пара, пак няма да наруши свещената си леност, няма да посмее да предприеме каквото и да било, ще преглъща горчилката и ще умира от глад. Но аз, когато правя добро, минавам през стени и го давам насила на вироглавите и некадърните, които не ги бива да сторят нищо за себе си.“

Тия мисли, които ферментираха през целия март в мозъка на голямата дипломатка и министърка, определиха заръките до

Фортуната, които тя изпрати по Балестер, станаха причина да натовари Кеведо да я акушира, когато настъпи мигът, и да казва без колебание на грозния и сръчен професор по акуширане, че хонорарът няма да му се загуби. Малко я обърка Макси в деня, когато ѝ рече, че тайната му е известна, тъй като за да изпълни всички тия планове в полза на потомъка на Санта Крус, госпожата *тръгваше от принципа*, че племенникът ѝ няма представа от истината. Беше ѝ извънредно драго да го вижда толкова спокоен, но мисълта, че би могъл да стане разсъдлив до степен да съжали жена си и да ѝ даде малка рента, за да не проси или проституира, я изкарваше от релси. Не, трябваше да плати другият, онзи, който бе сгазил лука.

На такава висота бяха мислите ѝ, когато Макси донесе вестта, която му бе съобщила доня Дездемона. Докато младият човек предаваше новината, доня Лупе насочи умния си поглед към лицето му и остана поразена от спокойствието му, въпреки че очевидно съзнаваше точния смисъл на алегорията, използване от госпожа Кеведо. След като повтори дума по дума посланието, Макси добави:

— Станало е днес сутринта. Дон Франсиско тъкмо се беше прибрал и се канеше да си ляга.

Доня Лупе бе все тъй удивена. „Колко спокойно го приема. Така, е по-добре. Разум ли е това или нещо друго? Сигурно на това му викат философия... Господ да ни е на помощ, ако след това го хване обратната философия.“

— Имате ли намерение да отидете да я видите? — запита след малко младият човек с най-естествен тон.

— Аз? Откъде ти хрумна? Виждам, че е безполезно да се разиграват комедии с теб. С този ум, дето го имаш, нищо не може да ти убегне... Аз да я видя! Искях да зная какво става от чисто любопитство. Оттук нататък все едно че не съществува. И ти смяташ същото, нали?

— Съвсем същото. Не виждате ли колко съм хладнокръвен и спокоен?

— Харесваш ми такъв. Това е да бъдеш философ в пълния смисъл на думата и да се издигнеш над човешките мизерии с — престорено или искрено вълнение рече вдовицата. — Изобщо не си спомням името ѝ.

— Дори и да си го спомням, лельо, дори и да си го спомням...

— За какво? Повече няма да я видиш.

— Дори и да я видя, лельо, дори и да я видя...

Доня Лупе се обезпокои малко от тия думи, произнесени с известна маниакална настойчивост. Максимилиано обаче побърза да я успокои с нов довод:

— Нима не забелязвате колко съм разсъдлив? Никога не съм бил такъв, дори и в най-добрите си времена... Всички биха искали...

Госпожата се хвана за последните му думи, за да смени темата.

— Добре се изразяваш. Знаеш ли, че както ми се струва, брат ти Хуан Пабло не е наред с главата? Днес отново ми причини главоболие. Или да му дам заема, или щял да си тегли куршума. Той да се застреля! Той е завършен егоист. За това е нужна смелост. Да ми иска пари човек, от когото не можеш да измъкнеш един реал, когато ти дължи, и се сърди, когато си искаш своето! Разправя, че щели да го правят секретар на губернатор в някоя провинция или нещо подобно... Вярваш ли? Много падна равнището на чиновниците, ама чак пък толкова...

След втората си отчаяна атака срещу доня Лупе Хуан Пабло излезе от дома ѝ ни жив, ни умрял. Сега леля му не бе чисто и просто зла жена, беше чудовище, фурия, митологичен дракон. Колко по-добра работа щеше да свърши куршумът, който готвеше за себе си, ако попаднеше в нея! „Но да се застрелям ли или да не се застрелвам? Нямам друг изход — мислеше си той, крачейки по улица «Магдалена».

— Не виждам никакво разрешение. Да, ще си тегля куршума, като нищо ще си го тегля... Лошото е, че нямам револвер... В края на краищата ми се струва, че няма да си тегля никакъв куршум. Понякога човек е толкова нерешителен, че не предприема нищо... Сега ми е ясно каква разлика има между решението да се застреляш и действието... И все пак ще се наложи да се гръмна нямам друг изход.“

Целия четвъртък и Разпети петък настроението му бе ужасно. В събота, малко след като влезе в службата, Вилялонга го извика в кабинета си. Рубин се запъти натам с тръпнеща душа. „Боже мой! — викаше си. — Дали няма да ми даде секретарството? Какъв ужас, ако не е за това, какъв ужас, не издържам вече! Ще си пръсна черепа веднага щом изляза от кабинета на шефа. Лошото е, че нямам револвер... Ще се хвърля от балкона... Не, това не. Ще се сплескам като пита! Нищо подобно, сърчицето ми вещае секретарството... Горее главата, момче, днес съдбата ще ти се усмихне.“

Директорът беше много делови мъж и без да го кани да сядат, мина към въпроса:

— Приятелю Рубин, вие сте способен човек и ми харесвате...

Лицето на директора се стори на Рубин като това на светия отец, когото художниците изписват сред сияйно множество от ангелчета.

— Харесвате ми и ще ви издигна.

— Искрено ви благодаря, дон Хасинто. Знаете, че съм на вашите заповеди.

— Имам за вас една голяма изненада. Нужен ми е човек и тъй като зная, че вие ще съумее да се изяви на толкова деликатния пост, който смятам да ви дам...

— Секретарството на...

— Не, приятелю, нещо повече. Срећна ли някого, който ми хваща окото и го бива, решавам бързо и го вземам да ми служи. Уверявам ви, *приятелю*, че сте подходящ. Ето я и бомбата — заминавате като губернатор на провинция трета степен.

Рубин онемя. Сякаш върху него се бе стоварил таванът на кабинета заедно с цялото Министерство на вътрешните работи.

— Точно така, губернатор на *моята* провинция. Ще гледам да уредя въпроса. Ще контактувате единствено с мен. Министърът ми е дал всички права.

— Господин директор — избъбри Рубин, — разчитайте на мен.

— Ще ви включим в списъка, който утре сутринта отива за подпис при краля. По-късно ще ви уведомя как са се развили нещата.

Мисля, че ще успеем.

След това запалиха по цигара и се разговориха за състоянието на провинцията, засягайки бегло въпроса. Започнаха да влизат посетители и Рубин се оттегли, за да се заеме с подготовката. Чувствуваше се като човек, който не знае какво става с него; мислеше, че сънува, щипеше се, за да се увери, че е буден; известно време вървя по улицата като умопобъркан, смееше се самичък, прииска му се да купи револвер и да почне да стреля във въздуха... Ах, трябваше да изпрати два куршума в тялото на доня Лупе!... Да, защото е толкова зла и е такава пинтия... Но не, не, всичко ще ѝ прости. Животът е прекрасен и няма по-голяма наслада от това да управляваш част от страната. Гледаше на хората от обществения ред и гражданската гвардия, които срещаше, като на свои подчинени и едва се сдържаше да не им заповяда да арестуват леля му и Торкемада.

Вечерта в кафенето се разигра голяма сцена. В началото си мълчеше, надявайки се да ги изненада изведнъж, но приятелите му подразбраха, че не е същият човек. Говореше, придавайки смешна важност на думите си, премерваше ги, пиеше кафето си по-бавно от обикновено и току подхвърляше по някое покровителствено изречение.

— Но, приятелю Монтес, не е нужно да се тревожите. Ще видим, ще видим дали може да те настаним на някое местенце. Дон Базилио трябва да ми даде някои данни, които са ми необходими, за данъците в провинция Х... Чуйте, Релимпио, не бързайте с доклада, положението си остава същото. Кановас ще изчака малко. Той е човек, който знае какво значи да управляваш.

И когато възникна поредният сериозен политически спор, Рубин взе страната на тия, които защитаваха най-разумната, помирителна и здрава теза.

— Смятате, че едно общество може да съществува, като мечтае непрекъснато за размирици? Да бъдем реалисти, господа, да бъдем реалисти и да не смесваме народа с бандата политикани.

Междувременно пристигна „Кореспонденция“ и още с първия бърз поглед, който хвърли върху колоните на вестника, дон Базилио съзря списъка на губернаторите, измуча от изненада и разтърка очи, мислейки, че не е прочел добре. Но като се увери, че няма грешка, възкликна още по-силно и след миг всички знаеха новината и почнаха

да честитят на Хуан Пабло; някои бяха искрени, други го правеха с добре прикрита завист.

— От доста време насам приятелят Вилялонга готвеше тая работа. Днес бе толкова настоятелен, че не можах да му откажа.

— Толкова потаен си бил!

От всички страни на камарата, искам да кажа на кафенето, дойдоха хора да поздравят губернатора, а сервитьорът, комуто Хуан Пабло дължеше пари за консумацията за повече от пет месеца, се почувствува тъй доволен, сякаш му се беше паднала печалба от лотарията. Дори собственикът на заведението дойде да стисне ръката на постоянния си клиент, като го помоли да настани на някаква служба в провинцията едно негово много начетено братовчедче.

— Не казвам нито да, нито не, дон Хосе. Ще видим. Имам купища ангажименти. Известно ви е, че ще сторя невъзможното, за да ви услужа. На вашите заповеди съм.

Тая вечер страданията и мъките, които бе изпитвал месеци наред, човекът компенсираше с наслади. Всички наоколо го гледаха със смесица от учудване и уважение, както се гледа някой, който е бил или е на път да стане нещо на тоя свят. По всички въпроси, които се повдигнаха в компанията, Рубин изрече най-мъдри мисли. Налагаше се да подобри морала на провинциалната администрация, да премахне злоупотребите; особено настоя за премахването на злоупотребите. Планът му за действие бе много политичен... Да отстъпва, да отстъпва, докъдето е възможно, да изпие до дъно чашата на търпението и когато разбере как точно стоят нещата, да вдигне тоягата и строши гръбнака на всеки, който не се подчинява. Трябва да се уважават всички институции, върху които се крепи общественият ред. Когато развъртаващият материализъм се разпространява, редно е да се насърчава вярата и да се подкрепят почтените съвести. Що се отнася до неговата провинция, *професионалните революционери* ще трябва хубаво да си помислят, преди да се решат да проповядват някои свои идеи. Какъв характер! С една дума, испанският народ е необразован и не трябва да се допусне наивниците да бъдат лъгани от няколко негодници. Мнозинството е добро, но има много глупаци и наивници, правителството е длъжно да бди, за да не бъдат измамени глупаците... Колкото до морала на администрацията, не е нужно и да се говори. Някои неща на него не му минават и няма да минат. Вече казал на

Вилялонга, че приема при условие да не му пречат в преследването и изстреблението на мошениците. „Ще пратя в местния затвор *вързани един за друг* много от тях, които сега се разпореждат... Аз съм си такъв — или ме приемаш, или не ме приемаш.“

Дон Басилио беше един от тези, които се радваха искрено на *щастieto*, сполетяло Хуан Пабло. Тоя път не беше от *неговия бранш*, и следователно не му завиждаше. Ако ставаше дума за икономическо управление на някоя провинция, на дон Басилио щеше да му бъде мъчно заради чуждия късмет. Но печелившият билет все не му се падаше... Истината е, че министърът го бе натоварил с една работа, от която му се виеше свят. *Проект за правилник за събиране на промишлените данъци*... „Винаги на мен се падат тия задачи.“ Случи се в секретариата да не знаят данните за еди-какво си... „А, Каня сигурно знае!“ В конгреса искат отчет за състоянието, в което се намират финансите. Страхотна бъркотия! Никой нищо не знае... „А, я да видим... Каня...“ И Каня им спестява грижите. Министърът иска да му докладват докъде е стигнала работата с фискалния регистър, който е великото средство за установяване на укритите богатства... Цялата къща нагоре с краката; тук търси, там търси. Докато някой се сети и каже: „Тая работа е за Каня...“ Така и става, сякаш Каня е правил първите проучвания за фискалния регистър. С една дума, ако за нещастие дон Басилио изчезнеше, Министерството на финансите щеше да се срути като сграда без основи.

Леополдо Монтес искаше Рубин да го вземе за секретар, но това не беше лесно.

— Ще кажа на Вилялонга, момче. Мисля, че ще ми дадат готов секретар... Ще видим дали няма да те настаня за полицейски инспектор.

Други от компанията завиждаха и въпреки че поздравяваха щастливеца и го ласкаеха, в същото време правеха прогнози за трудностите, които щеше да срещне в управлението на своя остров. Ласкателството и завистта, жаждата за забогатяване, любопитството и слабостта към новините увеличиха значително състава на компанията във времето между назначението на Рубин и заминаването му. Трябваше да се потруди доста, докато уреди нещата си и се снабди с дрехи. Притесняваха го и му пречеха и семейните разправии, тъй като Рефухио, която вече се държеше като губернаторша и се бе сбогувала с

приятелките си, обещавайки да помогне на целия човешки род, се вледени, когато нейният човек ѝ каза, че не може да я вземе. Физиономии, плач, препирни, оплаквания, викове...

— Но, скъпа моя, дай си сметка за положението, не бъди такава. Нима не разбираш, че не мога да се явя в столицата на моята провинция с жена, която не е моя съпруга? Какво ще каже висшето общество, какво ще каже простолюдието, буржоазията?!... Авторитетът ми ще падне и няма да можем да останем там. Невъзможно е. Хубава работа щеше да се получи, ако един губернатор, чиято мисия е да бди над обществения морал, дадеше подобен пример. Натовареният със задачата да кара хората да уважават всички закони престъпва и най-елементарните! Чудесно щеше да функционира обществото, ако представителят на властта почнеше да проповядва на практика незаконното съжителство! Не се намираме сред диваци... Съгласи се, че не може да стане. Ти оставаш тук и ще ти пращам всичко, от което имаш нужда. Но колкото до провинцията, не стъпвай... защото ако посмееш, твоето сладурче ще се види принудено да те залови... знаеш, че съм човек с характер... да те залови и да те изпрати обратно тук по етапен ред.

VI. ФИНАЛ

1

Фортуната долови шум зад вратата и чу някой да пита:

— Може ли?

— Влезте, дон Сехисмундо — отвърна тя, като позна управителя на аптеката.

И той влезе с усмихнато лице и с важния вид на човек, който знае, че е полезен. Младата жена седеше в леглото, облечена с пеньоар и с кърпа на главата. „Колко е красива! — помисли си Балестер, като я поздрави и ѝ стисна ръката. — Сърцето да ти скъса!“

— Вчера не влязохте — любезно му каза тя, — защото не знаех кой е и не исках да ми идват гости. Умирам от страх, а нощем сънувам, че някой идва да ми го открадне. Искате ли да го видите?

До нея, унесен в кротък сън, лежеше новопоявилият се персонаж, чиито преждевременни прелести майката желаше да покаже на своя приятел. Направи го повече с гордост, отколкото със срам, като отви чаршафите и показа розовото лице и стиснатите юмручета на нежното си дете.

— Колко е хубаво! — възкликна Балестер, като се наведе. — Има на кого да се метне по майчина и бащина линия.

— Два часа, откакто ми е заспало. Ангелче! Ако знаете какъв е разбойник и лакомник! Решил е да си преживее добре живота. Ако можехте да видите как ме гледа... Бедничкото! Много ме обича. Знае, че го обичам повече от себе си и че е всичко за мен.

— Вече се уговорихме. Ще бъда кръстник на негово превъзходителство. Последния път, когато се видяхме, ми обещахте.

— Да, да, няма да си взема думите назад. Вие ще му бъдете кръстник.

— След първото име, което ще посочите — придаде си много важен вид той, — ще носи моето, Сехисмундо. Как ви се струва?

— Чудесно. Ще се казва Хуан, след това Еваристо и после Сехисмундо.

— Добре, примирявам се с третото място в йерархическата стълбица, но повече не отстъпвам. Ако решите да ме изпратите на четвърто място, ще се разбунтувам.

Засмяха се. Балестер бе седнал на един стол близо до леглото и не сваляше очи от тая жена, която му се струваше по-красива отвсякога. „Бих я разцелувал — рече си той, — но с приятелско чувство, с най-приятелско чувство, тая клетница ме интересува... Да разправят каквото си щат, не е толкова лоша, както смятат.“ След това почна да разказва за семейството и приятелите, новини, които Фортуната изслуша с голямо внимание.

— С цялото си коравосърдечие доня Лупе не ви забравя. Всеки ден ни пита с Кеведо за вас, пита и за момченцето, здраво ли е, добре ли суче, няма ли някакъв физически недъг...

— Недъг! — възмути се майката. — Та то е самата прелест. Посъвършено е от самото съвършенство. Ще ви го покажа голо, за да видите какво красиво детенце е. Луда съм по него. Имам чувството, че ще дойдат да ми го вземат. Знаете, че има толкова завистници!...

Като изчака да премине майчинският изблик, Балестер продължи:

— Но това, което ще ви поразии най-много, е, че състоянието на приятеля Макси се е подобрило толкова, ама толкова, че няма да го познаете, ако го срещнете.

— Наистина ли? Ами, шегувате се.

— Не, винаги, щом в къщи или у съседите се появи нещо трудно за разрешаване, прибягват до помощта му. Станал е същински Соломон. Когато в птичата република възникне някоя мъчнотия, доня Дездемона го вика и прави това, което той каже.

— Виж ти, значи сме добре. Дано да е истина, което казвате. Ще се радвам много, стига само да не си спомня за мен, нито да знае, че съм жива.

— Тъкмо това няма да постигнете... Знае всичко.

— Ах, не ми казвайте това, за бога! — рече тя много уплашено и пребледня. — Нямате си представа какъв страх ме хвана. Сега вече няма да бъда спокойна нито миг. Ама истина ли е това? Не се шегувайте с мен, Балестер, вижте, че се разтреперах от страх.

— Страх от какво? Сега е по-разумен и кротък, откогато и да било. Всичко в него е търпимост и доброжелателни мисли. Говори малко, а като се отпусне, казва само умни неща. Дори да го помолиш, няма да изрече глупост. Колкото до вас, мисля, че чувствава безразличие, ако безразличието може да се нарече чувство.

— Не вярвам, не вярвам — замислено отвърна тя и по тона й личеше, че не е съвсем на себе си. — Ще видите, че някой хубав ден...

От Максимилиано разговорът се прехвърли на семейство Саманиего и Фортуната изрази голямото си недоумение, загдето Аурора не се сеца за нея.

— Това означава лошо възпитание, защото знае къде съм и от ателието дотук се стига само за две минути. Ако тя не иска да дойде, какво ѝ струва да прати някоя служителка, за да попита жива ли съм, умряла ли съм? Вярвайте ми, боли ме, защото ако някой ме обича два пъти, аз го обичам четиринайсет пъти.

Балестер отвърна с дълбока въздишка, чийто истински смисъл събеседницата му не разбра. Неочаквано аптекарят смени темата:

— А, бях забравил най-хубавото. Знаете ли, че критикът и аз станаме добри приятели? Кой би могъл да го повярва!? Толкова го мразех! Един ден Падиля го докара в аптеката и започнах да го занасям за критиките му, като казвах, че ми харесват много. А се оказа, че е много скромен и се плаши, когато хвалят писанията му. Лека-полека се сближихме и цялата ми неприязън към него се изпари. Бедният Понсе, толкова е почтен, че пише всичко по съвест, дори когато похвали онази невероятна драма, която ме вбесяваше, сторил го, защото това му идело отвътре. И макар че му плащат със закъснение, зле или никога, той остава все тъй верен на *призванието* си; взема го на сериозно и му се струва, че без негова помощ никой няма да си състави мнение за театралните творби. Кандидатствува за едно местенце във финансовия арбитражен съд и го спечели. Какво си мислите? Клетникът трябва да издържа болната си майка и аз, откакто ми разказа историята си, не му вземам нищо за лекарствата. Шегуваме се с Олимпия и пиесата, като му викаме, че любимата му е много романтична и няма нищо страшно да се ожени за нея, защото тя не яде. Няма да имат нужда нито от готвачка, нито от кухня, нито дори от кошница за покупки. Съветвам го да се откаже от *призванието* си и да остави авторите и публиката да се оправят, както могат. Съгласен е с мен и накрая ми довери една

тайна: написал драма, която е дал в „Еспаньол“, и успехът ѝ е сигурен веднага, щом се постави. Мисля да отида на премиерата с всичките си приятели, за да ръкопляскаме и извикваме автора на сцената най-малко четиридесет пъти. Искан да ми прочете творбата, та му казах да ми я донесе. Без да я чета, ще му кажа, че е великолепна, а един мой приятел журналист ще напише една статийка от рода на *в литературните кръгове се говори много* и т.н. Казвам ви, тоя клетник ми е приятен и ще му помогна с каквото мога. Досега съм му дал повече от половин квартильо^[1] *успокояващ балсам*, постоянно взема и екстракт от беладона, защото майка му страда от ревматизъм. Направих ѝ лапа за кръста, която струва доста пари. Аз съм си такъв, хване ли ми някой окото, готов съм да му дам и ризата си. Ако знаехте колко драг ми стана Понсе! Приказваме си дълго за реалистичното и идеалистичното изкуство, за естетиката и когато кажа нещо, дори да е голяма глупост, слуша ме, сякаш чета евангелие, та можете да си представите каква важност си придавам. Като изключим тия глупости с критиката, той е божия душа, много е приятен, много деликатен, без никакви други слабости освен тая, че обича Олимпия и си въобразява, че човек с мозък може да се ожени за такова безполезно същество. Поставил съм си задача да му избия това от главата и вярвам, че съм на път да го постигна. Защото аз му казвам така: „С какво ще се издържате? С музикалната пиеса?“ Ако се ожени, ще станат четирима в семейството: младоженците, болната му майка и сестричката му, която, Понсе ми каза, имала вълчи апетит. За всичко това си говорим надълго в аптеката, която наричаме *литературен кръжец*, и аз го обработвам. Ако Олимпия *знаеше какви* неща говоря на годеника ѝ, щеше да ми издере очите, но нищо, нека се коси. Досега познавам седем нейни *избраници*, но и тоя няма да го пипне. Взел съм го под свое покровителство и ще го спася. Добре ще се подреди, ако се ожени!

— Ей че сте шегаджия! Бедният Понсе! Казах ви, че е добро момче, а вие се готвехте да го подиграете.

— А, хубаво, че се изплъзна. Пазя съдбоносната сладка за друг, да, за следващия, върху когото ще се стовари цялата ми омраза. Не ме питайте кой е, защото няма да ви кажа... Ще ви кажа след като я лапне, понеже той трябва да я изяде, каквото ще да става.

В това време гласовете, които се чуваха от съседната стаичка, се повишиха значително и до слуха на Балестер достигнаха думите: *залагам на малката, удвоявам на чифта*.

— Това е чичо ми Хосе — рече Фортуната, — играе мус с един приятел. Карам го да идва тук, докато лежа, защото ме е страх сама, а за да не скучае, поръчвам да му купуват бира и му позволявам да идва с приятеля си за компания.

Балестер надникна през откренатата врата, за да види двойката. Не се познаваше с никого от двамата, но лицето на Идо дел Саграрио не беше ново за него и му се стори, че го е виждал някъде, макар и да не си спомняше точно къде и кога.

[1] Една втора от литъра. — Б.пр. ↑

Когато Балестер се запозна с Искиердо и учения му приятел, каза само няколко думи, продиктувани от доброто му възпитание, при втората им среща между тях се начена такава престрелка от комплименти, учтивости и откровения, че приятелството не закъсня да обвърже тримата със здрави връзки.

От спалнята си, където лежеше, Фортуната се смееше на остроумията на Сехисмундо, с които предизвикваше към спор *Платон* и Идо дел Саграрио, когото обикновено наричаше *маестро*. Всяка вечер, когато дойдеше, аптекарят ги заварваше и се забавляваше неопишимо с тях.

Клетата млада жена бе много благодарна за тия посещения. Балестер имаше най-честното и щедро сърце на света и се изпълваше с тщеславие, като поемаше задължения, които други забравяха. Въпреки че от време на време изявяваше любовните си претенции към госпожа Рубин, грижите му бяха все тъй чисти и безкористни и щяха да си останат същите дори ако приятелката му бе истинско плашило и бе лишена от всякаква привлекателност.

Фортуната му се доверяваше все повече и споделяше с него мислите си за най-различни неща. При все това имаше нещо, което не се осмеляваше да му каже, тъй като не бе сигурна, че ще я разбере. Нямаше да я разберат нито Сегунда, нито Хосе Искиердо. И понеже изпитваше нужда да изрече тия мисли, които не ѝ даваха мира, налагаше се да разговаря сама със себе си, за да не се задуши. „Сега вече не се боя от сравненията. Няма разлика между мен и нея! Аз съм майката на единственото *дете на фамилията*; майка съм, съвсем ясно е, и дон Балдомеро няма друг внук освен този, който е тук, до мен... Може ли някой да го отрече? Не съм виновна аз, че законът предвижда това или онова. Ако законите са една голяма глупост, аз нямам нищо общо с тях. Защо са ги измислили такива? Истинският закон е този на кръвта, или както казва Хуан Пабло, на природата, и аз заех по естествен начин мястото, което ми бе отнела *небесната красавица*... Сега да ми се появеше, че да ѝ река някои неща и да ѝ покажа това дете. Ах, как ще ми завиди, когато научи!... Как ще побеснее само!

Сега да ми излезе със закони, та да види какво ще ѝ отвърна... Но не, нямам ѝ зъб; сега, когато спечелих и тя е отдолу, ѝ прощавам; аз съм такава. Ами той, какво ще направи той, като разбере? Какво ще си помисли? Все за това си мисля, господи! Може да е негодник и неблагодарник, но не може да не обича детето си. Като нищо ще се побърка по него. А като види, че му е одрало кожата... Христe! Ами ако доня Барбара го видеше? И ще го види, няма как да не го види... Съвсем сигурна съм, че ще полудее по него. Колко съм щастлива, господи, колко съм щастлива! Добре знам, че никога няма да се сближа с тази фамилия, защото съм много обикновена, а те са много изтънчени; не искам нищо друго, освен да се признае, да, да се признае, че една слугиня е майка на наследника и че без слугинята нямаше да имат внуче. Това е идеята, която зрееше в мен от толкова време, която мътех, докато се излюпи като пиленце от яйце. Бог знае, че не мисля тия неща от корист. Парите на тия хора не ми трябват, изобщо не са ми нужни; искам само да признаят... Да, доня Барбара, вие сте свекърва по божия воля и каквото и да правите, аз съм майката на вашето внуче, на единственото ви внуче.“

Тия смели твърдения я убеждаваха напълно и тя се чувствуваше тъй довольна, че започваше да си тананика тихичко, като люлееше детето си, и когато то се унасяше в сън, продължаваше да пърха като птичка в гнездо. Понякога не можеше да заспи от радост и часове наред си играеше с вече осъществената си идея също както Фейхо играеше със своя *bilboquet*.

Кеведо я посещаваше всеки ден и въпреки че намираше състоянието ѝ за отлично, заповядваше ѝ да не става. Каква скука толкова време да стои затворена! Хубаво, че се забавляваше с мъничкото си детенце. Нощем Сегунда ѝ помагаше да му сменя пелените, денем това правеше много сръчната Енкарнасион, която умираше от удоволствие, когато господарката я оставяше да подържи за малко детето в ръце. В миговете на необузdana радост Фортуната често си спомняше за Еступиня.

— Но, лельо, не сте ли срещала по стълбите Пласидо? Кажете му да наmine, искам да си поговорим.

Сегунда отвърщаше, че го е срещала неведнъж и дважд, ами повече от двайсет пъти, но той не е пожелавал да се качи, както и да го подмамвала.

— Като му съобщих новината, направи такава физиономия, че ми заприлича на съдия от първа *енстанция*. А вчера ми рече: „Я оставете тая работа, уличница такава, укривателка, ще ви изхвърля заедно с другата самохвалка!“

— Ще омекне. Да се обзаложим ли, че ще омекне? — питаше с усмивка младата жена. — Искам да влезе и види тая звезда, дето падна от небето.

Сегунда прави, струва и една сутрин Еступиня влезе, като мърмореше и се държеше като сърдит човек, който едва се сдържа да не даде израз на възмущението си. На думите на Сегунда и брат ѝ отвръщаше със сумтене и ако госпожа Искиердо не го държеше за ръката, положително щеше да избяга надолу по стълбите.

— С тия лели-самохвалки човек не може да излезе наглава... Оставете ме на мира. Вървете по дяволите.

Но въпреки че кипеше от гняв, истински или престорен, не си тръгваше. Сегунда го вкара в спалнята почти насила. Щом чу плача на наследника на Санта Крус, който търсеше настойчиво гърдата на майка си, Еступиня свали шапка, подчинявайки се на инстинктивен порив. Като видя, че дърдоркото свали шапката от достойната си глава, Фортуната усети прилив на радост в душата си и си рече: „Това е, поздравя господарчето си. Той ще те покровителствува, както са те покровителствували дядовците и баща му.“ Пласидо се наведе, за да го разгледа, и въпреки че искаше да играе ролята на страшен човек, от устните му се изплъзнаха следните думи:

— Кожата му е одрало, *цялата* му кожа е одрало...

— Колко е грозно! Нали, дон Пласидо? — рече майката, сияеща от радост. — Няма ли да го целунете? Мислите, че ще ви лепне нещо? Не се бойте, хубавото не се прихваща... Знаете ли какво ще ви кажа, дон Пласидо? Имам чувството, че ще го обикнете, а и той вас. Така ли е?

Дърдоркото измърмори нещо неразбираемо. Известно време като че ли се колебаеше между гнева и добродушието. След това се впусна в разговор със Сегунда за това, дали ще отвори или няма да отвори сергия тази година за Сан Исидро и когато най-сетне си тръгна, сбогува се по начин, който би могъл да мине за помирение. Фортуната беше много доволна и си казваше: „Сигурно още сега ще отиде да им каже. Тъкмо това искам, да пусне слуха.“ Нижейки мислите си, тя

стигаше и до тази за удоволствието което щеше да изпита, когато види Гилермина, но в същото време подозираше, че ще изпита и голям срам. „Ще я помоля за прошка, загдето се държах зле тогава и тя ще ми прости, съвсем сигурна съм. Ясно е, че ще ми издърпа ушите, но съм готова на всичко, стига само да видя каква физиономия ще направи, като зърне това дете. Да видим какво ще каже за моята идея. Какво ли ще рече? Нещо, което нито аз, нито някой друг ще разбере... Да казва и мисли каквото си ще. Бог не може да върне онова, което е сторил, и дори светът да се провали, това дете е *истинското родно внуце* на дон Балдомеро и доня Барбара... А другата, нищо че е ангел, пет пари не струва, пет пари не струва... така мисля аз. Да ми покаже едно като моето... Няма да го покаже, не. Защото бог ми каза: *ти ще бъдеш майката*, а на нея такова нещо не ѝ е казвал. И ако доня Барбара се смахна по *лъжливия Питусо*, как ли ще се умопобърка по това законно съкровище? Толкова съм щастлива, че ще си изгубя ума... Съвсем сигурно е, че Еступиня ще им разкаже. Най-напред искам да го научи моята приятелка-*епископа*. Да се обзаложим ли, че ще дойде да ме види? Няма да се стърпи да не ми прочете конското, дето ми е приготвила. Нека ме гълчи! Няма значение, така е по-добре. Ще ѝ кажа, че е права, но аз пък имам дете и ще се разберем.“

Смяташе посещението за сигурно, тъй като светицата много обичаше да кори и поправя хората, извършили тежки грехове. Бе толкова сигурна, че ще я види, че всеки път, когато чуеше да се звъни, мислеше, че е тя и се приготвяше да я посрещне, като оправяше леглото и възприемаше най-благочестив вид, треперейки от вълнение и надежда.

Скромната кръщавка се състоя в „Сан Хинес“ през една априлска сутрин. Нареккоха детето Хуан Еваристо Сехисмундо и с още няколко имена. Балестер се изсили, канейки храбро Искиердо и Идо дел Саграрио в близкото кафене „Леванте“. Настоя много *маестрото* да хапне един *бифтек*, но дон Хосе отказа, макар че много му се искаше. Само от миризмата на месото и при вида на мазнината и кръвта в чиниите на приятелите му се струваше, че ще се побърка. Обедът му се състоеше от кафе със сандвич. След кафето дойдоха и чашките, но учителят отказа и тях; *моделът* обаче се наля с ром до козирката, без това да се отрази ни най-малко на солидната му глава, която сякаш бе дестилатор. Докато ядяха, видяха да излиза от кафенето Максимилиано Рубин, но тъй като той не ги забеляза или се направи, че не ги е видял, не му се обадиха. Към един часа Балестер тръгна към аптеката, а двамата Хосе се върнаха в дома на улица „Кава“. Беше неделя и двамата бяха свободни. Искиердо прати Енкарнасион за бира и като измъкна доминото от една много мръсна кутия, започна да нарежда пуловете, за да изиграят една игра. И *Платоновите* хроники разказват, че преди да стигнат средата на втората партия, клетите пулове останаха сами. Идо бе станал и се разхождаше из стаята. Искиердо се изтегна на канапето във викториански стил и заспа като *истинско* животно: с шапка върху очите, отворена уста и разперени ръце и крака. Сегунда отведе Енкарнасион на площадчето, където предишната нощ се бяха запалили две-три сергии до нейната, и цялата сутрин помагаша на жените да подреждат вехториите, които бяха оцелели, и да поправят каквото можеше да се поправи.

Тоя ден Фортуната изпитваше голяма скука и непреодолимо желание да стане. Продължаваше да лежи от уважение към заповедите на господин Кеведо, но едва ли щеше да изтрае още два дни в тоя убийствен затвор. След като го върнаха от „Сан Хинес“, Хуан Еваристо Сехисмундо имаше толкова мил и доволен вид, сякаш съзнаваше щастливото си въвеждане в християнското семейство, и за да го отпразнува, щом се озова до майка си, засука така, че в гърдите ѝ не остана капка мляко. Хъркането на достопочтения *Платон* стигаше до

слуха на Фортуната като монолог на прасе, чуваше и стъпките на Идо, някоя и друга неразбираема думичка, въздишките му, които приличаха на изблици на мъка или на поетически възклицания, струваше ѝ се, че вижда ръцете му или част от тях, които той вдигаше почти до тавана. Малко по-късно отвън се позвъни и дон Хосе излезе да отвори. Фортуната помисли, че е Енкарнасион, която се връщаше от площадчето, но грешеше. Долови шушукане зад вратата. Кой ли беше? После дочу стъпки и скърцане на обувки, които я накараха да трепне, а като видя на вратата Максимилиано, онемя от ужас. Той беше, не искаше да повярва, но нямаше съмнение, че е той. Стъписването ѝ бе тъй голямо, че едва успя да нададе слаб вик и първото ѝ движение беше да протегне ръце към детето си, решена да *разкъса на парчета* всеки, който би се осмелил да му причини зло или да ѝ го отнеме. Повече от минута Рубин не помръдна от прага, очертан в рамката на вратата като фигура от картина. Странно нещо! По лицето и в държанието му не се забелязваше никаква враждебност. Гледаше жена си със сериозен поглед, но без строгост и когато най-сетне тръгна към леглото, лицето му доби почти снизходително изражение. Но тя не беше на себе си и го изглежда като човек, готов да се защитава енергично.

— Чичо, чичо! — извика тя. — Енкарнасион!...

Тъй като не чу отговор нито от Искиердо, нито от слугинята, реши да извика онова чучело, което продължаваше да се разхожда из стаята. Но преди да произнесе името му, то се изтри от паметта ѝ.

— Как, по дяволите, се наричаше тоя човек? Хей, вие, елате тук... Ах, сега си спомних! Господин Саграрио, разбудете, ако обичате, чичо.

Но чичото не се събуждаше, а дон Хосе като че ли не чуваше, че го викат.

— Изглежда, се страхуваш от мен и викаш за помощ — обади се Макси с хладно добродушие. — Няма да те изям. Грешиш, ако мислиш, че идвам с лоши намерения. Сега вече не е необходимо да те убивам или да убивам някой друг. Тая глупава мисъл отлетя... за щастие на всички.

Докато говореше, приседна на стола, свали си шапката и я сложи на леглото. На Фортуната ѝ се стори, че е отслабнал, плешивината му

се беше увеличила и в погледа му имаше някаква ведрина, която я успокои.

— Макар че никой не ми каза нито дума — продължи Рубин, — зная всичко, което се случи с теб; узнах го със собствения си разум и дойдох да ти изразя съчувствието си и да ти направя едно голямо добро... Защото добре знаеш, че загубих разсъдъка си, но после отново си го върнах. Бог ми го отне и ми го върна толкова съвършен, че сега разсъждавам по-добре от теб и от цялото семейство. Не се учудвай, от това, което ще ти кажа, ще разбереш, че главата ми е в ред както никога досега. Какво, не вярваш ли?

Фортуната се чудеше да вярва или не. Страхът ѝ не бе преминал и очакваше след тия спокойни думи да дойдат и гневните безсмислици. Не отвърна нищо и продължи да стои до детето си, готова да го защити при първото нападение. Макси сякаш не забелязваше детето. Изрече следните думи с много спокоен тон:

— Главата ми е напълно в ред и си давам сметка за твоето и моето положение. Между теб и мен вече не може да има нищо. Оженихме се поради твоя слабост и моя грешка. Аз те обожавах, ти мен — не. Невъзможен брак. Разводът трябваше да дойде и разводът дойде. Аз се побърках, ти се освободи. Глупостите, които извършихме, бяха поправени от природата. С природата не можеш да се бориш.

Гледаше издутите завивки, под които беше Хуан Еваристо, но тъй като в държането му не се долавяше враждебност, Фортуната започна да се успокоява.

— Вече зная какво има там. Бедното дете! Бог пожела да не бъде мое. Ако беше, щеше да ме обичаш малко. Но не е, това знаят всички, зная го и аз... Консумиран развод. Така е по-добре. Не трябваше да се женя за теб. Платих си, като загубих разсъдъка си. Какво трябва да сторя сега, когато разумът ми се възвърна? Да огледам нещата, безпристрастно, да се подчиня на фактите и да съблюдавам страхотните уроци, които бог ни дава... Най-напред ми ги даде на мен... Сега и на теб. Пригответи се. Не съм тук, за да ти причиня зло, а за да ти съобща за новия урок, защото камъните, които ни праща небето, лекуват, пречистят и укрепват човека.

„Здрав ли е — мислеше си Фортуната, — или е по-луд отпреди? Ужасно ми досажда, но се търпи, стига да не премине границата.“

Поиска да каже нещо на глас, но той не я остави да се обади, все едно че бе донесъл подготвена реч, която искаше да произнесе цялата, тъй че веднага продължи:

— Помниш ли, когато бях луд? Какви страдания ти причиних, но ти ги заслужаваше, защото в действителност се държеше много зле с мен. В главата ми се беше загнездила мисълта, че ми изневеряваш; не разполагах с никакви факти, но убеждението не ме напускаше. Не знаех дали сънувах, че ще ставаш майка, или ревността ми внуши тази мисъл. Защото толкова ревнувах, че не можех да живея. „Моята жена ме мами, казвах си аз, няма как да не ме мами; не може да бъде другояче.“ И тъй като те обичах много, не намирах друг изход освен смъртта, ето защо, също както мъхът се появява по дънерите, така в главата ми се роди мисълта за освобождението, която в същност беше претекст и хитрост на разума за оправдание на убийството и самоубийството. То бе рефлекс на нормалните мисли, модификация на обичайния начин на разсъждение, преиначено от болния ми мозък. Ах, колко зле се чувствавах! Вярвай ми, когато измислих онай толкова смешна философска система, бях в най-лошата фаза. Не желая да си спомням. Глупостите, които изрекох, са останали в паметта ми също като глупостите, които сме прочели като деца в книжките, и сега им се надсмивам и си мисля как ли са се смели другите. Помниш ли?

Фортуната кимна. Не сваляше поглед от него и следеше внимателно движенията му, за да бъде готова за всяка проява на враждебност, ако го прихванеше.

— След това ме сполетя това, което аз наричам *месианизъм*. То също бе мозъчна модификация на ревността. Месията... твойт син, синът на баща, който не е твой съпруг! Най-напред ми хрумна да убия теб и рожбата ти и тая мисъл вреше и се разлагаше като вещество, сложено върху огъня, а сред пяната клокочеше и онзи абсурд за месията. Размисли и ще видиш, че всичко се дължеше на ревността. Ах, колко лошо е да си луд! Колко по-хубаво е да си разумен, макар че след като му се възвърне разумът, човек вижда, че огнището на любовта е угаснало, сърцето — изпепелено, принуден е да води живот, подчинен на логиката, студен и малко тъжен.

При тия думи, които Макси изрече с известен патос, Фортуната отново се обезпокои и извика чичо си, който ѝ отговори с хъркане. Същия резултат имаха и следните викове:

— Господин Саграрио, господин Саграрио!... Елате, моля ви.

Дон Хосе надникна през вратата и хвърли на двойката поглед на учител, който оглежда класната стая и продължава разходката си, без да обръща внимание на това, което вършат учениците.

Рубин приближи още стола си и Фортуната изпита още по-голям страх.

— Но всичко, свързано с освобождението и месията, отлетя. Действителните факти заместиха представите на мозъка... Бог ми възвърна разума по-добър и по-силен отпреди. С него прогледнах във фактите; с него открих това, което семейството криеше от мен; с него възстанових личността си, която мина през толкова страдания; с него осъзнах добре разрыва между теб и мен и отхвърлих два, дори три пъти мисълта за убийство; с него успях да стигна дотам, че да те смятам за чужда жена, майка на деца, които аз не можех да имам, с него се въоръжих с яснота и примирение. Нима не се удивляваш, че ме виждаш такъв? Още повече щеше да се учудиш, ако можеше да прочетеш мислите ми и разбереше от каква висота разглеждам нещата, с какво спокойствие се отнасям към теб, с какво безразличие гледам на сина ти... Още едно създание на тоя свят! Щом е дошъл, значи си има своите основания. Какво право имам да му обърквам живота? Какво право имам да те убивам, загдето си го родила? Чуй ме добре, голяма отговорност поемаш, ако кажеш: „Този или онзи не е трябвало да се роди.“

„Боже мой — мислено възкликна Фортуната. — Добре ли е тоя човек или не е? Разумни ли са приказките му или говори най-големите глупости, които съм чувала през живота си?“

— Аз питам — добави Макси, като се приближи още повече, — нима правото да се родиш не е по-свещено от всички права? Кой може да ме накара да попреча на нечие рождение? Хубава работа щеше да бъде... Нека се раждат и живеят, защото, живеейки, ще се поучават.

„Според мен е по-зле отпреди — рече си съпругата, — а това, което казва, може и да е разумно, но нищичко не разбирам.“

— Изглежда, че се страхуваш от мен — каза той, все тъй сериозен и спокоен. — Не зная защо. Вече сигурно си се уверила, че няма кой да се мери по разум с мен.

— Изглежда...

— Да, вярно е, но...

— Какво но?

— Ще речеш, че парен каша духа — каза той и се усмихна леко за първи път през целия разговор. — И друго — покажи ми детето си.

Фортуната отново изпита ужас и като видя, че Макси протяга ръце към мястото, където беше детето, отблъсна ги и каза:

— Друг път ще го видиш. Остави го. Заспало е и ще ми го разбудиш.

— Ей че си смахната! Мислех, че след като ме изслушаш, ще се увериш, че разумът ми е като часовник, а освен това съм станал и много умен. Забеляза ли в мен нещо, което да ти се стори подозрително? Абсолютно нищо. Обзет съм от смиреност; последната лоша мисъл ми мина през ума преди няколко дни, но аз я изтръгнах от себе си и съм пречистен от гнева и омразата. Ще го изразя с една дума — аз съм светец, Фортуната. Не се хваля, истина е... Смяташ, че ще причиня зло на детето ти? Да сторя зло на едно създание! Това не се побира в човешкото. Позволи ми да го видя и ще ти кажа нещо, което ще ти бъде от полза.

Най-сетне, страхувайки се, че може да го ядоса, ако му противоречи, Фортуната му позволи да види бебето, без да го приближава много и като го прикриваше с ръце. Докато го разглеждаше, той не каза нищо. После се върна на мястото си и известно време гледаше със зареян поглед цветчетата на юргана, леко свъсил вежди.

— Прилича на твоя палач. Лошото никога не загива. Злото се възпроизвежда, а добрите се унищожават чрез стерилност.

— Чичо, за бога, чичо, събудете се! — отново извика Фортуната.

И тъй като на вратата се показва вялото, изпъстрено с брадавици лице на Идо дел Саграрио, младата жена му каза:

— Какво правите, че не събуждате чичо? Съвсем сама сте ме оставили тук! Малката също не идва!

Идо промърмори нещо, което Фортуната не разбра. Гледайки със съжаление към учителя, Макси каза на съпругата си:

— Този добър господин не е в ред. Искрено го съжалявам, защото зная какво е да си побъркан. Наемам се да го направя като нов, стига да последва моя план.

Като видя, че нещастният Идо отново се появи на вратата и надникна в спалнята с глупав поглед, добави високо:

— Господин дон Хосе, успокойте се и се научете да възприемате живота такъв, какъвто е. Глупаво е да се вярва, че нещата са такива, каквито ние си мислим, а не каквито са в действителност. За любовта закони няма. Моментален развод, ако жената измени, и тогава нека влезе в действие логиката, защото тя наказва без сопа и камък.

Фортуната се кръстеше, изпълнена с удивление: „Боже мой, вярно ли е, че съпругът ми е станал толкова умен или нещата, които казва, са фарс, прикритие на някакво лошо намерение? Какво да сторя, за да се махне по-скоро? Като нищо може да ми изиграе някой номер и да ме изплаши до смърт.“

— Прилича на твоя враг! — повтори Макси, връщайки се към мисълта, която леко го бе възбудила. — Това е нещастие за него. Ако вземе и бащиния си морал, ще бъде от зле по-зле. Невинното дете не е отговорно за грешките на баща си, но наследява лошите наклонности. Клетото дете! Жал ми е за него. Трябва да се радваш, ако умре, защото, ако остане живо, ще ти създаде много неприятности.

Тази мисъл възмути Фортуната, но тя не посмя да му противоречи. Да казва каквото си ще. Възнамеряваше да не му отговаря, та дано му омръзне и си тръгне час по-скоро.

— Има на кого да се метне — добави с мрачна ирония Макси. — Баща му е златен човек. Не е необходимо да ми казваш, че не дава пет

пари за теб. Много добре го зная. Дори не е идвал да те види. И това си представям. Няма да дойде, бъди сигурна, че няма да дойде.

— Кой знае! — изпусна се младата жена и усети, че гърлото ѝ се свива.

— Повтарям, че няма да дойде... Имам причини да твърдя това.

— Разбира се... Защо да идва! Притрябвал ми е.

— Точно тъй, притрябвал ти е. Благодаря ти, че чух от теб нещо разумно. Сега тоя човек си има други забавления.

Фортуната усети как кръвта ѝ нахлу в лицето и се задъха. Рубин протегна ръка и се облегна с лакът върху леглото, заемайки същата ленива поза от времето, когато четеше в аптеката.

— Необходимо е веднага да го научиш. Колкото по-късно разбереш, толкова по-късно ще се възстановиш.

Стана ѝ горещо и като вдигна ветрилото, което беше до възглавницата, започна да си вее.

— Нужно е да го узнаеш — повтори Макси с някаква неуловима студенина, присъща на хората, свикнали с убийството. — Твоят палач изобщо не си спомня за теб и сега върти любов с друга жена.

— С друга жена! — повтори тя думите му като скоропоговорка без смисъл. Погледът ѝ бягаше по цветчетата на юргана.

Убиецът подхвърляше на жертвата думите на малки дози и наблюдаваше ефекта, който причиняваха. Фортуната направи опит да се освободи от това мъчение, като тръсна невчесаната си глава, сякаш за да изплаши и пропъди убеждението, което искаше да се всели в нея, и рече:

— Какви измислици си дошъл да ми разправяш? Остави ме на мира.

— Това, което ти казвам, не е измислица, а истина. Тоя човек е влюбен в друга жена и ти я познаваш. Учи се. Ето го чудесното оръжие на човешката логика, с което те ранявам, за да те излекувам. По-добре е да умреш, узнавайки, отколкото да живееш в неведение. Този страшен урок може да те отведе до светостта, до състоянието, в което аз се намирам. Кой ме издигна до това блажено състояние? Един урок, един обикновен урок. Чуй ме, Фортуната: благословен да е ножът, който лекува.

— Остава да е истина това, което казваш — отвърна жертвата в защита.

— Може да вярваш или да не вярваш, също както болният може да вземе или не лекарството, което е предписал лекарят. Защото това е лекарство за съвестта ти. Искаш ли още едно? Искаш ли да чуеш името на тази, която ти открадна това, което бе откраднала и ти? Ще ти го кажа.

Фортуната изгуби сваяст и като дойде на себе си, стаята се въртеше пред очите ѝ. Вдигна ръце към тях и каза на мъжа си:

— Трябва да ми го кажеш.

— Тя е твоя добра приятелка.

— Моя приятелка?

— Да, и името и започва с буквата А.

— Аурора! Аурора е! — възкликна младата жена, като подскочи в леглото и погледна мъжа си също както гледат хората с достойнство, след като са им ударили плесник.

— Тя е.

— От доста време сърцето ми подсказваше нещо такова, но съвсем тихичко, а и аз не исках да го повярвам.

— Толкова съм сигурен в това, което твърдя, че повече не може.

— Лъжеш ме, лъжеш ме — изрече младата жена с неопишуема мъка. — Искаш да ме убиеш и вместо да ме застреляш, ми разправяш всичко това.

— Ако го смяташ за смъртен удар, твоя работа — обяви Рубин с неумолима студенина.

— Аурора... Аурора! Боже мой, каква ужасна мисъл! — развълнува се необикновено. — Но не, не може да бъде. Този човек е луд и не знае какво говори.

— Луд ли? — каза той невъзмутимо. — Добре, защитавай се с това. Но ще се предадеш, бъди сигурна. Нямах друг изход. Истината се налага. Тя е куршум, който никога не ранява. Искаш ли още доказателства? Когато Аурора излиза от ателието, той я чака на улица „Санто Томас“ и тръгват заедно към „Аве Мария“. През неделите Аурора казва в къщи, че отива в ателието, а в същност отива в...

— Млъкни, млъкни, ти казвам — изкрещя Фортуната, кършейки ръце. — Ти си един лъжец и клеветник.

— А ти какво очакваше? — рече той с ледена усмивка. — Трябва да опиташ не само хубавото, но и лошото. Какво искаше? Да раняваш и да не те раняват, да убиваш и да не те убиват? Светът е такъв. Днес

ти пронизваш някому сърцето, утре пронизват твоето... Още ли се съмняваш?

Жертвата не отвърна нищо. Не се съмняваше, не, изреченото от този човек, който на моменти изглеждаше безумец, на моменти — не, превръщаше вероятното в несъмнен факт. Нещо в съзнанието на нещастната млада жена го потвърждаваше, просветлявайки я за истината. Припомни си отделни думи и постъпки, свърза нишките и... Така си беше, нямаше никакво съмнение. Клетото момче можеше да бъде болно колкото си иска, но казваше истината.

— Още ли се съмняваш? — повтори той.

— Не зная, не зная... Ами ако грешиш? — каза тя с крайно безпокойство, задъхвайки се от гняв. — Не знам какво да мисля... Макси, Макси, ако ме беше застрелял, нямаше така да ме убиеш. Кълна ти се, че ако е истина, тая жена, тая лицемерка, тая безсрамница, която ми се правеше на приятелка, няма да може да ми се присмива. Кълна ти се, че ще я смачкам в най-скоро време — и падна назад в леглото. — Това така няма да остане. Ще я убия, ще ѝ извадя очите, ще ѝ изтръгна сърцето... Дайте ми дрехите. Чичо, момиче, искам да стана. Ама как само сте ме изоставили!

— Разбирам защо се ядоса толкова. И с мен беше същото, но след това станах стоик. Учи се от мен. Не виждаш ли колко съм спокоен? Минах през всички степени на гнева, беса и лудостта...

— Защото ти не си мъж — прекъсна го тя.

— Уроците ми помогнаха.

— Добре, защото си светец... Аз не съм светица, нито искам да бъда.

— А защо да не станеш? — хвана ръцете ѝ, опитвайки се да укроти гнева ѝ с нежност. — Защо не се опиташ да постигнеш състоянието, в което се намирам аз? Стигнах до него, като минах през беса, през лудостта... Тия дни, не много отдавна, когато видях този проклет човек да върши новата си гнусотия, духът ми отново се разколеба, усетих слабост, която смятах, че съм превъзмогнал. Обзе ме желание да го застрелям, за да освободя човечеството от такова чудовище. Но после съумях да се овладеея и си казах: „Логическата последователност наказва по-добре от камата.“

— Искаш да кажеш, че си го видял с нея и си останал толкова спокоен? — изкрещя младата жена, а от очите ѝ изскачаха пламъци.

— Не останах спокоен... Страшно се развълнувах, но след това дойде разсъждението. Важното е, казах си аз, не той да умре, а тя да научи. И ти научи.

— Ако аз ги видя!...

— Ако ги видиш, спомни си за мен. Дръж се като светица, както се държах аз. Виждаш ги и отминаваш.

— Ти не си мъж! Ти си едно нищо — възкликна с презрение младата жена. — Нея искам да наредя, тая мошеничка. Пипна ли я, и майка ѝ няма да може да я познае. Гадина, повлекана, мръсница, мен да мами!

— По-добре помисли дали имаш право да се отнесеш по тоя начин с нея.

— Аз ли да нямам? — губеше контрол над себе си и не знаеше какво говори. — Отне ми моето. Аз съм лоша, но тя е още по-лоша, много повече.

— Разбирам яростта ти. Аз, който нямах друг мотив освен справедливостта, когато ги видях, когато се уверих, че грешат, вярвай ми, щях да им тегля шест куршума в гърба, ако имах револвер.

— Добре, добре — свирепо каза съпругата. — Защо не го направи? Глупак... Дори и мен да убиеше след това. Имаш право да го сториш.

— Видях ги да влизат в онази къща...

Очите на Фортуната се разшириха от ужас.

— Изчаках ги да излязат. Видях улицата и номера на къщата. Скрих се в един вход. О, извадиха късмет, че не носех револвер.

— Ще ти купя, още днес, още сега — въртеше се тя в леглото, вземаше детето си, отново го слагаше, изваждаше гърдата си, покриваше я, не знаеше какво прави.

— Да убия! Урок за нея? Ами за теб?

— За мен, за мен, вече ми го даде, досаднико. Още уроци ли искаш? На тая предателка аз ще ѝ дам урок, и то хубав.

— Убиеш ли, ще те правят в затвора.

— Ще отида доволна.

— А детенцето ти?

При тия думи Фортуната отстъпи от дивашкото си намерение и като взе в ръце бебето, което бе почнало да проявява признаци на недоволство, го приближи до гърдата си.

Майката и детето се разплакаха и големият Идо отново се появи безмълвно на вратата, наблюдавайки съпрузите с поглед на статуя от мрамор или гипс, тъй като очите му като че ли бяха без зеници. Хубаво, че появата на Сегунда сложи край на това положение — щом видя Рубин, изпадна в ярост и устата ѝ забълва змии и гущери. Хвърли вината на брат си и на тоя безполезен дангалак дон Хосе Идо, който реши, че е оскърбен безпричинно и мускулите на лицето му започнаха да се свиват и разтягат по невероятен начин — едното му око доближаваше устата, а другото стигаше чак до косата.

— Не зная причината — рече той, — не зная причината, но днес главата ми не е в ред... Трябва да ви кажа, че влезе, защото той пожела, аз не съм му заповядвал да влиза... А ако я убие, има си причини за това, естествено... Виж я ти тази госпожа как беснее! Не знаете ли кой съм аз? Аз съм Йосиф Прекрасни... Професор по раждания... интелектуални.

— Млъкнете, *идиот такъв!* — пищеше Сегунда, която, съдейки по заплашителните ѝ жестове, бе готова с два плесника да разглоби крехкото тяло на *прекрасния професор*. — Виновен е тоя лентяй, дето е заспал.

Непосилно дело бе да се разбуди *Платон*; накрая сестра му започна да го дърпа за единия крак, Енкарнасион го дърпаше за другия, докато туловището на *модела* се плъзна по канапето и се стовари тежко на пода. Известно време търка очи с ръчищата си и се протяга, сипейки предимно ругатни.

— Де го проклетия крадец, дето е влязъл без мое разрешение? Мамка му, на две ще го строша!

Речникът на Сегунда не отстъпваше по изисканост и подбор на думи на братовия, което ужасно не се нравеше на Идо. Макси излезе в преддверието и Хосе Искиердо се изстъпи пред него и започна да лае:

— Аха, вий сте бил! Веднага вълн! Убаво, че сега съм добър, щото ако по-рано ви бях видял, мамка му, през проклетия балкон и право на улицата.

Максимилиано се усмихваше, не проявявайки никакви признаци на страх. Настъпи такава олелия, че Идо трябваше да се намеси с благи думи. Сегунда ръкомахаше, хвърляйки вината на тая мижитурка брат си, той пък упрекваше Енкарнасион, а малката си го изкарваше на Макси; вдигна се такава врява, че не след дълго на вратата, която беше отворена, се появи Еступиня, влезе в жилището с вид на полицаи и заповяда на всички да млъкнат, заплашвайки да извика органите на властта.

— Казвах аз, че в тоя дом мир няма да има. Ако продължавате така, ще ви изхвърля всички на улицата.

Отиде си, мърморейки, и привечер, когато Идо и Макси си бяха тръгнали, а братът и сестрата вечеряха, се качи отново с бастуна си и рече с глас на деспот:

— Ред искам, ред. Ще пратя в затвора първия, който почне да вдига шум.

— Какво има, дон Пласидо, ще се причестяваме ли?

— Почти — отвърна дърдоркото и без да иска позволение, се запъти към спалнята. — Ще дойде господарката, госпожа хазайката. Искам ред, господа, и добро държане.

Като чу, че ще идва госпожа Пачеко, *Платон* бе обзет от страх и спокойствието го напусна окончателно. Доизгълта вечерята си и побърза да се озове на улицата. Толкова се страхуваше от срещата с госпожата, че изтича надолу по стълбите, целият настръхнал при мисълта, че няма да има къде да се скрие, ако Гилермина го срещнеше, докато слиза.

След посещението на мъжа си Фортуната стана много неспокойна и Сегунда трябваше да ѝ се скара, тъй като искаше да стане на всяка цена. Бебето, изглежда, бе изненадано от нещо по отношение на кърмата, тъй като плачеше, сякаш искаше и то да излезе на улицата в знак на протест. Известието за посещението на светицата успокои майката, но не и детето, което все още не разбираше нищо от свети дела. Дамата се появи към девет часа, придружена от Еступиня, и след като поздрави Сегунда, сякаш пред нея стоеше най-знатна дама, влезе в спалнята и преди да каже каквото и да било на някогашната си приятелка, огледа внимателно Хуан Еваристо Сехисмундо. Сегунда приближи една свещ, за да може да види добре чертите на бебето, което съвсем не се зарадва нито от нахалния оглед, нито от близостта на пламъка до очичките му.

— Ей, че е зло! — рече светицата, присядайки до леглото, докато Фортуната бавеше детето, като му поднасяше към устата гърдата си и се мъчеше да го успокои. Гилермина бе много въздържана откъм поздравления и прояви на нежност и по-късно, когато остана насаме с госпожа Рубин, светицата не каза нито дума за религия, не спомена нищо за добродетели и грях, нито каквото и да било друго, свързано с морала. Запита майката дали млякото ѝ е достатъчно, няма ли някакво неразположение, както и за неща, отнасящи се до сегашното ѝ състояние. Фортуната съзря в приветливото лице на основателката някаква привидна строгост и за да разчупи ледовете, изрече думи, чиято удачност би могла да се постави под съмнение:

— Това вече е истинският *Питусо*, съвсем истинският, нали, госпожо? Ах, не знаете? Щом чу, че ще дойдете, чичо Хосе избяга на улицата, сякаш дяволите го гонеха.

— Страх го е от мен. Хубави ги свърши... Оставете го, че ако го пипна, здравата ще го насоля.

Когато майката положи до себе си заспалото детенце, Гилермина отново се вгледа внимателно в него, изучавайки чертите на лицето му, както нумизматик се взира в неясния релеф и надписи на някоя древна монета, за да разбере дали е автентична или фалшива. После въздъхна, като присви очи и погледна Фортуната:

— Хубаво я свършихме, много хубаво!

Известно време мълчаха и се гледаха.

— Госпожо — неочаквано каза родилката, сякаш искаше да се освободи от тайна, която я измъчва, — трябва да ви помоля за прошка.

— Мен! Прощка... за какво?

— За щуротията, която извърших, и ужасиите, които казах онай сутрин у вас. И от нея ще поискам прошка, ако я видя... Зле се държах, признавам си. Не тая злоба към никого... Искам да кажа, че й нямам зъб, защото... Ах, госпожо, вие не знаете какво става, не знаете, че мами и двете ни! Аз знам коя го забавлява, една змия, една лицемерка, която ми се правеше на приятелка... Тая работа така няма да остане, госпожо, няма да остане така...

— Не ми разказвайте неща, които не ме засягат — каза светицата с нежен укор. — Сега ви е нужно спокойствие, има време за уреждане на стари сметки.

И отново се загледа в детенцето, наслаждавайки се мълчаливо на жизнеността и прелестната му външност. Фортуната не сваляше очи от нея, изпълнена с гордост, че отгатва мисълта ѝ, която сигурно бе такава: „Ако Хасинта го видеше!“ Но как щеше да го види? Това бе невъзможно. „За мен — мислеше си Фортуната — няма да е неудобно... Но колко ли ще страда клетата, ако го види! И може силно да поиска да бъде нейно... Ами, тъкмо за нея е... Приятелко моя, важното е да родиш, да родиш... Тая ще ѝ разкаже всичко, както си е, ще ѝ рече: «Устата му е такава, очите светли, по това прилича на баща си, по това — на майка си. Бог не е създавал по-свършено същество на земята.»“

— Когато се възстановите, ще си поговорим — каза основателката, като се накани да си тръгва. — Имам една идея... Не сте единствената, която има идеи; само че моите не са лоши, поне аз не ги смятам за такива. И за да свършим за днес — нуждаете ли се от

нещо? Ако ви е трудно да го кърмите, не се тревожете: ще му дадем на тоя господинчо една дойка, която, струва ми се, няма да го отвращава. Нужно е да бъде кърмен добре.

— Аз мога, аз мога... Ами! — засегна се другата. — Какво си мислите? Аз съм много силна. Никой друг освен мен няма да кърми моя син.

— Тогава се хранете добре — като че ли отново се върна към властния си тон. — И внимавайте да не вършите глупости. Слушайте лекаря... Никакви гневни избухвания или любовни увлечения. Много се съмнявам, че сте способна...

Почувствувала един от онези изблици на вдъхновение, които я правеха красива и я възвисяваха, малко преди да си тръгне, светицата каза:

— Трябва да знаете, че бог ме посочи за настойница на това дете... Да, хубавице, не се плашете и не ме гледайте така. Вие сте майката, но и аз имам известни права над него. Бог ми ги даде. Ако майката я няма, аз се нагърбвам да му бъда майка, също и баба. Сине мой, ти се появи на тоя свят с благословия, защото каквото и да стане, никога няма да бъдеш сам. Нека го погледна още веднъж. Не мога да му се наситя. Искан ми се да го изпия с очи. Пресвета Богородице, колко е красиво. Има на кого да се метне. Сбогом, сбогом.

Излезе, придружена от Еступиня, и изрече следните думи, сякаш се молеше:

— Да се покорим на божията воля. Той знае защо е пратил тук това ангелче. Хасинта е изпаднала в ярост, казва, че бог е изкуфял и върши само глупости. Горката!... Колко ограничен е нашият разум! Нищо не разбираме от това, което той прави, наистина нищо, блъскаме си ума, за да отгатнем смисъла на нещата, които стават, и колкото повече мислим, толкова по-малко разбираме. Ето защо не обичам да умувам много и всичките ми *сметки* се свеждат до думите: „Да бъде волята божия.“

През нощта Фортуната сънува, че в стаята влизат Аурора, Гилермина и Хасинта с черни маски на лицата и с ками, заплашват я, че ще я убият, и ще й отнемат детето. По-късно Аурора сама извършваше отвратителното престъпление, като проникваше на пръсти в спалнята и пъхваше в лицето ѝ кърпа, напоена с някакво вещество от аптеката, тя се отпускате на леглото, без да може да помръдне, но

способна да прецени това, което ставаше. Аурора вземаше детенцето и го отнасяше, а майката не можеше да ѝ попречи, нито дори да изкрещи. Събуди се безкрайно потисната. Чувствуваше се зле, почваше да бълнува, когато отново се унасяше в сън, изпитваше и силна жажда. Жаждата ѝ толкова се засили, че започна да удря по стената с кокалчетата на пръстите си, но не успя да събуди леля си и трябваше сама да стане и потърси вода. Като си легна, почувствува студ и с това редуване на студ и горещина прекара до сутринта.

Балестер пристигна рано и тя веднага му съобщи за посещението на Макси и за нещата, които ѝ бе разказал. Управителят се обезпокои от думите ѝ и с необичайна за него сериозност и жар отхвърли това, което приятелят му бе казал за Аурора.

— Слушайте — рече тя, — колкото повече се опитвате да го отречете, толкова повече го вярвам. Вие никога не говорите по този начин и щом станете сериозен, почвате да казвате само лъжи. Искате да ме успокоите. Благодаря, но не е възможно. Колкото до тая отвратителна францужойка, няма да ми се присмива.

Верният приятел употреби цялото си красноречие, за да прогони от ума ѝ тази мисъл, но не постигна нищо.

— В края на краищата — рече той, като се върна към насмешливия си и лукав тон, който някога използваше с Макси, — защо да обръщаме внимание на думите на този нещастник? Ах, колко сме сантиментални и сприхави! Моят приятел Рубин, който сега има вид на човек с мозък, е *по-шантав* от когато и да било. Говори всичко наопаки, а онзи ден твърдеше, че *доня Дездемона* е красива жена. Имам чувството, че ако продължаваме по този път, ще трябва да донеса пръчката...

Думите му не стигнаха до Фортуната. Той я гледаше съсредоточено и забеляза, че е овладяна от някаква мрачна и упорита мисъл, която трудно щеше да я напусне. Побоя се, че такова състояние можеше да навреди на здравето ѝ и за да предотврати това, реши да я изплаши.

— Кеведо ми каза, че сега трябва да бдим над вас и да не ви позволяваме да ставате от леглото до идната седмица. Всяка глупост от ваша страна може да се окаже фатална. Значи — взе ръцете ѝ в своите — трябва много да внимавате. Не казвам да го направите заради мен. Нима ви интересува един беден аптекар? Ни най-малко, и с право, защото за вас аз съм никой... Направете го заради моя приятел Хуан Еваристо, когото обичам като собствен син, да, знайте това, ще му стана настойник; направете го заради него и *tutti contenti*^[1].

Изглеждаше убедена и Балестер си тръгна с чувството, че е успял. Бе спокойна през цялата сутрин, но към обед, когато се събуди от краткия сън, изпита такова силно желание да излезе, че не можа да устои на този сляп порив. За голяма изненада на Енкарнасион, а освен нея в къщи нямаше никой друг, тя стана от леглото, среса се набързо и облече тъмната си вълнена пола, наметна се с лека черна кърпа, забради се с друга, по-светла, сложи си вълнените ръкавици без пръсти, светлите обувки и... Преди обаче да излезе, посвети доста време на сина си, който се бе събудил, докато майка му се обличаше, и като че ли искаше да извести с писъци недоволството си от нейното излизане. Тя го укроти, като му даде всичко, което поиска или което имаше в гърдата ѝ, и ангелчето заспа в изплетената си от раkitови пръчки люлка.

— Слушай — каза господарката на Енкарнасион, — ще поизляза. Няма да се бавя, ще взема кола и за половин час ще свърша. Ти няма да мърдаш оттук и ако детето се събуди, почваш да го люлееш и да му говориш, че ще се върна съвсем скоро. Гледай да не се отделяш от него. Внимавай — докато отсъствам, няма да отваряш на никого... По-добре е да сторя друго, ще превъртя ключа два пъти отвън и ще го взема със себе си. Ако Сегунда се върне, да чака на стълбите.

Обсипа с целувки детето си, от което се отделяше за първи път, излезе, заключи и взе ключа със себе си. „Да не би някой да дойде и... Не, няма да ми го отнемат, макар че е имало такива случаи. Ясно е, доста хора са хвърлили око на моето ангелче. Най-много ме е страх от тая завистница Хасинта. От ревност косите ѝ ще побелеят още повече и ще стане слаба като кука. Но има ли друг изход, освен да се примири? Достатъчно съм страдала. Нека сега тя страда... Ах, чувам стъпки! Откровено казано, не ми се иска да ме видят, ще почнат да ме питат дали излизам, или не излизам, а на мен обясненията не ми се нравят. Май че се качва дон Пласидо. Ще изчакам малко, докато си влезе в къщи... Стигна вече, отваря вратата. Сега да се измъквам и бог да ми е на помощ. Трябваше да взема нещо, от което боли... А, ключа! По-добър е от чукалото на хаванчето. С него и с нокти, кълна се, че...“

Спря един файтон и щом седна, така ѝ се зави свят от движението и от собствената ѝ слабост, че трябваше да затвори очи и да наклони глава, за да не гледа как сградите се въртят около нея. „Трябваше да изпия един бульон, преди да изляза... Малко късно се

сещам. Ще ми мине в крайна сметка.“ Наистина ѝ мина и първото, което направи, след като се съвзе, бе да промени нареждането, което бе дала на кочияша. Беше му казала „Аве Мария“ 18, но ѝ дойде друга идея и сега каза „Кабеса“ 10, като подаде глава през прозорчето, протегна ръката си, в която държеше ключа като оръжие, и докосна с него файтонджията по рамото. Престоя в посочената къща около половин час и когато излезе, за да се качи отново в колата, лицето ѝ бе станало бледо и прозрачно като восък, устните ѝ бяха изгубили цвета си...

— Къде отиваме, госпожо? — запита я кочияшът, виждайки, че минава доста време, а тя не казва накъде да кара.

— Нагоре към площад „Санта Крус“, на ъгъла с улица „Викарио Виехо“.

След тия думи файтонът потегли, а в съзнанието ѝ започна да се върти следната мисъл: „Ясно е, това, което си казвах. Виситасион нямаше да го скрие от мен. И след всичко това тоя глупак Балестер разправя, че мъжът ми бил луд! По-разумен е от всички умници, взети заедно... В нищичко не се е излъгал. Дадох на Виситасион двайсет дуру, за да ми го изпее... Ясно, от мен нямаше да скрие...“ Тръгваше от тази мисъл и се връщаше към нея стотици пъти, описвайки мъчителни кръгове.

Освободи колата на възвишението към „Санта Крус“, влезе през портала, който се намираше на улица „Викарио Виехо“, и се качи в ателието на Саманиего. Вървеше, обзета от решителност и без да изпитва каквото и да било колебание. Вратата на мецанина бе летяща, снабдена със звънец, който при отваряне звънеше. Фортуната бе идвала тук в дните преди откриването на магазина и помнеше отлично всичко. Не беше нужно да звъниш, трябваше да се бутне вратата, разнасяше се звън и човек се озоваваше вътре. Тъй стори и сега и едва бе изминала късия коридор, водещ към залата, когато се озова лице в лице с Аурора, която в същия момент се бе запътила от централната маса към прозорците с платове в ръка. Фортуната видя край масата шест или седем модистки, които шиеха, а на едно канапе близо до широкия прозорец, който гледаше към улицата, седяха две госпожи и разглеждаха на светлината дантели и платове.

— Добър ден — каза жената на Рубин, спирайки за миг и оглеждайки бегло лицата пред себе си.

Като я видя, Аурора се вцепени и не знаеше нито какво да каже, нито как да се държи.

— А, Фортуната... Колко време!...

Изведнъж заговори сухо.

— Извинявай, заета съм. Ако искаш да наминеш друг път...

Но веднага пак смени тона.

— Какъв вид имаш само! Болна ли си била?

— А ти как си? Все тъй прочута... — приближи се към нея Фортуната и лицето ѝ доби изражение на престорена любезност, в което не бе трудно да се види жестоката нежност, с която някои зверове ближат жертвите си, преди да ги разкъсат.

— Къде се пъхаш? — избъбри Аурора, обзета от смущение, като се чудеше накъде да тръгне.

Накрая се запъти към двете госпожи, но не ѝ дойде наум какво да им каже. Фортуната я пресрещна, когато се връщаше към централната маса.

— Исах да говоря с теб. Понеже никаква те няма... Ах, какви приятелки, ще си умреш и нищо няма да ти кажат!

Тия думи поуспокоиха Аурора и тя отвърна с усмивка:

— С толкова много задължения човек няма време за посещения. Мислех да намина към теб... Седни, де.

— Добре ми е така. Скоро си тръгвам.

Аурора се приближи отново към двете госпожи и на връщане приятелката ѝ я докосна по ръката.

— Трябва да ти кажа две думи. Само две думички. Умирах от желание да те видя. Неблагодарница! Знаеш колко ми е драга твоята компания.

— Имаш право — отново се обезпокои другата, защото нещо в лицето на приятелката ѝ я накара да застане нащрек. — Всеки ден мислех да намина...

— Като знаеш колко те обичам.

— И аз тебе... Но защо не седнеш?

— Не. Веднага си тръгвам. Дойдох само да ти донеса едно нещо...

— Да ми донесеш нещо, на мен?

— Да, ще видиш...

И като каза *ще видиш*, замахна бързо и рязко с дясната си ръка и я стовари в лицето ѝ с такава сила, че другата не можа да се задържи на крака и падна с вик на пода. Фортуната рече:

— На, ти, безчестница, мошеничка, крадла!

Никога не е бил удрян по-звучен и страхотен плесник. Служителките се втурнаха да помогнат на началничката си, но бе невъзможно да попречат на Фортуната да стовари ключа върху челото ѝ, а после с неописуема бързина и ярост да я хване с две ръце за прическата и да дръпне с всичка сила. Писъците на Аурора се чуваха от улицата. Двете госпожи изтичаха на стълбището, викайки за помощ. Хубаво, че служителките хванаха звяра в момента, в който забиваше нокти в жертвата, иначе щеше да я довърши. Уловена от толкова ръце, Фортуната се мъчеше да се изтръгне и продължи побоя, но в края на краищата броят, а не храбростта сломи невероятния ѝ устрем. Една от модистките тя събори по гръб само с един удар; на друга направи окото като домат. Като пъхтеше, бледа и потна, а от очите ѝ изскачаха пламъци, Фортуната продължи с език трагичното дело, което ръцете ѝ не можеха да довършат.

— Това е, за да не си пъхаш друг път ръцете в чужда чиния, измамнице!... Лъжкиня, крадла, комедиантка, способна си и господ да излъжеш. Жалко за водата, с която са те кръщавали. Мошеничка, търгашка!... Ще ти смачкам главата, нищо, че ще оскверня подметките на обувките си.

И направи такова усилие да се освободи, че за малко не успя. Две от момичетата помогнаха на Аурора, която не спираше да вика от болка, да се изправи. Ако не беше се появил Пепе Саманиего с един служител, бог знае какво щеше да се случи.

— Какво е това? Какво е станало тук? Коя сте вие? Какво търсите?

— Коя съм аз ли? — изкрещя Фортуната с презрение. — Една почтена жена!...

— Да, личи си. Аурора, за бога, какво има?

— Една почтена жена, която дойде да си разчисти сметките с това влечуго, дето държите в къщата си. И с една клеветница.

— Млъкнете, дявол да ви вземе!... Но, Аурора, какво ти е? Исусе! Кръв по главата. Рана... Слушайте, женичке, още сега отивате в затвора... Ей, извикайте полиция!

Вдовицата на Фенелон бе почти в несвяст и подчинените ѝ разкопчаха роклята, за да разхлабят корсета.

— Тя ще отиде в затвора — изпищя извън себе си нападателната, връщайки се внезапно към природата си на жена от народа и давайки воля на цялата страст и грубост, които животът сред обществото бе прикривал в нея. — Аз не съм изменяла. Точно мен излъгаха... Тая негодница ме измами, измами и двете ни, защото две сме оскърбените, две, и вие трябва да го знаете... *Онази* е ангел; аз също съм ангел, искам да кажа, аз не съм... Но аз родих едно дете, *детето на фамилията*, а тая е една натрапница, грозотия, мърша и безсрамница и ще ми плати, ще ми плати.

— Млъкнете! — рече Саманиего, като се приближи към нея със заплашителен вид. — Имате късмет, че сте жена, иначе още сега ще ви дам да се разберете.

— На мен? Това оставаше! По-добре ще е да не допускате мръсотиите, които върши тая...

— Казвам ви, че ако не млъкнете... Не мога да се сдържа... Ей, извикайте полиция!

Сцената стана още по-неприятна с неочакваната поява на доня Каста, която междувременно бе пристигнала в магазина, и разбрала за суматохата, се бе качила, накуцвайки, за да се присъедини към театъра на драматичните събития, надавайки викове.

— Милата ми дъщеря! Ама какво? Убили са я! Кръв! Ах, боже мой! Аурора... Аурора! Но кой го е направил? А, тази жена!...

— Да, аз, аз го направих — каза Фортуната от тъгъла, в който я бяха притиснали. — Нямаше да е зле, ако не бяхте прикривали мръсотиите на щерка си, вещица такава...

Доня Каста се приближи към дъщеря си, без да обръща внимание на обидите, които другата хвърляше по нея. Аурора дойде на себе си и застана.

— Няма нищо, лелю — каза Саманиего. — Не се плашете. Леко нараняване и съответната уплаха... Но още ли не млква тая дивачка? В полицейския участък, в полицейския участък!

— Оставете я, нека си върви — промърмори Аурора със затворени очи.

— В затвора! — крещеше прегракнало доня Каста.

— Не, не в затвора — рече жертвата, проявявайки благородство.
— Пуснете я, пуснете я... Пепе, нищо не ѝ прави.

— Не, няма да я бия. Нека се разбере със съдията.

— Не, не съдия, не съдия — с безпокойство каза вдовицата на Фенелон. — Прощавам ѝ. Пуснете я да си върви, веднага да си върви и да не я виждам повече.

Непримиримата Фортуната не искаше да млъкне и тя, които заобикаляха жертвата, не можеха да постигнат съгласие как да постъпят с нападателката. Качиха се още хора и от множеството стъпки и гласове на влизащите и излизащите ателието заприлича на ад.

[1] Всички ще са доволни (ит.). — Б.пр. ↑

Докато Фортуната отсъствуваше, първа в жилището на улица „Кава“ пристигна Гилермина. След като позвъни два пъти, през дупките на шпионката се разнесе гласът на Енкарнасион:

— Младата госпожа излезе. Остави ме заключена.

— Излезе? Бог да ни е на помощ! Истина ли е или не иска да ме приеме?

— Не, госпожо, няма я. Каза, че ще се върне скоро. Превъртя ключа два пъти.

— А детето?

— Спинка.

— Ще почакам малко — въздъхна светицата и уморена да стои права, седна на най-горното стъпало на площадката. Приличаше на просякиня, която чака да се отвори вратата, за да получи милостиня. „Къде ли е отишла лудата? Ясно е, няма кой да удържи тая жена. Няма да може да отгледа детето си. Понякога се държи добре, но когато най-малко очакваш, пак почва... Някой хубав ден ще изостави детето си или ще го даде в сиропиталище... Не, това няма да й позволим. Ако майката на клетото дете не е достатъчно привързана, ще се намери кой да се грижи за него.“

Докато си мислеше всичко това, дочу някой да се качва по стълбите. Беше Балестер, който се посмути, като я видя.

— В този дом ли идвате? — запита го дамата. — Имайте търпение тогава, птичката отлетя. Госпожата излязла на улицата. Вътре са момченцето и слугинята, но понеже взела ключа със себе си, не можем да влезем. Последвайте примера ми и ако не бързате, почакайте с мен, сигурно няма да закъснее.

— Но бяхме й забранили да излиза! — беше много изплашен и огорчен. — Дон Франсиско де Кеведо ми каза, че снощи била нещо неспокойна. Затова идвам да я видя... Какви глупости върши!

— И аз мисля, че са глупости. Имате ли представа къде може да е отишла?

— Аз? Не. Няма как, ще чакаме.

Управителят седна две стъпала по-надолу и светицата го загледа с присвити очи. Тъй като нямаше задръжки, щом сметнеше за необходимо да разпита някого, тя се обърна към Балестер по следния начин:

— Извинете любопитството ми, господине, но кажете, вие ли сте човекът, който сега... има най-голямо влияние над тази жена?

— Аз? Не вярвам да имам влияние, госпожо... Познавам я отскоро. Неин приятел съм, интересувам се малко от нея.

— Не е нужно да ми казвате какво е това приятелство.

— Най-чисти отношения... Какво, не вярвате ли?

— Аз на всичко вярвам. Тъкмо вярата ми е голяма — засмя се любезно тя. — Но сега не става дума за това. Какво ме засяга мен? Искам да кажа, че ако имате някакво влияние над нея, трябва да я посъветвате да... Защото някой хубав ден тая жена ще се умори да гледа детенцето си и ще се върне към скитането. Най-добре би било да го даде на дойка, да го предостави на хора, които ще се грижат по-добре за него. Посъветвайте я в този смисъл.

— Аз?... Какво искате да й кажа? Мисля, че няма да го изостави. Много го обича.

— Да, хубава обич. Вижте само какво е сторила. Да излезе на разходка! Какво влечение към улицата. Представа си нямам как това ангелче издържа без кърма...

Едва бе свършила думите си, когато се разнесе плачът на клетото детенце. Не можейки да се сдържа, Гилермина се приближи до вратата и извика пламенно през дупките на шпионката:

— Сине мой, тази луда не идва! Имаш право... Безделница! Потърпи още мъничко, още мъничко.

Извика на слугинчето да се приближи и му каза:

— Слушай, момиче, гледай да го укротиш, за малко, господарката ти няма да се забави. Полюлей го в люлчицата, изпей му нещо.

Върна се на стъпалото и се обърна към другаря си по чакане:

— Какво сърце има тая жена! Толкова съм ядосана, че ще строша вратата, ще грабна детето и ще го отнеса да го накърмят... Лекар ли сте?

— Не, госпожо, аптекар съм.

Замълчаха, защото доловиха съвсем наблизено нечий стъпки, сякаш някой се качваше предпазливо, и погледнаха към долната площадка, за да видят кой ще се покаже от завоя. Появата му изненада и двамата. Беше Максимилиано, който направи следното умозаклучение, като видя Гилермина и Сехисмундо на стъпалата: „Двама души, които са приседнали от умора и чакат. Следователно чакат отдавна и жилището е заключено.“

Постоя известно време неподвижно, чудейки се дали да продължи, или да се обърне и тръгне надолу. Управителят се смееше, а Гилермина го наблюдаваше с лукав поглед.

— Нищо — рече му тя, — и вие ще трябва да почакате. Имате ли ключ?

— Какъв ключ?

— Тоя от полето — свъси вежди Балестер, питайки се какво, по дяволите, търсеше тук Макси. — По-добре е да си идете и да се върнете по-късно, приятелю Рубин, тая работа ще се проточи.

— И аз ще почакам — отвърна Макси и седна на стъпалото под него.

Отново се разнесоха отчаяните викове на *Питусо* и Гилермина не можа да скрие обзелото я нетърпение и тревога.

— Ясно е, клетото създание е гладно. Да стане по никое време и да се измъкне на улицата! Казвам ви, ще я набия...

Максимилиано мълчеше и не сваляше очи от светицата, която за първи път виждаше толкова отблизо.

— Добре се наредихме — добави тя. — Вече сме трима. Започвам да се дразня. Дочувам стъпки. Дано най-сетне да е тая вятърничава жена...

Стъпките като че не бяха на жена. Кой ли беше? Пред погледа на тримата се появи Хосе Искиердо, който, щом видя доня Гилермина, подскочи като ужилен и погледна надолу, сякаш възнамеряваше да се хвърли с главата напред. Би дал всичко да можеше да се свре някъде. Светицата се подсмиваше.

— Не се страхувайте от мен, господин *Платон*. Защо се изплашихте така? Не ям хора. Та ние сме приятели с вас...

— Госпожо — изгрухтя *моделът*, — когато ендивидът е в нужда, не можи да бъде кавалер и върши к'во ли не.

— Да, човече, знам, онази голяма шмекерия, която сторихте, вече е забравена... Да знаете само колко е красив *Питусо*!

— Вярно ли? Бедната ми буболечка!

— Да, расте отлично. И е толкова жив и дяволит, че е обърнал целия приют нагоре с краката.

— Как само си личи светата кръв на майка му, дето побъркваше половината свят! Туй момче ще има мъжки характер! Понеже...

— Сега най-сетне постигнахте своето, господин *Платон*. Чух, че печелите добри пари от живописиста.

— Вадим си хляба, госпожо.

— Радвам се по много причини, защото няма да ви хрумне да мамите хората, след като сте толкова добре...

Искиердо се чешеше по едното ухо и беше готов да му го отрежат, стига само светицата да сменеше темата.

— Ако госпожата няма нищо против, нека не гледаме назаде.

— Това не означава да гледаме *назаде*... Хайде, че ако сега бяхте зле с парите, сигурно пак щяхте да предприемете някоя търговия като онази. И не с фалшива монета, а с истинска.

Балестер се смееше, а Максимилиано седеше с много сериозен вид, нещо, което госпожата забеляза и побърза да каже:

— Как ли щяхме да понесем това ужасно чакане, без шеги? Измъчвам се, когато трябва да чакам, а когато чакам глупаво, заради безразсъдството на някой друг, губя цялото си търпение...

Отново се разнесе жалният плач на Хуан Еваристо и Гилермина дръпна звънчето, за да каже на слугинята:

— Бави го, момиче, говори му. Държиш се като глупачка... Сине мой, вече идва, вече идва! Ще видиш как ще я подреда, загдето те е оставила толкова самичко, толкова гладничко... Господа — върна се на стъпалото, — ще ме извините, но ако някой се чувства отегчен, нека не стои само за да ми прави компания. Сигурно се е случило нещо с тая жена, щом толкова закъснява. Предлагам някой да излезе на улицата и да разбере къде може да е отишла.

Гледаше към Макси, докато говореше, давайки да се разбере, че той трябва да изпълни поръчението. Младият човек не показва с нищо, че има намерение да стане и без да променя ленивата си поза, огледа крадешком другарите си по чакане и каза:

— Преди около час и петнайсет минути пътуваше с кола по улица „Аточа“... Тръгна по „Канисарес“... Преди около три четвърти час видях същата кола да пресича площад „Санта Крус“ в посока към улица „Еспартерос“...

Балестер и Гилермина се спогледаха разтревожено.

— Предлагам — повтори тя — някой да отиде на улица „Еспартерос“... Не видяхте ли колата да спира някъде?

— Не, госпожо... Въпреки че най-прекият път от улица „Аточа“ дотук е през „Пласа Майор“, „Сиудад Родриго“ и „Кава“, помислих, че колата идва насам, тъй като на площада в началото на улица „Аточа“ поставят павета и не може да се мине, и си казах: „Кочияшът сигурно ще хване по улица «Майор». Но очевидно не е дошла тук. Значи е другаде. Може би е отишла да посети някоя приятелка, Аурора например...“

Балестер и светицата отново се спогледаха с безпокойство.

— Думите на това момче — забеляза аптекарят, предавайки страховете си на дамата — ми изглеждат толкова логични, че съм почти склонен да повярвам.

Отново се чуха стъпки, но те бяха много тежки и се придружаваха от хриповете и сумтенето на възрастен човек, ето защо никой не помисли, че това е Фортуната.

— Това е Сигунда — каза Искиердо, преди още да я види.

И не сбърка. Като видя групата, продавачката от площада сложи ръцете си на кръста, а като си даде сметка кой седи на най-горното стъпало, зина с уста и изрази удивлението си така:

— Боже господи! Господарката на къщата седнала на стълбите като някоя беднячка, дете чака за остатъците от яденето! Ама какво, няма ли я оная проклетница! Измъкнала се е на улицата! Страх ме беше от това. Виж й ума! Снощи беше доста ядосана... Ама, госпожо, що не влезете при дон Пласидо? Там поне има столове и госпожата и господата ще могат да седнат удобно...

— Позвънете, ако обичате, на третия етаж, за да разберете дали дон Пласидо си е в къщи. Сигурна съм, че той ще я открие.

Сегунда позвъни, но Пласидо го нямаше.

— Искан ли госпожата да ида да я потърся? Ама къде?

— Аз ще отида — рече Балестер, който не можеше да се освободи от мисълта, че в ателието на Саманиего ще дадат сведения за

бегълката.

Но докато си разменяха нещо тайно с Гилермина, Сегунда, която беше слязла да потърси ключ или шперц, за да отвори вратата, извика от първия етаж:

— Идва си, идва си!...

— Слава тебе господи! — най-искрено възкликна Гилермина. — Блудната дъщеря се завръща. Да видим какво носи.

— Едно от двете — въздъхна Балестер: — или се връща с издраскано лице, или под ноктите ѝ има кръв, а може би и парчета човешка кожа.

— Тя е прекалено много жена.

Всички се изправиха с изключение на Макси, който продължи да седи апатично, докато не видя жена си. Тя се изкачваше, като дишаше тежко, триеше с кърпа потта от лицето си и повдигаше полите си, за да не ги настъпи. В ръката си държеше ключа от жилището.

— Какво, закъснях ли? Изобщо не се бавих. Веднага си тръгнах... Ах, и доня Гилермина е тук! Вярвах, че ще свърша по-бързо... Моят крал сигурно е гладен. Вече го чувам как плаче... Идвам, идвам, рожбо!... Мислех, че няма да ме оставят да си тръгна. Ако ме бяха отвели в затвора, не знам... Бедничкото ми.

— Отворете, по-скоро отворете — каза ѝ Гилермина, като я бутна към вратата, — уличница, дива коза. Ясно е, не ви бива за майка. Божието ангелче от два часа се мъчи! Ако не се поправите, ще трябва да поемем грижата над него.

Фортуната отключи и всички влязоха вкупом — тя отпред, Гилермина по петите ѝ, после Балестер, Макси, Искиердо и Сегунда. Майката изтича направо към спалнята, където малкото лежеше в люлката си и надаваше такива викове, които сигурно трогваха и бронзовия кон на Филип III.

— Тук съм, съкровище, тук е твоята робиня. Ела, ела, радост моя, ето цицката... Ах, че е гладничко! Колко е плакало моето ангелче! Умирах да си дойда. Колко доволно е детенцето ми сега... Вече не плаче, нали? Вече не...

Беше взела на ръце детето си, за да утоли глада му, преди още да си свали шала. Седна на леглото, отстъпвайки на Гилермина единствения стол в спалнята. Светицата не сваляше очи от бебето, което сучеше неспокойно, за да види дали засища глада си.

— Боя се, че ще останете без мляко с тия ваши изблици на чувства.

— Няма, госпожо! Не виждате ли, че имам в излишък. Напротив, мисля, че ако не си излея мъката, млякото ми ще секне. Снощи не можех да се побера в кожата си. Изпитвах такава нужда да си отмъстя, както да дишам и да ям. Ще ви кажа... След като ѝ зашлевих един тъй, че сигурно се е чуло чак в Тетуан, треснах я с ключа и ѝ пукнах главата. После я пипнах за чорлите...

— Мълчете, за бога, ужасявам се, като ви слушам.

— Искаха да ме отведат в затвора и почти цял час се чудеха дали да ме отведат или не. Дойдоха полицаите и аз казах, че съм родилка. С една дума, накрая ме пуснаха и веднага долетях. Само така могат да уважават човека! Ако не бяха там проклетите модистки, щях да ходя по нея, както ходя по тая стая. Вижте само колко е долна, да ни лъже и двете, двете, госпожо — мен и другата, която е ангел, както казват всички. Кажете ѝ, че съм разчистила сметките ѝ с Аурора.

— Струва ми се, че не сте на себе си. Мълчете, мълчете и кърмете детето си...

— Вече го кърмя, госпожо, вече го кърмя. Нима не виждате? Сине, гордост моя, император на света! Повярвайте, ако ония проклети

ченгета не ме бяха пуснали да си дойда и накърмя детето си, не знам какво щеше да ми стане... Самият Саманиего ме пусна, като рече: „Да върви по дяволите!“ Ами да, госпожо, щастлива съм. И не се радвам от корист, повярвайте. Защо ми са на мен пари? За нищо. Радвам се, че съм родила *детето на фамилията*, а това не може да ми го отнеме никой. Не могат да ми го вземат нито със закони, нито без закони. Нали, госпожо? Сега вие сте на моя страна. Сега и *тя* е на моя страна, нали?

— Казвам аз, че главата ви не е в ред — рече Гилермина доста разтревожена. — Млъкнете. Да се държим прилично — потупа я по рамото, — защото, ако не се грижите добре за него, ще му намерим дойка и в краен случай можем дори да го вземем при нас.

— Ами! Не, госпожо. Няма да го дам — рече тя силно възбудена и преливаща от радост. — Толкова съм щастлива! Ще ме обичате, нали, госпожо? Ще ме обичате ли? Защото аз имам нужда някой да ме обича истински. Ще видите колко добре ще се държа сега. Мъже? Няма и да ги погледна. Не искам да си имам работа с никого. Само синчето ми и нищо друго.

— Да... Разправяйте ги на шапката ми.

— Ах, вие не ме познавате, госпожо! Мислите, че... Ха-ха-ха! Синчето ми и нищо друго. Ще видите, ще се грижим и трите за него и ще има три майки вместо една.

Тази странна идея се понрави на светицата.

— Слушайте, след като бог ме дари с *детето на фамилията*, на другата вече й нямам зъб. Защото аз струвам поне колкото нея. Ако не и повече. Но да предположим, че сме еднакви. Не я мразя и ако се наложи, дори ще я обикна... Три майки ще има това съкровище, това слънце: аз, която съм първата му майка, тя ще бъде втората и вие — третата.

— Боже мой, колко сте развълнувана и какви глупости говорите! — провери й пулса и се вгледа с безпокойство в блясъка на очите й. Много се съмнявам, че бедният Хуанин ще намери нещо в тая гърда...

Останалите стояха в другата стая и не смееха да влязат, докато траеше оживеният разговор на дяволската жена със светицата, който стигаше до тях приглушено. Гилермина влезе в стаичката при Балестер, който се бе изправил до прозореца, дълбоко разстроен, и гледаше към площада.

— Тази жена е необикновено възбудена и се страхувам, че млякото ѝ ще секне... Имате ли нещо спазмалитично?

— Да, да, приготвих го много грижливо, тая нощ ще донеса още. Казвате, че е прекалено възбудена?

— Ужасно... Не е на себе си и говори куп безсмислици. Елате.

Когато Балестер ѝ предложи да вземе лекарството, младата жена отвърна:

— Искam вода. Ужасно съм жадна... Устата ми е пресъхнала.

Докато пиеше на едри глътки, основателката отведе настрана Балестер и му каза:

— Слушайте, какво търси тук този нещастник, мъжът ѝ? Как се държи, какво казва, как прие всичко това?

— Не го ли разбирате, госпожо? — рече управителят колкото на смях, толкова и сериозно. — Аз също. По характер е плах. Затова, вземе ли да разговаря с хора, които не са му близки, започват да ме обземат съмнения. От известно време всички мисли, които това момче изрича, са толкова на място, че и седемте мъдреци на Гърция не биха се отказали от тях.

— Но нима не е...? — запита светицата, като приближи показалец към слепоочието си.

— Именно... Той ѝ е казал за онова между еди-кой си и еди-коя си, имам пред вид *вдовицата на Фенелон*. Не вярвам в здравия разум на този господинчо и винаги, щом го срещна, го обискирвам за оръжие. Никак не ми харесва, че е тук.

Рубин и Искиердо седяха на канапето в стаята и мълчаха. Фортуната извика Балестер и *Платон*, за да им разкаже какво бе извършила, а в това време Гилермина седна до Максимилиано, усмихвайки се дружелюбно. Дамата искаше да го заговори, но не можа да каже нито дума, тъй като въпреки големия си талант и светски опит не намираше ключа към мислите, които трябваше да изрече пред човек в неговото положение. Какво да му каже? Истински проблем! Какъв тон да възприеме? Беше ли с всичкия си или не? Защото бе трудно да говориш с него, ако го смяташ за умопобъркан, а да го третираш като здрав бе направо невъзможно. Да заговори ли за детето? Исусе, каква глупост. Да му каже ли, че жена му е съкровище? Абсурд! Да заговори ли за действителното състояние на нещата? Немислимо. Да го подхване ли с вярата и смирението? И това не. Светски разговор? В

никакъв случай... Никога досега добрата госпожа не се беше изправяла пред толкова труден и деликатен проблем от науката как да се държим в обществото. Тая загадка превъзхождаше всички други, които бе срещала през неуморимия си живот.

„Да видим — рече си основателката — дали няма да е по-добре, ако хвана средния път? Това е най-доброто, тази система винаги е давала резултат.“

— Чуйте ме, млади господине...

— Слушам ви, госпожо...

И тук диалогът секна, тъй като светицата не се осмели да продължи нататък. Но бог пожела самият сфинкс да проправи път с думите:

— Знаех ви по лице и по слава, но никога не бях имал удоволствието да разговарям с вас... Вие сте светица и когато умрете, ще ви канонизираме и ще ви поставим на олтарите.

— Благодаря, много сте любезен — отвърна тя и добави духовито. — А на мен ми се струва, че светецът сте вие.

— Аз? — Не се учуди много на ласкателството. — Между мен и вас има голяма разлика. Вярно е, удържах някои малки победи над страстите си, но изобщо не съм стигнал степенята на вашето съвършенство. Все още съм доста назад. Ако се постигаше със страдание, вече щях да бъда на върха, защото аз съм страдал много, госпожо. Сигурно сте поразена от спокойствието, което виждате в мен. Всички се удивляват и с право... Защото така, както ме виждате, бях луд, безнадеждно луд...

— Зная, зная това... Какво нещастие!

— Минах през много страдания. Най-напред страдах от мания за преследване, след това от мания за величие... Измислях религии; повярвах, че съм водач на секта, която трябваше да промени света. Страдах и от неутолима жажда за човекоубийство и за малко не убих леля и Папитос. Последвах ужасни депресии, желание да умра, мистицизъм, исках да стана отшелник, бълнувах за саможертва и освобождение... Ала бог пожела да ме излекува, лека-полека тия състояния преминаха и разумът ми, който бе мъртъв, започна да се възражда, в началото бавно, после нарасна дотолкова, че се превърнах в друг човек, госпожо. И тогава открих, че съм надарен с голям талант

(простете нескромността ми), с големи способности да преценявам нещата...

Гилермина беше поразена и не знаеше как да отвърне на тия разсъждения. Изразяваше се с възхитителна яснота, леко, дори изящно, без да се запъне или поколебае за миг, без напрежение, преизпълнен от любезност и самоувереност...

— И когато се върнах към живота, защото това бе връщане към живота, почувствувах се като човек, който се изкачва на много висока планина, много висока, и изведнъж открива, че всички неща са толкова дребни. „Ето, казвах си аз, виж колко мъничко е това, което ти се струваше толкова голямо.“ Дадох си сметка за всичко, което се бе случило през време на болестта ми и което ми се струваше по-скоро сън, видях и изневярата на тази нещастница; видях също, че има рожба и яснотата на този нов и могъщ разум, който бях придобил, ми помогна да съзря подходящия случай за въздаване на справедливост и сметнах, че е мой дълг да допринеса за изкореняване на злото от човечеството, като убия тази нещастница, с което тя изкупваше вината си, защото аз винаги съм казвал: „Щастливи са тия, които отиват на ешафода, защото се покаяват в мъките и като се покаяват, се спасяват.“

Гилермина щеше да каже нещо по този повод, но той не й позволи да вземе думата.

— Потърпете малко, остава втората част. Мислех как да осъществя този акт на справедливост, когато случайността, по-точно е да се каже провидението, ми предостави по-добро и по-християнско разрешение от смъртта. Тази клета жена не се нуждаеше от моето правосъдие. Сам бог бе определил наказанието и страхотния урок. Какво трябваше аз да сторя? Да оставя да я рани урокът. Изневярата се наказва с изневяра. Има ли нещо по-логично от това? Трябваше да предоставя поле за действие на логиката. Благодарих богу за просветлението, което ми бе изпратил. Единствено бог наказва, нали, госпожо? И колко добре умее да го прави! Защо да си присвояваме неговите задължения? Въздаването на справедливост от божията ръка посредством логичния развой на събитията е най-възхитителният спектакъл, който животът и историята могат да предложат. Ето защо аз си измивам ръцете и оставям да се изпълни естественият закон и да се осъществи правосъдието. Не е ли това да бъдеш разсъдлив? Не означава ли това да имаш здрав разум?

Зададе въпроса, скръствайки ръце, и след кратко колебание Гилермина каза:

— Точно така е. Христос ни учи, че не трябва да вземаме в свои ръце правосъдието, защото бог наказва без сопа и без камък, и въздава на всяко същество онова, което заслужава. Когато лукавството на хората ни навлече някоя несправедливост, единственото, което трябва да сторим, е да чакаме, да скръстим ръце и да кажем: „Бийте ме. Колкото повече ме унижавате, толкова повече ще се въздигна. Колкото повече ме бичувате тук, толкова по-крепко здраве ще имам там.“

— Същото мисля и аз. Лека-полека отхвърлих лошите чувства, които изпълваха сърцето ми... Смятам мисълта за убийството безполезна и абсурдна като неправилно предписано лекарство. Само бог убива и той е, който винаги поучава. Изпитвах ужасна ревност, изгарях от злоба; и въпреки всичко целият този буренак падна под ударите на косата на разума. Разум и нищо друго освен разум. Сега не възнамерявам да убивам когото и да било, нито дори тези, които толкова мразех. Прозрях възхитителните божии уроци, виждам как злите получават наказанието си и се старая да не го заслужа... Това е моята система, това е моят живот.

Сехисмундо повика Гилермина от вратата на спалнята. Казаха си тихичко няколко думи за Фортуната и след като запитва светицата какво впечатление ѝ е направил младият Рубин, основателката отвърна:

— Последното, което каза, е връх на мъдростта и разума, но...

— Разстроена сте... Аз също.

Искиердо влезе с една бутилка бира, следван от келнера от кафене „Гайо“, който носеше лимонов сок, съд за размесване и чаши.

— Госпожо — рече той в желанието си да бъде любезен, — ще изпиете една чаша бира с лимон.

— Махайте я оттук! — отвърна дамата. — Не пия такива свинщини. Благодаря ви.

Поканиха и Фортуната, но тя също отказа и помоли за мляко. Балестер, който се стремеше да ѝ бъде приятен, изпрати за мляко Енкарнасион, а Гилермина се сбогува и си тръгна тъкмо когато влезе Пласидо, който се бе изкачил бързешком, изпълнен от желание да се постави на заповедите ѝ.

Сехисмундо наблюдаваше приятелката си и ако трябва да кажем истината, състоянието ѝ не му се струваше много благочестиво. Престорената радост, която я караше да се смее често, не бе добър признак и той би желал да говори по-малко. Но тя не преставаше да разказва случката с Аурора, придавайки ѝ трагически измерения, и щом свършеше, започваше отново, обзета от непримирима ярост към бившата си приятелка. Балестер деликатно ѝ възразяваше и я приканваше към благоразумие, толерантност и опрощение на обидите. Като не знаеше какво още да каже, стигна дотам, че даде за пример Максимилиано, който понасяше товара на оскърбленията с такова християнско смирение. Тия думи разсмяха още повече дяволската жена, която каза, че мъжът ѝ е светец, истински светец, и ако го канонизират и сложат образа му на олтарите, тя ще се моли пред тях и ще ги плюе. Рубин не я чу, защото в момента играеше на дама с Искиердо.

Млякото пристигна и когато Енкарнасион го поднесе, господарката ѝ забеляза, че вътре са паднали две мухи; обзе я отвращение и направи момичето на бъзе и коприва, наричайки го „прасе“ и „повлекана“. Управителят изпрати момичето да донесе ново мляко и каза, че той ще изпие това с мухите, понеже не се гнуса от нищо. Извади насекомите с кутрето си, но приятелката му осъди тази постъпка, като каза, че е „мръсен“ с доста хладен тон. Този път

донесоха млякото добре покрито и докато Фортуната го пиеше, Балестер изпи другото, сипейки шеги и смешки, които обаче не можаха да разсеят черната тъга, която бе обзела младата жена след шумната радост. Накара я да си легне, после мина в стаята, давайки си вид, че се интересува от играта. Не можеше да бъде спокоен, докато Макси беше тук, нито пък вярваше на смиреното му и философско държане. Като се преструваше, че го гъделичка на шега, опипа джобовете му, страхувайки се да не би да има вътре в тях някакво оръжие. Ловкият обиск не даде никакъв резултат. Въпреки това Балестер не искаше да си тръгне без него и трябваше да спорят доста време, докато го убеди. Най-сетне управителят си тръгна, като обеща да дойде пак, понеже приятелката му имаше нужда от неговите грижи.

Привечер си отиде и *Платон*, но към девет часа се върна и запали лампата в стаята. Към девет и четвърт Фортуната, която бе задрямала, усети стъпки и различи силуета на някакъв мъж в спалнята.

— Кой е? — уплашено попита тя, протягайки ръце към детето си. — Ах, това си ти, Макси! Не те познах. Толкова е тъмно...

Кучешката кашлица на чичо й я увери, че не е сама и тя се успокои. Нареди на момичето да донесе светлина, понеже сънят я бе напуснал, и Хосе започна да наднича час по час в спалнята, решен да я охранява. Както и предния ден, Макси седна до леглото и каза добродушно:

— Днес следобед тук имаше много хора и не можахме да си поговорим. Затова се върнах. Вече знам, че сте се били с Аурора. Доня Каста е изпаднала в ярост и не можеш да си представиш колко зле настроена е към теб леля. А за днешното събитие ми дойде наум нещо, което искам да ти съобщя.

— Кажи го, веднага ми го кажи — рече тя, очаквайки, неизвестно защо, да чуе интересни и дори утешителни мисли от този човек, когото тъй малко ценеше.

— Това, което направи днес следобед, благодетелствува твоя враг — произнесе Рубин със строгостта на лекар и замълча, за да види въздействието, което думите му трябваше да окажат върху нея. — Да, изгодно е за твоя враг. Ти си глупава и не познаваш човешката природа. Сега, след като се осъществи великият поврат в моя разум, виждам всичко ясно и няма тайни за мен в човешката природа.

Фортуната не го разбра.

— Ще се поясня. Искам да кажа, че нанасяйки побой на съперницата си, ти я направи победителка. Възможно е мъжът, когото и двете обичате, да се е колебаел, преди да избере тази, която напълно заслужава любовта му. Сега няма да се двоуми. Между тази, която губи контрол и върши дивотиите, които ти извърши, и другата, която е оскърбена и страда, любовта трябва да предпочете жертвата. Всяка жертва е интересна сама по себе си. Всеки палач е омразен сам по себе си. В борбата за любов жертвата печели неизменно. Това е истина, вписана в човешкото сърце също като в книга, и аз чета в него тъй ясно, както чета новините във вестник „Ел Импарсиал“. Зная всичко, нищо не може да ми убегне. Имаш достатъчно доказателства за това.

Думите му подействуваха толкова зле на Фортуната, че я обзе желание да хване свещника и да го хвърли върху главата му. Отвърна с презрение:

— По-добре е тя да спечели... Изобщо не ме интересува дали я обича, или ще я разлюби...

— Сега така ще я обикне — невъзмутимо и студено добави Макси, — така ще я обикне, че влюбените от Теруел ще бъдат нищо в сравнение с тях. Ще я обича, защото е оскърбена, а жертвите винаги вдъхват любов. Вярвай ми, защото аз ти го казвам, аз, който всичко зная. Ще я обича до лудост, повече, отколкото теб, повече от жена си и ще направи това, което не е правил за никоя друга. Ще напусне жена си и родителите си, за да живее с нея на воля... Ще бъдат щастливи и ще имат много дечица.

От устата на Фортуната излезе мучене. Посегна да хване свещника. След това закри лице с ръка.

— Тия неща ти ги казвам, защото са истина и те удрям с нея, за да те заболи и за да има полза от урока. Така, така ще си вземеш поука. Прекрасен урок, нали? Вярно, боли и разкървавява, но страданието и поуката са едно и също нещо. За твое добро го правя. Съвестта ти ще се пречисти и дано с тая мъка да умреш, защото ще отидеш направо на небето.

Младата жена плачеше неудържимо, но, изглежда, той не изпитваше жал.

— Виждам, че ми вярваш, и добре правиш. Винаги се е оказвало истина това, което съм ти казвал. Всичко зная, разумът разкрива пред очите ми живота като панорама. Това е божи дар. Когато бях луд,

отгатвах всичко чрез вдъхновение, знаеш добре и си спомняш, че ти разкрих всичко, което щеше да се случи... Тогава истината ми се явяваше като забулена със символи, също както истините се явяват на народите от Изтока. Но след това навлязох във фазата на разума и истината се разкрива пред мен ясна и гола, гола и ясна ти я представям. Успях ли да те намеря, когато всички ми казваха, че си мъртва? Успях ли да разкрия това за Аурора с подробностите за къщата, часа на срещите и тъй нататък? Виждаш значи. Нищо не може да бъде скрито от мен, а това, което току-що ти казах, е вярно като евангелието. Ти поднесе победата на своя враг... Понеси удара. Твоята жертва и твойт палач ще бъдат щастливи и ще имат много деца.

— Млъкни, млъкни, или ще видиш — каза Фортуната и го заплаши с юмрук, мъчейки се да прогони подсъзнателния и суеверен ужас, който ѝ вдъхваше мъжът ѝ. — Аз също знам истини и ще ти ги кажа.

— Добре, кажи ми ги.

— Ти си човек без чест...

Максимилиано леко трепна, но нищо повече. Продължи да слуша.

— И какво още?

— Малко ли ти се струва? — рече дяволската жена, побесняла от гняв и с пяна на устата. — Преди малко Балестер и доня Гилермина го казаха: „Той е светец, но няма чувство за достойнство.“ Сега знаеш. Остави ме на мира. Не искам да те виждам повече. Някои твърдят, че си нормален, други, че си луд. Аз мисля, че си нормален, но че не си мъж; загубил си мъжките си качества и нямаш... нямаш честолюбие и достойнство... И ти си получи урока. Изтърпи го и се пригответи за друг. Какво си мислеше, ще страдам от твоите уроци и няма да ти отвърна със същото?

— Това, което казваш — рече той с леден стоицизъм, — е присъщо на създание, пълно със слабости и пороци, с разум в ембрионално състояние, което говори и действа винаги под въздействието на страстите и порока.

— *Тиологии!* — изкрещя Фортуната и размаха безкрайно възбудена ръце също като актриса в драматичен епизод. — Ако имаше поне мъничко достойнство, щеше да ме застреляш... Не го направи. Толкова по-добре за мен. Ще ти кажа и друго: ако имаше поне капчица

мъжка кръв, когато видя ония двамата, щеше да им забиеш шест куршума и да ги проснеш мъртви. Но ти нямаш кръв. Светостта и християнството и тоя твой никакъв ум са жалката суроватка, която тече в жилите ти.

Искиердо, който подслушваше зад вратата, се разтревожи и сметна за необходимо да прекъсне разговора, който вземаше толкова лоша насока.

— Ей! — рече, като влезе. — Доста поприказвахме. Вие, господин Макси, хващайте пътя, моля!...

Улови го за ръката, без да срещне никаква съпротива от негова страна. Рубин бе малко замаян, сякаш анализираше и разлагаше на части в съзнанието си обвиненията на жена си, преди да намери отговора, който заслужаваха. Внезапно като в епилептичен припадък Фортуната се изправи на леглото, протегна ръце напред, заби пръсти в рамото на мъжа си, все едно че го стисна с клещи, и разкъсвайки го с очи, изкрещя:

— Съпруге мой, искаш ли да те обичам? Искаш ли да те обичам с цялата си душа?... Кажи дали искаш... Зле се държах с теб, но сега, ако направиш това, което ще те помоля, ще се държа добре. Ще бъда светица като теб... Кажи, искаш ли?

Макси я гледаше с бистрия си поглед.

— Кажи ми дали искаш. Ще видиш, че ще си сдържа обещанието. Ще бъда жена за пример и ще имаме двамата с теб деца... Само направи това, което ти казвам. Заклевам ти се, че няма да се отметна и ще те обичам. Ти не знаеш какво е жена да умира по мъж. Бедничкият, никога не си вкусвал от тоя мед! Искаш ли да ми направиш една услуга, за да те обичам, както ти мене? Помниш ли как ме обожаваше, спомняш ли си? Представи си тогава, че те обожавам и те нося в сърцето си, както ти мен...

Изражението на Максимилиано започна да се променя... Студената и невъзмутима маска сякаш се разтапяше като восък на пламък, в очите му се появи вълнение, което растеше също като надигаща се вълна.

— Кажи, искаш ли? — повтори дяволската жена, обзета от необикновена възбуда. — Стига с това благочестие, нека се сдобрим и се обичаме... Никога не си го опитвал. Не знаеш какво е да бъдеш обичан... Ще видиш... Но при едно условие... Да направиш това,

което беше длъжен — да убиеш тая безсрамница, да я убиеш, защото го заслужава. Ще ти купя револвер... още сега...

Затършува с треперещи ръце под възглавницата за портмонето. Извади една банкнота.

— Ето... Искаш ли още? Купуваш револвер, сигурен, ама много сигурен... Издебваш я и „бум!“, просваш я на земята... Чуй и друго, за да се освободиш от ревността и изпълниш рицарския си дълг, ще ги убиеш и двамата, нали? Нея и него, той също заслужава, а след като умрат — говореше с див сарказъм, — след като умрат, нека раждат деца на другия свят... Ще го направиш, нали? Направи го заради мен и заради клетата му жена, която е ангел. И двете сме ангели, всяка по свой начин. Кажи, че ще го сториш. Толкова ще те обичам след това! Единствено за теб ще живея. Колко щастливи ще бъдем! Ще имаме деца... твои деца, какво си мислиш?...

Макси я гледаше като онемял и очите му почнаха да се навлажняват. Топеше се. Поиска да каже нещо и не можа. Гласът му гъргореше в гърлото.

— Да, теб ще обичам — добави тя. — Не знам защо се съмняваш. Ах, не ме познаваш. Не знаеш на какво съм способна. Остави тия *тиологии*... Любов! Ще ти покажа какво е. Не знаеш, глупчо... Най-сладкото нещо!

— Ей, к'ви са тия *олелии*? — възкликна Искиердо, дърпайки Рубин за ръката. — Стига музика. Хайде на улицата, че туй момиче е много зле.

— Чичо, пуснете го, пуснете го. Той ми е мъж и искаме да останем заедно... Чакайте!...

Макси позволи да го вдигнат от стола като чувал. Беше загубил способността да се движи. Това, което неочаквано бе станало в душата му, можеше да се сравни с рязко преобръщане или с движение на тела, които, завъртайки се около една ос, променят мястото си — от долу се озовават горе. Ръцете му трепереха, от очите му излизаше огън и когато каза *да ги убием, да ги убием*, гласът му прозвуча фалцетно, също като в злокобната нощ след оскърблението, чиято жертва бе станал на „Куатро Каминос“.

— Да ги убием — добави дяволската жена, кършейки ръце. — Тя и деца! В ада ще ги има!

Рухна върху възглавницата и удари глава в железата на леглото.

Макси протегна ръка и взе банкнотата, която все още беше на юргана. Искиердо вече го извеждаше, когато се разнесе пронизителният плач на Хуан Еваристо и влезе Сехисмундо, който се изненада много, че пак вижда философа тук.

— Дяволско момче! — рече той на Искиердо на връщане от вратата, до която бяха изпратили господин Рубин. — Много трябва да се внимава с него и да не се изпуска от поглед, когато влиза тук. А тя как е? Как си, хубавице?

Младата жена не отговори. Беше изпаднала в унес. Детенцето продължаваше да пищи и призивите му накараха майката да отвори очи, да го вземе на ръце и да го приближи до гърдата си. Балестер нареди на момичето да махне светлината, която засилваше нервната атмосфера в спалнята, и седна на мястото на Макси. След това извади кутийка с лекарства и шишенце със сироп.

— Донесох още едно спазмолитично лекарство. Сам го направих. За всеки случай нося и *ферихлорид* и *ерготин*... Трябва много да внимаваме, да си починем добре, защото днешните емоции и глупости могат да доведат до някое неразположение. Обзалагам се, че Макси е идвал да ви разкаже още някоя безсмислица. Трябва да му забраним да идва.

Фортуната отново затвори очи. Детето бе притихнало и се чуваше как мляска с уста.

— Добра глътка има приятелят — рече Балестер, загледан в дяволската жена, която спеше или се преструваше, че спи, и мислено добави: „Колко е красива! Бих я разцелувал... с най-чисти чувства... Ето една жена, която сега не струва нищо в морално отношение и която щеше да струва много, ако пукнеше този проклетник Санта Крус, който я е *хипнотизирал*... Жалко за това сърце, хвърлено на кучетата!“

Детето отново избухна в плач и майката се обезпокои не по-малко от него.

— Приятелю Балестер, знаете ли, имам чувството, че млякото ми секва? Синът ми суче, суче и няма нищо...

— Да не се плашим. Случайно е. Опитайте се да заспите... Да не би — Макси да ви е казал някоя глупост?

— Не глупости, а истини.

— Истини! — избухна в смях. — И откъде знаете, че са истини?

— Големите истини се казват от децата и от лудите.

— Поговорка без всякакъв смисъл. Лудите приказват само глупости.

— Мъжът ми не е луд. Сега е много умен. Така си мисля.

Хуан Еваристо млъкна отново и се залепи за гърдата и с диво усърдие.

— Изпийте мъничко от тази течност. Приготвих я като за вас. Много е сладка. Нервите ви трябва да се успокоят.

Слугинчето донесе чаша и лъжичка и Фортуната взе лекарството.

— Колко сте добър, Сехисмундо! Толкова съм ви благодарна за всичко, което правите за мен!

— Заслужавате и повече, дявол да го вземе — отвърна аптекарят в изблик на нежност. — Трябва да бъдем добри приятели.

— Приятели да, защото ако е до любов... Ако съпругът ми прави това, което му заповядвам, няма да обичам друг освен него.

— Да обичате съпруга си! — взе го за шегата. — Не ми се струва лошо. — Особено сега, когато е станал светец...

— Не е светец. Ама че глупости говорите!

— Точно така е — светец. Следователно и вие ще бъдете светица. А аз ще ви бъда ученик. Ще отидем тримата на покаяние в пустинята и ще ядем трева.

— Млъкнете.

— Вие трябва да млъкнете, та дано заспите и нервите ви се успокоят. Днешното излизане няма да има последици. Знаете ли какво си мислех на идване? Че ако заваря хубавицата неразположена, ще остана цялата нощ. Като тръгнах от къщи, казах на мама, че може би няма да се върна. Решил съм да се грижа за вас като за скъпа половинка.

— Не, не е нужно да се безпокоите. Вярвайте ми, тая нощ не се чувствам зле, дори съм добре. Снощи бях по-зле.

— Тогава ще остана до дванайсет или до един. Ще прочета „*Ла Кореспонденция*“ или ще поиграя тук с господин Искиердо. Ако се успокоите и заспите, ще си тръгна. Иначе ще остана на пост.

Тъй и стори и като не забеляза до полунощ нищо необичайно, излезе на пръсти и нареди на уличната продавачка какво да прави в случай че стане нещо с майката или бебето през нощта. *Моделът* също

си тръгна и Сегунда се завря в кочината си, но едва бе задрямала, когато я извика Енкарнасион и каза, че младата госпожа се чувствувала зле. Малкото показваше възможностите на гласа си и не можеха да го укротят. Майката бе изчерпала всички средства, както и Енкарнасион, чийто метод се изразяваше в това да го вземе на ръце и да почне да прави стъпка напред и стъпка назад, сякаш танцува, старайки се да го убеди с нежни думи, че децата трябва да кротуват.

— Струва ми се — каза с ужас Фортуната, — че кърмата ми секва.

— Ако секва — отвърна леля й, която гълчеше дори когато трябваше да утешава, — ако секва, по дяволите, по-добре да вземем дойка и готово.

— Чуйте, лелю, идвал ли е мъжът ми?

Сегунда я погледна учудено.

— Мъжът ти! Знаеш ли колко е часът? И защо искаш този тип да идва тук?

— Имах да му казвам нещо...

— Исусе Христе! Точно сега ставаме фини. И дяволът не може те разбра, момиче. Сега викаш мъжа си! Не ти е притрябвал, по-добре е изобщо да не се мярка насам.

— Искях да си поговорим. Не е идвал от снощи.

Сегунда отново я изгледа и избухна в безочлив и прасташки смях.

— Ама, момиче, нали беше тук тая нощ и си отиде в десет.

— Ах, тая нощ ли е било? Обърквам нощите. Мислех си, че е минал един ден. Когато си на легло, губиш представа за времето.

Рожбата продължаваше да вдига врява, а майката се оплакваше от някаква нервност, която не можеше да си обясни.

— Как съжалявам, че Сехисмундо си е отишъл! Той щеше да ми предпише някое лекарство или поне щеше да ми каже, че ми няма нищо и само си въобразявам.

Сегунда предложи да отиде да го извика, но Фортуната не се съгласи, защото, тъй рече, една нощ ще се изкара някак си. Така и стана, но истината е, че всички я прекараха много зле, включително и Енкарнасион, която дремеше права.

На следващата сутрин пристигна Еступиня и запита как е семейството с интерес, от който Сегунда щеше да съумее да извлече

изгода.

— Как прекара майката нощта? А детето, как е? Вече се запознах с *обявленията* за дойки и открих три много добри — едната е от Де Пас, втората от Санта Мария де Ниева и третата от Астурия. Всичките с вимета на швейцарски крави. Превъзходни екземпляри!

— Не е излишно, че сте го направили, дон Пласидо, защото аз мисля, че ще ни секне кърмата — рече уличната продавачка, доволна, че си пъха гагата в тая работа. — И ако госпожата — намекваше за Гилермина — иска да му доведем дойка, аз съм на същото мнение.

Като си побърби със Сегунда на прага на жилището ѝ, Пласидо слезе в своето, където в облепената с обявления от различни църковни служби стаичка стоеше Гилермина с броеницата и молитвеника в ръце. Домоуправителят поговори с хазайката и в резултат на този нов разговор Росини се върна бързешком горе и отново размени няколко думи със Сегунда на прага.

— Кажете, спи ли сега? А детето, суче ли или не суче?

— И двамата са се укротили... Май че спят.

— Тогава пазете тишина. Гледайте да не се вдига шум в къщата... А пък ако дечурлигата на тенекеджията почнат да вдигат врява на стълбището, ще ги напердаша.

Слезе и пак се качи с ново поръчение.

— Сегунда, не забравяйте да извикате господин Кеведо, за да я прегледа и каже дали да доведем дойката, или да не я довеждаме.

— Добре, разбрано.

— Аз ще стоя на пост. Вече съм приказвал с тях и ще ги огледаме у дома. Добри жени са и не претендират за много. Колкото до млякото, Сегунда, колкото до млякото, мисля, че астурийката ще се окаже по-добра от другите. Окото ми е набито... С една дума, внимавайте.

И отново слезе с най-голямо усърдие и бързина, готов да се качи още сто пъти, стига да се наложи. Гилермина постоя още малко при своя приятел, който не знаеше къде да се дене от радост, че бедното му жилище е почетено от толкова високопоставена особа. Ако можеше, щеше да ѝ донесе от „Сан Хинес“ трона на девата от Росарио, за да седне. А когато на вратата се позвъни и той отиде да отвори и видя приятната фигура на Хасинта, бедният човечец помисли, че целият небесен двор му идва на гости. Младата госпожа не каза нищо, само се

усмихна многозначително, което означаваше: „Колко странно, че ме виждате тук!“ Гилермина се обади от стаята.

— Влез, тук съм.

С присъщата си деликатност Еступиня се отдалечи, за да може да си поговорят насаме. Изглежда, светицата мърмеше майчински другата:

— Казах ти вече да ме оставиш аз да се занимавам. Справям се. Ако държиш да се намесиш, ще провалиш работата, както ми се струва. Не, не позволявам да се качиш... Мислиш ли, че е лесно да влезеш и го видиш, без майката да усети? Дръзка си станала... Да го свалят тук? Ама че хрумване! Има време да го видиш. Почнем ли да вършим глупости и да се държим като две интригантки, които се пъхат там, където не им е работа, заслужаваме Идо да ни използва за герои в своите романи. Сега да вървим в „Сан Хинес“, а после ще научим какво е мнението на господин Кеведо. Не се бой, няма да умре от глад.

Пласидо ги придружи до църквата, защото, макар че вече бе ходил там, му бе драго да им прави компания през време на църковната служба. Изслушаха две литургии и преди да излязат, Хасинта каза на своята приятелка:

— Знаете ли, не можах да слушам месите благочестиво, защото си мислех за тази жена. Не мога да я прогоня от съзнанието си. А най-лошото е, че онова, което направи вчера, ми се струва добро. Бог да ми прости кощунството, но смятам, че с вчерашното наказание тая непрокопсаница изкупи част от вината си. Може да е лоша, колкото си иска, но е сърцата. Всички би трябвало да постъпваме като нея.

Светицата не отговори, тъй като не обичаше да води разговори в църквата на теми с несъмнено земен характер, но когато излязоха на патиото към улица „Аренал“, хвана подръка приятелката си и каза:

— Хубав епизод е бил, хубав. И двете са една стока!

— Повярвайте, когато ми го разказаха, се зарадвах. Бих дала всичко да присъствувам на трагедията...

— Престанете. Отвратително е. Да се бият две жени!...

— Може и да е така, но откакто ми го разказаха, предишната негодница израсна в очите ми и ми се струва по-малко безсрамна от сегашната.

— Този свят е пълен със злини, дъще моя. Накъдето и да погледнеш, виждаш само грехове, които стават все по-големи и по-

големи, сякаш човечеството от ден на ден става все по-безочливо и все по-малко се бои от бога... Кой би могъл да каже, че това момиче, тази Аурора, която изглеждаше толкова добра, толкова умела... Не, тя и сега е умела, макар и не толкова, колкото другата... Какво казва Барбара? Беше очарована от нея и всеки ден ходеше в ателието да я гледа как работи... Тихо, свекърва ти идва...

Барбарита и двойката се срещнаха.

— Изпускаш литургиите на господин свещеника... Сега ли е време за литургия?

— Какво да сторя, като не ме оставиха да изляза цялата сутрин... Слушай, Хасинта, мъжът ти непрекъснато пита за тебе... Щом влязох и: „Къде е? Какво търси из улиците толкова рано?“ Та гледай по-скоро да се прибереш.

— Само това оставаше. Нека чака — каза Хасинта е досада. — Да потърпи, както търпят и другите.

— Накъде сте се запътили?

— Ние ли? — усмихна се светицата. — При едни кърмачки.

— Кърмачки?

— Да, не се шегувам... Кърмачки, кърмачки, кърмачки.

— Колко си мила днес!

— Нима тая глупачка не ти е казала, че намерихме нов *Питусо*?

Барбарита се разсмя от сърце.

— Да не би отново да са ви изиграли?

— Ами, този път не са. Този е истински. *Няма документ* както другия, по когото си изгуби ума.

— Стига, не желая да те слушам — весело рече Барбарита и като се сбогува, забърза към църквата.

— Почакай малко — извика след нея Гилермина, — като излезеш, наобиколи магазините. Имаш на разположение и куриер, Еступиня Велики. Не забравяй да купиш някоя хубава люлка.

Дамата се смееше; и трите се смееха.

Заклучението на Кеведо за състоянието на майката не бе тревожно, ала новините за детето бяха лоши: акушерът каза, че е останало без храна. Следобед Пласидо извести госпожата, че оная жена отказва да даде сина си на дойка, дори и да са я спуснали от небето; твърди, че има мляко; детето се къса от плач, давайки да се разбере, че майка му лъже безочливо.

— С една дума, госпожо — добави Еступиня с яростно раболепие, — тая жена е за убиване. По-лоша е от най-лошите и иска рожбата ѝ да загине...

Основателката се качи горе и се зарадва, като видя Балестер.

— Да видим дали ще я убедите, че не може да кърми. Бедната, не е на себе си и си въобразява, че ще ѝ отнемат детето. А не е така, не е така... Най-важното е да го кърмят добре.

— Казах ѝ го вече. Повторих почти същите думи, госпожо. Ако бяхте видели!... Състоянието на апатия и тъга, в което е изпаднала днес, никак не ми се нрави. Невъзможно е да откопчиш отговор от нея, каквото ѝ да я питаш. Държи детето си на ръце и щом почнат да говорят за дойка или за това, че кърмата ѝ е секнала, го притиска към себе си, така го притиска, че се боя да не го задуши.

— Бог да ни е на помощ! Ще вляза при този звяр и ще се опитам да го укротя.

Все още изпълнена с недоверие и страх, Фортуната като че се зарадва на Гилермина, която поздрави с изключителна любезност и прояви голям интерес към нея и детето.

— Колко се радвам да ви видя! — възкликна грешницата, без да помръдне. — Много исках да дойдете, за да ви кажа нещо...

— В такъв случай кажете го, че бързам.

Клетата жена сложи детето до себе си, което бе проява на доверие, но го обгърна с ръка, за да бъде под нейна закрила.

— Ще ми го вземете ли? Кажете, ако искате да ми вземете... Не вярвам. Това е шега. Ще повярвам на това, което вие ми кажете.

— Благодаря ви, приятелко моя... Смятате ме за крадла на деца. Не знаех, че съм вещица...

— Не, работата е... Мислех, че ще ми го вземат, загдето съм била толкова лоша. Но то няма нищо общо, нали? Защото сега съм още по-лоша. Извърших голям грях, госпожо, толкова голям, че не вярвам бог да ми прости.

— Пак ли някоя глупост? — запита светицата, като се наведе към нея и я погали по брадичката.

— Ах, госпожо, дано да е глупост! Ще ви кажа. Но не ме хокайте много... Снощи моят мъж беше тук и говорихме, и аз му дадох дваисет дуру, за да купи револвер. Револверът е, за да убием *онзи* и *оная*... преди всичко оная францужойка, безчестница и предателка...

Думите ѝ направиха много силно впечатление на Гилермина и тя трябваше да напегне волята си, за да си придаде спокоен вид.

— Доста голяма глупост, да, госпожо... Но вашият съпруг няма да направи нищо. Разговарях с него и ми се стори много разумен.

— Разумът е неговата тема, но не трябва да му се вярва... Колкото до изстрелите, ще го направи, вярвайте ми. Хубаво му подпалих главата. С нещата, които му казах, избих от мозъка му цялата мъдрост, дето я имаше. Отново се побърка, госпожо. Обещах му да го обичам, както той обичаше мен и, повярвайте, обещанието ми беше искрено.

— Карате ме да треперя — каза светицата с тревога. — Този грях е най-ужасният от всички. Ако ги убие, той върши по-малък грях от вас, която сте го изпратила, подстрекавайки го с обещания.

— И на мен така ми се струва, затова цяла нощ ме беше страх.

— Ако признаете, че сте постъпила лошо, поискате прошка и успеете да се отърсите от злосторното си намерение, бог ще прояви милост към грешницата.

— Там е работата, че... искам да кажа, разкажала съм се наполовина... Да убие него? Знаете ли, жал ми е. Не, не, него не трябва да убива, само оная мошеничка, измамница, лъжкиня... Няма ли капка срам да вярва, че ще има деца? Тя и деца! Кажете ми, губи ли се нещо, ако отиде на она свят такъв боклук?

Произнесе тия думи с тъй естествен тон, че за миг Гилермина се поколеба дали да се възмути, или да ги вземе на шега.

— Хубави идеи ви идват, много хубави! Имам чувството, че съпругът и съпругата си съперничат... по мъдрост. Ако веднага не се

отречете от всичките тия глупости, ще си отида и няма да ме видите, докато сте жива. Такова нещо не може да се търпи.

— Значи това *чудовище* няма да си получи наказанието? Чудесно. И ще продължи да ни се присмива... Не разбирам това.

— Бог е този, който наказва, ние се учим.

Замълчаха и се загледаха една друга.

— Трябва да ви доведе изповедник. Не сте добре нито тялом, нито духом. Дано бог не дава, но ако смъртта ви свари ненадейно, такава, каквата сте сега, хубав късмет ще извадите.

— Ако умра, ще взема със себе си и детето — каза дяволската жена, като го взе на ръце и го притисна към гърдите си.

— Още една глупост. Не сме добре днес.

— Не е ли мое? Не му ли дадох аз живота? — запита Фортуната с трескаво нетърпение и жар.

— Какво? Вие да сте му дала живот? Мила моя, претенциите ви не са малки. Искате да се съревновавате със създателя на света и на всички неща.... Престанете, че ще се разсмея. Стоим тук като две глупачки, а трябва да поправим нещата. Извикайте мъжа си и му кажете, че за да го обичате, както бог повелява, не трябва да убива никого, абсолютно никого. Ще го сторите ли?

— Да, щом вие ми нареждате. Мислех, че не е грях да убиеш онзи, който те мами, който те предава... Искам да кажа, че не е много голям грях. Снощи ме прихванаха, знам си, злобата ми се качи в главата. Така я мразя! Мисля, че може да мразиш някого, може да искаш да го убият и пак да не си лоша.

Седна в леглото, за да подкрепи с жестове довода, който ѝ бе дошъл наум и който смяташе за много силен:

— Искам да ви питам за едно нещо, госпожо, не трябва да го премълчавам, нали? Защо след като толкова много знаете, не ми отговорите на следното?

— На кое?

— На това разсъждение. Както казват, госпожа Хасинта е ангел, нали така? Всички тъй смятат... Добре, с всичките си достойнства и *благодетелство* няма ли да се зарадва, ако ме пратят на онзи свят?

Отново се отпусна на възглавницата, очаквайки със задоволство отговора, защото бе сигурна, че на светицата не ѝ оставаше нищо друго освен да излъже.

— Какво говорите? — възмути се Гилермина. — Хасинта да пожелае смъртта на някого! Или сте глупачка, или сте се побъркала.

— Добре, тогава ще ви попитам за нещо друго — изтегли се към втория окоп, след като бе прогонена от първия. — Няма ли да се зарадва младата госпожа, ако умра?

— Да се радва, ако умрете, ако бог ви вземе при себе си? — светицата се колебаеше. — И това не, и това не. Хасинта не желае злото на ближния и знае, че трябва да обичаме враговете си и да правим добро на тези, които ни мразят.

Фортуната изрази недоверието си с едно меланхолично „хм!“

— Не вярвате?

— Да ми желае доброто? Не вярвам.

— Хасинта не е злопаметна, дори не си спомня за вас.

— Ама това, че гледа на мен с добри очи...

— Оставаше и да ви обича, както обича мен... Напълно сте си го заслужила. Трябва да сте доволна, че ви прощава.

— Наистина ли ми прощава? Вярно ли е?

— Съвсем вярно. Вие, която не знаете какво е вяра, нито страх от бога, не разбирате тия неща.

— И би могла да ми стане приятелка?

— Е, чак приятелка... Това вече е малко прекалено — не можеше да сдържи смеха си. — Претенциите ви не са скромни. След всичко, което се е случило, искате и да се сприятелите...

— Приятелки!... — повтори дяволската жена, като свъси вежди. — Каквото и да говорите, тя не може да ме гледа, особено сега, когато аз имам дете, а тя няма. Съвсем ясно е, че няма и да има. И през ум да не й минава.

Тъй като Балестер се бе приближил до вратата на спалнята, щом чу светицата да се смее, тя му каза:

— Ако искате да се посмеете, влезте, това е истинска комедия. Вашата приятелка е знаменита. Какви идеи! Съвсем сигурно е, че ще й доведе отец Нонес. Хубаво трябва да я пречистим. С една дума, тръгвам си, че с тия глупости ще си загубя сутринта.

Изправи се, но Фортуната я дръпна за роклята, за да я накара да седне отново.

— Остава ми още едно съмнение, госпожо. Избавете ме от него.

— Да чуем това съмнение. Сигурно е пак някоя безсмислица. Каква глава!

— Седнете за малко, искам да ви питам нещо. Кажете ми — сниши тя глас, — прегрешавала ли е Хасинта с онзи господин?

— Пресвета Богородице! С кой господин?

— С онзи, който неочаквано умря.

— Млъкнете, млъкнете или ще ви набия!...

— Не, и аз вече не вярвам. По-рано вярвах, но престанах да вярвам, понеже ми го каза безчестната Аурора... Беше ми останало съвсем мъничко съмнение.

— Оная! — рече светицата с безкрайно презрение. — Имала е смелостта и да говори!...

— Ужасно лоша е. Представа си нямате колко е лоша! — След това добави най-чистосърдечно: — Такава, каквото ме виждате, в сравнение с нея съм ангел.

— Точно тъй — усмихна се светицата. — Нека не се занимаваме с тия долни неща. Хасинта да изневери!... Тия закоравели грешници си мислят, че всички са като тях.

— Не, аз не го вярвам, госпожо, изобщо не съм го вярвала — бе много смутена. — Тя каза това и тя го вярваше... Знаете ли какво? — придърпа я към себе си и заговори поверително. — Не се съмнявайте в думите ми. Една от причините, заради които я бих, беше, дето ми каза, дето ми пусна мухата, че и Хасинта била като нас. Кажете, не заслужаваше ли да я цапардосам с ключа, загдето оскърби нашата приятелка? Нали го заслужаваше? Съвсем ясно е.

Гилермина се обърка, чудеше се да одобри или да възрази.

— Разбираме се така — рече тя, като стана, — утре при вас ще дойде отец Нонес, а при това теленце — една астурийска дойка, която, както казва Еступиня...

— Дойка? Не. За какво, аз мога. Не видяхте ли колко сит е кралят на къщата?... Не е ли вярно, съкровище мое, че изобщо не ти трябват дойки? Майка му, майка му ще даде на детенцето всичко, от което се нуждае.

— Господин Кеведо знае повече от вас. Тук се прави това, което аз казвам — заяви светицата с онзи заповеднически тон и изражение, на които никой не смееше да се противи. — Ако Кеведо не промени мнението си до утре, кърмачката ще дойде. Вие ще млчите и ще се

подчинявате. Аз плащам, аз разполагам. Значи, кротувайте, а по-късно ще поговорим. С изпълнението на настоящия декрет е натоварен *негово превъзходителство* господин Балестер.

Следобед се появи доня Лупе, която търсеше Макси, мислейки, че е тук. Беше много разтревожена. Не влезе в стаята, нито пожела да види Фортуната — каза, че ѝ съчувствува, но не може да има нищо общо с нея. *Министърката* си поприказва със Сехисмундо, като му описва станалото. Ето какво се бе случило: Максимилиано купил револвер. Но кой, по дяволите, му е дал пари? Госпожата открила това най-случайно, подушила го, като видяла да влиза с нещо, загънато в хартия. Най-лошото в случая е, че не могла да му го отнеме. Изхвърчал от къщи и след малко хората на ковача от партера дошли и казали, че го видели в покрайнините на града да стреля в оградата на фабриката за газ, сякаш се упражнявал... Доня Лупе бе ужасена. Без съмнение всичката логика и мъдрост, които клетото момче носеше в главата си, се бяха превърнали в дим. А най-лошото е, че не се е връщал за обед и никой не знае къде се намира.

— Трябва да уведоим полицията, за да не направи някоя беля. Помислих, че е дошъл тук и дотичах отчаяна... Къде ли, по дяволите, може да бъде? Балестер, за бога, разучете и ме избавете от тази ужасна тревога. Вие сте единственият човек, който може да го усмири, щом го прихванат. Излезте и вижте дали няма да го откриете, моля ви!...

Добрият аптекар отвърна, че не може да бъде едновременно навсякъде. Вдовицата на Хауреги си тръгна, обзета от дълбоко отчаяние, с намерението да отиде при господин Торкемада — светъл фар, който сочеше пристана през всички бури в нейния живот.

Фортуната бе чула гласа ѝ и когато доня Лупе си тръгна, помоли Балестер да ѝ обясни какво я бе довело тук.

— Ами нищо, *министърката* изгаря от любопитство, иска да ви види, да си поговори с вас и да ви надума неща, от които сигурно ще ви заболи глава.

— Не искам да я виждам. Не мога да я понасям. Ще ми прилошее само като я видя... Каза ли нещо за мъжа ми?

— Не спомена за него.

— И Макси не искам да виждам. Не знаете колко зле ми става, като го видя и говоря с него. Действува ми на нервите. Не ги пускайте

тук. Да вървят по дяволите. Толкова съм спокойна с моя син и с приятелите, които ме закрилят! Нека не идват, за бога! Обещавайте ли ми, че няма да идват?

Молеше го с неприкрит ужас. Като се разтапяше от желание да покаже кавалерска закрила и рицарска преданост, Балестер ѝ отвърна, че старите и младите от семейство Рубин, тези от плът и кръв, както и тези, които имат гърди от памук, ще влязат в спалнята единствено през трупата му.

Целия следобед от ума на младата жена не излизаше натрапчивата мисъл колко неприятни са всички от семейство Рубин и какво трябва да направи, за да не ги пусне, ако дойдат да я видят. Добрият Сехисмундо се мъчеше да я успокои и като забеляза, че споменът за някои други хора повдигаше духа ѝ, заговори за доня Гилермина и за нейния прекрасен живот.

— Знаете ли какво ми каза на излизане? Ако имате нужда от нещо, докато аз отсъствам, да съобщите на дон Пласидо, на когото е наредила да бъде на ваше разположение.

— Естествено — отвърна Фортуната, преливайки от невинна гордост. — Пласидо е *техен* човек и още от мъничък не е вършил нищо друго освен да изпълнява поръчки на господата и да им услужва за хиляди дреболии. Той е добър човек и аз го обичам много. А доня Барбара, познавате ли я? И аз не я познавам. Но когато станем приятелки с Хасинта, ще се сприятеля и с доня Барбара. Откровено казано, възхитена съм от нежността, която сега изпитвам към *небесната красавица*, докато едно време се изпълвах със злоба само като си помислех за нея. Наистина не можех да я понасям, по-точно ненавиждах я и ми харесваше. Чудно нещо, нали? Сега ще станем приятелки, вярвайте ми, ще станем приятелки... Съмнявате ли се?

— Как мога да се съмнявам, дете мое?

— Май че се подсмивате, като говоря така.

— Сторило ви се е. Това оставаше.

— Добре, може и да се подигравате, но ще станем приятелки и никой няма да каже нищо лошо за мен, хубаво да го знаете. Защото ще се държа както трябва. Господи, как ще се държа отсега нататък! Детето ми, детето ми и нищо друго... Е, и сега ли ще кажете, че не се усмихвате?

— Да, но от радост, че отново сте в добро настроение... Сега, след като се имате с особи от небесния двор, никой не може да се мери с вас.

— Точно тъй. Да не би да си мислехте нещо друго?

Така се задъха, че аптекарят сметна за благоразумно да насочи разговора към по-незначителни теми, но Фортуната непрекъснато се връщаше към същото: тя и Хасинта щели да станат неразделни, а поведението ѝ за в бъдеще щяло да бъде като на питомка в училище за серафими.

— Такава, каквато ме виждате, приятелю Балестер, аз също мога да бъда ангел, стига да реша. Важното е да решиш. И е съвсем просто нещо. Поне на мен ми се струва, че няма да имам никакви трудности. Усещам го тук, *вътре в мен*.

— Зависи и от хората, с които човек се събира — каза приятелят ѝ много сериозно. — Сега да поговорим за друго. За някои дръзки намерения, които имах и все още имам спрямо вас, няма да спомена нищо, защото вие ставате светица. Макар че всичко можеше да се уреди, смятам, че е най-важно да бъдете светица и да обичате това божие създание... Добре, обръщам страницата. Знаете ли, че ако не внимавам, ще си загубя мястото в аптеката на Саманиего? Ако доня Каста разбере, че отсъствавам, за да посещавам тази, която подреди дъщеря ѝ, моментално ще ме изхвърли. Ето защо не бива да прекалявам и тая нощ няма да дойда. Трябва да остана да дежуря. Бих зарязал всичко, ако не знаех, че ще ми бъде трудно да намеря веднага нова работа, а един период на безработица, вярвайте ми, ще ме довърши. Не ме е грижа за мен, но не искам да гладуват майка ми и сестра ми. Клетият *мислител*, моят знаменит зет, е зле с парите и ако аз не тегля колата, и глухите ще чуят молбите и воплите за хляб.

— Не ставайте глупак — рече Фортуната с онзи порив на щедрост, който ѝ беше тъй присъщ. — Аз имам *пари*. Ако искате да пратите по дяволите тия *Саманиего*, пратете ги. Нека ги е яд, нека пропадат, нека ядат камъни. Ще ви дам това, което е нужно за майка ви и *мислителя*, докато намерите друга аптека. Имайте ми доверие... Или сме нещо, или не сме.

Балестер бе толкова деликатен, че само като чу това предложение, по лицето му изби червенина и побърза да се извини с думи на признателност. Малко след свечеряване си тръгна, като даде

най-строги заповеди на брата и сестрата относно посещенията. Ако се появи някой от семейство Рубин, независимо кой, да не отварят. Остави на масата в стаята куп лекарства, а на Фортуната препоръча спокойствие и *да затръшне вратата пред носа* на всяка тъжна мисъл, която я споходи.

Искиердо застана на пост в стаята с голямо шише бира за през нощта, а за всеки случай бе донесъл и едно малко в допълнение. Сегунда се върна в десет, след като бе прекарала както обикновено един час в приказки край сергията за месо, и щом видя племенницата си толкова оживена, реши да си побъбрят.

— Знаеш ли кого видях? Оная леля, доня Лупе. Дойде при мен на сергията много обидена, че господин Балестер не ѝ позволил да влезе и те види. Търси под дърво и камък племенника си, който избягал сутринта и още не се е вясвал. Знаеш ли какво ми рече? Ще ти го кажа, та да се посмееш. Вика, че *Саманиего* са побеснели срещу теб, а оная дъртуша, доня Каста, нямало да миряса, докато не те види в *Модело*. Каква комедия! Смей се, понеже ти завиждат. И друго нещо. Тая никаквица, *Фенеловица*, французойката, дето е по-лоша от глада, разправя, че твоето дете не е дете на баща си, ами на дон Сехисмундо. Смей се, глупачко, това е само от завист.

Уличницата не обели зъб, но личеше, че тия думи имаха опустошително въздействие върху душата ѝ. Когато остана сама, не можа да сдържи порива си да стане. Обзе я ужасен гняв и без да си дава сметка какво върши, се изправи в леглото и протегна ръце към закачалката, за да вземе дрехите си... „Още сега, още сега отивам и ще я удрям с тая обувка по лицето, докато ѝ смачкам носа. Парцал, мръсница. Да казва такова нещо! Такава страхотна лъжа!... Но колко ли е часът? Удари дванайсет. Колкото и да е, ще изляза, не мога да се сдържам. Отивам, влизам в тях, измъквам я от леглото и я разсипвам от бой. Да казва такова нещо! И не го, вярва, изобщо не го вярва. Казва го, за да ме опозори. По-рано наклевети Хасинта, сега клевети и мен.“

Досещайки се въпреки помрачения си разсъдък за трудността на начинанието, тя приседна на леглото. „Оставя ли го за утре, няма да отида, защото ще ми го избият от ума. А аз трябва да ѝ смачкам фасона. Боже мой, ако не го направя, няма да мога да стана ангел и светица. Не го ли сторя, ще трябва пак да стана лоша, знам си го!“ Обличаше някоя дреха и току я събличаше, обзета от ужасно

колебание, като се люшкаше между страхотните пориви на желанието и чувството, че това е невъзможно. Най-после се облече, влезе в стаята и видя чичо си да спи, захлупил лице върху масата, близо до свещта, с голямата бутилка до него, празна до половината. „Мога да изляза, без да ме усетят... Ами ако разбудя чичо и му кажа да дойде с мен?“ Мисълта да приобщи *Платон* към опасното начинание я накара да се върне към действителността и да прозре безразсъдството на тая идея. „Утре сутринта обаче — рече си тя, като се върна в спалнята, — раничко сутринта, преди да е тръгнала за ателието, отивам и я разсипвам от бой.“

Загледа се в детето си и пламъкът на гнева ѝ се разгоря още повече. „Да вика, че не е син на баща си! Какво безсрамие! Ще я направя на парчета без капка милост. Невинното, толкова мънишко и вече искат да го опозорят! Ала няма да го опозорят, защото майка му е тук и го закриля, а който каже, че не е *детето на фамилията*, ще му извадя очите. Той не може да е казал такова нещо. Веднъж ми го подхвърли, но то беше на шега. *Той* не може да го е казал, а ако знаех, че го е казал, кълна се в кръста — направи го с пръсти и го целуна, — в кръста, на който те убиха, Христе мой, заклевам се, че ще го намразя... но ще го намразя истински, не на шега... Ах, господи! — хвърли се на леглото, обзета от безкрайна мъка, — дали Гилермина и Хасинта ще повярват на тая долна лъжа, ако им кажат? Може и да повярват, вярва се на всичко лошо, а на лошото, което говорят за мен, още повече... Не, не, сигурно няма да повярват. Лъжата е прекалено гнусна. Това никой не може да го повярва, не може да бъде, не може да бъде, по-скоро ще повярват, че светът се обръща с краката нагоре и денят става нощ, слънцето — луна, водата — огън. И ако някой повярва, той ще го отрече, сигурна съм, че ще го отрече. Аз не съм му изневерявала, не съм му изневерявала — повиши глас, — а който каже, че съм изневерила, лъже и заслужава да му изтръгнат езика с нажежени клещи. Искат да ме затрият, боже мой, но каквото и да правят тия кучета, няма да успеят да ми попречат да стана ангел като всяка друга. Нека беснеят, нека беснеят, защото ще стана, ще стана!“

Въртеше се неспокойно в леглото. Детенцето потърси и налапа гърдата, но, изглежда, не намери достатъчно мляко, защото току отлепяше уста и пицеше отчаяно. Към безутешните му викове от глад се присъединиха и тези на майката:

— Радост моя, какво, няма ли? Оная, оная проклета вещица е виновна, тя ти го открадна. Ще видиш какво ще направи майка ти. Бедничкото ми, толкова мъничко и вече искат да те опозорят!... А моето дете е крал на Испания и няма нищо общо с Балестер, който е само едно приятелче... Моето дете е син на този, на когото е, и друго във фамилията няма, нито ще има, нали? Нали, щастие мое, нали, миличкото ми?

Всичко това бе много красиво и много нежно, но млякото не се появяваше и Хуан Еваристо не се засищаше от тия думи с толкова малка практическа стойност. Воплите, които майката и детето надаваха, всеки в своята октава, не успяха да разбудят Хосе Искиердо, понеже той бе човек, когото не можеше да разбуди и оръдие, щом се унесеше в сън, но вдигнаха от леглото Сегунда, която отиде да види какво става и като свари племенницата си полуоблечена, се разбесня като фурия и за малко не я наби.

— Ще те напердаша, ако вземеш да ми разиграваш комедии! — изрази се тя в присъщия за нея изискан стил. — Не видиш ли, магарице, не видиш ли, че ти е секнало млякото и бедничкото няма какво да суче?

За щастие между нещата, които бе оставил Балестер в случай на нужда, предвиждайки всички възможни неприятности, имаше и един много хубав биберон. Сегунда, взела бързо решение, го напълни с мляко (случайно имаше две чаши) и се опита да го даде на бебето. В началото то се чудеше на тая твърда и студена гърда, която пъхаха в устенцата му. На няколко пъти я отблъсна с отвращение, но накрая гладът надделя над глезотиите и то се примири с изкуствената цицка.

— Гледай, гледай как бързо свиква с всичко ангелчето. Толкова е благородно! Сладурче... какъв вълчи глад сме имали!

Майката го гледаше с отчаяние, макар и довольна, че бяха намерили начин да преодолеят затруднението.

— Знаеш ли какво? — рече лелята, като сложи ръка на лицето ѝ. — Имаш температура. Това е, защото мислиш за каквото не трябва. Ако ме послушат сега, ще бъдеш кралица. Защото това, което ти се полага на месец, ще ти го дават. За това си говорихме двете с доня Лупе... Сега, значи, ще бъдеш господарка и половина! Момиче, момиче, не се размеквай, вдигни глава! Не видиш ли, че тия госпожи се навъртат край теб? Ще станеш важна птица и ако бях на твое място, нямаше да спра, докато Хасинта не дойде да ми целуне обувките. Ама какво, мислиш, че и той няма да дойде? Кръвта вече го вика и щом зърне тоя свой портрет, ще му потекат лигите... Вярвай ми, момиче,

дори кола ще имаме. Каква комедия! Като нищо ще живеем нашироко. Ще дойде той, ще дойде, уверявам те, хич няма да се забави. Не видиш ли, че това семейство си няма детенце да го радва? До един умират да имат рожба. Хубаво се грижи за него, че късмет извадихме с това дете от нашата плът. Аз съм много горда и бог знае, че то е Санта Крус, но също тъй е и Искиердо. Двете семейства са сродени... Вече почнах да се перча и днес следобед му подметнах на Пласидо да ни даде жилището гратис. Какво си мислиш? Тия Санта Крус ще се радват на сина ти като дечурлига на нови обувки... Ще ти кажа нещо, което не знаеш — вчера Хасинта беше при дон Пласидо. Искаше да се качи да го види, но тая другата, голямата светица, й каза да се качи друг ден, за да не се изплашиш. Видиш, значи... Ей, кой можеше да го повярва! Тепърва ще се разхождам аз по „Кастеляна“ с дон Балдомеро подръка. И как само ще се надувам! Истинска комедия... Придай си важност, не бъди глупава, че ако се възползуваме, от тоя ден нататък ставаме маркизи.

Откакто леля й бе започнала да говори, Фортуната плачеше неудържимо, но щом чу, че ще стават маркизи, над вълните тъга премина животворен повей и младата жена се разсмя с лице, обляно в сълзи.

— Не, не се смей, чак маркизи няма да станем, изобщо не ни трябват *титли*, ама колата е сигурна. Уверявам те, че ако Хасинта дойде днес, ще се качи... Ще видиш колко скоро ще дотича и онзи. Ясно, когато жена му не е тук. На мене ми се *чини*, че отсега нататък жена му трябва да иде да сади лук. Ти, ти си тая, дето ще седне на престола, иначе на земята няма правда. И да не викат, че си омъжена и че детето трябвало да се нарича Рубин. Каква комедия! Ти си най-вече вдовица и свободна жена, понеже смятай мъжа си за умрял. Добре знаят всички, че пито-покрито няма и по лицето му личи от кой род е, а колкото до издръжката, ще видиш, че ще ти я дадат.

Фортуната повече не се засмя, а и Сегунда не каза нещо, което да предизвика смеха й. Лелята остана при нея до разсъмване и като видя, че се е поуспокоила, отиде да подремне, преди да слезе на пазара. Когато остана сама, младата жена почувствува нещо странно. Очите й се премрежваха и нещо се късаше вътре в нея, както когато се появи на бял свят Хуан Еваристо, само че без никаква болка. Не можа да прецени добре какво беше, тъй като изгуби сваят. Като дойде на себе

си, забеляза, че вече е светло, и чу цвъртенето на птичките, чийто генерален щаб се намираше в дърветата на „Пласа Майор“ и върху бронзовата грива на коня на Филип III. Взе детето си на ръце, но едва можеше да го държи. Силите ѝ изневеряваха и по какъв начин само! Дори зрението ѝ бе отслабнало и променено, защото виждаше предметите в изопачен вид и всеки миг се объркваше, мислейки, че вижда нещо, което не съществуваше. Изплаши се много и извика, но никой не дойде на помощ. Извика три пъти, накани се да извика и четвърти и... положението наистина беше сериозно — нямаше глас, не чуваше гласа си, думата заседна в гърлото ѝ и не можеше да я изрече. Почука няколко пъти със свити пръсти по стената, но ръката ѝ се отпусна, сякаш беше от памук; удряше, а ударите не се чуваха или може би тя не ги чуваше. Но как можеше да не ги чуе Сегунда, която бе от другата страна на стената? После ръката ѝ като че се превърна в мъртва плът и отказа да се движи. „Дали не умирам?“ — помисли си младата жена, вглъбявайки се в себе си. Но не можа да види много, защото всичко бе обгърнато в мрак или фантастично осветено. Мислите ѝ претърпяха повече или по-малко трескави промени; образите се измениха до неузнаваемост, сякаш си бяха сложили маски, явявайки се с лица и външност, каквито нямаха, и единственото сравнително ясно усещане сред тая бъркотия беше, че е неподвижна и вцепенена и не може да помръдне. Имаше чувството, че дъхът ѝ е спрял; от време на време слухът и зрението ѝ даваха известна смътна представа за външния свят, но образите и звуците отминаваха и винаги от ляво на дясно. Стори ѝ се, че вижда Сегунда и я чува как говори с Енкарнасион, но двете разговаряха, втурнали се в бяг като същества, обладани от дявола, и отминаваха, потъвайки в една неясна бездна, която беше от дясната ѝ страна. Цвърченето на птичките, както и плачът на Хуан Еваристо, който търсеше биберона, се носеха стремглаво към същия мрачен предел.

Мина известно време, неопределено за нея, сетивността ѝ се възвърна и можа да се раздвижи и да добие ясна представа за действителността.

— Коя си ти? — запита тя Енкарнасион, единствения човек, който беше при нея. — А, познах те... Колко съм глупава! Леля няма ли я?

Малката отвърна, че Сегунда отишла на пазара, после донесла млякото за бебето и отново излязла. Този припадък доведе Фортуната до едно убеждение, което проникваше в душата ѝ: до убеждението, че тая сутрин ще умре. Усещаше раната там, вътре, без да знае къде, неизлечима рана или разтление, на което физиологическата проницателност, подобна на вдъхновението или прозрението на пророк, даваше безпогрешна диагноза. Главата ѝ се беше проявила; дишаше с лекота, макар и учестено; страшна слабост обземаше крайниците ѝ. Но докато физическите ѝ сили гаснеха, съзнанието ѝ се съсредоточаваше с необикновена енергия и сила в една идея. В нея изливаше като в калъп доброто от мислите и чувствата си, извайваше безхитростно най-красивото и може би най-възвишеното от своя характер, за да остави след себе си един ясен и жив образ. „Ако се отпусна — помисли си тя с голямо безпокойство, — смъртта ще ме грабне и няма да мога да го направя... Каква голяма идея! Да ми хрумне такова нещо е знак, че ще отида право на небето... По-скоро, по-скоро, че животът си отива...“ Извика Енкарнасион и каза:

— Момиче, изтичай долу и кажи на дон Пласидо, че имам нужда от него... разбираш ли? Нужен ми е, нека се качи... Тичай, не се бави. Сигурно се е върнал от църква и пие шоколада си... Тичай по-скоро, миличка, ще ти бъда много благодарна.

Докато Енкарнасион отсъствуваше, дяволската жена не правеше нищо друго освен да обсипва детето си с целувки и да му говори хиляди нежности. Бебето беше будно и я гледаше безмълвно, но въпреки че нищо не казваше, на нея ѝ се струваше, че говори... „Ще бъдеш толкова добре, сине мой! Ще те обичат почти колкото те обичам аз... Умирам... не знам какво ми е... Онова лекарство... ще го изпия... къде ли се намира? Енкарнасион! Ах, да, тя слезе долу... Изглежда, кръвта ми изтича... Сине мой, бог желае да се разделим с теб и то ще е за твое добро... Умирам, животът ми изтича навън като река, която се влива в морето. Жива съм все още заради благословената идея, която ми хрумна... Ах, колко прекрасна идея! С нея свещени обреди не са ми нужни, така е, сякаш отгоре ми го казаха. Чувам със сърцето си гласа на ангела, който ми го прошепна. Тая идея ми дойде, докато лежах онемяла, и щом се събудих, се вкопчих в нея. Тя е ключът за небесната врата... Сине мой, бъди ми кротичък и тих, че твоята майка си отива, защото бог ѝ нарежда...“

— А, дон Пласидо, тук ли сте?

— Да, госпожо — отвърна дърдоркото, като влезе в спалнята с най-раболепен вид. — От какво имате нужда? Госпожата ми възложи да...

— Приятелю, донесете ми, моля ви, писалка и хартия... Чакайте, дайте ми лекарството... Ония жълти прахове... Кои ли? Не зная... Не, оставете, оставете, трябва да напиша писмо.

— Писмо? Но преди това... — рече дон Пласидо, тършувайки в нощната масичка. — Какво лекарство искате?

— Никакво. За какво ми е?... Побързайте, че си отивам, умирам...

— Умирате!? Хайде, не се шегувайте.

— Дон Пласидо, ако не ми услужите, ще извикам някой друг. Мога да почакам Балестер, не, не, нямам време...

— Не се безпокойте, миличка. Отивам за мастилницата.

Не се бави повече от пет минути. Като се върна в спалнята, видя, че Фортуната е седнала в леглото с малкото на ръце; после двете с Енкарнасион го завиха добре в плетената му люлка, която заприлича на кошница. Пъхнаха в ръчичките му биберона, за да мирува, и го покриха с тънка копринена кърпа. Еступиня не разбираше нищо, нито виждаше каква връзка може да имат писалката и хартията с това, което ставаше.

— Дон Пласидо — рече пламенно Фортуната, — пишете, моля ви... Тук няма маса. Момиченце, донеси му дъската за дамата. Остави лекарствата... За какво са ми вече? Хайде, дон Пласидо, пригответе се, ще видите какъв удар... Хрумна ми една идея преди малко, когато бях онемяла, в момента, в който ми дойде и мисълта, че ще умра... Пишете каквото ви казвам: „Госпожа доня Хасинта. Аз...”

— „Аз...” — повтори дон Пласидо.

— Не, трябва да се почне по друг начин... Не ми идва на ума. Колко съм неумела! Ах, да, пишете: „Тъй като бог пожела да ме вземе при себе си и сега разбирам колко лоша съм била...” Как е? Добре ли е така?

— „Колко лоша съм била...”

— Добре, продължавайте да пишете каквото ви казвам... „Не искам да умра, преди да направя един приятелски жест към вас и посредством моя приятел дон Пласидо ви изпращам този небесен

красавец, който вашият съпруг ми даде по погрешка...“ Не, не, изтрийте *по погрешка*, сложете: „Който ми го даде на мен, открадвайки го от вас...“ Не, дон Пласидо, не така, така е много лошо, защото аз го родих, аз... а на нея не са й взели нищо. Работата е там, че аз искам да й го дам, защото зная, че ще го обича и защото ми е приятелка... Пишете... „За да се утешавате от горчивите хапове, които ви кара да преглъщате вашето мъжле, изпращам ви истинския *Питусо*. Този не е лъжлив, законен е и е роден, както ще разберете по лицето му. Умолявам ви...”

— „Умолявам ви...”

— Напишете го както трябва, дон Пласидо, аз ви давам идеята. Значи... „Умолявам ви да го имате за свой син и да го смятате за роден — ваш и на баща му... И позволете на вашата вярна слугиня и приятелка да ви целуне ръка...” Как е? Изискано ли е? Сега да видим дали мога да си сложа подписа... Много ми треперят ръцете... Дайте писалката...

Сложи една драскулка, а след това нареди на Еступиня да отвори скрина и да извади документа за банковите акции. След дълго тършуване той бе намерен.

— Това — каза Фортуната — го давате на моята приятелка Гилермина.

— Но без трансфер няма стойност — отвърна дърдоркото, изучавайки хартията.

— Без какво?

— Без прехвърляне по всички правила.

— Бабини деветини. Мой е и мога да го дам на когото си искам. Вземете писалката и напишете, че тия акции стават по моя воля собственост на доня Гилермина Пачеко. Ще сложа няколко подписа отдолу и ще видите дали не струва.

Въпреки че Еступиня не смяташе тоя начин да се правят завещания за валиден, стори това, което му заповядваха.

— Сега, приятелю — каза тя, губейки постепенно дар слово, — вземете моя син и го отнесете. Ах, дайте да го целуна още веднъж... Чакайте, докато умра... Не, отнесете го, преди да дойде леля или мъжът ми, или доня Лупе... лоши хора. Могат да дойдат и сам виждате... каква беля. Няма да ме оставят да бъде по мое желание, ще се разсърдя и няма да умра толкова свято... както искам...

Нищо повече не каза. Пласидо се приближи към нея да я погледне и се изплаши много. Помисли, че е мъртва или че малко ѝ остава да умре; изпрати Енкарнасион да потърси Сегунда или Хосе Искиердо и като вдигна кошчето, в което спеше Хуан Еваристо, го отнесе в стаята. „Не смея да го взема — рече си добрият старец. — Но от друга страна, ако тия грубияни се опитат да ми попречат... Не, не, поемам грижата за него и да правят, каквото щат.“ Вдигна кошчето и като го свали у дома си с цялата бързина, на която бяха способни не много здравите му крака, и с разтуптяно като на крадец или контрабандист сърце, отново се качи, приближи се до болната и се вгледа в нея тъй отблизо, че лицата им почти се допираха.

— Фортуната... *Майчице* — прошепна той в ухото на младата жена.

На третото или четвъртото повикване Фортуната повдигна леко клепачи и като отлепи устни, изрече със слаб глас:

— *Рожбо...*

„Дявол да го вземе, тая жена си отива! И аз съм сам тук с нея, а бебето е долу! Ще кажат, че съм го откраднал. Ами, те ще бъдат крадците. Да викат, каквото си щат. Какво могат да ми сторят? Показвам им подписаната от нея хартийка и готово. Бедната жена! — гледаше я ужасено. — Пресвета Богородице, отива си от кръвоизлив. Но как може да я изоставят така тия негодници? Не са ли забелязали опасността? А тоя лекар за какво мисли? Каква беля? И какво да й дам? Тук има някакви лекарства, тях ще й дам. Ами ако сбъркам? Внимавай с хапчетата, Пласидо, да не направиш някоя дивотия. Ще изчакаме. Да, ама докато дойдат, вече ще е предала богу дух. Бог да я прости и да й даде това, което й е най-нужно... Трябва да се опитам да я съживя...“ Заговори й на ухото:

— Фортуната, Фортуната, отворете очи и ме умирайте толкова глупаво. Ще ви донеса предсмъртното причастие, дори светото миро... Ей, момиче, дъще!... Ами, не чува. Безнадеждно е. Дъще моя, мислете за бог и светата майка. Призовете ги в този страшен час и те ще ви вземат под своя закрила... Нищо, все едно че й говорят на гръцки; не чува или така се е вкопчила в лошотията, че не иска да й говорят за религия. Ще опитам на друга струна — рече си той лукаво. — Фортуната, хубавице, вижте кой е дошъл, отворете очи и ще видите. Не го ли познавате? Това е онзи мъж, господин Хуанито, който идва да види своята... дама. Погледнете, погледнете колко е тъжен, че ви вижда болна... Как се усмихва тая мошеничка! — каза си той. — Покварена е до мозъка на костите! Отваря очи и го търси с поглед. Също като пияниците, които, въпреки че издъхват, щом чуят за вино, сякаш възкръсват... Как ли ще се спаси тая! Запътила се е право към ада... Виж ти какъв начин да се разкаеш. Говоря й за нашия божествен изкупител и за божията майка и все едно че нищо... Глуха като пън. Ама спомена ли й за господинчото и ето ви я с отворени очи, така й се дощява да живее и, без съмнение, с намерението да греши. На куково лято ще се спаси тая!... Като че ли лелята вече се качва. Чувам я как пъхти като тюлен. Да, идват — излезе на прага и се обърна към

Сегунда, която се изкачваше задъхано, предшествувана от Енкарнасион. — Ей че сте спокойна! Много зле е, ама много зле!...

Едва прекрачила прага на спалнята, Сегунда започна да вика:

— Олеле, боже, убили са ми я, убили са ми я! Ах, каква касапница! Какъв вид има... Убили са ми я! А детето? Откраднали са ни го, откраднали са ни го!

— Погрижете се за племенницата си и вижте дали не можете да я спасите — каза Еступиня, хващайки я за ръката, — оставете тия убийства и кражби на деца, не ставайте смешна.

— Какво ти е, радост моя? Фортуната, убили ли са те или какво? Я да видим, овчице, ранена ли си?_Сè_ едно че са те намушкали сто пъти... Ама си жива. Кажи ми какво се е случило. Кой беше? А детето ти, нашето дете, къде е? Взеха ли ти го?

— Извикайте лекаря — гневно каза Пласидо. — Къде живее? Аз ще отида... И не се грижете за детето, на много добро място е и нищо не му липсва.

— Ама къде е? Дон Пласидо, дон Пласидо — възкликна Сегунда грубо и с ярост, — май че ще идете в пандиза... Ще се оплача на правосъдието. Вие сте бандит, да, господине, не си вземам думите обратно. Вие сте ни задигнали рожбата!

— Хей! — заотстъпва старецът от страх да не би Сегунда да му издере очите. — Ама няма ли да млъкнете, проклетнице? Не виждате ли, че племенницата ви умира?

— Понеже вие я убихте, палач такъв, човекоядец, вие, вие!

— По-кратко! Ще трябва да ви сложат намордник. Ще отида да извикам бърза помощ.

— В затвора, там трябва да идете!

В този момент влезе Хосе Искиердо и сестра му започна да го подстрекава да се нахвърли върху добрия Еступиня. *Платон* се колебаеше и не проявяваше нужното доверие, което тя мислеше, че думите ѝ заслужават.

— Престанете, че почвам да се ядосвам. Аз ще бъда този, който ще доведе съдията — извика старецът, като тропна с крак. — Детето е там, където трябва да бъде и много добре знаете, че не лъжа. Ако не вярвате, питайте майка му.

— Радост моя — пицеше Сегунда, като прегръщаше и целуваше племенницата си, която не беше още труп, но имаше такъв вид. —

Каж ми какво са ти сторили, кажи, сърце мое. Ах, каква мъка!...

— Изтичайте да извикате онзи господин, аптекаря, който идва често и сега се грижи за нея — каза със заповеднически глас Пласидо на Искиердо. — Аз ще извикам един друг човек, да тичаме по-скоро, че смъртта ще ни изпревари.

Излезе, преди да чуе мнението на Сегунда. Разбирайки по-скоро инстинктивно, отколкото с разума си, че заповедите на Еступиня са по-полезни от тия на уличната продавачка, *Платон* се измъкна и тръгна бързешком към улица „Аве Мария“.

Най-напред в къщата пристигна Гилермина, на която Пласидо разказа по пътя какво се беше случило. Докато изкачваха стълбите, светицата рече на своя клисар:

— Влезте у вас и чакайте Хасинта, веднага ще дойде. Предупредете я, че не искам да се качва. Щом мога, ще сляза аз. Да не мърда оттук и да ме чака.

Състоянието на болната беше все същото, когато основателката влезе. Преизпълнена с ужас, Сегунда вече не говореше за убийство и макар и да не проумяваше *кражбата на мъничкото*, не посмя да спомене за това пред госпожа хазайката. Беше направила опит да накара Фортуната да вземе силна доза *ерготин*, но не бе успяла. Тя стискаше зъби и нямаше начин да я свестят. Гилермина има по-голям късмет или употреби по-добри средства, защото успя да я накара да пийне малко от това ефикасно лекарство. Настъпи голяма суматоха, трескаво прилагаха най-различни лекарства за външна и вътрешна употреба. Светицата и уличната продавачка се стараеха с еднакво усърдие да спрат живота, който си отиваше; но той не искаше да спре и двете жени, сломени и отчаяни, отпуснаха ръце пред очевидната безполезност на усилията си. Фортуната гледаше с признателност своята приятелка и когато тя хвана ръката ѝ, направи опит да каже нещо, но едва можа да произнесе няколко звука. Безмълвни, двете жени си говореха с погледи.

— Ще дойде отец Нонес — каза светицата. — На излизане от къщи пратих да го извикат. Пригответе се, дъще моя, насочете мислите си към бога, поискайте му прошка за греховете с истинско и дълбоко разкаяние и той ще ви прости. Молихте ли го вече?

Фортуната кимна с глава.

— Моята приятелка е научила за подаръка, който сте ѝ направила, и е дълбоко благодарна. Беше красив и християнски жест.

При тия думи от мрака, който обгръщаше съзнанието на младата жена, изплува споменът за Фейхо и за неговите забрани, но сега този спомен не я накара да се разкае за постъпката си.

— Хасинта ме помоли да ви благодаря от нейно име. Не ви помни с лошо. Напротив, вие съумяхте да направите така, че да оставите добри следи след себе си. Освен това тя е от малцината, които умеят да прощават. Бъдете сега като нея, хубаво би било да сподавите в този миг страстите си, да обичате враговете си и да отвърнете с добро на тези, които ви мразят. Дъще моя — прегърна я, — простихте ли на човека, който е виновен на всички ваши беди и който толкова пъти ви е отвеждал до греха?

Фортуната кимна и от погледа ѝ личеше, че тази прошка бе от лесните, тъй като посредник бе любовта.

— Прощавате ли и на оная жена, която смятахте, че ви е оскърбила, и която вие оскърбихте с думи и действие, с причина или без причина?

Тази прошка бе от тежките. Светицата замълча, забелязвайки, че дяволската жена се развълнува. Главата ѝ бе отметната назад върху възглавницата и тя я раздвижи с известно неспокойство, а погледът ѝ блуждаеше по тавана.

— Какво, колебаете ли се? За да прости, бог иска да знае дали преди това ние сме простили. За какво ви е сега тази жалка омраза? За какво ви е нужна? За тежест, която ще ви попречи да се изкачите на небето. Трябва да се освободите от това бреме — прегърна я още по-нежно. — Приятелко моя, направете го заради мен, заради *небесния красавец*, който трябва да остане тук, обграден с благословии, не с проклетия.

Фортуната потрепера цялата... Трудното ѝ дишане показваше колко много иска да превъзмогне физическата си немощ, която пречеше на говора ѝ.

— Не е нужно да говорите — каза ѝ светицата, — достатъчно е да покажете намерението си, като кимнете с глава. Прощавате ли на Аурора?

Умиращата раздвижи глава по начин, който можеше да мине за утвърдителен, но не достатъчно убедително, сякаш не цялата ѝ душа, а

част от нея прощаваше.

— По-ясно, по-ясно...

Фортуната наблегна още мъничко и очите ѝ се навлажниха.

— Така ми харесва.

Тогава лицето на нещастната госпожа Рубин се озари от нещо, което приличаше на поетическо вдъхновение или на религиозен екстаз; и победила като по чудо немоцта си, тя намери сили и думи да произнесе:

— Аз също... Не го ли знаете?... Ангел съм...

Каза и още нещо, но думите отново станаха неразбираеми и върху лицето ѝ застина израз на неизказано и ведро щастие. Известно време светицата не знаеше какво становище да вземе.

— Ангел! Да — рече тя накрая, — ще станете, ако добре се пречистите. Скъпа приятелко, необходимо е да се пригответе сериозно. Отец Нонес ще дойде и той ще ви даде утехата, която аз не мога да ви дам... Сега си спомням, че имахте една лоша мисъл, първоизточник на много грехове. Необходимо е да я захвърлите и стъпчете с крака... Търсете, претърсете хубаво душата си и ще видите как ще я намерите; това е онази безсмислица, че семейството, когато няма деца, не струва... и че вие, защото ги имате, сте истинската съпруга на... Хайде — каза тя с необикновена нежност, — признайте, че тази мисъл, освен че е глупава, беше дяволска заблуда, и ми обещавайте, че ще се откажете от нея и няма да си я спомняте, когато приятелят Нонес ви изповяда. Защото, ако я отнесете със себе си, ще ви пречи много там.

Фортуната лежеше безизразно, поради което ревността ѝ приятелка поднови атаката с още по-голяма ревност и пламенност:

— Фортуната, дъще моя, заради обичта си към мен, която аз не заслужавам, заради обичта, която изпитвам към вас и която ще запазя за цял живот, ви моля да изтръгнете тази мисъл и да я захвърлите тук като украшение, с което се кичат грешниците, като изкуствена бенка, червило. Това няма стойност там освен за дявола, за да върши злините си. Ще я изтръгнете ли от себе си, да или не? Направете го заради мен, за да бъда спокойна.

Очите на Фортуната отново се озариха от онова припламване, което сякаш беше отражение на проблясък в мозъка и тялото ѝ потръпна от блаженство, като че ли в нея проникна някакъв дух на кротост.

— Ангел съм... не го ли виждате?

— Ангел, да. Добре, това убеждение ми харесва — с безпокойство каза светицата. — Но аз бих искала...

Прекъсна я появата на отец Нонес, който не се побираше във вратата и трябваше да се наведе, за да може да влезе. Цялото помещение се изпълни с тъжна и строга чернота.

— Тук съм, *учителко* — каза старецът и дамата се изправи, за да му отстъпи мястото.

Двамата си прошепнаха нещо, преди тя да се оттегли. Нонес заговори ласкаво на болната, която го гледаше с мътен поглед, без да отвърне нищо на думите му... Накрая от нея се изтръгна глас, сякаш на дете, жаловит и болезнен като на някое нежно, наранено същество. Това, което на отец Нонес му се стори да долавя сред тия звуци, произнесени едва чуто, бе: „Не знаете ли...? Аз съм ангел... аз също... *небесна красавица*...“

Свещеникът продължи наставленията си, като си каза: „Безнадеждна работа... объркана глава.“

А на висок глас:

— Ангел, да, но е наложително, дъще моя, да изповядваме Христовата вяра, да ѝ посветим последните си мисли и да молим бог да ни прости от сърце. Той е толкова добър, толкова добър, че не отказва закрилата си на никой грешник, който насочи мислите си към него, колкото и непоправим да бъде... Главното е душата ни да бъде чиста...

Погледна я с тревога. Беше ли казала нещо? Да, ала Нонес не можа да го разбере. Без съмнение беше онова *ангел съм*, след което склони глава като човек, готвещ се да заспи. Свещеникът я погледна по-отблизо и каза на висок глас:

— Учителко, учителко, елате!

Гилермина влезе и двамата се взряха в нея.

— Мисля — каза Нонес, — че свърши. Не можа да се изповяда... Объркана глава. Клетата! Казва, че е ангел... Бог ще реши...

Учителката и свещеникът захванаха да се молят на висок глас. Сегунда почна да вдига врява и в този момент пристигна Сехисмундо, който, известен на стълбите за това, което ставаше, влезе по-скоро мъртъв, отколкото жив.

Докато там беше отец Нонес, Балестер имаше вид на сломен от скръб човек и съзерцаваше тъжната картина с уважението, което вдъхват мъртъвците, криейки мъката си зад благоприличие, в което имаше известна въздържаност. Но когато не останаха други свидетели освен светицата и Сегунда, добрият аптекар сметна, че няма защо да сдържа стремителните чувства, бликащи от сърцето му, и като се приближи до все още топлото тяло на своята нещастна приятелка, прегърна я и покри челото и бузите ѝ с безброй целувки.

— Ах, госпожо — каза той на основателката, трийки сълзите си, — виждам, че се учудвате, като ме виждате да плача, също и на излиянията ми... Но много я обичах, беше ми приятелка, щеше да стане моя любима... искам да кажа... не, простете, бяхме приятели... Вие не я познавахте добре, аз да... Беше ангел, искам да кажа, щеше да стане, можеше да стане; простете, госпожо, не знам какво говоря, защото това нещастие потресе душата ми. Не го очаквах. Беше една небрежност. Тя самата с глупостите, които вършеше... защото бе от онези ангели, които вършат много глупости... Разбирате ли ме?... Бедната жена, толкова красива и толкова добра! Няма съмнение, че е следствие на това, че процесът не бе установен навреме. Опасявах се, че така ще стане. Преждевременното излизане, душевното вълнение... Прибавете и немарливостта, липсата на грижи, надзор, на авторитет, който би трябвало да ѝ бъде наложен. Ах, ако аз бях тук! Но не можех, не можех. Задълженията ми... Повярвайте, госпожо, сърцето ми е разбито и ще ми бъде нужно дълго време, за да утихне мъката. Беше ми станала толкова скъпа, че не излизаше от мислите ми. Съдбата ме свързваше с нея и можехме да бъдем щастливи, да, щастливи, уверявам ви. Щяхме да отидем в някоя друга страна, в някоя далечна, много далечна страна. Нито веднъж не съм я целунал. Не смеех, нито тя щеше да ми позволи, защото бе най-достойният и почтен човек, който можете да си представите.

Гилермина бе колкото смаяна, толкова и изпълнена със съчувствие към излиянията на тоя добър човек, който се изразяваше с такава откровеност. Малко по малко мъката на Сехисмундо започна да

се уталожва и седнал до възглавето на смъртното ложе, заговори със светицата по един въпрос, който се налагаше от обстоятелствата.

— Не, госпожо, простете, но разноските за погребението ще платя аз. Искам да си доставя тази малка радост. Не ми я отнемайте, за бога.

— Но, синко, та вие сте бедняк — отвърна основателката. — Защо ви са тия разноси? Ако нямаше друга възможност, щеше да бъде много благочестиво и много добре. Не ставайте глупав и задръжте парите си, че и без това нямате. Ще плати този, който е длъжен да плати, и толкова. Умният и от малко разбира, нали?

Балестер не се признаваше за победен и държеше на своето, но Гилермина така го обработи, че накрая му изби тая мисъл от главата. Сегунда и нейните две приятелки от пазара облякоха клетата госпожа Рубин, а аптекарят се залови усърдно с подготовката на погребението, което трябваше да стане на следващата сутрин. През целия ден не напусна дома на покойната. На обед остана сам в него, а тялото на Фортуната, вече облечено в черни дрехи, бе положено върху леглото. Балестер не се насищаше да я съзерцава, вглеждайки се в спокойните черти, които смъртта вече бе докоснала, но все още не бе обезобразила. Лицето ѝ бе като от слонова кост, с винени петна покрай очите и на устните, а веждите изглеждаха още по-изящни, по-очертани и черни, отколкото бяха приживе. Няколко мухи бяха кацнали върху това бледо лице. Сехисмундо отново изпита желание да целуне своята приятелка. Какво го интересуваха него мухите? Бе същото както когато бяха паднали в млякото. Просто ги изважда и пие. Мухите хвъркнаха, когато живото лице се надвеси над мъртвото, но щом се отдалечи, накацаха отново. Тогава Балестер покри лика на своята приятелка с кърпа от фин плат.

Малко по-късно дойде Гилермина. Идваше от дома на дон Пласидо, за да каже на Балестер няколко думи за погребението. Поговориха малко и понеже тя се боеше, че мъжът на покойната може да дойде и да направи някое безобразие, аптекарят побърза да я успокои:

— Не се безпокойте. Днес сутринта успяхме да го затворим. Клетникът бе побеснял и доста се измъчихме, докато му отнемем проклетия револвер, който си беше купил, за да застреля Аурора и един друг човек, който често се навърта из квартала. Знаменитата доня

Лупе бе изгубила ума и дума от страх. Притекохме се на помощ с Падиля и едва успяхме да обезоръжим философа и да го заключим в стаята, където той започна да удря глава в стената и да надава викове, които се чуваха от улицата.

— Казвах ви аз. Цялата тази логика трябваше да доведе дотам. Не можеше и да бъде друго. В десет часа ще се отслужи литургия на гробището и ще има заупокойна молитва. Разпоредено е от когото трябва погребението да бъде първокласно, с луксозна катафалка с шест коня. Ще присъствуват и децата на сиропиталището... Ще кажете, че целият този разкош е неуместен.

— Не, аз не казвам нищо.

— Нищо особено нямаше да има, ако го кажехте, защото на пръв поглед е абсурдно. Но усложнените причини водят и до усложнени следствия, затова виждаме в света толкова неща, които ни се струват безсмислени и ни карат да се смеем. Ето защо се придържам към принципа да не се смее на нищо и че всичко, което става, поради самия факт, че става, вече заслужава малко уважение. Разбирате ли ме?

Щеше да каже още нещо, но влезе Пласидо с шапка в ръка и съобщи на своя генерал с тон на флигеладютант, че е пристигнала доня Барбара.

Светицата слезе и завари приятелката си да наблюдава с малко суров поглед Хасинта, която бе прегърнала нежно мъничкото канарче, сякаш го бе намерила на улицата или го бяха сложили в кошница пред вратата на дома ѝ. На госпожа Санта Крус чертите на бебето също говореха нещо, но изпълнена с благоразумие и патила веднъж, тя се боеше да не изпадне в смешно положение, подобно на предишното. Затова госпожата се колебаеше и не смееше да се радва; доводите, които Гилермина ѝ приведе, не можаха да разсеят нейната сдържаност и недоверчивост. Нежните чувства, които преливаха в сърцето на Хасинта, представляваха хармонично съчетание на радост и мъка пред вид обстоятелствата, при които това мило същество се бе озовало в ръцете ѝ. Не преставаше да мисли за тази, която малко по-горе, в същата сграда, беше престанала да съществува тази сутрин, и се удивляваше, че усеща в сърцето си чувства, които бяха нещо повече от съжаление към жената без късмет, тъй като в тях може би имаше нещо другарско и сестринско, основано на общи нещастия. Да, спомняше си, че мъртвата бе някога най-големият ѝ враг; но последният период на

враждата и невероятният жест с наследяването на *Питусо* криеха, без разумът да може да разбули тази загадка, едно помирение. Със смъртта помежду им — едната във видимия свят, другата в невидимия — твърде възможно беше двете жени да се гледат от двата бряга, обзети от желание да се прегърнат.

Трите госпожи казаха едновременно:

— А сега какво ще правим?

Последва кратък спор по въпроса къде да отнесат тази скъпоценна придобивка. Гилермина преодоля трудностите, като предложи да го отнесат в дома ѝ. Дадоха заповеди на Еступиня да бъдат отведени в жилището на светицата и трите женища, от които щяха да изберат най-добросъвестно дойката, която трябваше да отгледа *небесния красавец*.

През нощта на този паметен ден в къщата на Санта Крус се разигра една знаменателна сцена. Хасинта и свекървата хванаха натясно Хуан и го поставиха в затруднено положение, като му показаха редактираното от Еступиня писмо и го принудиха (какъв позор за достойнството му!) да се покаже искрено съкрушен, тъй като случаят не беше за шеги, нито позволяваше да се измъкнеш с няколко фрази или остроумна мисъл. Беше прегрешил тежко, оскърбявайки законната си жена, изоставяйки след това съучастницата си и правейки я достойна за съчувствие и дори за симпатия посредством низ от постъпки, за които той единствено бе отговорен. Накрая Санта Крус, старейки се да възстанови уронения си престиж, отрече някои неща, а други, най-горчивите, смекчи и подслади по възхитителен начин, за да могат да бъдат преглътнати, като потвърди в заключение, че момчето е негово и само негово, поради което го признаваше и приемаше, решен да го обича, сякаш му го беше дала неговата обожавана и законна съпруга.

Когато останаха сами, Хасинта си разчисти сметките със съпруга си; бе тъй проникновена, непоколебима и храбра, че той едва успяваше да ѝ отвърща, а хитрините му бяха безсилни и достойни за присмех оръжия срещу истината, която се лееше от устните на оскърбената съпруга. Със суровите си присъди тя го караше да трепери и не бе вече лесно за ловкия кавалер да се наложи над тази нежна душа, чиято диалектика често бе отслабвала под въздействието на ласките. Тогава стана ясно, че продължителните страдания бяха сринали уважението

на Хасинта към нейния съпруг и развалините бяха повлекли със себе си част от любовта, която сега бе сведена до такива жалки размери, че почти не се забелязваше. Неприятното положение, в което го поставяше всичко това, разпалваше все повече и повече гордостта на Санта Крус; презрението — не престорено, а истинско, реално, което показваше жена му, караше клетия човек да страда ужасно, защото фактът, че жертвата не страдаше вече от ударите, които получаваше, бе твърде нерадостен. Да бъде никой в присъствието на жена си, да не намира при нея онова убежище, с което бе свикнал, го разстройваше дълбоко. Вярата му в сигурността на това убежище бе толкова силна, че загубвайки го, изпита за първи път това тъй тъжно чувство за непоправима загуба и пустота; чувство, което в разцвета на младостта е равностойно на това да остареееш, да се окажеш сам при наличието на семейство и бележи часа, в който най-хубавото от живота вече е отминало, и си обърнал гръб на надеждите, които по-рано са били пред теб. Ясно му го каза тя, с изразителна прямота в очите, които никога не лъжеха:

— Прави каквото искаш. Свободен си като птица. Интригите ти вече никак не ме засягат.

Това не бяха само приказки, с течение на времето съпругът се убеди, че тя бе казала самата истина.

Известно време детето остана с кърмачката в дома на Гилермина, докато не осведомиха за всичко дон Балдомеро, след което бе отнесено в бащината къща. Хасинта му се посвети тялом и духом и изпитваше задоволство, че всички у дома го обичат, включително и баща му. Когато бе самичка с него, дамата строеше в дръзките си мисли дворци от дим с въздушни кули и с още по-крехки куполи, поради това че бяха чиста представа. Въображението ѝ стигаше дотам, че мнимата майка се умиляваше от лъжливия спомен, че е носила в утробата си това скъпоценно дете, и потръпваше при мисълта за болките, които бе „изстрадала“, давайки му живот. След тия игри на буйната ѝ фантазия идваха размишленията за това, колко неуреден е светът. Тя също имаше свое разбиране за установените от закона връзки и ги рушеше мислено, като правеше невъзможното — връщаше времето назад, променяше и разместваше качествата на хората, слагаше сърцето на един в гърдите на друг, главата на трети върху раменете на еди-кой си, стигайки накрая до такива причудливи корекции на сътворения свят,

че бог, както и неговият наместник във фуста — Гилермина Пачеко, би се разсмял. Целият този циклон от мисли и прекроявания се въртеше около ангелската глава на Хуан Еваристо; Хасинта преправяше чертите му, като му придаваше своите собствени, примесени с тези на едно съвършено същество, което би могло да има лицето на Санта Крус, но чието сърце несъмнено бе това на Морено... сърцето, което я бе обожавало и което бе чезнало по нея... Защото Морено можеше да ѝ бъде съпруг... да е още жив, да не е похабен, нито болен и да има лицето на Хуан, този неискрен и лош човек... „И дори да го нямаше, да, дори да го нямаше... Ах, тогава светът щеше да бъде такъв, какъвто би трябвало да бъде, и нямаше да се случат много от лошите неща...“

На погребението на госпожа Рубин биеше на очи несъответствието между разкошната катафалка и кортежа, който се състоеше от две-три коли. В челната беше Балестер, който, за да не отиде самичък, бе помолил своя приятел, критика, да го придружи. В дългия преход от улица „Кава“ до гробището, което бе едно от южните, Сехисмундо разказа на добрия Понсе всичко, което знаеше от историята на Фортуната, а то не бе малко, без да изпусне последното, без съмнение, най-доброто. Образцовият съдник на литературни творби каза, че в тая история има материал за драма или роман, макар че по негово мнение не би привлякла вниманието, ако не се поразреди боята, за да може пошлостта на живота да бъде превърната в естетическа материя. Той не допускаше животът да се пренася в изкуството такъв, какъвто е, а поръсен с благоуханни подправки и сложен върху огъня, за да се изпече добре. Сехисмундо не споделяше това схващане и поведоха спор по въпроса с избрани доводи от едната и другата страна; никой не промени убежденията и схващанията си и накрая стигнаха до извода, че пресният добре узрял плод е нещо много хубаво, но също такива са и компотите, стига само сладкарят да знае какво държи в ръцете си.

Най-сетне пристигнаха и тялото на госпожа Рубин бе предадено на земята пред малцината опечалени: Сехисмундо и критика, Еступиня, Хосе Искиердо и съпруга на една от продавачките на пазара, нейна приятелка. Сърцето на Балестер се късаше от мъка, бе покрусен и си тръгна последен. В колата на връщане към Мадрид носеше в съзнанието си яркия образ на тази, която вече не съществуваше.

— Този образ — каза той на приятеля си — ще живее в мен известно време, но ще започне да избледнява, да избледнява, докато изчезне съвсем. Предпоставката за възможна забрава, дори ако допуснем, че е далечна, ме натъжава повече от това, което току-що видях... Но трябва да има забрава, както трябва да има и смърт. Без забрава няма да има празно място за новите идеи и чувства. Ако не забравяхме, нямаше да можем да живеем, защото в храносмилателната

дейност на духа не може да има само поглъщане, без да има и отделяне.

И по-нататък:

— Вижте, приятелю Понсе — аз съм безутешен, но ме ми е неизвестно, че вземайки пред вид обществения егоизъм, смъртта на тази жена е едно добро за мен (доброто и злото винаги вървят ръка за ръка в живота), защото, вярвайте ми, аз се готвех да извърша големи глупости заради тази хубавица; вече ги върших и бог знае докъде щях да стигна... Нямате си представа каква притегателна сила упражняваше върху мен! Смятам се за човек с мозък и при все това вървах право към пропастта. За мен тази жена имаше една неотразима привлекателност, която не мога да си обясня; в главата ми се загнезди мисълта, че е ангел, да, предрешен ангел, бих казал ангел с маска, за да плаши глупците, и тази мисъл не биха могли да ми избият всички мъдреци на света. И дори сега е запечатана ясно в мен... Вероятно е бълнуване, изопачена истина, но е тук, вътре в мен, и най-отчайващото е, че вече не мога, поради смъртта, да проверя дали е истинска... Защото аз исках да проверя и, вярвайте ми, щях да успея.

На следващата седмица Балестер напусна аптеката на Саманиего, защото доня Каста научи за отношенията му (които тя смяташе за неморални) с безсрамницата, която тъй просташки бе оскърбила Аурора, и не пожела да си има повече работа с него. Много пъти доня Лупе го моли да отиде при Максимилиано, който продължаваше да стои заключен в стаята си, а храна му даваха през едно прозорче, тъй като госпожата и Папитос не смееха да влязат — воят, който издаваше нещастникът, бе знак за нездрава и опасна възбуда. Сехисмундо бе първият, който проникна в стаята без никакъв страх и видя Макси, свит в един ъгъл с признаци повече на слабоумие, отколкото на ярост, с променено лице и раздърпани дрехи.

— Е — рече аптекарят, като се наведе към него и се опита да го изправи, — в ред ли сме вече? Тъй като преди няколко дни, когато ви отнехме револвера, щяхте да ни изпохапете, ритахте, и се зъбехте и искахте да изтребите човешкия род, трябваше да ви заключим. Справедливо наказание за глупостта... Какво, да не би да сте загубили дар слово? Погледнете ме в очите и да не правим гримаси, че става много неприятно. Не ме ли познахте? Аз съм Балестер и нося оная пръчка, с която вкарвам в правия път непослушните деца.

— Балестер — обади се Макси, гледайки го втренчено, сякаш се събуждаше от сън.

— Самият той. Искате ли да ви кажа какво ново има по света? Но само ако ми обещаете да се държите разумно.

— Разумно? Вече съм разумен, вече съм разумен. Да не би някога да съм губил поне мъничко от своя разум?

— Разбира се, че не. Не, слава богу. Вие да си загубите ума! Това оставаше...

— Истината е, че спях, приятелю Балестер — каза Рубин, като се изправи. — Сега си спомням, че бях разумен, по-разумен от когото и да било и изведнъж ме обзе желанието да убивам. Защо, защо?

— Почешете се по главицата да видим дали ще си спомните... Защото сме много глупави. Вие бяхте огледало за философите и тъкмо да станете светец, ви хрумна да си купите револвер...

— Ах, да! — очите му се разшириха от уплаха. — Това бе, защото жена ми даде дума да ме обича с истинска любов, да ме обича до полуда, чувате ли, както тя знае да обича.

— Хубава работа. Сега пък искате да хвърлите вината на друг нещастник.

— Тя, тя беше. Тя ме изкара от релси... и още съм така. Вътре в себе си нося духа на злото и едва си спомням смътно за онова състояние на добродетелност, в което се намирах.

— Колко жалко, синко, колко жалко! Трябва да се върнем към душовете и към натриевия бромид. Те са най-доброто за насаждане на философия и добродетели.

— Ще се върна — каза Макси с необикновена сериозност, — когато изпълня обещанието, което дадох на жена си. Ще убия, после ще се насладя на тази неизразима, безкрайна любов, която не съм вкусвал никога и която тя ми предложи в замяна на това, че пожертвувах разума си заради нея, а след това ще се посветим двамата на покаяние и ще молим бог да ни прости греха.

— Прекрасна програма, да, бога ми, прекрасен договор! Само че вече не може да се изпълни, защото липсва една от страните.

— Каква страна?

— Тази, която вдъхваше любов, тази толкова възвишена и умопомрачителна любов.

Макси не разбираше и Балестер, решил да му съобщи новината без заобикалки, заключи така:

— Да, вашата жена вече не съществува. Клетата, умря преди осем дни.

При тия думи се развълнува страшно и гласът му затрепери. Макси избухна в пресилен смях.

— Пак същата комедия, пак... Но и сега, както тогава, няма да мине, господин Балестер... Да се обзаложим ли, че с моята логика отново ще открия къде се намира? Ах, боже мой! Вече усещам как логиката изпълва главата ми с възхитителна сила и талантът ми се връща, да, връща се, тук е, чувствавам го да влиза. Слава богу, слава богу!

Доня Лупе, която подслушваше разговора от прага, долепила ухо до открехнатата врата, започна да се отърсва от страха си, чувайки ведрия глас на своя племенник, и като отвори още мъничко, показва умното си и изпитателно лице.

— Влезте, доня Лупе — каза Сехисмундо. — Вече е добре. Кризата мина. Но не иска да повярва, че загубихме съпругата му. Да, смята, че го лъжем като миналия път... Но тогава той излезе по-умен от нас.

— И сега също, и сега също — каза Рубин с маниакално упорство. — Ще започна незабавно работите си по наблюдение и анализ.

— Не е необходимо да се горещите, защото ще ви докажа, ще ви покажа това, което казах. Доня Лупе, донесете му, ако обичате, дрехите, не е хубаво да излиза на улицата в тоя вид.

— Но къде ще го водите? — разтревожи се тя.

— Оставете това на мен, *госпожо министър*. Знам какво правя.

— Да не би да се боите, че ще ви открадна тая скъпоценност?

— Дрехите ми, лелю, дрехите ми — каза бодро Макси също като в най-добрите си времена и без каквито и да било признаци на душевно разстройство.

Накрая стана това, което искаше Балестер — Макси се облече и излязоха. В коридора Сехисмундо съобщи намерението си на доня Лупе:

— Слушайте, госпожо, трябва да отида на гробищата да видя плочата, надгробната плоча, която поръчах за онази клетница. Аз я

плащам, исках да си доставя тая малка радост. Скъпа плоча с името на покойната и с венец от рози...

— С венец от рози? — възкликна доня Лупе, не успявайки да прикрие с цялата си дипломатичност лекия оттенък на ирония.

— От рози. Защо се учудвате? — рече той, като пламна. — Да не би вие да плащате? Исих плочата да е от мрамор, но нямам пари... Направена е от камък от Новелда, скромен и сърдечен дар за едно чисто приятелство... Тя беше ангел. Да, няма да си взема думите обратно, нищо, че се смеете.

— Не, не се смея. Само това липсваше.

— Ангел по свой начин. В същност да оставим това и да минем към другото. Понеже, когато се увери, че жена му не е жива, това ще повлияе много на душевното му състояние, реших да заведа клетото момче... за да види, госпожо, да види.

Доня Лупе не възрази и двамата аптекари излязоха и взеха файтон. По пътя Макси беше унил — приближаването към гробището го опечаляваше и притискаше душата му с тежестта, която носи в себе си мисълта за смъртта.

— Да вървим, момче — каза приятелят му, като го хвана за ръка и го поведе навътре в гробището.

Пресякоха един голям парцел, пълен с гробници, повече или по-малко великолепни; след това втори, осеян с ниши; навлязоха в трети, в който се виждаха изкопани и пресни гробове, и спряха пред един, чиято плоча зидарите току-що бяха поставили и сега прибираха инструментите си.

— Тук е — каза Балестер, сочейки издяланата плоча от Новелда, в чийто горен край имаше венец от рози, доста добре изваян, отдолу „Почивай в мир“, после името и датата на кончината. — Какво пише там?

Максимилиано стоеше безмълвен, вперил очи в плочата... Надписът бе красноречив! Към името и презимето на жена му бе прибавено *Рубин*. Двамата мълчаха, но вълнението на Макси бе по-силно и по-трудно за овладяване от това на приятеля му. И не след дълго един тих плач, израз на истинска и безутешна скръб, отприщи от очите му порой от сълзи, който сякаш не свършваше.

— Това са сълвите на целия ми живот — можа да каже той на своя приятел. — Изплаквам всичките си страдания...

Балестер го отведе не без мъка, тъй като Макси искаше да остане още и да плаче, да плаче. На излизане от гробището срещнаха траурно шествие с доста опечалени. Погребваха дон Еваристо Фейхо. Но двамата аптекари не му обърнаха внимание. В колата със спокоен и скръбен глас Максимилиано изрази пред приятеля си следните мисли:

— Обичах я с цялата си душа. Беше се превърнала в главната цел на моя живот, но тя не откликна на копнежите ми. Не ме обичаше. Да погледнем обективно на нещата — тя не можеше да ме обича. Аз сбърках, тя също сбърка. Не само аз бях излъганият, тя също беше. Измамахме се взаимно. Не се съобразихме с природата, с великата майка и учителка, която изправя грешките на своите заблудени деца. Вършим хиляди глупости и природата ни ги показва и поправя. Протестираме против прекрасните й уроци, които не разбираме, и когато си въобразим, че можем да я овладеем, тя ни улавя и разбива също както морето разбива тези, които са си наумили да властвуват над него. Това ми го казва разумът, приятелю Балестер, моят разум, който днес, благодарение на бог, отново се озарява със светлина като запален фар. Не забелязвате ли? Не го ли забелязвате? Защото онзи, който сега рече, че съм луд, е истинският луд, а ако някой ми го каже в лицето, кълна се в името господне, ще ми плати!

— Спокойствие, приятелю мой, спокойствие — каза Балестер добродушно. — Никой не ви противоречи.

— Защото сега проумявам всички конфликти, всички трудности в моя живот с яснота, която може да идва само от разума. И нека се знае: заклевам се пред бог и пред хората, че прощавам с цялото си сърце на тази клетница, изчиствам душата си от всички бурени и не желая мислите ми да бъдат отправени другаде освен към доброто и добродетелността. Светът свърши за мен. Бях мъченик и луд. Нека лудостта, от която се излекувах с божия помощ, се смята за мъченичество, защото нима отклоненията от нормалното бяха нещо друго освен израз на ужасните агонии на моята душа? И за да не остане у никого и най-малкото съмнение относно състоянието ми на съвършено здрав и разумен човек, заявявам, че обичам жена си както в деня, в който я видях за първи път; обожавам в нея възвишеното, вечното, виждам я не каквато беше, а каквато аз я лелеех и носех в душата си; виждам я надарена с най-прекрасните качества на божеството, които се отразяват в нея като в огледало; обожавам я,

защото нямаше да имаме средство да чувствуваме божията любов, ако бог не ни го бе посочил, дарявайки с качества си едно същество от нашата раса. Сега, когато не е жива, я съзерцавам освободена от преображенията, които светът и досегът със злото ѝ налагаха; сега не се боя от изневярата, която е плод на допира с природните стихии, минаващи близо до нас, сега не се боя от измените, тия тъмни сенки на тъмни тела, които се приближават; сега всичко е свобода и светлина; изчезнаха гадостите на действителността и аз живея с моя идол в мислите си и се обожаваме с възвишена чистота и святост в неподкупното ложе на моя разум.

— Беше ангел — прошепна Балестер, на когото, неизвестно как, се предаваше нещо от тази екзалтация.

— Беше ангел — извика Макси, стоварвайки юмрук върху коляното си. — И мизерникът, който отрече това или го постави под съмнение, ще си има работа с мен!

— И с мен! — повтори Сехисмундо със същата пламенност. — Каква жена! Ако беше жива...

— Не, приятелю, жива не. Животът е един кошмар. Повече я обичам мъртва.

— И аз също — каза Балестер, давайки си сметка, че не бива да му противоречи. — Ще я обичаме двамата, както се обичат ангелите. Блажени са тия, които се утешават по този начин!

— Хиляди пъти блажени са тия, които също като мен са стигнали до тая степен на яснота в мислите си, приятелю мой! — възкликна с въодушевление Рубин. — Вие все още сте привързан към безразсъдствата на живота; аз се освободих, аз живея в чистата идея. Поздравете ме, скъпи приятелю, и ме прегърнете крепко. Така, така, по-силно, още, още, защото се чувствавам щастлив, много щастлив.

Първото нещо, което каза на доня Лупе, когато се върна у дома, бе следното:

— Мила лелю, желая да се оттегля от света и да постъпя в манастир, където ще мога да живея насаме с мислите си.

Тия думи и паднаха като гръм от ясно небе и вдовицата на Хауреги отвърна:

— Ах, синко, та аз вече бях подготвила постъпването ти в един много хубав и усамотен манастир близо до Мадрид! Ще видиш колко добре ще ти бъде там. В него има едни много симпатични монаси,

които не правят нищо друго освен да мислят за бог и божии дела. Колко се радвам, че си взел това решение! Предусещах желанието ти и приготвих дрехите, които трябва да вземеш със себе си.

Балестер одобри идеята на своя приятел и през целия ден му говори за нея от страх да не се отметне и за да не изпусне благоприятния случай, на следващия ден, рано сутринта, го отведе лично с кола до уединения кът, който му бяха приготвили. Макси бе извънредно доволен и не оказа никаква съпротива. Но когато стигнаха, произнесе на висок глас, сякаш се обръщаше към невидимо същество:

— Тия глупаци си мислят, че ще ме излъжат. Това е „Леганес“. Съгласен съм, съгласен съм и мълча като доказателство за абсолютното подчинение на волята ми на това, което светът иска да направи с моята личност. Не ще затворят сред стени мисълта ми. Моят дом са звездите. Да сложат тъй наречения Максимилиано Рубин в дворец или обор... разлика няма.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.